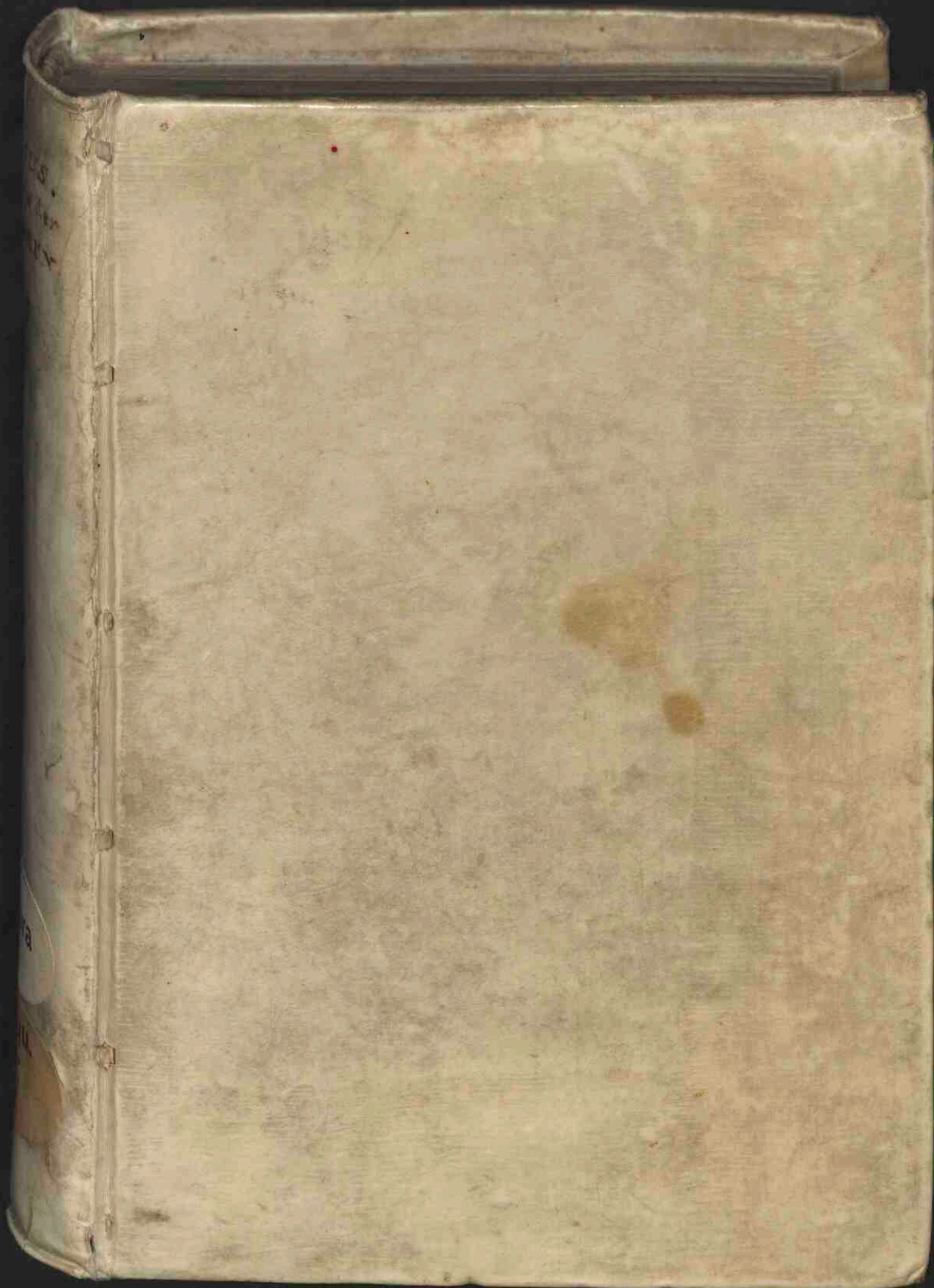

**De geschiedenissen ende den doot der vromer martelaren, die
om het getuygenisse des evangeliums haer bloet gestort
hebben vanden tijden Christi af totten jare MDLix toe, by de
welcke noch sommighe daer toe ghedaen ende op het cortste
by een vergadert zijn**

<https://hdl.handle.net/1874/400197>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

SAMSTEDIUS.
Geschichte der
MARTELAREN.

1565

Rariora

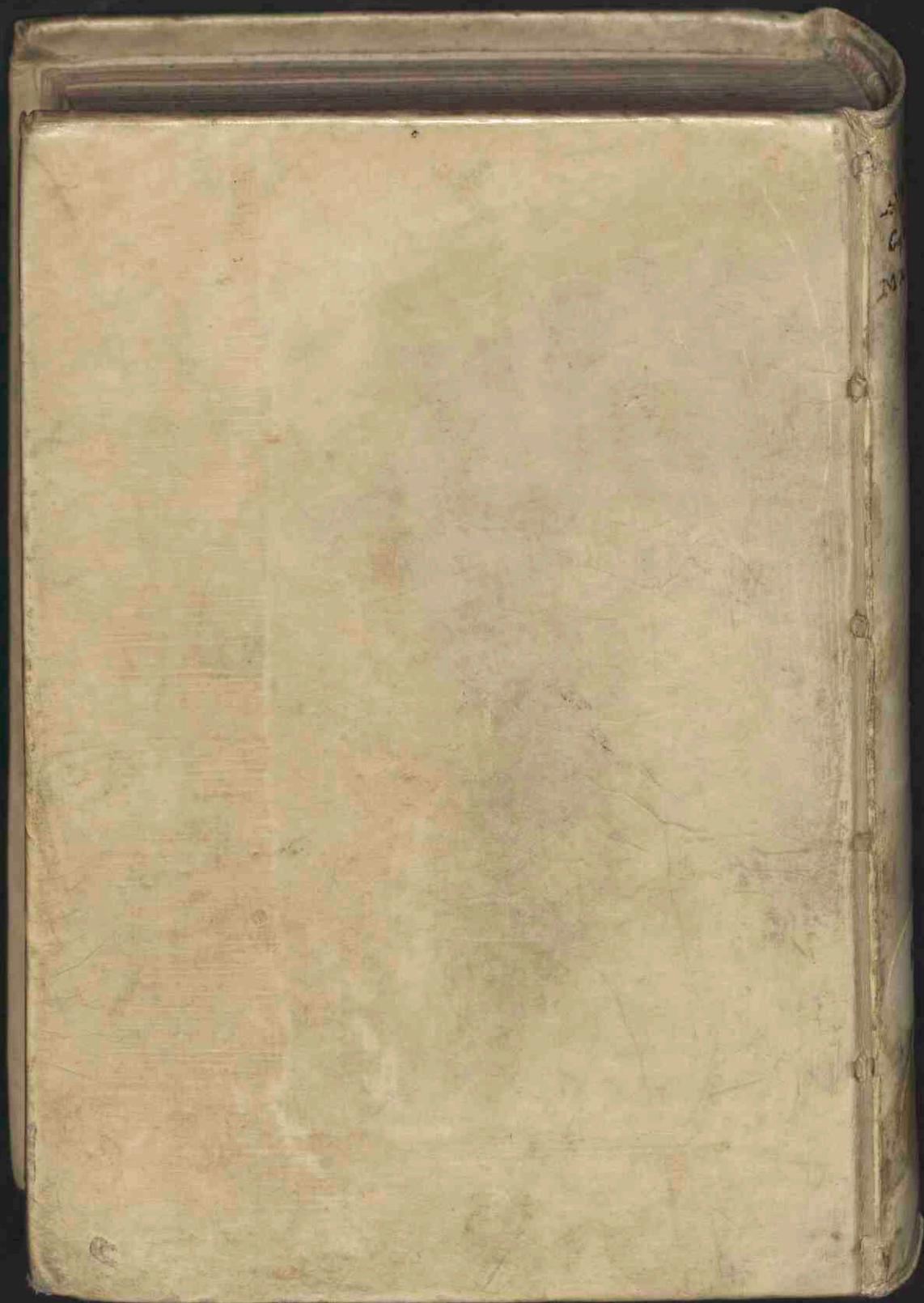
H. qu.

75

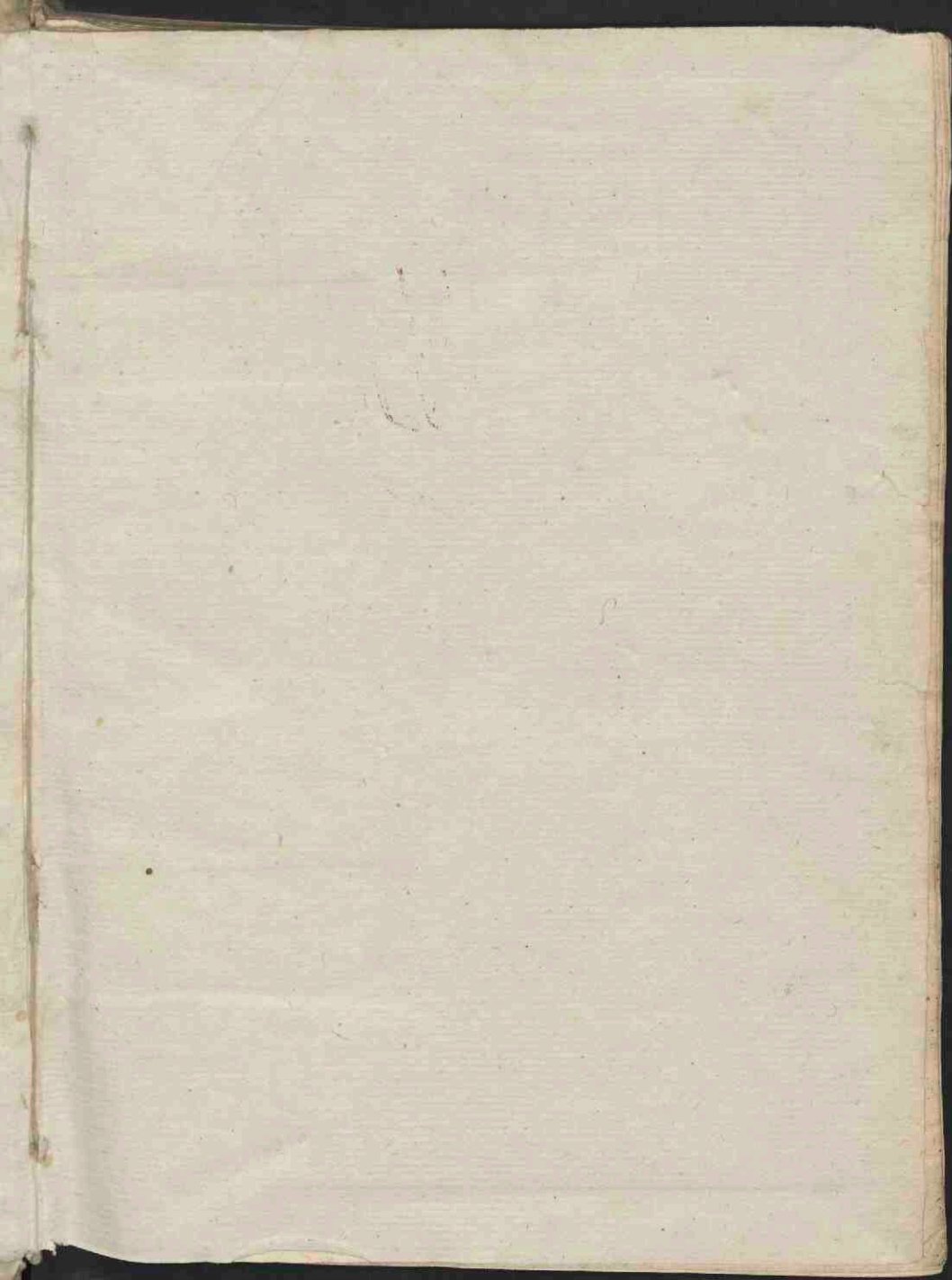

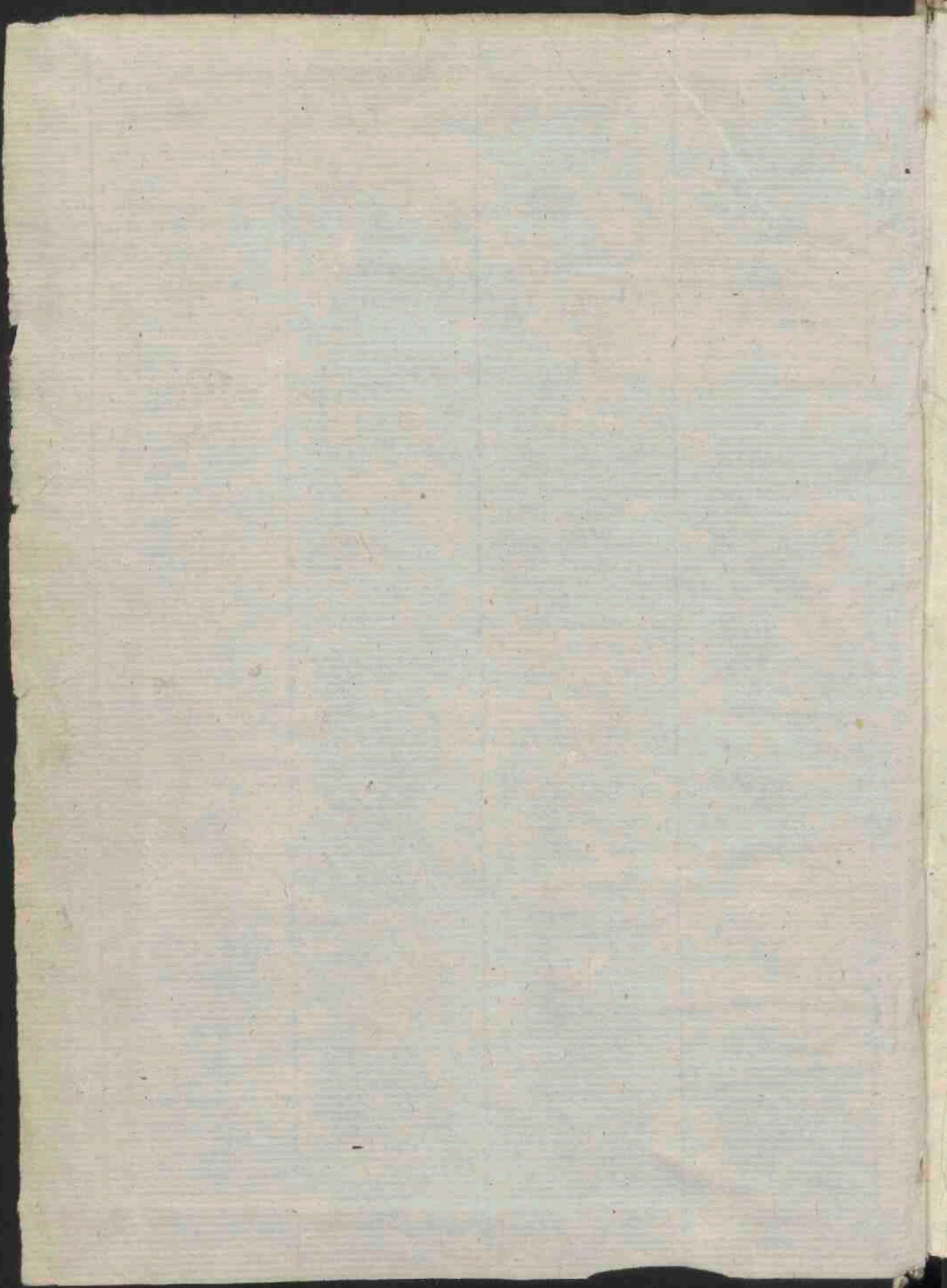

Historia Ecclesiastica

Quarto n.º. 75.

H

N°. 25. k.k.

1897. 1697

Universiteitsbibliotheek

Utrecht

N. 107. C.

n. 51. y.

**De geschiedenissen en-
de den doot der vromer Martelarē/
die om het getuygenisse des Euangeliums haer bloet
gestort hebben vanden tijden Christi af totten Ja-
re M. D. Lix. toe/ by de welke noch sommighe
daer toe ghedaen ende op het conste
by een vergadert zijn.**

Door *Adrianum Corn. Hamstedium.*

Ex Donatione Wili. a Burchel

Epoca. 6.

Ick sach onder den altaer de sielen der ghenen die vermoort waren om Gods woorde wille en om het ghetuygenisse dat sy hadden. En sy riepen met luyder stemmen en seyden: Ghy die daer sijt de Heere/ de heylige en swarachtige/ hoe lange en oordeelt en wreect ghy niet onse bloet aen den genen die op aerden woonen: En hen werden gegeuen eenen pegetijcken witte cleeders/ en daer wert tot hen geseyt/ dat sy noch eenen cleynen tijt rusten/ tot dat oock haer medegheuechten en haer medebroeders veruult werden/ die oock ghe-
doot souden werden/ ghelijck als sy.

Anno M. D. LXV.

Die geistliche Gerichtsbarkeit
 des Hoch- und Erzbischofs
 von Mainz
 in dem Bisthum
 von Mainz
 im Jahr
 1717

In dem Bisthum von Mainz

Ich, der Unterzeichnete, habe die
 nachstehende Urkunde
 in dem Bisthum von Mainz
 am 17ten Junii 1717
 unterschrieben.

Anno M. D. C. C. XVII.

Allen Eerbaren / wijsen ende Edelen heeren / Querhep-
den / Regenten / Stadthouders ende Staten in dese onse
Nederlanden van Grabant / Gelderlande / Vlaenderen /
Hollant / Zeelandt / ende Vrielandt / etc. wensche ick Adria-
nus Hamstedius / Dienaer des Goddelicken woordes bin-
nen Antwerpen / een Godsalige voorsichticheyt om het ghe-
meyne volck te regeren / onderhouden ende te generen tot
sallicheyt / vrede / eendrachticheydt ende voorspoet / van

Godt onsen Hemelschen Vader door Jesum

Christum synen welbeminden Zone

onsen eenighen Salichma-

ker / Amen.

Erbare wijsse heeren / die Godts Dienaers ^{1. Pet. 1.}
zijt tot prijs ende beschermemisse den goe- ^{Rom. 13.}
den / ende tot wreake ende straffe den boosen. ^{Amos. 6.}
De almachtighe Godt heeft v in dese we- ^{De Quer-}
relt daer toe vercoren dat ghy hoofden sou- ^{hepdt moet}
det zyn des volcks. Ghelike nu het lichaem ^{gods woort}
niet en siet / noch hoort noch riekt / noch en ^{weten.}
smaect / tae verstandeloos is / daer het hooft verdoorn is:
also en ist niet mogheltick / dat de ghemeynte wel ghere-
geert ende in goeder ghestaltenisse ghehouden sal wer-
ben / daer de hoofden verstandeloos ende onwetende zyn / ^{Eccle. 10.}
want een onuerstandich Prince sal zyn volck vernielen.

Daerom heeft Moses om het volck van Israel te regte- ^{Num. 11.}
ren / Gude wijsse mannen vercoren / die den Heere vreesden /
ende de waerheyt hadden / ende ghiericheyt hateden. Want
sonder de vrees des Heeren en isser geen wijsheyt: sonder
de kennisse des waerhepts ende gherechtichepts en cannen
niet recht oordeelen: ende de ghiericheyt verblint de ooghen
der wijsen.

Maer om hier toe te comen / so ist van noode dat sy den ^{Deut. 17.}
raet des heylighen Propheets Moses aen nemen / die daer
leert / dat men het boeck des wets alle de daghen des leuens
ouerlesen sal / op dat sy God den Heere mogen leeren vrees-
sen / ende zyn woorden ende ceremonien die in de wet ghe-
buden zyn / onderhouden. Also sprach oock de Heere totten ^{Josue 1.}
Prince zyns volck Josue / ende seide: Wort sterck / ende zijt
vroom / ende onderhoudt ende doet de gheheele wet / die v
Moses mijn Dienaer beuolen heeft: ghy en sult daer niet
af wijcken ter rechter of ter sincker hande / op dat ghy
ver-

Vermaninghe

verfaen moecht alle het ghene dat ghy doet. Het wet boeck en sal van uwen monde niet gaen / maer ghy sult v dier in oeffenen dach ende nacht/oy dat ghy onderhouden moecht ende doen alles dat daer in gheschreuen is : dan sult ghy uwen wech recht maken/ende dien verfaen.

godswoort
eycht de
vorderinge
zijns Kijer.

Nu/ so is het openbaer dat de Wet des Heeren bysonderlyck ende voor al eycht/ dat Gods naem gheheylticht ende syn rijck verbiert sal werden. Hier toe behooren alle Ouerhepden haer wtelijcste vlijticheyt ende neerflicheyt aen te legghen / willen sy anders Godts Dienaers zijn ende blyuen. Want is dattet een pghelyck Christen mensche beuolen is alle becommeringhe des tydelijcken leuens te laten staen/en Gods rijcke en syn gherechticheyt te vorderen? hoe veel te meer sal dat een Christelicke Ouerhepde betamen?

Exempelen
der gheiter
die de Kelt
gie vorder
den.

Alsulcx vintmen eenen spieghel in de heylighe voorvaders Abraham/ Isaac ende Jacob/ iae dock voor dese in Enoch. Hoe Godtsalighen Prince dat Daudt gheweest heeft om den rechten godsdienst te vorderen/beruyghen de Historien der Spelen oueruloedichlyck wel. Maer bysonder hebben wy een bequaem exempel voor alle de Ouersten onses tijts inden Coninck Ezechia:want ghelyck alst in synen tijden was met dat wtuercoeren volck des Heeren in Israel/alsoo is dock heben des daechs met den Christenen ghesfelt: sy maecten beelden/sy versierden vreemde Godsdiensten buyten Godts woort/sy branden wierdoock voor het metalen Serpent/den rechten godsdienst was verbanen/des Heeren tempel die was gesloten: Maer desen godsaligen Prince heeft de beelden vernielt/ de hooschden ende boschhens omgheworpen/het metalen Serpent ghebroken dat Moses ghemaect hadde. Hy heeft het huys des Heeren open ghedaen/ende den rechten godsdienst wederom opgericht: Iae dat meer is/hy heeft buyten syn iurisdiccie ende Coninckryck(dwelck alleen in Juda was) Keeraers ende boden wt gesonden tot in het Coninckryck van Israel/die daer predieten dat sy haer bekeeren souden totten warachtigen godsdienst/ maer sy werdē van velen bespot en beschimpt. Dwelck oock voor hem Josaphat in Iudaea ghedaen heeft/ende is vanden Heere gheseghent geworden.

4. Keg. 18.

2. Par. 30.

2. Par. 17.

4. Keg. 28.

2. Para. 34.

Sodanighen godsalicheyt beuintmen oock in Josia / die een nacommeluck was int rijck vandē boosen Coninck Manasse/en Amon/welcke den afgoden altaren ghemaect/ en de heerscharen des hemels gheeert en aengebden hebben:

het

het werboeck was verloren / de kinderen werden door den
 ypere geoffert. Maer Josias heeft alle dese afgoderie / wt-
 gheroep / de H. Schrift in den lichte ghebracht ende voor
 allen volcke in den huyse des Heeren doen lesen.

Op ghelicke manieren is in dese onse tijden onder den Van onse
 Christenen gheschiet: sy hebben beelden / altaren / offerhan-
 den ende vreemde godsdiensten buyten den woorden Gods
 verciert ende opghebracht: van het Nuontmael dwelck ons
 ter ghedachtenisse des doots Christi beuolen is te eten / heb-
 ben sy (ghelick de Israeliten van het metalen Serpent) ge-
 nen afgod gemaect / daer brandense wierooch ende toufen
 voor: den rechten godsdienst is verbannen / Gods woort en
 en machmen niet prediken / daer is den Tempel voor geslo-
 ten / het werboeck der heyligher Schriftueren wort verbo-
 den te lesen: men acht Gods woort als bedroech ende fenijn.
 Als de Heere eenighe godsalighe Dorsten verweert / die haer
 Predicanten wissenden om den oprechten godsdienst te lee-
 ren / ende den volcke van haer dwalinghe af te keeren / ghe-
 lijk als hy den wromen Coninck van Englant verwaert had-
 den seffen / ende sommighe Duptsche Dorsten verweert had-
 de / so worden de Predicanten beschimpt / ghelastert / geuan-
 ghen ende gheboort.

Op goede heeren hebt hier acht op. Om dattet Wer-
 boeck van uwen hande ontualen is / dat de Sibel achter de
 hick leyt / ende Gods woort niet ondersocht en wort: daerom
 wort het volck qualick geregere / de gherechtighe verdruct /
 ende de ongherechtigheyt in het hoochste verheuen: daerom
 verualt de ghemeynte tot verscheyden dwalingen ende see-
 ten: want de opsienders sijn blind / en de Herders sijn som-
 me honden / die niet baffen en connen / ende de wetenschap
 Gods en is by hen niet. Wel te recht mach de Heere hem
 beclaghen ouer sijn volck / ende roepen ouer het onuerstant
 ende plompe onwetenschap / O Hemel / O Aerde / ick hebbe
 kinderen opghetoedt / ick hebse verheuen / maer sy hebben
 my veracht: Een en offe bekende synen meester / ende eenen
 Ezel sijnns heeren stal: maer mijn volck en kent my niet: en-
 de sijn gantsch verstandeloos. Sy terghen my tot gram-
 schap / dese loghenachtighe spuypen / die de Wet Gods niec
 en willen hooren. Sy spreken torten sienden / en siet niet / en
 tot de Propheten / en wilt ons doch niet propheteren of lee-
 ren dat recht is / sy reect ons behaghelicke dinghen / prophete-
 reert ons dwalinghen / ende leydt ons van den wech / laet de

Des Heera
 woort wort
 verboden
 te onder-
 soecken.

Esai. 1

Esai. 30

Vermaninghe

heylighe Israels voor onsen aensichte niet comen.

Wat onwetendhejde coemtet veruolch.

Door dusdanigen verstandeloosheit blintheit ende onwetenschap/coemtet datter soo veel onnoosel bloets vergoten wort/ende de gerechtige veruolginghe en beuathet ijdre. Want hoe souden de Rechters recht connen oordeelen / die de saken niet en verfaen? Hoe souden se die connen verfaen/ als sy de Schriftuere niet ondersoecken waer in dat het recht en de gerechticheit verclaert wort? Maer sy haten het licht om dat sy in duysternissen sijn. Sy veruolghen de waerhept/om dat sy door de loghenen verblint sijn/ende de waerhept niet en kennen. Dit sullen sy u doen/ seyt de Heere/om dat sy noch den vader noch my ghekent en hebbekt. Ende hy bidt oock voor syne veruolghers/ seggende: Want sy en weten niet wat sy doen/want so de Docten deser werelt de wetenschap hadden ende niet verstandeloos en waren / sy en souden den Heere der heerlijchepdet niet crupelghen. i. Cor. 2.

Jo. 15. d. 16a

Also ist altyt geweest van het begynsel des werelts af/eff sal ghedueren totten eynde toe/dat de duystere/blinde ende onwetende werelt de gheloonighe kinderen des lichts veruolcht heeft ende veruolgen sal. Christus en alle syne ledelkens Christi sijn enckel licht/leue ende waerhept: en de werelt eade alle die Christum niet recht en bekennen sijn enckel duysternisse/daot ende ydelhept. Als nu het licht onder de duysternisse coemt/so sijn alle de nacht dauens/Wleders knypsen/ ende nachtwulen in roere. Want sy het licht niet liden en connen. Daerom seyt Christus: Dat is het oordeel dat het licht in de werelt gecomen is/eff de menschen hebben de duysternisse meer bemint/dan het licht: want haer wercken waren boos. Ende wederom: De werelt haet my/want ick geue getuigenisse dat haer werck boos sijn. So ist ooe metten Christenen: als sy de sonde int licht bienghen ende straffen/als sy de ydelhept ende loghenen wtroepen niet de waerhept: so fraet de gantsche werelt int harnasch/een peghelijck biengt hout by/ om suliken ketters te verbranden want sy spreken ende leuen teghen alle de werelt / om dat de gantsche werelt teghen de waerhept ende tegen de gherechticheyde is. Dit heeft ons de wijse man seer sijn afgheymaelt/daer de boose aldus segghen: Wy willen den gerechtighen ondergaen/want hy is ons onnut/ en tegen alle onse wercken: Hy verwyte ons dat wy tegen de wet sondigen/ende bedraecht ons dat wy teghen de rechticheyde doen. Hy gheeft

Joan. 3. c.

Joan. 7.

Capten. 2.

tot de Overheyt.

gheeft hem wt/dat hy de wetenschap Gods heeft/efi noemt hem seluen een sone Godsichy bekräft ons voornemen eik opset:hy is ons lastich om te sien/want zyn leuen is der anderen seer onghelick/ ende hy keert syne weggen wy wanden van hem geacht als vreselaers/ende hy wacht hem want onse weggen als van onrepticheyt/ende dat alder slechtste der gherechtighen prijst hy hooghe/ ende beroemt hem dat hy God tot eenen vader heeft/etc. Met verduyt ende yghne willen wy hem ondersoecken eif zyn lydt saemheyt beproeuen/wy willen hem met eenen schandelicken doot verdooten/so mach hy zyn der woorden gedencke. Dit hebben de boose menschen gedacht/ende ghedwaelt/want haer quaetsheyt heeft haer herte verblind.

Kenmerckt doch ghy Chistelycke heeren/wat ontweentheyt ende blintheyt doet. Hoe datmen teghen sulcken opsaet/veruolcht ende doot die het warachtige licht des goddelicken woorts voordragen/ die de wetenschap ende kenisse Gods leeren. Daerom heeft Micheas kinnebackslaghen gheregen ende is in de geuankenisse gheworpen/ eif met het bloode des druck ende water des benaetheyts ghespysiget geweest. Daerom zyn de boecken des Propgheten Hieremie verbrandt/ende is in eenen put gheworpen daer slyck ende modder was. Daerom werdt Daniel tweemaal inder Teurnen cupl geworpen. Daerom wert de Propheet Amos van de Pape van Bethel als een oproerder beschuldicht voor den Coninck Hieroboam/ eif hem werdt verboden te prediken in de heerlycheyt ende sichte des Coninck. Daerom hebben Joannes de Dooper/Christus self/ eif zyn Apostelen haer bloede moeten storten. Om deser oorsaken wille hebben de heylige Leeraers door tyrannie der Joden/der Heydenen eif der Papisen/verdieneu/ geyhuicht/ veruolcht eif verbrant geweest/welcke de werelt niet weerdich en was. Dit zyn de ghetuyghen eif Martelaers/daer af dat Christus spieect/dat hyse wispent als lammekens eif schapeu onder de woluen/daer sy onergelueert/gheslagen ende gedoot souden werden/den Coningen/Princken eif Heydenen tot eender ghetuyghenisse/waer af dat sy oock ghetuyghen eif Martelaers gheuoemt worden.

Jaer niet alleen hebben dese verstandeloose ende blinde Princken de Leeraers ende de Predicanten des Goddelicken woorts omghebracht/waer oock altydt veruolcht die Gods woort ghehoorsaem ende onderdanich waren / op dat

De Piedicanten des waerhepts altyts veruolcht.

3. Reg. 22.

Hier. 36. 38.
Dan. 6. 14.

Amos 7.

Mat. 10.

Vermaninghe

Tot de on- ende meynen als sy pement om Gods woort dooden ende wetenden. verbaanden dat sy God daer eenen dienst aen doen: die vol ghen recht haerder vooruaderen voetschappen na / ende sul-
 1. Theff. 2. len oock met den selfden loon beloont werden. Tot sulken val moeten sy comen / om dat sy de liefde des waarhepbis niet ontfanghen en hebben tot haerder salicheyt. Daerom sendt hen Gode almachtich crachtighe dwalinghen ouer / op dat sy de loghene ghelouen souden / ende op dat sy alle geoordeelt werden die de waarheyt niet geloofst en hebben: maer de ongerechtigheyt gunstich: zyn gheweest. Voorwaer die de tpranste van Pharao nauolgen / Gods woorden on- gehoorfaem zyn / ende het volck des Heeren geweldichlych verdrucken: die sullen oock door de crachtige hant des Heeren in de wateren der verderffenissen versinken ende ver- gaen. Ist oock opt geschiet dat sulcke bloetgierige mensche sonder quaden doct van deser werelt geschepden zyn? Ge-
 Crempcle darde ver- uolgers ge- frafc wer- den.
 1. Par. 13.
 4. Reg. 9.
 4. Reg. 25.
 Judich. 13.
 sander quaden doct van deser werelt geschepden zyn? Ge-
 wisseljk / selden ofte nemmermeer geschiet sulcx / dwelcke ons alle oude ende nieuwe Historien betuyghen. Men sie van Caius doot af tot dese onse tuden toe / alcht heeft God self een wreker gheweest ouer het bloet zynder wruercoren: dwelck wreake roept voor zyn ooren. Hoe gheweldich- lck heeft de Heere vernielt so veel machtighe Coningen / die zyn volck dat hy we Egypten bracht / woudeu verdruc- ken: hoe schandelick zyn de Coningen opgehangen en ver- wocht. Wat schitckelicker eynde heeft de boose Coninck Saul ghehad? Na dat hy Dauid so menichmael veruolcht hadde / en de Priesters des Heeren met den sweerde gedoot: so heeft hy ten laetsten hem seluen door zyn eyghen sweere het leuen benome. Hierobaam den Coninck van Sod ouer Israeel gheselt / heeft de Heere verslagen met alle zyn ghe- slachte: om dat hy de Beeraers en Propheten des Heeren verdreuen / en eenen valschen Godsdienst onder het volck opghericht hadde. Achab de Coninck wert dootgeschoten / en de honden leeten zyn bloet / om dat hy den onnoofelen Na- borch te onrechte by vonnis der rechteren dede dooden / en de Propheten des Heeren gheen gehoor en gaf. Zesabel zyn huyfrouwe is wt een venster geworpen / en den hals ghe- broken: en sy is van de honden ghegeten geword: om dat se de Propheten Gods en alle Godurachtighe mannen ver- dreef ende vermoorde. Om de selfde oorsake is Bedechias verblint geworden in de Sabilonische genanckenisse. Holo- fernes schandelick van eenen vrouwe verslaghen. Jae oock Antio

Antiochus de Coninck die een wigedruet voorbeelt is ge- Antiochus
weest van de Pincen en Coningē in dese onse tyden/ wiea voer slappē
voetstappen sy alle nauolgē. Want hy dwanck Gods volck volgē onse
door zyn mandament de Heydensche zeden en manieren te Coningen.
onderhouden/en Gods ordinantie te verlatē: hy siele de Ker- 1. Mat. 1.
termeefters en ondersoekers in allen sieden/ die het volck
daer toe dwongen: hy dede de borcken/de Testamenten des
Heeren in sucken sūden en verbranden: soo wie dat de
Testamenten des Heeren hadden/ en na zyn woort woude
leuen/ die werde wt des Coninck mandament gedoor. De-
sen heeft de Heere met sulcken weemoet ende droeffnisse
des herten geflagen/dat hy zyn leuē daer door gelatē heeft.
Hier machmen onse tyden gantsch en geheel wel in spiege-
len. Mercht dit wel aen:want Gods hant en heeft oock nu
niet vercont geweest om der tyrannen wreetheyt te straffen
ende het bloet zynder Martelaren te wiken.

Jas/mochte yemant seggen / dat deden de Godloose ouer **Christenen**
den kinderen Gods:maer nu en vermolchtmen niemanden **werde Ker-**
dan oproewighe Kettere/ Secktmakere/ ende die het volck **ters en op-**
verleypden. **roermā-**
kersgenoot

Och ghy viome heeren/mercht doch eenmael den aert en
natuere des Satans aen/die hem seluen noch daghelijcks
voor een Godt opwerpt/ende spien stoel verheffen wil/op
dat hy God ende zyn heerlicheyt soude verdonkeren en te
niete brengen. Welck zyn doch de Kettere? die de woorden
des Heren volgen of die daer tegen opstaen ende de selde
verdrucken? Die de boosheyt straffen ende haten? of diese
verantwoorden ende na volghen? Goedeelt nu self welck
dat Kettere zyn.

Christus beneelt den Christenen / dat sy de Schriftuere **Joan. 6.**
souden ondersoeken / daer sy het ewighe leuen in win-
den sullen: hy beueelt de Predicanten te prediken nae zyn **Mat. 23.**
beuel. Sulcks nu te doen/is verboden/ende niet dan Ket-
terte:die sulcks prediken ende de valscheyt straffen/dat zyn
verleypers ende oproermakers/die en willen doch gheen
sins sūden. Die de Sacramenten na het Mandament des
Heeren Jesu Christi wrichten ende ontfanghen/dat moe-
ten valsche Leeraers/Secktmakers ende Sacramentsche-
ders ghenaemt werden/van den ghenen die de Sacramen-
ten Christi vernalschen/schenden ende verderuen. Christus
heeft beuolen / dat sy alle wt den kelck drincken sullen:die
dat doen willen/zyn Kettere:want de Papen verbiede dat.
Die

Vermaninghe

1. Cor. 10.
 1. Cor. 10.
 1. Cor. 10.
 Esa. 5.
 Amos. 7.
 3. Reg. 18.
 Luc. 23.
 Act. 24.

Die de Heydensche afgoderie van houten ende steen beelden te verfoecken/te besloeden/te verlichten ende te eeren wt Gods woort verbleden: dat zijn beeldenformers ende heplighen verachters by dit ouer spelich/afgodisch geslachte. Die de afgoden oprichten dat zijn heplighen Christenen ghenaeint. Hier/also weet de Dupuel dat bladen omme te keeren door zijn Propheten. Wee v/wee v/ die het quaet goet noemt/ende het goet/quaet: die het licht dupsternissen acht/efi de dupsternissen licht. Als Amasias de Bethelsche Pape het volck tot afgoderie gheleedt heeft: sod roeptmen teghen den Piedicant des Heeren/dar hy teghet den Coninck opoermaecht/dar het lant syne piedikingheniet sijden en can/ende dat hy wt den lande vertrecken moet. Helias was een opoerder ende mytmaker van den Coninck Achab gescholdt/om dat hy de Saals Pape van haer afgoderie ghestraf hadde. Christus self wert als een opoermaker van de gheestelicheit voor de wereltliche Ouerheyt verclaecht: hy hadde het volck beroert van Galilea af tot hier toe. Hy hadde verboden den Hefser vns te gheuen: hy woude den Tempel verderuen. Paulus wert van de Iodische Pape voor den Roomschen Ghecht als een opoerder ende voorstander der secken beschuldicht: Sod moet het mer den Christenen toegaen/gelijc als met Christo/met de Apostelen/ende met de Propheten gheschiet is. Soude de Discipulen beter zijn dan de meester: dat en can niet zijn. Mercht nu remaech/ende siet/ of de Letters niet altyt de godsalighe veruolcht hebben. Want vintmen dat de valsche Propheten ende valsche Leeraers van de werelt veruolcht zijn gheweest: Ist oyt ghesien ofte ghehoort gheweest? Keent ghewisselijck. Want de werelt bemint altyt dat haer toebehoort. Hy schelt: veruolocht/veruolocht/ doot ende moort dat van Christo veruolcht is: want het en is van de werelt niet. So wert nu Christus ende zijn Aertorger van de werelt Letters/verleppers ende opoermakers gheachtet: ende de verleppers/ Letters/ ende die teghen den Heere en synen gefalsden opoerich zijn: die werden Christenen ghenaeint van de werelt.

Daerom O ghy Christeliche heeren ende Ouerhepden des volck/en wilt gheen acht hebben op het gheroy ende ghetupmel des gheneynen volck: op de clache der gheselichheyt: die altyt teghen Christus ende zijn heplich woort opgestaen hebben: en en siet oock niet op de ghewoonte en ghe

ghe

ghemeyn gebuyck ende looy des Werelcke van de voorvaderen af; want dese alle souden u bedriegen. Maer siet aen het onghenalsche woort des Heeren/dwelck een lichte werckvoeten sal zyn; dat ghy in duysernisse niet sult fruyckelen. Weest niet langer onuerstandich in Godlike saken/op dat ghy gerecht inrecht ordeelt/op dat ghy de onnoefse muecht beschermen/tegen den genen die hem ouerweldigien willen.

Dencket wanneer ghy Gods Dienaers door v hebt/dat Christus self door v saet / ende van v veroordeelt sal worden; demende dat hy tot v spreect: Waerom veruolcht ghy my? het sal v hert; zyn teghen den pichel te stoben. Want van dese syne wttercorenen seyt hy: Die v'raecht/die raecht den appel mynder ooghen aen. Ende v'vermaent hy/seggende: En wilt myne Ghesalsden niet aantasten/ en teghen myne Propheeten en wilt niet wreekt zyn.

Het is groote wreechheyt / ende een schickelijcke ondancbaerheyt/den selfden te verdrucken ende te dooden/die goet ende leuen waghen om v tot den ewighen leuen te brenghen/wt den wech der ewigher verdoemenissen; also loont ghy het goet niet quaet. Dit en zyn ynnere geen tecken en van menscheit/ick late saken van Christenen: Daerom bidde ick v/ende vermane v door diesen Heere Jesum Christum/door wiens bloet dat ghy van de bloedigherijghen tyranne des Dupels verlost zyt / dat ghy v'wachten wilt van nye handen bloedich te maken in der gheteelighen bloet. Ofte anders/de hant des Heeren die is als nu verheuen om sulcken ongherechtygen wreechheyt en wreeke ongherechtheit te straffen. Beghin ghy de Godsalighen te verdrucken ende wt te roepen/so sult ghy alle vergaen. Als doe in de Arche wreec/so zyt de verderffelijcke waterulder dier al dat leuen omsangen heeft. Als de Godwreesende Torch niet zyn huyf ghesien wt Sodoma gaet / so en bedymen niet anders dan solpher ende pytereghen van den Heere verwachten / om alle hoosen te verteeren. Daerom siet toe ghy zyt in v eygen licht/ghy verderft v seluen. Want laet v de Heere geen zaet: ghelijck Sodoma en Gomorra sult ghy alle van den toornes Gods verflonden worden. Wilt ghy het Serpent helpen in de hielz Christi byten/so sal v hooft in stucken ghebruyft worden. Wilt ghy den Antichrist in synen stoel setten; so sal v Christus met het sweert zyns mandes vernielen/ ende tot een schabel zynder voeten brenghen. Want teghen Godt en ghelt noch raet noch ghewelt.

Christus
wort in sy-
nen Die-
naers ver-
uolcht.
Actu. 9.
Zacha. 2.
Psalma. 104

Gene. 7.

Gene. 19.

Esaie. 1.

Gene. 3.

2. Thess. 2.

1. Ion. 2.

Vermaninghe tot de Ouerheyt.

En wel aen/ ick weet dat ghyt door onwetentheyt ghe-
daen hebt (ghelick oock alle onse voorvaders den Prophe-
ten ende Apostelen omghebracht hebben:) maer bekeert u
nachs/ ende staet af van het onnoosel bloet te vergieten/ ende
de Heere die daer rick is van barmherticheyt/ sal uwer onte-
fermen/ ende met opender armen ontfanghen. Wolcht het
exempel des Conincs Manasse/ beweent uwe sonden: en-
de de Heere sal u ghenadich zyn. Want hy en wil niet des
Dondaers door/ maer dat hy hem bekeere ende leue. Ist dat
ghy afstaet ende u bekeert/ so sal de Heere een licht laten
opgaen in uwe herten/ ende de sonne uwer gherechticheyde
ouer al laten schijnen. Ghy sult in vrechden u leuen ley-
den/ ende in vrede u volck regeren. Het volck sal de Wet
des Heeren leeren/ ende sullen de vreesse Gods voor ooghen
hebben. O gheluckich volck/ dien sulcks gheschiet/ welke
den Heere voor haren Godt houden. O salighe Ouerheyt/
die het Wetboeck ende de Testamenten des Heeren altyde
in de handt hebben/ ende haer daer in oeffnen dach ende
nacht. Want sy sullen den wille des Heeren bekennen/ en-
de haer volck in gerechticheyt regeren. Daer en sal niemant
beschadicht/ ofte gheboort worden op den heylighen berch
Sodas: want de Kerde sal veruult worden van de weten-
schap des Heeren/ ghelick de Zee met water veruult is.

Esate u.

De almachtighe ende barmhertighe Godt/ de Vader on-
ses Heeren Jesu Christi/ wil alle dypstere ooghen ende blin-
de herten eenmael door synen heylighen Gheest verlichten/
ende insonder des Ouerheytis/ op dat sy moghen sien in
wien dat sy ghesieken hebben/ ende den Heere der heerlicke
heden/ en Coninc aller Coninghen bekennen/ synen Naem
heylighen/ zyn Rijck verbiyden/ zyn Gheweynte beschers-
men/ ende alsoo haer poorten openen/ om den Coninc
der glouen te ontfanghen. Amen. Gheschreuen
binnen Antwerpen. Ende volepndich
inden Jare onses Heeren

M. D. LXX.

Erms

Exemplen tot de Heplighe Behuſſenre: Dat de Gherech-
tighen vant beghinſel des Werelts af altydt
veruolcht zyn gheweest.

Abel de Gherechtighe/wtdrukkende door de
offerhande des Lammekens dat voor den
Heere gedoot wert/dat hy ſelf ſondich was/
en om der ſonden wille den doot ſchuldich:
ende dat het beloſde vrouwen zaet van het
Serpent ter doot verbeten/zijn ſonden/doot
ende verdoemeniſſe (dwelch het hooft ende

gewelt des Serpents is) ſoude vernielen ende wech nemen:
to hy den Heere behaghetlyck gheworden/ende daerom van
ſynen broeder/die oock offerhande dede / ſeer ſammerlyck
verſlaghen ende vermoord: hoewel de Heere Cain te voren
vermaende dat hy van ſulcken booſheyt ſoude aſſtaen. In
deſe verſlooringhe veruul den dienſt des Heeren/ tot dat ſe
ten tyden Enos wederom opghericht wert.

Abraham hadde twee ſonen/eenen van der dienſmaecht
(namelick Iſmael) ende den anderen van der wyſe vrouwe/
Iſaac ghenamet. Die van de dienſmaecht was / is na den
vleesche gheboren: maer die van de wyſe was/is door de toe-
ſegghinghe gheboren. Die na den vleesche was/veruolchde
den ghenen die na den gheest gheboren was.

Jacob om dat hy van ſynen vader met den ſeghen des
Heeren gheſeghent was/werdt van ſynen broeder Esau be-
nigt/en ghedreacht metter doot. Daerom moest hy in vreem-
de landen vluchtich zyn om zyn leuen te behouden.

Joſeph om dat hy den wille des Heeren verclaerde/ en
de ſynen broederen van booſe ſtucken beſchuldichde / is hy
van haer gheuangen/in eenen put gheworpen: ſy hebben
zaet ghehouden om hem te dooden: maer Godt heeſter ver-
hindert. Doo hebben ſy hem ten laetſten aen zenen Heyden-
ſchen menſche vercocht.

De Iſraeliten: zyn van de Heydenſche Egyptenaers
ſeer ſammerlyck verdruct/ ende tot ſlauen ghemaecht. Sp
mandamente des Coninck werdt hen beuolen haer eyghen
kinderen int water te wopen en te verdrucken. Maer Godt
vorchde dat hoe ſy meer verdruct werden/hoe ſy meer wief-
ſen en vermennichuuldichden/gelijck altyt mer den Geloof-
ghen gheſchiet. Ten laetſten als de Coninck het volck niet
en woude laten den Goddodienſt volbringhen / ſoo heeſt
hem

Habel ver-
moort.

Iſaac ver-
uolcht.

Sal. 4. c. 29.
Gen. 21. a. 8.

Jacob ver-
drueuen.
Genes. 27.

Genes. 37.

Joſeph ver-
cocht.

Erod. 1.

De Iſrael-
ten verdruct.

Exod. 14.

hem de Heere dicke wils doen vermanē door de Predicanten/ ende menighe straffinghe ende plaghen ouergesonden. Als hy nu meynde Gods volck tseffen te verdoen/ soo is hy met alle zyn geweld te gronde verdoruen ende wegheroeyt.

Als nu de Israeliten (welcke de Gheempere Gods was) vermenichuuldicht waren/ ende zenen Coninck hadden vercreghen: So heeft Saul haer Coninck de slemme Gods ongheloois saem gheweest. Godt heeft hem van zyn ongehoorsaemheyt ende eyghen vercoten Godsdienst doen straffen door den Driophet. Hy en heeft gheen boete ghedaen: daerom is hy van Godt verwoyden / ende Dauid in zyn plaetse ghestelt. So heeft hy Dauid menigherley wyse veruolcht: Hy beschuldichde hem als een oproermaker/ ende doodde Whimelech den Priester/ ende viffentachtentich mannea/ om dat sy Dauid in synen noot spijse ghegheuen hadden/ ende hem verrooft.

Dauid wort veruolcht.

85. priesters ghedoot.

1. Sam. 22.

3. Reg. 11.

3. Reg. 13.

3. Reg. 16.

De gerechtige en propheten ghe-
doot.

Jerobaam de vierde Coninck van Israel van het volck des Heeren/ heeft Israel eenen vreemden Godsdienst opgericht in Bethel ende Dan/ ende heeftse alle tot sonden ghebracht. Hy maecte self ende wijde afgodische Dayen. Als hem de Propheten krachten/ so dreychde hyse te vanghen.

Achab de Coninck van Israel heeft soa schandelicken afgoderie onder het volck Gods ghedaen/ dat niemant van alle de Coninghen zins ghelijcke en was geueen. Hy heeft een huysuouwe ghehad die Iesabel hiet: sy vernolchden beyde de Propheten Gods/ de onschuldighe brachten sy ter doot: Hy verweet Ieliam dat hy een oproermaker was/ maer Ielias bewees dat de Coninck self een oproermaker was/ die de Wet des Heeren verlaten hadde.

3. Reg. 22.

Micheas gheslaghen ende ghevanghen.

1. Bar. 16.

Hanani geuangen en gedoot.

Micheas propheterende ende predikende den wille des Heeren/ wert van Ederchia den valschen Propheet gheslaghen/ ende van Achab in banden gheworpen/ ende in den kerker met het broot des verdriets ende met het water des benautheps gheuodt.

Hanani kraefte Aza den Coninck van Juda/ dat hy hem op een mensche verliet/ ende in Benhadad den Coninck van Syrien hoeyte/ ende niet op den leuendigen Godt. Daerom liet hem de Coninck in de gheuanchenisse worpen/ ende verdruchte veel van den volcke: want hy was om deser straffinghe seer ontfelt ende berodert. Der Coningen ende Princen ooren en willen de straffe des Heeren niet hooren.

1. Bar. 14.

Joas de Coninc van Juda was een Goddurchtich Prince/ dewy/

betuyfle dat Josada de opperste Priester leefde: maer na zijn doot is hy tot afgoderie vervallen. Zacharias de sone van Josada straffe den Coninck ende syne Princen voor allen den volcke segghende: Dit seyt Godt: waerom hebt ghy de gheboden des Heeren ouerghetreden? Het en sal u niet wel ghelucken: want om dat ghy den Heere verlaten hebt / soo sal hy u ooc verlaten. Doen hebben sy met malcanderen aen ghespannen / ende hebben Zachariam wt het mandament des Conincks ghesleenicht / in het voorhof van des Heeren huys. Ende tot straffe des ongherechtigheits is het volck in eenen rijt verflaghen / ende de Coninck in zijn bedde van zijn eyghen diensers vermoort.

Na dat de Coninck Achas den Tempel des Heeren hadde doen sluyten / ende den warachtighen Godsdienst in Juda oock te niete ghebracht: soo heeft Godt almachtich Zedekiam wederom verweckt / die den dienst des Heeren wederom vernieut / ende het volck tot boete ende leedwesen verweckt heeft. Hy sandt Predicanten wt / die niet alleen in zijn rijk van Juda / maer oock buyten zijn rijk in Israel souden het volck prediken ende leeren / datse van haer Afgoderie souden affaen / ende bekeeren haer tot den Heere van gantscher herten. Ende sy ghynghen also van siede tot siede: maer sy werden beghecht ende beschimpt.

Desen Godtveruchtighen Coninck heeft Manasses ouer Judam gheregneert. Dese was een booser Afgoden diensers dan de Heydenen selue. Hy en verlepde niet alleen de Schempnte Godts tot Afgoderie ende boosheydt: maer oock doodde hy soo menighe Gherechtighe / dat Jerusalem met bloet vervult was tot bouen toe.

Daniel om dat hy gheen Afgoderie bedriuen en troude / ende als hy daer toe vermaent werdt / de selue straffe: ende oock om dat hy teghen het mandament des Ouerehts alleen den leuendighen Godt aenryp ende badt. Soe is hy tweemaal in der Leeuwen ruple gheworpen. Daniel int 6. Cap. ende Cap. 4.

Jehu de Propheet des Heeren bestrafte Baasa den Coninck ende zijn huysghefin / van dat grouwelijck quaer dat hy ghedaen hadde / om dat hy den Heere niet werckte in der handen terchde: ende sepde hem de straffinghe die hem ouercomen soude. Daerom heeft hem de Coninck doen dooden.

Tobias heeft veler Godveruchtigher menschen lichamen / die

Zacharias
gesleenicht

2. Par. 30.

De Propheeten
bespot.

4. Reg. 21.

Der gerech-
tigen bloet
vergoten.

Daniel
voor de
Leeuwen
geworpen.

Jehu ghe-
doot.

3. Reg. 16.

Veel men-
schen ghe-
doot.
Tob. 1. 2.

die door de werckheyt des Conincks Sennacheribs omghe-
bracht ende ghebroot waren/by nachter begrauen/teghen des
Overhepts danck / ende heeft daerom vervolghinghe ghe-
leden.

Achto: aen
eenē boom
gebonden.
Jerem. 36.
Jeremias
geuangen:
zijn boeckē
verbrant.
Amos 7.
Amos wor-
derbode te
prediken.

Achto: de Hertooch der Ammoniten vermaende Holo-
fernes/dat hy Gods volck niet en soude verdrucken: want
Godt haer vpan den selue soude verderuen / om dat hy een
Beschermer ende Voorwechter der Scherctighen is. Daer
om diepheidē hem Holofernes rfsamen met de Israëlitē te
dooden/ende dede hem aen egnen boom binden / Judith 6.
Doo luttel machmen de waerheyt liden.

Hedechias woy Jeremiam in de geuangenisse/om dat
hy hem na spnen sin ende begeerte niet en propheteerde. De
Papen ofte valsche Prophten wonden hem alle gelijc doot
hebben/om dat hy teghen haer ende haren Godsdiens ende
Stadt prediete. Jerem. 26. Men verbrante zjn boecken wt
het Raudament ende bewillinghe des Coninck Joachin.

Amos predikende ende straffende de Afgoderie van de
Semeynie Israels/is van Amasias de Gethel Paep by den
Coninck Hieroboam als een oproermaker teghen de Co-
nincklycke Maestreyt beschuldicht: hem werdt verboden te
prediken in des Conincks landen/ende geboden dat hy vliēs
den soude.

Daniel. 3.

De Coninck Nebucadnezar hadde een gouden Seelde
opgericht/ende bede dat wijen. Hy beual met een Mandat-
ment/datmen dat Seelde sere/aenbidden/ ende daer voor
neder vallen soude/alsmen de belle cloncke/ ende op de Or-
ghelen speelde. Dit en hebben Sidrac/ Misac/ ende Abdena-
nago niet willen doen/ende haer met Afgoderie niet willen
besmotten. Daerom zjn sy in eenen brandenden Ouen ghe-
worpen:maer Godt heeftse beschermt ende behouden.

Sidrac/
Misac/
Abdenago
in eenē ouē
geworpen.

Merck oft
onse Papi-
sen dese
dingen van
Antiocho
niet geleert
en hebben.

Onder den Joden die te Jerusalem ten tijden des hoo-
sen Conincks Antiocht / haer noch by de warachtighe Actie
gle behielden/ende van de gheboden Gods niet en wonden
afwijcken/zhnder ghebroot manuen ende vrouwen/longhe-
linghen/ machden en kinderen sonder ghetal. De Coninck
dwanckte de Wet des Heeren te verlaten / den Tempel
Gods werdt voor den Afgoden ghewijet/den dienst Godts
wert besmet/ende niemant en dorde hem een Jode belijden
te zjn. De Heydensche religie ende afgoderie wert by man-
damente beuolen/ in allen Steden van Israel te onderhou-
den:wie sulcks niet onderdanich en was/die moest metter-
doot

doot betalen. De boecken der heyligher Schrifture werden ghescheurt ende verbrandt: ende by wien datmen eenighe boecken vant / ofte die de leeringhe Godts toefonden / die moesten steruen. Soo wie de Sacramenten des Heeren na zyn ordinantie ghebruycten / die werden ghedoot / ende haer goet was verbuert. 1. Machab. 1. ende 2. Mach. 6.

Daer werden twee vrouwen voortgebracht / die na het ghebot des Heeren haer kinderen besueden hadden: de kinderen werden aen den hals ghehanghen ende ghedoot / ende de vrouwen zyn van de mueren afgheskooten. Sommige andere waren in de hollen geulucht / om dat sy den Habbath souden heylighen / en men heeft se daer met oper verbant. 2. Mach. 6.

Cleazarus een Godvruchrich ondt man / een voorstander der Schriftgheleerden / wert ghedwonghen om tegen Gods ghebot verckens vleesch te eten: maer hy heeft lieuer willen wenen eerlycken doot steruen / dan de Wet des Heeren ouertreden.

Daer waren oock seuen broeders met haer moeder / die seuen alle de eene na den anderen met wonderlycker stantvasticheyt ende heyd de grousame tyrannie van slaghen / villen / snyden ende branden gheleeden hebben / om dat sy het ghebot des Heeren niet en wouden ouertreden / ende de Mandamenten des Ouershepts ghehoorsaem zyn.

Tot

Tot den Christelijcken Leser.

O wel ende bequamenlyck de Historien der
Martelaren te beschrijven/soo heeft het ons
goet gedocht/dat wy de selfe van den tijden
Christi af tot dese onse tijden toe / met hare
navolgende Zaren aen toeckenden: ende oyt
contste/soo veel alst moghelyck is / den oors-
spronck der dwalinghen die nu de overhant
ghenomen/ende de waerheyt onder ghebruyck hebben/ver-
claren: ende des Roomschen Antichrists gheueynsheyde/
valsche leeringhe/ ende bloedghierich gheweldt ontdecken
ende voor ooghen stellen souden. Maer want het niet wel
ordentlyck peggelick op synen tijdt gheset kan worden/
om dat alle dwalinghe niet verstonde volmaectelyck /maer
metter tijt/nu wat/ende dan noch meer/toe ghenomen/ghes-
wassen/ende vermeerderet hebben. Soo bidde ick den goet-
gunstighen Leser / dat hijt my te goede ende wel af neme/
ick dat ick hem in als ghelyck ick wel soude begheeren/niet
ghenosch ghedaen en hebbe. Want al en hebbe ick niet ghe-
daen dat ick wel begheerde/ick hebbe ten minsten ghe-
daen dat ick soude. So sullen wy dan van Christus
so/om wiens wille alle Martelaers
want beghynsel des Werelts af
ghedoot sijn gheweest/
dese onse historien
beghinuen.

✕✕

*

**Sommighe ghetuyghenissen der heylighe
gher Schrift.**

Joan. 15. b. 19.

Waert ghy van de Wereldt / soo hadde ghewisselick de
Werelt het hare lief: maer na desen ghy van de Werelt niet
en zyt/maer ick hebbe v vande Werelt wtuertcoren/daerom
haer v de Werelt.

Ghedenc des woorts dat ick v gesept hebbe: Een diensta
knecht en is niet grooter dan zyn heere. Gebben sy my ver-
uolcht/so sullen sy oock v vervolgen: hebben sy mijn woore
gehouden/so sullen sy doe het uwe houden: Maer dit alles
sullen sy v doen/om myns Naems wille/om dat sy niet ge-
kent hebben den ghenen die my ghesonden heeft.

Joan. 16.

Sulchs heb ick tot v ghesproken/ op dat ghy niet gheer-
ghert werdet. Sy sullen v van der Synagogen wt bannent
Ja daer comt een vie / dat soo wie v doodet / meyuen sal/
hy doe Gode eenen dienst daer aen.

Ende sulchs sullen sy v doen/om dat sy noch den Wader
noch my ghekent hebben.

Maer sulchs hebbe ick tot v gesproken/ op dat wanneer
de vie ghecomen sal zyn / ghy daer aen ghedencket/ dat ick
het v gheseyt hebbe.

Rom. 8. v. 35.

Wie sal ons scepden van der liefde Christi? Verbuic-
kinghe/ oft benauwinge/ oft vervolginghe/ oft hongert noot/
oft naectheyt/ oft perikel/ oft sweert? (Selyckerwys geschre-
uen is: Om uwou wille worden wy daghelicks gedoot/ wy
worden gherekent als slachschapen. Maer in allen desen
ouerwinnen wy door hem/ die ons lief ghesadr heeft.)

Want ick ben ghewis/ dat noch doodt/ noch leuen/ noch
Enghels/ noch Ouerheden/ noch Machten/ noch het tegen:
woordige/ noch het toecomenbe/ noch hoocheyt/ noch diepte/
noch eenich ander schepsel/ ons sal connen af seherden van
der liefde Gods/ welke is in Christo Jesu onsen Heere.

1. Pet. 4. v. 4.

Het is hen vreemt die v lasteren / dat ghy niet met hen
tsamen en loopt in het selue wtforten der ouerbadicheydt:
welcke sullen rekenchay gheuen/ hem/ die daer bereyt is te
richten de leuendighe ende doode.

Van

Van de Seloouighe Martelaers/het ghetuy-
ghenisse des Enghels.

Apoc. 7. d.

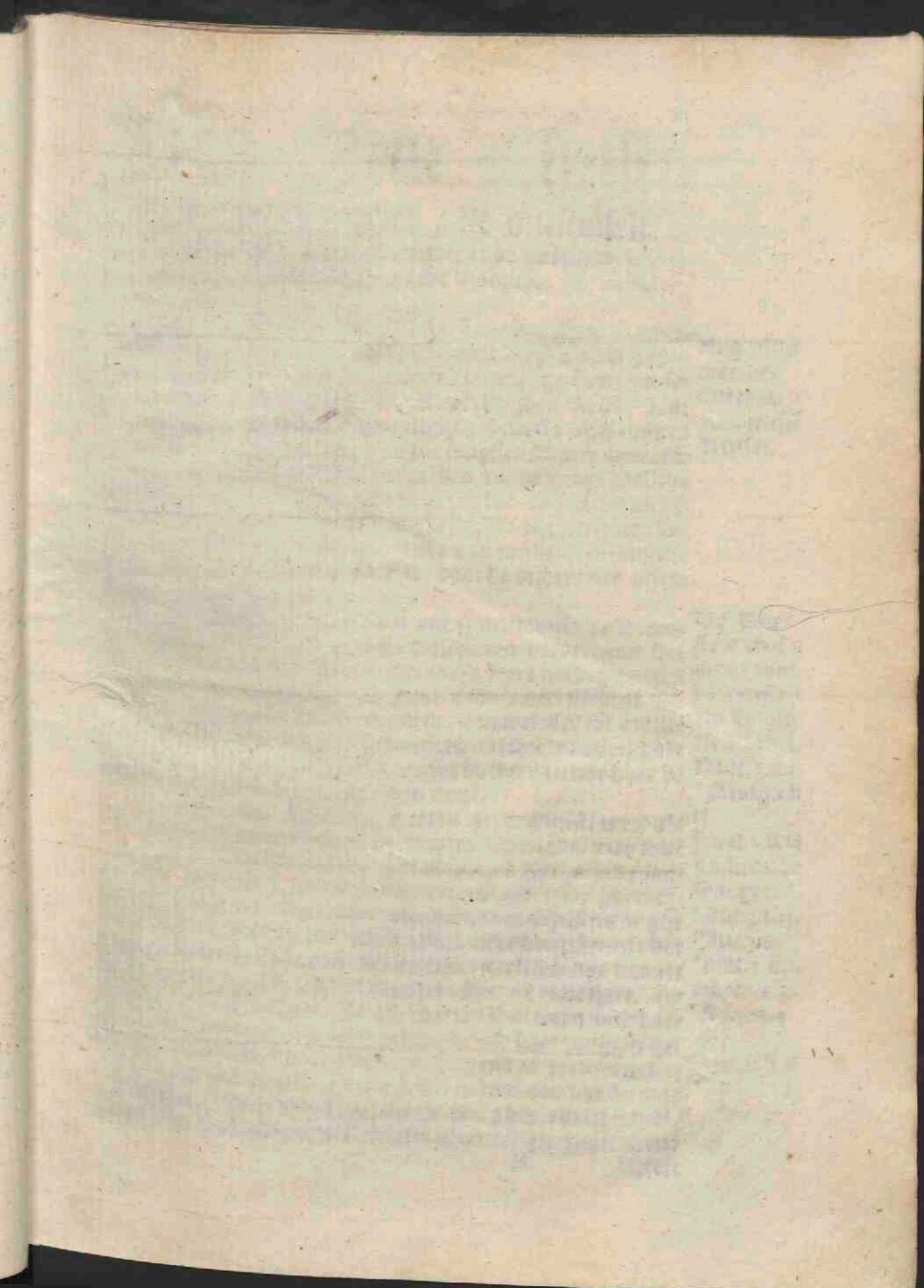
Dese zyn die daer gecomen zyn wt groter verdru-
kinghe / ende hebben hare cleederen ghewasschen/
ende hebben hare cleederen wit ghemaecte in den
bloede des Lam. Hierom zyn sy voor den throon
Gods/ende dienen hem dach ende nacht in synen Tempel:
ende die daer op den Throon sitt / sal bouen hen woonen.
Hen en sal niet meer hongheren noch dorsten / oock en sal
op haer niet vallen de Sonne noch eenighe hitte. Want het
Lam dat midden in den throon is/ false weyden/ende
false beleyden tot de leuendighe waterbornen:
ende Godt sal afwasschen alle tra-
nen van haren oogen.

Ghetuyghenisse Gods/teghen de veruolghers
der Seloouighen.

Jerem. 25.

Doen sprach de Heere Godt Israels met my alsoo:
Reemt desen croes wyns die toorn verweckt / van
myner hant / dat ghy alle volcken daer wt schenckt/
daer ick u toe schicken sal: op dat sy/als sy ghedron-
ken hebben/verwoet ende onsinlich worden/als dat sweert
comen sal dat ick onder hen schicken wil. Doen nam ick den
croes van de handt des Heren / ende schonck daer wt alle
volcken/daer my de Heere toe schickte/etc.

Also beueelt de Heere der Heyscharen/de God Israels:
Dincket ende wordet vol/ tyn nels ende valt dat ghy nem-
mermeer oysaet/ ende dat van den sweerde dat ick onder u
seynden wil. Maer oft sy den croes van uwer hant niet ne-
men ende niet dincken en wilden/so segt hen: also spreckt
de Heere der Heyscharen: Du drinet haetselijck/want siet/
ick beghinne te straffen de Bradt/ die mynen Naem ghege-
uen is: meynt ghy dan leuendich te bliuen? ghy en sult
niet ontcomen:want ick roepe dat sweert ouer
alle die op Aerden zyn/spreckt de Hee-
re der Heyscharen.

Faint section header or title.

Several paragraphs of faint, illegible text.

Faint section header or title.

Several paragraphs of faint, illegible text.

Several paragraphs of faint, illegible text.

Faint text at the bottom of the page, possibly a signature or date.

Van Jesu Christo

onsen salichmaker / de onnoosele

Bethlehemsche kinderken / ende Joannes
Zacharias Soon / de Dooper.

Et eenenveertichste Jaer des Rijck Augusti
des tweeden Roomschen Kepsers / is Jesus
Christus de eenighe warachtige soon des le-
uendighen ende Almachtighen Gods / door
de cracht des heplighen Gheests ontfangen
ende geboren wt die maghet Maria / warach-
tich mensche geworden wt den zaden Davids

Augustus
was den
tweeden
Roomsche
Kepser.

na den vlesse / ghelyck hy te voren den voorvaderen be-
loeft was / om het menschelyck gheslachte teghen synen he-
melschen vader te versoenen / ende van sonde / doot / dupuel
ende verdoemenisse te verlossen / door de onbeuleerte offer-
hande zyns lichaems.

In zyn ionghe jaren werden om synent wille te Hieru-
salem de Princen ende ouerste Priesteren beroert / om dat
sy sagen dat zyn heerlycheyt alreede so seere verbiert wert.
Herodes der Joden Coninck dede groote nerficheyt om
hem te verdrucken ende te dooden / om welker sake wille
Christus met zyn ouders in Egypten vluchtē moeste / daer
om doode Herodes alle tweeiarighe kinderen / ende daer be-
neden / die hy binnen Bethlehem vant.

De Prie-
sters en Co-
ningē wor-
de ontfelt
om de glo-
rie Christi.
Mat. 3. a. 3.
Math. 2. b

Ontrent den Jare ons Heeren Jesu Christi xxx. j als
Tyberius de derde Roomsche Kepsers regneerde / was indē
Jootschen lande een Predicant / Joannes Zacharias soon /
die den menschen tot ghemoet / beteringhe ende gherech-
ticheyt des leuens vermaende / leerende dat Christus de ghe-
ne was / van wien de menschen aflaet ende vergiffenisse der
sonden halen soude / ende tot meerder versekeringe dooyte
hyse met water. Zyn leuen was seer strange ende hart. Hy
strafte de Bisschoppen / Priesters ende Doctoren van haer
geuepnsheyt ende hoochmoedicheyt / die daer pochten dat
sy Abrahams kinderen waren. † Hy seyden wederom dat
hy den dupuel in hadde / ende strasten hem om dat hy was
dooyende. Ten laetsten / na dat hy veel ghepredickt hadde /
ende van Herodes den Coninck gheerne ghehoort wert /

14.
Mat. 2. b. 16
Joanes de
Dooper.
Luc. 3. c. 23.
† Luc. 3. a.
† mat. 3. a. 1.
marc. 1. a. 4.
Luc. 3. a. 4

† mat. 11. b. 8

De Historien

xxxiii.
Mar. 6. b. 15
mat. 14. a. 4.
mar. 6. c. 20.
mat. 14. a. 8.
 * heeft hy den Coninck ghesiraft van zyn ouerspel / dat hy met zyns broeders huyfrouwe bedreef / ende riep hem tot beteringhe zyns leuens. † Om welcker sake wille de ouerspelighe hoere Herodem den Coninck opgherupt heeft / dat hy Joannem den Dooper soude ombinghen : idwelck hy oock ghedaes heeft. So is de vrome Martelaer des Heeren ende ghetuyghe Jesu Christi onthooft gheworden in den Kercker / ende zyn hooft der hoere tot een present ouer gheleuert.

Christus
Jesús.
Mat. 9
* mat. 4. b. 17
mar. 1. b. 14.
† mat. 9. a. 3.
b. 11. 14. 12. a. 2.
Mat. 9. d. 35
 In desen selfsten tijdt heeft Christus Jesus den wille zyns Hemelschen Vaders inden landen Judea ende daer ontrent gaen predikē / ende leeren / straffende alle boosheyt / heelende ende ghesontmakende alle crancken / de dooden verweckende / ende de Dupuelen wtdrijnende.

† De gheleerden des Wet / Doctoren / Bisschoppen ende Priesters / wiens sonden hy dickwils ende menich werf strafte / waren seer hatich / ende nydich tegen hem / soeckende hem dickwils te begrijpen / in zyn woorden / * Hy seyden dat hi door de macht Seelzebub de Dupuelen wtdroep. Het gemeyn simpel volck hoorde hem gheerne / ende achten hem voor een Propheet.

Hy vergaderde Leerionghers / ende sandtse wt om te prediken ende te doopen / ende gaffe macht om alle qualen te genesen : hy beualse dit al om niet te gheuen / want zyt om niet ontfanghen hadden : hy leerde dese alle hoochmoet / eergie richeyt ende heerschappij te vlien : * hy voorseyde haer dat se om zyns naems wille / gheuanghen / gegeeffelt / verlaecht / gedoot / ende van allen menschen ghehaert souden werden :

* mat. 10. c. 21
mar. 13. a. 9
Luce. 21. b. 11
† Jo. 16. a. 2.
 † also dat alle menschen dencken souden / dat se God een haechlycke offerhande doen / als zise ombrengghen sullen.

Mat. 15. a. 3
† mat. 11. b. 19
 * Hy besiraftte den Phariseen / dat se door menschen insetsettinghen / de Wet Gods ouertreden. † Hy wert van haer een viact / een wynsupper / een visent der tollenaeren ende Het Nuont booswichten / een menschen verlepder gheheeten.

mat. 26. b. 19
 * Ten laersten na dat hy een heylige Maeltijt verordent en in gestelt hadde / die hy den geloouigen tot zyns doots geDe geesste dachtenisse beual te houden : is hy van zyn epgen Leeriontke leuere gher in handen der Bisschoppen / Prelaten ende Priesters Christum gheuanckelck ouergheleuert / die hem beschuldichden / dat in de werhy teghen den Tempel Gods gesproken hadde : dat hy een rellighe Gods lasteraer was / ende hebben hem also in handen des hant ontar. wereltycken rechtens Pontij Pllati ouergheleuert / en hem

albaer

aldaer beschuldicht dat hy een Weerbreker was: dat hy de
oordenlycke Ouerhept verwerpente / hem seluen Coninck
maechte: dat hy we cracht haerder wet steruen moesie/ ende
rosen daerom veel lieuer datter een doot slagher vsp soude
gaen/dan Christus.

Pilatus/hoe wel dat hy sach dat Christus wt haet en nigt De werelts
ouerghelouert was/nochtans om dat hy des Keyfers vriet lyecke rech-
tighen soude/ende zyn regiment behouden mocht/ heeft hy ter veroor-
zyn handen ghewasschen / ende Christum veroordeelt aen deelt Chri-
een galghe te hanghen tusschen twee moordenaers. sium.

Also heeft* dat onnoosel lammeken/in wiens mont geen * Esate 33
bedroch geuonden en is/een schandelycke doot geleden: en
op dat hy doot de eenighe offerhande die hy aen den crupce
volbracht heeft/ de menschen met synen Vader versoenen/
ende de schult der sonden volcomelyck betalen soude.

Des derden daechs daer na/ is hy van de doot verresen/ Christus
om onser rechtuerdichmakinghe wille. Welck / alst den verrijft.
Bisschoppen ende Prelaten vercondicht worde / hebben sy
de dienaren dier bootschaptten met ghelt omgecocht/ dat sy
segghen souden/dat zyn leertionghers hem wech ghenomen
hadden/de wyle sy noch stiepen. Dier doch hoe de gheestel-
lycke Heeren altydt arbeypden/om de clare sonne des God-
delijcken waerhepts te verduyfteren.

Daer na is hy ten hemel gheclommen/in die tegenwoor- Act. 1. a. 9
dicheyt zyn der leertiongheren/ ende sidt aen de rechter hant
des ewighen ende almachtighen Vaders/met wien hy reg-
neert inder ewicheyt.

Van de Apostelen/en Stephanus den Diacken.

Dat Iesus Christus ten hemel gecloppen / en de
leertionghers den heyligen Gheest na zyn der belof-
ten ghesonden hadde/ende het ghetal der ghelou-
ghen daghelick doot de vrijmoedighe predikinghe der Apo-
stelen meer ende meer toe nam: † So zyn de ouerste Prie- Act. 2. a. 4
ster ende zyn raetslynden nydich gheworden / ende sloeghe Act. 4. a. 1.
de handen aen de Apostels/ ende leydense in de gheuancike s. b. 17
nisse. Maer de Enghel des Heeren opende des nachts de
doren/ ende leydense weder wt / ende beualse de woorden
des leuens te prediken. Doemen nu tot den kercker ginck/
vondmen de doren gestoten/ ende de wachters daer voor/
maer sy en vonden niemant daer in. Als de Bisschoppen/
Presters ende Kerckmeesters dat hoorden / worden sy
verschriekt/denckende wat daer wt comen soude. Daer nae
N h heb

De Historien

XXXij. hebben syse inden tempel gevonden/ ende hebben se sonder ghewelt voor den raet gebrocht. De Ouerpriester seyde tot hen: hebben wy u niet geboden/ dat ghy niet en sondet leeslatē verbie-
 De geeste-lycke Prie- ren in desen naem? ende siet ghy hebt Hierusalē met uwer
 den Chri- leeringhen veruult/ en willet deses menschen bloet ouer ons
 strum te pre ghehoorsaem sijn/ dan den menschen.
 dken.

Ende als Gamaliel den Priesteren geraden hadde/ datse de Apostels souden laten gaen/ op dat sy tegen God niet en misdeden: want seyde hy/ is dit werck wt den menschen/ so salt wel vergaen/ maer ist wt God/ so en cont ghijt niet breken: soo hebben se de Apostels ghegheeffelt/ ende verboden/ datse inden naem Christi niet prediken en souden. Maer
 De Aposte- len predikē sy ginghen volghick van den raet/ om dat sy weerdich warē
 Christusm teghen het mandamēt des Ouer-
 stien. niet af/ Christusm te vercondighen.

* Stephanus een vercoren Diacon der ghemeynen Chri-
 sti/ vol geloofs ende crachts / dede veel wonderlycke ende
 groote teeckenen onder het volck. Tegen hem stondē som-
 mighe Joden op/ ende disputeerden met hem : maer sy en
 condon niet wederstaen de wijsheyt ende de de geest die door
 hem sprack. So hebben sy hem gheuangen/ ende voor den
 raet gebracht/ ende beschuldichden hem valschelelyck / seg-
 gende/ Dese mensche en laet niet af schandelyckē tegen dese
 heylige plaetse ende de Wedt te spreken / ende dat Iesus van
 Nazareth dese plaetse/ en de maniere die ons Moyses
 ghegeuen heeft/ te niete doē sal. De ouerste Priester waech-
 de hem oft also was. Stephanus verhalende de prophe-
 ten/ die daer te voren seyden vanden toecomenden Chri-
 stum/ welckmen behoorde gehoor te gheuen/ heeft de hard-
 neckicheyt ende de tyranne der Joden gestraft / seggende/
 Ghy hardneckige onbesneden van herten/ ende ooren/ ghy
 wederuecht alcht den heylighen Sheest/ gelick als uwe va-
 ders/ also oock ghy. Wat Propheet en hebben uwe Vaders
 niet gheuoelcht? Sy hebben ghedoot/ die daer te voren ver-
 condichden de toecoemst des gerechtigen/ wiens verraders
 ende moorders dat ghy nu geworden sijn: ghy hebt de Wedt
 ontfangen/ ende niet bewaert. Doen sy dat hoorden/ door-
 sneed dat haer herten/ ende kniersten met haer tanden ouer
 hem. Maer hy/ vol vanden heylighen Sheest/ sach op nae
 den hemel/ ende seyde: Ick sie de hemelen gheopen/ en des
 menschen soon ter rechter hant Gods staen. Maer sy cretē
 seer

* Act. 6. a. 8.

Der Martelaren.

seer luyde / ende sloopten haer ooren / ende woypen hem ter
stad wt / ende steenichden hem. Hy riep: Heere Jesu ont-
fangt mynen Gheest / en viel op sijn knyen / en badt voor sijn
Wonden / dattet de Heere haer verghenen woude. Ende
also ontsiep hy inden Heere.

Jacobus Zebedeus / ende Symon
Petrus.

Jacobus Zebedeus soon / Joannis broeder / is van He-
rodes den Coninck / ter liefden der Bisschoppen ende
Priesteren der Joden (die met alle manieren poech-
den ende arbeiden den Naem Jesu Christi wt te roepen /
ende sijn glorie te verdempen) met den Sweerde onthoose
gheworden: ende want hy sach dattet den Joden aenghes-
naem ende behaechlijck was / sloech hy oock de handen aen
Simon Petrus / ende leyde hem geuanghen. Maer de En-
ghel des Heeren heeft hem des nachts wonderlijckerwijs
verlost / hoe wel dat hy seer scherpelijck van veel Crijch-
knechten bewaert wert.

Paulus van Tharsen.

Ten tijden als de sesste Keeser des Roomschen rijcks /
Nero / een seer boos en wiet ryan / regneerde / isser
een groote bloetstortinghe gheschiedt in veel verschepe-
den landen / daer de Christenen nu verstroyt waren:
ende de Christenheyt was nu seer vermenichsuldiecht ouer
de gantsche werelt / door de vlytighen predykninghe der Apo-
stelen ende Discipelen Christi Jesu.

Doe nu de Dupuel sach dat sijn rijck / het rijck der duy-
sternisse / door de clare sonne des Euangelischer waerhepts
verstroyt wert: en de blinde Afgoderie / daer hy de gantsche
werelt in gheuanghen hielt / ontdeekt wert: heeft hy alle sijn
macht daer in te wercke ghesielt / om de waerheyt met den
sweerde te verdrucken / en sijn rijck met ghelwelt te besche-
men. So heeft hy niet alleen den Joden / maer oock den
Heydenen teghen de Christenen oproerich ghemaect / also
dat tot desen tijden / en daer ontrent seer veel Godvruchtis-
ge Medicanten ende Leeraers omgebracht sijn / als Petrus /
Paulus / Philippus / Apollinaris / Marcus / ende veel meer
andere / welke wy eensdeels om de eortheyt wille achter la-
ten: eensdeels oock om dat wy gheen sekerheyt van haren
Dood hebben.

C. lxx. Paulus was een Apostel Jesu Christi vanden yade Maria
Act. 9. a. he/wt Sen Samiris gheslachte/na de Wedt een Phariseus/
 ghebooren te Tharsen in Cilicien/een burgher van Scomont
 op geuoet aen Samaliens voeten inde wet des Heeren/een
 seer puerich man voor de vaderlycke insettinghe.

Paulus Hy heeft vanden Bisschoppen ende Priesteren der Ro-
wort hier den macht ontfangen/om alle die den naem Christi beledē/
 een Ketter mannen ende vrouwen/te vanghen/te binden/ende ouer te
 meester oft leuieren om ghepynicht te worden: alsoo datter onder den
inquisiteur Christenen een groote versiroppinghe quam/ van alle die te
 Hierusalem woonden/want hy giack in de Synagogen/een
 pynich dese menichmael / ende hy dwanckse te lasteren den
 naem Christi.

Als hy se oock dus tyrannichlyck in vreemde steden ver-
 uolchde/ende na Damasco repse/ so wert hy door de claer-
 heyt des Godlycken lights ter aerden geslagen/een van Chi-
 sto geuaecht/waerom dat hy he vernolchde:dattet hēswaer
 soude vallen teghen den prikkel te stooren. En als Paulus
 geseyt hadde: Heere wat wilt ghy dat ick doe/so heeft hē de
 Heere te Damasco gesonden/ende na drie daghen isser een
 Heeriongher Ananias genaemt tot hem gecomen/ die hem
 ghedoopt heeft.

Paulus
predict
Christum.

Als nu Paulus sommige dagen te Damasco hy de Chri-
 stenen gheweest hadde/heeft hy van stonden aen Christum
 in der Synagogen gepredict/dat hy de soon Gods was. Hy
 verwonderden haer alle diet hoorde / en seyden:is dese niet
 die de Christenen te Jerusale verwoeftede/ en is oock daer
 om hier gecomen: maer Paulus wert alcht meer versterct/
 en verwerede de Joden die te Damasco woonden.

2. cor. 11. g. 32 Na veel daghen hielden de Joden raet om hem te doodē/
 ende hebben des Coninc Aretas stadthouder daer toe be-
 willicht/dat hy des stadts poorten dede beware nacht ende
 dach om Paulum te vanghen. Maer die broeders hebben
 hem by nachte in eenen roif door een venster des stadmuers
 nederghelaten/ ende also ontvlood hy ende quam te Jerusa-
 lem / daer hy by de ghelouighe broeders comen woude:
 maer sy vloten alle van hem/ want sy en geloofde niet dat
 hy een broeder was:ter rye toe/dat hem Barnabas tot den
 Apostelen ghebracht hadde / ende hem vertelde/ hoe dattet

De vrymoe met hem te Damasco vergaen was.

dieheyt
Pauli.

Doer begon Paulus daer sock voor den Joden/vrymoe-
 dighlyck den naem Jesu te vercondighen/ ende als hem de
 Orico

Griecse Joden niet en conden tegenstaen/soo wonden sy hem oock dooden. Maer de broeders hebben Paulum nae Carsen gheschiet.

Hy heeft veel landen en steden doorreyst: de kercke Christi in Griekenlant opgebout ende gesticht/ veel periculen ende arbeits geleden/so dat hy dickwils gheuanghen ende in doots nooden was: van den Joden heeft hy vijftmael weertich slagghen/behaluen een/ontfanghen: driemaal is hy gheghecesselt: eens ghesteenicht: driemaal schijpbrechinge gheleden: nacht ende dach in de diepte der zee geweest/ in groote periculen te lande/ter zee/ onder syn eygen vriende/ onder de Heydenen/ in steden/ in woestynen/ onder den valschen broederen/ onder de moordenaers/ in hongher/ dorst/ naecktheit/ coude/ moepte ende arbeit.

In dese snie tijden/ heeft de ghemeente te Couinthen de heylighe maeltijt Christi Jesu/ die hy tot syns doods ghe-dachtenisse verordent hadde/beghinnen te verualschen/ de sommighe aten ende droncken/ die andere hongherden/ die eenen en verwachtte den anderen niet: also wert dit Sacrament (welck een Sacrament der liefden/ ende des enicheits is) tot twist ende tweedracht misbruyst. Dit strafte Paulus seer heftichlyck/ segghende dat sulx niet des Heeren Nuontmael en was: maer een yeghelijc eyghen/ ende dat sy daerom van den Heere ghestraf werden/ met siekten/cranckheyt ende sterften. Maer wat soude ghy segghen lieue Paule/ oft ghy v ooghen neder slaen mochte/ op dese onse verdoruen tijden? ghy sout sien/ een alleen/ niet een een tafel/ maer aen een outaer staen/ etende ende drinckende alleen: de ghemeente is daer te samen gheroepen niet om des Heeren Nuontmael te eten/ maer om te sien eten/ men vercondicht daer den doot des Heeren niet/ is dit het Nuontmael des Heeren? oft is niet veel beter der Papen Nuontmael te noemen/ diet doch alleen sicken/ ende en verwachtē niemant? Och erghe verualschers der Sacramenten/ wat oordeel sal ouer v comen/ is dat de Couinthers van God also ghestrafe sijn? Daerom sy een yeghelijc voorsichtich/ dat hy haerder plagē niet deelachtich en werde/ want (als Paulus hier seyt) daer moeten secten onder v sijn/ op dat de beproefde openbaer onder v werden.

Ma dat Paulus met grooter neersiticheyt de ghemeente des Heere als ee gerouwe dienaer/ opgebout/ geleert/ vermaect ende onderwesen hadde/ met woerde en met schijfse/ is hy

Veruals
schinge des
Nuont-
maels.
1. Co. 11. d. 17

Der Papē
Nuontmael.

De Historien

Act. 21. c. 27. ten laetsten te Jerusalem inden tempel ghemangen/ gestooren ende gheslaghen geworden vanden Joden/welcke hem meynden te dooden: maer hy is van haren handen ontwellicht door een Capiteyn der rijchsknechten.

Als hy nu aldus gheuangen was/so hebben hem de Sisschoppen ende Priesters beschuldicht ende beclaget als een oproerder ende ketter. Paulus zyn onschuldt ghedaen hebende heeft gheappelleert ende op den Keyser beroepen. helpt hem Soo is hy gheuanckelijck te Roomen ghesonden. Daer hy met de heylige veel Jaren lanch het woort Gods ende de Euangelische denische waerheyt ghepredic heeft.

Act. 25. c. 10 Ten laetsten is hy vanden wreeden Tyrant / Nero/ den Keyser/ om de ghetuygenisse des Christelijcken Religions onthooft geworden. Also heeft desen heyligen Apostel/die **Act. 23 g. 30** meer dan alle andere ghearbeydet heeft / synen loop gheeyndet/ende heeft vanden Heere ontfanghen de croone der glorien. Ende is gheschiet (somen schryft) na de gheboorte Jesu Christi ons Salichmakers int Jaer Lxx.

Ignatius Sisschop van Antiochien.

Ignatius de eerste Sisschop van Antiochien na Sine Deeter/een seer vltreich man in de godsalige leeringe des heyligen Euangeliums: als hy wt clant van Syrien na Roomen geuanckelijck gheuoert wert / was hy ouergheleuert in de handen der rijchsknechten/die hem seer wreedelijck handelden/ende hoe hy haer lieflijcker aenginck/hoe sy door zyn goetdadicheyt. dagelijcx teghen hem straffer werden.

**Onder
crucce
wortmen
Christus
discypel.**

Dese seyde dat hy doe eerst een leertiongher Christi Jesu wert/als hem de veruolginge bestrect. Te Roome comende wort hy aldaer verwesen/voor de wilde beesten geworpe te worden / om van die verbeten ende verscheurt te worden. Daerop seyde hy: Ick ben het coren Gods / ick sal met der beesten tanden ghemaelt ende ghekneet worden/ op dat ick een supuer broot worde. Alsoo heeft de vrome ghetuyghe Christi Jesu den beesten voor gheworpen gheweest / ende van haer verschuert geworden.

C. 11. Ontrent dese tijt / als Trajanus de veertziende Keyser van Roomen regneerde / ontrent den iare onses eenighen Salichmakers Christi Jesu. C. x. isser groote vernolginghe ende.

ende bloetmergietinghe gheschiedt onder den Christenen. De
oor/sake deser wreetheyt was / om dat de Keyser sochde
datter eenich oproer wt de vergaderinghen der Christenen
soude moeghen oprijssen. Maer de Christenen verdroeghen
den doot ende de veruolginghe so geduldichlick dat de Hey
densche Riechters daer af verwonderden. So dat Plinius
Secundus een Roomsche Landtvooght den Keyser Trata
no ouerschreef / datter daghelic veel duy sent menschen iam
merlick gedaot worden / daermen nochtans gheen boosheyt
noch yet dat regen de Roomsche rechten is / in beuinden con
de: dan alleen dat sy eenen / die Christus genaemt is / lof son
ghen ende eerden: maer ouerspel / moort / ende ander straffe
lijcke lasteringhen worden by haer onbetamelijck ghehou
den ende seer ghehaet etc. Dusdanigen lof moesten oock de
Heydenen de Christen na geueu: also lieten sy haer lichte
schynen tot Gods glorie ende heerlijcheyt.

Och of onse
Princen
dit oec aem
mercken.

Polycarpus Bisschop te Smyren.

Polycarpus een discipel Joannis des Euangelistaf
een wel gheleert ende goduruchtich Leeraer ende
Bisschop te Smyren: na dat hy om de naem Jesu
Christi gheuangen was / heestmen hem willen doen
sweeren by de forcupie des Keyfers / ende dat hy Christus
soude lasteren / welke hy gheen van beyde heest willen
doen / wel wetende datmen alleen inden naem des Almach
tighen Gods sweeren sal / die alleenlijck een onderkenner
der herten is / ende heest op het anderde also gheantwoort:
Ick diene Christum in sessentachtich jaren lanck / en
de hy en heest my noyt yet misdaen: Hoe sal ick dan my
nen Coninck / die my salicheyt ghegheuen heest connen las
teren. Ick ben een Christen / ende wilt ghy de redenen des
Christelicken Religions weten / soo bestelt my eenen dach
ende ghy sultse hooren. De Riechter seyde maeckt dat den
volcke wys. De sprack Polycarpus: Ick hebbe v gheant
woort / want wy worden gheleert / dat wy den Princen ende
de macht / die van God geordineert is / sulcke eere sullen be
wijsen / die tegh onse religie niet en is. Het en is myn officie
niet den rasenden volcke te voldoen.

Als hem de Riechter seyde / dat hy de wilde dieren bereyt
hadde / so verre als hy gheen leedriwesen en thoonde en hem
bekeerde. Heest Polycarpus gheantwoort: Taetsse voorco
men.

De Historien

C. lxx.
Leedtwes-
fen en be-
keeren.

men / want onsen sin is onueranderlijck / wy en connen ons door leedtwesen niet bekeeren van het goet tot het quaet . Het ware beter dat sy haer seluen tot het goet bekeerden/die in boosheyt volherden. Doe seyde de Rechter: **Ist v niet leedt/ende veracht ghy de wilde beesten: so sal ick v met vyer verbrandē.** Polycarpus antwoorde: ghy dreycht my het vyer dat in eenen oogghenblick ontfeken / ende lichaelijck wederom wigheblust wout/want v het eewighe vyer onbekent is / dat den boosen toecomen sal inden dach des oordeels. **Maer wat vertoest ghy? bringt voort welck v van beyde belieft.**

Als hē nu het volck ter doot opschede/is hy van dē Rech-
 ter overgeleuert om leuendich verbrant te wordē/also is de
 vrome ghetuyge Jesu Christi/ seer subd van daghen/ door
 den vyerē den Heere opghesoffert.

Prolomens ende Lucius.

Prolomens gheuraecht: zijnde of hy een Christen wa-
 re/ heeft hēt terstont als een liefhebber des waer-
 hepts beleden / want die daer verfaect dat hy is /
 die achtet straffelijck te zyn het ghene dat hy ver-
 faect. So is hy daerom terstont in de gheuanckenisse gelept/
 ende den Rechter Urbicio ouergheleuert/ van wien hy/ om
 zyn stantuaestighe belijdenisse wille/ terstont tot den doode
 veroordeelt wert. Daer was een ander Christen man / Lu-
 cius ghenaeint / als dese hoorde dat so onbeschedelijck en-
 de lichtelijck de sententie ghegheuen was / heeft hy tot den
 Rechter Urbicium gheseyt: **Wat beroert v doch / dat ghy**
eenen ter doot verwijst/ die gheen ouerspoelder/ geen schen-
der/ gheen dootslagher/ gheen moordenaer/ gheen roouer/
ofte diergelycke boofdader is: maer alleen om eens naems
wille/ dat hy hem seluen een Christen naemt? Dat en is
Urbici gheen dinck/ dat den goeden Keyser/ synen wyfen
sonē/ ofte synen eerbaren raet/ aengenaem is ende ter eeren
streckt. Daer op seyde Urbicius/ sonder meer te vragen: my
dunct ia dat ghy sock een Christen zijt / ende als Lucius
antwoorde/ dat hen ick ghewisselijck: so heeft hy hem sock
ter doot ouergheleuert. Doen seyde Lucius: Ick danche v
dat ghy my van so boosen Heeren verlost / ende my sendt
tot God den alderbesten Vader / ende Coninck ouer al.
Daer nae is sock de derde ghecomen/ ende heeft sock ghe-
 liche

Lucius vry
moedicheit

Een ander
Christens
vrymoed-
icheyt.

lycke vyfmdedichheyt berhoont/ende is alsoo met den ander
 ren ter doot verduesen.

Da den Jare ons Heeren Clxx.

Als Antonius Verus de setentehende Kysler van
 Roomen regneerde/ ontrent den Jare onses eenigen
 salichmakers Christi Jesu C. ende Tr. is door de vyf-
 mdedichheyt ende stantvasticheyt der Christenen on-
 der het Cruyce/ de waarheydt des Euangeliums seer ver-
 claert/ende den naem Christi is aenghenomen gheworden
 ouer de gantsche werelt/want daer de Tyrannen den naem
 Christi Jesu door meynde wt te roepen/ als met mooiden/
 dooden ende bloetuerghieten: daer is Christus veel heer-
 lycker ende bekenender door gheworden: ende der Martela-
 ren bloet is als een vruchtbarich saet gheweest/ dat hondert-
 sout voortghebracht heeft.

Maer na dien dat de duyuel niet alleē een mooidenaer/
 maer ooc een Vader der logenen is/ so heeft hy de Christe-
 lycke gemeynte daer mede ooc seer sterckelyc aengeuoctē.
 Het en scheen voor dē menschē geen billycke oorsake te zyn/
 pemaent daerom te dooden/ om dat hy hem seluen een Chri-
 sten noemde. So hebben de Tyrannen/ door des Satyans
 ingheuen een ander oorsake ghesocht: ende hebben versiert
 dat de Christenen kindervleesch aten / ende met moeders
 ende dochters oncuyschelyck vermengden/ ende sodanighe vleesch be-
 dinghen meer daer de natuer een grouwel af heeft. Om dit gheert v
 te beueffighen/ hebben sy eenighe slanen gheuangen / die vleesch
 sy sulcx door vreesse van pijn/ ende onlydichlycke tormen-
 ten/ doen tijden hebben. Welck alle menschē herten gant-
 schelyck vander Christenen verureent/ende tot eenen haer
 ende grouwel des Christenheydes ontsicken heeft. Sulcx
 heeft de duyuel daerom te bequaemlycker moghen ver-
 sieren / om dat de Christenen door vreesse der vervolgin-
 ghe ende des doots/ dickwils by nachte in holen ende cluf-
 ten te samen liepen / om het woord Gods te hoozen/ ende
 den Heere aen te roepen ende te dancken/ ende op het ghe-
 ne dat heymelick ofte by nachte gheschiet / daer van zyn
 de menschen altyt toe ghenegghen het erchste te vermoer-
 den. Daerom ist beter het licht op eenen randelaer te stel-
 len/ en het Euangelium Gods aen dē dach te bringē: op dat
 de gantsche werelt daer getuyghe af mach zyn/ datmen niet
 oubz

De Historien

C. 17. onbetamelijck en hâvelt. De waerheyt en schaemt haer des lichaes niet. Niet te min de vromicheyt der Martelaren heeft dese versierde schande al tsamen ten laetsten overwonnen ende te niere gebracht.

Justinus de Philosoph.

Justinus de Philosoph een seer wel gheleert man/ in Platonis Philosophie: hoorende dat de Christenen berucht waren met sodantghen vleeschelijcke ende schandelijcke wercken / ende aensende haer groote vromicheyt inden doot onuerschickelijck te lyden: heeft ghedaecht dattet niet moghelijck en was / dat sodantghen volck sulcken oncupsehen ende onbehoorlijcken leuen soude leyden/ want om dat de boosdoenders gheen hope des toecomen den leuens en hebben/daerom vreesen sy voor de scynelijck le-
nē/ schickē doot. So heest hy dit ondersocht ende valsck bevonden/ voor den
doot. waer wt dat hy veroorsaect is gheweest de Christelijcke Keligie aen te nemen.

Als hy nu een Christen geworden was/ heeft hy seer vromelijck hem seluen teghen alle kerterten/ Philosophen/ ende ander verdruickers des Christelijcken Keligions / gheselt/ met leeren ende scrijuen/ om welcker saken wille is hy ten laetsten van Crescens de Philosoph gedoot geworden/ ghelijck hy dat selue langhe te voren ghepropheteert ende gheschreuen hadde.

Verius Pagatus/ Zacharias de Ouderlinck/ Vitalus/ Glandina/ Sanctus/ ende Photinus Siffchop.

Te Lyons ende te Vienne in Brancherijck is te desen tijden groote beroerte gheweest/ om het groote ghemelt darmē den Christenē aendede/ want men heeft hen daer de hupsen ende wooninghen verbodē: daer na oock tgebruyck der baerstouen: namaels is hen oock de strate verboden: Ten laetsten datse noch heymelijck noch openbaer ergens souden mogen blijuen. So ynder dagelijck veel genangen ende ghepynicht/ ende hebben veel versdriets gheleden.

Verius.

Verius Pagatus een vroom Christen broeder/ ionck van laren / maer vroom van leuen / een wel gheacht ende edel man / aensende de wroetheyt diemen den Christenen dede/ heeft door: enen puerigen geest begheert van den Kerker/ datmen

datmen hem hooren wilde/in het gene dat hy voor de goe-
de borghers segghen soude/die niet boosachtichs bedriuen/
ofte van gheender ongherechtigheyt ouerwonnen waren. C. lxx.

Maer als hy tot gheen ghehoor conde comen/ heeft hem
de Rechter alleen gheuraecht/ of hy ooc een Christen ware/
ende als hy dit openelick ende vrymoedichlijc beleedt/ sey-
de de Rechter/ so sulc ghy met den gheuanghenen gaen als
een voorsprike der Christenen/ so is hy met den heplighen
leeraer Zacharias/ die als een goet herder voor zyn schaep-
kens sreet/ gheuanghen gheleyt.

Daer is oock gheuanghen een Diaken van Vienne Sanctus.
Sanctus ghenaeemt/ ende doock een teer swacke vrouwe / Slandi-
na gheheeten. Sanctus is seer onmenschelijc ghepynicht
om datmen van hem soude weten of de Christenen sulcke
grouwelijcke wercken in haer versamelinghen hanteerden
alsmen van haer segr. Maer ghelijc als hy van Godt seer
versterckt was/ so heeft hy alle haer pynighen also seer ver-
sacht/ dat hy noyt wie hy was/ van wat huys/ van wat ghe-
slachte/ van wat lant / ofte hoe dat synen naem was/ heeft
willen te kennen geuen. Maer als hy int pynigen van een
pegelijc stuck bysonder geuraecht wert/ heeft hy op elck
niet anders gheantwoort/ dan dat hy een Christen was/ dat
is myn lant/ dat is myn gheslachte/ dat is mynen naem/ ia/
seyde hy / ick en ben gantsch anders niet dan een Christen.
Hierom zyn de Tyrannen also teghen hem verwoet/ datse
gloepende ysere platen aen synen buyck ende andere teere
leden zyns lichaems geleyt hebben/ so dat zyn vleesch ver-
brant is gheworden ende af viel.

Als nu desen hepligē Martelaer dus stantuaestich bleef/
hebbense hem aldus mismaect/ wederom in den kerker ge-
worpen ende namaels zyn dese viome ghetuyghen na veel
menichuuldighe pñne voor tgebracht/ ende om het ghetuy-
ghenisse Christi Jesu onthooft gheworden.

Attalus ende Slandina gheuanghen zynde/ hebben seer Attalus.
Slandina.
dicwils en strengelijc ghepynicht geweest/ om dat sy Chri-
stum souden loochene en de schandelijcke boose stucke van
den Christenē bekennē. En na groote pñne zynse wederom
by den anderen Christenen in de geuackenisse geworpen.

Te desen tijden heeft onder de Christenē de superficialiteit
van wnenemen der spysen/ haren oorspronck genomen/ niet
datment soude achten te zyn (ghelickmen nu doet) of seker
daghen vleesch te eten/ want dat is metter tijt gheromen
als de

De Historien

C. lxx. als de Antechrist dat heeft beghinnen te verbleuen. Maer sommighe hebben van vleesch afghehouden te eten/om dat sy meynden dat haer vleeschelijcke ghenegentheyt meer als so mocht ghetemyt ende verdwonghen worden. Daer na hebben sommighe dat geacht een heyligh werck te zijn/dwiele (na haer duncken) Godt aenghenaem was/ende so isser een laetsten een verbot afghecomen. Maer op dese tijt was als daer een ander Christen met Artalus ende Slandina gheuanghen/die hemseluen seer benaude/gheen wijn oft oock gheen vleesch nuttende: So wert Artalo van God geopent baert/dat hy desen mensche segghen soude/dat hy gemeynt spijse soude besighen/ende ander menschen gheen bysonder exempel ofte voorbeeld gheuen/dat sy het selfde souden natolgen/want de simpele menschen mochten vermoeden dat dese verkiefinge van spijzen een seer aengenaem Gods dienst ware. Dese openbaringhe heeft Artalus den selfden mensche ende den anderen medegheuanghenen te kennen ghegheuen/welcke selfde ghehoor/saem is gheweest / ende die andere zijnder door gheleert ende versterckt gheworden.

Artalus na veel onlijdelijcke pijn/diemen hem met den anderen gheuanghen aendede/is voor de wilde beesten geworpen/hoe wel hy een borgher van Roemen was(welcke men behoorde na des Keysers Mandamit te onthoofden.) Maer als de wilde beesten der Martelaren lichamen niet aen en roerden/so heeft se de Richter wederom met veelder hande tormenten ghepynicht / ende ten laetsten op pferse stoelen gheset/ende het vyer onder den stoel ghesteken. Als nu Artalus op den stoel sadt/ende den ruelcke zijns gebaden vleeschseens pegelijcks nuese ende kele veruulde/ heeft hy met supder stemmen gheroepen torten volcke: Niet/dat is menschen vleesch eten/dat ghy nu alle doet / wat eyscht ghy van ons sulcke hemelijcke boosheyt te weten/die ghy doch selue openelijc doende zijt. Want wy eten gheen menschen/ende en doen niemant quaet.

Van Gods naem.

Als sy hem vrachden wat naem dat Godt hadde: heeft hy gheantwoort Daerder veel zijn/daer worden se met namen onderscheyden / daerder maer een is / die en behoest gheenen naem. Ten laetsten is Artalus met andere meer/ in het perck de kele afghesteken.

Na dat dese ghedoot waren is Slandina wederom met Pontico haren soon voortghebracht / ende hebben moeten aenschou

aenschontwen alle de tormentē diemen andere Martelaers aenede. Ponticus was een kint van vijftien jaren. Alsmē hen beual datse by de goden sweeren souden: hebben sy geantwoort/ dat de godē niet en zyn/ daerom en condense daer niet by sweere. Als sy nu aldus en met veel andere woordē de goden verachtēden ende bespottēden / zyn sy bouen maten seer ghepyncht/ soo dat Ponticus in het pynighen synen gheest ghegheuen heeft.

Daer na is Gländina met vrolycken gemoet/ na so men gherhande pynē den wilde beesten voorgheworpen/ welcke haer ongheschent ghelaten hebben. Daer na hebben se een ander maniere van wreetheyt gheuonden. Sy hebben haer in een nette ghewonden/ ende eenen wreedē gheterchden stier ofte verre voorgheworpen / van welcken sy het gantsche perck ouergerolt/ gestooten en geworpen is geworden/ maer nochtans onghequetst ghebleuen. Ten laetsten hebben sy haer met den sweerde de kele afghesteken/ ende alle die boose menschen waren verwondert/ dat een vrouwe so veel mochte liden.

Photinus de Giffchop ofte Leeraer vā Iyans/ een man meer dan neghentich iaer oudt zynde/ cranck van lichame worde voor den rechter stoel des volcks ghebracht/ daer riepense ouer hoop/ ende sepden dat hy Christus selue ware.

Als hy van den President gheuraecht wert / wie dat der Christenen Godt was/ heeft hy gheantwoort/ zyt ghy des weerdich/ so sulc ghyt noch wel weten. Doen werden se alle te samen als rasende hondē verwoet. De eene stach hem/ de andere stoech hem/ een yghelyck als hy conde en mochte. Want also dachten sy de verachtlinghe haerder goden te wreken. Als sy hem also half doot in den kercker geworpen hadden: heeft hy cortelyck daer na synen gheest gegeven.

Die ander ghetuyghen Jesu Christi zyn oock seer tammerlyck ghepyncht/ haer leden wghereckt/ in dup stier putten gheworpen/ ende alderhande pynē/ diemen mochte ghedencken/ aenghedāen: so datter veel haer sielen den Heere opgheoffert hebben. De lichamen der dooden worden voor de honden gheworpen/ ende des nachts en daechs gewacht/ op dat sy niet ghenomen ende begrauen worden. Het ghebeente hebben se verbiant / ende de asschen in de reuters gheworpen / meynde datse daer door de verrysenisse de verrysen verhinderen ende beletten souden/ ende sepden: Om dat sy nisse verhoopen van de graue te verrysen/ daerom steruense so gewil lichlyck

De Christe
nen willen
by den af-
goden niet
sweeren.

Photinus.

Sy willen

De Historien

Cxcv. lichlijck ende blydelijc/maer laer ons nu sien oft Godt haer wt onse handen sal comen verlossen.

Ireneus Biffchop.

Als Photinus opgheoffert was/ so heeft de gemeynte te Lyons den heplighen ende godturuchtighen man Ireneum tot een Leeraer ende Predicant vercoren/ welke seer vlijtich heeft gheweest/om het Euangelium Jesu Christi te verbreyden / met prediken ende schryuen/welck hy van sijn meester Polycarpus gheleert ende ghehoort hadde/ welke een leeriongher des Euangelists Joannis was.

Onder- In synen tyden is het onderschept der dagen seer sran-
schept der ghelijck ghedreuen gheweest van sommige Leeraers/ende
dagen van in sonderheyt van Victor Biffchop van Roomen / welke
Paesschen den tyt van Paesschen te houdē voortgebracht heeft/ waer
af Ireneus hem ghesraft ende vermaent heeft. De leerin-
te houden. ghe die Paulus tottē Collossensen schryft / was alrede ver
"Col.2.b.16. gheten/daer hy seyt: Laet v nu niemant oordeelen in spijse
oft in dranch/of ouer een deel des seefdaechs etc.

Ten laetsten na dat hy het rijck Christi seer vromelijc op ghebout hadde/ heeft hy sijn loon daer af ontfanghen/en is om den naē Jesu Christi mettē sweerde onthooft gewordē.

Int Jaer Cxcv.

Die Septimius Severus de eenēwintichste Room- sche Keeser regneerde/ontrent den iare ons Heerē. Cxcv. leedt de ghemeynte des Heeren groote ver- uolghinge/ende sonderlinghe in Alexandrien/want daer seer vele de onuerwelckelijcke croone der Martelare ontfanghen/ende seer vromelijc den naem Christi Jesu be- leden hebben.

Teonides. Onder welcken Teonides des gheleerden Origenis va- der is/na een vijmoedige bekentenisse onthooft gewordē. Plutarchus/Heraclides ende Serenus /de Discipelen Origenis/ende oock veel vrouwen /sijn om de belydenisse Christi omgebracht ende ghedoot.

potamiena Potamiena/een Christelijcke maghet/na menschuldige tormenten die sy om des waerhepts Christi wille gheleden heeft/is ten laetsten met heet peck ouergoten/ende is alsoo seer

seer vromelijck ende standuastelijck inden Heere ghestor-
uen.

Maximinus Keeser van Roomen / den sesentwintichsten / regneerde int jaer ons eenigen Salichmakers. CC. xxiij. dese heeft de vervolginge wederom vernieut / die nu een wyle tijts opgehouden hadde / doe Alexander Keeser was / welke tot den Christenen goe de gunst droech.

Maer Maximinus heeft bysonder de Bisschoppen ofte de leeraers de leeraers veruolcht / want hy wist dat het gemeyn volck veruolcht van hen geleert ende onderwesen weret. Dit was het voornemen des Dupuels / dat hy de dienaers des Goddelijcken woords verdruckede / het woort Gods meynde wt te roepen / ende alsoo de ghemeente des Heeren te verstoppen ende te verderuen. Maer God versocht altyt zyn schaepkens van getrouwe herders / ende en laet niet toe dat de poorten der hellen ghewelt cryghen teghen zyn ghemeente.

In het Jaer CC. liij.

Declus den neghentwintichsten Keeser van Roomen een seer wreet Tyrant tegen de Christenen / regneerde ontrent den Jaer ons Heeren. CC. liij. van desen is Fabianus de Bisschop van Roomen ghestoot / om dat hy den Naem Christi vercondichde ende predichte.

In Alexandria geschiede doe een seer groote bloetstortinghe / men liep in de huyzen der Christenen / brekende en roouende wat sy costelijck vonden / het ghene dat hen niet behaechde hebben se voort al te samen op de straten ghebracht ende daer verbrant / dwelck de Christenen al met vruelcken gheleden hebben.

Ammon / Zenon / ende Theophilus staende by den rechterfoel de wyle datter Christenen ghepynicht worden / saghen dat sy cranchmoedich begonnen te werden / soo hebben se die met knicken ende wippen / met ooghen ende met handen willen verstercken. Als dat het volck wel merckte ende daer wt gheuolde / watter voor menschen waren / zyn dese vrome mannen selue voortghecome / ende beleden dat sy oock Christenen waren / welke vromedicheit de cranchmoedighen eenen moet ghegheuen heeft / ende den boosen Tyrant een groote verwonderinghe / om dat se haer seluen so stoutelijck in alle verdriet staken.

Ammon /
Zenon / en
Theophilus

De Historien

CC. Lij.

Der monten
ken oorspronck.

Daer was aldaer soo grooten vervolginghe/ dat de menighe haer hupsen verlieten ende ginghen inde wildernisse woonen / waer af ten laetsten de Monincken haren oorspronck ghecreghen hebben.

Ontrent dese tijt is Cornelius Bisschop van Noomen te Centumellis als ballinck versonden. Ende Cyprianus Bisschop van Carthago geuangen zynde/ schreef tot Cornelium brieuen. Het welck als Decius de Kesper de verhoorde/ heeft hy hem wederom te Noomen gheroepen / ende tot hem gheseyt: Hebt ghy voor u ghenomens leuen soo hardnechtichlyck aen te stellen/ dat ghy noch op de Goden noch op eenich mandament der Princen en past / ende en vrees alle haer dreppementen niet: waerom sendt ghy brieuen ouer ende wederouer teghen het ghemeyn weluaert? Cornelius antwoorde: Wy schijuen brieuen van Christi ende zyn eere van de verlossinghe der sielen / maer niet om u rijck te crancken oft te verminderen. Decius de Kesper gram zynde heeft hem doen slaen/ ende daer na tot Martis Tempel doen leyden om hem het beelde aen te doen biddē/ maer als Cornelius dat vromelyck ende stantuaestelyc wepgherde te doen/ heeft de Kesper hem doen onthoofden.

Cyprianus
Bisschop.

Cyprianus Bisschop van Carthago een seer wel gheleert man/ gheuangen zynde om dat hy den Naem Christi Jesu vercondichde / is veroordeelt gheweest om onthoofte te worden. Te wyle hy onder des scherprechters hand was/ wert hem dikkwils gheuraecht oft hy van zynder leerlinghen afftaen woude ende de selfde vericochenen / mer soude hem het leuen gheuen : maer hy heeftet vromelyck wederstaen. Ten laetsten heeftmen hem noch tijdt willen gheuen/ dat hy hem daer op beraden mochte: Hy antwoorde dat hy in so opentijcken sake/ gheen beraedt van noode en hadde. So is hy dan om den naem des Heeren ghedoode gheworden.

Sixtus Bisschop van Noomen / ende
Laurentius Diaken.

Sixtus van Xehenen Bisschop te Noomen wert beschuldicht/ dat hy teghen het mandament des Kespers den Naem Christi Jesu ghepredicht hadde. Daerom wert hy gheuangen/ ende ghebracht tot den Tempel Martis des Afgodts / om dat hy dien offerhande doen soude. Maer hy heeft dat seer stantuaestelyck ghe

gheweyghert/so is hy verwesen met vonnisse om onthooft **CC. lviij.**
te worden.

Als hy nu wtghelept wert/ heeft Laurentius de Diaken hem naghevolcht/ roepende: Waer gaet ghy sonder uwen sone & vader? waer haest ghy v sonder dienaer te gaen/ & goede Priester? Dicitus andrwoorde: Ick en verlate v niet mijn soon/ ghy moet al stercker strydt aengaen om het gelooue Christi/ ghy sult my na drie daghen volghen/ daer en tusschen deylt den schat die ghy hebt den armen.

Des derden daechs daer nae is Laurentius met sommighe andere/nae menichuuldighe tormenten/ ghelyc Dicitus hem dat te voren ghesept hadde / op eenen gloependen rooster ghebraden geworden/ ende bleef seer stantvastelijck in de belydenisse Jesu Christi ten eynde toe. Men seyt dat hy tot de scharianten seyde / doe hy op den rooster ghebonden lach: Keert nu omme ende etet/ want dit is ghenoech gebraden. Waer in dat hy bewees hoe onuerwinnelijck dat zyn ghelooue was/ ende hoe crachtelijck dat God versterct/ die om zyns naems wille lijden.

Der Christenen sterc hept.

Int Jaer **CC. lviij.**

AMerianus de eenendertichste Keyser van Roomen zynde / ende reguerende met Salieno synen soon/ is te Cesarien seer veel Christen bloets gestort.

Daer waren drie ionghelingen/ Priscus/ Malchus Priscus/ ende Alexander / woonende op een landthups byten der Malchus/ stad / welke malcanderen seer vierelijck vermaenden/ Alexander.
na dien in de stad de croonen des leuens wtghedept worden / dat sy noch so traech ende onlustich daer toe waren: ende nae dien Christus betuycht dat de gheweldighe heere rijcke Gods innemen/ dat sy nu niet cleynmoedich behoorden te zyn ende haer herren alleen op dese teghenwoordighe werelddt te setten / met sulche rebenen ghemoet zynde/ zynse in de stad ghegaen / straffende de veruolghers om datse soo veel onnoosel bloets wtgoten/ om welker saken wille sy opghenomen ende voor den wilden beesten gheworpen zyn.

Marinus van Jerusalem.

Marinus een borgher van Jerusalem/ rijk van goede/ wert in de stad te Cesarien tot meerder heerlijcheit opgenomē/ het welck een ander mā aldaer seer

CCXij. beſide/ende riep dat Marinus gheen hoogher ſtaet mocht hebben/om dat hy een Chriſten was. De rechter vraechde hem of het oock alſo was/ende als hijt bekende/ heeft hem de Rechter dieſe vrientjts ghegeuen/om hem te beraden/ofte hy lieuer woude den goden ende den Keyſer offerhande doen/of als een Chriſten ghebodt worden.

Als hy nu vanden rechterſtoel wt quam/heeft hē Theoternus de Biſſchop des ſtadts by der hant ghenomen ende by der ghemeenten ghelept/ ende heeft hem daer int gelouue vermaent en verſterct. Ten laetſten nemende het ſweert daer hy mede ghegout was/en een Euangelie boeck/vraechde/welck van beyde hy coos/ende als Marinus het Euangelium aengreep/ ſepde Theoternus tot hem: behoudt dat ghy verzozen hebt/mijn ſoon/ ende verachtende dit teghenwoordighe leuen / ſoo verhoopt het ewighe / gaet onuerſaecht ende ontfangt de croone die v de Heere bereypt heeft. Terſtont gaende tot den Rechterſtoel / werdt hy opgheroepen/maer hy en verdoefde ſoo langhe niet tot datmen hem vraechde / maer hy betuychde opentlick dat hy in de Dadelijcke rechten beuont / datmen God meer behoorde ghehoorſaem te zyn dan den menſchen. Zoo heeft hem de Rechter daer ouer ghegeuen om onthooft te warden.

Int Jaer CCC. XXJ.

Diocleſianus den xxxix. Keyſer van Roomen regnende met Maximiano / aenſende datter een luttel ruſte ten tijden Gallent onder den Chriſtenen gheweeft hadde/heeft wederom een beuel ende mandament laten wtgaen/ datmen der Chriſtenen kercken vande gront op afbreken/ende de Schiſtuere verbanden ſoude/waert datter eenighe Chriſtenen tot heerlijckhepdt op ghetrocken waren / datmen die aſſetten ſoude ende te ſchande maken/waert datter eenighe ſlauen Chriſtenen bleuen/dat die gheen viſheyt ſouden moghen vererlijghen. Dit was het eerſte mandament.

Het tweede mandament.

Hiet langhe daer nae wert daer noch een ander mandament wtghegeuen/waer in gheboden worde/ datmen alle ouerſten der ghemeenten ſoude vanghen / ende dwinghen tot den beelden dienſt. Daer ſachmen wonderlijcke ſchouſpelen van de Daeraers der Chriſtenen/ hoe vromelijck datſe de wreetheyt ende verwoetheyt der pynighers verbodghen

ghen. De sommighe worden haer lichamen met gheestelen
verschuert: De andere werden met crauwels doorgrauen:
De andere met gloepende platen verbrant.

Onder den vervolghers waren der sommighe diet ver-
doot/ende als sy den Christenen tot de offerhande gebracht
hadden/ riepense ende sloeghen geluyt/ als oft sy gheoffert
hadden/ daer zyt nochtans niet en deden. Van anderen ries-
pen sy datse gheoffert hadden / al wast oock datse daer niet
hy ofte ontrent ghetweest hadden / welke daer alleen in te
beschuldighen zyn/datse sulcken boosheyt met haer stillswij-
ghen schenen te bewillighen. Andere worpense half leuen-
dich wech/als oft sy doot hadden geweest. Sommighe troc-
ken sy by de voeten / ende zyn gherekent onder het ghetal
der ghener die gheoffert hadden/sommighe riepen met luy-
der stemmen datse niet gheoffert hadden/ende dat sy Chris-
tenen waren: blide zynde datse met sulcken belijdenisse
vereert waren. Sommighe seuden datse niet gheoffert en
hadden/ ende oock niet offeren en wonden / welcher mont
ende aensicht vanden rrych/sknechten gheslegen wert / om
datse swijgen souden / ende worden met ghewelt daer he-
nen ghestooten / als oft sy inden beelden diens bewilliche
hadden. Aldus eerst beghinnende/ heeft ten laetsten de ver-
volginghe oock ouer de ghemeente gecomen/ welcher ghes-
tal onbeschuytelick is.

Petrus / Dorotheus ende
Corzonius.

The Nicomedien was een rryck edel man/van grooten
aensien / welke / als hy op de mercht dese wreedde
mandamenten sach hanghen / ontstact met grooten
nuer/ende heefse opentlick/ daert al het volck aen-
sach/afgerucht ende in stukken gheschuert / daer nochtans
de Kerser tegenwoordichlyck in de stad was. Het welck
alst hem vercondicht was/ heeft hy hem met alle manieren
van pynen seer wreedelyck mishandelt. Nochtans en heeft
hy met so menige verscheyden tormenten/ so veel niet con-
tinen doen / datmen den vromen Martelaer eens droevich
sach in alle zyn pynen/maer hy heeftet al te samen met een
blyde ghehart verdraghen.

Petrus een medegheselle van Dorotheus des Coninck
camerlinck/ bestraffende des Kersers wreethedde wat vry-
moedichlycker/ die hy sen desen Martelaer bewesen had-
de/wert oock geuangen ende ghedwongen / om offerhande

§ ij den

CCC. xij. den afgoden te doen. Als hy dat weygherde/ is hy op ghesanghen ende ouer zyn gantsche lichaem ghegeeffelt / ende als hy noch onwanchelbaer bleef/ so wert hy noch met sout ende edick in zyn wonden ouergaten/ ende daer na op eenē rooster oyt vyer gheleyt / daer hy met een lancksaeem vyer verbiant is.

Porotheus Porotheus des Keyser's camerlinck en Sorigonius had den desen Petrum in de Christelijcke Aelighe gheleert / als sy nu sagen de onmenschelijke pyne die Petrus leedt/ hebben sy den Keyser aenghesproken ende gheseyt: waerom strafte ghy/ O Keyser/ in Petro zyns herten voornemen ende gheuoelen? sulcx zyn nu oock ghesint. Achte ghy dat een quaat werck te zyn? eerstont heeft de Keyser dese vrome mannen oock bynaest met ghelijcker pynen ghestrafte/ ende ten laetsten met eenen strop verwoicht.

De lichamen van dese heplighe Martelaren begrauen zynde / zyn namaels wederom opgehrauen ende in de zee ghesoncken/ want de Tyrannen seiden: op datse by geualder Christenen goden niet en werden / ende datse onse dienaers niet aen en bidden die onse goden verachten. Want sy meynen dat de Christenen den Martelaren godlijcke eere bewesen: om dat sy alle iare ghehoornisse daer van hielden/ tot versterkinghe der ghenex die ghelijcke martelie verwachtende waren: ende tot vertroostinghe der gener/ die haer ouders ende vrienden om den naem Christi verloren hadden. Maer wat grooter dwalinghen daer wt gesproten zyn/ mogen dese onse tijden wel verthoonen / dwelck God beclaghel moet zyn.

In beginfel quamen de Christenen by een op de plaetse daer de lichamen der Martelaren in de aerde begrauē waren/ niet om die aen te bidden ofte te vereeren/ maer om andere menschen tot ghelijcke wromicheydt in de belijdenisse Christi te vermanen/ ende te betuygen ende te leeren vande verrijfenisse der dooden/ waer door de gheloouighen enen moet grēpen souden dit verganckelijck leuen te verachten/ ende een lufft crēghen tot het roecomende onuerganckelijck leuen. Dit en is noch niet al te misprisen inden gheloouighen. Maer daer na heeftmen de plaetse heplich geacht/

August. de cura pro mortuis daer de Martelaers begrauen waren/ ghelijck Augustinus began te gheuoelen/ ia oock als voorbidders aen te roepen/ ende als voorspraken te vereeren.

agēda/ ca. 4. Ten laetsten heeftmen de begrauen lichamen en beenen oppge-

opgegraven/ ende veruoert van eene plaetse in de andere ende in gouden vaten voortgheflet/ als men in Hieronimo tegen Vigilantium bemerct/ also zyn de Christenen vanden leuendighen God/ tot de gestoruen menschen ghekeert.

Romanus Martelaer/ een wonder-
lycke Historie.

Der desen Keeser was een Rechter Asclepiades/ die dienders wt gesonden heeft ten huse/ daer hy wist dat de Christenen vergadert waren / om die te vanghen. Dwelck als Romanus sach / heeft hy voor henen gelooopen ende heeft de vergaderinghe te kennen ghegheuen/ ende heeft haer vertroost/ vermaent/ ende eenen moet ghegheuen / datse niet vreesen ofte verslegghen souden zyn/ also dat door zyn vermaninge mans ende vrouwen/ oudt ende ionck soo versterckt zyn/ datse den dienders tot een antwoorde gauen: datse altsamen lieuer bereyt waren te steruen/ dan Christum te versaeckē. Dwelck de dienders wederom den Rechter vercondicht hebben / seggende/ dat Romanus hen tot sodanighen wederspannicheydt opgheroert hadde. Terstont heeft hy beuolen datmen hem voor al gheuanclyck soude brenghen/ dwelck sy ghedaen hebben. Als hy voor den Rechter ghebracht was / heeft hy hem aenghesproken ende gheseyt : Ghy verwaende mensche / hoe versdy dat ghemeyn volck soo beroeren / datse den Goden ende Keeserlycke Mandamenten verachten ende versmaden? ghy maectse wijs datse eere sullen beghaen ist datse den goden bestormen / al wordense al/ al ghetlyck die Giganten met vyer gestraft. Dusdanigen schouwspeel hebt ghy ons aengericht/ datter so menich boeger zyn bliort sal storten/ ghy zyt de oorsake van haer doot/ ghy zyt een leydisman van alle dit quaet. Nu is het oock recht dat ghy voor alle den anderen gepynicht sult werden: ende dat selue in v lijf beproeuen/ dat ghy andere gheraden hebt te liden. Romanus antwoorde seer vrymoedichlyck dat hy bereyt was voor alle ende oock alleen te liden/ al dat hy hem aendoen mochte. Soo heeft Asclepiades beuolen datmen hem met den armen wtghereckt op soude hanghen/ en met pferse haken het vleesch vanden beenen schueren. De scherprechters seiden / dat Romanus een edel man van afroemse was / ende datmen hem daerom alsoo niet behoorde te pynighen.

Asclepiades.

Godensformers worden de Christenen ghe-naemt.

CCXXV.

So beual Aſclepiades datmen dan ſynen hals ende rughe niet geloode ſtocken ſoude ſlaen. Als nu de Martelaer Ieſu Chriſti aldus geſlagen wert / heeft hy God gedancke ende gepreſen/daer na hem omkeerende ſeyde hy : Scheetſins en zyn wy edel te achten wt ouders ofte aſcoemſte/

Der Chriſtenē edelheyt.

maer alleen de Chriſtenheyt maect edel mannen / willen wy onſen eerſten oorſz ronck wel aenmercken / ſoo zyn wy her ghecomen wt den mont des ewighen Almachtighen Gods/wie hem te rechte dient/die is gheuiſſelick edel: die hem onghhehoorſaem is / die is onedel. Noch wort hem meer eere gedaen / die om zyns Naems wille verdriet lighd / ende de heerlijcke teeckenen des getuygenis van brandt oft vyer in zyn lichaem verthoonen can. Daerom hoe dat ghy O boogſe Tyran meer in myn lichaem v wreetheyt thoont / hoe ghy my edelder ende heerlijcker maect. Hier vuyt myn aſcoemſte oft gheslachte niet aen / want wat is alle uwe verganckelijcke eere/anders dan ybele ſoetheyt/het welke men wel merckē mach als deſe groote Sorgemeesters met bloote voeten loopen voor eenen wagen / daer een ſwarre ſteen op geoert wort / wie ſoude zyn ſlauen tot ſulcke ſoetheyt houden willen/als ghy v Prinzen doet ? Ick ſchamet my te ſegghen. Nochtans is het noodichlyck dat ghy v ſchande hoor / al ſout ghy oock door wreetheyt raſen. Ghy beueelt my dat ick den ewighen Almachtigen Vader ende ſynen ſone **CHRIſTUS** ſoude verlaten / ende eeren met v ſo menige Goden / mans vrouwen ende kinderen / ende ſulcken onnatuerlycken geſpuyſ / met alle het ouerſpelijch/oncuypſch / aſcoemſte / daer ſoo veel bedrochs / hoererye / ouerſpel/haer / nydt / wantrouwicheyt ende ander dieuerge onder geſchiet.

Der Heydenē godē.

Maer ſegt my doch / wat God ſult ghy my beuelen te eeren? Apollinē? Maer hoe ſoudemen hem eeren die ſoo oneerlyck met knechtens boeleert ? Of ſal ick Cybele de Goddinne gaen offeren. Maer dat ſal my haer gelubde Gallus verbieden / dien ſy altydt om haer ſchandelijcke oncuypſcheydt beſchreyt. Maer by auontueren ſult ghy my beuelen tot Jupiters des hoochſten Gods outaer te gaen. Maer worde hy ſelue voor v beſchuldicht / het waer te ſorgen datmen hem na de Roomsche Wetten in boepen ſoude ſlaen/na de Wetten Julij/Sal ick Saturnum eeren/ſoo ſal Jupiter gram zyn / die ſynen vader verdriuen heeft. Mars en ſal niet connen liden datmen Vulcanum eere bewijſt

bewijst: Noch Juna / datmen Hercules aenbidt. Ick swy-
ghe van die alderchandelijste Goden Fauni/ Priapi ende
diergelijcke gedochten/ Salmen dese eeren/ O goede man/
of is het oock recht dat sodanighen/heyllich ghenoomt wort?
Is het niet wel lachens weerdich / datmen sulcken ouden
Wijuen droomen voortfelt/om te eeren. Wilt ghy oock alle
Goden gheert hebben / waerom en aenbidt ghy selue de
Sinnen/ Honden/ Spuaers/ Myun ende Toor niet/die de
Egyptenaers voor Goden achten? Maer het is al schoon: **De goden:**
der/een beelde /die van hout/ysfer ofste ghemaecht is. makers sou
Danck moet den hamer hebbē/die uwe sorte Goden haren den billyc
oorspronck ghegheuen heeft. Het gheeft my wonder dat ker weerdi
ghy den beelden/nianders gheen kercken ende outaren op: ger;ijn dan
ghericht en hebt/ die pimmers uwer Goden scheppers ende de gemaec
makers;ijn gheweest/sonder welcken v Goden noyt gheen te goden.
beelden ghehadt souden hebben. En schaemt ghy v niet ar:
me dulle menschen/dat ghy cost ende arbejdt/ aen sulcken
dinghen legghet/ende offerter beesten ende calueren voor.
Ick vergheeft den kinderen / ende den ghemeynen sotten
wel/die dickwils van eenen becleeden stock veruaert;ijn/
ende achtent al heyllich / dat haer de oude wijuen wijs ma-
ken.

Maer ghy gheleerde/verstandighe mannen/die het we-
sen ende die maniere des leuens ende der natueren onder-
soeckt ende weet/ghy behoort pimmers te weten het onder-
schept tusschen ewighe ende verganckelijcke dinghen/tus-
schen het scheysel ende den Almachtighen schepper.

De ewighe Godt/is een onbegrijpelyck dinck /dat aller
menschen verstant te bouen gaet / dat bujten ende binnen
ons al veruult/onstienlyck/sonder eenich tijdt/en eer eenich
tijt/is hy de selfde: Het warachtich licht/ende de oorspronck
des warachtighen lichts. Het licht wesende / heeft;ijn licht
wtghegoten/welck licht de eenich geboren soon is/die eenen
erachtich ende eenen eens met den vader is / den glants des
lichts/die het al van niet gheschapyen heeft/ en altyt onuer-
moeyt onderhoudt/hemel aerde ende zee ende al datter in
is/door;ijn woort herft hy het al ghemaecht / des Vaders
cracht is in het woort ghelegghen.

Desen Godt heeft synen Tempel in des menschen herte: **De tempel**
daer het ongheschent gheloouue Dilester in in is:ende offert Gods ende
hem tot een aengenaem offerhande/eenuoudicheyt / liefde;/ijn offer-
repnichteyt / een leuende hope mildicheyt ende vlytichteyt hande.

tot den behoefstighen. Dusdantighen offer behaecht den ewighen Almachighen Godt/ Die dit verbiet/die verbiet gewisselyck een goet oprecht leuen te leyden / ende treckt des menschen sinnen tot eerdische dinghen.

Afgodertke
is blietheit

Ⓞ tastelycke blintheit/ Ⓞ vleeschelycke herte/ is het niet groote dwaesheyt/datmen Goden acht / die door byslapen ghebooren zyn/ende dat den gheest aengaet in dese eerdische dinghen te soecken : het ghene dat gheschayen is voor den schepper aen te bidden:eenen ghesneden stock eer te bewijzen ende aen te roepen. Laet af Ⓞ Rechter/laet af / sulcken schandelycken dinghen den mannen te ghebieden/ die door het ghelooue ende liefde des Almachighen GODES onbedwankelyck zyn ende gheen tormenten en vreesen.

Der afgoden
die:
naers redē.

De Rechter Asclepiades dit hoorde wert seer thoornich/ ende riep: Help Juppiter/ dese booswicht staet hier tusschen den beelden ende het outaer/ende hy lastert de goden seer schandelycken/en dat ons vooruaders soo menich hondert jaren ghedient hebben/ sullen onse tijden verworpen. Was te heeft ons doch dese nieuwe Doctoren verweckt? Wismen doock van Christusum te spreken ouer dypsent jaren? Daerom oft doet de Goden offerhande voor het weluaren des Keyserlycken Maiestepts/ of ghy sultet metten bloede betalen.

Romanus antwoorde: Ick en bidde nemmermeer anders voor den Keyser ende zyn andersaten: dan datse door den heylighen Gheest herbooren / in het ghelooue in Christusum alle der afgoden dypsterheyt moghen verworpen / en aenschouwen het licht des ewicheits. Sulcks bidde ick dat uwen Keyser mach aenschouwen / ende de myne / wil hy anders doock myne zyn / want als hy boosheyt beueelt te doen/so en ben ick sodanigen Keyser niet ghehoorsaem.

Verroeft ghy noch/ Ⓞ dienders/seyde de Rechter/ Nijst hem in het lijf/dat hy de siele wispouwe/ die soo lasterlyck reghen den Prince spreekt. De dienders warender haestich hy/ende hebben hem recht ende dweers int lijf met messen ghesneden/ dat het bloet opter aerden ronde/ ende dat zyn borstbeen bloot wert van vleesche. Romanus seyde: Wat ghy snijdt/Ⓞ Rechter/ten doet geen wee/maer het doet my wee datter sulcken dypsternisse v herte beseten heeft/ ende dat ghy alle dit omstaende volc dwalen doet met v/ om datse dese onse tormenten ontsien en vreesen. Ick roepe noch/ hooit al te samen: Christus de glants des ewighen Vaders/ Godt / ende schepper alder dinghen/is mensche geworden/ende beloest allen den ghenen die in hem geloouen salicheyt

salicheyt der sielen. Wie hem gheloofte/die wort behouden/
wie niet en gheloofte, moet na die leuen ewichlijcken ver-
driet liden. Ick en sie niet aen hoe dat dit lichaem vergaet/
dat pimmers wt der natueren vergaen moet: maer ick sie al
leu aen wat loon dat den stantuaelighen bereypt is. Ver-
sichtet **G** verstandighe menschen het ghene dat vergancke-
lyck is / ende laecht na de toecomende heerlijckheyt die ew-
wich dueren sal. Als Romanus aldus het volck leerde / be-
ual de Rechter, datmen hem de wanghen open snijden sou-
de / op dat hem / sept hy / zyn gheclap benomen worde / dwel-
de scherprechter terstont ghedaen heeft / Maer Romanus /
dewyl hy ghesueden worde heeft gheseyt: Ick mach u wel
danken **G** Rechter dat ghy my so behulpich zijt / want een
mont en was niet ghenoech om den naem. **Chriſtus**
te vercondighen / Diet / ghy opent my veel monden / ende
elcken moude die spreekt hem lof.

De Rechter worde verbaest van sodanighen stantuael-
heyt / ende beual op te houden van pynighen / ende seyde:
Ick sweere by der Konnen vper / dat ons dach ende nacht
onderschept / laren ende tijden verniet / dat ick u met vper
sal doen verbranden / ende deser hartneckicheyt een eynde
maken. Dit is pimmers een wonderlijcke versteentheyt / sod-
weder spanntschlick te bliuen op dese nieuwe leeringhe.
Want dese **Chriſtus** is aen een galghe ghebodt.
Romanus seyde: Ja dat is de doot / daer onse salicheyt en-
de verlossinghe van coemt. Maer aldusdanighen Sacra-
menten ende verholentheyt is voor v onbegrijpelyck / ghy nieuwe
en condit ofte en moghet niet verstaen. Ende Christus ver-
leer genaet biet ons / dat wy dusdanighe peerlen voor den verckenen
met stropen en souden / op dat sy die met onreynighe voe-
ten niet en verreden. Maer want ghy sulcke hooghe rea-
denen niet en condit begrijpen / soo laet ons van de natuer-
lijcke eenuoudicheyt viaghen / daer gheen schalckheyt ofte
dobbhelheyt in is. Gheeft ons een kind van seuen laren / ofte
minder / die gheen gunste ofte haet en draecht / ende laet ons
ondersoecken / wat de kindtcheyt daer van gheuelt. Dwel-
de Rechter dede / ende liet een kind wt den hoop op nemen /
ende beual datmen hem soude viagen. Romanus nam het
kind / en sprac: Marckē / seyde hy / wat dunt v / salmē Chri-
stum alleē dienē / en den Vader in Christo: of salmē veel an-
der Goden aenbidden? Het kind wert lachende ende sprac:
Daer en is maer eenen God / en want Christus warachtich
Godt.

Wt den
mont der
kinderen
wert Gods
lof vol-
maect.

CCC.vij. Godt is/soo salmen hem alleen dienen: wy kinderkens en kenneu niet veel Goden/De Tyran verwonderde als hi dit hoorde/ende hy schaemde hem het kindeken te straffen / en en condet nochtaus onghestraft niet laten gaen. Ten laetsten vracchte hy/wie hem alsulcks gheleert hadde. Het kind antwoorde hem. Mijn moeder. Siengt hier de moeder riep Mselepiades/op dat sy aenschouwe de straffe der genen die sy bedoruen heeft: ende heeft het kindeken de cleederkens wt doen trecken/ende also doen gheeffelen dattet een pegelijken verdooort:maer de moeder heeft hier alleen onbeweghelyck aenghestien. Alst kind nu in de pijn wesende / tot de moeder riep om dincck:heeft de moeder hem verwoest / segghende: Weest wel ghemoet mijn soone / o is bereyde de fonteyne des leuens/die daer springt int ewich leuen. Dincnt nu den kelck/die soo menich kindeken in Bethlehem ghebronck heeft. Daer na heeft Mselepiades de Rechter beuolen/datmen het kind in den kercker soude slupren/ende dat men Romanum wederom beghinnen soude te pijnigen/ en heeft beuolen/datmen een vper soude maken/ daerme hem haestelijck mede soude verbranden / Maer Romanus seyde: Ich appellere ende beroepe my van dese senterdie tot Christum:niet wt dieese des doots/maer op dat ghy weten soudt/dat ghy mer v vonnis niet vermoecht. Zoo heeft de Tyran het kindt veerordeelt / datment soude onthoofden/ende datmen Romanum soude verbranden/ De moeder droech haer kindeken tot de plaetse daerment soude onthoofden/ en gaf eenen kus: daer en tusschen de wyle dattet de scherprechter onthoofde/sauck sy den Heere een lofsanc: Costelge is der Heeligen doot/in des Heer oogen.

Op dander zijde des velts was een groot vper bereyt/ dwelck met peck ende sweuel ghemenge was / om dattet wel soude branden/ende Romanus wert aen een miche gebonden/ende wert int vper geworpen. Ter sone quam daer onterstenlic een veghen/die het vper gantsch wt blusschede/also dattet gheensins wederom ontflecken en conde worden. Welck als den Rechter vercondicht worde / wert hy seer gram/ende seyde: Hoe langhe sal ons desen toouenaer beguuchelen ende bespotten: hy auontuere doe tek hem den hals af slaen/het mes sal dock zijn snede ende scherpre verliesen:maer te salte ondersoeken met een deel zijns lichaems af te snyden. Ende mides dien heeft hy een medicijn doen toepen / die hem eerste de tonghe ter kelen wt soude snyden/

De vromic
heyt des
moeders.

Konink
d'olijf
verme
sancg

ind
de man
notdel
god
lou ja
salom

snijden/die so schandelyck/ seyde hy / den Goden ende den **CCXV.**
 Prince ghelastert heeft/ Romanus sach vrywillichlyck /zyn
 tonghe voort/ende lietse stantuaftelyck wt snijden. Dwele
 alst gedaen was/ heeft hem de Rechter doen leyden/om dat
 hy den Afgoden soude offeren / want hy wist dat hy nu te-
 ghen de Goden niet spreken en soude. Hy doet daer by den
 rechterstoel een outaer bereyden/ met vyer/ weroock ende
 verckens rufel. Als nu Romanus in ghebracht wert / ende
 dit sach/ blies hy daer op/ als oft hy den dupuel ghesien had
 de. Doe wert Asclepiades lachende/ ende seyde: Wel/ soude
 ghy nu wel den Goden lasteren/ als ghy pleecht? Spreekt
 op/ ick laet v nu vrymoedichlyc spreken/cont ghyt anders.
 Romanus langhen tijt versuchtende / heeft ten laetsten al-
 dus begonnen te spreken: Den ghenen die Gods lof vercon-
 dighen/en sullen noch mondt noch tonghe ghebreken/ men **Romanus**
 behoest daer gheen tonghen/daer Godt/die de tonghe haer spreekt sou-
 racht ende gheluydt gheeft / ghepresen wort / ende of ghy **der tonge.**
 zyn macht niet en kendet/so weet nu dat hy een Heere ouer
 de natuere is/die de natuere geschapen heeft:dese mach hy
 veranderen / tot wat tijde dattet hem belieft. Hy heeft op
 dwatere ghegaen/als op de vaste aerde/ den blinden maect
 hy siende/den doouen hoorende/den cruepelen gaende/ende
 (dwelck ghy doek aen my moecht mercken)den stommen
 sprekende. Dit en zyn ymmer gheen fabelen / als ghy aen
 my wel voor v oogen aensiet. De Tyran verschrickte ende
 was verbaest van wonder/niet wetende wat hy seggen sou-
 de. Ten laetsten verweet hy den Medecyn/dat hy daer he-
 dichechlyc in gehandelt hadde. Maer als de Medecyn hem
 seluen ontschuldichde / ende beual datment ondersoeken
 soude/soo heeft Asclepiades den vromen ghetuyghe Jesu
 Christ in den kercker wederom doen woypen / ende heeft
 hem aldaer met een strop doen verwoigen. So heeft Roma-
 nus seer stantuaftelyck in de belydenisse Christi zyn leuen
 gheeyndt.

Samael heeft Galerius Maximianus gheneynt/ of hy
 den Christenen goetgunstich woude /zyn/ende heeft den ge-
 uangen ontfonden/ende den ghebannen vryheyt gegeuen/
 waer af datter seer groote blyschap onder den Christenen
 gheweest is. Maer Maximinus die in Egypten ende in de **Maxim-**
 Ooste landen regneerde/ heeft in corten tijden daer na / de **nus.**
 wreetheyt ende veruolghinge vernieut. Ende op dat hy dat
 soude schynen niet sonder redenen te doen/ende wt goede
 oorsake

CCCXV. oorsake / soo heeft hy een proces ofte een pleetboeck doen
 Het pleet- versieren / in welke Christus voor den Rechter Pilato van
 boec Chri- eenighe boose seften beschuldicht worde / welke vol schan-
 ni. delijcke lueghenen ende Gods lasteringhen was. Als oock
 de Stadhouder van Damasco hier in zyns Keisers sin be-
 kende / heeft hy etlycke ongheachte vrouwen van der stra-
 ten opgenomen / welke hy door pijn doen liden heeft / dat

De Christus se wel eer Christenen gheweest hadden / ende bekenden dat
 ne bedriech men in de heymelijcke versamelinghen der Christenen or-
 lijck beschul- dyne leelijcke ende onbehoorlijcke daden dede / dwelck hy
 dicht. den Keiser ouergheschreuen heeft. Soo heeft hy in allen

landen wederom den Christenen veruolcht / ghepynicht en
 ghedoot. Soo zinder te Trium dijs ionghelinghen om dat
 sy Christum beleden / voor den beesten geworpen / met Syl-
 uano den Bisschop / die veertich jaren lanck het Prierster-
 Petrus bis ampt bewaert hadde. Op de selfde tijt is Petrus de Bis-
 schop van schop van Alexandrien / een wel gheleert / wroom ende
 Lucianus. duechdelijck man / onthooft gheworden / wt het beuel
 Maximint.

Lucianus / een gheleert man in de heylighe Schrijsuere /
 een ouderlinck ofte Prierster van Antiochien / gheuanghen
 zijnde / traechde hem de Rechter / seggende: Waerom volcht
 ghy die een redelijck ende verstandich man zyt / sodanighen
 secke / daer ghy gheen redenen af condt gheuen ? oft weet
 ghy eenige redene / laetse ons hooren. Als hy nu oorlof had
 om te spreken / heeft hy aldus begonnen van het ghelooue
 te reden: Het is kennelijck ghenoech / dat wy eenen Godt
 eeren / die ons door Christum vercondicht is / ende door den
 heylighen ghoest in onse herten gheblasen: want wy en zyn
 door gheen menschelijcke redenen (als ghy wel meynt) of
 door der voorouderen ghewoonte in dwalinghe ghebracht /
 maer Godt is onsen Leeraer self / van der Godtheyt: ende
 die wonderlijcke grootheid en mochte van gheen mensche-
 lijck herte begrepen worden / dan door de cracht des Godt-
 lijcken Gheests / ende door wilegghinghe zyns Godtlijcker
 wijsheyt ende woorts. Ick belijde / dat wy in voorleeden
 tijden ghedwaelt hebben / ende den beelden gediend / die wy
 self ghemaeckt hadden / meynende dat sy hemel ende aerde
 ghescheyen hadden: maer haer broofsche substantie ende de
 heylighinghe diese van ons ontfinghen / beweest ons wel
 anders. Maer den almachtigē God / die niet gemaect wort
 door onsen handen / maer wiens maechsel dat wy zyn / heeft

Godt is de
 Leermee-
 ster.

1. Cor. II. 14.

tet verdroten/dat de menschen so dwaelden/ende heeft zyn **CCC. xxv.**
 ewige wysheyt van bouen wt den hemel gesonden/ met **Christus.**
 vleessche becleedt/ op dat hy ons God soude leeren kennen/ **Job. 1. b. 14.**
 datmen hem/ (die hemel ende aerde ghemaect hadde) niet
 in eenighe hantmaeckfelen / maer in de onsielijche ewige **Matth. 5.**
 heyt soecken soude. Dese heeft ons Wetten ende gheboz
 den des leuens voorgestelt/ dat wy sober souden zyn/ in ar
 moede verblijden / saechtmoedicheyt / gheduldicheyt ende
 eenvoudicheyt des herten beminnen/ende leeren lijden. **En mat. 24. 2. 9.**
 oock alle het ghene/dat ghy nu tegen ons opricht/ heeft hy **Luc. 21. b. 11.**
 ons te voren gheseyt/dat wy voor Coninghen ghelept/ voor **Joa. 15. c. 20**
 den srechteren gherocken/ende als slachschapen ghebodt **16. 2. 2.**
 sullen worden. So ist oock geschiet/dat hy/ (die daer onsterf
 selijck was/ als het woort ende de wysheyt des Vaders) **1. Pet. 4. 8**
 themseluen ouergegheuen heeft totter doot/ op dat hy ons
 in zyn lichaem een voorbeeld des lijdtfaemhepts geue sou
 de. Hy en heeft ons oock door zyn doot niet bedrogen/maer
 na den derden dach is hy wederom verresen. Hy is niet ge
 storuē als dit valsche en verstert proces van Pilatus tuycht
 maer onnoesel/onbesmet en reyn. Daerom heeft hy alleen
 lij willen steruē / op dat hy den doot door zyn verrijfenisse
 soude verwinnen. Het ghene dat ick segghe en is niet he
 melijck gheschiet/ ofte het en behoeft gheen getuyghen: het
 meeste deel by na des werelts weet dattet warachtich is
 gantsche steden/plaetsen ende vlecke bekennen. Wilt ghy
 die noch niet ghelooouen / neemt de plaetse daert gheschiet
 is tot ghetuygenisse. Hierusalem betuychtet/ ende de ghe
 schuerde steenrooten van Solgotha. Het hol oock dat zyn
 lichaem leuendich ouergaf. Of dunckt v dat de eerdtsche
 dinghen niet ghenoechsaem zyn/ soo neemt oock den hemel
 tot een ghetrouwe getuyghe. De Sonne bekentet / welke
 in de middach haer licht verborghen heeft/ als sy sulcx van
 den boosen sacht begint. Soect in v history boecken/ende
 ghy sult seuiden/ dat ten tuden Pilati den dach gebroken
 is door de dypsterheyt der sonnen. Ist nu oock also/ dat ghy
 noch aerde/noch hemel/noch het bloet niet en ghelooft/ der
 gener/daer ghy de waerheyt door tomenten af ondersoert/
 hoe soude ghy dan myn woorden ende bewijsredenen ghe
 loouen? Als de viome Martelaer met dusdanighe woordē
 den volcke began te crecken / wert hy terstont in den kere
 ker gheworpen/ende aldaer / om gheen beroerte onder het
 volck te maken/ghedoot.

Constanti-
nus
Magu.

In dese tijt hebben de Christenen wederom ruste ge-
creghen door Constantinum/ die den Roomschen
Epian verwonnen heeft/ ende den Christenen goet
gunstich gheworden is. Hoewel dat Vicinius den
Christenen seere veruolcht heeft/ en sware tormenten aen-
ghedaen/ alsoo dat hy oock niemant totten gheuangenhen
in den kercker liet comen om haer te vertroosten/ ofte haer
noordrust te gheuen. Maer de almachtige God die den sy-
nen ghenadichlyck voorsact/ ende den boosen na haer ver-
diensten straft/ heeft den Keyser Constantino victorie tegē
hem verleen/ die hem ouerwonnen ende verslaghen heeft:

De India-
nen ende
Armenien.

In dese tijt hebben de Indianen ende die van Armenien
het Christen ghelooue aenghenomen. Die van Persen zijn
oock tot Christus bekeert. Maer want sodanighen dinck
sonder veruolghinghe ende bloetsortinghe niet geschieden
en can/ so heeft de Dathan de Wijzen diemen Magos noēt/
ende den Joden teghen den Christenen ontsteken/ welke
met lueghenen (na zijn oude gewoonte) den Ouerbisschop
van de stede Seleucie ende Cresiphon/ Symeon genaemt/
by Daporem den Coninck van Persen heeft doen beschul-
digen/ als dat hy een vrient des Roomschen Keyfers was/
ende hem de verholentheden des Keyser vermeldte. Dapor
de beschuldiginghe gheloouende/ heeft den Christenen/ die
arm waren/ ende de armoede beminden/ met sware schat-
tinghe gheplaecht/ ende den Godvruchtigen man Dimeon
heeft hy met ketenen ghebonden tot hem doen binghen.
Als hy inghebracht wert/ so heeft hy onueruaert gheweest.
So heeft hem den Coninck geboden/ dat hy de Sonne sou-
de aenbidden/ welck waert dat hy dede/ beloesde hy hem
groote eere ende rijkdom te geuen/ waert oock dat hy niet
en dede/ dreephde hy hem te dooden/ met alle het Christen
volck. Ende als Symeon volstandich bleef/ dede hy hem
gheuangen houden/ hopende hem metter tijt te binghen/ en
daer toe te binghen.

Wfazades.

Als hy nu tot den kercker gelept wert/ sach hem Wfaz-
ades die den Coninck opghewert hadde/ ende nu regent
ouer des Conincks hys was. Dese opstaende/ heeft Sy-
meon eere bewesen. Maer Symeon heeft hem onweer-
dichlycken verworpen. Want Wfazades Christen wesende/
als hy geweldichlyck aengerast wert/ hadde hy de Sonne
aenghebeden. Als nu dit gheschiede/ heeft hy seer ghe-
weent/

wrent/ende wt doende zijn cierlijck cleet/ heeft een roucleet
 aen ghedaen/ ende heeft voor het palles des Coninck gheser-
 feten/ suchtende ende weenende. Och/ seyde hy/ hoedanich
 mach God tegen my zijn/ die ick versaeck hebbe na dien dat
 Symeon mijn goede vrient my niet en heeft willē aen spre-
 ken/ en met gramschappe van my gheweken is. Als Sapo-
 res de Coninck dit gehooit hadde/ heeft hy hem geroepen/
 ende de sake zijns droefhepts van hem geuaccht/ ofter ooc
 eenich ongheluck den hupsē geschiet waer. Ofrazades ant-
 woorde/ seyde: O Heer Coninck/ ick en hebbe in dit werelt-
 lijcke hups gheen ongheluck gheleden / maer och oft ick in
 alle verdriet ghevallen ware/ voor het ghene dat my nu ge-
 schiet is: want ick beweene dat ick noch leue / daer ick ouer
 langhe behoorde ghestouen te hebben: om dat ick door u
 beuel teghen mynen sin de Sonne hebbe aenghebeden.
 Daerom ist wel recht dat ick sterue/ want ick Christusum ver-
 saeckt ende u bedrogghen hebbe. Ende dit segghende/ swoor
 hy by den sceppe des hemels ende der aerden/ dat hy zijn
 meyninghe niet meer veranderen soude. Saporēs de Co-
 ninck verwonderende de stouticheyt van desen man/ is veel
 meer tegen den Christenen verbittert gheworden/ als of sy
 sulcx den luden hadden ronnen betooueren/ Ten laetsien/
 na veel smeecken ende bidden/ na schoone belosten/ na veel
 diepghemennten / heeft de Coninck den ouden man / die
 hem ende zijn vader langhe ende ghetrouwelijck ghedient
 hadde/ doen doodē. Symeon dat hoortende/ heeft God daer
 voor ghedant ende ghelooft. Des anderen daechs heeft de
 Coninck hem oock doen het hoofst af slaen: met wien datter
 noch hondert andere op den selfden dach gedoot zijn. Maer
 Symeon werdt tot de laetste toe ghehouden / op dat hysse
 alle soude sien dooden: ende hy verstercktesē alle met de
 toecomende verrijsenisse / ende met de Godsalicheydt /
 dwelck hy crachtelijck met der Schrijsuieren bewees / seg-
 ghende dat het een warachtich leuen was / alsof te steruen:
 maer dattet een gewisse doot was/ God te versaken: byuoec-
 ghende / dat de doot den menschen oock ouercomen soude
 van selfs/ al waert datse oock van niemande gedoot wer-
 den. Want dit is het eynde van alle dingen die daer ghebo-
 ren zijn ende leuen ontfanghen hebben. Maer dese tijt coemt
 de ewicheydt / die alle menschen niet enen ghelijck ghe-
 buert / maer een peghelijck recht belooninghe / na dat hy
 goet oft quaet ghedaen heeft: maer onder alle goet en isser
 gheen

CCC. xxxv. gheen beter ofte saligher/dan om den naem Gods te willen steruen. Als Symeon den Martelaren Christi aldus was versterkende/ginck een pegelich vlytichlyck ter doot. Ten laetsten/is de Scherprechter tot Symeon/ Abedcallam en Ananiam ghecomen/die oock met Symeon geuangen waren geweest. Daer stont by een man/die ouer alle de wercklypden des Coninck was/ Puficius ghenaeamt/welcke siende dat Ananias beefde/ als hy ter doot bereept worde/ heeft tot hem gheseyt: O ghy oude man/slyt een weynich v ooghē/ ende weest onuersaecht / want terfiondt sult ghy het aengheficht Christi aensien. Ende als hy dat gheseyt hadde/is hy terfiont oock gheuangen / ende seer wreedelyck de tonghe ten necke wt getrocken zijnde/is also gedoot. Wiens dochter oock beschuldicht datse Christen was / is oock gheuangen ende ghedoot geworden. Men seyt/dat onder desen Coninck van Persen Sapores / gedoot zijn mannen en vrouwen ontrent seftshien duysent. Also dat Constantinus de Roomsche Kepsen hem met bitenen vermaent heeft/ dat hy sulcx niet soude doen:maer dat hy den Christenen poghen soude in allen manieren ghelyck te zijn.

Van de afneminge des Roomschen Rijck/
en oorsprouck des Antechrists.

An. CCC.
xxxvi.

Dese Christelike Kepsen Constantinus/de soon van Helena/ heeft een stad vernieut int Jaer CCC. en xxxvi. die hy na synen naem Constantinopolen ghenaeamt heeft/ daer hy oock zijn Kepsenlyck hof ghehouden heeft:welcke de eerste scheidynghe des Roomschen Rijck is gheueest:want die opperste Kepsen hielt zijn Rijck te Constantinopolen / ende werdt den Oosten kepsen ghenaeamt / ende hy hielt te Roomen een medeghenootē des Rijck/dizmen kepsen van Westen noemde. Welcke scheidynghe gheduert heeft/ tot den tyden des kepsers Valentinian / ontrent den Jaer Christi CCCC. ende DXX. Daer en tusschen hebben sommighe natien van volcke beginnen teghen het Roomsche Rijck op te staen/ende haer op eygen vryheyt te soecken/als daer waren de Wandelen/Sorthen/Francken/Longobarden / ende Herulen/ die den Westerschen kepsen verdreuen. Italien ende Roomen ouerweldicht ende inghenomen hebben / alsoo dat Zeno de kepsen van Constantinopolen den gheweldigen Odacer met geen wapenē conde bedwingen/so sterckelyck hielt hy het Roomsche

an. CCCC
Lvi.

sehe sijnck in / ende hy noemde Noomen / nae synen naem /
Odoacriam.

In dese tijden hebben oock de Bisschoppen onder mal-
randeren niet gherust / maer seer twislich en oproerich ghe-
weest / deene don anderen vernolcht ende verdieuen: want
ren yeghelijck woude de meeste zyn / de lesse Christi was al
vergheten / daer hy leert: Die de meeste wil zyn / werde des
anderen dienaer: want sy waren alle in eergiericheyt ver-
droncken / daer wt desen secten en dwalinghen / ketteren / val-
sche Propheeten / ende verleyders. Wa te soude geseyt hebben /
dat het t soude soo haest smaekeloos soude werden. Men
sach dat Cyillus een geleert man de Bisschop van Hierusa-
lem / geschil creech met Achatio den Bisschop van Cesarien
in Palestina / Lucius bedreef ghewelt om het Bisdom van
Alexandrien. Viscinus benijde Damasco de Bisschop van
Noomen. Dit waren al voorloopers des grootē Antechristi /
wiens wech door sodanighe middelen bereypt wert.

mat. 18. a. 5

mar. 9. d. 37.

Lu. 9. a. 8

Tmat. 5. b. 13

De secten die daer op desen bedieuen groot ghewelt / en
bysonder de Arrianen / welke veel Princen en Heeren tot
haerder secten verleyt hebben. Valens de Keyser was door
het inghenen zijnder huystrouwen een Arrianist ghewor-
den / ende daerom heeft hy de Christenen seer nychtelijck
vernolcht. In Mesopotamia in der stadt Edessa daer had-
den de ghelouigen een groote vergaderinghe / dwelck alst
de Keyser aensach / sloech hy den stadthouder voor zyn aens-
gesicht / om dat hy de ghelouigen niet veriaecht en hadde.
Maer de stadthouder die sulcx onwillich dede / om het on-
gelijck dat hē gheschiet was / heeft de Christenen ghewaer-
schout: dwelc de Christenen daerom niet gelaten en hebben /
maer des anderē daechs is de gantsche gemeynte wederom
vergadert geweest. So is de stadthouder met een groot ge-
tal der rijckshanechten toe gegaen om het beuel des keyserg
te volbrengen. Doe liep daer een arm vroukē met haer kin-
deken byder hant om ooc in de vergaderinge te comen. De
stadthouder wert toornich / en beual datmen de vrouwe tot
hē brenghē soude / en heeft tot haer geseyt: Waer loopt ghy
so ongeschietelick henen / ghy onsalige vrouwe? Hy antwoor-
de / Waer dander haesten te gaen. Doe seyde hy: Hebt ghy
niet gehoort / dat de stadthouder coemt / om alleen de genen
te dooden die hy daer vindē sal? Ic hebt wel gehoort / seyde
sy / en daerō haeste ic my so seer / dat icker ooc geuondē soude
werdē. De stadthouder vrac hē haer / waer sy met d'kindē

De vperic-
heyt der
vrouwen.

Cccc. lxxx. **bliguen woude. De vrouwe antwoorde / dat zijt oock mede nam / om dat hy een Martelaer mochte werden.**

Als de stadhouder sach hoe onuerfaecht dat sy waren / heeft hijt den Keyser aengheseyt / ende bewesen dattet onrebelyck ware / sulcken menichte volcx so subtyllyck om te brengen / en heeft met zyn redenen des Keyfers moer ghestilt / welcke de gemeynte gespaert heeft. Maer de Predicanten ende Diakenen die met den Ariaenschen Bisschop Lupos / niet en wouden het broot breken / ende ghemeynschapp houden / heeft hy alle ghebannen ende verdreuen.

Als nu (ghelyck voren verhaelt is) dese Barbarische nationen / de ouerhand namen / en veel landen ende steden verdreuen / welcke een ghewisse straffe ende voede van God was / so heeft de Antechrist metter tijt zyn geweld geeregen. Het was te voren gepropheteert / dat hy van Bisschoppen synen oorspronck nemen soude / als Paulus beruyert Act. 17. Cap. Ende Joannes in synen eersten Brieft int tweede Capititel. Ende dat moet veruult werden / dat vanden heyligē Geest te voren gheseyt is. Daerom sullen wy dat selfde wt oude Bisschopschrijuers wat breeder verhalen.

In den tijden als Odoacer in de stad van Roomen (gelijck wy daer bouen verhaelt hebben) regneerde / began de verholentheydt des Antechrists haer seluen te openbaren. Want alsdan int Jaer CCC. ende lxxx. badt Achatius de Bisschop van Constantinopolen / van Simplicio den Bisschop van Roomē / dat hy Petrum de Bisschop van Alerandrien inden ban soude willen doen / segghende dat Simplicius dat wel behoorde te doen / als opperste Bisschop der kercken. Daer is terstont wt geresen het gekiff vande machte des Roomschen stoels / dat hy de opperste was / ende dat hy het hooft der Bisschoppen was / welck geschil seer lange geduert heeft onder de Bisschoppen / want ander Bisschoppē na Achatio volghende / hebben sulcx geenfins willen liden / maer wouden dat te Constantinopolen de opperste ende alghemeyne Bisschop wesen soude / daer de stoel ende het hof des Keyfers was.

Ten laetsten / als Phocas door verraderie ende moort het Keyserdom in genomen hadde / heeft Bonifacius de derde van hem begeert / dat de Roomsche stoel de opperste mocht genoemt werden ouer alle Bisschoppen en kercken / dwelck hy hem ghegunt heeft.

Merct doch van hoedanigen de Pausen haer macht erfhghen

Des Antechrists oorspronck.

ghen/namelyck / van eenen / die Mauricius den Keyser vermoort hadde. Noch en plachmen gheen Roomse Bisschoppen te beuestigen/dan alieen door dē wille en consent des Keyfers/ so en dorsten de Bisschoppen oock niet sonderlyck tegen den Keyser beginnen. Daerom en hebben sy niet geuust/ter tyt toe dat sy sulcken beuestinge af cregghen. Dwelck geschiet is ontrent den Jaer vi. C. lxx. In welker tyt Constantinus de vierde des naems/keyser was: welke Benedictum den tweeden/dese priuilegie gaf : dat so wien de geestelycheit en volck van Roomen tot eenen Bisschop rosen/dat die van eenē pegelyc het hooft der kercken en de stadthouder Christi gheacht soude werden/ sonder eenighe keyserlycke beuestinge meer te verwachten. Dwelck den Roomschē Bisschoppē tē laet sī sulckē macht gegeuē heeft/ datse ooc Coningen en Keyfers ontsichtlyck gewordē sijn.

Entrent XL. iaren daer na/hebben sy haer tegen de Keyfers opgefelt/ende haer macht gethoont. Want Constantinus de Paus heeft beelden doen schilderen int Portael van S. Pieter/ daer de Philippicos de Keyser en de Srtersche Bisschoppē gantsch tegē waren. Vier iaren daer na int jaer vij. C. xvi. was Leo de derde/Keyser van Constantinopolen/welcke wel geleert was in de heplighe Schifst. Dese heeft alle de beelden wt der kercken zyns Nijcr doen wt roepen/ende heeft het selfde met brieuen Gregorius den derden/ dē Bisschop van Roomen gheboden te doen. Welcke den vromen Keyser soo hatich by den volcke in Italien ghemaecht heeft/hē noemende een beeldenstomer/dat de sommitze gesint waren eenen anderen Keyser te kiesē. Maer sulcx en vrees de Bisschop van Roomen niet. Want der Bisschoppen eergiericheit en can gheenen Keyser in Italien liden. en can gē So is het volck so oproerich gewordē/dat Paulus de stadthouder des Keyfers te Rauenna van het volck verslegghen Italien luywert met synen sone. Maer als de Keyser noch niet af en den. liet/om het gebot Gods te vorderen/die daer gebiet Cro. 20. Ghy en sult v gheen beelden/oste gelyckenissen maken/soo heeft hem de Paus Gregorius inden ban ghedaen/ en heeft de Longobarden verweckt teghen den Keyser (die tot noch toe altyt eenen Stadthouder te Rauenna gehouden hadde) datse Rauennam belagghen / ende met ghewelt in namen/ ende verdriuen also alle des keyfers macht ende heerschappje wt Italien.

Rupprandus de Coninck der Longobarden/heeft alsdan

Der beelde
oorspronck
in der Pa-
pisten tem-
pelen.

vi. C. lxx.

Bedroch
Caroli/ en
dewalſcheit
des paus.

Het deel van Italien / dat het Rijk van Conſtantinopelen ontnomen was/ ſelf willen beſitteren tegen des Paus dank/ ende heeft alle de onligghende ſteden in ghedomen/ en ten laetſten doech Roomen belegghen. Alſdan en vloot de Paus niet (ghelijckimen te voren plach) tot behulp en byſtant des keperſers/ want hy hem om der beelden wille inden ban ghebadaen hadde: maer hy heeft boden wt gefondē tot Carolum Martellum / welcke ouerſte was ouer des Coninck van Frankrijck hups/ hem biddende/ dat hy Roomen en de heylige kercke byſtant doen woude. Welck Carolus ghebadaen heeft: ende heeft Vuytprandum/ die zyn ghenader en vrient was/ met vriendelijcker vermaninghen daer af gherocken. Soo is de beſcherminghe des Roomschen Rijk van den Grieken tot den Franchopſen ghecomen.

Als Carolus Martellus doot was/ ſoo is Pipinus/ zyn ſoon vanden Coninck van Frankrijck tot de ſelfde cere en heerlijcheit verheuen geweest: welcke (want hy ſeer eergelich was) eenen bedriegelijcken raet ghehouden heeft/ hoe hy Chilperichum ſpnen Coninck/ van het Rijk mochte verdrijuen: welck hy aen het hooft der kercken/ namelijk den Paus verſocht heeft/ die hy wel wiſt dat hem goetgunſtich was / om zyns vaders wille. Hy heeft van Zacharias den Paus doen vragen/ wie datter weerdiger was om Coninck te zyn/ die alleen den naem hadde / ende het Rijk noch met raet/ noch met daet en conde helpen/ oft die alle den laſt des Rijk alleen draecht? Zacharias de Paus verſont de loofereken / ende heeft Pipijn de Coninckelike eere toe gheweeſen/ ende hem weerdiger gheacht Coninck van Franckrijck te zyn/ dan Chilperichum. Alſo is Pipinus Coninck geworden / ende heeft Chilperichum ſpnen Coninck ende Heere in een clooſter gheſteken. Ende op dat de Franchopſen Pipinum niet en ſouden verwerpen/ als eenen ontrouwigen ende meyneedighen man/ heeft hem de Paus vanden eedt/ die hy ſpnen Heere ſchuldich was / beurgdt ende gheabſolueert/ ende den Franchopſen gheboden/ dat sy hem als Coninck ontfanghen ſouden. Dit is gheſchiet ontrent den Jaere ons Heeren vij. C. lxx.

Concilium
teghen de
beelden.

Sinnen deſe tijden/ als Conſtantinus de vijfde Keperſer/ van Conſtantinopelen was / de ſone van Les voornoemt/ heeft hy een Concilium van de Griecſche ende Aſiaenſche gheleerden beroepen / onder welke xxxvij. Biſchoppen ſamen ghecomen zyn. Sy hebben raedt gheſlagghen van het

het ghebruyck der beelden/ende esamen besloten:dattet den ghelouighen niet en is gheoorloeft / eenighe beelden des scheppers ofte der creatueren te hebben in tempels om te eeren:ia datmense veel meer na de Wet Gods/ende om alle erghernissen te schouwen/wt de tempels behoort wech te nemen. Dit Concilium is gehouden int Jaer vij C. xlii. So heeft dan de Keyser synen vader daer in na ghenolcht/ ende de beelden wt de tempelen gheworpen / ende heeft het besluyt des Conciliums tot den Paus ghewonden / ende hem gheboden / dat hy de beelden oock af werpen soude. Maer de Paus heeft hem daer teghen ghestelt / ende een ander Concilium beroepen te Lateranen / daer hy besloten heeft / datmen de heylighe beelden Jesu Christi / ende des Maechts Marie ende anderen heylighen behoort te eere. Rae deses Keyfers doot / is zijn soon als erfghenaem des Keyser / Keyser van Constantinopolan gheworden / Leo de vierde ghenaeamt / dese heeft tot eender hysvrouwen ghehadt een schoon ende seer vernuftighe vrouwe / Theodora

Hirene,

ofte Hirene ghenaeamt / van welker hy een soon creecht Constantinus de sesse gheheeten. Ra dat Leo astijueich was/ heeft Hirene haer het Keyck onderwonden om dat Constantinus noch cleyn was ende ionck van Jaren. Hy heeft door Theodori eens Papisighen Bisschops begheerte doen opgrauen/ ende opentlick doen verbranden/ende de aschen in zee doe worpen/om dat hy in zijn leuen/de beelden af doen werpen hadde ende de ornamenten der tempelen wech ghenomen. Hy heeft ooc door het bidden van Paulo den Patriarch en des Roomschen Paus te Nicea een Concilium beroepen/ daer de Patriarchen van Antiochien en Alexandrien gecomen zijn/ daer oock Adrianus de Roomsche Bisschop synē Legaet gesonden heeft. Als nu de Schrifstueren by een gelept worden/ende het gheschil altyt meerder wert / so heeft des Keyfers crighsvolck die de stad bewaerden (soighende datmen de waerheydt ouerweldighen soude)den Tempel inghenomen ende de vergaderinghe der Bisschoppen ende Abten verstroyt. Men seyt dat sommige Bisschoppen die de beelden verworpen tot den volcke riepē:wy hebben gewonnen. Sommighe dagen daer na is een pegeltick wederō te hys gegaen/sonder pet te besluytē. Hirene siende datter geenē raet en was om de Papisische superstitie te vorderē/ heeft sommige vandē keyserlyckē crighsvolcke die

Des Keyfers Constantinbeenen opgrauen en verbiant.

de waerhejdt beminden/ de wayenen ontnomen ende som-
 nighe huyfghesinnen gebannen/ en andere Princen en Ca-
 pitaynen verloren die haer gunstich en gehoorsaem waren/
 so heeftse des saers daer na wederom het Concilium beroe-
 pen. Daer quamen te samen Bisschoppen/ Abten/ en clere-
 ken/ de Legaten des Roomschen Paus waren daer oock/ ia
 sy waren de Quersten des Conciliums / want eer dat sy al
 tsamen quamen/ so was alle dinck met behendicheyt alsoo
 beschiet/ datse de victorie ghemis waren. So hebbense dan
 besloten/ datmen de beelde in alle de Griecsche kercken op-
 rechte soude/ ende dat het Constantijnsche Concilium voor-
 ketteresch ghehouden soude werden / de maniere van eeren
 hebbense oock beschreuen op sulcker wijse.

God is dat v de beelde leert / maer selue en is sy Godt
 niet.

Dese doch aenschout / maer alleen eert metter herten
 dat ghy in haer siet.

Beelde en
 schilderten
 in de tem-
 pelen inge-
 bracht.

Als dit aldus beschiet was/so heeft Yrene byna in al-
 len tempelen beelden ende schilderten ingebracht/ en-
 de niet eer heeft sy op ghehouden van dese superstitie
 te vorderen voor dat haer soon Constantinus de seste
 het Keyserrijk selue aen nam / ende want hy in de God-
 salicheydt zijns Vaders opgheroedt was / soo heeft hy we-
 derom al wt gheworpen/ ghebroken ende verbrant dat zijn
 moeder opgerecht hadde. Als dit in de Griecsche landen
 gheschiede / soo is in Hispanien oock van het gebuyck der
 beelden ghehandelt / want in de stadt Eliberi/ welke men
 huyden Granaten noemt / zijn neghentien Spaensche
 Bisschoppen ende sesendertich Priessters te samen gheco-
 men/ de vernaemse onder desen septmen dat Felix was de
 Bisschop van Aquitanien. So hebben sy na veel redenen
 besloten : datmen de gheloouighen vermanen soude/ dat sy
 nae haer wterste macht verbieden souden datmen gheen
 beelden in huys soude bewaren. Datmen oock inden tem-
 pelen gheen schilderte behoorde te stellen/ op datmen niet
 aen den wanden schildere datmen eert oft aenbidt. Als dit
 Conciliums beslupt te Roomen quam / soo hebbense neer-
 sicheyt ghedaen/ dat oock Duytslant tegen de beelden niet
 en souden besluypen. So heeft de Roomsche Paus Legaten
 gesonden in Duytslant/ ende heeft daer so veel toe gedaen/
 datmen de beelden inde tempelen toe liet. Dewijle dat dit
 te Frankfort in Duytslant gheschiede/ soo heeft Yrene te

Beslupt in
 Hispanien
 tegen de
 beelden.

Constantinopolen een wiet stuck aengheuanghen/om dat sy sach dat het al omgheworpen ende weghevoert werdt/ dat sy met grooten cost ende moeyte opgherecht hadde. So heeft sy door raedt ende verraderie met hulpe van sommige Papisten/haren sone Constantinum den keiser listelick overvallen/ van het Keysersdom berooft/ende zyn ooghen weggesteken / ende in een stinckende gheuangenisse gheworpen. So heeft dese wreede beeste haren sone door veel verdriets van zyn leuen berooft/om dat hy het ghebot des heeren in de beelde af te werpen/gehoorsaem was. Op dese selue tijt (als Eutropius schijft) is de Sonne rof, dat gen lanr verdupstert/eñ geen schijnfel ghegeuen/soo dat de schepen in der Zee verdoolden / ende een peggelyck seyde datter was/om dat de Keiser van zyn oogen berooft was. Maer dese afgodische menschen zyn door sulcken mirakel niet beroert gheworden : maer ghinghen in hare boosheyt voort. Dit is gheschiet ontrent den Jare ons Salichmakers/vj.C. Ecvij.

In dese beroerte heeft Leo de derde Paus van Roomen/ een seer stout werck begonnen/ende heeft de Keiserlijcke troone des Roomschen Stijcks / die te vooren den Keisers van Constantinopole toe behoorde/den Franchopsen ouer ghegheuen. Want de Constantinopoliten waren in des Paus ban/om der beelden wille: hoewel datter is ghelooft/lyck/dat sulcke ouergheuinghe niet gheschiet en is sonder de toelatinghe van de Keiserinne Hirenè: Want de Paus hadde gheerne een houwelijck ghemaecke tusschen Carolum Magnum ende Hirenè. Ende het soude also geschiet hebben/hadde Actius de Raedshere / ende Nicephorus de Weltheere der Griekē dat niet vernomē: de welke Hirenè beschuldicht ende ouertwonnen hebben/datse het Stijck veradelyck den Franchopsen ouergeuen woude/ om welker oorsaken sy in Desbum gebannen is/ende de Grieken hebben Nicephorium tot eenen Keiser verkozen welken de Romeynen ende de Westerse landen niet en hebben willen bekennen. Maer sy riepen tot haren Coninck Carolo den grooten dat hy Keiser was/ende van Godt ghecroont.

Wat dese ouersettinghe des Keiserryck (dwelck door des Paus bedriif gheschiet is) isser groote rhdicheyt gheresen tusschen den Grieken ende tusschen de Romeynen / waer door de Sarracenen / ende daer na de Godtloose Turcken ghewelt vercreghen hebben/want hoewel de Keisers van

vj.C. lviij

De Keiser van zyn moederom ghebracht om Gods woort ende ghebodt.

Anno. vj.C. lviij

Dit quaet heeft ons de Paus gebrouwt.

vij. C. xvij. Constantinopolen Nicephorus, Michael / en Leo met Ca-
 rolo vrentschap begheerden / nochtans en betrouden de
 Grieken den Franschen niet. Ende de Franchopsen en
 deden den Grieken gheen onderstant oft hulpe als sy van
 den Saracenen bespronghet ende benaut werden / so gen
 de / waert dat de Grieken de ouerhant creghen ende gheen
 ander vpanden en hadden / datse haer macht tegen de Fran-
 chopsen souden bewyfen ouer het Rijk van Roomen we-
 der te cryghen. Dese haet ende nijd / ende groote eergier-
 heyt heeft ghemaect / dat de Saracenen oft Mahometi-
 sien sieden ende landen inghenomen / ende de Christelycke
 religie vergheroeyt hebben / welke gheschiet is ontrent den
 Jare viij. C. ende ij. dusdanigen wonde hebben de Christe-
 nen ontfanghen / ende zyn van vreemde Princen ouerwel-
 dicht / alleen om der afgoderien wille / ghelyck voormaels
 den Israeliten gheschiet is. Als Carolus dan by den Paus
 tot den Rijkke beuesticht was / heeft hy hem alle de landen
 (die oock zyn vader te voren ghegheuen hadde) ouerghe-
 leuert / ende met hem een vast verbont ghemaect. Aldus
 heeft de Antichrist op de een zyde ende de Turck op de an-
 der zyde ghewelt ghecreghen / de twee dootlycke vpanden
 des warachtighen Christenhepts.

Adelbertus Gallus.

In dese tijden / als de ryckdom macht ende ghewelt
 des Antichrist daergher vermeerderde ende toenam /
 so heeft ooc alle supersticie de ouerhant ghenomen /
 ende warachtighe religie is verduickt ende onder de
 voeten ghetreden. Dit heeft menich goddurchtich mensche
 innumeryc beclaecht / maer seer luttel ende wepnich hebben
 haer daer teghen ghestelt / want de Tyrannie des Paus soo
 groot was / dat een vegelyck hem ontsach ende vreesde. Der
 Monichen supersticie wies dagghelycks / de cloosters wor-
 den vermenichuuldicht / de wtneeminghe van cleederen / spij-
 se ende dianck achtmen heplicheyt / men verboot den Prie-
 steren den houwelycken staet als onreyn / men aanbadt en
 derde beelden ende crypen.

Om dusdanigen supersticie te verbreyden heeft de Anti-
 christ oock zyn Apostelen ghehad in verscheyden landen.
 Teghen sulcken eenen in de Duytsche landen des Paus
 rycke / ghewelt ende leeringhe drijvende was / heeft hem ge-
 sele

stelt een vroom ende gheleert man Adelbertus Gallus / ende heeft teghen dese supersticie gheschreuen ende gheleert. Maer dese slachte is te vroomen gheromen / ende de Paus heeft Adelbertum in den ban ghedaen / ende in het clooster te Fulden in een geuancenisse geworpe / daer hy verrot is.

In t Jaer / Dlij. C. ende xl.

De de tijt van Carolus Magnus / als Carolus zijn De oor-
neue Coninc van Franckische regneerde / so is eerst syronc des
het geschild opgerefen van des Heeren auontmael: geschils vā
of het broot in vleesch / ende de wijn in bloet veranderde: den Auont
daer namaels veel onnoosel Christus bloeds omme gefort male.
is / want daer een grsote schandelijke afgoderie wtgespro-
ten is. De Coninc heeft enen gheleerden monick Bertra- Bertra-
mus ghenaemt / van deser questie ghesvraecht / die hem seer mus.
Christelyck geantwoort heeft / Dat het broode figuerlijcker
wijse Christus lichaem ghenaemt wert: ghelyck Christus
selue een wijngaert / ende de Apostolen wijnrancken. Dit
heeft oock Johannes Philosophus wt Schotlande ghe- Schotus.
boren / te Parijs geleert ende met schriften verclaert. Maer
Pascchasius
In den Jaer / r. C. heeft Pascchasius daer tegen gheschreuen:
also dat de sommighe binnen Parys ende Franckische
Pascchasius
Pascchasiam volchden / ende de andere Schotum. Maer de
boosheyt ende supersticie heeft ten laetsten de ouerhand
ghenomen. Want de Bisschoppen die Gods woort be-
hoorden te leeren ende te onderfoecken / die waren met eer-
giericheyt so verblind / ende om wereltlijcke eere ende heer-
lijck te vercrighen soo besich / dat sy de gheestelijcke goe-
den niet en achteden / Want sy sochten meer haer eyghen
rijck dan het rijck Christi te verbieden / alsoo is dit ver-
derfelijk oncrupt opghewassen / dewyle dat sy sliepen.
Maer door de triante ende het ghewelt des Paus is hy
tot wederroepinghe ghedwonghen / dwelck Serengarius
namaels seer beclaecht heeft / dat hy door vreesse ende swach-
heyt de waerheyt versaecht hadde.

Arnulphus

Arnulphus opper Bisschop
van Ipons.

He wel dat meest alle Bisschoppē/ een pegelje socht te dat spne is/ ende niet het gene dat Jesu Christ is/ soo heeft nochtans de Heere alzeit eentich overschot ghelaten / op dat de werelt niet als Sodoma ende Gomora verginghe. Arnulphus opper Bisschop van Ipons een seer vermaert man/ heeft het officie eens Bisschops selue gedaen/ dat is hy herft Godts woort gaen predicken/ door Bianckrijck/ Italien/ ende oock ten laetsten te Roomen. Hy strafte de werelt van sonden/ ende bysonder strafte hy den ghenen die haerseluen gheestelijck noemden/ en so vleeschelijck leefden/ in alle oncrusheyt/ ghiericheyt ende ouerdaet/ oock haer groue dwalinghe ende onghelcertheyt in der Schifstueren. Om welker sake/dese gheestelijcke mannen hem doen vanghen hebben/ ende ten laetsten ghehangen ende verworcht. Soo veruullen sy haers vaders maten/ op dat alle het onnoosel bloet van Abels tijden af van haren handen gheepsche worde/ dit is gheschiet inden tare ons Salichmakers. M. C. xxx.

Arnoldus van Gressa.

Iden tare M. C. en. xl. was in Italien een wel gheleert man/ Arnoldus van Gressa wt Tāpert / die seer straffelijck leerende was teghen den Paus/ Montien/ ende Papen/ om welker saken wille hy van Innocentio den Paus van Roomen in den ban ghedaen is/ en oock seer veruolcht. Daerom vloodt Arnoldus in Zwitserlant ende onthielt hem te Zurich/ daer hy soo langhe bleef tot dat Innocentius de Paus ghestoruen was / ende heeft den borghers van Zurich alle de growelen der Papisten ontdeckt/ soo dat sy niet meer op hen en achteden/ maer alle aendacht/ deuotie ende godsdienst bespottedē sy gantschlyc. Dat hy Zurich daertoebriacht/ beclaecht Guncherus Tigurinus des Paus vrient/ seggende: Seruat adhuc vne gustum gens illa paterne/ dat is: dat volc hout noch dē smaect van haers vaders drupue.

Als Arnoldus by vñf jaren te Zurich hem onthoudent hadde/ is hy na de doot Innocentij / als Eugentius Paus was/ wederom te Roomen ghecomen/ daer hy oock het ghemeyn volck seer beweecht heeft/ ende in corten tijt soo verre gebracht en daer zjn leeringhe so onderwesen/ dat se des Paus hocheyt en ghewelt veracht / en niet veel eere meer bewesen

De geestelijcke leuen vleeschelijc

mat. 23. b. 34
Luc. 11. f. 51.

Arnoldus leert te Zurich

bewesen hebben. Dit was den Paus een doorn in zyn ooge/
daerom woude hy zyn tyrannie teghen Arnoldum bewij-
sen/maer het volck beschermde hem teghen zyn ghewelt.

Na de doodt Eugenij oncrent den Jare. M. C. Liiij. als
Adrianus tot eenen Paus vercoren was / so en heeft hy he-
niet willen laten wijen / ofte op den stoel setten/voor dat-
men Arnoldum Gieffa wt zyn ooghen dede/maer de Bor-
ghers van Roomen hebben daer sterckelijc teghen geweeft/
ende beschudden hem/daerom zynse van den Paus verban-
nen/maer synen ban hadde niet veel crachts. Nochtans de
Paus en ruste niet voor dat hy Arnoldum in hande creech/
want so haest als keyser Frederick Barbarossa in Italien
quam/ouer het Apennynsche geberchte door Tusciam/en
nu te Witerben ghecomen was/quam hem Paus Adrianus
int ghemoet en verhuorchde op zynet toecornst. Doe claech-
de hy den keyser hoe dat hy veracht was van de Borghers
van Roomen door de leerlinge van Arnoldus Gieffa / die
een ketter was ende vandē stoel van Roomen verbannen/
welcken nochtans het Roomse volck onderhielt ende in
haer stadt beschermde. Keyser Frederick quam te Roomen
daer hy van den Paus seer vriendelijck ontfanghen wert/
dwelc de borghers seer mishaechde/ niet goets verhopē-
de wt dese groote vrienteschap/die dese met hen beyden had-
den. Want een corte wyl daer na heeft de Keyser den vrom-
men man Arnoldum doen vanghen ende door begheerte
des Paus/doen verbranden tot aschen ree. Daer na zyn de
aschen indē Tyber geworpe/op datse het volc niet oprapē
en fouden en voor heylighdom bewaren / want aldusdani-
gen afgodischen supersticien haddense nu alreede door de
Monicken ende ander dienaers des Antechrists ingedou-
ken. Dese Arnoldus was soo eenuoudich in zyn leuen/soo
zerbaer/ende godsalich/dat oock zyn vpanden hem darin
moesten prijfen.

Maer de almachtighe Godt/die een llydtsamich Godt is
tot boetueerdicheyt/is den boetueerdighen ende boosen re-
nen straffen Recht/dwiele hy bewesen heeft aen dese twee
moortbadige bloetuerghieters Paus ende keyser. De Paus
is daer na aen een mugghe verstickt/ de Keyser van synen
bastaert verghenen.

De Waldensen te Iyons.

Oncrent den Jare ons Heeren. M. C. Lr. zyn te Iyons
sommighe tresselijcke borghers by malcanderen ghe-
seten/

Arnoldus
Gieffa
doorbegeer-
te des Paus
verbrant.

Godt kraft
den boosen

vllj. C. xl.

Petrus
walbus.Luca. 11. f. 53
mar. 23. b. 13.Acto. 5. d. 30
4. b. 19.

seten/spiekende van veel oer schepden dinghen/gheleick daer
de ghewoonte was. Als sy nu saten met ydelheyt des sich/en
versteren so onnuttelijck haer ryt: Soo ist ghe schiet datter
een van haer allen te neder viel/ende haeselijck stierf/daer
zijt alle aensaghen. Een onder dese/ een seer rijck man / Pet
rus Waldus genaemt/ verschijckt zijnde van dusdanigen
exempel/ende aenmerckende de broosheyt des menschen le
uens/ heeft beghinnen achterdencken te hebben / ende te
dencken op boetueerdicheyt/ende een godsalich leuē te le
den. Soo heeft hy beghinnen aelmissen rijckelijck wt te
deylen/hemseluen ende zyn huysghefin/ia oock alle die om
eenighe oor sake tot hem quamen / heeft hy gheleert en on
derwelen/van boetueerdicheyt ende van warachtighe god
salicheyt. Daer na/ alffer veel volcx tot hem quam om hem
te hooren ende met hem te spreken/ heeft hy ten laetsten de
heylighe Schrift voortghebracht/ende de selfde den volcke
wtghelept/ ende oock int Franchoyx ouergheset / want hy
was een welgheleert man. Als de Siffchoppen ende Pre
latten/ (die als Christus seyt/ de suetelē des hemelrijcx wech
ghenomen hebben/ so dat sy daer selfs niet in en gaen/ noch
andere daer niet in willen laten) sagen ende aenmercken dat
een leeck oft weerlijck mensche (so sy hem noemden) de heyl
lighe schriftuer int licht bracht met ouersetten / leeren ende
wtleggen/ia dat hy oock vergaderingen in zyn huys hieldē
ende predickte: hebben se hem/ende de toehoorders beginnē
te vermanē/ dat sy soude op houdē van sulcks meer te doē/
en hebben se ooc met den ban gebiecht. Maer sy en hebben
daerom niet afgelaten van Gods woor te prediken en te
hooren/want het in de kercke niet puerlijck gepredict wert.

Hy seyden/ dat sy hier in ^o Godt meer gehoor saem behoor
den te zyn/dan den menschen/en dattet hoorlyht van Godt
gheboden was datmen/zyn stemme soude hooren. De Siff
schop ende zyn schriftgheleerden ende Phartzen/ siende de
stantuafticheyt van Waldo ende zyn nauolghers/in Gods
woort te leeren ende te ondersoecken/ ende merckende dat
haer leelijcheyt des leuens / haer onwetenschay ende on
achtsaemheyt in het leeren ende prediken/ ende oock haer
dwalingen aenden dach ghebracht ende ghestrast werden/
hebben syse alle te samen in den ban ghedaen.

Maer de vrome Christenen hebben oock van sulcken
blyem niet veruaert gheweest/maer hebben althit het rijcke
Christi Jesu/dat nu door den Antichrist verwoest was/we
derom

beroin met grooter vlijticheyt opgehout: soo dat de ghe-
naemde gheestelijcke/ten laetsten met ghewelt daer aen ge-
uallen zijn/ende hebbense met vanghen ende bannen / met
opper ende sweert veruolcht/ende iammerlijck ghequelt: soo
dat sy door noodt ende perikel ghedwonghen zijn van
ons te vluchten / ende zijn alsoo in verscheyden landen
verfroppt.

De vanden des waerhepts / Bisschoppen/ Popen ende
monicken/hebbē met veelderhande namē dic volc genoemt/
als Waldensen. De armen van Lyons/ Leonisten/ende In-
sabatisten. Sy beschuldichden haer ooc met veel artikelen/
als dat sy leerden.

1. Datmen alleen de heylighe schrijsuere geloouen moet/
in het ghene dat onser salicheyt aengaet / ende gheen men-
schen ofte andere schrijsen.

2. Dat de heylighe schrijsuere volcomelijck leert/alle het
ghene dat ons totter salicheyt van noode is: ende daeroni
niet en behoort in de religie toe te laten of te ontfanghen
pet dat Godt in de schrijsuere niet beuolen heeft.

3. Datter alleen een Middelaer is / datmen de heyligen
gheensins behoort aen te roepen.

4. Datter gheen Dageuwer en is/maer dat alle menschen
of door Christusum gherechtueerdicht / in het ewich leuen
gaen/of niet ghelouende in de ewighe verdoemenisse/
datter gheen derde ofte vierde plaetse meer en is.

5. Datter alleen twee Sacramenten zijn/het Doopsel en-
de Auontmael.

6. Alle Nissen/ende bysonder die voor de dooden ghe-
sungen worden/dat die grouwelijc voor Godt zijn/datmen-
se behoort te niete te doen.

7. Datmen alle menschelijcke insettinghen behoort te
verwerpen/ten minsten/ die opgeworpen worden als noot-
sakelijc ter salicheyt: als seker daghen te vasten ende te vie-
ren / onderscheyt der syysen / soo veelderhande sekten
van Popen / Monicken ende Nonnen / beloften / bede-
uaerden / ende ander supersticien van menschen ghe-
uonden.

8. De Ouerhept des Paus ouer alle kercken/ende byson-
der zijn ghewelt ende macht ouer alle borgherlijcke rechten
ende seden/ende dat hy bepde de sweerden voert/ geestelijc
ende wereltlijck/dat straffen sy.

9. Dat de Roomsche kercke Babylon is/daer in Joannis
openbaer

De artike-
len des ge-
loofs.

Schrijsuere

middelaer.

Dageuwer.

Sacramen-
ten.

Menschen
insettinge.

Paus.

De Historien

M. C. l. openbaringhe van saet/ende dat de Paus den oorspronck
 aller dwalinghen/ende den rechten Antichrist is.

Houwelyc 10. Dat het houwelyc der Priesterev god salich en noot-
 der Prieste sakeltyck is in der ghemeynten.

ren. 11. Dat die Godes woort hooren/ende een goet gevoelen
De heplige daer van hebben de ghemeynte Godes zyn/ende dat de self-
kercke. de van Christo de suetelen ontfanghen heeft/ende daerom
 macht heeft om de wolven te verjagen/en goede getrouwe
 herders aen te nemen/welcker stemme sy hooren sullen/en
 van wiens hant sy de Sacramenten ontfanghen sullen. En
 veel ander meer artikelen die metter tijt noch daer by ghe-
 comen zyn / ghelyck de dwalinghe onder den Papisen da-
 ghelyc vermenichuuldiche ende wies.

Der Chri- Als sy aldus verstroyt waren in verschede plaetsen/heb-
stienen ver- ben sy over al/des Antichrists oncrupt ghewesen/ende het
siroepinge Euangelische saet/ghesaeyt/soo dat het ghetal der gelooui-
verbreyt ghen in allen landen seer vermenichuuldicht is/ ende oock
Gods rijk. de ueruooginghe seer groot gheworden is/ende dat so veel
 te meer/als de Paus daghelyc meer heerschappie ende ge-
 welts creech/ so datter veel gherechtich bloets gestort is ge-
 worden tot verscheden plaetsen. Maer nochtans en heb-
 bense haer niet connen wt roepen ghelyc sy wel ghewilt
 hadden/want hoe dat sy meer verduert werden hoe sy meer
 vermenichuuldichden/* gelyc metten kinderen van Israell
 in Egypten gheschiet is/want oock tot dese onse tijden een
 groot volck in Diackeryck van desen / door de Tyrannie
 der gheestelicken by den Coninc vermoort zyn/ als wy na-
 maels hooren sullen.

Exod. 2. a. 2.

Int Jaer M. C. Lxxij.

De Papisen hebben niet alleen niet moorden ende
 dooden de Christenghelooitghen willen wroepen/
 maer om dat sy oock by den volcke een goede oor-
 sake souden schijnen te hebben / ende datmen niet
 meynen en soude dat sy de waerheyt veruolchden / hebben
 sy groote lueghenen geloghen/ende oock hateliche namen
 verstert daer sy den ghelooitghen by den ghemeynten volc-
 ke mede beschuldichden ende vermaeckten. Doo hebbense
 in Diackeryck de Christenen 7 Keeters ghenoemt om dae
 sy der Papisen onsupuer leuen bestrafte/ ende haer sellen
 van alle besmettinghen wachten/ende gheen gemeynschap
 met de onsupuere wercken der duysermissen hebben wor-
 den/sommighe noemdense oor Paublicanen/sommighe Pa-
 tarinos/

f Mattha-
ros/dat is
supuer/
reyn.

varinos/efi inden Jare ons Heeren/ M.C. ende Txxxj. zyn der seer veel in Bianckrijck omghebracht ende verbiant.

In den Jare/ M.C.C.X. zyn te Parijs gebdoot geworden xxiij. Martelaers ende getupgen des waerhepts/ om dat sy niet en wouden bewilligen in de valsche leeringe des A. d. schen Antechrists. Des anderē iaers daer na zyn der CCCC. menschen in de selfde stadt verbrandt gheworden/ welke seer vymoedichlick haer ghelooue in Christum Jesum beseden hebben. Nocht zyn der oock lxxx. andere geweest die om haer geloofs wille/ende stantvastighe belydenisse onthooft zyn gheworden/ welke al te samen met haer bloet de waerhept beseghelt ende bevesticht hebben.

Burghers in Elfats.

In Elfats zyn zeer veel vrome menschen gheweest/ edele ende onedele die haer aen de supuere leeringhe des Euan-geliums gehouden hebben/ ende leerden bagelijck tegen de supersticien des Paus/als datmen alle daghe sonder onderschept mochte vleesch eten. Dat de mensche in onmarischept haer so wel besondigen mach in visch te eten als in vleesch. Dat ghelooighe alle gheschapien creatueren met danckbaerhept moghen ghenieten. Dat den houwelijcken staet eerlijck is by alle menschen / ende daerom en behoortmen hem den Priesfers oft andere menschen niet te verbieden. Sy verworpen oock den Paus / om dat hy dusdanighen valschept onderchielt ende leerde.

Onderseect
der syhsen.

Den Prie-
stere te
houwelij-
ken.
Den Paus.

Dese menschen stantvastelijck blyuende by Gods woot/ hebben seer veel menschen tot haer ghecreghen/ efi van het een lant in het andere/leeraers/aelmiffen ende ander noot-salijcke dinghen ghesonden. De Paus ende de Bisschoppen deden haer inden ban/ende veruolchdense/ so datter op eenen tijt alleen by hondert personen van den Bisschop van Straetsborch/ wt beuel des Paus verbrandt zyn ghe-wordeb/efi seer veel door groote tormentē tot wederoepingē gedwongen zyn. Dit gheschiede ontrent den Jare M.c.c.xij.

Burghers van Ments.

Ontrent den selfden tijt zyn der oock vifsendertich bur-gers van Ments by Singen gheuanghen om de Euan-gelische leeringhe / ende te Singen vanden Papisfen om haer stantvastighe belydinge verbiant gheworden.

De Prince van Armerijck.

Inden selfden tijt is de Prince van Armerijc ooc om de belydenisse des waerhepts van de gheestelijckhept beschul-dicht/

De Historien

M. C. C. xij dicht/ende geuangen/ende na dat hy onwankelbaer bleef/
is hy op ghehanghen ende verwocht / ende de vrouwe des
flots is om der selfder oorsaecke gheesfeenticht.

Sarghardus.

Te Erphurd in Dyrflant hebben de Papisten Sargardus
dum als een ketter beschuldicht/ ontrent den Jare ons Sa-
lichmakers **M. C. C.** Voij. Ende om dat hy volstandich in
de Euangelische leeringhe bleef / ende de Papistische sur-
perstitie niet aen hanghen en wilde / hebben sy hem met
wyer verbrandt.

Dier Jaren daer na hebben se te Gronien in Enghelant
om de selfde nofsake te ypere verweisen eenen Diaken.

In het Bisdom van Camertich hebben de Prediker Mo-
nicken/diemen Dominicanen noemt / groote neerstichepde
ghedaen om de ghelouighen / die de grouwelen des Ante-
chriests verwoyden / wt te roepen / ende hebben sommige die
sy van ketterie beschuldicht hadden / met ypere doen ver-
branden.

**De Sedel-
oordens.**

In dese tijden zijn de verderfelicke secten der Sedeloor-
dens vanden Paus beuesticht / als vrome crichstuden des
Antechriests / die met vreemde habtyen ende cleederen / met
langhe ghebeden ende geueynsde armoede/ende ander dier-
gelijcke hypocrisie/de gantsche werelt betoouert hebben/en
onder een schijn van heplicheyt seer groote wreetheyt bedre-
uen hebben ouer de onnoofele Christenen/en daerom heeft se
de Paus beuesticht ende gepresen / want na dat de Sathan
dese in de werelt gebracht heeft / so heeft alle boosheyt ende
geueynsicheyt de ouerhant genomen / en de warachtige ghe-
rechticheyt / die ons de heylige geest inder Schrifueren leere
is wtgebannē en verdrueuen / des Antechriests ritick is gewel-
dich geworden/en Christus niet zyn woort verwoyden.

Het dunct my goet dat ick alle der Papisten grouwelen
hy articulen verghate / op dat een poghelyck mercke dat den
Antechrist zyn geweld tegen Christum verheuen heeft/ende
wachte hem eenighe gemeynschay met sulcken boosdoen-
ders te hebben/want sy niet de ghemeynte Christi/maer des
Antechriests;ijn / ende daerom de warachtige Christenen
veruolghen.

De Articulen der Papistische
secten.

*papistich: g: laf
en a: ch: v: d:*
De per-
soonen.

Sy sonderen haer kercke op de sucfessie ende ascominge
der Bisschoppen van der Apostelen tyden.

45

Biffchoppen noemen sy/die kercken/Capellen en Cura-
ten wijen/die mispappen ende Nonnen maken.

W. te. vijf.
Biffcappē.
Paus.

Den Paus achten sy den oppersten Biffchop te zyn/het
hoofte haer der kercken/die van niemant ghesraft mach zyn
dan van God.

Hy zyn ghebept in veelderhande twiffighe secten / som-
mige zyn gheestelycke/sommige wereltlycke. De gheestel-
lycke hebben haer af ghescheyden van het ghemeyn volck/
die sy leecken noemen/ ende zyn onder haer seer menigher-
ley. De sommighe hieten Monicken ende Nonnen/ welke
belofsten doen datse niet trouwen en sullen/ datse ghewilli-
ghe armoede sullen draghen / datse de menschelycke insec-
tinghen sullen onderhouden / als gheen ghelt te handelen/ se-
zen grauwe/ witte oft swarte cappe te dragen/geen vleesch
te eten/somwylen stom te zyn/ende andere sulcke genueps-
de ende verziende heplicheydt meer. Andere hieten weere-
lycke Priesters/die moghen oock niet trouwen/maer moe-
ten ghelick de andere veel popelen ende lesen.

Monickē.
1. Tim. 4. 2.
Leeringhe
der dupue-
len.

Hy hebben Priesters / die van de Biffchoppen ghewet
zyn/om offerhande te offeren voot leuende ende dooden.

Alle dese gheestelycke houden haer vry van de straffe des
borgherlycken Ouerhepts/ ende en draghen metten borge-
ten geenen last. Want sy exempt zyn.

Hy soecken haer salicheydt buyten Christum in haer ey-
ghen wercken ende verdiensten / welke sy maldanderen ge ende hā
oock om ghelt vercoopen / als Missen/Afuaet / Sedenaer-
den/ende der ghestouen heylighen verdiensten/ welke sy
oock den dooden vercoopen / die sy segghen dat in het Va-
ghe uer ligghe.

Mispapen

Hy hebben na het ghetal haer der steden/dorpen/gehuch-
ten ofte vlecken so menighen Afgod ofte Patroon.

Tegen het
eerste ghe-
bot Godes.

Hy deplen de macht ende de eere Godes onder de gestor-
uen heylighen/so roepen de schippers S. Nicolae/S. Chri-
stophel ende S. Anna aen. De baende vrouwen/Mariam/
tegen den tansweer S. Appoloniam/ tegen de Pestilentie
S. Rochus ende S. Anthonius.

Hy seiten beelde in haer kercken/sy steken keersen toot-
sen ende la upen daer voor/ sy becloedense met laken/zijde/
flunel/stiuer ende gout / sy dragense met grooter eerwee-
dicheyt op haer schouderen/ sy besoekense in verscheyden
plaetsen en offerense gauē/daer de Pausen ende Biffchop-
pen oock afaet van sonden toe stellen/sy knielen daer voor/

Tegen het
tweede.

De Historien

M. C. C. x. *sp cussenfe/ ende biddense aen.*

Tegen het derde. *Sp sweeren in haer eeden/ by Godt ende alle ;ijn Heplighen/ ende vermenghen also Gods eere met den dooden.*

Sp bidden ende aenroepen God sonder haren noot te ouerdencken/ ende en weten niet waer toe sp hem aenroepen/ sp gheuen hem de ghebeden by ghetalle/ ghelijcmen de appelen ende peeren coopt / sp lesen ghetijden/ rooferanskens ende ander hoepkens.

Tegen het iij. ghebot. *Sp maken veel Sabbathdagen/ die sp heplichdagen noemen/ ter eeren van de ghestouen heplighen/ op die daghen machmen gheen hantwerck doen ofte men wort ghestraf/ maer droncken drincken / rupffchen ende speelen blijft wel ongestraft. Op dese daghen doen se ghemeynlyck schandelycke Afgoderie / men doeter den dienst in een onbekende tale/ men betoouert het water/ men speelter op orgelen/ men bidde den dooden aen om hulpe ende bystant.*

De Sacramenten. *Souen de twee Sacramenten / die Christus in ;ijn ghemeynte inghestelt heeft / namelyck het Doopsel en Auontmael (welcke sp schandelycken verdoruen hebben) hebbe sp noch vijf andere daer toe gemaect. Als somsel/ howwelyck/ Mispaepen oordeninghe/ oorbiechte/ laetste olpe.*

In het Doopsel laten sp het sonderlyckste wt/ namelyck/ de predikatinghe des Euangeliums / ende voort hanghen sp wt haer selluen daer by/ betoouert sout ende smout/ speeksel ende keerssen : ende besweeren den Dupuel wt het kint/ daer sp niet in en is.

Sp doopen oock clocken/ ende noemtse met namen.

Sp hebben het Auontmael des Heeren verandert/ in een offerhande/ voor leuendige ende dooden/ sp betooueren het broot met vijff woorden/ ende maken de luyden wijs/ dattet in vlesch verandert wort/ ende de wijn in bloet.

Sp onthouden den wijn/ tegen het gebot Christi/ die daer seft/ drincket daer alle wt.

Sp bidden het broot aen en segget/ dattet haren God is/ sp sluytent in kisten en Cporien/ sp dragent by der straten/ sp licht hem met toortsen en keerssen oot op de middach/ sp spreken hem aen en groete hem/ maer sp en antwoort niet.

In haer tempelen hebben sp altaren met lynwaet becleet/ daermen by brandende keerssen opstelt/ als men misse doet. De Misse wort gedaen van een mispaep / die om ghelt ofe saerlycksche renten daer toe ghehuert is/ dese coemt / ghesleedt met vreemden sleederen / op de Jodische maniere

met

met eenen drinckbeker in zyn hant van siluer oft goudt/en-
 de eenen dienaer met hem/ dan spreeckt hy zyn biechte voor
 den Altaer int Latijn / hoewel die dienaer dat niet en ver-
 staet / ende roept de doode heylighen tot zyn hulpe: als hy
 dan langhe zyn Rommespel ghespeelt heeft/ met luyde en
 heymelyck spreken/mer keeren ende wenden/ met cussen en
 lecken. So neemt hy ten laetsten broot ende wijn / ende of-
 fert dat terfont God op voor de verlossinge der siele/ voor
 de hope der salicheyt en gesontheyt der gener die daer tegē
 woordich zyn. So wert uwe eenige offerhande verworpen/
 Christus Jesu/ die ghy eens tot onser salicheyt ghedaen hebt,
 God/ hoe condt ghy dit sien ende liden. Daer na roept
 hy de doode heylighen tot der maeltijt / door welcker ver-
 dienste hy begheert gheholpen te werden. Ouer het broot
 blaeft hy dese vijf woorden (Hoc est enim corpus meum)
 dat is gheseyt/ Want dat is mijn lichaem/ daer door mepnt
 hy het broot te doen veranderen in vleesch: ende sieket dan
 bouen zyn hooft ende latet het volck aenbidden. So doet hy
 oock met den kelck/ Dan bidt hy voor alle die in Christo ru-
 sten / dat sy een plaetse van vercoelinghen souen moghen
 crighen. Daer na biddet hy den vader aen / dat hy synen
 soon (die sy daer mepnen te hebben) soo ghenadichlyck wil
 ontfangen/ als hy Melchisedech ende Abels offerhanden
 ghebaen heeft. Ten laetsten bidt hy het broot aen/ ende noemt
 met een Lam Gods/ als hy het Lam aenghebeden heeft / so
 sehuert hijt in stucken ende etet op / ende surpt oock den
 wijn / welke hy mepnt / dat des Lams bloet is. Dit is de
 heerlycke Misse der Papisie/ welke een schandelycke ver-
 ualsinghe des Nuontmaels Christi is / ende van veel God-
 salighe mannen gestraft/ welke daerom haer bloet hebben
 moeten storten.

Dusdanighen Misse doen sy ter eeren van de gestorten
 heyligen/ter eeren des Sacraments/des Crupes/ der Lan-
 cien ende Maghelen. Hy vercoopense als een remedie tegen
 alle stercken/ teghen onwedder/ donder/ blixem/ haghel/ stor-
 men der zee/ ende alle ghelucke. Men ghertest daer oock een
 pegeltyck na zyn ghelt/ die luttel gheuen/ hebben een droo-
 ghe Misse / oft een natte Misse sonder ghesanck / die veel
 gheuen/ een half singhende Misse oft een heel/ nae datmen
 veel gheeft.

Hy leeren dat haer verziert Sacrament des formsels
 Weerdigher is / dan het Sacrament des Doopsels dat van

Mr. 66. 7.
 Heb. 10. 2. 26

Afgoderste.
 Als of sy in
 Christo ver-
 brant ende
 gepynicht
 worden.
 Wat wols-
 uen zyn dit

162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Christo inghekeelt is / ende dat het Doopsel onvolmaecte is sonder het Formsel.

Hy scheidt den houwelijcken staet / om dat de man oft het wijf geestelijck soude mogen werden / dat is Pape / Martinick / ofte Ronne / teghen het gebot Christi / die God by een geuoecht heeft / sal gheen menschn scheidt / Mar. 19.

De tijt soude my ontbreken / soude ick alle de valscheyde der Papysten in leuen / in leeringhe ende Sacramenten verhalen / Ende nochtans connen sy niet lijden eenige vermaninghe tot beteringhe: maer die haer vermanen ende straffen / vertuolghen sy met vper ende sweert / als wy hier nas noch verhalen sullen.

Gerardus Sagarel / ende Dulcinus
van Nauarre.

Dixent den Jare ons Heeren / M. CC. LXXV. zijnder geweest twee gheleerde mannen / Gerardus Sagarel van Parmen / ende Dulcinus van Nauarra / welke seer vymoedichlijck gheleert hebben tegen de misbruycken der ghenaemder gheestelijcheyt. Hy worden van hen als ketteren beschuldicht ende verbannen om dese Artikelen.

Ghewijde plaetsen Antechijst. Dat het ghebet God so aenghenaem was / in een onghewijde als in een ghewijde plaetse.

Dat de Paus den Antechijst was / ende dat hy ende zijn gheestelijcke van God verworpen waren / dat hy ende zijn kercke de hoere van Babylon waren / daer in de Openbaringhe Ioannes af staet gheschreuen.

Ma dat sy langhe tijt gheleert ende ghepredict hadden / eff seer veel volcks / oock gheleerde mannen hen toe vielent heeft de Paus enen Apostolischen Legaet wt ghesonden met veel crijchvolcks / die dese vrome Christenen in her geberchte / daer sy by een woonden / ouerutelen. Daer waren ontrent ses duysent personen / welke eensdeels met conde / eensdeels met hongher ende de sommighe metten sweert de verdruct zijn / Doe wert Dulcinus met zijnder huysvrouwen gheuangen / ende van lidt te lidt verschuert / ende de stucken werden verbiant ende de asschen in de locht gheworpen.

Maer hoe seer dat de Dominicanen oft Prediker Martinick arbeypden als kettermeesters om dese wt te roepen / so bleuen daer noch veel vonsckens / welke namaels tot een groot

groot byer gheworden zyn / want der Martelaren bloet is
 een vruchtbaer jaedt. Op dese tyt heeft een Prediker Mo-
 ninck den Kerker Henrick de viij. met senn in den Sara-
 mente des Auontmaels verghen.

M.ccc.iiij.
 Nota.

Richard Prediker Montinck.

Dixent den Yare ons Heeren M. CCC. xxx. is te
 Herydelberch een prediker Montinck gheweest Ri-
 chard genaemt / die om de onuersaechde predikin-
 ghe des Euangeliums / ende het straffen des mis-
 bruyter der Papisen / als een ketter ver wesen is.

Voor dese tyt / sommige iaren isser een Hermijt in Enge-
 lant seer veruolcht geworden / om dat hy openbaerlyck pie-
 diete dattet geen Sacramenten en waren van Christo inge-
 stelt / diemen alsdan ghewoonlyck in der kercken gebruyte.

Joannes Aston een wel geleert man / van Oxonien / om
 dat hy leerde dat het broot des Auontmaels onuerandert
 bleef / so is hy vanden opper Bisschop van Cantelberch als
 een ketter geuanghen ende in de geuangenisse gestoruen.

Conrardus Hager.

The Heryboli woonde ontrēt dē iare M.ccc.xl. Mee-
 ser Conrard Hager / welke beleet dat hy ouer vier
 entwintich iaren gheloost ende gheleert hadde / dat
 de Misse gheensins een offerhande en was / oft den
 leuendighen ofte dooden baten mochte / ende daerom en be-
 hoorde men gheen te doen. Hy seyde dat het gheit dat van
 den ghestoruenen tot Missen achter gelaten wert / den Pie-
 steren niet beter en is dan ghestolen goet oft kerkendieste /
 dwelck sy den armen dieftelyck ontrecken. Seyde oock / al
 hadde hy een stoue vol goudes dat hy niet een gulden voor
 de Missen soude willen gheuen. Hy beleeft oock voor den
 Bisschop / dat het volck daerom van Missen afsielt / om
 dat hyt so dickwils gheleert heeft.

Om dese zyn belydenisse die hy voor den Bisschop dede /
 is hy als een ketter in de gheuangenisse gheworpen / maer
 wat epnde hy ghehadt heeft / en vintmen niet bescheuen.

Joannes Wiclef.

Dat de werelt nu gantsch in dwalinghen en in tra-
 selijke afgoderte veruallen / verdroncken en ver-
 smoor was / heeft God onse hemelsche vader in het

M.ccc.lxx

Contlicke van Enghelant veel Goddruchtighe vromen mannen verweckt/ die de waerheyt den den darh ghebrachte hebben. Onder welke de alder voornaemste is gheweest Joannes Wiclef / Pastoor der kercken van Lutterworth des Bisdoms van Lincoln / Doctoer in der Godlycker Schrifteuren. Dese woonende in de heerlycke stad te Cronen/ heeft aldaer de heylighe Schrift gheleert ende wtgheleert. Maer want die (puer suuer ende onuerualschyt gheleert ende verdrifft/ so en hebben de leepooghen/ den glants des Euangeliums niet connen verdrighen/ want daer zyn teghen hem opghestaen terstondt die Monicken / ende bysonder een Rarnelystche Monick Joannes Genithamus. Als hy nu van het Sacrament des Outaers (so menē doe noemde) began te handelen / ende opentlike bespuchde inder scholen dat zyn voornemen alleen waerde afgoderie die hier seer groot in was/ wech te nemē/ ende het oprechte ghebruyck des Sacraments / ende den ongheualschten godsdienst te vertoonen: soo cretense alle die van deser bloetswren zieck waren/ en wilden des mederlijnneesters hant niet ghelyden. De monicken eerst waren dul en verwoet/ bysonder de Graubroeders/ om dat haer de buyckspyse/ met der Missen/ ontdomen soude worden: daerom vochten sy voor den buyck (die alleen haer God is) als vrome crichstuden. De Siffchoppen wouden datmen deser twist ende gheschil tot haer der kennisse ende oordeel soude brenghen. Maer als sy dat niet vererighen condē/ hebben sy haer met den Pauselycken van beholpen: Want dat zyn de wapenen om de waerheyt mede te bestriden / ende des gheloofs vryheyt te verdrucken.

Cr 4-5

De afgoderie des Sacraments.

De monicken verchē voor demisse om des buyck wille

De Articulen die Johannes Wiclef voorstelt ende beselhernde/ waren onder andere/dese.

Schifstuerre. Doctoren

1. Dat de heylighe Schifstuerre in twisfighe saken behoort alleen aenghestien te werden.
2. Dat de oude Doctoren ontfanghelyck waren/ soo verre sy mer der Schifstuerre ouer een quamen/ ende niet anders: want daer anders gheen waerheyt en is/ dan die in de heylighe Schifstuerre begrepen is.
3. Dat de dichters ende Doctoren der Pauselycker decreten niet te achten zyn als getuppen der waerheyt/ maer als Her Auont vanden ende verderuers.
4. Dat in het Auontmael des HEECH / de wicken de

Doctoren der geestelycke rechten. Her Auont vanden ende verderuers. mael.

ende

ende de ronde ende andere teekenen des broodts/gecusius *M. ecc. lxxx*
sonder het wesentlicke broodt besaen connen.

5. Dat int Sacrament de wesentlicke veranderinghe on-
verstandelijc ende ongodlijc van den Papien versiert was/
Want het broot/broot blyft/ ende de wijn zijn natuere niet
en verandert:maer dat sy het selfde wesen ende substantie
die sy te voren hadden/namaels Sacrament wesende oock
hielden.

Als Wiclef dit vlijtichlic leerende was/ heeft hē dewaerheit seer benijdt gemaect: also dat hy ten laetsten int laetste
taer des Conincs Eduwaerts/ door het toedoē des Room-
schen Paus gheuangen is gheworden. Ende nae dat de
Hertoghe van Lancastren ende Henrick Perseus by hem
gheweest hadden/ heeft men hem los gelaten ende verboden
te predicken ende te leeren. Hoewel dat Wiclef op het ghe-
bot namaels niet veel geacht en heeft: maer heeft de warach-
ticheyt altydt meer ende meer geopenbaert ende verclaert.
Dwelck de Papien / Monickē ende Bisschoppen niet heb-
ben gheleden: maer hebben wederom haer gheleerden by
een gheroepen ende Wiclef oock. In welke versamelinghe
Wiclef tot het voornemde oock de giericheyt ende hooch-
moedt des ghenamden gheeselijcken hoop gestraft heeft
segghende: Ist datter eenighe ghisten van Coninghen ofte
Princken den dienaers der ghemeenten gegheuen worden/
daer moet men onder verstaen althit dese conditie / Datter
God mede gheert werde/ ende de ghemeente gesicht. Ten
sy dat dese conditie behouden worde/ soo moghen de Prin-
cken/ Ka moetent al te samen weder nemen / dat sy gheghe-
uen hebben: hoe stercken ban datmen oock daer teghen
driyft.

Maert dat des Paus bliem; syn cracht hadde / om op
dese maniere goet ende rijckdom te crighen ende te behou-
den: de Clergie / die alleen wt enckel ghierighe menschen
vergadert is / soude ten laetsten alle des werelts rijckdom
vererijghen.

De Paus mach van rechts weghe ende wettelijc ghe-
straffte ende berispt werden/ van den genen die hem onder-
danich ende onder: syn macht: yn: ende mach tot sichtighe
der ghemeenten so wel van leeken als van clercken be-
schuldict worden / want hoe groot een heere dat hy oock
is/ so behoort hy hemseluen nochtans te achten een broeder
van den alderminsten. Ende want hy sondigen mach nē-
lych

Wiclef ge-
uangen en
wederom
los gelatē.

Wiclef
straffte de ge-
brieken der
Papien.

Thienden.

Des Paus
ban.

Christelike
ke straffe.

De Historien

M. ccc. lxxx Ijck een ander mensche / daerom moetmen hem oock broes
 derlijcke vermanen ende straffen / ende sodanighe straffin-
 ghe behoort hy willichlyck ende broederlyck te ontfangen.
 Sonderlinghe moet hy gestraft worden ist dat hy eenighe
 schadelijcke ketterie ofte dwalinghe voorstelt ende bes-
 schermt/oy dat de Christelijcke ghemeynte het quaet mach
 schouwen:want so en heeft Paulus Petrum niet naeghe-
 laten te straffen.

Dit ende dierghelijcke meer heeft hy in de vergaderinge
 voorgehouden/maer op dat yas en hebbense niet teghen
 hem ghedaen ofte bestoren. Namaels heeft de Hertsbisshop
 van Cantelberghe met andere bisschoppen/Doctoren en
 meesters raet gehouden / ende de Artikelen en leeringe als
 ketterich/ende die tot grooter ergernissen strecken/verban-
 nen ende verdoemt.

M. ccc. lxxxv Wilef is als ballinck wt Engelandt gheweken een tijt
 lanck. Maer wantter veel waren/die door hem den soeten
 smaeck des Euangeliums ghecroeghen hebben / oock onder
 den edelen/ende die in het Conincklycke Hof van grooter
 aensien waren: Doo is hy namaels wederom ghecomen/en
 is in zyn prochie / daer hy Pastoor was/in den Heere ghe-
 storuen. Int Jaer ons eenigen Salichmakers Jesu Christi.
M. CCC. XXXVij. int laetste des maents Decembris. Een
 ende veertich iaer na zyn doot/is zyn gebente door tbeuel
 des Roomschen Paus/opghegrauen ende tot puluer ende
 asfchen verbrant/ende de asfche int water gheworpen.

Het en is den verwaenden Antechrist niet ghenoech dat
 hy met veruolghen/pijnighen/moorden ende dooden/ den
 gheloouighen in haer leuen ouervalt ende verdrucht/maer
 hy moet oock zyn tyrannie / boosheit ende wreetheyt ouer
 den dooden berhoonen.

Willem Thorpe.

M. ccc. lxxxvi **W**illem Thorpe/meester in de witte conste/in de hoo-
 ghe schole te Oxford in Engelandt/heeft zyns pers-
 soons haluen een eenuoudich leuen ghelept. Int
 vercondighen der Euangelischer leeringe heeft hy
 seer vlytich ende neerfich gheweest / so dat hy daerom na-
 maels van den Bisschop van Cantelberge/Thomas Arun-
 del/gheuanghen gheuoert is gheweest te Tonden/ int Jaer
 ons Salichmakers dup sent CCC. xxvij. Maer als de
 voo: noemde Bisschop van den Coninck veriaecht ende
 verdreuen was/soo is hy wederom door tbidden van goe-
 de viens

Willem
 wort om
 de predi-
 kinghe des
 Euange-
 liums ghe-
 uanghen.
 Verlost.

de vrienden/door Kobrecht Stapbroke Bisschop van Tonden wij ende los ghesluten. Maer want hy niet op en hieldt het onuervalschede souer woort Gods te verbieden/ soo is hy namaels wederom te Salopia ende Cantelberch ghe-
 nangen ghelept van des Antechrists dienders / ende is in den kercker seer lammerlycken ghehandelt. Ten laetsten in het slot te Saltwoden gheuoert / daer hem de gheestelycke Prelaten gheexamineert ende ondersocht hebben.

wederom
geuangen.

So is hy doe voor den voornoemden Nertsbisschop van Cantelberch Thoman Arundel (die alsdan des Roomsche stoels Tegaet was / ende Cantzelier des Coninckrycx van Engelant) ontboden/ende voor hem van het slot van Saltwoden ghebracht/dwelck gheschiede int Jaer M. CCC. ende vij. daer hem de Nertschbisschop gheuraecht heeft van etlycke artikelen diemen seyde dat Willem te Salopia gepredickt soude hebben/naemlyck/

1. Dat int Sacrament des Altaers / oock nae der consecrati-
 eration/dat is/na dat de Priester den Canon gelesen heeft/
 warachtich broot bleue.

auontmael

2. Datmen den beelden niet en behoort aen te bidden ofte
 eenighe eere te bewysen.

Seelden.

3. Datmen gheen bedeuarden en behoort te doen.

Bedeuarden.

4. Dat de Priesters gheen macht en hebben de rhynden
 voor haer seluen te eyghenen.

Rhynden.
 Sedt.

5. Datmen niet sweeren en sal etce.

Waerop Wilhelmus gheandwoort heeft ende gheseyt/
 dat hy te Salopia in zyn predikinghe van het Sacrament
 niet vermaent en hadde/dan op sulcker wyse. Te wyle sey-
 de hy/dat ick op den stoel stont ende predichte / gheschiede
 het datmen Misse dede/ende de belle clonck ende het broot
 opheffen soude/dar het volck (na haer oude gewoonte) met
 een ghedruys te hooplep ende maecten alsoo een groote
 beroerte ende onruste in der ghemeynten/ want veel lieten
 de predikinghe varen ende saghen anders erghens henen/
 doe heb ickse aldus aenghesproken ende gheseyt: Ghy broe-
 ders in Christo/de leuende cracht deses Sacraments/wel-
 ke in het gheloooue staet/is ymmers veel crachtiger/dan het
 ghene datmen metten oogen alleene begrhypt/daerom sout
 Ghy soo veel te meer staen biguen ende de salichmakende
 predikinghe des heylighen Euangeliums toe hooien:
 dan een sulcken onruste aenrichten om des schouwspels
 der Missen wille/want door de predikinghe des godlycken
 woorts

J.
 De ant-
 woorde vā
 het Auont-
 mael.

De Historien

M. ccc. lxxx moorts/wordt het ghelooou meer gheplant/ vermeer ende versterckt.

Door sepde hy: van den Sacramente ghelooou ende leere ick anders niet/dan de heplige Euangeliste* Mattheus/
 mat. 26. c. 25. Marcus/ Lucas/ ende de heplighe Apostel Paulus ons bes
 mar. 14. c. 22 Luc. 22. b. 19 schrijuen. De heplighe Paulus / welke doch een bysonder
 1. Cor. 11. c. 23 Doctoor/ ende Leeraer der hepligher kercken is/ daer hy het
 Paulus ghelooou van desen Sacramente beschrijft/ noemt broot.
 noemt het Want hy seyt: "Dat broot dat wy breken is dat niet de ge-
 Sacramēt meynschap des Iyso Christi: dēre. so wort het oock in v sijn-
 des auont: missen self/ na der consecracien / ende na dat de woorden
 maels/ daer ouer ghesproken sijn/ broot genoemt/ ende alle de Pa-
 broot. pen beslypten haer Wisse aldus.

1. Co. 10. b. 16 **O** Heere gheeft doch/ dat wy het gene/ dat wy met mon-
 de ghenomen hebben / met repnder herten (dat is / soo my
 dunct met warachtighen ghelooou) moghen vaten. De
 heplighe Augustinus bekent oock dat het gene/ dat men in
 dit Sacrament siet/ dattet broot is. Maer datmē daer door
 merckt/ met warachtighen ghelooou / dat sulcx is het ware
 lijf des Heeren Christi. Euen alsoo leert oock Fulgentius/
 een sijn Leeraer der kercken / die waerlyck niet te verwer-
 pen is. De kercke heeft meer dan duy sent iaren lanck/ na de
 gheboorte Christi/ sodanighen verstant van desen Sacra-
 mēte ghehadt/ ende haer daer mede laten ghenoege/ wat
 namaels (na dien dat de dypuel ontbonden is) door broeder
 Thomas van Aquin/ ende andere ghelycke Sophisten in
 de kercke ingheuoert is/ daer van meyne ick / dat niemant
 schuldich ofte bedwonghen is/ het selfde te ghelooouen. Ick
 en wil oock wt dese Monicks ghebedelde meyninghe ofte
 gheuoelen/ gheen sijn Artikelen des ghelooofs maken / men
 doe ende beghinns met my/ wat de genadighe wille des Al-
 machighen Godts belieue.

II **33.** Van de beelden te eeren/ sepde hy / datmē het selfde son-
 Anwoorde der groote afgoderie ende blasphemie ofte godslasteringhe
 vā de eerin niet doen en mochte / want de mensche het werck zijnder
 ge der beel: handen aenbidt/ Godt wil in gheeft ende waerheyt selue ge
 den. dient sijn/ beelden en roeren den gheest niet.

De mirake Ende als men hem van de mirakelen opwoy/ sepde hy:
 len der beel Dat hen ick in mijn herte ghewis/ dat sulcke mirakelen en
 den geschie de teercken/ daer de beelden door vereert ende groot ghes-
 den van maecht worden / wt Gode niet en gheschien/ alse van den
 Godt niet/ menschen besocht/ met antebuyghen/ offeren/ keersē ende
 lichten

lichten vereert worden/want daerom brac de Coniuck Ezechias het metalen Serpent /dewelck nochtans wt het beuel Gods opghericht was/ende Augustinus / Gregorius ende Ioannes Chrysostomus ende veel andere meer/schryuē dat de Dupuel met sulcken wonderteekenen de herten der onghelooouighen betooueren / verblinden ende bedrieghen sal/om haers onghelooofs wille. Soo sietmen oock dat het volck veel meer gheneycht is/sulcken wonderteekenen en mirakelen te besoecken/danse zyn om het salichmakende woort Gods te hooren ofte te geloouen / daerom heeft onse verlosser den Phariseen tot haerder grooter schande ghefrast/datse teekenen sochten. Maer den ghelooouighen sal hier in het leuentmakende woort Gods genoegsaē zyn.

Van den Bedeuarden sepde hy / dat alle menschen die God in den gheest ende waerheyt soecken te dienen/sullen haer seluen tot tweederhande Bedeuarden beultrighen/namelyck /om het woort Gods te hooren/ ende de wercken der liefden teghen allen behoefstighen te oeffenen. Rodanighe moepte ende arbeyt/seyt hy/is Godt aenghenaeem ende een behaerchlycke Bedeuart/want hy die eyscht ende beuolen heeft. Maer laet ons nu besien / wat doch de uwe met haer Bedeuarden soecken / men winter onder ses hondert nauwelijcks een / die de geboden Gods/en het Christelijc gelooue te rechte weet/ofte onse Wader wel bidden oft spieker connen/doek hebben se ghemeynlyck vleeschelijcke oorsaken/om welke sy sulcke Bedeuarden aennemē / namelijck/des lijfs ghesontheyt/goet gheselschap/goet geluck ende voorspoet oueruledicheyt/lust/droncken drinckē/hoererie. Maer och lieue/wat vinden sulcke liede na datse haer ghelt verteert/ende moede leden gheuaecte hebben? anders niet dan doodtbeenders / ende stomme afgoden/waert nu niet goet/dat sy wisten dat de heylighe Gheest sulc ydele ende voorghheefse dinghen achtet? waert niet beter datse ginghen/daerse mochten leuen alle ydelheyt te verachten? wat batet ofte veel ghelto aen brengen/ghelijckse warelyc brenghen)so wort doch het selfde al te samen wederom den ghierighen ende gheltsuchtighen Papen/ ofte den schandelijcken oneerlycke wijnen en hoeren toeghedepst/ ick swijge dat daerom dicwils wijs en hinderen geket lyden/daer een Christen hysuader sorge behoort voor te dragen. Somnige bedelen/andere ontleenen/andere stelen het ghelt/dat sy tot de reyse van noode hebbe/dan nemē sy een pyper en

Ma.cccc.vij
maer door
de dupuel
4. siegu. 18.
Het volck
loopt meer
tot de teer-
ne dan tot
het leuende
woort
Gods.
mat. 12. b. 16.
III.
Antwoor-
de van de
Bedeuac-
den.

M.cccc.vij

speelluyden mede/ende singgen die alderschandelickste en
oneerlyckste liedkens/daer sy haren vleeschelijcken moct
mede willen boeten. Als sy dan wederom thyns comen/ so
bienghense niet anders dan gheueynsde ende grouwelicke
ke godslasteringhe / ende veruloeckte lueghenen mede.
Ende als in hem seyde/dattet goet was puyers en speelluy
den te nemen:na dien/dat Dauid sept datmen God met alle
instrumenten loue sal:ende datmen sulcks niet int erchste/
maer int beste behoort te nemen:antwoorde Wilhelmus en
seyde:Dauids spruete salmen na ghemeyn wtleggginghe
der oude Keeraren van den gheest verstaen / ghelick als
sock het selfde Paulus beduyt/daer hy sept / dat sulcke al
in voorleden tijden in een figure gheschiet is/daerom moe
ten wy ons neerstelijck wachten/dat wy alsoo bloot ende
sijf op de enckele letteren niet en bliuen / en alsoo het rech
te verstant missen ende falen. De Heere Christus / die en
woude de gestoruen dochter ^o Vairi niet eer verwecken voor
dat de speelluyden en puyers verdriuen waren/als de gene
die hinderlicke zijn/asmen yet in des geloofs saken wtterch
ten ende handelen wil. Alsoe oock zijn de orgelen inder here
ken. Vck ghelouue wel dat des werelts kinderen in sulcke
dinghen groote genoe:hte scheppen:maer het is wel een an
der diack/met den dienaers des Heerē Jesu Christi/die niet
anders begeere/dan dat sy aen der sielen met gesonde sijn
se versten wordē:want de vreesse Gods/en de hooge liefde
die sy hebben tot den hemelschen ewigē dingē/die heerē en
driuen hen af/vā alle het gene dat dē vreesse behagelijc is.

Wuyers en
speelluyde
zijn in god
delijcke sa
ke gantsch
onnut.

marc. 5. c. 22

Mat. 9. b. 18

De orgelen
in der here
ken zijn
onnut.

III.

Antwoor:
de van de
tenden.

Rume. 18.

De Aposte
len hebben
met de han
den ghe
wraacht.
Die den

des nieuwen Testaments/Christus ende zijn leeringers
en zijn niet vanden offer ofte van den thienden:maer van
de goetwillighe haerreckinghe der ghenen / die sy ghe
dient ende gheleert hadden / onderhoud n ende gheuoel
gheweest. Naē dat hy oock ten Hemel gheuaren is/
doe hebben de heplighe Apostelen met haer eyghen han
den ghe

den ghewoicht om syje ter noodiust te vererfghen/ ghe-
lycmē dat in veel plaetsen in Paulo mercken mach. Doch
rans soo ist wel behoortlick ende noodich / dat sy van den
Euangelio leuen/ die dat Euangelium prediken / ghelick
Paulus oock betuycht. Men leest oock by etlyche ghelofs-
weerdighe Historie schryuers/ dat de Paus Gregorius de
thienste/ int iaer ons Heeren / M. C. Lxxi. de thendē eerst
opghebracht heeft.

Maer nu en zyn ooc geen Priesters Christi/ die de voet-
stappen Christi ende der heyliger Apostelen niet na en vol-
ghen/ of sy al dunscntmael ghesalft/ besneert ende bescho-
ren waren. Christus ghinc leeren van de eene plaerfe in
dandere. De Apostelen ende discipelen zyn van Christo wt
ghesonden om het Euangelium te leeren ende te prediken:
dit was haer officie ende ampt/ dit was haer werck / alsoo
dat Paulus riep/ Wee my ist dat ick het Euangelium niet
en vercondige. Gregorius seyt ooc in den decreet: De Prie-
ster/ seyt hy/ vertoont den Almachtigē God/ van den wele-
ken dat volck de stemme des gepredickten Euangeliums
niet en hoort. Item de glose op den Propheet Ezechiel seyt
dat een Priester die niet en predickt/ die is deelachtich van
aller verdoemenisse/ die daerom vergaen. Die ooc suerfen
zyn / ende den volcke het Euangelium niet laten vercondi-
gen / zyn moordenaers voor God/ die het voedtsel ende on-
derhoudinghe der sielen roouen ende sielen. Isidorus seyt:
de Priesters worden om des volcs misdact ende ongherech-
tichepts wille verdoemt/ om dat sy den onwetenden niet
en onderwysen ende de sonden niet en straffen. Christus die
seyt/ daertoe ben ick ghebooren/ ende ghecome/ dat ick van
de waerheyt ghetuyghenisse gheue/ wie wt de waerheyt is
die hoort mijn stemme.

Daer wt volcht nu / dat na het beuel en exempel des Hee-
ren Christi/ aller Priester ampt ende officie is / dat sy voor
allen dinghen het Heylighe Euangelium Godts vercondi-
ghen. Ende Gregorius seyt : als een mensche achterlaet te
doen/ dat hy schuldich is te doen/ hy beginne wat hy wil al
waert oock goet/ het en is den heylighen gheest niet aenge-
naem. En Vincouliensis seyt seer schoon: Dat een pegelyck
Priester die Godts woort niet en predickt / of hy euen wel
gheen seyen ofte ghebreken in zyn leuen hadde: Dochrans
is hy een rechte Antechrist / de Dupuel self / een nachts
dief/ een moordenary in dē dach/ een sielmoorder/ een Engel
des lichts

M. cccc. vij
Euangelio
dient/ die
salder af
leuen.

1. Corin. ii.
Welc rech-
te priesters
Christijin.
De Aposte-
len en disci-
pelen zyn
wtgesondē
om te pie-
diken/ niet
om disse
te doen.

Der Prie-
sterē ampt
is het
woort
Godts te
vercondige

De Historien

M. cccc. vij. des lichts die hemselfen in dupfienissen bekeert ende ver-
 andert heeft. Warender nu gheen ander Papen/dan die na-
 den voorbeelde Christi ende der Apostelen vlytich waren
 in het prediken des goddelijcken woordes: so souder (sonder
 twijfel) van de Christelijcke gemeynte wel so veel te samen
 ghebrachte worden/ dat een peghelijck zijn noodtruffte soude
 hebben. Sulcken redenen verdroot een van den Priesteren/
 die daer teghenwoordich waren/ ende seyden: souden wy
 want volck ghewillighe onderhoudinghe verwachten? men
 siet doch wel hoe onwillich datse gheuen het ghene datse
 van rechts weghen schuldich zijn. **Wilhelmus** antwoorder
 Het en is gheen wonder dat het volck den Papen groot
 vyant is/want haer leuen doen/ende laten / is de leeringhe
 ende het leuen ons Heeren Christi gantsch tegen. In voor-
 leden tyden deeldemen de armen, so wat van den tienden/
 stichtinghe/ Testamenten / oft ander aelmussen ouerbleef/
 als de dienders der kercken oersien waren / maer daer nae
 hebben de Papen dat goet selue willen onderwinden/ ende
 dat tot haer eyghen profijt ghebracht / ia haer officie ende
 ampt gantsch achter rugghe ghesfelt/ende (dat schande is/
 datment segghe) haer tot alle oueruloet / ende schandelijck
 misbruyt der aelmussen ende der armen goederen begeuen.
Isst dan wonder dat de ghemeyne man achterhouden wil
 het ghene/dat sy voor haer ooghen sien/dattet alle schande/
 sonde ende godslasteringe misbruyt wort? want sy ia die
 maten alle des misbruycks en booshepts haer seluen schuld-
 dich ende deelachtich maken. **De** Verrschbisschop thoonich
 zijnde/riep ende seyde: **Ghy** schandelijcke ketter dat u God
 schende/waerom predickt ghy/ende uwes ghelijcken altye
 meer teghen ons ende de geestelijckheyt/dan tegen de lees-
 ke luyden? **Wilhelmus** antwoorde: **Wy** hebbē in onse pre-
 dikinghe gheen aensien der personen:maer segghen eenen
 peghelijcken wij wt wat sy behooren te doen/straffen oock
 int ghemeyn alle sonden ende lasteringhen. **Maer** noch
 tans beghinnen wy eerst aen den Priesteren / welcke **Chris-**
stomus noemt te zijn/de maghe des ghemeynen volck/nā
 dien dat wy weten dat sy in groote ende grouwelijcke son-
 den en boosheyt sieken bouen allen anderen luyden/ want
 sy verderuen ende verontreynighen door haer hoonerdie-
 heyt/**Symonie**/broodronckenheit/wellust/haet/nijdt/ende
 andere ghelijcke sonden/allen staten ende ordenen des gāte-
 schen volcks/ende brenghen **Godts** gherecht oordeel ouer
 alle

Waerom
 het volc te-
 ghen den
 Papen is.

Watmen
 met den of-
 fer plach te
 doen.

Waerom
 datmen
 meer tegen
 den papen
 predickt/
 dan teghen
 anderen.

alle menschen / want sy niemant om sodanighe sonden en straffen/als sy selue bedriuen.

Wengaende vanden eedt/sepde hy/ dat hy sulcx noyt ghe-
 dacht en hadde te Salopia te prediken / dat her eedtfweren
 onrecht ende op alle manieren verboden soude zyn / maer
 dat hy na het gheruygenis des Heyligen Euangeliums en
 des Heylighen Apostels Jacobi also ghepredic hadde: Dat
 een Christen mensche verboden sy / door Creatueren ofte
 schepselen Gods te sweeren/ gelijkmen nochtans nu ghe-
 meynlick doet. Heb oock/sepde hy/gheseyt:alsmen voor de
 veroorden Rychter de bekende waerheydt door reytighe an-
 dere middelen can bewyfen en bybrengē/datmen dan gant-
 schelyck niet behoort te sweeren. Alst oock niet zyn can/soo
 hebbe ick gheleert/ datmen dan wel mach de waerheyt met
 eede betuyghen / soo nochtans/dar den eedt alleen in den
 naem Gods gheschie/die de ewighe waerheyt is. Men be-
 hoort oock (na mijn duncken) de handt op het boeck niet te
 legghen: want wat is het boeck anders dan een creatuerē:
 ende die daer sweert/wat doet hy anders/dan dat hy de on-
 redellicke ende doode creatuerē aenroeyt: om de waerheyt/
 die daer ewich is. te betuyghen:dwelck voor God (na mijn
 verstant)verbodē is. Sulcx betuycht ooc Joannes Chriosto-
 mus/ende strafte die beyde / niet alleen die op sulcke wyse
 sweert/maer oock den ghenen die dat boeck voortbrengt.

Na dese ende dierghellicke woorden meer/ heeft hem de
 Aertschbiffchop van Cantelberge gedreycht/waert dat hy
 zyn meynunge niet woude veranderen / dat hy hē also pŷ-
 nigen ende also handelen soude/ dat hy eer lanck een ander
 lidedeken soude singhen / iae dat hy niet eer op houden en
 soude/voor dat hy dese Ketterie wt Enghelant verdreuen
 soude hebben / alsoo dat de ghedachtenisse daer niet ouer-
 bleue / ende heeft daer na den Quersten des sloots Saltwo-
 den doen roepen. Daer na quamen daer oock veel van het
 gemeyn volc binnen/die hem menichuuldichlijcken dreych-
 den. Sommige wonden/ men soude hem van stonden aen
 verbrandē:andere sepden/men soude hem in de zee/ die niet
 verre van daer en is/steppen ende verdrincken. Doe beual-
 de Aertschbiffchop datmen hem wederom in de zeuancke-
 de Aertschbiffchop soude/ daer de vrome ghetuyghe Jesu Christ
 den Almachtigen ewighen God gedaent heeft/dat hy hem
 volstandich bewaert hadde. Ende want hem des Ante-
 christs dienders in gheenderlepe wyse hadde connen ouer-
 reden

D.
 Wanden
 Eedt.
 Datmē hy
 gheen crea-
 tueren swe-
 ren sal.
 mat. s. d. 34
 Jaco. s. b. 12.
 Ja oock op
 geē hout/
 sieene/oft
 ysere cruch-
 fix.

De Historien

M. cccc. x. reden oft verwinnen met eenighe schriftuere/soo hebbense met ghewelt hem aengheualen/ en hebben de goeden man **Willem in** door het beuel des Aertschbisschop van Cantelberghe indē de kercker kercker heymelijck vermoort. In de maent Augusto/ int vermoort. Jaer (als Johannes Salens beschrijft) onses eenighen Sa- lichmakers Jesu Christi. **M. cccc. ende vij.**

Een Ambachtsman.

**Het Sacra-
ment des
auctmaels**

DMer na int Jaer/ **M. cccc. ende x.** wasser een am-
bachtsman die gheuanghen zijnde / seer stantuafe-
lijck betuychde ende beleet : dat in het Auondtmael
des Heeren / dat onder den gheloouighen wt ghe-
depl't wort/het lichaem Jesu Christi Sacraments wijs/ en-
de als een ghedenck teecken ghegheuen worde / ende niet
natuerlijck oft wesentlijck / dwelck in een seker plaetse be-
grepen moet sijn.

**Een grou-
lyc vonnis.**

Dese en heeft gheensins van de waerheyt gheweest af te
brenghen/ oft verlept connen werden / hoe dat hem de ghe-
naemde gheestelijcheyt oock aenghegaen heeft met smeek-
ken/schoonsprecken/ostre dreyghen/ ende veel lieuer de grou-
welijcke pyne des doots willen draghen / dan de gheopen-
baerde waerheyt schandelijcken verloochenen. Blijuende
aldus in sijn voornoemde belijdinghe/ is hy der Querheyt/
diemen de wereltijcke hant noemt / van den Bisschoppen
ouergheleuert / ende is met veruaerlijcken vonnis verwe-
sen/ namelijk / datmen hem in een tonne soude bestuyten/
ende met sancksaem vyer verbranden. So heeftmen hem op
de mercht des voorstads ghebracht/ daer veel volck toe liep
om te sien. Maer hy en heeft voor de onmenschelijcke py-
ne niet gheschroemt / maer is seer ontterfaecht daer henen
ghebrachte. De oudste soon des Coninc Henrick den vier-
des des naems van Enghelant / was daer teghenwoor-
dich om sulcken grouwelijcken schouspel aen te sien: wel-
ke met barmherticheyde beroert wesende/ ouer desen ellen-
dighen mensche / is hy by hem ghecome / ende heeft hem
sen aenghesproken ende seer vriendelijck vermaent/dat hy
acht woude nemen op sijn leuen/ende laten sodantghen opi-
nien ende gheuoelen vallen. Hy heeft met alle manieren
ghearbeyt / om synen sin ende meyninghe te veranderen/
niet met bitterhepdt ofte dreyghementen/maer met beleef-
heyt ende soetichepdt op dat hy hem sijn leuen mochte be-
houden.

Maer

Maer de vrome Martelaer Jhesu Christi bleef vast en de onwankelbaer opt ghelouue/ want hy op gheen zandt/ maer op den eenighen hoeck steen het selfde ghelept hadde/ ende heeft des besgheden Prince voortstel en schoon woor- den mannelijck teghenghestaen ende sulcken periculose be- coringhe overwonnen: bereypt lieuer al te lijden/ dan yet te- ghen de waerheydt/ daer zyn conscientie door ouertuyche was/te spreken ofte te doen.

So wert hy/na het ghewesen vonnis / in een vat gheste- ken/ende het vyer wert in het houdt dat rontomme het vat een ron- nede ghelept was/aengesteken/als nu de vlamme het vat aen al- len zijden began te ghenaken/ ende de hitte seer groot wert/ heeft hy seer deerlijck ghecreten/also dat een pegelhyr herte schimpede/diet hoorden. Des Coninc soon beroert zynde door dit iammerlijck geerht/ heeft den biant haestelijck doē blusschen/ende is tot den man gegaen/die in de tonne lach/ ende dese onuerdiaghelijcke pijn was lydende:ende heeft hem zyn leuen gheboden/ ende daer en bouen van des Co- ninc renten so veel gelts belooft/als hy zyn leefdage lanck soude moghen verteeren:so verre als hy synen raet woude volgen. Maer het was al niet/ want hy bleef volherdich ende stantua- sisch by de waerheyt / verwerpen de ghebo- den mildicheyde des Princees / ende heeft meer gheacht om den naem Jhesu Christi wille verdriet te lijden / dan hier te leuen in alle weelde ende oueruloedicheyt/ende de bekende waerheyt te versaken.

Da dattet de Prince nu sach dattet al te vergheefs was/ wat hy hem seyde ofte belooft/ende dat hy in gheenderley wyse was te vermorwen: heeft hy hem wederom int vat doen sluyten/ende typer aen doen steken/ende den vromen Martelaer doen verbranden.

So is hy door de wonderlijcke ende mentchuidighe be- coringhe/ door de onlydelijcke pijn/ beproeft ende be- socht gheweest / ende heeftet al overwonnen als een vroom van Gods Ridder Christi / door den genen die hem verstercke Jhesum liefde niet Christusum. Hier sietmen dattet warachtich is dat Paulus geschepden seyt:dattet gheen dinck den wtuercorenen Gods/hoe grou- worden. welijck ooc dattet is/ afschepden mach/van de liefde Gods/ Rom.8. die daer is in Christo Jhesu onsen Heere.

Johannes Hus.

M.cccc.f.

In het Coninckrijck vā Engelant was het yper des heylighen Euangeliums gantsch ontsteken/ en het brande aldaer sonderlinghe seer: ander landen hadden niets oft seer luttel lichts/ maer de duyfsteruiffen waren ouer de gantsche werelt. So heeft God de Almachtige Vader/ door het gheschifte Johannes Wiclefs oock in het Coninckrijck van Bohemen ontsteken den gheest van Johannes Hus/ diender des Godlycken woordts te Praga in der kercken Bethlehem ghenamt / welke seer vlytichlyck ende puerlyck het Euangelium Jesu Christi vercondicht/ ende den volcke alle Afgodische misbruycken ghehoont/ ghestrafte ende ghewaerschout heeft / dwelck tot grooter schande ende nadeel des Roomschen Antechrists is gheueest. Om welker saken wille hy in den Jare ontrent M. CCCC. ende XL. voor den Paus Alexander den vyfden/ beschuldicht/ ende te kroonen als een Ketter gheciteert/ ende gheroepen is gheweest. Ende de Paus gaf dese gantsche sake in de handen des Cardinaels Perri de Columna.

Hus wort te kroonen geroepē vā den Paus.

Als nu sulcke citatie te Praga aengeslegghen ende gheopenbaert was / heeft Wentzeslaus de Bohemische Coninck/ (wt begheerte zijnder huyfsvrouwe Sophie/ ende des gantschen Bohemischen edeldoms/ ende door het ootmoedich bidden der hooger scholen ende Burggheren des stads van Praga) zyn Legaten ende Oratoren te kroonen gesonden/ om vande Paus hertelyckē te begeeren: dat hy Joannē Hussen vā sulcken gerichtē woude ontslaē/ aengesien/ dat hy door haet ende nyt vā sommige misgunstige menschen beclaecht ende beloghen was / daer en bouen dattet den selfden gheheel onmogelyck was te kroonen te reysen/ om de periculen des wechs vā liff en leuen. Ende of de Paus meynde dat het Coninckrijck van Bohemen niet eenighe valsche leeringhe ofte Ketterijē besmet soude zyn / dat hy dan zyn Legaten neder woude senden in Bohemen / om sulcken dwalinghe te beteren/ te straffen ende te verduyuen/ waer toe oock de Coninck beloefde alle onkosten te betalen / ende den Roomschen Legaten in alles behulpyck te zyn etc. Maer het was verloren arbeyt moeyte ende cost/

Johannes Hus seynt dat de Coninck dede/ ende gantsch om niet. zyn Procu Daer beneuē sandt Johan. Hus op den verordendē dach suers te spne wettelycke Procuruers/ om hē te ontschuldigē. Maer kroonen. de Cardenael en liet gheen onschult toe/ maer is voortgheuaren/

waren / ende heeft Johannes Hus als een onghesoorfaem
ketter verbannet/om dat hy op den gefettede dach self per-
foonlijck te Roomen niet en verscheen. Zoo zijn de Proc-
ruiers doot den noot ghedwonghen te appeleren aen den
Paus Alexander / welke wederom ander Rechters veror-
dent heeft / die de sake ontrent anderhalf iaer veretrocken
hebben / ende daer na op het selfde oordeel ende sententie
gheuallen / ende hebben den ban ouer Johannem Hussen
bewillicht / en wouden oock niet dat de Procureurs meer
onder haer ooghen souden comen oft meer tot bescherminghe
van Johan Hus spreken. Maer als de Procureurs niet
af en lieten / zijnder sommighe van haer in gheuanckenisse
gheworpen/ende albaer swaerlijck ghestrafte/ de andere qua-
men wederom in Sohemien.

Als nu de sake van Johannes Hus also front/ als dat hy
verbannet/ zijn Procureurs in de geuanckenisse gecastijt wa-
ren/ ende hy te Roomen gheen ghehoor oft audientie meer
vercrigghen conde/ heeft hy tot Christum gheappelleert den
oppersten Rechter des werelts.

Daer na isser int Jaer onses eenighen Salichmakers Je-
su Christi/ M. CCCC. xliij. een Concilium te Constantien
beroeven om het gheschil ende twisticheyt van drie Pausen/
die om het Roomsche Pausdom te besitten bynaest de gant-
sche werelt in roeren stelden. Als nu de Paus Johannes de
drientwintichste/ ende Sigismundus de Coninck van Roo-
men ende Hungarien te Constantien ghecomen waren/ soo
heeft de Coninck wigesonden sommige Soheemsche hee-
ren te Sohemien / om Johan Hussen te bewillighen dat hy
woude tot den Coucilium comen/ hem geuende vry ende se-
ker gheleyde dat hy gaen ende keeren soude mogen sonder
renich perikel/ waer van hy hem brieuen ghegheuen heeft/
welcke als Johannes Hus gehoor ende gesien hadde/ heeft
hy het begheeren des Coninck ghewillichlycken gheuoilcht/
ende na ghecomen / ende is also met de voornoemde edelen
na Constantien geresst.

Na drie dagen als Joannes Hus te Constantien was ge-
comen/ is Johan heere van Chlum/ ende heer Henrick Tat-
zembock die Hus gheleydet hadden/ tot den Paus ghegaen
ende hem vercondicht / dat Johannes Hus tegenwoordich
was/ hebben oock geseyt/ dat sy hem met een vrye ende ver-
segheide gheleyde des Roomschen Coninck Sigismundi te
Constantien tot den Concilium ghebracht hadden/ begrer-

M. cccc. xv.

De Proc-
ruiers appe-
leren van
den Cardi-
nael aen de
Paus.

De Proc-
ruiers zijn
geuangen
geworden.

Hus appel-
leert tot
Christum.
Concilium
te Constias.

Coninck
Sigismun-
dus gheft
Hussen ge-
leyde om
tot de Con-
cilio te co-
men.

De Historien

M. cccc. xv den soek oostmoedelyck van den Paus dat hy daerin een toeuersicht woude hebben ter eeren des Roomschen Coninc/ dat de voorghenoemde Johan Hus sonder bewarin ghe/wy/seker/onuerhindert/sonder alle seighe ende perijckelen te Constantien zyn ende bliuen mochte.

**De Paus
beloest
Hussen
vrijheyt.**

Waerop de Paus dese antwoorde gaf : al hadde Johannes Hus hem self zyn lijflijcken broeder af gheslegen ende gedoot: so en soude hy nochtans (so veel alst in syne macht ende vermoghen ware) gheensins toelaten dat hem eenich smadicheyt ofte onbillicheyt soude gheschien/so langhe als hy ymmers te Constantien bleue/daerom er dersde hy niet anders/dan alle sekerheyt betrouwen ende getroost zyn.

**Hussen te-
genpartije.**

Als nu de erchste vbande ende beschuldigers die Johannes Hus hadde Stephanus Palers/ende Michael de Caris / hoorden dat hy te Constantien was / en hebbense niet gerust/maer hebb enet grooter neerssticheyt sommige Articulen te samē gestelt/ daer sy hier en daer mede liepen/ van den eenen Cardinael ende Aertschbisschop tot den anderen/ sy thoonden oock den Bisschoppen/ Monicken/ Paven/ende allen anderen die met haer eensins waren / ende seiden darsē noch al meer stucken hadden / die al swaerder waren/ die hy teghen den Paus ende Roomsche kercke geschieuen ende opentlijck ghepredickt hadde. De Hooghe Pilesters met dufdanighe sackelen ontsieken/ hebben raet ghehouden / hoe sy Johannem Hus met zynder leeringhe verdrucken ende tonderbienghen mochten/ welken raet sy haest geuonden hebben/want de sēntwintichsten dach na dat Johannes Hus te Constantien gecomen was/ hebben de Cardinalen veroordent twee Bisschoppen / van Augsburch ende van Trier / ende met hem de Surghermēester van Constantien ende een ander Ridder/dese quamen ontrent middach in Johannis Hussens herberghe / ende verhaelden hem / hoe dat sy wt het beuel des Paus ende der Cardinalen ghesonden waren tot hem / als die woormals begheert hadde rekeneschap te gheuen voor hen/van zynder leeringhe / nu waren sy daer toe/om hem te hooien bereyt/ daerom soude hy voor haer verschynen. Op dese bootschap antwoorde Johannes Hus/ende seide: Ick en ben daerom niet hier ghecomen / op dat ick heymelijck met den Paus ende zyn Cardinalen alleen mijn sake soude handelen / ick en hebbe oock sulcx niet begheert / maer hebbe alcht in de gaatsche volle versamelinghe des Concilliums willen verschynen

**Hus wort
vande Car-
dinalē ont-
boden.**

schijnen ende aldaer opentlick na de ghenade die my God gheuen soude/ antwoorde gheuen van het ghene / dat my gheuraecht soude worden. Nachts en wil ick niet wespgheren/nae uwer begheerten/ eerst voor den Cardinalen te comen/worde ick dan van haer qualijck ontfanghen/so betrouwe ick doch mynen Heer Jesu Christo/dat hy my ghenade sal gheuen / dat ick lieuer om ynder eeren wille den doot lijden ende steruen sal/dan dat ick de waerhepdt/ die ick wt de Heylighe Goddelijcke Schriften ontfangen hebbe / verlooehen soude / midts dien is hy ende de Heere van Chlum met hem / den Siffchoppen gheuoelt tot des Paus hof toe/voor den Paus ende den Cardinalen.

Ma nu Hus in dat Collegium quam / ende den Cardinalen vriendelicken ghegroet hadde / spraken sy hem aen/ ende sepden: Meester Johannes Hus/wy hebben seer veel van u ghehoort/ dwelck gheensins te verbiaghen en is/ ist anders waer/want men seyt/dat ghy veel groote openbare dwalinghen / teghen de leerlinghe der heyligher Vercken gheleert / ende door het gantsche Coninckryck van Bohemen verbreydt hebt/ende daeromme hebben wy u hier ontboden/om te weten oft het oock alsoo is/alsmen seyt. Hier op antwoorde Johannes Hus/ende sepd: Hooschwerdijghe Vaders/uwe eerweerdicheyt sal weten dat ick also gesint ben/ dat ick lieuer woude steruen/dan dat ick my eenigher dwalinghe (ick swijghe veler) willens ende wetens soude schuldich maken. Ick ben oock daeromme te lieuer in dit ghemeyn Concilium ghecomen/ om dat ick bereyten / oft my eenighe dwalinghe metter waerhepdt ouertuycht worde / ootmoedelijcken in de straffe te lijden ende my te beteren. De Cardinalen antwoorden ende sepden: wel aen uwe redenen behaghen ons wel / ende ginghen also daer mede wech / ende lieten Johan Hussen daer alleen onder den ghewapenden ende ggeharnasten mannen wel bewaert staen/ ende den heere van Chlum by hem/ontrent den auondt quamen de Cardenalen wederom te samen/ ende Palets ende Michael de Causis waren oock by/ welcke oock Johannem Hus als ontfinnighe menschen bespotteden ende belachteden/segghende : Ha/ha/ha/nu hebben wy u in ons gheweelt ende handen / ghy en sulter niet wd gaen tot dat ghy den laetsten quadrant penninck besaelt hebt.

Als nu de nacht was nakede/quam des Paus hofmeester

De Cardinale sprekē
Hus aen.

Hus wort
beschimpē
vā yhn tegē
partijē.

De Historien

m. cccc. xliij. tot heer Johan van Chlum/ende seyde hem:hy mochte wel wederom in zyn herberge gaen/wantmen met Johan Hus seu anders wat doen soude. Wan sulcken rydinghe wert de heer van Chlum gantsch thoonich/ en seer bedroeft dat sy den vromen man so jammerlijck bedrogghen hadden / en is mer haesticheyt aen den Paus ghegaen/hem biddende ende vermanende/ dat hy ghebencken woude zynder belostenisse en toefsegginge/die hy laestmael hem ende den Heere van Patzembock gedaen hadde:dat hy oock des Roomschen Co

De paus is niner gheleyde soo lichtelijck niet en woude breken. Maer in tgewelt de Paus en woude geensins lyden/dat teghen Johan Hus zynder Carpet sulcr door zyn beuel voorghenomen was / ende keeren: dinalen. de hem totten heere van Chlum/seyde hy:wat wilt ghy my de schult gheuen / daer ghy wel weet dat ich self in deser Cardinalen ende Bisschoppen gewelt ben? Also is heer Johan van Chlum truerich wech ghegaen/ende menigen dach lauck geclaecht heymelijck ende opentlijck ouer des Paus ongherechtigheyt ende ontrouwicheyt.

Menmach
geen ketter
geleyde ge
uen oft ooc
houden.

Als nu Sigismundus de Roomsche Coninc vernam/ dat Johan Hus gheuangen was / so en was hy niet wel te vreden/dat zyn Coninclycke geleyde door den Paus also ghebrouken soude werden. Maer die gheleerden des Paus onderriechteden den Coninc wt den Pauselijcken rechten: datmen gheenen Ketter met eenigen rechten conde oft mochte gheleyde geuen ende houden. Maer welker redenen sy den Ketsjer te vreden stelden/ also dat hy de sake dijuen liet/en zyn ghegeuen gheleyde niet voor en stont: hoe wel hy van den edelen des ConincKetsjer van Bohemen / met woorden ende brieuen daer toe vermaent wert ende gebeden / dat hy zyn eere daerin voorsien/ ende zyn woorden ende versegelde belofien houden woude.

Johannes
Husworde
sick vande
flanch des
geuancke:
niffes.

Als Johannes Hus in een geuanckenisse geleyt was/ die vol stanc ende vuylicheyts was/in der Jacopinen clooster: so hebben syne vanden / de wyle dat hy van den grooten flanch des flanch sieck was/ articulen voortghebracht / daer sy hem in beschuldichden als eenen ketter: onder den welcken hy dese bekent heeft/ende volhandichlijcken ten eynde toe besien heeft/ende luyden aldus:

De articy
le vā Hus.
De kercke.
Der hooft
der kercke.

Daer is alleen een heplighe Christelijcke oft algheymene kercke/der kercke/dat zyn alle de ghene die van God ter salicheyt verhoort worden/ende vercoren zyn.

Petrus en is noyt geweest/ ende en is oock noch niet hee
hooft

hoofst der Christelycker kercken/ maer alleen de Heere Je-
sus Christus.

m.cccc. xliij

Soe de ghene/die daer ghenaemt wort een stadhouder
Jesu Christi/in zyn leeringhe ende leuen den Heere Christi
nauolcht/so is hy een stadhouder Christi/so hy anders te-
ghen Christum leert ende leeft/so is hy een bode ende Apo-
stel des Katechris/teghen den Heere Christum ende den
heylighen Apostel Petrum: Ja een stadhouder des verras-
ders Jude Iscarioth.

Stadhou-
der Christi.

De Quericheyt sal de Priesters dwingē om te onderhou-
den die insettinghe Christi.

En Priester Christi die daer leeft na den reghel Christi
ende verstaet de Schrift/die sal prediken/niet aensfende dē
vermeypnden bau. Soe oock de Paus oft eenige ander Pre-
laet sodanighen het prediken verbieden woude/so en sal hy
niet ghehoorsaem zyn.

Een Prie-
ster moet
prediken.

Ist dat de Paus Bisschop oft Prelaet in dootsonden
sieckt/soe is hy gheen Paus/Bisschop oft Prelaet. Want
die gheen lidde der ghemeypnten Christi is/en can geen hoofst
der ghemeypnten zyn.

En ghetrouwe dienaar Jesu Christi sal vlychtlyck on-
dersoeken oft des Paus gheboden widruckelyc zyn de ge-
boden Christi ofte zyn der Apostelē: ende beuint hyse sulcx/
so sal hy de selfde gantsch doormoedichlyc ghehoorsaem zyn/
maer beuint hy des Paus gebodt gantsch teghen die Heye-
lyghe Schrift/oste de Heylyghe kercke schadelelyc te zyn/so
sal hy de selfde wromelycken tegen staen/op dat hy sulches
sonden niet deelachtich worde/om dat hyse bewilliche.

De gebodē
des Paus.

En pegellic mensche wie dat hy sp/mach oordeelen van
die dinghen die de salicheyt aengaan/en oock van die wer-
ken haerder Prelaten.

De gheestelycke verdrucken den leechen om haerseluen
te verhoogen. Hy zyn glerich en beschermen en verdedigen
alle boosheyt/ende bereyden also den Antechrist den werch.

De Roomsche kercke en heeft gheen macht ofte geweld
dat Sacrament te scheidē ende te deplen/Heeft oock on-
behoorlycken den leechen het een deel / namelick die ghe-
meynschap des bloets/ontoghen.

Het Sacra-
ment des
bloets den
leechen ont-
houden.
Vagewper.

De Roomsche Bisschop is den anderen ghelyck.

Paer en is gheen Vaghepper.

Het is te vergeefs/datmen voor de dooden bidde/ ende
oock alleen door glericheyt der papen versiert.

De Historien

m. cccc. xliij.
Seelden.
Sedel Or-
dens.

De Seeldē van God/ ofte ynder Heylige en salmē ganc
 schelije niet liden oft verdragen/ maer afbreken en afdoen.
 De biddende Ordens der Monickē zyn van den boosen
 gheesten gheuonden.

Mer veel meer andere artikelen/ die te lanck souden zyn
 om te verhalē/ die een pegelije by andere Historijschrijuers
 soecken mach.

Als nu dese ends oock die ander versierde artikellē inder
 genanckenissen/ Hussen/ daer hi sieck lach vertoont werdē/
 heeft hy een Aduocet oft Doorsprake begheert / die voor
 hem in dese sake mochte antwooiden/ Maer dat wolt hem

Men wep-
ghert Hus
een voor-
sprake daer
hi siec was.

hardelijck ghewerghert/ segghende / dat in de Pauselijcke
 rechten verbodē is/ dat niemant soude eenich by stant doē/
 den ghenen/ die van eenighe ketterie verdacht zyn. Alsoo
 hebben se den goedē man alle hulpe gewerghert/ hoewel dat
 de getupgenissen van de ander versierde artikelen so cranc
 waren/ dat Joannes Hus gheen Doorsprake daer in en be-
 hoefde/ hadde hem zyn cranchheit en siecte niet hinderlijck
 geweest om dat self te doē. Maer na dat hem de rouwe wat
 verlaten hadde/ heeft hy daer schriftelijck op gheantwooit/
 welke wy oock om der cortheyt willen achterlaten.

Hus wort
voor den
Cardinalē
ghebracht.

Na lange tijt/ daer na int Jaer m. cccc. ende xv/ zynder
 veel Cardinalen ende Bisschoppen ende ander gheeselijck-
 he int Saueretē Clooster vergadert/ daer sy Joanne Hus
 alder eerst voor het Concillium voort ghebrachte hebben / en
 daer hem voor al zyn boeckent voorghhouden / ende hem
 gewaercht oft hy die voor de syne bekenet oft niet. Op welc-
 ken Johannes Hus opentlijck bekenet heeft / dat hy se
 ghemaect ende geschreuen hadde/ dat hy oock bereyt was/
 ofter eenighe dwalinghen in gheuonden worden/ de selfde
 te beteren. Mael hier sach men een iammerlijck dinc: Wan-

Joannes
Hus boec-
ken.

so haest alser eenich artikel ende etlijcke ghetupghenisse
 daerop (die daer seer wepnich waren) ghelesen zyn/ ende hy
 daer antwoorde op geuen woude/ so ouerul hem de gant-
 sche vergaderinghe met sulcken gheroey/ ende misbaer/ dat
 hy niet een woord spreken mocht. Alser oock somwilen ee-
 nige stilheit was/ dat Hus te woorde mochte comen / en dā
 yet voortbracht wt de heylighe Schrift/ oft wt den ouden
 Doctoren/ so riepē sy van siondē aen: Het en dient totter
 saken niet. Somnighe begonnen hem dan straffelijcken te
 schelden/ andere belachteden ende bespotteden hem. Alsoo
 dat Johannes Hus ten laetste voer hem nam/ stille te swij-
 ghen en

Wits ene-
kel gewelt.

Wits ene-
kel gewelt.

ghen ende de sake God te beuelen: dan riepense my swijcht
hy/het is teeckens ghenoech/ dat hy zyn dwalinghe daer in
bekent. Summa/het is soo verre ghecomen/ dattet sommi-
ge verstandige mannē verdroot/die haer daer van schaem-
den/welcke gheraden hebben/datmen op die tijt daer niet
meer van handelen soude/so is een pegelghe thups gegarn/
ende Hus is aldaer in der Monicken Clooster bewaert
gheworden.

Cortelijer daerua zynse wederom vergadert geweest in
tselfde clooster daer Johannes Hus ooc voor hen gebracht
wert met veel ghewapende mannen beringelt. Oock quam
daer de Roomsche Coninck self/wien oock nagenolcht zyn
heer Wentzelaus van Tuba / heer Johan van Chlum / en
Petrus des K. M. Notarius / alle drie goede vriendē van
Johannes Hus/welcke mede quamen om te besien/ hoe dat
de sake sehicken ende eyndighen soude.

Onder anderen / hebbense Johannem Hus ten laetsten
drie dinghen voor ghehouden. Ten eersten dat hy met oot-
moedigher herten zyn dwalinge woude bekennen/die hem
in de artikelen voor ghehouden waren. Ten anderen dat hy
sweeren soude/dat hy de selfste artikelen van nu ten ewi-
ghen daghe toe/nemmermeer meer houden/leeren/ en pre-
dicken soude. Ten derden/dat hy de selfste ooc opentlycken
soude wederroepen.

Na veel ander woorden/antwoorde Hus ende sprac:
Ick ben bereypt den Concilio gehoor:sam te zyn/en van het
selfste onderricht te wordē met de Godlike schijft. Maer
eens wil ick v om Godes wille bidden / dat ghy my niet en
wilt dwinghen tot dien dinghen die myn conscientie ver-
lasten/ende my in perickelen des ewighen verdoemenisse
bringhen soudē /dat ick alle myne artikelen die my opge-
leert zyn/soude versweeren/welcke doch in meesten deels
my valscheelick op gheleert/ia teghen my versiert ende ge-
loghen zyn/dat waer my seer lastich. Want my ghehuecht
wel/dat ick v in Catholico gelesen heb/dat versweere is niet
anders/dan een dwalinghe/die yemant voormaels ghehou-
den en geleert heeft/verloochenē en wederroepē. Na die dā/
dat my veel artikelen opgeleert worden/ die ick noyt gehou-
den hebbe/oft noyt myn herte voortomē zyn/hoe mach oft
can ick dan die met een Eedre versweeren. Maer van de ar-
tikelen/die warachelick myn zyn/die van my gheleert/ge-
predict en gesehene zyn: ist dat my yemāt wt de H. godlike

Wat Hus
in het Con-
cilium
voorgehou-
den wordt.

Hus be-
geert beter
bewesen te
wordē met
de heylige
schijftuere.

Wersweere
wat dat is.

schijft

De Historien

M. cccc. xv. schijft anders onderwysen can/die wil ick gheerne volgen/ ende doen al dat ghy van my begeert ende geuordert hebt. Daerna heeft de Coninc Sigismundus Johan Hussen self aengesproken / ende gheseyt/ dat hy wederroepen soude/ ende hem seluen gheuen onder de genade des Conciliums. Maer Hus antwoorde dat hy voor Godt ende zijnder consciencie in gheen dwalinghe hem seluen schuldich kende/ en dat hy daerom gheen conde wederroepen.

De onscult des teghenpartie Jo. Hus. Daer na zijn Palets ende Michael de Causis Hussens meeste vyanden voortghecomen ende hebben haer seluen ontschuldicht/als datse in dese gantsche sake niet ghehandelt of gedaen hadden wt haet/nijt/of ander exchlysticheyt/ maer alleen tot nut en weluaert der Christelycker kercken/ Johannes Hus seyde/dat beuele ick Godt den hemelschen rechter/die eens yeghelychs sake recht oordelen sal.

Na sulcken woorden wordt hy wederom in den kerker gheleyt/ ende seer sterckelijck bewaert. Ende als hy henen ghinc / stont de heere van Chlum aen synen wech/ ende gaf hem de hant/ende sprack hem vriendelijck toe / en vermaende hem tot bestandicheyt: dwelck Hus een groote vruecht was ende troost/ om dat hy zins niet en schaemde/ daer hy nochtans van alle menschen verlaten was / en als een boos ketter ghescholden ende ghehaert worde.

Wat Hus in den kerker gedaen heeft. In de gheuancenisse heeft hy veel costelycke boecken ende brieuen gheschreuen: waer wt men mercken mach/ hoe sonderlinghe dat de gheest Gods door hem ghesproken en geworcht heeft. Hy seyde dat hy noyt de lofsanghen Dauids verstaen en hadde / dan na dat hy in benaetheyt ghecomen is gheweest: wt zyn brieuē begheert te lesen/ die ondersoecke ander Hystoyschryuers / want ickse hier om der cortheyt wille achterlate. Hoewel datse ghewisselijck weerdich sijn om te lesen/ende veel propheeten daer in gheuonden werden/die wy tot desen onsen tijden warachrich beuinden/als sijt te voren gheseyt ende gheschreuen heeft.

Door benaetheyt leertmen.

Sigismundus doet Hussens meyninge onderuragen. Sdaechte te vorē eer dat Johan. Hus verbiant is geweest/ int laer ons salichmakers m. cccc. xv. des sesse daechs Julij/ heeft de Coninc Sigismundus vper Bisschoppen / en de twee Soheemische Edelmannen/heer Wentzelaus en Tubaba/ende heer Johan van Chlum/tot Hussen in de geuancenisse gheschre / om zyn voornemen te weten/so heeft hem heer Johan Chlum/als hy tot hen wt den kerker gebracht was/ eerst aengesproken ende gheseyt: meester Johan/ ick ben ou

ben onghelert/ende en hebbe niets dat ick v / die een gheleerdt man zyt/raden soude. Docht ons begeere ick van v / oft ghy v seluen eeniger dwalinge schuldich kendet/ in der dinghen die v in den Concilio voorghhouden zyn:dat ghy v niet en wilt schamen v gheuoelen ende meynninghe den Concilio te onderwoipen/ende van den seluen v laten onderrichten/ende also wederroepen. Maer ist dat ghy v na rechtē oordeel uwer consciencien niet schuldich en kent/so wil ick v geen oorsake daer toe gheuen/ dat ghy yet teghen uwe consciencie doen sult:maer veel meer dat ghy al lyder dat lydelijck is/dan dat ghy de waerheyt/ die ghy bekent/verloochent sult. Doe antwoorde Jo. Hus met weenendē ooghen/ende seyde:voorwaer/ghelijck ick voormaels dick wils ghedaen hebbe/soo betuyge ick hier noch voor den almachtigē God/dat ick van herten bereypt ben terstont mijn meynninge te veranderē/so verre als my het Concilium we de H. schrift beter onderrichten ende bewijsen can / en ben bereypt alsdan opentlijck met eede te bekenen / dat ick te voren gedwaelt hebbe. Doe seyde daer een van dē Bisschoppen seer bitterlijck/ick en ben noyt soo stout oft verwaent gheweest/dat ick mijn gheuoelen hoogher achten woude/dan eens gantschen Conciliums. Doe antwoorde Hus:ick en ben oock niet anders ghesint / want so my de alderminste in dit Concilium eenich ghedwalinge conde betoonen/die woude ick geerne hooren/ en oock willich en bereypt zyn voor den gantschen Concilio te wederroepē. Siet seyde de Bisschoppen/ hoe hartneckelic blijft hy op zyn dwalingen/dwelc als sy geseyt haddē/ hebbē sy hē beuolē wederom in dē kercker te slupē/en zyn wederō tot den Keyser gekeert.

Des anderē daechs isser een gemeyn versamelinghe gehouden in de Munster kercke/daer Sigismundus de Coninck met zynder Conincklycke croon ende met des rijcks Edeldom tegenwoordich sadt/desghelijcken ooc alle ander Prelaten en Puntzen der priesteren. Int midde van het gesoelte was een verheuen plaetse ghemaecte van de breede van eener tafel/ende daer beneuen stont een houten block/daer het misgwaet op geleyt was daermen Johan. Hus mede ontwoyen soude/ermē hem den wereltlijcken rechter oucrleuereu soude. So is Jo. Hus voort ghebrachte/ die terstont op zyn knien gewallen te/ ende seer eernstelijck een langhe wyle tot Godt zyn gebet gesproken/ daer en ruffchen heeft de Bisschop van Bondē wt Engelant een lathusich sermoē ghedaen/

Hus antwoorde.

Vergaderinghe om Hus te oordeelen.

De Historien

M.cccc.xv. ghedaen welcke alst volepndicht was/is de Procuruer fiscael voorgecomen/en heeft begeert/datmen het Proces sou voorlesen/dwelck also ghedaen wort.

Joannes Hus onderfont op alle/en een vghelijck artickel met den cortsten te antwoorden. Maer so dickwils als de te spreke hijt begant/verbodet hem de Cardinael van Camerijc/ segghende: swijghet nu/hier na moget ghy/soot v gheliefst/ op al antwoorden. Joannes Hus seyde: Ach/hoe ist my mogelijck/eens op al te antwoorden? want ick en cant niet al in mijn memorie behouden. Doe seyde de Cardinael van Florenzien: wy hebben v ghenoech ghehoort. Maer als Hus niet en woude swijghen/schickten sy haer knechten wt/die hem daer toe dwinghen souden. Daer begon de arme man te begeeren/ende te bidden/ende te smeecken/datmen hem doch woude hoorē/op dat doch de omstaenders niet en dach tē ofte geloofde dattet al waer sy/datmē hē opwoep. Maer doe hijt niet en mochte vercrigē/wiel hy neder op sijn knie/ende beual syne saken met vperighen ghebede syne Heere en verlosser Jesu Christo/hopende dat hy by hem soude

Tweenatu verweruen al dat hy begheerde.

ren in Chri Onder alle anderē artikelen die hē opgelept en voorgelesen wort worde/wasser ooc gestelt/dat Joan. Hus geleert hadde/dat voor ketterde twee naturen/de godheit en menscheit eenē Christum ware/en na dat alle de artikelen geepndicht ware/wert daer eere groote godslasteringe voortgebracht/die sy Hussen oplepde/namelijc/dat hy soude geseyt hebben/dat hy de viere de persoon inde Godheit soude worden/en de Bisschop die dese artikel voorgelesē hadde/ seyde/dattet een Doctoort wt Hussen mont selue ghehoort hadde. En als Johannes Hus begheerde/datmen hem sulcken Doctoort met namen

blasphemie Hus noemen soude/antwoorde de Bisschop: Het en is nu niet van noode. Op dat antwoord riep Hus/ende seyde: O wee my arme mensche/moet ick primers sulcken Godslasteringhe hooien. Daer na werdt wederom de artikel voorgelesē ende voor ketterlijck bekent/dat hy tot Christum gheappelleert en beroepē hadde. Doe sprac Hus: O Jesu Christe/wiens woort en Euangelium door dit Concilium openelijck verdoemt wort/ick appellere ten anderen mael tot v/want doen ghy van uwe vanden verclaecht ende bespottet wordet/hebt ghy v oock op Godt uwen vader beroepen/ende uwe sake hem/als den alder gherechtichsten rechter ouerghgegeuen ende beuolen/ende ons darr mede een exempel gheghes

blasphemie Hus opgelept.

Het word voor ketterde gheachte tot Christum te appelleren.

pel gheghes

pel ghegheuen/dat wy oock tot v in ghelicken gheual/ als wy met onrecht ghewelt onderdrückt worden/ een seker toelucht hebben mochten.

Ten laetsten began de Bisschop Concordiensis met luyder stemmen de sentencie en oordeel des Conciliums te lesen/daer Johannes Hus als een Ketter verdoemt wert/om ontwijet en de wereltliche rechter ouergelentert te werde.

Als dit oordeel des Conciliums ghelesen wert/ heeft Johannes Hus somwylen (hoewel dattet hem verboden en verhindert worde) ruffchen ghesproken / sonderlinghe/ als men hem van hartneckichet beschuldichde/ doe riep hy met luyder stemmen: Ick en ben noyt/sept hy/hartneckich geweest/ na dien dat ick te voren altijt/ ende oock noch begheere/darmen my wt de heylighe Schrift beter onderwysse ende leere. Ende ick bekenne ende belijde dat ick totter waerheyt also vlijchich ende neerstich ben/ alsoo dat ick alle kettersehe dwalinge conde met eenen woorde omstoeten/dat ick geen perikel soude schroemen aen te gaen.

Als in dese sentencie ooc zyn boecken als kettersehe verdoemt worden/sepde hy: waerom verdoemt ghi de boecken/ die ghy doch geensins bethoonen cont/ datse yet melden teghen de heylighe Schriftuere/ ofte teghen des geloofs artikelen: daer en bouen/ sepde hy / wat onrechtuerdicheyt is dit: dat ghy my mijn boecken/ die in Soheemscher sprake gheschreuen zyn: die ghy niet ghesien noch ghelesen/ ende die ghy om der spraken wille niet en versnaet/ ende nochtans verdoemt hebbet. Somwylen opslaende zyn ooghen ten Hemel waert/badt hy. Ten laetsten als de sentencie ghelesen was/viel hy op zyn knien en sprack: Heere Jesu Christe/vergheestet mynen vpanden/ want ghy weet dat ick van haer valschtlick beschuldicht ben / en datse met valsche getuygenissen en schandvlecke my belasten/vergeuet haer. O Heere door v groote barmherticheit. Het meeste deel van haer / ende bysonder de Princken der Priesteren/spoorteden met dit ghebet/als oft het wt gheueynstheyt gheschiet hadde.

Ten laetsten sconden daer seuen Bisschoppen op/om hen te ontwijen/ ende hebben hem gheboden/ dat hy het Priesterslike ghewaet aenrekenen soude: dwelck hy ghedaen heeft/ende als hy den tanghen witten rock aendoen soude/so gedacht hy des witten cleets / daer Jesus Christus mede van Herodes/tot bespottinge becleet was/ende met diegerlycke ver-

Hus wort
ontwijet.

De Historien

M. cccc. xv. Ijcke vertroofte hy hem seluen in andere dinghen / met het exempel Jesu Christi.

Als hy nu het Misghewaet aenghedaden hadde / hebben hem de Bisschoppen noch vermaent / dat hy zyn meyninge verlaten woude / ende op zyn eere ende leuen acht hebben / maer als hy nu op de stellagie quam / sprack hy met wendenden ooghen tot den omstaenden volcke: Dese heer Bisschoppen raden my / dat ick voor v allen soude belijden / dat ick ghedwaelt hadde / waert nu sodanighen sake / die alleen met eens menschen schande gheschieden mochte / so mochten sy my so wel byghenal liehtelycke daer toe brengen. Maer nu sta ick voor het aenghesicht des Heeren myns Godts / sonder wiens groote schande / ende mynder eygenter consciencie woeghinghe / en can ick sulcks gheensins gedoen / wāt ick en weet niet dat ick opt yet sulcx geleert hebbe / van tghene dat sy my valschelyck oplegghen. Maer ick hebbe altijt / daerenteghen gheuolt / gheschreuen / gheleert / ende ghepredickt / Met wat aenghesichte soude ick den Heemel deruen aensien? met wat ooghen soude ick den ghenen moghen aenschouwen / die ick gheleert hebbe / van welker een groote menichte is / waert dattet door my quame / dat het ghene dat sy voor seker tot noch toe bekent hebben / nu onseker worde? Soude ick so veel sielen / so menige consciencien / die met de aldersterckste geschriften gheleert / met den heylighen Euangelio onses Heerē Jesu Christi onderwessen / ende teghen alle aenuechtinge des Dupuels versterckt zyn / door myn exempel beroeren? Neen ick ghewisseltich. Ick en sal oock niet liden / dat dit lichaem / dat den doot ouergelevert is / beter gheacht soude werden / dan zyn saliceheyt. Osen hebben hem de Bisschoppen wederom verwesten / dat hy hartneckich en versteent in zyn boosheyt was.

Den kelck.

So is hem beuolt / dat hy nederclimmen soude: so crack daer een van den seuen Bisschoppē Johan. Hus den kelck witter hant / ende sprack: O ghy vermaledijde Judas / waer om hebt ghy verlaten den raet des vrees / ende v met den Joden vereenicht? my nemē van dy nu desen kelck der verlossinghen. Johannes Hus antwoorde met luyder stemme / en seyde: Maer ick vertrouwe God den almachtigē vader / ende mynē Heere Jesu Christo / om wiens naems wille ick dit lide / dat hy my den kelck zynder verlossinghe niet ontneemen en sal / ende hebbe oock een stercke hope / den selfden kelck hyden met hem in zyn rijck te drincken.

Daerna

Daerna sijn oock de ander Bisschoppen tot hem gegaen / m.cccc.vv. die hebben (een peggelijck volghende) na de ordeninghe der Misleederen wt ghetrocken een peggelijck niet sinder Misleederen. vloeckwoorden / daer Joannes Hus op gheantwoorde heeft / dat hy dat gheerne om den naem Jesu Christi verdraech.

Alsmen nu de crone opt hooft affscheerde soude / so sijn de Bisschoppen twistich geworden / ofment met een vliemes / dsi met een scheere soude beginnen / daerentusschen heeft Jo. Hus hem ghewent tot den St. Coninck / seggende ick verwondere my / na dien sy alle ghelijcke wreet sijn / datse nochtans in de wreetheyt niet eens dragen / so heestet hen te laetsten goet gedacht / met een scheere het vel en huyt af te snyden / welck ghedaen sijnde / seydense nu heeft de kercke van hem genomen alle haer verterfel ende privilegien: nu sijn niet anders toe te doen / dan datmen hem de wereltlycke hant ouerleuere.

Maer eer sulcx geschiede / hebbense een hooghe papieren Papieren croone laten maecken / gelyck een Bisschops hoet / by een elcroone. lenboge hoosch / daer in geschildert stonden drie vreeselijcke Dupuels / ende daer by geschreuen met groote letteren / Des resiarcha: dat is een ouerste ketter / welck als Hus aensach / sprack hy / mijn H. Jesus Christus heeft om mynent wille een doornen croone gedragt / waerom soude ick dese liechte / hoewel sy schandelijck is / om sijns naems wille niet verdragen? dat sal ick ia geern doen / ende alsoe nu op sijn hooft gesielt wert / seyden de Bisschoppen / nu beuelen wy v siele den Dupuel. Maer ick (seyde Hus / heffende sijn ooghen ten hemelwaert) beuele mynen gheest / die gh. verlost hebt / O Jesu Christe / in uwe handen.

Als sy hem nu alle schande aenghedaen hadden / keerden de Bisschoppen haer tot den Keyser Sigismundo / seggende: Dit Concillium te Constantien gehouden / beueelt den wereltlijcken rechter desen Jo. Hus / die geen officie oft handelinghe in de ghemeente Gods meer en heeft / doe hebben dese geesteloofe Prelaten den Roomschen Coninck ende het wereltlijcke recht ghebeden / datmen den armen mensche niet dooden / maer in gheuancke uisse houden soude.

Doe heeft hem den Coninck ghenomen / en ouergeleuert Adowjck den Hertoghe van Beperen: ende dese heeft

De Historien

III. CCC. xij.

Hem de Scherprechtters ouergeleneert om verbrant te wordē,
 Als hy nu na de plaetse ghelept wert/ daerwen hem ver-
 branden soude / sach hy voor de kerckbuere zyn boeckē ver-
 branden ende lachede. Ende alle menschen daer hy voor by
 ginck/vermaende hy/ datse niet dencken soudē/dat hy om
 echte ketterie/maer wt haet ende quaetheyt / zinder tegen
 partie / steruen soude / ende hem volghde de gantsche ghe-
 ineyte bynaest/ in wapenen.

Hus gaet
 her doot.

Als hy byren de poorte des stadts quam / heffende zyn
 ooghen ten hemel / viel op zyn knien ende badt met eelike
 psalmē/sonderlinge den xxi. psalm / en den li. dicwils ver-
 halende / dat versken: Heere in wren handen beuele ick
 mijnen geeft/ ghy hebt my verlost / O Heer God des waer-
 hepts. Als dit sagen/die daer ronts omme stonden: spraken
 sy onder malcanderen / wat dese mensche te voren ghedaen
 heeft/weten wy niet /maer nu hooren ende sien wy / dat hy
 hertelicken tot God roept / en gheheel Christelick biddet.

De wyle dat hy badt / ende zyn hooft ophief / viel de pa-
 pieren croone van zyn hooft/doe nāse een van de Scharians
 ten / en seyde: Laetse ons hem wederom op zyn hooft settē/
 op dat hy tsamē met de Dupuels/zyn heeren/die hy gedient
 heeft/ verbrant worde.

Hus lacht.

Hy sach een arm boer hout toe draghen / daer hy mede
 verbrant soude werden / ende sprack al lachende / Sancta
 simplicitas/ dat is heplighe eenuoudicheyt.

Als hy nu by de pael quam/ sprac hy / Heere Jesu Chri-
 ste staet my by / dat ick desen wreeden ende schandelicken
 doot/ daer ick om de prekinghe ws Hey. Euangeliums toe
 verdoemt ben / volstandich door uwe ghenade verdraghe.

Daer na heeft hy volck wederom de oorsake zijns doots
 verhaelt / daerentusschē wert hy vanden Scherprechter aen
 den pael ghebonden met den handen achter zyn rugge/mes-
 den aenghesicht na den Oosten. Dos riepen daer sommige/
 dat en mocht niet gheschiet / dat hy den opanck der Son-
 nē soude aensie/want hy een ketter waer. So is hy ten We-
 sten ghekeert / ende als zyn hals met een yseren keten ge-
 bonden worde/ seyde hy: dat hy sodanighe keten geern dra-
 ghen woude om den naem des Heeren Jesu Christi/die hy
 wisse/dat veel swaerder banden om der sonden wille gedra-
 ghen hadde. Daer na wort hy met hout omghelept van de
 poeten af/ tot aen het aenghesicht.

C

Eer dat nu het vper aenghestecken wert / so is des Paltz-
 graue Marschalck / ende noch een met hem tot Johanne
 Hus ghecomen / ende vermaenden hem / dat hy acht wou-
 de nemen op zijnder sielen salicheyt / ende noch in dwalin-
 ghe wederroepen. Hy seyde: ach / wat dwalinghe soude ick
 wederroepen / dat ick mi doch gheender schuldich en kenne.
 Want tghene dat valschelick teghen mi voorighebracht is /
 hebbe ick noyt ghedacht / ick swigge / dat ick soude gepre-
 dicht hebbē. Dit is het besonderlickste van mijner leeringe
 gheweest / dat ick de menschen leerde / de boete ende verghes-
 ttinghe der sonden na de waerheyt des Euangeliums Jesu
 Christi / en na de wtlegginge der heyligher Doctoren. Daer
 om den ick soock met blijder ghemoet bereypt te steruen. Als
 hy dit gheseyt hadde / gingen sy wech / met claechlycken ge-
 haer / ende sloegen de handen te samen.

Als nu de Nachrichter het vper aenstak / began Johanne
 Hus met luyder stemmen te singen / Jesu Christe / soon
 des leuendigen Gods / die voor ons geleden hebt / ontfermt
 v mijne / ende als hy dit driemaal gedaen hadde / is de vlam-
 me in zijn aensicht gheresen / ende heeft hem verstickt / also
 heeft dese goede Martelaer zijn leuen ghelaten / door het
 vper.

Als het hout verbiant was / huck het opperste deel des
 ijs / noch aen de kerem / so hebben sy hem met den pael ne-
 dergheworpen / ende met een nieu vper verbiant. Het hooft
 hebben se een wepnich gespleten / om dattet te eer tot asche
 mocht verbianden. Het hert hebben se onder het ingewant
 noch gantsch gheuonden / en daer na met stocken gesleg hen /
 ende aen een spitsse ghestecken / ende wederom int vper ghe-
 worpen / tot dattet verbiant is. De asche van den verbianden
 Martelaer hebben se seer vlytichlyck opgeschopt / ende
 in den tijt geworpen / op dattet niet een stof van den goe-
 den man ouer en bleue.

Hyeronimus van Praga.

As nu Johannes Hus seer langhe gewangen bleef te
 Constanctien / is Hieronymus van Praga daer oock
 ghecomen om in de sake des religioens te handelen /
 maer onbekendelyck / begeuende eerst seker gelepde /

De Historien.

- m.cccc. xvi.** om aldaer sonder verijckel te comen. Maer als het hem geweygert wordt/ heeft hy wederom willen repfen na Sohem/ maer is onderwegen bekent geworden/ en de gewangen den Concilio ouergheluert/ welck hem als een ketter ende nauolger Jo. Wiclef ende Johannes Huo beschuldichden.
- De articulen daer sy hem in beschuldichden/ zijn dese.**
De Roomsche Bisschop is den anderen gelyck.
De weerdicheyt des ampts maectt gheen Bisschop oft pastoor/ maer de heylicheyt des leuens.
- Paus.** Daer en is geen Vaghepper.
- Vaghepper.** De biddende oordens is een Dupuelsche vont.
- Sedel ordens.** S. Paulus heeft noyt een lidt des Dupuels gheweest hoewel dat hy etlycke dingen ghedaen heeft/ die daer pleegen te gheschien van der boosen ghemeente.
- Nota.** De twee natueren in Christo Jesu/ de Godlycke ende demenschelijcke/ is een Christus.
- Wiclefs articulen.** De verdoemenisse van xlv. articulen Johannis Wiclefs/ die van den Doctoren geschiet is/ is gantsch onrecht.
- Formsel.** Het formsel dat met smouten ende smeeren gheschiedt/ is geen Sacrament.
- Oorbiechte** De oorbiechte is een tydel versterkinghe ende loghen/ vanden menschen bedriegelijck voortghesiet. Het is ghenoech dat een peghelijck zyn sonden Gode belijde.
- Doopsel.** Den Doop moetmen alleen met water wtcrechten/ sonder olie oft ander aenhanckelen.
- Kerckhousen.** De heylicheyt diemen den kerkehouten toeschryft/ is gants een tydel ende sotte supersticie oft voornamen.
- Begrauenissen.** Daer en is niet aenghelegen waer het lichaem begrauen wordt.
- Kercken.** De gantsche werelt is heden den tempel oft kercke/ want hy zyn Godheyt oueral verbiept wil hebben. Die nu eenige tempelen / capellen/ oft bidtplaetsen timmeren/ dese willen Gods heerlijckheydt ende moghemheydt int nauwe beslupten.
- Cleederen.** De cleederen ende ornamenten oft vertierselen / die de Paven op den altaer besighen/ oock alle vaten ende andere instrumenten / zyn seer onnoodichlijck ende sottelijck tot Gods dienst inghesiet ende gheuercht.
- Auontmael.** Het Auontmael des Heeren machmen op alle tyden ende in alle plaetsen houden/ daer de ghelouighe vergaderen ende die warachtige boctueerdighen zyn.

Die ghene/die den heylighen/die ghestorven sijn/aemroe- m.cccc.xvi.
pen/ende daer toe om eenich behulpe loopen/ die doen ver- Heyligen.
loren arbeet.

So doense oock/ die haer getsen lesen ende n. u. m. e. l. e. n. / Getijde les-
oft oock singhen. sen.

De menschen moghen op alle daghen wercken / wtghe- Heylighe
nomen op den sondach. daghen.

De heylighe dagen behoortmen af te bicken.

De vastendaghen van menschen inghesiet / sijn gantsch Vastendas-
onnut. ghen.

Als de geestelicke prelaten dese articulen verdoemt had-
den/hebbense oock neersicheyt gedaen / om Hieronymum
van Waghen te verdoemen / ende als een ketter te dooden
hebben hem in den kercker seer wreedelicken gehandelt / en
een gansch iaer in een put gelept/daer hy noch Sonne noch
Maene en sach/ende mer water ende broot gespysicht wort/
die voeten in een stock gesloten/ ende so geset/dat het hooft
op der aerde onder hem beneden rusten moeste. Door sul-
ken ellendicheyt hebben sy hem gedwonge te wederroepen
ende te verloochenen/ dwelck getlick hy door menschellicke
eranchteit bewillicht heeft:so heeft hy namaels wederom/
door Gods gratie versterckt / de aengenaenghen waerhejde
deel vrymoedelycher beliden ende voor gesaen.

In't Jaer M.CCCC. xvi. den xxx. in de Meye / wertter
een ghemeyn Sididach oft vergaderinghe des Conciliums
gehouden te Constantien/ daer wert een Misse ghesongen
van den heyligen geest/ende na voleyndinge alder ceremo-
nien/heestme Hyperonimus voortgebracht / daer heeftmen
hem ernstelicken vermaent / dat hy alle zynder dwalingen
soude willē afsaen / wederroepen ende verswieren/en ooc
Wicels ende Hussens leeringhen/ende voort alle ketterijē
verloochenen / so soude het Concilium hem alle genade en-
de vrientschay bewiisen.

Hierop antwoorde Hyperonimus ende seyde: Nu welaen
so betuyge ick heden op desen dach voor v allen/ op minen
God ende Heere/ dat ick my geender ketterijē ofte valscher De helk de-
leeringe schuldich en kenne / want ick ghelooue van herten nisse Hiers
alle de articulen des heyligen algemeynen Christelicken ge- nimi.
loofs/en houde al dat de gemeyn Christelicke kercke houde.
So en can ick oock Wicelē ende Hus/als vrome/ cerlijcke/

De Historie

+
R116
R126
 m.cccc. xvi. godsalighe leden / noch haer Chriſtelijcke leeringhe niet
 verworpen? Hy worden wel van veel dinghen valscheitlyck
 ende o. warachtelick beschuldicht/veel worten van haer de
 leeringhe verkeert ende int erchste verdaept. Dat ick dan
 segghen soude/dat sy qualick gheleest / gheschreuen oft ge
 leert hadden/oft dat v sentencie ende oordeel ouer hen ghes
 schiet/ te rechte gedaen ware/ dat en wil ick geen sins doen/
 want ick weet / in de gantsche werelt bekenet dat sy v geert
 onrecht gedaen hebben / maer de waerheyt gesept int gene/
 daer sy tegen uwe onrechte insettingen en boose misbruyes
 ken ghedisputeert ende gheleert hebben. Ende hoewel ick
 my voorſie / dat ghy my daer om dooden sult/ so en can ick
 nochtans de waerheyt niet loochenen / ende beuele myns
 sake God minnen Heere; zynen wille geschie op aerden als
 in den Hen. el. Amen.

R126
 Hieronp: Daer na is hy de wereltlycke hant ouergheleuert / wels
 mus wordt ke hem oock (als te voren Johan Hussen) met ghewapen
 querghele: der hant ghebrocht hebben buyten der stadt / op de selfde
 uert. plaerse daer. Johannes Huste voren verbrandt was. Doe
 hy wtgheleydt wert/ was hy altijt met een vrollyck ghelae
 nter schietemende oft vreesfende voor het vper / ygne of te
 doot/dewyle sanck hy met luyder stemmen/ Credo in unum
 Deum/dat is/ ick ghelouue in eenen God:

Als hy nu by tgherichte quam / ende den pale sacht/ daer
 hy aen branden soude / viel hy op zyn knyen en sprack zyn
 ghebet tot God almachtich / Daer na hief hem de Scherps
 rechter op wt zyn ghebet/ ende Hieronimus heeft hem sel
 uen naecht ontcleedt/ ende heeft ghesonghen/ Salue Festa
 dies / ende daerna wederom / Credo in unum Deum/ daer
 en ruffchen bonde hem de Scherprechter met natte zeelen/
 ende daer na noch met een keten / ende leyde het hout van
 den voeten tot aen den hooftde rontomme hem. Als nu alle
 dinck toebereyt was / heeft de Scherprechter het vper var
 achter baghinuen aen te steken om dat hiet niet sien en sou
 de/ soo sprack Hieronimus tot hem: Coemt vth hier voren
 ende steect het vper voor minnen ooghen aen/ want hadde
 ick het vper gheureest so hadde ick wel van hter gebteuen/
 ende oock wel ontcomē. Daer na riep hy: O Heere almach
 tiche God / ontfermt v mynder/ ende vergheeft my myne
 sonden / ghy weet dat ick altijt ws heplich woort en waer
 heyt een liefhebber geweest ben: Heere ontfermt v mynder

De groote
 wonschept

Daer:

Daer nae sanck hy met iij. der stemmen: In twee handen
 Heere beuele ick mynen gheest. In sulcken ghebet heeft het
 wyer ende de rooc hem verslic/also heeft hy den Heere zyn
 leuen voor de waerheyt opghesoffert. Namaelz zyn oock zyn
 cleederen die hy wegghetogen hadde/verbrandt gheworden/
 ende de aff. he. is oock (gheltyck te voren van Hus ghebaen
 was) inden Kyn gheworpen. Dit is geschiet inden Jare on-
 ses eenighen Salichmakers Jesu Christi. M. CCCC. ende
 seshien den xxx. dach in Meye.

Sommighe schryuen in haer hystorien/ dat desen Hiero-
 nymus van Pragen gheseyt soude hebben tot de Bisschop-
 pen ende gheestelycke Prelaten/ die hem verdoemden: Hoe
 wel ghy gheen schuldt. ofte eenighe rechts matige oorsaken
 des doodts aen my vinden. condt / soo merck ick nochtans
 wel / dat ghy spulghcken my te dooden/ besloren ende voor
 v ghenomen hebt. Du so sta ick hier voor God den Almach-
 tighen/ die alle herten bekent: ende voor den seluen als voor
 den ouersten ende gherechtichsten Rechter appellere ende
 beroepe ick mynder sake. Gy dat ghy ouer hondert sa-
 ren Godt ende my sult beantwoorden: ende rekenfchap
 gheuen. Ick weet oock sekerlyck wel dat ick nae mynen
 doot / v een harde steech int herte / ende een grouwelijck
 knaghen der consciencien laten sal: Godt wil my met zyns
 der ghenaden te hulpe comen / ende v uwer sonden verghe-
 rien: Amen.

Propheete

Het welke hy door een Prophetischen gheest te voren
 gheseyt heeft van de toecomende tyden / die namaels ouer
 hondert iaren getomen zyn. Want ghelyck dese twee Mar-
 telaers Jesu Christi ghedoot zyn in den Jare. M. CCCC.
 ende xvi. alsoo heeft namaels Martinus Luther / door de
 predikinghe des Euangeliums de waerachtichende int liche
 ghebracht/ int Jaer / M. D. en xvij. namelijck/ hondert iaren
 daer nae.

Soo heeft oock Joannes Hus te voren eer hy stier / we
 een voorsichtighen gheest/ tot den Schryftgheleerden ende
 ouersten Priesteren gheseyt: Ghy moecht nu wel den Hus
 (welck op Soheemfcher sprake / een Sans beduyt) brade/
 maer die Swaen die noch comen sal/ sult ghy gheen fins bra-
 den. Waermede hy te kennen gaf/ dat Martinus Luther
 die namaels comen soude/ door haer tyranne niet en soude
 ghedoot worden.

Dit moe-
dicheyt van
Oudeca-
sael.

Johan Ouercasael/ Ridder/ heere van Cobham/ edel van ascoemse / in het Coninckryck van Enghelant (maer veel edelder door de kennisse des Heeren Jesu Christi / welke de warachtighe ende bysondere edelheyt is) heeft een seer puerich liefhebber des warachtighepts gheweest. Hy heeft dickwils int open parlyament des Conincks vrymoedichlyck beleden ende vooroghoudent dattet den Coninckrycke van Enghelant bouen maten nuttelijck soude zyn/ datmen den Paus van Roomendaer oer geen heerschappie en tier hebben.

Ende wantmen op die tijt in het Coninckryck van Enghelant seer groot veruolch dede / ende veel onnoosel bloets om de behdennisse Jesu Christo gestort ende vergoren wert/ door de geestelycke prelaten/ Puesters/ ende Moniken/ des Antichrists die anders: so zyn der veel godsalige mensche seer beangst ende benaut gheweest / die niet en wisten waer sy vlien ofte loopen souden moghen/ om haer leuen te behouden. Maer God de Almachtighe barmhertighe vader / die heeft het herte des vromen Ridders heer Joao Ouercasael bewogen/ diese al te samen seer vriendelick ontfangn/ opgehouden/ geholpen/ beschut ende beschermt heeft. Ja oock veeraers wtgesonden/ die de rechte waerheyt des Euangelijs in de Bisdommen van London/ Kossen/ en Hertford leeren souden / als nootsakelicke arbeiders in den Oogst des Heere. Welc hy niet en heeft geureest te doen/ hoe wel datter een mandament van des Coninck raet gegeuen was/ int Jaer M.CCCC.I. dat so wie dese leeringe beleden/ behulp/ bystant/ ofie gonste bewesen/ datmen sodanigen vantsghen ende dooden soude.

Dit en heeft de Duuel niet lange connen ghehouden / dat also zyn rijke verstoort soude worden: maer heeft zyn geestelicheyt by een ghedreuen / datse raet hielden/ hoemen de waerheyt mocht verdrucken/ en wtroepen / So heeft Thomas de Aertschiffschop van Cantelberch / een groot vyand des Euangelijs/ de geestelicheyt by een geroepen / in de parochie kercke van S. Paulus/ ende heeft daer geuraecht/ wat middelen datmen gebruycken mochte/ om sulken kerckerie te niere te brengen. So hebben sy ten laetsen bestoten/ datmen den onderhouder/ namelick/ heer Johan van Cobham/

Concilium
om het E-
uangelium
te verdruc-
ken.

ham/

ham / Alder / eerst doen roepen soude: ende waert dat hy niet op en hielde/ dat men hem voek met de wereltliche hant straffen soude.

Maer want hy by den Coninck van groot aensien was/ so is de Aertschbisschop tot den Coninck geroepst met spne geeselicke siaten int Slot Kenington/ ende heeft voor hem zyn clachte gedaen tegen den Heere van Cobham / biddende den Coninck dat hy woude bedencken wat grooter ghebaer/onrust en oproer dat door sulcken man in het Conincryck van Englant opstissen mochte. Maer de Coninck als een cloeck ende verstandich Prince/ en heeft na dese clachte des Aertschbisschop / niet haestich gheweest in het oordeel: maer heeft den Aertschbisschop bevolen dat hy met zyn Bisschoppē een wyl tijt stille soude wesen/hy woude selfs met de heere van Cobham persoonlyck handelen / ende het gheschil ende tweedracht/die tusschen hem ende den geeselicke ware (so veel als hem mogelick ware) te neder legghen ende stillen. Maer want de Coninck den vromen Alder van zyn godsalige kennisse ende voornemen niet af en conde brenghen/ende de Aertschbisschop niet af en liet van elaghen ende beschuldighen: so heeft de Coninck ten laetsten de gantsche sake den Bisschoppen bevolen.

So hebben sy hem doen roepē met brieue/welcke hy niet heeft willen ontfanghen. Daer na hebben sy hem gedachte ende geroepen met aengheslegghen brieuen / die sy voor de dueren des Domkerckens te Goffen genagelt hebben: welcke twee Engelsche mislen van het slot Couning gelegghen is/daer de heere van Cobham woonachtich was. Maer als hy ten ghesetten dage niet en quam / hebben sy hem in den ban ghedaen/ ende daerna door des Coninc dienaers doen vangen/ende inden thoren te Londen doen leggen. Als sy hem nu in haer ghewelt hadden/zyn sy te samen vergadert/namelick / Thomas de Aertschbisschop van Cantelbergen: heer Richard Bisschop van Tonden / en heer Henrich Bisschop van Wincester: ende hebben den gheuanghen voor haer laten brengen/ ende hem beschuldicht van dese nauolgende articulen.

Van Tsacrament des Altaers.

Van de Slechte.

Van de eeringhe der beelden.

Van de Bedeuerden.

De geeselicke verclaghen Heer Jan.

H. Joann wort verbannet ende gheuanghen.

De Historien

iii. cccc. xviii

Het Auo-
mael.
Soetmeer-
dicheyt.
Gedruac-
den.

Seeden
eeren.

Van de stuetelen ende macht der kercken.
Daerop heer Johan begeret heeft zyn belijdenisse opent-
lyck te doct: ende alst hem toegelaten was, heeft hy wt een
brief ghelesen ende bekent: dat onder dat hoochweerdich
Sacrament den ghelouighen wtgederit worde het lsh er-
de bloet Christi Yesu/ onder de gestaltenisse des voorts ende
des wyns. Dat de rechte boertueidicheyt was / beteringhe
des leuens/ met sodanigen blichte ende voldoringe als de
Heylighe Schrijuere wyscht ende vorderi. Dat de Gede-
uaerden onnoedich ware. Want wie wt een oprechtich ges-
loou/ zyn leuen herert. die cricht dat ewige leuen: wie dat
oock niet en doet/ dien en sullen geen bedenaerden helpen.
Dat den beelden te eeren/ ende de rene meer besoecken dan
de andere/ schandelicke afgoderhe is die tegen God gedaen
wort/ wien alle eere toecomt.

Als hy dese bekentenisse gedaen had / so woude se noch
breeder vrighen / hoe hy dat woor (gestaltenisse) ver-
stont/ of hy meynde datter het broot in zyn wesen ende sub-
stancie bleue / of dattet in vleesch verandert worde: maer
hy antwoorde dat hy hy zyn voornoemde bekentenisse
bleef. Doe diepghden sy hem / ende senden dat sy macht
hadden / hem een ketter te verclaren/ woude hy synen sin
ende gevoelen niet breeder wtlegghen. Maer de heer van
Cobham bleef op zyn geseyde antwoorde. So zynse op die
tijt also sonder voorder int proces te treden / ghescheydens
ende heer Johan is wederom in de gheuanckenisse ghes-
lept.

Daer na den xviij. dach des Herfimaents op eenen maens-
dach / zyn sy wederom vergadert/ ende hebben haer ghetal
vermeerdert met Doctoren inden rechten ende Notarien
om nu het proces te beghinnen. Maer want de heer van
Cobham in den ban was so hebbē sy hem geuwaecht / (want
niemant die inden ban is voor rechte spreken mach) of hy
oock van den ban ontslegghen te wesen / oft absolucie be-
geerde. So antwoorde hy/ dat hy in dien gheualle van hen
gheen en begeerde / want God hem alleen mocht absolue-
ren.

Doe hebben se van hem begeert/ dat hy op de voornoems
de articulen breeder beschept woude gheuen. So heeft hy
ten laetsten beleden/ dat het broot int Sacrament zyn mate-
rie niet en veranderde / en dat de Roomsche kercke anders
besloten

Chroot des
Sacramēts

bestoten heeft / dat heeftse teghen de heylighe Schifstueren
bestoten / in die tijdt als sy began rijk te worden ende alle
walsche verghiftighe leeringhen de ouerhandt daer in na-
men.

So veel de biechte belangt / sende hy : als een in groote
sonden sreecht / daer hy door hem seluen niet en can affsaen :
so ist hem goet / dat hy tot een Priesster ga ende hem raet
waghe. Maer dat hy den Priesster zijn sonden soude biech-
ten / dat en is ter salicheyt niet noodich / want sulcke sonden
m: ghen door een warachtich berou / ende sonder biechten
wech genomen ende gerepicht worden.

Datmen seyt van beelden te eeren / ende het cruce aen te
bliden / sepd hy / datmen alleen de Heere Christum die aen
het cruce ghehangen heeft / eeren ende aenbidden sal.

Van de stuetelen en de macht der kerckē / so veel alst den
Paus / Hertschbisschoppen / Bisschoppē / en ander Prelaten
belangt / sepd hy / dat de Paus den rechten Antichrist / ende
des Antichrists hooft was / die andere zijn leden / welken
niet schuldich is gehooft te zijn / ten sy datse warachtige
nauvolgers Christi ende der Apostelen zijn in leuen ende les-
ringhe / ende dat hy de rechte nacomesinck Petri is / die een
wroom ende onschuldich leuen leydt ende niemant anders.
Ende heffende zijn hant op / riep hy seer luyde tot den om-
mestaenden volcke : dese alle die ghy hier teghenwoordich
siet sitten / in desen gerichte om my te verooidelen / die sul-
len v allegader ende haer seluen doek verleyden / ende inden
afgront der hellen stueren / daerom wacht v voor hen.

Als de Papan dese vrymoedicheyt ghehoort hadden / so
hebben sy hē met gemeynen raedt / als een ketter verdoemt
ende inden ban gedaen / ende also in de handen des werelt-
lichen Queritheit ouergeluyert. So is de vrome ridder we-
derom inden thoeren te Vonden als een ketter ende veracht-
ter des Coninckliken Maesterts gelept ende ghesloten /
daer hy een wyltirs gelegen heeft.

Dit en heeft de ghenseemde geestelickheit niet ghenoech
beweest : maer sy hebben ouer al plasaten en brieuen inge-
sonden / waer door sy vercondichden dat alle die in de bes-
scheminghe van den edelen heere van Cobham gheuloden
waren / dat die kettere grootdeelt waren / ende verboden
dat se niemant herbergen / ontfangen / bystaen / ofte behul-
pich wesen soude.

Biechte.

Seelde eeren.

De stotels.

De Christen-
nen moest
sonder hers
Als berghe zijn.

m.cccc.vijff. Als nu de voornoemde heer Johan Oudecaffel / een wijf
 tints ghelegghen hadde in de gewanckenisse / heeft hy hem sel-
 ven by nachte verlost / ende is wtghebroeken ende met ets
 Heer Van
 is wt den
 kercker ge-
 broken.
 wederom
 geuangen.
 Maer vier saren daer nae is hy wederom gheuangen
 geworden / en wederom te Landen in den kercker geuoert /
 ende daer nae als Coninck Henrick de vyfste regereerde / is
 hy op de plaetse S. Egdy aen een hseren keten opghehan-
 ghen ende alsoo verbant gheworden / int Jaer nae de ghes-
 boorte Jesu Christi onses eenighen Salichmakers . CC.
 CCCC. Jaer.

Propheete. So is in hem vervult zyn eyghen propheete / die hy van
 hem seluen dirkwijs ende menichmael plach te seggen / na-
 melik / dat hy hier op aerden so ommeoemen ende steruen
 soude / gelijck voormaels de Propheet Helias van hier ghes-
 cheyden is / diwelck oy eenigher wise waer gheworden is.
 Want gelijc Helias in enen vperige wagen van deser aer-
 den wech gevoert is ten ewigen leuen / also is den vromen
 Martelaer Johā Oudecaffel heere van Cobham / eerst aen
 een galghe / als oy eenen waghē gheset ende ghehanghen
 daer nae rontomme hem een vper gheschoot / ende alsoo oy
 gelijcker wise door enen vperigen wagen opghenoert / sy-
 nen gheest gheuende / ten Hemel is hy in het ewigge leuen
 gheuaren.

Willem Taplour.

Willem Taplour een Priesier in Engeland was een
 onrecht man / een onschuldich en onstraffelijc leuen
 leybende. Dese heeft met enen Christelicken vuer
 den Papisten wedergesien / ende haer menichsuldi-
 ghe afgoderie / als een gerroutwe ende vrome diernaer Gods
 hardelich gestraft ende die verschickelicke godslasteringe /
 die sy mer haer valsche veruogrische seeringe dijtune / heeft
 hy seer stoutelicken teghen ghesproken / ende met ghewel-
 dighe ghetuyghenissen der heyligher schriftueren beuoeh-
 ten.

Menroepin Maer sonderlinge heeft hy geweest tegen de aenroepin-
 ge der crea ge der creatueren. Hy betoonde datmen het gebet alleen be-
 sueren.
 hoorde

hooide te doen tot den Almachtigen ewigen God/waer af hy oock een boeck gheschreuen heeft/waerin hy crachtelick bewyft/datmen den heylighen niet en behoort aen te roepen.

Ende hoewel hem des Antichristis dienaer door menschsulddige pijn ende tormenten tot wederroepen ghedrongen hebben: so is hy nochtans naemaels wederom met grooter leedwesen van zynder versakinghe / tot den Heere Jesu Christo/ ende de nootbekende waerheyt gekeert/zyn bekenisse wederom ghedaen / ende also int Jaer M. CCCC. ende xxiij. te London op de plaetse diemen Smidsveldt heet/ als een bestandich Martelaer ende bekender Christi Jesu verbiant geweest/dwelck (als Waldenus schryft) alleen om desen artikel geschiet is/ dat hy de aanbiddinge der geschapen dingen afgoderie noemde.

Willem Whyte.

Willem Whyte was een geleert/ oprecht/ vedellicke ende welsprekende man/ een Pstester in Engelandt. Dese heeft zyn paepschap verworpen / ende een godsalighe tuchtighe maecht / met name Joanna/ tot zyn echte vrouwe ghenomen. Nochtans en heeft hy daerom niet te min het louter woordt Godts/ ende het heyligh Euangelium vercondicht. Maer heeft altydt meer ende meer ghearbept / om de kennisse ende het ghelooue Jesu Christi te verbeyden/ met lesen/ schryuen / predicken ende leeren. De hoofdstucken zyn der leeringe zyn dese geweest.

Datmen vergheuinghe der sonden van God Almachtich vergiffnisse der moet vererghen.

Dat het onghewelicht leuen des Paus ende zynder geestelickheyt anders niet en is/dan een duyvelschen staet/ een swaer genackemisse des Antichristis/ ende daerom een afual vande Christelicker vryheyt.

Datmen de beselden / ende ander Afgodische schilderpe niet en behoort te lyden.

Datmen den ghestouen heylighen gebeente niet en behoort te vereeren.

Dat de Roomse kercke den vychboom is / die de Roomse kercke.

nisse der
sonden.

Aeinicheyt
der Paven.

Dootshoed
deren.

Roomse
kercke.

De Historien

in. cccc. xxij. re Christus om dat hy gheen vruchten des warachtighen gheloofs voortbrengt/veruloect heeft.

Papen en Moniken. Dat de ghecappede/ghesmeerde/ende beschoren gheestes lischheyde des Lucifer's landtsknechten ende dienaers zijn: ende dat se alle/om dat haer lampen niet en branden/witgesloten sulken worden/als de Heere Christus comen sal.

Als hy nu gheuanghen was te Cantelberch onder de Hertschbisschop Henrick Thyrchelep/int Jaer/ M. CCCC. ende xxiiij. heeft hy door menschelijcke swachheit/wr vreesse des doodts wederroeyen ende bekent / dat hy ghedwaelt hadde. Maer gelijck als hy door swachheit ghevallen was/ alsoo is hy namaels wederom in Christo Jesu veel vromer ende stercker geworden/ heeft oec zijn belijdenisse vrymoedichlijck wederom ghedaen.

Ten laetsten is hy te Noordwijck door den Bisschop Wilhelmus genoemt/van dertich artijckelen beschuldicht/ ende daer nae in September/ int Jaer na de gheboorte ons eenighen Salichmakers M. CCCC. xxiiij. verbrandt gheworden.

Hyne huyfrouwe. oock nauvolghende de heplijche voetschappen haers mans/ heeft veel menschen inde vreesse Gods ghesticht ende ghelceroom welker saken wille/ dat sy oock van den Bisschop seer veel leedts ende verdriets gheleiden heeft.

Richard Houcendenus.

Iden Jare ons eenighen Salichmakers Jesu Christi. M. CCCC. ende xxx. nae dat Coninck Henrick de seste ghecroont was / was te London een Surgher/ Richard Houcendenus gheheeten : die met gheenderhande redenen / daer sy hem seer mede besocht en beproeft hebben/ en was af te brengen van de belijdenisse des Christelijken waerheydes. Soo is hy van de Quericheyde ende Rechter des stadts / als een ketter verdoemt / ende by den hoven van London verbrandt gheworden.

Thomas Suglus.

Thomas

Thomas Guglus wt Enghelant een Vicarj Prieſter m.cccc.xxvi.
der parochie Mauendon/is van de vpanden des wa-
rachthepys beſchuldicht gheweest van ketterſe/en-
de van een valsche gheuoelen, int Jaer/ m.cccc.
ende xxvi.

Hy is ontrent half vasten ontwijet / ende daer nae ver-
brandt gheworden.

Paulus Craus.

In selfde Jaer/ m.cccc. ende xxvi. is Paulus
Craus by de stadt van Sinte Andries gheuanghen/
van een Bisschop die Henrick genaemt was / ende is
van den selfden ouergheleuert in de handen des we-
reltlycken Ouerhepts / om met vper verbrandt te worden.
De sake ihns doots was / dat hy stoutelyc verwoy en ver-
achte de het boose en afgodisch geuoelen der Papisen van
het Sacrament des Auondtmaels : van het aeyroepen der
ghesloenen heylighen : van de Vorbtichte / ende andere din-
ghen die sy seer schandelyck in de Christuselijcke ghemeynte
gheuoert hebben.

Thomas Rhedonensis.

Thomas Rhedonensis een Carmeliter Monick /
wt Brankerijck ghebooren / is met de Venettaensche
Legaten in Italien ghereyst. Welcke / hoewel hy in
de onsupnere ende godloose Sedeloiden was / heeft
hy nochtans in sodanighen leuen / een middelmatighe ken-
nisse des warachticheyds ghehadt. De oorſake dat hy
Brankerijck verliet / om in Italien te reysen was / dat hy
wopede daer sommighe Sedturuchtighe ende Sobureesen-
de menschen te vinden / daer hy heylighelijck ende eerlijck
mede soude moghen leuen / ende daghelijck in alle godtsa-
lijcheyt meer ende meer toenemen.

Dulcx / dacht hy nergens beter te moghen vererijghen
dan in de stadt van Roomen / nae dien dat de selfde als het
hoofd des Christenhepts / ende een stoel des alderheylighsten
Apostels Petri / gheacht werdt. Soo is hy nae Roomen ge-
reyst : daer hyt gantsch anders in der daet beuandt / een
geestelijck

De Historien.

M. cccc.
xxvi.

gheestelick leuen / vande hy hoochmoedicheyde ende
wachtighe oueruloedicheyde: voor de vrees Gods / vande
hy enckel verachtinghe Gods / ende groote Godskasterin-
ghe.

Watmen
te Kloomen
windt.

So heeft hy ten laetsten in zyn sermonen sodanigen on-
geregelt leuen / sonderlinge der Cardinalen en ouerste Prie-
steren / die na haer seluen geestelicke hoosden des Christen-
hepts noemen / seer swaerlich gestraft. Maer want de duy-
sternisse het licht niet conde ontfanghen / ende de waerheyt
groote yuantsehay maecht / so hebben se Thomam als een
ketter beschuldicht / van dese Articulen.

De kercke.

De kercke heeft een reformatie van noode / ende het is
ghewis dat se swaerlyck ghestraffte ende ghereformeerde wor-
de.

De Ioden
en Turcke.

De ongelooouge Ioden / Turcken / ende Heydenen (die
in Mauritania wonen) sullen oock in den laetsten tijden
doek totten Heere Christo / ende den Christelicken geloos-
te bekeert worden.

Kloomen.
Den Ban
des Paus.

Dat Kloomen vol is van verschickelicken grouwel.
Dat des Paus ban / als onrechtelick gebuyscht wort / niet
te vreesen en is: dat oock de gene die hem verachten niet en
sondigen.

Op dese selfde tijt was te Kloomen een Paus Eugenius
genaemt / voor desen wert Thomas geroepen / ende als hy
daer quam / wert hy in den kercker geworpen. Ende als hy
een tijt lanck daer geleghen hadde / ende veel ende meniger-
lepe wijs ghepynicht was / hebben sy hem ten laetsten van
zyn priesedom ontwhet / ende daer na met vyer verbrant.
In Jaer na de gheboorte ons renigen Salichmakers Iesu
Christi. M. CCCC. xxvi. int vierde iaer na dat hy te Kloo-
men gheromen was.

Doctor Joannes de Desalia.

Johannes de Desalia een Predicant te Worms / is om
de wachtighe Religie veruolcht geworden: zyn arti-
culen daer hy mede beschuldicht is / ende die hy ghe-
leert heeft zyn dese.

Datmen alleen om niets / door louter genade / door den
ghelooen in Christum salich wert.

M. Flacius
lab. boek vii
blz 560

2. Dat de wyse wil niets en is.
3. Datmen alleen Gods woorit ghelouuen moet/ende niet de Wtlegginghe ofte de vaders.
4. Datmen Gods woorit/de een plaetse met de andere behoort te verclaren.
5. Dat de Prelaten der Kercken gheen macht en hebben werten te maken/ ofte de Schriftuere anthoriteyt te geuen ende te benemen.
6. Dat de menschelijcke insettinge/als vasten/aflaet/tierdaghē/ langhe ghebēden te lesen/ bedeuēerden/ ende dierghelucke/te verwerpen sijn.
7. Het laetste oylsel/het formel/ de doorblichte en de ghehoerchdoeninge voor de sonden/verwoyt hy/ ende seide dat des Paus geweld als een Querhoofst niets en was. Hy pree oock den houwelijcken staet der Priesteren/ en het Nuontmael onder beyde de specien te ontfanghen.

Hy is te Ments als een ketter verwesen gheworden int Jaer M. cccc. lxxxix. ende openlijck ghedoor/ welke heer Jan Keyserberch/ende H. Eughelijc van Grinswiche beyde Doctoren ende in der Heplijgher Schijf seer misghaghe/de die bekenden dat hy door enckel ingdr der Montiken verdruct was.

En Edelman wt Candien.

Iuentius de Histoyschijuer sept / datter in het rylant van Candien een man is gheweest/van het gheslachte des Heroginnes / die om de belijdenisse des Euangelischer waerheits beschuldicht/ ende na Petro Thomasio (die aldaer des Roomischen Paus Legaet was) een ketter verdoemt/ ende ten laetsten oock in groofter volstandicheit verbrant is gheweest: daer de andere/ die in ghelijcke saken beschuldicht waren/haer belijdenisse wederriepen / het welke gheschiet is int Jaer / M. cccc. ende EC.

Dese selfde schijft oock / dat dese Legaet het ghebeente van eenen die daer ghesouen was/dede opprauen ende baten der Kerden woyen/om dat hy na sijn door van ketterie beschuldicht was.

De moeder van Dion Jang.

In het getuyghenisse des Euangeliums te verclaren/ist seer schoon / datter gheenderhande aerr van menschen wtgestoten is/die God tot sijn en kinder warachticheydt betuyghen hier ghedopen en heeft

*Uela martyr.
pag 43*

M. cccc. xx.

Uela martyr.

De Historien

So is inder soek heerlycke exempel van vrouwen/die met mannelijcke stoutaasticheydt/ alle verdriet ende tormenten om den naem Jesu Christi wille gheleden hebben.

In Jaer M.CCCC.xc. was in Enghelant een Cerbaer Godvruchtighe vrouwe / Wido Jonge moeder / die om de belijdenisse des warachticheyts/mer grooter vromicheyt en stoutaasticheyt/de pijn des ypers gheleden/ende alsoo den doot ouerwonnen heeft.

Agter Dule.

Nota de
Dier was in Englant een Edelman/een Ridder Agter Dule ghenaemt: dese is om de belijdenisse ende bescherminge des warachticheyts en Euangeliums Jesu Christi gehangen ende verworcht geworden.
In Jaer M.CCCC.xc.

Hieronymus Sannorola.

Hieronymus Sannorola / een prediker Monich uit Italien / een wel gheleert man/ heeft in zijn predikinghe seer sterckelich den verdouen aerdt des volckes ghestraft/ die tot alle boosheyt ghenegen waren/ende in sonderheydt heeft hy de gheestelicken (somen se noemt) beschuldicht/als sy den oorspronck alles quaets waren/en heeft een reformatie begonnen/door hulpe ende bystant van sommighe gheleerde mannen onder de Prediker Moniken. Welck de Paus aenmerckende/ en sorggende dat Hieronymus (die nu van grooter aensien by allen volcken was) zijn auctoriteyt soude vercleynen oft te niete brengen/ heeft een Vicarius in dese reformatie verordent/ welcke met veel supersticien de gereformeerde ouervalle heeft/ welcker supersticien Hieronymus alcht teghen stont. Daerom is hy by den Paus verclaecht / ende als Hieronymus noch tegen des Paus ghebor den Vicario wepgherde ghehoorsaem te zijn/ is hy inden ban ghedaen.

M. 1111. M.
Maer Hieronymus liet niet af van prediken/ hy dreyt de Italien met den toorn ende gramschy Soda/ ende seide te voren ende propheteerde dat het land van de Franchosen verdoome soude worde/ om de prachtighe hoouerdicheyt en ouertollicheydt des volckes / en bysonder om der valschen geestelicken ontucht/giericheyt ende ouerdaer/welcke God niet ongestraft soude laten / gelliet namaels wel ghebleken heeft/also Coninck Carel in Italien ende te Rome quam/ ende de Paus Alexander so benaude/dat hy niet hem een verdrach moeste maken.

Ende want hy niet af en liet van predicken / so hy daer om voor den Paus ontboden / om rekeninghe van zyn nieuwe leeringe (so noemdense de Evangelische waerheyt) te geuen. Maer als hy daer om seker periculen wille zyn onschult dede / dat hy niet comen en mocht / wort hem vanden Paus het predicken verboden / ende zyn leeringhe onuerhoort ende onbewesen / als schadelic / oproerich ende valsche verdoemt. Hieronymus menschelijcker wyse onsiende de perickelen die daer door comen mochten / heeft door vreesse afghelaten te prediken. Maer als het volck daer seer nae hongherden ende hem baden. dat hy prediken woude / heeft hy dat wederom int Jaer M. CCCC. xcvi. begonnen / in de Stadt Florents. Ende hoe wel dat hy van velen vermaent worde / dat hijt byten het beuel des Paus niet doen soude / soo en heeft hy daer niet op gheacht / maer vymoedighlyck voortghegaen.

Als nu de Paus ende zyn Hovelingen dit verhoorden / zyn sy seer met gramschap teghen hem ontsien / ende hebben hem nu wederom als een ketter die hardneekich was / verbanen. Maer Hieronymus ginck alstijt voort en leerde het volck / ende seide / datmen op sulcken dan niet behoort te achten / die teghen de rechte leeringhe / ende teghen het ghemeyn profste ende weluaren der ghemeynten was / daer het volck boot geleert ende ghebeter mochte worden: daer het rijck Christi door vermeerderd / ende des Dupuels rijck door vallen soude.

In alle predikinghe belofde hy niet anders te leeren dan dat reyne woort Godts: ende protesteerde doock dickmaels / datmen hem bewyfen woude / oftmen hem opt anders hadde hooren leeren. Want hy by zyn conscientie niet en wist dat hy per byten Gods woort gheleert hadde. Wat Hieronymus ghelobert heeft / machmen wt zyn boeken die hy gemaect heeft / wel merken.

Daer na ontrent den Jaer M. CCCC. xcvi. is hy van des Paus onsaers wt S. Marcks Clooster ghevanghen ghenomen / met twee andere / Dominicus ende Siluester / die oock de leeringhe Hieronymi toefonden. In de ghevanckenisse heeft hy ghescreuen op den troostelijcke Psalm / Den. xvi. een seer schoone wlegginghe oft meditatie / daer hy den strijde des vleesche / mit den gheest ofte ghelouue seer sijn bescreuen.

Daer nae zyn des Paus legaten te Florents ghemomen

De Historien

enccc. xlvij

ende hebben dese dese Goduruchtrighe mannen tot weder-
roepen ghehouden met sware drevgementen: maer sy sijn
beständighe gebleuen. So sijn de ouersten des raets met des
Paus Commissarien te samen gecomen/ en hebben somms
ge articulen wt ghetecken/ die sy den volcke voorghelēsen
hebben/ als oorsaken waerom dese goede mannen niet rech-
te verwesen ende ter doot veroordelt werden.

Orbiechte
Opvoer.

1. Dat sy de Orbiechte verworpen hadden.
2. Dat Hieronymus de Surghers tot opvoer en oneenic-
heyt bewoghen hadde.

Den ban.

3. Dat sy des Pauselijcker heylicheyts citatie/ vermanin-
ghe ende ban veracht ende verworpen hadden.

Den Paus.

4. Dat sy de Pauselijcke heylicheyt schandelijck gelastere
ende bespot hebben.

Christum
totgetuyge
gheroepen.
Propheet.

5. Dat sy Christum tot getuygen haerder ketterien aenge-
roepen hebben.

6. Hy heeft hem voor een Propheet voorghelēuen/ dat
hy doch niet gheweest en is.

Dese ende diegelycke meer/ die doek eenfdeels ghelogen
ware/ sijn den volcke voorghelēsen. Doe vracchedemen Hie-
ronymus ende synen medegezellen/ oft sy noch wederroep-
ende van hare dwalingen affstaen wouden. Hy antwoorde/
dat sy met Gods hulpe by de bekende waerheit wouden
blijuen/ ende daer niet afwijcken.

De gradat-
ie.

So sijns van den Bisshof Pasion/ de eene na den ande-
ren ghedegradeert/ en van Papiselijcker wijnghe berooft
ende also de wereltlijcke Quereht den staet van Florents
ouerghelēuert / met een ernstighe vermaninghe met hen te
handelen ende voort te varen / als men met den hardenockts-
ghen ketteris behoort/ op dat de boose wech gheholpen/ en
de goede onvoorijsticht blijuen.

Also heeft men de vrouwe ghetuygen Christi eerst opente-
lijck aen de werck op gehangen/ ende daer na tot affchen
verbrant/ ende de affchen by een gheuecht / ende int waeter
Arnum gheworpen / op datter niet van hen ouer en bleue.
Dit is gheschiet int Jaer ons Salichmakers / M. CCCC.
xviij. den xliij. Maeye.

Is nu de Antichrist de Paus van Aoomen/ sijn Ap-
ostelen ende Discipulen / de Bisshoppen / Bapen en
de Monicken ineynden / dat sy doot haer moorden/
woeghen / branden ende dooden / het Euangelium/
ende

ende de blenders des warachticheyts wtgheroept/ verduurt
ende te niere ghebrachte hadden/ ende datse nu wy onbehin-
dert haer spel mochten spelen/ Christum wt zijn aghyk stoo-
ren/ ende self heerschappie in de herten ende conscientien
der menschen nemen: heeft ten laetsten den almachtigen
ewigen God verdioten / die daer beroert heeft den Gheest
des Hepligen mans Marten Luthers/ door welcken hy de
Sonne des Euangeliums claerlyck ouer het gantsche Chri-
stendom/doen schynen heeft.

In den Jare na der gheboorten ons eenighen Salichma-
kers Jesu Christi/ M.C.C.C.Xvij. hadde de Antichrist wt
ghesonden Aflaets briuen/ daer hy de sonden om ghelt me-
de vergaf ende quyt scholt. Welcke Aflaet te Wittenberghe
in Sassen lant wtghericht ende vercocht werdt van eender
Jacoppnen Monick Terelius ghenaeamt/ welke seer schan-
delijck ende lasterlyck daer van predichte: onder andere leer-
de hy den volcke/ dat soo haest als den penninck in de kiste
elkacte/so voeren der ghestouender sielen flux wt het Va-
geuier inden Hemel.

Tegē desen en zijn goddeloose predikinghe heeft Luther
seker articule gemaect/ welke hy voor de kerckdoet geclamt
heeft. Daer na heeft Terelius/ willende den Paus behagen/
een versameltinghe van Monicken ende Sophistische Doc-
tozen beroepen/ van welcken hy begheerde datse tegen Lu-
ther schryuen souden. Hy en heeft oock niet sille geweest/
maer heeft in zijn Sermoonen Luther een ketter genoemt/
ende gheroeppen datmen hem niet vper verbranden soude.
De Articulen ende het Sermoon dat Luther vande Aflaet
ghemaecte hadde/ dede hy openbaerlyck verbranden. Soo
hebben Terelius ende de sone Luther ghedwonghen/ door
haer groote beroerte/ om de waarheyt voor te slaen / ende
breeder daer van te schryuen.

Als nu de Sophisten van Louen/Colen/ en andere dier-
gelijcke vpanden tegen Luther schryuen/ heeft hy gepodret
gewees ten laetsten andere matere oock te roere/ namljck
Van het onderscheyt tusschen de goddelijcke geboden en
mensschelijcke insertinghe.

Van het schandelijck misbruyck des Sacraments des
Auantmaels/ in roopen ende vercoopen: ende int op offerē
voor de leuendighen ende dooden.

Van de omerchte boete.

Van vergheuinghe der sonden.

m.cccc. lxxv.

Van het ghelouue.

Vanden Aflaet.

Van de beloften/ende dierghelycke meer andere/diemer
wt zyn hoecken spueren mach.

So is hy vanden Paus/ die nu mercte dat Babylon zyn
hoofstade began te vallen/inden ban gedaen/ende zyn Ar-
ticularien zyn als ketterse veruloet ende verdoemt/ ende in
allen landen bynaest/ verbrant ghe worden. Want de Ba-
bylonische hoere/die daer droncken is van het bloet der heylighen
haerder hoererissen/Also datse alle waerden/Keyfers/Conin-
ghen/Worsten (wtgenomen seer luttel die de waerheyt gon-
stich waren) om het Euangelium te verdempen/ en de gods-
salighe Predicanten te vermoorden. Ende hoe wel dattet
hen van God niet toeghelaten en was / den heylighen man
Gods Martinum Lutherum te dooden/ en om te brengen.
So hebbense nochtans haer wreetheyt bechoont aen ander-
re / die door de leeringhe ende schriften Lutheri tot de kenni-
nisse des warachtichepts gheromen zyn.

Johannes ende Henricus / twee Augu-
stiner Monicken.

TE Antwerpen in Siabant was een Augustiner cloo-
ster/ daer de Monicken wt de schriften ende boeckē
van Luther de kennisse des warachtichepts gheres-
ghen/ende den volcke wederom geleert hebben. Om
welcker saken wille sy gheuangen / ende te Wiluoiden
gheuoert zyn gheweest / daer de Louensche Magistri Ro-
stri seer groote vlyticheyt ende neersticheydt ghedaen heb-
ben / om dese Monicken af te brenghen van de belijdenis-
se des Euangelij / ende hebbense ghedreycht te dooden en-
de te bianden/waert datse niet wederriepen en verloochens-
den de waerheyt/diese eens beleden ende bekent hadden.

So hebben zye met haer tyrannische drengementen soo
verre ghebracht / datse alle afgheualen zyn/ behaluen drie
alleen/die in de belijdenisse bestandich ghebleuen zyn. Dese
zyn van Hoochstrate ende sommighe andere Kettermees-
ters (die wel te rechte meesters ende hoofden in Ketterien
ende dwalinghen zyn) gheuraecht gheweest; inden eers-
ten wat sy ghelooften? Daer op sy gheantwoort hebben
dat sy de twaelf Artikelen des Christus gheloofs ghelooft-
den ende hielden/ende oock alle wat de Euangelische ende

Sibels

habas.

Wiluorde.

Clementia

Hoochstra-
te.

Ghelouue.

Sibelsche schriften veruaet is / oock dat sy een Christelycke kercke gheloofden : Maer niet sodanighen als de kettermeesters gheloofden.

Ten anderen waerhden sy / oftse oock gheloofden de instellinghe der Concilien ende oude vaderen ? Sy antwoorden / datse die insettinge gheloofden / soo verre als sy met de goddelijcke schriften ouer een quamen / ende niet teghen en waren.

Ten derden waerhden / oft sy oock gheloofden / datse Paus inset doolijck oft verdoemelijck sondighen / die des Paus ende vaderen insettinge ouertreden ? Sy antwoorden / dat sy gheloofden dat de gebaden Gods salich maecten ende verdoemden / ende niet menschelijcke insettinghe.

En na dat de kettermeesters niet achterghelaten en hadden met soeticheyt en met hardicheyt / om de goede Christenen tot wederroepinghe te brengen / en niet en vorderde : So hebben sy ten laetsten besloten / sulcke hardtnekkighe ketters (als syse noemden) den wereltlijcken rechter ouer te leueren (gelyck als Christus Pilato ende den Heroden ouer geleuert wert) om te dooden. So zynse van Wiluorden nae Suesel geuoert / en aldaer neerstelijc inde kercker bewaert. Niet langhe daer na zyn oock te Suesel geromen / de Sophistische Doctoren van Louen / namelijck / Hoochstrate / Egmonda / Godeschalck / Vathomus / Auerdus / ende Pascha een Carmelijt van Mechelen.

Op den eersten dach Julij / liep het volck hoopsche wijsse na de merckt toe / maer daer was seer luttel vreemt volck (om dat alle dese handelinge seer heymelijck bescheet was.)

Daer quamen de drie Bedelordens met crupren ende vanden / gelyck haer gewoonte is / als sy met heerlijcke pompe en / ende pracht wgaen willen. Als sy nu oordelijck haer ghestelt hadden op het Schauot / de Doctoren der goddelijcker schijft / ende de Abten in die plaetse der Bisschoppen saten / met haren Insulem ende gewoonlijcke stauen : wert de Jonckste van de drie (een ionck / maer een gheleert ende welsprekende man) voortgebracht ouer de merck / en binnen ghelept. Een corte wyle daer na quam hy wederom wt op het Schauot / met Misscelederen becleedt. Midden op het Schauot stont een tafel verciert ende bedeckt / als een Altaer. Voor dese tafel knielke hy neder / met den aensichte tot den volcke. Niemandt en conde aen hem ghemercken eenige tecken van vreesse oft verschijkinge. Achter hem

Concilien.

Te Suesel
gheuoert.

Pompo.

M. D. mly hem stont de **Sardiaen** van de grauwenonicken/ ende began te prediken: daer tegen ouer stont een **Bisschop**/welcke met een open boeck heeft begonnen de Ceremonien wt te richten. De wyle dat dit al geschiede/ van elf vren af tot by twaelf vren toe/so dat de eene predicte/ ende de andere hem ontwijete / is de **Jongelinc** al in eenen doene ende wesen ghebleuen/van zender coluere ende onuerandert. Syn aenghesicht was schaemachtich en weselech: waer wt men lichtelich afnemen conde / dat hy niet alleen den doot verachtete/maer dock / dat hy gantsch een bescheyden sacchemoedich man was. Syn wesen ende manieren waren also ghesfelt/ als oft hy int ghebet/ende int ouerdencken der hemelscher dinghen gantsch hertelich geweest ware. Alsin hem ver beual te doen/dat heeft hy willichlijc ende gehoorsaemlyck volbracht. Als nu de Ceremonien met hem ghepndicht ward/ende hy nu van een **Priester**/een leerche ofte werelich (soment noemt) ghewoorden was/ is hy wederom/maer in andere cleederen/binnen ghegaen.

Ontwijet.

**Stantua-
sicheyt.**

Coits daer na zyn de andere twee voort ghecomen/welcke ouder waren/dan de voorghenoemde. Want dese twee hadden baerden: maer de ander **Jongelinc** was gantsch glat ende baerdeloos. Dese twee quamen dock in sadantigen gestaltenisse/datmen haer bestandicheyt en vrymoedicheyde lichtelich sien ende sporen conde. Sy worden dock ontwijet/en van haer **Priesterdom** ofte **Monickdō** beroofte. Ende ginghen also van het **Schauot**/binnen / daer sy haer vonnis ende sententie ontfanghen hebben.

Ontwijet.

Ende hoe wel datter recht ende billick is/ ende bysonder te **Bruessel** gewoonlich/dat eens peghelijc beschuldighen opentlich voorgelesen wort/eer sy steruen: So is dat nochtans in dese sake/wt schaemte ende groote ongerechtheyt achter ghelaten.

**Den troost
der Doy-
sien.**

Hoochstrate de **Doctoer** van **Bouen**/ is tot hen gecomen om haer te vertroosten/ende heeft gheseyt:wouden sy noch wederroepen/hy hadde de macht haer vry te laten. Daerop antwoorde de eene: Dat zyn de woorden **Pilati**: ende ghy en hebt gheen ghewelt ouer my / ten sy datse v van bouen ghegheuen ware.

Onlanx daer na heeftmen alleen de twee/namelich/ die daer eerst wt quam/ende een van die laetste/voorgebracht/ ende **strax** na het vper ghebracht / datmen daer voor op de **Markt** bereyde,

Alsmense

Alsmense nu daer henen leyde/ ende sy haers selfs cleede-
ren wt togen/werdender veel schoone redenen van haer ge-
hoort:wt welcken alleman claerlyck heeft mogen merken/
dat sy vrome ende goduruchtighe mannen waren/ die her-
telycken seer verblijft zyn geweest/om datse ontbonden sou-
den worden/ende by den Heere Jesu Christo comen.

Sy beruychden oec sonder ophouden/ dat sy storuen als
Christen luyden:dat sy oock gheloofden een heylighe alge-
meyne Christelycke kercke/sp seiden oock/dat dit den dach
was/die sy langhe tyt begheert hadden.

Als sy nu tot op het heinde toe ontleedt waren/hebben-
se alsoo een langhe tyt ghesaen/als die niet aengebonden/
maer van selfs den pael daer sy aen verbrande souden/aen-
ghegrepen.Het vper ginc lancksaem aen/ende al saghen
sy den roock op rysen/welcke de vlamme haest volge/moe-
ste:so en zynse nochtans niet cleynmoedich geworde/maer
(somen wt haer ghelaet/aensticht/en oogen oordelen mochte)
zyn hoe langher hoe meer ghetrooster/bestandiger/ende
beter ghemoet gheworden. Men sach aen haer een won-
derlycke vrolyckheyt/alsoo datter veel meynden dat sy
lacheden.

Onder anderen beleden sy de artikelen des gheloofs: en
songhen/Te deum laudamus:die eene het een veers/de an-
der het andere. Doe de eene sach dat het vper onder zyn
voeten aen sack/seyde hy/dat hem dochte dat meder roosen
onder stropde. Zyn vper hebben sy menichmael Jesus ghe-
roepen/ende zyn alsoo haest van de vlamme des vpers ver-
sickt gheworden:ende hebben alsoo den Heere haer sielen
opgheoffert. Welck gheschiede/inr Jaer M. CCC. ende
xxxij. den eersten dach des maents July.

Den derden en hebbense niet voortghebracht. Waerom
dat sulcx niet gheschiet en is/is noch onbekent. Sommighe
seggen dat hy wederroepen heeft. Maer dat en is niet ghe-
looflyck: want dat souden se sonder twissel openbaerlyck
voor het volck laten doen hebben. Sommighe meynen dat
hy heymelyck vermoort is.

Nicolaus van Antwerpen.

In dese tyden was Cantwerpen/en in de omliggende
de plaetsen veel volck van alderhande menschen/die
de smake des goddelicken woorts begonnen te erly-
gen. Onder andere/wasser te Mels (dwelc twee my-
len van

De historien

m. D. xliij. Ten van Antwerpen gheleghen is) een Pasfoor / tot wiens predikinghe seer veel volck liep: also dat hy dickwils in een open plaetse moest predikē / om de menichte des volck. Als hy lange tijt vrymoedichlyck het woort Gods vercondicht / ende de valscheit ende boosheyt der mensche ontdeckt hadde: soo heeft hy oock in zyn alderlaetste predikinghe hem seluen openlijc voor dē volcke beschuldicht / sprekende van de Misse / ende seide: Wy zyn gewisselijck ergheer en booser dan Judas de verrader was. Want hy heeft Christum den Heere vercocht / ende geleuert: maer wy vercoopen hē v / ende leveren hem niet.

De Papen
ergheer dan
Judas.

Cortelijc daer na hebben de Papen ende Moniken besnijt / dat het Euangelium so goedē voortganck hadde. Zorgghende dat haer den roof wt het kinnebacken ontnomen soude werden / hebben se een mandament van den Keyser verworuen / teghen desen Pasfoor ende een Augustiner Monick die binnen Antwerpen predichte. In welck mandament beuolen ende toegelaten was / datmen se het opperste cleedt benemen soude / diemen in sodanighen vergaderinghen ofte predikinghen beuonde. Ende die den predcant self vinge / die soude dertich Carolus Guldens te loonne hebbē. Also wert Christus wederom om dertich penninghen vercocht.

Het opper-
ste cleet ne-
men om
datmen de
predikinghe
hoort.

So ist gheschiet op eenen Sondag / int Jaer ons Heerē Jesu Christi / M. CCCC. ende xliij. dat het volck niet achtende op sodanighen mandament / te samen ghecomen is op de plaetse daermen de schepen rimmert. Ende als sy langhe tijt den Augustiner Monick verwacht hadden / en hy niet en quam: soo stonter een Priester op / Nicolaus genaemt / die in de heplighe Schrijuere wel gheleert was / en heeft gheseyt: Na dien dat de Predicant niet ghecomen en is / soo ist nochrans onbehoorlijck / dusdanigen vergaderinge hongertich / sonder eenich voetsel des goddelijckē woorts te verlaten. Soo is hy op een schip dat daer gemaect was / ghecomen / ende heeft het volck veel meer wt de heplighe goddelijcke Schrijuere beduyt ende gheleert / dan sy opte te voren ghehoort hadden.

Om welcker sake wille / dat hy daer na van twee vleeschslachters knechten aenghetast is / ende in handen des Querehepts gheleuert. Ende is des anderen dachs des maendaechs (na dat hy de supuer Euan gelische Kerkinghe stantuaaselijck beleden hadde) in eenen sack ghenaept / ende
hacselijck

haestelijck om de vreesse des volcx/ by des stadts Crane in *m. D. xliij.*
 water gheworpen/ int Jaer ons eenighen Salichmakers/
 M. CCCC. xliij.

Heinrycus Hudypen.

Inde Jare M. CCCC. en xliij. is Heinrycus Hudypen een Augustiner Monick/ van Antwerpen te Siemen gecomen/ ende heeft aldaer doort begeeren van sommighe goduruchtighe mannen het Euangelium begonnen te vercondighen/ ende heeft alsulcken voort ganck ghehad door de ghenade des Heeren/ dat in korter tijt aldaer de gantsche stadt haer na den reghel des heylighe Euangeliums gereformert en herstelt: en den buyceesten den Paven en Moniken verworpen/ ende versmaet hebbe.

De Bisschop van Siemen leyde veel listen ende laghen *Siemen.*
 om hem te vangen en omme te brengen: maer de Erbaren wiffen raet des stadts heeft daer voorsichtich in gheweest/ ende heeft den heylighen man van den bloetgierigen woluen beschut en bewaert. Ende hoe dat de Bisschop met zijn genaemde geestelijckheyt woelde en raefde/ met Concilien by een te roepē/ met Pauselijcke ende Keyserselijcke mandamenten/ so en heeft Heinrycus nochtans niet afgelaten/ het woorde des Heeren te vercondighen: wel wetende/ dat hy in sodanighen saken meer behoorde Godt gehoor/ saem te sijn/ dan den menschen/

Ten laetsten is oock gheroepen gheweest van Nicolaus Goye Pastoor/ ende sommighe andere vrome Christenen vā Meldorf in Diethmaer/ om aldaer ooc het woorde *te Meldorf*
 Gods te vercondighen/ ende haer te verlossen wt de tyrannie ende ghewelt des Antechrists: dwelck hy gewillichlyck (hoe wel dattet die van Siemen mishaechde/ die de ongestumicheyt der Diethmaerschen wel kende) aengenomen heeft/ ende is aldaer ghereyst/ int Jaer ons Heeren ende eenighen Heylants Jesu Christi/ M. D. ende xliij. des maendaechs in den Advent.

So haestelijck als hy daer gecomen was/ hoewel hy noch niet ghepredickt en hadde/ wert de Dupuel met zijne lidmaten toornich/ ende verwekede de Jacoppne Monicken ende ander Paven/ die met malsanderen raetslaechden/ en besloten/ datmen dat voor al beschicken moeste/ dat hy niet en predickte. Want die swarte nachtwulen haten het clare licht des goddelijcken woorts/ en vreesen dat haer werck en geneynst:

m. D. xliij.

gheueynfshēyt int licht ghebrachte mocht werden: ende dat alsoo haer ryck een eynde soude nemen.

Soo maecte hem de Prior van de Jacoptnen op / ende reysde totter heyde voor de achtenveertich Regenten / des gantschen lants / ende claechde hoochlyck / dat de Monick van Bremē gecomē was / om het gantsche lant van Diethmaer te verleyden / ghelyck hy Bremen ghedaen hadde. Dese Prior hadde tot zynder hulpe des gemeynen lants Canselier M. Gunther / ende oock Peter Rannen / beyde groote vanden des woorts Gods. Dese twee holpen den Prior met aller vlyticheyt / ende hielden den anderen xvi. Regenten (dwelck ongheleerde ende eenuoldige mannen waren) voor / wat grooter lof dat sy int gantsche Nederlandt / en by sonderen grooten danck dat sy van den Bisschop van Bremen verdienē souden / waert dat sy desen Monick ter doot brenghen ronden.

Als die arme ongheleerde luyden dat hoorden / besloten sy in zynen doot / eer sy hem oock oyt gesien hadden / ick late staen / ghehoort oft ouerwonnen met rechte. Hy schreueit aen den Pastoor van Meldorf / dat hy Heinrichum verlaeghen soude / eer hy predicate; op de hoochste straffe. Maer de Pastoor ende Heinrichus en achteden op sodanighen gebot niet: ende Heinrichus is op den stoel gegaen / ende heeft seer ooperichlycken ghepredicht: ende het louter woorde des almachtighen Godts vercondicht / also dat de gantsche gemeynthe van Meldorf daer in gerust ende wel gemoet was / ende danckten Godt / dat sy door zyn ghenade sodanighen predicant ghecreghen hadden. Die dede Heinrichus een tye lanck tweemaal des daechs: alsoo dat het volck ten laetsten began te mercken / hoe datse door Papen en Moniken verleyt ende bedioghen gheweest waren.

Minder-
broers.

Sinnen middelen tyden en rustede oock de Prior niet / maer heeft den grauwen Moniken / die haerseluen Minderbroers hieten / tot behulp ghenomen. Want onder allen anderen en isser gheen gheschickter volck / om den eenuoldighen menschen / door geueynfshēyt te trecken ende te verleyden / als dese grauverts zyn.

Soo schickten de grau Moniken haefftelick tot sommighe vanden regenten / namelick tot Peter Ranner / Peter Schwijn / en Claus Rode: ende seyden tot hen met groorer elachte / dat de Retter predichte / ende het volck verleyde / die hem eensdeels alrede aenghingen: en waert dat sy niet
tot en

toe en saghen/ende den Ketter ombrachten/so soude Ma-
rien lof/met den heylighen twee Cloosteren / te niere gaen:
Dat was de Schijftruere daer sy den Ketter mede verwon-
nen ende ombrachten.

Als nu die arme onuerfandighe luyden dat hoorden/
worden sy toornich. Ende Peter Schwijn antwoorde daer
op: datmen den Pastoor ende Heinricho geschreuen hadde/
waer hy doe soude moete: en waert noobich sy woude noch
wel eens schijue. Daerop antwoorde de Prior: Neen/maer
ghy moetet anders aen stelle. Want begint ghy de Ketter te
schijuen / so sal hy v weder antwoorde/en so sulc ghy son-
der ewijfel oock verleyt worden/ eer ghij ghewaer wortien-
toemt hy te worde/ soo en crijchtmen geen eynde daer af. waerheyt.

Doe besloten sy eenen raet/datmen hem inder nacht hey-
melijcken moeste vanghen / ende soo haestelijck verbran-
den / eer dattet den luyden kennelijck worde. Sulcken
raet gheueil hen allen seer wel / bysonder den grauwen

Moniken.

Soo hebben se wt allen omliggende dorpen de boereh by
een gheroepen/ende beuolen datse heymelijck by nacht ro-
men souden ter Nieuwerkerke in St. Sunthers des schij-
uers hups/ dan daer ginghen sy met den gaetschen hoop
na Hemmingstet/ een half mijle van Meldorf/ ontrent vijf
hondert boeren.

Als sy daer te samen ghecomen waren/ wert daer open-
lijck gheseyt de oorsake/ waarom datse daer gheroepen wa-
ren: want niemant en wistet dan alleen de gheroepen hoofs-
luyden. Als de gemeynman dat hoorde/ woude en se weder
te rugghe trecken / ende sulcken hoosen werck niet begin-
nen. Daer de hoofs-luyden geboden hen op lys ende goet/
datter niemant soude wech gaen: brachten oock drie ron-
hambtirger biers/ welke sy wt droncken/ op datse te inde-
digher souden sijn. Soo: zuse dan inder middernacht/ on-
went waer hi sien met ghewapender hant te Meldorf ge-
comen/ den negghen si en Decembite.

De Jacobiten oft prediker Moniken gaten hen roet-
seu ende factelen/ dat sy sien moechen/ ende dat Heinricho
hen niet en ontleye. Soo vielen se met ghewelt in des Pa-
stooris hups/ ende sloeghent al open ende lousstraken/ ghe-
lijck volle dronckighe boeren pleghen. Wat sy vonden van
stuer/gout oft ander tuweel/ datnamen sy mede. Sy gre-
pen den Pastoor/ hielden/ sloegen en staken hem/ en vieren
Slaet

Hoe crach-
tich is de
waerheyt.

moet niet
vrijdijc niet

moet niet
vrijdijc niet

Mercke
doch dese
heylicheyt
aen van de
moniken.

De Historien

m. D. xliij. Slaet doot/laet doot. Dominige staken hem naeck op de straten in dieck ende vuylicheyt: ende namen hem ghevanghen/roeyde hi soude met hen gaen: andere riepe men soude hem laten gaen/want sy geē beuel hadde om hē te vangē.

Daer na als sy haren moet ouer de Pastoor gecoelet hadden/grepen sy Heintycum naect wt den bedde: sy sloegden staken/ende trocken hem: sy bonden ijn handen vast achter op synen rugghe: sy leesden soo iammerlyck met hem / daer tet Peter Mannen sock began te verdieren (die nochtans een venghich vyant des woorts Gods was) ende beual dat men hē soude laten gaen. So steypen sy hem naect en baruoets in coudē ende ijs/tot Hemmingstet/also dat ijn voeten ghewont waren. Van daer toghen sy hem den selfden nacht tot der Heyde / daer brachten sy hem in eender Pastopen hups/ende storen hem in een kelder: daer hem de dronckhighe boeren bewaerden/en den gantschen nacht bespotteden.

Onder anderen quamen tot hem heer Simon Pastoor van Aldenwoorde/vesi heer Christiaen Pastoor van Nieuwerkercken/beyde vast ongleerde veruolghers des waerhepts:ende vrachden hem/wt wat oorsake dat hy dat heyligh cleet aeghelept hadde. Waerop hy vriendelyck wt der Schuyt geantwoort heeft:naer sy en verstondens niet. **M.** Gunther quam oock tot hem/en vrachde/ofi hy lieuer aeyden Bisschop van Bremen gheschiede woude zyn / ofte al daer in Diehmer ijn loon ontfangen: daerop antwoorde Heintycus: hebbe ick pets onchustelich gehadelt of geleert/soo cont ghy my wel daerom straffen. Doe riep **M.** Gunther: hoor ghy wel myn lieue vrienden, hy wil in Diehmeracy sierven: Maer het volck dronck ende soop den gantschen nacht ouer.

Maethouders. Des morgens ontrent acht vengingen sy op de Marre te rade warmen met hem doen soude. Daer riepen de volckle boeren: verbrande hem/Int vyer daer mede/soo sullen wy van Godt behoede worden/ende vanden menschen eere gewinnen:want hoe hy langher leeft/hoe hy daer meer verleyden soude:wat batet lange beraden/hi moet doch sierven.

Daer na weter wt gheroeven/dat alle die hem hadden helpen vanghen/sonden met haer geweer by den vyeremensen. Daer quamen oock de grau Moniken/ende sterckten den boeren in haer boosheyt / ende sepden: Wy doct ghy recht:ende stouddat also dat arm volck toe. Doe namen sy hem/

sp hem/ende bonden hem aen den hals aen handen en voeten/ende brachten hem met groot gheerijt ende ghebaer na den ypere toe. Als hy daer quam/veroordeeldē sp hem met deser sentencie tot der doot/ welke de Doocht wt sprach/ ende seyde:

Dese booswicht heeft geprediet tegen de Soeder Gods/ ende teghen den Christelijcken gheloouewt welker oorfa- ke ick hem veruigse ende veroordeele/ van weghen myns ghenadighen heeren des Bisschops van Siemen/ tot den ypere. Doe antwoorde Heinrichus: dat hebbe ick niet ghe- daen. Doch O Heere/wie wille geschie/ ende heffende zyn ooghen ten hemel/sprach hy: Heere vergeefst haer/ want sp en weten niet wat sp doen /uwē naem sp alleen geheyt/ licht/hemelse vader.

Daer quam eenen onghelcerden grauwen Monick tot hem/om zyn btechte te hooren. Heinrichus vrachde hem: Soeder/ hebbe ick v opt eenich leet gedaen:hy seyde/ neen. Wat soude ick v dan btechten oft van v begheeren/dat ghy my vergheuen soude? Doen ghinck de grau Monick met schaemte wech. Doen sloeghen sp hem met alle geweld/ een sloech hem met een stootdegen op zynen cop/een ander met een vuyfthamer/een ander stack hem in zyn zijde/ de ander in synen rugghe/een pegelijck daer hy hem best raken conde. N. Sunther stoude het volc toe/ en vermaendense/tesp se aen/ ende sprach: Wij roe / lieue ghesellen / hier woont Godt.

Het yper en woude niet brandē/hoe dat zijt ooc aenflakē/ Het yper en is tweemaal garsch wtgegae/welc sp voor toouerie duy en brant dē en wt gauen/en en lierē niet af van slaen en stekē/dwale niet. wel twee vrien lanc duerde: binnē welckē tijt hy naect voor den boerē in zyn hemde stont/met opgeslaghen ooghen ten hemel waert. Ten laetsten haelden sp een groote leeder/ op welke sp hem vast bondē/dat sp hē int yper woypē mochtē. Doē began de goede Martelaer Christi zyn geloof te spreken:maer een sloech hem met der vuyf voor synē mont/en sprach:ghy sult eerst branden/daer na leeft soo veel als ghy wilt. Daer tradt een met zynē voer/op zyn borst/ ende vant hem alsoo hare aen eender sporce aen zynen hals /dat hem mont en wuse bloede/om hem te woighen. Want hy sach/ dat hy van soo veel wonden (diemen tot iuwelijck toe aen hem gheetē heeft) niet steruen conde.

Daer na richteden sp hem op/met de leeder/ende eener settede

m.ccc. vvo.
Gruu Mo
niken hep
licheyt.

Beschul
dinge.

Luc. 23. d. 33.
Act. 7. f. 59.

De Historien

in D. xliij.
 settede zyn hellebaerde daer onder/om op te helpen richten.
 Want dat landt hadde doe gheen scherprichter. So glufte
 de hellebaerde van de leeder/ ende doorfack den heylighen
 Martelacr/ ende de leeder viel ter zydē van het
 hout af.

Met een vuyfshamer/mer wort hy geslage.
 Doe fley Johan holin/ ende nam een vuyfshamer/ende
 floech hem soo langhe op zyn borst/dat hy starf/ ende hem
 seluen niet langher en voerde. Maer want het hout niet
 bianden en woude/brieden sy het lichaē op de colen. Maer
 wantet also niet verbiant conde worden/ so hebben zyt des
 anderen daechs/welcke den derden Sondach des Aduents
 was/handen ende voeten afghehouwen/ een niet vper ges-
 maect/ende die daer in verbiant/ende het lichaem hebbēse
 se begrauen/ende als ontsunige menschen/daer ronts om-
 me ghedanst ende ghespronghen.

Joannes Diethmaer.

Nota nuont pag 182
Dier en houten is in Diethmaer gheuanghen geweest
 om den naem Jesu Christi ende zyn heyligh woor-
 een die Joannes genaemt is. Dese en heeft niet al-
 leen veel spyticheyts/ ende verdriet gheleden/maer
 is oock seer vromelyck om het Euangeliums wille ghe-
 foruen.

Gasper Tauber/ende Georgius
 een boeckvercooper.

Nota nuont pag 183
Tweenen in Oostenryck is Gasper Tauber/ om
 het gheruyghenisse des Euangeliums gheuanghen/
 onthafft/en ten laetsen mer vper verbiant geweest
 in welke plaetse ooc Georgius een boeckvercooper/
 om zyn oprechte Euangelische belydenisse seer wreedelyck
 door het vper den Heere opgheoffert is.

Joannes Castellaen.

Notas
Juden Jare onses eenighen verlossers Jesu Christi/
 M. D. en cricht. isser gheweest een Doctoor/ in de gods-
 delijcke Schrift M. Joan Castellaen ghenoeemt/ ge-
 boren van Doornick/een Augustiner Monick. Wese-
 ke als hy de kennisse des Heeren Christi en zyns Euange-
 liums vercregen hadde/heeft hy tselfde ooc ouer veel plaets-
 sen verrondichte in het Bisdom van Mets ghelegen: als te
 Sarledur/Wirt/in Partops ghelegghen/ende te Schalou in
 Campaengien/ende oock in de stadt Wpr/ dis Bisschops
 van Mets woonstede. Daer na oock in de stadt Mets
 selfs/ daer hy opentlyck ende met grooter ernst het puer
 woort

woort Gods/ende de menichjulouighe growwelen des Jhane
 christis ondert en int licht gebracht heeft. Om welcker saken
 wille des Antechrists dienders hē seer hatich geuallen zijn/
 en alle middelen om hem omme te brengen gesocht hebben.
 Maer wansē dat inde stadt van Mets (daer hy nu eenich
 fins de fondamenten des Euangeliums gelept hadde) niet
 befaen dorsten: so hebbense gewacht tot hy van Mets wt
 pinck. En soo haest als hy Mets verlaten hadde/is hy van
 de dienders des Cardinaels van Tohringhen gheuangen/
 en inden thoren te Gorse (welcke een Abdie is / by Mets)
 ghemorpen. Van daer is hy in een stebeken Numment/
 twee mylon van Mets ghebracht: daer na oock in de stadt
 Wpc.

Maer dit heeft den burgeren van Mets seer misshaecht/
 ende ynder seer om bedroeft gheweest / dat sy van so goe-
 den predicker ende leeraer berooft warē. Ende namen daer
 en reghen etlycke van des Cardinaels ondersaten gheuan-
 ghen / welcke sy langhe tijt in gheuanchenisse hielden / ter
 tijt toe / datter bieuē van den stoel van Roomen quamen/
 ende de sake ghemiddelt ende ghemaecht wert / dat de ghe-
 uanghenen des Cardinaels wt souden gaen.

Maer Johan Castellaen wert inden kercker seer wree-
 delijck ghehandelt: daer hy neghen gantsche maenden ghe-
 legen heeft / vanden vierden dach Wpc / tot den twaelfsten
 Januarij / M. D. xxv. Binnen welken tijt hy de leeringhe
 Jesu Christi seer stantuaestelijck ghehouden / beleden ende
 voorghestaen heeft: om welcker saken wille sy gansch toor-
 nich op hem worden / en seiden (om datse hem niet en con-
 den wederstaen) siet doch / wat een verlepder is dit: hy be-
 rosuert alle die met hem disputere / dat hem niemant ouer-
 winnen en mach: daerom salmense vlien / op datse met haer
 leeringhe niemant en bedriegen. Maer wee sodanigen laste-
 vaers / die daer segghen het goet quaet / ende het quaet goet
 te zijn: die daer noemen het licht dupsternisse / ende de dup-
 sternisse licht te zijn. Want sy en willen niet merken / dat
 ter de Sheest Gods is / die door hem sprack / ende hem mont
 ende wijsheyt gaf / die sy niet en condē wederstaen.

Op den xij. Januarij / int Jaer M. D. xxv. ynder veel Ab-
 ten / Moniken ende Papeu vergadert / ende ontallijcke veel
 volck in de stadt van Wpc. Soo wert de vroomme getuyghe
 Jesu Christi voor den Phariseen ende Querste Priesteren
 ghebracht / daermen hem veel ende menigherlep dinghen

M. D. xxv.
 Te Mets
 wort Gods
 woort ghe-
 predicc.

Castellaen
 wort geuā-
 ghen.

De bur-
 gers vangē
 weder des
 Cardinaels
 dienaers.

De cracht
 des waer-
 hepts.

Jesai.

De Historien

M. D. xv. vermaent ende voor ghehouden heeft: daer hy gantscher
 zijck op sweech/ ende en woude synen mondt niet op doen.
 Sy vermaenden hem/ dat hy zijn leeringhe die hy gheleert
 hadde/ soude wederroepen: maer hy bleef/ als eenē goeden
 diender/ synen Heere Jesu Christo getrou ende onbewege-
 lych tot ten eynde toe.

Ontwijet. Hoo hebbense tegen hem voortgeuaren/ ende hem inden
 eersten van zijn Priesterdom berooft/ ende van eenen Mo-
 nick een leechē gemaect/ en een leechē cleet aengedaen/ ende
 also de wereltlycke Ouerhept ouergelouert/ seggende: Wy
 beuelen v nu den wereltlycken rechter/ die v/ als die nu ont-
 wijet ende aller Priestertlycker vphēpt berooft zyt / in hare
 handt ende ghewelt sal nemen.

**O geueynst
 hept.** Hoo badt de Wēbiffchop den wereltlycken Rechter (na
 haer Pharisaische ende geueynstde gewoonten) dat hy het
 oordeel alsoo matigen woude ouer desen armen mensche/
 dat hy aen zijn leuen oft leden gheen schade en creghe.

So heeft hem de Ouerhept des stadt Wēc in handen ge-
 nomen/ ende aen een pael ghebonden/ ende also verbrandt
 als hy onert vjstich iaren out was: en heeft also seer stant
 uastelijck inde kennisse des warachtichepts / zijn leuen ghe-
 spundicht/ ende rust nu inden Heere.

Johannes Clerck.

Joannes de Clerck van Meiden ghebooren/ is de out-
 ste Broeder gheweest van Peeter de Clerck/ daer wy
 namaels afschryuen sullen. Dese Joannes was in de
 stadt van Meiden geuangen geweest/ int Jaer ons
 Heeren M. D. ende xij. om dat hy brieuen geslegen hadde
 voor de groote kercke tegen den Vlaet van den Paus ghe-
 sonden: daer hy in gheschreuen hadde/ dat de Paus Ante-
 christ was. Hoo worde hy alsdan veroordeelt/ datmen hem
 drie daghen/ seker vren lanch/ met roeden slaen/ en int voor-
 hooft met een schandteecken teekenen soude. Welck als
 zijn moeder (een oprechte christelike vrouwe/ die een mar-
 hadde die haer gantsch teghen was) aensach/ heeftse haren
 sone eenen moet geueuen/ ende geroepen: so moet Christus
 in v leuen/ ende zijn teekenen.

Daer na is Joannes te Mets in Lothringē geryft/ daer
 hy een tijt lanch gewoont heeft/ ende zijn ambacht (want hy
 een wolle berepder was) aldaer gedaen. Op een tijt als men
 bupten der stadt/ in een cleyn kercken oft capelle een beele
 groe

Des Paus
 Vlaet.

Een schād-
 teekenen.

De beelde-
 dienst.

*habu
 s. d. d. b.
 markt*

grootte eere doen soude: so is Johannes ontseken met eenē puerigen gheest/ teghen den Afgod ende zyn dienders gheueest: ende is door de salourse liefde / die hy tot God ende synen dienst hadde/des morgens vroech opgestaen: en byten der stadt gaende / heeft hy de beelden in stukken ghesleggen/ die des anderdaechs van de luyden aengebēde souden worden. So hebben de Canoniken/ Popen ende Moniken (als sy saghen dat haer beelden gebroken waren) seer ontstelt geweest/ ende hebben het volck beroert/ datmen sodanigen/die sulcken seyt gedaen hadde/ soecken soude: die ter stont daer na oock gheuonden is.

Want bouen het vermoeden datmen van hem hadde/ so is hy oock van sommige gesten geweest van die plaetse des morgens vroech inde stadt comen. Daerom/ doe hy nu geuangen was/ heeft hijt tersont beleden: ende heeft voor het gantsche volck de redenen gesept/ waerom dat hy sulcx gedaen hadde. Die soo seer teghen hem met grauschap ontseken zyn / datse hem tersont tot een grouwelycke doot yffscheden.

So is hy ten laetsten byten geuoert/ op de plaetse (die men Champasselle noemt) op den xxij. July/ int Jaer onses enigen Heplant ende verlosser Jesu Christi M. D. xxv. en is aldaer met ketenen aen een pael gebonden/ ende een seer veruaerlycken door aenghedaen. Want de scherprechter heeft hem eerst zyn rechter hant afgehouden: daer na/ zyn nuuse met een scherpe gloepende tange afgetrocken/ en zyn hooft eirkelwys rontomme gebiant en geuult. Dit heeft hy al tsamen met sodanighen stantuafticheyt geleden/ dat een peggelike verwonderde van die grootte cracht ende vromicheyt/ daer God zyn wtuercorenen mede wapent ende versieret. Want in sodanige grootte pijnē sanc hy den lossanck Davids/ den C. en xv. Psalm: Haer beelden zyn siluer ende gont/ een werck van menschen handen.

Ten laetsten hebbense hem oock verbrant/ ende alsoo is hy inden Heere salichlycken ontslapen.

Van de Sacker van Woerden.

In van Woerden een Driester in Holland/ is door toe doen des Pastoors van Woerden / die hem by vrou Margriete beclaecht heeft/ geuanchelyck inden Hage gheuoert: ende is sonderlinghe gheschiet / om dat hy een echte vrouwe te houwelyck ghenomen hadde. Tot

Hij hem

Geuangen

Groote tyrannie.

Kabens

De Historien

Mat. 23. hem zijn de kettermeefters van Louen in de ghetanckenifse ghecomen/om te examineren ende te onderfoecken.

Proteltatie Maer Johannes heeft voor al geproteltiert en betuycht: Dat hy niet en woude befchermen / voorftaen oft ghelouen/dat in de heplighe goddelijcke Schriftuere niet wtghedruet oft verclaert en ftiondr: welcke oock niets anders verftaen en mach worden / dan ghelijckfe de heplighe Gheefft felf weghelert. Daer mede verdoemende alle menfchelijcke leeringhe ende infettinghe.

Mat. 23. a **Schrijftgeleerden tot onfer tijt.** Alfter een fepde/datmen de Doctoren oock gehoor geuen soude/ende bracht by: Dy Moftis ftoel fitten de Schrijftgeleerden en Pharifeen/ al wat fy v fegghen/dat ghy honden fulr: dat houdet/ en doet: maer nae haren wercken en doet niet: doe fepde Johannes: zijt ghy dan de Schrijftgeleerden en Pharifeen in defe tijdt / wiens leeringe wy hooien ende volghen ende dat leuen ftraffen ende fchelden fullen? Siet wel voor v dan / dat ghy niet v boos exempel des leuens / de warachtighe leeringhe des Euangeliums fchendet ende lafiet.

Deu. 4. b. 12 Maer ghy en fiddt op Moftis ftoel niet/want ghy en leere de Wat niet ghelijck haer Moftis geleert heeft: en daerom en falmen v oock niet hooien. Want Gods woort fal puer ende louter / fonder aller menfchen aenhanckfelen ghepredict worden/alfter gheschreuen ftat: Wat ick v huyden gebiede / dat alleen fulr ghy den Heere doen: ghy en fulter noch toe noch af doen.

Wa trouwe Doemen hem vraechde/ oft hy een echte vrouwe getrouwe hadde/heeft hijt beledeu/ feggende: dat de heplighe Schrijft allen menfchen gheoorloeft ende toeghelaten heeft te doen/ daer en behooren wy niemant tot te ftuyten: want een peghelijck en can dat woort niet vaten. Ende/aengheftien dat Paulus beueelt/dat een pegelijck: zijn eygen echte huyfrouwe hebben fonde/waerom en soude een Priefter dan gheen behooren te hebben? Om hoererie te vermijden/ fep hy/ fal een pegelijck man zijn eyghen wijf hebben. Ende de Heere Chriftus heeft my felue daer toe geraden/daer hy fep: Siet vaten can/die vater. Nu want icht niet vaten en conde/foe hebbe ick een wijf ghetrouwe. Want ick beuoelde dattet niet goet en was/ dat een menfche alleen fy: maer dat hy zins ghelijcke een medehulp hebbe.

De macht der kerckē. Alfmē hem vraechde/ oft de kercke gheen macht en hadde/ pat te gebiede op ftraffe van een dootfonde/ antwoorde hy:

Hy: dat gelycker wyse gheen menschelycke cracht oft macht/
 van kinderen des liches / ende erfgenamen des ewigen le-
 uens/dan kinderen der duysternisse maken/oft des helsche
 vyers: so en can de kercke oock door haer eygen insettinge/
 als die in Gods woort niet ghegrondeert en is / gheen men-
 sche op pyne des dootsonden oft ewighe verdoemenisse
 verbinden oft verstricken. Maer de heylige kercke/ die een
 ghemeynschap der Heylighen is / ende vanden heylighen
 gheest gheregeert wort/en gebiet niet/ dan dat den woorde
 Gods ghemattich is.

Na veel ander woorden ende vraghen/sepde Montanus
 een Doctoor van Louen : Het is te vergheefs dat wy veel
 woorden maken/wy sullen woortaen door vyer ende houdt/
 met u disputeren. Johannes antwoorde: So veruult ghy
 recht de mate van uwen vaderen. Ick en vrees voor de
 doot niet. Want ick weet datse my een gherwin is : maer u
 salt een ewighe schande zyn.

Daer na hebben sy hem in een stinckende gat geworpen/
 daer thien boosdaders gheuanghen lagen/ onder den wel-
 ken/lupsen ende ongedierte oueruloedich waren. Hier heeft
 Johannes het Goddelijck woort ghepredickt : dwelck oock
 niet ledich wederom gecomen is / maer heeft groote vrucht
 ghedaen onder dat goddeloos gheboefte.

Ten laetsten hebben sy hem doen ontwyffen/ en van zyn
 Papisische Priesterschap berooft/ ende oock van de cleede-
 ren/ende hebben hem wereldlycke cleederen aenghebaen.
 Doe sepde Johannes: Nu ben ic een Christen mensche veel
 gelycker/dan ick te voren scheen. Daer na gauen sy hem een
 ghelu cleet aen/ doe sepde hy : Wel aen/ dit cleet sal oock/
 ghelyckte onse Heere Christo was / mijn spocleede zyn: het
 staet seer wel. Noch setteden sy hem oock eenen gheluwet
 hoet met ooren/op zyn hooft/om dat hy als een soet voor het
 wolck staen soude.

Als hy nu den wereldlycken Rechter ouergelcuert was/
 ende ter doot geleyt worde: by het geuangen hups comen-
 de/ heeft hy zyn medegeuangen broeders ende gelycke ghe-
 tuyghen Jesu Christi / Bernardus Monick/ Geraert Wor-
 mar/ ende Willem van Drecht met luyder stemmen ghe-
 troost ende vermaent/ segghende: Och lieue broeders/ ick
 worde nu totter doot gewoert: zyt wel ghetroost/ende geest
 den Euangelio zyn eere/ als dappere crighsknechten Chri-
 sti Jesu/ neemt exempel aen my. Aden riepen de gheuan-
 genen

Montanus.
 De saecht-
 moedicheit
 der sophiste

Ontwyffen.

H ij genen

De Historien

M. D. xro. gheuanghenen oock wederom: ende daer na songen sy / Te
 dat is / t w p deum laudamus: en / Certamen magnum: ende / t O beata
 louen / god: sanctorum Martyrum solennia. Ende en hielden niet op

Te hepligen hebben grooten strijdt ghehad: Als hy nu aen den pael gebonden wort vanden scherpe
 rechter / riep hy met vrolicker ghemoet: O Helle waer is v
 roem / O door waer is v prikkel. De doot is versonden door
 mynen heer Iesum Christum.

Te salighe feeste der hepligher Martelare Claesse gebet. Daer na nam hy den srick / daer hem de Scherprichter
 mede verworghen woude / self om synen hals / en riep: Hee-
 re Iesu vergeheestet haer / want sy weten niet wat sy doen.
 Ende als de strop toeginck / sepe hy. O Iesu Christus soon
 Gods / gebenedijt mynder / ende ontfermt v ouer my. Dit roe-
 pende wert hem den adem ontnomen: en is so soetelyck ge-
 storuen / dat men geen teekenen des sternens aen hem con-
 de mercken / als oft hy in eenen lieflijcken slaep geuallen wa-
 re / Daer na hebbense / syn lichaem tot puluer verbiant: maer
 de siele leeft by den Heere / wiens woort hy tot inden doot
 voorghestaen ende betuycht heeft. Dit is gheschiet int Jaer
 onses eenighen Salichmaker Iesus Christi / **M. D. en xro.**

Wolfgang Schuch.

*Acta
martyr.*
Wolfgang Schuch een geboren Duytsch / conrende in
 Lothringhen / in een stadt die S. Hippolytus ghe-
 naemt was / is hy aldaer tot Pastoor der kercken
 ghecoren. So heeft hy inden eersten / inde vasten / als
 le beelden ende schilderije afgebrokē / de Piffen afgebracht /
 en het puer Euangelium Iesu Christi vercondicht. Welck
 hem lichtelyck om doen was / na dien dat hy het volck ghe-
 neghen vant tot de puerhepde ende ghehoor / saemheyt des
 Euangeliums: welcke hem oock gunstich waren / ende seer
 lief hadden.

De Chiften oproer
 makers.

So is hy door de vanden des waerhepts / by Anthonium
 den Hertoch van Lothringen beschuldicht gheworden: dat
 hy twolck oproerich maecte teghen haren heere ende ouer-
 ste / in datse alle Ouerhept verachteden en verwoyden: Also
 dat de Prince doot sulcken beschuldige ontfiken / diep ch-
 de de stadt te vperen en sweerde wt te roepen. Welck als de
 goede ende getrouwe Pastoor verstaen hadde / schreef hy tot
 den Hertoge een sodanigen brief / daer hy / syn ampt / syn lee-
 ringe / syn dienst / ende de gantsche sake des Euangeliums /
 so in

so in beschermde ende ontschuldichde: dat de selue diepghementen lichtelick op den boosen beschuldigers geheert soude hebben gheweest/ hadde hy anders een gerechtich Prince gevonden/ die de waerheyt ende goddurichheit bemint hadde. Want verhoonende hoe jammerlyck dat de Aelghe De Christen nen zyn des Suericheit geerne ges hoor/saem.

Wor: heeft hy oock den Prince wt zyn egeu ende oock des volcx naem / alle ghehoorsaemheyt beloest ende aengheboden / die God den ondersaten haren Ouersten heeft beuolen te houden.

Voor sodanigen aengheboden goerwillicheyt/ heeft hem de Prince quaden danck bewesen. Want hy heeft Casper Bassonvillen een Edelman/stadthouder van Blamont/toc hem gesonden/ die hem gheuangen ende te Nancy gebracht heeft: daer hy seer wreedelick verbrandt/ ende met grooter stantuaesticheyt/ met aenroepinge des goddelijcken naems/ ende met vrymoediger belijdenisse synen gheest in de handen des almachtigen vaders gegeuen heeft/ inden Rare onses Heeren ende eenigen Heylants Jesu Christi/ M. D. xxv.

M. Poeter Spengler een Pastoor in Sitsgouw.

Dat de oprechticheyt der boeren ghesliff ende neder gelept was/ende de eene voor/ dander na gegrepen ende gheuangen worden: soo dat de onschuldighe dickwils onder de misdoenders/ ende de onnoofele met den boosen / sonder onderschept/ moesten ontghelden/dat de oproerighe verdient hadden. Want dat oproerich gespurs gaf hen voor Euangelischen wt / alsoo dat om haren wil alle godduruchtighe ende Euangelische by allen menschen verdacht als quaetdoenders/ende gehaet werden. Onder desen isser een godduruchtich geleert Pastoor in Sitsgouw/geuangen geweest/ die den boeren swaerlycken gestraft hadde/om datse tegen haer ouersten opsonden. De voorsake zynder geuangenissen was/om dat hy het puer Euangelium Jesu Christi predicte. Dese is by nachte vande erghelike nechten geuangen / en seer wreedelike gehandelt geweest. Want sy hebben zyn handen op zyn rugge gebonde/ ende zyn voeten met een seer groot touwe vast gemaect/ in de regenwoordicheydt van zyn huyfrouwe ende kinderliens: ende hebben hem te peerde wech geusert met spotten ende schimpen. Ende als hy lange tijdt in ren durstere harcker ghelegen hadde/ gepijnicht / ende seer wreedelick

Verbrant,

Rabuy

De dupuel roert de zynen somtijden op toevalsche Christenheit/op dat door hare boosheit de rechte Christenen verdruct werden.

Euangelien wreedelick gehandelt.

De Historien

M. D. xxv. gehandelt was/so in zijn schameelheyt/so oock in zijn andere leden des lichaems: hebben se hem totter doot veroordeelt. **By soeckē oorsaken.** Sy en hebben gheen sake des doots (hoe neerstich ooc dat zijt ondersocht hebben) connen vinden/ van opider/ twee- dracht/oft andere seyten. Maer om dat hy het gebor Gods gheuoilicht hadde/ende een echte vrouwe getrouw/ op dat hy om hoererie van het Ghycke Gods niet wtghesloten soude worden: daerom hebben se hem veroordeelt/datmē hem int water woipen ende verdrencken soude.

Als hy nu wtghelept wert van den scherprechter totter doot/ heeft hy eenen peggelijcken die hem quamen vertroo- sien/ seer minnelijcken aenghesproken. Maer den Montie- ken ende Dapen/ die hem seer lastich wesen (dewijle dat hy in zijn gebet was/ende teghen de veruauerlijcheyt des doots street) met haer biechten ende ander bueselingē/ daerse hem mede van het claer verstant der woorden Christi afbringē wouden/ heeft hy menichmael gebeden / datse soudē swij- gen/ende seyde met soctelijcker stemmen: dat hy alle daghe

Biechten.

Jesu Christo/ den Heere des hemels en der aerden gebiecht hadde/ende dat hy oock sonder twijfel vergeuinge der son- den van hem ontfanghen hadde. Hem/ seyde hy/ sal ick huy den een aengenaem offerhande worden. Ick en hebbe in dese sake daer ick om veruiesen ben/ niet ghedaen dat myner Heere God misshaecht. De Heere heeft my een geruste con- scientie ghegeuen: sy moghen toesien die daer dorsten het ontschuldich bloet te verghieten / wat sy beginnen/ wien sy verstooren ende gram maken / die alle herten gerechtelijck oordeelt/want hy seyt: Mijn is de wrake ende ick salt ver- uolgers ghelden. Ick soude anders dit dorre lichaem in corten tijden is verschric moeten aflegghen: Ick weet dat ick sterffelijck ben/ende toe kinge na- den verderffenisse ghebooren. Iae ick hebbe wel voormaels den laetsten dach begheert ende ghewenscht om ontbon- den te worden ende met Christo te zijn. Ick ben wel wrec- dich verdriet te lijden/om mijn groote sonden wille. Maer Christus mijn Salichmaker heeft voor my het cruce ghe- draghen/ende op het cruce gestoruen. Nu wil ick oock glo- rieren in het Cruce ons Heeren Jesu Christi. Dusdant- ghe woorden en hebben sommighe niet connen lijden/ende hebben den scherprechter beuolē/dat hy hem int water wer- pen soude/van de plaetse daer hy ghebonden sadt om ghe- doot te worden.

Der Chri- stenen con- scientie is gherust: maer den ueruoelgers is verschric kende.

Int water liggēde heeft hy hē seluen lange tijt geroert/ also

alsoo dat de reufere bloedich werde/tot een seker tecken *M. D. xvii*
dat het gherechtich bloet op dien dach wtghefloit was/ int
Jaer/ *M. D. xvii.*

Matthias Wepel.

Dier is ghewest een godsalich Passoor in een dorp
(bupten der stadt Kempten/ onder de heerschappie
van eenen Abt) ghenaemt op den Serch. Dese heeft
in leeringhe ende leuen gantsch godurichtich ghe-
weest/het lock des Antechristis verworpen/ende den volcke
het louter Euangelium des ghenadenrijer vercondicht.

Hy leerde het volck/dat de vergheninghe der sonden/ de
ghenade Gods/ en dat eeuwige salighe leuen/niet door onse
verdiensten ofte werken:maer door een oprecht warach-
tich geloof inden leuendigen soon Gods den Heere Jesum
Christum/die om onser sonden wille ghestouen ende om
onser rechtueerdichmakinghe van den doot verresen is/ver-
ereghen mach worden. Dat oock na sulcken ghelooue / tot
ghetupghenisse datter warachtich is/ Christelijche wercken
die in Godts woorde ghegrondeert sijn/wolghen moeten.

In sijnder predikinghe heeft hy de toehoorders vermaent/
voor die toecomsighe erghernisse des cruxes ende des
doots / oft hem te eenigher tijt opghelept ende overcomen
mochte: dat sy haer aen synen persoon ofte leeringhe niet
scooten ofte ergeren en souden/of hy om het Euangeliums
wille dat hy nu leerde/ghewanghen/bespot/gelastert/ta ge-
doot ende vermoort worde. Maer dat sy dan ghedachtich
soudē sijn/op de goddelijcke Schrift die daer berupcht:dat
sulcks den heylighen Propheten / Apostelen / In den sone
Godts self/gheschiet/is:ende weten/(na de leeringhe Pauli)
dat alle die daer willen in Christo Jesu godsalichlijck leue/
die moeten in dese werelt veruolghinghe lijden.

Het is in dat lant een Papisfische gewoonte/datmen al-
le iaer op S. Sorbiaen en Epimacht dach/het heylighdō wt
het Clooster draecht/dwelck men den volcke aldaer heeft
vercondicht/met grooten aflact. Tegen de Heydensche af-
goderie ende misbruyck heeft Matthias/als een rechte pue-
rer ter eeren Gods ende der salicheit van veel arme sielen/
seer vperichlijck ende vrymoedichlijck gepredickt:alsoo dat
hy de herten der genaemder geestelijckheyt tegen hem sel-
uen heroert/ontsteken ende verbittert heeft.

Cortelijck daer na/ heeft de Abt (Sebastiaen praetsijner
genoemt)

Raben

R 152

R 153

2. Tmo. 2.

Aflact.
Heydēsche
afgoderie.

De Historien

M. D. xrv. ghenoemt) zijn eerste Messe ghesonghen / daer veel Prelaten / Edelen ende ander heeren toe quamen.

Wijmoedige predikinghe.

Op dese eerste Messe heeft Mathias ghepredickt / ende alle misbruycken des Pausdoms / der gheestelijcken pracht ende sinckenden hoochmoet / met aller Papisken grouwelijcheyden heeft hy seer ernstelijcken gestraft ende verworpen: also dat hem des Abts broeder na de predikinghe doorsieken soude hebben / hadmen daer niet tusschen ghegaen.

Na dese tijt hebben de gheestelijckheyt alle middelen gesocht / hoemen hem soude mogen ombrengghen: ende hebben dat versocht om met den Swauijschen verbondt wt te rechten: die doe niet ghetwepender handt altyt bereypt was / met allen den optoerighen / maer oock alle Euangelische Predicanten / waer yse conden vinden / op te grijpen ende te vanghen.

De coster verract.

Des sondaechs na S. Bartholomeus dach / int Jaer / **M. D. xrv.** is zijn kercken diender ofte coster tot hem ghecomen te Kempten in des Pastoors huys (daer hy alsdan met andere medebroeders versamelt was) ende heeft hem geroepen / dat hy een kint soude comē doopen / ende een predikinghe doen voor het volck datter met den kinde comen soude. Ende hoewel dat hem sulcks van den anderen broeders ontraden wert / die hē vermaenden dat hy in de stadt bliuē soude / wantmen wel wiste hoe de gheestelijcke teghen hem ghesint waren / soo heeft hy gheseyt / na dien zijn ampt ende beroep sulcks epschede / en dat hy tot zijns Pastoors dienst gheroepen worde / so woude hy daer henen gaen / ende verwachten wat de genadige God met hem woude beginnen.

Hy wort geuanghen.

Als hy nu na zijn parochie toeginck wt de stadt / so is hy van des verbonts Sijpters ende knechten oueruallen / ende geuanchelijck ghenomen / ende van den seluen swaerlijck gewont: also dat zijn moeder seyde (die doe noch leefde) dat sy anders niet en meynde / dan dat hy van die wonde ghesorten soude hebben. Soo bonden sy hem op een Peert / ende voerden hē drie mijlen van daer te Leuikerke in de stadt: Daer hy ewaef daghen lanck gheuanchelijck sadt / ende eronde so veel niet vererijgen / datmen zijn saken nader ordinnantie van rechte handelen soude / op dat hy niet ongehoort verwesen en soude worden ter doot.

De gemeynte van Kempten hoorende dat de goede Pastoor geuangē was / hebben hem willen na rijden: maer het wert hen op grooter pene verboden / ende de poorten worden

den ghesloten/dat de ghemeente niet en soude volghen.

De Surghers van Teukercke/ die oock seer begeerich waren om het Euangelische woort te hooren / zijn tot den hooftman ghegaen ende hebben hem gebeden/dat hy doch woude den geuangen man/in haren handē leueren. Welc de hooftman gheweyghert heeft/ segghende/datter in zijn-der macht niet en was / niet te min gaf hy den Surgheren goeden moet/als dat hy lichtelijck ontslegen soude wordē. Maer het was enckel bedroch. Want cortelijck daer na is de hooftman ende zijn volck oogheset en / ende hebben gereden met den Pastoor tot op de wilde heyde voor Teukercke. Daer quamen twee Moniken die hem seer bespotten ende belacheden/ seggende: Is dat den heyligen man/ die soo veel predickt? ende sulcke andere spyticheyts meer bedreuen sy teghen hem.

Maer de viome Mathias riep Godt dē Heere aen ende sancck hem Psalmen/ende badt voor syne vbandē/ende bespotters datter God haer woude verghen. Als sy nu in het wout quamen/seyde de Prouoost tot hem: Pass/Du must deyn lebē lassen. De Pastoor antwoorde: de wille des Heeren gheschie. Ende als hy zijn ghebet gesproken hadde/worpy hem de Prouoost een strick om den hals/ ende hinc hem aen eenen boom. Alsoo heeft de godsalighe Mathias zijn leuen gheepndt/ int Jaer ons Heeren M. D. ende xxv. den seuensten dach Septembris.

Maer na dien dat der heylighen bloedt/dat hier op aerden vergotē wort/wraeck roept tot God in den hemel/ daer om heeft God de Heere den doot zijns dienaers/ oock tydelijcke niet ongestraft wille laten/maer heeft zijn gramschap geweldichlijck verthoont. Want (veel viome menschen die noch leuen/beruppen) datter geen die aen den goeden Pastoor hantdadich geweest zijn/ ofte met raet ende daer toe geholpen hebben/ een rechte doot gestouen zijn/ sonderlinge seggen se dat de Ouerste van den Tusen gegetē wert/ ende gestouen is. Wacht v ghy heerē vant gerechtich bloet te vergieten.

Jacobus Pauane.

J Aber den genen/die Bicconius de Bisschop van Meldē in zijn geselschap hadde/was ooc Jacobus Pauane/ wt Solonien geboren welcke om het oprecht Christelijck gheloof ghenanghen / ende in de kercker

De Moni-
ken spottē.

Hy wort
gehangen.

Der heylis-
gen bloet
blyft niet
ongestraft.

Acta
marc

De Historien

M. D. xv. kercker gheworpen is gheweest / int Jaer / **M. D. xliij.** In dese tijt zijn tot hem ghecomen sommighe menschen / die in de Christelijcke Reliegie noch heet noch coudt zijn / die hem soo verre ghebracht hebben / dat hy wederroepen heeft / heet ghene dat hy te voren godsalichlycken beleden hadde: alsoo dat hy vry soude gaen met een emende ofte boete (soo zijt noemen) te doen / welke emende ofte boete hy gedaen heeft sdaechs na Christdach / int iaer / **M. D. xliij.** Na dat hy se ge daen hadde / heeft hy soo grooten berou en leedtwesen daer van gehad / dat hy altijt daerom versuchte en betupchde zijn weemoedicheyt by een pegelijcken / die hem in den kercker quamen besoecken ofte vertroosten.

Soo heeft hy noch dewyle dat hy gheuanghen sadt / met schijnende voor den Rechter gebracht zijnde / met opentlijcker belijdenisse / de waerheit betupcht / sonderlinghe van het rechte gebuys des Auontmaels des Heeren. Om welker saken wille / is hy te Parys verwesen / ende namaels in de Greuen plaetse leuendich verbiant geworden / Int iaer onses eenigghen Salichmakers Jesu Christi / **M. D. xv.**

Wendelmur Claes dochter.

Den vijftiensten dach Nouembis / in den Jare ons Heere **M. D. ende xvij.** is Wendelmur Claes dochter / weduwe / van Munkendamme in Holland / van het Slot van Woerden / in Sgrauen Haghe gheuanghen ghebrachtiop den xvij. dach is de Graue van Hoochstrate / stadthouder van Holland om haren wille oock in den Haghe gecomen.

Sdaechs daer na is sy voor den Stadthouder ende den vollē raet van Holland / gebracht: daer sy de waerheit opentlijcken ende vrymoedichlycken beleden heeft. Ende als men haer vermaende tot wederroepen / en diepchen se met den vpre te verbrande / waert dat se haer niet en bekeerde: heeft sy geantwoort: Is v de macht van bouen gegeuen / soo ben ick bereyt te lijden. Doe seyde een tot haer dat se daerom den doot niet en vreesde / om dat se dien niet ghesmaectt en hadde: Sy antwoorde: Dats gewisselijck waer: ick en sal oot den doot nemmermeer smake. Want Christus spreect / So yemant in sin moort bewaert / die sal den doot niet smaken inder eewicheyt.

Als men se van de Sacramente vraechde (daerse in sonder heyt

de greue

Kobus

heyt om genangen was) dat sy daer van geloofde/sepde sy: *M. D. xv.*
 Ick houde v Sacrament voor broot en meel: en wilt ghy *Sacramēt*
 voor uwen Godt houden/ soo segghe ick dattet uwen duy- *der Papi-*
 uel is. *sten.*

Van den hepligen antwoorde sy: datse gheen en anderen *De heplige*
 middelaeer ofte voorpraker en kende / dan alleen Jesum
 Christum/die daer sidt aen der rechter hant zijns Almach-
 tighen Vaders/ende bidt voor ons.

Doe haer daer na vercondicht worde (na dien datse hart-
 neckelijck op haer meyninghe bleef) dat sy daerom steruen
 soude: dattet doech goet ware/dat sy haerseluen daertoe be-
 reyde met oprecht biechte: heeft sy gheantwoort/datse nu
 alreede ghestouen was/dat de gheest in haer leefde: want
 sy in Christo/ende Christus in haer was: hadde oock den
 Heere Christo gebiecht/die alle haer sonden wech genomē *Biechte.*
 hadde: Hier te min/badise/oft sy pemandē verthooint had-
 de/dattet haer vergheuen worde.

Als sy daerna wederom in de gewanckenisse gelept was/
 is sy binnen middelen tijden van menigerlepe menschen
 besocht ende aengeuochten geweest. Onder andere quam
 daer een zennoudighe vrouwe tot haer / ende beclaechde:
 se / ende sepde ten laetsten: Condt ghy doch niet denken
 wat ghy wilt/ ende swijgen stille/ so en soudt ghy niet ster-
 uen. Daer op antwoorde Wendelmūt: Lieue suster/het is
 my beuolen te spreken/ ende ben daertoe geroepen: also dat *Nota.*
 ick niet swijghen en sal/oste en mach.

Des woondaechs sinorghens brachtense oyt hof / daer
 haer wederom gheraden worde / datse wederopen soude.
 Maer sy antwoorde seer vghmoedelijck / ende sepde: Ick
 bliue by mijnen Heere mijnen God / ende ick en sal daer
 niet afwijcken noch om leuen noch om steruen.

So heeft de Deken van Raeldwijck / Subcommissarius *De kettere*
 ende Inquisitor ofte Kettermeester / het vonnis ghelesen: meester.
 want sy in misghelooue van den heplighen Sacramente
 ghevonden was/ende daer in hartneckelijck bleef/datse daer
 om ketterijch veroordeelt worde / ende leuerdese in handen
 des werelijckē rechters/protestevende ende betupgende/ *Gheestelike*
 dat sy in haren doot niet en bewillichde. *vonnisse.*

Daer na ginck sy wt den raet als gheestelijck/die in des
 bloets saken niet oordeel en mogen. So heeft de Cantzelier *Werelijke*
 haer sentencie gelosen/datmense tot puker verbrandē sou- *vonnisse.*
 desen alle haer goet geconfisqueert en verbuert soude sijn.

Ende

De Historien

in. D. xxvij.
De monich
met zyn af-
godisch
crups.

Ende na datse sonder ophouden van eenen Monich ge-
quekt worde/datse het crups soude russen ofte eerē/ ende sy
dat van haer stier: is sy met vrolycker gemoet/ende onuer-
santert van aensichte op het Schavot gecomen. Daer heeft
haer de Scherprechter verworcht: Sy sloech haer ooghen
soo manierlyck nedder als of sy in den slaep geuallen hadde.
Als sy nu haer niet en roerde/ende haren gheest ghegheuen
hadde/ontfacmen het vper ende men verbrandese. Dwele
gheschiede op den twintichsten dach Nouembri / Int Jaer
ons Heeren ende eenighe Salichmakers. M. D. xxvij.

Leonhard Keyser.

Kabus

Leonhard Keyser ghebooren van Naab in Seperen/
wert van Wittenberghen geroepen (na dat hy twee
saren aldaer ghestudeert hadde) om dat zyn vader in
doots noot lach en seer cranck was. Als de Bisschop
van Passaw vernam dat dese Leonhard thups ghecomen
was/ heeft hy vlyticheyt ghedaen/om hem te doen vangen.
So isser een brief gesonden van de Dorst van Passaw aen
den Rechter van Naab/ dat hy desen Leonhard vangen sou-
de. Dwelck hy gedaen heeft: ende heeft hem na den derden
dach/ int lantgerichte te Scherding gheuoert: daer hy ghe-
examineert is gheweest van zynder leeringhe ende gelooue/
van sommighe Doctoren/ Canoniken/ Popen ende Moni-
ken. De artikelen die hy beleden heeft zyn dese / om welcke
hy oock verbrant is gheweest.

Rechtueer
dichmakin
ghe.

Sacramen
ten.

Misse.

Muont-
mael onder

twee gestal
tenisse.

Versterde
Sacramen

ten.

Van biech-
te.

1. Dat het gelooue alleen rechtuerdicht voor God/ sonder
toedoen der wercken/ende de wercken zyn alleen vruchten
des gheloofs.

2. Datter alleē twee Sacramentē zyn/namelyc/den Doop/
ende het Muontmael des Heeren Christi.

3. Dat de Misse gheen offerhande en is voor den leuendi-
ghen ende den dooden.

4. Dat hy in twee saren gheen Misse ghedaen en hadde.

5. Dat hy het Sacrament te Wittenberge in tweederlep
ghestaltenisse (namelyc in broot ende wjn/ so het Christus

selue inghestelt heeft) ontfanghen heeft.

6. Dat de ander vñue/ gheen Sacramenten en zyn die in de
Schriftuere ghegrondeert staen.

7. Datter duederlepe biechte is: de eerste des gheloofs/welc
ke alle dage van noode is. De ander der liefden/welcke ge-
schiet/

schiet/ als ick mynen naesten verthoort hebbe / eli my met hem wederom versoene/ Matth. xvij. De derde is/ als men wt benaetheyt der consciencien raedturaecht van een gheleert man/ ofte van den diender der ghemeenten / om wt Gods woort ghetroost te moghen werden.

12 Datter gheen ander voldoeninghe voor de sonden en is/ Voldoentia dan alleen het liiden ende steruen ons Heeren Jesu Chit. ghe. si voor ons arme sondaers gheschiet.

13 Dat de Priesters huy vrouwen trouwen moghen: ende De cestant dat haer ghelofte/ Gods woort niet dempen en mach. Dat der priester in onser mach niet en is van vrouwe af te houdē: maer ren. Godts ghenade moet dat gheuen.

14 Dat wy alleen door Christum vijsijn.

Wijhept.

15 Dat de mensche in goddelijcker saken gheen vrije wille en heeft. Vrije wille

16 Datter gheen Dagheper in de heplige Schrift beschre. Dagheper. uen ofte gheuonden en worde.

17 Dat alle daghen euen heplich sijn: ende dattet nochtans heplighe goet is/ datmen in de weke (ghelijck het des sondaechs ghe: daghen. schier) by een come om het woort Godts te hooren / ende te bidden voor alle aenliggenden noot.

18 Datmen gheen onderschept in spijse nemen sal/ als of de spijse. eene meer verboden waer dan de andere.

19 Datmen de ghestouen heplighen niet aenroepen ofte Ghestouen als voor spraken vereren sal: Maer Godt aenroepen ende heplighen. hem alleen dienen. Dat wy oock gheenen anderen midde-

laer hebben dan Jesum Christum/ die ons van God tot een eenige middelaer geschoncken is/ als de Schriftuere seyt.

Datmen in de heplighen alleen de ghenade ende weldaden Godts sal aenmercken: ende Godt in sijn hepligen prijsen/ ende niet de heplighen self. Als hem wert gheuraecht wat

hy van de maghet Maria hielt/ antwoorde hy: datse een persoon was/ welke de Almachtighe Godt hooch begena-

dicht hadde/ datse soude wesen de moeder sijns alderlieffstē soons: ende doch wt ghenaden/ niet door haer verdiensten.

Hierop seyde Doctoor Gosin: De Christelycke kercke sijn get nochtas: Quia tu meruisti portare/ dat is/ ghy hebt verdient te dragen. etc.

Gosin.

Daerop antwoorde Leonhard: dat Maria in haer lofsanck Magnificat/ self anders betuycht / want sy seyt: Hy heeft de nederheyt sijns dienstaechs aenghesien: ende/ den hongherighen heeft hy versadicht met goet: ende / den

rycken

De Historien

in D. xvij. rijcken (dat is den werckhepugen die met haer verbiensten voort comen) heeft hy ydel ghelaten.

Des Paus macht. Dat de Paus gheen macht en hadde / yemant te verdoemen want sulcx alleen God toe coemt. Men weet wel hoe men den ban ghebruycken sal/niet om te verdoemen maer om den wederspannighen ende hartneckighen te bedwinghen/ende te beschamen/op dat hy sijn sonden bekenne en verou crighe/dat hy daerom van de gemeynste Gods wige sloten is:ende alsoo veroorfaecht worde/weder tot de gemeynste te keeren/ende begheeren wederom aenghenomen ende inghelaten te worden/als hy Matth. xvij. staet / ende als Paulus dede. 1. Cor. 5.

Den ban. Dese ende diergelijcke artikelen meer heeft hy opentlijcken beleden/en sommighe seer breet met de heylige Schrifture wtgeleyt met grooten gheest ende verstant / also dat ter den Officiael mee dede/ende seyde: Heer Leonhard wat doet ghy/wilt ghy prediken? alsoo bekende hy de waerheyt voor God ende den menschen seer vrymoedichlyc ende onvermoeyt.

Ontwyfet.

Ten laetsten hebben se hem van sijn Priesterschap berooft/ende ontwyfet/de Paven cleederen wtgctoghen ende ander cleederen aenghedraen/ende een swarte doorsneden bonette op sijn hooft gheset/ende alsoo als eenen leucken den stadt Rechter ouergegeuen. Ende de Bisschop van Passaw/en de Bisschop van Regensburch/baden voor Leonhard/ dat men met hem niet totten bloede toe handelen en soude. etc.

Geuepnsheyt.

Soo heeft hem de Rechter ghenomen ende wederom in den kercker ghelept: daer hem sijn vrienden en maechschap quam vertroosten/en baden hem dat hy doch van der waerheyt noch om leuen noch om steruen wijcken woude. Een quam daer tot hem ende seyde: heer Leonhard ghy sult verbrant wordē/hy antwoorde/het waer beter een ander bootschap/nochtans de wille des Heeren geschie.

Daer na is de Scherprechter tot hem geromen/ en heeft hem geuracht hoe hi genaemt was:hy antwoorde/ick heete Leonhard. De Scherprechter seyde: Je en ran v niet veel voorsegghen ofte leeren: ghy weet wat ghy doen moet: ick moet nu doen na het beuel mijns genadigen heeren. Doe seyde Leonhard: Heere vrient/ick en behoeue uwer leeringe niet/doet dat v beuolen is:ende stack sijn handen voort/die wel hart gebonden worden. Ende want de touwen verwerst worden/so vloecte de Bencker. Doe sprach Leonhard

hard hem den/ende seyde: *Sietie broeder/ vloet niet/ neem m. D. mag.*
 ter ryt toe/ ick en outloope u niet.

De wylle dat hy wigeloere worde om gedoote te worden/ *Vermaent*
 heeft hy seer oerichlick het volck vermaent. Als hy nu by her volck
 der galghen quam ende een grooten hoop voller vergadere
 sach/ riep hy: Hier is den Dogen/ hier soudenmen arbejden.
 Sidbet doch de huysvader dat hy arbejders in zynē Dogen
 wrschieke. En als hy zyn sermoen aldits bede/ woude hem
 de landt rechter verbieden/ ende sprack tot den Hencker
 Maecter een eynde van/ ghy weet wat u beuolen is.

So wert de vromē ghetuyghe *Christi Jesu* op her hout
 gheworpen/naert tot zyn hemde toe ontleede/ daer hy lance
 op gebonde wert. Doe quam tot hem een papistische Paey
 ende seyde hem: waert dat hy in eenige articulen gebwaelt
 hadde/ so soude hy God om genade bidde: maer heer Teon
 hard woude hem daer niet op antwoorden.

Als nu het vper aengheseken was/ heeft hy menichmael
 geroepen mer luyder stemmen: *O Heer Jesu/ ick ben utwe/*
 maect my salich: so heeft het vper hem handen ende voeten/
 ende het hooft afgebrant. Maer want het vper cleyn wert/
 heeft de Hencker het lichaem wgherwentelt/ en meer houts
 aen het vper geleyt: ende houwende met een sweert een gat
 in het lichaem/ heeft hy een stock daer in ghesseken/ ende als
 so wederom op het vper gheworpen/ ende verbrant. So is
 desen heyligen *Martelaer Gods* van deser werelt geschep
 den/ int Jaer *M. D. xxvij.* den xvi. dach Augusti.

Georgius Carpentarius.

Georgius Carpentarius van Emering/ in *Muchen*
 en stadt in *Severen*: geuanghen wesende om de be
 lydenisse des *Euangeliums* in een kercker de *Wals*
 kerthouren ghenaint: is van twee *Scherpichters* wtgeleyt
 geworden om zyn sentencie te hooren. Ende hem volgeden
 twee *Minderbroeders* ofte grau *Monicken*/ om hem te
 vermanen: welken hy gheseyt heeft dat sy thups souden
 blyuen.

Als hy by her Raetshups quam/ heeftmen hem vper arti
 culen voor ghelesen/ namelick:

1. Dat hy niet en gheloofde/ dat de Pape macht hadde *Der Paps*
 pemant de sonden te verghenen. macht. Van de
2. Dat geen mensche/ God wt den hemel can doen comen. *Wissgod.*
3. Dat God in het broot dat de Pape op den altaer han

**Van trans-
substantia-
tie.**
**De water-
hoop.**

dale niet besloten en is: ende dat oock het broot zyn natuerd en wesen niet en verandert.

4. Dat het Dooyfel des waters gheen salcheyt en geest. Welcke articulen hem beuolē; zyn te wederroepen: maer hy en heeft de waarheyt geensins willen loochenen. Tot hem quam de Schoolmeester van der stadt ende machde hem seggende: Georgi/ wieesi ghy oock de martelie: die ghy sulc moet en lyden: of sijn v ontbonde/ soudt ghy niet tot v huyfrouwe/ ende lieue kinderkens willen gaen? Hy antwoorde waer soude ick doch beter mogē gaen/ dan daer? De Schoolmeester seide: wederroept dan igene dat ghy beledē hebt/ est ghy sulc los gelate worden. Georgius antwoorde: Ick hebbe myn huyfrouwe/ en myn kinderkens so lief / dat icker het gantsche land des Hertoghen van Seperen niet voor en nam; nochtans wil ick se geern verlaten om mynen God ende Heere.

Als hy tot der doot geuoert word/ heeft hem de Schoolmeester wederom aenghesproken ende gceypt: lieue Georgi/ geloofst het Sacrament des altaers/ en behjdt datter niet alleen een teecken en is/ Hy antwoorde: Ick weet dat sekerlic/ dat het Sacramēt is een teecken des lichaems Jesu Christi die voor ons in den ertwece gheleneert is. Dese Christus wil ick voor de gantsche wereldt behjde/ hy is myn Salichmaker/ ende in hem ghelooue ick

Gelijdenisse.
waecht: of hy in den selfden geloofde ende zyn betrouwen stelde/ die hy so onueruaclick met den monde beleet? Daer op antwoorde Georgius: Het soude my seer lastich ende swaer zyn den doot te aenueerde/ dat ick sulcx niet vastelich en gheloofde/ als ick met den monde behjde. Ende ick wil wel / dat der Christenen, condicie sodanich is: waert dat ick Christum aenijnghe/ dat ick veruolghinghe soude moeten lyden.

Zielmissie.
Daer quam een Pape tot hem/ en vraechde/ of hem oock goet dorchte / datmen na zyn doot voor hem bade / ende of hy scriffe voor hem waerde doen? Ick begheer alle van v/ seide hy/ dat ghy voor my bidder / so lange alser leue in myn lichaem is/ dat my God gene gheduldicheyt/ dat is niet alder ootmoedicheyt in een warachrich Christus ick geuouue dese pijnē des doots mach lyden. Daer als myn sicke ghescheiden is/ en behooue ick gheen ghebeden.

Als hy nu op een leeder ghebonden werdt / heeft hy seer schoone

schoonste Christelijcke vermaninghe tot den volcke gedaen. *M. D. xxvij*
 Daer na zinder Christen broeders tot hem gecoms die hem
 baden/ als hy int wyer geworpe wars/ dat hy dan eenich teer- *Een teer*
 ken zyns geloofs behoonen woude: antwoorde hy: dat sulc
 ghy voor een teercken hebben/ dat so lange als ick mijn mont
 open can doen/ so en sal ick niet afdaten den naem Jesu te
 belijden. Hy was also stantvastich ende also wel ghemoet/
 dat zyn aensicht nopt en veranderde: altyts even blijde en-
 de volghen is hy totten wyere gheghaen.

Als hē nu de twee Scherprechters met der leeder oprich-
 reden/ so sprack hy al lachende eenen Christen broeder aen/
 seggende hem adieu/begeerende dat hy hē vergheuen wou-
 de/ dat hy tegen hem misdaen had. En so is hy int wyer ge-
 worpen/ daer hy menichmael Jesus/ Jesus geroepen heeft.
 Doe heeft hem de Hencker omme gewent/ en hy riep noch
 Jesus/ Jesus: en heeft also God synen gheest ghegeuen int
 Jaer ons eenigen Saltemakers Jesu Christi. *M. D. xxvij.*

Joannes Heuglin.

Johannes Heuglin van Lindaw/ is ghevangen vāt
 den vanden der Euangelischer waerheits/ en over-
 gheleuert in de handen des Bisshops van Constanti-
 en/ te Merzburg/ ende van hem in seer sware ende
 pijnlycker gheuanchenisse geleyt/ om seker articulen wille/
 daermen hem in beschuldichde als een ketter: welke onder
 andere dese zyn gheweest.

Dat hy ghelooft/ dat de goede wercken gheen salicheyt
 en verdienden.

Dat hy ghelooft/ dat Christus eenmael opgheoffert zy
 den cruce/ en en wert voortaan niet meer opgheoffert:
 dat daerom de Misse gheen offer en is/ noch voor leuende
 noch voor dooden.

Dat hy hielt en gelooft/ datmen den lecken het Auont-
 mael onder beyde de ghestaltenissen van broot en wyn be-
 hoot wi te deplen.

Dat hy ghelooft/ dat de Papen mochten echte wijuen
 vrouwen.

Dat hy hielt datter geen Wagevoer en is: datter niet meer
 van twee weghen en zyn/ de ene totter salicheyt/ de ander
 totter verdoemnisse.

Als hem desen laetsten artikel gewaecht wert/ seyde hy:

Goede
 wercken.
 De offer
 hande.

Het Auont
 mael.

Priesters.
 Estandt.

Wagevoer.

M. D. xvij. Sent de Schiftenere van gheen Waghepper / wat sal ick
dan affegghen. Ach God ick hebbe Wagheppers ghenoech
in dese groote pijn ende smerte / die ick in dese gheuanck-
nisse gheleden hebbe. Och viome Chufienen is dat niet. Wa-
gheppers ghenoech / so moetet God gheclaecht zyn. Dit seg-
gende / weende hy seer claerlijck / ende wel van de omme-
staenders met hem.

Dewijle dat hy aldus zyn noot claechde ende weender
sadt des Bisschops Vicarius en lachebe. Doe dit de arme
man sach / seide hy. Och lieue heer / waerom belacht ghy my /
ick ben doch een verlatē ellendich mensche / die niet lachens
weerdich en ben: belacht u seluen / God wilt u vergheuen:
want ghy en weet niet wat ghy doet. Om welker woorden
wille de Vicarius gantsch voot wert en schaemde hem: want
een yeghelijck hadde groot medelijde met den armen men-
sche.

Ontwifet.

Daerna hebben sy hem van zynder Priefferdom herooft /
ende den wereltlijcken Rechter ouergheleuert: welke hem
veroordeelt heeft / dat hy soude tot aschen verbrant worden.
Als Joannes Beuglin dese sentencie ghehoort hadde / heeft
hy zyn ooghen opgheslaghen ten hemel / ende gheseyt dat
verghene u God / want ghy weet niet wat ghy doet. En ont-
der andere woorden / danckede hy den here / seggende: **W**
hy lof ende danck **O** ewighe God / dat ghy my gewerdicht
hebt / om ws heplighen naems wille / op desen dach de doot
ende martelie te lijden.

Dewijle dat hy wtgeuoert worde / heeft hy elijcke Psal-
men ende lofsangen gesongen: ende namaels int vper met
aenroepinghe des naems Jesu / spnen geest salichlijcken op-
geghen. Ende also door den wech des cruyces en lydens
om der Chufelijcker waerheyt wille / vercregen de onuer-
derfselfijcke kroone der Martelare / ende de vruethe der ewi-
ger salicheyds. Ende is geschiet op den thierenden dach in
Maey / ine Jaer na de geboorte Jesu Christi ons eenighen
verlossers **M. D.** ende **xvij.**

Patricius Hammliton.

Patricius Hammliton geboren wt een heerlijck ende
edel geslachte van Hammliton / van des Conincs
van Schotland maechschap: ontrent doe hy xliij. jaer
oudt was / ende door zyn goet verstant samelijcken
wel in Gods woorit ghegrondeert ende gebouwt / is hy wt
Schotland

In de landen van Hessen te Martburg in de Hooghe scho- m. d. xvij.
le ghereyst/op dat hy beter gront in de Euangelische waer-
heyt legghen mocht: daer hy seer in toeghenamen ende ge-
wordt heeft.

Daer nae is hy van Martburg wederom nae Schotlande
ghetogen/ ende heeft aldaer het Euangelium opentlic on-
beureest ghepredic. Als dat de hooge Priester ende de Pa-
pen/met de Antechristische dienaers vernamen/zijn sy in de
stadt S. Andries ghenaeint/vergadert gheweest/ende raedt
ghhouden/hoe dat sy met Patricum handelen soude: niet
aensijende dat hy van Conincklycker stammen was / waer
dachten hem te vanghen ende te dooden. Daer sy den Co-
ninck van Schotlande / die noch ionck en e slyp van ver-
stande was/lichtelick oock toebrochten.

Soo hebben sy dan Patricum aldaer oock geciteert ende
gheroepen/ dat hy voor haer verschynen soude den eersten
dach Martij/int Jaer M. D. xvij. Maer Patricius hie-
rich wesende tot de bekentenisse der Euangelischer waer-
heyt / quam eenen dach te voren dan hy daer beschreuen
was . Soo haest als men hem vernam dat hy ghecomen
was/ hebben sy hem beschuldicht voor haer genaemde gee-
selycheyt/en om dat hy vofstandich inde belijdenisse des E-
uangeliums bleef en iselbde niet loochene woude/ hebbe sy
hē inden Wan gebaen/geuangen/ ende ten laetsten ter doot
veroordeelt / ende is also opentlick verbrandt gheworden/
ende den Almachtighen Godt opgeoffert/int Jaer M. D.
xviij. doe hy oudt was vier twintich ier.

Henrycus wt Vlaenderen.

Henrycus wt Vlaenderen ghebooren/was een Augu-
stijner Monick: ende heeft namaels het cleet ende
het leuen verworpe/ heeft een hupsrouwe gerrout.

Namaels comēde coopmās gewijs/is hy te Cortrjē
om des Euangeliums wille ghenanghen gheworden ende
te Doornick gheuoert: daer hy seuen maenden lanck in een
diepe stinckenden kercker ghehouden is gheweest . Ten
laetsten heeft Meester Salazar Cordensis hem zyn leuen
gheloden/ waert dat hy hadde willen belijden/ dat de hups-
rouwe die hy gerrout hadde/zyn Hoere ware. Maer hy en
heeft dat gheensins willen belijden/maer bleef volsta- dich-
lick in de belijdenisse des ghelofs die hy ghedaen hadde.
So dat hy ten laetsten van zyn Priesterdom en monickerie
3 ij berooft

De Hifforien

m. D. xvij] berooft is gheworden. Om welker sake wille hy met wro-
Mercke] lycker gemoet den Heere ghedanckt heeft ende ghesongen/
doch wel. Te Deum laudamus / te Dominum confitemur.

Ontwijer.

Daer na is hy veroordelt en verdoemt gheweest / datmen
hem leuende soude verbranden / welke pijn hy om den
naem Jesu Christi geleden heeft met wonderlycke stantua-
ficheyt / ontrent Neye / int Jaer ons Heeren m. D. xvij.

Sponfs van Aieur.

D Tonsfus van Aieur is een van de eerste gheweest /
die de Euangelische leeringhe te Melden beleden-
ende met zyn bloet stantuafelijck besegelt heeft. Des-
se betuychde opentlick / dat de Misse was een seker
verloocheninghe des doots en lydens Christi Jesu: die ghe-
gheuoelen en dese warachticheyt hielt hy vastelijck. Waer
af hem Siconner de Siffchop van Meldē met alle manie-
ren sochte te brenghen / belouende hem te verlossen en oock
een iaerlijche rente / ende ander profyten te geuen. Maer
hy heeft hem seer sterckelijck tegenghestaen / en strafte hem
hardelijck daer toe / seggende: Ja heer / zyt ghy ghecomen /
ende so weecksinnich geworden / dat ghy my wilt brenghen
tot sodanigē verloocheninge ende versakinge mijns Gods?
woet ghy niet datter gheschreuen staet: Wie my versaeckt
voor de menschen / dien sal ick versaken voor mijnen Va-
der: Welcke sentencie ons Heeren Jesu Christi / hadde des-
se goede man also in zyn herte ghedrukt / dat hy se dickwils
met grooter ghewichte voorbrachte ende verhaelde: ia des-
wils verschricke als hy se uitsprack.

So is hy veroordelt gheworden / datmen hem leuendich
soude verbranden: ende is op een horde ter doot gheuoert /
alstijt sprekende ende het volck vermanende / datse soudens
aenueerden de warachtige leeringe des leuens en des salic-
heits. In zyn handē was gebonden een houtē crups / dwelc
hy met grooter cracht heeft wtghebeghen ende gheworpen
in een plaetse / daer het water door plach te vlieten: en wan-
tet op dien dach seer geregēt hadde / so is het crups met het
water wech genooten. Dwelck de Paven en Monicken als
so ghespeten heeft en geterecht / datse haer seluen niet en con-
den bedwinghen van hem spijt ende leedt te doen. So is hy
leuendich verbrandt gheweest / na de begheerte ende wils
des der vyanden des warachticheyts; namelijck met lanck-
samighe-

leer m

Wijmo-
dicheydt.

En houte
en crups
wech ghe-
worpen.

famiger ende onlijdelijcker tormenten/want hy is driemael in D. xvij
 opghetrocken in de lucht / ende heeft een cleyn wyer onder
 zyn voeten ghehad. Hy en heeft niet afgelaten God aen te
 roepen / tot den laetsten Adem zyns leuens toe. So is desen
 goeden ende godurcesende man den Heere opgeoffert/den
 derden dach Julij/ int Jaer onses eenighen Heylants Jesu
 Christi/ M. D. xvij.

Georgius Schaerer van Salued.

Georgius Schaerer was eerst wel neghen jaren een
 werelidelijck Priester: daer na is hy om God te vlytri-
 ger en te gerustelijcker te moghen dienen/ in een bar-
 woeten Monicken clooster ghegaen. Maer want hyst daer
 anders vande: dan hy wel ghehoeyt hadde te vinden / heeft
 hy wederom de cappe verlaten: want hy daer niet anders
 dan haet/ nijt/ gheschil/ twist ende tweedracht / enckel ghe-
 weynst leuen/ ende een heyllich schijn sonder de daet/ vande.
 Als hy nu de smake der Euangelischer waerheyt gevegen
 hadde heeft hy niet langer in S. Franciscus broederschap
 willen zyn: maer in de broederschap Jesu Christi. Want
 hy seyt / S. Franciscus heeft voor my niet gheleden / hy en
 is oock niet voor my ghestoruen / hy en is oock niet mijnen
 middelaer ende verlosser: maer Christus is voor my gestor-
 uen/ die is alleen myn middelaer ende verlosser: door dien
 moet ick allen salich worden.

Dese heeft een tijt lanck te staedtsstadt het Euangelium
 ghepredickt/(welcke in het lant van Beveren ghelegghen is)
 ende is om des ghepredikten Euangeliums wille / gheuan-
 ghen gheworden. Ende als men hem van als onderwaech-
 de / heeft hy een vustmoedighe bekenenisse ghedaen met
 den monde ende oock in gheschripte: waerom hy namaels
 onthooft is gevorden. Men soude hem leuendich verbrant
 hebben: maer hem is het sweert wt genade gheghruen/ so
 nchtans datmen het doode lichaem soude verbranden.

Als hy nu bapten gheuoert was / so heeft hy met volke
 ker herten tot den Heere geraepen en zyn gebet gesproken.
 Daer na oock tot den ommestaenders opentlick geseyt. So
 warachtelijck als ick steruen wil als een Christen mensche/
 om het woord des Heere: so warachtelijck sal ick v een teer-
 tien geuen. En als hy onthooft worde / viel hy op zyn buck
 neder/ ende bleef also langhe liggghen/ datmen denijle wel
 een ey soude ghegeten hebben: daer na heeft het doode lich-
 aem hem seluen lanesamelijck omme ghewent op den rug-

Rabier

Der Mo-
 nicken leue
 hoedantich
 het 3p.

Euange.

Shenades.

Een teekē
 des dooden
 lichaems.

ghe den rechter voer ouer den sincker gheslaghen/ ende de rechterhant ouer de sincker. Alsinen dat sacht geweest een pghelyck verschrict geweest / ende oock de Ouericheyt: ende hebbe den dooden lichaem niet willen verbranden/ maer hebben begrauē. Dit is geschiet ontrent den iare ons Heeren/ M. D. ende xxxvij.

Godowpck du Serquin.

Orsake
waeron
Godowpck
gheuanghen
is geworden
De eerste
sentencie.

Lodowpck Serquin wt Arthoys ghebooren / ten edel man seer wel geleert: dese woonende te Parjs heeft de sorbonische Doctoren dicmaels gestraft ende ouerwonnen: want hy nu de begheuiselen ende fondamenten des Euangelischer waerhepts ghelept hadde. Daerom zynse seer nydich gevallen/ende hebben hem in groot dangier ende gheuaerlichheden gebracht/want door haren raet ende listicheyt is hy gheualen in de handen des oppersten raets van Parjs: van welcke hy een vonnis gecregen heeft/ dat hy een emende of boete doen soude / dweleck seer schandelyck is: ende daerna in de gheuanckenisse bliuen leuende: dweleck nochtans altesamen den wille ende belieste des Conincks onderworpen was. Maer Serquin en heeft des raets sentencie gheensins willen gehoorzaem / zyn/ hoewel dat hy daer toe van groote machtighe mannen versocht ende gheraden worde. So is hy ten laetsten / als hy volstandich bleef/ende het al veracht hadde/ met een ander sentencie/als een hardtneckich ketter verdoemt/datmen hem eerst met eenen strop soude woighen / ende daer na op der Groeuen plaetse verbranden. Het welcke hy al tsamen met wonderlycker stantuaesticheyt geleden ende ouerwonnen heeft in de Maey maent/ int Jaer M. D. ende xxxi.

Sentencie
des doots.

Wille was
te Mechelen
geuanghen.

Willem van Swolle.

Willem van Swolle is te Mechelen om de bekende ende beleden waerheyt des Euangeliums gheuanghen door aenslokinge der Schijstgheleerden ende Phariseische Sophisten van Lucuen. Welcke hem schriftelijcke artuculen vooroghouden ende ghegeuen hebben/daer sy zyn antwoorde op begerden. De artuculen waren dese.

1. Van den eedt te doen in saken der gherechticheyt.
2. Van des Paus macht ende der kercken.
3. Van het Daghepper.

4. Van de aenroepinghe der Heylighen.
 5. Van het Sacramēt onder een gestaltens te ontfange.
 6. Van eperen/ supuel ende vleesch verboden te eten.
 7. Van de belofte der cupsheyt.
 8. Van het ghebot der kercken/ ende des Keyfers gehoorsamen te zyn: datmen Martinus Lutherus hoecken niet lesen en soude.

Seggende datmen dese al tsamen geloouen ende houden moet / wantse met de heylighe Schrift ende de Waderen ouer een comē. Hier op hebbense Wille den van tijt twaelf dagen gegeuen om daer op te antwoorden/ ende daer in te bewillighen/ ofte anders souden sy voortuaren als recht is.

So heeft hy Christelick wederom daer op geantwoort/ ende het selfde den Beken van lueuen/ ende den Procureur generael ouer ghesonden.

1. Van het Eedtweeren/ seyde hy: datmen in de saken der Jnt Jaer gherechticheydt belanghende / wel sweeren mocht / als hy M. D. xxxi daer toe versocht ofte ghedwonghen ware van der Querie: Van den heyt/ om de waerheyt te segghen/ wat God ofte den naesten eedt. aengaet. Maer wat ons selfs aen gaet/ sullen onse woorden Ja/ Ja / zyn/ ende/ Neen/ Neen/ als Christus seyt/ Matt. v.

2. Van des Paus macht/ antwoorde hy: dat so langhe als Van des de Paus het sweert niet neder en leyt/ en is zyn Querheyt/ Paus den Keyser oft Coninck onderdanich/ ende neme dat sweert macht des gheests aen (dewelck is het woort Gods Ephe. vi.) so en sal hy ouer de consciencien/ niet binden en ontbinden/ geen macht hebben.

3. Van het Wagheuyper / seyde hy : Jek en soude my niet Van het wille laten doode om de belijdenisse datter een waer : want Wagheuyper. een rechtghelouich mensche steruende / weet dat hy salich is: en die niet en geloofst/ verdoemt: also dat den aslijuigen stelen / noch sielmiffen / noch Wigillien / noch iaerghethyden helpen moghen.

4. Van het voorbidden der Heylighen / seyde hy: dat de H. Schrift daer gantsch niet af en hielt / dan alleen van den Der heylighen voor- leuendighen heylighen die hier op aerden leuen. Daerom bidden. hieldt hy hem alleen aen den eenighen voorbidder Jesum Christum.

Van de Sacramenten des lichaems en bloets Jesu Christi: Van het si/ geloofde hy: datter Christus synen iongeren gaf tot een Ausmael/ testament: en en hielt de Wisse niet voor: een offer / oft ge- ende de moechdoeninghe voor de gestoruen menschen. Want voor Wisse.

De Historien

in. P. xxix. de rechtuērdichmakinghe der sielen / is de eenige wtflootinghe des bloets Christi Jesu ghenoechsaem.

Van de een gestaltenis: Als men alleen een ghesalte oft teechen daer van neemt oft gheuen wil / is teghen de infettinghe Christi: Ja oock te se des Sacraments. ghen de Pauselijcke rechten. So machmen sien hoe ont sinich dat dese valsche Papyfien en tyrannen zijn. Dat sy niet alleen teghen Gods woort: maer oock teghen haer epgen gheeselijcke rechten opsaen / welke sy ghemeenlyck grooter achten dan Gods woort.

Wā vleesch te eten. Van vleesch te eten: Is allen gheloonigen tot allen tijdt ghelooft / als zyt doen met danck segginge: nochtans sulsen wachtere / dat se daer niemant door en ergerē. Want anders is den gheloonigen alle dinck reyn / maer den ongeloonighen en ist niet al reyn: want haer consciencie is besmet. Nochtans laet ick wel toe etlycke daghen tot vasten te ordineren in der noot / ghelijck de Coninck van Pruiue dede / op datmen met sodanighen wtwendighen wāse vermāne den volcke tot inwendige boet en aenroepinghe der godlijcker barmherticheit / en die sodanigen gebot des Coninck / Repfers oft Ouersten gedaen / verachtete en ouertrade / die derf ick seggen / dat hy God den Heere daer mede vertoont / anders een Christgeloonige eet hy vleesch ofte boter / so eet hy den Heere: laet hyt / so doet hyt den Heere. Na de leeringhe Pauli / geenē dach wtgenomē behaluen alleen de ergernisse.

Van de belosten. Van de belosten der Monicken ende Vrouwen / seyde hy: ick en can in de heylighe godlycke Schriift niet vinden / dat sodanighe staet van God ingheset is: maer alleen door menschen infettinghe sonder Gods woort gesticht is. So mach een pghelijck daer wt gaen / wie dattet belieft / aenghesien dattet een ongodlycke staet is / daer sy door meynen salich te worden.

Interius boecken te lesen. Van Martinus boecken te lesen / seyde hy / dat heb ick ghedaen / niet tot verachtinghe des H. M. maer alleen dat ick mochte sien / wat goet oft quaet was / ende wat tegen het woort Gods is / als menschen leeringhen ende droomen: dat ick de selfde verworpen soude moghen.

Om dese belijdenisse / zijns geloofs / hebbe hem de Doctore en Schriiftgeleerden den wereltlycke rechter ouergelouert als een ketter: van wien hy totten yere veroordelt is / en is te Mechelen in Siabant verbant / int iaer M. D. ende xxix.

Petrus Fyffteden, ende Adolphy Clarenbach.

Petrus

Petrus sijnfeden geboren wt Sulckerlant/Is int iaer m. D. xlv. *Kalen*
 M. D. xvij. in de maent Decembris te Colen gecomen/om aldaer het gemeyn volck te onderrichten en te leeren den rechten wech des salichheids / ende de dwalinge te ontdecken/daerse in gheuanghen laghen: sonderlinge de schandelijcke afgoderie/die sy met het misbroot bediynē. Om hier een bequaem middel en oorsake tse te gerijgen/om dat gewoehlick te mogen doen/Is hy in dē Dom gegaē by het hooch Altaer/en heeft daer met gedectē hoofde bliuē staen. Alsmen nu inder Wiffen het Misbroot ophies/ heeft hy spnē rugge na het volc gewē/ en heeft versucht en wgespout op de aerde:maer hi en heeft sijn hoost n; ondeckt.

Als nu de Misgod opgheheuen was / heeft hy noch een wyl tijts in de Domkercke gaen spaceren. Dit hebben aenghemerckt de Papien ende de Teecken/die daer tegenwoordich waren:en sy sijnder seer in verwondert geweest/waerom dat hy den Misgod haer Sacrament (so sijn noemen) geen eere en bewees/noch en aenbadt/ nochtans en vraechde hem niemant (ghelijck hy doch wel ghehoeyt hadde) wt wat oorsake dat hy sulcx dede.

Dit wert haestelijck van den papen den Gheweltrechter vercondicht/welcke hē op der straten verwacht heeft/dat hy wt den Dom soude comen / ende heeft hem aldaer aenghefast/ende seydeghy moet met ons gaen. Petrus antwoorde onuerschrickt met lachender mont: Gheern/daerom ben ick hier ghecomen/ende de dienaers hebben hem op den Franckenthooren gheuanghen gheleydt.

Als Peeter daer een langhe tijt gheseten hadde/ so heeft den Raet van Colen sommige veroordent / die met dē Kettermeefters en andere Doctoren tot hem quamē. En hebben hem onder anders veel articulē geuraecht: wt wat oorsake dat hy het hochweerdich Sacrament veracht/verfmaet/en hem seluen also daer tegen gestelt hadde. Petrus antwoorde: dat hy het Nachtmal des Heeren Christi niet veracht hadde/maer het misbrueck alleen/en dat hy sulcx wt geener ander meyninge gebaen en hadde/ dan dat de gemeynte hē daer af aen spiekē soude: en dat hy also oorsake rijgen soude / om dat dwalende volck dat het Sacramentvoor haren God eeren ende aenbaden/te onderrichten en te leeren.

Als sy hē vraechen of hē oock sulcker dset beroude/of dat hy sulcx wel meer soude willē doen?antwoorde hy/dattet hē niet en voude / en al waer hy noch vā daer/so soude hy noch quā staen.

willen

Der Papien
sien afgod.

Petrus
wout ghe
uanghen.

Petrus
wout van
den Ketters
meefters
onder-
vraecht.
Waerom
Petrus bes
deckts
hoofds by
den altaer

De Historien

M. D. xxix. willen te Colen comen ende sulcx doen: om dattet gheen

**Men be-
hoort geen
Sacramen-
ten te eeren
ofte op te
sluyten.**

Godt en is/ende men behoort sulcke afgoderse niet te sijnde/
alsmen daer bedijft. Het sijn wterlycke teeken/en/ende mē
moetse in den ghelouue nutten: daerom salmense oock niet
eeren/aenbeden oft in huyfscens sluyten.

**Petrus
wordt ghe-
pynicht.**

Dese ende dierghelycke antwoorde hebben de heeren
aen den raet gebracht/ ende daerop besloten/woude hy van
sijn voornemen niet afftaen / datmen hem den Graue des
hoogen wereltlycken gherichts ouerleueren soude / om het
recht te volbrengen. Als hy nu geleuert wert/ is hy met vro-
lycken gelaet tot des Grauen hups gegaen/datter een p: ge-
lyck van verwonderde: hy en was oock niet mismoedich
als hy in den kelder ghelept worde.

Doe hy daer een tyt lanck gelegen hadde/ hebbe hem die
Graue ende schepenen/ daer wt laten halen / om hem opt
scherpste te examineren / meynende dat sy hem tot weder-
roepen souden mogen dwingen. Sy hebben hem soo lange
gepynicht/ dattet den Hencker self (als hy ooc beledē heeft)
verdroot/die hem niet meer en woude recken. Nochtans en
hebben sy op hem niet meer ghewonnen / dan dat hy alleen
tot Godt versuchte/ ende hem om troost ende hulpe aen-
riep / ende oock danckende dat hy hem weerdich kende om
sijn woort te sijden.

Als sy op hem niet en conden gewinnē/lieten sy hem we-
derom in den stoc ende keten leggen/ ende hebben hem met
water en broot gespyssicht/somwylen wederom gepynicht/
somwylen met swert / water ende yper gedreycht om dat
hy wederroepen soude.

**Adolp
Clarebach.**

Daer na is hy hem gebracht Adolp Clarenbach/die een
Schoelmeester te Wesel gheweest hadde / ende is aldaer te
Cuelen om de Euangelische warachticheyt/welcke hy seer
standtuafelyck beleden heeft/ geuangen gheworden. Ende
na dat hy veel met den Doctoren ende schriftgeleerden van
het aenbidden der Heplighen/van des Paus macht/van de
Nisse/van het Dageyver/ ende van andere menschelicker
inseitinghen ende gheboden ghehandelt hadde / hebben sy
hem oock den wereltlycken Rechter ouergheleuert/ende is
alsoo by desen vromen getuyge Jesu Christi Petrum sijn
sieden/inde geuankenisse gelept.

Derwyle datse in dese benautheyt laghen/en rusteden die
bloetgierighe Schriftgheleerden ende Doctoren niet om de
Rechtters te ontfeken tot het onnoosel bloetuergiere. Ende
want

Want de fweetenbe siechte Cuelen oueruel/hebben zyt den ghelooighen te lasse gelept/roepende/dat Godt verdoont was om datmen de ketters liet leuen. Zoo hebben zyt ten laetsten soo verre ghebracht met haer roepen ende cryten/ tzt den oer daret beslotē wert/dat dese twee wiome belyders des maer hepts soudē steruen/soo verre als sy niet wederroepen en wonden.

Als nu dit besloten was / is de Creue op den xxvij. dach Septembris/int Jaer M. D. ende xxiij. op de auont tot hen ghecomen/ende heeft gheuraecht of sy niet wonden weder roepen:ē als sy dat wepgerden/is hy wechgegaen/ēn daer zyn sommige papē tot hen gecomē om hen te onderwijfen.

En heeft tot hen gheseyt / ende Clarenbach namelijck aenghesproken/segghende: Nieuwē Adolphe/ wy en zyn hier niet gecomen om inet v veel te disputeeren; dan wy begeer den wel/dat ghy het eynde wout bedencken /ende soo hart niet op uwer meyninge en bleef. Daer zyn doch altijt veel wiome heplighe menschen gheweest: Godt de Heer en laet ons ymmers niet alle dwalen. Adolph antwoorde/soo seggen/s gemeynlyc alle: Maer wy houden ons aen den Heere Jesum Christum/ēn aen zyn heplich woor: niet aen de menschen/so en mogē wy niet dwalen; dat woor willen wy bekennen alsoo langhe als ons de mont open is /ende wy spreken können.

Des anderen daechs ontrent negen vren is de Creue gecomen ēn heeft Petrum ende Adolphum wt den kercker gelept/ende de Scherprechter heeftse beyde aen malcanderen gebonden. Doe loefden sy Godt den Heere ende spraken: Dof/eere ende danck sy v almachtige Wader/dat ghy desen dach hebt laten voortromen/daer wy so lange na verlangt hebben. O Heere siet doch neder/want het is tijdt. Daer na zynse tot den gerichte ghelept om sentencie te hooren:ende soo voort na der galgen; daer sy seer schoone vermaningen tot den volcke ghedaen / malcanderen vertroost / ende den Heere ghedanckte ende ghepriesen hebben. Doen sy bukten oyt velt quamen/beleet Adolph dat zyn herte ēn gemocht so wofte was/dat sy niet en geloofde datter meerder vruchte sy aerden zyn mochte.

Daer maechde hem een Montick/of men dor siel wiffen voor hen lesen soude: so wonden sy sielpenningen van het volck vergaderen/ghelyck ghewoonlyck was te geschien. Adolph antwoorde/ghreensins/ick en viaghe na uwe ghewoonte

M. D. xxiij
Vegeloont
ghe zyn al
tzt den oer
sprong van
alle ongheluck geacht
gheweest.

Menmoed
op geē men
schen stua
nen/maer
op Godts
woort.

Sy danckē
Godt dat
de vrie des
doorts ghe
comen is.

De bly
schap der
ghelooifgen
in het
crucce.

De Historien

Mat. 23. waont niet / Wat meyn ghy dat onse sielen in der Papen
Der papen taffche varen.

Mat. 23. Daer na began Petrus out rofste zyn gheloof den volke
hoise is her ke te verhasen (hoe wel dat de Greue hem menichmael in
Wagcyper. zyn woorden viel) ende beduyde het volck de articulen / om
welcker wille / s steruen moesten. Als de Greue dat hoorde /
sprack hy tot den Hencker: Gindt af den boene. Doen seps
de Petrus tot de Greue: heer Greue ghy begint het Chusten
bleet te veruolgen: Siet wel voor u wat ghy doet / dat ghyt
voor God weet te verantwoorden. Pilatus en wiste niet
wat hy dede: maer ghy weet wel wat ghy doet / ende waer
om ghyt doet: gaet nu henen ende segt dat ghy des bloeds
ontschuldich zyt. Daer staet gheschreuen: Ghy rechters / oor
deelt dat recht is. So nam de Scherprechter oft Hencker
Petrus / en trock hem zyn cleederen toe het hemde toe wyl
ende bandt hem de hande harde ouer een ander. Doe quam
Adolph tot hem / en sprack: Broeder / zyt sterck inden Hee
re / ende betrouwen hem: want heden fallen wy met Christo ons
sen broeder inder eeuicheyt leuen: zyt stantuaelich int ghe
looue / en en vreesst voor het vper niet: Ick sal oock inden
Heere vertrouwen / ende zyn waent sal mijn segel zyn. Pe
trus antwoorde / ick wil steruen als een Christen mensche.
Doe nam hem de Hencker / ende leyde hem in het huyshen
dat van hout ende stroo ghemaect was / ende settede hem
aen den pael: ende woyt een keten so hart om synen hals
dat hy niet meer sprecken en conde / ende began te sperte
len met zyn voeten / ende ghaf daer na terfonde synen
gheest.

Petrus
gheeft synen
gheest.

Daer na als Adolph hem seluen ontcleedt hadde / ghinc
hy self willichliken tot het huyshen / ende sloech zyn oog
ten hemel ende danckede den Heere. Als hy nu int huyshen
quam / ende sach dat Peter synen geest ghegeuen hadde /
sprack hy tot hem / Broeder / hebt ghy uwen geest oughe
gheuen / so is v de Heere ghenadich: ick wil v haest vol
gen. En als hy hem seluen aen den pael ghenoecht hadde /
bandt hem de Scherprechter aen / ende hinc hem een sack
met buspoeder aen den hals / en slack het vper in het hout.
Dewyle begeerde Adolph datmen hem het Christen geloof
voor lesen soude: dwelck een sonick hem ghedaen heeft.
Ende als geeyndt was sprack Adolph: dat getooue ick / daer
wil ick by bliuen / leuen ende steruen.

Men leest
Adolph
het gheloo
de 200.

Hier en tusschen began het vper te branden / en wert vast
groot

groot / so riep Adolphy noch met lapder stemmen: O Heere in. D. xix.
 in uwen handen beueel ich mijnen gheest. Daerna ghinc
 het puluer aen en verstickede hem / dat hy niet meer spre-
 ken en sonde: ende gaf synen gheest. So zyn haer lichamen
 beyde te samen verbrant/ int Jaer M. D. ende xxij. den acht
 sentwintichsten dach Septembis.

Johannes de Cadurco.

Mester Johan de Cadurco van Timouck een Ie-
 cenciaet in de Keyserlycke rechten / heeft de selfde
 rechtē inde hooge schole van Tholose geleert / een
 seer beuaren/vernuftich en cloecksinlich man/ niet
 alleen in de rechten:maer oock in de goddelijcke Schryftue-
 re / seer vlytich inde Euangelische warachticheit te onder-
 soecken. Dese is beschuldicht van een vermaninge die hy te
 Timouck tot den volcke gedaen hadde / op den dach die sy
 Alberhepligen noemē: in welke hy het volck tot goduruch-
 ticheit verwaent hadde. Het heeft ooc zyn sake beswaerdē/
 dat hy in een eerlycke maeltijt voor een tafelredē hy bracht: Christus
 Christus moet ouer ons ghemoet ende herte heerschappye ke tafelro-
 hebben. Daer en bouē dat na de maeltijt/door zyn toedoen/ den.
 den pegelich moeste een sentencie oft redene wt de heplige
 Schryftuere verhalen/ op darmē met sodanigen maniere als
 le tydel geclap/dansen/springē/ende ander oneerlich gebaer/
 soude achter latē. Ende als sulcken Christelijken oeffenin-
 ghe omme ghecomen was tot den Cadurco / dat hy alsdan
 zyn redenē breeder ende langer wtlepde / dan eenige andere
 die in dese maeltijt teghentwoordich waren.

Om dusdanigen oorsaken wille/ is hy ghevanghen in de
 maent van Januarij/ int Jaer ons eenighen Halleymakers
 Jesu Christi/ M. D. ender xxij. En als men hem ondersocht
 ende beuwaechde/ heeft hy den rechtters aengeboden ende bes-
 loeft dat hy al segghen soude / wat hy van de Christelijcke
 Religie hielt ende ghelofsde/ so verre als men hem by ghes-
 leerde mannen bracht ende boecken gawe/ om met haer van
 alle stucken te handelen: Dat hy oock niet en woude eenige
 disputacie beginnē/ die niet tot slichringe en sonde geschiede. Niemande
 begeerde oock van de bysonderlichste hoofdstuckē ende ar- ea wil mee
 ticulē des geloofs/ also te handelē/ datter geen ander vrem- de Cadur-
 de saken/ oft gheschil vermenghet werden. Maer waot hy co van de
 een seer cloeck en hoochuerhandich man was die zyn ant- Religie hā
 wooude tot alle wraeg berept hadde/ en by soderlyc degetur- delen,
 ghen hē

in. D. xliij. gheentse der heyliger Schrifrueren/die tot sodanigen hant
 niemant del dienden: soo vreesden zyn opanden (want sy wisten hoe
 en wil met cranch dat hare argumenten zyn / diese om haer stelighe te
 de Cadurco beschermen voortbrengen souden) dat sy den stryde verlies
 co van de sen souden. So hebbense hem drie artikelen voor ghelept
 stelighe die hy alleen in zyn gewoonlijcke lessen/wederoepen sou
 handelen. de/ende bekenen dat hy daer in ghedwaelt hadde/ ende so
 Hy en wil sonde hy vry ende los ghelaten worden. M. Joannes / hoer
 niet weder wel dat hy int beginsel wat wanckelbaer front/ is namacks
 roepen. Gods alsoo versterckt/dar hy gheen sins in
 Cadurco wort ont eenige wederoepinghe woude bewillighen.
 wijet.

Soe is hy int beginsel des Raets Jungh gheoordeelt
 een ketter te zyn/ende gebracht in S. Steuens strate/daer
 hy eerst van zyn crupne/daer na/van zyn licenciaetschap be
 rooft is ghe worden: daermen hy naest drie vrien ouer besich
 gheweest heeft / in welken tijt de Cadurco altyt vryelijck
 moghen spreken heeft: alsoo dat hy tot alle dinghen/ die hem
 ghedaen oft gheseyt werden/een schrifruerlijcke vedene gea
 bruyckte die daer op diende.

Hier wort
 de monick
 met zyn ep
 gen pylen
 doorschot.

De Moni
 ken verual
 schen de
 Schrifruere
 te.

Merck
 wel.

Soe was daer een swart Monick van Dominicus oors
 den (predickbroeders noemmense) die na der ghewoonten
 prediken soude/ende wilegghen ende beschermen het Pra
 pistische gheloof. Dese nam voor zyn argument / de plaets
 die Paulus beschrijft in synē eersten bries tot Timotheum/
 int vierde Capituel: De gheest die seyt bescheydelijck/dar in
 den laetsten tijden sullen sommighe vanden ghelooue af
 wijcken/ende gheuen den bedreghenden gheesten gehoor/
 ende de leeringhe der Suruelen. Ende want de Monick
 niet meer van dese Schrifruere voort en bracht (ghelijck sy
 na haren epghen sin ghewoonlijck zyn de Schrifruere te
 schueren/ende alsoo overstant te verualschen) sonderlinge
 oock om dat het ghene datter na volcht/hem self/ namelijck
 den geueynsden met haer colieren beschreef ende wt druc
 te: soo riep M. Johan de Cadurco met luyder stemmen tot
 tot den Monick: segt voort/ segt voort. Wt welck gheroep
 de Monick alsoo verbaest ende verslegghen was / dat hy niet
 een woort meer en conde spreken. Doe seyde de Cadurcos
 wist ghy/ seyde hy/niet voorlesen/so sal icht self doe. Ende
 heeft alsoo voo: t gesept het ghene datter in den bries Pauls
 volcht: Die in gheueynsheit luegenen leere/ en in haer con
 sciencien een brantmerck hebbē/verbiedende te trouwē/ en
 gebiedē af te houden van de spys/die God gesehapē heeft.
 me

met danckseggingshe te nutten den ghelooften / ende den genen die de waerheyde bekent hebben. Ende daer na heeft hy de selue plaetse met grooter vrymoedicheyt wighelept / ende den toehoorders / diet seer gheerne ende vlytichlyck hoorden/beduyt.

Da dat hy nu aldus beroofte was van synē eerlyckē staet / ende hem ander spottelycke cleederen aen gedaen waren: is hy tot den Palleyse gebiacht / om aldaer zyn sententie des doots aen te hooren: ende als hy daer wt quam/riep hy: O Palleyse des boosheydes / O stoel des ongherechtigheydes. Daer na en heeft hy niet afgelaten den Heere te louen ende te prysen / ende het volck met aller vlyticheyt te vermannen tot de Salichmakende kennisse Gods : ende heeft den Heere beleden tot in het vper (daer hy mede verbrant wort) soo langhe als de siele in zyn lichaem was / int Jaer M. D. ende xxxij.

Alexander Canus.

Alexander Canus van Eboras / is te Ypons om de Cua gelysche waerheyte getuangen / ende inden kercker gheworpen: daer hy de puere ende supuere leeringhe des godlycken woorts seer stantuaestelyck beleden heeft. Ende is daer nae te Parjs gheuoert / daer hy vanden hoo ghen raet veroordeelt is / datmen hem eerst met de gewoonlycke ceremonien van zyn Priesterschap ontwhen soude: ende daer na leuendich verbrandē. Syn groote vromicheyt ende stantuaesticheyde / daer hy van God mede versterkt is gheweest inde groote pynninge ende torm:nten diemen hem aenghedaen / ende dickwils vernieut heeft / de wyle datmen hē eramineerde en ondersocht: is weerdich datmē beschryft.

Ten laetsten is hy na de ontwhinghe ghebracht in Malberts strate / daer hy oock met een lancsaem ende cleyn vper verbrant is geworden: ende heeft synen geest opgeoffert in de handen des almachtigen ewighen vaders / int Jaer ons Heeren ende Heplants Jesu Christi M. D. xxxij.

Joannes Pointet.

Joannes Pointet ghebooren wt Sauopen / een Saerte scheerder oft Chirurghin / die zyn ambacht binnen Parjs dede: daer hy beschuldicht ende aengedragen is gheweest van de grau Moniken / die haer seluen vryderbroers noemen / ende van sulcken menschen / die hy

m. d. xxxij. dickwils van de spaensche pokken ghehefent ende gheheyle hadde. Want hy groote kennisse met hen hadde/ die teghen het ghebodt Gods soo boosen ende ongoddelijcken belofte seer onuersichtelijck ghedaen hadden / datse gheen seker ende wettelijcke vrouwe souden trouwen ende aenhantē

Doet my
goet te doe
v quaet.

De Siecht-
uader raet
Johan tot
afgoderie.

Pointet
strafte de
raetsheerē
van haer
tyrannie.

Pointet
woit de tō-
ghe af ghe-
sueden.

daen hadde / ende die hy met vermanen ende leeren noch meer duechts poochde te bewijfen: welke die al tsamen beschticht hebbende door een Sorbonist / Doctoor Clericus genaemt / die hem so lange veruolcht heeft / dat hy inden kercker gheworpen is / ende namaels verwesen is / datmen hem eerst soude woighen / ende daer na verbranden. Hier heeft hy eerst gethoont hoe crachtich ende gewelddich dat de geest des Heeren in hem was. Want als men het ghewesen vonnis volbrengghen soude / so is Pointet met eenen Siechtuader in een Capelle / die by het geuangen hups slont / gelatent daer heeft hem de Siechtuader vermaent / dat hy aldaer voor een beelt soude op zyn knien nedervallen / en bidden vergheuinge / zinder sonden. Maer Pointet heeft hem seer hardelijck ende straffelijck verworpen / noemende hem den Dupuel ende den Sathan / die hem arbejde te verlepden / ende tot den ongoddelijcken beeldendienste te brengghen. De Siechtpape verschiet ende verslegen zijnde van sodanighē woorden / so haestelijck wederom tot den Raet gegaen. So zinder twee Raetsheeren met den President tot hem inde kercker gecomen / meynende dat hy rasende ende crancksinlich geworden was. Maer Pointet en heeft haer ooc niet soetelijcker aengesproken dan hy te voren den Siechtuader gedaen hadde: maer heeft haer seer hardelijck gefraest / datse bloetgierighe moordenaers ende dooders der onnoeselen waren / van wien de kinderen Gods teghen alle recht ende redouen / ongoddelijck ende schandelijck omme ghesbracht worden.

De President en Raetsheeren / door dese vymoedicheyt verbittert ende ontsteken / zinde met gramschap tegen hem / hebben haer vonnis verhaelt / en geboden / datmen den vromen Pointet / zyn tonge soude wt snijden eermen hē verbranden soude: ofte waert dat hy zyn schult bekende / dat hy met der eerster sententie soude gedoot wordē. So is hem de tonge wt ghesueden / welke hem nochtans niet verhindert en heeft / alcht stantuaelicheit en vreselijck de warachticheyt te belijde / en haer boosheyt te straffen so veel alst mogelijc was.

Om welcker saken wille/ hy de derde sententie geeregen heeft/namelyck/darmen hem leuendich soude verbranden. Welck oock geschiet is/ met sodanighen wreetheyt als sy bedencken ende volbringhen condon: ende heeft also seer stantuaftelyck inden ghelooue/ dit sterffelyck leuen ghelaten/int Jaer ons Heeren M. D. xxvij.

Van verscheyden Martelaers
te Parijs.

In Jaer onses eenigē verlossers ende Salichmakers Jesu Christi M. D. xxvij. inde maent Octobris / zyn te Parijs aen de Predickstoelen briuen gheclampt/ welke daer vermelden den ongoddelicken growwel der Missen / ende der anderen Papisischer superstieten: welck jaer vanden sommigen/ daer van/ den naem behout. In dese tijt/ zyn aldaer veel ghelooouge ende goduruchtige menschen om den hals ghebracht / in verscheyden plaetsen des stades / om dat sy den supueren ende onuernaelscheden Godsdiens van herten begheerden.

Serthel Nylon/ de gichtighe ghenaemt/ een ionck man van Iaren/gichtig ouer zyn geheel lichaem/ wtgenomen de tonge: heeft met sulcken ypericheyt ende liefde tot de godsalicheyt ontfeken ende bewogen geweest/dat hy gheenentijt en liet voorby gaen van een pegelyck te vermanen ende te leeren/ende te verbreyden de glorie des ewighen Gods. So is hy van de ypanden des waerhepts gheuangen: welke door verwonderinge van zyn der wtgenomen sterckheyt ende stantuafticheydt / hebben sy hem leuendich doen verbranden in der Greuen strate: ende hebben hem met een cleyn ende saacksaem yper seer wreedelyck ter doot ghebracht.

Johannes du Sourg/ een cooyman vā Parijs/ woonende in het hyns daer het swarte Deert wt hangt/ is oor om des Euangeliums wille geuange/ ende aldaer by de Halle seer wreedelyck leuendich verbrant gheworden.

De Rentmeester van Ranneten in Sitaignen/ is oock om de kennisse des goddellycken woorts/ inden kercker gheworpen/ende aldaer te Parijs by het cupce/ du Coroir genaemt/ leuendich verbrant.

Henrick Couberon een muermetsfer van zyn ambacht/ is aldaer oock geuangen om het watachtich geloof/ en is daer na zyn tonghe doo: sicken/ en met een pseren nagel aen zyn

Serthelot
Nylon.

Johan du
Sourg.

De Rent-
meester vā
Rannet.

Henrick
Couberon.

m. d. xxxij. een wanghe gheuefliche / ende is oock leuendich verbrandt
gheworden.

Catella een schoolmeesterse / die maechdekens leerde /
schoonmeesterse.
heeft behoont een schoon ende heerlijck exempel des stant-
uastigen geloofs / welke leuendich verbrant is in het wter-
se der straten die huchette geheeten wort.

Stephanus de la Forge / een Surgher van Doornick /
ende een seer vermaert cooyman. binnen Parijs / is oock in
de selfde tijt opgegrepen als die het Euangelium gunstich
was / ende gheerne gheupideren soude hebben ; ende is oock
aldaer op Sint Jans kerckhof leuendich met vperre ver-
briant : ende heeft door synen doot het ghetuyghenisse des
Euangeliums / met groeter stantuaesticheydt ende goeden
moet verseghelt.

Quoquillard van Sefanzon.

Quoquillard in het Hertoochdom vā Burgundien /
was een Priester Quoquillard igheheeten : die om
de belijdenisse der Euangelischer leeringhe / die hy
seer vrymoedelijck gedaen heeft / eerst van zyn Pri-
sterdom berooft ende ontwijet : daer na oock den doot met
gheruster ende stantuaestigher ghemoet gheleden / ende de
warachticheyt des Heeren Jesu Christi met zyn bloet be-
tuycht heeft / int Jaer ons Heeren m. d. xxxij.

Drie mannen te Nerecht.

In dat Jaer ons Heeren ende eenighen Halichmakers
Jesu Christi m. d. ende xxxij. in de maent Aprilis /
zijnder in de stadt van Nerecht drie mannen om het
gotuyghenisse Jesu Christi ende zijns heyligh onber-
nleect wootis wille / verbrant geworden. De eene was **Ni-
colaus de schijuer** ghenaeint / geboren niet verre van herdorp
Pas / in Artops : de ander hiet **Joannes a Pisis** / dese was
van Nerecht : de derde was gheheeten **Stephanus Surlet** /
een sijnder / welke een Surgher was van Senrick in het
Bisdom van Doornick.

Maria Beraudelle.

Maria Beraudelle / met byname Sabotta / te Effays
in Poutiers / inde heerlijcheydt des Graeffschaps
van Fontensain gheboren : dese heeft by den Sur-
gher inde stadt Rochel ghewoont / welke sy diens
de : van welchen sy oock inde Soderfalghe Chri-
steijse

Relijcke Aegte geleert is gheworden. Samaels is sy te Esfars gerepft om daer te woonen. Als sy eenen grauwe Monick hadde hooien prediken/die het woort Gods niet puerlyck ende ongeschent wt en leyde: so heeft sy hem alleenlyck met seker ende ghewisse schufterlycke getuygenisse ghestrast ende vermaent: De Minderbroer gram zynde/ heeft meer dan thien getuygen by een geroepen/ende heeft haer geseyt datse sulcx noch eens verhalen soude: dwelck sy niet gheweygert en heeft/ maer heeft daer de puerheyt des goddelijcken woorts voort gebracht / ende stantuaftelyck beleden/ende hem vercondicht het grouwelyck oordeel des Heeren dat hem soude ouercomen.

Maria
strast een
Monick
zyn valsche
leeringe

So heeft haer de Monick aenghebracht en beschuldicht om welken wille sy geuangen/ ende te Fontenain veroordeelt is/datse verbiant soude worden:welcke sententie den hoogen raet van Parijs beuesticht heeft. So is sy met groo-ter ende mannelijcker vromicheyt verbiant gheworden/ en heeft den Euangelio totter doot toe voorgesaen.

Petrus Saudit.

Petrus Saudit wt een Dorp by Parijs geboren / na dat hy de Orden van de Ridders van Godes (diemē S. Jans heeren noemt) aenghenomen hadde/ is hy met zyn echte huyfrouwe te Geneuen tot de ghemeynte Gods gherepft/int Jaer ons eenigen Heplants Jesu Christe/ M. D. ende xxiij. Ontrent een half iaer daer na/ heeft hem zyn Dom/die onder die Godische Ridders Commenduer was/wt Geneue bedielegelijcken geraepen: want hy was een seer franghe vpandt des Euangelischer waerheyt: ende heeft beschiet dat hy door sommige verraders die op het slot Penafj (die den Bisschop van Geneuen/ die nu wt der stadt verdienē was/dienden) gheuangen soude worden:dwelck doek also geschiet is op den xxiij. dach Junij/op S. Jans auont.

Betha m

Als hy op het Slot vijf dagen lanck lach/ ende seer srenghelyck gepynicht ende ghemartelt wort: heeft hy altyt het Euangelium seer streckelijck ende stantuaftelyck voorgesaen ende beschermt. Ten laetsten hebben sy hem so wreedelijck ende onmenschelijck ghedoot / dattet schickelijck is om hooien. Want sy hebben hem dan int vper gelaten/dan wederom wt gehaelt/dan wederom daer in:ende in so grou des doots.

Petrus
wort gena-
den door de
aenstokin-
ghe zyns
Doms.

Grouwe-
lycke pyne

m. d. xxxv.

De Historien

welckhen yfne heeft hy God almachtich sonder ophouden aengheroepen/ende den tweeden dach synen geest opgegeuen/int Jaer M. D. ende xxxij.

Joannes Cornon.

Johā was een onghelert lantbouwer.

Inde Mepe maent int Jaer ons Heere M. D. xxxv. is te Mascon om het gelsoue des onuerualschde Euan geliums gheuanghen ende in den kercker geworpen een Lanman/ die hem met den acker te bouwen ge neerde/ Joannes Cornon genaemt: een man die inde woor den Gods seer godvruchtelijck geleert / ende wel geoeffent was/hoe wel dat hy noch schijuen noch lesen en conde.

Als hy voor de Rechters stont/ heeft hy haer so wylflijck ende stantuaastelijck geantwoort/dat sy haer schaemden ende verwonderden: ende hebben hem veroordeelt / dat hy leuendich soude verbrant worden. Van welcker sentencie hy soo wel ghemoet heeft gheweest/dat hy geensins heeft wil len voorder beroepen ofte appelleren.

Soo is hy ten laetsten op een horde ter doot gheuoert/ess heeft het supuer woorc Gods betuycht in zyn leuen / ende met synen doot beseghelt / in het laetste des maents Junijf int Jaer M. D. ende xxxv.

Martinus Sonin.

Martinus Sonin/ geboren in een cleyn dal des lants van Piemont/Angruena geheeten/wiens inwoon ders altydt het misbruyck der menschelijcker in settinghen bekent ende ghehaet hebben: dese als hy tot de Waldenses gheromen is / is hy van hen tot een diens der des Godlijcken woorts ghecoren. Maer de Waldenses hoe wel datse goede menschen waren / sonderlinghe Godt wreefende/ende seer gheneghen tot het woorc Gods: so heb bense nochtans wel ghesien/ nae dat het licht des Euange lischer waerhepts verschenen is/ datter in haer kercken veel ontbrack/dat totter warchtigher Religie ende Godsalicheyt noodich was: datse veel dinghen door onwetenheydt/ ende met der tijdt inghebracht/ voor goet aenghenomen hadden/ die nochtans van de Euangelische puerheydt ende ordi nantie der Christelijcker kercken verre verscheyden wa ren.

Waldenses.

So hebbese desen Martinum met Johan Seraert te Ge neuen gesondē tot Willem Farel/ die doe in die stad die des

des godlijcken woorts was. Ende hebben hem gebeden/dat hy doch den last woude aen nemen om haer kercken ende ghemeynten te reformeren ende te verstellen na het wruyfen der godlijcher Schrifsturen/soo wel die kercken die sy hadden ontrent het gheberchte in Delphinat/in Prouens/ende by Piemont:als ooc die daer waren in Italien/Cala-brien/Apulien die eenige smake des godsalicheyts ende de vreesse Godts behouden hadden.

Als nu Martinus de sake/daer hy om wtgesonden was/seer vlytichlyck en getrouwelyck beschiet hadde: is hy inde maent van April weder gekeert/int iaer M. D. xxxvi. Sijn voornemen was dat hy na het dal van Angruena reysen woude/om sijn Ouders ende vrienden te besoecken. Ende Martinus reyse heeft hem de Heere van Champolion gheuangen/in het gheberchte des Hertoochdoms Chausauri in de Delphinat/meynende dat hy een verspier was. Van daer is hy ghebracht in de gheuanckenisse des stadts Siatianopolis/daer hy van den Staet des Parlaments ondersocht ende onderuacht is gheweest. Maer als men in hem gheen teekenen des verspiers en vant/soo dachtense hem vrij ende los te laten wtgaen.

Als hy nu wtginge / so heeft de kerckerwaerder Georgius Borel hem ondersocht/ende heeft gheuonden eenighe godwruchtige vermaen brieuen/die Guilhelmus Sarel/ende Antonius Saunierus ende ander dienders van Geneuen/tot seker godwruchtige liefhebbers des Euangelischer warrachticheyts geschreuen hadden. Doe heeft hem de kerckerwaerder wederom inde gheuanckenisse beuolen te gaen/en heeft hem in een diepe doncker grast besloten / ende twee daghen lanck daer ghehouden.

Des derden daechs is des Contre Procureur met sommige anderen wt dat Parlament tot hem ghecome/ ende heeft hem aengeseyt dat hy een verspier was/want hy brieuen by hem hadde. Martinus seyde/ leesfe / ende ghy sult wel beuinden/datse van geen crijchshandel en vermelden/oft van eenighe saken/die den Princen aengaen:maer datse alle godwruchtige vermaninghen inhouden/ ende geboden om het leuen in de vreesse Godts aen te stellen. Zoo hebben hem sommige geuwaecht/van waer dat hy was:en wt de brieuen rhyede sy hem op dat hy een Lutheraen was. Martinus antwoorde/ich ben geboren in het dal Angruena in Piemont: nu ter tijt woone ick te Geneue/ ende hantere

m. D. xxxvi.
Martinus
woit te Ge-
nene geson-
de Wilhel-
mus Sarel-
lus.

Martinus
woit geuan-
gen voor
hy een verspie-
der,

De Historien

M. Drixt het boeckprinten. Ick en ben oock gheen Lutheræen/ noch ick en begheert oock niet te zijn/ aengestien dat Luther voor my niet gestoruen en is/maer Christus alleen/van wien ick de naem voere/ en worde een Christen geheeten: voor wien/ ende met wien ick bereyt ben te leuen ende te steruen.

Petrus Vi de hy/ Suilielmus Farel/ende Petrus Dret. Doe seyde des
recus. Coninck Procuruer: die twee hoofden der Luterscher Sec-
ten: Tot wien Martinus soetelick antwoorde: by uwer
papse/seyde hy / sy en zijn gheenfins sulcx / als ghy mepert:
maer het zijn getrouwe dienders des Almachtigen Gods:
die de repne leeringe des woorts Gods vercondighen/ ghe-
lyck de Apostelen ghedaen hebben. Segt ghy dan/seyde de
Procuruer/dat alle het ghene/ dat ons onse moeder de heyl-
lighe Roomsche Kercke leert/ als Missen/ Wageuyer/ Af-
laet/goede wercken/ en dierghelycke andere/ al valsch zijn?
Martinus antwoorde/ dat die de kercke der hoosen was/
die haven oorspronck ende wasdom van den Dupuel had-
de/vaer de Paus de warachtigen Antechrist/ het hooft van
is. Maer/ seyde hy/het sal also geschieten/als by Mattheum
mat. 15. v. 13. gheschreuen is: Dat alle plantinghe die de Hemelsche Wa-
der niet geplant en heeft/ sal wt gheroeyt werden. De Pro-
curuer vraechde/wanneer dat sulcx geschieten soude? Mar-
tinus antwoorde/ als de soon des verderffenis/ die inden
Tempel Gods sitter/ gheopenbaert sal wesen / als Paulus
2. thes. 2. a. 4 ons vermaent: maer gheeft my den Sibel ick sal v thoo-
nen. Tis hynden ghenoech daer van / seyde de Procuruer/
morgen salmen v Doctoren by brenghen/ die v anders sul-
len antwoorden: sy sullen den Sibel ende het Misboeck
oock mede brenghen.

Des anderen daechs zynder tot hem inden Kercker ghe-
comen eenen grootē hoop Minderbroers/Predikerbroers/
Papen/ende oock sommige Raetsheeren des Parlaments.
Doo hebben hem de Procuruer ende de Kettermeester als
dus gheuraecht:wel/wilt ghy noch wel wat meer segghen/
dan ghy gheseyt hebt? Martinus seyde/ ick en weet niet
Martinus wat ghy my vrighen wilt. Doen began de Kettermeester/
woit vandē als een die alder stoutste was/ aldus te vrighen: In wien
Kettermee- ghelooft ghy? Ick ghelouue/ seyde Martinus/in God den
ster en Pro Wader/ door Christum Iesum / alffer in de Articulen des
nikē onder gheloofs staet/ ick en hebbe oock gheen ander gelooue. Doe
vraecht, vraechde de Kettermeester wederom / hoe dat hy God den
Heers

Heere aenriep en badt. Op die maniere/ seide Martinus/ als onse Salichmaker ons heeft leeren bidden/ namelijck/ Onse vader die in de hemelen isft. De Kettermeeſter gram zijnde/ vaechde voort: segt ghy dan/ dat het voorbidde van ons moeder de heylige kercke ons niet en baet? Martinus antwoorde: ghy luyden meynt ende segt sulcx: maer dit zyn niet dan menschelijcke ende duyuelsche vonde/ die met haer hooft ende insteller de Paus veruallē sullen/ alſer geschreue staet in de Opbevinge Joannes/ int xviij. en xvij. Capit: tel: welke daer ghelesen/ en op de selfde stonde/ van Martinus wtghelept worde.

Doe worden de Moniken ende Papen also gram ende verstoort/ dat se de tafel met vuyſten sloeghen ende haer Sonetten op der aerden worpen: ende riepen datmen hem niet meer behoorde te waghē ofte te ondersoecken / want hy een verdoemt Ketter was. Zijn de Propheeten/ seide Martinus/ ende Christus mijn Salichmaker / ende oock de Apostelen kettens/ so wil ick met haer oock wel een wesen: want ick en houde my aen gheen ander leeringhe / dan aen haer leeringhe/ ende ick en wil oock aen gheen andere houden.

Sulcx hebben se vier daghen lanck/ vier ofte vijf vten al: tijt aen een ghedisputeert van de artikelen des religions en de schandelijcke misbruycken der Roomscher kercke: Ten laetsten heeft Martinus van haer een misboeck begheert/ op dat hy haer soude bethoonen een bysonder groot misbruyck/ in het Canon/ dat daer begint / Te igitur clementissime: daer sy Christum wederom/ met vleesch ende beenderen in een bete broots besluyten/ voor de sonden der leuendighen ende der dooden op offeren: dwelck/ pmmers / seyt hy/ seer gekkelijck/ ende van alle warachticheyt ende geloouē in Iesum Christum / vreemdelijck luydet / ende is oock also. Wāt onse eenige Salichmaker Iesus Christus is eens int heylighe der heylighen tugegaen/ ende heeft hem seluen eens also opgheoffert inden erupce voor onse sonden / dat hy door de wistoringhe zijns aldersuyuersten bloets/ dwelck hy zyn vader op offerde/ alle de vuylicheyt ende de sinetten onser sonden ende ghebreken/ gantsch wt ghewasschen/ en ons gheheel ghereynicht heeft. Nu oock sodanighen offerhande teghen het woorde Gods te vernieuwen ofte te verhalen/ is niet alleē onnoodich/ maer ooc ongodlijck: aengesien dat also de cracht des sacrificiūms Iesu Christi vernieticht

Die leeppe oogen hebben/ doet de glants des licha wee.

Christus wort van den Papen in een bete broots besloten.

De Historien

m. d. xxxvi.

wert. Doe worden de Moniken/ ende de andere geestloose veel moer rasende ende verwoet/ stampende met hare voete op der aerden/ slaende op de tafel/ trekkende haer bonetten van haer hoofden/ segghende/ dat hy een kerker was/ dat hy den Dupuel in hadde/ dat hy de Wisse niet en woude ghe-
Albus sep- loouet. Soo is hy daer na den kerkerwaerder beuolen/ dat
den de Ho- hy hem in eenen thorren soude besluyten/ ende seer scherpe-
de vā Chit- lijck bewaren. Als nu een peggelijck die daer ghecomen wa-
so oock. ren / schepden sonden / gaf de Kerckmeester hen voor een
 raet/ dattet hem het alderbeste dochte / want dese mensche
 gheen franchoy en was / darin hem in het water wor-
 pe/ op dat hem het volck niet en hoorde spreken / want het
 soude seer te sorgghen zyn / dat hy het volck die hem hooren
 fouden/ door zyn welsprekenheydt veel ergher mochte ma-
 ken/ dan hy self is/ so waert goet dat de ouerste Lantrichter
 daer een insen op woude nemen.

Martinius
 wordt wt
 de kerker
 gehaelt om
 gedoot te
 worden.

Twee daghen daer nae / den xxvi. dach in den April/ int Jaer M. D. ende xxxvi. ontrent der negender vren vander nacht/ is de Onderstadthouder/ dien sy een Castelleyn hiet/ in den kerker met een scherprichter ende Scharianten ghecomen/ als Martinus noch sley. Tot den welken hy sepde/ waer gaet ghy henen/ mijn vriende? Ick mercke doch wel/ ende sie wat ghy doen wilt/ namelijck/ ghy wilt my in de Aiuere werpen/ op dat my niemant vanden volcke en soude sien : maer Godt die alle dinghen merckt/ die sal v lichtelijck sien. Ick gae nu/ op dat ick met hem eewelijck leue : ende ick bidde hem/ dat hy v sodanighen kennisse verleene/ dat ghy uwen boosen raet ende daer moecht bekennet nu laet ons gaen inden naem des Heeren.

Als hy die geseyt hadde/ is hy opgestaen/ ende heeft hem vanden scherprichter laten binden/ om alsoo tot den doot te gaen. Doe hy wt den kerker ghinc / beual hy allen den gheuangenen den Heere : van welken het meeste deel gheueent hebben/ sonderlinge de ghene/ die van hem de smake des godlijcken woordts ontsanghen hadden/ ende dese vermaenden hem wederom seer/ dat hy wel gemoet ende ghe- troost soude zyn. Als hy wt der stad ghelept wert/ badt hy Godt voor de Ouericheydt ende den Gaedt die hem alsoo handelde : ende vermaende den ghenen die hem nae volchden / datse haer sonden wachten vanden beelden dienst.

Doen hy nu aen den Oeuer des Aiuers (Isara gheheeten) gecomen was/ ende de scherprichter hem aen den eenen
 voet

voet gebonden hadde: heeft hy een ghetrou diender ende warachtich gheruyghe Jesu Christi/den ondersadichouder ghebeden / dat hy so langhe den Hencker soude laten vertoenen/tot dat hy een weynich gesproken hadde. Welck als hem toeghelaten was / heeft hy het volck die hem met grooten hoopen gheuolcht waren/gheleert ende vermaent/**Martinus** datse van gantscher herten ende met aller vlytticheydt het vermaent **Evangelium** ons Heeren Jesu Christi souden volgen/ ende het volck. de dat neersichlijck ouerlesen: soo om haerder salicheyds wille/welck daer in voor gehouden wert/so ooc om te schouwen die dwalingen/misbruycken / ende ongodlijckheyden/ in welke haer de Paus met grooter onwetenheydt behielt. Want seyde hy/ wilt ghy hem volghen / soo sult ghy strac nae der hellen gaen: want hoe godloos dat haer leerlinghe ende discipline is / moecht ghy lichtelijck mercken wt haer leuen/dat sy in alle boosheyt ende schelmerge ouerbrenge. Daerom volcht lieuer de Heere ende onsen Salichmaker/ daer ghy een salich leuen sonder eenich perikel beuinden moecht. Dit ende anders meer/ dwelck niet beschreuen is/heeft hy onderhalf vie lanck gepredickt met grooter verwonderinghe der toehoorders / die hem seer begheerlijcken hoorden: alsoo datter seer veel waren/diet beschreyden dat de goede man soo omme ghebracht soude werden.

Maer de godloose Hencker / diet verdoot soo lange te roenen/die lieuer een drone wijns/dan sulcken salichmakenden voetsel des woordes Godes ghehadt hadde / heeft hem seer onbelesdelijck beuolen / dat hy een eynde maken soude. Soo heeft **Martinus** aen den Oeuer des Riuiers op zyn knyen gheuallen / ende heeft Godt aenghebeden / begheerende van hem vergheuinghe van alle zynder sonden/ door het tijden ende den dootd onses Heeren Jesu Christi.

Sijn laetste woorden waren: **W** beuele ick **O** Heere **Jesu** **Christi**/mynen gheest. Soo heeft de Hencker een cleyn **Martinus** touwe om synen hals gheworpen/ende dat soo langhe ge-
 draept/tot hy ter aerden viel/ daer nae heeft hy den **Godsa**int water
 lighen man in de Riuiere gestooten/ houdende hem by den geworpen.
 eenen voet/die ghebonden was/soo langhe als hy hem noch
 roerde: daer nae sneed hy het touwe af/ ende liet het lichaem
 inde Riuiere drijven. Alsoo is de vrome **Martelaer** **Jesu**
Christi van deser werelt gheschepden.

Matt. ii. b.

i. Cor. i. a.

Jesus Christus onse eenighe Salichmaker danckt ; sy-
nen hemelsche Vader / dat hy ; syn godlycke wille van
den wysen ende verstandigen verborgen hielt / ende
den cleynen openbaerde ; also heeft de Heere ghewis-
lyc het gene dat veracht is na der werelt / vercore / als Pau-
lus seyt / op dat hi daer door den machtigen ende wysen be-
scheemt maecte / als wy daghelyc in veel claren exempe-
len bewinden.

In Zeelant was een eenuoldich Tlantman / welke te Zie-
rickzee gheuanghen ghebracht is / om dat hy niet en woude
ghelouuen / dat in het Misbroor warachtich Godt en men-
sche was. Dese heeft soo vast op dese warachtige meynin-
ge gebleuen / dat hy daer geenfins was af te bienghen : ende
hoewel hy onghelcrr was / soo heeft hem Godt de hemel-
sche Vader / alsoo versterckt / dat hy gheenderley wyse der
valscher ende bedriegelycker Misspappen ende Moniken
woorden gehoor gegenen heeft. Soo is hy ten laetsten daer
om ten vyere verwesen / ende genuert op het Galghenwelt.
Hier heeft hem een Jacopyn Monick (dien hy om de ge-
lycke pluymen / en onnutte geclay een Exter noemde) seer
met ; syn afgodisch cruyce ende ander bueselingen gequelt.
Maer hy heeft alst den Heere aengeroye / ende stadicho
in synen mondt gehad / Vader / Vader / hemelsche Vader.
Ende is also aen een stake gestelt / ende men heeft een doek
met poeder om ; syn hals gehangen : de Hencker heeft een
bussel stroo oft twee (want daer te lande niet veel houts en
was) om ; syn lichaem gheset / ende dat aengestecken : alsoo
heeft desen goeden man ; syn leuen ghelaten / ende de waer-
heyt met ; syn doot besegelt / die hy in ; syn leue belede hadde.

Wie isser doch onder alle de wysen / hoochgeleerden en
tloechsmighen Doctoren / die de waerheyt beter gheuo-
den hebben met haer groote vernustheyt / dan desen in ; syn
eenuoldicheyt ? Haer verstant is tot ydelheyt gekeert. Maer
dese man heeft door de ghenade des Heeren gheweten / en
ghadat de kennisse Gods : daerom verworj hy den blindē /
doouen ende stommen Afgodt. Hy heeft gheweten / dat
Christus sitet aen de rechter hant ; syns Vaders inden He-
mel : ende daerom en ghelooft hy niet den genen / die daer
roepen / hier is Christus / ende daer is Christus. Och Godt /
dat de menschen noch soo blind sijn / ende achten dat broot
oft

Misgodt.

Clage.

oft coeckken voor haren Godt. Dat leeren ons doch carten/
mupsen ende honden wel; want het moeste immers een arm
Sot/ich lace staen/een Godt zijn/die hem van sulcken ghe-
dierte soude laten eten. Verlicht haer ooghen O Heere.

Claudius de Schilder.

Laudius le Palatre geboort te Parijs/inde voorstadt
te S. Marcel/een Soutsmit van zijn Ambacht/ heeft
te Geneue in de gemeynte Godts ghewoont ontrent
dripe jaren lanck. Daer nae heeft hy voor hem ghe-
nomen/ wederom tot Parijs te keeren; ende zijn ouders/
maechschap ende vrienden der gheschiede deblaechelijc te ma-
ken / die hy van Gode ontfanghen hadde / ende haer tot de
kennisse des warachtichedts bienghen. Maer sy hebben
hem ouergelievert Morino de Ximptman ouer dien die den
hals verbuert hebben; welck als hy zijn befsdenisse ghe-
hoort hadde/ daer hy de yuere leerlinghe des Euangeliums
in betuyche/ heeft hy se verdoemt om leuendich verbielt
te worden. De hoogste Raet des Parlaments verbetelent
de het vonnis Morini/ghelijck costumelijc is / heeft daer
noch veel by ghehanghen/datmen hem de tonghe soude wt
snyden.

Nota m
sompst
A. 1478
Apost

De tonghe
wt snyden.

Als hy in Malbertsstrate ter doot ghelept werdt/ heeft
men een sonderlinge groote standvasticheyde aen hem ge-
sen; hy was also wel gemoet/ als si. We ist wesen/ gesich-
te ende ghelact mocht merken/ dat hy alle spyticheyt die sy
hem aen deden/ dewyle hy ter doot ginch/ niet blyder herse/
ende volghcken ghelact gewillichlijck leede ende verdroech.
Den selfden moed ende goede gerusticheyt heeft hy oock in
het uyer behouden/ daer hy leuendich in verbielt is/ int Jaer
ons Heeren ende Heylans Jesu Christi. Ms. D. 11.

Stephanus Sium.

Stephanus Sium een leet bouwer van Antiers in
het Bisdom van Ambrun in Delystiat/ heeft de
kennisse des Euangelischer warachtichedts ghe-
habt/ ende is van Casper Xigerius de Sap/ des
Bisshops Sentmeester ende ontfanger veruolcht/ om dat
hy alleen begeerde dat de goederen van Stephanus Sium/
verbuert ende gheconfisheert souden werden.

Nota m

So heeft hy dan met alder vlyticheyt daer toe gearbeyt/
son-

M. D. xl.

sonderlinghe door het behuy van Dominicellus een grauw
 Monich die Kettermester was. Soo is hy gheuangen ge
 worden int Jaer M. D. ende xl. in de maent Septembert
 ende nae dat hy beleden hadde/wat hy van de Aeligie hielt/
 is hy verdoemt te opere om verbrandt te worden. Als hy
 daer henen gelept wert/was hy alsoo onuerschriet ende soo
 wel ghemoet / dat hy tot zyn vanden seyde/ Wat sult ghy
 my doch doen? Ghy meynt dat ghy mijn leuen sult nemen:
 maer ghy zyt verre verdwaelt / want aldus wordt my by
 mynen Godt het ewich leuen ghegheuen/daer ick nu toe
 gae/ om te becruen. Daer nae heeft hy het volck vermaent/
 dat sy Godt alleen door Iesum Christum souden dienen
 ende aenroepen. Als hy tot de plaets/ Plauuol ghenaeemt/
 ghelept was/ heeft hy met sodanigher stantuafticheyt ende
 moedicheyt den doot gelede / dat de vanden des warach-
 ticheyds moesten wt doen roepen ende verbieden / datter
 niemant van synen dootd voortaan meer mochte vertellen
 oft vermanen/dan die een Ketter gheacht woude zyn/ende
 met ghelycke straffe ghestrafe worden.

Wiskmoedicheyt en troost.

Meret hoe dat sy wil lens blinc zyn.

Robertus Sarns.

Robertus Sarns/ gheborn in Engelant / niet verre
 van Iyma / welck ligt in der Noortforscher heer-
 lichheyt/ is in synen tonghen daghen een Augustij-
 ner Monich geworden: ende want hy een seer goet
 verstande hadde/ is hy inder heyligher schrift Doctoor ghe-
 worden. Daer na heeft hy wt Luthers boecken de Euange-
 lische waerheydt gheleert/ ende de selfde wederom teghen
 het ryck des Antichrists openlyck ende vlytichlyck den
 volcke ghelert. Daerom is hy oock daer nae int Jaer on-
 seeren M. D. ende xxv. door de dienders des Saplants
 schen rycks/ vooit het gherichte ontboden/ ende ten laetsten
 van den Bisschoppen van Londen / Goffen / Bathoniens
 ende Asaph/ ouer xv. artikelen de ceremonien belangende/
 verdoemt / dat hy by den Cardinael soude wederroepen.
 Als sy hem nu in gheuanchenisse hadden geworpen/ heeft
 hy in het derde Jaer wtghebroken ende ontloopen/ ende is
 in Duytslant by Martinus Luther ghecomen/ ende aldaer
 met andere liefhebbers des godlycken waerheyds eyliche
 saren onderhouden gheweest.

Ten laetsten als hy hoorde dat Coninck Henrick des
 Paus upat was/ so heeft hy (wt liefde die hy tot zyn vader-
 lanc

Iant hadde: ende begeerte om het supriere woort des Euangelijs daer te planten / daer hy nu de beste oor:sake toe meynde te mogen cruygghen) wederom in Engelant gerepft) ende aldacer het louter: Euangelium Jesu Christi ghepreydicht.

Maer want der Papisfen ghewelt: daer noch de ouers hande hadde/ so is hy te Londen ghenackelijck genomen/ ende inden thoren ghelept / int Jaer ons eenighen Salichmakers Jesu Christi: M. D. ende klein in de maent Julij: ende is daerna opt Smidtruch in grooter stantuafticheyde ende vrymoedicheyde leuendich verbiant/ ende noch twee andere met hem.

Silleken Tielman.

Silleken Tielman woonachtich te Brussel in Strabant was een godturuchtich ende zenuoldich man/ seer vrierich inden dienst der armen: alsoo dat hy die wils by nache / in ambacht dede/ ende by dage den cranken ende behoefstighen bystant. Dese man hadde / in affectie: so gantsch ouerwonnen door de ghenade Gods/ dat hy gheen menschen aen en sach/ van wat pyntie ofte Secter dat sy oock waren: hy was eenen peghelijcken bedienstich ende behulplich/ hy bewees eenen pegelijcks reuerencie. Het geschiede ontrent den Jare ons Salichmakers M. D. xl. datter een Joncvrouwe haer restant: maecte / met welker Silleken goede kenneschap hadde: ende sy hadde veel van haer goet den Paven ende Moniken bestelt/ om datse voor haer souden bidden. Zoo is Silleken tot haer gegaen/ ende seer soetelijc vermaent/ datse sulcx doende niet wel en dede/ ende seyde: O Joncvrou/ ghy weet wel dattet v onmogelijc Vermantsge van der is met uwen voer de zee te besluypen: also ist v oock onmogelijc van der ghelijck te vernoegeen ende te vervuullen den buick van alle Paven gize: dese Moniken ende Paven. Als de Joncvrouwe dus van richeyt, Silleken vermaent: ende onderwesen was / wederriep sy haer testament: ende bestelde dat ghesel den armen/ dat sy de Conventen en Paven gemaect hadde. De Parochiaen vander Capellen dit vernemende/ dat hem also den roof wt synen mont ontnomen was/ ende oock aenssiende dat Silleken ouer al veel siecken ginch besoecken / ende waer hy quam/ dat daer de Paven dieft: niet veel begeert wer: heeft hem besaecht. ende doen vangen als een ketter. Dewijle dat hy ghevangen lach/ ende men in langhe tijdt gheen beclach of vounis ouer hem en dede/ so was hy in de gewanckenisse de ghe:

M. D. XL.
De bedien-
sticheyt en
ghetrou-
wicheyt.

Hy werdt
gepynicht.

geuangen en vberleuen sijn / den kercker waer der behulpsich en
soo getrou / dat hem de kercker waer der wel op der straten
vercoude te gaen om water / hout / ende ander bingen te ha-
len. En laet sien hebben sijn berijf de vanden des waer-
heyds / ende hebben hem sterckelijck als een ketter beschul-
dicht ende stilleken geuwaecht zijnde. heeft seer onuersaecht
de euangelische waerheyt beleden / ende de papistische su-
persitien en afgoderij / verworpen. Daer na is hy op een pijn-
dancq geroepen / om datmen van hem wete soude / wie dat
al van zijnder geuoelen waren: maer hy en heeft niemant
wilken bedraghen. Als sy nu de rouwen te wercke leyden
soo is hy gantsch slau van lichaem ghe worden / soo datmen
meynde dat hy steruen soude onder des Scherpichters
handen: ende in dese slauwicheyt bleef hy soo lange / dat sy
hem by den opere brengen moesten / ende een warm suppen
ghueen / op dat hy mocht becomen. Doe sepe stilleken
goede God / maect ghy oock dat mijn vanden moeten mijn
dienars zijn: tot mijn der gesontheyt. Daer nae dreyden
sy hem dat hy om zijn harthechtige ketterijge verbrant soude
werden / en dat hy schande hebben soude voor alle mensche:
maer stilleken sweeth tot al wat sy sepe den. Doe vraelcher
hem een / of hy oock wel verstonde warmen hem sepe: hy
antwoorde / Vael segghende: dat een Christen anders niet en
derf verwachten want Christen zijn Jonghers niet anders
beloest en heeft. So is hy verwesen openlijck verbrant te
werden / welke door hy stantiaselijc om den naem Christ
geleden heeft. De armen bedieu seer grooten rouwe / ende
beclaeiden hem seer nae zijn doot / ende een pegelijck gaf
goede ghetuggenisse van zijn onberispelijck leuen voor den
menschen.

Apmont de la Noye / Regene van groote Saincte
Fop in Agelops bouen Dorboigne.

In haer ons Heeren **M. D. XL.** ontrent dize weken
voor ker seach / was heuolen vande Bone van tpare
lament van Sordeaus / datmen vanghen soude **M.**
Apmont de la Noye / die het euangelium Jesu Christ
si predikende was / bindt der stede van Saincte Fop in Ag
getops / welke bedraghen ende beschuldicht was van den
Pavochiaen / en sommige ander Pastors der sefder stede
die daer sepe den / dat haer gheuoonlijcke wintagge door
zijn predikagge vermindert was. **M. Apmont** werde dize
dagen

dagen van te voor gewaerschout ende vermaet/ dat hy soude willen wech gaen/ ende de perihelen ontulien. Hy antwoorde/ ick ware lieuer noyt geboren gheweest/ dan dat ick sulcx doen soude. Het en is doffitie niet (sepde hy) van eenen goeden herder/ te vlien als men de perihelen siet comen / als Christus spreeckt Joan. 10. maer moet bliuen / dat de schapen niet en verstroyen. Nu dan/ de Heere heeft my de genade ghegeten/ dat ick v zyn Euangelie soude predikende ende nu om een besoeckinghe soude ick wech loopen? Men mocht dencken dat ick niet van fabulen/ droomen ende ander dingen teghens God gepredict hadde: so sonder veel geargert werdt. So bidde ick v dan/ dat ghy my daer niet meer van spreken en wilt: want ick weet dat het gene dat ick ghepredict hebbe/ warachtich is: en om dat te beuestigen/ wil ick daer voor: lijf ende siele te pande stellen/ en segghen met S. Pauwels/ Ick en ben niet alleen bereyt gebonden te zyn/ in de stede van Sordeaus/ maer oock aldaer om Christi wille te steruen. Als sy dese groote volstandicheyt sagen/ en hebben sy hē niet meer gequeet. Doe nu de Hupssier quam om hem te vanghen / bleef hy drie dagen binnen der stede: Dinnesen desē tyt dede M. Apmont drie vermaninghen vorden volcke / met een wonderlijcke memorie / verhalende al dat hy in voorleden tijden gheleert hadde: ende woude dupsent lijnen daer voor stellen / om dat te beuestighen/ waert dat hy so vele hadde. Dit beroerde het volck seer: wāt sy aenmercken zyn onnooselheyt en liefde/ en sepden: Is hy niet de oor/sake datmen so veel niet en speelt/ ofte droncken drinet/ en dat veel quaet doenders van haer boosheyt affstae/ en begonnen also den Hupssier te genaken om hem te verlossen: Welck Meester Apmont gheensins woude ghehoogen/ roepende hout op: mijn broeders ende vrienden/ en beletter doch mijn martel/sarte niet: want sulcx is de wille Gods/ dat ick om zyns naems wille lyden sal / welke men niet wederstaen en mach. Doe besloten de Raetsheeren en namen den last aen/ van hem te vangen/ en van hem te Sordeaus te brenghē/ en dat de Hupssier weder keeren soude. Drie dagen daer na was hy gelept met grooten geselschappē te Sordeaus: daer terfont veel getuygē gehoor werdt/ tegens hem/ waer af het meeste deel al wapen waren/ wtgenomē de Heere van Guverac een groot pluymstrycker: welcke hem beroemt hadde/ al soudet hem costen dupsent croonen/ dat hy M. Apmont soude doen branden. En hoe wel

Hy en wil niet vliedē.

Wat de Euāgelische predikinghe doen can.

Wat de Euāgelische predikinghe doen can.

De Historien

M. D. xlv. dat hy de getuygen wederlepde/ so en hebben hem de rechters daer in geen ghehoor ghegeuen: maer sy hebben het getuygenisse der Popen ontfanghen/die Principallyck al van den vageuyper getuyghden. Want hy hadde hen altyt voor ghehouden/ dat Iesus Christus ons alleen supraert. Doek wederlepde **M. Wymont** den eerste en tweede President. Den eerste wederlepde hy / om dat de President het Paerocktaenschap dat den geuangen toebehoorde/ voor een vā zyn kinderen vereregen hadde. Den anderen om dat hy een Reef was vanden eerste/welcke zyn wederpartje was.

Getwete en geen recht. Doort is hem doek corgelaren/ hem seluen te ontschuldigen: welck hy wel niet xxij. oft xviij. mannen van eeren gedaen heeft/die van zynder onnosselheyt getuygen ware. Maer sy en zyn alle niet ontfangen: want sy seiden dat se doek suspect waren/als offe van zynder secten mochte zyn. Als hy nu aldus geuangen lach ontrent vijf. oft ix. maanden lanck/ leede hy seer veel verdriets: maer hy verdroecht al gebuldichlyck door ghelooue en hope. Sinnen desen tijt was hem dirwils gheseyt en geboortschaps/ datmen hem in roiten tijt branden soude: welke nieuwe tjdinghe hy niet sulcken vruecht ontfinck/dat zyn vanden des verwonderden. Hy bleef altyt wel geinoet/ seggende met Paulo/ ic begeere van desen lichaem ontbonden te zyn / en met Christo te wesen/ Christus is mijn leuen/ en tseruen een ghewis.

Hy beclaechde seer/dat hy de waerheyt niet claerder den volcke voor ghefelt hadde/ghelyck hem God die te kennen ghegeuen ende gheopenbaert hadde door zyn woort: Ja beclaechde doek met suchten ende weenen/ dat hy niet gheleeft en hadde ghelyck een Christen betaemt/hoewel nochtans dat hy voor den mensche een onstraslick leuen lepede/ daer oock zyn vanden goet getuygenis af moesten geuen. Ten laestien inden **Vare M. D. xlv.** ontrent den xviij. dach Augusti/hebben de Rechters zyn Proces ghepndicht/ ende alle zyn onschulte ende wederlegginghe verworpen: en men heeft hem de groote boepen aenghebaen / dwelck een seker trecken des doots is. Des woonsdaechs daer na/ is hy bapten alle ordinancien seer wreedelick gepynliche geworden/ om dat hy soude beclappen alle die met hem van eender ghelooue waren. De eerste President grijpende hem by den baerde/ riep tot hem: segt **Sorue**/ segt/ want ghy zijt verwesen/daer en gebreect niet meer dan urwe medeghesellen te weten. Wat gesellen meynst ghy? sepe de **M. Wymont**/ want

Souē recht gepynliche.

want ick en hebbe anders gheen / dan die daer weten ende
doen dē wille Gods mijns Vaders / het zyn edelē oft Coop-
licden / oft Ambachtlicden / oft andere. Als hy ghepynicht
wert / seyde hy : Dit lichaem sal steruen/maer de gheest sal
leuen/ende tritiche Gods sal ewich dueren. Wie hy ontrent
twee vren lanck ghepynicht wert/viel hy in onmacht/want
hy was teer van leden : maer als hy tot hem seluen quam/
sprack hy: **Mijn Heere mijn God/waertoe hebby my ver-
laten ? De tweede President seyde tot hem: ghy erghe In-
theraen/ghy hebt God verlaten. Nymont antwoorde/ Cy
mijn heeren/waerom pynicht ghy my so seer? O Heere ver-
gheefet hen:want sy en weten niet wat sy doen. De Presi-
dent seyde: Siet doch / dese schelm die bidt voor ons. Maer
M. Nymont en heeft in alle syne tormenten niemandt ghe-
noemt oft beclapt / hy leed de pijn seer patientelijck/ende
seyde: Ick meynde meer medelijdens inden mensche te vin-
den/dan ick gedaen hebbe. Nu dan ick bidde den Heere/ dat
ick by hem ontfermherticheyt vinden mach.**

Daer na wert hy in de gheuanchenisse ghesloten aenden
thore der vyshereē welcke seer nau is tot des Saterdaechs
toe. Doe wert zyn vonnis gelesen smorgens ten acht vren/
dat hy leuende soude verdrant werden:alsi hem vercondicht
wert/was hy gantsch onuerschriect/ende loefde God groote-
lick van zyn ghenade. Terfont deden sy hem halen **C. N. J. C. Carmelē**
M. om hem te biechtē: maer hy en wilde se niet ontfangen/ ten.
maer begerde dē Pastoor van S. Christophel/ en seyde tot Augusti-
den Moniken: maect v alle van hier / ick sal den Heere nen.
mijn sonden belgden: ghy siet dat ick ghenoech beroert ben
vanden menschen/wilt ghy noch meer beroeringhe toebren-
gen? andere hebben mijn lichaem/wilt ghy mijn siele wech verbroers.
nemen? Maect v doch van hier.

Doe quamen tot hem twee raetsheeren van Tonga/ende
van Cassagne om hē te verroosten:maer hy was so vreesom
inden ghelouue/dat hy haer self verroostede. Daerna sien-
de datmen den Parochiaen van S. Christophel verboden
hadde hem te biechten/so nam hy een Carmelēt / den min-
sten onder alle Moniken/welcken hy by hem hielt / ende
dede die andere van daer gaen: sy bleuen so langhe alleene
tot dat hy den Monick bekeerde.

Daer na brachtmē hē te eten vanden middach: so liet hy
daer by comē den bewaerder des geuanchenisses/ zyn wif/
en zyn dochter tot welck hy seyde: Ick hebbe van God mijn
begeerte

De Historien

M. D. III. begheerte veretoghen. Want het is nu ontrent acht jaren/ dat hy my de kennisse zijns woorts verleet heeft: doe quam my lichtelijck te voren dat ick om zijns woorts wille te So- deaus steruen soude/ dwelc ick nu gae vernullen. Ontrent een vie na eten / quamen ter geuancnkissen den eersten en tweeden President/ de Cassagne/ Tonga ende ander Maets- heeren. Doe began M. Wymont van het Nuontmael te spre- ken/ en seyde: dat hy geloosde/ dat so dieckwils de Christenē

Van het Nuontmael. in een ghemeynschay ende vrede vergadert waren / in de belijdenisse eens geloouens/ ende namen also het broot des Heeren : dat sy dan warachtelijck de ghemeynschay des lichaems ende bloets Jesu Christi hadden. Ende leyde met een sonderlinghe genade Paulum wt/ 1. Cor. 11. ende ander plaetsen der heyligher schrifstueren. De tweede President schuerde de redenen / ende seyde: wy moeten spreken wat ghy gevoelt vanden Waghepper. Wymont antwoorde/dats wel gheseyt/ ick sal v segghen mijn gheuoelen. Ghy weet wel dat inder schrifstueren/ vaghē / supueren ende wasschē een dinck bereckenen: ende daer staet geschreuen/ hy heeft ons ghewasschen in zyn bloet. † Ghy zijt verlost niet met gout/maer met den bloede Christi: Ende hebt ghy niet ghe- lesen dat Paulus in zyn brieuen sulcks mentichmael seyt/

Wagepper. dat wy door het bloet Christi van sonden ghesuyuert zyn? De tweede President seyde/ dat de brieuen met den kinde- ren om Moestaert ghinghen. Mer den kinderen? seyde M. Wymont/ ick vreesse dat ghyse niet veel ghelesen en hebt. Doe seyde een Monick: M. Wymont ghy soude hen met eenen woorde payen / ist dat ghy segghen wilt / datter een plaetse is daer de stelen na de doot ghesuyuert werden. Hy antwoorde/ dat late ick v segghen: Hoe? wilt ghy my doen verdoemē/ en doen seggen dat ick niet en weet? De tweede President seyde. In dese vie sult ghy steruen/ en en meynt ghy niet int Wagepper te gaen? ende als yemant sterft in een dagelijcksche sonde/ sal hy terstont int Paradys gaen? Hy antwoorde/ dat zyn ghelooue soo vast op Godt stont/ dat hy niet en twyfelde hy soude noch huyde int Paradys gaen. De President vraechde hem/ waer is het Paradys? Wymont antwoorde: daer Godt met zyn maieseyt en heer- lijckheyt is. De eerste President seyde: De Canones maken fermoonen en hebt ghy noyt anders dan de armen ghe- recommandet. Hy antwoorde/ dat ick dede/ moest ick be- wijfen

Heb. 9. d
1. Ioan. 1. c
1. per. 1. c

Exhe. 1. b

Van de Pa-
radysse.

wiffen wt Gods woorit : maer in de Canones en hebbe ick niet ghestudeert. Doen vraechden sy hem / oft hy de kercke ende haer ordenantie verachte: Hy antwoorde: Ick ghe-looft al warachtich en goet te zyn / dat de kercke ordineert en inselt / welke door het bloet Jesu Christi wedergeborē / en op zyn woorit ghesondeert is. De President vraechde hē / wat kercke is dat doe sepde hy / ghy moet weten dat Eccle-sia een Griex woorit is / een vergaderinghe bereekent: ende in dese vergaderinge daer de gelouigen tsamē comē ter eerē Gods / en tot opbouwinge des Christelijcken Religions / dat daer warachtelijck / na de beloften ons Heeren Christi Jesu / de heplighe Sheest met hen is.

De tweede President sepde : hier wt volcht datter veel kercken zyn: ende waert dat de Ambachtstieden oock vergaerden / het ware een kercke. Hy antwoorde / het ware niet ongelyck / datter onder de Christenen veel gemeynten waeren: Want S. Pauwels seft wel: Alle de gemeynten die in Galatien zyn: ende nochtans alle gemeynten zyn maer een kercke. Doe sepde de Gaetsheere van Tonga / de kercke daer ghy af segt / is dat niet daer int gelooue af staet: Ick gelooue een heplighe algemeyne kercke: waerop hy antwoorde: Ick ghelooue die warachtelijck.

De 3. President vraechde / wie het hooft van die kercke was: Hy antwoorde: Jesus Christus. De President vraechde: Iffet de Paus niet? Hy antwoorde: Neen. Doe sepde de President: wat is hy dan? Apmōt antwoorde: Hy is een dienaer / is dat hy een man vā eerē is. Want de Siffchoppē zyn dienaers / alffer staet 1. Corint. 4. Datmen ons soude achten als dienaers ende wtdeplders der secreten Gods. Men vraechde hem / oft hy niet en geloofde aen den Paus: hy antwoorde / dat hy hem niet en kende. Sy vraechde hem / of de Paus niet een nacomelinc van S. Peter en ware? Hy antwoorde / is hy gefondeert op den warachtigen steen Jesum Christum / so gelooue ick dat het gene dat hy dan doet / seer wel ghedaen is. Doe sepde de tweede President: O arme mensche / ghy doet my groot medelijden hebben / ghy gaet v verdoemen. Apmont antwoorde / verdoemen? verdoemen? verdoemen? ende riep met luyder stemmen / Och wat een ver-roostinghe. Maer daer en teghen hope ick veel anders: want hynden sal ick mynen Godt sien. Ende wie sal my scheyden van de liefde Christi? perikel / oft sweert / of hon-gher / of naecthepdt? Neen. Niet en mach my scheyden.

M. D. xij.
Van der
kercken or-
dinantie.

Van de ge-
meynte.

Van den
Paus.

De Historien

M. D. xlij. Maer ick hebbe groot medelijden met v allen.

Soo sijn sy van hem gheschepden/ dan alleen de Mont-
ken bleuen by hem. Daer na als hy wt der geuanchenisse
ter doot vsaert ginck/sanck hy den Psalm. In exitu Israël
de Egypto/ dat is/ Als Israël wt Egypten ginck. Als hy
Maria te voor S. Andries quam/wondense hem God ende Maria/
aenbidde. ende de Justitie doen vergiffenisse bidden.

Hy badt God ende de Justitie vergiffenisse: maer hy sey-
de dat hy Maria niet misdaen en hadde: ende daer geen
misdaet en is/daer en dient gheen vergiffenisse. Van daer
was hy geleyt tot S. Lodowijck/ ende door de lanchept des
wechs liet hy niet af van prediken/hem seluen verstercken:
de/ende verblijdende / dat hy om den naem Christi mocht
steruen/die om synent wille gestorue was. Doe sepder eert
Huyssier/hoest eens/hoest eens/het is te vele gepredic. My-
mont antwoorde / die van God is/ hoort gheerne van hem

**Beeldē die
naers.**

spreken. Als hy voor een beelt van Maria soude gaen/rie-
pen veel lypdē hem na/lasterende seere om dat hy het beel-
de niet en groetede/en dat hi alleenlic Jesum Christum aen-
riep. Hy dat hoorende riep met luyder stemmē: Ic bidde v/
O mijn Heere/mijn God/ en wilt niet toelaten dat ick van
v wijcke/oft aen andere hulpe soecke/dan alleen aen v. Als
hy nu ter plaetsen quam daer hy steruen soude / heest hem
de Scherp rechter op der aerden neder ghestelt om wat te
rusten. Daer began hy de oorsake sijn doots te verhalen/
ende sepde: Mijn heeren/ ick sterue om het woort en Euan-
gelium onses Heeren Jesu Christi. O ghy Christenen
hoort. Dat hoorende de Huyssiers ende Scharianten/heb-
ben een beroerte gemaect/voepende/Verhaest hem/verhaest
hem/dat hy niet en spreke. Hoe? sepde M. Apmont/ ick wil
bewijfen dat ick gheen ketter en sterue/maer een Christent

**Een Car-
melijt was
van hem
bekeert.**

wert het my niet toeghelaten? Hy sepden/ Reent/ Epiaes/
waerom dat? sepde hy. Doe sprack hy wat in de oore vandē
Carmeljst die hy bekeert hadde. Daer na nam hē de Scherp
rechter ende dede hem de leeder op climmen. Doe riep Ap-
mont ende sprack / O Heere coerat in mijn hulpe ende en
jertoest niet: en veracht het werck uwer handen niet. Wer-
gheestet hen / want sy en weten niet wat sy doen. Mijn
broeders/mijn heeren ghy Studenten/ ick bidde v doet neer
stichet in t woort des Euangeliums. Daer en is anders
geen/dan het woort des Heeren/ dat ewich duert. Keert dē
wille Gods kennen / ende en vreesse niet die alleen macht
ouet

ouer het lichaem hebben/ende niet ouer de siele.
 In laeste seyde hy: Dit vlesch srijdt wonderlyck tegē
 den Gheest: maer ick sal daer haestelyck af ont siegen wor-
 den. O Heere in uwen handen bele ick mijn siele. In hy hee-
 ren bidt voor my. Ende dit ghebet verhaelde hy dickwilor
 Heere mijn God/in uwen handen beuele ick mijn siele. So
 heeft hem de Scherpiechter verworcht / ende zyn lichaem
 is met den ypere verbrant. Alsood is dese viome Martelaer
 van deser werelt gescheppen / int Jaer dupsent vyfshondert
 ende twee en veertich.

Constantinus/te Kouane.

Te Kouane was een/ Constantinus ghenamt/ ende
 noch ander drie met hem/ die om des pueren onge-
 nauwscheden Euangeliums wille / welke sy wome-
 lyck beleden/als kerkers gheoordeelt ende ter doot
 verdoemt zyn. Als dese Constantinus de wagen sach/daer
 men het slyck ende ander vuylicheydt des stadts mede plach
 wt te voeren/met welcken hy oock ter doot gheuoert soude
 worden / seyde hy met blyden ghelaet: Wy zyn nu het wt-
 woysel ende des werelts vuylicheydt/ sinckende voor den
 menschen: maer laet ons blyde ende vrolyck zyn/want de
 ruecke onses doots sal soet ende costelyck voor God den
 Heere zyn.

De Christe
 nen zyn het
 wtuaechsel

Ende zyn also den Heere opgheoffert/int Jaer na de ge-
 boorte onses Salichmakers Jesu Christi/dupsent vyfshon-
 dert ende xlij.

Ioannes Sec.

Mester Johan Sec / te Effars geboren by Sedana
 in Sria/also hy om de leeringhe des hepligen Euan-
 geliums langhe inden kercker ghesloten ghelegghert
 hadde/ende veel swaer verbriets leet: soo heeft hy
 nochtans altyt stantuaelyck by zyn belydenisse des Chris-
 telijcken gheloofs/die hy te voren ghedaen hadde / gheble-
 uen. Om welcker saken wille is hy van zyn Papistysche
 Priesterdom berooft/ ende in handen des wereltlycke rech-
 ters ouergheluert: van welcken hy ten laetsten te Troia in
 Campaignen leuendich verbrant is/ in Junio int Jaer ons
 Heeren M. D. ende xlij.

Franciscus Sibard.

I lxx Fran

In Ganeiscus Sibard van Clemonen in Solorignen/ diemen seyt dat Secretarius des Cardinaels Bel- lay was: dese heeft men om der Euangelischer vol- standighe belijdenisse / eerst zyn tonghe wt ghesus- den/daer na oock het leuen ghenomen.

Van de Inwoonders van Merindolum
ende Cabriera.

De Inwoonders ende Surghers van Merindolum ende Cabriera; zyn ontrent ouer twee hondert iaren (somen seyt) wt den lande van Piemont in Prouen- ten comen woonen / ende hebbē aldaer veel woeste/ ongeboude ende onbewoonde plaetsen in genomen/ en also door grooten arbeyt/ verstandicheyde ende cloeckheyt ghe- voeffent/ datse nu oueruloedichtlicken coren/ wijn/ olpe/ amā- delen ender fruyt ende vruchten draghen / oock goede ende vette heesten woedt. Daer nochtans Merindolum onwoon- baer / wildt / ende onuruchtbaer was eer sy daer in qua- men.

Sod geest
den Sod-
uruchtigen
spae segen.

Maer dese goede menschen/ die Sod vreesden/ den wele- ken de Heere altydt het saet des Sodsalichheids ghelaten heeft/ hoe wel datse veriaecht / verstroyt / veracht/ met den heesten in het wilde moesten leuen: soo hebbense nochtans ouer al den segghen des Heeren mede ghebracht. Hoe wel dat haer de werelt also ghehaet heeft/ datmense alle schan- de ende spyticheyt ghedaen / alle oneerbaerheyt ende ver- wylt opghelept heeft/ also datmense niet weerdtich en achte- de/ die de eerde soude voeden oft draghen. Men heeftse met veelderhande namen ghenoomt / in alle landen bynaest by- sonderlyck: In t lant ontrent Lyons / waresse ghenacmt Dauperes de Lugduno/ dat is/ de armen van Lyons: In lief lant/ Polen/ Engelant/ Schotlant/ werdense Tollarts ghe- heeten: In Vlaenderen ende Artops haddense den naem van datse met de Woluen int wilde woonden: In Delphi- nat hietmese met grooter verachtinge Changnards/ dat is/ die onder de schaduwē sonder huyfen woonen: maer sou- derlinghe zynse met den naem Waldenses ghemepnyck bekent gheweest. Welcken naem haer by ghebleuen is/ tot dat de Iutersche naem verbreyt wert / welke bouen allen anderen namen door: haer ende nyt schandelyck ende spyt- tich gheworden is.

De waer-
heyt wort
altjt mer
leelicke na-
me verciere

Waldeses.

Maer onder alle dese verachtinghe en smadicheyt/ heeft dat

dat volck die te Merindolum en Cabriera woonden/ haer seluen soo lieflijck/manierlijck / ende goduruchtelijck ghehouden ende ghedreghen / dat in haer gantsch leuen ende handelinghe/de vrese Godts ghemerckt/ende groote gherouwicheyt ende rechtuerdicheyt beuonden wart. In dat clepne licht der kennissen des warachticheits/dat haer God vlijticheyt ghegheuen hadde/ hebbense alle haer vlijticheyt ghedaen/ vā de Me- om dat selfde daghelijck meer ende meer aen te steken/geen rindolanen cost ofte arbeyt sparende/het zyn om boecken der hepliger tot Gods Schriftueren te vercrijghen/het sy om gheleerde ende ver- woot. standighe menschen in de goddelijcke leeringe te doen leer- ten/ofte oock hier ende daer/ia tot het wterste des werelcs toe/verant te senden/daer sy verhoordē dat de glants des salichmakenden lichts verschenen was. Want als sy ver- staen haddē/dat in sommige plaetsen ende steden in Duyts- land ende Zwitserland het Euangelium vercondicht wer- soo hebbense int Jaer. M. D. ende xxx. twee mannen ghe- sonden/namelijck Georgium Maurel/te Fressuer in Del- phinat ghebooren/haer Diender des woorts/ een goduruch- tich man/dien sy om gheleert te worden ter scholen ghehou- den hadden: Ende Petrum Latomum wt Burgundien. Dese hebbense wghesonden/om van de leeringhe des ghe- loofs ende godsalichepts met den getrouwen ende verstan- dighen Dienaren der kercken te handelen:en her gebruyck ende de gantsche maniere des goddelijckē diensts te beken- nen:oock om te begrauen van sommige saken het rechte verstant/die haer noch twyfelachtich waren. Als dese twee te Basel met Joā Ecolompadio/te Straesburg met Suce- ro ende Capitone/te Sernē met Serkatoldo Haller/ gespro- ken en gehandelt hadden:soo is Petrus Latomus te Diui- niens gheuanghen gheworden / ende in den kercker gae- worpen. Ende Georgius is alleen wederom te Merindol ghecomen met boecken/ brieuen ende beuel/ghelijck hy van der Duytschen kercken ontfangen hadde:ende heeft opent- lick daer verhaelt/het gene daer hy om wt geweest hadde/ in hoe menigghen ende grooten dwalinghen dat sy noch sta- kē/daerse haer oude dienders(die sy Saerden ende Somen noemen)tot ghebracht hadden/ende van den rechten wech des Godsalichepts afghelepdet hadden.

Als het volck dit verstant/so hebbense de beteringe haer- der kercken alsoo ter herten ghenomen/datse wt Apulien ende Calabrien oudē verstandighe/ ende beuaren mannen gheroec

Hoe si haer
oude diens-
ders noe-
men

De Historien

**M. T. In-
Des In-
quisiteurs
wreetheyt.**

gheroepen hebben/oy darsē met desen souden raet houden van de kercke te reformeren ende te beteren.

Somma het is so verre gebracht/datter den Parlamente ende den oppersten raet van Aquaserten ter ooren ghecomen is/ende den Bisschoppen/Papen ende Moniken van Prouencien seer beroert heeft. Onder ander wasser een Monick/die van Dominicus secte was/Joannes vā Roomen gheheeten/een seer wreet ende straf mensche / die van den Bisschoppen ende den Legaet van Auiuoens macht vercreghen hadde om te ondersoecken ende te vanghen/die met den Waldenschen of Lutheraenschē naem beruchticht waren:welcke niet af en liet de gheloouighen te quellen en met alderhande tormenten/die hy conde bedencken ofte geuinden/te pynighen. Van alle zyn wtghesochte tormenten was dat een bysonderlijst/en dat hy oock gewoonlijst gebuyckede:Hy vulde hosen ofte leersen met heet smout/welcke hy aen de beenen dede creckē/dē genē/die hy op een banck alsoo doen binden hadde/ dat haer beenen ouer een cleyn uercken hinghen. De eerste die hy alsoo ghepynicht en ghemarcelt heeft/waren Michelot Serra van Cabrier/Marrus ghenamt ende Sullimus Melus/ende veel andere meer na dese:Die hy oock ten laetsten met een swaert pynlijchen doot ommebracht.

**De Conint
beueelt de
monick om
zyn wreet-
heit te doo-
den.**

Als Franciscus de Coninck van Brancrtijck van dese wtgenomen wreetheyt des Monicks verhoorde / heeft hy aen het opperste Parlament van Prouencien brieuen ghesonden/ende beuolen datmen desen Monick soude vangen:ende zyn saken onderuraecht / ende beuonden zynē/darmen hem soude dooden. Maer Joannes van Roomen/vernomen hebbende / door den ghenen die hem gunstich ware/wat persikel dat hem nakende was/is na Auenioens gheuloden/om den roof te halen/die de wreede Moorder wt de goederen van de inwoonders van Merindol gecreghen ende vergadert hadde. Maer bukten zyn meyninghe zyn de Goouen van zyn eyghen hupswolck berooft / diet hem al ontnomen hebben/dat hy met dooden ende moordē by een gheraeyt hadde.

**Neemt hier
aen desen
monikeen
spiegel ghy
bloetgier-
ge Moni-
ken.**

Cortelijck daer na is hy in een crackheyt geuallen/daer hem de pynē so lastich ende banghe uel/datmen hem met gheenderhande remedie eenighe verlichtenisse mochte by brenghen. Hy stanc soo seer/datter niemant by hem ghe- dueren en mochte:alsoo dat hem de Jacoppnen wt haer Clooster

Clooster in een gasthuys deden brengghen: daer niemant/ta
hy self en mochte den stanck verdragen/die wt zyn lichaem
dat vol sweeren was/ende van gewoonte leefde / wtginck.
Dewijle dat hy aldus in pijn ende weedom lach / riep hy
dickwils / Oh wie sal my verlossen / wie sal my dooden?
Hy hadde de wille wel om hemselfuen te dooden / maer
de macht ontbrack hem. Alsoo heeft desen goddeloosen
ende wreeden mensche/die soo menighen godvruchtighen
mensche onghenadelijc vermoort hadde/door groote onlij-
delijcke pijn/in schrikelijcker weemoedicheyt ende wan-
hope/zijn leuen gheepndiche.

Men heeft oock niemant gheuonden die hem heeft wil-
len aenroeren om te begrauen/dan alleen een Conuers van
der selfder Orden/die hem voor de heerlijcke eere en recht
der begravingen (welcke hem nochtans niet toe en behoor-
de) met eenen haeck in dat verrot lichaem gheslegghen
heeft/en alsoo tot een graf dat hy daer toe ghemaecht had-
de/ghesleypt.

Na de doot van broer Jan van Noomen / heeft de Bis- **Officiael,**
schop van Hertien de vervolghinge geuordert/door Petros
niet zyn Officiael/ende heeft seer veel in de geuancenijf-
se doen worpen. Daer de sommige door de groote toumen-
ten/diemen haer aendede/de warachticheit verloochent ende
versworen hebben: sommighe/die stercker ende standuassig-
gher waren beuonden / zyn ketters gheoordeelt / ende den
verordenden sichter ouerghelenuert: welke doe was een
met name Meiranns/een wreet mensche/die sonder eenich
ondersoec ofte kennisse der saken te nemen/alle gader doo-
de/die de Officiael slechts ketters geoordeelt hadde. Dese
heeft oock niet langhe daer na/het loon zijnder ongherech-
ticheyts ende wreedtheys ontfangghen / als wy namaels
noch hooren sullen.

Na de doot des goeden Stadthonders Cuisinetti / heeft
het Parlament en den Raet van Hertien seer veel gelooui-
ghen omme ghebracht/soo langhe als de heere Keueft in
den raet/des Presidents plaetse bewaerde. Welcke als hy
van die macht ende officie ontflegghen ende verlaten was/
is hy op zyn huys Keuesium ghereyst/daer hy met sulcken
erachtigen siekte ende pijn beuangghen ende ghequelt is
gheweest/dat zyn huysvrouwe ende zyn huysghesin hem God strafte
niet en heeft deren ghenaken: alsoo heeft hy verwoert ende den bloet-
dul zyn leuen gelaten/ende voor zijnder boosheyt en wreet-
gheyt/

De Historien

M. D. lxx. hept/een gherechtich loon ontfanghen. Zijn plaetse ende Officie heeft na hē **M. Bartholomeus Cassaneus** ontfanghen. Dewyle dat hy President was / zijnder thien Surghers van Merindol te Sextien voor recht gheroepen/van wegghen ende tegghen des Coninc Procureur.

Maer als sy van sommighe goede ende goetgunstige vrienden versonden/dat den Staet voorghenomen hadde/haer onghehoort in den kercker te worpen ende te dooden/ soo en hebbense op den beschreuen dach niet derren comē: ende alsoo om datse den recht dach niet waer en namen/ zijne als verachters des rechts veroordeelt en verwesen. Om deser saken wille isser een vonnis ghegheuen/ dat sonder onderschept/man/ wijs / ofte kinderen van Merindol niet vper verbrant soude worden/haer hupsen vernielt/haer olyfboomen ende ander vruchtboomen rontomme wtghe- worpen/ende de gantsche plaetse verwoest: een peggelijcks mont was vol van sodanighen wieden vonnis / dat noyt man dierghelycke ghehoort ofte ghesten en hadde / een peggelijc verschrickte ende vreesde daer af/wie dat hoorde vertellen.

269
Een wree-
de senten-
cie tegghen
de geloout-
ghen.

Om dit te volbrengghen/ arbeyden de ghesworen vpan dē des warachticheyts met aller neerflicheyt/ met alle haer macht ende vermogghen.

Daer en tusschen hebben de Merindolanen/door het behulp van Tangeus/die te dier tijt des Coninc Stadthouder ende Tegaet was in Thourenen / brieuen vercreghen/ datse haer saken voor recht beschermē souden mogē: dwelc sy ghebaen hebben/ende hebben haers geloofs bekentnisse gheboden. Alsoo heeft de Almachtighe God den godloosen haer voornemen een wyl tijts verhindert/op dat hy den goduruchtigen een wepnich ruste soude verleenen: dwelck so langhe gheschiet is/ter tijt toe dat Joannes Minierus/ de heere van Doyeda des raedts President gheworden is.

Dese Doyeda/want hy veel vermochte in die heerlijckheyt/soo om zijns officien wille/soo oock dat hy nu int afwesfen van de heere van Grignano / de opperste macht in Prouencen hadde/als des Coninc Tegaet: so heeft hy alle zijn maecht ende vermogghen daer toe ghelept / dat hy het decreet ende vonnis des Parlaments tegen de Merindolanen niet alleen verstercken ofte volbrengghen soude/ metter daer:maer oock als een diender des Dupuels ende eenen boosen Quel/ heeft hy tot dese wreecheyt/daermen nauwelijc

Doyeda
bloetgierich.

namwelijc: yet meer soude connen toe doen) veel meer toe: ghedaen/alsinen noch hooren sal.

Als nu de heere van Grignano wt Prouencen geryest was/soo heeft desen heerlijcken President Minierus/alle oorsaken ouerghelept/die hem tot synen voornemen soude moghen dienen/om het Christen bloet te storten / ende haer goet te roouen. So heeft hy by een gedreuen alle de crichslieden / die de Coninck doe in Prouencen ghelept hadde/ ende heeft daer toe ghenomen het heyr dat de Legaet des Kaysers te Venisioens ende in het gheheel Graeffschap van Venits vergadert hadde. Alsoo is nu dese stoutte Capiteyn met ghewapender handt toegegaen/om de Merindolanen ende Cabrieriten ende ander steden ende dorpen tot twee en twintich toe int ghetal/te verderuen ende omme te wopen.

En om dat hy sulcks te lichtelijcker soude moghen/doen heeft hy den crichsknechten veroorloest / dat sy het al tot buet ende roof souden nemen / verbrandent al / ende doebent al/mannen/wijuen/ende kinderen. Ser dat hy te Merindolum quam / heeft hy eerst verbrant ende beroost een stad Kupem ghenaeint / Sinte Stephanum / Willelarum Tomarinum/ Mottam/Cabrieretam/Sainte Martinum/Pipinum ende andere plaetsen die ouer den berch Tebrum laghen.

De Inwoonders van desen plaetsen / daer het meeste deel af te Merindolum gheuloden was/als sy soo grooten ongheskenemighen wreetheyt sagen/zijne gheweken in een Bosshagte Laura gheheerten/tot dat haer gewelt en wreetheyt/als een vlaghe ofte ontweder/ouerghegaen soude;zijnde vercoelt: Maer als sy saghen / datse alrijt meer ende meer in wreetheyt ende boosheyt toe namen/ en datse haer seer na by quamen: soo heeft haer al te samen eendrachtelijck goet gedacht (wantse niet beters en sagen) datse huyf vrouwen ende kinderen verlaten souden ende soerck waer sy henen mochten blien: dat de vrouwen ende kinder sichelijcker by den vpanden genade vercrighen souden/ dan ofter de mans by waren/etce.

Niemand en soude met pennen connē schijuen/ dat verduetelijck suchten/weene/schreyen/ huplen en iammer dat daer ghehoort wert/in dat droeffelyc scepden/daer de man zijn lieue huyfzouwe / de vader zyn soete kinderkens in sulcken benaetheyt lieten.

Meret de-
se Turck-
sche wreets-
heyt. 270

Groot lam-
mer.

De Historien

M. D. lxx.
Predikin:
ghe.

Sozijnse dan in desen grooten noot/na dat de Dieners des goddelijcken woorts een predikinghe ghedaen/ende na haer ghewoonte gebeden hadden/des Woorts ontrent den nacht wech ghegaen om meerder ongheluck ende perikelen te schouwen.

bidde.

Des anderen daechs vroech zijn de voetknechten ghescomen ontrent dese plaetse/daer dese vrouwen alken sonder haer mans waren. Sommighe erghsknechten die haer goetgunstich/ofte met bermherricheyt beroert waren / zijn voor wt gelospen tot de plaetse daer dese in de Boffchagie saten/oy datse haer souden vercondighen hoe na hy dat de vyanden waren:ende hebbense gevonden al te samen eensdrachtelijck biddende/na de ghewoonlijcke morgghenpredikinghe die des morgghens vroech gheschiet was. Soo haest als nu de vyanden aen dese plaetse quamen/soo is terfont alle het goet/dat dese armie mensche noch wt den briant en roof behouden hadden/tot roof gheworden. Sy hebben de vrouwen ende de machden gheplondert/de sommighe gescheent ende ontschaeckt/gheslagen/alle oneere ende wulpsicheyt met haer bedreuen:de sommighe hebbense vercocht/ende alle spijtricheyt ende ongherechtigheyt aenghedaen.

Hier en tusschen is Dapeda door den breeden Cadenet-sche wech met zijn stupers te peerde/middē door het bosch Jaura na het Merindolum ghereden. Als hy daer quam/ heeft hy alleen een Jongelinc ghecreghen / welke hy aen een Olfboom doen binden heeft/ende seer wreedelijcken met Sussen doen doorschieten. In dit lyde heeft de Jongelinc zijn ooghen althit ten hemel waerts gheslegghen met lupder gheroep/welcke zijn godurrichtich ghemoet berhoont de. Syn laetste woorden seymen dat dese geweest hebben: **O Heere Godt/dese menschen ontnemen my dit ellendich satijnich leuen:maer ghy sult my om ws soons Jesu Christi wille/het ewich leuen schencken.** So heeft hy seer godts salichlijcken/doorschoten zijnde/zijn leuen ghelaten.

Merindol
verbrant.

Soo is dan Merindolum/sonder eenige wedervechtighe ingenomen/berooft ende verbrant/ en door de grauers en arbeiders te gronde toe omme geworpe. Als nu Merindolum verwoest was/hebbense na Cabiteram met de gantschen hoop gherocken/dwelck sy belept hebben den twintichsten dach in April. Ende als zijt langhe tijt ende menich werven bestoort hadden ende beschoten/ende daer ghere hopen was van lichtelijck te winnen:soo hebben de President

fidēt Doyeda/ende Polinus de Capiteyn ouer de knech-
ten/de heer des stadts/by goeder en vaster trouwe beloest/
dat sy beschicken ende maken souden/dat haer saken voor
den wereltlycken Raet / sonder eenich ghewelt van wape-
nen/beroepen ende gheoordeelt souden worden: ende oock
dat haer gheen ghewelt ofte onghelyck souden gheschieden/
waert dat sy de poorten openden. Dese belofte ghedaen zyn
de/hebben des stadts bewaerders ende beschermers de poor-
ten terfont gheopent/ende hebben Polinum ende Doye-
dam met de gantschen crichshoop ingelaten en ontfangen.

Maer als dat meynedich, dobbel ende Tyrannisch ghe-
spys in de stadt waren/soo hebben alle beloften gebro-
ken ende ouertredē. Doyeda heeft vijf ende twintich van
den ghenen diet hem gheliefde/doen vanghen ende bindē/
ende in een velt bytten der stadt doen brenghen/ daerse de
crichsknechten seer wreedelick ghedoot hebben.

Daer na heeft sy oock een onmenschelycke wreedtheit
ouer de vrouwen bewesen / van welken sy daer veerlich
doen vangen heeft/daer de sommige van swangher en be-
wucht waren:dese heeft sy in een schuere doen slupten/en
daer na op oyer hoecken het oyer daerin doen aensteken/en
alser eenighe wloopen wouden om den vrant te ontulde-
den/soo zynse van den crichsknechten met hellekaerden en
spieffen weder inghedruuen.

Daer zinder ooc seer veel gewondē die in holē en grastē
verborgē lagē:die twee en twee gelijc aenden anderen ghe-
bonden geleyt zyn in de sale des Slots van Cambria / met
den welken de crichsknechten haer moetwille ter doot toe
bedreuen/zade haren spot ende ghenoechte mede ghehad
hebben.

Ten alderlaetsien hebben de Capiteynen en bevels luy-
den ouer den Koffiaens ende moorders van Arentvoens/in
den Tempel ghegaen/ende een groot ghetal van vrouwen/
menskens/ende kinderen aen ghegrepen / aen den welken
sy alle boosheyt ende wreetheyt ghedaen hebben / niemant
sparende man of wif/tonck ofte oudt.

De andere die op de selfde tijt/en daer na niet versche-
den manieren ghedoot zyn/zyn ontrent duyfent in ghetale
gheweest/met den welken sy/sonder onderscheyt ofte op-
sicht van personen ende iaren/so onredelick ende Tyran-
nichlick gheleest hebben/als of sy verwoedt ende rasende
gheweest hadden.

De Historien

M. D. lxxv.

Tot een eewighe ghedachtenisse van sodanighen heerlijken vercregen victorie/hebben de Papisten binne der stadt Sabiera een colonne opgericht/ daer sy opgesetide hebben den dach ende het iaer/in welke de stadt ingenomē en geplondert is gheweest/door M. Johan Minier Doyeda/ in het Parlament van Prouence opperste President/tot een memorie van sodanighen boosen wreetheyt/als opt gesien/ ghehoort/ofte beuonden is gheweest.

Hier wt moghen onse nacomelinghen verstaen/met wat middelen/dat de Roomsche Antechuisi/synē soel des booshepts en des grouwels/te beschutten en beschermen placht/die soo seer in alle ongherechtricheyt ende quaetheyt versonckē is/dat hy hēseluē geenfins met eenige rechtere chicheyt gherechtricheyt en waerheyt behelpen en can. Maer hy moet zijn sake met geweld en wapenē/met verdruckē/moorden/ende dooden wrichten ende beschermen/daer heeft hy alleen zijn toevlucht in.

Daer en tusschen zijn de ghene/die wt Merindolum gebloden ende in het geberchte/steenrootfen ende ander vleckken daer ontrent haer leuen behouden hadden / in grooter last ende noot ghecomen/door ghebreck van sommige spyse/om haer lichamen te onderhoudē. Welcke van den President begheert hebben door sommighe van syne vrienden (eer hy noch aldusdanighen wreetheyt volbracht hadde) dat hen doch geoorloeft mochte worden/vrij/met haer huyf vrouwen ende kinderkiens/erghens te gaen / alleen in haer hemde om haer bloot lichaem te bedecken. Maer Doyeda heeft zijn vrienden geantwoort/Ick weet/sepde hy/wat ic sal doen sal. Daer en salder niet en wt mijn handē ontcomē. Ick false sepndē tot het lant vander Helle/datse daer met dupuelen woonen. Met dese en dierghelticke diepgheworden/gaf hy den hoofsmannen ende beueels luden oorlofsom alle steden/dorpen ende vleckken in te nemen omme te worpen ende te plonderen / daer doch niemant en was die hemselfuen ter weere stelden/om hemselfuē met cracht te beschermē. Maer dese heerlijcke crijchsmā die wt het raets huyf ter oorloghe ende crijchshandel quam/heeft ouer den onnooselen/ eenuoudighen / godrucesenden/ ende ontschuldighen menschen zijn cracht/ In zijn Tyrannische wreetheyt willen bethoonen.

Marten

Marten Winblock. Jan de Bock met zyn huyf-
vrouwe/ende Claes vanden Poele.

Te Send in Vlaenderē was een wel gestelt rijck mā/
die des werelts genuecte hanteerde ende lief had:
de / ende wederom van de werelt bemint ende ghe-
acht wert: Hy was een groot bronckaert/tupffcher
ende speelder/ende oock door ontwetenheyt een vyant der
Euāgeliſcher waerheyt/ welke hy niet hooren oft luch-
ten en mocht / ghelijck sulcke vleeſſchelghe menſchen ple-
gen/hy was een viſchcooper van zyn ambacht ende neerin-
ghe. Op eenen tijdt als in de voornoemde ſtede een Predi-
cant predikende was/ende ſeer grooten loop hadde/om dat
hy ſcheen de waerheyt eensdeels te openbaren/als Marten
Winblock zyn Sermoon oock ghehoort hadde: heeft hem
een goet ende Godturuchtich man aengeſproken ende ghe-
uraecht/wat hem van ſulcken predikinge dochte/ende wat
verſtant dat hy daer wt hadde? Ende als hy niet en wiſte te
ſegghe / heeft hem een ander ſynen vrient wederom gera-
den / dat hy hem meer woude hooren / ende beter op zyn
woorden merken/ende den Heere vierichlyck bidden / dat
hy wat verſtants daer wt mocht crighen:ende ick (ſepde hy)
ſal oock voor u biddē. Als hy hem nu die wijs geheet had:
be/ende gheen ſoeticheydt ofte eenich ſmake en creech: ſoo
heeft zyn vrient hem geuraecht/oft hy oor den Heere badt?
hy antwoorde/wat ſoude ick bidden/ick en weet niet waer
ghy my mede quelt. Ten laerſten heeft hy door het verma-
nen zyns vrients den Heere ghebeden / dat hy mochte ver-
ſtant crighen wt de predikinghe: dwelck hem de Heere oock
gegeuen heeft. Want als hy op een tijt hoorde/dat dron-
ckaerts het rijcke Gods niet en ſoude beeruen: heeft hy dat
ſeer ter herten ghenomen/ende voort met zyn vrient / van
ſulcke ende andere redenen beginnen te ſpieken. Ende wāt
hy beuant/dat zyn gefelſchay daer hy mede plach te conuer-
ſeren/hem ſeer hinderlyck was/om een Godſalich leuen te
leyden:ſo heeft hy ontrent drie maenden lanck wt der ſtade
gerepft/ende ſomnige godſalige broeders beſocht/die hem
van als onderweſen ende geleert hebben.

Als hy nu wederom quam/ ſoo heeft hy hem geheel ghe-
voecht om een Chriſtelijck leuen te leyden/aſhoudende van
alle Papiſtiſche ſuperſtitien ende afgoderiden armen be-
ſoekende ende mildelijck mededeylede en van het gene dat
hy hadde: Den gheuangenē om der waerheyt wille heeft
hy

Hoe Win-
block be-
keert wert.

En Chri-
ſtelijck leuē.

De Historien

M. D. xlv. hy vertroost/sae oock door een godsalighe stoutheyt/mes goede vermaninghe wt der schijnuren/hen gheuoelicht tot het Schavot toe/ende haer alsoo openbaerlyck voor eenen pegelijcken versteret ende vertroost.

Wandē Sacramente. De Parochypaep der kercken heeft hem eens ontboden/ ende gheraden dat hy te Sacramente soude comen. Hy antwoorde/dat hy sulcx wel begheerde / ende badt den Parochypaep/dat hyt dan woude wrechten na de oudenantie Jesu Christi. De Paep antwoorde/dat hyt niet en soude derren doen:ende badt hem wederom / dat hy hem woude laten ghenoeogen dat hyt onsinghe ghelijck als de ander luyden doen.

Wede belijdenisse coēt veruolch. **Mat. 10. d** Marten Winblock aldus bekent zijnde / hebben tot hem gecomen alle die den Heere lief hadden / ende met malcanderen ouergelept/hoemen alderbest onder dit boos ende afgodisch geslachte/sonder eenighe besmettinghe/ soude moghen leuen. Ende als sommighe seiden datmen daer wel vry zijns geloofs soude mogen leuen/sonder veruolginghe te lijden: heeft Marten geantwoort: Ja/dat is wel waer/so verre als in Christus niet en wil belijden:want wt het belijden coemt het veruolch. Maer gedenct wederom wat Christus seyt/wie my niet en belijdt voor den menschen: en sal ick oock niet belijden voor mynen Vader.

Ten laetsten heeft des Antichrists dienaers/de Moniken ende Papen verdrotten / soighende dat door sulcke luyden/haer comenschap van gheender weerden en soude worden. Soo hebben se soo veel ghedaen dat Marten Winblock gevangen is ghelept: terstont heeftmen hem van zijn geselschap geuraecht/ ende met smeecken ende dreygen de selfde van hem begheert te weten: Maer hy seide dattet geen broederlycke liefde en ware/pemant te bedragē/ daert doch halfen ghelidet.

Een gebacken afgod. Ouderuraecht van de Moniken/ wat hy gheuoelde van het Sacrament des Altaers/heeft hy gheantwoort:alst also na uwer ordinantie voorgestelt wort/ so ist anders niet dan eenen gebaccken God. Doe verhaelden sy dat wederom ende seiden/geloofst ghy niet dat het lichaem Jesu Christi is tussehen de Priesters handen/also de Masse doet? Marten antwoorde / dat Jesus Christus van de gheestelijcke Prelaten hier eenmael so qualijck is gehandelt geweest/datmen hem hier niet meer vindē en soude. So heeft Marten veruolcht te seggen/ op wat maniere dat de Christenen door den gheuoelicht

soone

loote deelachtich worden des lichaems ende bloets Jesu Christi: ende dat het broodt bleef broodt/ende de wijn bleef wijn: ende datmen oock beyde de spetien van broodt ende wijn behoorde te ontfangen. Sijst het broot/ende de wijn/ Sepde de seyden de Moniken/waerom maect ghy dan soo veel voespette in de ren om dat in beyde de spetien te ontfangen? Marten antwoorde/al blijuense in haerder substantien / soo sijn noch- sacramente. tans den geloouigen/ diet na de ordenantie Christi ontfangen/heyliche reekenen van grooter verborgentheyt: ende men behoortse te ontfangē als Christus self ingestelt heeft/ onder beyde de spetien: ende gheen mensche en behoort soo vermerelick te sijn/ dat hy veranderen soude de ordinantie Jesu Christi/om daer ver af/oft tot te doē. Want Christus die des vaders wijsheyt is/wist wel wat hy doen soude: ende door sijn voorzichtigheyt conde hy wel de inconuenientē bemercken/ die dese Keeraers voortbrengghen van neus in haerder kercken.

Ten laersten na dat hy menschmael op de pijnbanck gelept ende gepijnicht hadde geweest / om sijn broeders te beclappen/ ende van hem de selfde niet connen weten/so is hy den achtsten dach van Mepe ghelept voor de vierchare des Raedro van Vlaenderen / inde voornoemde stad van Gendr. Ende om dat hy dicwils met verscheyden persoonē vergaderinge gehouden hadde/ ende dat hy qualke geuoelde van de Maestreyt des Sacraments/ van het Dagevper/ van rbidden voor de dooden: ende om dat hy dicwils vermaent sijnde / nochtans niet en heeft willen affsaen / noch oock sijn geuoelen veranderen: so is de sententie ghegeuen/ dat hy op de plaerse/ de Werlen genaemt/leuendich ende tot affsche verbrant soude worden.

Als hy nu op den wech was om ter doot te gaen/ heeft hy geseyt/ al is het vleesch cranck/ de geest is bereypt. Daer was een Monick die hem tot wederroepen vermaende: ende als Marten dat vromelick wederstont/ seyde Monick: Soo gaet van dit vper int eewich vper. Maer hy heeft sulchs gheduldelyck gheleden / wel wetende dat God niet en oordeelt ghelyck de menschen doen. Soo is hy vromelick ende staatuasselijck voor de waerheyt gestouwen ende tot affschen verbrant/ int iaer/ M. CCCC. ende xlv. den achtsten dach in Mepe.

Des anderen daechs den ix. van Mepe / worden om de selfde oorsake te Gent onthooft/ Jan de Such cleermaker/

het oorbeel
des monix

Dicwils
gepinicht.

De Historien

M. D. xlv. ende Claes vandē Poeler ende de huyfrouwe van Van de
 Buck leuendich begraven ende bedoluen / ende hebben al
 so de waerheyt vromelyck metter doot betuycht.

Petrus Sulp.

Petrus Sulp ghebooren wt Tozpen / vander des
 goddelijcken woorts ouer de franchoyse oft wal-
 sche kercke te Straesburgh: desen hebben veel ghe-
 loouige broeders van Nederduytslant en der heer-
 lichheits des Keyfers Caroll/gebeden/dat hy doch de steden
 van Vlaenderen/ Henegou ende Arthoyso besoecken wou-
 de: in welcke veel goede ende godureesende menschen wa-
 ren/ die daer hongherden na de Hemelsche spijse / ende bo-
 uen maten seer begheerden de vertroostinghe des Godlyc-
 ken woorts.

So heeft Petrus dese reyse/ met consent ende oorlof vā
 der gemeyate/die hy doe diende/aengenomen: ende is daer
 henen geryst met getuygenisse ende brieuen Martino Su-
 rero/die alsdan te Straesburgh de bysonderlyeste vinder
 des woorts was. Als hy nu seer getrouwelyc ende vlijtich-
 lyck volbracht hadde/het ghene/ daer hy om wt ghesonden
 was/ende de steden Dalecyn/Doornick/Arrecht/ende Kijf-
 sel besocht hadde: soo is hy daer na wederom te Doornick
 gekeert/ende heeft aldaer/ het woort Gods soo neerstelijck
 ende vierelijck geleert/dat hy somwijlen met opender do-
 ven sijn predikinghe dede.

Als dit de Querticheyt ende de Gaet des stadts verhoort
 de/hebben sy de pooiten bynaest drie dagen lanck gesloten
 gehouden/ende hebben Petrum seer scherpelijck doen soet-
 ken: belouende hem loon te geuen/die hem leuendich ofte
 doot condon leuereu. Waer af dat de ghelooouige broeders
 seer verslegghen waren: ende als sy hem sommige daghen
 lanck verborgen gehouden hadden / ende hem wt den per-
 kel begeerden te helpen/so hebben sy hem in een mande ge-
 settet/ende by nachte ouer de mueren neder gelaten. Maer
 als hy nu beneden in de graft was / isser een groote steen
 van bouen vanden muer gevallen/ende heeft hem sijn been
 gebroken: also is geschiet datmen hem sinoorghens daer be-
 uonden heeft. Soo is hy geuangen gheworden/ende op des
 stadts Surcht gelept. Als hy daer henen gelept wert / heeft
 hy Godt den Heere ghedanckt / door wiens wonderlijcke
 voorsichticheyde hy daer ghehouden is gheweest / als hy de
 ver-

Petrus in
 een mande
 ouer de
 mueren ge-
 set.

vervolghe woude ontullen / die hy door zyn prediking verwecht hadde. Als hy nu in de gheuackenisse lach / heeft hy altyt gedaen / ghelyck een oprecht ende stantuaftich ghe-
 rupghe ende Martelaer betaemt / so wel heymelijck / als ooc openbaer hy de Querheyt / hy den welcken hy Iesum Chri-
 sum ende zyn Euangelie vrymoedelijck / standuastelijck / ende oock puerlijck ende gherouwelijck beleden heeft.

Sinnen desen tijden dat hy geuangen lach / zinder veel ghecomen hem te besoeken: de sommige wt sotter curio-
 sicheyt / op dat sy eenen Hoofdruptschen geuangen Predi- den men-
 cant souden sien: Andere wt lust om tegen hem te argueren schen om
 ende tegen te staen: sommighe oock wt goeder meyninghen te hooren,
 ende wille / om van hem de kennisse Gods ende de leeringe
 des Euangeliums te leeren / den welcken hy heerlijck ghe-
 holpen heeft.

Zijn belydenisse heeft hy wt begeerte van sommige goe
 de vrienden / ende broeders / in schrifte gestelt: welke hy ooc
 zyn huyfrouwe ouergesonden heeft / ende luydet aldus.

Iesus Christus de ghecrupsten sy
 uwe salicheyt.

Ick hebbe uwen brief ghelesen / alderlieffte suffer in
 Christo Iesu / die ghy door Margarite tot my geson-
 den hebt: die mijn herte seer beroert heeft / om dat ick
 daer wt lichtelijck mercte / dat ghy ende alle de broe-
 ders seer sochtuudich voor my zyt. Mengaede mynder ban-
 den / of se my swaer ende pijnlijck zyn / oft dat se my trooste-
 lijk ende aenghenaem zyn / dat moecht ghy lichtelijck ver-
 staen / door het wtschrijft der brieuen / die ick tot mynen broe-
 ders / die met my geuangen zyn om het woot Iesu Christi /
 dese daghen gesonden hebbe. Wt welcken ghy elaelijcken
 moecht bekennen / wat ick in my seluen gevoelt hebbe / ende
 wat ick den anderen hebbe willen raden: oock hoe dat ick
 niet begeert en hebbe van haer / ofte voor haer / dat ick in my
 niet en soude willen laten gheschieten: ende dat (God is ghe-
 rupghe) op dat onse Heere my in zyn bescherminge ende in
 oprechter belydenisse des waerheits / beware. Hoe wel dat
 my mynen huyfrouwant seer lastich valt / nochtans sal hy
 door de cracht des Heylighen Gheests verniele werden.
 Want Christus Iesus / in welcken ick mijn hope ghesiet
 hebbe / sal my meer goets geuen / dan ick eenichsins bedene-
 ken soude moghen. Om zinder eeren wille sal ick my altyt
 ouer-

De Historien

M. D. xlv.
Hem selue
versaken.

Wisse.
Quoemael.

Wisse.
Quoemael.

Transsub-
stantie.

Lichaem
en bloet.

ouergeuen/ of tot yper/ of tot water/ oft tot ander tormentē
 die mīn vpanden mogen bedencken: sulcken nochtans alff
 God belieuen sal. Doort so sal ick v schryuen het ghene dat
 ghy van my begeert/ hoe dat ick onderuracht ben geweest/
 ende wat ick soo wel den Ghechters / als oock den Doctoren
 gheantwoort hebbe. In welcker de redenen veel te langhe
 dueren soude/waert dat ickt al/dat sy van my gheuraecht/
 ende ick hen gheantwoort hebbe/beschryuen woude: ende
 ick en mepne oock niet / dat ghy sulcx begheert: maer alleen sulcken vra-
 ghen ende antwoorden/ als den ghelooue ende der Christe-
 lycker leeringhe raken. Hier af sal ick v dan schryuen.

Ende inden eersten / Doctoor Hasard een Monick van
 Sinte franciscus secte / den sesentwintichsten dach Ro-
 uembri/ in het bywesen des Ouersten vā Tlot van Door-
 nick / ende des Keyserlycke Raatskepts Procuruer gene-
 rael/ heeft my gheuraecht/ wat ick van het Sacrament des
 Altaers ende de Wisse geuoelde. Dien ick antwoorde: Dat
 de geloouighe die van den diender het broot ende den wijn
 ontfangen/ warachtelyck het lichaem ende bloet onses Hee-
 ren Jesu Christi ontfanghen / niet met den bycx/ oft met
 den mont/ maer metter herten/ metter sielen/ ende ghemoett
 ende dat door den Gheest/ welke in haer verweert ende ver-
 sferet het ghelooue/ dat de belostenissen aenghypt / die daer
 voorgehouden worden. Welcker belostenissen bit de eerste
 is/ Dat is mijn lichaem/ dat voor v gheleuert wort: De an-
 dere/ Dits mijn bloet des nieuwen verbonts/ welck tot ver-
 ghiffenisse der sonden wtghefort wort.

Dese selfde Doctoor vraechde van my/ of ick oock de ver-
 anderighe gheloofde. Ick antwoorde hem/ dat ick se niet en
 gheloofde: maer dat het broot/ broot bleef/ ende de wijn op
 gelycker wyse sijn natuere behielt. Datter de heplige Geest
 Groot ende Wijn noemde/ oock na het Quoemael: so dat
 ick dan niet en sorghe voor dwalen / als ick also sprack als
 de Schifcuere plach te spreken.

Daerna heeft hy geuraecht/ oft ick geloofde/ als de Pies-
 ster de Sacramentsche woorden wtgesproken hadde / dat
 dan opren Altaer het warachtich lichaem ende bloet Jesu
 Christi ware: Ick hebbe hem gheantwoort/ dat ick geen an-
 der Consecracie en bekende/ dan die van den Diender in de
 werctinghe des Quoemaels gebuyet wort/ als de Diender
 het volck dat daerom tsamen coemt / de insettinghe Jesu
 Christi

Christi verhaelt met sodanighen woorden/dat hy van eenē
pegelycken verfaen mach worden/ met de verhaltinghe des
doots ende Ihdens Jesu Christi/daer de ghebachtenisse van
soo grooten weldaet door verniet wordt. Dat dat/de rech-
te consecratie is/die na de infettinge des Heeren int Auont
mael behoort te gheschiet. Maer sulcken heymelicken
spreecken ende murmureren ouer den broode/dat dat/geen
consecratie en is;maer een sodanighen handelinge die meer
den Toouenacrs ende besweerders / dan den Christenen
toecoemt. Want (gelyck het claer ghenoech is) Christus hē
Auontmael houdende / heeft zyn woorden tot den Aposte-
len die daer teghenwoordich waren/ niet tot den broode of
totten wijne/ghesproken.

Doē heeft hy my gheuraecht / wat ick van de Misse
gheuoelde? Ick hebbe hem gheantwoort/dat de Misse (als-
mensse hynden daechs in de Roomsche Kercke noemt)
gheensins het Auontmael Jesu Christi is/ maer veel meer
een verderffel ende schendtsel daer af / tot groote onghē-
lyck des Heeren Christi / ende vernietinghe zyns doots en-
de Ihdens.

Ende van de aenbiddinge die daer geschiet: hebbe ick hen
ghesept/dat sy het broot ende de creatuere aenbadē. Op
welcke als sy my geantwoort hadden/ soo zyn wy dan alle
esamen afgoden dienders: hebbe ick terstondt gheseyt/ Die
ghy dan toe/in wat grooter verbriet dat sy u worpen/ die u
van het woorc Gods afkeerē/ ende leyden u om haer eygē
droomen ende leeringhe der menschen te hoozen. Van dese
sake zyn der veel meer woorden gheualen / maer dit zyn de
bysonderlycke gheweest.

Kamaels ben ick geuraecht geweest van het Waghepper/
of ick oock geloofde / datter een plaetse was/daer de sielen
na dit leuen in varen / op dat se voor haer sonden ghestrafe
souden worden? Doe antwoorde ick/dat ick gheen ander
Waghepper en geloofde/ dan het bloet Jesu Christi: dat ick
oock anders geen vaginghe ofte repninghe en sochte. Doe
heeft hy vā my geuraecht/of ick dan geloofde/dat de schult
mer de pyne ofte straffe verghēuen ende quyt ghescholden
worde? daer op antwoordde ick/dat God den menschen die
alle beyde quyt schelt/dat hy zyn ghenade niet en deylt ofte
suer gewys en geest:maer als hy wat vergeest/vergeest hy
esamen schult ende straffe.

Hier wt is dese vrage geuolget/ wat my dan dochte van
Wercken,

De Historien

M. D. xlv.

**Verfierde
Wercken.**

so veel heerlijcke **Wissen/**gebeden/ende ander goede wercken die daghelijck voor de dooden gheschieden? Ick seyde/dat sulcke wercken waren dienften die sonder het woor **Gods** ingheselt zijn / ende daerom ydel ende onnutachtbaer: ende oock zint sonden/want se sonder ghelooue gheschieden/want daer staet gheschreuen **Rom. 14.** watter wt den gelooue niet is/ dat is sonde.

**Of ons
voorua:
ders ghe:
dwaelt heb
ben.**

Als sy my seyden/dat alle de heplighen/die te voren gheweest zijn/ende sulcx voor de dooden ghedaen hebben/ghedwaelt moesten hebben: hebbe ick geantwoort/dat de heplighen die in voorleden tijden geweest zijn/ ende dusdanighe officien en rechten den dooden bewesen hebben/dat die niet onwetentheyt ende sonden beuangenhen zijn gheweest: dattet oock niemant wonder en derf gheuen/ist dat se de gewoonte ende gebruyck van haerder tyt gewalcht hebben: dat ic se oock in dese dingen niet en wil van sonden vrij en onschuldig houden.

**Eere der
heplighen.**

Van de **Ertinge** der heplighen/vraechden sy my/wat ic daer van gheuoelde? Ick antwoorde haer/ dat wy de heplighen niet beter mogen eeren/dan dat wy haer ghelooue/dat sy ghehadt hebben/na volgen/ende dierghelijcke/de hede/gheduldicheyde/ ootmoedicheyt/ daer sy den Heere **Yesum Christum** in na gewolcht zijn. Want daer in moeten sy ons alleen tot voorbeelden ghesieldt worden om na te volghen/daer sy den Heere **Christo** in ghelijckformich geweest zijn/ en zijn exempel gewolcht hebben / als de **Apostel** vermaent. Weest mijn nauvolgers/als ick **Christ** ben. Hierdaghen den heplighen te instellen ende te vieren: Haer auenden te houden ende ghebeden te vasten: Haer beelde te schilderen/ en daer keerskens voor aensteken/ dat en is niet de heplige eere/maer afgoden daer af maken/en haer alle schande aendoen. Dattet also is/is blijkelijck genoeg daer wt/want sy in dit leuen noch wesende/sodanigen dienften altyt ghestraft ende mispresen hebben.

Afgoderijge

**Doorbid:
ders oft pa
tronen.**

Sy hebben my oock ghevraecht/wat my dochte van dese heplighen te bidden ende aen te roepen/ ende van haer voorbidden by **God**. Ick antwoorde/ Dat / dat **Gods** leeringhe niet en was / maer veel meer een godslasteringhe / diemen niet en behoort te liden. Want op dusdanighen manieren geestmen haer/ het gene dat alleen den eenighen **God** toeroent/die alleen de verborgten dingen siet: dwelck men den gestornē heplighen toeschryft als mē gelooft dat sy de gebeden hooren

godren/alsmen haer bidt als of sy den noot der aenroepers
bekenden. Daer en houen is dusdanigen leeringe tot groo-
ter verachttinghe Christi/die een eenighe middelaer / aduo-
raet/ende oock een voorbidder van Godt den vader gestelt
is. Ende dat meyne ick alleen oock van den gestoruen heyl-
ligen:maer de andere die in dit leue noch zyn/mach de eene
voor den anderen wel bidden ende malsanderen niet gebe-
ven behulplich zyn/ende bystant doen.

De viaghe van de vrije wille/is oock gheenens achter-
ghelaten/daermen my seer neerselighck om geuaccht heeft/
wat ick daer af gheuoelde. Ick hebbe gheantwoort. Soude-
men van den vrijen wille te verchte na den eyfch der saken
spreken/so moeten den mensche na zyn verscheden staet/
daer hy in geweest heeft/verschedelike aensie. Ten eersten
ghelouue ick dat de eerste mensche / na de ghelyckenisse en
beeldenisse Godts gheschapen / ghehadt heeft vryheyt soo
wel tot goet als tot quaet:ende dat hy alleen gewete heeft
de cracht ende het vermoghen des vrijen willens/soo lange
als hy in zyn onnosselheyt gebleue heeft. Maer die ellen-
dige ende onsalighe mensche en heeft die gaue Gods niet
langhe behouden:maer heeftse door zyn sonden verlorien.
Ende niet alleen hy/maer ooc die al tsamen/die wt het na-
tuerlyck zaer van Adam geboren ende voortgecomen zyn:
alsoo datse gantsch gheen macht en hebben/daer sy door (in
haer eyghen natuere blyuende) ver goets voor Godt sou-
den moghen doen/maer het wort al quaet bevonden/dat in
haer leden is. Soo en isser nu (sy barmen de warachticheyt
segghe) niemant van Adams kinderen / die een vromsten
goets heeft/noch en can oock geen vrije wille hebben: want
alle menschen loopen van haerder natuere tot het boose.
Daerom seyt de Apostel/* dat een natuerlyck mensche en
can niet begripen het ghene dat Godt belanger/dwelc hem
oor sothept dunck. Sy Oram seyt de Heere also: O Israel
u verdersenisse is wt u. Ende op een ander plaetse seyt de
Apostel:dat des vleeschs wysheyt Gods vyant is.

Desse ghetuyghenissen des Sheets bethoonen genoegh/
datter nu geen vrije wille in den mensche voor Godt en is/
om goet te doen. Ick segge merckelyck:Door Godt/om dat
de mensche wel veel heerlycker werken / die in den schijn
goet zyn/doen mach voor den menschen / als den wetten
ghehoorsaem zyn/in de dinghen/die men wrendich doet:
maer in tgherichte Godts/zyn alle sodanigen werken van
gheens-

M. D. LXX.

100. 1111
100. 1111
100. 1111

De vrije
wille ofte
verkiefsin:
ghe.

Eccle. 13.

Cor. 3. 0.

De Historien

M. D. lxx.

**De vrye
wille der
wederghes-
borenen.**

gheender weerden / Ja het zyn oock sonden. Het ghenē dat ick tot noch toe gheseyt hebbe / moet verslaen werden van den ghenen / die door den Gheest Godts niet herboren en zyn: Nu laet ons comen tot een Christen mensche / in het bloet Christi gedoopt / die nu in een nieuwichēpt des leuens wandelt.

Dusdanige menschen geeft Christus Iesus synen vryen wille weder / ende verkieuse tot alle goede werckē: nochtans niet volmaectelijck. Want men sal nemmermeer in hem bevinden / dat hy het goet werck te rechte en volcomentelijck doen sal / maer hy behoef alcht van niens Gods hulpe. Welck de Apostel van hem seluen totten Romeynen int seuende betuycht: De wille die is wel in my / maer het volbringen en vinde ick in my seluen niet. Soe en is onse vrye wille niet meer in ons / ghelyc in den eersten mensche gheweest heeft / die het goet ghelijck hy dat wilde / alsoe ooc conde volbrēgē en doen. En die gebiet coemt ons wt onser natueren verderffnisse / niet wt eenige onmachticheyt ofte cranckheyt / die in Christo Iesu onsen vernieuwer / soude zyn. En dit ist dat ick van de vrye wille geloouē ende gheuoelē.

**Goede
wercken.**

Daer na hebben sy van de goede wercken alsoo van my geuraecht: Na dien dat een mensche in hem seluen gheen macht en heeft het goet / dat hy wil metter daet te volbrēghen / so en can hy dan gheen goede wercken doen. Daer ick op antwoorde / dattet een mensche wt hem seluē niet en can doen / maer geholpē door den gheest Godts / can hy wel goede ende Gode behaechlijcke wercken doen. Maer dat de wercken goet zyn ende God aenghenaem / dat sulcx niet hy coemt wt des menschens natuerē est macht: maer datter gantschelijck coemt wt de cracht ende ghenade Christi / die in de mensche woont ende de selfde wercken volbrēngt. Ick seyde tot haer / dattet niet den mensche is ghelijck met eenen boom / welke eerst moet goet zyn / eer hy goede vruchten voort brēnghe: ende dat de mensche self hier in werckt / ende een medewercker is van die wercken / welcken ooc het zewich leuen in de Schiltuere beloest wort.

**Rechtueer-
dichmakin-
ghe.**

Daer na is gheuoelt de vraghe van de Rechtueerdich-
makinghe: daer ick op antwoorde / dat wy door den gheloo-
ue gherechtueerdicht worden / alffer tot den Romeynen in
het derde Capittel gesept wort. Hoe / seyden se / alleen doort
ghelooouē worden wy niet oock door de goede wercken en
de de

de de liefde gherechtueerdicht: Doe antwoorde ick datmen
gheen sodanighen wercken / noch oock de liefde niet en vant
in eenighen mensche / die niet gerechtueerdicht en is. **Mach**
dan / seyden se / een mensche / al waer hy in dootsonde / niet
wel een aelmoesse gheuen ter eeren Gods / die hy bouen al
bemint: **Deen / seyde ick / want een sondaer mach wel den**
armen alle zyn goet gheuen / maer niet soo seer ter eeren
Gods / die hy bouen al lief soude. hebben / als door eenighe
menscheitlike gheneghentheyt. **Want waert dat hy Sode**
bouen al lief hadde / de sonde en soude hem soo niet beha-
ghen / ende hy soude van Godt vergiffenisse bidden. **Ende**
van de goede wercken hebbe ick haer geantwoort als boue.

Doe hebben se van my gheuraecht / wat ick het **Gelouue**
normde / dat alsoo crachtich is / dattet alleen den mensche
rechtueerdicht. **Daer ick op geantwoort hebbe: Dat het ges-**
louue is een ghewisse versekeringhe des ghemoets (welcke
door den heyligen **Gheest** geschiet) van de barmherticheyt
Gods / ende van synen goeden wille ouer ons / in den **Euan-**
gelio beloest ende aengheboden.

Ghelouue.

Maer dese belosten van de liefde ende goetwillicheyt
Gods ouer ons / worden ons in **Jesu Christo** sijn sone ver-
thoont ende gegheuen. **Door desen ghelouue / achten wy / eñ**
gheuoelen / dat **God** onse sonden wil vergheuen / om zyn
soons wille / daer wy in ghelouuen. **Dat en is / seyden se / de**
beschijuinghe des gheloofs niet / die **Paulus** stelt / **Hebreos**
xi. dese seyde ick / vinde ick in **Paulo** nochtans.

Van de insettinghe der menschen gheuraecht zijnde van
haer / of ick se oock aen nam / ofte gantschelyc verwoyt: heb-
be ick gheantwoort / dat ick se pries ende aen nam als goet /
die tot eenich wertelick oft burgherlyc eynde gheuoelyc
worden: maer die andere / dat ick die gantsch verfmade en-
de verwerp / namelijk: ghelyc daer is / het verbot des hou-
welijc den **Papen** ende **Moniken** / het verbot van vlesch
te eten op seker daghen / ende ander dierghelycke bueselin-
ghen ende Ceremonien / daer se de consciencien mede willen
verbinden / **Ja** oock op de pene van een doodelijc sonde.

Menschē
insettinge.

Daer na gheuraecht zijnde van de beelden / offe den ghe-
loouighen geoorloest zyn te hebben: hebbe ick geantwoort /
dat icker soo veel als my aengaet / gantschelyc gheen en
begheerde / ende datmense in der **Christenen** Tempelen
geensins en behoorde te liden. **Want** men met sulckē beelde
de **Tempelē** ontrepnichte / die daer geordineert soude zyn om
het

Beelden.

M. D. lxxv. het woord Gods te hooren/om de Sacramenten tot te rieghen/ende om de ghemeyne gebeden te houden/welcker dinghen heyllicheyt / meer dan de beelden ende ghelijckenissen te achten is. Ick herhoonde oock dat dusdanighe ghecontersepten/gesneden ofte geschilderde beelden/ den menschen diekwils afstrooken van het woord Gods. Maer in de huyfen/sepde ick moghense toeghelaten ende ghestelt worden/ als dinghen die noch goet noch quaet en zyn/ soo verre als mender geen afgoderie mede en bedriyft:want dan behoort men se wt den huysse te halen. Maer nochrans/ soo veel als my aengaet/als ick bemercke datse mer den woorde Gods so scherpelick verboden zyn/so achte ickse/ datmen se geensins behoort te liden oft toe te laten: want haer ghebruyck en coemt nergens tot goet. Want ghelyck als de schilder en de maker des beelts veruloeckt is van God: soo is oock het beelde self /almen sien mach int boeck der wysheyt int ij. xij. rij. ende xv. Capiteel.

Van den Doop.

Van den Doop hebben se my oock gheuraecht / daer sy vermoeden/benck ick /dat ick een Wederdooper mocht zyn. Maer ick antwoorde/dat het Doopsel was een teerck des verbonts/dat Godt met den Christenen ghedaen heeft/betuyghende/dat hy onse/ende onses zaets Godt zyn wil / in welken hy oec betuycht dat hy ons onse sonden vergeeft. Dese belofstnisse Gods bevesticht ons de Waterdoop. Want ghelyck als mer het water afghewasschen worden des lichaems duplicheyt: alsoo worden in den Doop de smetten der sielen wghewasschen ende wech genomen: en dat door de cracht des bloets Christi/ dat wy dan door de werkinghe des heylighen gheests ghenieten/ende deelachtich worden. Daer benemen is het Doopsel een teecken van een geduerighe aufferinghe/welcke in ons moet zyn. Want ghelyck als het water op het hooft gegoten wert/ nochrans en weynich rijts/niet op datmen gantsch verdrucken soude:also beduyt dat het aufferuen des voorgaenden leuens/ op dat wy een nieu leuen wederom aenuanghen ende leyden. Ende den Doop salmen een yeghelyck ghenen/so wel kinderen/als volwassen menschen / die den naem Christi draghen willen: Ick segghe/volwassen ende oude mensche. die in haer kindsheyt niet ghedoopt en zyn / welke men doopen sal/als sy tot den Christelicken ghelooue comen. Ende en willen zyt nter ontfangen na datse bequaemheyt daer toe geuege hebben:so en sullen se nimmermeer in het rijcke

Wtemen Doopen sal.

rijcke der hemelen comen/als verachters der heyligher in settinghen Godts. Der ghelooighen kinderen oock/al en hebbense het gelooue niet dat inder daet crachtich is/in die dingen diemen geloouen moec/om haer iaren wille/so salmense nochtans tot het Doopsel bienghen in het ghelooue der ouden. Want door de cracht der belostenissen Gods/De kinderē en zinder betuygenisse/behoorensē hē toe. Maer aengaen die sonder de vandē kinderē die sonder doopsel steruē/daer de ouders Doopsel bepdē/oft een van haer beyden geloouich zyn / ick gelooue steruen.

Van de belosten hebbense my geuraecht/of een Christen Van belosten.
menschē mocht belouen/en met een belofte tot eenich dinc hem seluen eewelijcken verbinden. Ick antwoorde/ dat een Christen menschē mach sodanighen belosten doen / die hy weet dat Godt aenghenaem zyn/ende in zyn eygen mache zyn:ende niet anders. En want ick lichtelijck merchte / dat sy bysonder van der Moniken belosten vrachden/so hebbe ick gheseyt / dat een menschē niet en mach eewighe armoede/ofte ghehoorfaemheyt belouen/veel min dan eewighe repnicheyt. Daerom sullen de ghene die sodanighen belofte gedaē hebbē/van Godt vergiffenisse bidden:en geropen wesende tot een ander/ leuen dan sy beloest hadden/mogen sy dat selfde aenueerden/sonder eenighe wroeginge der consciencien/welcke met de voorgaende belofte beclent en benaut mochte schijnē. Het is wel waer/datinē dusdanighen belosten doen/ende houden mach voor een tijt lanc/maer niet eewighlijck.

Van de Biechte hebbe ick geantwoort/ dat ick alle dage Da Biechte
ende in alle plaetsen voor mynen Godt/ende oock voor den menschen bekenne / dat ick een ellendich sondar ben / die daghelijc de verdoemenisse verdiene/het en ware dat my Gods genade door Christum gegeven worde. So moec ick mijn boosheyt ende sonden voor Godt biechten / ende van hem vergeninge bidden/Want dusdanigē biechte is de schifruere vol/ende die hebben de Prophteten en Apostelen als le ander goddruchtige Gods dienders gebuyet. Maer dat den menschē aengaet/ist dat ick mynē naesten met woorden
ofte

M. D. lxxv.

oft wercken vertoont hebbe/so behoorē ick voor hem mijn
 schult te bekenen/oy dat ick mer hem/en hy met my ver-
 soent worde/en alle gramschap en wytschap afgeleyt wor-
 de/en goede wifentchap behoude worde. Daer is noch een
 ander maniere van biechten/welckmen ghebruyckt in raet
 te bevragen in sulcken saken/die den benauden en beswaer-
 den conscientien raken. Selgck oft yemant twyfelde in ee-
 nige saken/daer zijn conscientie mede beroert ware/hoe wel
 dat de barmherticheit Gods in kinder belostenissen bekert
 want hyse nochtans int generael aensiet/soo en treckt hyse
 niet eyghentlick hemseluen aen/die in sodanighen belem-
 mertheit steect:sal dan wel en wijlslyc doe/dat hy eenē wif-
 sen verstandigē man soecke/die hy zyn sakē mach openē/en
 zyns hertē benaughtē te kennē geue/en van hē raet vrage.
 Dan moet hy/van dē welckē raet geuraecht wort/de woor-
 den der schrifteuere/die elck een bysonder van de barmher-
 ticheit Gods vermanen/doorbringen/daer hy den anderē
 mede vertruostē/ende van alle onruste bevrighen mach. So-
 danigen biechte is seer te misen/als die godlyc is/waer wt
 dat oock de oorbiechte ghesproten is. Want dit gheschiede
 heymelick ende tusschen twee alleen/gelick als dese wil-
 len dat de oorbiechte gheschien sal/welcke van Godt niet
 en is/noch met de getuygenisse der hepligher schrifteuere
 bevestight. Wan de Heere en eyscht soo sinnelicken ver-
 halinge der sonden niet van een mensche. Noch en can ooc
 niet gheschien:ghelick als de Propheet David ghenoech
 bethoont/als hy seyt/Heere/wie begriyp de sonde. Wan de
 verborghene wilt my reynighen. Nochtans ghebiet dit de
 Dauid ooc een dootsonde/te minsten des iaers eens. Daer-
 om/soo verworpe ick dusdanighen biechte/die als een helle
 der conscientien/ende een diepe poel/om de arme sielen te
 versinden ende te versmachten/gheuonden is.

De Maecht
 Maria.

Hy hebben daer en bouen my geuraecht/wat ick van de
 Maecht Maria geuolde/ of ick gheloofde datser Maecht
 wesende/haren sone ghebaert heeft ende namaels Maecht
 gebleuen is. Ick hebbe het artikel des geloofs geantwoort/
 Ick ghelooue dat hy ontfangen is vanden heyligen geest/
 behoren wt de Maecht Maria/ ende ick gelooue ooc datse
 Maecht gebleuen is. Doe seyde Dactoor Pasart als een
 grof ende ongheleert mensche:wat beroert u daer toe / dat
 ghy Mariam Maecht bekent/daer nochtans geen plaetse
 in der scrift en is/daer men dat mede bewyssen can/daer ick

op antwoorde/dat icht elaelijck ende opentlijck ghenoech
daer gevonden hadde. Want daer is geschreue dat Ioseph
haer niet en bekende / want sy haer eerste gheboren soon
baerde. Doe sweech hy/ en heeft daer na niet meer gheseyt.

Veel ander dinghen hebbense van my geuraecht / maer
dit zyn de sonderlijckste ende meeste/die v ghenoech sullen
zyn. Des vrydachs zyn de Doctoren wt de Domkercke/
Meester siabus/ende M. Auentinus gheromen ghelijck
als ooc hynden Doctoor Basart. Dese poogē my alle gelijc
een ketter te maken/sonderlinge in dat stuck der leeringen/
dat de Masse betreft / Ick en twijfel oock niet sy begeeren
dat sonderlinghe te behouden ongeschent : want het dient
wel totter kuerckene/en daer coemt groot profijt af. Maer
door de ghenade des Heeren heeft de Raet ende de rechter
seer wel moghen mercken/dat ick niet stom ofte oock son-
der het woort gheweest ben. Want ick hebbe haer gantsche
lijck niet toeghelaren:maer datmen van haer seggen mocht:
te/hebbe ick/buypen haer meyninghe/opentlijck ende vry-
moedichlijck voor ghebrachte. Als sy tot my ghecomen zyn/
hebbe ickse hart genoech aengesproke. Waer in/of ick door
vrijheyt in mijn woordē de Christelijcke maticheit ouerre-
den hebbe/so bidde ick dē Heere/dat hijt my vergeue. De
liefe ende dē puer van zyn der eere/en zyns woorts hebbe
my daer toe een moet gegeuen en gedronghen/en dat in de
tegenwoordicheyt des Ouerichepts. Het welke dē sommig-
gen verblift/en dē sommigen bedroeft heeft/dat sy van my
met spyticheyt wech gegaen zyn. Maer dat en beroert my
niet:wāt ick en ben niet beter dan mijn Heere/meester en-
de hooft/ Iesus Christus. Ghij mijn susster/en alle de broe-
ders/biddet onsen alderbeste Vader door Iesum Christum
spnen sone/dat hy my met spnen heyligē geest stercke in de
warachicheyt/zyns woorts/en my geue het wasdom des ge-
loofs/en der gemenscher goederen. Ick sal (gelijct my ooc be-
taemt) voor de gantsche gemeynte bidden/en namensijc voor
v/ende Margarita mijn goede susster. De Heere wil haer
goerdadicheyt en vlijchich/die sy my bewesen heeft/en noch
bewijst/gedachtich zyn. De ghenade onses Heere sy met v.

Dese vrome getuyge ende Martelaer Jesu Christi/ heeft
noch sommige ander brieuen geschreue vol Euangelischer
eroofinghe/die wel weerdich zyn datmense lese : maer wy
sullense na later/om der cortheyt wille.

De wijle dat hy noch indē kercker lach/zyn der sommige
van

De Historien

M. D. lxx.
Noch ande
re verbrant

van den ghenen die oock om des Euangelijs / ende der Christelijcker warachtheits wille gheuangen waren met hem ter doot veroordeelt / ende leuendich verbrant geworden: van den welckē Petrus seide / dat hy niet beter en verachte / dan zyn broeders ende mede gheuangen ongolden hadden.

So is hy met volstandigher belijdenisse der leeringhe / die hy vercondicht ende ghepredicht hadde / als hy by vier maenden lanck in den kercker ghelegen hadde / veroordeelt gheweest leuendich verbrant te worden. Welcken doot hy met stercker grootmoedicheit ende onuersaechder herten / om den naem Jesu Christi gheleden heeft: Int Jaer onses Heylants Jesu Christi **M. D. xlv.** den vij. dach Februarij.

Jacobus Chobard.

Jndē Jare **M. D. xlv.** hinder in de stadt **S. Michiels** / in het Hertoochdom van Saren in Loreynen / seer veel ghelouighe menschen gheuangen geworden: sommighe oock hinder ontulucht. De oorsake is geweest / dat se vergaderinge gehoudē haddē met malcanderē / om de heylighe schrijuere ouer te lesen / ende de wille des almachtighen ewighen Gods te ondersoeken. Onder die ghetal was ooc de schoolmeester des stads / **Jacobus Chobard** ghenaemt / welcke met disse **Misspaven** ghedisputeert en gehandelt heeft van de Sacramente. Hy stont seer vastelijck voor / dat de Sacramenten / het Doopsel / ende des Heeren **Maontmael** / niemanden en haetten / dan diese door het ghelouue ontfinghen. Dat hebben de **Dapen** alsoo ghenomen / als oft haer **Wissen** / noch leuendighen noch dooden / behulplich oft dienstich en waren.

De Sacra-
menten en
baten nie-
mandē dan
den geloo-
uigen diese
ontfangen.

So is hy van haer beschuldicht / ende in den kercker geworpen / daer hy veerchien oft vyfthien weken lanc zyn gevoelen met redenen en getuygenissen der godlijcker schrijueren / stantuaestelijcken voorghestaen ende beschermt heeft.

Alsmen hem tot wederroepen vermaende / ende dat hy met den anderen gheuangen een boete oft emende doende / vij soude gaen / heeft hy niet alleen niet beswijckt / maer met veel stoutere ende vperigher ghemoete de sake ter herten ghenomen: alsoo dat hy daer na de belijdenisse zyns ghe-loofs seer claer ende briedt beschreuen heeft / welcke hy zyn moeder gaf om tot den rechter te diage / vermaende haer / dat se

datse die in niemants handen anders en lieten comen. Die *M. D. vlo.*
eenusoudige slechte vrouwe/niet wetende wat sy dede/ heeft De belyde-
de belydenisse den rechter ouerghelouert/welcke hy wt een nisse ghe-
dullicheyt/tot den Hertoghe van Lochinghen *Franciscum* schreuen en
ouergebracht heeft: door wiens beuel en vonnis/ Chobard den rechter
verdoemt is geweest/ datmē hem leuendich soude verbran- gesonden.
den. Ende de rechter heeft sonder vertoeuen/sonder de sake
na den rechten meer en dieper te ondersoecken / het vonnis
van den Hertoghe gegheuen/ valbracht.

Als nu Chobard ter doot gelept werdt/ heeft hy het volck
dat hem na volchde / beginnen te vermanen ende te leeren
maer de onder rechter / diemen den *Prouoost* noemt / heeft
hem beuolen te swygen/ seggende/ dat de ghene die daer ter-
ghenwoordich waren / beter de gheboden ende leeringhen
Gods wisten/ dan hy dede: en heeft hē ghedreycht/ hieldē hy
niet af / ofte en woude hy niet swyghen/ dat hy hem de ton-
ghe soude wt snijden. So en heeft Chobard daer na niet
meer ghesproken/ dan dat hy God aengheroepen ende ghe-
beden/ ende dicwils dese woorden verhaelt heeft: *mijn God*
ontfermt mynder / *mijn God* ontfermt uwer getuyghe en-
de Martelaer.

Daer na is hy sonder eenighe roeringhe / sijn lichaems/
sachtmoedichlick gelyck een lammeken leuendich verbrant.
Na sijn doot is hy van veel menschen / oock van sommighe
wt den Gaedt beclaecht/ dat die goede godvruchtighe ende
gheleerde man so onnooselijck omme ghebracht was: also
datter van de *Quericheyt* een ghebot ghegheuen wert/ dat
niemant seggen en soude/ dat hy als een godsalich en *Chri-*
sten mensche den doot geleden hadde: maer als een *Nettes*
ende boos mensche.

Johannes Diazus.

Johannes Diazus geboren in de stad *Cnaca*/ ghelegen
in de wterste palen van *Spaignten*/ by het landt van
Granaten/ bouen de *Frontieren* des ricks van *Cole-*
ten. Dese na dat hy verthien jaren lanck / oft meer te
Paris in de hooghe schole ghewoont hadde/ is ten laetsten
ee *Senene* gereyft/ om te besien den staet en de gestaltenisse
der kercken/welcke hy verhoort hadde/ dat door den geleer-
den man *Johannem Caluinum* ghereformeert / ende met
de warachtige ende *Apostolische* leeringhe gereynicht ende
vernieue

De Historien

M. D. xlvj vernent was. In welke stad hy met Caluino en den anderen Vlenders der ghemeenten/ sommige maenden lanck van de Religie ghehandelt ende ghesproken heeft.

Daer na is hy voort in Duytslandt ghereyst/ om de kercken te besien/ daer hy wist dat het supuer ende louter woort Gods ghepredickt wert. So is hy eerst te Basel ghecomen/ daer hy oock de Vlenders der gemeenten/ die de schole ende de kerche regeren/ aengesproken en wiledelick ghegroet heeft: ende is voort te Straesburch ghecomen/ daer hy zyn woonstede ghenomen heeft: want hy daer veel gheleerde mannen vandr/ welken hy seer liefstalich ende aengenaem was/ maer bysonder den gheleerden man Martino Suceru.

**Tsamen-
spreekinge
te Reghen-
burch,**

Als nu de Keyserlike Maestreyt een tsamenspreekinge beroepen hadde te Reghenburch/ so heeft den wijzen Raede van Straesburch goetd ghebocht/ Joannem Diazium met Martino Suceru van der ghemeenten wegghen/ aldaer te sepnden. Als sy nu te Reghenburch ghecomen waren/ so sprack Diazius aen een Spaigniaert/ Petrus Maluenda geheeten/ die van der Papisen wege aldaer gefonden was tot het bespreec. Als Maluenda Diazium sach/ met de welken hy te Partys groote kennisse ghehadt hadde/ was hy bouen maten seer verwondert/ segghende/ dat hy nauwelicka sonde geloouen dat hy hem met zyn ooggen aensach/ sonderlinghe in Duytslandt/ ende onder den Protestanten/ die haer meer verheffen ende gloriieren sullen/ dat sy een Spaigniaert tot haerder gheuoelen ende gheloof ghebrachte hebben/ dan of thien duyzent Duytschen/ oft ontalliche veel ander menschen daer toe bekeert hadden. Soo vraechde hy Diazium/ hoe langhe dat hy in Duytslandt ghewoont hadde/ om wat saken wille dat hy daer ghecomen was/ oft hy de leerlinge Martini Sueret ende van anderen Duytschen/ vooogoet bekende? Diazius antwoorde/ dat hy in Duytslandt geweeft hadde ontrent ses maenden lanck/ dat hy om geen ander sake daer ghecomen was/ dan om het landt te besien/ ende de Apostolische Religie/ die daer wederom oppgerechts/ wel te bekennen/ ende zyn gheuoelen ende meyninghe daer van met gheleerde mannen te ouerlegghen. Favoorwaer/ seide Maluenda/ ses maenden in Duytslandt/ soude een goddurchtich mensche gheen. maenden schijnen te zyn/ maer gantsche Jaren/ Ja gantsche eewen: so ellendighen dinc is in Duytslandt te wonen/ voor den ghenen die

Maluenda tot Diazium.

De eenicheyt der Roomscher kercken betinkken.

Da dese eerste tsamensprekinge heeft hem Diazus twee mael alleen aen gheproken / ende seer veel met hem van de Religie ghehandelt. In de laetste tsamensprekinghe heeft Maluenda Diazum genraecht / waerom dat hy te Reghenburch gecomen was: Diazus heeft geantwoort / dat hy van de gemeynte van Straesburch gesondē was / op dat hy sijn ghebeden toe voeghen soude tot de ghebeden der kercken Christi / ende arbeiden om een eenicheyt te moghen vinden / In de artuculen / daer het meeste gheschil om is. Zo zyt ghy / seide Maluenda / hier te vergheefs ghecomen : want in dese gantsche tsamensprekinghe salder niet van ghedaen worden. Maer wilt ghy urben arbeidt ten gemeynen oorboor hy brenghen / so moest ghy te Trenten reysen / tot het Concilium dat de Paus beroepen heeft / daer alle de ghemeyne Brelaten vergaderen sullen / ende grootc vlyticheyt doen / om dat ten epnde toe te vorderen.

Diet het be
droch der
Papisten.

Als Diazus dat ghehoort hadde / heeft hy lichtelijck ghesmerckt / dat der Papisten opset niet anders dan enkel bebroch en was: Daer om heeft hy adieu gesept / ende daer na niet meer met hem willen spreken.

Door de vrymoedicheyt Diazus die hy in dese tsamensprekinghe ghebruickt hadde / was Maluenda teghen hem seer verbittert : ende heeft na dien tijt beghinnen laghen te legghen / ende middelen te soecken / hoe hy Diazum soude moghen omme brenghen. Maer want hy dat oentlick niet en heeft derren bestaen / so heeft hijt heymelicken met versterke lueghenen begonnen: ende heeft brieuen gesonden in des Keysers Hof / aen een Diebiker of Jacopijnen Monick / die des Keysers Stechtuader was. In dese brieuen gaf hy te kennen / dat te Reghenburch een Spaignlaert was / Joannes Diazus ghenaeamt / welchen hy te Paris bekent hadde / voor een die de ghemeyne kercke gunstich / ende een ghehoorsaem kind der selfder was (de kercke noemen sijn dese op de Roomsche Columnnen / van quade ende boose menschen self ghecimmert hebben) ende dat hy hem nu te Reghenburch onder den Protestanten vant / een vyant der heyligher kercken / ende een vrentde ende Doorstander der Lutheranen : ende dat hy niet openbaerder belijdenisse dat bewesen hadde. Seggende daerom ende badt / datmen doel soodanighen quaect / met eenighe gheweldighe remedie wende te conuenen gaen.

De waer
heyt moec
veruolich
lyden.

De Historien

M. S. Hof. Dese verwtiffelde ende bloetgierighe Papiſt / en vreeſe Der Papi: niet anders / dan waert ſake dattet voort ghinghe / dat nu ſien vreeſe. beghonnen was / dat gheheel Spaignien ten laedſien de vogen ſoude open doen / ende mercken de ellendicheyt ende blintheyt aen / ende oock de ſlauernge ende tyrannge / daer ſy van deſe bedrieghers in ghehouden ende betouert worden.

Als de Monick deſen brief gheleſen hadde / wat hy nu inden ſin hadde / ofte wat zyn voornemen was / in de ſake / en weetmen ſekerlick niet / en deder niet toe. Als nu Maluenda gheen beſcheet ofte antwoorde op ſynen brief en creech / en ſach daer beneuen dat Joannes Diazus in ſynen beuolen dienſt ſeer vlytich ende neerſtich was / te Regensburche. ſo heeft hy wederom ander brieuē / die veel ſtercker en boſſer waren dan de eerſte / tot den Monick geſonden. Als nu de Diechtuader de brieuen ontfinck ende ouerlas / ſont hy geual een ander Spaigniaert / Marquina genaet / by hem: die te Roomen wat beuels hadde / ende doe om eenighe gemeyne ſaken in des Keſers hof gheromen was. Als deſe nu hoorde het ghene dat van Diazio gheſchreuen was / met wien hy groote vrienſchappe wel eer ghehadt hadde / heeft hyt ſeer qualick genomē / dat zyn lieue vriet alſo beclaecht / ende van ketterge (ſo zyt noemen) beſchuldicht werdt. Ende want hy hē wel kende / ende wiſte dat hy een oprecht / redelyck / vroom man was / heeft hy hem by den Monick beginnen vlytichlycken te onſchuldigen / opentlycken ſeggende / datmen Maluenda daer in gheen gelooue en ſoude geuen. Want hy by auntsuieren door heymelycken haet ofte nydt / ofte om eenighe andere oorſaken byten de waerheyt gheſchreuen hadde. Datmen veel beter ghelouuen mach het gemeyngetuygeniſſe van veel heerlycke en treffelycke Mannen / den welcken dat oprecht / redelyck ende duechdelick gemoet hebben Joānis Diaz / althit ſeer wel behaecht heeft. Gadt daerom den Monick / dat hy deſe ſake ſo langhe heymelyck houden / ende daer niet in voort varen en ſoude / ter tyt toe / datmen daer meer ſekerheyt van mochte vernemē. Men ſeyt dat de Monick ſende / waert ſake dat Johannes Diazus langhe by den Ketter bleue / ſo ſoude hy de kercke groote ſchade doen : daerom ſo waert wel noodich / datmen hem wederom bekeerde / ofte haestelyck ommebrachte.

Hier langhe daer na is Marquin te Poſte na Roomen

Diazus
wert ont-
ſchuldicht.

ghereyft/ ende heeft aldaer Alphonsus den Broeder Joannes M. D. xlvj.
 Diazij alle sake vertelt. Daer en ruffche is betfamenfpreken
 ge/ die te Sieghenburch beroepē was. onder gelate gewest/ Alphonsus
 enachter geblyen. So is Joannes Diazij te Henburch ge- Diazijus
 reyft/ welke ftaet gheleghen is aen de rivier Thonau/ int Broeder.
 lant des dooluchtighen Poffis Hertogoch Otto Henrycks
 Paltgrave/ om aldaer te wopheren ende te beulighen/ dat Danubius.
 ter een boeck ghedrukt soude worden/ dat Martinus Su-
 terus ghemaecte hadde.

Als die nu in Duytflandt gefeide/ so en rustede oock M. Alphonsus
 phonsus de Broeder Diazij/ te Roomen niet/ maer heeft de in Duytflā
 reyse aengemenen na Duytflant/ op dat hy synen Broeder om zyn
 mochte afkeerē van de warachtige Keligie met wat maniere broeders
 ren dat hy best mochte. Hy heeft oock met hem ghenamen wille.
 een diender. / die te Roomen langhe tyt een Scherpochter
 oft Hencker geweest hadde. Met desen ende noch een is Al-
 phonsus te Poffe te Husburch gecomen/ van daer is hy met
 den Hencker te Sieghenburch geryft/ hopende daer/ hy
 broeder te vinden. Daer heeft hy Malendamb eerst aen ge-
 fproken/ ende van hem raedt ghevracht/ hoe dat hy in dese
 sake handelen soude.

Daer na hebben sy een Gode gefonden aen Claudio Se-
 nardeo/ die een goede vrient Diazij was/ om van hē te ver-
 nemen ende te bevrage/ waer Joannes Diazijus ware/ want
 sy vermoeden dat Claudio voor al dat myners wel weten
 soude. De Gode seyde datter wt des Keysers Hof brie-
 uen tot Johennem ghesonden waren / daer seer veel aen
 gheleghen was. Claudius antwoorde/ dat hy voorseker niet
 en wist waer hy op die tyt was: maer woude hy yet aen hē
 beschicken/ beioefde hy dat getrouwelyck tot synen handen
 te besorgen. De Spaensaert ginck daer mede wech/ ghelyck
 of hy met sodanighen antwoord wel te vreden geweest had.
 De Sinnen roten tyden quam hy weder/ en seyde tot Clau-
 dio/ datter een Edelman in de Croone ter herberghen was/
 die een groot vrient Diazij was / die hē wt des Keysers Hof
 somnighe brieuen bracht/ daer gheen cleyne saken aen ghe-
 legghen en waren: badt daerom seer vlytichlyck/ dat hy doch
 de plaerse wiffen woude / daer Diazijus was/ of dat hy self
 woude comen spreken den Edelman aen in de herberge. So
 is Claudio (als de getie/ die Diazij geern bedienfich was)
 met den Spaensaert in de Herberghe ghecomen / daer hy
 Alphonsus den broeder Diazij vande: welke hem op alle

Claudius
 Senar-
 deus.

De Historien

M. D. xlvi. vrentschappē ghebeden heeft / dat hy hem doch de plaets
woude aensegge / waermen Diazium mochte vinden: want
hy groote dingen hadde met hem wt te richten. Seyde doch
dat hy te ruen hadde wt des Keesers Hof / van zyn alder
beste vrienden / ende dat hy groote saken met hem moest
handelen / daer hem veel aen ghelegghen ware. Claudius
ghaf hem de selfde antwoorde / die hy te voren den Spaens
laert ghegheuen hadde / dat hy niet en wiste waer dat Dias
zium was: nochtans op datter niets versuymt en soude wor
den / woude hy het selfde wel van andere lieden beuragen /
ende hem dat dan te kennen gheuen.

Suerus
ende **Sicri**
tius collo
quenten.

Als nu Claudius wt gheluck / heeft hy de sake Meester
Suerus / Ioannes Sientio / ende andere Colloquenten ver
sel / ende van haer raet geuraecht / wat hy doen soude. Daer
zyn veelderhande sinnen gheweest / ende onghelucke meyn
dinghen: de eene seyde / men soude hem Diazium wyfena
de andere seyden / Reen: ende een peghelick hadde zyn oors
saken ende redenen daer by. Ten laetsten ist besloten / dat
men hem wyfen soude / waer dat Diazium ware:ewelck hed
sekerste scheen te zyn / op datter niet versuymt soude wor
den in eenighen noot saken / door onwetenheyt of te onvoor
sichticheyt: maer men soude arbeiden om Diazium te
voren te waerschouwen / oster eenich perijckel mocht
zyn.

So heeft nu Claudius Alphonso te kennen ghegheuen /
dat Diazium te Neuburch was / in de naefte stad. Waer af
hem Alphonso hoochlycke dankede / ende heeft hem neer
felick gebeden / dat hy doch met hem woude ryden: want
hy een Peert tot synen besten hadde / met al datter toe van
noodd was. Claudius antwoorde / dat hy op dat pas sulcs
niet doen conde / maer dat hy aen Diazio wel een brief schij
uen woude / door welcken hy liehtelick verperschen mocht /
mer ontrent dat hy hem soude moghen vinden. So schreef
Claudius haestelick zenen brief / ende ghaf hem dien: in
welcken niet anders en stont / dan dat men wel weten mocht.
Maer de andere brieuen / daerse Diazio door waerschou
weden / so van Claudio / so van Meester Suerus / so oock
van ander goede vrienden gheschreuen / hebben den bodde
die met Alphonso reysen soude / ghegheuen: hem wyttich
like vermanende / dat hyse niemanden geue of vertoonen
soude / dan Johannes Diazio selfs. Daer en bouen gauen se
hem de gheschiedemissen des Neighburchen besprecks.

den Hertoch Otto Henricks Secretario te draghen: hebben hem oock heymelijck ghelt gheschoncken / oy dat hy alle d'uck te vlytigher soude beschuiken.

So heeft dan Claudius oorlof ghenomen so aen den boede / so oock sonderlinghe aen Alphonso : welcke hem wederom hooschlijcken bedanckt heeft / ende synen dienst tot allen tijden aengheboden. Oock heeft hy hem ten laetsten ghebeden / waert dat hy hem ende Diazio recht lief hadde / dat hy niemant segghen woude / wat aeffchen hen beyden ghehandelt ware : sonderlinghe dat hyt Maluenda niet te kennen en gaue. Want hy wist wel hoe Maluenda (na dien dat hy hem niet volghen en woude) teghen Diazio gesint was. Daerom ist van noode / van Diazio weghe / dat dese sake / sonder het weten van Maluenda / gheepnoiche worde. Somma / dit heeft hy so sterckelijck ghebeden / dat Claudius anders niet en meynde / dan datter pimmers erast moeste sijn.

Maer (merckt doch goede Leser / dat schandbellic schelm Verrader) so haest als Claudius van hem rye / stuck van desen Verrader) so haest als Claudius van hem rye. Ghescheyden was / heeft hy den Sode alle zyn brieuen ende geschriften ghenomen : ende is van sonden aen daer mede tot Maluenda gegaen : ende na dat syse alle ghelesen hadden / hebben sy de brieue gheschueret. Maer het geschrift van de handelinghe des bespreec / dat den Secretario van Otte Heimpeck toequam / hebben se behouden.

Terfont daer na is dit Claudio ende Martino Bucero / ende den anderen ter ooren ghecomen: waerom sy nu gantschelijck dachten / dat dese mensche niet goedts in den sin hadde. So hebben se wederom met eenē bysonderen Sode geschreyen / en Diazium vermaent / dat hy hem seluen van desen mensche wachten woude.

Daerna is Alphonso te Neuburch geveden met de brieuen die Maluenda tot Diazium geschreyen hadde: daer hy hem in vermaende / dat hy synen Broeder / die hē doch niet anders dan goet raden soude / ghehoor woude gheuen. Se loefde oock / waer dat hy hē volchde tot in Italien tot / en Duytslandt / met haer Duytschen (die enckel verderuers sijn van den goeden ende oprechtē menschen) verlarē woude: so soude hy by den Siechtuader des hepsellicke Martelers so veel doen / dat alle het ghene dat te voren van hē geschreyen was / wederroepē ende herbetert soude worden: ende daitet hem gheen schade en soude sijn / het ghene

Genevst
heyt.

Verrader

Maluenda
tot Diazio
um gheschreyen

12. d. 10. dat hy te voren onuoorſichtich van hem geſchreeuen hadde
 Mer dese brieuen is Alphonſus met den Zcherpſichter zyn
 diender/ te Neuburch ghecomen.

**Om zyn
broeder te
verkeeren.**

Als hem nu Ioannes Diazus ſiende wert/is hy/ (alſt wel
 te geloouen is)/ bouen maten ſeer verwondert/want hy van
 hem in lange tyt gheen brieuen ontſangen hadde/ en meynde
 dat hy noch te ſtoomen was. Ende als hy hem geuracche
 hadde de oorſake van zyn onuoorſieninghe coemſte: ſo
 heeft hy hem de warachtighe oorſake verhaelt/ ghelyck wy
 bouen geſeyt hebbe/ om welke hy ſo moeyelijck reyse aen
 ghenomen hadde. De goede Diazus (want hy een oprechte
 zenuoudich man was) conde niet erchs vermoeden/ maer
 hy meynde zyn Broeder waer conde niet erchs vermoeden/ maer
 hy meynde zyn Broeder waer conde niet erchs vermoeden/ maer
 hy meynde zyn Broeder waer conde niet erchs vermoeden/ maer
 hy meynde zyn Broeder waer conde niet erchs vermoeden/ maer
 hy meynde zyn Broeder waer conde niet erchs vermoeden/ maer
 dat hy van eenen anderen ſin ware/ ende van alle ſaken een
 goet gevoelen ende oprecht oordeel mocht hebben/ ſo bentel
 hem nochtans zyn goet herte ende meyninghe ſeer wel/ en
 de ontſick hem gantsch vriendelijck/ niet wetende/ dat hy
 (na den ghemeynen ſpreekwoorde) een Dlanghe in den boe
 ſent optuoe/de/ die hem naemaels ſchandelyck her leuen be
 nemen soude.

**Wat de
Chriſtenen
makende is.**

Als hy nu met malkanderen begonnen te ſpreken/ ſepde
 Alphonſus/ dat hy sulcken grootē/ veruaelijcken en moey
 lijcken reyse/ nergens anders onbegonnen hadde/ dan dat
 hy zyn broeder mochte van zyn doſtinenen/ tot een beter/ en
 tot den ſchoot der Hepliger kercken/ wederom bringe: ver
 haelde hem doek/ veel veruaelijcke periculen/ die hem ghes
 wiffelijck naeckende waren/ ſo hy noch daer in volherdieſch
 bleue. Hy woyphē voor/ dat hy van alle heerlycke manne
 heeren en Doſtinen verſmaet ſoude/ en die de Lutersche lee
 ringe en naem bouen maten vpane zyn. Hy hielt hem voor
 dat hy zyn gantsche geſlachte ſchande/ hem ſeluen ongelue
 geuanckenijſe/ ellende/ dan/ Ja ſweert ofte vper op den hals
 halen ſoude/ ende veel dieghelijcke bracht hy by/ om zyn
 Broeders herte wanckelmoedich en twijſelachtich te make.

Op sulckē tadelē/ ende verhaelde oorſaken (hoewel daer
 tet Diano van herten wee dede/ dat zyn Broeder ſo vers
 kerden ſin hadde/ dat hy menſchelijck gheueer ende Triant
 nige meer achtede dan de kenniſſe des waerhepes) ſo heeft hy
 hem vriendelijck nochtans geantwoort/ ende gheſeyt: Die
 ue Broeder/ dese leeringhe hebbe ick aenghenomen/ niet we
 onverſtande/ noch wt eenich eyghen ofte vreeselijck goers
 dwycken.

bruncken maer met sekeren beraden ende rypen verstande. **M. D. slot.**
 Ick bekenne dock openlijck / na dien dat ick her beghinself
 ende voortganck door de heplighe Schijstueren beueflicht
 vnde) datse warachtich is de volmaecte ende eewighe be-
 standighe leeringe der hepliger Prophten ende Apostelen.

Ick en can oock sodantighen leeringhe / die ick wt byson-
 dere ghenade Godts bekennt hebbe / sonder groote schande
 ende lasteringhe niet verwerpen: so en sullen my oock geen
 wereltliche periculen van mijn voornemen afbrenghen.
 Denckt eens dat self aen / mijn lieue Broeder / oft het oock
 een wijs / cloeck ende verstandich man wel betamen soude /
 dat hy het verganchelijck ongheluck ontlepe / ende hem sel-
 uen also in de eewighe verderffnisse stake? Ende daer en
 is voorwaer gheen ander sonde in den heplighen Gheest /
 dan de bekende waerheydt nijdichliken te veruolghen
 welcke sonde noch hier / noch in der eewicheyde vergheuen
 sal worden. Daerom en hebbe ick gheen clepne oorsaken /
 die my in mijn voornemen / ende in de bekende waerheydt
 bestandichlijck behouden.

So wenschede ick v oock vatt gantscher herten / mijn
 hertelike lieue Broeder / dat ghy so veel neersticheyts ende
 arbejts wouder legghen in de wille Gods te bekenmen / als
 ghy vlytichhejts gedaen hebt in menschelijcke saken te on-
 dersoecken / ende te beschicken. Na dat ick v vernustich ver-
 stant aen sie / ende de oneyndelike darmherticheydt des ee-
 wigghen Waders / soo en soude ick niet twijfelen / Godt sal
 v den schat ; hnder hemelscher wijsheyt openen / dat ghy
 oock den wille Gods wt de Godlike schriften veruyghen
 ende bekenmen sult / so verre als ghy utwen arbejts ende ver-
 stant te wercke legghen wilt. Ende och oft ick / lieue Broe-
 der / v sulcke kennisse met mijn eyghen bloedt machte ver-
 weruen. Want ghelijck de Sone Gods selfs betuycht / dit
 is warachtich het eewich leuen / namelijck / den leuendighen
 Godt / ende Jesum Christum / dien hy gesonden heeft / reche
 te bekenmen. So is waerlijck een seer claghelijck dinck / dat
 de menschen in sulcken hooghen ende grootwichtighe sa-
 ken / so onachtsaem ende boos ; yn / dat sy de Godlike stem-
 me / die van bouen wt den Hemel haer gheluyt gheeft / ends
 allen Creatueren aenroeyt / also lichtelicken verachten / ofte
 so houueerdichlijken verstootten. Want wilt ghy de sake
 selue rechte insien / wat sake sult ghy doch anders vinden /
 waerom dat wy van dese hoose menschen verdoemt / ende

Enn ver-
 maninghe
 tot Alghout
 so.

Joan. 17.

M. D. xlvj. by naest alle daghe ter doot ghelentert worden / dan dat wy alle onse hope in den leuendighen Godt / ende niet op den menschen oet menschetijcke dinghen stellen / bukten den welcken gheen salicheyt en is te verwachten. Daerom besiet onse sake eerst wel mijn lieue Broeder: ende als ghy die te rechte bekennt / soo sult ghy selue segghen / dat mensche om gheen perikelen des lichaems en behoort te verlaten. Voorwaer / so veel alst my aengaet / so is mijn herte door de milde barmherticheyt ende goetheyt Gods also versterckt / dat ick gheenderley wijse my van de leeringhe die ick aengenomen hebbe / sal laten verleden.

Een ander Als nu Alphonsus sach zjns Broeders bestanbicheyt / sielede hiet op een ander maniere aen : ende dat hy niet en ronde door veruarnisse / vreesse ende perikelen vercrighen / dat hoeyte hy wel te weghen te bienghen / doot ghyften ende gauen. Hy seyde dat hy wt de kerckelijcke goeden ontrent vijf hondert Ducaten des Jaers hadde : welke hy alle op hem setten woude / waert dat hy met hem te stoomen woude trecken.

Gheltghe: Joannes antwoorde hier op / ende seyde: Lieue Broeder / rtscheyt. ick en ben so gheltghierich niet / als ghy by gheual meynt: want hadde ick rijckdom ende eere willen soecken / so soude ick mijn leuen wel anders aenghesielt hebben. Nu achte ick dese kennisse der Hemelscher leeringhe / die my de Heere doot / zjn milde goetheyt ghegheuen heeft / voor de alder hooghste eere: ende de gherusticheyt mynder consciencien / voor den alder costelijcksten rijckdom.

Sedrege: Ten laetsten / alst oock aldus niet en woude ghelucken / tycke ghe: heeft hy noch eenen anderen vonden gheuonden : ende heeft zjn dootrapte verraderie ende bedroch te wercke ghelept / wepnstheit. daermede hy synen eennoudighen / goethertighen / ende oprechten Broeder / die gheen bedroch ofte valscheyt int herte en hadde / bedreghelick soude beuechten. So heeft dese boose schalck een schijn des Godsalicheyts aenghenomen / ende wt der herten versuchtende / heeft hy met een droeuich ghe laet synen Broeder aenghesproken met dusdanighe redenen: ick aenmercke nu wel / lieue Broeder / dat uwe bestanbicheyt / gheloue ende oprechticheyt also groot is in de kennisse ende het behouden der Euangelischer leeringhe / dat ghy my poek tot uwer meyninghe hebt begonnen te trecken. Want ick en ben soo onghefuerich ende plomp niet / myn lieue Broeder / dat ick dese uwe Godsalicheyt / die wel

te verwonderen ende na te volghen is/ niet mercken oft be-
kennen en soude / ofte oock soude willen verhinderen den
grooten oorbor: en profijt / dat de ghemeyne kerche Gods/
ende by sonder onse landen/ wt dese uwer leeringhe soude
moghen vercrighen.

Ja veel meer/laet ons beyde van gantscher herten ende
alder vlijticheyt arbeiden / dat de reyne leeringhe van den
Soon Gods/in alder Werelt/so verre alst pmmers moghes-
lijck is/ ghepredicht/ ende dat Euangelium oock in onsen
landen/onder ons volck / verbreyde ende gheuordert mach
worden/ghelijck onder ander Nacien is. Maer niet sulcken
hooghen werck Gods / sult ghy lieue Broeder tot alleen
voorsichtich/maer oock gantsch vlijtich / de ghenade ende
gauen Gods ghebruycken/ die v. de almachtighe Godt/ bos-
uen anderen die wt onsen lande zyn/ verleent heeft. Want
oft ghy schoon langhe tijt in Duytslant blyft / ende woont
onder sulcke lieden / wiens tale ghy niet en verstaet: wat
doet ghy doch anders / dan dat ghy het talent pont / dat ghy
van Godt rijckelijck ontfanghen hebt/in der aerden tot nie-
mandes profijt/begraven houdt. Ghy stiet oock dar in dese
landen veel gheleerde mannen zyn/in de goede conften/en-
de oock in de warachtighe Religie wel gheschiet ende beua-
ren/die uwen dienst niet en begeeren/ Ja niet alleen niet en
begeeren/maer oock (soo ickse te rechte kenne) sullense u
sels daer toe vermanen ende dijsuen / dat ghy de leeringhe
die ghy van haer ontfanghen hebt/ tot sichtighe ende re-
formate van onsen lieden/ ende tot onser Waderlants pro-
fijt ghebruyckt. Maer want onse landen in deser tijdt met
ongheloofticker Tyrannie verdruucht zyn/ es ghy daer oock
niet vif en soudt moghen woonen / soo soude ick u raden
ende vermanen/dat ghy met my in Italien reyset. Sulcks
doende/sult ghy meer nutticheyts bedriuen/ in te vorderen
de eere Gods/ende te verclaren de Euangelische leeringhe:
dan ghy pmmersmeer oft in Duytslandt / oft in eenighe an-
der vleckten soudt moghen doen. Eerst sullen wy te Tren-
ten comen / daer veel gheestelike Prelaten vergadert zyn/
die gantsch gheneghen zyn tot de Euangelische leeringhe/
hadden sy nu u oock / die haer daer toe vermaende ende
dieu: sy sonden sander twyfel het gene/dat sy in het herte
besloten hebben / ende door de Tyrannie des Paus niet en
derren ontdecken / openlijcken belyden ende beturghen.
Mercht wy by u seluen / hoe grooten profijt dat daer

M. D. J. C.

die dinst
den uoed
mich
of molle
dinst

Cain had
de Abel
zjn broe-
der gheern
bupten oye
velt.

af

M. D. plo. af komen mocht / dat een gantsch Concilium / dat begrepen is om der boosen Tyrannie te beueftighen / door v mochte ghebraecht worden / om de warachticheyt te ondersoecken ende te openbaren: Ghy sult v gheuoelen met die geleerde mannen overlegghen: ende hebt ghy niet beters geleert dan sy weten / soo sult ghy (als ick v van haren twege derf belouen) haer vlytige toehoorders ende leerlinghen beuinden. Ende dese uwe leeringhe / die anders vast / ende met de ghesuyghenisse Gods versterckt is / en die ghy niet uwe dencken ende geleertheit verciert hebt / (welcke sy oock in v pryfen ende beminnen / die v anders niet veel goets en ginnen) sult ghy veel meer beueftighen. Daer na sullen wy comen te Roomen / te Napels / ende in die ander Steden van Italiem in welcke oock seer veel menschen sijn / die de kennisse des warachticheyts hebben. Daer ghy niet met rechte lieden sult derren handelen / maer met Princen ende Heeren / die ghy in de warachtighe kennisse sult moghen versterken / en daer ghy bynaest opentliken de warachticheyt sult moghen belijden.

Ten laetsten als ghy also gantsch Italien / oft doch de sonderlickste lieden voor uwe leeringhe ende leuen gewonnen hebt / so soudet van selfs volghen dat ghy begheeren soudt: namelick / dat dese leertige sonder uwe perikel / van andere treffelycke mannen in Spaignien ghebraecht soude worden. Waer toe sijn doch die lieden niet / welcke al sijnse wel gheleert ende goede / nochtans alleen onder den schijf der deligien in Duytslant verborghen ligghe? Wy dinc dat sy alleen voor haer seluen soeghen: ende het gaet haer seer wepnich ter herten / in wat sammer ende onwetentheyt dat andere onligghe lieden sieken.

Wilt ghy nu lieue Stoeder / desen grooten oorbor ende nutticheyt verachten / die ghy voor uogen siet ende bekent? Wilt ghy dese opentlycke beroepinghe Gods v ontslaen? Oft meyn ghy voor v seluen alleen ghebozen te sijn? Waerom en wilt ghy ander lieden swackheyt oock niet te hulpe comen / die daer tusschen vreesse ende hope / tusschen sekerheyt ende twyfelinghe staen / ende uwe hulpe ende onderuyfinghe begheeren? Na met weenenden oogen ende oppgheueuen handen die kennisse der reynder leeringe eyschen ende bidden? Doorwaer ghy en muecht het suchen ende elaghen van soo veel Heylighen in den windt niet staen / na dien in souderheyt / datter soo grooten behulps

dat heerlijcke lieden voor handen was.

Soo dan/ mijns Persoons haluen/ wil ick u/ als een ghe-
trouwe Broeder ende Diender/ in dit Gods werck behul-
pich sijn/ tot mynen cost/ moeyte ende arbeydt in Italien
ghelepen/ u kennisse ende vriendschap doen hebben met
den treffelijcksten: ende waer ghy mijns behoeft/ daer wil
ick u (ghelijck ick schuldich ben) als eenen trouwen Broe-
der/ bystant doen.

Joannes Diazus verwonderde hem bouen maten van
dese onghewoonlijcke redene zijns Broeders/ ende werde
seer verblijdt/ meynende dat sijn Broeder wt der herten
sprack. Daerom gaf hy hem noch vriendelijcker antwoorde/
dan hy tot noch toe ghebaen hadde: ende seyde/ dat hy wel
bereydt was ende willich/ de eere des Heeren Jesu Christi/
daer hy conde ofte mochte/ oock met verlies zijns leuens te
vorderen. Hy prees sijns Broeders voornemen: en liet hem
synen raet wel behagghen/ ende beloesde dat sulcks aen hem
niet en soude ghebreken. Maer want het een groote ende
wichtighe sake was/ ende vol swarichepts ende perikels/ so
behoefde oock goeden ende rijpen raedt toe/ ende met ghe-
leerde ende verstandighe mannen besloten te worden/ hoe
dattet alderbest toeghelept mocht worden/ tot verbiydinghe
der glorien Gods/ ende tot stichtinghe/ oorboor ende
proffyt der menschen. Daerom seyde hy/ dat hem goet doch-
te/ dat dese gantsche handelinghe aen die tsamenprekers/
die te Regensburch waren/ ghesonden worde: wat sy daer
in besloten/ dat woude hy doen.

Dese raede behaechde Alphonso oock seer wel: want
hy by gheual meynde/ dat die de sake beuolen wert/ thyn-
staken waren/ ende datse sijn heymelijcke verborghen listen/
ende verraderij niet mercken en souden.

Soo heeft Joannes Diazus brieuen gheschreuen aen
de Colloquenten te Regensburch: gheeft haer de toe-
coemst zijns Broeders te kennen/ die van hem seer begheer-
de/ dat hy met hem in Italien soude reysen: Hy verhaelt
hen de Schijffelijcke oorsaecken/ waerom dat de Broeder
sulcks begheerde. Ten laetsten ontdeckt hy synen goeden
wille: namelijck dat hy in sijn herte besloten hadde/ in dese
handelinghe niet te doen/ dan dat den Broederen goet
duncken mochte. Dierghelijcken Stief heeft hy oock ghe-
schreuen tot Sernhardino Ochino/ die ter seluer tijdt het
Evangelium Christi te Augsburch predickte/ ende be-
gheerde

De goede
willicheyt
Diazij om
GODS
woordt te
verbiyde.

M. D. xlv. gheerde van hem sijn goetduncken ende meeninghe
 Als nu dese brieuen te Regensburgh ghelesen zijn / heb-
 ben alle de Colloquenten ofte tsamensprekers by een vers-
 gabert / op dat een peggheleick sijn sin ende gheuoelen daer
 van segghen soude. So hebben se ghelyckelick bekenet ende
 besloten/darinnen die bedrieghelicke redenen des Moorders
 gheensins ghelooou gheuen soude/welcken sy wel mercken
 alleen daer op toc te legghen/ dat hy synen ontschuldighen
 Broeder soude bedriegghen. Daer sijnder oock etliche op die
 sonde gheweest/ die den moort/welcke dese bedrieggher int
 herte hadde/te voren seyden ende propheteerden.

De moort
 wort voor-
 sien ende
 gheseyt.

Also schreuen sy ghesamender hant tot Dazio:en gauen
 te kennen/wat de Broeders in sulcken sake beslotē hadden.
 Diesghelycke schreef hem oock Bernhardinus Schinus.

Als nu Alphonsus merckte/dat hy ouer al afgheflaghen
 ende wtghefoten was: ende dat sijn practycken niet lan-
 ghverborghen konden bliuen/hoewel dattet hem wec des-
 de/nochtans want hem daer veel aen ghelegghen was/soude
 hy den moort volbrengghen / dat sijn Broeder goedwillich
 ende vriendelich tot hem ware/en heeft hy hem met gram-
 sighe woorden niet willen verbitteren / maer hy heeft sijn
 droefheyt met grooter neerssicheydt gheuepnt. Hy seyde
 hy en konde dat oordeel ende de meeninghe der gheleerder
 lieden niet verwerpen/ dat sy met haer eyghen handen ghes-
 schreuen hadden. Nochtans om dat hem eenighen danck
 door sijn groote moeyte ende aerbeydt gheschied mochte/
 badt hy Joannem seer ernstelick / dat hyt hem niet liete bes-
 swaren / met hem te Regensburgh te ryden: daer souden sy
 alle saken epndighen ende besluyten.

Merck
 doch.

Die begheerde die bedrieghelicke Schelm / wt grooter
 schalckheyt ende boofsheyt: want hy synen ontschuldighen
 Broeder gheern met vriendelicheyt op een wij ende open
 velt buyten der stadt gebracht hadde / op dat hy hem in een
 heymelicke plaetse so veel te gheuoegheliker mochte ver-
 moorden. Joannes die gheen erch en dochte/soude hier in
 bewillicht hebben / en hadde Martinus Suerus daer en
 tusschen eer Alphonsus repse/te Regensburgh niet gecomen
 ende hem dat verboden te doen.

Godt ver-
 hindert de
 reyse door
 Suerum.

Want na dien dat de Colloquenten te Regensburgh niet
 en handelden/ende de wille hadden na hups te repsen/ heb-
 ben Marten Suer / ende Marten Frecht / Predicant te
 Ulms/haren wech na Regensburgh genomen/oy dat sy Joans-
 nem

hem Diazium/het ghene datse te voren schriftelyck ghedaen hadden / te beter vermanen souden / dat hy synen Broeder Alphonso niet soude betrouwen / ofte oock gheenins mee hem in Italien reysen . So ist besloten onder de Broeders/ dat Alphonfus alleen soude wech reysen. Dit hoewel dattet Alphonfus qualijck nam / nochtans gheueynde hy dattet hem al lief was / dat hy niet anders en begheerde / dan dat hy Joanni synen Broeder/ die hy bouen mateu (so hy sepe) lief hadde/ behaechde.

Daechs eer hy reysen soude / heeft hy synen Broeder Joannem Diazium des auonts na den eten alleen ghesproken / ende hem vermaent tot bestandicheydt in de kennisse des warachtighen Religioens: ende beloesde dat hy / met al dat hy vermochte/ altydt tot zyns Broeders dienste soude zyn . Ende heeft hem ten alderlaetsten veerthien gouden Croonen ghegheuen om nieuwe kleederen te coopen: welcke als Joannes wepgherde te nemen/ heeft hyt ten laetsten moeten doen . Zoo hebbense ouer ende weder ouer veel woorden ghehadt/ die de Broederlycke eenicheyt ende warachtighe liefde betuychden: ende zyn also/ niet sonder weenen ende tranen van malcanderen ghescheyden/ ende te slapen ghegaen.

Des anderen daechs smorghens vroech/ den vijferwintichsten dach in Meerte/ was daer eenen waghjen van Keurburch bereydt/ daer met Alphonfus met zyn Broeder den Scherprichter/ na Augsburch gheuoert souden worden. So zyn dese twee ghebroeders van malcanderen ghescheyden/ wederom met tranen ende weenen adieu nemende. Als nu Alphonfus wech was/ warde de andere/ namelijk/ Suerus/ Frechtius ende Claudius seer verblift: want sy altyt vreesen voor desen man ghehadt hadden . Op den selfden dach na den middach/ zyn Suerus ende Frechtius/ doen sy meynden dattet al sonder vreesen was/ oock wech ghereys.

Als nu Alphonfus te Augsburch voor de stadt quam/ en heeft hy den Doorman niet toeghelaten/ dat hy binnen soude ryden : maer heeft hem buyten omme de Westen henen doen varen met groeter moeyte/ tot dat hy in het huys ghecomen is/ daer hy woude zyn: op dat hy in de stadt niet ghesien en soude worden/ en ghekent/ op dat de moort niet verghindert en worde . Als hem nu de Waghenaer in zyn Berghe ghebracht hadde / sepe Alphonfus tot hem/ dat hy des anderen daechs vroech na Italien reysen woude : maer

fonds

M. D. lxxv. soude nochtans te voren eenen brief aen zijn Broeder schiffen/ en badt hem daerom / dat hy den brief woude komen halen/ eer hy na Neuburch reysen soude: dwelck de Waghen- naer beloefde te doen. Den anderen daechs vroech/ den seshentwintichsten dach Martij / quam de Waghenaeer om de brieuen. Hen wert geantwoort/ dat Alphonfus noch in zijn Bedde was/ ende wart hy de voorgaende nacht seer spade ghedroncken hadde/ dat hy nu noch vast lach in synen slaep. En baden hem dat hy doch binnen een vie ofte twee weder comen woude: dwelck hy beloefde te doen. Maer dit was al ghemaecten raet / op dat de Waghenaeer te langher daer vertoeuen soude/ om dat dese Moorders te beter tijdt souden hebben haer moort met min perikels wt te richten.

Als nu de Waghenaeer ten anderen mael daer quam/ soo heeftmen hem gesept/ dat hy nu al na Italien gereyft was/ ende dat hy te Augsburch gheen brieuen schijuen en konde: maer hi hadde beloest van Yserbiug brieuen te seynden. Alsinen den Wagheman met wat gheles te vreden gestelt hadde/ heeftmen hem laten gaen: ende hy en wist anders niet/ oft het was also / ghelyckmen van Alphonso gheseyt hadde. So is de Waghenaeer terfont daer na met zijn medegheselle / die oock met Alphonso des daechs te voren op den selfden Waghen te Augsburch ghecomen was / wederom na Neuburch ghereyft. Ontrent den middach zijne ghecomen in een Kedecken/ Sothmes genaemt/ ten haluen weghe/ tusschen Neuburch ende Augsburch / van elck dweyghlen verscheyden. Daer vondense in de Herberghe buyten haer meyninghe Alphonsum ouer Tafel sitten/ met zijn Diender ende Hencker/ ende een Gode vā Augsburch/ die sy mede gheleydt hadden / welcke van haren raedt niet en wist/ ende noch een Wispape van dier Stadt/ ende noch andere Gasten. Als nu Alphonfus den Waghenaeer ende zijn Medegheselle sach / was hy seer beroert: want hy soechde/ dattet door hen wt comen mocht / het ghene dat hy doen woude. Maer een vrolyck ghelaet makende/ badt hy den Waghenaeer / dat hy met zijn Medegheselle mede aen de Tafel sitten woude. Dwelck de Waghenaeer int beghinself weygherde te doen/ so om datter veel aen de Tafel saten/ so oock om dat hy te hups woude: maer als hyt panners hebben woude/ zyn sy mede aengheseten. Dewyle dat sy saten en aten/ heeft hy eenen nieuwen vont ghevonden/ daer hy den Waghenaeer mede aenginck. Hy seyde dat hem buyten

buyten zjnder meyninghe een sware sake ouercomen was/ daer hy Joannem Diazium synen broeder/wt de plaetse sekerheyt af moest laten weten.

Maer want nesch eenige dinghen waren te beschicken/ so badt hy den Wagenaer dat hy doch dien dach daer woude vercoenen tot synen coste/op dat hy alle dinghen zjn broeder mocht laten weten/miet eenē bekenden ende getrouwen Gode. De voerman/hoe wel hy seer geern dien dach thuis geweest hadde/nochtrons ter liefde van Alphonso/diet seer van hem begeerde/ ende om de groote saken wille heeft hy daer noch met zjn medegeselle dien dach ghebleuen. Na de Maeltijdt/ als dit seker was/ heeft Alphonsus met synen Hencker raet ghehouden/ hoe dat sy dit beginnen soudent; wāt het en diende niet wel met een lanch sweert. So dachrense een Gyle te coopen in dese stadt/ daer sy Joannem Diazium mede dooden mochten. Noch was daer een ander voorsichticheyt:want sy en woude nse van gheen Gylmaker coopen/op datmen geen achter dencken op haer en reghen: maer sy zjn ghegaen tot eenē Timmerman/ ende hebben dien een afgherocht/ende zjn wederom in de Herberge ghecomen/ daer sy niemant meer dan den Weert/ende den Augsburchschen Gode gheuonden hebben. Zoo hebben se den Weert gheseyt/datse ergens moesten reysen/ van daer sy terstont soudent weder keeren. Ende want sy haer Peerden niet en woude vermoepen/ soo hebben se beuolen datmen haer andere soude toe bereyden/ die snel ende goet waren. So is Alphonsus met synen Hencker te Peerde gheseten/ende de Gode van Augsburch is gheuolcht/niet dat hy erghens af wiste/maer want hy ouer al costurly ghehouden werdt.

In corter tijdt daer na zjnse in een Dorp/ Welckercken genaemt/by Neuburch ghecomen:daer hebben se dien nacht gebleuen. Des anderen dach den seuenentwintichsten in Meerte/ zjnse te Neuburch ghecomen eermen de poorten opende: ende alst noch nauwelijc dach was/ende de Poorten open ghebaen waren/zjnse van haer peerden gheclommen/ ende die aen een thuyt ghebonden/ ende den Augsburchschen Gode ghegeuen te bewaren. Doe nam de Hencker Alphonsus diender/ des Godes Hoedt ende Mantels om dat hy te min bekent soude worden: ende is alsoo met zjn meester in de stadt ghegaen. De Hencker gluck voren ende Alphonsus volchde. Want so hadden zijt besloten/dat

de Hencker de moor soude volbrengen : ende waert dattet niet wel en beuiele/so soude Alphonso hem bystant doen/ en te hulpe comen. So comense ten huyse des Predicants/ daer Joannes Diazus te huyse lach. Daer cloypede de Hencker aen/ende vraechde des Predicants Broeder/ die de dore open dede/waer dat Joannes Diazus was : ende seyde dat hy brieuen bracht van synen Broeder Alphonso. De Jonghelinck antwoorde / dat Joannes noch in zijn Bedde was:ende want hy den Hencker ende Alphonso van te voren ghekent hadde/vraechde hy hen / wat die veranderinge ende sulcken satsoen van cleederen beduyde. Maer de Hencker op dattet alsoo niet wt comen en soude / wat hy voor hem ghenomen hadde te doen / heeft den Jonghelinck beuolen/dat hy opclimmen soude/ende Diazus seggen/ dat hy daer gheromen ware met zyns Broeders brieuen. Als Diazus dat gheseyt was/ spranck hy wt den Bedde / ende nam door groote begheerlycheyt om te weten wat zijn broeder schreef/alleen een lichten nachtabbart om zyn lijf/ ende is also in een stoue ghegaen/ recht teghen zijn Camer ouer. Als nu de Hencker daer oock van den Jonghelinck ghebracht was/ so bleef Alphonso beneden aen de trapdoren staen wachten/datter niemandt op gaen en soude / die den moordt verhinderen mochte. Maer want de Jonghelinck oock in de stoue was / soo was de Hencker al wat beroert: want de teghenwoordicheyt des Jonghelinck was hē gantsch hinderlijck/om dit seyt te bedriuen. Ten laetsten is de Jonghelinck versonden/dat hy aen de Fonteyne soude gaen/en halen een beker waters. Als nu de Jonghelinck wech ghegaen was/heeft de Hencker den brief voort ghehaelt die hy seyde dat van Augsburch gesonden was.

Joannes de brieuen hebbende/ is hy tot het venster ghegaen / wantet noch duyster was / om daer te lichtelijcker te moghen lesen. Het inhoudt des briefs was/alsmen namaels beuolenden heeft / dat so haest als hy te Augsburch gecomen was/ hem vercondicht is/ dat zyn broeder in groot perikel was: dat hy daerom door broederlycke liefde bewogē was/ hē te vermanen/ dat hy hē seluē wachtē soude van de listen en lagen Maluende/des Siechtuaders ende haerder gelijcke/die al te samen als ypanden Christi / om de belijdenisse des warachtigen Religioens/met alder manieren arbedden zyn bloet te vergheeten. Dese en dierghelycke bedriegelijcke woorden/waren inden brief geschreuen. Als nu Diazus besich

ſich was om deſe bliuen te leſen/ ſoo heeft de Hencker die achter hem ſtond/ de Byſle/ die hy onder zyn mantel hadde/ wtgehaelt/ ende floechſe in de rechte zide vanden ſlaep des hoofts/ tor den hechte toe in. En want binnen eenen ooghen blick de ſinnen gantsch ghecreuet waren door het quieſen der herſenen/ ſo en heeft deſe heplige Martelaer geen geluyt ghemaect.

M. D. Mui

Joannes
Diazius
wort ver-
moort.

Daer na op dat het lichaem geen gedrups genen en ſoude met vallen/ ende ſy also in den moort beuonden ſoudent worden/ heeft de Hencker het vallende lichaem ghenomen met beyde zyn handen/ ende heeft het op der aerden neder gelept/ ende terſont de trappen neder gegaen tot ſynē meeſter. Dit is al tſamē ſo haefſelghe en heymelijc geſchiet/ datter niemāt daer en tuſſchē mochte come/ oft yet daer vā hoorē.

Claudius Cenarcleus die noch int bedde lach/ en dachte niet goets/ ende ſpranck daerom wt dē beddenemende zyn cleederen heeft hy willen in de ſtoue gaen/ om te beſien wat Diazius dede. Als hy wt zyn camer trat/ hoorde hy de moorders noch op de trappen/ niet wetende oft ſy op ofte af gingen: ſo ſloot hy de trapdore ende ginck ſtrac totter ſtouen. Als hy nu daer eerſt in quam/ ende ſach het lichaem op der aerden/ is hy (alſmen wel gheloouen mach) van gantscher herten verſchriect ende verbaeft geworden/ also dat zyn cleederen wt zyn hant vielen/ ende niet een woort ſpreken en conde. Ten laetſten als hy wat tot hem ſeluen ghecomen was/ is hy tot Diazio gecomen / die daer op den vloer lach/ zyn ooghen waren ten Hemel opgeſlagen/ zyn handen te ſamen gelept als of hy in zyn gebet geweest hadde.

So heeft Claudius de byſle wt het hoofd getrocken/ om te beſien oſter dock noch eenighen leuendighen adem in hem was: welcken hy in hem gheuonden heeft/ maer die ſeer cranck was / ende heeft ontrent een vte lanck in hem gheweeft. Hy hielt zyn ooghen alrjt ten Hemel opgeſlagen/ als of hy Gods barmherticheydt aengheroepen hadde. Als hy van Godt hoorde vermanen / gaf hy een waerteecken met den ooghen/ dat hjt verſont. Zoo riey Claudius terſonde het gantsche huyſgeſin/ die alle te ſamen deſen grouwelghen moort aenſaghen.

Albus heeft de heplige Martelaer Gods Joannes Diazius/ zyn tijtlyck leuen geeyndicht/ ende is door zyns Broeders werck/ op Calims maniere/ te Kenburch vermoort geworden / den ſeuenwintichſten dach in Maerte / int Jaer

ons Salichmakers Jesu Christi M. D. ende XLVJ.

Daer zijn sommighe viome Burgheers te Beerde gheseten/ende dese boose moorders nae ghereden: ende hebben se achterhaelt/ in een stad ontrent vier mijlen op deser tijden van Yserbrug/daerse in een herberghe laghen ende stiepen. So zijnse voorby yenen ghereden tot Yserbrug toe/ en hebben den Gaet te kennen gegeuen / ende begheert/dat sodanigen moort niet ongestraft en bleue. Als dese moorders te Yserbrug quamen/ zijnse tersfont met geweldiger hant geuangen. Daer riepen se datse Edelmanen waren/ende gesonden van de Keyserlijcke Maiessejt om eenige sware saken wille. Maer sy en cregghen geen gehoor: want men wist wel den schandelijcken moort die sy ghedaen hadden. Soo heeft de Paltzgraue Otto Henrick twes Ambassaten gesonden te Yserbrug/om de dootslaghers ter doot te veruytschen:welcke met hen genomen hebben Diazij slaepmutse/de versterde brieuen/ ende de bloedighe Ghle. Maer dese moorders hebben brieuen te Trenten aen de Cardinalen/en te Augsburch gheschreuen/ om verlost te moghen worden. Ende wat en vermoghen dese bloetgierighe gheestelijcheit doch niet? Sy hebben ten laetsten so verre gebracht/dat de Keyserlijcke Maiessejt een beuel ghegeuen heeft/ datmen de gantsche sake van dese moorders wistellen soude / ende daer niets in handelen/ tot dat hy met zijn broeder daer self in oordeelen soude.

So is een van de Legaten van Neuburch wederom ghereyft/merckende/dat hem gheen hope meer voor handen en was/om inustite te moghen vercrighen. De Paltzgraue heeft self geschreuen tot de Regenten van Yserbrug/dat de moorders/met verborghen ende cautie/ouergeleuert souden worden te Neuburch daer de moort gheschiet is: ofte toelaten/dat sy self daerin souden moghen recht doen. Maer de Regenten hebben voor ghelept het Mandament des Keyserlijcken Maiessejts.

De Protestanten hebben daer na te Regensburch by den Keyser begheert / datmen moghen soude de sake nae recht voleyndighen ende vorderen:maer sy en hebben gheen antwoorde vercreghen.

Den Gaet van Neuburch/als de Keyser daer qua/ heeft ootmoedelijck van hem begheert / dat hy den Rechters van Yserbrug woude beuelen / datse in dese sake recht plesghen souden:maer sy en hebben geen ander antwoorde gcreghen

ereghen / dan dat de Keiser gheen macht en hadde in her
lant / dat zijn broeder Coninck van Roomen toe behoorde/
pet te ghebieden: wouden sy pet vercrighen/ dat moesten se
van zijn broeder begheeren. Daer nachtrons luttel dagen te
voren zijn mandament wt Binckelspigel ghegheuen was/
datmen de sake soude oyschorten. Dit moghen wy den
Paus ende Cardinalen met syne gheesteloose bloetgheteri-
ghe Prelaten dancken/darmen den eenuoudigen ende ont-
schuldighen verusicht ende sammerlycken haer goet ende
leuen ontweemt:ende den boosen quaetdoenders en moor-
ders voorfaet/beschut ende beschermt. Daer God sal eens
rechtueerdich/ sonder aensien der personen / rechten ende
oordeelen: dan sullen (alsser geschreuen staet) de ghewel-
ghe gheweldichlyck ghefrast worden.

A. Briander de Spaenglaert.

N Briander wt Spaengnien ghebooren/ heeft de Leers-
meester des heylighen Martelaers Ioannis Diaz
gheweest: dese heeft sommighe jaren tegen zijn wils-
le ende danck / doort bidden ende begheeren van syne on-
ders ende vrienden/te Roomen ghewoont. Als hy nu van
syne broeder Francisco Briander / die om des supueren
Religioens wille/in Duytslant woonde/geroepen was/dat
hy hem opmaken soude tot de ghemeynte Gods: soo is hy
van zijn eyghen huyfghesin verraden ende gheuangen ge-
worden: ende van sonden aen in een nauwer gheuancke-
nisse gheworpen ende besloten. Daer na heeftmen hem in
een groote vergaderinge van volcke/ daer alle de Cardina-
len en Bisschoppen / die doe te Roomen woonden by een
ghecomen waren/ghebracht ende onderuraccht: daer hy de
supuere leeringhe des goddelycken woorts/ vrymoedelyck
ende stantuaesselyck beleden ende voorgestarn/ende alle de
boosheyt ende het bedroech des Roomschen Antichrists/ver-
doemt heeft. Soo zijn door dese syne vrymoedige bekente-
nisse/ niet alleen de Cardinalen beroert gheworden: maer
oock zijn huyfghesin ende vrienden: welcke begonden te roe-
pen/darmen hem soude verbranden.

Ten laetsten hebben dese vyanden des warachticheyts
ende godsalicheyts so verre ghebracht/dat dese gorde man/
ende ghevrouwwe Dienaer des Heeren Jesu Christi/ zijn le-
uen om de heerlycke gherupghenisse des warachticheydis
ghelas

ghelaten heeft / cortelick na de afluicheyt Joannis Dlazh
 ynns Discipels int Jaer M. CCCC. ende xlv.

Anna Aflaewe / Joan Tacels / Nicolaus van Otter-
 den ende Johan Adlam.

Ana Aflaewe van Edelber ende heerlijcker stammen
 in Englant int Graeffschap van Lincoln / een dochter
 van heer Willem Aflaewe / heeft in de kennisse Jesu
 Christi seer verstandich ende cloeck ghewerft. Dese
 heeft tweemael (doe sy ughentwintich Jaer oudt was) mee-
 den vanden des Heeren Christi / de ghenaeemde gheeste-
 lichheit / ghedispateert ende ghestreden / ende die growwe-
 lijcke Godsflasteringe der Wiffen ontdeert ende voor oogen
 ghesfelt: om welcker saken wille sy veel spyticheyts ende
 lydens heeft moeten verdragen. Want nae datse gheuan-
 ghen is gheweest / heeftmenise so ghepynicht ende so onghen-
 adichlijcken ghetormenteert / dat de aderen van haren ly-
 ue ont sprongen: en daer na hebbense haer / om haer bestan-
 dicheit wille / veruloect ende den Dupuel ouer ghegheuen /
 als een ketterich ende verdoemt mensche. Maer dit heeft
 sy niet sodanigen vrosticken ghemoet geleiden: dat sy al sin-
 ghende ende den Heere louende in de gheuanckenisse ghe-
 bracht is: wel wetende datse alle van Christo Jesu salich
 ghenoeimt worden / die om ynns naems wille van den men-
 schen veruloect / ghelaffert ende veruolcht werden. De wyle
 sy inden kercker lach / heeft sy aldus beschreuen hoe dat sy
 ondersocht is gheweest / van den vanden des warachtie-
 heyts / mit begheerten van veel ghelouighe mannen ende
 vrouwen.

Groote
 wreetheydt
 ouer een
 dochter.
 De Christe-
 nen worde
 veruloect.

Het eerste
 examinerē.

Van het sa-
 crament.

Om v begheerte te voldoen / so hebbe ick gheschreuen de
 eerste ondersoekinghe tegens my gehouden / int Jaer ons
 Heeren M. D. xlv. in de Maent van Maerte.

Inden eersten Christophel Dare de ondersoeker / heeft
 my ondersocht in de sale van de Celleboers / ende my ghe-
 uraecht / of ick niet en geloofde / dat het Sacrament dat ge-
 hangen was ouer den Altaer / het warachtige lichaem Chri-
 sti ware? Waerom ick hem een viaghe vracchte: waerom
 was S. Stephen ghesteenicht? Hy antwoorde my / dat hij
 niet en wiste. Doe antwoorde ick dat ick soek zyn ydel vrac-
 che niet en soude beantwoorden.

Ten tweeden sepde hy my / dat in mijn inquisitie was
 een

een vrouwe/die ghetuychde dat ick geseyt hadde/dat God niet en woonde in Tēpelen met menschen handen gemaect, Doen bewees ick hem wt den viij. ende xvij. Capitel in de wercken der Apostelen / dattet Stephanus ende Paulus hebben gheseyt. Waer op hy my vraechde/hoe ick de sententie ghenomen hadde? Ick antwoorde hem/dat ick de peccaten voor de Wercken niet woupe wilde:want het grups ofte semelen behoort hen ghenoech te zyn.

Ten derden vraechde hy my/waerom ick gheseyt hadde/dat ick lieuer hadde vijff boecken in den Sibel te lesen / dan inder kercken vijff Missen te hooien? Ick beleedet hem dat ick gheseyt hadde / niet om de Epist. ende Euangely te verachten/maer om dat het eene my grooteliker sichte/de/ ende het ander gheensins/als Paulus 1. Cor. 14. betuycht/seggende: So de Sasurne een onseker gheluyt geest/wie sal hem ten crigghe bereyden.

Ten vierden vraechde hy my / wat ick seyde van de belstedenisse ofte biechte? Ick seyde hem mijn gewoelen daer as/ accorderende met den woorden Jacobi: Selghet malcanden ten v misuualen/ende biddeet voor malcanderen.

Ten vyfften vraechde hy my/wat ick van des Conincks Boeck seyde: Ick antwoorde dat ick niet en wiste:want ick niet ghesien en hadde.

Ten seften vraechde hy / oft ick den Gheest Gods in my hadde? Ick antwoorde hem/waert dat ick dien niet en hadde/so ware ick een boos ende verloren mensche.

Daer na seyde hy/dat hy om eenen Paep gesonden hadde/om my te ondersoecken welcke gecomen zynde/vraechde my ter front/wat ick seyde vandē Sacramente des Altaers? seer begeerende mynen sin te weten. Maer ick begheetde/dat hy mijn onschult in dese sake woude ontfanghen: ende ick en wilde hem geen ander antwoorde gheuen/om dat hy een Papist was.

Ten seuenden vraechde hy my / of de stille Missen nuttich waren den dooden. Ick antwoorde/dattet groote Afseugoderie was / daer soo veel in te gheloouen/als den bloede Christi die voor ons gestouen is.

Daer nae was ick gheleyt tot myn Heere den Meyer: ende hy ondersocht my ghelyck de andere van te voren gedaen hadden. Ende ick antwoorde hem van alle saken als te voren.

Souē dien beschuldichde my de Meyer vā eender sake/

M. D. slof die ick niet geseyt en hadde/maer sy hadden se self gheseyde
 die welck was van eender vragen/namelyck/ of het gewoont
 te dat de Hostie ghegeten herst / oock God ghegeten ende
 ontfanghen hadde of niet? Doen en gaf ick hen gheen ant-
 woorde/maer ick lachede. En des Bisschops Cancellier sey-
 de my/dattet te misprijzen was/ dat ick my onderwinde vā
 de Schrieffere te spreken: want Paulus (seyde hy) verbiet
 de vrouwen te spreken of ghemeynschay te hebben met
 Gods woort. Ick antwoorde hem / dat ick den sin Pauli so
 wel verstonde als hy dede/ende tgenz dat daer inne is/. Co-
 rinth. 14. dat de vrouwen in de gemeynten niet en behooren
 te spreken om te onderwijzen: ende vrachde hem hoe veel
 vrouwen hy hadde op den stoel sien climmē ende prediken?
 Hy seyde dat hiet niet gesien en hadde. Doe seyde ick hem/
 niemant en behoort de arme vrouwen te beschuldighen/als
 sy niet misdaen en hebben.

Doen beual de Meyster datmen my wech leyden soude.
 Ick vrachde hem of hy borghe voor my nemen woude? Hy
 antwoorde cortelick/Neen. So wert ick in de geuankenis-
 se geleyt:daer ick twaelf daghen bleef / dattet niemant van
 mynen vrienden toe ghelaten was teghen my te spreken.
 Maer men sandt my eenen Priester/die seyde dat hy beuel
 hadde vanden Bisschop / my te onderfoecken ende goeden
 raet te geuen/dwelck hy niet en dede. Hy vrachde my ten
 eersten/waerom dat ick gheuangen was? Ick seyde hem
 dat ick niet en wiste. Daer na seyde hy dattet iammer was/
 dat ick daer sonder oorsake was/een maniere makende/ oft
 het hem seer mishaecht hadde. Hy vrachde my/ oft ick ghe-
 biecht hadde gheweest? Ick seyde/Neen ick. Doe seyde hy/
 dat hy een soude doen comen om my te biechten. Ick seyde
 hem/mocht ick een van desen drie hebbē/namelyc/Doctor
 Rome/heer Willem/ofte Huntington/ dat ic te vriedē wa-
 re:want ic wel weet/dattet so wijse mannē zyn/als yemant
 uwer oft eenigher andere: ick en verachte wō niet want ick
 v niet en kenne.

Daer op seyde hy/meynt ghy niet dat ick/ oft een ander
 die ick v senden sal/ooch so eerlijck zyn/als die andere:wā
 waren wy sulen niet/de Corinck soude ons niet ghehengent
 te prediken. Doe antwoorde ick/dat Salomon seyt/dat ick
 den wijzen hoorende/wijsheyt vercrighen sal:maer niet den
 sotten ghemeynschay hebbende / soude ick niet dat sotteyt
 vercrighen.

Daer

Daer na seyde hy: ick wagh of de Hostie gevallen wa-
re ende datse een beeste ghegheten hadde/ of de beeste God
ontfanghen hadde of niet? Daerop antwoorde ick hem: na
dien ghy my noch op eenen anderen tyt de selfde vraghe
voorghesiet hebt/ soo bidde ick v/ beantwoortse self: want
ick dat niet doe en sal/ want ick geuoele dat ghy coemt om
my te verstricken. Hy seyde dattet tegen de ordinantie der
scholen was/ dat hy wagh en eide antwoorden soude. Ick
antwoorde/ dat ick een vrouwe was/ ende de maniere der
scholen niet en wiste. Dat gheseyt zynde/ schiet hy van daer
met schoonen woorden.

Den xxiij. in Meerte quam mijn neue Sirtaigne tot my Sirtaigne
in de kercker/ ende vracchte my oster geen middel en was sollicitere
om my te verlossen: Na dat wy tsamen gesproken hadden/ voor Afsken
ginck hy totten Meper/ om hem mijn saken te beuelen. De haer te ver-
Meper antwoorde/ dat hy ghewillichlyck doen soude dat lossen.
hy mochte/ maer dat hy my niet en ronde ontstaen sonder
consent van den Officier der kercken. Want ghelichmen
om dusdanighen sake niemant en mach vangen sonder be-
uel des Officiers der kercken: alsoo en machmen oock nie-
mant ontstaen sonder hem.

Daer na ginck hy tot den Cancellier: welke hem seyde/
dat de sake so boos was/ dat hyse niet en soude derren be-
staen/ sonder het consent des Bisschops van Londen: ende
dat hy hem spreken soude daer af. Hy stelde my te comen
des ander daechs voor hem/ na den middach ten drie vrien.
Hy seyde ooc dat hy te vreden was/ datmen wyse mannen
riepe/ die ick hebben wilde/ op dat sy getuychden van myne
wille/ ende ick sonder strafheyt soude ghehandelt werden.
Als sy wisten dat ick Doctoor Crome/ heer Willen Wiche-
head/ ende Huntington begherde: dede hyse met mynre
neue Sirtaigne roepē/ op dat ick hen seggen soude/ al wat
ick opt herte hadde.

Des anderen daechs dede my de Bisschop haken ten een
vrien/ hoe wel hyt gheordineert hadde ten drie vrien. Als ick
hy hem quam/ seyde hy dat hy seer droeve was om myns
verdiens wille/ en begeerde de waerheyt te bekennen. Ick
antwoorde/ mijn heere om dat ghyt ghesiet hebt ten drie
vrien/ soo en sullen mijn vrienden niet voor dien tyt comen:
v sal beltēd my te vergeuen/ ist dat ick v niet en antwoor-
de voor dat sy ghecomen zyn. Doe ginck hy op zyn Gale-
rie/ ende ghehoode synen Archidiaken/ dat hy my onderura-
ghen

M. D. lxxi

ghen soude. Welcke my vraechde/ segghende: **Meeffresse/** waer af zyt ghy beschuldicht? Ick antwoorde hem/ vragnet mijn beschuldighers: want ick en weet het noch niet.

Daer na nam hy eenen boeck/die ick in mijn hant hadde/ seggende: Dese boeckē zyn de oorsake uwes lydens: **Wacht u/wacht u/want** diese ghemaect heeft / is verbrant ghe- weest op Smythfeld. Ic vraechde hem of hy versekeret was van dat hy seyde. Hy antwoorde/dat hy wel wist dat het boeck ghemaect was by Jan Frethes. Ick vraechde hem hoe hy oordeelen mochte van eenen boecke / eer hy dien gesien hadde. Het dunct my/ seyde ick / dat een sulcken haestighen oordeel ende sonder beter onderuindinge / een reetken is van eenen onuerstandigen Rechter. So schiet hy van daer met schande. Doe quam mijn Neue **Byrasigne** ende meer andere. Doe seyde de **Bisschop** tot mynen neue/ dat hy my riede te segghen het verborghen mynder herten: ende seyde tot my/dat hy wel wilde dat ick mijn vrienden betroude / dat is/dat ick haer te kennen gaue al wat ick op mynder conscientien hadde: ende dat het selfde my tot geenen achterdeel strecken en soude. Ick antwoorde hem / dat ick niet en hadde te segghen want mijn conscientie (Gode danck) onbeswaert was.

Daer na bracht hy een gelyckenisse voort / maer niet ten propoosie: **Ist** dat een mensche eenige wonde heeft / gheen wyse Chyrurgyn sal willen zyn hande daer aen slaen om die te heelen/eer hyse bloot ghesien heeft: alsoo oock/ seyde hy/can ick v geenen raet geuen/ist dat ick niet en weet waer mede v conscientie belast is. Ick antwoorde dat mijn conscientie gheenen last hadde: en van een plaesier te legghen op het ghesonde vel/ is een dwaesheyt.

Het Sacra-
ment.

Doe seyde hy/ghy dwingt my te belassen / mits dat ghy gheseyt hebt/dat het Sacrament bliuende in de busse ofre schappraep/niet anders dan broot is. Ic antwoorde/dat ick sulcx niet gesept en hadde: maer de **Inquisiteurs** hadde my een sulcken vrage gheuraecht: waerop ick niet woude antwoorden / tot dat sy my seydē / waerom dat **Stephanus** gesceenicht was. Hy seyden dat zyt niet en wisten: doe seyde ick hen/dat ick haer oock niet segghen en wilde.

Doe seyde de **Bisschop**/dat ick nochtans de **Schrijuere** allegerde. Ic antwoorde/dat ick anders geene by en brachtē dan dat **Paulus** seyt tot die van **Athenen/Actorum 17.** Dat **Gode** niet en woont in Tempels van menschen handen ghemaect.

ghemaecte. Hy vraechde my / wat mijn ghelouue was in
 deser sake? Ick antwoorde. dat ick ghelooftde alsoo de heylighe
 Schifstuerer my beweest. Hy vraechde my: de heylighe
 Schifstuerer seyt die/dattet Christus lichaem is: Ick geloo-
 ue/sepde ick/alsoo alst de Schrift seyt. Doe septe hy my:
 wilt ghy segghen/dat de heylighe Schifstuerer seyt / dattet
 Christus lichaem niet en sy? Ic antwoorde alstt/dat ick ge-
 loofde alsoo alst de heylighe Schrift hielt. Ende daerop ver-
 roefde hy ernen tijt/meynende dat ick hem eenige antwoor-
 de gheuen sonde om zyn phantasie te vernoecken: maer
 mijn beantwoordinghe was/dat ick ghelooftde ghelijck ons
 Christus ende zyn Apostelen gheleert hebben. Hy vraechde
 my / waerom ick mijn woorden spaerde? Ick septe dat
 my Godt ghegheuen hadde de gawe van wetenschap/ende
 niet van wt spreke/ende dat Salomon seyt Proverb. 19. dat
 het een gawe Saders is/dat een vrouwe luttel woordē heeft.
 Ten derden septe hy my/dat ick hadde gesept/dat de Wis-
 se afgoderie was. Ick antwoorde hem/als my de ondersoec-
 kers vraechden/of de sijnissen den dooden batedē/of niet:
 soo riep ick met luyder stemmen: O Heere wat grooter af-
 goderie? dat wy veel meer sijnissen ghelouuen souden / dan
 in den doot uwes soons Jesu Christi. Doe septe de Wis-
 schop/wat antwoorde was dat: mijn heere/sepde ic/ horwel
 datse slecht was / soo was sy nochtans ghenoechsaem
 voor sulcken vrage. Daer na septe ick hem / datter
 een Priester was diet ghehoort hadde al dat ick voor den
 Meyer ende andere gheseyt hebbe. Dese Priester was de
 Cancellier des Bisschops/ende was daer teghenwoordich/
 welcke septe: tis warachtich dat sy alsoo gheantwoordt
 heeft. Daer waren oock noch ander Priesters / als Doct-
 oor Standishe/ende andere / die my zenuochten om mijn
 meyninge te weten: maer ick antwoorde hem alstt/ dat het
 ghene dat ick den Bisschop gheseyt hadde/ghenoech was.
 Doctoor Standishe septe tot den Bisschop/ dat hy my be-
 ueien soude te segghen mijn meyninge van den text
 Pauli. Ick antwoorde/dattet teghen de leeringhe Pauli
 ware/dat een vrouwe de Schifstuerer wt leyde / bysonder
 daer soo veel geleerde mannen waren. De Bisschop septe/
 dat hy wel wist van eenen Priester die my gheuraecht had-
 de of ick het Sacrament te waesschen ontfanghen woude/
 dat ick hē bespottede. Doe begeerde ick mijn beschuldiger
 te sien: Maer de Bisschop lietet niet toe/maer hy septe. Ic
 hadde

Afgoderie.

De vrou-
wen sullen
swygghen.

De Historien

M. D. leui hadde u eenen gefonden om u te beraden:maer ten eersten
 woorde hebt ghy hem een Papyft genaemt. Dat en loochte
 ne ick niet / sepdē ick : want ick beuandē wel / dat hy
 gheen ander en was ; ende daer hy gaf ick hem gheen an-
 der antwoorde. Doen sepdē hy / dat ick gheseyt hadde / dat
 daer tseftich Priefsters waren tot Lincoln / teghen my ghe-
 wapent. In der daer sepdē ick / hebbe icht also gesept : want
 myn vrienden hadden my gheseyt / waert dat ick daer qua-
 me / de Priefsters souden my eenen grooten aenfloot doen /
 want sy haer des beroemt hadden. Soo en twyfelde ick
 nochcans daer niet te comē : want ick wist dat myn belydē
 ghe goet was. Ick bleef daer negen daghen / om te sien wat-
 men my segghen soude. Ende als ick daer was int Clooster
 lesende mynen Sibel / soo quamen sy tot my twee en twee /
 vijf ende vijf / ende somwylen sesse om tegen my te spreken
 maer sy keerden wederom ende sepdē niets / ghelyck als
 plompe ende onuerstandige mensche. De Siffchop vracch-
 de / of sy teghen my ghesproken hadden. Ick sepdē / datter
 ten laersten een was die teghen my sprack : maer zyn woor-
 den waren van cleynder werden / welke my oock nu niet
 voor en quamen. Doen sepdē hy my / daer zynder veel die les-
 sen ende weten de Schifstueren : maer sy en volghense niet
 na. Ick sepdē hem wederom : myn heere / ick woude dat alle
 menschen myn handelinghe wisten : want ick ben wel ver-
 sekert dat niemant (wil hy de waerheit seggen) soude mogē
 van my pet verhalen ofte het en is recht ende eerlic. Ist dat
 ghy pēmant weet die anders segghen / ick bidde u dat sy my
 ghepresenteert worden / Daer na ginck hy wech ende sepdē
 dat hy myn opinien by artikelen schreef : ende schreef wat
 maer ick en weet niet hoe / want ick en conde gheen Coptie
 gheerijghen.

**Onstraffe-
 lick leuen.**

Ten laersten presenteerde haer de Siffchop een geschrif-
 te / daer hy wilde dat sy haren naem onder setten soude.
 Maer want het in als niet oprecht en was / soo heeft sy dat
 onderschreuen op sulcken maniere. Ic Anna Wskewe ghe-
 looue alle dinghen begrepen in den gelooue der Christelic-
 ker kercken etc. Ende om dat sy schreef / der Christelic-
 kercken ginck hy met gramschap tot zyn camer ende Syn-
 taigne de neue van Wskewe ginc in met hem : bidde de / dat
 hy haer der ghenadich ware. De Siffchop antwoorde hem /
 dattet niet eerlick ghedaen en was van haer alsoo te schry-
 uen / om dat sy een vrouwe was. Sy taigne badt hem / dat

hijt ten besten name/want het vrouwelicke swachheyt was/

ende dat hy veel wijser behoorde te zyn dan een vrouwe.
 Doecoon Weston ginc tot hem/ende seyde hem de oor-
 sake/waerom sy gheschreuen heeft Christelijcke kercke/is
 om dat sy niet verstaen hadde dat het woort kercke van te
 voren in geschifte geselt was. Namaels ginc de Bisschop
 wederom wt/om haren naem/ende haerder borghen namen
 te hebben. Doen meynden de vrienden ende Anna wijsheyt
 te crighen/na der ordinancien des wets/maer sy wert in den
 kercker gesonden tot des anderē daechs toe. Op dien dach
 lasmen haer des Bisschops gheschifte/dat sy op sulcker-
 wijs als voorseyt is onderteekent hadde/ende daer na is
 sy wederom in den kercker ghesonden. Des daechs daer na
 ontboodmen haer borghen te comen in S. Pauwels kere-
 ke/dwelck sy deden. Na groote moepte ende veel redenen
 namē sy sekerheyt van de boigē van haer te presenteren en
 te doen comen so dickwils als sy ontboden wert. So wert
 sy ten eynde verlost.

Op eenen tijt daer na wert Anna ontboden voor des
 Conincks raet om te segghen/of sy in haer belijdinghe vol-
 herden wouderende wie haer in dese leeringhe onderwesen
 hadde: Sy antwoorde aengaende haer gelooue/dat sy dreef
 ghenoech geantwoort hadde. Maer van yemant te beschu-
 dighen/dat sy sulcx gheensins doen en soude/en hoe dat sy
 daer meer ghesproken heeft/beschrijft sy aldus:

Anna voor
 des coninck
 Raet.

Ick en ben hier niet om te verantwoorden myne medege-
 rangenen/om dat ick haer ondersoeckinge niet gehoor en
 hebbe. Maer het myne is alsoo toeghegaen. Ick/voor den
 raet zynde/was gheirrecht van M. Ryme. Ick antwoorde
 dat mijn heer de Cancellier mijn gevoelen in dese sake wel
 wiste. Sy en waren niet sulcken antwoorde niet te vreden/
 maer seyden/dat de Coninck woude/dat ick haer de mate-
 rie soude openbaren. Ick seyde haer ylar wt / dat ick niet
 doen en soude/maer beliefsdet den Coninck my te hooren/
 ick woude hem de waerheyt segghen. Doen seyden sy dat
 sulcx niet noodich en was/want de Coninck ander belede
 hadde. Ick antwoorde/dat de alderwysse Coninck Salo-
 mon en veronweerdichde hem niet het gheschil aen te hoo-
 ren van twee arme ghemeyne vrouwen: veel meer behoort
 hy te hooren door zyn ghenade een eenuoudighe vrouwe
 zyn ghehoorsame ghesoouighe dochter.

Also en gaf ick hen geen andere antwoorde. Doe vracch-

De Historien

Ma. D. xvi

**Van den
Sacramen
te.**

de my de Cancellier mijn gheuoelen van den Sacramente. Ick antwoorde alsoo / Ick ghelooue / dat althit als ick in de christelike vergaderinghe ontfanghe het broot in de ghe-
dachtenisse des doots Christi met dancksegghinghe / na de
infettinghe Christi: dat ick dan ontfanghe de profyten zyns
heerlyken tijdens.

De Bisschop van Winchestre gheboot my rechtelyck te spreken. Ick seyde: hoe soude ick een nieu liet singen in een vreemt lant? Doe seyde de Bisschop / dat ick by gelykenisse sprack. Ick antwoorde hem / dattet soo veel te beter was voor hem: want (seyde ick) al waert dat ick v de opene waerheyt seyde / ghy en soute niet aennemen. Doe begonde hy te lachen / ende te spotten / segghende / dat ick een Wapegay was / Ick seyde dat ick ghewillich was om alle spottinghe van hem te verdraghen. Doe wert ick seer bestract van den Raet / om dat ick mijn gheuoelen niet wt drucken en woude in al dat sy wouden. Soo hebbe ick haer binnen middelen tijden gheuoerch gheantwoort van vele saken / die te lanck souden zyn om te verhalen: want ick was by hen meer dan vyf vren lanck.

Daer na leyde my de Clerck van den stade tot de Jonckvrouwe Garnyshe. Des naesten daechs wert ick wederom voor de Raet gebracht: daer woude sy weten wat ick van de Sacramente seyde. Ic antwoorde / dat ick geseyt hadde / het gene / dat ick seggen mochte. Na veel woorden geboden sy my naerder te comen. Doe quam de heere van Ipsle / de heer van Esser / ende de Bisschop van Winchestre / hertelicken begheerende dat ick belyden soude / dat het Sacrament vleesch / bloet ende been ware: Doe seyde ick tot heer Pat ende tot heer Ipsle / dat hen sehande was my te raden / dat sy wel contrarie wisten. Waerop sy antwoorde met luttel woorden / dat sy wel woude dat alle dinck goet ware. De Bisschop begeerde met my vriendelije alleen te spreken. Ic seyde / dat Judas oock so bede als hy Christum verriet. Doe woude hy my daer toe dwingen: maer ick weygerdet hem. Hy vraechde my de oorsake: Ick antwoorde / dat in den mont van twee oft drie was volle ghetuyghenisse / alsoe de Schrifftuere seyt. Daer na begonst de Cancellier alleen met my te spreken / ende van den Sacramente te ondersoekent: ick vraechde hem / hoe lange hy op beyde zyden manck gaen soude? Doe woude hy weten / waer ick geuonde hadde van ouer beyde zyden manck te gaen: ick seyde in der Schrif-
tuere

rueren z. Regum. 16. Dat gheseyt zynde ghincck hy al syheich
werck. *M. D. lxxii*

Da veel ander woorden en redenen ouer en wederouwer
ghhadet/strafte de Bisschop Annam/om dat sy de Schif-
tuere ouerlesen had:hier door seyde hy/zyt ghy in dwalinge
gecomen/en blyfstey noch soo hartneckelick in. Yet en is het
officie der vrouwen niet: een peggelyck moet zyn beroepin-
ghe waer nemen. Yet en betaemt een vrouwe niet meer de
Schiftuere te handelen/dan het een Zoge betaemt een za-
del te draghen. Anna wert lachende/ende seyde: myn heere/
Het betaemt soo wel een Zoghe den zadel te draghen / alst
doet den Ezel/een Bisschops Natter. *M. D. lxxii*

De Bisschop dreychde haer dat sy verbiant soude wor-
den. Sy antwoorde/ dat sy de gantsche Schrift doorsocht
hadde: maer noch noyt geuonden dat Christus of zyn Apo-
stelen yemant hadden doen steruen/wel aen/seyde sy/ God
sal mye dreyghementen bespotten. *M. D. lxxii*

Daer da beualmen haer te trecken. Doen quamen Doe-
toor Core ende Doctoor Robinson by haer: maer sy en con-
den niet ouer een draghen. Sy schreuen haer een briesken
van den Sacramente ende wouden dat zyt onderteekenen
soude: maer sy weygerde dat. Daer na wert sy wederom ge-
uanchelick in den kercker gheworpen: daer sy seer sieck
wert/en meynde te sterue. Daerom begeerde sy met Vathy-
mer te spieken: maer ten mochte niet gheschien. Hoe dattet
voort met haer vergaen is/ beschryft sy aldus. *M. D. lxxii*

In dese plaetse wert ick ketterseh genaemt / ende veroor: Sy wort
deelt door de wet/soo verre als ick mijn meyninghe niet en
veranderde. Ick antwoorde hen dat ick niet ketterseh
was/ende door Godis wet den doot niet verdient hadde/
als om deser oorsaken wille. De belydinghe mijns geloofs
ende het ghene dat ick den naet gheschreuen hebbe / seyde
ick/en wil ick ick geen sins loochenen/om dat ick weet dat
tet de waerheit is. Doe vraechden sy my/ of ick loochende/
dat het Sacramet het lichaem ende bloet Christi ware. Ja/
seyde ick/want de Sone Godts / die gheboren is gheweest
vander maget Maria/is nu tegenwoordich eerlyck in den
hemel: ende sal van daer ten ioncksten daghe comen ghe-
lyck als hy oygheuaren is. Ende het ghene dat ghy myn
Godt noemt/is alleen een stuck broodes / wilt ghyt beproe-
uen/soo befieter alst v ghelieft/ late in de schaynare ghe-
sloten blyue/ser drie maende salt verschynnemen en te niet
te gaent *M. D. lxxii*

Ghy en
weet niet
wiens
gheest dat
ghy zyt.

Ghy wort
ketterseh
geoordeelt.
M. D. lxxii

De Historien

M. D. Ixvi te gaen: daer door ben ick versekerd dattet Godt niet en is.
Een biecht Daer na woudeuse my eenen Priester senden: maer
vader. ick began te lachen. Sy vraechden my oft my niet goet en
 dochte? Ick seyde dat ick mijn misdaden Gode belijden sou
 de/ende dat ick versekerd was dat hy my door zyn ghenade
 verhooren soude. So wert ick verwesen.

Mijn ghelooue dat ick den Raet schreef / is dit. Dat het
 Sacramentisch broot ons ghelaten is / om dat wyt nemen
 souden met dancksegginghe der ghedachrenisse des doots
 Jesu Christi / om te vercondighen de eenighe remedie on-
 ser sielen: want wy in het Nachmael ontfangen de welda-
 den ende profijten zyns heerlicken lydens.

Daer na woudeuse sy wete / of het broot dat sy in haer bus-
 sen hadden / God was ofte niet. Ick seyde: God is een geest/
 ende wyl in den gheest ende waerheyt aengebieden zyn. Sy
 vraechden: wilt ghy dan gantschlyck loochenen / dat Iesus
 Christus in het Sacrament is: Ick antwoorde / ick gelooue
 dat Iesus Christus de eeuwige Sone Gods daer niet woon-
 achtich en is.

Op eenen dingsdach daer na was ick ghelept wt der
 gheuanckenisse in de croone / daer een ghenaeemt M. Giche
 ende de Bisschop van Londen met aller neersicheyt ende
 flatteringhe my hebben beproeft / om van God te doen kee-
 ren. Maer ick hebbe haer ydel allegatien verworpen ende
 veracht. Een / die Nicolaus Barton hier / riedt my te doen
 ghelyck hy ghedaen hadde: maer ick antwoorde hem / dat
 ter beter ware voot hem dat hy niet geboren ware: en noch
 ander woorden meer.

Om te be- Doe sandt my M. Giche in den kercker in den thorren
clappen de van Londen. Na dat ick eenen tijt lanck daer gheweest had
tnedeghe- de / soo gheboden my M. Giche ende een ander wt den
nooren des Raet / op de cracht van ghesoorfaemheyt / te segghen of ick
gheloofs. noch man noch wyf kende van mynder secten. Ic antwoor-
 de / Neen ick. Sy vraechden my van veel vrouwen van den
 houe: ende seyden / dattet den Coninck aenghebrachte was /
 dat icker van mynder secten veel kende. Ick seyde dat de
 Conincklike Maestesiept qualick geïnformeert hadde ghe-
 weest.

Daer na vraechde sy my / wie my in den kercker bystant
 ghedaen hadde / ende den raet ghegheuen om vast by myn-
 der meyninghe te bliuen? Ick seyde dat gheen creature
 my den moet ghegheuen hadde: dat oock alle de hulpe / die
 ick

ick in den kercker hadde/door mijn Cameriere gheschiet is. Want als sy by der straten ghinck te Londen/ so hebben de dienders ende leer knechten van de winckels my ghelt ghesonden: maer wie sy waren en weet ick niet. Sy seyden dat ter veel vrouwen ende Jonckvrouwen my ghelt ghesonden hadden. Ick beleet/ dattet waer was/ maer dat ick se niet en kende/ behaften alleen een man die my twee Croonen brachte/ die de Vrouwe van Hertford my sandt: ende een ander die my ontrent anderhalf Croone sandt/ maer ick en kende se niet. Gouen dien (seyde hy) isser in den staet seer veel/ die v bystandt ghedaen hebben. Ick seyde/ het en waren niet.

Dat ghedaen zijnde/ werdt ick op de pijnbanck ghelept/ om dat ick niet beljden en woude/ wie met my eens geuolens waren. Daer wert ick seer langhe ghehouden. Ende om dat ick lichtsamich ghendech was sonder groot misbaer te maken: soo dede de Cancellier selue ende Maester Ritcheden arbejdt selue om my te trecken ende te pijnighen met haer eyghen handen: so dat ick bynaest doot was. Maer de Stadthouder van den Thorren dede my ontbinden: ende terstont viel ick in onmacht/ als een mensche die daer sterft. Na dat ick een luttel wromicheydes ghecreghen hadde/ hield my de Cancellier sprake ontrent twee vren lanch/ daer ick op de Werde lachmeryende my van mynder meyninghe te trecken. Maer de Heere mijn Godt (dien ick ewichlyck dancken sal) heeft my de ghenade ghedaen/ dat ick volstantich bleef/ ende oock bliuen sal (hope ick) tot den eynde toe.

Doer wert ick in een huys ghedraghen/ ende op een bedde ghelecht/ daer ick in mijn teere ledemens groote smerte gheleden hebbe/ so groot (ghelouue ick) als opt mensche hadden. Ick dancke Godt den Heere. De Cancellier warchde my noch eens/ of ick mijn opinie laten woude/ ende ick soude wederom in eeren gheselt zyn/ ende my en soude niets ghebricken. Maer dede ick niet/ hy soude my wederom in den kercker seynen/ ende daer na int vper. Ick seyde hem opt eerste/ dat ick lieue hadde te steruen/ dan mijn ghesooueteghen Godt te veruulichen. Zoo werdt sy ten laetsten wederom in den kercker ghebracht/ daer sy dese nauolghende protestacie schreef.

Ick Anna Askewe/ in vromer hope weet wel/ dat mijn Protestacie barmhertige Vader my gheeft het groot der lichaemlycker pijn. pynen en lydens: nochtans niet so groot als mijn misdaden verdient

De Historien

M. D. Floi. verdient hebben. Ick bekenne dat ick een arm sonder effe heyl
voor sine hooghe **Majesteit** / biddende om zijnder eeuwighe
ghenaden. Ende want ick onrechtelick van den menschen
berwefen ben / om mynder opinien wille / so neme ick den
ewighen **God** (die Hemel ende Aerde ghemaecht heeft)
tot een ghetuyghe / dat ick gheen opinien houde tegh'n zyn
godlyck woort. Ende ick hope in hem / die een wideplde
alder ghenaden is / dat hy my beschermen sal tegen alle opti
men / die mer zyn heylige waerheyt stryden.

Dat ick kettersch gheoordele ben / is / om dat ick bekyde /
dat het **Sacramentisch brood** / na der **Consecracie** van eenen
Paep / is ende blyft altyt broodt : ende sy ghyloouen / dat
als de **Paep** de woorden gesproken heeft / dattet dan niet
meer brood en blyft: maer dattet het lichaem is / dat ghehan
ghien was aent cruyce in vlesch / bloet ende beenen. Welck
ick niet en gelooue / want de artien ons geloofs souden
moeren valsch zyn / daer wdruckelick ghe seyt is / dat hy sude
ter rechter handt **Godts des Vaders** / ende van daer sal hy
romen oordelen de leuende en doodten. **Wiet** na de ketterge /
die ick bekyde die ick houde ende daer ick om steruen moet.
Aengaende het heylige **Nachtmael** des **Heeren** / ick gelooue
dattet een seer nootwendighe gedachtenisse zyns doots en
lydens is. Woort so gelooue ick dock / alle dat myn verlosser
Jesus Christus ghebiet te geloouen. Ten laetsten ghelouue
ick alle de **Schryften** warachtich te zyn / die hy met zyn dier
baer bloet oerseggelt heeft. **Ja** / ghetuck **Paulus** seyt / dat
de **Schryftueren** die hy ons ghelaten heeft / ghenoechsaem
zyn tot onser leeringe en salicheyt. So dat ick ghelouue dat
ons gheen ander waerheyt en ghebreekt / dan dese die ghe
schreuen is: door welke hy zyn ghemeente regiert.

En om dat hyse my geleert heeft mee synen eygen mont
in zyn **Euangelië** / so hebbe icse (door de genade zyns geests)
in mijn herte ghestoten. Ende mijn volmaecte hope is / dat
zyn woort (als **Dauid** sent) een. **Vanteerne** mynder voert
zyn sal. Daer zijnder die segghen / dat ick de **Eucharistie** ver
loochene / of het **Sacrament** der dancksegghinghe: maer so
segghen van my valscheit met grooter erghermessen. **Wae**
ick bekyde ende ghelouue / dat als de **Sacramenten** bedient
zyn ghelyckse **Christus** inghestelt heeft / ende also hyse ons
na ghelaten heeft / dat het een sonderlinghe versterkinghe
voor ons allen is. **Maer** aengaende uwer **Missen** als mense
w ghebruyck: ick segghe ende bekyde / dat het den alder
grouwelick

Psalm. 118

grouwelicksten Afgod is/ die ter werelt is. Want mijnen *M. D. iijl.*
 God en wilt niet gheberen zyn met den tanden / ende hy en
 sterft wederom niet meer. Ende ick ben bereyt den doot te
 steruen/op tghene dat ick geseyt ende beleiden hebbe.

See sy ghedoot wert/spraek sy dit nauolgende gebet met *Een gebet.*
 vperigher herten/ ende seyde: O Heer/ ick heb nu meer v:
 anden dan hayen op mijn hooft: maer laet niet toe dat ick
 van hen met ydel redenen overwonnen werde. Maer sijn
 ghy voor my/want ick hope alleen in v. *115* *116*
 Plaes/ ick ben uwe
 arme schepsel. O soete Heere/ gheeft my alcht vrymoedic:
 hepdt te verachten die tegen my opstaen / want in v is alle
 mijn behagen. O Heere/ ick begeere met goeder herten/ dat
 ghy door uwe barmhertige goetheyt vergenen wilt den ge:
 nen die my leedt doen oft gedaen hebben. *117*
 Opent oock haer
 oogen/ die beswaert en ouervallen zyn met blindheyt/ op dat
 sy hier na moghen doen / dat v behagelick is: ende dat uwe
 waerheyt in dit Coninckrijk eenmael verschijne/ alle men:
 schelicke versteringhe wt gheworpen zijnde. O Heere also
 moetet gheschien.

Op die selfde tijt zyn daer oock dize godurnchtige man:
 nē/ Johan Facels/ Nicolaus van Otterbē/ en Johan Adlam
 ghewangen / om dat sy de schandelicke afgoderie der beel:
 den straffen/ ende de beelden/ gelyck de goddelicke Schrif:
 tuere doet verworpen ende veruloecten.

So zyn dan/ ten laetsen Anna Askewe/ en dese dize vro:
 me mannen veroordeelt geweest ter doot/ ende ghelyckelick *Anderē*
 om de ghetuyghenisse des Euangelischer warachtheydts *met Askē*
 verbrant: ende hebben so goets moets ter doot gegaen/ datse *we geboot.*
 midden in de vperighe vlamme den Almachtigen ewigen
 God met lieflicker ghesanck loefden ende presen.

Op de selfde tijt en vre isser in de wolckē des Hemels een
 seer wonderlick misbaer geboort: ende God de Heere heeft
 van sonden aen / den doot zijnder ontschuldigher ghetuy:
 ghen ghewroken / voor der menschen ooghen / aen eenen
 ontsinnighen heere van Roodwolck ende zijnen sone / tot
 een exempel ende voorbeeld van allen anderen die den Hee:
 re Christi Jesu/ in syne lidmaten vervolgen / moorden en
 de dooden.

So hebben dese vrome Martelaers haer leuen ter eeren
 Gods ende zijns Euangeliums opghoeffert / int Jaer ons
 Heeren/ *M. D.* ende ploiden seshiendē dach des maents
 July.

Onder alle Steden van Brancrtyck daer het Euangeli-
um Jesu Christi eenichsins gheleert is geweest/
ende die het woord Gods olytichlyck aenghenomen
hebben/ is bysonder de Stadt van Melden/ te reke-
nen: welke in Brita ghelegghen is/ aen de Riviere Marron/
zhen mylen van Parys. Want onder alle de heerlychheyt
des boosen Antichrists zinder seer luttel Steden/ daer de
Godsalighe keertinghe met soo grooten vlyticheyt gheleert/
met soo grooten ypericheyt ontfanghen/ soo lichtelijck ver-
meerdert/ ende met sulcker stantuafticheyt beschermt ende
behouden is gheweest.

De Bis-
schop was
geloouich.

De oorsaken/ door welke Godt de Heer dese Stadt ver-
licht heeft met de claerheyt zjns woorts/ is dese. Gulielmus
Biconnet was Bisschop ouer dese Stadt gheselt/ een ghe-
leert man/ vlytich om de waerheyt te bekennen/ ende gene-
ghen om de selfde te verbieden. Dese als hy int beghinsel
zjns Bisdoms/ ghelyck eenen goeden Herder betaemt/ zjn
kercken onder het Bisdom ghelegghen/ ghinc besoecken/ sa
beuant hy het volck gantsch van de kennisse Gods verurceet
ende verclaren: wantse van de Minderbroers ende ander
Sedelsacken alleen gheleert worden/ het ghene/ dat tot haer
Cloosters profijt/ ende haer buycken te vullen/ diende. Als
nu de Bisschop haer schalckheyt ende bedroch aenmerckte/
heeft hy haer/ door eenen heylighen huer bewoghen wesen-
de/ in zjn gantsch Bisdom verboden te prediken/ ende heeft
in haer plaetsen andere Goddurchtighe/ verstandighe/ ghe-
leerde mannen geroepen. Onder den welke was Jacobus
faber Stapulensis/ Michael Arandensis/ Martialis ende
Gerardus Rufus/ door welke vlyticheyt neersticheydt/ ende
oock door des Bisschops goede gheneghentheyt/ die self de
waerheyt Gods vercondichde/ en gheenen cost en spaerde/
om bequame Soecken hier toe te gheertigen/ is de kennisse
des heyligen Euangeliums seer verbreyt begonnen te wor-
den. Ende door het gantsche Conincryck is de lofweerdighe
saem ghecomen: dat den sommigen seer lief om hoorren
was/ maer de andere seer verbitterde ende ergherde.

De Bis-
schop ver-
biedt de
Moniken
te prediken

Soo heeft nochtans dat zaet des Euangeliums/ dwelck
ouder de Ghemeynde ghesaeyt was/ daghelijcks meer ende
meer opghesproten/ ende tot vertroostinghe ende salcheyt
der menicoenen/ oueruloedighe vruchten voortgebrachtes

tot dat de Sathan / den Prince der duysternissen / ende een **M. D. xlvi.**
 vpant des salighen lichts / den val zijns sijcks aenmerchte /
 ende zyn ghewoonlycke instrumenten began te besighen /
 namelick / de Grande Moniken / die den Siffchop Sicon-
 net in den hoochsten Raedt doen roepen / ende van heiterie
 beschuldicht hebben. Tot dese Moniken hebbe haer toege-
 noecht de Sorbonische Doctoren / ende andere vpanden des
 Euangelischer warachticheyts. Dese instrumente des Dup-
 uels hebben eerst den Siffchop aengerochten / den welken
 sy lichtelijck tot den afual ghebracht hebben. Daerna heb-
 bense de andere met inder ghewelt aengheualen: Die sy
 int gheloude vast ende sterck vonden / zyn de sommige daer
 van verbiant gheworden / onder welken een Jonghelinck
 was / een Schoolmeester / Meester Jacob ghenaeint / welke
 met sulcker neersichheydt de leeringhe des warachticheyts
 vorderde / dat hy aldererst te Parth is verbiant gheweest /
 om de rechte leeringhe des Auontmaels / die doe onder seer
 wepnich menschen bekent is gheweest. De sommige zyn
 ghegeeffelt geweest / de andere met grooter schande / op een
 Schaut ghestelt / oft veriaecht / oft wt gansch Wanckrijck
 ghebannen. Ja de vpanden des Euangeliums en hebben
 niet af ghelaten / voor dat de vishheydt van de waerheydt te
 verbieden / ontnomen / ende dat klaer licht / ende de salich-
 makende kennisse / welcke te voren soo schoon opghegaen
 was / nu gantschelijck verplet ende wtghebluscht was.

Rochtans en hebbense met allen haren arbeyt so veel niet
 konnen doen / dat se de kennisse des warachticheyts / die in
 veel menschen herten ghecleeft ende ghepiet was / conder
 wtroepen ofte wtwissen. Want de goede mensche / wiens
 herten de vrees Gods met dese kennisse beseten hadde / als
 sy saghen / dat de waerheyt int openbaer geen plaetse meer
 en hadde: hebbense beghinnen heymelijcke vergaderingen
 met malcanderen te houden / na het exempel der Propheten /
 die onder Achab gheweest zyn / ende der Christenen / die in
 de eerste opwassende kercke gheweest zyn / ende op sulcker
 wijs / om de grouwelijcke veruolghinghe wille / heymelijcke
 plaetsen ghesocht hebben / die daer bequaem waren om te
 bidden. Alsoo hebben oock dese Goduruchighe lieden / na
 de macht ende bequaemheydt dese conden erghen / nu in
 huys / dan in een hol / somtijlen erghens in een wijngaert
 ofte Bosschagie te samen ghecomen. In soodanighen ver-
 gaderinghe heeft de ghene / die in de heylighe Schrifsture
P ij alder-

Jacobus
 Pauane/
 soekt in
 Jaer M.
 D. XLV.

heymelijcke
 vergade-
 ringhe.

De Historien

M. D. lvi. aldermeest beuaren waer en anderē niet den woorde Gods verrooft/ vermaent/ ende gheleert. Als dan sulcks ghedaent was/ hebben se eendrachtelick seer vperlich den Heere gebeden: alstjt voor haer nemende ende hopende dat Franckryck binnen cortē tijden het Euangelium soude ontfangen/ ende niet langher dat hoos ende godloos ghewelt des Antichristis verdraghen.

Ten laetsten als sy lange tijt verwacht hadden/ en datter gantsch gheen beteringe oft veranderinghe des Religioens en quam / so dat de leelijcke supersticien ende schandelijcke growel van den Paus inghebracht / dagelijc vermeerderd ende beuesticht wart: hebben sommige onder haer die wat vperigher waren van gheeste / ende die haer seluen van het beghinset af darsē de kennisse des waerheydes ontfanghen hadden / van alle afgoderie onbesmet ghehouden hadden/ begonnen een seker ordinantie van een Christelijcke kercke te onderhouden/ int Jaer ons Heeren/ **M. D. en xvi.** Om dit se beghinnen/ heeft hen een bysonder oorsake daer toe ghesweeft / die weggenomen schoon Ordinantie der walscher Kercken te Straesburch inghestelt / die by een vegelijc in der godsakeheyt vernaemt is/ welke oock etlijcke van haer besocht hadden en neer sielick doosien. De bysonderlickste beschickers en regeerders van desen gantschen handel/ waren Stephanus Manginus/ een seer goet man/ en oudt van jaer/ Petrus de Clerc een wolle bereyder van zyn ambacht/ maer in de heylighe Schriftuere seer wel gheoeffent / in de tale diemen in Franckryck ghemeenlick bruickt. Dese hebben met sommige anderē tot veertich ofte vijftich toe / raet gehouden om een Diender onder haer te verkiezen/ die haer het woort Gods soude vercondigen en de Sacramenten wredelyc. Welck sy oock niet lichtelick ende onbedachtelick oft schielick begonnē hebben. Want als sy gheelijck met eendrachtigher herten sommighe dachhen lanck met vasten/ ende bidden ouerghbracht hadden/ so is Petrus de Clerck met ghemeynder stemmen tot een Diender vercoien: welcke zyn beroep seer neer sielick en vlijtichlick heeft volbracht/ ende alle de broeders des Bondaechs ende heylighdaechs te samen vergadert in Stephanus Manginus huys. In sulcken vergaderinghe leyde hy de Schriftuere haer wt / na beghenade ende het verstante dat hem van God ghegheuen was. Van spraken se oock ghelijckelijc haer ghebeden toe. **God Almachtich**: sy songhen Psalmen ende geestelicke Liedcken.

Stephanus
Manginus/ Petrus
de Clerck.

Petrus
wort tot een
Diender
vercoien.

Vredkens. Daer hebben se het Nuontmael eens oft twee mael gheschikt van Christus inghestelt is / ghehouden / na datse beloeft hadden de Papisische afgoderie niet meer aen te hanghen.

So heeft dan dese cleynre vergaderinge binnen corten tije so aangewassen / datter beuonden zijn geweest het getal van diepe ofte vierhondert mensche / onder mannen ende wijuen / ionck ende ondt / die daer te samen quamen / niet alleen wt der stadt / maer oock wt de dorpen vijf of ses mijlen int ronder / welke de vorseke is gheueft / datse door eenighe hoose menschen verlant ende aenghedaghen zijn gheueft. Waer af sy oock van sommighe goetgongstige menschen geware sechout zijn / dat sy haer van de lysten ende laghen wachten souden. Maer sy heoben gheantwoort / dat alle de hapien haers hoofts ghetelt waren / ende dat het selfde geschieden soude dat den Heere beliefde.

In Jaer M. D. xlvj. des achtfden daerhs Septentvris / welchen dach de Papisfen de gheboortnisse des maghers Marie gheherlicht hebben / des mo:ghens ontrent seuen vrien isser een bode tot de Ouericheyt ghecomen / seggender datse nu begonnet te vergaderen. Als dat de Ouericheyt hoorde: zijn sy en de Ampriman ghecomen met zijn dienders ende Scharianten: ende oock de Prouost ofse Goode roede (so men he noemt die het lant verlich houdt van Moorders ende gheboeste) met zijn dienders ende knechten.

Dese zijn tot Manginus hups ghecomen / ende zijn in de camer gegaen / daer de andere vergadert waren. Petrus sepe de de ghemeynte wt ende beduyde haer een plaetse wt den eersten brief Pauli tot den Corinthen. Sy bleuen een wyl tije staen seer stille / als of sy verwondert geweest hadden. Ten laetste heeft de Ouericheyt gewaerhc / war alle de lie: de daer maecten / waerom datse tot haerder kerche niet en ginghen? Sy doen sepe Petrus / het gene dat ghy nu siet. Maer hout v een wepnich stille tot dat wy dit geepndiche hebben.

Doer sepe de andere / ghy sult met ons genangen garm. Wel aen sepe de Petrus / is datter den Heere also behaecher ende heeft hem ter stont laten knoopen ende binden. De selfe de saechtmoedicheyt hebben de andere doch nagheuoeliche: so mannen ende wiouder tot wder en ofstich int gheral. Onder desen was een meysche die noch door de ionckheyt af en wiste niet wat grooter haer dat de waerheid den

M. D. xlvj. woorts Gods verdrucht wert. Dese alse sach dat se daerom gheuanghen ghelepdte worde/om dat se in so heylighen ende eerlicken vergaderinghe mede gheweest hadde/ seyde se tot de Ouericheyt: Haddet ghy my in een Goedeel ofte andere oneerlicke plaetse gheuonden/ ghy en souden my aldus niet doen binden hebben. Maer de Ouerheyt heeft haer doen swijghen: ende so is dese gantsche menichte in des Stads ghenaukenisse ghelepdte. Het scheen een seer wonderlijck dinck te zyn om aen te sien / so veel menschen van mans en vrouwen so ghewillichlijck ende saecht moedichlijck van so luttel Dieners ghelepdte te worden. Want hadden sy eenighe wederspannicheyt ghewilt oft betoont / sy souden lichreliek van de ouders ende vrienden die in de Stadt waren/ verlost gheweest hebben. Maer dat en hebben se gheen sijn ghewilt / Na sy zyn vollijck ende blindelijck ouer de straten ghegaen/ singhende Psalmen/ende in sonderheyt den Ixix. Psalm/ Heere de Heydenen zyn in dijn erfgoed ghecomen/ sy hebben uwen heylighen Tempel besmet.

Hoere zyn wij / maer niet de Christenen

Soige der Papisten.

Als sy nu inden kercker besloten waren / heeftmen haer beginnen te onderuragen van haer vergaderinghen. Onder andere/daer sy haer in beschuldichden/was het swaerste en meeste hooftstuck/dat sy het Auondmael des Heeren ghehouden hadden. Hier en derfmen niet vrighen/ hoe dat de Papen en Moniken/om dat stuck alleen beroert waren/en vergramt/als sy sagen dat se aldus gantsch in verachtinghe comen souden/als dese haer groote weerdicheyt die sy dus langhe onuerhindert en onuermindert bewaert hadden/ nu vallen soude in de handen der ongeleerden en Ambachtstieden: dat oock dat vette Sacrificium/ dat niet ter ghedachtenisse Christi ghehouden wort / maer om de kuercken en den luyck te doorzien/dat/ dat als een roock verdwynen soude.

Wreetheyt

Alfmen nu al onderuracht hadde/dat tot der verdruchinghe der onnooselheyt en des warachticheyts dienen mocht/ herfmen se als Schapen ende Tammekens ghebonden op eenen wagh gheworpen/ sonder stroo ofte eenich ander dinck/daerse eenich gemak op mochten hebben. Ende also zyn se sonder eenich stille houden ende vertoeuen/strac met grooter snellicheyt na Parijs gheuoert: also dat sommighe van hen/ die dood ontheyt en veel arbeerts kranachtich waren/nu door den swaren wech/ende het hutsen des wagens/ seer ghebroken ende verstant waren / eer dat se noch op de pynbauck/daer men se ondersoeken soude/geweest hadden:

daerse

daerse namaels gheen cleyn tormenten gheleden hebben/ ende bysonder de veerthien mannen / die van den hooghden Raet van Parÿs ter doot verwesen zijn gheworden.

Dese zijn met namen gheweest/ Perrus de Clerck/ Stephanus Manginus/ Jacob Sucher/ Joan Sissebar/ Heinrich Hutinot/ Thomas Honoratus/ Johan Soudouijn/ Johan Fleisch/ Johan Piquer/ Perrus Piquer/ Johan Matheson/ Philippus Petit/ Michael Caillou/ ende Franciscus de Clerck/ die alle te samen haer vonnis ontfangen hebben/ datse op een horde ghesleppt/ leuendich verbrandt soude worde/ te Melden op de groote meret/ op een bequaem plaetse / aldernaest het huys van Manginus / daerse haer vergaderinghe ghehouden hadden.

De andere/ die in de Gods salighe leeringhe soo vast ende volstandich niet en bleue/ en hebben so straffen vonnis niet ghehad/ welke nochtans menigherley is gheweest. Want de sommighe zijn ghegheeffelt/ de andere gebannen/ etliche zynder gheeffelt tot grooter schande / datse aenschouwers souden / zijn van den doot der voorgheuoender mannen/ onder welcken een was / die onder zijn oexelen ghebonden/ ende also opghehanghen met eenen strop om synen hals/ de andere soude sien dooden. Sommige vrouwen zijn oock ghewesen met het vonnis / dat sy haer mannen met schanden souden sien omme brenghen.

Ten laetsten heeft den Raet oock ghewesen ende geoordeelt/ dat Manginus huys daer sy plegghen te vergaderen/ te gronde toe afgheworpen soude worden / tot een ewighe omgewor memorie ende ghehueghenisse van sulcker booser daet (soo pen. zijt noemden) ende datmen in die plaetse een Capelle timmeren soude/ daermen ter eeren van haren grooten Afgod/ die sy wt het broot self scheppen ende maken/ alle donderdaghe een Sacraments Misse doen soude/ daermen renten toe stellen soude wt het goet der ghenen/ dien lijf ende goet seer wreedelijck ontnomen werde. Dit is het ghene dat in dat heerlijcke Parÿsche vonnis besloten is.

Als dese sentencie van den Raet gegeven was/ so en heeft de Dupuel niet te vreden gheweest met het bloet der Sheerrechtighen / siende dat daermede niet wtghericht en soude zijn/ dat zijn rijck soude verstercken: maer veel meer/ dat hy verwonnen ende beschaemt soude worden / waert dat dese in de belijdenisse des warachtrichedts stantuaestich bleuen. Soo heeft hy alle manieren ondersocht/ om haer daer af te brenghen.

M. D. xlvj brengen/ende haer stantuafticheyt te blyngen/ als hyse ghesweldichlick niet breken en conde. So heeft hy als een Jure te ende ingeuer van alle quaden raet/ben sterckers geradef datse dese veerthien/die ter doot verwesen ware/in de sloofstereu schicken/ende schepden den eenen van den anderen/ende alsoo een pegghelick bysonder beproeuen souden.

Hier ryde
de Esels
op Muple

Maer also zyt al besocht hadden/en bevonden dese mannen stantuaftelick ende onwanckelbaer/en datmen se geen fins van haer ghelooie mochte af brenghen : soo hebben se hen Gillis Gerthelot den Prouoost ouergheleuert om te Weiden te brengen/ende daer het vonnis te volcomen. En dese veerthien mannen zyn op een waghen gheleydt / ende op dat syse alle verdrict souden aen doen /ende van allen troost beroouen: zyn der twee Sorbonisten/Doctoor Mallard/ende Doctoor Picard/op Muplen sittende/by den waghen ghereben /sonder ophouden met haer schandelicke woorden aenualende/om den goduruchtighen van den gebooue te verlepden/alsoo dat Petrus de Clerck met gramtigger gemoet tot Picard riep: Saet van ons ghy Sathans/en en verhindert ons niet/in de ghedachtenisse onses Gods te ouerdencken.

Een geloouich man wt den bos sche.

De wyle datse nu dese verdrictelicke reyse deden met grooter moepte/pyne ende dock becoringhe : soo isser van Godt een dinck gheschiet/dat weerdich is om te vertellen: welck die arme menschen/die nu van gheeste ende met den lichaem ser gequelt/benaut ende vol verdricts waren / seer heeft versterckt ende moedich gemaect. Want doe sy door het Gofsch van Vuren/dat drie mylen van Parys is/voeret is haer een teghen gecomen wt het naefte Dorp Couberon die een Weuer van zyn ambacht was : dese loopende by de waghen heeft haer vermaent/dat sy wiomeke in de belijdenisse des waerhepts blyuen souden ende volherden. Myn Broeders ende vrienden/seyde hy/weest wel ghemoet ende sterck van herten/weest niet versaecht den Euangelio/ghelyck behoort/ een wghmoedich ghetuyghenisse te gheuen. Maer want de waghen met grooter snellicheyt voort woer alsoo dat hy van den voo:gaenden niet wel gehoort en conde worden:so heeft hy zyn handt om hooghe ghesseken/en luyde gheropen. Broeders weest hem gedac nich die daer bouen in den hemel is. De Scharianten ende knechten die den Prouoost volchden / denckende datter een Lutheriaen was/ hebben sy hem sonder vragen gebonden/ ende op den waghen

waghen geworpen/daer die aldaer misdadlicke op lagen/

M. D. Hoij

Die zijn de wonderlijcke weggen des Heeren / ende niemant beken/dan alleen den ghenen/die zijn wille en voorlichticheyt beprouen ende beuinden. Want dese mensche die door sulcken godliken vperlicheyt hen betegent is/heefe haer slauherlicheyt ende crankmoedicheyt alsoo versoet/verrooft ende versterck/ Ja haer crachten alsoo vernieut/dat de sommighe beleiden/dat deses menschen toecoemst haer soo vermarckt heeft/oster een Enghel wt den Hemel a haer gesonden gheweest hadde/om haer te vertroosten. Ende die te voren door groote droeffnisse stille sweghen/ hebbe doe begonnen haer hooft op te steken/ende te verblissen in den heylighen gheest. So heeft dese ambachtsman/ comende wt de wilde Goffhagie / haer een seer stercken moet ghegheuen om het Euangelium Jesu Christi te beschermen. Daer na als sy in het Doyp te Liuren quamen/ als het volck met hoopen na den wech toe liep/daer de waghens voeren/ende desen mensche sagen/die sy wel kende: riepen sommighe/dat hy een Luthersaen was/ende beter verdient hadde gebiant te worden/dan eenighe die daer by hōsaten. Welck den Proouost ende zijn diender daer toe geporet heeft/dat sy hem vaster ghebonden hebben.

Ordeel
des volcks.

Als sy nu te Melden ghecomen zijn/heeftmense wederom in den kercker ghesloten/en op de pijnbanck ghelept en ghepynacht/ende onderuraecht/sonderlinge dese veerthiermannen:welcke nochtans niemant beclapt hebben der ghenen die de Euangelische leeringha aenghenomen hadden. De wyle dat se op den pijnbanck gherreckt ende gheschuerd werden/was daer een van haer luyden/die met vromer herten den pijnighers ende Henckers toe gheroepen heeft / en vermaent dat se dat onsalich lichaem niet sparen en souden/dat soo seer den gheest/en de wille zijns Scheppers. wederspannich gheweest hadde.

Vromich

Des anderen daechs als mense ter doot brenghen soude/ hebben de Doctoren wederom beginnen te disputeren met haer/sonderlinge van het Anontmael. Daer Picart ende die andere en wiffen gantsch niet wat sy segghen souden/ als Petrus de Clerc van haer waerde/wat groat dat haer veranderinge ofte transsubstantia hadde:ende waer wt dat zijt wiffen/of se ooc als sy het broot aten/en den wijn droncken/eenighe sprake van vlesch ofte bloet gheuoelden.

Ten laetsten heeftmense dit voorghhouden/die so wis Slechten
in des

De Historien

M. D. xxi. In der Misspaven ooren wat luyfseren/ dat is/ haer souden
 biechten wouden / dat dese renighe ghenade gheschiedt sou-
 de/naemelijck/datmen haer tongen niet wt snijden en soude:
 Zoo zynder van de voorgheuoemde veerthien / seuen ghes-
 weest/die door eenighe crancmoedicheyt/of om dat sy dach-
 ten datter niet veel aen ghelegghen was/ de voorghehouden
 conditie aengenomen hebben/mer grooter droeffenisse van
 den anderen / die door gheenderhande diepghementen ofte
 beloften wijcken en wouden.

**De tonghe
 wtghesne-
 den zynd./
 spreect.**

Des achtermiddachs ontrent de tweede ure/zijnse wt den
 kercker ghebracht. Doen epschede de Hencker van Stephe-
 no Mangino eerst de tonghe: welke hy gheern voortstak.
 Ende alsse de Hencker wtgesneden hadde/spoude Man-
 nus het bloet wt/ende sprack noch so beschedelick datmen
 hem wel verstaen mocht dymael / segghende: Den naem
 des Heeren sy ghepisen. Ende is terstont op een horde ge-
 worpen (ghelijck oock Petrus de Clerck werdt ghedaen)
 ende wech ghesleppt : die andere werden op eenen wagh
 gheuoert. Maer die ter doot niet en waren verwesen/zijn
 terstont achter te voete gheuolcht/tot op de groote Mercke
 toe. Daer waren op de Merck recht teghen het huys Man-
 gini ouer / veerthien Salgghen opghericht int vondt rinck
 gewijs: ende noch een ander Salghe wat voorder van dese
 verscheden/ daermen den Jonghelinck Michael Piquer/
 onder de ocrelen aen hanghen soude / dien sy haer schaem-
 den te verbranden om zyn ionckheyt wille.

**Mercke
 boch.**

Doen hebben de Henckers haer aenghebonden als
 Schaepkens diemen op offeren soude . Ende want sy/ die
 haer tonghen wtghesneden waren/den Heere loefden/ende
 die andere Psalmen songhen: soo begonnen de Misspaven
 ghelijck dulle ende verwaede lieden/ oock te roepen ende te
 singhen/ O salutaris hostia/ende Salve regina/ ende sulcke
 schandelicke Sodaslasteringhen meer : ende en hebben van
 dit grouwelijck ghechyt niet eer opgehouden/voor dat dese
 heplighe offerhanden in eenen soeten rueck/door den ypere
 verstonden/zijn gheweest.

**Processie
 draghen.**

Maer des anderē daechs/welcke is den achtsten dach des
 Maents/hebben de vpanden des Euangeliums/ als oft sy
 haer dinghen wel beschickt hadden/een heerliche pompeuse
 Processie ghediaghen/als of sy de waerheyt nu geuanghet
 in een riuympe gelept hadden. In dese Processie hebbense
 haer Hostie omme gediagen/mer ontallicke veel heerfen en
 corten

toetsen vereiert ende verlicht. Als sy nu quamen ter plaetsen/ daer dese heylighe Martelaren verbrandt waren/ daer het nyer doe noch gloeyde ende brande: soo hebben sy haer Hostie daer neder gheselt. Daer heeft Picart op een Priedickstoel geelommen/welcke met gouden laken bouen ouer behangen was/op dat de Sonne op zyn hooft niet schynen en soude. Daer heeft dese heerlycke ende wyse Doctor beghinnen te prediken ende te schelden teghen den ghenen die daer verbrandt waren: segghende/dattet ter salicheydt van noode was/darmen ghelooouen moest/dat dese in het diepste der Hellen verdoemt waren: ende / al quamer een Enghel wt den Hemel die anders seyde / men soude hem niet ghelooouen: Ja dat Godt gheen Godt en soude zyn/ waert dat hyse niet in der ewichydt en verdoemde. Maer met alle haer blasen en kraken en hebbense de vrouwe/wiens mans verbrant waren/daer toe niet connen brengen/ dat sy sulcks oock belyden souden: maer hebben veel meer daer teghen gheseyt/datse in alle de tijt / die sy met haer mans ouerghebracht hadden/van hen niet anders ghesien en hebben/dat de vreesse Gods ende alle Godsalicheyt/ na welke pimmers de ewighe verdoemenisse niet en plach te volghen.

Dese bloetghierighe menschen en waren noch niet versabicht/al haddense dit onschuldich bloet wtgheflost: maer sy hebben voort met aller vlijcheydt gearbeyt als grijpens de Woluen/om de cudde des Heeren te verdrucken ende te dooden/ende also zyn ersgoet te vernielen. Soos zyn der seer veel/die door de groocheyt ende wreetheyt der veruolghinghen vooruluchtich gheweest zyn tot ander Steden/verre ende na by ghelegghen: welcke verstroynghe den Euangelio seer profytelyck ende oorbortlyck gheweest is. Want een peghelyck heeft/ na de bequaemheydt ende ghelegghenheyt die hy conde ghecryghen/ de waerheydt betuycht/ beleben/ ende gheuordert: ghelyck als Pharon Manginus te Orlens ende in ander plaetsen ghedaen heeft met grooter vpericheydt: ghelyck als oock Petrus Son pain hem ghezadt ende ghedragghen heeft te Aubignau / die namaels te Parys verbrant is gheworden.

Sanctin Nivet.

Sanctin Nivet van Meaux in Gise gheboren: als de voorghenouende veerthsen verbrant waren/ende hy in de voorschreuen Stadt ghesocht werdt/ heeft hy

me

M. S. 1107.

Der Pape
ste oordeel
van de Ges
loouighen.

M. D. xlvij medt zyn huyfzontwe voor een tyde lanck verthroeken in een
 Euangelisch landt. Maer als hy beuant dat hy in de stadt
 van Montbeliard gheen profijt doen en conde / om dat hy
 krank van leden was/ende geen groot werck doen en con-
 de/soo heeft hy willen weder keeren. De Dienaer des gods
 delicken woorts/ende oock zyn epgen huyfzouwe hebben
 hem ontraden. Welcken hy gheantwoort heeft: datse daer
 een oorfake was datse so vperich niet en waren om Godts
 woort ende eere te verbreyden. Want voorwaer onder het
 crupce is Gods woort de herten meer ontfiekende.

**Godts
 woort is
 onder het
 crupce
 crachtichst.**

So is hy dan wederom tot Meaux ghegaen: ende in een
 Surcht/die in de selfde plaetse is/tot Sinte Martijns siel-
 de hy te coopen sommighe cleyn coopmanschappen in de
 openbaer strate des Surchts. Terfount wert hy bekent ende
 ghevanckelick ghenomen: ende zyn Proces was haest vol-
 maect: want hy beleet veel meer dan de Rechters wel wou-
 den hooren.

Onder ander saken is dat weerdich om te aenmercken/
 dat hy eens een redene voorgestelt hadde / ende als hem de
 Rechters vraechden om hem te vernaren: wist ghy dat susti-
 neren oft verantwooiden? so heeft hy hen gesept/ende ghy
 mijn heeren/soudt ghyt wel derren loochenen/dat so open-
 baerlich warachtich is.

Oock als men hem beualt gracie te bidden: so hadt hy oot-
 moedelick de Rechters/soo wel te Meaux/als oock te Pa-
 ris / dat sy om de eere Godts medelijden wouden hebben
 ouer haer epghen sielen/ ende om haer salicheyt denken:
 want sy so veel onnoosel bloets ghestort hadden/ oorloges
 de teghen Jesum Christus ende zyn heyllich Euangelium.

De Stadhouder van Meaux siende de vromicheyt van
 desen man (welcke hy seyde/dat erger was/dan alle de voor-
 noemde veerhien tsamen) hadt meester Peter Tiset den
 President/datme hem niet en soude laten steruē te Meaux/
 van vreesen dat(soo hy seyde) dese hartneckige mensche het
 volck mochte verderuen: dat is/het ghemeyn volck mochte
 sichten. So dede sy hem steruen te Paris/ontrent den jaere
M. D. ende. xlvj.

Leonhard P. aro.

Mester Leonhard van Piaten by Lemouick ghebooren/
 een seer gheleert man. Dese is int Jaer ons Salich-
 makers

makere *M. D.* ende vloeg, in de maent Julio gheuanghen in een stad van Burgondien/Sar gheheeten/gelegen aen de *M. D. vloeg* Steutere/de Sepne. Ho werdt verraden van twee valsche broeders/die met hem van Dinuioens tot die stad toe gecomen waren. Als hem nu de Wymptman des stads/van al-Perkel onle artikelen des Christelicken Religioens onderurraecht/ender de vaq de hy op a's staaruaestelick zyn belijdenisse ghedaen hadde: sche broe: zyn tot hem de Moniken ende ander geueynsde Hypocri: ders, ten ghecomen. Welcke als sy van haer valscheyt ende boos ghelooue vermonnen waren / hebben sy door de cracht des waerhepts eenigerley wys hem een geturge des Euangels: ums moeten bekenneu. Maer daer door en is hy niet vij gelaten : maer tot den hoochsten Staet van Parijs versou: den/is hy van den Staet verdoemt leuendich verbrant te worden. Dewelc soek geschiet is int Jaer *M. D.* ende vloeg. In de maent Augusto: ende hy heeft tot den laetsten adem soe de Euangelische waerhept beleden en beschermt.

Heuen Poulliot.

STenen Poulliot geboren van der stede van S. Aubert hy Caudebeke in Normandien/is van daer getrocken te Meaux in Brie/daer hy niet lange son: der veruolglaghe is gheweest. So is hy ghedwonghe te vertrecken:ende ghinck tot ier Fere in Tretenops/vper mssen van Hoiffons:daer hy gheuanghen wert/ende ghesonden na Parijs/ende wert in groeter benaetheyt en cartuichent albaer ghehouden. Alst nu de heeren des Par: laments voor quam: so creech hy een sentencie, dat men hem zyn ronghe soude af snijden/ende al leuendich verbranden. Men leyde hem op zyn schouderen eenen pack met boeck:/met welcke hy verbrant wert.

Als hy nu de geuanchenisse gheleyde wert / eermen hem de tonghe af sneet/ seyde hy/claghende aldus: en laes mijn Godt / is de werelt noch in dupsternisse? bekennt sy noch de wa: rheyt niet?

Ten laetsten is hy ghebracht gheweest op de plaets/ te Maubert genaemt/ende albaer om de Euan: gelische waerhept verbrant/indē Jare dup: sent vjsho: adert seuenenveertich.

Jan

A. D. xlog

Jan Sugier/ gheboren van een plaetse genaemt Fou-
mal/welck is een Dorp int lant van Kuvergne / was
ghetuanghen om de Euangeltische waerheydt/ by des
Conincks van Branchrickes Officiers te Siene van
Montferrand. Maer hy brack wt der gheuanckenisse/ met
noch een ander man om der selfder sake aldaer geuangen/
welcke des nachts ten eerste ouer de mueren spranck sonder
hem te quetsen. Maer Sugier hem na springhende/ brack
een zinder beenen / daerom ontquam hy met grooter pijn
ende swaricheyt. En bouen al so wast hem een groote pijn/
dat hem dochte / dat hy so schandelyck ontuloden was de
beroevinghe / daer hem God toe geroepen hadde/om synen
Naem te belijden: en beclacchder dickmaels en menichwer-
uen/ segghende/waert dat hem Godt so veel tijts gunde/ hy
woude sulcken schande met ghewillighe ghehoorsaemheyt
verghelden. Welck hy oock namaels wel bewesen heeft.
Want cortelyck daer na is hy wederom van de Dienaers
des Officiers van Montferrand ghetuangen/ ende heeft
seer wromelyck de waerheyt beleden ende voorghestaen.

Wederom
geuangen.

Als nu zyn Proces gemaect was/ is hy na Paris ghe-
fonden / ende in de gheuanckenisse / In Conciergerie ghe-
naemt/ghesloten:ende wert aldaer van M. Peter Usset ons
deruraecht / die doen ter tydt de eerste President van den
Parlamente was. Als nu het Parlament aensach/ dat hy
standtrauffich ende onwankelbaer bleef in den ghelouue/
hebben sy hem verwesen in de stede van Jffoere leuendich
verbrandt te worden/ tsamen met zyn Soecken die by hem
ghewonden waren: ende dat zyn goet verbuert soude zyn/
ende opghenomen tot des Conincks profyete.

Doen wert Sugier wederom ghebracht in de voorsepde
stede van Jffoer. Daer is oock gheromen de Inquisiteur
(Orri ghenaemt) een verouderde vpant des waerhepts: en
predicte dit openbaer op de Merckt/dat een peggelick hem
wel mochte wachten/van het bedroch deser Lutheranen.

De Inqui-
siteur tot
den volcke.

Want in der waerheyt/ sept hy/ al dat sy segghen/ dat is
warachtich/maer in tghene dat sy lochenen/ daer is de walf-
heyt in ghelegghen. Hy comen wel met ons ouer een/ in dien
dat wy ghelouuen dat Godt almachtich ende warachtich
is: dat Christus de Salickmaker des werelts is: dat de heyl-
lyghe Schryfture door den heylighen Gheest gheopenbaert
is: ende oock in alle datter in de articulen onses gheloofs
begrepen

begrepen is. Maer hier is het veyn/namelyck/int loothe-
nen. Want als sy u sullen seggen/ dat God niet in de heylighe
ghe Hofstie is: als sy het Wagerper loochenen: ende de Par-
boenen van onsen heyligen Vader den Paus: de aentoeppin-
ge der Heyligen: ende ander insettingen ende Decreten ge-
ordineert ende beuesticht by onse Moeder de Heylige here
ke: daer is haer dwalinge in ghelegen. Daerom is dat ick u
vermane/ dat ghy v al tsamen daer van sout wachten.

Alsoo vermaende dese valsche ende bedrieghelycke Pro-
pheet dat arm onuerstandich volc/ gelyck zyn maniere van
doen is/ waer hy coemt. Als nu het wonnis des Parlaments
tegen Sugier inden Raet van Yssoer gelesen was/ by den
Stadthouder van Montferrand/ met den Advocaet/ Pro-
curuer ende ander Officiers van den Coninck in de voor-
genoemde Sacliouwage: so begeerde Orri den geuanghen
aen te spreken/ om hem te mogen bekeeren. Ende heeft hem
van het artikel des Sacraments aenghesproken / willende **Transsub-**
bewysen/ dat de substantie des broodes ende wijns vergin- **sticiatieder**
ghen/ ende dat het lichaem ende bloet Christi in de plaetse **Papisten.**
quamen/ Ja also lauck ende breet als hy was aen den boom
des cruyces: Sugier antwoorde/ waert dat onse lichamen
mochten gheuoedt werden van de naecte gedaente sonder
eenighe substantien/ so mochte uwe redenen eenichsins be-
staen. Maer wat dat niet geschien en can: wat onderschepe
salder dan zyn tusschen de figuren ende tghene datter be-
teekent wert? Welck doch in alle Sacramenten geesche
werdt. Want anders en sout niet wesen dan een fantasie/
Ja een Afgodt: dwelck ick niet en bekenne. Orri seyde/ is
dat ghy loochent dat het lichaem ons Heeren sy in de Ho-
stie/ nae dat de Priesster de Sacramentelycke woorden (met
meyninghe om te consacrerem) gesproken heeft: Ick segghe
dat ghy de almoghentheyt Sods loochent / welcke al ver-
mach dat hy wil. Sugier antwoorde/ Ick en loochene de
almoghentheyt Sods niet: want wy en disputeren hier niet/
oft Godt de macht heeft om dat te doen oft niet: maer wat
hy in zyn Huontmael ghebaen heeft/ ende doek wat hy wil
dat wy doen sullen. Orri aslatende seyde tot hem. Wel
dan/ waerom en spraccht ghy te Parijs also niet voor mijn
heere den President? Sugier antwoorde/ Ick en hebbe
nopt anders voor den President ghesproken: ende men sal
niet beutaden in alle mijn Proces / dat ick anders beleden
hebbe. Doe giuck Orri van daer/ ende seyde tot sommighe/

dat

m. d. xij.
Oirt geeft
getuigenis
se des oir-
noosel-
hepts.

datmen desen arme mensche groot leet ende onrecht dede:
ende dat zij a gheuoelen vanden Baetra nente niet quaet en
was. Een van desen die dat hoorde / seyde hem / waerom
hebe ghy dan zijnder doot onderschreuen / ende daer in be-
williche? Ghy soudt liever suler het hof bewisen hebben/
ende v seluen teghen gheselt teghen de creatie. Wat sou-
de ick doen? seyde Oirt / Ick en soude niet wien hoe dat
icat beghinnen soude: ik moghelijk de sentencie te veran-
deren dat hy niet verbiant en werde / ick wil het beste wel
doen. Maer des Coninc Officiers wouden geensins daer
na hooren / segghende / datse niet en souden derring verande-
ren dat hy den Parlaments ghesloten ware / wt vreesse van
ghestraft te werden.

Een houte
Cruyce.

admiral
moest
admiral

Daer na zijnder Popen tot Brugier gecomen / om hem te
vermanen. Sy hebben hem wooggehouden een lanc krou-
cen cruyce met een beelde daer aen gehecht / dwelch dese hey-
lige Vaders gecomplic den volcke vertoogt op den grooten
wydach / als sy roepen Misericordia Misericordia: Ende
sy senden: wy siet daer Brugier / ghy spreekt so vele van Je-
su Christo / ende dat ghy in niemanden betrouwt dan in hem
alleene: het is in dese vie dat ghijt met den wercken bewij-
sen moet. Wilt ghy dan niet aenbidden dit warachtighe en-
de weerdighe cruyce / in welke hy gehangen heeft om uwē
en onsen wille? Brugier haer van beyden aensiende / schud-
de zyn hooft / ende seyde / O arme menschen. Ick en bidde
niet aln het maeksel der menschen handen: maer ick aen-
bidde den warachtigen God ende Vader in den Gheest en-
de waerhept.

Mariam
aenroep.

om
149
140

Men woude hem dwinghen om de Maghet Maria aen
te roepen. Een van de Officiers seyde hem dat hy se verach-
tede ende onteerde: daerse nochtans is (seyde hy) een voor-
sprakeresse der armer Sondaers. Brugier antwoorde / ick
worde wel dat ghy my niet vreden liet / ende te ghedoogen
dat ick een wepnich og mynen God mocht dencken eer ick
stierue. Ick ben te vreden met den eenighen Advocaet / die
van God gheselt is voor de Sondaers: daer mede en doe

Haerlegie ick de Maghet Maria gheen oneere aen / ghelyck ick sou-
to als smepet de als ick sulcken gronwelijken Sacrelegie dede. Wat wilt
heplichs beghyn dat ick bedriue / dat ick haer lieue kint van het Officie
rooft / als des Advocaetschaps ontleede / om haer / als met een ghe-
God zyn eestoten dinck te beleden? Dat en begheert sy gheensins.
ve te nemē. Maer wilt ghy toe laten dat ick segghen sal voor al hre
volck /

volck/wat ick wt der heyligher Schiftrueren geleert hebbe: so sult ghy weten van wat grooter wetrden dat ickse houde. Welck de Officiers des Conincks niet ghebogghen en wouden: maer seyden hem dat hy hem wahren soude van het volck te schandaliseren.

Als men hem nu een Crupsken woude gheuen/so riep hy ouer luyde: Neen/neen/dat en is het crups niet dat ick draghen moet: Ick sal seer haest het myne in alle myn ledert dragghen/met de hulpe ende bystant mijns Heeren. So wert hy wt der gewanckenisse ter doot geleyt op een Saterdachs Markt/daer een seer groote menichte van volcke verga- bert was. Op de Markt was een cruckgalge gerecht/welcke twee Pollien van bouen hadde/ende een groote pieren keten/welcke van voren ende van achteren ouer quam/om Sugier daer aen vast te maken/datmē hem soude mogen omme heeren ende trecken.

Beneden de cruckgalge waren twee styllen gheset/ontrent de hoochte van eenen manne/ op welcke een smalle balcke dwuersch lach/ende daer lach het hout ende de spaen deren rontomme. Hier van en was Sugier niet verschiet: maer heeft sels den Hangman moet ghegheuen. Want als hem de Scherplichter soude vast maken/ int climmen viel hy neder. Soo riep Sugier hem toe/ende seyde: Courage meester Boncher. Sijt ghy niet ghequet? Na dat hy in het midden zijns lichaems vast ghemaect was/aen de groote keten/ende de handen ende voeten met cooperdraet ghebonden waren: soo hief hy zyn oogghen ten hemel/segghende: Ick bidde u ootmoedelic hemelsche Vader/om de liefde ws Soons/dat ghy my in dese vre wilt verstercken met uwen heyligen Gheest/op dat ghy het werck welck ghy in my begunnen hebt volbringt tot uwer eeren ende tot sichtighe uwer armer Ghemeynten. Ende als hy oock voor zyn opanden ghebeden hadde/heeft hy hem met ghewilligher herten ten yere ghewent/dwelck achter hem was. Ende de Scherplichter woy de dwuersche balck neder/so dat Sugier gheheel int midden des yers bleef hanghen/sonder eenich roepen ofte cryten/tot dat hy zyn haest liet sincken/ende al stille sonen gheest op gaf.

Het volck beroert zijnde door dese gogte stantvaasichheit des heyligen Martelaers/macte groot misbaer ende ghe-roep: Dinnighe seyden/siet de wonderlycke cracht Gods: andere dancten God/dat sy tot haren tijden een Martelaer hadden

Wromics
hepdt des
Martes-
laers.

Een gebet.

Het volck
werdt bes-
roert.

hadden sien steruen. Soo was daer groote verwonderinge ende sprake onder het volck. Dat siende des Coninck Officiers ende Dint/ ende de Scherplichter/ waren soo veruaert/datse sonder omme te sien thus swaert van daer schieden/ als of se veruolcht geweest hadden/ ende als oft haer groote periculen ghenaeet hadden. Sy namen haren wech tot Montferrand wel ses groote mijlen van Yffoer. De Scherplichter siende dat de andere van daer schieden / liet den vromen Martelaer hangen half ghebrant. De Passoor van der stadt/die hy Siugter geslaen hadde/hoe wel hy een groot Hypocriyt was/ nochtans geuraecht zijnde van sommige/wat geuolen hy daer van hadde/ heeft claerlycken wegesproken/dat veel menschen hoorden/ seggende: God wil my de genade geuen in Siugters gelooue te moghen steruen. Sulcks was de vrucht des doots van desen heplighen Martelaer. Anno M. CCCC. xlvij.

Marten de schoen maker te Yperen.

Te Yperen in Vlaenderen was een ionck man seer ionck van iaren/ een Schoenmakers knecht / welke seer yperich was in de kennisse der Euangelischer maechteys. Als hy gheuangen was om deser oorfaeken wille/ ginck hy seer vromelyck ende onuersaecht / soo dat een yghelick zyns verwonderde. In den kercker wert hy seer aengenuochten van de vier Sedel Ordens Monniken: welke alle haer neersicheyt daer toe deden/ om dat sy hem als een ketter souden doen veroordeelen. En want men daer niemant veel om sulcker saken wille gedoot hadde/ ende de Querheyt beter woude bekenen oft recht was yemant daerom te dooden: soo hebben se veel meerder vlytichheid daer toe ghedaen. Want daer en was noch sulcken gierichent niet om der Christenē bloet te verfortē/ als namaelts gheworden is. Daerom arbeydden de Monniken seer daer toe: maer sy moesten dickwils met schande en schaemte wicken: sulcken tonge en mont om spreken gaf de Heere desen knecht/ dwelck oock de Querheyt ende alle die dat hoorden seer verwonderden.

Op eenen tyt/ de wyle hy geuangen lach / quam tot hem een rick man van zijnder maechschappe: ende sprack hem seer vriendelijc aen/ vermanēde hem dat hy althit seer lieftalich zyn vrienden geweest hadde/ en dat hy hem nu wt dese goe

goede gunste niet en behoorde te werpen. Hy antwoorde, dat hy hem geensins wt sulcken gunste ende liefde werpen en woude/ende hopenoede oock dat zyn vterden in hem geen oorfake vinden en souden/om hem de gewoonlycke vrientschappe te ontsegghen. De man seyde: sy zyn oock wel bereypt om v te helpen/ ende wt dese ghrancknisse te verlossen/soo verre ghy niet hartneckeelyck op uwer opinien blyuen en wilt: behoudt v leuen/ghy zyt noch ionck: wat lust v sulc meer te doen dan andere? al is der Paven leue quaet/ ende haer leeringhe valsch: wat gaet v dat an? leeft ghy wel/ende swyght al stille. Laet hen blyuen soo sy zyn: ende behout ghy v leuen. Marten keerde hem omme met toornigen moede/ende seyde: Ep ghyathan gaet van my: want ghy zyt my hinderlyck. Sal ick den Kelck niet duncken diee my de Heere schenckē sal? Als nu noch Monken noch vrienden pet op hem verwinnen konden / is hy ten laetsten verwesen leuendich verbrant te werden. Daer na ginch hy in een venster ligghen / ende sach het hout by een draghen/ daer hy mede verbrant soude werden. So riep daer een tot hy: siet ghy wel? dat is om v te verbranden. Hy antwoorde: het is ongelijc eē cleyn vper/by dat het eeuwige vper is. Wy is doch nakēde voor een cleyn verditet een ewige vruucht. Als hy nu gebonden werdt aen den pael/ vrachde hem een Monick/ of hy noch niet affaen en woude van zyn geuoelen ende meyninghe? Hy antwoorde/ gheensins. Soo verdoemde de Monick zyn siele / ende vercondichde hem de ewige verdoemenisse: waer wt het volck seer beroert wert. Een wt der scharen riep met klyuende woorden tot den Monick/ dat hy de macht niet en hadde de sielen te dooden. Soo werdt hy ten laetsten leuendich verbrant / ende heeft seer stantuaeselyck zyn siele den Heere opgeoffert.

De Vrouwe van Spgaerden met
haren Zoon.

Alden dat de Antichrist ende zyn Apofiele de Gheschoppen/Paven ende Monken/ niet anders dan vander gheltsucht sieck zyn: ende daerom al veyl hebben vasten/bidden/waken/ Wiffen/Sacramen ten/ende alle haer goede werckē ende verdiensten. So heefdom is alle ter haer een sonderlinck ende goet ghewin aengebracht/ dat dinck te sy de afgodische heylighen in sulcker eere ghehouden heb: rooye.

m. d. vij.

ben. Want hier wt is eenſdeels ghesproten den Vlaet: hier wt zijn ghecomen de Sedevaerden: hier wt comen beloften ende loſſinghen der beloften/ ende dierghelycke winſtighe roopmanſchappen meer.

Maer als nu den Vlaet door de predikinghe des goddelijken woorts eenſdeels geuallē was: ſo en hebben de luyden oock op de Sedevaerden niet veel gheacht: alſo dat het gewin ſeer gheſmalt ende verclepnt is geworden. Maer op datet niet gantſch veruallen en ſoude / ende door onghewoonte verdonckert worden: ſo hebben de Biſſchoppen de luyden/die nu de hepligen niet meer en beſochte van ſelſe/ de hepligen thups gefonden. Ende deſe/ die te voren heeren waren/in Tempelen ſaten/ende van de luyde beſocht worden/ſijn ten laetſten bedelaers geworden/in kiſten ende caſſen gheſloten/ ende beſoecten de luyden ſelf/ loopende van hups te hups om wat gelts te vergaderen: Heere God/ick ſchaems my dat menſchen/ick late ſtaen/Chriſten menſche/ ſulcke onredelicheyt gebropcken met dootbeenderen/ cleederen/ende ander diergelijcke dinghen.

Een caſſen man.

Dusdantgen wtgeſonden Ambaſſaet met deſer geſtorne hepligen caſſe/iſſer op een tijt inden lande van Siabant te Spgaerden gecomen. Ende als hy in de kercke zijn cramerijē voortgeſtelt hadde om te gerrijghen/ ſo is hy daer na op den predickſtoel na ouder ghewonnte gecommen / om zijn roopmanſchappe hoochlyke te prijsen. Omwelck hy oock heerlyck ghedaen heeft/ alſo dat alle Goduruchte herten die eenighe ſmake des Goddelijcken woorts hadden/verſchiet hebben van die ſchandelijcke Afgodiſche predikinghe. De vrouwe vā Spgarden beroert wefends totter eere des ewighen almachtighen Gods/die ſo laſterlyck verreden wort/ heeft haren ſone gefonden/ die deſen godlaſteraer vanden predickſtoel gedwongen heeft/ op dat de ſimpele menſchen door zijn valſcheydt niet en ſouben verleyt ende bedroghen worden: ende hem ſynen mont gheſtoyt ſoude worden/dat hy de eere van God almachtich zijn Creatueren en ſchepſelen niet en ſoude toe ſchryuen.

De vrouwe vā Spgarden doet de caſſen vā den predickſtoel gaen.

Also de caſſepape dus met grooeter ſchande wt den predickſtoel gheſtooten was / heeft hy haest ghearbeyt om zijn leet te wrieken: ende heeft dat ſynen Biſſchop aengheſeyt. Deſe heeft wort ſo langhe belooyen/ende ten laetſten ſo verre ghebracht/ dat de Vrouwe van Spgarden met haren ſone ghewangen / ende om deſer ſaken wille van haer leuen bepde

heyde berooft zijn te wilsuorden op het Slot: ende hebben seer stantuaftelyck de waerheyt met haer bloet beseggelt.

Surghers in Langres.

Dertrent ine laetste des maents Septembri/sint Jaer ons eenighen Salichmakers/ M. D. ende xlvj. zijn te Langres om het woort Gods verbrant gheweest Joannes Tassignon en zijn hupsvrouwe Joanna Beournam/ Simon Marechal ooc met zijn hupsvrouwe Joana Sailly/ Guilielm Michaut/ Jacob Bonlereau/ en Jacob Bietenay/ alle Surghers tot Langres in die stad geboren. Welcker heerlycke vromicheydt ende stantuafticheydt in de belijdenisse des warachticheyts/ heeft veel godduruchtige menschen ende beminders des waerheytis grooten troost ende vruucht aengebracht: maer den vanden/gramschaype ende toornicheydt niet sonder groote verwonderinghe.

Onder alle andere heeft Joanna Sailly Marechals hupsvrouwe een seer vroom en mannelijck herte berhoont. De vroms
heyt der
vrouwen.
Want als sy nu totten vperre ginghen / so heeft dese die andere al te samen/ ende bysonder haren man niet een vroom gemoet tot geduldicheyt ende Christelijcker bestandicheyt vermaent. Men seyt datse onder ander godduruchtige redenen dit oock seer fyn gheseyt heeft/ Dat die eenicheyt ende gemeynschap des leuens ende lichaems / die sy inden houwelijcken staet ghebruyct hadden / niet anders dan houwelijfche voorwaerden ende belosten gheweest zijn: maer dat de Heere Jesus Christus haer warachtelijck soude te houwelijck genen op dien dach/ als sy layden te samen met haeren doot/ hem souden betuyghen.

Maer want sy de alder ioncste was/ daerom is sy tot de alderlaetste toe gehouden: op daeromse niet schoone belosten noch soude mogen tot wederroepen bewegen. Maer sy heeft (ghelijck als oock alle die andere) seer stantuaftelyck ende onwankelbaerlijck in de belijdenisse ende ghetuygenisse des waerheytis ten eynde toe ghebleuen.

Te Parijs zijn oock om de puere leeringhe ende belijdenisse des godlijcken woorts ontrent dese selfe tyt / Michael Marechal ende Johan Camus oock Surghers van Langres/ ende Johan Camus de grooten van Diuinoens/ ende Johan Seraphim van Tours gheboien: welke

De Historien

M. D. xlvij al te samen te Parijs met haer bloet / haer gheloonte op het onuerualscheide woort Gods/berupcht en verclaert hebben.

Johan de Enghelesche.

Mester Johan de Enghelesche gheheeten/ een Adriaet te Sens in Burgundien/ als hy om de Christelijcke leeringe/ die hy door zijn belijdenisse betuyche hadde / van den hooghen Raet van Parijs veroordeelt was/ dat hy leuendich verbrant soude worden. Heest hy het selfde te Sens seer standtuafselijck gheleden / in de maent van Maerte/ int Jaer M. CCCC. ende xlvij.

Michael Michelot.

Michael/ met byname Michelot gheheeten/ geboren van Froenne by Doornick / een seer tonck man/ een cleermaker oft lakensnijder van zijn ambacht/ is om de belijdenisse des Euangeliums geuangen/ ende daer na met vonnis verdoemt gheweest/ datmen hem onthoofden soude / waert dat hy wederroepen woude: oft dat hy leuendich verbrant soude worden / waert dat hy op zijn belijdenisse bleue. Als nu de Richter van hem vraechde/ welck van beyden dat hy koos: heeft hy met vriendelijcker ende blijder ghelaet gheantwoort / Die my de ghenade gheuen sal/ dat ick om zijns Raems wille gheduldichelijck sterue: die sal my oock die ghenade verleenen/ dat ick de pijn des ypers om zijnder eeren wille goets moets verdraghen sal moghen. Also is hy als een vroom ghetuyghe des waerhepts leuendich verbrant gheworden.

Onthast
ofte ver-
brant te
werden.

**M. Mattheus een Schoolmeester
te Ghendt.**

Der was een sijn gheleert man meester Mattheus gheuaemt / welcke om des Euangeliums wille van Doornick verdreven was/ ende is comen wonen te Ghendt in Vlaenderen. Dese heeft aldaer Schole gehouden/ ende zijn toehoorders ende leerionghers met ander leeringhe de puerhepdt des Euangeliums ingheplant/ ende de grouwelijckheden der Papisen voor ghehouden. Dese als hy sach datter sommighe om des Euangeliums wille ghenanghen waren/ heeft hy den Raet des stadts van Ghendt ghewaerschout/ dat se haer handen niet en souden ontreye

ontreynigghen met het onschuldich bloet der gherechtigen te snoten: stellende haer voor oogen den grimmigen thoon des rechtuerdigghen Gods. Die schreef hy in een brief/ ende leuerde den selfden den Gaet selfs in haer handē. Om welc ker saken wille hy oock gheuanghen is gheworden / ende heeft als een Ketter de sentencie des doots ontfangen / om met vyere verbrant te worden. En want hy so veel duystsch niet en conde / dat hy het ommevraede volc vermanē mocht / soo is hy stille swijghende ghelijck een lammeken ter doot ghegaen / met grooter medelijden des ghereynnen volcks. Den Monick die hem met zyn afgoderie quellende ende tempterēde was / heeft hy eens ofte tweemaal beuolē wech te gaen: ende is also seer stantuaastelick ende met goeden betrouwen op den Heere / verbrant gheworden.

Hubert Cheriet.

Hubert Johan Cheriets sone van Diuinoens / oudt wefende ontrent negenchien iaren / een cleermaker / is om de belijdenisse des waerhepts te Diuinoens gheuanghen / ende in als seer stantuaastich geweest: also dat hem noch het smeerken zijnder ouders / noch de geuaertelijckhept des doots heeft moghen beweghen / ofte daer toe biengen / dat hy de waerhept die hy bekent heeft / soude verloochenen. So is hy aldaer in de May maent / int Jaer onses eenighen Salichmakers Christu Jesu M. D. en xliij. met grooter bestandichept verbrant gheworden.

Florentius Venot.

Meester Florentius Venot / ghebooren van Curgino: tē hy de Seyne in Suis / heeft een sonderlinge grootē stantuaastichept in alle zyn liyden ende tormenten bewesen / tot grooter verwonderinghe der vanden des Euangeliums. Hy heeft bouen maren veel ende ment: gherley tormenten gheleden / de wyle dat hy te Parijs onder der Christelijcker waerhept gheuangheu lach: daer hy ghelegghen heeft de tijt van vyer iaren ende neghen dagen. Onder andere isser een plaerse inden kercker te Parijs / diemen Hypocrates Hofe noemt / om datse onder smal en sekerp / ende bouen wylt is / na de gelijckenisse en faisoen van eenen erupdeniers sack / daermen den dranch / diemen Hypocras noemt / in maect. In dese plaerse (so de Henckers selue segghen)

De Historien

M. D. xlii. ghen) en heeft noyt vernande ouer de veertien daghen in gheleghen/oft hy en heeft in perijckel zyns leuens geweest/ oft hy en is Dul gheworden/ of hy heeft zyn sinnen verlorren. In desen kercker is Florentius ghelept/daer hy noch staen/noch sitten / noch ligghen en mochte:ende men heeft hem daer in gehouden onnrent seuen weken lanc. Het voornemen van desen wreedem Craynen / ende sonderlinghe van **M. Peter Tiser** des Presidents/ was / om de onwanc kelbare stancnasticheyt des vromē Martelaers Jesu Christi alsoo te breken/ofte ten minsten alsoo hem in den kercker te doen sternē:op dat hy door den lieflickē rucke zyns doots/als hy **Wien** int openbaer lede/gheen vrucht en soude doen tot sichtighe van anderen menschen. Maer hy is door sonderlinghe ghenade des ewigen ende almachtigen Gods/alsoo ghewapent ende versterckt gheweest / dat hy alle haer voornemen/toimenten ende pijnen ouerwonnen heeft. Welck hy oec/doe hy by den Gaet/in een camer/dic men de biant camer noemt/gebracht was/tot de President ende die andere gheseyt heeft: namelijck / dat sy arbeiden met gheduerighe tormenten en menschuuldich verdriet de cracht des geests in hem te crancen/ofte hem in den kercker te doen sternē:maer dattet al verloren arbeit en moeyte is. Want hy hoppedē dat hem van God den Heere die genade soude gheschieden/dat hy ten eynde toe volherde/ende den alder heylighsten naem Godts/mec zyn doot soude louen/rijssen/ende groot maken.

Deze goede begheerte heeft hem Godt/ na een corte tūt ghegunt/door zyn ouermooedige barmherticheyt:ende heeft hem soo goeden ende bequamen tūt ghegheuen/dat hy zyn belijdenisse doen mochte/gelijck hūt wenschede: op dat dese hochmoedighe ende opgheblasen menschen verstaen souden/dat de cracht des waerhepts soo groot is dat alder menschen vaet/daer voor moet wijcken:ende dat Godt door het ghene/dat voorde werelt cranch is / ende socheyt / daer door haer groote macht ende wijsheyt ter neder leyt / ende behoont hoe ydel ende geckelijck dat se is.

Op een tūt/als men een generael Proecessie ghehouden hadde/cortelijck na dat Coninck **Heinryck** te **Waris** zyn incoemste gedaen hadde / is **Florentius** met sommige andere die om het wout Gods onck genaungen waren / voortghebracht. Daer heeft men hem eerst ontwijhet / ende van zyn Papsstisch Priesterdome berooft. En als alle dese Ceremonien

Een Christeliche geuancckenisse.

Ontwijhet.

men

nien gehonden waren/ heeft hy de sentencie des doots ontfanghen/ namelyck/ datmen hem eerst de tonghe soude wtsnijden/ ende daer na leuendich verbranden. Ende op dat sy hem te meerder schande ende oneere souden aen doen/ ende oock meer wreese aeniaghen/ hebben sy hem gheselt dat hy alle de andere / die doe in verscheiden plaetsen des stadts ghedoot worden/ soude aenschouwen. Maer Florentius/ al was hem zyn tonghe wtghesnedden dat hy niet spreken en conde/ heeft hy nochtans den anderen een moet gegheuen/ met wysen/ met zyn oogen ten hemel slaende/ ende met ander teeckenen die hy conde doen. Hy is oock seer versterkt gheweest/ als hy in haer liden de wonderlike ghenade des Heeren aenschoude.

So is hy oock ten alderlaetsten/ na dat hy seer veel pijn ende verdriets geleden hadde/ leuendich verbrant geworden in Malbaerts strate/ achter Middach ter derder wien/ des neghenden dachs July / int Jaer ons Salichmakers Jesu Christi M. D. ende xlix.

M. D. xlix

De tonge wtgesnede.

Leuendich verbrant.

Een Cleermaker van Parijs.

Te Parijs in S. Anthons strate woonde een arm man/ die een cleermaker van zyn ambacht was/ welke cortelick na dat de Coninc van Brancriffe Beincryck de tweede te Parijs ontfanghen ende ghehult was/ geuangen is gheworden van de onder Amptman des Conincs hof/ om dat hy gewrocht hadde op eenen Papisstijne Op de pasche heylige dach. De onder Amptman heeft hē gewrocht/ ystische waerom dat hy op sodantgen dach zyn hantwerck dede/ of vierdagen hy niet en wiste dattet op dien dach verboden was te werck machmen kē/ Hy heeft geantwoort/ dat hi wrochte om zyn nootdrift niet werck wille/ ende om zyn leuen te onderhouden: en dat hy geenen ken. anderē dach en wist / dan de Hondach/ op welke hy niet en soude met goeder consciencien mogen zyn hantwerck doen. De Amptman vracchde veel ander dingen meer van hem/ daer hy also op geantwoort heeft/ dat hy hem daer na in de kercker geuangen leyde.

Ma sulicks is de voorgeseyde onder Amptman in des Conincs Palaps gecomen: ende om dat hy schijnen soude zyn officie wel gedaen te hebben / heeft hy den Regenten ende heeren des Palaps aengheseyt / dat hy een Lutheraer ghuanghen hadde/ die op dien heylighen dach ghewrocht hadde/

De Historien

M. D. xlii. hadde van den welckē als hy veer dincts geuwaecht heeft/ hadde hy sulcken antwoorde outfanghen van hem / dat hy noyt soo boosen/van eenighen mensche gehoor hadde. Als dit daer na den Coninck vercondicht was/is dese gheuanghen/door begheerte van sommige Regenten / voor den Coninck gheroepen/ende in zyn camer ghelaten/ op dat hy hem hooren soude.

Hy wert
voor den
Coninck
ghebrach.

Men hede daer de Edelen ende ander dienders wt de camer gaen/ende alleen weynich van den oppersten heeren daer teghenwoordich bliuen. Soo beual de Coninck den Bisschop van Matrescon Peter Castellaen / die onder den Houelinghen tot sulcken handelinghe de gheschickste ende gheleertste scheen te zyn/dat hy den cleermaker soude onderuraghen. De cleermaker in ghebrachte zynde/heeft den Coninck zyn behoortlike eere/die hy zyn Prince schuldich was/bewesen/ende Godt ghedanckt voor die groote eere die hem gheschiede/dat hy voor soo machtrighen Prince gebracht was/om aldaer zyn ghelooue te betuyghen.

Als nu Castellanus veel van hem gheuwaecht hadde van de aldergrootste ende swaerwichtichste artikelen des Christuslijcken Religioens/soo heeft hy onuerschickt sonder eenich stamelen alsoo wel ende bequamelijck gheantwoort/ghelijck sulcke supuere/eenuoudighe / ende onnernaelsche leeringe scheen te eschen. Ende hoewel dat hem Castellanus/ende die ander Edelen/schandelijc en spijtelijck overutelen ende dreychden/soo heeft hijt met onbeweghelijcker ghemoet gheleden/ ende en heeft gheensins beswijckt/wat perikelen ofte gheuaerlijckheyt darmen hem voor ooghen stelde:maer hy heeft seer stoutelijck ende vrymoedelijc de waerheyt alijt beleden/voorgefaen en beschermt. Welck haer allen bouen maten seer verwonderde die dat hoorden ende saghen/dat een arm man met sodanigher vrymoedicheyt en stantvasticheyt/by den Coninck/op alle viagghen so wel ende bequamelijck antwoorde gaf.

De Conin-
gen werde
van de Bis-
schoppen
verlept en
bedrogen.

Maer de goede Bisschop/ende ander Regenten des Conincklijcken hofs hebben den Coninck wils ghemaecht / dat dit een boos ende hartneckich mensche was / darmen hem behoorde tot den Rechter wederom te seyn den/om daer na zyn verdiensten ghefrast te worden. Soo is dan den onder amptman beuolen/datmen zyn saken na rechte vorderen soude : dwelck terfont daer na alsoo gheschiet is. Want in cotten dage daer na is hy van de Amptman des Conincks

hof/

hof/met vonnisse verwesen leuendich verbiant te worden. *M. D. xliij.*
 Ende is also om den naem Christi Jesu wille/stantuastich
 in de belydenisse des waerhepts van zyn leuen berooft in
 den Jaer ons Heeren ende Geplants Jesu Christi *M. D.*
 ende xliij.

Men beuint niet van eenige ander/die voor den Coninc
 ghebracht ende gehoor is geweest/dan alleen desen armen
 ambachtsman/door welken Godt almachtich heeft willen
 de zenuoudige waerhept den Prince doen aenhooren: hoe
 wel datter op die tyt/veel Ja doek cloecke ende verstandi-
 ghe mannen/gheuanghen ende olinne ghebracht zyn ghe-
 weest. Op datmen gheen wtulueften hebben en soude/dat-
 ter hooghe ende onbegrypelycke dinghen waren / diemen
 alleen Siffchoppen/Papen ende Moniken beuelē soude/
 daer men af spreekē ende handelt.

Claudius Thierry.

Claudius Thierry geboren van Carnuten/een sonck
 man/een cruydenier ofte apoteker van zynē ambach-
 te/als hy van Geneva in Franckryck wederom reys-
 de/is hy te Oiliens gheuanghen gheworden: daer hy
 het ghelooue dat hy in de gemeynthe Gods wt de Euange-
 lische leeringhe ontfangen hadde/eenuoudichlyck beleden
 heeft: Om welker saken wille is hy veroordeelt/dat hy le-
 uendich soude verbiant worden. Van welke sentencie hy
 noyt en begheerde te appelleren:maer zyn ouders en vrien-
 den hebben hem dat soo seer ghebeden / dat hy ten laetsten
 haerlieder begheerte is na gheromen/ende heeft hem voort
 beroepen van dat vonnis/ tot den hooghen Raede van Pa-
 rrys/ daer de voorigaende sentencie beuestich wert/ ende is
 also te Oiliens wederom ghesonden: daer hy met grooter
 stantuaastichept de pijnē des doot overledē heeft/ leuendich
 verbiant zynde. Welck geschiet is int Jaer *M. D.* en xliij.

Leonhard Salimard.

Leonhard Salimard/te Vendom gheboren/ is geuan-
 ghen te Chery/Sy Clara / ontrent den xv. dach in
 Meye/int Jaer ons eenighen Salichmakers Jesu
 Christi *M. D.* ende xliij. Van daer is hy te Paris ge-
 woert/ende in den kercker gheworpen. Daer na als hy zyn
 belydenisse ghedaen hadde/daer hy de sijnuer leeringhe des
 Euangelijs wel ende ghetrouwelick bescherimde / is hy
 aldaer

M. D. xlix. albaer van den staet verdoemt/ om leuendich verbrant te worden. Welck hy met groeter vromicheyt ende stantuafticheyt gheleden heeft/ op den selfden dach als Florentius Venot/ (daer wy vooren af geschreuen hebben) verbrant worde/ In Jaer **M. D.** ende **xlix.**

Anna Oudeberte Weduwe.

In dit selfde iaer is Anna Oudeberte van Orlens geboren/ Peeter Genesst des Apotckers Weduwe/ gheuanghen in een sieckheit/ Castorenard gheuaemt/ als sy op d'wech was om te Senue tot de gemeyntete Godts te gaen. Mer haer is gheuanghen oock Dreyhaenus Belouquin/ die ghetrouwe negurghe en Martelaer Jesu Christi. Noch waren der oock met haer sommighe ander geuanghen/ die door vreesse der menschen het Euangelium niet en hebben derren belijden.

Anna is vā Castorenard te Parijs geuoert/ ende albaer van den hoochsten staet ter doot veroordeelt/ datse in haer stadt te Orlens leuendich verbrant soude worden. In welke stadt sy gecomē is des Saterdaechs den xvij. dach des maents Septembus/ ende is cortelick daer na/ namelijk ten twee vren des achtermiddaechs/ totten ypere gheuoert om verbrant te worden.

Als sy wt den kercker ghelept wert tot de plaetse Martroium gheuaemt/ ende wert met een touwe ghebonden/ so seymen datse met blijder ende volicker ghemoet/ alsoo gesproken heeft/ Och hoe schoon is desen riem/ die my mijn eersten man/ op dē Saterdach sal ick wederom Jesum Christum mynen Snydegom trouwen.

Doē sy sach datter een wagen gebracht wert/ daer mē het slyck ende de duplicheyt mede plach wt te voeren: heeftse met blijder herten/ ende volghcker ghelaet gheseyt/ Is dit de waghen daer ick opelminnen sal/ ende isser midts dien blijdelick opgeelommen. Dusanighen sterckheit en stantuafticheyt heeft dese Weduwe ten eynde toe behouden/ alsoo datse al te samen seer verwondert waren/ diese sagem/ maer de geloouighe ende godvurchtige menschen sijn door haer doot seer versterckt gheweest. Soo is sy dan leuendich om de ghetuygenisse des Euangelischer waerhepts verbrant gewordē/ In Jaer ons Salichmakers **M. CCCC.** ende **xlix.**

Een violic
gemoet vā
Anna.

In Henegou.

Het gheschiede ontrent den Jare M. D. xlix. dat de vernolghinghe in Henegouwe seer groot wart: want daer werdender seer veel gheuanghen / ende onder andere M. Nicolaes wt Briantlick geboren / en Barbara zijn hupsrouwe: Augustijn Garbier / en Maria zijn hupsrouwe gheboeren wt een Dorp by der stadt van Serghen in Henegouwe. Dese hadden te Geneue een tije lanck ghewoontende verselschapten makanderen na Dupislant om in Enghelant te gaen woonen. Als sy nu gecomen waren in den lande van Henegouwe / so badt Augustijn den geleerden man M. Nicolaum / dat sy het cleyn cubdekē des Heeren te Serghen ghinghen besoecken / om haer mede te deplen de gawe ende de ghenade die hen van God ghegheuen was: dwelck sy gewillichlick accordeerden. So zijn sy tsamen ghecomen in der stadt / daer sy seer vriendelick van de broeders ontfanghen zijn: ende de ghemeypnte is door de gaerde vermaninghe van Meester Nicolaes ghedaen / seer ghesterckt ende ghetroost gheworden. Als sy daer een wyl tijts gheweest hadden / namen sy oorlof aen de ghemeypnte en gingen na Doornick / om also na Enghelant te comen. Dat wech gaen wert Augustijn en zijn hupsrouwe bekēt en aen den Prouoost beschuldicht. So werdense vernolcht tot op vier mijlen na by Doornick / ende daer wordense alle geuangē / wtgenomē Augustijn / welke de Schariaten niet en saghen / noch soek niet en wisten waer hy hen ontgaen was. So keerden sy met M. Nicolaes en de twee vrouwen wederom / welke wreedelick ghehandelt ende bespot waren op den wech van den Prouoost.

Als sy ter tafelen saten om te eten / so riep M. Nicolaes God aen / gelijk de ghelouinghe ghewoonlick zijn te doen. Dwelck de Prouoost hoorende / swoer by den doot en wonden / seggende: Laet ons nu sien oft utwe God v wt mynen handen verlossen sal / ghy kettersche boeve. M. Nicolaes antwoorde hem soetelick / seggende: Mijn vrient / ick bidde v / wat heeft v Christus gedaen / dat ghy hem also in stucken treckt met utwer laseringhen? Ick bidde v in den naem Gods / dat ghy ophout: ende ist dat v herte so seer verht is van verwoedtheydt teghen den Sone Gods ende zijn woort / dat ghy v niet en condt onthouden van te bespotten den Heere Jesum Christum / soo staet op my / ende vern oeghet daer mede uwen moede: want dat sal my veel aen:

Geuangē.

Lasteringhe des Prouoost.

M. D. XLIX.

aenghenamer zijn. Also quamen sy in de stadt van Bergen ghebonden op een waghen als arme schaepkens/ende songhen Psalmen met blyder ghemoet. Sy werden ghelept opt Casteel der selfder stede/ in een doncker gheuancenisse/ ghekent aen de voeten als Moordenaers. Na sommighe daghen quam tot hem de Hertoghe van Arschot met veel Papen ende Minderbroers/onder welcken de Gardiaen een Doctoor in Theologie/ was. Sy vracchden hem/ van waer hy was/ waer hy henen gluck/ende wat ghelouue dat hy hadde? M. Nicolaes antwoorde op alle dat hem gheuraecht was/soo dat hy de Minderbroers dickwils beschaemt maecte/ ende niet en wisten wat sy seggen souden/anders dan sy riepen met eender stemme hy heeft den dupuel in/ten vperen/ten vperen/ met den Lutheraen. M. Nicolaes antwoorde/hoer/ mijn heeren? ghy soudt wel een Jode ofte Turk hooren tot zynder verantwoordinge: hebbe ghy soo grooten vreesse verlept te worden? Yst dat uwe leerlinghe de waerheyt Gods is/soo en derst ghy niet vreesen ouerwonnen te worden/soo verre als ghy de waerheyt op uwer zijden hebt. Na langhe onderuraghinghe begheerde hy darmen hem toe liete/zijn belydinghe te schryuen/dwelc hem toeghelaten wert in de geuancenisse te doen/ daer hy goede en ghenoechsame rekeninghe zijns geloofs gegeuen heeft.

Crucifige
crucifige.

Sinnen middelen tijden quamen zijn vanden tot hem ende vracchden/waer hy gheherbercht was doen hy door Berghen repse? Hy antwoorde/dat hy wt der stadt niet en was/ende daer noyt meer dan die repse geweest en hadde/daerom en conde hy geen plaetse noemen. Maer waert (sepede hy) dat ick het huys sage/sooude moghen wesen dat ick bekennen soude. Soa bonden sy hem wel sterckelijck/ende leyden hem midden door de stadt/maer hi en beueco hen de plaetse niet.

Als sy saghen / dat sy bespot waren in haer voornemen/ghinghen sy tot Barbaram zijnder huyfrouwe. De Hertoghe van Arschot nam haer by der hant/met vleyende woorden/segghende: Barbara mijn vriendinne / ick bidde u/dat ghy u leuen wilt bewaren/ ghy zyt noch een sonighe vrouwe/wilt ghy ons noemen waer ghy ter herbergen gheweest hebt/ick beloue u los ende vrij wt de gheuancenisse te laten. De arme vrouwe ouerwonnen zijnde doot dusdanige beloften/heestet gesept/dwelc een oorfsake was van

van grooter veruolch/ want vele werden daer ghehangen. M. D. xlviii

Ma datmen nu tegen M. Nicolaes gheuordert hadde het recht / soo wert hy wt den thoren van Kubion voort ghebracht / voor de Rechters/ daer hy de sententie des doots ontfangen heeft/ om leuendich verbrant te werden/ tot affschen toe. Als M. Nicolaes de sententie ghehoort hadde/ verblifde hy hem indē heere/ seggende: geprefen sy onse goede God/ die my so veel duechden en eeren doet / dat hy my verloren heeft om inder saken zijns geliefden soons een ghetyge te zyn. Daer na nam hy eenen Psalm op met een sulck vrierichheit/ dat de dienaers/ die hem verwaerden/ seer verwonderden. Ende verberbende de vze dat hy sterue soude/ wert hy gelept in de camer van de wachter des geuancheniffes: daer reynichde hy zyn kleederen van het stroo / ende seyde: Mijn vrienden ick supnere my aldus/ om dat ick ter bruy: Dijsmoe
dichept. loft en ten Vuontmale des Lams gheroepen ben. Sinnen desen dat hy hem also toeberepde en reynichde/ so coemter een dienaar des Stadthouders/ die hem verboot/ dat hy het volck niet aen spreken en soude. Als hy dat hoorde/ begeerde hy den Stadthouder self te spreke. So quam de Stadthouder tot hem/ en verboot hemtselfde/ ofte anders soude men hem een bal in den mont binden. M. Nicolaes antwoorde na dat ghijt my verbiet/ ick sal ghehoorsaem zyn. Maer oock bidde ick v / dat ghy my toe laet Gode te bidden en te louen de wyse ick ter door ga. Welck hem toegelaten was/ midtsgaders dat hy den volcke niet toe en sprake.

Ter tweerden vrien na middach quam hem de Wer halen om ter doot te leyden. Valende vandē Casteele/ hief hy zyn ooghen seer blydelyck ten hemel / ende aentrey den Heere. Als hy ter plaatsen gecomen was / volchden hem veel Cordeliers om zyn ghebet te verhinderen. So riep hy oock wederom/ hem keurende tot den volcke/ ende seyde mer inyder stemmen: O Raerle Raerle/ hoe langhe sal v herte aldus versteent zyn? Men liet hem niet voort spreken: maer daer quam een dienaar die hem in zyn aensicht sloech. Doe seyde M. Nicolaes / ach arm volck / ghy en zyt niet weerdich datmen v Gods woor voorhoude. Doe wert hy aen een stak gestelt. De Minrebroers riepen hem groote lasteringen Der Min
roer/ ende seyden dat hy den Dupuel in hadde. Maer hy seyrebroers de haer dat veersken des seften Psalms: gaet wech van my binanter: al die daer boosheyt wercket/ etc. ende terstont wert heerlycheyt.

stroo ontfaken. Doe hief hy zyn aensicht ten hemel ende riep

De Historien

M. D. xlix. riep den Heere aen/ seggende: O eeuwige Vader/ in uwen handen benele ick inp. Ende also schiet hy salichlyck van deser werelt.

María Augustijns huyfrouwe.

M deser exerutie hebben de rechtters gehandelt met María Augustijns huyfrouwe / en haer veel onderuraecht / watmen te Geneue doet/ hoe datmen het Atontmael wt deyt / ende of sy daer oock ten Auontmale ghegaen hadde. Sy antwoorde/ Ja/ ende beleet datmen daer werichte warachtelich na de instellinghe des Heeren Christi Jesu. Op alle andere vragen heeft sy geantwoort na de mate des geloofs die haer van den Heere ghegeuen was. En bleef seer volstandich/ so dat sy noch door belosten / noch door tormenten van de kennisse ende belidenisse des waerhepts en was af te brenghen. So creech sy de sententie des doots/ ala datmen se leuendich in der aerde begrauen ende deluen soude. Welck na het Mandament des Keysers de straffe is / daermen de volstandighe vroukens mede ombriengt in de Nederlanden.

María

wert leuen: heyt verlost hadde. In de grast viel sy op haer knien neder/ dich in een ende sprack haer ghebet tot den Heere. Als de Scherpriechter ter haer neder soude leggen/ begheerde sy eenen snutdoeck op haer aensicht te legghen/ dwelck gebaen wert. Doe wert haer lichaem ende aensicht met aerde bedect/ en de Scherpriechter spranck op de aerde/ ende stampte met zyn voeten so seer op haren buyck / dat sy haren gheest den Heere salichlycken opgaf.

Augustijn Barbier.

As M. Nicolaes ende María gedoot waren / so giueck Augustijn op de Marchten/ ende vercochte specerijen ende ander clejne koopmanschap om den cost te winnen. So quam hy in de stede van Beaumont ontrief seer mielen van Bergghen in Venegouwe/ als hy daer voortghefelt hadde / werdt hy bekendt ende bedraghen. Doe hy nu sach datmen ghereetschap maecte om hem te vanghen/ so liet hy zyn crameste op de Markt staen / en vloot wt der stede

stade. Hy was bouw maren een seer vreesachtich ende cleynmoedich man/ soo dat hy dickwils alleen van het ghesichte ofr ontmoeten van den dienaren verschiet was ende beefde/so vreesde hem wot gheuanghen te werden.

Als hy wt der stadt geuloden was/ met grooter vreesen/ so ginck hy in her naeste Soseh om hem daer te verbergen. Maer het was te vergeefs: want zyn wre ghecomen was in een daer waren somnige op de mueren des stads die hem saghen in het Soseh hem seluen verbergen/ ende hebben terfront den dienaren te kennen gegeuen. So wert hy ghenangen en in de stede van Bergen gelept/ om daer zyn Proces te voorbereuen: want Bergen is de hoofstade in Henegouwe. Daer wert hy onderuraccht van zyn leuen/ en van zyn ghe-looue/ daer hy seer vrymoedichlych op gheantwoort heeft/ dwelck een groot wonder is. Want na dien hy so vreesachtich en versacht alicht geweest hadde/ dat hy nu inden meesten noot ende perikelen so vroom en vrymoedich was/ dat zyn weder sprekers beschaemt moesten zyn. Hoe wonderlyc zyn de wercken des Heeren/ en hoe warachtich is hy in zyn beloften/ die daer gheseyt heeft. Wanneer sy vouerleuen sullen/ so zyt niet bekommert/ hoe ofte wat ghy spreke sullet: want het sal v ghegeuen werden ter dier men wat ghy spreken sult. Want ghy zyt niet die daer spreker: maer wy Dabers gheeft die in v spreect.

Als nu zyn vrymoedige bekentnisse gehoor was/ ende zyn Proce gepndicht/ werdt hy veruiesen en veroordeelt om leuendich verbrant te werden. Ontrent acht dagen eer de sententie volbracht soude worden/ en eer hy tot Beau-mont gheuoert was/ quam de Garbaen van de Minderbroers van Berghen/ een groot vpar di der Euangelischer waerheit: en dede een lange vermaninge/ seggende en willede bewijfen/ dat hy kettersech en verdoemt was/ waert dat hy de leeringe/ die hy aengenome hadde/ niet en verloochende. Maer Augustijn en hadde den monde niet ghesloten: want dewyle hy aldus stont en predecte/ brach hy seer dicmael zyn reden en voor de gezele vergaderinge/ seggende/ Setuycht her gene dat ghy segt met den woerde Gods/ en der men salt ghelouuen. Ghy segt vels/ ende probeert werven: waer mede ghy te kennen gheeft/ dat ghy een Leeraer der loghenen zyt/ diemen niet en behoort te ghelouuen. Als van my: Ick gelouue de leeringe der Propheten ende Apostelen/ dese is my tot mynder salicheyt ghenoechsaem.

Mat. 10.
Marc. 13.
Luc. 11. en 12.

Hy vloot
in een
Soseh.

Mat. 10.
Marc. 13.
Luc. 11. en 12.

Hy seggen
veel/ maer
Schijft.

M. D. xlii.

Na dit Sermon wert Augustijn in de herberge den Enghel ghelept/om aldaer te Weerde te sitten om te Beaumont gheuoert te worden. In de herberghe was een Edelman gheherbercht/die he een valle schale wijns te duncken schanck/ segghende: Myn vrient/ hebt ouer v seluen medelijden: ende ten minsten wilt ghy v leuen niet behouden/ behoudt v ziele: ick hebbe groot medelijden met v. Augustijn antwoorde: ick daēke v nā de goede gunste/ die ghy tot my draecht. Ghy siet oock wel dat ick so grooten mededoogen met my ende miuder sielen hebbe/ dat ick mijn lichaem ouerghene om ghebrandt te worden/ lieuer dan teghen mijn consciētie te sondighen. Maer hier in achte ick my salich te zyne want het ghene dat ick lyde/en is niet om mijn boos leuen/ maer alleenlich om het woort Jesu Christi/om welke alle Martelaren haer bloet ghestort hebben: dwelck ick oock hope te doene.

Daer na is hy op een Weert geset/ ende is na Beaumont gheuoert/ met een groote menichte van Dienaers/ die met stocken ende wapenen hem gheleypden. In de stadt gecomen zijnde/ wert hy seer nauwe besloten. Maer wantmen aldaer onledich was met de wraert van den sone des Hertoochs van Aerschot/ die verslagen was/ so waren daer veel Princen ende heeren gecomen/ welke oock den gheuangen besochten ende van den gelogue ende Religie ondernmaechden/ die hy alle vriendelijck voldaen heeft ende antwoorde gaf. Onder andere heeft de Graue van Alain langhe tyt alleen met hem woorden ghehad.

De hoof-
hept des
volcx.

Ten laetsten wert hy buyten der stadt op eenen berch gelept om aldaer opgheoeffert te worden. Het meeste deel des volcx was so wettinlich teghen hem om zijnder volstandicheits ende geduldicheits wille/ dat sy rieden/ datmen hem met de voeten achter aen een Weert behoorde te binden: ende datmen hem also behoorde tot den berch te sleppen. Als hy ter plaetsen quam/ azariep hy den Heere: daer na wert hy aen eenen staeck ghebonden. Als nu het uper int vrosoghefstecken was/ ende hy de hitte gheuoelde/ began hy den Heere te louen. Ten laetsten riep hy int midden des vpers met ludder stemmen: O ewighe Vader/ ick beuele v mijn siele/ ende coets daer na heeft hy se den Heere ouerghegheuen.

F. Antinus

Favianus van Fauentia.

M. D. XLV.

Favianus wt een stad in Italien Fauentia genaemt / en heeft int beginselfijns ijesu gecu kennisse der godsaligher leeringen gehadt: maer namaels heeft hy de heylighe Schrijsuere met aller vligicheyt ende neerslicheyt beginnen te lesen / ghebruyckende daer toe boecken / die op het Italiaens ouergeset waren / want hy so veel Latijns niet en conde / dat hy hemseluen daer mede conde behelpen. Maer welwetende dat de cracht des ewighen Almachighen Godts niet ghebonden en was / aen eenighe sekere sprake / als hy den menschen zijn goddelicke wille en kennisse wil openbaren: Soo heeft hy hemseluen met zijn Der ghemeynder tale beholpen / ende heeft daerop seer neersich gheueest / dat hy de heylighe goddelicke Schrijsuere mocht lesen ende ondersoeken.

Ma dat hy sulcks langhe ghedaen / ende de soete vrucht des godsalicheyts ghesmaect ende gerreghen hadde: heeft hy Godt Almachigh van zijn milde gifte niet ondankbaer willen zijn / ende den schat die hem beuolen ende ghegeuen was / niet hy hemseluen verberghen: maer synen medebroeders den seluen mederepcke ende veelachtich maken. Want hy wist dat sekerlijck wel / datter den menschen gheensins gheoorloeft en is / oft oock niet en betaemt / na dat Godt haer doot synen gheest verlicht / ende de kennisse zijns willens gheopenbaert heeft / dat sy dese bekende waerheyt / die so seer sofselijck ende dierbaer is / verholten houden / ende begraven souden. So heeft hy al soinwighen / de selfde / die hy wt den Euangelio ons Heeren Jesu Christi vercreghen hadde / beginnen in verscheyden plaetsen te verbreyden / en veel menschen te openbaren. Niet dat hy terstont openlijc een yegelijck zijn gheuoelen te kennen gaf: maer het dochte hem ghenoech te zijn / dat hy ten minsten yemant int beginsel eenen smaecte alleen mocht ghetien.

Maer als nochtans des Roomschen Paus dienders zijn toelegginghe / verstonden / hebben se met alder neersticheyt ghearbeyt / tot datse Faninum gheuangen creghen. Als hy nu in den kercker lach / so hebben hem zijn huysrouwe / kinderen en vrienden also gebeden ende gesmeect / dat hy door hen lieben so verre gebracht is dat hy de waerheyt ende de leeringe des Euangeliums verlooehent heeft / ende also los ende vry wt den kercker ghelaten is gheweest.

A ij

Maer

De Schrijsuere te lesen is den werch totter godsalichy.

Men behoort de heylighe kede waerheyt niet te verhalen te houden.

De waerheit te verloofenehenen is het meeste hertseer datmen vint.

Maer na dat hy nu wt de gheuanckenisse verlost was/ is hy also beroert van herten ende weemoedich geworden/ dat hy in groote wanhope in haarsch in de speratie seheen te vallen. Ende ghewisselijck hadde hy niet door de mogende hant Gods behouden gheweest/ ende door sijn overloedighe barmherticheydt bewaert/ hy hadde in die albergrout welicste ende verschrickelijckste wanhope ghevallen/ ende versmoort. Want hy wiste/ dat hy Jesum Christusum/ die hy van te voren niet alder vffricheydt aenghegrypen / en met groter vuercht des gheests beleiden hadde / nu in eyne delijck ende onweerdelijck vermorpen hadde: om dat hy in die leuen hy sijn huy soude en kinderen soude moge bliuen: en dat hy niet sulcx te doene/bethoont en betuycht hadde/ dat hy den spien lieuer hadde / dan de eere en de liefde des soons Gods. Sijn conscientie wroechde hem/ so dat hy doot het ouerdencken sijn wantrouwicheyds noch dach noch nacht rusten en roudet. Zoo heeft hy die sware sonde beginnen te beclagen en seer bitterlijc te beschriepen/ dat hy Jesum Christusum/ den heere der glorien/ die voor hem ghesoude was/ en sijn heyligh woorde so schandelijck verloochet hadde. Daer na heeft hy sijn leuen also bitterlijck en droeflijck aenghestele/ dat hem niemant van dier tijt af oyt blide oft vrolijck ghesten heeft: ten tijdt toe dat hy wederom een moet gegrepen heeft/ om sijnen arbeit en dienst den heere getrouwelijck te bewijsen/ dan hy te voren gedaen hadde. Althyn nu niet een moet voor hem genome hadde/ de sake des warachticheyts die hy schandelijck laten ligge hadde/ met vromer herten wederom aen te grijpen en te beschermen/ ende alte vreesse van perikelen achter rugge te stellen: so heeft hy met eenen vverigē geest het land van Siomagna (daer Sarrusta in gelegen is) beginnen door te reysen/ en in allen steden gegaen/ daer hy het Goddelijcke woorde niet sodanigen cracht ende vvericheyde vercondicht heeft/ dat se alle seer verwondert waren dier hoorden. Warander sommighe plaetsen ende steden/ daer men het woorde soo opentlijck niet ghewoonlijck was te hooren / dan ginck hy alleenlijck tot sommighe lieden/ op dat hy alsoo vernemen mocht/ wie datter bequaem waren om de leeringhe des Euangelliums te vaten ende te begrijpen: welcke hy niet grooster neersticheyde poechde te brenghen tot de kennisse des wille Gods/ ende haers eyghen sallicheyts.

Hy seide/ dat hy inde menschen te leeren/ sodanighen ordina

Hand 20
 101 101
 101 101
 101 101
 101 101
 101 101

Hand 20
 101 101
 101 101
 101 101
 101 101

Hand 20
 101 101

binantle ende maniere ghebruycke/ dat hy eerst de hoofde en godloofse meyningen en dwalingen uit haer herten wuoyde daer se mede befrist waren/ om dat se die hoofde soude kennen en genorlen/ daer se dus lange in gestoken en verstuwert waren: en daer na bracht hy se tot een beter ghevoelen en leuen. En leerde se also/ dat se metter ryt tot merder kennis des warachtichedts quamen. Hy liet hem duncken datter seer veel was/ als hy we te plaetse ginch/ dat hy woe oft die in de godvruchtige leeringe wel onderwisen hadde/ om dat een pegelyck van haer / andere noch leeren ende onderwysen mochte/ ende als die doch het selfde deden/ so soude der ghelouigen ghetal ontellick groot worden.

Als Faninus aldus arbeeyden was/ is hy wederom geuangen geworden in een plaetse Sagnatanallo gheheeten. In welcke plaetse als hy verwesen was om verbiat te worden/ began hy te lachen/ seggende/ dat zyn vrie noch niet ghecomen en was/ maer dat alleen den ingaanch was van zyn der leeringe/ op dat hy andere te beter soude mogen helpen. En hy heeft doch daer in de waerheyt geseyt/ want ter sone daer na is hy te Ferrarien gheuoert/ daer veel ghelouighe menschen door zyn godsvruchtige vermaningen geen cleynen troost ontfangen/ ende de vreesse Gods en den warachtighen godsdienst gheleert/ ende in de ghenade des Heeren meer ende meer versterct zyn gheweest.

Maer de Pans vreesende dat also zyn dinghen aen tliche soude comen/ heeft beuolen datmē Faninum in vaster ende nauwer geuanchen isse soude sluyten. So is hy xvij. maenden lanck in het binnenste des slots gehoude geweest: daer hy sware tormenten geleden heeft/ maer noch swaerder geleden soude hebben/ hadden hem de Jacophijnmoniken des stadts in haer geweldonnen crighen. Ende hoe wel dat se zyn kercker dichtmaels veranderde/ nu in de een/ dan in een ander vuyl ende leelycke plaetse hem legghende / soo en heeft hy nochtans gheensins zyn ghemoet verandert: maer hy is altyt vast en volherdich op zyn ghelouue in Christum Iesum ghebleuen.

Somwylē was hy met andere in eenē kercker/ somwylē was hy alleen. Maer hoe datter was/ so was hy te vreden. Als hy alleen was/ soo schreef hy wat/ daer hy andere daer sichten mochte. Was hy met andere/ soo leerde ende vermaende hy se tot aller godsalicheyt. Ten laetste was hy met etliche in een kercker ghesloten/ die de hoofden en Princken

M. D. I.
Een goede
manier tot
ter gods-
licheyt.

Faninus
wordt weder
om genagē

132

132

Faninus
wordt byde
twisfina-
kers gelept

M. 3. 1.

waren dan oproermakers/die Italien dierwils in gheschil ende tweedracht stellen: van den welken dese goddurichtighe man dierwils versproken ende berispt is geweest. Want dit gebeste en meynde anders niet/also si hem aldus hoor den spreken/dan dat hy een melancholtyck mensche was/ en niet wel by zyn sinnen. Ende ghelyck als vernuste ende verstandighe mannen/ hebben sy hem beginnen te vermanen/ bewysfende datmē sulckē meyningen behoort af te leggen/ ende mer den menschen in wysheden te leuen. Datmen hem sel den niet en behoort te quallen met dusdanige dingen: maer datmen se laten rusten sal/ totter wat af besloten is/ door dē generalen Concilio. Doe heeft Sātinus/ghelyck hy een seer dichtslyck en een seer liefslyck man was / haer in den eersten gedancet voor de sochtuuldicheyt die sy voor hem droeghē. Daer na bethoonde hy / dat de leerlinghe die hy stantuaeslyck voorstoort/wr geen menschelike fantasia ofste droomē voor quam: maer datse was de supiere waerheyt Gods/ den menschen geopenbaert in den woords ende Euangelio Jesu Christi/en in dese tijt wederom verlicent. Dat hy oock geensins dese waerheyt soude willen verlaten/ en der menschen logenen aenhangen. Ten laetsten na dien dat hy eens Christen was/so gebruyte hy de aldermoeste wysheyt. Wāt seyde hy/ in wat plaetsen wy oock zyn/so zyn wy in de gheuancckenisse/ so veel als den lichame en der sonde aengact. Maer na der sielen die door het bloet des soons Gods verlost is/so genieten wy een genuechlike wysheyt. Maer aen gaende van het Concillium/ so en verwachtte hy geen ander beslypt/ dan het gene dat in het Euangelium gheopenbaert is. Want Christus Jesus/ doe hy dese blide bootschap der genaden ende salicheyts bracht/ doe gaf hy ons dit Concillium ende beuel/ ende heeft her selfde met zyn doot bevestight: also dat wy gheen ander bevestiginghe oft versterkinghe der Concilien noodich en hebben.

De Chyssen
nen zyn in
wysheyt.

Watmen
vande Con
cilio ver
wachte sal.

Mer dusdanighe redenen heeft hy haer herten alsoo bevoert/dat hyse tot een beter leuē bracht/ende datse also veruondert waren / datse hem nu een heyligh man noemden. Welck als hēt merckte/ heeft sy haer also aenghesproken. O zyn lieue broeders / ick bedenne my seluen een ellendich sondich mensche te wesen/maer dat door den gelooue/ daer ick de ghenade onses Heeren Jesu Christi door gheniete/ worden my alle myne sonden verghenen: ghelyck se oock vergheuen sullen worde/ ist dat ghy den Euangelio/daer het seker

seker ghetuyghenisse der ghenaden Gode. In is/vasselijcken
gheloouet.

Daer waren oock noch ander gheuanghen/ die wat heer-
lijcker ende sacherter leuen ghewoone waren; desen heeft de
hardicheyt ende benautheydt des kerckers / ende de groote
onghewoonte seer banghe ende pynlijck gheualen. Maer
binnen die daghen datse met Fanino ghemeynschay had-
den/ zynse also vermaect/ dat haer de onghewoone benaut-
heyt niet aen en hadde/ ende haer gheuanckenisse so swaer-
lick niet en droeghen/ noch haer verlossinghe so seer niet en
begheerden; maer van sodanighen gheuanckenisse eeniger-
ley wijs verblifdden / door welcke sy in veel beter vryheyde
ghetomen waren/dan sy opt te voren gheweest hadden.

Als nu de ouders van Fanino vernamen/hoe datter met
hem ghesiet was/hebben sy lichtelijck ghemerckt/dat hy in
zyns leuens meeste perikel was. So zyn tot hem ghetomen
zyn huyfrouwe ende zyn suster/wekenende ende schrepen-
de/ als de ghene die gantsch verlaten waren. Het was een
seer tainmerlijck dinc om hooren/ als dese twee vrouwen
so bedruckt ende vol rranen tot hem quamen/hem aenspre-
kende / biddende ende vermanende / woude hy zyns selfs
gheen acht nemen/dat hy ten alderminsten acht name ende
sorghe woude draghen voor zyn kinderckens. Ende hoewel
dat dese hem seer mochten beweghen/so heeft hy nochtans
dese beroringhe/so mannelijck met wonderlijcke sterckheyt
des gheloofs wederstaen / datse alle dier hoorden ende sa-
ghen/niet ghenoech en condon verwonderen. Mijn Heere
ende Meester/ seyde hy/ en heeft my niet beuolen/ dat ick
hem sal loochenen om mijn huyfghesin voor te staen. Laet
u ghenoech zyn dat ick om uwent wille in sodanighen on-
trouwe eens gheualen ben/ ghelijck ghy weel weet. Hoe
wel dat ick door de genade des Heeren so schandelijck niet
gheualen soude hebben/hadde ick so grooten kennisse/ ge-
lijck hy my na den val ghegeuen heeft/ ghehad. Maer ick
bidde u / gaet wederom te huyf in mede. Want ick weet
gewisselijck/dat God tot desen dach toe/my in synen dienst
ghebruyekt heeft: Du staet mijn eynde aen/dat ick wt desen
leuen tot hem sal gaen. Doen ghinghen de vrouwen we-
derom met veel suchten ende weenen. Maer hy bleef on-
beroert van herten in dese wonderlijcke womtscheyde ende
stantuaasticheyt.

Maer als Paulus de Paus doot was/ende Julius den

Des heres
kers hars
dicheyde
wert door
de gemeyn
schay Fan
nint vers
soet.

stantua
sticheyt.

Julius is.
Paus.

M. D. I.

berden in zyn plaetse Paus ghecoren was/ heeft hy besceren
 ghesonden/ daer hy mede beual / datmen Faninum soude
 dooden. Soo isser een Diender van de Ouericheyt tot hem
 ghecomen/ die hem vercondicht heeft/ dat hy des auonts in
 de ghemeyne gewanckenisse soude moeten gaen/ om dat hy
 ter doot veroordeelt was/ en steruen moest. Doen omhelste
 Faninus den Diender die hem synen doode vercondichtde/
 ende ruste hem seer vrendelyck / ende dankte hem van so
 blyden ende aengenamen bootschap/ ende seyde: Den doot
 die ghy my/ mijn lieue broeder vercondicht / ontfanghe ik
 van herten gheren / om mynen Heere ende Balschmaker
 Jesum Chistum / die zyn eyghe leuen niet en heeft ghe-
 spaert/ om my van der doot te verlossen. Ende daer dede hy
 een schoon Sermoon van de ewighe salicheyt ende leuen/
 voor den ghenen die daer teghenwoordich stonden. Onder
 welcken hem een gheuraecht heeft / in wat staet dat hy zyn
 kinderen nu liet/ wie datse na zyn doot tot een beschermer
 ende bewaerder hebben souden. Ick bidde u/ seyde hy/ lieue
 Fanine/ dat ghy uwer clepner kinderkens/ ende uwer huys-
 vrouwe/ die ghy so seer bemint/ wilt ontfermen. Ick hebbe
 se/ seyde Faninus/ eenen goeden Toesender ende Bescher-
 mer beuslen / in wiens ghetrouwer bewaernisse ende toe-
 uorsicht sy altyt zyn sullen. Doen vraechde hy/ wie dat die
 was? De Heere Jesus Chistus/ seyde Faninus/ die alder
 ghetrouwe Toesender ende Bewaerder.

Wie dat
 der kinde-
 ren besse
 bewaerder
 is.

Faninus
 wort vast
 gebonden.

Also gaende wt die plaetse/ is hy de wereltdlycke Oue-
 richeyt ouergheleuert / ende daer na aen een kiste des Ghe-
 weltrichters ghebonden. Als hy nu in een camer ghestoten
 was/ heeft men zyn voeten in boeyen ghestoten/ ende hebben
 hem alleen die gunste ghedaen / dat hy zyn handen wyf
 mocht hebben / voort was hy ouer gheheel het lichaem ghe-
 bonden ende becnoot. Daer en tusschen mochter niemant
 van der Stadt tot hem comen/ dan alleen die van den huys-
 se ende huysghesin / ofte van den Dienders des Ghewelts
 richters waren/ ofte de ghene die by hem wat vermochten.
 Alle die tot hem mochten comen / dwelck een groote me-
 nichte was/ die seyden/ dat hy den Dupuel in e lijf hadde/
 ende dat hy door diens cracht also conde spreken. Want
 also blindelyck vorddeelen de wereltdlycke menschen van de
 waerheyt Gods. Maer als sy zyn groote sterckmoedicheyt
 ende stantuaasicheyt aenmerkten / ende saghen zyn saecht-
 sinnicheyt ende gherusticheyt van herten teghen alle ver-
 uer-

naerlicheyt ende grouwelijckheyt des doots/ende dat hy in den mont niet anders en hadde dan het woort Gods/ende gantschelijck ontficken ende brandende was / door de vpericheyt des Godlijcken Gheests: so hebben sy oock/ghelijck de andere/beghinnen hem aen te sien/ende hem neerselijck te hooren. De vrouwen van de Maetsheeren/als sy hem soo soetelijck ende met sulcken gracie hoorden spreken/ en condend sy haerseluen van weenen niet onthouden. Ja de Generker self/die hem van zijn leuen soude beroouen/ heeft moeten weene. Maer Faninus seide tot hen allen: Mijn broeders/ Godt sy met u / zyt ghy hier ghecomen om met my te verblijden/dat ick wt deser Werelt/in den Hemel sal gaen/tot mynen Heere mynen Godt? ende daer na zijn ooghen opslaende/ heeft hy met sulcken cracht ende vpericheyt ghebeden/dat hy gantschelijck schein ghelijck een vper te branden. Ende terstondt daer na was hy van herten ende van aensichte also volghck/ dat een yeghelijck hem begheerde te sien/ende by hem te wesen/alsoo dat oock de ghene die tot hem quamen/om hem reuen moet te gheuen/ dat de selfde oock van hem troost ontfinghen.

Daer was een Notarius die hem vermaende/ woude hy wederroepen het ghene dat hy gheleert hadde/ dattet des Paus wille niet en was/dat hy soude steruen. Faninus antwoorde al lachende: Hadde hy yet dat valsck ofte quaedt waer/dat hy daer lichtelijck van gestraft ende ouerwonnen knochte worden: maer dat de waerheyt so crachtich wel is/ al ljdise ghewelt/sy en wort niet verdrucht. Ja en begheerde hy oock also niet verlost te worden/ dat daer door de waerheyt verdonckert ofte wtghebluscht soude worden. Maer den Notario verlatende / want het niet veel te bedieden en hadde/het ghene dat hy voortbracht/ so heeft hy beghinnen de heylighe SchrifTURE wt te legghen/ daer in hy aen den Latijnschen text verhaelde van buyten/sonder eenige plaatsen oft Capittelen te missen. Omwelc den toehoorders groot wonder gaf/want sy wisten wel dat hy int Latijn niet gheoeffent ofte gheleert en was: alsoo dat een yeghelijck wel merckte/dat hy door den Gheest Gods sprack. Onder andere leyde hy die plaatsen wt / die hy van de rechtuerdichmakinghe/van de voorsichticheyt Gods/ende van andere sware hooffartikelen des gheloofs vergadert hadde.

In zijn wesen ende manieren schein hy volghcker ende blyde te zijn/ende hemseluen te verhuengen bouen de mare.

Die te vorren mepnden dat hy de Dupuel in hadde/ die gheuen hem nu ghehoor.

Faninus leyde de SchrifTURE wt.

Waerom
dat Chri-
stus be-
doeft: en
de Christe-
nen voor
den doot
verblijden.

Soo sprack daer een tot hem / ende waechde: Na dien dat Christus onse Salichmaker bedroeft was / ende in grooter bangicheyt ihus herten water ende bloede sweette / ende zyn Vader badt / dat hy niet en soude steruen: hoe datter hy coemt / dat hy dusdanighen vrucht ende blyfchap hadde? Sanctinus heeft hem gheandwoort: Dat de Heere Jesus Christus / hoewel dat hy noyt gheen sonde ghedaen en hadde / nochtans op dat hy het oordeel Godts soude ghenoech doen / so heeft hy alle onse cranckheden op hem ghenomen / ende alle de straffinghe ende pijn daer voor ghediaghet ende gheleden / die wy voor onse sonden schuldich waren te lyden: soo coemt dat hy in den Hof / ende dook aen het Cruyce de weedom des doots ende de pijn der Hellen / die wy verdient hadden / ontgelden moest: Waer ick / seyde hy / die door het warachtich ghelooue besitte den seggen Jesu Christi / worde daer door bouen maten met blyfchap ontfeken / om dat ick door den doot / het ewighe salighe ende onuergerckelijcke leuen sal vercrighen.

Der Papt-
fen hontē
Crups.

Als Sanctinus aldus wel ghet doest ende ghewoedt was / soo hebben se hem dyp vren eer het dach was / totter straten gheuoert daer hy steruen soude / om dat het volck niet hoorren en soude / het ghene dat hy voor zyn doot meynde te segghen. Doen brachtmen hem ren Cruyce / ghelijckmen den misdadighen ghemeynlick doet / dwelck als hy gesien hadde / seyde hy: Mevat ghy doch my de ghedachtenisse onses Heeren Jesu Christi / die in den Hemel leeft ende regneert / meer door dit stuck houtts in te beelden / dan ick se in mynder herten ghepient hebbe? Ende vallende op zyn knien / heeft hy den Heere vltichlick ghebeden / dat hy de verstockte en verblinde herten der ghener / die daer reghenwoordich waren / wonde verlichten. Daer na hem seluen aen den staeck voeghende met den strop om zynen hals / heeft hy Godt den Hemelschen Vader zyn siele benoken / en is also verwoicht / ende zyn lichaem is daer na verbiant gheworden. In den Jare onses Heeren / M. D. I.

Dominicus van Sasana.

Det langhe daer na / namelijck int selfde Jaer / ende in de selfde Maent / als dit te Ferrarien gheschiet was / heeftmen te Placents desghelicken speels ghespeelt. Want de Slanghe moet des Wyfs zaet in de verssenen bityen / ende spne ledematen cruygighen / toe aen den ioncksten dach toe.

Domi

Dominicus a domo Alba / een Sorgher in der Stadt
Sasanum ghenacme (welcke de Venetianen toekent)
 hadde in vooleden jaren Keeser Carolo den vijfften te
 ghen den Duytschen gediene/ ende tot dier tijt in Duytsch
 lant het Euangelium Jesu Christi aenghenomen. Daerom
 heeft hy terkint den crijch verlaten / ende de wereltlijcke
 wapenen nederghelapt/ ende de gheestelijcke aengetrocken
 ende is also van eenen wereldlijcken crijgher een crijgher
 Christi Jesu gheworden: ende heeft namaels die alle te sa-
 men tot hem ghetoghen. ende aenghehaelt / die hy wist dat
 hem souden in de leeringhe des Euangeliums sichten ende
 leeren moghen. So heeft hy in de kennisse Jesu Christi in
 korter tijt treffelijck toeghenomen / ende veel goets en nut-
 ticheyts daer in ghedaen met leeren ende vermanen.

In Jaer onses eenighen Halichmakers Jesu Christi
 M. D. I. is hy ten eersten te Napels ghetoghen / ont aldaer
 het Godlijck woordt te vercondighen/ ende des Antichrists
 listicheyt ende bedriech te openbaren. Dit heeft hy oock ghes-
 daen in seer veel Steden ende Dorpen in Italien. Ten laet-
 sten comende te Placenten / heeft hy aldaer stoutelijck op
 de opene Merckte beghinnen te prediken: verhalende sons
 derlinghe van de Onrechticheit/ Waghewer/ Aflaet/ ende an-
 dere diergheleijcke saken des Religioens: dwelck hy ghes-
 daen heeft met grooten toeloop / ende onder een groote
 menichte des volcks/ die hem willich ende met grooter vly-
 ticheyt hoorden.

Des anderen daechs darra is hy wederom op de selfde
 plaetse op de Merckte ghecomen / ende daer wederom van
 het warachtich ghelooft/ ende de cracht ende de werkinghe
 des gheloofts/ dock van de goede wercken ghesproken ende
 gheleert. Onder andere heeft hy oock van der Missen ver-
 maent: ende beloefde des anderen daechs breeder daer-
 van te verhalen / ende den Antichrist met zijnder verwen-
 ende colueren rechtsinnich af te malen.

Als hy nu des verden daechs weder quam/ ende was be-
 rept te prediken: so en heeft de Dupuel dat niet connen ly-
 den/ dat alsoo die menichuuldighe Afgoderie/ ende syn op-
 perste dienaer den Antichrist so ontdeet ende gheopenbaert
 soude worden. Soo heeft hy etlijcke zijnder dienaeren ende
 werckuyghen verweckt/ die sulchs al verhinderden. Want
 dewyle dat hy in voller predikinghe stont / is de Quersiel
 Mercktmester ghecomen/ ende heeft hem aenghesproken/
 ghebie-

M. D. I.
 Dominicus heeft
 de rechte
 Keltigie in
 Duytsch-
 lant ghe-
 leert.

De
 D
 D
 D
 D
 D

D
 D
 D
 D
 D

D
 D
 D
 D
 D

M. D. I.
Dominicus
 worde
 geuangen.

Des Sif-
schops Vi-
carius on-
deruraeche
hem.

Dominicus
 blijft
 bestaandich.

ghebiedende dat hy neder soude comen / ende heeft daer na zyn Dienaers beuolen / dat sy hem aengrypen / ende in de gheuancenisse legghen souden. Dominicus was wel te vreden / ende seyde: Dat hy al doen woude / wat hy van hem begeherte / ende willighlycken henen gaen / waer dat hy hem hebben woude. Ende seyde: **M**y gaf groot wonder / dat de Dupuel dit soo langhe heeft connen lyden / ende heeft my soo onuerhindert laten prediken.

Daerna to hy van des Siffchops Vicarius gheuraecht gheueest int Jarlyn / ofst hy een Priester was: ende van wien dat hy sulcken macht ontfanghen hadde / so opentlycken te prediken. Dominicus antwoorde opt Italiaens / dat hy geen Jarlyn en conde. Zoo en was hy doek gheen Papisfische Priester / maer een Priester Jesu Christi / van welken hy oock / als van den Hoochsten ende oppersten Siffchop / tot het predickampt beroepen ende ghewer was.

Woor heeftmen hem gheuraecht / ofst hy oock al / dat hy teghen de godmsche kercke ghepredicht hadde / wederroepen / ofst voor goet houden woude / ende daer by bliuent: ende hem daer en bouen ghedreycht / woude hy het selfde niet wederroepen / soo moeste hy den doot steruen.

Daer op heeft Dominicus gantsch getroost ende onuerschicht gheandwoort / dat hy alle het ghene dat hy aldaer gheleert hadde / voor recht / gewis ende waerachtich bekende: dat hy oock om sulcken waerheyt te bestaen / bereydt ware / den doot te liden / ende het selfde met zyn bloet te versegghen: ende Ja niet alleen sulcken doodr niet afbidden / maer veel meer Godt daer voor danken / dat hy om zjnder eeren wille / hem weerdich kende den doot te liden.

So heeftmen hem voor in de geuancenisse gelept / daer hem de Moniken seer gheuraecht / aenghesproken ende vermaent hebben / ende wouden dat hy zyn predikinghe / die hy ghebaen hadde / op de opene Meret voor alle het volck wederroepen soude. Maer hy heeft sterckelick ghewegert / en wijghelick bekend / dat hy lieuer thienmael steruen woude / dan van de Heere Christo asuallen ofst hem verloochenen.

Des anderen daechs heeftmen hem op de Merck ghebracht / daermen hem soude ophangen ende worghen. Ende als men hem veel Papisfische hupheltinghen en narrewerck voorhielt ende toebrecht: heeft hy hem seluen daer gantschelick afgewent / ende tot Godt den Heere wt den gront zjnder herten gheroepen en gheboden / dat hy synen moorders

met

met allen anderen / die aen synen dootd schuldich waren /
verghenou woude / al wat sy aen hem deden / aengesien dat
sy wt onwetentheyt also aen hem sondichden.

Alsoo is hy met grooter wuerchden / ende hertelick ver-
langhen tot den Heere Christum Jesum in desen lijshicken
doot gegaen / bynaest xxx. Jaeren out wesende. Dwelck ghe-
schiet is int Jaer ons Heeren / M. CCCC. ende I.

Maceus Moreau.

Maceus Moreau / is te Tropen in Champaingnen
om de belydenisse des Euangelischer waerheyds
gheuanghen gheworden: ende want hy by de God-
salighe bekentenisse onwanchelbaerlijck en stand-
vastelijck bleef / soo is hy int Jaer na de gheboorte onses
Heeren ende Heylants Jesu Christi / M. CCCC. ende I.
aldaer verbrant gheworden.

Joannes Godeau / ende Gabriel

Seraudina

Johan Godeau / te Chinon in Tourepnen ghebooren /
ende Gabriel Seraudin / van Bodunen / woonende te
Geneua in de Ghemeente Sodts / sijn te Chamberar
gheuanghen gheworden / om datse een Puerster / die
in sijn Hermoon den Naem Gods gelastort hadde / straffen
ende vriendelijck vermaenden.

Maeront
dat sy ghe-
uangē sijn.

Johan Godeau is eerst in de selfde Stadt / als hy de E-
uangelische leeringhe onbeuleckelijck ende sterckelijck be-
leden ende beschermt hadde / verbrant gheworden / int Jaer
M. CCCC. I. in de Maent Aprilis.

Seraudin was int begynsel / door het grouweelijck oter-
dencken des doots / een weynich wanckelmoechich: maer hy wort door
te namaels doot den doot die Joannes gheleden hadde / in
Godeaus de belydenisse des warachticheyds also vloek ende sterck door ver-
gheworden / dat hy binnen corten daghen daer na met den sterck.
selfden doot omme gebracht is gheweest. In welke hy hem
so vromelijck ghehadt heeft / dat hem de wanden des waer-
heyts sijn tonghe hebben doen af snijden / om dat hy niet
meer en soude spreken. Maer hy en heeft noyt sijn sprake wert sijn
ghelaten / beweecht met de cracht des Geests / ende heeft al-
tijt so wel ghesproken / datmen hem wel mocht verstaen.

Seraudin
wert sijn
tonghe af
ghesneden /

De Richter die hem ter doot bracht / dit hoorende / heeft
den Hencker seer gestraft / als oft hy de tonge niet
ghesne:

ende sprac
wel af-
noch,

M. D. I.

ghesneeden en hadde. Daer op de Heilcker seer straffelick geantwoort heeft/ dattet veel lieden hoorde/ dattet in zyn der macht niet en was/hem het spreken te verbieden.

Dese twee hebben seer veel ontwerende menschen tot de kennisse des Godlichen waerheydes ghebracht/ als sy haer groote stantuaftichydt des gheloffs/ die haer door Godts ghenade ghegeuen was/tot den laetsten adem toe vertoon den ende bewesen. Also hebben dese vroms Martelaers het ghelouue dat sy te Geneue in de Gemeenpntē Gods geleert hadden/ seer vromelick beleden/ ende met haer bloet besgheelt/ In het Jaer M. D. I.

Claudius Montier.

Montier is een schoolmeester.

Mester Claudius Montier/ ghebooren in de stad van S. Amants/ Calanda gheheeten/ in Auernien: als hy in dese/ ende soek in de stad Claromont Schole opgehouden hadde/ ende de sonckheyt in de vreesē Godts/ ende in de kennisse syns heylighs woorts gheleert hadde/ hebben de vanden des waerhepts/ die sulcke Godt-uruchtycheyt niet lyden en konden/ van hem een quaet vermoeden gheeregen/ ende hem van zyn Schoolmeesterschap afgheselt.

Montier gaet by de steden prediken ende leeren.

Daer na heeft hy het sant van Auernien ende de omlyghende plaetsen doorwandelt/ altydt vercondighende ende leerende het woort des leuendighen Godts/ tot dat hy door een groote veruolghinghe van daer vordruuen/ ghenoden is/ tot de plaetse/ daer hy hoorde/ dat de Euangelische leerlinghe ontfanghen/ ende de kercke door het Godlike woort verfstelt/ vernieut/ ende verbeterd was.

So is hy tot der stad Tosanen ghecomen/ welke gheleghen is in de heerlykheyt van Bernen. Ende want daer een hooghe Schole is/ niet alleen des Christelicken ende warachtighen Religioens/ maer van alle vige conften/ soo heeft hy daer eenen rydt lanck hemselfuen tot studeren gheuoecht. Van daer is hy te Lyons ghereyst/ daer hy toefte hadde van etlycke kinderen/ om die ouder bedwaanch ende totter leerlinghe te houden: de welke hy so wel in de heylighe Schrift onderwisen heeft/ dat hy daer vdat veel Godt-Boedanich vruchtighe menschen bekennt/ ende om zyn heylighe wandelinghe ende leuen/aenghenaeim ende liefsallich gheweest is. Want hy was seer vrendelick/ goetd ende saechtinnich/ also veel Selouighe menschen daer van betuygen/ die in de stad

stade; yn leuen ende leeringhe ondersacht ende bekent hebben. Welck hy oock bewesen heeft / by sonderlyck in dat teecken/dat den geloouighen eyghentlyck om de warachtighe ende godsalighe leeringhe plach te geschieden. Want als hy in dese stadt een wyl tijts alsoo in leuen ende leeringhe geconuerseert hadde/ so ist geschiet op eenen Sondach den xv. dach des maents July/ is hy int hups gegaen van eenē die; yn vrient was/ ende daer hy groote ghemeynschay althit mede ghehadt hadde/om hem te waerschouwen/en aen te seggen van de toecoemste des Amptmans vander stadt. Als hy hem nu wt de perckelen geholpen ende gelept hadde/so hy wederom tot dat selfde hups gecome om de hups vrouwe ende de kinderkens te vertroosten. So is de Amptman daer in gecomen/ende wt achterdencken dat hy nuer nuer in sulcken hups vandt/ heeft hy hem geuangen ghenomen/ende heeft hem ghebracht tot den Official.

Als hy nu vanden Official geuraecht wert van de sonderlycke hoofstucken des Christelycken Religions / ende van de aengenomen supersticien diemen int Pausdom gebuypt: so heeft hy alsoo gherustlyck ende onueruaert gheantwoort/als of hem het ontuersien perikel niet aen gehadt en hadde:maer veel meer als die tot alle dingen berept was van tgene/dat een Christen mensche om het Euangeliums wille verwachten moet.

Des anderen daechs is hy voor recht gebracht/en gelyck hy van veel dinghen geuraecht wert/ so heeft hy mer grooter stantuaesticheyt seer wyselyck en bequaemlyck gheantwoort:en heeft sulcken getuygenisse van de warachticheyt ghegheten/datmen in hem daer door mochte bekennen/de groote wetenschap der hepliger Christusrueren en groote bestandicheyt in de waerheyt der Euangelische leeringhe.

Als men van hem seer begheerde te weten/ dat hy se noemen/die dese leeringhe volghden: soo en heeft hy niemant ghenemt/ dan de ghene/die gheruymt waren / ende gheen perikelen meer en vreesden.

Soo langhe als hy in des Hertschbisschops van Lyons harker lach/so heeft hy de ghelouinghe ende godurecfende menschen int gelooue ende de Christelycke beroepinghe met brieuen gesteret: ende den Staet ende Gechteren van Lyons van de onmenschelycke wieetheyt tegen den kindere Gods/ ende van haer onuerdragelycke tyrannie/seer straffelyc vermaent:om welcker saken wille/datmen hem daer na in een

Monter
waerscout
yn vrient/
ende wort
self geuan-
ghen.

Monter
wort voor
recht ghe-
bracht.

M. D. I.

Groote a-
uechtige.

dup sterder ende dieper ghenackentisse gelept heeft/daer hy
met groter ongemack en verdriften tot den xxiij. dach Octo-
bris ghelegen heeft / ghebaldichlick ende gheduerlichlick al-
tijt blijuende op de belijdenisse des geloofs/ die hy te voren
godsalichliken ghedaen hadde: hoe wel dat hy seer sterke-
like becoringhe ende grooren aenstoot dickwils gheleden
heeft: so dat zijn ghelooue van den Sathan bestreden is ge-
weest/ so dat oock zijn opanden menigherley wijs ende met
veel verscheyden manieren/ hem van zijn goede meyninghe
poochden te brenghen. Nochtans heeft hem God door zijn
onmetelycke genade alre in de supuer leeringe ende in de
standtuafsighe belijdenisse des geloofs geduerlichlick be-
waert.

Montier
wort den
wereltly-
ken rech-
ouerghel-
aert.

Op desen selfden dach/ dwelck een maendach was/ is hy
in de groote strate by den Tempel: diemen Salmct Jans
noemt/ ghebracht/ ende aldaer een ketter veroordeelt. Daer
na is hy vanden Vicarius oft Papijschop van Tpons ont-
wijer geworden/ ende van zijn Papijsch Priesterschap be-
rooft: ende also ouergeleuert in de handen des wereltlycke
Rechters / Van daer is hy / seer blijde om dat hy van dat
schandelyck tecken ontsloft was / tot eenen anderen kare-
ker stoana geheeren/ gebracht/ en aldaer in eenen duffteren
put geworpen tot den toecomenden Saterdag toe/ die den
ayont van Alderheylighen ghenaeemt wert/ van den Papi-
sten. Op desen dach wert de sententse des doots ghegeuen/
dat hy lewendich verbrant soude worden.

So heeftmen hem daer na ghebracht in de plaetse Sa-
tellum geheeten/ dat hy daer blijuen soude ende verwach-
ten den tijdt/ tot dat de Rechters ghegheten souden hebben.
Daer gafmen hem oock een luttel visch/ broodts/ en wijns/
dat hy oock wat soude eten. Als hy nu lange met ghebogen
knien den ewigen Almachtighen God aengeropen ende
ghebeden hadde / ende wat broots began te nutten/ sinder
twee grau Montken/ die haer seluen Minderbroers noe-
men/ tot hem gecomen/ die met hem veel verscheyden woor-
den gheschadt hebben: in welke Montier haer dapperlyck

De Mont-
ken ver-
wijten
laesten
met een
ander
becoringe
aengheual-
len/ en heb-
ben hem
verweten
dat hy so
gierichlyck
adr/ seg-
gende: dat
niet dat
hy tot nu
gheen tijdt
van eten en
was/ maer
van ander
grooter
een vaet is
ende noot-
sakeliker
dinghen te
bedencken.
Waer op
hy
met grooter
saechtmoedich-
heyt
ghewilt
heeft/

heeft / dat hy niet wt leckernie ofte om des buycr wille en
 adt / maer allernlijck om het lichaem een weynich te vers
 fiercken / op dat het selde / na dien dattet cranc is / in de vly
 ticheyt des gheests niet en beswichte / oft in sulcken swaer en
 ende bitteren strydt / die het van sondē aen / aengaen moet /
 niet ontroert en worde. Met sulcken saechten antwoorde
 heeft hy dese onschamele menschen groote schaemte aenge
 dieuen voor het volck datter by stont.

Ontrent twee wien na den middach / zyn hem zyn cleede
 ren wegetrocken ende hy is op eenen waghen gheuoert / tot
 de plaerse daerinnen hem soude omme brengen. Als de sterck
 ters / zyn saechtmoedicheyt ende geduldicheyt aenmercken /
 so en hebben sy haer van suchten niet connen bedwingen /
 de sommighe hebben oock daerom gheschrept ende ghes
 weent tot een seker waerrecken van zunder onschult.

Mer dat hy van daer soude gaen / heeft hy van haer be
 gheert / dat hem gheoorlooft ware zyn ghebet te spreken
 dwelck hem op die voorwaerde toeghelaten is / dat hy te
 ghen haer gheensins en soude spreken / ofte men soude hem
 (als bestoten was) de tonghe wt snijden. So is hy dan ges
 bracht geweest tot de plaerse Territorium gheheeten / althit
 met gheuouden handen / ende zyn oogen ten hemel waerts
 geslaghen / met blyder ende vrolycker ghelaet.

Als hy door de stadt henen ghelept wert / ende hem een
 groote machtighe schare woler tegen quam / isser een ghe
 weest / die hem ghegroet heeft ende gheseyt : Blyst vroom Monter
 in Christo / welke terfoudt / doot het toedoen der grauer wort van
 Moniken / die daer by waren / gheuanghen is ghewor eenen ghes
 groet.

Als hy nu tot de voorghenoemde plaetse gecomen was /
 ende zyn gheloue / ende het ghebet dat ons Christus ghes
 leert heeft / ghesproken hadde / soo is hy met een keren aen
 een Wipgalghe ghebonden : ende als het vyer ontsteken
 was / heeft men hem om hooghe gheerocken. Soo heeft hy
 seer langhe ghebrandt eer hy ghestoruen is / althit bidde

dende in het midden der pijnen / ende dese woor

den dickmaels verhalende: Myn God / mijn

Vader : ende alsoo heeft hy den

Heere zyn ziele opgege
 gheuen.

De Historien

M. D. T.

Silottus Winter. Michael Faber. Jacobus Faber.
Anna Fabre. Michaëlla Caignoncle.

De heere
van Lalain

Dertent deser tijt isser een seer groote veruolginghe
gheweest in Walstandt van den heere van Lalain/
ende in sonderheyt te Valencyen. Onder alle ande-
re soo zijnder gheweest Sillor Winter/ ghebooren in
een Dorp drie mylen van Doornick/ Sainct Saluatoris ge-
naemt een wolle Wever: ende Jacob Fabre/ een oudt man
van tsestich jaren/ met zijn sone ende dochter. De soon was
ghenaemt Michael Fabre een ionck man van neghentien
jaren/ de dochter/ welke Sillor Winters huysvrouwe was/
is namaels gheuangen/ ende is genaemt Anna Fabre. Een
poghelick van dese heeft de waerheyt des Euangeliums
seer vromelick beschermt ende stantuaestelick totter doot
toe voorgheslaen.

Jacob Faber/ al was hy in zijn ouderdom eerst tot de ken-
nisse des waerhepts gecomen: so heeft hy niet te min noch-
tans seer stantuaestelick alijt in de belijdenisse ghebleuen.
Wat dat de vernolghers des waerhepts voortbrachten/ hoe
datse hem poochden te verstricken: so beleet hy opentlickel/
al en conde hy hen niet ghenoechsaem antwoorden/ ofte in
alles voldoen: so woude hy nochtans in de belijdenisse des
Euangeliums bestandichlijcken volherden ende bliuen.

Mare Fa-
bre stantua-
esticheyt.

Dijs dochters stantuaesticheyt heeft sock wonderlijcke
groot geweest/ die haer vaders/ broeders ende mans exem-
pel heerlijck naghewolcht heeft: welke/ ghelijck de andere
om het gheruyghenisse des ghelofs / vercoordeelt is om
verbrant te worden. Maer de andere zijn te voren verbrant
gheworden/ ende sy (wantse seer swanger van kinde ginck)
is ghehouden tot datse gebaert hadde/ ende is daer na met
wonderlycke sterckheyt ende mannelijcker vromicheyt ver-
brant ghe worden.

Michaëlla
Caignoncle
Jacob de
Clerck we-
duwe.

Michaëlla de Caignoncle was een verbaer Vroffrou/ de
weduwe van Jacob de Clerck/ die beyde oot te Valencyen
Ghebooren waren/ dese/ eer datse van de vanden des Euan-
gelischer waerheyt geuangen wert/ wert sy ten houwellic-
ke begeert van een geloouich ende tresselick man/ die haer
woude biengen in de ghemeynte Gods/ daermen de Euan-
gelische leeringe ende het rechte ghebruyck der Sacramen-
ten nae de oidenantie Christi Jesu/ wrichtede: dwelck sy
seer manelijc geweygert heeft/ haer onschult doede/ datse
noch

noch door den gheest Gods daer toe niet beweecht en wert / om haer vaderlant te verlaten : ende datse door de gherade des Heeren oock in haer voornemen also gestreert was / datse haer seluen wel onbeulect soude mogen houden van alle Papistische Afgoderie / ende alle de grouwelijckheden schouden. Ende worde sy in sulcken voornemen gheuangen / so soude haer de Heere door zyn groote goetheyt sulcken cracht ende stercheyt geue / datse synen heyligen naem stantuaastelijck soude moghen belijden.

Als dese nu met de voorigenoemde ander geuangenen was / ende haer sententie des doots ontfangen hadde / datse met Sillor Duiue ende de andere leuendich soude verbandt worden / heeftse wel bethoont hoedanighen cracht dat God almachtich dien geue / die om zyns naems wille lijde : waer in sy alle vrouwen een wtghenomen voorbeeld is gheweest.

Does sy met den anderen wtgheleyt wert / om de straffe des doots te lijden : heeft sy se alle tot bestandicheydt vermaent / bethooneude dat de Rechters die haer verordeelt hadden / ende nu bereyt waren om haer van het leuen te be-roouen / dat de selfde niet anders en mochten crighen / dan een ewighe grouwelijcke knaginghe der conscientien : daer wy / sey dese / die nu lijden moeten / seer gherust van herten onse ewighe salicheyt versekert zyn. Does heeftse met den anderen Psalmen ende lofsang den Heere ghesungen / ende is also met vrolijcker gemoet tot den upere ghegaen : ende heeft also haren gheest den Heere opgegeuen / om wiens wille sy verbrant wert.

Thomas van Sainct Pauls.

Thomas van S. Pauls / wt Hoisson / was int Jaer ons Heeren M. D. ende xlii. met zyn moeder / broeders / ende veel van zynder maechschappe te Geneue in de Gemeente des Heeren ghecomen / om God den Heere aldaer puerlijck ende onuerhinderlijck te moge dienen. Damaels int Jaer M. D. Iij. is hy wederom in Franckryck ghereyst om eenighe saken aldaer te beschicken. Int reysen is hy in veel verscherpen perikelen gheualen / om dat hy door de beweginghe des gheests Gods / die laste ringhe niet verdragen en mochte / maer straffede die opentlijck : soo dede hy oock alle andere misbruycken / die in dat Coninckryck also in gewoonte getomen zyn / dat men se son-

M. D. II.
Waerom
Michaella
haer lande
niet verla-
ten woude.

Michaella
vermaent
de broeders
tot bestan-
dicheyt.

Thomas
is seer pue-
rich ghe-
weest.

A. 2. 11. der grooten andanch ende perikelen niet straffen en mach.
Maer wt alle dese heeft hem God almachtich gheslypen en
verloft. Want door zyn sonderlinghe voorsichicheyt heeft
hy hem tot een vermaerder plaetse bewaert om den naem
Gods te belijden/namelyck in de stadt van Paris.

Thomas Als hy nu in dese stadt ghecomen was / ende wat goope
fraet: een
na de gods-
lasteringe.
goedts vercocht/ heeft hy een van de godslasteringhe vps
moedichlycken ghestraf: ende gelijck als hy van natueren
seer beleest ende saechtmoedich was/ heeft hy hem seer soe-
telijck vermaent ende onderwisen / dat hy sodanige woor-
den/die een Christen niet en betamen / ende den alderheys-
lichsten naem Gods lasteren / soude schouwen/ ende daer
van wachten. Die ander sulcken Christelijcken vermaninghe
ghehoorende/die hy onder den Papisten ongewoone was/
wert daer door verergert: en dacht dit moet een Lutherant
zyn. (Want also noemens den genen/ die de Euangelische
waerheyt beminnen) Soo heeft hy neerstelijck doen waer-
nemen / ende toe sten/ in wat hups dat Thomas soude in-
gaen. Welck als hy gesien ende wel ghemerct hadde/ heeft
hy hem terstont aenghebracht tot Joannem Andream een
vermaert ende wreedt vpadt ouer den recht geloouighen
dienaers Gods/ gelijck hy wel dese voorgaende iare tegens
haer bewisen heeft.

Hy is Thomas ten laetsten gheuanghen/ ende op het slot
datmen Castellet naemt/ gebiacht: daer hy van de Raet/ shee-
ren des hofs meer wt zyn eygen woorden ende belijdenis-
se/ dan wt eenige ander geschiften/ diemen by hem gandt/
aenghesproken ende beschuldicht is gheworden.

Thomas Maer want hy noch seer ionck/ ende bouen de achtien
woit geuā-
gen gelept. faren niet oudt en was/ hebben se seer groote vlyticheyt ges-
gen. daen om hem tot wederroepen en verloocheninge te bring-
gen. Hy hebben hem de gheuaerlicheyt des doots/ de ver-
schrikelijcke pijn/ de soeticheyt des leuens/ zyn tonghe sa-
ren/ ende diergelijcke dingen meer voorghehouden: Ja dat
hy oock weten soude/ dat hy sonder eenighe schande soude
mogen ontcomen: sy hebben hem beloest dat hem geen boe-
te ofte emende soude opghelept worden / woude hy alleert
daer in haerder tegenwoordicheyt wederroepen het gheue
dat hy belode hadde. Maer alle haer voorstel was om niet:

De stātua want Thomas versterckt door de cracht des almachtighen
sticheyt
Thome, Gods/ heeft noch om leuen noch om sterven/ de waerheyt
die hy verskeret was/ niet willen loochenen: maer hy heeft
tes

ter stantuaftelick by ghebleuen.

Daer naer heeft men hem seer sterckelijck en hardelijck
gepynicht/ also datmen diergelticke gheen straetschenders
en handelt/ als men hem aldaer gehandelt heeft/ om dat hy
se noemen soude/ die hy wist dat de Euangelische waerheyt
aenyinghen: maer de almachtighe God heeft hem door **Thomaz**
oueruloedige genade also versieret ende bewaert/ dat hy vā en bringe
nieman een woord gesproken en heeft/ dan alleen van den **nieman** in
genen die buyten de macht der rechteren/ en wt het geweld perikel hoe
des Antichrists ontcomen/ ende nu in de **Schemeynte** Gods oock dat hy
woonachtich waren. Den **Gaetsheeren** die hem aldus dede ghepyniche
pynighen/ sprack hy aen/ ende seyde: waerom pynicht ghy wort.

Hy so wreedelijck/ om dat ick v so veel verbare luyden sou-
de noemen? Wat soudet v doch baten/ dat ghyse also mis-
handeldet als ghy my nu doet? Wist ick dat ghy haer exem-
pel sout nannolgen/ ick soude v so wel haer namen noemen/
als ick der anderen doe: maer ick ben gheuis/ quamen se in
uuen handen/ ghy soudter pimmers soo leelicken mede le-
uen/ als ghy met my doet. Maer wat hy seyde/ sy hebben
hem voor so lange gepynicht/ dattet den **Yencker** self be-
gan te verdrieten. Daer riepen de andere dat hy **zyn** mede
gesellen soude noemen/ of sy wouden **zyn** lichaen doen ver-
schueren ende van een **trecken**. **Doctoer** **Maillard** de **Sor-**
bonis ende **zyns** gelicke andere/ die daer ghesonden waren **die**
om **Thomaz** te bekeerē: siende sulchē grooten ende won-
derlijcken **stantuafticheyt** in den **Yonghelinck**/ hebben ghe-
roepen datmen hem sterckelijcker behoorde te pynighen.

Wit hebben ghelooftweerdighe mannen van **Hubert** den
Gaetsheere self ghehoort/ welke doe ter tijt sulcx wriichten
moest/ een bitter ende seer wiet man/ bysonder als de **Stes**
ligte aengaer: welke nochtans sodanighen toimenten niet
aen maghen sien heeft sonder weenen/ ende heeft moeten
wijcken in een ander plaetse. Dat de selfde oock seyde/ daer
meer dan vijsentwintich menschen hoordē/ dat hy met veel
menschen van de **Religie**/ so wel heymelijck als openbaer-
lyck gesproken hadde/ maer dat dese **Yonghelinck** pimmers
hem oprecht ende goet dachte te **zyn**.

Als nu haer **wredicheyt** door des **women** **Yonghelinck**
stantuafticheyt ouerwonnen/ ende de **sententie** des doors
ghelesen was/ dat hy in **Malberts** **strate** leuendich soude
verbaent worden. So is hy daer henen gebracht/ verghes-
schapt met den **boosen** mensche ende alder **erchsten** by ande

De Historien

M. D. II.

des waerhepts Doocoor Maillard / op dat hy hem soude
 quellen ten werven toe / ende arbeiden om hem af te ley-
 den van het aenroepen des goddelijcken naems: en te bren-
 ghen tot andere pdele hopeninghen ende ghedachtenissen.
 Dese heeft hem dickwils gesept ende vermaent / waert dat
 hy zijn eerste belijdenisse woude wederroepen / ende daer
 reghen wederom betuyghen / dat hy van den Raedt machte
 hadde hem zijn leuen te verskeren. Als Thomas daer op
 antwoorde / dat hy liever dupsent inael steruen woude / so
 is hy (want hy aen een Wipgalge gebonde was) terstont in
 de lucht opgheshaelt. Als hy nu daer het volck van de ghes-
 nade des Heeren ende van de eewighe salicheyde began te
 vermanen / is het vper ontfteken gheworden ende brandes
 ende als hem dat met grooter pijnen ghenaeckre / is hy we-
 derom haefselich door het beuel van Maillard wtghetroe-
 ken / die tot hem gheseyt heeft ende beloeft / woude hy noch
 soo voo ghen Raedt beroepen ende appelleren / dat hy /
 soo verre hy zijn meyninghe veranderde / vpr soude gaen.
 Dat dede dese boose mensche / om dat hy hem (als hy de ver-
 uernisse des doots voo oogen saghe) slauhertich maken /
 ende hem ouerwinnen soude. Maer de warachtighe ende
 gherouwe God / die heeft zins wromen Martelaers ooghe
 geopent / dat hy soude aenmercken de onuerderfelyche glo-
 rie / daer hy toe gheroepen werd / ende die hy wt gantscher
 herten begheerde. Soo heeft hy met luyder stemmen tot
 hen allen gheroepen: seggende / na dat ick op den werch ben
 om tot mynen God te gaen / soo laet my daer op / ende laet
 my doch tot hem gaen. Alsoo hebbense hem wederom in
 vper ghelaten ende verbrant. Welck gheschiet is te Partijs
 den xix. dach Septēbris / int Jaer ons Heeren M. CCCC.
 ende II.

De vltic-
 hept der
 godloosen
 om de god-
 vruchtigen
 van tgeloo-
 ue te bien-
 ghen.

Maurys Secenat.

Maurys Secenat / geboren wt het gheberchte Sebent-
 ne te S. Saturnijns / by den berch Colerum in Vla-
 ndra. Als hy studeerde te Remausen / ende oefsende
 hem sod wel in alle godduruchticheyt als in geleert-
 heyt / daer hy oock andere by de huyfen in vermaende ende
 leerde / daer hy conde ende mochte: so is hy gheuanghen ge-
 worden int Jaer ons eenighen Saltichmakers M. D. II.
 ende op de Surcht des stads ghesloten.

Sint

Stinnen corten tijden daer na / is hy van eenen die de plaetse des Richters bewaerde / so vernustelick ende looflick ghevracht geworden van sijn gheloue: daer hy oock also op geantwoort heeft / dat hy de waerheyt / die hy oprechtelijck behoorde te belijden / ghevrinsde / dat hy also lichtelijck is ende vry ghegaen soude hebben. Want so doerse ghemepelijck / sonderlinghe de ghene die renighe kennisse des waerhepts ghehadt hebben. Hy weten haer vrighen ende ondersoekinghe so dobbel ende bedertelijck te doen / om datse den Ghelouighen / die Christus beleiden hebben / van de openrechte ende warachtighe belijdenisse souden afstrecken ofte afwenden.

Maer als Maurys namaels wederom van den Quet: Maurys Richter ondervracht werde / soo heeft hem sijn dobbel gheueynsiheyt ende trouweloosheyt so seer leer gheueest / dat derom onhy de selfde met een opentlijcke belijdenisse worde verbederurraechten: ende de waerheyt die hy te voren verborgen ende bedeckt hielt / heeft hy nu met een Christelijcke betuygenisse de waerwillen ontdecken ende verklaren. So heeft hy dan voor den Richter de Euangelische waerheyt puertelijck ende onuermengt beleiden ende vrijmoedichlick betuycht. Om welckesaken wille hy ten laetsten veroordeelt is geworden / dat hy verbiant soude worden. Welken doot hy met sulcker stantvasticheyt ende volghelijckheyt gheleden heeft / dat alle de Gelouighen die in de Prouincie des Delphinaers woonen / daer sonderlinghe door in her oprechte gheloue Christi / ende in de warachtighe Religie versterckt sijn gheworden. Soo is dese vrome Martelaer van desen leuen om den naem Jesu Christi wille / berooft / den xvi. dach des Maents Augusti / int Jaer M. CCCC. IJ.

Johan van der Put / de Medicijn ghenaeamt.

Jn de Prouincie des Delphinaers in een stad Wes ghenaeamt / was een onghelertert man / die hemseluen met hout te snoepen ende te cleuen geneerde / Johan de Medicijn ghenaeamt. Dese heeft de leeringhe ende de kennisse des Euangelischer warachtichepts ontfanghen op die tijt / doe alle dinghen in ruste ende vriede waren / sonder enighe perikelen der veruolginghen: ende de Siffchop des landis ende des stadis began het Euangelium supuerlijck ende onuerualscht te doen prediken te Wes / ende in sijn gantsch Bisdom / door de Dienaers die hy daer roe ghesoeyen

M. C. II.
Het geloo-
te coet wt
het gehoor
des Gods
delijcken
woorts.

Hoe Johā
besculdicht
werdt.

Christus en
wort in het
broot niet
besloten.

Johā gaet
al singende
wt doot.

roepen ende bewillicht hadde. Daer hadde dese Johan de
predikingen seer neerslyck toegehoort en waer genomen/
door welke hy tot de kennisse des waerhepts ghecomen is.

De oorsake waerom dat hy by den Richter besculdicht
is gheweest/quam wt het gheschil van eenen ynt by/dat hy
met een ander Sorgher van Wes hadde. Syn tegenpartie
om dat hy zyn sake te schoonder soude maken / ende synen
wille daer in cruyghen / heeft hem ghedacht van ketterie te
besculdighen. Ende op dat hy sulchs te lichteliker soude
connen bewysen/ heeft hy alle die arbeiders die met Johan
in den Wyngaert ghewoicht hadden/ ghehuert: ende heeft
van hen onderuraecht/wat hy van de Keligie gheseyt ende
ghewoelt hadde/ende heeft also den R. houter ofte Ampt-
man aengebracht. So is Johan/als men de sake ondersocht/
ende van den ghetuyghen beuraecht hadde / gheuanghen/
ende in den kercker gheworpen.

Als hy nu in de ghenanckenisse lach/ heeft men hem van
zyn ghelooue gheuraecht: dwelck hy supureliick beleeden
heeft. Van het Nuw demaal des Heeren heeft hy soo sijn
gheantwoort (hoewel hy onghelert was) dattet van een
gheleert man niet verbetert en mochte worden. Hy seyde
dat hem gheleert was / dat de Heere Christus gheestns in
dat stuck broots besloten was: ende hy bracht by het artikel
des gheloofs/ Hy sittet ter rechter hant Gods des almacht-
ghen Vaders.

Soo hebben hem de Richters daerom met vonnisse ter
doot verwesen/darmen hem eerst worgen soude/ ende daer
na met uper verbranden. Daerentusschen/als hy in een Ca-
pellen bewaert wert/tot dat de Richter gereet soude zyn/
soo werdt daer een misdadich mensche voortgebracht/die
om zyns booshepts wille ghegheeffelt wert: welke als Jo-
han ghesien/ende de sake waerom dat hy ghestraf werdt/
verstaen hadde/ heeft hy luyde gheroepen dat so salich was
ken/die om des gherechtichepts wille lyden/ende heeft daer
mede een Liedken opgheheuen/dat daer van gedicht was/
ende heeft ghesonghen tot dat hy ter plaetsen quam daer-
men hem soude ontluyen.

En dat hy nu met den stroy ghewoicht soude worden/
heeft hy den Heere aengeropen/ende dat ghetert van bun-
ten gesent/datme gemeynlich te Geneue des woon/daechs
in de Ghemeynte spreecht. Daer na heeft hy hemseluen tot
der doot gelijk een Lammeken/met aller saechtmoedicheyt
ghe-

gheslechte/ende heeft den Heere zyn siele opgheroeffert. Soo
 is hy verworcht gheworden / ende daerna zyn lichaem ver-
 brandt / op eenen Maendach in de Maend Augusti. In
 Jaer ons Salichmakers Christi Jesu M. CCCC. X.

Godefront van Hamelle.

Godefront van Hamelle / ghebooren in Walsbrabant /
 van Nielle / woonachtich te Doornick / daer hy zyn
 ambacht dede / een Cleedermaker: dese is om de Eua-
 gelische leeringhe (daer hy seer wel in geoefent was)
 te Doornick gheuangen. Hy was een man van grooter
 overicheyt / ende seer ontfiken met de liefde / in de Soddes-
 lücke Schifture (hoewel dat hy gheen ander sprake en con-
 de / dan zyn vaderlycke) was hy seer wel gheleert.

Doen hy gheuangen was / hebbense hem van veel arte-
 kelen des gheloofs onderwaecht: ende hoewel ende bequa-
 melick dat hy door de ghenade des Heeren / daer op geant-
 woordt heeft / sullen wy moghen merken wt eenen Brie-
 die hy tot een Christelyche vrouwe ghescreuen heeft / op
 dat hy haer ende andere Godvruchtighe menschen door
 de ghetuyghenisse zyns gheloofs / ende der getaden Gods / laren zyn
 die in hem wrochte / soude in de Euangelische leeringe ver-
 stercken. Synen Brie die hy tot der vrouwen ghefonden
 heeft / lydhet aldus.

De ghenade ende barmherticheyt onses alderbesten

Vaders / door Jesum Christum synen Zone /

werde v ter salicheyt deelach-

tich ghemaect.

Ick dancke v van gancscher herten mijn alderbeste
 Zuster / voor dat ghy mijns gedachtich zyt gheueest /
 ende sorghe draecht / soo wel voor mijn lichaem als
 voor mijn siele. Doorwaer / sodanigen liefde daer ghy
 mijns also mede gedachtich zyt / is my so aengenaem / als die
 van Gode gesonden is / ende ghelyck een seer soeten ruercke.
 Ick ben oock seer in den gheest vermaect door ure ghebe-
 den / die ghy tot den Heere uitsprietet / daer ghy mijns alre
 in ghedachtich zyt: welcke ick weet / ghelyck ghy segt / dat se
 niet hdel en crachteloos van het aenschijn des alderhooch-
 sten wederkeeren. Daerom bidde ick v van herten seer / dat
 ghy v sulcks niet en wilt laten verdrieten / noch en wilt van
 bidden niet ophouden: op dat ick desen heerlycken strydt /
 daer my de Heere toe gebracht heeft / tot zynder glorie ende

tot

M. D. II. tot stichtinghe vnder Ghemeynten / mach volbrenghe
 dwelck ich hope ende berouwe oock dattet door syne ghes-
 nade also gheschiet sal. Want hy weet ghewisselijck wel
 hoe seer dat ich begeere/dat synen Naem door my zyn cleyn
 instrument/mochte gheoert worden: waer toe dat hyt oock
Godesrops besighen wil/het sy totter doode of tot den leuen. Ick en
begheerte. wensche ofte en begeere niet anders/dan dat zyn alderheyl-
 lichste wille in my volbracht word:/niet alleen dat ick in een
 diepe ende dypstere kercker gheworpen worde: maer oock
 dat ick om zyns Naems wille van mijn leuen berooft wor-
 de/so verre als die eenichsins daer door vereert mach wor-
 den. Want ick ben wt zyn woort versekert/dat Christus my
 een ghewin is/of in leuen of in steruen.

Ick en hadde niet ghedacht/alderlieffste Suster/dese my-
 ne belijdenisse noch ter tyt tot v te senden/voor dat ick ghes-
 weten hadde/of sy oock yet meer van my woude vragen:
 maer want dese Gode my te kennen gaf / dat hy ouer twee
 ofte drey daghen van hys woude repsen / daerom hebbe
 ick se moeten senden. Ick en sendese v nochtans wt die oors-
 sake niet/als dat ghy daerwt/ghelijck van een hoopge ende
 volmaecte wijsheyt/ gheleert ende ghesicht soudet mogen
 worden: maer als een belijdenisse des alderminsten Dieners
 Godes/ die mijn talentont / dat ick van den Heere ontfa-
 ngen hadde / niet hebbe willen begrauen: ende op dat ghy
 alleen verstaen soudt / dat ick den Heere Iesum Christum
 in mijn eenuoudicheyt niet versaeckt en hebbe: maer dat ick
 hem na de mate mijns geloofs die hy my ghegheuen heeft/
 beleden hebbe. Waer in dat ick op den Heere berouwe/
 dattet hem wel ghenoeghen sal / want ick mijn leuen niet
 sparen en sal/om het selfde te behouden: maer dat ickt vers-
 achten ende verliesen sal: want mijn Heere dat weerdich-
 aete voor den menschen verloren te woude.

Ghy sult weten/mijn Suster/dat mijn herte/ doe ick van
 den Scharianten met grooten aenual ende gheweldt ghes-
 uanghen werdt/riep/ O Heere ick ben bereyt niet alleen in
 den kercker gheworpen te worden: maer oock voor uwer
 Naem den doode te lijden / macht anders tot uwer glorie
 gheschiet. Dit was mijn wille/ ghelijck oock in mijn bely-
 denisse gheweest heeft: ende sal oock alsulcks zyn tot den
 laersten druppel bloeds toe / ende het laetste been mijns
 lichaems/dat verbrant ende tot asche gebracht sal worden.
 Want ick ben zyn/of in de doot of in leuen: hy doe met my
 wat

Hoe hy hē
 hielt in de
 aengre-
 pinghe.

wat hem bellest. Ick ben sulcks ghewis ende seker/ dat ick hem toebehoole/ oft ick leue/ oft ick sterue: om dat ick zijns Doos Jesu Christi ben/ van wien dat ick met seer grooten prijs gheroecht ben: also dat ick nu een erfghenaem Godts/ ende een mede erfghenaem Jesu Christi ben. Daerom ben ick verseker/ dattet my al toebehoort/ of leuen/ of doot/ oft teghenwoord/ ey/ oft toecoenstich/ dattet my/ segghe ick/ al toebehoort: maer ick behoore Christo/ ende Christus behoort Godt toe. Ende so ben ick ghewis/ dat Christus of int leuen oft in de doot/ my altyt tot winst is. Ick en schaems my doch niet voor den menschen te belijden/ dat hy alleen gheuest is/ ende noch is/ in wien dat ick alle de hope mijns salichepts ende ewigher leuens ghestelt hebbe: met wien dat ick hope ewighlyck te leuen. Daerom/ want mijn hope en het vertrouwen mijns salichepts my in gheen ander dinck ghelegen is/ dan in de offerhande Jesu Christi/ daer hy eens in den cruce zijn lichaem Godt den Vader voor myne sonden opgheroefft heeft. Daerom en can ick gheensins daer toe ghebiacht worden/ dat ick haer ghelyck gheuen soude/ die my ondertraecht hebben/ ende my tot haerder meynighen wonden brenghein: na dien bysonderlyck dat de Seerf Gods my een ghewisse ghetughe is/ ende beuestiger mijns gheuelens ende gheloofs/ dat het warachtich ende recht is: ende tghene dat my van mijn teghenpartie woordghelouden wort/ valsche ende van aller waerheyt des Goddlichen woorts vershepen is. Dat oock in my beuindende/ Datmen metter herten ghelooouen maer tot der rechtuerdicheydt: maer met den mont belijdenisse doen totter salichent. Daerom de Heere/ willende dit cleyn instrumentken besighen/ heeft my weerdich gheacht/ dat hy my gheroepen heeft tot sodantgen heerlycken belijdenisse/ dat ick voor den menschen gebraecht sijnde/ wt de oueruloedicheydt mijns herten/ hem dymael met den monde beliden soude.

Mijn alder eerste belijdenisse die ick ghedaen hebbe/ is gheschied den achtsten dach in Maerte/ int Jaer M. D. V. ten dnye vren na den middach/ als den Deken van Doortick/ de Officiael/ en twee Kettermeesters/ met een Schijner daer gheromen waren. Ser tek tot de behoortlike ende werelike belijdenisse mijns gheloofs gheromen ben/ isser weel gheuraecht ende ghehandelt gheweest/ dwelck te lanck soude vallen om te schryuen. Want ick en dencke hier alle woorden niet te schryuen/ maer alleen opt cortste de bysonderlichste

Rom. 10.

De Historien

M. D. II. berlickste hoofstukken / die dijn ghelooue ende de selighe
berceffen / te verhalen.

De biechte. Ede inden eersten hebbense van my getraecht / binnent
hoe menighen tijde / dat ick niet ghebiechte en hadde. Waer
op dat ick van haer begheert hebbe / datse my een nieu Te-
stament gheuen souden / daer ick mijn belijdenisse ende ghe-
looue in mocht beuolghen. Als sy my dat wepgherden /
ende wonden endel dat ick op haer vraghe soude antwoor-
de gheuen / hebbe ick haer gesept / datse dat wonden voorby
sien.

Verghiffenisse der sonde van een Paep. Daarna hebbense my geuraecht / of ick niet en geloofde /
dat een Priester van de Roomse kerche ghestelt / macht
hebbe / als men voor hem biechte / de sonden te vergeuen / ende
te ontbinden door de penitencie. Ick hebbe gheantwoort /
dat ick gheen ander vergheninghe ofte ontbindinghe der
sonden en verwachtte / dan alleen van de barmherticheyde
Gods / door de ghenade zijns Soons Jesu Christi.

De Paus het hoof der Roomsekerken. Dooit vraelidense / of ick niet en geloofde in de Room-
sche kerche daer de Paus het Hoofd van is / ende de nauo-
ger Petri / wien Christus de stuelen ghegeuen soude heb-
ben / ende veel ander die sy pleghen by te brenghen / om die
godloose herschappie te verstercken. Daer ick op antwoor-
de / dat ick een heylighe kerche gheloofde / door den heylig-
ghen Gheest versamelt ende ghegrondeert / die Christus
alleen tot een Hoofd heeft ende bekent : ende dat die de na-
volghers zijn / die de leeringhe der Apostelen ende Prophe-
ten volghen. Dat ick oock de Roomse kerche niet en hielt
voor de warachtighe kerche / maer veel meer voor een Hy-
nagoghe des Antichrists / daermen de Schaepkens Christ
niet alleen niet onderhoudt / ende met het ghesontste voer-
sel des Godlijcken woorts spijst / maer veel meer van de
wreedte ende bloetghierighe Woluen verscheurt ende ver-
flonden worden / ofte met de verghiftighe dwalinghe der
menschelijcker leeringhen gheuodt worden. Ja doch / sepe
de Deken : beuelende den Notario ofte Schrijuer / dat hy
alle dinck opschrijuen soude.

Wisse. Doen vraelidense my / wat ick van de Pisse gevoelde /
hier hebbe ickse vermaent / dat my van dese dingen sonden
spreken / daermen in de heylighe Schrift van handelt : want
ick dar woorde (Pisse) nergens / so veel als ick hebbe comen
lesen / en vant / noch int Oude / noch int Nieuwe Testament.
Ja so / sepe de Deken en die andere / murmurerende : ende
beuelen

betuolen dattet de Notarius schrijuen soude/ dat ick de swaif-
se nergkens in de heylighe Schriftuere en beuant.

Doen hebben se my terfont gheuraecht/ of ick oock ghe-
loofde/ dat het broodt mit lichaem Christi verandert werde.
Daer op ick antwoort gaf/ dat ick geloofde/ dat haer swaif-
se een enkel mensche lijche vonds/ ende versterkinghe was/ tot
grooter schande ende verachttinghe Jesu Christi/ om dat sy
het volck in sulcken boosen ende schadelijcken dwalinghe
ghebraecht hebben/ dat se geloouen dat Christus in een stuck
broots ghesloten soude/ in en het broot aenbidden/ en Chri-
stum self/ die in de hemelen sit/ tot de rechter handt/ zins
Wanders/ verheuen bouen alle Creatueren/ dien en soecken
sy niet/ noch en eeren/ dienen oft aenbidden sy niet.

Wengaende de veranderinge/ hebbe ick se vighelick geseyt/
dattet my een gokelinghe en toouerie dochte te zyn/ gelyck
de Toouenaers ende Beswercders ghemeynlijck buycken.

Daer na vraechden se my/ of ick ooc de seuen Sacramen-
ten gheloofde? Ick antw oorde/ dat icker alleen twee hielt.
Welcke? seyden sy/ Het Doopsel/ seyde ick/ en het Auont-
mael/ welke ghy Sacramenten noemt. Doen vraechden se/
wat ick van het Auontmael gheloofde/ als ick dat een Sa-
crament noemde. Daer ick venuoudichlick op gheantwoort
hebde/ als ick van den heere ontfangē hadde/ dat het Auont-
mael/ als na de insettinghe Christi ghebruyckt wort/ is een
gheestelijche maeltijde/ ghelouutghe herten onder de ghe-
sialtenisse des broots en wijns voorgestelt/ also dat de gene
die het broot en de wijn ontfanghen met den ghelouue/ die
ontfangen oock het lichaem en bloet Christi. Niet dat in het
broot/ het lichaem Christi/ oft zyn bloet in de wijn/ of met
de wijn/ maer dat ick ghelouue sulchs al gheestelijck te ont-
fanghen/ tot een salighe vermakinghe ende troost mijnder
sielen/ also dat ick het broot etende/ en den wijn drinckende
op sulcker maniere als ick gheseyt hebbe/ so ben ick des lich-
aems ende des bloets Jesu Christi warachtich deelachtich.
Icken sae oock mijn ooghen niet op dese verganchelijche
elementen/ die de verderflicheit onderwoyen zyn/ maer ick
sie al veel voordr met mijn ooghen des geloofs/ namelijk/
op Jesum Christum/ eens voor mijn sonden gheeruyft ende
opghooffert. Ick mercke op de wonde in zijnder zijde/ daer
dat supuer bloet wtgestort is/ op dat ick daer door van alle
smetten en vlecken mijnder sonden gereynicht soude wor-
den/ en van alle die schuld beurgt worden/ daer ick voor het
ghe:

Het swaif-
broot.

Transsub-
stantiatie.

Seven Sa-
cramenten

gherechtighe oordeel Gods mede verbonden en belast was.

Doen vnaechdenſe noch / oft het bloedd alſo zyn nature behielt / dattet ſonder eenighe veranderinghe broot bleef / ende ſo oock den wijn. Ick antwoorde / dat in deſe elementen gantſch niet verandert wordt : maer ghelijck als die het lichaem voeden ende onderhouden / alſo wort door het ghe-looue / welck het lichaem ende bloet Chriſti ontſangt / de ſiele gheuoedt / vermaeckt ende gheſterckt . Ten is niet van noode / ſepde ick / dat Chriſtus van de rechter handt zyns Vaders nederdale in deſe onderſte elementen / om ons zyns ſelfs deelachtich te maken / ende de gemeynſchap te geuen : maer veel meer / dat wy onſe herten ende ghedachten van duſdanighe ſtullighe dinghen / die ons tot een tyt toe ghegheuen zyn / tot het ghene dat ewich ende gheeffelijck is / ſouden wenden ende keeren : ende onſe herten opheffen tot de rechter handt des ewighen Vaders : van daer wy niet anders zyn lichamelijcke roecoemſte en verwarthen / voor dat hy comen ſal om te oordeelen leuendigen ende dooden. Dan ſal oock de Heere Chriſtus niet comen heymelijck en bedecht / maer heerlijck / ende met zynder glorien verciert.

Als wy dit aldus ſpraken ende handelden / ſoo ſcheent ontrent ſeuven vren te naken. So en hebbenſe de ſunderſoekinghe ende onderuraghinghe niet langher willen vertrecken : maer ſp hebben my ineenen anderen dyp ſieren kercker gheſloten / daer ick noch bea / ſoo langhe alſt den alder ghe-nadichſten Godt beſteft.

So ben ick dan van deſen voornoemden dach in Aerte in deſe plaetſe gelaten / tot den xv. dach des ſelfde Maentſe op welcken dach ick ſo benant gheweest ben van herten / als ick v ymmerſ ſoude moghen ſchijuen. Niet om de dypſer-niſſe des kerckers / oft om dat my grouwelde in haer tegenwoordicheyt te comen : maer veel meer datſe de redenen mijns gheloofs niet meer hooien en wouden. Want ick begheerde veel meer mijn gelooue voor haer te belijden ende te beruyghen / dan ſp my begheerden te hooien. So badt ick den Heere / dat hy my ſo veel gunnen woude / dat ick mijn puere ende eenuoudighe belijdeniſſe ſoude moghen doen. Welck hy my door ſyn ſonderlinghe ghenade oueruloedichlick na mijn herten begheeren / ghegunt heeft.

So hebbe ick dan op den xv. dach in Aerte ontrent acht vren / des Doorwachters ſtemme ghehoort / die my vercondichde dat de Heeren gecomen waren / vermanende dat

ick my soude bereyden. Die bootshap was my seer aenge- M. D. II.
naem ende ghenoechlyck om hooren. Doe seyde ick / vol-
brenghet O Heere/ dat ghy in my begonnen hebt / ende geeft
my nu het ghene dat ghy beloest hebt. Want dit is la uwe
sake/ daer uwen geest my in behulplich moet zyn.

Als ick nu in dese tweede bevraginge voor hen ghebracht De tweede
was/ hebbense my gheuraecht / of ick oock ghedoopt was? onderura-
daer op vraechde ick wederom / waerom datse sulcks van ghinghe-
my vraechden/ of sy dan meynden dat ick een wederdooper
was? Maer als sy niet af en lieten/ hebbe ick geseyt/ dat ick
in mijn kintse dachghen ghedoopt ben gheweest/ ende noyt
anders.

Ende als sy my vraechden/ of ick sulcken Doopsel pries Van het
ende voor goet achtende: seyde ick/ dat ick my daer mede wel Doopsel.
woude laten ghenoeghen.

Naemaels vraechdense my/ of ic het Sacrament des Doop- Sacrament.
fels in de Schifstuerre vandi. Dat vraechdense daerom / op
dat ick het woorde (Sacrament) wtspreken soude/ ende dat sy
also een wech mochten crighen om het selfde listelicken en
bedriechelicken tot die ander versierde Sacramenten / die sy
self op ghebracht hebben/ te moghen gebuycken. Maer ick
antwoorde eenuoudichlyck/ Dat de Geschiednisse Abraham
onsen Vader ghegheuen is/ op dat hy/ ende zyn zaet ten acht-
sten daghe besneden soude worden/ in welcker plaese na-
maels het Doopsel gheromen is / dat de Christenen in haer
ghemeynte gebuycken/ doopende in den naem des vaders/
des Soons / ende des heylighen Gheests. Daer na vraech-
dense my / ofter erghens meer in de Schifstuerre af stonde?
So hebbe ickse ghesonden tot het thienste Capittel des
versten briefts / die Paulus tot den Corinten schijft / daer
de Apostel verhaelt dat de Waders in de woode zee onder de
wolcke ghedoopt zyn gheweest/ ende dat haer dit ghenoech
behoorde te zyn. Dat hebbense haestelyck vygheuat / dat
ick aldus van het Sacrament sprack/ daer ick haer listicheyt
gheentfins en vermoede: ende hebben terstont gheuraecht/
waer ick dat woordt (Sacrament) in de Schifstuerre vordt.
Doe moest ick (want ick daer in begrepen was) belijden /
dwelck oock alsof warachtelick is / dat ick het woordt (Sa-
crament) daerom ghebruyckt hadde / om dat zyt om berec-
werstant te crighen ghewoonlycker waren: maer dat ick
voortaen niet meer en soude noemen/ maer alleen gelyct de
Schifstuerre noemt/ het Doopsel en het Avontmael. Want
hadde

De Historien

M. V. li. hadde ick haer dat woor toe ghelaten ende ontfanghen / ick soude haer seer ghewapent hebben / als het ghene dat haer zhebient soude hebben tot de Misse / het Daghever ende andere meer te bevestigē: welke sy ongebracht hebben / Ende nergens in de Schrifstuere gheuoemt en werden, Daerom seyde ick / dat ick anders gheen naem gebruycken en woude / dan als de Schrifstuere ghebruyckende is.

Der Baptisten schale heyt. Doe seyden se / meynende dat ick in dese vraghe beroert en beschaemt was: Ghy segt so dickmaels dat ghy anders niet geloouen en wilt / ofte antwoorden / dan het ghene dat in de Schrifstuere staet: wat segt ghy dan van den houwelikezacht ghyt niet voor een Sacrament? Ick achte / seyde ick / het houwelick voor een heylighe infertinghe Gods: en dat het onbeulecht bedde en die tsamenvoegginge ende gemeynschap des leuens so groot is / dat de mensche vader ende moeder verlaten sal / en zyn huyfrouwe aenhangen / op dat sy twee in een vleesch zyn. Daerom sodanighen maniere van leuen / dwelck so noodich ende eerlick is / puyse ick / en houder van grooter weerden: dat soch onse Heere

Het Houwelick.
Hebr. 13. 2
Genes. 2. 2
Math. 19. 2

Joan. 2. 2. Iesus Christus so eerlick geacht heeft / dat hy in Cana Galilee ter buyplost selue ghecomen / ende de selfde met zyn eerste mirakel heeft willen verzeeren ende verciereen.

Daer was een / die my dochte / die in de heylighe Schrifstuere wel geoeffent was / welke seyde: Geloof ghy ooc de woorden des Apostels: Dat moet pimmers / seyde ick / verre van my zyn / dat ick hem eenichsins soude teghen spreken. Ghy ontfangt / seyde hy / alleen twee Sacramente / de Apostel nochtans tot den Ephestien / noemt het houwelick een Sacrament / segghende: Dit is een groot Sacrament: wat segt ghy daer toe: seyde hy. Ic antwoorde / dat ic in geenderleswijse anders woude gevoelen dan de Apostel dede / hadde hy het houwelick een Sacrament gheuoemt / so en woude ick daer niets teghen segghen / want de heylighe Gheest door synen mont ghesproken heeft. So en heeft my onder alle het gene / dat my voorgelept ofte gheuraecht is geweest / geen dinc meer beroert ofte benaut / dan dat alleen / daer ick niet teghen seggen en conde ofte oock in der side. Maer de Heere heeft my in dese swaricheyt ende wyselinge niet langhe ghelaten: want synen gheest heeft my vermaent dattet alsoo niet en was / ghelyck als sy voortgebracht hadden.

Als aldus myn memorie van Godt in dese plaetse was

kleut was / hebbe ick haer gheseyt / datmen in den bryl Pauli / dit also niet en behoorde te lesen / alst van haer verhaelt was : maer datmen voor (Sacrament) moeste lesen (verborgentheyt) na de laetste ouersettinge / so het nieuwe Testament wt der Griecschey ende Latynschey sprake int Franchoyse ouergeset is. Doe werden se tegē my seer gram en gestoor / als sy de plaetse in het boeck des nieuwen Testaments te Lyons ghedruckt / ghesien / ende also als ick seyde / beuonden hadden. Ende hebben veel dinghen gheseyt / die te lanck souden zyn / tot vte schijuen. Maer want de twaelfste vrie nu aenstont oft nakende was / so is dese onse tsamen sprekinghe daer ghebleuen.

Des ander daechs den vol. dach in Maertr / ben ick van hen wederom geroepē ontrent der achter vrien. Geuraecht ghēde / of ick het Sacrament des Formels ghelooft / dat de Bisschop den mensche in haer wettelike Taren wīdeyft. Ick antwoorde dat mijn ghelouue met dusdanighe Ceremonien niet verstercht en werde : maer alleen door sulcke middelen en de cracht des gheestes / die my int Doopsel wederbaerde ende een nieu creatuere maecte / of in het Vuontmael met de ghemeynenschap des lijfs Christi int ghelouue voede en versterckte. Als sy wt het achste Capittel der wercken der Apostelen by brachten / dat sy den ghedoopten de handen op leyde / seyde ick / dat ick sulck bekende van Petro en den Apostelen gheschied te zyn / ende dat sodanighen oplegginghen door den heylighen gheest gheschiede : maer dat die Ceremonie namaels een eynde ghenomen hadde.

Daer na waechden se of ick het Sacrament des laetsten Olyfels ghelooft. Daer ick op gheantwoort hebbe / dat ick ghelooft dat de warachtige Olye het woor Gods sy / datmen de menschen die periculoselyck sieck zyn / moet voorhouden / dwelck alleen den geloouighen salicheyt toe brengen mach. Daer die Olye / daermit den siecken mede plack te besmeeren / is gantsch onnut / en verderffelick om dat sy nu dese Olye souden met de Schriftuere bewyssen / hebben sy my S. Iacobus brief voorghebract. Daer ick op seyde / Ghy hoort nu wel / wat ick daer af gheuoele of ghelouue.

Voor als sy van de Vierdaghen waechden : hebbe ick gheantwoort / dat God de Hecere zyn volck heeft gheboden te arbeiden / ende gheenen anderen dach binnen de wake toegelaten / om van het hantwerck te rusten / dan alleen den seuensten dach.

Ma. 9. 11.

Desghelycke van de veertich daghen te vasten / ende
 der quatertemporen ende ander menschelike vonden / ghe-
 waecht / zijnde: hebbe ick gheantwoort / dat sulcke menschen
 geboden ghevonden waren om twolck te beswaren: datse
 nergens in de Schuifreue gevonden wordē: maer dattet al
 een ander middel en maniere is om het vleesch te dooden/
 ende dat het gantsche leuen van een mensche een gheduerf-
 ghe vasten moet zyn. Niet dat wy eens sdaechs alleen eten
 sullen: maer dat wy alstijt machtrichliken leuen sullen / son-
 der eenighe oterdaet. Scheuraecht zijnde van Vleesch ende
 Speren in de Vasten te eten: sepe ick / dat ick / (nademael
 dat my God wt de duyfsternisse tot den waerachtigen lichte /
 en ter kennisse zyns waerhepts ghebrachte hadde) gheen on-
 derschept der daghen en der tijden ghemaect en hebbe / en
 hebbe maghen eten ende duncken sonder eenighe wroeginghe
 mynder consciencien / al dat van Godt geschapen is ter
 nooderuyst des menschen / so verre alst wy den ghelouue ges-
 schiet: waer door dat wy de weldaden des Heeren met danck-
 segghinghe vernoudeleych ende goddurchtelick ghebrue-
 ken / als de Apostel seyt tot Timotheum in synen eersten
 brief in vierde Capittel.

Vleesch etc

Dagen on-
derhoude.

Soudt ghy dan / se / dēse / so lichtelick vleesch etc op den
 heylige goeden Wilsdach voor Paeschen / als op de Paesch-
 dach? Ick antwoorde / dat ick hier gantsch geen onderschept
 der daghen en maecte: ende oft in den Vasten ware / of op
 een ander tijt / ick en soudet niet versnaden / wat my om te
 eten voorigheset worde: maer ick soudet wijelick eten/
 int ghelouue / met dancksegghinghe / sonder eenich achter-
 dencken. Maer souder yemant / die noch cranck ware / my
 sien eten: dan en soude ick mijn wijshēyt niet willen ghe-
 bruycken. Want het rijcke Gods en is in de spijse niet ghe-
 legē / noch ick en ben des niet te heyliger of te beter / of ick
 ete of niet en ete. Maer ic ontfange in der goddurchticheyt
 geen sulcken wijshēyt / als my door het woort Gods ghenā-
 dichliken gegone wort / met dancksegginghe te ghebruycken.

Marlam-
gebiddē.

Daer na vraechdēse / of men de maghet Maria aenroep-
 pen mocht op dat sy by haren soon een voorprakeresse / voor
 ons bidden soude. Ick hebbe daer op geantwoort / dat ick
 niet gheloufde / datse by God vol genaden ghevonden is / en
 onder allen vrouwen gheseghent: ende dat de Heere de ver-
 worpenheyt zyns dienstaeches aenghesien heeft / also dat
 ds soon des Alderhoochste / de Salichmaker des werelts in
 haer

haer lichaem negen waerden geruht heeft / idem sy van aen-
sonder eenich schentnisse ghebaert heeft: er de datse daer-
om salich gheacht is. Maer dat wy se meerder eere gheuen
souden / ende die eere van den soue Godes op haer brengen
dat moet verre van my zijn / ende van allen den ghenen die
den naem Jesu Christi waerachtelich beliden. Want sy en
heeft my self dat niet gheleert / dat ick haer soude aenbidden
ofte sulcken eere bewyfen / datse by haren soon mijn voor-
sprakerse soude worden. Daer sy leert my ghenoech spre-
kende van haren soon in de huylouste. Cana in Galileen /
dat hy beueelt ende ghebedt / dat soude ick doen.

Sy hebben my oock gheuraecht van het aenbidden ende
aenroepen der Hepligen / die van dit leuen geschepden sijn /
op dat sy in den Hemel middelaers en voorsprekers moch-
ten sijn. Daer op hebbe ick gheantwoort / dat ick geen an-
deren Advocaet ofte Voorsprake en bekende / dan Jesum
Christum die rechtuerdich is / die door de verdienken zijns
Doots / als die alleen onbeulect ende sonder sonden is / dat
ampt ende die eere vercreghen heeft / In wien de vader al-
leenlick een goet behaghen heeft / in wiens mont / dat noyt
bedroch gheuonden is. Daerom bekenne ick hem alleen een
Middelaer / voorsprake ende voorbidder / alser geschieuen
staer 1. Joan. 2. Cap.

Daer wert oock van de Beelden gheuraecht / of men wel
het Cruis hebben mochte. Ick antwoorde / waerom datse
doch sulcks waechden / alse de Schysuere so wel int Oude
als int Nieuwe Testament gelesen hadde / daer dusdant-
ghe Beelden so seer verboden worden: ende dat de eere des
ernigen Godes dese doode Afgoden ghegheuen wort. So en
wilt ghy / seydense / geen beelden dan? Aen / seyde ick want
ick wt sijn woort gheleert hebbe / datse hem in den geest en-
de waerheyt moeten aenbidden / ende haer ooghen des ghe-
loofs op slaen / ende den hemellichen Vader hier bouen soe-
ken / die van God verhoort willen worden.

Ten laetsten wert ick van hen gheuraecht / ofte ick oock
ghelooofde / datter een plaetse was daer de zielen / als sy wt
desen leuen schepden / geuaecht en gereynicht worden. Hier
op hebbe ick gheantwoort met so vperighen herte ende bliff-
schap / als of ick niet grooten hongher totter spise gheco-
men hadde / also dat mijn inwendige leden met ghenorchte
beroert werden / dat ick so bequamelich van de eere / genade
ende salicheyt onses Heeren Jesu Christi mochte spreken.

De Heplige
aenbidden.Middelaer
voorsprake
en voorbidder

Beelden

Dagcopen

M. D. II.

So hebbe ick gheseyt / dat ick gheen ander Waghepper en bekende / dan her bloet Jesu Christi mijns Salichmakers: dan wien dat ick gheloofde dat de ewighe offerhande volbrachte was / daer alle mijn sonden door gherepnticht zijn: sonderlinghe nu hy na dese offerhande aen de rechter hand Gods des Vaders in ewicheydt leeft / ende voor ons bidet. Ick en twijfele oock niet / of God door zijn groote ghenade vergeeft den mensche gantschelick zijn sonden / als hy verlatende zijn oude leuen / tot zijnder barmherticheydt: zijn crueltiche neemt / ende door zijn berou voor hem neemt zijn leuen te beteren. Want de Heere en vergeeft de sonden niet stucks ghewijs en alleen eensdeels / maer gheheel ende gantschelick vergeeft hyse om Jesu Christus wille.

De boeckē
der Schif-
waren.

Dit is hed ghene dat sy my in de alderlaetste ondersoekinghe bewaecht hebben: of sy oock noch meer vragen sullen en weet ick niet. Een dinc hadde ick bynaest vergeten / dat sy noch van my hebben wille weten / om my lisselick te begripen en haer Wagepper te bevestigen / namelijk wat boecken der heyligher Schriftueren dat ick ontfinck / ende voor goet hieldt. Daer ick op antwoorde / Het oude ende nieuwe Testament. Doe seyden se: Hout ghys al voor heyligh ende goet? Ja / sepe ick / behaluen de gene diemen Apocrypha noemt / in welke ick mijn ghelooue niet gronderen en soude willen / noch tot versterkinghe des gheloofs haer Capitelēn ofte leeringhe voortbrengen: waer in dat de andere my voldoen ende ghenoechsaem zijn.

Daerom / seyden se / ontfanckt ghy de eenē meer / dan de ander: want dese hebbe / sepe ick so heerlickē gewis recken / waer wt dat ick sonder eenige twijfelinghe weet / dat se wt den heylighen gheest gecomen zijn. Van de andere / daert onseker af is wate se gheschreuen heeft / en can ick het selfde niet seggen: Hoe wel dat ickse oock om veel goede exempelen ende leeringēn / niet gantschelick en verwerpe / nochtan en woude icker mijn ghelooue niet op gronderen. Door dese mijn verantwoordinghe / zynse verhindert haer Wagepper te mogen betuygen. daer na spraken se met malanderen latijn / ende om datse van my niet en souden vreesen / hebben se gheuraecht of ick oock latijn conde. Als ick seyde / Neen / so beuolen sy den Notario / dat hijt schryuen soue.

Dit is mijn alderlieffste Suster / dat sy gheuraecht / en ick gheantwoort hebbe. Na dien tijt en hebbe ick niemant van haer ghesien / dan eenen Canonick / Meester Quintijn Chalard.

Chakard: dien sy tot my nu menichmael gesonden hebben op dat hy my tot haer ghelooue soude brenghen. Ich hebbe een groote disputacie met hē gehadē wyer vrien lanch. Daerom ben ick seer bedroeft / dat hy noch in sodanige leuen en dwalinghe blijft sieken / ende tot dit wonderlycke licht niet comē en can / dwelck hy nochtans eentichsins aensiet. Want hy heeft wel een goddelicken puer / maer niet wt de wetenschap. Hy staet haer saken voor / gheen dinc so seer begreende / dan dat ick met hem eens gevoelens soude worden / bysonderlyck in die leeringhe / daer hy het lichaem Jesu Christi in het Sacrament besupten wyl. Hy brenge / ick en weet niet wat redenen hy / van de nederdalinghe des Heeren tot ons / die ick gheensins en can toelaten / om dattet gantsch teghen de natuere ende de cracht des warachtigen lichaems is / dat Christus ten Hemel gheuoert heeft: ende oock teghen de waerheyt des goddelicken woorts / ende de redenen ende de belijdenisse des Christelicken geloofs. So hebbe ick hem tot desen dach toe sterckelick teghen gesaen / ende hope door Gods ghenade / met behulp van uwer ghebeden / dat ick hem voort teghen sal staen.

Maer ick bidde u mijn alderlieffte Suster / ende alle die andere die met alder vrichticheyt het woort des Heeren aenvaughen / dat ghy gelijckelick voor my den Heere wilt bedē / dat hy my reyn en onbeuleert int gelooue zijns Soons beware: en oock in die stantuaesicheyt mijns belijdenisses / die ick tot noch toe gedaen hebbe: geuende my sulcke ouerwinninge tegen alle de vpanden des vleesches ende zijns woorts / als hy beloest heeft. Wil hy dit lichaem gebuyckē op dat tot versghelinghe des Euangelischer warthepdes / mijn bloet wtgestort worde / ende mijn ghebeente tot asche verbrant: so moet hy my door de cracht zijns geses verskerken / op dat het ghetygenisse mijns geloofs / sander eenige schaemte getrouwelijck ende heerlijck tot zijnder glorie / ende tot salicheyt zijnder wtuercoenen gheschied mach. Wil hy my oock in dit leuen / noch behouden / ende tot zijnder glorie ende sichtighe zijnder ghemeynten bewaren: so sal hy der Triannen verwoertheit sullen / ende u wt den mant der Leenwen verlossen. Ich ben in als bereyt om my selue den Heere op te offeren. Verblift mer my mijn Suster / ende alle andere liefhebbers des Euangeliums. Niemand en werde wererghert ofte beroert om de veruolghinghe die dese daggen gheschied is / ghelijck als de ghene

C ug beder

M. D. VI. beden daer het gh' s'arude jaer op de s'eenen viel: maer ont-
 fangt dusdant z'he vervolghinghe veel meer tot versterckins-
 ge: w' gheloofts/ met alder saecytmoedicheit en gheduldie
 heft. Want hier in worden wy z'nder beelden ghelick/ die
 daer gheseyt heeft/ hebbense my vervolcht/ so sullense w'
 oock vervolghen. Want die wordt een p'ghelick voorghes-
 selt/ die Christum warachtelick willen belijden/ en in hem
 go'salichlijck leuen. Dit en is oock gheen ghemeyne g'au-
 Gods/ die een p'ghelick g'hegondt wordt: maer sy worde
 alleu g'hegheuen den ghenen/ die God g'heroegen heeft/ na-
 melick/ niet alleen in Christum te gheloouen/ maer oock om
 z'yns naems wille te liden en te steruen. Bidder doch voor
 my/ ende niet alleen voor my/ maer oock voor den genē/ die
 u vervolghen: op dat/ ist dat sy door de draalinghe ende on-
 wetenschap daer toe g'heualen z'jn / darse van God barm-
 herticheit moghen vercrighen / ende tot den werch des sa-
 licheits g'hebracht worden. Daerom laet ons haer segenera-
 ende niet vloecken. Groet die alle die my liefse bben. De ges-
 nade des Heeren zy met u allen.

In g'heuanghen broeder/ voor den naem Jesu Christi.

Dese Godes troet heeft noch ander b'riuen. in de ker-
 ker geschreuen. Onder andere sandt hy eenen aen de
 Rechters van Doornick / daer hy seer z'jn z'jn on-
 schuld bethoont/ en beschermte hem seluen teghen de
 Kettermeefters/ die hem te onrecht belack hadden / een ket-
 ter g'heoordeelt/ en in de handen des Ouerheyders g'heleuert
 hadden. Sa heeft hy z'jn ghelooue (op de maniere ende ord-
 dena der Articulen des Christelicken gheloofts) wtg'helept
 ende cortelick bewesen. In welke belidenisse hy eenen ve-
 ghelicken/ is oock den quaden ende misg'onstighen mensche
 ghenoech bethoont heeft/ dat hy sodanich niet en was in de
 Christelicke Religie / gelijck als hy van z'jn partye beschul-
 dicht ende veroordeelt was.

Den xxiij. dach des m'zents Julij int Jaer M. D. VI. heeft
 hy de sentencie des doots ontfanghen als een Ketter: op
 welke hy niet anders gesept ofte ghesproken en heeft/ dan
 dese woorden: Och gheen Ketter / maer een onnut Dien-
 der Gods. Daer na vallende op z'jn knipen riep hy Gode
 dat een g'hetuyghe ende beschermte z'nder saken / segghens
 dat Heere God/ ghy weet alleen de sake waerom dat ick te
 doot verweisen ben.

Als hy tot de plaerse quam/daermen hem van zijn leue soude beroouen: so heeft hy langhe ghen oech tot den volcke ghesproken en haer vermaent/ datse in Iesum Chistum souden ghelooouen/ende alle haer betrouwen des salicheyts in hem alleen stellen /doo: wiens doot ende lyden /alleen doot het ghelooue in synen naem/hy vergheuinghe der sonden vercrigen mochten. Hy sprack met sulcken stantuaesticheyt/dat een pegelick doot: zijn waorden seer beroert wert/ende haer wel ter herten ginch:alsoo dat de onghelcerde effde ghemeyne man/seyde/dat sy niet en wisten/waerom dat men sulcken mensche met den doot straffe/die soo wel van Christo den Heere sprack. Als hy nu op het Schavot was/wiel hy op zijn knien ende sprack de Artikelen des gheloofs op een mantere van een belydenisse. Ende als hy nu dien Artikel seyde: Ick ghelooue een heylighe alghemeyne kercke: soo heeft hem de voorghenoemde Canonick van Doornick M. Charlard vermaent/dat hy seggē soude/de Roomsche Kercke. Sheenius/seyde Godesfroyt/maer ick gelooue alleen de alghemeyne Kercke.

Doe ghinch hy hy de galghe/daermen hem soude aenbitden. Ende als de Hencker hem ghereet maecte ende hem aen de ketenen bandt/riep hy / Hemelsche Vader verhoort het suchten van uwen armen ende verlatenen Dienaer. En als Charlard seyde/dat hy hem seluen de maghet Marie beuelen soude/op dat sy een voorsprakeresse by haer Doon zijn woude. Iesus Christus/seyde Godesfroyt/is alleen mijn voorsprake/ Middelaer ende Patroon by den Vader/voor my biddende:wien ick my alleen beuele ende ouergene. Als hy dit gheseyt hadde/heeft hem de Hencker wt een beleestheyt ende medelyden om zijn pijn te vercorten/willen verwoighen/hem opheffende: Maer Godesfroyt heeft zijn bedensficheyt verwoepen / segghende: Laet staen/ laet staen wient/ich wil het vonnis gelijck ghegheuen is/lyden ende volbrēghen. Daer na heeft hy met luyder stemmen geroepen: Ewighe Vader ontfanckt heden mynen geest in uwen handen. Als nu het oer ontfleken was/ende hy nu de bangeicheyt des doots gheueldde: heeft hy wederom tot God geuoepen/Hemelsche Vader/ontfanckt my in v rick. Ende is alsoo wt het leuen ghescherden/so gherustelick ende soetelick als of hy in eenen slaep ghevallen hadde / met opgeheuen aensichte ten Hemel waerts. Int Jaer ons Heeren/duysent vijfhondert eenenuyfich.

De Papisten aenroepen Maria voor haer voorsprakeresse.

Johan Joery/ met zyn Dienaer

Johannes Joerius ghebooren in een Dorp Sanctoort
ghenaemt/drie mylen van der Stadt Alkynghen/ opge-
uoedt te Montalbain:we welke Stadt hy te Geneue
gheromen is/om aldaer in alle godsalicheyt meer en
meer te mogen toenemen/ende in de ghemeynte Gods den
Heere puerlyck te moghen dienen. Als hy daer een wyl
tyts gewoont hadde/heeft hy wederom eens tot zyn vader-
lant wilken repfen:dwelc hy besaen heeft in de maent Ju-
lio/int Jaer ons Sakichmakers M. D. en Li. als hy weent-
ewintich Jaer oudt was/hy hadde met hem een medeghe-
felle ouer wech/een Jonghelinck die hem diende. Op dat
hy nu den ghelooighen eenighe vrucht ende vertroosinge
wt haer repse mede brenghen souden / hebben se boecken
mede ghenomen die van de Keligie ende goddelijckē dienste
gheschreuen waren:welcke de oorfake is gheweest/dat sy te
Aende in de Provincie des Delphinats gheuanghen zyn
geweest/ende met vonnis gewesen om met ypere verbrand
te worden. Joerius/die dickmaels tot zyn vrienden en me-
degheuoeten plach te segghen/waert dat hem de Heere rie-
pe om de waerheyt te betuygen/dat hy sonderlyck seer be-
gheeren soude ghetuyghenisse te Tholouse te doen /ende
met synen doot te besegelen:die heeft nu van dit vonnis ge-
appelleert ende hem ten hooghē gherechte beroepen. Soo
zynse nu te Tholouse tot den hoorshen Gaet ghefonnen/
daer Joerius een heerlycke belijdenisse zyns gheloofs ghes-
daen heeft/ende de selfde met der Schrijueren beuesticht/
daer hy wel in gheoeffent was. In alle synē antwoor-
den heeft hy hem seluen seer gheschickelyck ende manier-
lyck ghehouden.

Joerius die
naer stant
wasficheyt.

De Jonghelinck zyn Diender heeft hem seluen oock seer
vromelijck ghehouden/na de Jaren ende de kennisse die
hy hadde/en heeft het selfde gelooue beleden dat hy Joerius
synen meester hadde hooren belijden. Hoe wel dat hy om
des ionckhepts swachheyt ende om de onwetentheyt der
dinghen/diemen in sulchen handelingen plach voo te bren-
ghen/niet en ronde alle de argumenten die hem opgt wor-
pen waren/bequamelijck neder legghen. Daerom als hy
seer benaut wert van den genen dien de sake bruolen was
te ondersoeken ende te bevrughen/heeft hy se tot Joerium
synen meester gesonden/etuygende dat hy in de belijdenis-
se die opentlic gedaen was/in alder manieren bliuen wou-

de. Als

de. Als sy seydten dat hy synen meester niet en behoorde te gheloouen/die een ketter was / ende gantsch verwoyden: heeft hy haer gheantwoort / dat hy hem bekende een goet man/heyllich van leuen:ende dat hy seker ende gewis was/ dat hy van hem niet anders gheleert en hadde / dan de waerachticheyt die in den woorde Godes bestaet.

Op dien dach als sy de sentencie des doots nu ontfangh hadden: zijnder veel Priesters ende Moniken tot hen in de gheuanckenisse ghecomen / om met Joeris te disputeren: welcken hy so onueruaert ende goets woets gheantwoort heeft/als of hy ontbonden wylt/en sonder eenighe verkleen gheweest hadde.

Als sy nu gebracht waren op de verordende plaetse/daer men het gherichte soude volbringen/namelyck in S. Georgius strate: soo is de Jongelinc alderlaetst gheuraecht geworden. Ende als Joeris op de laetste wagh antwoorde/ hebben daer en tusschen de Hypocriten den Jongelinc beginnen te raden/dat hy de Maghet Maria soude aenroepen/ende alsoo van zijnder meyninghen afftaen: ende hebben den Jongelinc so pijnlick geuallen/dat hy heeft begonnen te weenen: Doe heeft Joeris die noch met de andere sprack/hemseluen omme ghekeert/ende als hy sach dat den Jongelinc van de vanden des waerhepts aldus besproghen wert/heef hy hem ghehaest op te klimmen tot hem. Ende als hy hem sach weenen/heeft hy hem aengesproken ende gesept (waerom weent ghy doch mijn Broeder: Weet ghy niet dat wy nu gaen tot onsen alderbesten ende genadichsten Gode/ende dat wy ter sondt verlost ende vry sijn van dese ellendicheyt daer wy nu mede ghequelt worden? De Jonghelinc seyde / Ick weende / om dat ghy niet by wy en aert. Ten is wy den tijt niet/ seyde Joeris/dat wy souden weenen:maer laet ons veel liden den Heere singhen. Doe hebben se eenen Psalm opgheheuen ende ghesonghen. Als nu het vyer brande in het lichaem Joeris/so en heeft hy op hemseluen niet ghedacht/maer veel meer sochtuuldich voor den Jonghelinc gheweest/dan voor hemseluen. Soo rees hy by den stil opwaerts/ende sach omme na den Jongelinc/om hem te verstercken ende eenen moet te gheuen. Daer na als hy sach dat hy gestromen was/heeft hy oock met opender kelen de vlamme ontfanghen/ende neyghende zyn hooft/heeft hy Gode zynen gheest ghegeuen/in't Jaer M. D. II.

Vertroos
singhe
Joeris toe-
zinnen dies
naer.

gheest
moet
monst

Stoote vry
michept.

Johan van Oostende/ met byname Tremken/ wt den lande van Vlaenderen / is in een groote veruolghinge der Christenen die met wagens vol te Ghent geuankelijck ghebracht worden/ met een ofte twee andere vooruluchtich gheweest. Maer namaels is hy Tants werypen gheuanghen: daer hy de Christelike waerheyt seer vrymoedichlyck voorghestaen heeft.

De wijse dat hy in den kercker lach/ schreef hy brieuē tot den Predicanten der Nederlantscher ghemeynten te Tonsden/ ende voornemelic tot Martinus Meron / hem ende allen anderen vermanende/ dat sy de vrede/ die de Almarhtighe Godt den Christgeloouigen in den lande van Engellant/ door zyn groote ghenade / ghegheuen hadde/ niet misbruichten: ende den seghen des Heeren met danckbaerheyt ende vreesse gheniereden. Waer wt dattet schynt/ dat de goede Partelaer te voren sochtde/ dat Englant om de ondancbaerheyt des volcks/ een sware plaghe was nakende: dwelck wy nu (Ach leyder) met onsen ooghen aenghestien hebben.

In de gheuankenisse heeft hy van verscheyden personen ondersocht en onderuracht geweest: dwelcke hy selue in vraghe ende antwoorde aldus beschreuen heeft.

Ghechte.

Vraghe. Hoe langhe ist wel gheleden/ dat ghy ghebiecte hebt?

Antwoorde/ Seuen iaer.

Vraghe/ Hoe coemt dat ghy in so langen tyt niet te biecke gheweest en hebt?

Antwoorde / om datse wt den mensche is/ ende niet wt Godt.

Wergiffnisse van sonden.

Vraghe/ Ghelooft ghy dan niet dat ghy door beroupenstentie/ ende absolucie/ vanden Priester van alle uwe sonden gherepnicht wort?

Antwoorde/ Dat bloet Jesu Christi maectt my allene repn van allen sonden.

Sacramēt.

Vraghe/ In hoe veel tydtis en hebt ghy dan niet ten Sacramente gheweest?

Antwoorde/ In twee saren niet.

Vraghe/ Hoe coemt dat ghy/ te een godureesende man wilt zyn / ende met rechre alle maenden ofte ses weken eens daer gaen soude/ in soo langhe daer niet gheweest en hebt?

Antwoorde/ Om dat niet en gebruyckt na de instellinghe ende ordinancie Christi Jesu. Want Christus heeft ingheselt Wijn ende broot: ende sy gheuen alleen broot.

Wraghe/ Sommighe gheuen oock Wijn / bysonder de Nonken.

Antwoorde/ Dats waer/maer sy geuent alleen als Wijn/ ende niet als een deel des Sacraments.

Wraghe/ Tis waer. Wat hout ghy van het Sacrament? Ghet miss-
Gheoofte ghy dat het broot Christus lichaem is? broot.

Antwoorde/ Neen ick/maer ick gheuooue/als ickt ontfanghe na de instellinghe Christi / dat ick door tghelooue het lichaem en bloet Christi ontfange/namelyck alle die crachten en verdiensten/die my door het breken des lichaems / en wtsorten des bloets Christi Jesu gheschiet sijn.

Wraghe/ Geloofte ghy dan niet dat door de vijf woorden/ die de Priester spreeckt / Christus in des Priesters handen coemt?

Antwoorde/ Neen ick: want Chrysostomus seyt / dat die den disch heplichde int Auontmael/die heplicht hem noch/ ende dat wt hem seluen wt louter ghenade.

Wraghe/ Wat houdt ghy van de hepligen aen te roepen? Heplighen aenroepen.

Antwoorde/ Ick houde my aen dat ghebet/dat my Christus geleert heeft. Gase vader die daer sijn in de hemel/ etc.

Wraghe/ Wat hout ghy van den Vasten? Vasten.

Antwoorde/ Niet.

Wraghe/ Christus heeft doch selue gheuaft: salmek dan Christum niet na volghen?

Antwoorde/ Ja in alle moghelycke dinghen:maer dat is een wonder werck ende een onmoghelic dinc/dwelck/niet mant ghedaen en heeft dan Moyses/Helias/ende Christus. Want souden wy Christum daer in na volghen/so moesten wy sonder eenich eten ofte drincken vasten.

Wraghe/ Wat hout ghy van de quaterxtempervdaghen?

Antwoorde/ Niet.

Wraghe/ Salmen dan nemmermeer vasten?

Antwoorde/ Jaer/als de Kercke in eenighe noot is/ ende datse haer voor Godt verootmoedighen/ende hem om ghenade/hulpe/ende verlossinghe bidden wil.

Wraghe/ Vast ghy dan oock?

Antwoorde/ Ja ick.

Wraghe/ Wanmeer?

Antwoorde/ Alst den noot esyscht.

M. D. II.

Drage/Wat is dat gheseyt/als de noot dat eyscht
Antwoorde/Dat is/als ick mijn vleesch eysijden wil / of
als ick wat sonderlincks van Godt bidden wil / dat ick van
herten begheere te vercrighen.

Drage/Wat eet ghy dan? vassen spijse?

Antwoorde/Sulcks als ick hebbe/het sy vleesch of vische
maer dat matelijck.

Wy hadden oock veel woorden van den kinder Doop:
van der rechtueerdichmakinghe/ende meer andere dingen/
die te lanck waren om te schryuen. Maer dit hebben sy ge-
schreuen.

Dese tsamensprekinghe heeft hy noch eens met
sommighe Moniken gehandelt/die de Schoutet
tot hem gesonden hadde om hem te ondersoeken
ende te beuraghen: Welcke hem gheuraecht hebben / of hy
oock gheloofde dat de Paus het hooft der Kercken was.

De Paus.

Ende als hy gheantwoort hadde/dattet Christus was: heb-
ben sy gheseyt: Maer gheloofst ghy niet / dat de Paus oock
het hooft is? Een ick/seyde hy/want anders moesi de Kere-
ke twee hoofden hebben/ende een monstrum zyn: Christus
so alleene dat hooft/ende de andere alle zyn leden. Ja seyde
de Monick/dat segghen de Neters alle: Is S. Petter niet
het hooft der Apostelen gheweest? die Christus voor allen
anderen Apostolen altyt aensprak/gelijck daer hy op hem
zjn kercke fondeert: daer hy hem beual den penninck te
ven visch te halen: ende daer hy hem tot drie reyssen toe zjn
schapen beueelt te weyden? Johan antwoorde: De Aposte-
len hebben gheijliche macht ende beuel van Christo ghe-
hadt: ende in eenen leert hyse ghemeynlyck alle / die ghe-
lijcke officie en dienst hebbē. Daerom/dat Petrus beuolen
is/is allen anderen Apostelen en Pastooren beuolen. Want
Pastoor beduyt een Herder: en een Herder is een schapen
verforgher ofte hoeder. Hoo gaet hen dan dat beuel ghe-
lijckelijck aen: Voedt mijn schapen.

De Euan-
gelia ghe-
loouen.

Hy vraechden hem waerom dat hy de Euan-
gelia ghe-
loofde? Hy antwoorde: Om datse de kercke heeft aenghe-
nomen. Waerom en gheloofst ghy dan niet/seydese/ al dat
de kercke hondt/gebiedt ende leert? Hy antwoorde daer
op/om dat sy houdt/gebiet ende leert dat tegen het Euan-
gelium is/dwelck sy eens voor goet aenghenomen heeft/
daer sy haer op behoort te houden.

Doer seyden de Moniken: Sijn dan alle onse Ouders
ver-

verdoemt? Johan antwoorde: Dat wil ick dē oordeele Gods beuelen/ Godt sal den tijdt der onwetentheyt aensien/ende haer ghenadich zjn: maer nu het licht des Euangeliums sechjnt/dwelck langhe tijdt verborghen is gheweest/ soo sie een peghelijck voor hem dat hy her waerneme. Want Christus heeft nu onser ontfermt/ende het Euangelium weder aen den dach ghebracht/met ghewelt door ghedionghen en de gantsche aerde daer mede veruult/hoewel de Paus met alle zjn aenhanghers daer toghen zjn.

M. D. 14.
Of de Ouders verdoemt zjn.

Ten laetsten na veel ander woordē sepden de Monikē/ Wy en zjn hier niet gecomen om met u te disputeren: men sal met gheen ketters disputeren: wy hebbens ws genoegh. Alsmen disputeren sal/salment in der Scholen doen.

Ma dat dese vrome ghetuyghe des warachticheyts aldus de waerheyt beleden/ de wpanden des waerhepts ouerwonnen ende beschaemt hadde / is hy van den Raet des stadts van Antwerpen ter doot veroordeelt: ende is int Jaer ons Heeren M. D. 11/ verbrant geworden/in de Maent Octobris.

Renatus Popet.

Renatus Popet wt Dictauiē ghebooren/ de bastarde soon van Guilielm. Popet des Cancelliers van Brancric/is om de kennisse der Christelijcker waerheyt gheuangen gheworden: ende want hy seer stantuaestelijc de supuere leeringe voorstont ende beschermdē/so is hy daerom als een vroom ghetuyghe ende Martelaer Jesu Christi/te Saulamure in Poctier/ leuendich verbrant gheworden/int Jaer onses eenighen Salichmakers M. D. 14.

Te Bugghe in Vlaenderen.

Iden Jare M. D. 14. isser een seer groote vervolghinge geweest in de stede van Bugghe in Vlaenderen. Daer wert gheuangen Cornelis Wolcardt goutsmit/ ende Philebert Schijnwrecker:welcke oock vromelijck de waerheyt beledē/ende haer belijdenisse metter doot beuesticht ende betuycht hebben.

Ontrent der selfder tijt was daer oock geuangen Pieter de Gour/die het warachtighe ghelooue claerlijck ende breet beleden heeft voor den gantschen Raet:daerom heeft hy de sentencie ghecreghen leuendich verbrant te werden / ende is alsoo met grooter stantuaesticheyt den Heere opgeoffert.

Wijf.

Vijf Scholieren van Tosanen/Petrus Seriba/
 Martialis Alba/Sarnardus Seguinus/
 Carolus Faber/Petrus Rauigherus.

Vijf Stu-
 denten co-
 mende van
 Tosana/te
 Ipons ge-
 uanghen.

Dese vijf Scholieren wt der stadt ende Antuerfiteyde
 ofte hooghe schole van Tosanen/zijn alle te samen
 te Ipons gheuanghen gheweest/ende in den kercker
 gheworpen. Martialis Alba ghebooren: te Montals
 bain in Quercy; Petrus Seriba/wt Soloniz in Wasconiz;
 Sernardus Seguinus/wt de stadt Neol in Saradoi; Caro-
 lus Faber/ghebooren te Glanzas in Angnolende Petrus
 Rauigherus/van Lemouic.

Als dese te Tosanen ghesudeert hadden /de eene langer
 dan de andere/hebbense ghelijckelijck voor haer ghenomen
 om voor den tijt diemen int Pausdom Paesschen noemt/
 een peghelijck tot synen vaderlande te reysen /de eene tot
 Tholouze/de andere te Bordeaux/de andere te Sauton/de
 andere te Lemouic;een pegelijck tot de plaetse daer hy ge-
 boortich ofte woonachtich was. Dit debense wt vier oorsa-
 ke/dat sy daer in de glorie des Heeren vonden dienen/ende
 die ghenade ende kennisse die sy van God ontfanghen had-
 den/haren Ouders deelachtich maken/ende haer also tot de
 Christelijcke kennisse(waert mogelijc)trecken ende leyden.
 Dewelc sy bereypt ware niet alleen haer Ouders ende vrien-
 den maer oock alle andere/die Godt almachtich door haeren
 dienst soude willen roepen/mede te deplen.

Dese goeden raet ende voornemen hebbense met de ge-
 meynthe van Tosanen bersetslaecht:welc de ghemeynthe seer
 ghepriesen heeft/als dat een goet ende heplich voornemen
 was/ende tot vorderinghe ende vermeerderinghe der eeren
 ende des rijcks Christ-gheschiede. Om dat oock haer toe-
 zoemse den gheloouighen te aenghenamer soude zyn, so
 heeft de gemeynthe de drie van hen/pegelic een getuygenisse
 mede gegeue van haer gelooue en eerbaerheit dese in haer
 ghesien en beuonden hadden/dewyle dat sy in de stadt van
 Tosane ghewoont hadden. Welcke ghetuygenisse Joa-
 nes Caluinus/door het begheeren van Petro Dret /oock
 ondergheschreuen heeft. De andere twee hebben seer
 langhe tijt inde stadt ghedient/de eene/by den gherouwen
 Dienaer des goddelicken woorts Petrum Dret;den ander-
 en by den goeden ende eerbaren man Theodorum Be-
 zannende hebben aldaer so haren dienst en leuen betuychel
 dat

dat haer eenuoudige getrouwicheydt de ghemeynte bekend was. Daer na hebben se sommige dagen te Geneue ghebleuen: van daer zynse voort na Ipons ghereyst.

De wylle dat sy reysden / hebben sy ouer wech in haer gheselschap een Surgher van Ipons ghereghen / welke haer vriendelick ghebeden heeft / datse doch niet en wouden vertrecken / voor dat sy hem besocht hadden : dwelck sy beloefden te doen.

Doer sy na te Ipons gecomen waren / zynse in een herber ghe ghegaen daer de drie visschen wt hangen: want sy geen ander en vonden / die haer bequamelicker mocht zyn om twee oft drie daghen te vertoeten. Des anderen dach ten twee oft drie vren na den middach / zynse ghelyckelick ghegaen tot des Surghers huys / die haer op den wech so vrendelick hadde ghenoodt / wiens huys by Rhodanus de stuiere staet / in de gheleghentheit des stads die Ennain ghe-naemt word. Als sy daer eenen tijt lanck int Hof ghewandelt hadden / zynse van den Surger ter maeltijt gheroepen. Men de tafel sittende / hebben se den naem des Heeren / als der goduruchtighen gewoonte is aengheroepen / ende ghegheten van het ghene dat hen voorghestelt was. Daer en tusschen / als sy de gauen des Heeren met danbaerheit geburuecken / ende in den Heere vollick waren / is de Rymptman des stads Pouillet ende zyn stadthouder met een grote menichte der dienaren daer gheromen / ende als sy in de camer quam daer sy saten / heeft sy eenen veghelick naem ende bynaem / daer vaderlant / haer handelinghe / ende dier-geltlike meer / gheuraecht. Daer na heeft hysse twee en twee doen binden : daer sy nochtans in de stadt noch nergens yet teghens des Conincs beuel gheleert / ofte ghehandelt hadden. Doo heeft hysse sonder eenighe beschuldighen / ofte opsprake teghen alle gherechticheyt in des Officialis karker gebracht / ende in een diepe en duyfsere plaetse geworpen. Ontrent een vre daer na is een veghelick van haer / de ene voor / de andere na / voor den Official geroepen / ende zyn op den selfden dach in alle hooftstucken des Religions / die de Papisten met cracht ende geweld voorstaen ende beschermen / onderuraecht geworden. Op welke sy na de sonderlinghe ghenade / daer sy van God mede begaest waren / seer stantvastelick / wt den woorde Gods / op gheantwoort hebben / ende hebben hem vereert / synen naem belijdende voor den ghenen / die sulcx niet gheerne en hooren.

By worde
geuangen.

Des anderen daechs zynse wederom onderuraecht ghesworden. Daer na hebben se oorlof gecregen haer belijdenisse int gheschifte te mogen stellen/dwelck sy soo haestelijck hebben moeten ouergheuen/ datse geen wilschift daer van hebben connen houde. In de nauolgende weke zinder sonmige van haer getoepen om ondersocht te worden/ daer sy in seker hooftstucken des Religions met die drie secten van Moniken/ Jacopinen oft Predikers/ grau Moniken/ ende Carmeliten/ hebben moeten disputeren.

Ter laetsten als syse noch eens geroepen hadden/ om te besien of sy op haerder meeninghe vast bleuende als sy haer stantuaesticheit merckte/ so hebben se haer de belijdenissen die daer gedaen waren/ doen aenteekenen/ ende eenen pegelijcken in synen versoudbenden karcher doen legghen.

Des anderen daechs/welck eenen Vrijdach was/den riffdach in Mepe/ heeft men een pegelijck alleen in des Officialis staetkamer ghebracht. Als sy daer/in een groote meenichte van menschen als ketters verdoemt zyn/ ende in de handen des wercklijcken Rechters ouergelouert: heeft een pegelijck van dusdanighen vonnis gheappelleert ende besroepen ten Parlemeute van Parthys/ om dat stuck wille alleen/ datse Ketters veroordeelt ende ghedeclareert waren. De Official/ hoe wel dat hy hier in seer verwondert was/so heeft hy nochtans/ haer appellatie toegelaten. Alser een van des Officialis byfitters eenen van desen aldus hoorde appelleren/ heeft hy gheuraecht/ of hy soek van het anderde deel des vonnis het selfde dede. Daer de ander op geantwoort heeft/ dat hy verkont/dat het bysonderlijckste stuck des vonnis bestont daer in/dat sy ketters gheoordeelt waren: ende daer van/ als van het ghene dat onrecht is/ appelleerde sprint andere seyde hy/ en versta tek niet wat ghy daer mede meynt. Doe seyde de Official/ dattet ghenoech was/datse also gheappelleert hadden. So is haer sake dese derthien daghen lanck van haer reghenpartye ondersocht ende gehandelt gheweest. Watter voort meer van haer geseyt ofte gedaen is geweest/ salme alderbest wt haer schriften ende bitouen moghen bekennen.

Marcialis Alba en heeft niet gheschreuen/want hy daer niet soo wal in gheoeffent en was/ als de andere. Daer hy heeft hem seluen veel tot bidden ghegeuen. Maer Petrus Schuyuer ende Wernhard Seguinus en hebben niet alleen in goduruchticheyt/ maer soek in cloecksinnich ende gheleerta

leerttheyt seer gheschiet/ende in de heplige godlyche Schrif-
tuere seer beuaren gheweest. Welck haer bituuen die wy
hier onder geschreuen hebben/ghenoech betoonen. Ende in
den eerssen het ghene dat Petrus Scriba ghehandelt ende
voor recht gheantwoort heeft/beschryft hy aldus.

Petrus Schrijuer/ghewanghen om het woordt Gods/
wenscht allen gheloouigen Christen menschen/
ghenade/wede ende salicheyt van God
den Vader ende den Heere
Jesu Christo.

De Hende-
brief Pe-
tri Schrij-
uer.

Als ick overdêcke alderleeffte broeders in Christo/wat
vucht dat totter gemeynte mochte comen / waert dat
die argumenten/ die ons teghensprekers te Lyons in
den karker van het ghelooue my voorgeworpen heb-
ben/ende het ghene dat ick daerop gheantwoordt hebbe / v
beschreuen wac: so hebbe ick dese myne belijdenisse v wils-
len beschryuen / tot troost van allen gheloooutghen / ende
doek tot verbiendinghe des rixer Jesu Christi:daer ick oock
in begripen sal de Artikelen/ die ick ghehandelt ende ghes-
selt hebbe in de belijdenisse / die ick met mijn eyghen hant
geschreuen/ende mijn tegensprekers/ na dat ickse ghelefen
hadde/ghegheuen hebbe.

Als my dan ghesloten waren inden karker des Aertsch
bisschop van Lyons/ende de eene van den anderē verchep-
den ghelept waren/ende God met gantscher herten haben/
dat hy ons met synen Geest woude verstercken / om synen
naem met alder stantuafticheyt ende vymoedicheyt te mo-
gen belijden:so is de karkerwaerder tot my gecome/ open
doende beyde de doren des puts daer ick in lach/ Hy quam
met de stadhouder des Amptmans / welke my ghelept
heeft tot de Aertcamer voor den Officiael ende ander men-
schen / die daer in grooter ghetal ende menichte vergabert
waren. Dae vraechde my de Officiael/ Hoe zyt ghj genaer?
Petrus de Schrijuer/ sepd ick. Wat is v handeling? sepd
hy. Ick antwoorde dat ick een Scholier was. Hy vraechde/
van waer dat ick quam. Wt Hauopen / sepd ick / wt des
Princken van Sernens lande. Wt wat stad? sepd hy. Ick
antwoorde/wt Tosane. Hy vraechde my wat ick daer dede.
Ick sepd/dat ick daer studeerde inden woordt Gods. Wat
leeringe sepd: hy/onderhoudenste te Tosane? Des Godlic-
ken woort/ sepd ick. Hoe weer ghj doch/ sepd hy/ datter is
het

De Historien

M. D. Tij het woordt Gods/dat sy daer onderhouden? Want ick nu langhe tijt/sepde ick/in de stadt gesudeert hebbe/ende oock de predikinghe ghehoort/diemen daer alle daghe doerick en hebbe daer anders niet ghesien ende ghehoort dan het su-
Waer wt lighe Sheeft gheeft miñder herten daer ghetuygenisse af/
dattē weēt ende versekert my dat/so dat icker gheenmins en twyfselen
datter gods can ofte mach. Wilt ghy dan/sepde hy/haer W et ontfan-
woort is. ghen/ende daer na leuen? Jae/ sepde ick/want het dat wa-
Wā elichā rachtighe woort Gods is. Gheloofst ghy/ sepde hy/ dat het
Christi. lichaem Jesu Christi in het Sacrament des Altaers is?
 Jaen/ sepde ick/ want dat strydt teghen den Artikel onses
 gheloofs/daer wy in ghelououen en belyden / dat hy sidt ter
 rechter hant Gods des Vaders/en dat hy van daer niet eer
 comen en sal/voor den grooten en heerlycken dach des oor-
 deels. Ick belyde wel/dat zyn Godheyt ouer de gantsche we-
 relt verspreyt is. Maer op dat ghy oock niet meynen en
Het Sacra- sour/dac ick het heyligh Sacrament loochende/dat van Je-
mēt des A- su Christo ingheselt is/ so gelooue ende belyde ick het Sa-
wontmaels crament des heylighen Nuontmaels/ in welke ick het lich-
 aem Jesu Christi ere ende zyn bloet drincke/niet op de plom-
 pe ende groue maniere des vleesches / als de Caparnaiten
 ende de Papisten meynen/maer ick segghe/als ick het broot
 neme/ende den wijn drincke / dan ete ick warachtelyck het
 lichaem Jesu Christi / ende ick drincke zyn bloet : ende dat
 door den ghelooue/ende inden Sheeft. De Procuruer Fifi-
 cael/een gheleert man/als ick verstonde/ Clipertius ghehee-
 ten/die aldernaest den Officiael sadt/sepde : Ghy segt/ dat
 ghy in het Nuontmael als ghy broot ende wijn neemt/ dat
 ghy dan oock het lichaem ende bloet Christi ontfangt. Ja/
 sepde ick/ gheestelyckerwijs ende niet vleeschelyckerwijs.
Collof. 3. Want hoe wel dat Christus nu inde hemel is/ daer ick hem
 door den ghelooue soecke : nochtans door de cracht zyns
 geefts/die verre ende verschepdene dinghen by een voecht/
 werden onse sielen gheuoert/ onderhouden / ende vermaect
 wonderlyckerwijs/ dwelck met menscheligh verstant niet
 en can begrepen werden : ende maect op sulcken maniere/
 dat wy zyns lys ledematen zyn / been van synen ghebeen-
 ten/ende vleesch van synen vlesche.

Dagenper. Seloofst ghy oock/sepde hy/datter een Dagenper is/daer
 de sielen gherepnycht worden/voor den welken wy bidden
 moeten? Ick gelooue/ sepde ick/dat wy door het bloet Jesu
 Christi

Christi ghereynicht worden/ waer door dat alle onse sonde
afghewasschen worden:want daerom is wtgestort. Ick en
gelooue ofte en houde oock anders gheen reyninge der son
den. Want de Schijstuerer/die stelt ons twee wegghen voor/
den eenen wech des geloofs ten ewigen leuen: den anderē
des ongeloofs/door welc alle ongeloouinge/die in Christus
niet en geloouen/tot dē ewigen doot gelept wordē. Want
daer staet gheschreuen/die inden soen Gods gheleest / die
heeft het ewich leuen:maer die in den soen Gods niet en
geloost/die is nu verdoemt/ende de gramschap Gods blijft
op hem. Daerom en salmen voor den dooden geen sins bid
den/want zyn sy int Paradijs: so is het geber te verghiefs/
en gantschelyck onnut voor hen/die nu gevoelen de vruchte
des doots ende des ljdens Jesu Christi / ende aller belofs
ten/die inden Euangelio voor:gesteld zyn. Maer zynse vers
doemt: soo en mach het geber haer niet baten/want sy van
God inder ewicheyt veruloect zyn.

Joan. 6. de
ende 3. b.

Gelooft ghy niet/sepde hy/datmen den Priesier biechten
moet? Ick gelooue/ sepde ick/datmen alleen God sal biech
ten/gelyck als Dauid in veel plaetsen spieect/ende sonder
linge inden xxxij. Psalm/segghende: Doe sprack ick/ick sal
mijn ouertredinge den Heere tegen my belijden/ ende ghy
hebt de boosheyt mijnder sonde quytgescholden. Dit is een
warachtighe biechte / welke terstont de absolutie/ ende de
quytsheldinge der sonden om niets volcht. So en geloost
ghy dan niet/sepde hy/ datmen den Priesiers biechten sal?
Scheensins/ sepde ick:want dat srydt gantschelyck teghen
het woort Gods/daer wy gheleert worden/dat wy God al
leen onse sonden belijden moeten/ gelyck Dauid berhoont
inden vi. Psalm/Ick hebbe v alleen ghesondicht ende voor
v boosheyt ghedaen.

Biechten.

Wat gevoelt ghy/sepde hy/van de Ceremonien der here
ken/als van cloeken ende ander ingestelde dinghen? Want
wy/sepde ick/ met desen vleesche becleedt zynde/ de godde
lycke dinghen niet en connen begriypen/ so duncket my dat
wy dusdanighen behulpinghe noodich hebben / om onse
cranckheyt te ondersetten. Soo moermien in de ghemeynte
onfes Heeren seker ceremonien onderhouden/in een plaets
se vergaderen om het woort Gods te hooren/ ende om de
Sacramenten van den Heere inghestelt / wt te deplen
ende te onderhouden: welke ceremonien ick seer pijsse.
Maer die van den Paus in der kercken opgebracht zyn/

Christelike
ke Ceremo
nien.

De Historien

M. D. Iij die verwerpe ick gantscheltich/ als die schadelijck/ ende buy
 papistifche ten den woorde Gods ingeset zijn/ daer door de menschen
 ceremonie. van aller godduruchticheyt en van den warachtigen Gods-
 dienst af ghekeert worden.

De doode Doe seyde hy: Gheloofst ghy datmen de maghet Maria
 heyligē aen bidden mach / ende oock de andere heylighen die inden he-
 bidden. mel zijn: ende dat sy ons voorfprakers en Parroonen zijn?

Joan. 14. b Ick gelooue/ seyde ick/ datter anders gheen Parroon en is /
 die voor ons by den Vader bidt/ dan Iesus Christus: van
 welke wy seker en ghewiffe belosten hebben/ dat in synen
 naem onse ghebeden van God den Vader verhoort sullen
 worden. Hy is oock alleen de Middelaer tusschen ons en
 God/ gelijck als de Apostel seyt: ende daer is oock geen an-
 der. Maer aengaende de maghet Maria: soo ghelooue ick

1. Tim. 2. 8. datse onder alle andere vrouwen seer salich is / om datse
 geloofst heeft/ ende Iesum Christum in haer lichaem gedra-
 ghen heeft/ maecht wesende eer sy hem baerde/ en na dat sy
 hē ghebaert heeft: en dat haer gelooue en leuen weerdich is
 na te volgen. Maer datmen God alleen/ oock na haer exem-
 pel/ aenroepen en bidden sal: ghelijck als sy ons in haer lof-
 sanck vermaent. Tselfde duict my oock van den heyligen
 welke ick salich achte/ en datmen haer voetschappen na vol-
 ghen sal/ en God prijsen/ dat sy haer met sodanigen welda-
 den ende gauen begift ende verciert heeft. Maer men sal
 my geenfins daer toe brenghen/ dat ick haer sal aenroepen
 ofte aenbidden/ want sy self en begheeren sulcken eere niet.

Als ick nu mercte dat het gene/ dat ick seyde/ vanden Ro-
 tario niet gheschreuen en werde / ende dat de plaetsen der
 Schriften/ die ick by brachte/ int schryuen achter ghelaten
 werden: so hebbe ick den Officiael daer van vermaent/ en-
 de hebbe van hem papier ende inct begheert/ om mijn belij-
 denisse te schryuen/ en wt sekerre getuygenissen der Schrif-
 tuere mijn gelooue te bewijfen/ ende te behoonen dat mijn
 belijdenisse gantscheltich met de waerheyt des Godlycken
 woorts ouer een coemt. Als hy my dat toegheseyt hadde/ en
 my beloefde des anderē daechs papier ende inct te beschie-
 ken/ heeft hy beuolen dat ick mijn belijdenisse soude onder
 teekenen/ en vanden karcher waerder en den Onderampte
 man inden karcher gebracht soude worden: daer ick mynen
 God door Iesum Christum synen soon gedancet hebbe/ dat
 hy my door de cracht zijns gheefis versterct hadde om voor
 de vyanden synen heyligen naem te mogen belijden. Ende

hebbe hem gebeden/ dat hy my in des selfdens geloofs be-
lydenisse totten eynde toe stantuaftelijck woude bewaren.
Na dit ghebet/hoer wel dat ick in een dupfser ende grouwe-
lijcke plaetse was/ daer ick nauwelyck mynen adem verha-
len conde: so ben ick nochtans door de cracht des gheests als
so verhuucht ende versterct / ende hebbe sodanighen troost
ende blyfschap ontfanghen/die alle mijn droefheyt/benauts
heyt ende verbriet ouerwonnen ende verflonden heeft.

Des anderen daechs/welcke Maendach was/ den twee-
den dach in Maye/ heeft my de karcherwaerder ter achfter
vrien in een ander plaetse gelept/daer ick wat meer licht om
te schryuen mocht hebben/ende heeft my een half blar papi-
ers gegeuen om mijn belijdenisse te schryuen. Welck ick
ghedaen hebbe aenroepende den Heere/ dat hy my woude
stueren ende regieren om mijn belijdenisse te rechte te schry-
uen. Des anderen daechs is de karcherwaerder dirwils toe
my ghecomen/ seer dringhende/ dat ick het gheschifte ter-
stant maken soude. Daer ick op antwoordde/ dat ickt niet
conde doen/ om dat ick soo veel lights niet en hadde om te
schryuen.

Daer ontrent twee vrien nae den middach heeft my de
ouder Amptman gebracht in een groote Sale/daer de Of-
ficiael ende Coirreus de Rechter/en andere veel van groo-
ter aensien vergabert waren: oock Advocaten/ Surghers/
Cooplieden ende veel ande menschen: noch oock veel Mo-
nikken/ Jacopinen/ Graumoniken ende dierghelijcke ander
valsche Propheten/die het teecken des Seests op het hooft
ende ouer het gantsche lijf draghen.

Doer vraechde my de Officiael/ oft ick op mijn voorgaens
de sententie en gheuoelen noch woude bliuen. Nenghestens
seyde ick/ dat ick niet anders dan het louter woerde Gods
beleden en hebbe/so wil ick dat in alder mantere voorstaen
ende beschermen/ daer by bliuen / by leuen en by steruen.
Hebt ghy v belijdenisse geschreuen/ seyde hy/en volmaect.
Ick antwoorde: Ensdeels hebbe ickse alleen gheschreuen.
Maer ick bidde v/ dat ick met nwen oorlof de selfde mach
volmaecken/ende dat my de karcherwaerder daer toe papi-
er gheue. Vreeset/ sende hy/ dat ghy geschreuen hebt. Doe
began ick met supder stemmen te lesen. Welck alst gedaen
was/ heeft de Officiael my geuwaecht/ oft ick het gheue/ dat
ick gheschreuen hadde/ voorstaen ende beschermen woude.
Ick seyde/ Ja/ ooc totter doot toe/ want het is het puere en
w. 119 louter

De Historien

M. D. Tij louter woort Gods/ende als hy my namaels beual/dat ick mijn belijdenisse onderteekenen soude / soo hebbe ick dat vlytich ende gewillich gedaen. Doe seyde hy: Hier zijn Doe toonen die v wel anders/dan v gheuoelen ende belijdenisse is/bethoonen sullen.

De Paus.

Laetse beghinnen/seyde ick:want ick ben bereypt om te antwoorden. Doe quam daer eenen Monick/ welken de andere met eerlijcker woorden/mijn heer den Doctoer noemde. Dese began met my aldus te spreke: **Tja/** mijn vrient/seyde hy/ghy segt in uwe belijdenisse/dat de Paus niet en is het hooft der gemeynt:maer ick sal u wel anders bewijzen. De Paus is de nauolgher van **S. Peeter**: so is hy dan het hooft der kercken. Ick loochene eerst/seyde ick/v voortste reden/namelyck/dat de Paus een nauolger van **S. Peeter** is. Ick salt u bewijzen/seyde hy. De Paus bewaert **S. Peeters** plaetse:so is hy dan zijn nauolgher. Ick loochene/seyde ick/dat beyde te samen:want de Paus en vercondicht het woort Gods niet/als **S. Peeter** ghebaen heeft. Maer wie **S. Peeter** nauolgen wil/die moet hem daer in volgen/dat hy oock het woort Gods predike/ende de schapen ons Heeren **Jesu Christi** voede: dwelck de Paus niet en doet/also ick in mander belijdenisse bethoone.

Het hooft der kerckē.

Daer en bouen/al ware de Paus/gelyck een warachtich Teeraer der woorden Gods/ende een Herder der gemeynten/ende also een nauolger der voetschappen **S. Petri**:noch en ware hy het hooft der Gemeynten **Christi Jesu** niet/maer alleen een ledemaet/ofte Diender ende Apostel. Soo en isser dan geen ander hooft der Gemeynten/ noch ick en bekeane ooc geen ander/dan alleen den Heere **Jesum Christum**/sonder eenich Stadthouder ofte aenolger. Want **S. Pauwels** stelt hem alleen het hooft der Enghelelen ende der menschen. Doe seyde de Monick: Ick weet wel dat **Sintre Pauwels Christum** het hooft der gantscher kercken noemt:maer nochtans zijn Stadthouder die zijn plaetse bewaert/is hier opter aerden ghestelt. Sheensins/seyde ick/Want nae dien dat hy door zijn moghentheydt ende Goddelijcke cracht alle dinck vernult/ende door synen Geest de kercke regiert. Daer hy aldus teghenwoordich is/daer en mach geen Stadthouder zijn. Ick wil v bethoonen/seyde de Monick/hoe wel dat **Christus** een Coninck is ouer gantsch Heymelryck ende Aerttryck / dat hy nochtans veel Stadthouders hier opter aerden heeft / Coningen en Princen/die hy wil

wil dat ouer zijn volck sullen zijn. Het is een ander dinc/sepde ick/inorgherlycke saken/en in Gheestellicke saken. Want inorgherlycke ende menschelijcke handelingen daer wil hy Coninghen ende Princen hebben / die daer de ouerhant hebben sullen om eendrachticheyt onder den menschen te behouden. Maer inder kercken ende den Rijcke Christ/dwelck gheestelick is/daer en behoefmen sulcken heerschappie ende regeringhe niet. Doen bracht hy my ander ghelijckenissen by/die ick (als die licht ende verachtelijck waren) hier voorby gaen wil.

Als nu de ander gheschozen roppen saghen / dat desen grooten Doctoor / in deser disputacien aldus van my overwonnen was:soo hebben se somwijlen twee ende twee ghelijck/reghen my gheropen / op datse my met haer misbaer mochten verpochen. Onder desen was een Minderbroer/Doctoor Cumbanus gheheeren/die my aldus aenghercomen heeft:Shy segt/sepde hy/dat S. Peter het hooft der kercken niet gheweest en is. Dat is waer/ sepde ick. Ick sal wel anders bewysen/sepde hy. Onse Heere sepde tot Petro: Shy zijt Simon de soon Jone/ghy sult Cephaz ghenaeemt worden/ende Cephaz beduydt een hooft. Van waer hebt ghy doch/sepde ick / dese beduydenisse? Joannes die legghet in het eerste Capittel zijns Euangeliums wel anders wt/ende schrijft aldus: Shy sult Cephaz ghenaeemt worden/ dwelck beduyt Petrus. Doen nam Willardus de Rychter een nieuwe Testament in zijn hant/ om te besien oft de wtleggheinge also was/ ghelijck ick gheseyt hadde: dwelck hy gantschelijck alsoo beuant. Zoo heeft de Monick met grooter schaemte zijn hooft neder gheslaghen/ende ghesweghen.

Doen heeft de Jacopijn ofte prediker Monick zijn achterghelaten disputacie wederom aengenomen op dese maniere: Shy segt/ sepde hy/ in v belijdenisse/dat de mensche gheen vrije verkiefinghe en heeft: ick sal wel anders bewysen. Want also isser in den Euangelio gheschreuen/datter een mensche afghinc van Hierusalem tot Jericho/ende is onder den Moorders ghevallen / van welchen hy berdoest ende ghewont is/ende half doodt ghelaten. Thomas Aquinas die leyt dese parabel wt op den wijen wille/ welke hy seyt/dat eensdeels gheeraent is/maer niet gantschelijck verdoruen ende te niere ghedaen / dat de mensche gheen cranche meer hebben en soude. Dese wtleggheinge en late ick geensins toe/ sepde ick. Wat/ sepde hy/ zijt ghy dan gheleerder

Blisphedde
des Doctours.

Den wijen
wille.
Luc 10. f.

De Historien

M. D. Vijf dat **S. Thomas?** Ick antwoorde ende sepde/ick en vermette my so veel niet/dat ick my seluen ghelcerder soude achten. **Maer** ick loochene datmen dese parabel ofte ghelyckenisse also behoort wt te legghen : maer dat ons onse Heere Christus niet dat exempel heeft willen voor ooghen stellē de liefde die wy ouer onse naesten moeten hebben ende bewyfen. **Maer** in vije wille ofte verkiefsinghe/ hebben wy alle onse eracht verloren / ghelyck als ick in mijn belydenisse beweesen hebbe. Want wy zijn gantsch door:ende niet in een deel alleen/gelyck als ooc Paulus seyt. Doe wy nu eenich goet/dat sulien wy ons seluen niet toerekenen/maer Gode/die in ons door synen Geest werckt/die oock/als de selfde Apostel betuycht/in ons doet/dat wijt willen/ende dat wijt volbrēgen. **Jst** dan God/die sulcken wille ende kracht in ons werct ende volbrēngt:so en behooren wy sulcks niet gheenen recht te ons seluen eenichsins toe te rekenen.

Rechtuerdich door den ghelooen.

Ghy seght / sepde hy / in v belydenisse/ dat wy alleen door den ghelooen gherechtuerdicht worden. **Ja/** sepde ick. **Maer** ick sal bewyfen sepde hy/ dat wy door de wercken gherechtuerdicht worden. **Wy** verdienen door die wercken / soo worden wy dan daer door gherechtich. **Ick** loochene de voorste redene/ sepde ick. **Ick** salse bewyffen/ sepde hy : Paulus seyt int laetste Capittel des briefts totten Hebreē/ Welbadicheyt ende mededeplingen wilt niet vergheten : want met sulcken offer wort Godt behaecht. **Hooit** ghy wel/ sepde hy/ behaecht beduydt daer verdient: so verdienen wy dan door onse wercken. **Ick** loochene/sepde ick/ datment also daer leeft/ willen wy anders de rechte ende warachtighe ouersettinghe volghen. **De** Officiael ende de ander Moniken seydē / seght ghy dan self/ hoemen die plaetse behoort te lesen. **Willen** wy volghen/ sepde ick/ de eyghentlicke sprake ende den sin des Apostels/so salmen aldus moeten lesen : **In** sulcken offerhande heeft God een welbehaghen/ofte/dusdanighen offer is God behaechlyck ende aenghenaem.

Doen besach **Wilard** de Kerchter des **Minderbroeders** nieuwe Testament/ende hy beuant dattet sulckes was als ick sepde. **Doe** waren die walsche **Propheten** seer heroert/ **ende** so seer beschaemt/ datse niet meer en konden noch en **ke** beschaet. **der**den spreken/ hoe wel datse anders onbeschaemt ende stout ghenoech zijn.

Maer ick mach v metter waerheyt wel segghen/**Does**
ders

ders/dat ick/doe ick met dese verwiffelde menschen dispu-
teerde/soo wij/sterck ende moedich was/dat ick op alle het
ghene dat my voorsighelyt wert/saechtmoedelyck ende lief-
sellyck altyt antwoorde gaf: maer sy waren gantsch verste-
ghen ende verbaest. De sommighe lieten het hooft hang-
ghen/de andere beten op haer tanden/ghelyck ick licht-
lyck mercken mocht. Ghysonder waren de grau Moniken
in deser disputacien seer beschaemt/dwelck haer wt der her-
ten wee dede.

Van desen vraechde my een/wat ick van de biechte ghe- Van de
woelde. Daer ick op antwoorde/datmen alleen God behoort biechte.
de te biechten. Ende de plaersen die hy by brachte om de
oortbiechte te verstercken/als daer is by Jacobum den Apo-
stel/datmen die niet en behoorde daervan te verstaen/of be-
dypden: maer veel meer van de broederlycke vereeninghe
so hebben die arme menschen ghesweghen.

Doen sepe de Official / Ick mercke wel / myn vrient/
het ghene dat dese tot uwer vermaninghe by brengen:maer
ghy blyft altyt hertneckelyck op uwe dwalinghe / daerom
denckat eens hoe dat v saken nu staen. Ghy merckt doch
wel/ sepe die ick/dat haer Argumenten/redenen/ende bewy-
singhe,die sy by brenghen/my gheensins straffen ofte over-
winnen moghen in het ghene dat ick beleden ende bekende
hebbe:noch sy en connen niet wederlegghen/het ghene dat
ick wt den woorde Gods voortghebracht hebbe. So en ben
ick dan niet hertneckich/noch in gheen dwalinghe: ick en
brenghen oock niet voort / dan het louter woort Godts/het
welck ick oock totten laetsten adem myns leuens bereydt
ben te beschermen.

Doen betael hy datmen my wederom in mynen kercker
leyden soude / daer ick gheweest ben totten navolghenden
Dingsdach / welcke was den thierenden dach in Meye / den
Heere biddende dat hy my met de cracht zyns Seefis wou-
de verstercken/tot bescherminghe zynder saken.

Ende want my in de laetste disputacie niet opghewor-
pen en was van het Sacrament des Auonemaels/so hebbe
ick my bereyt om te verandtwoorden het ghene dat ick in
mijn belydenisse daer van gheschreuen hadde: waer in dat
de alder ghenadichste Godt myn hope ende begheerte ghe-
noech voldoen heeft.

Des Dingsdaechs den thierenden dach in Meye/ontrent
seuen vren/ heeft my de Voorwaerder gheropen/om totten
Official

De Historien

M. D. Iij. Officiael te leyden/ mer wien dat oock de Officiael Primas-
 tius was/ de ouerste onder de vbande Jesu Christi/ een hart
 vwant/ ende oock Clepicius de Procureur/ mer erlyche an-
 dere Dienaers des Antichrists/ ende beschermers der godts
 looser saken ende secten. Onder den welken oock een Ja-
 roppyn ofte prediker Monick Doctoor was/ die in onse dis-
 putacien gheweest hadde: maer hy en hadde mer my noyt
 ghesproken. Als ick nu by dese ghebracht was/ seyde de Of-
 ficiael: **Mijn vrient / wilt ghy noch op v meyninghe ende**
belghdenisse bliuen/ die ghy gedaen hebt? Ja/ seyde ick/ want
die hebbe ick wt den woorde Godts ghedaen/ daer ick voor
bereyt ben te leuen ende te steruen.

**Het lichaem
Christi.**

Doen seyde de Prediker Monick/ **Seloost ghy oock dat**
het lichaem Christi/ lichamelghkerwys ende ghelyck op een
seker plaetse/ int Sacrament besloten is? Neen/ seyde ick/
want het wort Gods leert ons/ dat hy in den Hemel is/ en
dat hy daer so langhe sal bliuen/ tot dat hy wedercomen sal
om te oordeelen de leuendighe ende de dooden. Ende dat
is een artikel van onsen ghelooue/ daer wy belghden/ dat hy
in den Hemel gheclommen is/ ende sit aen der rechter hant
des Almachtigen Gods. Waerom is Christus in den Hemel
na zyn menscheit/ ende moet aldaer wesen/ tot dat alle dinge
ghen herstelt worden/ als Petrus sept/ soo en behoortmen
hem int Sacrament niet te soecken/ als in een plaetse hier
opter Werden besloten.

Act. 4. d. 21.

**Christus
lichaem is
int broot
niet.**

Jesu Christus/ seyde hy/ nemende het broot/ heeft ghe-
 sept: **Dat is mijn lichaem: so is zyn lichaem dan int broot.**
Ten is alsoo niet/ seyde ick/ want Christus en woude niet
seggen/ dat het broot dat hy zyn Discipulen gaf/ zyn lichaem
was: maer alleen een teecken daer van. Want dat woorde-
ken (is) en wort daer niet ghenomen voor wesentlick ende
natuerlick zyn: maer het beduydt/ Het bereeckent: ghelyck
oock de Schryftuere dickwils spreeket/ dzer het teecken den
naem draecht/ van het ghene datter mede bereeckent wort
ghelyck de Heere in het eerste boeck Moses/ noemt de Ses-
sigdenisse zyn verbont te zyn: Nochtans en was de Ses-
sigdenisse het verbont niet/ maer het was een teecken ofte se-
ghel des verbonts/ ghelyck als het in den boeck ghenoeemt
wort: ende van Paulo wort het eenen segel van Abrahams
gherechtheit ghenoeemt. Soo oock van het Lam isser in
Exodo ghescheuen/ dat het is/ het Pascha/ dat is/ den door-
ganck des Heere. Nochtans en was het Lam den doorganck

Gene. 17. b.

Rom. 4. b.

Exod. 12. b.

niet:maer het hadde de beduydenisse des dincx batter gheschiet was/namelijck/der heerlijcker verlossinge/daer Godt zyn volck mede wt Egypten leydde. So wort dat woorden (is) in dese twee plaetsen voor het beduyt ghenomen: dwelck alsoo gheschiet / sonderlinghe als men van Sacramenten spreekt.

Doen seyde de Monick: Daer is een groot onderschept tusschen de Sacramenten des ouden Testaments/ ende des nieuwen Testaments. Want de Sacramenten des ouden Testaments en gauen gheen genade ghelijck de gene doen/ die in het nieuwe ingeselt zyn. Daerop seyde ick/ dat noch des nieuwen noch des ouden Testaments Sacramenten ghenade gheuen: maer sp bewijsen alleen / dat ons de ghenade van Jesu Christo ghegheuen worr. Want de Diender die deyt ons alleen de Sacramenten wt:maer Jesus Christus gheeft ons de ghenade / door de cracht zyns Gheests: ende hy maectt ons deelachtich der dingen/ die ons beloest worden / ende in de Sacramenten beduydt ende verseggelt zyn. Hebbē dan/seyde hy/de Waders des ouden Testaments der selfder beloften / ende der selfder ghenaden deelachtich geweest/die wy hedensdaechs deelachtich worden? Ja ghewisselijck/seyde ick. Want Paulus schryft den Corinthen/ dat de Waders des ouden Testaments met ons de selfde gheestelijcke spysē ghegheten / ende den selfden gheestelijcken dranck ghedroncken hebben:waer wt dat volcht/dat sy de selfde ghenade/ ende de selfde beloftenissen des gherechticheyts ende des leuens/met ons ghemeyn gehadt hebben/ door den ghelooue/daer door sy Christum (die haer beloest was/ende met de stamme teerckenē voorighebeelt was) verwachtende wārē. Jesus Christus/seyde de Monick/spreect in het Euangelie Joannis also: Dwe Waders hebben in de woestyne Manna ghegheten/ ende zyn ghestoruen. So en zynse dan der selfder ghenaden met ons niet deelachtich gheweest. Ick antwoorde: Jesus Christus spreekt op die plaetse van den ghenen die het Manna door den ghelooue niet ontfanghen hebben/dwelck een ghedenckteeken ende Sacrament was/des leuendighen broodts / dat hy van den Hemel af gheuende was:unser hy en spreekt van den ghenen niet/die de spysē met ghelooue ontfingen / ghelijck als Moses/Aaron/ Josue/Caleb/ ende andere Godtūreeseñde menschen ghedaen hebben/ die onder dusdanighen figuren ende schaduwē des ouden Testaments den toecomenden

Christum

Of de Sacramenten
ghenade
gheuen.

1. Cor. 10. 2.

De Historien

M. D. 119. Christus als van verre aensagen. Want van Abraham sepe de Heere int Evangelie Joannis/dat hy s̄ nen dach ghesien heeft/ende is verblift geweest. Ende Abraham heeft Iesum Christum ghesien/niet met lichamelijcker oogen: maer met de oggen des gheloofs. Doe was mijn heer de Doctoer seer beroert/ ende so betuertert/ dat hy gantschelyck niet en wist wat hy dede/ of waer hy hem keeren soude. En so dickwils als ick zyn Argument ter neder ghelept hadde/ soo socht hy altyt een wtulucht/ op dat hy niet geheelyck en soude schynen verwoonen te zyn. Dickmaels sprack hy my met dese woorden aen: Hoor/ mijn vrent/ en steller so heet niet aen/ of/ en roept so niet/ beyt wat/ beyt. Ick sal bewysen/ sepe de hy/ dat de menschen des ouden Testaments der selfder genaden met ons/ niet deelachtich zyn gheweest. Want Paulus seyt: De Wet weret gramschap: en op een ander plaetse Salat. 3. b. Wie dat onder de Wet zyn/ die zyn onder den vloeck. Dine Deut. 37. b. se dan onder de gramschap ende vloeck/ so volcht daer wel wt/ datse van der selfder genaden/ die wy hebben/ niet deelachtich en zyn gheweest. Paulus/ sepe ick/ bewys in dese plaetsen/ dat de Wet ons niet en can rechtuerdich maken/ om datse niemant en can volbringhen: en alle die daer door voor God willen gerechtich zyn/ dat die vallen inden vloeck ende gramschap Gods. Maer datmen tot Christum moet vlieden/ die de selfde in alles volbracht heeft: ende dat door den ghelouue in hem/ ons de gerechticheyt ghegeuen wort/ die voor God bestaen can/ ende in het gherichte Gods ghenoechsaem is. So weret dan de Wet gramschap/ ende verdoemt ons al tsamen/ niet wt haer natueren/ welke tot het leuen ende salicheyt ghegheuen is: maer door onse schulden/ om dat wyse niet en condon volbringhen. Ende wy sien dat de Vaders des ouden Testaments de gherechticheyt niet in de Wet ghesocht en hebben: maer in Christo Iesu/ die des Wets epode is/ daer sy in ghelooft hebben. Toen sepe de Monich; Paulus totten Romeynen int sevende Capittel/ betoont dat in het oude Testament niet anders dan gramschap ende diepghinghe gheweest is: maer dat ons int nieuwen ghenade ende barmherticheyt voorgheselt wort/ als hy also seyt: Ick ellendich mensche/ wie sal my verlossen van den lichame deses doots? De ghenade Gottes door Iesum Christum. Paulus sepe ick/ en spreect in die plaetse nie van het oude ende nieuwe Testament: maer van den strijde des vleeschs ende des geests/ daer de mensche in is/ die door den

den gheest herboren is. Desen stryde / daer het vleesch den gheest beuecht / thoont de Apostel in hemseluen. Daer en bouen in de boecken die wel ouerghefet zyn wt der Griekescher talen / en leessten niet / De ghenade Gods: maer / Ick dancke Godt door: Iesum Christum.

Den recht:
ten Text.

Dewyle dat ick aldus met desen Monick disputeerde / soo wert de Officiael Primarius dul van gramschap / ende hy noemde my dickwils met grooter gheroep ende misbaeren Ketter. Als hy nu sach dat myn heere den Doctor sprac wout gestoten was / ende dat hy my niet en konde antwoorden / riep hy teghen my ende seyde: Ghy boose ketter / loochent ghy het heylighe Sacrament? Sheensins / seyde ick: maer ick ghelouue ende bekennet ghelycht van Christo ingestelt / ende zyn Apostelen wtgedeylt is. Ghy loochent / seyde hy / dat het lichaem Iesu Christ in het Sacrament is / ende noemt het Sacrament / Groot. De Schryftuere / seyde ick / vermaent ons dat my Christus lichaem in den Hemel sulen soecken / ende inden eersten Paulus tot den Colofferen 3. Ist dat ghy met Christo verresen zyt / soo soeket dat daer bouen is / daer Christus is sittende ter rechteren hant Gods. Maer dat ick segghe dat het Sacrament het lichaem Christi niet en is / maer broot dat zyn eyghen natuere honde / dat selfde doet oock Paulus inden eersten bries totten Corinth int elfste Cap. want vier of vyf mael noemt hy het Sacrament des Auontmaels / Groot. Doen seyde de Monick: Iesus Christus noemt hemseluen het broot des leuens: Ende de Officiael Primarius seyde / Ghy boose ketter / Iesus Christus seyt dat hy een Wjngaert is / ende de Deure / daer hy pimmers siquerlyck ende by ghelyckenissen spreect: maer de woorden des Sacraments en zyn alsoo niet te verstaen. Dese ghetuyghenissen / seyde ick / die ghy by brengt / die zyn my meer behulpich dan u.

Colof. 3. A. 1.

Wel aen ghy booswicht / seyde de Officiael Primarius / segt ghy dan dat het broot des Auontmaels / ende het gene dat wy daghellyck int eren ghebruycken / een binck is / ende datter gheen onderscheyt in en is? Ick antwoorde / in der natuere ofte in de substantie en isser gheen onderscheyt: maer int gebruyck ende in de handelinge isser groot onderscheyt. Want het broot des Auontmaels / hoewel datter van eender natueren is / met het ghene / dat wy daghellycks eren / so het broode ist nochtans anders int ghebruyck / als tot een Sacrament des Auontmaels /

De Historien

M. D. Vij des gheestelicken ende ewighen leuens ghegheuen wordt. Doe sprack hy met gramscap: Gaet heuen/ghy boose ketter/ghy sult met oper verbrant worden/ ende voor de Dupuel varen. Worde ick/sepde ick doe/voor de bescherminghe des goddelicken woorts verbrant/ so en sal ick daerom niet voot den Dupuel varen. Ghv oordeelt nu/ ende stellet alle dinghen na uwen wille ende meyninghe: maer siet wel toe/ wat ghy doet. Want daer is een opperste Richter / die onse sake gherechtelick ende sonder wtneemen der personen sal oordeelen. Hy sal den onschuldighen gherechtich oordeelen/ om dat sy zijn saken ende zijn waerheyt voorghestaen hebben: den quaden ende boosen/ die nu ongodlick zijn woott veruolghen/ dien sal hy verdoemen. Doen began hy te roepen als oft hy dul ende rasende gheweest hadde. **W**ech met den hoofswicht/ woijt hem in den kercker. **M**aer ick sepde tot Snacherio den Officiael: Ick bidde v heere/ dat ick door uwen orlof mijn belijdenisse mach volschryuen. **M**aer hy ende de **M**onick / ende de ander Officiael beualen dat ick tot mijn plaerse weder keeren soude. **Z**oo ben ick van hem ghegaen met grooter weemoedicheyt ende droefheyt: welcke ick daerom hadde / om dat ick mijn ghelouue niet ghe-noech bewijsen ende verclaren en mochte.

Maer als ick weder gecomen was in mijn plaerse/ hebbe ick Godt beginnen aen te roepen / ende te ouerdencken die victorie/ die ick van dese godloose mensche/ des Antichrists Dienaers/ ende de vanden des waerhepts gewonnen hadde / de welke ick met den woorde Gods gantschelyck verseggen hadde. **D**oen bracht my de heylighe Gheest in mijn ghepeyns/ het ghene dat Christus Iesus den ghenen beloest heeft/ die om zijn sake te beschermen/ voor zijn vanden souden moeten comen. **G**hy sult/ sept de Heere/ voor Coningen/ Vorsten/ ende Richters ghebracht worden/ haer tot gheruyghenisse. **M**aer ick sal v dan gheuen eenen mont/ ende soodanighen wysheyt/ welke sy niet en sullen connen wederstaen. **D**grootte vertroostinghe ende blyschay / die ick mijn alderlieffte broeders/ ontfanghen hebbe/ als ick aenmerckte dat dese belostenisse Christ in my volbracht was: ende dat het woorde Gods de ouerhant gheueghen hadde teghen den Sathan/ den Antechrist/ ende zijn Dienaers.

Mar. 13. a. 9

Ick hebbe wel te voren groote vertroostinghen des Gheests Gods ontfanghen/ na dat my de Heere tot de kennisse; zijn woorts geroepē heeft/ en in sonderheyt doe ick in de kercke
Gode/

Gods ende in de heylighe Ghemeynte ende vergaderinghe
 der Sheloouighen woonde: maer de minste vertroostinghe
 ende blyfchap/die ick te voren in dese myne banden ontfa-
 ghen hebbe/ en noch ontfanghe / gaen alle ghenuechte ende
 blyfchap te bouen/die ick opt binnen myn gantsch leuen ges-
 hadt hebbe. Want nu brengt my de heylighe Geest in den
 sin/die liefsticke beloften die den ghenen ghegheuen sijn/die
 om synen Naem lijden. Ja hy verhuecht my met den smaerck
 der Hemelscher blyfchappen. Ghy zyt geluckich ende salich/
 seyt hy / in dese duyfere ende onrepre plaetse/ hoewel dat
 ghy van de gantsche Werelt/als elendich ende onsalich ver-
 worpen/ende als eenen grouwel veracht wordet/ nergens
 anders om/dan om dat ghy mynē Naem belijdet. Ghy lige
 nu in benautheyt/suchten ende verdriet:maer het is zyt dat
 ghy eenen moet ghypt/ ende in Godt/ die v sulcken heerlyc-
 ken beroep beschickt heeft/ verbljdt: ende eenen ghelucki-
 ghen wtganck deses strjts/ende eenen heerlycken loon der
 victorien verwacht ende voor ooghen stelt. Wordt ghy in
 deser tijde met grooter schande ende oneere tot lijden ghe-
 bracht:so zyt ghy wel een salich mensche/die voor God ende
 sijn Enghele / allen Coninghen ende Keyfers deses We-
 relts in eere ende heerlyckheyt te bouen gaet. Want inden
 eersten wort ghy also het beelde des Soons Gods ghelijck/
 op dat ghy sijns onsterffelijchepts ende heerlyckhepts deel-
 achtich wort. Daer en bouen so rust in v de Gheest der glo-
 rien seer eerlyck: welke soo machtsch ende costelijck is/dat
 alle des Wereldts vertierfelen / ghenuechte ende blyfchap/
 by sijn vertroostinghe ende vruethe gheleken/ als stof ver-
 dwijnen. Summa/ghy zyt nu in de Schole ende int rucht-
 hups des Soons Godts / daer de Hemelsche Vader alle de
 rijckdommen ende schatten der ghenaden / de wonderlijcke
 secreten / sijns wijshepts/ ende sijn diepe verbotighen oordee-
 len/ wtlegt ende leert:in welke Schole alle de Propheten/
 Apostolen/ende Martelaren ghelegghen hebben / ende on-
 ghelijck verdriet ende schande gheleden / ende ghelijck met
 vper in eenen ouen beproeft ende ondersocht sijn / eer datse
 mochten crighen de croone des onsterffelijckhepts/die daer
 bereydt is den ghenen/die de sake Christi/ende sijn eere ter
 doot toe voorstaen ende beschermen. Dit is de lesse myn al-
 derlieffste broeders / daer ons de heylighe Gheest/ de alder-
 beste Leeraer der kinderen Godts/en de alder vriendelijcke
 vertrooster der ghenen/die in benautheyt sijn/daghelijcks

De Historien

M. D. II in dese onse elendicheyde vertroost ende vermaent.

Des anderen daechs/welcke des Woondaechs was/den
thienden des Maents/wert ick gebracht in een ander plaets
se des kerckers / die soo duyfter niet en was : daer oock een
broeder ende medegeuanghen om des Euangelischer waer-
hepds lach/ met welcken ick my seluen twee daghen lanck
 vertroost hebbe. In dese plaetse ben ick door de wonderlijke
ke voorsichticheyt Godts ghebracht/ want als ick daer was
met desen Broeder/zijn wy vermaent geweest om te appel-
leren van de ongherechticheyt des vonnis/in welke sy ons
kerckers verclaren souden : dwelck my/ noch oock den ander-
ren Broeder/die in de onderste gheuanckenals was/ noyt in
den sin ghecomen soude hebben/ hadde ons dien raedt niet
ghegheuen gheweest. Daerom als ick des auonts in mijn
oude gheuanckenisse weder ghebracht werdt/soo hebbe ick
den Broeder die onder my lach beneden/door de heymelick-
heyt henen/aengheseyt.

Maet om te
appelleren
met malcā-
deren ghe-
sloten.

Des nauolgenden W:sdachs/den dertihenden dach des
Maents/heeft my de Doorwachter gheroepen/ om by den
Officiael te bienghen/by den welcken niemant anders was
dan de doorwachter/ende noch een ander/die my vraechde/
oft ick oock opt in de Stadt / Charitas gheheten/ gheweest
hadde. Daer ick oy seyde: Sheensins/eade ick en weet oock
niet waer die Stadt gheleghen is. Hebt ghy/ seyde hy/ met
den ghenen niet gheweest/ die Richardum met geweld ont-
namen/ als hy gheuanghen tot het Parlement van Parijs
ghelept wert? Neen/seyde ick/noch ick en kenne oft en heb-
be Richard noyt anders ghesien / dan dat hy eens door Jo-
sane reysde/welcke my etlijcke seyden dat hyt was. En weet
dat seker ende gheloost my/ dat ick daer niet by geweest en
hebbe/noch oock sulcken dinghen gheenins en prijse/want
dat en is de mantere niet om het woort Gods/ ofte zijns bes-
schermers voor te staen ende te beschutten.

Wille ghy dan/seyde hy/urwe draalinghe ende voorigeno-
men opinien behouden? Dat ick behoude/seyde ick/en voor-
sta/en is anders niet dan het woort Godts/ daer ick niet te-
ghen en brenzhe. Hoe weet ghy/seyde hy/ dat het ghene dat
Sekerheyt ghy belijft/het puere woort Gods is? Wantet/seyde ick/met
of wi Gods de leeringhe der Propheten ende Apostelen/ende oock Christi
woort heb- sti Jesu selue/ouer een coemt: ende de heplighe Grees geest
hen of niet. my daer van een ghewis ghetuyghenisse/also dat ick verse-
kert ben. Ende ghy hebt oock heere self wel gesien ende ghea-
merckt/

merckt/dat mijn teghenfprekers gheen redenen konnen oft
moghen by brenghen/noch oock ouerruppen/ dat het ghene
niet warachtich is/dat ick segge. Want ghy hebt wel gefien
dat hy ouerwonnen was / die met my van het Sacrament
ende sommighe andere dinghen difputeerde. Ghy loochent/
fepde hy/dat heylige Sacrament. Seensins/fepde ick/maer
ick gheuoele daer van also/gelyck het van Christo den Hee-
re ingheftelt is : ende alsi Augustinus op Joannem schry-
uende/wt lecht.

Als ick fach dat de Officiael een ander cleedt aenghe-
daen hadde/dan hy plach te ghebruycken/ ende om dat hyt
my te voren oock gefeyt hadde/ so meynde ick dat hy nu het
vonnis soude fpreken/daer hy my een ketter in soude ver-
claren/ ende dattet also met ons haest ghedaen soude zyn.
So fepde ick tot hem : Doen wy door Ipons wouden rep-
fen/ zyn wy gheuangen sonder eenich opfpraak/ daer wy
teghen des Conincs ghebot niet gheseyt ofte gedaen had-
den. Ghy hebt ons van onsen ghelooue gheuraecht/wat wy
van de gantsche Religie gheuoelden : wy hebben v wt den
woorde Gods gheantwoort. Men laet een Turck ende Jo-
de mel toe/dat hy redene zyns gheloofs en zynder leeringhe
geeft/sonder eenich perikel des leuens: waerom en salment
ons niet toelaten / die nochtans niet buyten den woorde
Gods voort en brenghen? Wy weten sekerlyck wel/dat wy
niet schiellyck ende by gheual in urwe handen geuallen zyn/
maer wt den wille ende sekere voorfichticheyt des Almach-
tighen Gods. Ghy zyt oock van God Rechters ghestelt/om
dat ghy onse sake / die goet ende gherechtich is / oordeelen
foudt. Daerom fiet toe wat ghy oordeelt ofte wyfset. Want
ist dat ghy anders oordeelt dan recht is / ende een goede sa-
ke ende de waerheyt verdoemt : so isser een ander opperste ghe-
Richter/voor wiens Richtersfoel ghy noch eens fult moeten
comen / om oock teghen v seluen het oordeel te hooren / ist
dat ghy nu yet onrechtuerdelicks tegen ons/die des waer-
heys gheuygghen zyn/wyfet ofte fallet. Als ick dit tot hem
met grooter ypericheyt ende cracht des Sheefis spack: soo
ghinck die arme mensche so verbaest ende veruært/ dat hy
niet een woort en conde fpreken. Hy en was soo blyde ende
mollyck van ghelate niet/gelyck hy te voren was/doe hy my
began te vragen: maer hy was droeuich ende bleeck/ een se-
ker teecken van grooter beroeringhe: hy was gantsch onge-
ftradich. Als ick hem het oordeel Gods voorhieldt/ en spack

Turcken
en Joden
hebbē meer
yphēyt dā
de Christe-
nen.

En straffe
vermanin-
ghe.

A. D. Tij hy gantschelick niet: nochtans en conde hy niet vā my gaen. Soo versloech de Heere zyn herte/ ende gaf my groote vifmoedicheyt ende stouticheyt om sprekē. En als hy namaels veel woorden hadde/ heeft hy ten laetsten int wech gaen geseyt/ datmen doch het woot Gods behoort te beschermen. Als hy my dat geseyt hadde/ heeft my de kerckwaerder wederom in mijn gheuanckenisse ghebracht. Ontrent een vterendeel van een vrie daerna/ heeft hy my wederom geroepē/ om in het rīchtthuyt tot den Officiael ende andere Richters te brengen/ daer een groote menichte voler vergadert was. Doe began de Officiael Snatherius mijn sentencie en vondenis te lesen/ daer hy my voor een Ketter ende twistmaker oordeelde ende verdoemde. Doen seyde ick/ dat ick van sulcken sentencie appelleerde/ in welke sy mijn sake/ die goede ende oprecht was/ misbruycten: dat ick nu van sulcken misbruyck appelleerde. Doe seyde de Officiael: Waerom appelleert ghy? Ghy en spracēt vus also niet. Ick hebbe/ seyde ick in mijn belydentisse teghen het misbruyck / niet teghen het woot Gods ghesproken. Daerom appellere ick van uwer sentencie/ als die quaet en onrecht is. Maer na de ghelesen sentencie en onser appellacie / hebben onse teghen sprekens beginnen te rāsen van gramschappe. De Officiael als stadthouder des Mercksbisschops van Lyons / als hy ons verdoemt hadde: is te huys gegaen/ beuende ende schuddende: alsoo dat hy seer bevoert ende weemoedich was/ als hy van onse appellacie sprack. Als hy aldus verbaest thuyt ghecomen was / ontrent onderhalf vrie daer na is Melierus de Richter tot hem gecomē/ die hem seyde/ dat hy van des Conincs Vegaet ofte Stadthouder gesonden was/ om dat hy die Lutherianen (so hyse noemde) tot Rouana des Conincs gheuanckenisse brengen soude / om die des anderen daechs te dooden. De Officiael antwoorde hem/ dattet alsoo niet zyn en soude/ om dat wy geappelleert hadden/ en dat hy de selfde appellacie niet wederlegghen ofte weygheren en conde. Doen brieschte de ander als eenen Leeu/ Wilt ghy dan niet/ seyde hy/ datmen dese booswichten straffen sal? Ja/ ick wilder wel/ seyde de Officiael: maer wy moeten raedt soeken te voren/ ende schryuen te Parys/ om te weten/ oft haer appellacie recht is oft niet. Alsoo heeft ons Godt seer wonderlyck beschermt / door den ghenen die ons te voren verdoemt hadde: ende den Leeuwe is ons eenen tyt lauck een Herder gewordē/ om ons vanden valsch der ander Leeuwen te be-

te beschutten: waer in dat Godt sijn stercke ende gheweldi-
ghe hant vertoont heeft / ende heeft een wonderlyck werck
voor onsen ooghen ghewrocht / op dat wy alle ons berou-
wen in zyn goetheyt, barmherticheyt en waerheyt souden
stellen: ende seker weten / na dien dat de alderbeste Vader
dusdanighen liefde/soighe ende sochtuydicheyt voor ons
draecht/datter gheen so grooten ghewelt des Dupuels ofte
des Werelts en is/die ons soude mogen hinderen: en datter
niet een hant van ons hoofd verloren en sal gaen. So moe-
ten wy dan Godt herrelyck danken ende prijsen voor duss-
danighen verlossinghe / in welke hy ons wonderlyck be-
schermt heeft: ons leuen int midden des doots bewarendes/
ende veel Godtureesende menschen verwekende / van den
welcken wy groote verlichtinge des lichaems en troost der
sielen daghelijcks ontfanghen hebben. Daerom laet ons be-
trouwen en hopen op den Heere/die ons alsoo by ghestaan
heeft/dat ons gheen dinc tot geender tyt ontbreken en sal/
ende laet ons zyn goetheyt altyt ghedachtich zyn / ende alle
ons betrouwen daerop stellende/ laetse ons prijsen en heers-
lyck maken. Wy hebben ja tot noch toe / zyn sonderlinghe
ghenade ende behulp in ons ghenselt/ soo dat noch de ver-
uaerlycke periculen des doots/ noch de aenghename soetic-
heyt des leuens/welcke ons van onse teghensprekers voor-
gehouden worden/gheen cracht ghehadt en hebben/om ons
wanckelmoe dich te maken/dat wy het gelouue op Godt en
Christum/niet puerlyck ende stantuaestlyck behielden ende
beleden. So laet ons/ons gantschelyck op sijn getrouwiche-
heyt ende hulpe verlaten/ die sijn sake/ eere ende heerlyck-
heyt ons benolen heeft te beschermen: ende laet ons hem/
ons neersiticheyt ende vlytighen dienst / niet alder stantua-
esticheyt / gherouwichheyt ende ghehoorsaemheyt bewyfen.

De belijdenisse des gheloofs/ die Bernard Seguin ghe-
daen heeft/ende daerna den Richters van Lyons
schijfelyck overghegheuen heeft/ in de
Dreue Maent/ int Jaer M.

D. 1333.

De heylighe Gheest sprekende door de mont des heylighen Apostels Petri / vermaent ons dat wy altyt bereypt sullen zyn / om te antwoorden eenen peghelicken/die van ons reden beghert des hopen / die in ons is: ende dat met aller saechtmoedicheyt ende eerbiedicheyt.

F 19 dinghe,

Bernard
Seguin.
1. Petri 3.

Ro. 9. 10.

dinghe. Hy seyt noch voor den mont Pauli/datmen metter herten gheloofs ter gherechticheyt: maer metten monde de belghdenisse gheschiet ter salicheyt. Want het van God also belteft heeft/dat ick in dese banden gheworpen ben/niet om eenighen dootslach/dieuerie/hoerette/oft andere ghelycke boose daden ende scheemstukken/die ick soude gedaen hebben:maer om dat ick gheuraecht wesende van mijn geloof/niet en hebbe willen bewilligen in seker articulen/die heden daechs in geschil zijn:noch en hebbe se niet voor warachtich willen belghden/om datse den woorde Gods ende mynder consciencien tegghensreben. Volghende dan des Geests beuel/so hebbe ick my hertoe beulijcht. Ende want ick binnen den gantschen tijt/dat ick gheuraecht werd/niet hebbe connen bequamelijck vlieden mijn gheschreuen belghdenisse ouerghenen: Doo haest als my dat toeghelaten is/ende ick de bequamicheyt vercreesch/soo hebbe ickse beschreuen/oy dat ghy muecht verstaen/dattet gheen ydel voornemen ofte een hardneckicheyt is/die ick onvoorlichtelijck in mijn herte begrepen hadde ende beuesicht/welcke my mochte verghindert hebben/dat ick dese articulen des Religioens niet bewillighe. Maer dattet is een groote versekeringshe des waerhepts/ende ghewishept des herten:door welke ick seker weet/dat sulcks gantschelijck tegghen het woort Gods strydt. Welck ick hope/ordentlijck/door Gods hulpe/in een poghelijck stuck te bewijfen/achterlatende de dinghen/die ick/met allen die Christenen ghenaeint worden/ghemeyn hebbe/ghelijck daer zijn de twaelf articulen des gheloofs: in welke ick alle de articulen bekenne ende belghde/die daer in begrepen zijn.

Wisse wille
Ephes. 2.

Ende inden eersten van den vijfen wille/daerse den mensche toegheuen/dat hy wt hemseluen soude mogen goet eff quaet doen. Ick segghe dat de mensche (want hy/als Paulus betuycht/na den val des eerste Vaders Adam/veruloert is/ende een kint des gramshaps ende des doots)wt zijnder nature niet anders en vermacht/dan Godt vertoemen/ende hemseluen verdoemen. Want de Schrifture betuycht/dat het herte des menschen van zijn ioncheyt ende kintsheyt af/boos is/tot quaet gheneghen/ende dattet niet goets van en can comen. Datter onder de menschen niet eene gherechtich en is/of die Godt soeckt:maer datse alle onnut/verboruen/ende ydel van de vreesse Gods zijn/ende also van alle quaetheyt ende ongherechticheydt vol zijn. Dat alle ghedachten

Genes. 6.

Psal. 14.

ende

Ende gheneghentheyt der menschen / voor: **Sodt** hatich **ijn**. **Job 17.**
 Dat de mensche also vol grouwelo is; dat hy de boosheyde
 opsuppt/ ghelyck eenen vissch het wacer: ende ydelder is/
 dan de gdelheyt self. Wenghesten nu/ dat die al voorachtich
 is/wat ist doch dat een mensche van hemseluen can voort:
 bienghen/ dan sonde? ghelyck eenen quaden boom/quade
 vruchten voortbiengt.

Daerom en can een mensche / na dien dat hy dusdancich
 is/niet goets/ia het alderminste door hemselue niet gehoens
 maer het is van noode dat **Sodt** dit in hem wercke. So en
 moghen wy dan/van alle dat goet/dat **Sod** in den mensche
 werckt/ons seluen gheen eere toeschijuen. Want wat hebe
 ghy/seyt Paulus/dat ghy niet ontfangē en hebt? Hebt ghyt **1. Corint. 9.**
 oock ontfanghen / waerom soo verhest ghy v/ als oft ghyt
 niet ontfanghen en haddet? So moeten wy dan de gantsche
 eere van alle het goedt dat wy doen/ alleen **Sodt**/van wien
 dattet coemt/toeschijuen. Tgelooue is een costelick werck:
 maer het selfde is een sonderlinghe gawe Gods. Want nie-
 mant en mach/seyt de Heere/tot wy comen/dan die de **Joan. 6. g.**
 der trect. En wederom/Niemant en mach tot wy comē/ten
 sy dattet hem van den Vader ghegeuen wort. **S. Pauwels**
 seyt openlick/dat wy niet bequaem en **ijn**/dat wy yet van **1. Cor. 3. b.**
 ons seluen bedencken/maer dat ons vermoghen het **Sod** is:
 Dat **Sodt** is die in ons werckt/ den wille ende het volbren- **Philip. 2. b.**
 ghen/na synen goeden wille. Ten laetsten/dat **hyt** oock al-
 leen is/die het ghene dat hy in ons begonnen heeft/ten laet-
 sten daghe toe volbriengt. Daerom is het beginsel/ middel/
 ende het eynde onser salicheyt **Sodt** toe te schijuen. Want
 van hem is den oorspronck ende den voortganck/tot hem is
 den weganc onser salicheyde te schikken. Daer en bouen
 seyt **Jeremias**: **Ick** weet Heere/dat de mensche en is **ijns** **Jerem. 10. b.**
 weecho niet machtich/noch syne voetpaden te stueren. Ende **11ou. 20. b.**
 op een ander plaetse: **Seheert** wy Heere tot v/ ende ick sal
 bekeert worden. **Ezechiel** berupect oock / ghelyck als **Da-**
uid/dattet een eyghen werck des Heeren is/het herte te ver-
 nieuwen/ ende **ijn** hardicheyde te bemorwen: **ijn** **Wet** te
 schijuen in onse herten / ende de selfde alsoo veranderen/
 datse van steenachtighe/vleeschelick worden: ende oock in
 den wech **ijnder** gheboden te wandelen / de vreesse **ijns**
Naems alsoo in onse herten prenten / dat wy nemmermeer
 van hem en wijcken. **Ist** dat wy dan in **Sodt** gheloouen/est
 namaels int selfde ghelooue / ende in heylcheyt des leuens

De Historien

M.D. Wat herden: dat is ons niet inghehoien / maer het coemt van
God/ende wort ten eynde toe van hem ghebaen. Want wy
en connen/eer dat wy geloouen/ niet anders dan sondigen/
gelyck als de Apostel seyt/watter wt den gelooue niet en is/
Rom. 4. d. dat is sonde. Item/Het ghelooue is een gawe Gods: so zyn
noch dan de goede wercken / ende het ewighe leuen self/
want sy wy den gelooue als wt haer beginsel en oorspronck/
doort comen ende spruyten. Hierwe machmen genoegh ver-
staen/wat cracht ende vermenigen datter in den mensche is
van de wysheit des willes / als hy doch niet van hem selfuen
en vermach dan quaet doen:ende niet goets beghinnen: ten
ware dattet Godt in hem wrachte/ het zy in wille/ het zy in
ghedachten/de mensche en can niet goets ontfangen/ als hy
in zyn eygen nature ghelaten wort. Maer ghelyck ick voor
bewysen hebbe/ Godt die werck in hem/verweckt ende vol-
maecht alle dat goet ende gherechtich is.

De Recht- uerdiech- makinghe des ghe- loofs. Van de Rechtueerdichmakinge/gelooue ick/dat de men-
sche alleen gerechtuerdicht wort door de gelooue/ die door
de liefde is werckende: also datmen den wercken geen deel
des rechtueerdichepts/die voor Godt gheft/ toeschryuen en
mach. Want gelyck van nooden is/dat een boom goet moet
zyn/eer hy goede vruchten voort brenget:also moet een men-
sche door den gelooue rechtueerdich zyn / eer dat hy eenich
goet werck can doen. Want de persoon moet Godt eerst be-
haghen/eer dat hy zyn werck aensiet/ ofte dattet hem beha-
gelyck can zyn / ghelyck claer genoegh is in het exempel van
Abel/welcken Godt eerst aengesien heeft / eer hy zyn gauen
aensach. Zoo is dan alleen het gheloof dat ons voor Godt
gherechtich maect/ende niet de wercken/ghelyck Paulus in
alle syne brieuen bewysst/ ende sonderlinghe totten Romey-
nen ende Galaten/in welke hy aller mensche eere wtsluyt/
ende gheeft gantsch in der rechtueerdichmakinghe/den prijs
ende eere/de ghenade ende barmherticheit des Godts. Want
is de rechtueerdicheit/seyt hy/wt de Wet/ so is Christus te
vergheefs ghestouen. Sy hebben alle ghesondicht/ende
worden nu sonder de Wet/ om niet gherechtueerdicht: om
niet/door de genade/door de verlossinge Christi Jesu/ wel-
ken Godt tot eenen ghenaden stoel gheset heeft door zyn
bloet. Maer dese gherechticheit wort ons geschoncken/ als
wysse wt den Euangelio / daerse ons gheopenbaert ende
voorgheselt wordt/ door den ghelooue aengrypen: ende de
vergiffenisse der sonden wort den Selouigen inden **Hone**
Gods

Sods ghegheuen. Want dese gherechticheyt is ghelegghen inde vergiffnisse der sonden/die ora niet gheschiet/als ons de sonden niet roegerekent en worden/oft in de tegenwoordicheyt Sods niet ghacht/maer worden bedeckt door zyn barmherticheyde / ghelyck als Dauid de menschen salich noempt/wiens boosheden verghenen/ende sonden bedeckt zyn. So moeten wy dan / ist dat wy behouden ende salich willen zyn / alle eppen gherechticheyt der werken ende het betrouwen daer op/gantschelick verwerpen: en sinnen alleen ende betrouwen op de gherechticheyt des gheloofs/op dat wy ghenade by God vereruyghen. Die sullen wy alleen in ootmoedicheyt groot achten / ende van ons seluen wanhopen:ende de gantsche hope en betrouwē onses salicheyts alleen in de barmherticheyt Sods benefficht ende gegrondeert houde. Wy en sullen den Pharisicum niet nauolgen/maer den Tollenaer/op dat wy arm van alle onse gerechticheyt/ootmoedelyck tot zyn ghenade ende barmherticheit vlieden/die daer is rijck in barmherticheyt. Laet ons niet volgen het exempel der Zoden:welcke als sy poechden haer eyghen gherechticheyt voor te stellen / soo en zynse de gherechticheyt Sods niet onderworpen gheweest.

Psal. 13.

Het Doopsel gheloue ick / dattet ons eenen inganch is in de ghemeynste / ghelyck als den Zoden de Besnydenisse was: dat de macht om iselue te bedienen den Apostelen gegheuen is/als haer gheseyt is/datse souden gaen ende leeren ende doope in den naem des Vaders/ des Soons/ende des heyligen Geests. Die nu byden waters/dat God totten Sacramente ingestelt heeft/pet anders by voegen/als vier/speeksel/sout/ende ander ghelycke bucselingshen/die meynen dat Joannes de Dooper/ende oock de Heere Jesus Christus selue/niet wyls ghenoech en hebben gheweest om dat in te stellen. Want van het sout ofte ghewepet water en kintmē int gantsche nieuwe Testament niet eens vermaent maer wel dat Joānes de Dooper in de Kenere vā de Jordane doopte/ende dat Philippus den gelubden des Coninckinnes Candares/aen het eerste water dat hy creech/ ghe doopt heeft. Want dit nu alleen puer water was ende goet de creatueren Sods/tot so Goddelijken gebruyck gheheylt: wat wast van noode andere daer by te voegen/ die alleen tot schendinghe ende verderffnisse daer by ghehanghen zyn?

Het Doopsel.

Mat. 28.

Wat sy oock meynē/dat de kinderkes die voor het Doopsel

De Historien

M. D. liij.
Ongedoopt
 te kinder:
 kens; **ijn** sa
 lich.

1. Corin. 7.

Het Nuot:
mael.

sel steruen/ verdoemt souden; **ijn**/ ofte van het ghesichte
 Gods berooft/dwelck een sware verdoemenisse is: ick achte
 dusdanighen meynunge valsch ende goddeloos te **ijn**. **W**at
 aldus wort de macht Gods vermindert/als of hy op gheen
 ander maniere conde salich maken / dan als hy inghestelt
 heeft: ende de salicheyt aen de teekenen ende verderflicke
 elementen gebonden ware. **D**aermede doch veel meer de ghe-
 wichtighe belofte behoort aen te sien/daer God eerst **A**bra-
 ham ende synen sade: daer na oock allen ghelououighen die
Abrahams nacomelighen **ijn** / belofte haren God te **ijn**.
Daerom seght **P**aulus dat der ghelououighen kinderē heyl-
 lich **ijn**/oock als sy noch in des moeders lichaem **ijn**. **W**at
Hieremias ende **J**oannes **S**aphtiska/daer wy niet af en le-
 sen datse ghedoopt **ijn**/en hebben nochtans van dusdanighe
 heylighinghe niet veruueint gheweest. **H**oe wel dan
 dat God dit Sacrament inghestelt heeft/ om op dese manie-
 re de kinderkeus in zinder ghemeente te brengen / ende als
 so ter salicheyt te leyden: daer in en is nochtans so noot-
 wendighen wet niet/ dat de ghenadighe God haer niet en
 soude connen ofte willen salich maken/die hy de weldaet des
 ses lichtes en leuens niet so langhe ghegeuen hadde om het
 Sacramēt des Doopsels te mogē ontfangē en te gebuyckē.
Het Nuotmael is een Sacrament van den **H**eerē in **ijn**
 ghemeente inghestelt: in welke hy teghē ons/die **ijn** huyfs
 ghesin **ijn**/een goeden huyfsuaders ampt ende officie aen-
 neemt/voedende niet alleen onse lichamen/maer oock onse
 sielen met **ijn** vleesch ende bloet/ daer de ghesonde spijse
 onser sielen in gelegghen is. **D**aer mede worden wy van wa-
 rachtelick gheuoedt/ als wyde voghen onser herten in den
Hemel slaen/om te aenschouwen **C**hrisum **J**esum/ die ter
 rechter handt Gods des **V**aders sidt/ende als wy overden-
 ken de weldaet onser verlossinghen/in welke hy hem sel-
 uen tot een offerhande voor onse sonden opgeoffert heeft.
Do **ijn** wy dā warachtich des lēfs ende bloets onses **H**eer-
 en deelachtich/als wy door den ghelouue het broot/ ende
 den wijn/als ghedenckteekenen ende ghehuenenissen des
 gheestliken etens dat de siele aengaet/nutten ende ontfan-
 ghen/ende ghelouuen dat de **H**eerē **C**hristus die voor ons
 ghecrust ende ghestormen is/niet min ghegeuen en mede
 ghedept wort/dan dat broot van den **D**iender den ghelou-
 wighen ghedept wort. **D**aerom verwerpe ick gantschelick
 de veranderinghe ofte transubstāciacie/als die dese insettin

ghe des Heeren geheel contrarie/ ende vande Satjan ende
bedriegelijcke gheesten ghenonden/ ende met grooter scha-
de ende verderffenisse in de Christelijcke Ghemeynte inge-
bracht is. Want dat broot en mach gheensins het Utschaem
Christi Jesu zyn: dwelck als wy in ons Articulen des ghe-
loofs beschjden/ en gelyck wy vanden heylighen gheest in de
heylige Schrijuere gheleert worden/ is na de verrijfenisse
inden Hemel ontfangen/ en ghestelt met grooter eeren aen
de rechter hant Gods des Vaders. Ende hy en is niet meer
metten lichame opter aerden/ en en sal oock niet eer weder-
comen / voor dat hy de leuenden en de dooden ten oordele
roepē sal. So en can oock des lichaems natuere/ noch oock
den teekenen en des Sacraments/ niet liden dusdanighen
veranderinge/ oft lichamelijcke teghenwoordicheyt Christi
int broot. Want een warachtich lichaem en can op ene tijt/
niet meer dan op een plaetse zyn. Maer het lichaem Chri-
sti/ al is met heerlijkheyt en onsterflicheyt verciert/ en dese
swaakhēyt des vleeschs niet meer onderworpen (dwelck hy
om onsen wille aengenomen hadde) in andere dingen noch-
kens behout het de natuere des lichaems: soo dattet na zyn
grootte een seker plaetse begrijpt/ en niet op enen tijt wile
en woest op ontellicke veel plaetsen versfrop. Daer en bo-
uen/ na desen dat het lichaem Christi heerlijk is/ en gantsch
onuerberffelijc/ en het broot metter tijt verderft: wat veran-
deringe ofte vermangelinge can daer geschiet zyn? En oock
de natuere des teekens betuycht / datter noch en ander
dinck moet wesen/ waer af dattet een teekē is: dat dit sien-
lijck en tastelijck is. Maer dat het dinck selue van natuere
en substantie gantschelijck anders ende verscheden is: hoe
wel datter in enigher maniere ghelijck is met zyn teeken.
Daerom gelyck het water in den Doop in het bloet Christi/
daer wy mede gewasschen worden/ niet verandert en wort:
alsoo en can oock het broot int Auontmael in het vleesch
Christi niet verandert worden: aenghesten dat beyde der
Sacramenten eenderley redene is: ende dat de natuere der
teekenen en gedenckenissen sulck is/ dat se des wens hal-
uen van die dingen verscheden moēt zyn/ die sy wt druc-
ken ende beteekenen.

Ick en can oock geensins pilsen die boose gewoonte en: De Paps-
de lasterlijcke stouticheyt/ daer sy wt het Auontmael des sijn kelck
Heerē door vermindert hebbe/ en hebben het gemeyn volck roouers,
het een deel ontnomen en gheroost, Want het stryde met
de in:

De Historien

Mat. 26. 19 de insettinghe des Heeren / die ghewilt heeft datse alle we
1. Cor. 11. eenen beker souden drincken: ende het sijn dat oock met de
 gerupgenisse Pauli / die daer seyt dat hy den Cortinchen de
 maniere des Avontmaels te houden gheleert heeft/ als hyte
 vanden Heere ontfangen hadde: want de Heere voortstel-
 lende bepde dese teekenen / heeft daer mede willen bewijs-
 sen sijn gantsch ende geheele ghemeynschap. Daerom en ist
 niet van noode / om des lichaems ende des bloeds Christi
 deelachtich te worden / dat de selfde in dese elementen beslo-
 ten moeten sijn. Want hoe wel dat het lichaam Christi in
 den hemel is: door den ghelooue nochtans / dwelck dingen
 die verre verscheyden sijn / begrijpt ende onmettange / ende
 door de cracht des geests / die sulcken dingen by een voecht /
 sijn wy des selfden deelachtich. So sijn dese woorden / Die
 is mijn lichaam / figuerlyck te verstaen: gelyck als het lam /
 den voorganch des Heeren gheeten wort: ende den steen /
 Christus: daerse alleen teekenen waren der voolden din-
 ghen / daerse de gheueghenisse af mede brachten / ofte der
 toecomender dingen / dwelck sy met heerlycker betreckenisse
 se beduyden ende voorbeeldeden.

De Misse. Van de Misse / welke sy van Christo seggen inghesete
 te sijn / ende een offerhande voor den leuendighen ende den
 dooden: dat segghe ick valsch te sijn / ende gantschelick met
 den woorde Gods sijn denbe. Want de insettinghe Jesu
 Christi vermaent ons wel anders: welke beueelt te eten en
 te drincken: niet dat wy hem God tot een offerhande op of-
 feren sullen. Daer en bouen en coemt sulcken ampt van op
 te offeren gheenen kerffelycken mensche toe: maer eygent-
 lych alleen Christo: dwelck hy gedaen heeft / gelyck de Apo-
 stel seyt / Hy heeft hem seluen eens opghoeffert / ende met
 deser eener offerhande heeft hy den sijnen in ewichheit ge-
 heplicht. Nu dese offerhande volbracht is / so isser geen an-
 der offerhande meer. Want om dier saken wille is hy een
 Priester gestelt na de ordinantie van Melchisedech: so dat
 hy in sijn officie ende eere gheen medeghensot ende nauol-
 gher hebben soude. So wort dan Christus van de eere sijnna
 oppersten Priesterdoms berooft / als het recht van offers
 hande te doen / anderen beuolen wort / die die sacrificium toe-
 gelaten wort te verhalen / te vernieuwen / te beuestighen en
 ander lieden toe te voegghen. Summa / niemant en behoort
 (als de Apostel seyt) de eere te ghebruycken / ten sy dan dat
 hy van God daer toe gheroyen is. Maer wy en lesen niet
 dat

Mat. 26. c.

Marc. 14. c.

Luc. 22. b.

Offerhade.

Heb. 9. a. en

10. b.

Heb. 6. 7.

Heb. 5. b.

datter p̄mant anders tot sulcken eerlycheyt gheroepen is/ dan Christus Iesus. Daer en bouen na dien de belostenis/ sen/die in dese woorden begrepen worden/ Dat is mijn lyf/ dat voor v geleuert wort/ alleen dien toecomen/die het Sacrament ontfanghen: so en can de nutticheydt en cracht den dooden niet toecomen/die in dese gemeynschap niet en sijn. Daer toe oock / besaet de vrucht der Wissen die sy willen dat den dooden toecomen soude / in het ydel ende versiert Dagepper tegē het louter woorde Gods opgebracht: dwelck ons leert datter gheen ander reyninghe en is/ dan int bloet Jesu Christi.

Dit ist dat ick ghelouue ende gheuoole van de Artikelen des ghelofs ende des Religions / daermen heden sdaechs om twistich is: in welke ghy wel lichtelijck merckē moecht/ dat ick niet wt mijn eygen meyninge by bringhe ofte segghe/ maer dat ickt na de ghenade die my Godt ghegheuen heeft/ al tsamen met sijn heyllich woorde beuestighe ende be- tuyghe. Ist dat ghy nu/dit verachtende ende verworpente/ voortgaet om my een Ketter te veroordeelen / ghelijck als ghy my te voren ghedaen hebt: soo siet toe hoe periculoos dattet is/ also tegen hem te handelen/die v het louter woorde Gods voor ooghen stelt. Maer ick beuele de gantsche sake des warachticheyts Gods/ Die my hier toe beuoepen heeft: ende beueelse in synen handen / hem biddende dat hy my geduldicheyt ende stantvasticheyt gheue/dat ick niet alleen met goeden gemoede/maer oock gewillichlyck al verdrage/ dat hy my om sijn naems wille sal willen op leggen. Hem sy eere ende heerlycheyt in ewicheyt/ Amen.

De belijdenisse des ghelofs / welke Petrus Paulus
rus / na dat hy voor de Rechters van Lyons de
selfde gedaen hadde/ heeft hyse soek schif-
telijck ouer ghegheuen/ in de Mepe
marc/ int Jaer M. D.

III.

Dat alle Christenen alijt bereyt moeten sijn/ van Petrus Pa-
de hope die sy hebben/ eenen pghelijcken die daer usherus.
na vragher/ met alle manierlijckheydt / saechtmoer-
dicheydt/ ende eerbiedinghe/ beschept te doen: Soo
hebbe ick ghedacht/ mijn heeren/ nae dien dat ick van mijn
ghelouue onderuraccht ben/ dattet my wel betaemt op uwe
wragen te antwoorden. Ende want ick gheuoole/ dat ick in
de hep:

M. D. Lijf de heylighe Schrijtuere so beuaren niet en ben/ dat ick so wel doen soude mogen gelyck als de groocheit ende weerdicheit des handels wel eysschen soude: so begeere ick ende bidde van u/ dat ghijt my wilt te goede afnemen/ ist dat ick u alles/ niet gantschelyck ghenoech en doe. Ick meyne pynners wel/ dat ick niet leeren en sal/ dan het ghene/ dat met Gods woort ouer een coemt: ghelyck dat alle ghelouuighe menschen wel verstaen sullen / ende ghy doek wel sult moghen bekennen.

Selououēā In den eersten ghelouue ick in eenen onferffelijcken/ on-
de godheyt sichtigelicken God/ die verscheyden personen vader ende Doon/ ende heylige Geest/ die van een ende gelycke substantie/ ende ewich wesen zyn. Tot welker Gods kennisse/ de mensche wt zynder natueren niet comen en can/ om dat hy in goddelijcke saken blind is/ en cander niet van oordeelen/ ghelyck als Paulus 1. Cor. 11. Cap. sept: Een natuerlyck mensche en vaet niet het gene dat godlyck is / noch en can oock niet begrypen ofte verstaen: want in den gheest gheoordeelt moet worden. Want de eerste mensche/ doe hy hem seluen van God ghekeert en veruereemt hadde/ is also in de slauerite der sonden gevallen/ dat hy daer onder vercocht/ als een slauē gehouden wort. Op dat hy nochtans geen onschult soude mogen voorwenden/ so is in zyn herte het ghetuygenisse gelaten/ daer hy wt mach gheuoelen/ datter een Godt is. Maer soo verre is hy daer af/ dat hy tot de rechte kēnisse Gods/ die daer is door Christum Iesum/ comē mach/ dat hy hem alleen bekennt een rechtuerdich rechter ouer den genen die hem vertoont hebben. So segge ick dat de mensche een gemeyne werenschap en verstant heeft natuerlyck in zyn herte / op dat hy ontschuldich soude zyn. Maer de kennisse die daer is door Christum Iesum/ door welke wy hem een vader mogen noemen/ en can de mensche geenfins hebben/ maer het is van noode om hem warachtelyck te bekennen/ dat hy ons de ooghen opent/ ons herte also verandert/ dattet vā een steenich/ vleeschelyck worde: en daer zyn woort in yente. Maer alle dit goet coemt alleen van God/ en niet vanden mensche. Ghelyck als August. in het boeck van de duecht des stantuaasticheyts int 11. Ca. beruycht. Wāt na dien/ seyt hy / dat de mensche door de sonde hem seluen van God ghekeert heeft: so ist alleen de ghenade Gods die hem bekeeren ende weder bringhen mach/ ende also in de ghehoorfaemheyt ende liefde zyns naema behouden.

Daer

Daer en bouen gelooue ick / dat de mensche niet en mach
gerechtueerdich worde / dan alleen door dē gelooue: dwelck
gewisselijc een gaue Gods is / sonder welcke het al sonde is /
wat de mensche doet. Na dat hy de gaue des geloofs vercre
ghen heeft / so ist God al aengensam dat hy doerende daer
door wort hy van God rechtueerdich geacht. Welck oock in
een mensche gheensins leech en doot / maer leuendich ende
crachtich is / voortbrengende vruchten die den gheest Gods
weerdich sijn / die in hem woont. En ist dat God dese vruch-
ten vergheelt en loont / dat doet hy ghewisselijck alleen door
sijn genade / niet door eenige onser verdiensten: want wy en
ronnen wt onser naturen niet goets doen. Als dan God de
goede wercken die in ons sijn / croont / so croont hy niets dat
ons toebehoort: maer alleen het gene dat hy ons door sijn
geest gegeuen heeft. Dat ooc Jaco. 2. Cap. seyt van de wer-
ken / dat weet ghy wel dat hy vā dien spreekt die daer poch-
ten datse het gelooue hadden / welke sy met geen wercken /
die den gelooue weerdich waren / en behoonden. Daerom
die een gelooue voorwent / dat van goede wercken pdel is /
die is verdwaelt. Want het ghelooue can veel min sonder
goede ende godvruchtige wercken sijn / dan een goede boom
sonder goede vruchten.

Ick gelooue oock / na dien dat God een geest is / onsterffe-
lijck en onzichtbaerlijck / datmen hē niet en mach ofse behoort
met eenige verderffelijcke dingen / maer alleen inden gheest
en waerheyt te dienen. Daerom die hem met beelden en ge-
lijckenissen na maect / en hem daer in dient / die doet teghen
sijn gebor / dat van dusdanigen vereeringe ghegeuen is / als
ghelijckelijc
blijct Cro. 11. Cap. die hem seluē oock voor eenich beelt ne-
derworpt / knielt ofse buycht / het selfde eenich eere bewysen-
de / die dient een Afgod. Wāt gelijck als Paulus seyt 1. Cor.
8. Cap. Een beeldenisse in dese werelt is niets etc. Joannes
in sijn eerste brieuē int 5. Cap. vermaent ons seer neerstelijck /
dat wy dusdanighe beelden sulken vlien. Hier in en sal de-
se wtvlucht gheen Rede hebben / datse segghen / het ghene
dat den beelden ghedaen wort / en geschiet om haren wille
niet / maer om sijnen wille / dien het beelt wt druckt. Wāne
gelijck Augustinus seyt in den 1. rijk. Psalm / de gelijckenis-
sen trecken der menschen herten meer van den hemel / dan
se die ten hemelwaert wijssen ofse siueren. Om dat wy sien-
de dese also wtghedruet ende ons ghelijck ghemaect sijnde /
hebbende ooggen / mont / ooren / armen en beenen / so meynē
wy

M. D. Tijf
rechtueer-
dichmakin
ghe.

Beelden en
nissen.

August. vā
de beelden.

De Historien

Ms. D. Iij

wy dattet wat heplijchs moet zijn/ ende aenhanghent alsoo met grooter dwalinghe. De selfde Augustinus schijvende op het eerste Capittel des brefs totten Romeynen / segt dattet ongodlyck is/in de Tempelen der Christenen eenige geschilderde menschelijcke beelden/ ghelijckenissen ofte si-
gueren op te hangen: dattet oock niet behoorlyck is/ eenige beeldenissen Gods te hebben. Op een ander plaetse in het xvi. boeck van de stadt Gods int xxvi. Cap. seft hy/ alle beeldenissen zijn door den Euangelio verworpen/ vergeten ende begrauen.

**Der doo-
der hepligē
dienst.**

Van de vereeringe der heplighen na haren doot/ daer en hebben wy inder Schriftueren niets af/ noch wy en vinden daer niet van geboden/ dat wy haer behulp ende voorbidde souden moeten begheeren : maer alleen dat wy tot Gode souden gaen door Iesum Christum/ die alleen ons voorbidder ende patroon is: die ons niet en beurelt dat wy tot Petrum ofte tot Paulum sullen vlien: maer by Mat. xi. Cap. roept hyse alle tot hem seer goedertierenlyck / die met benaueheyt verdruet zijn: ende hy beloefse verlichtinge ende ruste. Daer na by Johannes int xiiii. ro. en xvi. Cap. beloefse hy ons met veel woorden/ dat ons de vader gheuen sal dat wy in synen naem begheeren. Van alle den anderen heplighen namen ofte voorbidden en wort niet eens vermaent. Augustinus die schryft op het sefte Cap. tot den Hebreen/ dat onder den ghenen die dit menschelijck vleesch aenghenomen hebben/ Iesus Christus alleen voor ons biddet. En op een ander plaetse in den C. viij. Psalm/ seft hy dat het ghebet dat niet alleen door Iesum Christum en gheschiet/ en can de sonden niet wt doen : maer veel meer tot sonden strecken. Ten laetsten als de goduruchtighe menschen des ouden Testaments pet van God begheeren/ voortstellende ende ghedenckende den naem van Abraham / Isaac ende Jacob/ dat doen sy ouerdenckende de beloften Gods die den Patriarchen ghedaen zijn : niet haer namen aenroepende.

**Door de
dooden
bidden.**

Van den dooden ghebet ons Paulus i. Thessa. iij. Cap. dat wy ons om haer niet en souden bedroeuuen/ ghelijck als de Heydenen ende ongelouighe menschen / die gheen hope en hebben dat sy noch sullen wederom op staen. De Apostel en gebiet niet dat wy voor haer bidden souden: dwelck hy gewisselyck niet en soude achter gelaten hebben/ hadde hy ghedacht dattet haer soo noodich ende profytelyck gheueest

weest hadde/ als het volck nu ghemeynlick seyt en geloost.
 Augustinus schrijvende op den xlvij. Psalm/sept/ Dat der
 doode geesten niet toe en coemt/dan het gene dat sy in haer
 leuen gedaen hebben:en hebben sy niet gedaen/dewyle dat
 sy hier leesden/so en coemt haer nu/als sy doodt zyn/gants-
 schelick niet toe. Daer en bouen ist datmen haer salicheyt
 niet ghebeden helpen mach: so en moet Christus niet meer
 dan de een helft van onser verlossinghe volbracht hebben/
 dander helft souden wy volbringen. Maer het is claer ende
 ghewis/dat sy te vollen ende volmaecktelick het gantghe-
 schift wtghewischt heeft / daer wy den Dupuel mede ver-
 bonden en verplicht waren. Petrus bewijst in synen eersten
 brief int eerste Cap. dat wy niet met gout ende siluer/maer
 met het dierbaer bloet des onbeulekten Lams Jesu Christi
 verlost zyn/en datter in gheenen anderen naem salicheyt is.
 Chrysostomus schrijft in zyn tweedde Sermon op den
 vijftichsten Psalm/ als men barmherticheyde van Godt be-
 gheert/ dat gheschiet daerom / om datmen niet hardelick
 ghestraft soude worden/ ende door de strengheyt des ge-
 richtes van hem ongenadighelicker ghehandelt. Want daer
 barmherticheyt is/daer en is gheen helle/gheen straffe/geen
 onghenade/ oft gheen pijn meer/ende en can daer oock niet
 meer zyn. Daerom die eens barmherticheyde door Jesum
 Christum vercreghen hebben / wanneer die dit leuen verla-
 ten hebben/so en behoeuense gheen repninghe/noch en ver-
 wachten oock gheen pijn ofte verdriet:maer worden in het
 ewighe leuen ende ewighe blyschap gheuoert / wt van
 allen quaden. Maer dat daer van den dooden staet in de
 Machabeen: ghy weet wel dat dien boeck niet ontfanghen
 en is onder de heplighe Godlycke Schrifture / ghelyck als
 S. Hieronymus dat bewijst.

M. D. Iij
 Augusti-
 nus.

Chrysosto-
 mus.

Twee Sacramenten hebben wy in de Christelicke Sche- Twee Sa-
 meynte van Jesu Christo ingheselt. Het Doopsel/ende het cramenten.
 heplighe Auontmael. Het Doopsel is een Sacrament der
 penitencien/ ofte des ghemoetbeteringhes/ ende als een in-
 ganck in de Shemeynte Godts/ als die in het lichaem Jesu
 Christi ingeplant worden. In dit wort ons voorghehouden
 de vergiffenisse der sonden/so wel van de voorleden als van
 de toecomende: welke ons alleen de doodt Jesu Christi te
 volle ende volcomelick verworuen heeft. Daer en bouen
 wort ons in selsde beduyt ende bewesen de afferuinge on-
 ses vleeschs/en de vernieuwinghe in een goet en Godsalich
 leuen/

leuen / welke beyde te samen het water wederbor ouer het
 kindt ghegoten: in welke is een heerlyck ende wedruckelick
 teecken des heylighen Gheests / die de sinetten onser sielen
 afwascht ende reynicht. Ende alsoo worden wy vernant
 dat gelijck die groote Pharao in de roode Zee verdronckent
 is: dat oec also onsen ouden Adam/ ende al dat wy van hem
 hebben/ ondergaen ende verdincken moet. Ende gelijck het
 water op het kindeken gegoten wort/ niet dattet daer onder
 bliuen soude ende versmoore/ maer op dattet leuen soude
 dat wy oock also moeten wandelen in nieuwichheit des le-
 uens/ voort niet ons seluen meer leuende/ maer Christo Te-
 su/ met wien dat wy alsoo vereenicht sijn. Anders en lesen
 wy niet dat van Christo in dit Sacrament ingestelt ofte be-
 uolen is dan water/ ende de maniere diemen in de Gemeen-
 te ghebruyct/ welckmen in den Naem des Vaders/ ende des
 Soons/ en des heylighen Geests totten Sacramente noecht.
 Wengaende van de olie en ander Ceremonien/ daer en leeft
 men in de Schrifture niet van. Wy en connen dat oock niet
 voor goet aensien/ datmen den wterlycken Doop/ die doot
 het water gheschiet/ so nootwendich tot der salicheyt acht/
 dat de ghene die hem niet ontfangen en hebben/ niet en sou-
 den mogen salich worden: maer dat achten wy een godloos
 gheuoelen te sijn. Want op die maniere soude de ghenade
 Godts aen die wterlycke dinghen alsoo ghebonden sijn/ als
 ofse sonder behulp van de selfde niet en soude kunnen sa-
 licheyt gheuen. Wy lesen int oude Testament wel/ dat de
 Geschiednisse/ welke een figure des Doopsels was/ die sy
 doe alleen op den achtsten dach gebruycten/ dickmaels ach-
 ter ghelaten is gheweest sonder eenighe schuld der ouders/
 ofte perikel des kindts. Dat selfde moghen wy wel van de
 kinderckens der Christenen segghen en gheloouen. Want de
 Sacramenten des nieuwen Wets en hebben in haer niet
 meer crachts/ dan de Sacramenten des ouden Wets deden/
 ghelijck als Paulus ghenoech heroonr/ 1. Corinth. 10. als hy
 seyt / dat de Vaders de selfde gheestelijcke spijse met ons
 ghegheten hebben / ende den selfden dranck ghedroncken.
 Was daer eenich onderscheyt in dese Sacramenten / dat is
 aen den tijt/ en niet aen de Sacramenten self geweest. Wat
 des ouden Testaments Sacramenten behoonden de hope
 in Christum den tocomenden Salichmaker : de onse be-
 wijsen dat hy ghecomen is/ ghelijck als Augustinus in Jo-
 annem seyt. Alleen moet de verachttinghe des Sacraments
 verro

De onghet-
 doeyte kin-
 derkens.

verre van ons zyn / so zyn der Selooutghen kinderen in die belostenisse begrepen/ daer Godt in versekert / dat hy een Gode wil zyn van de ouders/ ende haer kinderen ende nacomelinghen / tot in het duyfentste gheslachte toe / ende zyn sonder twyffel des salicheyts deelachtich/ die van Godt (die niet liegghen en can) beloefte is.

Want ghelyck als Ambrosius seyt op den brief tot den Corinthen/ het is claer ghenoech/ dat de heylighe Geest sonder oplegginghe der handen ghegeuen is/ ende dat de gene die niet ghedoopt en was/ verghiffenisse der sonden vercreyghen heeft. Maer die de gaue des Doopsels ontfanghen heeft/ die is met het sichtbaerlyck teecken ghedoopt. Ende Augustinus seyt/ dat de heylighmakinghe somwylen gheschiet ende is sonder het sichtelyck Sacrament/ ende dat het wtwendich oock wel is/ sonder de inwendighe heyligginghe. Daerom segge ende beslyp te ick/ dat het wtwendich Doopsel dat met het water gheschiet / niet noodich en is tot der salicheyt/ en dat de mensche door het behulp des waters niet salich en wort/ maer door die goede gheruyghenisse der consciencien/ welck het water voorbreelt/ vā de vergiffenisse der sonden/ ons door den doot Jesu Christi verworuen/ welke wy deelachtich moeten zyn/ of wy moeten verlorē bliuen.

Doort willen wy spieken van dat anderde Sacrament/ welck is het heyligh Auontmael/ welck als de vier Euan- gelisten ende Paulus i. Corinth. ii. betuyghen/ de Heere des nachts eer hy soude liden / inghestelt heeft / Remende het broot/ heeft het ghebroken/ ende spuen Teertongheren ghegheuen/ seggende/ Neemt/ eet/ dat is mijn lys dat voor v geleuert wort. Ende als hy ghedanc hadde/ heeft hy oock den beker ghenomen/ segghende / Dat is een nieu verbondt in mijn bloet/ drinct alle daer wt/ so diemaels als ghy dit doet/ so sult ghy des Heeren door vercondigen tot dat hy comen sal. Dit is de insertinghe des heylighen Auontmaels/ daer ghy eerst in muecht mercken hoe dat het ghebot wt den beker te drincken/ ouertreden is/ als men den ghemeynen volcke dien wepghert. Alle de oude Doctoren hebben met openlycken woorden beuolen/ datse alle te samen beyde de deelen des Sacraments ghebruycken souden / namelyck / het broodt ende den wijn / op dat sy alsoo des lichaems ende bloets des Heeren deelachtich mochten zyn. Joannes Chri-
1. Corint. 10

Het Auont
mael.

M. D. 113. volck namen: maer int Sacrament des dancksegghinges heeft het volck alle dinck met den Priesters gemeyn. Want het selfde lichaem werdt renen yeghelicken: voorgheselt/ ende de selfde drinckbeker. Gelasius de Siffchop van Godmen heeft oock geordineert/ dat de ghene die van den dunes beker afhielden/ dien soudemen gantschelick het Sacramēt weygheren: want/ seyt hy/ de scheidynghe van dese myftrien / en mach sonder groote kerckdieleste niet gheschieden.

perinus.

Maer nu laet ons spreken van het ghene datmen in desen Sacramente handelt. Ghy segt datmen daer in het lichaem ende bloet Jesu Christt ontfangt. Dat belyde ick wel: maer laet ons eens besien/ hoe. Ghy en sult my pimmers dat niet loochenen/ dat wy Christo Jesu op geen ander maniere ont salich te werden/ deelachtich moghen worden/ dan door den ghelouue: welcke aengesten dattet gheen lichamelijck dinck en is/ soo en ist niet behoorlick om Jesum Christum te ontfanghen ende te eten/ dat wy ons tanden des vleesches mede brenghen: maer alleen den gheest ende de siele / die na sulcke salighe spijse hongherich is / Welck ghewisselijck door den gelouue geschiet/ waerdoor wy alleen Jesum Christum tot onser salicheyde ontfanghen. Des gheloufs officie ende werck is/ ghelouuen ende betrouwen. Soo wie dan op Jesum Christum ghelooft ende betrouet / die eet hem in den gheest: daer ick gantschelick van eender gheuoelen in bek met Augustino / die daer vermaent / dat wy niet en derren tanden ende byck bereyden: maer dat wy alleen gelouuen/ so hebben wy ghegheten. Ende het Verreet/ de penitencia/ luydt al eens. Daerom is dit mijn menninghe ende gheuelen/ so wie dat ghelooft dat Iesus Christus neder ghedaect is van den Hemel/ dat hy voor hem geleden heeft/ gestoruet is/ ende door spnen doot hem van den ewighen doot verlost heeft/ ende een erfgenaem des Hemels ghemaect heeft/ ghelooft oock dat hy verresen is/ ten Hemel gelommen is/ van daer comen sal/ om te oordeelen de leuendigen ende de dooden: desen segge ick dat gantschelick Jesu Christt deelachtich is/ zyn vleesch eet/ ende zyn bloet drinct: ende op dese maniere/ ghelijck Augustinus seyt/ woont Christus in ons/ ende wy in Christo. Want dit is de warachtighe ghemeynschap die wy met hem hebben / die door den ghelouue geschiet. Want die vereeninghe en gemeynschap/ dat Christus is gheworden een soon van Adam / ende heeft hemseluen met het gheheele menschelijcke gheslachte vereenicht/ en de

waracht

Augustinus
van het
huoemael.

warachtighe menscheit aenghenomen / en sotide ons gant:
 seghelck niet baten/ten ware sake datter een ander gheesie:
 liche vereeninge/die door den gelouue geschiet/toegeworcht
 ware/daer wy alleen door herboren/en int gental der kindere
 Gods opgenomen worden: welker alleen deelachtich wor:
 den/die van God vercoren zyn/en in Christusum ghelooouen.
 Daerom so gheuoelē en meyne ick/dat het vleeschelick eten
 des natuerlijcken lichaems ende bloets Jesu Christi/daer sy
 segghen dat het broot ende wijn in verandert wort / ghecu:
 sins in het Nuontmael gheschiet en can: maer ick ghelouue
 dat hy sitt ter rechter hant Gods des Vaders/ist anders dat
 dit hooftartikel ons ghemeynen geloofs/en de historie zins
 opelimmens my niet en bedriecht / ghelyckse my gheensins
 bedriegghen en can. Maer door dit ghebendcteecken worden
 wy alleen vermaent / dat ghelyck ons lichamen met broode
 ende wijn gheuoet ende onderhouden worden/dat also onse
 sielen dan mer het vleesch ende bloet Jesu Christi gheuoedt/
 onderhouden ende versterckt worden / als wy dat door den
 ghelouue ende in den Gheest ontfanghen. Maer op dat
 sulcks openlijcker berhoont ende bewesen worde/ soo laet
 ons de warachtighe beduydenisse der woorden Christi aen:
 mercken. Hy seyt / Dat is mijn lichaem. Nu och lieue/ laet
 ons hier van het onse niet by brengen:maer laet ons tot on:
 ser consciencien gaen. Tertullianus die legt dese woorden Int vierde
 aldus wt: Dat is mijns lichaems teeken ende figure. Au:
 gustinus seyt: De Heere en heeft niet gherwijfelt te seggen/
 Dat is mijn lijf: hoewel dat hy niet anders dan een figure
 zins lijfs wt en bejdc. Ende daerna/ Jesus Christus heeft
 Judam met den leeringhers ter maeltijt ontfangen/ wel:
 ken hy het teeken ende figure zins lijfs beuolen ende ghe:
 gheuen heeft. Voe alle de oude Doctoren gheuoelen ende
 segghen het selfde. Aeneus seyt/ Het aertische broot/welch
 den segghen Godts ontfange / en is nu niet meer ghemeyn
 broot: maer het broodt der dancksegghinghen/ veruatende
 twee dinghen/waer van het eene aertisch is/het ander God:
 ligh. So oock Augustinus/ sprekende van dit selfde Sacra:
 ment / in dat boeck daer hy van de Christelijche leeringhe
 gheschreuen heeft/ seyt: Ghelyck als knechtelijcke swacheyt
 lo/gant ghelyck de leiter te volghen/ende de teekenen voor
 de dingen te nemen diese beduyden:also ist een schadelijcke
 dwalinghe/de teekenen oock onnutlich te achten. Ist dat v
 dit niet ghenoech en is/ so laet ons dese dingen noch dieper
 y ij insien.

Ms. D. III insten. Ghy belijdt pinner dat het Quontmael Jesu Chri-
 sti een Sacrament is. Daet ons nu sechtelick sien / was
Inden xij. doch een Sacrament is. Augustinus seyt / Het Sacrament
brief tot is een teecken van een heyllich dinck; ofte een sictelick
Conisac. merck van de onzichtbaerlycke ghenade. Soo en can dan
 dat selfde niet zyn het ghene dattet beteecken; want dan
 en soude niet meer des Sacraments nature ofte naem mo-
 ghen hebben. Maer het Quontmael is een Sacrament; ende
 de sodantghen teecken dat een dinck bewijst; maer alsoe dat
 het ghene dat daermede beteecken ende bewisen wordt;
 warachtelick wtghedeylet ende ghegheuen wordt den ghe-
 nen / die dat doot den ghelouue ontfanghen; ende anders
 niet. Daer en bouen soo weet ghy wel / dat het woordeken
 (is) dickwils in de heylighe Schrifsture voor dat woordt (be-
 dupte) ghenomen wordt. Ghelick Genesis int achtste Ca-
 pitel / De seuen coepen ende de seuen apen des coeren / zyn
 seuen Jaren: De Steen was Christus; Joannes is Helias.
 Ick meyne wel dat ghy ny alle wel toe staet / datmen dese
 plaetsen moet wtlegghen met het woordt (beduyden.) Wat
 soude nu verhinderen het selfde te doen in dese woorden
 Jesu Christi? Sonderlinghe / na dien dat de oude Doctoren
 die alsoo wtghelept hebben. Ten laetsen / datse seg-
 ghen dat dese veranderinghe des broots ende wyns in het
 lichaem ende bloet Jesu Christi miraculeuslyck gheschiet
 daer en hebben se pimmers gheen groote redenen toe. Want
 wat mirakel sult ghy wt de gantsche Schrifsture moghen
 voortbrenghen / dat niet alsoe openbaer en was / dat alle die
 saghen ende hoorden / daer seer van verwonderden? Ghe-
 lyck als de ghene / die Moyses in Egypten dede. Maer in
 Quontmael en sien wy niet / dat het broot ende wyn veran-
 dert worden / ende een ander coluer ofte smaecte crighen /
 door welcke wy ons seer mochten verwonderen; Zo en isser
 dan gheen mirakel in die. Ghy segt datmen gantschelick
 moet door den ghelouue begrypen / welck van de woorden
 Jesu Christi gheen twyffel en heeft / door welckes kracht
 dese diepe verborghentheden begrepen worden. Ja / ick ghe-
 ue u daer in ghelick; maer dit is nochtans mijn meyninghe
 ende gheuoelen / dat het ghelouue so plomp ende soo vlees-
 schelyck niet en is / dat het in dit Sacrament ende in dese
 verborghentheyt per vleeschelycks ofte aertsch begryppt oft
 smaect. Want het is een gantsche Hemelsche ende gheest-
 lycke verborghentheyt. Soo en moeten wy dan daer niet in
 denken

Transsub-
stantiacie.

dencken dat met aerde ofte vlesch gemeynschap heeft: noch
 en meughen (ghelyck in den eersten Canon des Nicenschen
 Conciliums besloten is) onse ooghen niet op het broot en den
 wijn slaen/ welke ons in het Nuonemael tot gheleyt wor-
 den: maer ons ooghen des herten ende des gheloofs sullen
 wy opheffen ten Hemel/ om te aenschouwen het Lam dat
 voor ons eens opgheoffert/ ende ter rechteren handt Gods
 gheselt is. **A**lk bidde v door den naem Godts/ dat ghy self
 doch aenmercken wilt/ oft het niet also en is. **T**is v oock wel
 bekenit/ dat de Canon van de transsubstantiacie ofte veran-
 deringhe/ gheen en anderen oorspronck te voren ghehadt en
 heeft/ dan van Paus Gregorium den seunden. **W**ant dat
 dit selfde Sacrament van den ouden Godsalighen Docto-
 ren een Sacrificium ofte Offerhande ghenaeamt wordt/ dat
 is gheschiet ter ghedachtenisse des Alderhoohsten en ewi-
 gen offerhandes/ welke Iesus Christus in den cruce eens
 voor onse sonden volbrachte heeft. **H**et is oock Eucharistia
 ghenaeamt/ dat is/ danck segghinghe: welke offerhande ons
 alleen ghelaten is/ die wy God opofferen sullen. **G**helyck in
 den brief tot den Hebreen/ de vrucht der lippen: en van Da-
 uid een benant ende verpotmoedicht herte/ gheheeten wor-
 den. **A**lle ander offerhanden hebben in Christo Jesu een
 eynde ghenomen/ die hem seluen Godt den Vader eens ope-
 gheoffert heeft/ en niemant can hem voort meer op offeren.
In dese gheheele insettinghe des heylighen Nuonde-
 maets/ ende in de gantsche heylighe Schriftuere / en vind-
 men nergens van de **M**isse / ofte van haerder insettin-
 ghe/ welke men hedensdaechs so groot acht. **D**aer om en
 weet ick niet wat redenen dat sy hebben / die daer segghen/
 dat Iacobus te Ierusalem de eerste ghedaen heeft. **A**nde-
 re segghen datse van Petro te Antiochien eerst begonnen
 soude zyn gheweest. **A**ndere segghen datse Gregorius ghe-
 maect heeft/ andere Ambrosius. **H**ier en is gheen va-
 sticheyt/ om de weerdicheit der **M**issen te bewyzen/ welck
 is onder de bysonderlyckste ende grootste articulen des
 Christelicken gheloofs stellen willen. **P**aulus seyt dat hy
 den Corinthen overgheleuert heeft / het ghene dat hy van
 den Heere ontfanghen hadde: ende daer en is gheen twy-
 fel aen/ oft de ander Apostelen hebben het selfde ghedaen.
Maer nu ist seker / dat de Heere Iesus de **M**isse noyt in-
 gheselt en heeft. **S**oo volcht het dan / ist dat Petrus ende
 Iacobus die voort ghebracht hebben ende gheleert / datse

Offerhande.

Misse.

M. D. 119

gheen getrouwe Dienders noch Apostolen Jesu Christi ge-
weest zijn: wár s̄ anders geleert en gedaen hebben/dan hem
van haren Heere en Meester geleert en beuden wad/dwels
men van haer gheen s̄ns behoort te vermoeden. Ghy weet
wel, denck ick dat de s̄nisse haer oorspronck genomen heeft
van de ghewoonte der ouder kercken/ in welke sommighe
Introitus/ Psalmen gesongen werden/ of eenich Capittel der heyliger
Leetio/ Schrifuren ghelesen/dewyle dat het volck te hoope quam.
Oblatio/ Ende het gene dat nu gesoffert wort/ heeft synen oorspronck
Collecte. van de versamelinghen/ die de Ouderlingen oft Diakenen
voor den armen vergaderden. Nu siet doch wat grooter
veranderinghe dat maats in alle dese stucken gescheet is.

Wss val-
sche Sacra-
menten.

Doort so en hebbe ick geen ander Sacrament verhaelt/
dan alleen dese twee/ welke ick weer datse van Christo in-
gheset ende beuolen zijn. Want het Formsel/ de oplegginghe
der handen/ en het laetse Olysel/ daer en sie ick geen rechte
sake ofte redene in / waerom datmensche soude behouden/ na
dien dat de gane der miraculen (om welke dese dinghen in-
ghefelt waren) nix een eynde ghenomen hebben. Want ghy
lieden en gheeft den heyligen Gheest. p̄m̄mers niet/ na dien
dattet alken een gane Gods is/ ghelyck Ambrosius op het
derde Capittel des eersten briefs totten Corinthen schryft:
En met wuer olie so en maect ghy gheen stecken gesont/ ge-
lyck de Apostolen deden: maer ghy biengt haer veel meer
een tecken des steruens aen/ ofte van een dootlicke sieete.

Het Hoofd
der kerckē.

Ik ghelooft oock dat de heylighe kercke gheen ander
Hoofd en heeft/ dan Christusum Jesum/ wiens leden dat alle
Seloouighe menschen zijn: wt welcken de eene niet weerdig-
gher en is dan de andere: En niemant heft er eenige macht
om den anderen hem te onderwerpen: maer s̄ zijn al te sa-
men also broeders in den Heere/ datse malcanderē onderda-
nicheit en gehoorzaamheyt bewysen/ en de eene den ander
onderdanich zijn: ghelyck oock in de eerste kercke onderhou-
den is/ als men wt haer gheschiften wel beuinden mach. In
den brief die S. Cipriaen in het Concillium te Carthago be-
schreuen heeft/ staen dusdanige woorden: Wy sullen alle te
samen comen/ om een pegelghech zijn sin en meyninge te seg-
ghen. Ist datter p̄mant een ander gheuoelen heeft/ ende te-
ghenspreect/ dien en sullen wy wt onser vergaderinghe niet
worpen/ want onder ons en is niemāt/ die hem seluen soude
verren/ de opperste Bisschop noemen/ ofte den anderen tot
zijnder geuoelen dwingen. Nu siet ghy wel datter doe geen
Bisschop

Giffshoy en was die heerschappie ouer de ander gebuyt
 te/ ick late staen ouer Coningen/ Pynre/ als hyde/ daechp
 de Daus wil hebben. Ghy weet dat Gregorius desen naem
 verwoyt/ als hy seyt/ dat de ghene/ die dien ghebuyt/ ende
 sen neemt/ des Antichrista verloopert is. Het selfs seyt
 Almannus de Diake van Ioannes de Giffshoy van Con-
 stantinopolen/ die sulcken naem hoouerdiechlich ghebuyt-
 te. Het en is v oock niet onbekent/ welck het ampt ende de
 dienst der ouder Giffscoppen geweest is; ende wat maniere
 van leue/ leeringe en handelinghe dat ben Paulus voor ghe-
 schreue heeft; en dat Gregorius de genen die haer officie niet
 en doen/ slouwe hondē noet. Ghy wert doe wel wat het offi-
 cie der Priefterē is/ en wat cracht dat die naem heeft. Met
 den naem alleen laten de mensche haer seluen hede/ soaerhs
 genoegen/ het leuen en de reyne leeringhe en achtense niet.

Hier en bouen belyde ick dat alleen het woort den men-
 schen de sonden mach vergeuen/ ende dat de mensche (ghe-
 liche Ambrosius seyt) alleen een diender is van de vergif-
 fenisse. Daerom ist dat hy niemant verdoemt/ dat en geschiet
 door zyn cracht ende macht niet; maer door de cracht des
 woorts dat van hem vercondicht wort. Dat coemt gansche-
 liche ouer een met een sententie van S. Augustijn die in
 het Decreet staet/ daer hy seyt/ dattet niet en geschiet door
 de verdiensten der menschen/ dat de sonden vergeuen wor-
 den; maer door de cracht des heilige geests. Want de Heere
 hadde zyn Apostelen geseyt/ Ontfangt den heiligen geest/
 ende daer na daer hy gewoecht/ Ist dat ghy niemant zyn son-
 den vergeeft; niet ghy/ maer de heilige gheest/ die ghy ont-
 fangen hebt/ dit seyt Augustinus. Cyprianus seyt oock/ dat
 een diender niet en can vergeuen het ghene dat teghen zyn
 heere misdaen is. Daerom en kenne ick oock gheen ander
 biechte/ dan die wy Gode behooren te doen; ende de broe-
 derliche versoeninge/ ende die openelike belydenisse voer
 de gemeente/ vanden genen die eenighe erghernisse aenge-
 richt machten hebben/ gelich als oock alle de oude Doctro-
 ren leeren. Ten laersten maghe ick van alle ghetrouwe ter-
 hooders die der kercken historien doorlesen hebbe/ oft niet
 de gewoonte der ouder vaderen geweest en heeft/ dat se den
 ketters niet en veruolghden ter doot; maer ouerwonnen-
 se met schriftuere/ ende brachtense (so verre alst moghelic
 was) met de cracht des waerheydts/ op den rechten wech.
 Ende warentse op haer aengenomen meynninghe hardnee-

Tot Man-
 ritium den
 lxxix. brief.
 Ende lxxv.
 brief en ooc
 den Cviij.
 1. Tim. 3.

Wie de sou-
 de vergeest

toom in
 antmans
 ed verwe
 kerck

Siechte.

De ketters
 en salmen
 niet doode.

M. D. Lij kich/soo was de hoogste straffe dat men se als Gallinghen
 verstant/ op dat sy de ander kunde niet en souden besmet-
 ten ende verderven. Maer in dese sijn gebuycheit sodan-
 ige wreedheide/ also dat de menschen niet en schynen te
 willen/ ofte nergheens anders toe te overden/ dan dat se een
 tweede en tyranischlike heerschappij ouer den anderen
 souden ghebruycken. Dit en segghe ick daerom niet/ dat ick
 in minder besidennisse my eenigher ketterse schulden ker-
 ne. Want God is inden eersten my een ghetuyghe/ dat ick
 niets geseyt hebbe/ daermen eenige valsche of boose mey-
 ninghe in vinden sal. Daer nu sullen oock alle warachtige
 Christenen/ die die lesen/ my na segghen/ ende dat ghy/ mijn
 heeten/ wille ghy een weynich in uwer consciencien treden/
 ende inder waerheit/ blyuen alle quade gheueghentheyte
 oordelen/ soo sult ghyt oock bekennen. Gode sy ere.

Als nu dese vss gherouwe ghetuyghen des Euange-
 liums daer my bouen af verhael hebben/ alle den aen-
 stobder vande des waerheites niet grooter stantua-
 sticheit gheleuen hadden van dien daghe af dat se in
 den kercker gheschuyen/ die welck was des eersten dach in
 d'yeert Jaer **M. D. Lij** hebben se alre seer stantua-
 stich geweeft in de belydenisse des goddelycken naems/ malcan-
 deren oock niet gheboden versterkende/ ende veel troostes-
 lijche blyuen schijnende/ soo tot maleanderen/ soo oock tot
 ander vruenden/ ende broeders/ ende sonderlinghe tot eenen
 Johan Chanidon getienc/ den daerder die door het vly-
 tich verstanten van Petrus Bergerius/ daer my hier na af
 schryuen sullen/ in den kercker gheuonden. Wesen heb-
 ben se sonderlinghe vertroost ende raet ghegheuen/ hoe sy
 hemseluen in de straffe des doods houden/ ende draghen
 soude. Aluis hebben se in den kercker haarseluen geoeffent
 tot dat her Jaer onnemenam tot den rot. dach in de Maey
 maent tot Jaer **M. D. Lij**. welke haer eenen aenghen-
 men ende gheluckighen dach was/ vint dat se van alle ellen-
 dicheit ende veruuthert ontsegen/ verworuen hebben de
 kroon der glorien/ die haer na den heelicken sijnde/ van
 God bereyt was.

Op desen dach dan/ ontrent negen vren des morgens als
 sy in Raedchuyse te Rouane haer sententie des doots ont-
 fangen hadden/ dat men se brengen soude ter plaetsen Ter-
 ritouum gheheeren/ ende aldaer leuendelijc verbranden/ soo
 yuse

En moos-
denaer inde
harcker be-
keert.

1600 111

Also geseft geweest in een plaetse daer de misdadige vromen waren tjt te verwachten dat hiense ter doot soude brengen. Als nu hier waren verwachtende tot de eerste gite de tweede vie na den middach/hebbense daer en tusschen de Heere seer vyerichijck ende hertelick ghebeden met grooter verwonderinge der toehoorders. Daer na hebbense met blijfchap ende volghen den Heere Psalmen en lofsangen gesongen. Als nu de tweede vie quam/zijne wrghelept becleet met aschgrauwe cleederen ende niet zeelen gebonden/maleandere vermanende tot stercheit ende stantvasticheit in den ghelouue; ende troostende met de liefliche beloften/die de almachtige God den ghenen toeghe seyt heeft/die om zijns naems wille lyden.

Als sy nu op den wagen saten/hieuen sy op/ende songen den negensten Psalm. Ick sal u singhen/Heere/wt gantsch m'inder herten. Ende hoe wel dat sy verhindert werde het liedeken wt te singen/so en hebbense nochtans niet opgehouden van God te louen ende te prijlen: en doorgaens hebbense den lieden veel behuifruere wrghelept. Als sy ouer de Maesmerct gheuoert werden/heefster een van haer de ghemeynte aengesproken die by den wrganck der bruggen stonde die ouer die stuiere Arat licht / met luyder stemmen/ segghende: De God des viedes / die van den dooden weder ghebracht heeft den grooten Herder der schapen door het bloet des ewigen testaments/onzen Heere Iesum die make u volcomen in allen goeden wercken/dat gyp synen wille moecht doen.

Daer na hebbense beginnen te segghen de Artikelen des geloofs/na de artikelen/also dat de eene eenen artikel / en de ander terfont volgende den anderen seyde. De gene die nu creesch dat hoofstuck / Iy is ontfangen vanden heylighen gheest/gelouen van de maghet Maria: Die heeft dat selfde met opelicker en luyder stemme geraeyen/ op dat het volck soude mogen verstaen/dat haer vrande hen valscheltich en te onrechte beloghen hadden/ die onder het volck ghestropt hadden datse desen artikel niet en gheloufden/ende van de Moeder Gods een quade meyninghe hadden.

Den Scharanten/die haer seer hinderlich waren / ende diepcheit datse swyge souden/hebbense tweemaal saechtmoedichlyc vermaent/seggede: Sult gyp met ons also handelen/en ons verbieden onsen God aen te roepen en te prijlen in desen cleyen tjt/die wy doch in dit leuen sullen sijn schicken.

Int laetste
Capit. totte
Hebreen.

Hoe sy haer
tot steruen
schicken.

Doe

Doe sy tottet plaessen ghecomen waren / zyn se met groot
 ter vrolycheit op enen groeten hoop houts ghecommen /
 die ontrent den staeck geworpen was. De twee alder ionck-
 ste zyn eerst de eene na den anderen opgetcommen / welckere
 de Hencker de cleederen tot ghebaen heeft die sy aen had-
 den / ende aen den staeck gebonden. Ten alderlaetsten clam
 Martialis Alba oock op / de alder outste van allen / die seer
 langhe op het hout gheknielt heeft ende den Heere ghebe-
 den hadde / is hy tot Martialen ghecomen ende heeft hem
 by de orelen willen opheffen om by den anderen te bringe.
 So heeft Martialis haestelyck vanden Wymptman Cigna-
 tis begheert / dat hem een dinck mocht toegelaten werden.
 Doe hy nu vraechde wat hy woude ofte begheerde / seyde
 Martialis / dat ick mijn broeders eer ick sterue / eens cussen
 mach. Als hem dat veroorloft was / heeft hy het opperste
 des hondthoops hem seluen wat nederghébogen / ende zyn
 broeders die daer gebonden stonden / ghecuse / eenen peghe-
 lycken vriendelyck groetende / segghende: Adieu mijn broe-
 der. De ander viere hebben dat selfde oock teghen malcan-
 deren ghedaen / draepende haer halsen en hoofden hebben se
 de eene den anderen gecust ende gheseyt: Adieu mijn broe-
 der / ende hebben also seer minnelijck ende met broederlyc-
 ke woorden van malcanderen oorlof genomen. Doe Mar-
 tialis zyn broeders Gode beuolen hadde / eer hy aen den
 stijl ghebonden wert / heeft hy den Hencker vermaent / dat
 hy niet vergeten en soude het gene dat hy hem gesept had-
 de. Daer na is hy oock gebonden gelyck de ander viere. Sy
 waren al tsamen met een keten / die rontomme den staeck
 gewonden was / vast ghemaect. Als nu de Hencker beuel
 hadde vanden Rechters / dat hy se haestelyck dooden soude /
 heeft hy aen een pegelijck hals een touwe ghebonden / ende
 also ghemaect dat die vyf touwen in een quamen aen een
 ander groote touwe / welcke met rollekens also ghemaect
 was / dat hy se alle te samen daer mede te haestelijcker mocht
 te woijen ende dodden. So heeft de Hencker haer aen sich-
 ten met smeer bestreecken ende rontomme sulphere ende
 stroo gelept / ende meynde met zyn draepende instrumenten
 haer te haestelijcker doen steruen. Maer de touwen zyn
 door de cracht des opers in stucken ghespronghen / en mer
 heeft dese vyf Martelaers een wyl lichts gehoort dat se mal-
 canderen met dusdanighe woorden vermaenden / roepende:

Goeden moet/ broeders/ goeden moet/ welke haer laetste woorden zijn gheweest die int midden des ypers ghehoort zijn gheweest.

So hebben dese Kantuasighe Martelaers om der Christiijcker waerheyt wille/haer leuen seer vromelick ghelaten int Jaer ons Heeren M. CCCC. ende IIII. den xvi dach in Mepe.

Petrus Sergerius.

Petrus Sergerius geboren te Sarti in een stadt aen de Sepne gelegē/ een roopman. Dese was te Ypons in zijns swagers huys/wiens suster hy tot een huysvrouwe hadde daer hy gevangen gheworden is/ op den vierden dach in Mepe/int Jaer M. D. Vij. dese dagen na; dat dese vijf scholieren gevangen waren/ daer wy bouen af gheschreuen hebben.

De wijle dat hy inden kercker lach/ heeft hy de leeringhe Christi Jesu des soons Gods seer supperluck ende vromelick beleden/niet alleen voor den kerckers daer hy voorgebrachte wert/ maer oock by eenen peghelicken die van hem de redene des Christelicken gheloofs begheerde.

De Almachtighe barmhertighe God heeft een sonderlinghe groot werck door desen viomen man ghedaen tegen eenen Moordenaer/ hy den welken hy inden kercker ghesloten was/ dwelck aldus gheschiet is. Daer lach in desen kercker een ionck mensche Petrus Joannes Chambon genaemt/ welke beschuldicht was dat hy ouer twee oft drie laren hem seluen tot moorden ende roouen begheuen soude hebben/ ende van een roopman een laken camelots ghenomen ende ontweldicht. Om dese sake hadde hy wel thien maenden lanck so nauwe ende vaste ghebonden ghelegghen met handen ende voeten/ dat hy hem seluen niet roeren en mocht/ ende soo vuyt ende mismaect lach/ dat ment naemelick eerlick segghen en can. Als nu Petrus Sergerius (so het God gewoechde) in desen kercker geleyt wert/ so dat hy hem dickwils besoecken mocht/ heeft hy desen ellendighen mensche beghinnen te vertroosten/ ende te vermanen/ met aller vtricheyt ende neersticheyt arbejdende om hem den Heere Christo te gewinne. Summa God de Heere die heeft het herte des Moordenaers bevoert ende bewoghen/ ende door den dienst van Petro Sergeris tot de kennisse Jesu Christi zijns soons bekeert/ alsoo dat de ghene die te voeten

God/

M. D. III God/ en syne ouders daer hy van geboren was/ en den dach ende wie dat hy ter werelt gheromen was / veruloect en lasterde/ en de mogentheyt zyns scheppers grouwelyck blasphemeerde/ om die groote onghedeljcke pijn die hem aengedaen wert: dese selfde nu God den Heere sonder ophou den danct ende prijst/ om dat hy hem tot de kennisse zynder sonden/ ende tot de hope zynder salicheyt gheroepen heeft. Welck wy beter wt zyn eyghen woorden sullen merken/ die hy de vyf voorgenoemde scholieren gheschreuen heeft/ hoe wet dat hy seer benaut ende vast gheboeyt lach. Desen brief sup det aldus.

Den brief
des bekeer-
den moor-
denaers.

Alderlieffste broeders ende waachtige Christenen/ in den eersten so segghe ende wensche ick v alle te samen salicheyt in Christo Jesu: Ick hebbe ouer langhe tijdt wel begheert tot v te schryuen/ maer tot noch toe en hebbe ick de macht niet connen crjgen/ hoe wel dat icet noch wel anders begheerde/ waert onsen ghenadigen hemelschen Vaders wille/ namelick/ dat ick met v teghenwoordichlyck mochte spreken. Dochtrans bidde ick v/ dat het ghene dat ick nu met biseuen doe/ v also sennenaem sy/ als oft ick teghenwoordichlyck dede/ ende my also met v vertroosten mochte. Dat mach ick v warachtelick wel te kennen gheuen/ dat ick/ vanden vierden dach Augusti af / doe my van onsen broeder Petro Bergeris v geuanchenisse vercondicht was/ dat ick/ segghe ick/ van die tijdt af noch v lieden/ noch oock zyns vergeren hebbe in myne gebeden/ die ick tot God doe nacht ende dach: maer hebbe v (gelick ick schuldich ben) al tijdt ghedachtich gheweest. Ende daer en is gheen pijn oft ellenbe die my uwer ghedachtenisse ende goetwillicheyde verhinderen sal/ niet meer dan myns eyghen broeders / die oock gheuangen is om myne boose daden/ die ick ghedaen ende volbracht hebbe: in welck hy so gantschelick onschuldich is/ als ghy lieden zyt/ die noyt sulcks bedreuen en hebt. Dit onghelick dat hem gheschiet / is my meerder hertseer/ dan eenich verdriet / oft tormenten / die ick in dese banden lyde. Ende hier van is my God een gheruyghe. Maer ick wil v dancken alderlieffste broeders / voor den troostelicken ende Christelicken brief/ die ghy tot my gheschreuen/ ende door onsen broeder ghesonden hebt/ want ick dusdanighen vlijticheyt ende bediensticheydt niet verdient en hebbe. Dat welcken brief / hebbe ick sulcken troost ende blyschap ont-

fan

fanghen/dat ick niet gheen en woude/ den soude connen seg-
 ghen. Daerom want ick uwen vlytighen dienst en goetda-
 dicheyt/ met geender neersicheyt/ ofte arbeyt en ran vergel-
 den/ ende v mer gelycke betalen: so en mach ick niet anders
 doen/ dan God den genadigen vader bidden/ dat hy v also
 met synen gheest reglere ende behoude/ dat ghy tegen alle
 de vpanden des waerhepts/ (die oock onse zijn) siantuasighe
 verwinners mocht worden/ gelyck als ghy wel begeert: oft
 op dat ick beter segghe/ gelyck als de wille Gods/ die in als
 goet ende gerechtich is/ dat begrepen en gheordineert heeft.
 Ik dat ick in dit voor te stellen ende te schryuen erguens in
 dwaer: ick bidde v dat ghy my daer af vermaent. Want ick
 en ben niet v lieden in de hemelsche wysheyt niet te gelyc-
 ken/ als die vā ioncr op gelept ben in den wech des Sathans
 van blinde menschen die noch leuen/ die altyt wycken van
 den rechten wech des salichepts / die haer noyt gewesen en
 is. Want die bedrieghers/ die beter mestverckens dan Prie-
 sters zijn/ die en ontbindē desen costelijcken schat des waer-
 hept niet: maer sy houdē hem in duy sternisse besloten/ val-
 lende in de vermaledijdinge Christi/ daer hy ouer haer roept
 om datse den stuetel des wetenschaps wechnemende/ selue
 niet inne en gaen/ ende die daer in willen gaen/ en laten zijt
 niet toe. So coemtet dat het arm volck noch beginsel/ noch
 middel/ noch eynde des salichepts en begrijpt. Och waer
 ick by hen/ ick soude se de waerheyt self bewijsen en gheen-
 derley wijse niet hen flatteren. Maer van dusdanighe din-
 ghen is nu ghenoech / welke ghy doch beter weet/ dan ick
 die sot ende onuerstandich daer in ben te achten. Nu dunck
 het my noodich/ dat ick v schryue van de sonderlinghe ghe-
 hade die God in my ende mynen broeder ghewracht heeft/
 voor het ongelyck dat hem gheschiet is. Hy is blind/ dat is/
 onwetende van God en zijnder warachticheyt inde karker-
 stoane ghebracht: maer door de vlytighen neersicheyt van
 Petro Sergerio onses broeders en de wonderlijcke berm-
 herticheyt Gods/ soo sal hy verlicht met het salichmakens-
 de licht des waerhepts wederom wt den karker gaen en
 de los werden. Welck ick meer achte/ dan of hy alle het
 goude des werelts vercreghen hadde / daer ick seer in ver-
 blif en verhuuecht ben. Ende ghewisselijck al hadde
 Sergerius in den karker niet goets meer ghebaen/ soo is
 dat groot ghenoech dat hy aen myn broeder ghebaen heeft.
 Maer na dien dat hy in vele andere dusdanigen heylsamen
 bedien:

Mat. 23.

M. 2. lly. bediensticheyt bewesen heeft/so heeft hyt oock sonderlinge
 aen my gedaen/want hy my in mijn groote benauehtep ver
 licht heeft ende vermaect: vertroostende my met uwe brie
 uen/die seer troostelyck waren/ende ooc metten synen. Hy
 heeft my oock boecken geleent die vol aller troostinge wa
 ren: also dat hy teghen my gheen bediensticheyt achterghe
 laten heeft/ ende beloefde my in alles behulpich te wesen
 waer hy conde ende mochte. Welck ghy lieden oock seer
 beleefdelijck ende minnelijck beloest hebt: daer ick v seer
 voor dancke/ ende bidde God dat hy v dat selue ouerloe
 delijck loone. Maer in dese myne vertroostinghe/ heb ick
 wederom groote droefheyt/dat mijn broeder/die by Berge
 rio plach te ligghen/my van hem geschepden ende gestoten
 is/also dat de eene den anderen niet meer en mach sien. So
 is mijn broeder oock seer daerom bedroeft/ als hy my door
 zyn brieuen te kennen ghegheuen heeft: in welke hy oock
 seyt/dat hy uwer altyt in zyn gebeden gedachtich is. Ick en
 can oock/broeders/geensins verswygghen/ de weldaden die
 my Godt in desen karker bewesen heeft: ende wat swaer
 der tormenten des lichaems ende der sielen dat ick geleden
 hebbe/eer ick den wille Gods bekende/ ende my seluen on
 derworpen conde en gewillichlyck gehoorfaem zyn. Want
 de eerste twee maenden dat ick in dese duyfere ende sinne
 kende gheuaekenisse geworpen ben/met dusdanighe yfere
 banden ende baeyen gebonden/dat ick my niet wenden oft
 keeren/of dach noch nacht verroeren en conde/ also dat ick
 den noot der natueren onder my / in de selfde plaetse daer
 ick lach/moeste doen. So hebbe ick in dusdanighe ellende en
 stanck veruloet alle de gene die my dus lammerlyck han
 delden: Tae oock vader ende moeder/door wien ick in het
 licht ghebracht was. Maer als ick aldus riep en heeft my
 God niet verhoort: maer hy vermeerderde altyt mijn we
 dom ende pijn. Daer is noch een ander verdriet toegenal
 len/dat noch alle ellendicheyde ende benauehtep te bouen
 ginck/namelyck/dat ick soo vol Tupsen wert/ dat icker by
 twaelue teffens van mijn llyf ende cleederen met mijn vin
 gheren mocht grijpen. Dit verdriet hadde ick voorwaer wel
 verdient/al hadde ick in mijn leuen gheen ander quaet ghe
 daen/dan dat ick God ende myne ouders so lasterlyck ver
 swoer. Want dat en was gheen goede remedie daer toe/en
 also den eenen Dupuel metten anderen te verduien / ofte
 eenen brandenden ouen met Olye te willen bliffchen.

Ellendighe
 gheuancke
 nisse.

Maer

Maer de Heere heeft mijns onsoanigen ellendicheyt ontfermt/vermaent/ en geleert/ datmen so niet en mochte aenstellen. Want doe ick sach/ dat mijn pyne door dusdanighe lasterlike redenen daghelicks vermeerderd wert: so hebbe Verandert ick mijn geertit en geween verandert/en my gheuoocht geringhe des liest een Christen mensche betaemt. Dwe ek my een sondergheuochtsinghe groote lichtenisse aenghebracht heeft / so dat ick begangen my seluen ende mijn leuen dat ick in alle hoofteyten en goddeloofheyt ouergebracht hadde / te ouerdencken/ ende mijn sonden te ouerleggen/welcker ghedachtenisse my boeten alle ander tormenten pijnlyck was. So hebbe ick my tot mijnen God bekeert/mijn ellendicheyt beclacht/en verghissenisse mijnder sonden begheert: ende ghebeden dat hy mijns een wepnich woude ontfermen. In dese mijnder bekeertinghe en ghebeden/ heeft my de Heere aenghesien ende verhoort. So dat ic namaels geen clepne vertroffinghe mijnder sielen en verlichtenisse mijnder pynen gheuoelt hebbe: en hebbe sodanighen gheduldicheyt ontfangen die my noyt verlaten en heeft. Daer en bouen ben ick op den selfden dagh vande boepen / daer ick so seer mede benaur was / verlost. Alle mijn tupsen / daer ick vol af was / zyn vergaen / also dattet nu seuen maenden zyn/ dat icker niet een aen mijn lyf gheusden ofte gewoelt en hebbe. Ick voele nu seer luttel souwe/hoewel dat ick geen bedde noch deffel en hebbe / behaluen alleen mijnen mantel. Ja oock in mijnen daghelickschen cost/en heeft my de Heere niet vergheten:want te voren gauen sy my sodanighen broot / dat de honden(als ons de Dienders seyden) ende de peerden niet en mocht en. Nu wort my door de goetheyt Gods alle daghe wit broot ghegheuen/ende tweemaal meer tospijse dan ick plach te hebben. Daer comen oock sommighe aelmussen / die de Heere door zyn ghenade ende goetheyt tot my schickt: also dat ick nu in dit deel wel ghenoech gheuoedt en onderhouden worde. Maer mijnen brief soude veel te lanch vallen/ seude ick v alle den troost ende de welbaden vertellen/ die my Godt bewesen heeft / daer ick sulcx niet verdient en hebbe: maer veel meerder ende swaerder tormenten dan ick verdragen soude moghen. Daerom dancke ick hem seer / so om dese syne groote welbaden / so oock om dat hy my so vaderlyck met grooter saechtmoedicheyt di ghecastijde heeft in dese elendighe wereldd / op dat ick in de toeromente werelt niet verdoemt en worde. Al is dat mijn pyne straf ende swaer

De Historien

Ma. D. liij. *Is/so zyn nochtans mijn sonden sodanich/datse veel grooter en swaerder si affinghe weerbich zyn. Daerom en verwoorde ick dese straffe en roede des ghenadigen Vaders niet als dieem:maer met grooter gheduldiecht ende gherustigher herten ontfanghe ickse / ende verwondere my der grooter barmherticheyt Gods/die my so saetlicke handelt. Daerom ben ick gantsch van herten bereyt al te lyden / wat hy my opleggen wil.*

*W*lieden bidde ick oock seer / dat ghy my schiffuen wilt/ hoe ick my in den doot hebben en dragen sal / of ick veroordeelt worden op dat ick teghen dien dach bereydt mach zyn/ ende spreken het ghene dat ter eeren Gods/ende mijner saetlicheyt dienende is. Dat sal ick van v in grooten dancke nemen. Daer en tusschen beuele ick my tot uwen gebede door de ghemeyne liefde ende goedadicheyt / dat ick v wederom in de mijne ghedachtich ben. *Is* dat ick swaertlyck ghesondicht hebbe/ghelyck ick ghedaen hebbe/ dat is te voren gheschiet eer my de Heere zyn kennisse geopenbaert heeft. Ende die boose daet / daer ick nu om in de gheuanckenisse ligghe/ is ouer dype iaren ende so veel maenden ghedaen gheueest. Hebt ghy eenighe boecken / so begeerde ick wel/ dat ghy my daer medewoudet troosten : welke ick onsen broeder Sergerio weder ouer gheuen sal/ so haest als ickse ghelesen hebbe. *Is* en hebbe (danck hebbe God) op dit pas niet anders van noode. Dit is dat ick tot v hebbe willen schiffuen.

De Vader alder barmherticheydt ende de God van alle gheduldiecht en verwoostinghe/ wil v verwoosten/ en eendaelde gheduldiecht in dese uwe gheuanckenisse verleenen/ v versterckende door de cracht zins gheests/oy dat ghy draghen ende lyden moecht al dat hy v opleggen wil door *Yesus* Christum synen soon onsen Heere ende eenighen saetmaker/wiens de eere/heerlicheydt ende het ryck in eeuwicheyt zyn. Amen / Amen.

Is dat mijnen brief quaet te lesen is / so neemt mijn onschult/want ick hadde gheen licht dan alleen door een cleyn gaetken daermen rechte een hant mochte door steken: en ick en mochte de penne / die doch quaet was / niet vermaken. Dit hebbe ic met grooter moeyts/ vreesse / en swaricheyt geschreuen/dan ghy wel sout connen gelsouen. Want op dat ick gantschelic niet schiffuen en soude / so hebben zyt my verboden/en papier en tuet ontnome. Dit heb ic met grooter swaricheyt

swaricheyt ghereghen/owenck niemant en weet dan alleen *M. D. liij*
zeuen knecht.

Doortmoedich broeder en vrient Petrus Joannes Chambon / om min sonden ghevanghen / maer ghy om des Euangeliums wille.

Desen ghevangen Chambon hebben de vijf scholieren wederom seer troostelick gheantwoort / en veel vriendelike brieuen tot hem geschreuen / die ick om de conthent wille achter late.

Als nu Bergerius desen ende oock des selfden broeder Inzun gheuanchenisse den Heere Christo ghewonnen had / heeft hy oock zyn huysvrouwe die te Geneue woonde / veel brieuen mit den kercker geschreuen: waer in dat hy haer vermaent hoe dat een Christelycke weduwe haer behoort te draghen ende te houden.

Daer na als hy de senrency des doots ontfangen hadde / is hy wt der gheuanchenisse ghebracht met also vrolicker en blyden ghelaet / als hy ont te voren ghesien was: also dat veel menschen die dat saghen / seer verwondert waren. Eer hy nu op den wagen claw / heeft hy van den Rechter vriendelick begheert / dat hy hem een dinck worde toelaten ende veroorlouen. Als hem de Rechter dat w: pgerde / seyde Petrus ghy sult my pimmers toelaten / heere / dat ick minen Pater noster / ende Credo sal moghen seggen. Doe seyde de Rechter / Segghet wile ghy / maer al gaende. Ich dancke u heere / seyde Petrus / ende ik wil God den Heere voor u bidden. Doe seyden de Schantanten die daer sonden / al lachende: Ja waerlick / hy behoeft u ghebeden seer. Als hy nu op den wagen sat / badt hy eenen pghelicken om vergifenis / ende hy vergaf oock eenen pghelicken. Ende doorens op den wech seyde hy met grooter vrolickheyt eenen Pghelicken adieu / begheerende dat se voor hem baden tot God almachtich.

Onder het volck was eenen ouden Italiaenschen Paep *Gen Italia*
die hem aenriep ende seyde / heden sal uwe woonstede in de acno paep.
Helle zyn. Doe seyde Petrus: Dat wil u de Heere vergaen.
Als hy nu tot de plaetse Territorium gheuaent / ghebracht was / ende daer veel volcks vergaderi sach / riep hy met luyder stemmen: Och wat grooter ende oueruloedigher Dofst: heere / seynt doch goede arbeiders wt. Als hy nu op den hoep van youte gecommen was ende de sake zins

De Historien

M. D. III. doots met de belijdenisse zijns gheloofs verclaert hadde : so heeft hy hem verhuuecht ende in den Gheest ontspromghen/ met vollicker herten roepende: **Hoe soet/ O Heere/ ende hoe lieflick is uwen naem.** Als hem nu de Hencker aenghebonden hadde/ ende ghelyck die ander Martelaers om hooghoerock/ heeft Perrus hem seluen gantschelick Gode beuolen/ Heere/ seyde hy/ v beuele ick mijn siele/welcke woorden hy dickwils verhaelt heeft.

Ten laetsten met opgherechten aensichte slaende zyn oogen ten Hemelwaerts / riep hy luyde : **Ich sie heden den Hemel gheoyent.** Als de sommighe menschen niet en verston den dat hyt met de oogen des gheloofs meynde/ sagen sy oock ten hemelwaert. Terstont daer na heeft dese vrome Martelaer met eenen soeten doot den Heere spnen gheest opghegheuen.

Dionysius Pelocinus.

Dionysius Pelocinus de broeder van Stephantis Pelocinus (daer wy hier voren afgheseyt hebben/ welke oock om des waerhepts wille te Paris verbrant was) heeft zijns broeders voetstappen vromelick nagevolcht. Als hy te Geneue in de ghemeynte Gods woonachtich was / is hy int Jaer duysent vijfhondert twee ende vijftich den xix. dach des maents Octobris/ in een stadt Vila Franca ghenaemt (welcke ses mylen van Tpons sept) geuanghen gheworden. Wat hem aldaer / ende oock daer na te Tpons gheschiet is / vinden wy claerlyck in desen nauolghenden brief die hy self tot eenen goeden vrient gheschreuen ende ghesonden heeft.

Als ic ouerdencke/hoe seer dat ghy beroert waert door Stephant mijns goeden broeders geuanchenisse ende door: sorgende dattet v om mijnen wille oock mochte gheschieden / die nu in den selfden stryde ende perijckel ben : so hebbe ick ghedacht dattet behoorlick soude zyn / dat ick beweeze de sake waerom dat hy so stantuaeslyck den doot ontfanghen ende gheleden heeft : ende ick met alder ljdtsaemheyt ende gherustigher herten alle die verdriet ende dese benaetheyt verdraghe / daer my Gode nu mede beproeft/verwachende sulckē eynde/ en wtganck/ ghelyck het God die my hier toe gheroeopen heeft / belieuen sal. Dit doe ick des te lyeuer / om dat ick goede bequamicheyt hebbe om tot mijn vrienden te schryuen : dwelck mijn broeder

broeder niet en hadde. Ende ten eerste op dat alle eygenen / **De Cranche**
 fen werch ghenemen worden / so moet ghy weten / datter in Gods voos
 dit leuen niet en gheschiet / of ons niet en gheualt / sonder des sichteicheye
 doorsichticheyde ende wille onses Gods : ende dat oock de ouer den
 menschen gheen macht ouer ons en hebben / ten y dat God spuen.
 hen die geue / en oock niet grooter / dan ghelyck hen God dat
 toelaet. Want hy draecht sulcken soorge voor ons / datter niet
 een hayt van onsen hoofde sonder synē wille vallen en sal.
 Daer en bouen en lyden wy niet ghelyck als quaet doen. **De Cranche**
 ders en misbadighe / gelyck dootsagers / moorderse / die nen lyden
 nen ende die ander luyden goet begeren : maer als Christus anders dan
 men ghelyck als ghy lichtelick sult moghen merken wt het de misdadis
 ghene dat myn teghenprekers van my gheuraecht hebben / ghe doen.
 ende wt het ghene dat ick haer daer op gheantwoort hebbe.

Ten eerste hebben sy my gheuraecht / of ick gheloofde / **Van de**
 dat de **Misse** goet was / en weerdich dat men se hooren sou. **Misse.**
 Des. Daer ick op gheantwoort hebbe / dat ick gheloofde dat
 tet en factisic was vanden menschen gheuonden ende
 ingheselt / tot grooter verachtunge der zeren Gods / om de
 gedachtenisse des doots Jesu Christi te verdonckren en te
 niet te doen : want mē de **Misse** toegeeft het gene / dat alleen
 den blode Christus toecoemt / tot voldorninghe / sup ueringe /
 ende vergiffenisse onser sonden wigefort. So achte ick dat
 de **Misse** een grouwelicke afgoderie te yu daer alle Chri
 stenen haer van vlieden ende wachten sullen / willen sy niet
 vallen in de gramscap des almachtighen Gods.

Daer na gheuraecht zynde of ick het heylige Sacrament **Het Sacra**
 des Altaers geloofde : hebbe ick geantwoort : Op die manier **ment des**
 re niet ghelyck de **Wyn** ingheselt heeft : maer het Sacra **Heylighen**
 ment des heylighen **Auontmaels** onses Heeren Jesu Chri **Auont-**
 sti / ghelyck van hem ingeselt is ende in de **Schijtuere** ver **maels.**
 claert / ende bysonderlick . Cor. Cap. namelick / dat wy in
 het **Auontmael** broot ende wyn van des **Dienders** handen
 ontfange nbe / warachtelick het lichaem ende bloot des **Heer**
 ren deelachtich worden. Want ghelyck onse lichamen met **De cranche**
 dagelick sche syfse gheuorde en onderhouden worden : also **De cranche**
 worden onse siel en niet de heylsame syfse des vleesch ende des heilige
 bloets onses Heeren gheuode / onderhouden en versterckt. **Auont-**
 Ende dit eten top warachtelick niet metten mont ende met **maels.**
 ten bypck : maer met den gheest / ende int ghelouue / diwelck
 niet grofs / ardisch / en verderstlicks in dese verborgenthent
 en soecht / ofte begrypt. Zoo en is dan niet van noode om

De Historien

M. D. liij. dese ghesteeliche spysse te ontfangen/ dat Christus van den Hemel tot ons hier opter aerde nederdale/ ofste dat wy onse ooghen alleen op dit broot ende den wijn staen: maer veel meer/ dat wy onse herren ende sinnen ten Hemel heffen: en Christum die daer side ter rechter hant Gods/ door den gelooue aenschouwen/ gelyck als wy hem in ons articulen des geloofs belijden in den Hemel te zyn/ en niet eer wedercomen sal dan om te oordelen: Dit verskeren ons de Engelen in de werckē der Apostelē int .i. Cap. Daerom verworpe ick gantschlick de veranderinge des broots die de Papisten versiert hebben: ende gelooue dat het broot en de wijn haer natuere behouden sonder eenighe veranderinghe ofste verwandelinghe in het lichaem ende bloet des Heeren: hoe wel dat ick van dat broot ende den wijn/driemen int Auontmael des Heeren ghebruickt en heyltich/ alsulcken gevoelen hebbe/ datter groot onderschept is tusschen de ghemeyne spysse en dranch so door het ghebruick/ so oock door de cracht der belostenissen/ om welke te beueftighen ende voor ooghen te stellen/ worden dese teekenen ons voor ghegheuen.

**de oorbiecht
te.**

Sheuraecht zynde ofmen aen des Priesters ooren de sonden maesse biechten: loochende ick/ en seyde dat sodanigent biechte gheersins van Godt gheleert ofste gheboden was. Want dese belidenisse der sonden geschiet tot een mensche die gheen macht en heeft de sonden te vergeuen: maer dat zoemt alleen Godt toe tegen wien wy ghesondicht hebben. Doe wierpen sy my voor de plaetse Jacobi/ daer de geloouighe vermaent worden/ dat de eene den anderen zyn sonden belijden soude. Daer ick op antwoorde dat dat ghebot en die vermantughe Jacobi dese oorbiechte niet en raectte/ maer sprack alleen van de broderliche versoeninge/ daer in alle gramtschap/ malcanderen wt liefde de schulden vergheuende/ door nederlept. Anders waer dese plaetse van sulck oorbiasinghe te verstaen/ so moeste de Priester als hem een vrouwe gebiecht hadde/ wederom tot de vrouwe biechten. Daer en bouen so dese biechte een diuuelse triantte/ en een wreede pinbane der siele/ om dat in daer eyscht dat in alle dz sonden soude vertellen/ dat immers van niemant/ ia van den alder rechtuerdichsten niet ghedaen en can werden/ gheleek als wy sien dat David/ die in onbenlecktheit des leuens een Enghel was/ heeft moeten van Godt begeeren dat sy hem van zyn verborge sonden woude repnigen. Daerom ghelou: ick datmen de sonden gheen menschen/

maer

maer alleen God/die wy verhooynt hebben/sullen behyden
en niet alleen op sommighe dagen/maer oock alle vien/ist
moghelic/gelyck als wy sien dat van de Patriarchen ende
Propheten en andere goduruchtighe menschen geschiet is.

Wy is oock gheuraecht geweest/ of ick niet en gheloofde
datter een Wagepper was/ daer de sielen na haer afscheyde
ghepynicht worden: ende of men voor haer bidden sal. Daer
ick op gheantwoort hebbe / dat ick niet en gheloofde oft en
hieldt eenich ander Wagepper dan het bloet Christi Jesu/
welcke (als Johannes betuycht) alle onse ghebreken ende
sonden wtwischt. Daer en houē stelt ons de heylige Schif-
tuere twee wegghen der sielen/ den eenen int Paradijs/daer
de salighe henen gaen: den anderen in de helle/ welke voor
den hoosen ende goddeloosen bereydt is. Dat moghen wy
lichtelic verstaen/ wt het ghene datter geseyt is Johannis
int iij. Cap. Die ghelooft in den soon Godes/ die en sal niet
verboemt werden: maer die niet en ghelooft die is nu ver-
doet. Van gebeden te lesen voor den doode/ Misse te doen/
ende Wyewater te gieten/ seyde ick haer dattet niet alleen
verloren arbeyt en was / maer oock grouwelicke godsasfe-
ringhe/ ende tot grooer verachtinghe Christi ingestelt/ om
datter in den woerde Godes niet af gheboden en is / maer
gantsch tegghen het woort van de bedriechlike gheest en ge-
uonden ende oyghebracht. Hier brachtense wy ick en weet
niet wat bueslinghen voort / die niet weerdich en sijn dat
mensche vertellen soude.

Daer na brachtense wy wat ick van de Maget Maria
gheuelde. Daer ick op antwoorde / dat ick gheloofde datse
de moeder Jesu Christi was/ na den vlesche: en dat sy wa-
re wesen/ hem ghebaert heeft/ gelyck als wy in ons ar-
ticulen des gheloofs behyden: datse oock de alder salichste
der vrouwen is/ gelyck als de heylighe geest van haer ghe-
tuycht. Maer haer aen te bidden ende in o. sen noot aen
te roepen: de Coninghinne des Hemels/ de Voorprakeresse
ende patronesse te noemen/ ende haer dusdanighe dingen
toe te schryuen dat gelouue en oordeele ick datse daer mede
tuer alleen niet vercoert en wordet / maer veel meer veron-
eert ende groote schande van den menschen aengheduen.
Want sy en heeft die ere die alle Christus toecoemt/
welcke hem van den Vader gheghuen is/ noyt willen ont-
nemen/ ende tot haer trekken: maer daerentegghen sendt sy
ons tot sy/ dat wy hem gehoorsam souden sijn/ en doen het

M. D. liij.

Het Wage-
pper.

Johans.

Twee we-
gghen.Van de
Maghet
Maria.

Luc. 4.

M. D. liij. ghene dat hy ons ghebedt/ Ioannes int tweede Capittel.

Daerom doen de menschen God schande aen / ende verschoonen hem boven maten seer/die de Maget Maria aenroepen/dienen ende bidden/ of eenighe ander Santen ende Sanctinnen / na dien dat van haren dienst in de heylighe Schifstuere van God niet beualen en wort: maer daer en teghen dat wy alleen God sullen dienen/eeren/bidden ende aenroepen/door den naem Jesu Christi alleen/die van God den Vader een Aduoraet en middelsaer gestelt is tusschen ons ende God. Maer de warachtighe ende alderbeste maniere om de Maghet Maria en de ander heyligen te eeren/ is / dat wy haer heyligh ende godsaligh leuen ons om na te volgen voorsstellen/namelick/in het ghene daer sy den Heere Jesum Christum in ghenolche zyn/ghelyck Paulus vermaent / Cor. 10.

**Christus is
onse voor-
sprake by
den Vader.**

**Van beel-
den.**

Van de beelden ende schilderie/daer sy God en den Heylighen door na maken/hebbe ick haer gesept/datter een grouwelicke supersticie is / van God sterckelich verdoemt / ghelyck in het tweede ghebot des Wets claer ghenoech is. Wy weten oock wel, dat God veruloecht so wel het beelde/ als de maker ende constmaer / ghelyck den C. ro. Psalm bewijst.

**Of de paus
het hoof-
der kercke
is.**

Van den Paus hebbense my oock gheuraecht / of ick niet en geloofde dat hy was het hoof der kercken. Daer ick op antwoorde dat icker al een ander gevoelen af hadde/ en geloofde dat hy den warachtighen Antichrist was / die he seluen tegen God verheffen soude/ ende hem seluen eenigherepe wijs de Godheyt ende Gods naem toeschijft. So sepe ick oock/ dat ick geloofde/ dat hy den grotnel ende den soon des verderssens is / daer Paulus van 2. Thessa. Cap. spreekt. Ten laetken dat de kercke daer de Paus het hoof af is / de warachtighe heylighe kercke niet en sy / wantt gheen teekenen aen beuonden worden / daer men de Christeliche kercke by kennen mach / als daer zyn/ de predikinge des goddelicken wons / de wettelike wdeplinghe der Sacramenten / welker nauwelijcks eenighe voetslappen ghelaten zyn. Dit ist dat sy my in de stede Villa Franca genaemt/ gheuraecht / ende ick daer op gheantwoort hebbe.

Daernaels als ick te Ipons ghebracht was/hebben my dit al te saanen de Kettermeester/ Official/ en andere voorgelesen ende geuraecht/ of ick op dese dwalinge (so zyt noemden) blyuen worde? Daer ick op antwoorde dat ick sulcks wel

wel begheerde / ende badt. Sode alle daghe dat hy my
daer staen u sichten toe verleene/na dien dat hy my de ge-
nade verleent heeft dat ick wt de Schijftuere bekenne wile
de wachtticheyt is/daer ick mijn ghelouwe op stellen ende
gronden moet.

Doe vraechde my de Kettermeeſter/wat ick de heylighe
Schijftuere noemde? Daer ick op gheantwoort hebbe/ dat
se was de sekere ende volmaecte wachtticheyt/ die niet be-
driegē en can/ welke in het oude en nieuwe Testament be-
gripē is: tor welke mē niet en behoort toe te doen/ ofte af te
doen/daer gantschelijck niet in achterghelaten is / van het
ghene/da: tor onser salicheyt dient: Daerom achte ick dese
alleen eenen regel des Christelicken Religioens te sijn. Van
dese antwoorde was de Kettermeeſter beroert ende gram.
Wie heeft u gheseyt/ seide hy / dat die de heylighe Schijf-
tuere is/ende hoe soude ghy dat gheweten hebben/hadde
u de heylighe kerke niet versekerd? Maer ick verstont wel/
dat hy dit van de Pauselijcke kerke meynde/daerom heb-
be ick gheantwoort datter de kerke niet en is die my dat
wijs gemaect heeft/maer alleen den heylighen gheest/ die
my en seker ende ghewis gheruyghenisse in mynder her-
ten gheeft/soo dat ick hem daer in ghehoorsaem wil sijn in
het leuen ende in steruen. Soe en heefse dan haer mach-
niet van de eerste ende oude kerke/want dat is recht ver-
sekerd/na dien dat de kerke beter ghegrondeert is in de lee-
dinghe der Propheten ende Apostelen onses Heeren Jesu
Christi/als Paulus Ephesus in tweede Cap. betuyecht.

Maer als sy wisten dat ick wel eer in voorleiden tijden
een monnik gheweest hadde/ hebben sy my geuраecht wat
my daer toe beroerde dat ick sodanighen leuen verliet? Ick
hebbe haer gheantwoort datter de genade Sods gheweest
heeft/welcke ghedaen heeft/ dat ick sulcken boosen leuen be-
kende ende afgelept hebbe/als het gene dat tegen den woor-
de Sods is en vande menschen alleen geuonden. Want die
sulckē leue aennemē/ die meyne door sulcke werckē die ooc
van God noyt gebode en sijn/als met mensche in settingen
den hemel te verdienen. Geuраecht zijnde of men de belosten
dienem sulckē behoord te houden? Ick antwoorde/
dat mē sulckē behoord te houden/ dienē God ofte den men-
sche doet wt den woorde Sods. Maer die sonder het woor-
de of oock teghen het woorde ghedaen ofte beloest sijn/ en sal-
men geensins houde: of ooc den mensche niet verghinderen

M. D. III

De heylighe
SchijftuereDe Schijfte
en heeft
haer gront
wt de kerk-
ke niet:
maer de
kerke wt
de Schijfte.De monnikē
meyne door
haer werck-
ken salich-
te worden.
Belosten.

De Historien

M. D. Vijf om die in godsalicheyt ende heyllicheyt te moghen verlaten.
Reynicheit Scheuraecht; ynde waerom dat ick een hupsviot we ghes-
trout hadde/daer ick nochtans reynicheyt beloest hadde/
hebbe ick gheantwoorde / dat reynicheyt een sonderlinghe
gaue Godts is/ghelyck alst claer ghenoech is tot Matthe-
r. Capittel/welcke allen Moniken gheensins ghegheuen
is/gelyckmen dagelicks wel beuint en haer schandelgh on-
rupsch leuen ghenoecht bechoont. Dat ick daerom/want ick
sodanighen gaue Godts ende cracht in my niet en vant/die
remedie/namelick het houwelijck/aenghenomen hebbe/oy
dat ick oncuysheyt soude schouwen. Ende daer in hebbe ick
het ghebot Gods geuolcht/wel wetende dat noch ouerspel-
ders noch hoererders / noch dierghelycke onspuere mens-
schen het rijk der hemelen nemmermeer besitzen en sullen.
Houwelijck
is reynich; Daer en bouen is het houwelijck eerlich ende een bedde son-
der smette ende onbeulecht. Maer de hoererders en ouere-
speelders sal Godt oordeelen/als de Apostel Hebr. xij. seyt.
Ende dat verbot/daermen seker menschen het houwelijck
door verbiet/is een leeringe der dupuelē en der bedriechghē
ker geeste. Tim. 4. Anders en is van my niet sonderlincks
gheuraecht/dat weerdich is geschreuen te worden. De Ket-
termeester heeft my met soete smeekende woordkens aen-
ghegaen/om my van mijnder meyninghe te brengen/wel
schoone beloften ende oock mijn ionghe Jaren voor oogen
stellende/daer ghy door het vper / seyde hy / af berooft sult
worden/ist dat ghy in v voornemen blyft. Daerom siet wel
toe/want het is in uwe macht / behouden en onbeschadicht
wt te moghen goen/ende uwe siele/seyde hy / staet in uwen
handen: Doe seyde ick tot hem/dat mijn siele seer qualijck
bewaert soude zyn/en in groot perijckel zyn/waert datse vā
niemans anders bewaert ofse beschermt en worde/dan van
my:dat ick in de schole onses Heeren Iesu Christi / een an-
der lesse van mijn meester geleert hadde /namelijck/die zyn
siele behoudt wil/datse die verliesen sal/maer diese verliest
die salse behouden. Dit en was noch de Kettermeester niet
ghenoech;maer hy heeft tot my spnen Monick ghesonden/
dat hy my daer toe bringē soude/daer hy selue my niet toe
branghen en conde. Welcke/als hy ghecomen was/keest hy
des Cardinaels Turnonp goetwillicheyt my vercondicht-
om my tot mijn oude Monicks leuen wederom te bringē/
met dusdanighe beloften / dat hy my een goet niet clerde
soude gheuen/ende seyn den my erghens in een van zyn ey-
ghen

ghen cloosterhuyfen. Ick hebbe hem gheantwoort dat ick **M. D. Vij**
 langhe tijt ghenoech een swart cleedt ghebraghen hadde/ **Christus**
 dat ick nu wel wenschede een wit te dragen: niet dat verderf- wort in den
 ligh was/maer sodanighen als in Apocalipsi/ int vi. Capite/ geloouigen
 tel staet. Dit is de oorfsake alderlieffte broeders ende susters self ver-
 waerom dat de kinderen Gods vernolghinghe liden/ ulochs,
 ja Christus selue in haer / want dit onse sake niet en is die
 wy voorsaken:maer het is zijn eyghen sake. Ende wy sien
 oock dat hy het ongelijck dat ons gheschiet/alsoo aenneemt
 als oft hem selue ghedaen worde/ ghelijck als hy Paulum
 die zijn gemeynte vernolchde/vermaent heeft. Na dien dan
 dat de liefde Jesu Christi soo groot ouer ons is/ dat hy de
 schande die ons gheschiet/oy hem neemt: wat grooter on-
 dankbaerheit soude doch van ons zijn/na dat wy so groo-
 ten ghenade van hem ontfanghen hebben/ dat wy de ken-
 nisse des waerhepts vercreghen hebben/ nu soudent schroe-
 men synen heyligen naem te belijden? sonderlinge na dien
 dat hyse soo swaerlick diepcht die zijns naems ende Euan-
 geliums schaemt. Die wy seyt Christus/ verloochent voor
 de menschen/ ic sal hem oock versaken voor mynen Vader. **Matt. 10. 33**
 Maer die wy belijdt/die sal ick ooc voor mynen Vader belij-
 den. Wat is doch dit anders / van den Heere Christo niet
 bekent te worden ofte verloochent / dan met den ewi-
 ghigen doot verdoemt te worden. De Tyrannen ende de
 vyanden Gods verbieden ons wel oy grooter straffe dat
 wy Christo zijn behoorlike getungenis niet geue en soudent:
 maer daer moeten wy ons houden aen het exempel der
 Apostelen/ dat wy God lieuer gehooisamen sullen zijn/dan
 den mensche. Hy en zijn oock niet te vreesen/die na datse **Mato. 5. 1.**
 het lichaem gedoot hebbent/geet macht meer ouer de siele heb- **Luc. 12. 2.**
 ben. Wy werten dat ons in dit leuen/so verre als wy Christe-
 liche willē leuen:niet anders te verwachten staet dā ongeluc/ver-
 uolginge en schande. Maer daer in hebbē wy die troost/dat
 dit alle den wech is/die de sone Gods in zijn vleesch ghep-
 licht heeft:in welken wy door veel verdiers tot de heer-
 licheit des Hemelschen rijcks moeten ingaen. Paulus
 sent/Philippens. Capittel. Dat ons ghegheuen is / niet
 alleen in Christum te ghelouen/maer oock voor hem te lij- **Alle gode**
 den. Oy een ander plaetse seyt hy / dat alle die in Chri- **uruchtighe**
 sto gods salichlijcken willen leuen die moeten vernolginge **sullen vers**
 liden/want daer toe zynse gheselt ende geroepen die God **uolginghe**
 in Christo willen dienen en aenroepen/datse veel tormentē **ende**
 liden.

De Historien

M. D. Tijt ende schande sullen lyden. Ende dit is eyghentlijk ek by den
1. Tim. 3. c. Euangelio gheuoecht/daer se al tsamen moeten alle veld iet
 medelijden/op dat sy in hem/ende niet hem/niet alleen ver
 troostinghe/maer oock alle benaethepe ghemeyn hebben.
Maer in dusdanighen ellendicheyt ende verachtlinghe seyt
1. Pet. 4. Petrus dat wy salich sijn/als wy dit om den naem Jesu

Salich sijn
 se die ver
 nolgtinghe
 lyden om
 des Euan
 geliums
 wille.

Christi lyden/en veracht worden: want in sulcker maniere
 de geest Gods op ons rust. Sullen wy nu/na so grooten eff
 wichtigen getuygenisse /achten en meynen dat wy ons le
 uen verliezen/als wy het voor so rechtuerdigen en heylige
 sake in de handen onser vanden seueren? Sullen wy ons
 seluen ellendich heeten/daer ons Christus door synen heyl
 lighen mont salich noemt? Of sullen wy meynen/dat wy de
 doot/ghelick sorte ende dulle menschen ainghyppen/daer
 ons Christus in den hemel so heerlijcken loen voorgheselt
 heeft? Daerom mijn alverliefte broeders ende susters/ver
 maene ende bidde ick u seer/dar ghy de ydel meyninge ende
 ghewoonte des werelts niet en volghet:welcke also verblind
 se/ende met sulcke duyfsternisse aller twalinghen ouerga
 een ende verdroncken/dat sy het leuen in den doot/den segge
 in den vloeck niet vinden en can. Wy en sullen ons daer ac
 dan niet sfooten ofte verergeren/ist dat wy sien dat de Die
 naets Gods veel swaricheits ende verdriets moeten lyden/
 als wy weten dat dit alleen den wech ende traniere is/door
 welke wy Christo ons hooft moghen ghelick sijn: mich woz
 den / ist dat wy ons opgheleypde crups hem na draghen.

Joan. 13. b.
 Hebr. 13.

Want de knecht en is niet meerder dan sijn heere. Daerom
 laet ons bukten den leggher gaen ende draghen sijn schans
 de/want wy en hebben hier gheen bliuende stad:maer wy
 soecken de toecomende:laet ons de Heere al tsamen door
 sijn ghenade toebrenghen/Amen.

Dit heeft Dionysius Peloginus te Ipons in de ge
 uanckenisse gheschreven / daer hy thien maenden
 lanck ghelegghen heeft namelick / van den xix. dach
 des maents Octobris int Jaer M . D. ende 14. tot
 op eenen sondach/den vierden dach Septembis int Jaer
M. D. Tijt. op welchen dach hy des morgens vorech te dize
 vrye tot Villa Franca gheuoert is gheweest. Des anderen
 daechs is hy van sijn Papijsisch Prieisterdom ontwyet en
 beroofst:ende heeft sijn voorris gheerghen darin hy in le
 uendich soude verbranden. Daer na op den anderen
 graendach den elfften dach Septembis / heeft hy de
 stantwa

stantuaflige belijdenisse des waerhepts met synen doot be- **M. D. 119**
 seggelt: welcke hy sodanich gheleden heeft/dattet eenen pe-
 ghelijcken diet sacht/ verwonderde. Want als het onderste Dionys De
 zyns lichaems verbrande/ heeft hy noch niet afghelaten zyn loquin
 handen ten hemel te heffen/ ende de hulpe des almachtigen wort ver-
 ewighen Gods aen te roepen. Soo heeft hy bewesen door biant,
 zyn volstandich betuyghenisse / dat een peghelick Christen
 ende goduruechlich mensche de Euangelische waerheit ende
 de eere Jesu Christi weerdiger achten moet/ dan zyn eygen
 leuen.

Judouicus Marsacus/ ende zyn Neue/
 ende oock Stephanus de
 Timmerman.

Ludouicus Marsacus ghebooren van Sorbon / een
 Ridder van de verordende des Conincks / na dat hy
 langhe tijdt in des crijchs handelinge geleeft hadde/
 heeft hy ten laetsten des werelts regiment veracht/
 ende hem seluen ghegheuen onder de banieren des hooch-
 sten Conincks Jesu Christi: welcken hy soo ghetrouwelijck
 gedient/ zyn saken voorgestaen/ en zyn eere beschermt heeft/
 datmen in hem groote vromicheyt ende stantuafticheyt
 heeft moghen merken. Sijn belijdenisse die hy op den
 laetsten dach July int Jaer ons Heeren duysent vyfthon-
 dert ende drienvijftich ghedaen heeft voor de Rechteren
 van Lyons heeft hy self beschreuen: welcke hy met synen
 Neue/ ende oock met Stephanus de Timmerman / zyn mede
 gheuanghenen om des Euangeliums wille / namaels met
 synen doot seer stantuaftelijck beseggelt heeft.

Judowijc/
 een heer vā
 der oorden
 des coninck
 van Franc
 ryck.

Gheuraecht zijnde van den Official ende den ghe- **Van den**
 nen die met hem waren/ of ick gheloofde dat in den **vijfē wille.**
 mensche eenē vijfen wille is/ ende dat hy macht heb-
 be soo wel om goet als om quaet te doen: hebbe ick
 gheantwoort/ dat ick geen en bekende/ noch oock in my sel-
 uen gheen macht en hadde om goet te doen / ten ware sake
 datse my van Godt ghegheuen worde: ende dat alle goede
 gauen van bouen comen van den Vader des lichts: ende
 dat ick wel met Paulo segghen mach: want ick weer dat in
 my/ dat is/ in mynen vleesche gheen goet en woot: **Wan Roman 7**
 her

M. D. Iff het goet dat ick wil/dat en doe ick niet/maer het quaet dat ick niet en wil/dat doe ick.

Verlinghe der heyligē Item of ick gheloofde de vereeringhe der Heylighen/ēff dat sy voor ons bidden/ende van ons behooren aengheroespen te worden: oft oock onse Advocaten ende Pardonnen niet en zyn/ende bysonder de Maghet Maria? Ick hebbe gheantwoort/dat ick ander gheen Advocact en hadde ofte bekende/dan alleen Jesum Christum/die vā de Vader een middelaer ende voorbidder gheheft is. Doe seyden sy my/dat de heyligē wiens voorbidde ick verwoyp/veel mirakelen gedaen hadden/welc men met der Schuiftueren mochte bewysen. Doe seyde ick dat zyt niet en behoefden te bewysen/want ickte wel gheloofde:maer dattet sulcke mirakelen waren/die van de Apostelen ghedaen zyn/die teekenen ēff seghelen waren der selfder leeringhe / die van haer vercomdicht wort:door welcker mirakelen cracht ēff grootheyt het volck meer beroert wert om het woort Gods te heoren/als men in de werckē der Apostelen ēff het Euangelium Joannis sien mach. Icen ghelooue ooc niet anders/ende en brenge oock gheen ander leeringhe voort/dan des godtlickē woorts. Daer sy op dat pas niet tegen en spden/dan dat sy sodanighen Doctoer by my souden brenghen/die n. p. lichte ick soude ouerwinnen.

Mirakelē. Ick ben oock van haer ghevracht / oft ick gheloofde dat ick door goede wercken ende bare verdiensten salich wert/ēff dat de goede wercken ter salicheyt noodich warē? Daer ick op antwoorde / dat ick alleen door den ghelooue salich wert/niet door eenighe wercken des Wets. Dat wy nochtans goede wercken doen/die God in ons (die het were zinder ghenaden zyn) te voren bereyt heeft/op dat wy daer in souden wandelen. Dar men oock nergens anders zeninghe verdiensten behoort te soecken dan in Christo Jesu alleen/die onse salicheyt is:ende daer en is gheenen anderen naem onder den hemel den menschen ghegheuen / daer wy door inoghē salich worden.

Matto. 4. 6. Daer na zyn wy tot het Waghepper ghecomen/ende ghesvraechte zynde of ick geloofde datter een Waghepper was? hebl e ick gheantwoort/dat ick dat Waghepper wel toe liet ende geloofde/daer ick door het bloet des soons Gods van alle vlecken der sonden ghereynicht was. Doe waechden se my of ick niet en gheloofde/daer een vper is / daer de siele na de afligheyt ghereynicht worden? Doe seyden se dat

dat ick geen andere en wite/dan het reyne bloet Jesu Christi voor onse sonden eens weghehoort: maer dat de dooden in de handen Gods zijn/die een gherechtich rechter van als is.

M. D. III

Hy hebben voort van my geuraecht ofmen den Priester behoorde te biechten/om absolucie ende penitencie van hem te ontfanghen. Daer ick op gheantwoort hebbe dat ick als my de sonde ouerlastich zijn/tot niemant anders en vlie/af te mijn sonden belijde/dan alle tot God die ick verthoort hebbe:welcke ons de seljde vergheeft/door de ghenade/die hy ons in Christo Jesu beloest ende bewesen heeft.

Van de
biechte.

Daer na vraechdense my of ick de Priester van onser Parochie voor mijn Pastoren hielt/ende haer in leeringhe ende leuen daer voor bekende? Ick antwoorde datse in beide dese stucken valsche Pastoren waren:ende dat syse qualijck voeden/sepden ende regierden/die haer beuolen waren. Ncht ghysse dan/sepdense/voor onuerstandighe? Ick en raem haer/sepde ick/of en wilsse oock voor mijn herbers geensins bekennen. Doe sepde daer een van haer:Ghy laet u seluen duncken dat ghy te weet weet. Ick laet my duncken sepde ick/dat ick niet en weet/ dan Jesum Christum die voort my ghecrupst is. Ick oock/sepde hy. So comen wy dan/sepde ick/daer in oer een.

Van de
Pastoren.

Daer na hebben dese sodero ende matige luden/my van de Vasten gheuraecht/ofmen behoorde te vasten. Daer ick op gheantwoort heb/dat ick sodanighen vasten prees/die niet bidden geschiede:welck men dan bysonder behoort te houden/alsser eenighen grooten noot ende benantheit aen haer: oft oock als wy ons herte dat in desen lichame seer slau is/met dusdanighen soberheyt ende vasten/totten ghebede soude bereyden. Ghy wilsse/sepdense/de Vasten na uwen eyghen sin stellen:ater ghelijck als hy van de heylighe kercke ingheset ende op seker daghen beuolen is te onderhouden. De warachtighe Vasten / sepde ick/ van een Christen mensche/die moet het gantsche leue door in alle matigheyt ende soberheyt ghedurich zijn.

Van Vaste

Shelooft ghy oock/sepdense/de artikelen des Apostolischen geloofs? Ja/sepde ick. Daer na hebbense van het Sacrament des Auontmael gheuraecht/dwelck sy oock alsoo noemden. Daer ick op gheantwoort hebbe/dat ick het selde geloofde/en dat ick/alst rechtelijc en puelijc antgedepft wort onder de gestaltenisse des broots ende des wijns/ des vleeschy

Het Sacra
ment des
Auont
maels.

M. D. lxx vleeschs en bloets Jesu Christi warachtelic deelacht: h' was de. Maer ghelooft ghy oock/seydensen dat het lichaem Jesu Christi warachtich in het broot begrepen is? Neen seyde ick/maer gelouue veel beter dattet tē hemel geuoert/en daer in ontfanghen is gheworden/ende dat de Heere Christus also ter rechter hant zijns Vaders sidt/dat hy gheensins in dusdanighe elementen besloten ran zyn. Doe seyder een van haer dat ick den Caparnaitischen Joden gelick was. Want ghy en wiltet/seyde hy/niet ghelooouen/ten sy dat ghy de lichamelijke tegenwoordicheyt Christi in het broot besloten siet. Ghy en condt ymmers niet loochnen dat Christus geseyt heeft. die mijn vleesch eten sal/ende mijn bloet drincken. Maer merck doch eens/seyde ick/hoe dat Christus hem seluen noemt het leuende broot/dwelck van den hemel daelt/op dat hy allen die in hem ghelooouen het leuen soude gheuen:dat het vleesch niet nut en was/maer dat de gheest veruandich maecte. Daer en bouen hebbe ick haer oock vermaent dat sy aenmercken souden/war Lucas de Euangelist/ sende de Apostel Paulus daer af seyden. Daer aldus gheseyt wort:Neemt/eet/dat is mijn lyf / dat voor v gheleuert wort:soo dickwils als ghy dit doet / soo doet het tot mynder ghedachtenisse:want alsoo sult ghy/seyt Paulus/den doot des Heeren vercondighen/ tot dat hy coemt. Doe vermaende ick haer neersittelic datse die plaetsen souden aenmercken / want daer gheen ghedachtenisse der tegenwoordigher dinghen/maer der voorleden dinghen gheshouden wort: ende wy en behoefden de gedachtenisse Christi niet te houden/waer hy daer voor ons ooghen present.

Luc. 22.
1. Cor. 11.

Gala. 1.

Ja/seydensen/maer wilt ghy oock niet aennemen dat van het heylighe Concilium/ende van de Doctoren ingheset is? Ja/seyde ick / maer alleen het ghene dat metten woorde Godts ouer een comt:ende anders niet. Want al ware ick self/ oft datter een Enghel van den hemel quame/ die v een ander woort vercondichde/dan het ghene dat ick v vercondicht hebbe: het sal v eenen vloech zyn. Doe vraechdensen my waer ick dat ghelooert hadde. In het heylighe Euangelie/seyde ick/en wt de woorde Gode. Si hoort het/seydensen/v toe/dat ghijt lesen sout / daer ghy een leecke zijt sonder eenich verstaen? Hoe weet ghi datter het Euangelium is?en wie heeftet v geleert? God/seyde ick heeft my door sy nē Seest geleert:en alle Christenen behoort dat te lesen / te hoorē/en te bekenne/sonder welke de wech totten leuen en
des

der falschepdt ghenensins gheweten oft bekent ran worden. Ten laetsten soo vraechdense my of ich het boeck Caluinal wel ghesien hadde/dat de Christelycke Institutie ghenarmt is? diwelck ich gantschelyck beleden heb. Ende dic is het ghene dat sy my in myn alder eerste beuraginge geurvaecht hebben.

De tweede ondertraghinghe is door den grooten Wicarius gheschiet/welcke na; syn groote onwetenheyt ende so: heyt veel bueselingē van my geurvaecht heeft/ die niet weer: dich en syn datmense hier op dit pas verhalen soude. Na: maels heeft hy my gheurvaecht wat myn leuen ende hande: linge was? Daer ick op antwoorde/een kuyter te peerde/vā den ghenen die des Coninck veroordende; syn: en dat ick on: der Toigto de Welcheere soldie verdient hadde. Doe seyde der Toigius. eyt van den genen die daer tegenwoordich waren/die was gewisselijck een heerlijck Ridder/hy en heeft v tot dese leer: ringhe niet geuordert. Keen hy doch/seyde ick/want ick en hebbe dic/als ick te voren gheseyt hebbe/van gheenen men: sche gheleert: noch men en leert sulcx niet in de oorloghe de wyle darmen vecht.

Geuraecht zijnde of ick de belofte der repnicheyt wel ghe: loofde? So hebbe ick van hem geurvaecht/wat dat was? Dat te der rep: de menschen/ seyde hy religioes worden/ en ander dingen nitcheyt. doen/ick en weet niet wat. Doe hebbe ick hem geantwoort/ dat ick gheen beter repnicheyt en wist/ dan als wy met de prickelen des vleeschs gequelt wordē/dat wy tot God vlien/ en van hem begeeren dat hy die quade ende onbehoorlijcke lusten des vleeschs bedwinge ende webluffiche: ende dat wy die met sulcken middelen temmen/ als ons God toegelaten ende beuolen heeft: dat ick oock gheen ander religioesheyt en kende/van daer Jacobus af spreekt.

Geuraecht zijnde/of ick de Sacramenten der kercken ge: loofde; hebbe ick hem geurvaecht/welck die waren. Ende als hy my die verhaelt hadde/seyde ick/datter in de Christelike kercke alleen twee van God ingestelt waren/ het Doop: sel ende het heylighe Nuontmael.

Geuraecht zijnde / of ick op die tijt/ doe ick mijn Ridder: schap onderhield ende volghde / oock Masse ginch hooien/ en voor den beelden op mijn knien vtel / ende mijn sonden den Priester biechtde? Ick beleet dat ick sulcx in mijn on: weterschap ende groote blintheyt/voo maels al ghedaen hadde;maer dat ick nu God hertelijck danckede/die my van

De tweede onderuras inghe.

Toigius.

De belof: te der rep: nicheyt.

Jaco. i. d.

Welcke de Sacramen: ten syn.

Van de Masse.

M. D. Tij. dese groote dwalinghe weder gheroepen heeft/ ende indert wech des salicheyts gebracht heeft. Ghy zyt/sepden/daer noch verre van. Ick hebber/sepde ick/ wel eer verder af geweest. Meynt ghy/ sepde de Vicarius / dat ghy nu indert wech des salicheyts zyt? Ick en meynt niet alleen/sepde ick/ maer ick geloofst oock/en ben des gewis door de belostenisse daer my Christus van mynder salicheyt mede verseker heeft. Doe sepde hy dat hy een Doctoor soude mede brennen/die my wel lichtelick berhoonen soude/in wat grooter dwalinge dat ick sp. Daer ick op sepde / dat ick hem ghelouuen soude ende mijn dwalinghe bekennen / waert dat hyse my wt de schrifuere bewese. Hy salt v/sepde hy/wt de heylighe Schriftuere bewyfen/ende oock wt de insettinge der Concilien. Ick sal hem oock gelouuen/ sepde ick/ist dat zyn bewysinghe met den woorde Gads ouer een coemt: Daer ist dat hy een ander leeringe voor brengt / die daer teghen den woorde Gads strydt/ die sal ick (als Paulus seyt) als een veruloocksel verworpen.

Het gelouue en is op der Doctoren voor: daer ick altyt sterckelick dese plaetse geen men- Pauli tegenwoep/en ick bewees dat mijn geloof op de afschen/maer thoritert des godlycken woorts/ ende niet in eenighe men- op de woor- schellycke gheuoelen ofte gewoonte ghegrondeert was.

de Gads ge- grondeert. Wie daghen daer na quam de Vicarius tot my met den bloetrechtter/hopende van my een grooten roof te cryghen/en hebbē van my het gelt dat ick hadde/ontnomen/alleē latende so veel dat ick genoeg hadde om op te leuen. De Vicarius heeft wederom na veel onbescheets dat hy voortbracht/geuraecht/of ick my gantsch woude ouerghen tot den raedt en oordeel der Doctoren/ welcken alleen beuolen was de schrifuere te beduyden en wt te segghen: en of ick wyser woude zyn dan de Coninck van Brancryck self/en het selfde niet ghelouuen dat hy geloofde? Ick antwoorde hem/dat my haer wtlegginghe niet noodich en was/ en dat ick sonder sulcken wtlegghers ende Doctoren lichtelick en opentlick bewyfen can/ dat het gene warachtich is dat ick segghe: ende dat mijn ghelouue op den Coninck niet en frant/ende dat hy oock hier niet by en was/op datmen van zyn ghelouue soude moghen spreken. Doe beloefde hy my wederom een Doctoor te beschicken. Hoe/ sepde ick /cont ghy dat self niet doen/bysonder na dien dat ghy sodanigen officie bedient/ende een Rechter zyt?

En heerlycke vraghe die den oppersten Vicarius wel betaemt.

Ten derdentmael zynse tot my ghecomen met den onder
 amptman. Doe vraechde de opperste Vicarius of ic in mijn
 dwalinghe (so zyt noemden) ende in mijn meyninghe wou-
 de bliuen. Soo badt ick hem dat hy my woude doen voor
 lesen het ghene dat ick gheseyt hadde. Welck hy ghedaen
 heeft / vraghende altyt of ick mijn voornemen ende meyn-
 ninghe aflegghen woude: ende hy beloefde my barmhertic-
 heyt. Ick seyde hem dat ick de sake des waerheydts die soo
 goet ende gherechtich was / gheensins afftaen ofte ver-
 worpen woude: dat ick oock van haer gheen barmhertic-
 heyt en begeerde: maer dat ic God badt/ dat hy my die geue
 woude. Daerentusschen doe my de vrage en mijn antwoor-
 de gelesen wordē/ hebben se my vā het Euangelium listich-
 lycken ghenraecht/ oft my toebehoorde te lesen/ en wie my
 dat gheleert hadde: Daer ick op gheantwoort hebbe/ dattet
 God door synen geest gedaen heeft/ dat icker eenige kennis-
 se wt gecregen hebbe/ en dat ick sonder zyn genade en ver-
 lichtinge zyns Gests niet en mochte ofte conde in het Euā-
 gelio verstaen ofte begrypen. Doe seyde de onderamptman
 des Coninc/ so veel de vier Euangelisten aengaet / datter
 alleen twee waren die goet waren/ namelijk Martheus en
 Joannes: maer Marcus ende Lucas waren van alle sluc-
 ken by een geraept/ onder welcken hy oock Paulum achte-
 de. Daer en bouen/ seyde hy/ dat hy de brieuen Pauli niet
 meer dan de fabnlen van Esopus achten soude/ hadden der
 kercken Doctoren haer sulcken macht niet ghegheuen. Ick
 seyde hem/ dat Paulus een goede ende gewisse ghetuyghen-
 nisse zyns beroeps hadde / ghelyck als in den brief tot den
 Galaten int eerste Capittel beschreuen is. Doe seyde hy dat
 Paulus van hem seluen ghetuyghenisse gaf. Diet ghy wel/
 broeders/ wat grooter lasteringhe datter reghen het heyligh
 godlyck woort seer schandelghck ghesproken wort. Daerom
 laet ons hem bidden/ dat wy in dusdanighen boosheyt niet
 en vallen / maer dat wy door zyn ghenade daer voor be-
 schermt worden/ ende door de cracht zyns gheests versterct
 in alle bediensticheyt ende gehoorzaamheyt zyns heylighen
 woorts bestandichlyck moghen bliuen.

Daer nae benal de onderamptman datmen noch eens
 verhalen ende lesen soude / het ghene dat ick op de vra-
 ghe des Auontmaels geantwoort hadde: ende vraechde my
 of ick niet en woude geloouen/ dat het warachtich lichaem
 Christi in dat broot besloten was. Ick ghelouue/ seyde ick/

Schande-
 lycke laste-
 ringhe des
 onderstade-
 houders vā
 pous.

De Historien

M. D. liij. het gene dat ick te voren gesejt hebbe. Dat seyde hy/ ick ges-
 Der Papi- loone dat so haest als de Sacramentische woorden ouer het
 sien geloos- broot gesproken zijn/ datter het lichaem Christi in besloten
 ue van het rijn begrepen is. Ende ick loochene dat/ seyde ick/ ende ghe-
 Misdaemael. loone dat Christus ten hemel gecloommen is / en ter rechter
 hant Gods/ zins Vaders sit. Dit is mijn gelooue/ seyde hy/
 daer ick in leuen ende steruen wil. Ick wil oock/ seyde ick/
 leuen ende steruen in het ghene dat ick beleden hebbe.

Dit heeft het eynde van onsen woorden geueest/ daer ick
 niet wel de ordene hebben connen houden/ ghelijck ick ghe-
 uraecht was: ende hebbe liener wat achter willen laten/ dan
 per daer hy voeghen van het ghene dat my niet gheuraeche
 en is gheweest. Ick en hebbe oock dese myne belydenisse
 niet beschreuen/ om datmense int licht soude brengen: maes
 op dat God door dese myne belydenisse vereert mocht wor-
 den/ gelijck hy my gheert heeft/ ende zyn cracht in mijn al-
 dermeeste cranchtey bewesen: also dat onse upanden ver-
 woonnen ende beschaemat / niet en weten wat sy seggen sul-
 len/ dan om dat wy de redenen ons geloofs aen het getuoelē
 ende oordeel der Doctoren niet stellen en willen/ als of wy
 wijsse worden zijn dan sy waren. Hier en tusschen zynse
 so bestrickt/ dat sy niet en weten wat sy segghen sullen: ende
 en verren door schaemte de Schryfueren niet gantschelijck
 verwoorpen. Maer ick bidde den alder ghenadichsten God/
 ende den vader aller barmherticheyt/ van gantscher herten/
 dat hy zyn gauen in ons vermeerdere ende beueestighe / op
 dat wy/ soo wel int leuen/ als doech in de doot/ synen alder-
 herlichsten naem met alder eeren mogen verciereu: op dat
 alsoo zyn rijk verbiere worde/ ende de heylighe kercke die
 gantsch verwoest ende vernielt is/ wederom opgetimmere
 ende tot eenen goeden stant ghebracht mach worden: ende
 dat onse salcheydt verforcht worde. Dit begheere ick van
 hem/ in den naem/ ende door de hooghe ghenade zins alder-
 liefsten soons onses Heeren Jesu Christi/ die met den Va-
 der ende den heyligen Gheest regneert. Amen.

Eenen anderen biesf van Iudo:
 wijck Marsacus.

Alderlieffte broeder/ dese vooleden daghen hebbe ick
 tot u brieuen gesonden den xvi. Augusti gheschreuen:
 ende noch andere tot onsen goeden ende lieuen broe-
 der ende vrient N. welke ick niet en weet offe u
 puer

ouerghelevert zijn. Dionysius Beloquintus heeft oock tot synen Keef gheschreuen / van die dinghen die hier gheschiet zijn / hoe dat wy verwachten het vonnis ende oordeel van dier meeninghe gelick ons de lieden achten. So is oock geschiet maendaghe laetst leden den xvi. deses maents / dat wy v gheschreuen hadden. Want na de declaratie zijn wy al tsa men tot Roana des Conincs gheuanckenisse ghelept / behaluen alleen Dionysium onsen broeder / welcken (als wy van sommighe verstaen hebben) men te Villa franca brenghen sal / op dat hy in de selfde stadt daer hy in gheuangen was geweest / als een offerhande geslachtet soude worden / en also den naem onses Gods in versheyden plaetsen verclaert soude worden door den doot zijnder kinderen. Wy verwachten des anderen daechs na dat wy ketters gheoordeelt waren / de sentencie des doots: maer de alder ghenadichste God heeft ons tot desen dach toe bewaert / op dat wy althit meer en meer versterkt worden door zijn cracht en behulp / ghelyck wy dat beuinden / so dat de ghene die alder klaust ende traucst scheinere zijn / nu de alder stereste ende stantvastichste zijn. So zijn dan onse vpanden seer berdoert ghe worden om mynen Keef / die sy men den dat in zijn aenghenomen gelooue niet stantvastelich bliuen soude / als of wy enen pdelel waen in zijn hoost geblasen hadden: maer door de genade Gods zijn sy daer in bedroghen. Want sy beuinden in hem een groote stantvasticheyt / die God hem ghegheuen heeft om zijns gheloofs bekenenisse voor te staen.

Den naesten woonsdach zijn wy vanden onderampman des Coninc onderuracht gheweest. Hy bliuende op zijn gewoonlijke lasteringen / heeft veel ende versheyden dinghen van ons geuracht / ende bysonder vā wy / die eerst voor hem gebracht ben: wragende wy op sulcker maniere / als of hy wy noyt te voren gesten hadde. De almachtige God gaf God op wy de cracht des geests om te antwoorden / ghelyck hy oock baert zijn den anderen broeders dede / dat die arme mensche niet en wille den wist te seggen / dan dat ick grof ende ongeleert was / sander slechten / en venich versant: dat ick de schryfnere niet en conde weten / macht den welcke so menich mensche van hooghcn verstande / die vijf wysen tot erwinlich of dertich jaren lanck haer tijt daer in verseten sehande / hadden / noch niet en conden verstaen. Daer ick op gheantwoort hebbe / dat haer dat groote sehande ende opere was / welck oock vooimaels den Schriben / Pharisceen / ende suke

Mat. 23

Mat. 23

Sweeren.

wetgeleerden gheschiet is: maer dattet God den visschers/
 vrouwen/criepelen/blinden/ melaerschen/ gichtrighen ende/
 andere dierghelijche menschen gheopenbaert heeft / op dat
 het ghene warachtich soude zijn op alle tijden/ dat Christus
 van sulcken valck seyt/ dancende synen vader dat hijt van
 het verstant der wijzen ende geleerden verborghen hielt/ en
 den cleynen ende eenuoudighen gheopenbaert hadde. Doe
 begonnen sy te lachen/ ende my te bespotten. Daer en tus
 schen began de heerliche man de onder amptman/ sprekens
 de niet des Coninc/ Discutuer/ by zijn gheloof te sweeren/
 so hebbe ick hem ghestraft ende vermaent/ dat de ghene die
 my geleert hadde/ datmen niet sweeren en sal/ dat die selfde
 my geleert hadde/ dat het ghene dat ick belect en voorsont/
 zijn heylsich ende ontleet woordt is. Doe werdt hy wat bes
 schaemt/ ende seyde dat hy daer wel in gemist ende gheual
 len mocht hebben.

Des Coninc Procuruer seyde my / dat ick pimmers niet
 en conde loochenen/ dat Sint Jan te Ephestien misse ghe
 daen hadde. Ende als ick hem vraechde waer hy dat beschre
 uen vant? oft in het Euangelie stont? sweech hy ende en
 gaf my geen antwoort/ dan dat hy my een onwtende bees
 ste noemde. Ick seyde hem/ dat ick dat ick wel liden mocht
 te dat ick sulcr ware/ ghelijck hy my achtete: maer dat ick
 nochtans Christus kende/ die hem onbekent was/ ende dat
 wy also haer groote onwtetheyt ende meer dan beestelic
 he sotheyt mercken konden.

Doort so veel alst de menschen aengaet/ soo meynen wy
 moigen God tot een sacrificie opghesoffert te worden/ en te
 verrighen de croone der ewigher glorien/ ende dat es deel
 dat ons eer de werelt ghemaect wert/ bereyt was. Daer wy
 seer in verblift ende verhuert zijn/ biddende den alder ge
 nadichsten God dat dese onse offerhande hem aenghenaem
 ende een goede ruercke sy: ghelijck wy hopen ende betrou
 wen dattet oock zijn sal. Want wy gheuzelen ende bevin
 den zijn hulpe ende cracht in ons so veel te stercker/ als het
 eynde onser baghen meer schijnt te ghenaken: Het eynde/
 segghe ick/ van die verderflich leuen/ dat vol aller ellendic
 heyt is: daer wy niet anders in mercken en connen/ dan een
 hoe ellen: groote verwoestinghemiet anders hebben/ dan een oorsake
 digh datdes van veel weenens/ ende grooter verschickelijcheyts/ om de
 menschen alder grouwelijste lasteringen/ die tegen de godlike mate
 leuen is. stept gheworpen worden. Want op de seue syde sien wy de
 open

openbaer vbanden der Christelijcker gemeenten/die de self-
de gemeente openlijck en met geweld aenuechten/ den kin-
deren Gods vervolgen/westortende het onnosfel bloet / en
daer alleen op toe legghen datse dat erfgoet Jesu Christi
verwoesten en gantschelijck vernielen souden. Op de ander
zijde zijn ander vbanden die niet min schadelijck en zijn/die
sonder die gemeente zijn/ongeregelde en ongebonden men-
schen/die haer seluen tegen de getrouwe dienaers des god-
lijcken woorts verheffen / en niet anders en arbeeyden dan
om den gantschen rucht der kerckē onder de voeten te bren-
gen/ende de geheele Keligie en de wiesse Gods wech te ne-
men. Daer en bouen zijnder noch andere/die in haer heyne
lijcke vergaderinghen het oncrjpt ende boose leeringhen
saeren/daer sy de eenuoudige ende ongeleerde leden door
verdermen. Och ellendige menschen/die noch so onuerstan-
dich zijn/dat wy dit groote quaet niet en mercken / dwelck
ons veel meerder ende grooter oorfsake tot suchten en wee-
nen zijn soude / dan alle het verdriet dat ons de menschen
moghen aendoen:welck by de lasteringhe des goddelijcken
naems gheleken/gantsch licht te achten is.

Soo behoorde ons dat dan/broeders/ seer te verootmoes-
digen/dat wy weten/dat ons dit van den ghenadigen Godt
opghelēpt wort/om dat wy vermaent / vaderlijck van hem
gerascht/verbetert/beproeft/ende in gheduldicheyt gheoes-
fent souden worden. Want als S. Jacob seyt/wy moeten
voor groote vwecht achten als wy in verscheyden becorin-
ghen vallen/wetende dat de beproeuvinghe onses gheloofs
door lijdt saemhsyt geschiet/ Maer lydt saemheyt moet een
volmaect werck hebben/op dat wy volmaect/gantsch/ende
sonder ghebrek zijn. Ende wy en moghen ghewisselijck in
het rijcke Gods niet comen/dan alleen door dien wech / die
ons van Christo Jesu gewesen is. Die is nauwe en schierp/
daerinnen niet grooter moeyte ende verdriet ouer comen
moet. Als dit nu beteghent/ so moghen wy seker weten dat
wy den godspenninck onser verkiefsinghe hebben / dat wy
kinderen Gods zijn/ende nu int hoek des leuens gheschre-
uen zijn. Ten ware pimmers niet billick ofte recht / dat de
dienster wel ontfanghen soude worden/daer zijn Heere be-
spot/bespogghen/met vuy sten gheslagghen/ende alle schande
aenghebaen wort.

So moeten wy dan/wissen wy met Christo leuen/met hē. Tim. 2.
oock lijden/ende bitterlijck weenen/ also de werelt verbljdet Joan. 16.

Ma. 2. 119

Joan 16. 1.

is. Ware dese ghesaltenisse des leuens sal ghaensich weratte
 dert worden/so dat haer godloosen lachinghe is een ewich
 hantlen ende clagen en knerstinghe der tanden veranderd sal
 worden: ende wy/dan alle benauchtpeyt ende verdriet verlost/
 sullen den ewigen troost ende blyschap genieten. Waerom
 mijn alderlieffte broeder / verhuucht en verblift v met ons/
 dat de genadighe God onse herten alsoo verstrekt heeft/dat
 wy dien dach/die so geluckelichlick ende wenschelijc is/mee
 grooter blyschap verwachten/in welke wy hopen ende ge
 loouen/dat wy door onsen doot Gods suicken eere sullen
 beuyfen als wy behooren: dat hy ons soch sodanigē stants
 uafscheydt sal verleenen / door welke wy tot den laetsten
 droppel bloets toe / de supuere belijdenisse onses gheloofs
 sullen hoor: staen: soo dat het rijck ons Heeren Jesu Christi
 vermeerderd worde/ende des Satrans ende zijns stadthou
 ders des Wtichijsts vermindert ende omme geworpe wor
 de: ende dat de kercke die wy so bedome ende verwoest sien
 ligghen/in eenen beteren stant opghericht worde. Van dese
 dinghen sien wy nu een beginsel in onsen vanden: welke
 als sy met gheenderhande verwoetheydt ons connen doen
 swijghen / soo vlien sy tot sulcken lasteringhe/dat sy de al
 derheplichste leeringhe onses Heeren Jesu Christi verwoe
 pen. Ghelijck als de ekenidighe mensche des Coninx on
 derampt in / welke ghisteren braghende van een vrouwen
 des heeren Cōpi dien kinscheit / en hoeft hem niet gheueest
 dese schandelijcke lasterwoorden te spreken / Veruloecht
 in de God van die wet: jijn. Ick bidde den barmhertigen
 God/dat hy zijns genadich sy: ende alsoo met synen gheest
 verlichte / dat die arme mensche tot een warachtich beken
 zyn der sonden ghebracht worde.

Want dan nu de tijt mīnder ontbindinge is nakende/so
 segghe ick v (als wt desen leuen scheidende) adieu: bidden
 de God dat hy v altyt in den dienst zijns godlijcken naems
 behoude ende beware. Mīn broeders beuelen haer seluen
 tot uwen ende der gantscher genieynten ghebeden/so verrs
 als sy noch in dit leuen jijn/ als dese brieuen tot v gebracht
 worden. De ghenade ons Heeren Jesu Christi sy met v al
 len. Op desen vpbach den xxv. Augusti.

W alderlieffte broeder Andonys
 van Marsac.

Binnen luttel daghen daer na/ is Marfacus met syn
 broef/ ende Stephanus de Timmerman (die te Gen-
 nabe/aen de riviere de Tige ghe-naemt/ geboren is/
 een man die seer uwerich van herten/ ende seer wel
 int woort Gods gheleert was) te Lyons alle dyn ter doot
 verpordeelt gheweest/ datmense leuendich soude verbran-
 den. De Rechters als sy dit vonnis ghesproken hadden/ syn
 bouen maten seer verwondert gheworden/ als sy sagen dat
 dese dyn Martelaren niet alleen den aensfaenden doot niet
 en vreesden: maer datse Godt met alder herten dankten
 ende presen/ dat sy van hem weerdtich gheacht waren voor
 synen alderheylighe Raem te lyden: so datse eenen Psalm
 begonnen te singhen/ als sy wt de Rechtersamer ghynghen.
 Welck de onder Nymman niet en heeft connen lyden:
 maer hy heeft die heylighe blyschap ende vrolyckheyde die
 sy in den Heere hadden/ willen verhinderen/ ende heeft met
 grooter toornicheyt beuolen/ datmense soude doen swygen:
 ende wegaende seyde hy/ sullen dese verworpen ende on-
 nutte menschen haerseluen teghen sodanighen heyligheyt
 des rijcks verheffen? Daer na voechde Marfacus hem sel-
 uen in eenen hoek/ ende heeft Godt daer beghinnen te bid-
 den. Ende als hem een van den Scharianten verhinderen
 woude/ seyde Stephanus/ Is rechte datmen ons nu verhin-
 deren sal onsen Godt aen te roepen en te bidden? Met dese
 woorden sweech de Diender ende ghinch wech.

Teuendich
te branden.

Maer eer datse wt den kercker ghebracht werden om ter
 doot te brenghen/ heeftmen de ander twee/ namelijk Ludo-
 wicks broef/ ende Stephanus de Timmerman/ voghelyck
 eenen bast om den hals ghebaen. Maer als Ludowick ooc
 een verwachte/ ende sach dat hem gheen gheghenen wer-
 want de Rechters acht ghenomen hadden daer op/ dat hy
 van des Conincs verordende Ridders gheweest hadde:
 So heeft hy voort de onder Nymman ende de ander Over-
 hept met luyder stemmen gheuwaecht/ oft synder Broeders
 ende medeghesellen sake een ander was/ dan de sone: ende
 tot dusdanighe woorden bade hy noch/ ende seyde/ Och/ en
 wilt my doch den halshant het trecken van sulcken heylighe-
 den. Eiden niet onthoudē. Doe seyde de onder Nymman/
 want ikke also begheert/ gheeft hem ooch eenen bast/ gelyck
 den anderen. Also dat ghedaen was/ synse ghebracht tot de
 plaetse daer mense verbranden soude/ verghefelych met
 vier grau. Mojiken/ ende een groote meniche van Schar-

Eenen bast
om de hals

ianten/die al tsamen den waghen omringheliden / op dat se dese dy Martelaren verhinderen souden tot den volcke te spreken. Als sy nu daer gecomen ware/synse haestelick aen den pale ghebanden/ en mer drooghe wutsaerts omme ghelepr. Dewyle dat de Hencker het vper aenstach/ songhen sy den loffanck des ouden Simons: Nu laet Heere dynen knecht/na dynen woorde in vreden/etc. So is dan het vper aenghegaen / ende heeft haer verstickt/ ende haer lichamen verbiant. Welck gheschiet is int Jaer M. D. ende 133.

Matheus Dymonet.

Matheus Dymonet van de dipe broeders ghenamt/ een coopman van Ypons gheboien: in zyn onweteneheyt leydde hy zyn leuen in alle begheerlijckheyde ende wellusticheyt des werelts/ alle maticheyt ende

Een vpart
des waer-
hepts.

Christelijcke Godtsalicheyt besijden stellende ende verworpende. In dusdanigen leuen hadde hi sulcken grouwel van den woorde Godts ende der Godtvruchticheyt/ dat hy den genen die te Ypons om den Naem Gods aen te roepen/haer vergaderinghen hielden/ nydichlijck ende listichlijck waer nam. Maer na dat hy tot de kennisse des Euangeliums/ door de oueruloedighe barmherticheyt Gods ghecomen is/ heeft hy terstont wonderlijcke vruchten van zynder bekeeringhe bewesen. Want in corten tyden na dat hem de Heere zyn ghenade geopenbaert hadde/ heeftmen hem te spnen hupse gheuangen/ ende de redemen zyns geloofs van hem begheert: welcke hy seer wijmoedichlijck sonder eenige ghesweepstheyt ghedaen ende beleden heeft: welck hy oock voor den Rechters na dat hy gheuangen was/ stantuaestelijck voorighestaen ende beschermt heeft. Ende het is gheschiet ghelijck hy self namaels beschreuen heeft / op dese nauolghender wyse ende maniere.

Des Maendaechs den neghenden dach Januarij/ int Jaer M. D. ende Vijf. als ick te mynen hupse was vpor des Coninc onderstadthouder/ ende Guatheus den Officiael: ende sy mijn boeck onderforchten/ daer sy niet onder en vonden dat sy machten straffen/ behaluen een cleyn boecken van gheestelijcke Liedkens: doen were ick van den Officiael gheuraecht van mijn ghelouue. Welcke als hy van my verworpen was/ als die gheen Rechter ouer my en was/ heeft hy den onderstadthouder ghebeden/ dat hy my soude ondervrageu. Zoo heeft hy my verwaent/

maent/na dien dat ick een Christus was/dat ick behoorde re-
denen myns gheloofs te gheuen: dwelek ick sonder vertoe-
uen ghedaen hebbe/ghelick alst volcht.

Als sy my nu gheuraecht hadden wt wat Parochie dat Hct aens-
ick was: so vraechden sy daer na/ oft ick gheloofde datmen bidden der
de Maecht Maria ende de Heplighen behoort aen te toe: Hepligen.
pen: en of sy ons Advocaten zijn: Daer ick op gheantwoort
hebbe/dat de Maecht Maria de alder salichste der vrouwe
was: ende dat alle de Heplighen salich waren /welcke ons
den warachtighen wech des leuens verthoont hebben: Soo
moeten wy dan haer na volghen: maer dat wy gheen ander
Doo: sprake ofte Advocaet behoorden te hebben/dan alleen
Christum den rechtuercdighen.

Van hen oock geuraecht zijnde/oster een Wagerper wao/ Van het
daer haer sielen na dit leuen gherepnycht worden: hebbe ick Wagerper.
gheantwoort / dat Iesus Christus door hemseluen ons een
volmacte repnynghe aller onser sonden ghemaect heeft:
ende datmen gheen andere en behoorde te soecken.

Geuraecht zijnde sfinen alle onse sonden te minsten eens Van de
des Jaers de Priester biechte moeste: hebbe ick geantwoort Van de
dat wy niet alleen eens staers/maer ooc alle dage voor God Siechte.
ende den menschen moeten bekennen dat wy sondaers sijn.

Na dese antwoordinge beual de onder Stadthouder/dat Opmonet
ick hem tot sijn huys toe volghen soude. Als ick daer quam/ wordt ghes-
ende sach dat ick door sijn beuel inden kercker moeste gaen/ vanghen.
hebbe ick van hem gheuraecht / oft hy eenich beuel/ elachte
ofte beschuldunge tegen my hadde: Daer hy op geantwoort
heeft/dat hy des anderen daechs met my spreken soude.

Des maendaechs/welch den twelfden des Maents was/
sijn in de geuanckenisse ghecomen de Official Primatius
genaemt/de Official Guatherius/de kettermeester Orus/
ende etliche andere haers ghelike/ die my hebben willen
onderuraghe: en bysonder Orus/welcke op dat hy met de
macht van sijnder officie te meer soude moghen aenuallen/
sepde hy/dat hy van den Coninck en van den Paus ketter-
meester gheselt was/ Welcken ick met den anderen geant-
woort hebbe/dat sy gheen recht ofte actie op my en hadden:
ende hoewel dat sy my vrechden in den San te doen/ so
en hebbe ickse nochtas noyt voor Rechters willen bekennen
en ontfangen/maer ick hebbe my alstijts op den onderstade-
houder beroepen: berept zijnde hem van mijn ghelooue te
antwoorden/also hy my vraghen woude. Soo hebben sy my
(want

M. D. Lijf (want sy niet anders en vermochten) in een duffere diene kercker willen worpē: maer ick vermaende den Oeurwachter dat hy sien soude wat hy deve.

Des vijftdaechs den twintichsten des Maents is de onder Stadhouder met den Officiael Guachterio / ende met den Kertermeeffer ende andere die my wonden onderuraghen/ gecomen. Maer ick hebbe se gantschelijck als Rechters verwoyden/ende my keerende tot den onder Stadhouder/hebbe ick hem gheuracht (als voien behoont is) van des Conincs beuel/wat clachte ende beschuldighen dat my opghelicht wort: hebbe oock begheert te weten wie mijn beschuldighen ofte woeghen was: ende van dat ick gheuangen/ende in den kercker gheworpen was/ appellerde ick / ende als ick hier van al tsamen acta ofte schriftelijck bewijs begheerde: seide hy/ dat hijt beschicken soude/maer als hy na veel woorden gheseyt hadde / dat hy hier gecomen was om te betuyghen dat de Kertermeeffer ende de andere van den Contack gheselt waren / welcken ick van mijn ghelooue soude moeten antwoorden.

Gheuracht zijnde wederom/ hebbe ick gheseyt / dat ick gheloofde al het ghene / dat de heylighe ghemeyne kercke met warachtighen ghelooue aennam: so dat ick gheloofde in Godt den Almachtighen Vader / des Hemels ende der Merden Schepper: ende oock in Iesum Christum synen eenighen Zone onsen Heere/ ontfanghen van den heylighen Gheest/ geboren wt maecht de Maria/ert. Dat ick oock geloofde in den heylighen Gheest / een heylighe alghemeyne kercke der heylighen ghemeynschap/ etc. Doen wonden sy dat ick segghen soude/ de Roomsche kercke. Daer ick op seide: Ist niet ghenoech/ dat ick segghe de alghemeyne kercke/ dat ick van gheen ander kercke en verhael/die ick niet en bekenne? Daer na hebben sy my gheuracht / wat ghemeynschap der heylighen dat ick verstont? Daer ick op antwoorde/ Die ghemeynschap van allen Gheloonighen / die vereenicht door den geloone/also in Iesu Christo een lijf maken/ als Paulus seyt/ Den drinckbeker der segheninghen ist niet des lichaems Iesu Christi gemeynschap? Wy zijn doch vele een lijf/also wy eens broots deelachtich zijn.

Des Heere auontmael
 is eē geestelike mael
 tyt. Joā. 6.

Van daer zijn sy tot het eren des vletschs ende bloets des Heeren gecomen: waer af gheuracht zijnde/ hebbe ick gheseyt/ dattet gheestelijck was/ ghelick hy self seyt/ dat hy het broot des leuens is / dat van den Hemel weder daelt:

die tot hem coemt / die en sal niet hongheren noch dorsten / dat is / die in hem ghelooft. Het broot dat hy gheuen soude / is zyn vleesch / dat hy voor des Werelts leuen soude ouerleueren. Daer en bouen dat zyn vleesch de warachtighe spijse is / ende zyn bloet een warachtighen dranch / die zyn vleesch eet / ende zyn bloet drinct / die blijft in Christo / ende Christus in hem. Dit selfde verclaren oock de woorden Christi / daer hy het Nuontmael mede inselt / welke van den Euangelisten verhaelt worden. Dese bewijfen dat het ghebruick des Nuontmaels gheestelyck is / dwelck tot de salighe vermakinge ende voedinghe der sielen / ende tot hertelycker dancseggginghe dienende is.

Ghelooft ghy dan niet / seydense / dat het lichaem en bloet Jesu Christi int broot is : ende na dat het de Priester geconsecreert heeft / dat hy daer warachtichlyck ende als op een seker plaets is? Het broodt / seyde ick / ende de wijn / op ons ghegheuen als tecken en Sodypenningen / tot behulp onser cranckheyt : ende men behoort onse herren op dese elementen diemen sien mach / niet te houden : maer op te richten ten Hemelwaerts / daer Christus op gheclommen is / en zyn lichaem met alder heerlijcheyt verciert / mede genomē heeft : van daer hy ooc niet en sal wederkeeren tot ons / voor dat hi sal comen om te ordeelen den leuendighen en den dooden.

Of het lichaem Christi in het broot is.

Wat gelooft ghy van de Masse? seydense / Ick loochene / seyde ick / datse van Christo ingheselt is / oft datter ons enighe offerhande ofte sacrificium meer achter ghelaten is / na dat Christus het spne volbracht heeft / door het welke alleen / hy alle andere offerhanden te niete ghebaen heeft. Ende in de heylighe Schrifture en wort niet vermaent van eenighe Masse : maer die sulchs noch doen / die cruyeyghen wederom (so veel als in haer is) den Sone Gods.

Van de Masse.

Ghelooft ghy oock niet / seydense / dat de Paus het hooft der kercken is / die Afsaten gheuen mach? Ick en kenne den Paus niet / seyde ick / ende en houde ofte en bekenne gheen ander Hooft der kercken dan Jesum Christum / daer alle ghelouighe leden van zyn.

Van den Paus.

Daer na als sy veel ander dinghen met my ghesproken hadden / hebben sy ghewilt / dat ick onderteekenen soude het ghene dat ick haer gheantwoort hadde : dwelck ick ghebaen hebbe / na dat sy my alle vrighen ende andrwoorden woorgelesen hadden. Hoewel datse dis niet en seureuen / gelyck ickse gheseyt hadde.

M. D. Lij. Des saterdaechs den eenentwintichste dach des maents/
 zyn wederom tot my ghecomen de Ouderstadthouder / de
 Officiael/ ende de Kerckermeester / wt sulcken voornemen
 ende meyninghe dat sy my noch voorder waghden souden.
 Van welcken ick begheert hebbe dat sy my de articulen in
 gheschripte souden gheuen/daer sy mijn ghelooue van wou-
 den weten/ende my tijdt gauen om daer op te moghen ant-
 woorden. Dat en hebben sy my noyt willen doen. Dit heb-
 be ick daerom van haer begheert/ om dat sy my verhinder-
 den / als ick de redenen mijns gheloofs woude verclaren/
 ende seyden dat ick prediken woude:daer sy nochtans qua-
 lyk schreuen/het ghene dat van my gheseyt wert.

Als Matheus Dymonet albus in de gheuanckenisse
 lach / ende dickmaels van de vanden des Euange-
 liums aengheuochten werdt/ so heest hy oock eenen
 sonderlinghen strijt ghehadt met de cranckheyt zijns
 vleeschs: daer en bouen oock van zyn ouders ende vrien-
 den/ die gheen kennisse des waerheyds en hadden/ welke
 de Dupuel heerlyck tot zyn instrumenten ghebruycet heeft/
 om te beschutten den val des Antichrists zyn vlycks Stad-
 houders. Want sy en hebben niet achter ghelaten om hem
 te beweghen/ende van zyn heylighe beroepinghe af te kee-
 ren ende te verhinderen. Op de een zijde stelden sy hem
 voor de grouwelijcke tormenten/ende oock den schandelij-
 ken doot: op de ander zijde zijnder ouders schande/oneere/
 ende quaden faem. Daer en bouen de groote droeffenisse
 zijns moeders/die sy seyden/dat door rouwe ende weemoes-
 dicheydt sterf: ende veel ander dirighen/die hem seer swaer
 ende pijnlyck souden gheweest hebben/hadde de almachtighe
 ende barmhertighe Godt hem niet versteret door synen
 Sheest/ende hem gheleert (ghelyck hy beleedt) dat hy moe-
 der/huyfsvrouwe/weders ende susters/ Ja oock sijn epgen
 leuen verlaten moest / om den alderbesten leydtzman Chris-
 tum Iesum te volghen / ende zyn saken te verantwoorden
 ende te beschermen.

Als hem nu noch ouders noch vrienden / noch oock de
 Rechters van den vassen gront een des waerheyts niet en
 condon beweghen/is hy veroordeelt gheworden/ ende heest
 de sentencie des doots ontfanghen/ende is wighueuert des
 Saterdaechs den xv. dach des Maents Julij / int Jaer ons
 eenighen Salichmakers Jesu Christi **M. D. Lij.** Als hy op

De liffe-
 heydt der
 Papisten/
 om te doen
 versaken.

Matth. 19.

de plaetse gheromen was/daermen hem ombriengen soude/ heeft hy tot den volcke veel ghesproken/ende by sonder verclaert den schandelijcken ende ongodlijcken misbrueck der Missen ende des Wagheppers: ende het volck heeft hem stille / sonder eenich beroerte ofte verhinderinge vlijtichlijck ghehoort. Daer na is hy met volijcker ghemoeten opere ghegaen/ende den Heere aenroepende totten laetsten toe/heeft hy also hem sijn siele opghegheuen.

Nicolaus Nallus.

Nicolaus Nallus/wt Mans ofte der Cenomannen ghebooren/een schoenmakers gheselle/als hy te Parijs etlijcke packen met boecken ghebracht hadde/ die van de heplige Schijfure handelden/is hy des Dingsdaechs den xiiij. dach Februarij aldaer gheuanghen geworden. Als hy nu de supuer leeringhe des Euangeliums beleden hadde/is hy daer na met swaren tormenten in den kercker ghepynicht geworden/om dat hyse soude noemen/ die hy wist dat der selfder leeringhe guastich waren. Maer hoe dat hy ghepynicht werdt / hoe dickwils zyn tormenten vernieut werden/ Ja tot dat hy van zyn leden geret wert/ heeft hy alstijt met een sonderlinghe cracht ende sterckheyt des gheloofs stantuaastich ghebleuen/ en niemant ghenoecht ofte beschuldicht.

Ten laetsten heeft hy zyn vonnis ontfanghen / dat hy op Malberts strate leuendich verbrandt soude worden. Ceren hem wt de gheuanckenisse bracht om ter doot te voeren/hebben sy hem een dweers hout in synen mont ghebonden/en so harde achter aen zyn necke vast gemaect met touwen/dat wt zyn mont aen allen canten het bloet ontspranc/en zyn aensicht afgrijfelyck ende leelijck schein. Hy is deerste gheweest die binnen Parijs sodanighen wreechtheyt gheleden heeft. Maer dese vrome Martelaer ende ghetuyghe Jesu Christi/hoe wel dat hem zynen mondt aldus ghestopt was/ en heeft hy noyt afgehouden nochtans met allen manieren/teckenken/ ende door het opstaen zinder ooghen ten Hemelwaert/te bewyfsen en te betuygen zyn hope/ stantuaasticheyt ende grootmoedicheyt die hy hadde: also dat/ doen hy by het Gasthuys / datmen ghemeenlyck het Godshuys noemt/quam/en int voorby gaen ghedwonghen werdt een beelt van Maria eere te bewyfsen/ en heeft hy dat geenfins Seelbt te willen doe. Maer doe hem de Scherplichter ondersuttede/ceren.

ende

De Hiffozien

M. D. Vijf ende hem holf met zijn handen/so heeft hy hemfeliten (hoo wel dat hy luttel crachts hadde/ende gantsch van zijn ledert was)met een moet omme ghekeert / ende spnen rugghe tot den beelde ghewent. Als dit het volck sach/dat sonderlinge in die Stadt tot groote superflicie ghenegen is/ist also daer door beroert gheworden/ dat sy qualfck van hem / hoewel dat hy nu ter doot wtgheuoert wert/ haer handen bedwingen konden.

**Der Pape-
sten wreet-
hept.**

Als hy nu ter verordender plaetsen quam/soo heeftmen hem seer wreedelick gehandelt. Want eer datmen hem aenbont/op datmen hem om hooge soude trecken/soo wert zijn lichaem met vet besmeert/ende buspoeder daer op gestroopt: also dat doe het vper ontfeken was/ende de vlamme in het stroom quam/ het vel zijns lichaems ende de huyt alleen met grooter pijnen ontfeken ende ghebladert is gheweest/maer den biant en heeft de binnenste leden niet gheraect. In dese groote pijnē heeft hem de almachtighe Godt een sonderlijcken troost ende behulp ghedaen/so dat hy hem die ghenade verleent heeft / dat hy synen heylighen Naem met luyder ende claerder stemmen noch int midden des vpers aenghe- roepen heeft. Want die touwen ende zeelen zijn in stukken ghebrant/soo dat het hout wt synen mondt viel/recht eer hy synen gheest gaf. Zoo is hy in volstandighen ghelooue van deser Wereldt ghescheyden / Int Jaer ons Heeren **M. CCCC. LXXX.**

Anthonius de Grootē.

Anthonius de Grootē te Orleans ghebooren/int geberch- te van Aruernien / die bracht de tijdinghe van dat de voozghensende broeders gheuāghen waren/ aen de Ghemeynte van Geneuen: ende oock van etlijcke andere/ die op den selfden tijdt om des Euangelliums wille te Parijs gheuāghen waren/op dat hy voor een pghelijcken het ghemeyn ghebet der kercken soude vercrighen.

Wepnich tijts daerna als hy om eenige zijne saken wille wederom in Franckrijck reysde/is hy te Bourges ghevan- ghen/verraden van sommighe Pāpen / die hem in de han- den des Officiaels gheleuert hebben/dye men na dat hy te Bourges in de Stadt ghecomen was/ den vijft. dach in Martio/int Jaer **M. D. LXXX.** Sommighe daghen daer na is hy van den Werelckelicken Ghechter wt des Officiaels handen ontnomen/ ende daer na te Parijs gheuoert. Daer heeft

heeft hy een schoone belijdenisse zyns ghelodfs ghebaen / en stantuaftelyck daer by ghebleuen. In den kercker heeft hy seer veel tormenten / schande ende verdriet gheleden: maer hy heeft al tsamen met grooter vromichepdt ende met onwanckelbaerder ghemoet gheleden ende verdraghen. Ten laetsten heeft hy de sentencie des doodts ontfanghen / ende is veroordeelt datmen hem eerst te tonge soude af snyden: De tonghe ende daer na leuendich verbanden in Malberts strate. So wigesnede, is de vrome Martelaer om de ghetuyghenisse des Enangelischer waerhepts / na het ghewesen vonnis verbrandt ghe worden in grooter stantuaftichepdt des gheloofs / den rijchdach Junij / int Jaer ons eenighen Salichmakers Jesu Christi / M. CCCC. LXX.

Stenen le Roy / ende Peter Dinocheau.

Steuen le Roy / gheboren wt een Dorp in Beausse / genaemt Cauffours / twee mylen van der stede van Chartres: na dat hem de Heere kënisse zyns woorts ghegheuen hadde / ghinck hy te Straesburch woonen / om met meerder vryheyt Gods woort te moghen hooren / ende de heylighe Sacramenten onuerualsch te mogen ghebruycken. Soo heeft hy hem gheuoecht aldaer tot de Francosche kerckie.

Een wyl tijts daer na / vertrack hy wederom in zyn lant / ende woonde tot Sanct George / dwelck is een Parochie by Cauffours / daer bediende hy het officie van Notarius: ende hadde met hem eenen Peter Dinocheau ghenamt / die hem als Clerck dicnde. Dese Dinocheau hadde tot anderen tijden te Seneuin ghewoont / ende hadde seer toegenomen in de kennisse des waerhepts / ende was daer in seer vperlich / onderwysende den onwetenden / straffende de blasphemers. Dese twee vrome Godsalighe mannen en waren niet langhe by malcanderen / oft sy waren als Lutheranen gheacht ende beschuldicht. In de Maent van December int Jaer M. D. LXX. werden sy ghevanghen van den Provoost / ende ghesonden in der Stadt van Chartres in de gheuackenisse des Bisshops. Als sy aldaer van haer ghelooue onderuraecht worden / hebben sy daer clare ghetuyghenisse van ghegheuen. Dinocheau heeft zyn saken in gheschifte bedinghet / dwelck wy hier eensdeels (als wt het midden des vpers bewaert) sullen by schryuen. Want de Papisen hebben dat ghebruyck / datse het Procees ende de handelinge

De Historien

M. D. Vijf ghen met den Christenen verbranden/ op dat nemandt na-
maels haer ongherechtigheyt ende der Martelaren onnoo-
selheyt soude merken.

Tgelooude **Van Godt.** Dat is dan dat wt der vlammen bewaert is. **Sheur**aechte
zijnde wat ick gheloofde? **Hebbe** ick gheandwoort/ dat ick
vasselyck gheloofde/ datter eenen Godt is in den Hemel/ le-
uende/ onsterfelyck/ ende onstentelyck/ in drie Personen een
eenich ende onuerscheyden God: namelyck/ God de Vader/
beginfel sonder eynde/ autheur/ Schepper en Regeerder al-
ler dinghen/ die Hemel ende Aerde ghemaect heeft/ ende al
datter in is/ so wel de Hemelsche creaturen als de Aertsche
dat is/ alle creaueren en dieren die daer sijn: welcke hy leyt
ende houdt onder sijn subiectie/ altyt de selfde geneerende
door syne hant: ende daer en is niet ghemaect sonder synen
wille. Hy sendt den reghen ende schoon weder/ vruchtbaer-
heyt ende onvruchtbaerheyt/ winden ende donder/ blyscap
ende onweder/ ghesontheyt ende onghesontheyt/ ende door
sijn groote voorsienicheydt regeert/ onderhoudt ende voedt
hy de gantsche Werelt/ ende doetet al na sijn behaghen. Hy
heeft de upanden in sijn macht: welcke hy also leyt door sijn
wijsheyt/ dat se haer niet connen keeren ofte wenden/ ren yn
door sijn toelatinge en beuel. Sijn gheboden moeten sy vol-
bringhen/ soek reghen haren wille/ danck ende voornemen.
Daerom moeten wy wel bekennen/ belijden ende groot
maken desen grooten Godt/ als onsen Beschermer ende Re-
geerder. Ende den Hane/ die sijn wijsheyt/ goetheyt ende
gherechtigheyt is/ ende onse eenighe Salichmaker **Iesus**
Christus. Ende de heylighe Gheest/ die daer is de macht en
cracht Gods/ ghestout ouer alle creaturen. Dese drie reside-
ren nochtans al in een. Den naem **Iesus** was ingheset van
den Enghel. **Iesus** is de Salichmaker: ende **Christus** de
Ghesalfde/ ontfanghen van den heylighen Gheest/ om te
bewyssen dat hy ghesonden was van Godt om de syne sa-
lich te maken. Hy heeft vleesch aenghenomen in den buick
eender **Maghet** **Martha** ghenaemt/ onbesmet/ een vercoeren
vat/ van haer eygen substancie/ om te wesen het zaet van **Da-**
uid/ ghelyck **S. Matheus** 1. ende **Lucas** 3. betuygen. **Dwelck**
also door de wonderlycke cracht des heylighen Geests ghe-
schiet is. Ghelyck de Sonne het glas doorschijnt sonder te
breken: also is hy inghegaen in haer maechdelick lichaem
sonder verderffnisse/ ofte eenighe gemeynschap des mans.
Op dat hy de sonden van onsen eersten **Vader Adam** soude
ver-

Iesus.

ver-

versoenen. Dese Iesus Christus was verwesen (hoewel hy
 onschuldich beuonden was) by eenen rechter Pontius Pilatus
 ghenaeamt/ van den Joden gecruyscht/ draghende onsen
 vloeck op hem/ om ons te verlossen van den ewighen doot;
 ghestoruen/ ende oock begrauen/ om ons te bewijfen dat sy-
 nen doot warachtich was/ ende seer noodwendich/ sonder
 welcken wy ewich verloren gheweest hadden. Rederghe-
 daelt ter hellen/ om de Doouaders wt het geweld des Duy-
 nels te trecken/ daer wy alle door Adams onghhehoorsaem-
 heyt onder gheworpen waren. Ten derden daghe is hy ver-
 resen/ om ons te bewijfen dat wy sullen verrijfen vā het een-
 leuen int andere/ dwelck is het ewich leuen. Opgheclom-
 men ten Hemel/ betooghende dat hy was het eynde aller
 propheetien ende openbaringhen/ ende dattet niet meer van
 noode en was dat hy op de Werelt verkeerde. Daerwt heb-
 ben wy oock een groot profijt. Want ghelyck hy neder ghe-
 comeu is om ons te verlossen: so is hy opgheuaren/ om ons
 tot hem te trecken / om ons te bewijfen dat den wech door
 hem ons gheopent is: ende dat hy daer is voor het aenschyn
 Gods zijns Vaders/ om ons Aduocaet ende Voorsprake te
 zyn/ ghelyck Paulus betuyche. Hoo en is hy nochtans niet
 gheheel van ons / dan alleen met zyn lichamelijcke teghen-
 woordicheyt/ want hy wil by ons bliuen tot den eynde des
 Werelts. Matth. 18. Hy is gheseten ter rechter hant Gods
 zijns Vaders / om te bewijfen dat hy de heerlickheyde
 ouer hemel en aerde ontfangen heeft/ op dat hyt al regeren
 en onderhouden soude. Wat daer sal hy comen oordelen le-
 uende en doode/ dat is/ hy sal verschijnen wt den hemel ge-
 lijck hy opgheuaren is/ om zyn recht en vonnisse te houden.
 Dwelck ons een troost is: want wy seker zyn/ dat hy tot on-
 ser salicheyt verschijnen sal. Daerom sullē wy na dien dach
 verlangen en geen vreesse hebben/ om dat hy onse Aduocaet
 en voorsprake / self ons saken in de handt ghenomen heeft/
 om die te beschermen voor synē Vader in den grooten dach
 des oordeels. In desen Iesum Christum sette ic alleen mijn
 betrouwen ende hope/ bekennende dat van hem alle mijn
 salicheyde ende segheninghe is comende: verskert zijnde
 dat ick alder weldaden ende verdienste deelachtich zyn sal/
 die hy door zyn lijde ende doot verwouen heeft. Dese doet
 hy ons ontfanghen door synen heylighen Gheest. Dese
 verborgentheyt gelooue ick vastelijck / niet twijfelende de
 heylighe Gheest is ende woont in ons / om ons de crachten

De Historien

M. D. Lijf
Christelijcke
kercke.

Vergiffenisse
der
sonden.

De Heplij-
ghen te
bidden.

onnes Heeren Christi Jesu te doen ghenoeien/ende zyn ghe-
nade te doen bekennen. Ick ghelouue oock datter een Chri-
stelijcke kercke is/ welke is de gemeynchap der Ghelou-
ighen/die daer leuen na Gods ghebot ende ordinancien/wil-
ke kercke Iesus Christus heeft verlost ende gheheylt/ op
dat sy heelich soude zyn ende sonder vleck. Ephes. 5. Sy
is verstroyt ouer de gantsche Werelt/ daerom is sy Catho-
lick genoemt/dat is/alghemeyn:ende is in Christo Jesu ver-
eenicht/die het eenighe Hoofst van haer is. Want ghelijcker
maer een en is in de Werelt/die in een ghelouue ende wille
in Christo vereenicht is. Soo heeftse oock maer een Hoofst.
Ick ghelouue oock vergiffenisse der sonden/dat is/dat God
door zyn goetheyt ende ghenade vergheeft ende quist schelt
synen Ghelouighen/die van zynder kercken zyn/ alle haer
sonden/in den Naem zyns Soons Jesu Christi: soo datse
voor syn aenschyn niet ter verdoemenisse gherekent wor-
den. Daer na ghelouue ick de verriffenisse des vleeschs/ en-
de dat ewich leuen/om te bewyfen/dat onse salicheyt ende
blyfchap niet en is in dit leuen: maer dat wy souden leeren
dese Werelt doorlyden als Pelgrims: dat onse herten niet
rusten en souden in de goeden ende wellusten deser We-
relt: dat wy eenen moet grispende / sonden verwachten op
de toecoenst ons Heere Jesu Christ. Na dien dat my God
die ghenade ghedaen heeft/dat ick hem bekenne warach-
tich ende onsterflich te wesen/een Schepper aller dinghen/
die my na zyn ghelijckenisse ende beelde gheschayen heeft/
ende in dese Werelt ghefelt: so wil ick hem altyt in mijn-
der ghedaechten hebben / alle mijn betrouwen ende hope in
hem setten / hem vreesen / beminnen / dienen / onderdanich
zyn na mijn vermenighen/ghelijck sy gheboden heeft: in al-
len mynen noot ende handelinghen wil ick hem besoecken/
bekeunende dat van hem alleene alle goet coemt: van hem
wil ick alleen mijn salicheyt verwachten: tot hem mijn toe-
ulacht nemen/ende tot niemant anders.

Als sy ons vraechden oft de Hepligen indē hemel machte
hadden ons wt der noot te helpen: ende oft mense wel aen-
roepen ende bidden mocht/om onse voorspraken by God te
zyn om vergiffenisse der sonden te vercrighen? hebben wy
gheandruoot/dat mense eeren sal. Maer dat is haer eere/
datmen alleen God prijse/die haer als instrumenten zyn der
eeren ghebruyckt heeft: ende datmen haer na volghet/ daer
sy Christum in woorden ende werken gheuoelicht hebben.

Maer

Maer van haer aen te roepen ende te bidden als Advoca-
ten/daer en hebben wy in de gantsche Schuyt gheen getuy-
ghenisse af. Ende sy noch in de Wereldt; ynde/ predikende
het woord Gods/ en hebbe ons haer niet beuolen aen te bid-
den:maer hebben ons alleen tot Godt gewesen door Iesum
Christum onsen eenighen Middelaer ende Advocaet: om
datter niemant anders en is die alle eere en prijs toe coemt/
ende hy alleen een onderfoecker der herten is. Dit is de self-
de die gheseyt heeft / Ioan. 16. Voorwaer voorwaer segghe
ick u / al dat ghy den Vader in mynen Naem bidden sulc/
dat sal hy u gheuen. Ende 1. Timoth. 2. is gheseyt / dat wy
onsen Heere Iesum Christum hebben tot eenen Midde-
laer:ende door hem hebben wy enen toeganck tot den Va-
der. Die ijn betrouwen op een ander dan op Godt stelt/
ende int bidden eenen anderen Advocaet neemt/die dwaelt
seer/ende ijn ghelooue en is niet goet / wantet niet gheheel
op Godt en staet. Alsinen yemant bidt / dat is daerom dat-
men van hem hulp verwacht: soo draepense haer van den
rechten weghe/ende gaen verdost.

Geuraecht; ynde/oft ick niet en gheloofde/dat de Paus De Paus.
representeert ende Stadthouder Gods y/in de plaetse van
S. Peter ghestelt: seyde ick/dat sulchs valsch was: want hy
de wercken Christi niet en doet/noch oock S. Peters/welc-
ke hy gheensins en volcht.

Sherraecht/oft de Paus het hooft der Roomscher ker- Het Hooft
ken is? seyde ick/dat ick niet en wisse welck de Roomsche der kerckē.
kercke ware: ende dat ick gheen andere / dan alleen de Ca-
tholijckche / dat is / de alghemeyne kercke en kende / waer
van Iesus Christus het Hooft alleen is. Ephes. 1. welcke ee-
nen Naem bouen alle namen ontfangen heeft. Phil. 2. Ende
totten Ephes. 5. ende Coloss. 3. dat hy het Hooft der Enghe-
len ende aller Ghelooouighen is:ende noch Ephes. 2. dat het
fondament der kercken is de leeringhe der Apostelen ende
Prophten: ende totten Ephes. 5. dat Christus ijn kercke
ghecocht heeft ende gheheplicht/oy datse soude wesen heer-
lick ende sonder vleckē. Zoo wie hem seluen wt deser ker-
ken sreekt/daer Christus het Hooft is/ende hem stellet ou-
der de menschelijcke insettinghen / die van den Antichrist
rauen/ die en is van der kercken Godts niet / hy verworpt
de ghemeynschap der Christenen ende Ghelooouighen. Men-
gaende de macht van te binden en te ontbinden:het is Gods
woord/ dwelck de cracht heeft den menschen te treckē tot de
S b iij kennisse

De Historien

M. D. Iij. kennisse des Euangeliums / Die aldus gherocken zijn / ende gheloouen / die zijn ontbonden : die niet en gheloouen / die blijven ghebonden.

Wagepper. Gheuraecht / oft ick niet en gheloofde batter een Wagepper was / daer de sielen ghesupuert werden? Hebbe ick geseyt / dat ick geen ander supueringe en bekende / dan die daer gheschiet was door het dierbaer bloet Jesu Christi : welke volmaectelijck voor alle warachtighe gheloonighe voldoen heeft / en heeft niet op de helst ghedaen. Ende in der menschen macht heeft hy onse verlossinghe niet gestelt / die door haer handen ofte door haer werck soude gheschien: anders mochtmen seggen / dat wy door menschen / en niet door Christus verlost waren. De goede Godt heeft niet ten haluen gedaen: maer hy verlost tsamen van pijn ende schulde. Op dat punct maechde ick den Inquisiteur / oft het Wagepper voor de gheboorte Jesu Christi was? Waer op hy niet gheantwoort en heeft. En ick seyde / dat onse Heere seyt in zijn Euangelie: dat de wech seer breed is die ter Hellen leyt: ende dat dien seer nauwe is / die ter ewigher salicheyt leyt. Ende dat die ghelooft ende gheboopt is / salich sal zijn: en die niet en ghelooft / verdoemt: waer mede hy alleen twee wegghen bewijst. Also seyt Christus den Moordenaeer aen den cruyce niet het Wagepper / maer het Paradys toe.

Twee wegen.

Matth. 7. b

Het Misbroot.

Geuracht / ende oft het broot door de vijf woorden niet en wert het warachtich lichaem Christi / gelyct in zijns moeders lichaem gherust heeft? Hebbe ick gheantwoort / dat het broot en wijn in des Heeren Auontmael ghegeuen / zijn tot gedencteeckenē en getuygenissen des lijdens en doots Christi / om ons altyt vroom inden ghelooue te behouden: en dat hy niet en meynde / noch en sprac dat het broot voor ons gebroek ware / noch de wijn voor ons wtgefort: maer hy sprac van zijn lichaem en bloet / dweck ons het broot ende de wijn wt drucken ende representeren. Men moet oock niet op de verderfliche elementen letten: maer om de waerheyt te hebben / moeten wy onse ooghen ende herten ten Hemel opheffen / daer Christus ter rechter handt zijns Vaders sitter. De Schrifture berapcht ons menichmael / dat hy ten Hemel opgheuarē is / en niet eer neder dalen sal / voor dat hy coemt vordelen: hoewel wy onwilselijck weten / dat die des Heeren broot int Auontmael eten / door de gelooue Christus zy / en woone in haerder herte. Dwele Augustinus in zijn boec der Tractaten betuycht / segghende: Waerom bereyt ghy u mont

mont ende bydek? Geloof: en ghy hebt gheten. Een van de omfaccnders seyde / dat sulcks te verstaen was van de siecken/die het Sacrament niet ghebruwken en mochten. Ick antwoorde dat het te verstaen was van het ghelooue op de beloften Jesu Christi/welck ons Christum in ons doet ontfanghen:en dat Augustinus spreekt van den ghenen/die het broot en den wijn int Nuontmael ontfangen/ende niet van den siecken:oft de Paus Gregorius moet lieghen/diet alsoo wtleyt. Onse Heere Jesus Christus heeft dit heylige Nuontmael ingheselt om ons te verskeren/dat door de ghemeynschap zyn lichaems gherepresenteert ofte bewesen by den broode en wyne/onse sielen geusedt worden in de hope des ewighen leuens. En ghelyck het materiael broot de crache heeft ons lichaem te onderhouden: also onderhoudt zyn lichaem onse sielen/ dwelck ons geestelick voedt en leuendich maect. Ghelyck oock de wijn den menschen vroom maect/ versterckt ende verblijdt: also is oock zyn bloet onse sterckheyt/blisshap ende gheestelicke refectie onser sielen. Soo moeten wy het broot ende den wijn nemende/ op het gheestelicke acht hebben/ende niet op het lichamelicke ofte werderfliche:ende ghelouen dat Jesus Christus doot is voor onse sonden/ ende dat hy zyn bloet ghesfort heeft om ons te verlossen van der ewigher doot / ende het leuen te verweruen. Dat hy teekenen ende ghetupghenissen synen Ditsipulen gaf/was om hen te bewyssen/dat hy ghinc zyn lichaem ende bloet gheuen tot verghiffenisse der sonden van velen/ op dat sy niet twifelen en souden / oft de weldaden die hy door zyn lyden ende doot vercrighghen soude/ waren tot haeren profyte/op dat sy de vruchten en de cracht in haer mochten gheuoelen. Ende den middel van Christum Jesum in ons te ontfangen/en is niet alleenlick geloouen dat hy gestorouen en verresen is om te verlossen vander ewiger doot/ ende te vercrighghen dat gheestelick leuen:maer oock dat hy door synen heylighen Geest in ons woont/ende is met ons vereenicht. Ist dat wy sulcken ghelooue hebben/ so hebben wy ende zyn deelachtich aller genaden ende weldaden door dese vereeninghe: ghelyck hier hoost met de leden ghemeynschap heeft. In sulcken ghelooue moeten wy zyn lichaem eten/ ende zyn bloet drincken / als been van synen beenen/ ende vleesch van synen vleesche.

Dit is meest al het inhout van myne proesse. Het is wel waer/dat sy ondersocht en gheuwaecht hebben van anderen

De Historien

M. D. III puncten: maer daer en is niet af gheschreuen gheweest. Hier op hebben sy het vonnis ghewesen. Siet doch hoedantighen tyrannate. Noch doen sy de slechte Wereldt ghelouen/ dat wy quade propoosten teghen Godt ende zyn der kercker houden: maer het blyckt wel contrarie. Want sy zyn selue/ die de arme Wereldt in dwalinghe houden: die in den warrachtighen wech der salicheydt meynen te zyn/ maer het is verre van daer.

Dit is de belijdenisse die Peter Dinocbeau in de gheuanckenisse des Bisschops van Chartres ghedaen heeft. Steuen le Grop heeft oock een breede belijdenisse ghedaen: maer is niet gheschreuen. Hy maecte in de gheuanckenisse sommighe gheeselycke Bedekens van zyn ghelouue ende hope die hy hadde: ende oock van synen staet ende conditie / daer hem de Heere in verheuen hadde/ dat hy zyn ghetuyghe voor de menschen zyn soude. Soo verblifde ende verheuchde hy hem in den kercker/ louende ende prijsende de oneyndelike goetheydt Godts ouer hem.

Als sy om der belijdenisse des waerhepts nu verweisen waren/ende alle beyde verworpen de beloften ende toefegginghen des Bisschops/ die groote vlyticheyt dede om haer te doen wederroepen: so hebben sy van het vonnis des Bisschops geappelleert aen het Parliament van Parys. Welcke het voorghendoemde vonnis gheconfirmereert ende bevestight heeft: so dat sy beyde binnen corten tyden daer na ghe doodet zyn in de stede van Chartres / in den Jare ons Heeren **M. CCCC. IIII.**

Joannes Mollus/ende een Perusynsche Weuer.

Joannes Mollus wt Italien geboren / in de stad Mont Alcinai ghenaemt / onder de heerlichheydt van Senen / een baruseten Montick ofte Wimmerbroer / een wel gheleert man / heeft in Italien etlycke Jaren lanck in veel versheyden steden ende plaersen het Euangelium Jesu Christi puerlyck ende onbenleitelijck ghepredickt / met sulcken vlyticheydt ende toeloop des volcks / dat syne fame ouer gantsch Italien ruchtbaer wert.

Als nu dit den Paus en zyn kettermesters aengebracht wert/ende sy merckten dat des Paus ghewelt ende aensien
hoo

hoe langher hoe meer bespot/ende van veel menschen door **M. D. Tij**
 dusdanighe leeringhe veracht wert: hebben sy te samen bes-
 sloten ende alle vightricheyt daer toe gedaen om den goeden
 man te doen vanghen.

So hebben sy den Ouersten te Rauena/ (daer Mollius **Mollius**
 alsdan was) ende des Paus Legaten beuel ghegeuen dat sy **geuangen.**
 hem vangen/ ende met sommige gewapende mannen ghe-
 bonden/na scoonen schicken souden: dwelck also gheschiet
 is. Als hy nu te scoonen gebracht was / heefstmen hem ter-
 siont in de grouwelijke geuarchenisse des thorens Rome
 geworpen/ daer hy eelijcke maenden lanch ghelegen heeft.
 Binnen middelen tijden hebben des Paus Dienaers ende
 Kettermeesters alle neersicheyt gedaen om Mollium van
 de supere leeringe Jesu Christ ende der heylighen Apo-
 stelen af te bringhen: maer de Almachtighe eeuwighe God
 heeft hem betwaert ende niet toegelaten dat sy ihn waeten sou-
 den struyckelen. Als sy nu sagen dat sy hem mer gheender-
 hande maniere condou bewegen/ hebben sy ten laetsen be-
 sloten / datmen hem niet langher soude laten leuen/ maer
 men soude hem dooden.

Ine Jaer na der gheboorten Christi/ **M. D. Tij** op den
 vijftden dach Septembris heefstmen hem met veel anderen
 die om der Euangelischer waerhepts wille gheuangen wa-
 ren/ inden Tempel S. Maria de Minerua ghenaeemt/ ghe-
 bracht. Op dat sy daer alle opentlijck wederoepen/ oft le-
 uendich verbrant souden worden. Daer worden hooge stel-
 linghe gemaect/ welke met stoelen beset wert/ welke met
 goude ende costelijcke lakenen ouerdecht worden/ daer ses
 Cardinalen ende eelijcke Siffchoppen als Rechters der sa-
 ken op quamen sitten. So ihn oock dese geuangen en
 gebracht/ een yghelijck met een brandende kerse in haer
 handen. Doe hebben die andere alle te samen doot groote
 cranckmoedicheyt ende veruuerlijcheydt des doots/ weder-
 roepen/ nughenomen alleen Joannes Mollius / ende een
 Peruspanse Weuer. Als nu de orden tot Mollium quam
 dat hy oock soude wederoepen/ heeft hy begheert/ datmen
 hem spentlijck soude vergunnen te sprekē: dwelck hem
 toegelaten is. Soo heeft hy een Sermon begonnen/ daer
 hy met ernstijcke ende beweerlijcke woorden verhaelt en
 versterct heeft wat hy van alle die artikelen daer hy ala een
 ketter in beschuldicht was/ gheleert hadde. Als van der erf-
 sonde: van de rechtmeerdichmakinghe: van den ghelooue-
 dacht was.

De Historien

M. D. liij. ende goede wercken/ van de ewige voorſichticheyt en wiſſe
le Gods: van ghenade ende verdienſten/ vander kercken en
Chriſto haer hooft: van vereeringe/aenroepinge ende aen-
biddinge der heylighen: van het Wagenver: van Aſſaer: van
clooſter leuen: van het houwelijck der Prieſteren: van den
Dijnen wiſſe: van de Sacramenten: van de Ordiechte: van
de Miſſe. etc.

Van den Paus ende het Pausdom. Ten laetſten heeft hy verhaelt wat hy van des Paus en
het gantsche Pausdom hielt en geloofde: als (op dat ic met
ten coriſten begriype) dat de Paus gheen nacemelick ofte
ſtoel erue des heylighen Apoſtels Petri / noch oock gheen
Stadthouder Chriſti/ veel wepniger dat hooft der Chriſte-
lijcker kercken is. Maer veel meer den Antichriſt/ ende des
goddeloofen veruloeckten Antichriſtiſchen rijck ouerſte: die
niet door het Apoſtels/ maer veel meer door het moorderlich
recht/hē ſeluen ſulcken rijck/ ſulckē geweld en tyrannie toe
geeygent heeft. Ten laetſten heeft hy hem omme ghewent
tot de Cardinalen ende Biſſchoppen die daer ſaten / ende
heeft gheſeyt:

Cardinale ende Biſſchoppen. Ghy Cardinalen ende Biſſchoppen / wiſſe ick dat ghy
ſulcken ghewelt ende weerdicheyt (die doch voor God ende
ſyne heylige Engelen eenen grouwel is) rechtmatiger wijs/
als door hoorhuerſtant ende eerlijcke daden: en niet wt bliz
de eergtericheyt ende boofen moerwille/ gherregen hebt: ſo
mocht ick hier ouer wel ſtille ſwijghen. Maer dewijle dat
ick ſie ende weet dat hy v gheen mate / geen tucht/ geen eer-
baerheyt/ geen duecht/ ſa gantsch geen vernuſt yet gheldeo:
worde ick veroorſaect wat ſcherper teghen v te ſpreken/ en
teghen uwer kercken/ die niet God toe en eozent/ maer den
leydighen Dupuel/ die de rechte Babloniſche kercke is/ te
verhoornen. Een pegelijck ſiet ende bekent uwe leeringhe
ende valſch aengenomē geweld/ wel/ ſo dattet niet van nos-
de is ſulck breeder te verhalen. Want ghewiſſelijck waer v
ghewelt recht Apoſtoliſch/ geliyck ghy doch valſchelijck al-
le de werelt voorigheuen wiſt/ ende met woorden/ met ghele
ende ghewelt op dinghen: ſo ſoude ſonder eenich wiſſel v
leere ende leuen/ der Apoſtelen leere ende leuē doch eenich-
ſins ghelijck ſormich zyn.

Ma dien nu geen lidt aen dit Babloniſch lijf/ oock geen
deel in uwen leuen is dat niet met hoogher ſchande/ logen/
ende onwarachticheyt beuleert is: wat can ick anders daer af
houden ofte gheloouen dan dat ſulcke kercke eenen rech-
ten

ten rooſneſt ende moortcuyl is: Uwe leerſage/is die anders dan eenen verſterden droom van ſommighe verleyders valſche en genepſde menſchen? U leuen is aen den dach/ een pegelijck weet wel/ wat lichtueerdiger ende bedriechlijcker tonghen ende mylen dat ghy hebt: hoe bloetgierich en hoe vol kroofs dat v handen zijn: hoe onuerſadichlijck ende vriacich dat uwe halſen zijn. Want ghy begheert al tot v reſchrapen/ia met ſchande/ moerwille ende ontucht al te veruullen. Ende dat noch het meeſte is/ ſo dorſtet v na der vromen Chriſtenen bloet. Summa vol ſchande/onreynicheyt/ laſeringe en ontucht/ ſo gantsch v leuen/ wie wil v doch nu voor nacomelingen der heyligen Apſtelen/ ende Stadthouders des Heeren Chriſti bekennē ende houden? ſo ghy doch des leydighen Antichriſtis/ ia des duyuels ſelue/ leden ende kinders zijt? Ghy veracht gantsch onbeſchaemt Chriſtum en zijn woor: ghy meent dat menighe v leeringhe grooter achten ſullen dan Chriſtum ende zijn woor: ghy en geloofſe oock niet datter eenen God inden Hemel is: gerrouwe dienaers Chriſti veruolcht ghy ende doodet ghy: ghy breect de gheboden: ghy rooft ende ſteelt de arms conſcientien haer vipheyt: en treet tyrannelijck alle macht des doots ende des leuens/ der tijtlijcker ende der ewigher weluaert alleen tot v/ ia alleen tot v/ ſegghe ick.

Daerom ſo beroepe ick ende verbachuaerde v grouſame Tyrannen en Moordenaers/ aen den ioncken dach voor de Rechterſtoel Jeſu Chriſti / die hem niet en laet met groote tijtelen ende namen/ noch met uwe prachtige houeerddighe ende hoochmoedige cleedinge/ noch met ghelt betalen/ noch oock wederom wt vreeſe/ ghewelt/ ofte wapenen/ verſchicken. Daer ſult ghy/ ende moet ghy/ my (oock teghen uwen danck) alle uwer voorleden leuens rekenſchay geuen. Ende tot eender getuygeniſſe deſer dingen/ ſo neemt hier wederom uwe keerſſe die ghy my ghegeuen hebt.

Ende als hy ſulcx gheſeyt hadde / wierp hy met grooten ernſt ende beweechlijcken gebaer de brandende keerſſe midden onder hen leden neder.

Als nu de Cardinalen ende Biſſchoppen ſulcx ghehoort hadden/ grinden ſy/ werden thoornich ende ongheduldic/ riepen ende ſeyden: Wech met deſen/ Doert hem wech. Als wert Ioannes Rollins met den Veruſpniſchen Weuer/ die hem oock ſeer vromelijck in de belijdeniſſe der Euangelijſcher waerhepts ghehouden hadde/ ende alle het ghene dat

Nacomelingen
ge en ſtadt:
honders
der Apſte
len.

Appellatie
tot Gods
oordeel.

Joan

M. D. Tij Joannes Mollius ghesproken hadde/bestadicht heeft) ten vperen veroordeelt.

Doe de sententie gegeven was/zijn sp beyde onuerschiet ende onuersaecht gebleuen. Mollius heeft zyn ooghen ten hemel gheslaghen/ende aldus gheroepen: Och Heere Jesu Christe/opperste Priester ende ewighe Herder/imp en kan doch niet lieuers op deser aerden gheschieden / dan dat ick mijn bloet om de belijdenisse d'yns naems nu verghieten mach.

De wener is gehangē. Soos zyn dese twee op den vyfden dach Septembris met malcanderen op de plaetse Campo de flor ghe-naemt / ghebracht/met volcker ghelaet ende aensichten : niet anders dan gelijck de heylige Apostelen volcker ende goets moets waren/als sp voor den Gaet der Schriftgeleerden en Phariseen stonden. De Peruspynsche Wener is eerst gehangen ende gheworcht gheworden: welcke als hy ter doot ginck/ heeft hy hem seluen den barmhertighen God beuolen/ende ghebeden dat hyt synen vpenden vergheten woude : want hyt onwetende deden.

Daer en tusschen heeft Mollius zyn gebet tot Godt den Heere gestort/ende hem ghedanet voor zyn onwtspiekelycke ghenade/ dat hy hem met de kennisse zynder warachtheits verlicht hadde/ende nu tot een ghetuyge zyns Euangelijs vercoren hadde. Daer na is hy oock op gehangen ende verworcht : ende de Scherprechter heeft een vper onder hem aengestecken ende heeftse beyde verbrant./Int Jaer **M. D. Tij** den vyfden dach Septembris.

Daer was menigerley oordeel onder den volcke van dese lieden: sommighe warenden met barmherticheyt toe bereecht die weenden/ ende seyden/ dattet groote sonde was sulcke trefselijcke ende vrome menschen omme te brengen: andere seyden datse harneckighe ende verstockte Ketters waren : andere seyden men behoortse niet te dooden/maer te bannen wt den lande. Want het ghelooue en is in onser macht niet:maer een werck ende gaue Gods. De eene seyde dit/de ander anders / ghelijck voortyden van Christo oock gheseyt werdt/doe de eene hem een Propheet ende een gherechtich mensche achtete: andere seyden dat hy een oproerder ende verleyder der menschen was.

Simon Laloë wt Doiffon gheboren/ een Wille ma-
ker woonende met zijn huysghesin te Geneuen. Als
hy om eenige saken ende coopmanschap te doen in
Brankryck reysde / so hy te Duinissens van den
Stadthouder gheuanghen des Vinerbaechs den xviij. dach
Septembri/ int Jaer M. D. 117. Terstondt int beghinsel
heeft hem de Stadthouder drie viaghen voor ghehouden.
Eerst waer hy woonde? Daer na wat gelouue ofte Keligie
dat hy hadde. Ten laetsten wat gesellen oft medegenooten
dat hy in dese leeringe die hy beleet/hadde. Van de plaetse
zijnder wooninge seyde hy/ dat hy te Geneue met zijn huys-
gesin woonde/ op dat hy wyf ende onuerhindert soude mo-
ghen genteren de welbaden en den vroofst die God de Hee-
re daer soo oueruloedelyck ghegheuen hadde/ daer hy zijn
kercke door den woorde verbeteret/ ghestelt ende gheset had-
de. Doort heeft hy van de Keligie puerlyck beleden wat hy
daer van geloofde: ende heeft veel meer verhaelt ende ghe-
sept/ dan zijn vyanden wel begheerden te hooren. Op het
derde dat sy sonderlinghe begeerden te weten/ seyde hy/ dat
hy daer niet sonderlinix op en hadde te seggen: ende dat hy
niet en wiste/ wat zijn gesellen/ die met hem ouer wech ghe-
comen waren/ geschiet mochte: zijn: en die hy van zijn ghe-
loofs gheindooten kende/ woonden te Geneue/ ende niet an-
ders en hebben sy oock van hem gheweten/ hoe wel dat sy
hem seer wreedelyck pgnichden.

So hebben sy hem ten laetsten ter doot verweisen: wel-
ke sententie hy niet alle geduldicheyt aenghehoort: ende ge-
leden heeft. Als hy nu wt de gheuanchenisse ghelept werdt/
heeft hy seer vperichlyck ende wair gantscher herten voor
zijn vyand ghebeden: ende heeft met grooter stantuafticheyt
ende onuerschrikelicker gemoet/ volstandich in de be-
lydenisse des waerhepts/ den grauwelijcke doot des vpers
gheleden den xvi. dach Nouembri / int Jaer ons Heeren
M. D. 117.

Door dese grooste stantuafticheyt des heylighen Martel. De Hange-
laers / is de Sijhet vrechter Jacobus Dylaeffer gheheeten/ man is be-
also beroert geworden/ dat hy sodanigen leuen gantschlyck keert ghe-
verlaten heeft: ende het onnoosel bloet niet meer heeft wil: worden.
len weskouten: maer hy heeft met grooter weemoedicheyt
ende bedroefder herten rotten Heere gheuloden den barm-
hertighen God. Want als hy nu hynaeft gantsch desperaet
was / om de grauwelijcheyde zijnder sonden die hy teghen
den

M. D. Iij den ontschuldighen ende rechtueerdighen kinderen Gods ghebaen hadde/ is hy by sommighe broeders gheromen die hem met de soete genadenryckelike woorden des heyligen Euangeliums vertroost hebben / ende van de barmherticheyt des Heeren onderwosen/ geleert ende versterct hebbē. So dat hy terstondt met zyn huysghesin/ te Geneue tot de gemeynste Gods ghecomen is: daer hy int ghelooue ende de vleese Gods alcht meer ende meer toeneemt ende versterct wort.

Guilielm Alencon.

De leeringhe des Goddelijcken woorts te vorderen/hebben die gheyn cleyn behulp gheweest/ die in het Pausdom dagelijck boecken ouerbrengen/ daer in de heylighe Schrijuere puer ende onuerualsche wtghelert ende beduyt wort/ ende alsoo behulplich zyn den genen/ die sulcken godsaligen leeringe ende heylighe troostinge niet anders hooren ofte ruyghen en connen. Van desen was Guilielm Alencon een/ gheboiren te Montalbain: na dat hy in veel verscheden plaetsen ende landen in het Coninckryck van Franckryck geweest hadde/ ende ten laetsien te Montpeliere inden Delyphinaet ghecomen was/ is hy aldaer door de verraderte der valscher broeders ghuanghen gheworden ende inden karcker gheworpen. Ende als sy hem van het ghelooue ende de seligie onderwaecht hadden/ ende zyn stantuaasicheydt beuonden: hebben sy de sententie des doots ghewesen/ dat hy soude verbrant worden.

Een Taken
scheerder
hadde ver-
loochent.

Daer was noch een laken scheerder oock gheuangen/ om der Euangelischer waerhepts wille/ die door de cranchheyt des vleeschs ende lichamelijke vleese/ van de warachtighe belijdenisse des soons Gods afgekeert was / welcken de steechers met vonnisse ghewesen hebben / dat hy een boete ofte emende soude doen/ ende soude moete staen ende aensien den doot/ diemen Alencon soude aendoen.

De Taken-
scheerder
bekeret hē
wederom.

Als nu Alencon wtghenoert wert ter doot/ heeft hy van God almachtich sulcken ghenade ontfangen/ dat hy desen Takenscheerder die aldus cleynmoedich en veruært was/ door den woorde Gods ende zyn exempel seer versterct ende tot een warachtighe Christelike stantuaasicheyt wederom geroepē heeft. Als nu dese Takenscheerder een nieuwe cracht ende moet ghegrepen hadde/ heeft hy vanden steechers

ters begeert/ of datmen hem wederom inden kercker brin- M. D. liij.
gen soude/ of darmen hem met Alencon soude verbranden/
ende seude dat hy gheen ander emende oft boete doen en
soude / dan dat hy de selfde belydenisse der Euangelischer
leeringe/ die Alencon beleden hadde/ met synen doot soude
bevestighen ende bestadighen.

In dusdanigen stercken ende crachtigen gelooue zyn des-
se twee heerlycke ghetuyghen des waerhepts ende Martel-
laers Jesu Christi/ beyde te Montpellers verbrant gewor-
den: Alencon de Soechuertsoper den seuensten dach Ja-
nuary. Den anderen des Dinerdaechs daer na/ op de thien-
den dach des selfden Maents/ int Jaer M. CCCC. ende
liij.

Paris Panier.

Paris Panier/ van Salinus int Graeffschap van Sur-
gundien / een gheleert man in de Rechten/ heeft het
puere woordt Godts ende de supere leeringe des
Euangeliums ter doot toe voorghesien ende bes-
schermt/ om welcker saken wille hy te Dole onthalt is ge-
worden des Saterdaechs den seuensten dach des Maents
Aprilis/ int Jaer onses eenighen Salichmakers Jesu Chri-
sti M. CCCC. liij.

Perrus du Val.

Perrus du Val/ wt der Stadte Pantillaco/ vff mij-
len van Tolose gheleghen een Schoenmaker van
zyn ambacht / is te Remans in den Delphinaet om
zyns gheloofts wille / dat op het louter woort Gods
ghegrondeert was / gheuangen geworden. Na dat hy een
vrymoedighe belidenisse des Christelicken Religioens ge-
daen hadde / heeftmen hem swaerlick ende seer wreedelick
ghepynicht/ om dat hy zyn medegenoten des gheloofts sou-
de noemen: maer hoe seer datme hem gepynicht/ verdruct/
ghewaecht ende vermengt heeft / nochtans en noemde hy
niemand. Ten laetsten hebben sy hem leuendich in de selue
stadt verbrant: welcken doot hy met stercken ghemoet ghe-
leden heeft/ int Jaer M. D. ende liij.

Richard le Feure.

Richard le Feure/ van Rouwane geboren/ een gont-
smits gefelle/ is indē Jare M. D. li. te Ypons eerst
gheuangen gheueest daer hy in de gheuanchemisse
genen

M. 2. 113 eenen Christelijcken broeder die om des Euangeliums wils
le gheuanghen sacht/ quam besoecken/ daer hy de waerheyt
des Euangeliums so stantuaaselijck beleden/ voorghestaen/
ende beschermt heeft / dat hy van den Raet ende Rechters
des stads ter doot verwesen werde. Van welke sententie
hy geappelleert heeft ende beroepen ten hoogen houe van
Parijs. Als hy nu daer henen ghebracht werde/ is hy onder
Wäderlijck- heyt in de verlossinge
waghe wonderlycke wijs wt de handen der Dienaren/ die
hem geleyden/ ontweldicht ghe worden. Namael: is hy we-
derom geuanghen te Stratianopel. Maer want hy dit al sa-
men selue beschreuen heeft/ ende hoemen met hem ghehan-
delt/ ende wat men hem gheuraecht heeft: sullen wy wt het
selfde synen brief beter moghen mercken: welck aldus luyt
det.

Ist dat ghy/ alderlieffste broeders/ my wederom ghe-
uanghen siet/ dat en sal v gheen wonder gheuen/wilt
ghy een wepnich aenmercke/ dat de Heere Iesus my
in dese werelt gheen ruste ghegheuen heeft: dwelck
ick wel beuonden hebbe na dier tyt/ dat hy my wt des doots
perikelen/ ende wt de hant der vanden/die ghy wel weet/
ontnomen ende verlost heeft. Ende dusdanigen loop des le-
uens hebbe ick nu genocch beproeft ende besocht/ so dat ick
niet anders en dencke te verwachten dan nieuwe aenuech-
tinghe/ghelijck my de Sathan nu dick wils aengheuochten
heeft. Noch Christus en belofse ons gheenen grooten vrede
in dit leuen/ noch oock geen lange bestandt/ hoe wel dat ick
wel begeeren soude. Daer en bouen heb ick wel vlytich ge-
weest/ ende alle middelen gesocht om vriedelijck ende geru-
stelijck te moghen leuen. Maer ghelijck als David seyt/ als
ick die begeerde ende sochte/ soo quam my strydt voor han-
den. In dese herozinge ben ick so verslegen/ dat ick dir wils
ter aerden viel/ ende ben soo verbaest/ ende moedeloos ghe-
worden/ dat ick gantschelijck niet en wiste/ waer ick my
keeren soude. In welke perijkelen ick soude moeten vers-
smoren hebben/ hadde de Heere myns niet ontfemt. Ick
hope dat de Heere/ ist dat ghy dit wilt aenmercken / v niet
en sal laten vallen tot pdele gedachten ende wanen/ sonder-
linghe na dien dat hy v met het oordeel des gheests begaest
heeft/ dat ghy daer door beroert/ sijn voorsichticheyt niet en
soudt bekennen oft synen eewighen vaet aenmercken/ daer
door alleen dat dese mijn sake tot desen dach toe gheregiert
is geweest. Waer van dat ick sulcken wtganck verwacht/
die

Psal. 120.

die tot zyns naems eere/tot stichtinge zynder gemeynte/en tot mynder verroostinghe sal strecken. Seltick alffer nu een beginsel van geweest heeft/so datter veel die in mynder onderuraginge geweest zyn/so van der Quereheyt/ so oock na andere menschen die noch in den kercker zyn / ofte buyten dusdanighen ellendicheyt God nochtans vreesen/ seer ghesicht ende inden gelooue versterct zyn geweest: die alle ghetugghen mogghen zyn der dinghen die in desen handel ghevoert ende ghedaen zyn. Maer want het te lanck soude vallen/al te verhalen datter gheschiet is/soo sal ick walleen beschryuen het ghene/dat ick meyne dat ghy begheerende zyt wel wetende dat ghy niet wt eenige lichtueerdighe curioesheyt/maer alleen tot stichtinghe ende bouwinghe der gemeynten begheert.

Het is kennelick ghenoech/alderlieffte broeders/ dat wy dickwils in sulcken tyden ende plaetsen comē/daer wy sien hooren ende mercken / dat de eere Gods schandelick verredē ende ghelastert wordt. Welcke de oorsake gheweest heeft/ dat ick eenen moet ghegrepen hebbe om de warachticheyt Gods na de macht die my God ghegheuen hadde/te beschermē: ende daerom te meer/om dat sy my met alle manieren daer toe wouden brenghen/ dat ick haer supersticien ghesoor gheuen soude/daer sy my door/ van de warachtighe Ketsighe ende den Christelicken gelooue/ tot haer ongoddelijcke diensten leyden wouden: daer sy doch wel wisten dat ick te Senecue in de gemeynte Gods woonde. So hebben se den Prouoost oft Goode roede die inden Delyphinaet gheset was/teghen my verweert/dat hy my/doe ick in der herberghen was/soude comen vangen. So is hy gecomen ontrent thien oft xi. dien des nachts/ende heeft my geuangen/mer rouwen ende zeelen ghebonden: ende want het nacht was/in een huys en camer zyns medegeselles oft Schariat gelept die Branche ghenaemt was/ om des anderen daechs inden kercker te slupten: dwelck oock gheschiet is. Op den selfden dach ben ick tot den rechter des Prouoosts ghebracht: die my terfont in eenen diepen donckeren kercker doen leggen heeft/daer ick bynaest xiij. dagen gebleuen hebbe by twee Maordenaers/die des auēts in de selfde plaetse ghelept zyn: welke my seer schandelijcken roeghesproken hebben ende groot verdriet aengedaen. Om welcker saken wille veel eerbare ende trefselijcke lieden die daer gewangē waren/ verhoorende van mynder benaetheyt/ hebben soo

De oorsake
zynder ghe-
uakenisse.

De Historien

M. V. III

veel by den karcherwaerder gedaen/dat ick mochte gehoor
werden/om daer na een beter plaetse / daer ick meer lichts
mochte hebben/te vercrighen. So heeft de karcherwaerder
vander poorten Troena genaemt/vlichticheyt gedaen by des
Prouosts sichter/dat hy my woude hooren. Maer als hy
en de Giffchop die gantschlyck weg gerde/so ben ick totten
onder Stadthouder gesonden/ende also ben ick op den eer-
sten dach inder geuanchenisse rontomme der stad gelept
vanden eenen karcher inden anderen.

Ten laetsten heeft de onder Stadthouder tot my in den
karcher der poorte Troena/ een Aduoraet ende Gaetsheer
metten Schijuer gesonden/om my te onderuraghen. Daer
ick hy veel broeders geuraecht wert/van mynen naem/van
mijn Waberlant/van waer ick quam/ende waer ick henen
woude/wat ick in de stad sochte / en oock wat de oorsake
was inyder geuanchenissen/wat boecken en wat woorden
dat ick inder herbergen ghehadt hadde. Als ick nu daer op
met veel woorden gheantwoort hadde / seyde de Aduoraet:
Geloofst ghy de Roomsche kercke? Seensins/seyde ick:maer
ick gelooue de algemeyne heylighe kercke. Welcke is de al-
gemeyne kercke/seyde hy? De vergaderinghe en ghemeyn-
schap der Christenen/seyde ick. Welcke is de vergaderinghe/
seyde hy/ende hoe bestaetse? Die bestaet/seyde ick / wt het
ghetal der ghenen/ die God vercoren heeft datse ledematen
Jesu Christi des soons Gods souden zyn: welker hooft hy
oock selue is. Waer is dese/seyde hy / ende hoe wortse be-
kent? Hy is/seyde ick/ouer de gantsche werelt in verschey-
den plaetsen ende landen verstroyt: ende wort bekend door
de gheestelycke regieringhe/welcke door den woorde Gods
geschiet: ende oock door die Sacramenten/welcke de Heere
Jesús Christus selue ingestelt ende haer beuolen heeft: ge-
lyck als wy sien/dat veel steden ende nation also onderhou-
den ende geregiert worden. Geloofst ghy dan/seyde hy/dat
de kercke die te Geneue/ Tosane/ Serne/en in andere dier-
ghelycke steden is/meer de warachtige kercke Gods is/dan
de heylighe Roomsche kercke? Ja ghewiffelijck/seyde ick/
want die hebben de seker teekenen der warachtigher kere-
ken. Wat onderschept/seyde hy/isser tusschen de Roomsche
kercke/ende der genen die wy verhaelt hebben? Seer groot
onderschept/seyde ick. Want de Roomsche met menschen
insettinghen gheregeert wort:maer de andere alleen metten

**De Room-
sche kercke**

Woord

woorde ende ghebode Gods. Waer hebt ghy eerst/sepde hy/ dese leeringhe geleert? In Enghelant/sepde ick/te London/ en ben oock van mijn kintsehe daghen af in de heylighe Schuifruere opgehouden ende gheleert. Hoe langhe/ sepde hy/hebt ghy te Geneue ghewoont? Thien Jaren/sepde ick/ of ten minsten negen. Ghelooft ghy oock / sepde hy / dat de **Maghet Maria** een voorsprakeresse ende Patronesse der he. **sondaren is?** Ick ghelouue/sepde ick/het ghene dat ons door dese woorde Gods betuycht wort / dat **Jesus Christus** alleen de **Middelae**r ende der **sondaren Aduocaet** is: ende dat de **Maghet Maria** salich is: maer nochtans dusdanigen **Aduocaets** officie niet en ghebruickt. Wat segt ghy dan/sepde hy / van de heylighen / hebbense gheen macht voor ons te bidden? **Neen/sepde ick/maer ick gelouue datse salich zyn/en wel te vieden met de genade en eere / die sy door de groote weldaden des Heeren genieten / dat sy leden zyn des soons Gods Jesu Christi in welcke sy met grooter danckbaerheyt so verhuengen / dat sy sulcken heylighen officie en Patroschap/dar God alleen synen lieuen soon gegeuen heeft/niet en willen aengryppen en aenuerden. Maer wat gheuoelt ghy dan/sepde hy/van den genen die der Roomscher kercke Religie onderhouden? acht ghyse oock voor Christenen? Seensins/sepde ick/maer als ongelouuigen. Want (gelick als ick te voen gheseyt hebbe) haer kercke en wort door het woort Gods niet geregeert: maer sy sijncht veel meer tyranischlick daer tegen. Geloofst ghy oock/sepde hy/dat alle die van de Roomsche kercke afwijcken/ Christenen zyn? Ick en behoore niet/sepde ick/te antwoorden/ dan alleen van mijn gelouue/en van tegene dat my opgeleyt is. Daerom salt my genoech zyn/dat ick voor my seluen/ ende niet voor andere antwoorde. Want een vegelijck als **Paulus** seyt/sal synen last draghen. Doe viel my de **Aduocaet** wederom aen/ende woude dat ick hem soude antwoorden / ende diepchtde my daer toe te dwinghen/waert dat ick niet en bede. So en salt dan/sepde ick/met geen recht ende Justitie geschien. Maer dat my gheuraecht wert vanden ghenen die te Geneue/ **Dofane /** ende op ander plaetsen de **warachtighe Religie** onderhouden/ hebbe ick gheantwoort/dat ick gheloude/ datse Christenen waren. Maer vanden genen die van de Roomsche kercke afwijcken / sepde ick / datter veel **Saeterden** onder waren / die de rechte Religie niet en hadden / als **Wederdoopers / Epicureen /** ende den lust des vleschs**

M. D. III

Voor sprae.

De Papiste
zyn onghelouuighe.

Gal. 6.

M. D. Nijf soecken. Welcke hoe wel sy wt Babylontien ghegaen sijn/
nochtans en zynse van de warachtige kercke ende Gemeyn-
te Jesu Christi niet/ghelyck als de ghene zyn/die haer alleen
op den woorde Gods verlaten/ende haer daer na mede met
alle ghenoechlycheyt ende manieren laten regieren. Als ick
van dusdanigen volck verhaelt hadde/sepde de Aduocaet
dat ickse wel kende. Ick kennese/sepde ick/door de genade
Gods/niet dat ick met haer eenighe ghemeynschap hebbe:
maer meer dat icker my af wachten ende af scheyden mach.
Want mijn voornemen is/in de warachtighe kercke Jesu
Christi/ende by zynder leeringhe te bliuen. Ja/sepde hy/in
de kercke Antichristi. Daer na vraechde hy my of ic by sul-
ken verdoemde leeringhe woude bliuen. Ick en achte dese/
sepde ick/die ick bekijde/sodanich niet: maer als sulcke die
gantse Christelyck en heyligh is. Daerom so langhe als my
God de ghenade gheuen sal dat ick hem in dit leuen mach
aentropen/so en begeere ick niet anders/ dan totte laetsten
dach mijns leuens/en totten wtersten adem toe/in dese lee-
ringhe te bliuen ende te volgheden. Ghy zijt/sepde hy/oy v
meyninghe seer hartneckich. Ende want hy sach dattet tijt
was om het middachmael te eten/so heeft hy beuolen dat-
men het andere tot des achtermiddaechs toe ophouden sou-
de:ende datmen my alle de vragehen ende het ghene dat ick
daer op geantwoort hadde/dwelck de Notarius van woort
te woorte geschreuen hadde/soude voorlesen. Ende als ick
die na haren wille onderteekent hadde/iffer van den Aduo-
caet begert geweest/dat hy my wat meer lights soude gon-
nen:dat hy oock gedaen heeft/ende veel menschen die inden
kercker waren/zynder seer in verblift geweest. Ick ben van
den kercker waerder by sodanigen broeders gelaten/die my
met alle vertroostinghe vermaecht ende verhuecht hebben.
Ten een wie na den middach heeft de Onderstadthoudet
my in de Rechtcamer gheroepen. So ben ick van den ker-
ckerwarder by hem gebracht/daer veel Aduoraten waren/
en een Grau Montek. Daer wert my wederom geuoecht
wat ick in mijn herberghe ghesproken hadde:ende sonder-
linghe dat ick mynen Weert ende Weerdinne ghestraf-
te hadde dat haer kinderen in dat Shebet datmen ouer tafel
spreekt/niet beter gheleert waren. Ick was daer toe be-
roert/door het ghene dat ick in de ghemeynte Godts/en-
de onder eerbare leden ghesien ende ghehoort hadde: en-
de daerom hebbe ickse moeten vermanen ende leeren hoe-
men

De leerin-
ghe.

Ouer tafel
bidden.

wen in dusdanighe maeligden behoort te bidden. Soo hi
 sp daer door verbittert geweest/ ende hebben onrechtelick
 ende veel anders ouergebiagen dan ick wel gheseyt hadde.
 Welcke de sake geweest heeft dat ick het selfde niet en heb-
 be willen bekennen oft belijden: op sulcke maniere als de
 Onderstadhthouder my oplepde/maer ick hebbe hem bewe-
 sen wt wat oorfake ende met wat redenen dat ick hen ver-
 maent hadde/namelyck/ dat alle Christenen behoorden wt
 der herten ende inden gheest te bidden/ende met de tale die
 van eenen yegelycken verstaen wort/ gelyck als wy opent-
 llyck wt den woorde Gods vermaent worden: dwelck daer-
 om geschiet/ op dat ander lieden daer door gesicht mochtē
 werden. Daer en bouen/dat dusdanigen gewoonte datmen
 in een onbekende sprake badt/door groote superstitie inge-
 bracht is/welcke in de werelt noch ter tydt/door groote on-
 wetentheyt/crachtich is. Als de Grauwe Monick dit van
 my gehoor hadde/ heeft hy oorlof begheert om te spreken:
 ende met veel woorden willen bethoonen dat haer Benedi-
 cte/ende/Gratias agimus tibi/Aus Deo/Par Vitis/Re-
 quies defunctis / ende ander ghebedekens ick en weet niet
 welcke/ende oock alle spraken/ van God verstaen worden:
 ende dat de Roomsche kercke sulcken maniere van bidden/
 van de eerste kercke ende den ouden Doctoren behouden
 hadde/die de selfde int Latijn ghebruyckt hadde: waert an-
 ders/so soudemen anders niet dan op het Walsch moghen
 bidden. En veel ander dingē seyde hy/die te sanc̄t warē om te
 verhalen. Als ick dat gehoor hadde/ hebbe ick oock begeert
 gehoor te werden/ ende datment oock schreue het gene dat
 ick seggen soude. Als my dat veroorloft was: hebbe ick ge-
 antwoort/dat ick niet en seyde datmen niet en behoorde of-
 te mochte op het Latijn/ Griec/ Hebreeus/ ofte ander spra-
 ken bidden:maer datmen in de ghemeente/ in een vergade-
 ringhe ofte gheselschap sulcken ghebeden behoort te ghe-
 bruycken/ die van een yegelyck verstaen/ ende daer een y-
 gelyck door gesticht mach worden: ghelyck Paulus dat de
 Ghemeente der Corinthen leert ende beueelt. De Monick
 ontsteken/ ynde began hier af een gheheel sermoen te doen/
 by brenghende eenighe vernuste ende subryle redenen wt
 de Philosophie / hoemen behoort te bidden ende te dan-
 ken/ seggende van het ghene daer de Euangelisten af schry-
 uen / vanden inganck Jesu Christi in Hierusalem / datter
 gheroepen wert Osianna den soon van David:dat de ghe-

In vrieder
 talen te bid-
 den is vers-
 boden.

1. Cor. 14.

Maer die dusdanighen lof songhen / de maniere der tafelest
 niet en verstonden / gelyck als S. Hieronymus dat wyleyt.
 Daer ick op gheantwoorde hebbe / dat Hieronymus wel
 mocht schryuen / dat de gene die dusdanigen lof Jesu Chri-
 sto in zynder incoemste songhen / de beduydenisse ende de
 vrachte des lossangs niet en begrepen: sonderlinghe na dien
 dat dit Davids Propheete was inden C. xvi. Psalm / daer
 hy van de toecornste des Heeren ende spuen inganck pro-
 pheteert. Maer de Euangelisten / die daer bewysen dat dese
 se propheete in Christo vervult was / en vermanen daer niet
 af / of sy dese woorden verstonden. Maer Paulus sonder-
 linghe wt den Geest Godts spikkende / heeft eenen sekeren
 regel ende een gemeyn leeringe allen Christenen ghegeuen
 om te bidden / als hy seyt dat men se op sodanigen sprake sal
 doen / die van een pegelick verstaen wort / ende een pegelick
 sichten mach dwelck my so veel doet / dat ick daer benen-
 sulcken subtilte ende vernufte Philosophie niet veel en
 achte. Doe sepe de Monich dat ick onbequaem was om
 de heylige Schryftuere wt te legghen / bysonder om dat ick
 geen Latyn en conde. Want als hy my veel int Latyn aen-
 sprack / begheerde ick van hem / dat hy met my gheen ander
 tale en woude gebryucken / dan gelyck ick sprack: want wy
 het Latyn niet en behoefden / na dien dat wy beyde Fran-
 roys conden. So began hy wederom een ander prediking /
 voortbringende de macht die der Concilien ende der Doc-
 toren en erlycke ander ghetuygenissen der menschen: wele-
 ke de Onderstadthouder groot ende wichtich scheen te ach-
 ten. Als nu de Rechter began te vorderen de vrage van het
 ghene haer ick in beschuldicht was / des Conincs oncere
 neugaende / van opioer / ende van de verachinghe des ma-
 ghets Marie / ende der heylighen / ende oock van de weder-
 spannicheyt teghen de Princen ende Coninghen: hebbe ick
 op alle vragen gheantwoort / ende de sake verhaelt gelycke-
 se geschiet was / hoe dat myn beschuldighers arbedden om
 my tot het ghenoeien ende der supersticien der mensche-
 licheit in settinghen te bringhen / daer ick my gheenins toe be-
 gheuen conde.

Doffie be- Daerna heeft de Onderstadthouder geuerecht of ick die
 teekent se Doffie die de Priester in de Doffe heylliche / oock heyllich
 veel als ee achtende? Ick en ghelouue niet / sepe ick / dat daer eenighe
 dine datme Doffie is / ofte oock eenighe heylighe ofte consecratie ge-
 opoffert, schiet. Waerom en ghelooft ghy niet / sepe hy / het heyllich

Sacrament des Altaers/dat van Jesu Christo is ingestelt.
 Ich gelooue wel/sepde ick/de heylige Sacramenten die vā
 den Heere Christo ingheselt sijn/ en die hebbe ick voor my
 genomē ter doot toe stantvastelyck voor te staen. Hebt ghy
 noyt de Wisse gelooft/sepde hy. My en is noyt/sepde ick/
 alsulcken superstitie gheleert/ ick en weet oock niet wat de
 Wisse of sodanighen consecratie is. Maer van het Sacra-
 ment des Huontmaels ons Heeren ghelooue ick/ als wijt

Huontmael

alsulker gebrycken ghelick Paulus 1. Corinth. ii. beschryft/
 dat wy dan ghenoeer ende vermaect worden/ geestelick met
 het lichaem ende bloet ons Heeren Jesu Christi/ die de wa-
 rachtighe geestelicke spijse ende dranc onser sielen is. Hy
 is het warachtich altaer/daer ick alleen op ruste/ghelick de
 Apostel Heb. xij. seyt/ noch ick en bekenne gheen ander al-
 taer oft Sacrament. Doe brachte de Monich voort het xi.
 Cap. totten Cor. daer hy voorgende tegene dat Joā. xi. geschre-
 uen staet/daer gheseyt is: Myn vleesch is een warachtighe
 spijse/etc. Ende seyde/dar de oude Doctoren der kercken in
 de Concilien besloten hadden/dar de Wisse een heylige ge-
 dachtenisse sp/des lydens ende doots ons Heerē Jesu Chri-
 sti. Daer ick op gheantwoort heb/dar ick vastelyck gheloof-
 de ende hielt/dat het Sacrament des Huontmaels ingestelt
 was tot ghebruggenisse des doots Christi/ ende tot Godsalia-
 ger danksegginge/ als Paulus int voorghenoemde Capit-
 leert/ende darter oock gheen ander beproeuvinghe oft weers-
 dicheyt geepscht en wort dan dat een yghelick aenmercke
 of hy berou/lynder sonden hebbe/ende een seker gelooue oft
 vast betrouwen hebbe op de barmherticheit Gods/ hē vers-
 lateude op de verdiensten Christi/ die hem seluen voor onse
 sonden inden doot ouergeleuert heeft/ ende heeft een heere-
 lych gedenckteeckē onser versekerder salicheit/en een pand-
 der beloften/die ons inden Euangelio ghedaen worden/ in
 het Huontmael gestelt. Ende dit ben ick in myn herte ghe-
 wis ende seker/dat in dit Sacrament van Christo ingestelt
 ende beuolen/ vanden Apostelen also onderhouden is ghe-
 weest/dat wy daer niet in op en offeren/maer dat wy soude
 de weldaden Gods/ons in Christo Jesu mildelike geschont-
 lica/met godvruchtigen ende danckbarighen herten ontfan-
 ghen. Dit hebbe ick al te samen van den Notario begheert
 dat gheschreuen soude worden met mynder antwoordent
 welke de Onderstadthouder my beual te onderteecken.
 Ende wantet nu spade op den auont was / soo ben ick van

den karkterwaerder op de poorte Troena ghelept.

Acht dagen daer nae heeft de Onderstadthouder my in
 zyn hups doen roepen/daer seker menschen vergadert wa-
 ren met sommige Prediker Moniken/ ende met den grau-
 wen Monick daer my hier voren af gheseyt hebben. In dese
 vergaderinge heeft de Onderstadthouder de examinatie
 wederom bezinnen te verhalen/ ende my geuraecht oft ick
 oock een Dazepper gheloofde. Ick ghelooue/ seyde ick/ dat
 Iesus Christus met zyn bloet de reyninghe onser sonden
 volbracht heeft. Seloost ghy dan/ seyde hy/ geen ander ma-
 niere van reyninghe/ oft gheen ander plaerse na dit leuen/
 daer die sielen soo langhe in bliuen moeten / tot sy voor
 haer sonden voldoen hebben? Neen/ seyde ick. Maer ick ge-
 looue alleen een voldoeninghe/ die voor alle menschen ghe-
 noechsaem is: welke in de offerhande onses Heeren Ie-
 su Christi ende zyn wghestort bloet / volbracht is/ daer al-
 leen de afwassinghe ende reyninghe onser sonden in ghe-
 leguen is. Dae verhaelder een Monick vanden ghenen
 die daer waren/ op het Latijn de gelijkenisse Matth. vijff.
 vanden ghenen/ die zyn medegeselle de schuld niet en wou-
 de quitschelden. Maer de Onderstadthouder heeft hem
 vermaent dat hy niet my geen Latijn spreke en soude: wac
 ick hem also geen antwoord geuen en soude. Doe bedupde
 my de Grau Monick de ghelijkenisse/ en seyde veel ander
 dingen/ in welke hy bewees dat Christus Iesus sommiglen
 dusdantige gelijkenisse ghebruycte/ daer een seker dinck in
 verclaert wert/ gelijck hy dat seyde te zyn/ daer gesproke is/
 Dat hy van daer niet en soude gaen/ tot dat hy den laetsten
 quadrantpenninck betaelt hadde: ende dat daer van een se-
 ker plaetse verstaen moeste wordē/ daer men voor de sonde
 voldoen moeste. Daer op seyde ick/ da ick alleen een vol-
 doeninge voor de sonden geloofde/ die sonderinghe crach-
 tich is/ namelijck/ die selfde / daer Christus door synen doot
 onse sonden mede wghewisschet heeft: ende die Euangeli-
 sche beloften / daer hy ons volmaecte ruste door aanbiet/
 ala Matth. xi. daer hy ons seer soetelijck tot hem roept.
 Comt seyt hy/ alle tot my/ die daer arbeyt/ en ick sal u vers-
 maken/ ende ghy sult uwer sielen ruste vinden. Ende Joans
 nis x. Ick ben de dore: die door my ingaet sal salich zyn.
 Item Joans. iijff. Ick ben den wech/ de waerhepdt/ ende hee
 leuen. Joannis seyt oock van den ghesloouenen/ Apoc. iijff.
 dat sy salich zyn die inden Heere steruen / ende dat sy dan

van haren arbejdt rusten. Den Moordenaer die hy den
 Heere Jesum ghecruyst was/ is het Hemelsche rick op dien
 selfden doch in het Paradys sonder eenighe andere midde-
 len beloest. Maer aengaende de ghelijckenisse die ghy hy
 brenge/ die en heeft gheen ander bewysinge/ dan dat sy ons
 onse schuldighe plicht ende officie vermaent/ als/ willen wy
 dat Godt ons vergheeft/ dat wy oock onsen naesten verge-
 uen moeten: ende ten zy dat wy dese beleeftheit ende barm-
 herticheit teghen hem bewysen/ so en deruen wy van Godt
 gheen verghiffenisse verwachten. Maer als de Graue Mo-
 nick my gheenen tijt om te spreken gheuen en woude/ ende
 my altyt verhinderde/ heeft hem de Onderstadthouder ver-
 maent/ dat hy my soude laten antwoorden/ ende seggen het
 ghene dat ick woude/ want hy het selue wel hooren woude.
 Doen seyde de Prediker Monick/ waert dat myn antwoor-
 de warachtich ware/ so en soude daer noch Vageoyer noch
 Worburcht zyn/ dwelck met het Christelijck ghelooue/ ende
 de articulen der Apostolen gantschelijck niet ouer een en
 quam: maer teghen street/ daer gheseyt wordt dat Christus
 nedex ghedaelt is ter Hellen. Doen vrachde my de Onder-
 stadthouder: Ghelooft ghy niet/ seyde hy/ datter een Voor-
 burcht is? Ick en weet gewisselijck niet/ seyde ick/ wat dinc
 dattet is/ ende de heylighe Schrifruere en spreekt nergheens
 van eenich Voorburcht: soo en ghelooue icker oock gheen.
 De Prediker Monick in die woorden vallende/ waer wa-
 ren dan/ seyde hy/ de Oude Vaders / voor den dootd Jesu
 Christi? Int ewich leuen / seyde ick / dwelck sy verwacht
 hebben door het beloefde zaet van Adam / Abraham / ende
 der Patriarchen.

Daer na zynse ghecomen op de vrage van den Paus: Des Paus
 waer van de Onderstadthouder seyde: Ghelooft ghy dat de
 Paus oock eenighe macht heeft? Ja/ seyde ick. Gelooft ghy
 dat de Paus oock eenighe macht heeft? Ja/ seyde ick. Ghe-
 looft ghy dan/ seyde hy/ dat hy als een Stadthouder Jesu
 Christi/ macht hebbe te ontbinden? Neen/ seyde ick. Hoe ver-
 staet ghy dan/ seyde hy/ dat hy eenighe macht heeft? Ick ver-
 staet des Paus macht / seyde ick / ghelijck hem Paulus ver-
 clart in den tweeden bries totten Theffalonkere int twee-
 de Capittel. Want de Werelt de vlyticheit ende de liefde
 des waerheits niet en heeft aenghonomen tot haer behou-
 denisse / dat Godt daerom den Sathan ende zyn Dienaers
 macht ghegheuen heeft tot bedrieghinghe ende dwalinghe/

De Historien

M. V. lxxxij. op dat de menschen de leugenen souden gheloouen/ en sulcken Herders ende Leeraers cregen als sy verdient hadden. Doe beuees my de Graue Monick/ hoe dat Iesus Christus S. Peter macht ghegheuen heeft om te binden en te ontbinden: en dat de Paus zyn nacome linck oft stoelbestitter was/ ende een stadhouder Christi Iesu: ende dat de kercke altijt aldus gheregeert is gheweest/ datse altijt een hooft ghehad heeft in dese Werelt/ ghelyck als sy in den Hemel een heeft. Ende al ist dat de Herders haer leuen niet aen en stellen na den woorde Gods dat sy vercondighen/ datme daerom nochtans haer leeringe niet en behoorde te verachten: gelyck als Christus Matt. xxiij. leert/ en veel ander woorden sprack hy daer op loopende. Ick hebbe hem gheantwoort. Waert dat de Paus en zyn aenhangens puerlyck en ghetrouwelyck het woorde Gods vercondichden: so datse gheen menschen doornen daer toe en versierden/ en gheen insettinghe oft wetten na den haven maerwille en stelden oft opbrachte/ so soude ick de supere leeringe Iesu Christi en der Pastoren der kercken/ al waer haer leuen anders/ wel willen ontfanghen: ghelyck als Christus vermaent Matth. xxiij. Dat de Schriftgeleerden ende Phariseen saten op den stoel Moysis: ende beueele datmen haer leeringhe / ende niet haer leuen volghen sal. Maer het schilt al veel oft sy die kercke beware/ in den stoel Moysis/ dwelck den stoel des waerachtichepts is/ sitten/ oft in den stoel des leughentraels / ende in den setel des grouwels ende aller booshepts. Ghelyck Daniel te voren geseyt heeft/ ende oock Paulus/ dat die verdoruen mensche en die grote grouwel sal sitten in den Tempel Gods/ en teghen al dat Godlick is/ hemseluen verheffen. Maer dat Christus Petro macht ghegheuen heeft van binden ende ontbinden: daer heeft hy hem een seker mantere ende officie in beschreuen/ als hy hem ende de ander Leertionghers beual/ dat sy het Euangelium souden vercondighen/ en heeftse alsoo tot zyn nauolgers/ en totten dienste zyns woorts geroepen. Dwelck oock Petrus ende zyn medegesellen wel verfronden/ die de Pastoren der kercken geen ander leeringe voor stelden/ dan het puer woorde Gods: daer de gantsche cracht en macht van binden ende ontbinden/ en oock de sleutelen in zyn/ daer het rijck der Hemelen door open gedaen wort ende ghesloten wort. Maer nieuwe wetten te maken/ en die op de consciencien der menschen te legghen/ dat strijt teghen dusdanighen dienste/ en teghen den wille Gods/ dis tot zyn woorde niet toe ghedaen

Den stoel
Moysis.

Nieuwe
gheboden.

ghebaen oft afgetrocken wil hebben: gelijc de Paus gedaen
 heeft/die na synen lust de supere Religie/die na den woor-
 de Gods gestelt was/verualschet/verdoemen/en gantschelick
 onder de voeten gebracht heeft. Ende de heylighe kercke en
 ontfangt oft belijdt gheen ander leeringhe/dan des woorts
 Gods/en siekent op gheen autoriteyt der menschen/of op
 renighe weerdicheyt haers leuens:maer gelijc als Paulus
 seyt/sp is inden ewighen staet Gods/en in sijn woort ghe-
 grondeert / in de leeringhe der Propheten ende Apostolen
 gesticht. Welcher gantscher timmeringe Christus den hoec-
 steen is/daer de gantsche timmeragie op rust/gelijc de selfe
 de Apostel totten Ephe. 2. Cap. bewijst. Ende de kercke en
 can soek gheen twee hoosden hebben/en in den Hemel/en
 het ander opter Aerden: maer alleen Jesum Christum in
 Hemel ende op Aerden van grooter heerlijcker macht/ghe-
 lijck ons Paulus in veel plaetsen sijnder brieuen leert. Daer
 op vermaende my de Grau Monick/en leerde hoe darmen
 Paulum verstaen moeste: dat ick hem niet en verstont: ende
 dat hy te Roomen den Paus sien prediken hadde: ende dat
 ick dit wt een quaedt herte teghen hem sprack: dat de oude
 Doctoren de heylighe Schrifueren/ende de heylighe Conci-
 lien beduyt hadden: dit seyde hy met veel woorden. Maer
 de Onderstadthouder als hy sijn voornemen voort volghen
 woude/ heeft hy my vermaert dat ick so hartneckich op mijn
 meyninghe niet bliuen en soude: die ick gheseyt hebbe/ daer
 ick anders niet antwoorden en mochte. Als hy nu van my
 vraechde/oft ick op een ander tijt te Lyons niet gheuangen te voren
 gheweest hadde: hebbe ick gheandwoort/ Ja. Gheuraecht noch eens
 sijnde/hoe/ ende om wat sake dat ick ghemanghen was/ van gheuangen
 de gantsche redene ende handel der saken / wat vonnis dat
 daer ghewesen wert/ende hoe dat ick verlost ben/ ende door
 wien/ende wat haer daer toe beroerde om my te verlossen?
 So hebbe ick geantwoort/ dat ick om die sake wille geuan-
 ghen was / om dat ick in den kercker quam besoecken een-
 nen die om des Euangeliums wille gheuangen wasiende
 het ghene daer ick in beschuldicht werdt / was van mijns
 gheloofs weghen / dat ick wt den Euangelio aengheuan-
 ghen hebbe. Als ick nu van den Rechter van Lyons ghe-
 appelleert hadde / thien daghen na der appellacien ben ick
 seker lieden ouergheleuert/om te Parijs ter hoogher Dier-
 schare gebracht te worden. In den wech als wy ouer de Si-
 uere de Riger souden querscheppen/ wert ick van sommige
 ghemomde/

Ephe. 2.

Hy hadde

gheweest

noch eens

gheweest.

De Historien

M. D. lxxxij.
W onder-
lycke ver-
loffinghe.

ghemomde/bedecte ende onbekende menschen antweldiecht/
die my int naeste bosch ghebracht hebben / ende op mynen
wech ghestelt/ende my de genade des Heeren beuolen/ende
my laten gaen : soe datse my haer namen noyt bekent ghe-
maect hebben . Doen dede de Onderstadthouder groote
vlgtricheydt/ ende heeft my dickwils van aenghesproken/
dat ick hem dese soude noemen. Als ick stantuaeslyck altyt
sepede/dat sy my onbekent waren: heeft hyt niet willen ghe-
loouen / waghende my oft ick my woude begheuen tot het
ghene/ dat te Lyons eerst in mynder saken gehandelt was?
Daer ick op gheantwoort hebbe/ dat ick sulcks niet en wep-
gherde/maer wel begheerde.

**De oor-
biechte.**

Daer na hebben sy my van de Oorbiechte ghetraecht/
oft ick ghelooftde / datmen den Priesfer biechten moeste.
Daer ick op antwoorde/dat ick gheen ander biechte en be-
kende / dan de ghene die wy daghelycks moeten tot Gode
doen:ende de broederlycke versoeninghe/welcke ons Jesus
Christus ende zyn Apostolen seer aenghepresen hebben.
Doen vraechde my de Grau Monick/ oft ick niet ghelesen
en hadde het gene dat Christus leert in den Euangelio van
de biechte diemen den Priesfer doen moet/ als hy den Ma-
laetschen die van hem ghesont ghemaect was/beual/dat hy
hemseluen den Priesfer vertoonen soude : dat dit de oude
Doctoren ende de Concilien van de oorbiechte verstaen en
wtghelept hadden.

Als ick van dese dinghen zyn langhe redenen ghehoort
hadde/sepde ick dat de Ghemeynte des Heeren Jesu Chris-
ti noyt sodanigen biechte onderhouden hadde/dat de mens-
schen haer sonden tot des Priesfers ooren souden brengen
ende blasen: ende al heeft de Roomsche kercke sodantghen
maniere van biechten opghebracht ende onderhouden/daer
om en is sy niet recht oft nuttich/want de kercke Christi en
heeft die noyt geleert. Van den Malaetschen die de Heere
ghesont ghemaect heeft/en is hem niet beuolen/ dat hy zyn
sonden tot des Priesfers oore soude segghen : maer dat hy
hemseluen vertoonen soude/ ende ghetuygenisse geuen des
ghesonthepts/die hy door den oppersten Priesfer vercregen
hadde. Maer hoe dat wy onse sonden alleen Godt sullen
belijden/ vermaent ons David ghenoech met zyn exempel/
ende met zynder ghetuyghenisse/als den xxxij. Ps. ende den
Cvi. Psalm. Daer hy bewijst/hoe dat hy Godt zyn sonden
beleden/ende van hem vergiffenisse verwouen heeft: ende
dat

dat Godt de weemoedicheydt diemen om der sonden wille heeft/also ontfangt dat hyse weerdigher acht/dan alle offerhanden. Als nu de Onderstadthouder merete dat den avont aen quam / heeft hy my wederom ghesonden door den bewaerder der poorten Troena / in welke plaetse ick langhe tyt met de broeders gheweest ben/die van den kerckerwaerder begheert hebben/dat ick by haer mochte rusten/ende by eenighe van haer des nacht tijts mochte slapen : dwelck hy op haer belofte ende borchtocht toegelaten heeft.

Maer wanten veel menschen wt der Stadt ende oock wt den kercker begheerden die leeringhe te hooren/die daer vercondicht wert: so ist rumoer ende de saem totten Parliamente dat in die Stadt is/gecomen. Daerom is den Onderstadthouder beuolen / dat ick van haer soude gheschepden/ende in een ander plaetse gebracht worden. So heeft hy my int huys des Siffchops ghebracht:die my/na dat hy het beuel van den Onderstadthouder ende van den Parliaments hadde / in den kercker ghesloten heeft / hoewel dat hy my gheenens in zijn huys hebben en woude. Welcke de oorsake gheweest is/ dat ick weynich tijts daer na/van den Onderstadthouder ende synen Raedt/ gheroepen ben/ daer de Graue Monick ende de Prediker Monick / daer wy bouen van vermaent hebben/ ende noch veel ander Papen vergaderd waren. Daer hebben sy seer ghearbeydt/ende alle haer neersicheyt gedaen/ dat ick tot de Pauselijke Religie soude comen/ende hebben my alle barmherticheydt gheboden. Maer ick hebbe haer gheantwoort/ dat ick gheen barmherticheyt en begheerde/dan van mynen Godt ende den Heere Jesu Christo/ in wiens ghenade ick alle mijn hope ghestelt hebbe. De Graue Monick bewees doen met een lauck sermoon/wat onderschepdt datter was tusschen de Roomsche kercke/ende de Geneeffsche. Door welke verghelijkinghe hy gecomen is tot de vrage/oft de Paus macht hadde buyten den worde Gods de consciencien gheboden of wetten op te leggen. So bracht hy my voort het gene dat by Joann. int laetste gheschreuen is:datter veel ander dinghen zijn/die in dit boeck niet gheschreuen en staen, Item het gene dat Christus in het selfde Euangelie seyt int xv. ende xvi. Cap. daer hy zijn Leerionghers vermaent/datse den Vertrouster verwachten souden/ den heplighen Gheest/ die haer in alle waerheyt leyden soude: dwelck nu de Doctoren der kercken ende de Concilien al ghestelt ende gheordineert hadden.

Daer

Menschelike infestingen.

M. D. IIIij

Daer en bouen dat te Geneue oock seker wetten gestelt wa-
 ren binten het wtgedruckte woor: Gods: ende dat bewees
 hy wt een Psalmboeckien/dat ick by my hadde/wt die ordi-
 nantie daer de ghemeyn ghebeden des Woonsdaechs mede
 ingestelt sijn/als oft dien dach heyligher ware dan de ande-
 re. Oec begheerde ick van den Onderstadthouder orlof om
 te moghen antwoorden/ ende de valsche beschuldiginghe der
 kercken van Geneue te wederleggen: ende oock om het ghe-
 ne dat van haer qualick ende tonrechte gheseyt was / te be-
 antwoorden: ofte om dat sy my/bewijle sy met malcande-
 ren sprekende en disputerende waren/souden onghemoeyt
 laten. Als hy my dat verorloeft hadde/besach ick de verma-
 ninghe die in den Psalmboeck/dwelck de Gran Montick in
 de handt hadde/ stont. Zoo hebbe ick hem bewesen dat den
 Woonsdach/ in de Gemeynthe om bequaemhepts ende ghe-
 legenhepts wille/ om twoor: Gods te hooren/ en in de Ghe-
 meynthe te bidden/sonder eenighe verbindinge der conscien-
 tien of superstieuse onderhoudinge verordent was/als oft
 ment niet en soude moge veranderen: en dat ooc voormaels
 de Coningen en Godvruchtighe Princken dusvanigen ordi-
 nantie en burgerlycke maniere onderhouden hebben/ om
 het volck in de kennisse en vreesse Gods/ en in warachtigher
 Religie te behouden: en dat sulcks de consciencien meer ver-
 lichtede dan beswaerde. Van het gene dat hy seyde dat van
 de Doctoren der kercken ende Concilien besloten ende in-
 ghestelt was/sonder het wtgedruckte woor: Gods/ seyde ick/
 dattet alsoo niet en was: maer dattet in den woorde Gods
 al beschreuen ende gheleert werdt / dat tot het regiment der
 kercken/ende tot des menschen salicheyt noodich is/so dat-
 men voorten gheen beslyt ofte insettinghe van noode en
 heeft. Paulus die seyt/dat hy niet en dert segghen/dat Chri-
 stus door hem niet gedaen en heeft/om de Heydenen tot de
 gehoorfaemheyt des Euangeliums met woorden ende met
 wercken te brenghen: Ioannes oock in zynen tweeden brief
 sprekende van de leeringhe Jesu Christi/vermaent datmen
 hem niet ontfanghen sal/die daer coemt ende die leeringhe
 niet en brengt. Paulys seyt het den Galaten seer sterckelick/
 dat al quam er een Eughel die een ander leeringhe prediete/
 dan de leeringhe des Euangeliums/die hy vercondient had-
 de/dat zyt als een veruoechsel souden achten. En Christus
 in het Euangelium Ioannis Cap. 10. bewijst dat hy eenen
 warachtigen ende goeden Herder is/ende dat zyn Schapen
 der

Rom. 15.

Galat. 1.

Suyten

Gods

woort en

salmen nie-

mant ghe-

loouen.

der veebelingen stemme niet en hoorē: maer die wt Gods is/ dat die Gods woort hoort: ende dat hy de deure tot den ewighen leuen is. Item/ Dat hy zyn Apostelen sandt/ gheslyck hy van den Vader ghesonden was: Welcke soek geen ander leeringhe voortghesest hebben / dan die sy van hem ontfanghen hadden: in welke sy alleen namaels van den heylighen Gheest verlicht/ gheleert ende versterckt/ zyn gheweest. Ende Petrus in synen eersten bries int liij. Cap. vermaent de Pastoren der kercken / ende beschryfse sulcken dienst/ dat se het woort Gods alleen voorhouden/ sonder eenighe heerschappye / daer sy de Schacphens Christi mede verdurcken. Dat de Pastoren int Pausdom verre van dusdanighen maticheyt zyn: welcker tyrannte genoeg bewys/ wat regiment der kercken dat sy houden.

Doer seyde de Graue Monick dat de Priefters en de Dieners der Gemeynten in de oude kercke plegghen by een te comen/ op dat sy van die dinghen souden stellen wt gemeynen rade: dwelck hy my wel soude bewysen dat in de kercke te Geneue niet gheschiet en ware. Dit soude hy my wt myn nieu Testament wel bewysen/ dat hy in zyn hant hadde / op dat ick te claerder de warachtighe ghestaltenisse der kercken mochte bekennē. Ick seyde dat ick sulcke wel woude sien/ ende hebbe van hem begheert/ dat hy die maniere/ welke de Apostolen in de ordinancie der kercken ghebruyct hadden/ wel soude aenmercken: ende niet dencken dat de reformatie der kercken van Geneuen sichtenuerdichlick begonnen is/ ofte sonder raet des Ouerhepts en der Dienaren der Gemeynten gheschiet soude zyn/ ofte sonder sulcke neersicheyt/ vlijticheyt ende sorghe/ als de Apostel Paulus ende Silas in de Gemeynte te Thessalonica en Serua te stellen ende te ordineren ghebruyct hebben/ volbracht is: in welke tynners niet bukten de auctoriteyt des Godlychen woorts inghesest is/ ghelyck kennelick is. Act. xvij. Maer al zyn de Dienaers der groter kercken van Roomen ende haer Supdegom de Paus tot sulcke ordinancie niet gheroepen/ so en moerten nochtans niet dencken dat de maniere van anderen kercken ordinancien achter gelaten souden zyn. En het is claer ghenoech wt dat Concillium dat te Jerusalem vergaderd was om de Antiocheensche kercke te beuestigen. Act. xv. dat de Apostelen gheen wet ofte leeringhe voortghesest hebben in de Gemeynte/ dan alleen des woorts Gods/ ghelyck Petrus openlyck bewys/ straffende den ghenen die

M. D. liij. hier de Ghemeynte foodanighen lock wouden oplegghen/ dat noch haer noch haren vaderen verdraghelyck was. Hebben oock den Ghelouyghen die te Antiochien waren/ ouer gheschreuen dat sy haer seluen vanden Afgoden sou- den wachten / ende van dierghelycke besmettinghen ende grouwelen/die int Pausdom groot gheacht sijn. Doe woyp my de Grau Pontick voor / dat ick in de Pausche kercke ghedoopt was. Welck ick niet gheloochent en hebbe: maer dat en verhindert de ghenade Gods niet/ om my onder den sunen te ontfanghen: ghelyck als de boosheyt en quaetheyt der menschen sijn barmherticheyt niet en verhindert/ die hy vertoont ouer den ghenen/ die hy door synen Geest tot den leuen herboren heeft / haer sielen besprenghende door het bloet sijns Soons/ ghelyck Paulus Roman. 6. Cap. van het Doopsel sprekende/ leert. Daer na seyde een ander (van die daer teghenwoordich waren / ende die my van de Misse hadde hooren quaet spreken/na dat hy orlof hadde verwo- uen om te spreken) dat ick van de Misse verachtelyck ende schandelyck gesproken hadde: ende heeft mer veel woorden een onderscheyt ghemaect/ tusschen de oude sacrificien ende het ghene datmen in der Missen opoffert: Om dit te bewij- sen ende te beueyghen / heeft hy voortgebracht Dauids C. r. Psalm. Sij zit een Priester inder ewicheyt/na de or- dinantie Melchisedech: dit veersken wtleggghende op de ewige Sacrificie der Missen: my vermanende dat ick niet en soude tegen de Godlycke Schifture spreken: en vrech- de wat ick daer toe seyde. Ick seyde hem dat de Apostel tot den Hebreen voor my ghensech antwoorde/ ende de gant- sche Ghemeynte vermaende/ datse gheen ander offerhande verwachten ofte ghebruycken soude. Want dat veersken des Psalms en is door den heylighen Gheest van gheen an- der offerhande ghesproken/ dan van dat eene ende ewighe sacrificie Jesu Christi/ die hemseluen eens voor allen Godt opgheoffert heeft/ ghelyckmen dat lichtelyck wt de redenen des Apostels mach merken. Daer sijn wel ander offerhan- den der Godturuchtighen / die Gode aenghenaem sijn / als boetueerdicheydt des herten/ ende leetwesen/daer af in den 11. Psalm staet: ende de offerhande des lofs/ dat de Apostel totten Hebreen xij. de vrucht der lippen noemt. Maer als sy my veel by brachten om tot de Roomsche kercke te tree- ken: heeft my de Onderstadthouder gheueracht/ oft ick my woude begheuen tot het ghene dat te Lyons in myn eerste

Misse.

sake

sake ende belydenisse ghehandelt was. Ende als ick hem gheantwoort hadde dat ick wel begheerde / hebben se my een stuck der handelingshen gethoont / die van my onder teeckent waren: en oock het vonnis in Pergament geschreuen / welck myn doot begreep / namelick / dat ick op een horde de ghesleppt soude worden tot de plaetse Territorium ghe-
 naemt / aldaer aen een stake ghebonden / gheworcht / ende verbrant soude worden. Als my dit voorghelēsen was / ende de Onderstadthouder my gheuraecht hadde / of dese schriften ouer een quamen / met de ghene die my te Lyons verthoont ende ghelesen was : hebbe ick gheantwoort / dat het ghene dat ick onderteekent hadde / een stuck was van mynder saken: maer dat het vonnis my noyt voorghelēsen was : nochtans en wil ick het selfde niet verwoyden : maer ghewillichlick ontfangen / met de appellacie die ick gedaen hadde: bereyt altyt met myn bloet te versegghelen des Religioens en myns geloofs articulen / die ick te Lyons en oock te Gratianoyel met inckte onderteekent hebbe. Daer na is my een ander gheschift voorghelēsen / in welke de Procureur des Conincks eyschede / om dat ick niet noemen en woude de ghene / die my by de Riuier de Tiger ontwel-
 dicht hadden / dat ick ter pijnbanck ghebracht soude worden : ende voort om dat ick teghen den Coninck ende de Roomsche kercke schandelyck ghesproken hadde / ende oock om de ketterye die my opghelēpdt was / soude ghebracht worden tot de Grau Monikenstrate / ende daer de tonghe afghesneden / ende daer na met een cleyn ende lancksaem / vper verbrandt worden / etce. welke als my voorghelēsen waren / ende de Onderstadthouder my vraechde / wat ick daer toe segghen woude : hebbe ick gheantwoort / dat ick de namen der genen die my verlost hebben / noyt hebbe connen weten. Want sy my noyt / wie sy waren ofte wat haer daer toe beroerde dat sy my verlossen souden / hebben willen te kennen geuen : dan alleen dat zyt om de leeringe ende Religioens wille deden / welke sy van my te Lyons ghehoort hadden : ende daerom en conde ick se oock niet noemen : Dat ick dien niet misseyt en hadde : ende oock gheen ketter en ben / maer een Christen. Welcke ick als myn antwoorde op des Conincks Procureurs articulen begheert hebbe aengheteekent te worden. Doe sandt my de Onderstadthouder wederom tot de gheuanckenisse tot der tijt toe dat ick wederom voor hem ghebracht ben

Het vōns
 der eerster
 geuancke-
 nissen.

Om geyf
 nicht te
 werden.

De Historien

M. D. liij. by twee ghetuyghen die valschelijck ende tonrechte my beschuldighden in het ghene dat voren verhaelt is. Maer doe sy teghenwoordich waren / hebbe ick den Onderstadthouder de oorsaken bewesen/waerom dat sy valsch gtuypenisse tegens my brengen wouden. Doe heeft God die een Vader der weesen / en een beschermer der vreemdelinghen is / door; sijn voorsichticheyt de sake so verre gebracht / dat mijn wroeghers ende gtuypen door haer boose ende onbehoorlycke beschuldighen/ende door haer eyghen kennisse/haren nijdchlijcken wille geopenbaert hebben. Als nu de Onderstadthouder woude dat ick antwoorden soude op het gene dat des Coninck Procureur teghen my selde; seyde ick dat ick nu hieldt aen de sentencie die te voren te Ypons van my ghewesen was / met mijnder aenghehanghen appellatie.

Maemaels is de sake onder haer veel ende dickwils ouergheluyt; ende de Onderstadthouder heeft my wederom by hem ende den anderen die daer rechthouders sijn geroepen/ende heeft my neerstelick aenghegaen/vermaent/ende gheraden dat ick my tot haerder kercke soude keeren. Maer ick hebbe hem gheantwoort dat ick gantsch voor my genomen hebbe in de ghemeynte Jesu Christi ende in sijn woort te bliuen/ende behaluen die/ghen ander Religte aen te nemen: ende werde my eenighe beter wt den woorde Sodets bewesen / dat ick so hardneckich niet en ben / of ick soudet volghen dat my God door sijn woort verclaert.

Doe vermaende my een van de staetsheeren / dat ick my op mijn eyghen wysheyt en meynunge so seer niet verlaten en soude: en waert datmen also de Concilien verworpe datter alle daghe wel een nieu Christendom oprysen soude sonderlinghe want de Dupuelsche kercke de eene van de andere schilde en twistichde. Ick hebbe hem gheantwoort / dat ick mijn eygen meynunge niet en woude volgen: en dat ick op gheen ander wysheyt stuenen en woude / dan alleen die oueruloedich in Christo gheweest is / hoe wel datse van de werelt voor sotheyt gheacht is. Maer dat hy seyde / dat de Dupuelsche kercken de eene van de andere in des Religions saken gheschil en twist hadden: hebbe ick bewesen dat de gene die het Euangelium ontfanghen hebben onder malcanderen seer eendrachtich / sonder eenich gheschil sijn / so veel alst fondament des Christelicken religioens en ghesoofs aengaet: en datmen geen nieu Christendom derf vreesen / dan dat by den Concilien gemaeckt worde. Want by

Dau'd/Psal'm xxxij. en op andere plaetsen der Schijftueri
 faet / dat den Raet der Heydenen en der volcken van den
 Heere omgeworpen en vernietelt wort. Daerom salmen den
 raet Gods en zijns woorts volgghen / en zijn autoriteyt bo-
 uen alle Concilien ende oordeelen aen nemen: en dat ick al-
 so lieuer in een cleyn Christendom / dan in een groot ende
 oueruloedich Pausdom blijven woude.

Daer na heeft my de Onderstathouder in des Bisschops
 gheuanckenisse doen legghen. Daer hebbe ick verhoort dat
 ick te Ypons soude verfonden worden: want sy geen ander
 sake tegghen my en vonden om my te pynighen/ dan de se-
 ligie ende mijn gelooue dat ick beleeden hadde. Daerom be-
 geerde ick seer met de Onderstathouder te spieken/ dwelc
 ick door des Bisschops Dienaer dickwils doen viagen heb-
 be: maer als my ghewepghert wert/ hebbe ick tot den Sicch-
 ters van Gratianopel veel brieuen gheschreuen.

Als ick nu gheen antwoort van den Onderstathouder
 en creech / is de Prouoost ofte Goroede met zijn Schari-
 anten/ ende den Schijuer der Crimnale saken tot my ge-
 romē ontrent thien ofte xi. vren/ seggende dat ic door tbeuel
 des Onderstathouders te Ypons moeste gaen. So heeft hy
 my terstont tot zijn camer ghelepydt / ghebonden met yseren
 ketenen/ op dat ick daer so lange bleue tot dattet licht wert:
 daer na/ dnye vren na middernacht zijn wy haestelijck wech
 gheghaen. Ick wert met yseren ketenen ghebonden ende hy vron
 op een Peert gheset. Op den wech daer mē na Ypons gaet/ na Ypons
 zijn wy na Wien gheweken door vreesse der laghen ende gheuoert.
 lissen / die de Prouoost wt de saem vermoede. Als wy te
 Ypons quamē/ heeft hy my in den kercker Roane gebracht
 en den kerkerwaerder beuolē: daer na heeft hy den Stadt-
 houder van Ypons mijn toecoemst aengheseyt. Welcke
 twaelf dagen daer na tot my comende/ heeft my geuroecht/
 wie ick was/ van wien ick ghebracht was / ende hoe dat ick
 ghenaemt was / ende oock van mijn verlossinghe/ ende van
 sommighe articulen des gheloofs. Op welke ick al ghes-
 antwoordt hebbe na de ghenade ende wetenschap die my
 de Heere ghegheuen hadde. Ick en weet gantschelijck niet
 wat sy van my besloten hebben: ick verwachtte den sal-
 ghen dach mijnder verlossinghe / ende bidde Godt dat hy
 my in gheduldicheyt sulcken behulp doe/ als hy weet dat
 my noodich is: ende het ghelooue in my also vermeer-
 dere ende verstercke / op dattet de gantsche werelt te bouen
 gande

M. D. liij. gaende/ in den Hemei climme in dat ewich leuen ende hemelſche rijk/ daer ſek met onſen goeden Godt ende barmhertighen Vader/ en onſen Salichmaker Jeſu Chriſto ewichlick leuen ſal.

Remaels als Richard dickwils van den Gerechtiger Tiguaco ende van ſumofus den Sorboniſt onderuraecht is gheweest van de hoofſtucken des Chriſtelijcken gheloofs daer hy oock te Gratianopol op gheantwoort hadde / als van de macht der kercken / van de macht des Paus / van het Quontmael des Heeren / van de Siechte / van de leeringe ende het verſtant des goddelijcken woorts / ende diergelijcke articulen meer (in welke hy haer ſterckelijck teghen geſtaen / en de waerheyt altyt beſchermt heeft : ende en heeft noyt met eenige haerder argumenten ofte redenen / noch met dierghementen ofte beloften daer toe gehebracht connen worden / dat hy zyn meyninghe des gheloofs aſlegghen / ende de waerheyt verloochenen ſoude) ſo is hy ouerwonnen ende ſtantuaſtich in de belijdeniſſe des Euangeliums ghebleuen. Seropende zyn vanden tot den dach des oordeels / als de Almachtighe Godt met grooter gherechticheyt de wereldt ſoude oordeelen.

So is hy ten laetſten ter doot verwefen: ende wtgenooert zijnde heeft men hem eerſt de tonghe wtgeſneden / ende daerna leuendich verbrandt / in de Maent Julio / int Jaer **M. D. ende IIII.**

Petrus Herra.

Petrus Herra gheboiren in een plaetſe Teſa geheeten in de Prouincie Cozerana / niet verre van der ſtadt Tholoſe. Deſe als hy Priester was / ende de kenniſſe des waerhepts creech door de genade des Heere / ſo is hy te Geneue in de gemeyte Gods ghecomen daer hy een hantwerck / namelick / ſchoenmaken / geleert heeft. Daerna door ſonderlinghe begheerte ende liefde beroert / om zyn broeder wt het Pausdom ende van den diehſt der afgoden te brenghen / is hy des winters daer henen gherepft.

Als hy nu in zyn vaderlandt ghecomen was / ende met zyn broeder ende broeders hupſrouwe daer van gheſproken hadde : ſo en heeft de vertrooſtinghe des godtlijcken woorts die Petrus brachte / en die verhuypinghe de vrouwe niet wel beuallen ende behaecht. So heeft sy haer nabuer

buer te kennen ghegeuen dat haers mans broeder gecomen
 was: welcke dat oock also verborghen ende heymelick ghe-
 houden heeft/dattet terfont den Officiael des Bisdoms ter
 Dooren gecomen is. Welcke sorgende/dat hy hē soude mogen
 ontulien / heeft hem sonder eenighe ondersoekinghe der
 saken doen vanghen. Hoewel dat de ondersoekinghe niet
 noodich en was / sonderlinghe in so opentlicken ende ghe-
 willige bekentenisse / daer Petrus in beleedt waer hy wou-
 nachich was / ende wat ghelooue dat hy hadde. Maer de
 Officiael ende zyn medehulpers sorgende dat sy verhindert
 mochten worden doot: eenighe appellacte/hebben raet ghe-
 houden ende besloten datmen Petrum in de handen des
 Kettermeesters van Tholose soude ouerleuen. Sy desen
 heeft Petrus een heerlicke belydenisse zyns gheloofs ghe-
 daen / so dat hy den Kettermester tot zyn eygen conscien-
 tie beriep / en hem vermanende dat hy de supere waerheyt
 Gods die hy beleedt ter herten te nemen en bekennen wou-
 de: welcke hy hē lichtelick bewees en verclaerde met plaet-
 sen ende Capittelen der Schryftueren/want hy met stercker
 memorie ende verstant begaest was. Maer ten heeft niet
 ghebaer. Want hy is daer na van den Kettermester/en-
 de des Biffchops van Cozerans Vicarius verwesen ghe-
 weest / ende een Ketter veroordeelt / ende daer na van zyn
 Papijsch Priestendom ontwijet ende berooft/in een stede-
 ken Muretum geheeten by Tholose gelegen / daer hy ghe-
 bracht was: van daer is hy den wereltlicken Rechter in der
 Heerlicheyt van Tholose / diemen den Rechter der appella-
 tien noemt / ouerghelouert / welcken oock de straffe der ket-
 terijen toeroemt. Doe vraechde de Rechter van Petro wae
 ambacht dat hy dede: ende als hy van hem verstaen hadde
 dat hy courts leeren schoenmake hadde / so heeft hy van hem
 willen weten / wat handtwerck dat hy te woren ghedaen
 hadde. Petrus seyde / Och / ick schaemt my te segghen.
 Want ick hadde sulcken leuen aenghenomen/dat het alder
 doofte ende erchste in de gantsche werelt is. Veel lietē haer
 hier wt duncken dat hy een moorder ofte roouer / ofte een
 valsche muntslagher gheweest mochte hebben. Daerom
 vermaenden sy hem dat hēt sonder schaemte ende vreesse
 wt segghen soude. Maer hy was also verhindert / dat
 het overdencken zyns voorgaenden leuens hem zyn sprake
 scheen te benemen. Ten laetsten als sy niet af en lietē heeft
 hy met grooter suchten gesept/dat hy een Priestier gheweest

De Historien

M. D. liij. is / ende heeft de redenen voorghgebracht / waer om dat hy sulcken leuen so leelick ende boos achtete.

De sentencie. So heeft hem dā de Rechter met vonnisse verwesen dat hy eerst een emende ofte boete doen soude/namelick/dat hy van God ende den Coninck ende het gericht vergiffenisse bidden soude:daer na zyn tonghe afghesteden/en leuendich verbrant soude worden. Van welke sentencie hy gheappelleert heeft : ende is ghebracht tot de Criminael camer des Parlaments van Tholose : daer hy stantuaastelick in zyn bekennenisse gebleuen heeft. Gheuraeche zynde waerom dat hy gheappelleert hadde:seyde hy / dat hyt daer om niet ghesdaen en hadde / om den doot te ontwijcken:want hy zyn leuen so lief niet en achtete/dat hyt om de eere Gods en ghetuyghenisse des waerhepts niet soude willen aflegghen: dat hy oock wel wist dat de ghene daer hy toe geappelleert hadde/hem zyn leuen gheenins souden behouden:maer dat hy gheappelleert hadde om dat hy veroordeelt was van den Coninck vergiffenisse te begeeren/die hy noyt yet misd'aen hadde. Want aengaende van Godt het selfde te begeeren/daer was hy toe verbonden ende oock bereydt. De oorsake zynder appellacie was oock / om datmen hem verwesen hadde/ de tonghe wtgesneden te worden/die hem den Heere gegeuen hadde om hem te pijsen. So dochtet hem onrecht en onbehoorlick datmen hem van sulcken gaten beroouen soude/hy sonder int laetste zyns leuens. Die sentencie is nochtans door des Criminaels camers vonnis beuefliche ghe worden. Maer want den Opperpresident beuolen was dat hy de saken die den ghelooue aenginghen soude laten oordeelen ende rechten in die camer/die hem bequaem daer toe dachte te zyn/ende want hy int voorgaende iaer de opperste camer vercoren hadde : so bewees de President dat het oordeel deser saken voor die Rechters niet en mochte geschen. So zyn dan na dē middach de Rechters van beyde de Saets camers vergadert/ende Petrus is voor hem ghebracht. Ende als hy stantuaastelick daer oock zyn ghelooue beledē hadde/ende gheenderlepwys daer af te brenghen was/ isser ten laetsten bestotē / dat het eerste vonnis zyn cracht soude hebben/behalten alleen de emende ofte boete/ende oock sonder de tonghe af te snijden/ so verre als hy gantschelijck niet te ghen haer Religie en sprake.

Als hy nu ter doot geleert wert/ ende S. Martialis schoole voorby giuck/heeft hem de Rechter een beelt van Maria getoont

ghehoont / ende heeft gewilt dat hy vergiffenisse van hser
 begeeren soude. Petrus antwoorde hē / dat hy dat geensins
 doē soude : want hy haer niet misdaen en hadde / en dat dat
 geē gelijckenisse des maechts Marie en was / maer een steen
 Afgod. Als hy dat gheseyt hadde / beual de Rechter te :
 stont dat hy zjn tonghe soude voorstekē : dat hy sonder ver-
 doenen ghedaen heeft / en heeftse niet goeden moet laten af-
 snijbē. Daer na is hy aen een stake gebonden om leuendich
 verbiant te worden / en heeft ter doot toe zjn oogen so staer-
 lgck ten hemel ghehouden / als of hy den biant en de cracht
 des ypers niet gewoelt en hadde. Dwelck het ommeffaende
 volck seer verwondert heeft. ende een Gaertheere des Par-
 laments seyde datmen de Lutheranen niet meer op sulcker
 wyse dooden ende ombrienghen soude. Wantet de Religie
 meer schade dan vorderde.

Franciscus Gamba.

Franciscus Gamba van Ysen ghebooren wt die vlescke
 van Italien ende Lombardien / die Sreessa genaemt
 wort : als hy de kennisse des Euangeliums gecregen
 hadde / is hy te Geneue ghecomen om raet te vragen
 in sommighe nootsakelike dinghen van die goduruchtige
 en wijse mannen / die in de Ghemeente zjn. Hy was op die
 selfde tijt in de Stadt / als men te Sinnen het Quontmael des
 Heeren wtdeplde : en heeft aldaer met den ghelooouigen het
 broot gebroken en gemeynschap gehouden. Daer na als hy
 wederom keerde en ouer het Meer te Comun soude ouer-
 schepē / is hy albaer geuangen gheworden / en te Comun ge-
 bracht. Als hy nu in den kercker lach / is hy van seer veel en
 verscherpden menschen besocht gheweest / en in sonderheyt
 van den Doctoren en Edelieden / Welcke hem seer ghebes-
 den hebben / dat hy sodanigen ydelen voornemen ofte meys-
 ninghe (so zjt noemden) niet en bleue / daer sy meynen
 dat hy door crancksinnechepdt toe ghecomen was. So ver-
 maendense hem seer dat hy doch achterdencken ende sorghe
 draghen soude voor zjn goet ende salichepdt / ende alle ras-
 serie van hem werpen. Maer die vrouwe man heeft alre de
 seer stantuaffelijck gheantwoort / dat het gene dat hy beleet
 ende voorstont / gheen onnutte speculatiē / ende ydēle voor-
 nemen en waren : ende dat hy doek niet crancksinlich / ofte
 rasfende en was : maer dat hy de supiere waerheyt Gods / en
 het heplich woordt / ende de salichmakende leeringhe ons

De Historien

M. V. lxxx. Heeren Jesu Christi bescherimde ende voorstont. Hy bracht Schrifuerlike gherupghenissen by / daer hy zyn redenen mede bewees ende beuestichde. Zeggende dat hy liever den door woude steruen/dan de leeringhe Jesu Christi daer hy van God toe gheroepen was om te betrupghen / te verlaten ofste te verswighen.

Tea laersten als hy veel met den Doctoer des stadts/met Monicken ende Papen gedisputeert hadde : en oock met andere die tot hem quamen / sommighe om hem van zyn meyninghe te brenghen/ sommighe door barmherticheyt bewogghen/om dat sy hem voor een goet ende gerechtich man bekenden: so hebbense alle eendrachtelick tot hem gecomet en ghebeden dat hy sulcken gheuoelen en meyninghe soude afflaen / belouende hem het Burgerschap des stadts met sodanigen profyten als hy soude moghen wenschen. Maer als sy hem niet en conden bewegen / hebben sy daer na eenen anderen bode ghesonden / namelick/waert dat hy synen sin niet en woude veranderen / dat hy steruen soude. Daer hy niet blyder ghemoet oy geantwoort heeft/ dat dat het ghene was/dat hy seer begheerde/ ende datmen hem geen aenghenamer bootschap brenghen en mocht.

Brieuen van Melanen.

Hyer en tusschen zynder brieuen gecomen van den Gaet van Melanen/met sodanigen beuel/dat franciscus Samba soude steruen en leuendich verbiant worden. Maer als de Rechters besich waren om dat ghebor te volbrenghen: zynder ander lof brieu van Geneue gebracht/die des Keysers Tegaet en veel ander Edelen van Melanen gheschreuen hadden. Also is de executie des doots sommighe dagen wtghefelt/ In welke tijt hy altyt stantuaessich in den ghehooue ghebleuen heeft. Niet langhe daer na zynder wederander brieuen ouer ghecomen datmen hem soude dooden. So is hy wt de geuanchenisse daer hy in sacht gebracht ges worden voor die Ouerheyt/ diemen den Potentaet noemt/ die in de stadt Rechter is ouer Burgherlike ende bloedige saken : daer sodanighen vonnis ghegheuen is / dat hy soude moeten steruen / waert dat hy zyn meyninghe niet en woude veranderen. Franciscus bethoonende dat hy daer in wel gherooft ende blyde wat / heeft den Potentaet voor sulcken bootschap ghedanckt. Maer de Rechter badt ende vermaende hem met veel woorden / waert dat hy wederroepen woude het ghene dat hy beleden hadde / ende bysonder dat hy van het Sacrament der Missen gheseyt.

Brieuen van Geneue.

sept hadde / soo soude hy sonder eenighe twiffel het self-
de hem gheuen ende doen / dat hy hem te voren beloest had-
de. Maer Franciscus en achtete op dusdanighen belosten
niet / ende en hsteltse van gheen meerder werde dan stof: en
seyde seer dickwils / dat dusdanighe belostenissen gheensins
te vergheleken en waren by dat goet dat hy versiekert was
van den Heere te ontfanghen: ghelyck als daer is de croo-
ne des onsterflichhepts ende het ewich leuen / dwelck allen
godesaligē dienaers Gods beloest en versiekert is. Zyn wo-
nichheit des ghemoets en heeft oock niet beswicht ofte ver-
crancht gheworden / hoewel dat hem sware ende veruaer-
lycke dinghen voor ooghen ghestelt worden / om hem van
zjn kerck voornemen af te brenghen.

Als dan de Ouerhept sach dat hy so onbewegelyck was /
heeft sy besloten datmen hem des anderen daechs dooden
soude. Smorgens vroech daer na is tot hem de Scherpsich-
ter ghecomen / hem vermanende van den doot die hy hem
op dien dach soude aendoen / biddende dat hy hem dat ver-
gheuen woude. Franciscus heeft hem gheantwoort / dat hy
floutelyck doen soude het ghene dat hem beuolen was: dat
hyt hem van herten niet alleen en vergaf / maer oock den
Heere badt dat hy hem met zjn ghenade woude verlichten
ende tot de kennisse zjnder salicheyt bienghen: segghende
oock / dat hy hem ghele soude gheuen hadde hyt ghehad.

Daer na is hy voor den Potentaet gebracht / die hem we-
derom gheuraecht heeft of hy het ghene dat hy gheseyt had-
de / woude wederroepen ende synen sin veranderen. Maer
Franciscus en heeft gheen ghehoor willen gheuen: maer
heeft by de Euangelische warachticheyt bestandich willen
blyuē. So heeft de rechter hem gesept dat hy niet en wou-
de dattet hem onbekent ware / dat hy hem wt grooter noot
en bedwanch zjnder heeren van Melanen moeste ter doot
biengē. Doer heeft hem Franciscus met manierlycken woos-
den bedancht / ende gesept / dattet hem van herten wee dede
dat sy die sulcx begonnen / niet wisten wat sy deden: en bade
Gode dat hy zjn barmherticheit haer deelachtich woude
maken.

So haest als de dooteloocke luyde / quamē daer twee paer
Moniken van der Gorden ende sechten der Capucinen /
welcke hem zjn biechte woude hooren: ende hebben hem
eerst int incomen vermaent dat hy goets moets ende ouer
schryckt van herten woude zjn. Franciscus op siende / seyde
haer

Ma. D. liij haer terfont dat hy haerder gheselschap niet en behoefde/ ende vermaendese dat sy wederkeeren souden. Maer die broerhens/ghelick haer maniere is/hadden een crups in de hant/ende thoonden hem dat om also de gedachtenisse des doots Christi hē in te beelden. Maer Franciscus seyde dat Iesus Christus in zyn herte gedruet en geprent was / en dat hy de gehuechenisse zyns doots in zynder siele droech/ waer of dat hy een sonderlinghe cracht in hem gheuolde. Ende als sy hem seyden/dat hy in wanhope vallen mocht / waert dat hy het crupce niet aen en sage/als hy de pyne des vpers gheuolde:antwoorde hy dat zyn herte met sulcken troofft ende blyschap ouergoten was/ dat hy nu de vwechde gheuolde/die aller menschen verstant ende begrhy te bouen gaet. Maer so veel alst de pyne aengaet/die hy in zyn lichaem geuoelde soude/dat die haest vergaē soude:maer dat zyn siele deelachtich worden soude der toccomender hemelscher salicheyt/in de ghemeynschap der heyligher gheesten ende Enghelen/met welken hy ewichlyck ghenieten soude die goederen/die God synen kinderē bereyt heeft/die des menschen ooghe niet ghesien/ofte oore ghehoort en heeft. Daer na als hy dese en diergelycke troostelycke redenē gesprokē hadde/is hem zyn tonge doorsfēkē /op dat hem het sprieken benomen soude worden/ende dat het ommevraende volck/die wel ontrent vper duysent int getal daer vergadert waren/hem niet en souden verstaen.

De tonghe doorsfēkē.

Daer na is hy ghebracht ter plaetsen dertmen hem van zyn leuen soude beroouen. Daer ghecomen zynde is hy op zyn knien neder ghesallen/ende zyn ooghen opstaende ten hemel/heeft hy tot God den almachtighen ewighen Vader met sodanigher vpericheyt des herten ghebeden/datter een peghelick af verwonderde. Darr na op staende/ als hy hem ter doot voechde ghelyck dat de Scherprechter begeerde/soo is hy met een strop verworcht geworden. Want hoe wel dat hy verwesen was om leuendich verbrant te wordē/soo is hem nochtans die ghenade gheschiet / om zyne pyne te vercoorten. Soo is het lichaem daer na verbrant ghe worden. Aldus is de vrome ende stantvastighe Martelare ons Heeren Iesu Christi/om de belidenisse des waerachticheyts van zyn tātlyck leuen berooft/ende heeft ontfangen de croone des ewighen onsterflichen leuens/die allen sietvromden ghetuyghen des waerhepts bereyt is van aenbegin des werelts af. En is geschiet den xij. dach des maents Julij

July int Jaer ons Heeren M. D. ende 1555. M. D. III.

Dionys le Vap.

Dionysius le Vap gheboeren van Fontenays onder het Bisdom van Sapeur in neder Normandis. Daer dat hy het Papistishe Prieesterdom verlaten hadde/ is ouergherepft na Geneuen. Daer heeft hy leeren boecken vercoopen: welcke hy dickwils in Bianckrijck ghedraghen heeft. Ten laetsten heeft hy zijn wooninghe vercozen te Isles van Senze ende Suerneze/ welke toebehoorden onder de croone van Englant/ ende hadden van nieuws tot den Euangelio ghebracht gheweest door den wille des aller Christelicksten Coninc Edwards des seften. Hier dede Dionysius zijn ambacht/ ende was oock een wyl tijt Die- naer des goddelijcken woorts in een Dorp van Suerneze/ daer hy het Euangelium predichte. Maer want in den Jaere duysent vyfshondert vierendyftich de Papistishe super- sticie wederom de ouerhandt in Englant nam/ ende het Euangelium ghebannen ende veruolcht wert/ soo is Dio- nysius met meer ander geselschap opgherepft na Norman- dien/ meynende voort na Geneuen te reysen. Hy zijn ghe- comen in een Dorp la Feuillie genaemt: ende Dionys had- de een tonne vol boecken. Als hy nu was ghegaen om een rare te ghecryghen/ soo zijn daer ghecomen M. Guillame Langlops Stadthouder vanden Graue/ met synen broeder Jan Langlops Procureur des Conincs/ ende worden de boecken ende het ander goet sien: so arresteerden sy dat alle/ ende oock den man die tgoet bewaerde. Daer en ruffchen quam Dionys en vraechde stoutelijc waerom datmen zyne goet ghearresteert hadde. Men antwoorde hem/ om dattet boecken van Kettersen waren: hy sepe ten waeren niet/ maer het zijn boecken der heyliger Christuer/ inhouden- de de waerheyt: welke hem toebehoorde ende niet den man- dien sy gearresteert hadden. So hebbense versont den man los ghelaten ende hem te Peries gheuancelijck ghelepdt: daer hy twee maenden ende een half seer nauwe bewaert is. Daer en ruffchen was hy van de Rechters der plaetsen ondersicht/ die hem voor een verrader beschuldichden/ om dat hy in een laade ghewoont hadde dat der Enghel- scher croone onderbaen was. Hy antwoorde dat hy daer toe aldaer niet gheromen en was: maer alleen om na Sodts beuel ende zijn heyligh Euangelium te leuen.

Maer

M. D. lxxxij. Maer want de Waer niet gheuoech en haefde in **hij** Procees/soo hebben hem de generael Procureurs doen leyden te **Sapeur**/daer hy in des **Biffchops** gheuanckenisse ses dachghen lanck soo uanwe besloten was/dat hem niemant van zijn vriende mocht besoeckē oft hem yet beraden. Van daer was hy gheleyt te **Kouen**:daer hy verwesen was leuendich verbrant te werden/ende int branden driemael wt den vperre ghetrocken te werden. Als het vonnis ghewesen was/desdense hē groote moeyte aen om te weten wie datter al van zijnder gheuoelen waren en diepghden hem te pijnighen. **Dionys** antwoorde/datse alle van synen volcke waren die goede **Christenen** ende beminders des heylighen **Euangeliums** waren. Onder welke het meeste deel des **Continckrycks** van **Brancryck** zijn/ende oock sommige in haerlieder **Parlament**:ende al waert dat sy hem pijnichdē/hy en soude niet anders segghen/ende niemant in verdrick brengen:ende wisse oock wel stouue hy op de pijnbanck/dat hy in **cyper** niet steruen en soude. Dat hoorende/en vraechden sy hem niet meer/maer begheerden dat hy wech geleyt soude werden ter doot. Als hy wt de gheuanckenisse schiet/soo was daer een groote menichte van volcke: welke dese vrome **Martelaer** met **Sods** woort aen sprack/ende hy vermaendesen: Daeromme riep een van de **Officiers** tot den **Scherplichter**. Snijt af/snijt hem de tonghe af/welc terstont ghedaen werdt. De tonghe wtghesneden zijnde/woude hem de **Monick** een houte crupshen in zijn hande den steken/die wel sijn ghebonden waren. Maer de vrome **Martelaer** wepgherdet en keerde den **Monick** na: zijn vermoghen altyt den rugghe. De **Monick** riep met luyder stemmen tot den volcke: siet mijn vrienden/siet desen **Soeue** wepghert het crupce te ontfanghen. Daer na leyden sy hem voor de groote kercke/welcke sy onser vrouwen noemen:ende wouden dat hy haer lieder heylighen eere be wijsen soude. Maer hy bewees met handen ende oogen/ende met alle manieren ghelyck hy conde/darmen **Sode** allēen moeste aenbidde/ende keerde den rugghe tot haer lieder **Afgoden**. Daer na wert hy ten vperre gebracht:daer men hem driemael wtghetrocken soude hebben/gelyck het vonnis ghegheuen was:maer **Sode** heestet anders voorhen. Want so haest als het vper ontfleke was/verhtef haer de vlamme wel een lanre hooge bouen den heyligen **Martelaer**/soo dat beyde de **Scherplichters** met alle haer macht hem

Wie zijn medegesellen zijn.

De tonghe afgesnede.

En crupshen.

hem niet en konden wt trecken. De Scharianten sloegē het ghemeyn volck / ende woudeuse daer toe dwinghen / datse den Scherplichters helpen souden. Maer het was te vergeefs: want niemant en woude de hant daer aen slaen. So heeft Dionys le Vay: zyn leuen om der Euangelischer waerhepts wille gheepndicht / ende is in den Heere ontslapen den neghensten Augusti in den Jare duysent vyfshondert vierendyftich.

Jan Filleul/ende Juliaen Teueille.

In den Jare onses Heeren M. D. lllij. des Sondaechs den vyfthiensten dach des maents Aprilis/ist gheschiet op den wech van Desire/ontrent een myle van Neuers/dat Sillis de Pers Hooroede in den lande/ende Scheneschalrie van Sorbonnois / aenghesproken heeft Jan Filleul schijnwercker/en Juliae Teueille nestelmaeker geboze van Sauserre: en heeft tot hen geneepsdelijc geseyt: Broeders/ich weet wel waer ghy gaet/en vreeft ons sulcx niet te openbaren: want wy woude v wel met onse mantels decken/ende v voor het geboefte beschermen. Ende vraechde noch eens na dat hy zyn dienaers wech gesonden hadde/ende seyde: Waer gaet ghy broeders? Sy antwoorden: wy gaen na Desire/Woorts vraechde hi/of sy niet vorder en ginghen/ende of sy niet te Geneuen woude gaen/ende of sy dat cleynne kind ende de dochter ofte Cameriere niet mede en leyden. Sy antwoorden/ Ja/dat sy de dochters te Geneuen leyden. Hy vraechde haer oft haer huysvrouwen niet en waren: sy seyden/ Jaet. Dese saken verclaert zynde/soo blies hy in zyn wuyt ende riep zyn knechten / ende dedese gheuanghen leyden te Neuers. Aldaer werdense onderuraecht van haer ghelooue / ende waerom dat sy te Geneuen reyden. Sy beleden dat sy te Geneuen ghinghen om gheestelijck profijt te doen, dwelck sy in het Coninckrijck van Franckrijck niet doen en konden/soo wel om de blasphemien/afgoderien ende valsche leeringen: als om het misbruyck in de Sacramenten der kerckē: dwelc in de stede van Geneuen niet en gheschiet: want aldaer de reyne ende oude leeringhe ghepredicht ende gheopenbaert wert. Men vraechde hen / of het broot ende de wijn in den Sacramente niet verandert werden door de cracht der woorden van den Priester ghesproken / in het warachtich

lichaem

Groot eck
wijn.

De Historien

M. D. liii lichaem ende bloet Christi. Sy antwoorden/dat sy gheloofden dat Christus opgheclommen is ten hemel/ende sit ter rechter hant Gods zijns vaders/tot dat hy van daer sal comen oordeelende de leuendighen ende de dooden/also de arthekelen des gheloofs betuyghen:ende dat het broot ende wijn altyt broot ende wijn bliuen. De Prouoost vraechde hen van het warachtich ghebruyck der Sacramenten. Sy antwoorden/dat het broot ende wijn teekenen waren des warachtighen lichaems en bloets Christi. Want ghelyck het broot onderhoudt ende sterckt des menschen herte/ende de wijn verhuecht:also wert de gheest ghesterckt ende onderhouden door dat dierbaer lichaem Christi / ende heere lyck verbljdt door zyn bloet : want daer door worden wy in ghenaden van den Vader ontfanghen. Gheuraecht zijnde van de nuttinghe ofte ontfanghinghe des Xuontmaels : antwoorden sy datmen broodt ende wijn wt deylde ter ghedachtenisse des ljdens ende doots Jesu Christi. Ende dat doende en ontfinghen sy niet alleenlyck broot ende wijn:maer door het ghelooue/het warachtige lichaem en bloet Jesu Christi/dwelck den gheest supuert en onderhoudt door den gelooue. Onderuraecht zijnde vander Missen:hebben sy geantwoort/dattet een enckel supersticie ware/ende een afgoderie van den menschen verfiert / welke gantsch veruloecht is. Men vraechde hen of S. Peter niet den eersten Paus en was/ende de eerste sichter der Missen? Sy antwoorden/Neen : ende dat hy noyt der Missen en gedachte/maer was alleenlyck geroepen en vercoren om Gods woort te prediken. En soudemen meynē datter salthept in de Misse gelegghen ware/ so moeste Christus te vergeefs geleden hebben. Waer wt men beslypten mach dat de Misse van geender weerdē en is/en enckel Afgoderie is: of Christus heeft te vergeefs gheleden. Onderuraecht zijnde of de Priester de macht niet en hadde het broot te veranderen in het lichaem Christi: sy antwoorde/dat God niet onderworpe en is den mensche en der mensche geboden:maer dattet hem al onderworpen is:ende dattet toouerie is des menschen woorden sulcken macht toe te schryuen. Men vraechde hen of de Misse niet en diende om de sielen wt den Dagepper te verlossen. Sy antwoorden/datse haer veel meer tot verdoemenisse streckē soude/ende de gramschay Gods/tegghen haer verwecken. Ende aengaende het Dagepper/sepden sy/datter anders gheen en is dan het bloet Christi Jesu/

Sacramenten.

Paus.

Misse.

Dagepper.

Jesu / alffer gheschreuen is : ende en moghen niet ghesup-
 uert zyn/dan door de w:skantinge zijns bloets. De Prouoost
 seyde ghy wilt de aanbiddinge der Heylighen oock looch-
 nen/na dien ghy se gheen eere ofte reuerencie doen en wilt.
 Sy antwoorden/dat sy de Heylighen niet en verachteden:
 maer de eere hen toe te schicken die Godt alleen toe coemt/
 dat is oock teghen haer eyghen wille ofte begheerte. Want
 alle eere (alffer gheschreuen staet) behoort Godt toe. Ende
 al waert schoon dat sy ons helpen condon / nochtans en
 souden sy de eere niet willen ghebruycken/die alleen Godt
 toe coemt/van wien alle macht coemt. Mengaende van het
 voorbidde/wy en kennen maer een/diet doen mach/welck
 is Christus Iesus/die door zyn eyghen wille ende officie on-
 se middelaer ende voorsprake is. Scheuraecht zynde/wien
 datmen biechten moeste/ende of de Priester de sonden ver-
 gane: antwoorden sy/datmen belijden moeste/niet de Prie-
 ster die gelijc ander menschen een sondaer is:maer Gode al-
 leen leuende / ende alleen rechtueerdich / die alleen de son-
 den vergheeft/alffer gheschreuen staet. Men vraechde hen/
 of dan de Priester gheen macht en hadde te binden ende
 te ontbinden/ Sy antwoorden/dat hen belast ware te pre-
 dicken ende te vercondighen de reyne leeringhe des Euan-
 geliums / ende Godts woor / waer door de bindinghe
 ende ontbindinghe soo wel in der aerden als in den hemel
 gheschiet. Daer na alkenen hen vraechde of sy voor warach-
 tich hielden al het ghene dat sy betuycht hadden : antwoor-
 den sy/Ja/ ende onderteekenden sulcks met haer eyghener
 handen/ende protesteerden hooghe ende overluydt / dat sy
 haer seluen gheluckich ende salich kenden / dat hen Gode
 weerdich achtede / sulcx te moghen betuyghen. Cortz daer
 na heefse de Prouoost van Heuers den Stadthouder der
 Criminalen tot S. Peeters le monstier/ ouergheleuert met
 haer beschuldighen ende belidenissen. Daer zyn sy weder
 omme op een nieu menichmael onderuraecht op alle artijc-
 kelen:ende hebben vromelyck gheantwoort ende volstan-
 dich gebleuen. De heeren vander wet/(met sommige Aduo-
 caten daer toe gherocpen) hebben raet ggehouden/ watmen
 met dese mannen doen soude. Sy waren vele van verschey-
 den sinne:waer het meeste deel quamen daer in ouer een/
 datmen se los laten soude/ ende bannense wt Brant kruijck/
 endedat haer goet(of sy des eenich hadden) verbuert ende
 geconsifquert soude zyn. Maer hier tegen was de Stadt-
 houder

A. D. IIIJ.

Siechten.

Sinden est
ontbinden.

De Historien

M. D. Lijf houder voornome Jan Bergeron/welcke haer verwesen
 heeft leuendich verbrant te werden/als sy erft een boete ge
 daen soude hebben/al naecht met een Toortse in de handt
 te bliuen staen/de wyle men de hooghemisse doen soude.
Wifenden Van welcker sentencie sy gheappelleert hebben te Parijs/
gonse. daer sy oock scherpeijck ondersocht zyn:maer alcht volstan
 dich ghebleuen. Want al wast dat de gonse van vrienden
 voor haer veel scheen te doen/so datse vrieuen van den Co
 ninck cregghen/om het Proces van niens ouer te sien / son
 der wt het voorgaende rentich vernolch te trecken:soo en
 hebbē doch dese vrome Martelaers van de bekende waer
 heyt niet willen wijcken. Sinnen middelen tijden datse te
De straffe Parijs gheleyt waren/ so is de Prouoof seer onsalichlyck
Gods ouer ende in vreeselijcker dulheyt gesiouen/waer door veel ver
dē boosen. schrikt zyn gheweest:andere waren daer door wel getrooft
 siende het rechueerdich oordeel des Heeren. Als dese vrome
 getuyghen van Parijs tot S. Peeters wederom ghesonden
 waren/werden sy voor den Raet ghebracht/ende geuraecht
 of sy by haer bejgdenisse noch bliuen wouden. Sy ant
 woorden/Ja: want sy ongherrouwe kinderen zyn souden/
 waert dat zijt niet en deden. Doe las de Griffier het vonnis
 ghegheuen in het Hof des Parlaments van Parijs: dwele
 in hielt datse leuendich souden verbrant werden waert dat
 sy wouden volherden:ende datmen haer tonghen soude wt
 snyden. Maer waert dat sy wederriepen/soo souden se ver
 worcht werden/sonder het vyer te siene/ende sonder de ton
 ghen wtghesneden te syne. De vrome Martelaers dat hoo
 rende/verachteden sulcks ende seyden / Ghy soudt ons om
 een cleyn weldaet onsen Godt doen loochenen:maer ghy
 en sult dat niet doen. Het vonnis behielt drie stucken. Het
Sacramēt. eerste was/dat sy qualijck ghesproken hadden van den heyl
Doopsel. lighen Sacramente. Sy antwoorden/Neen: maer wy hebbent
 recht beleden. Het derde was dat sy tegen God en syne heyl
Heyligen. lighen ghelastert hadden. Sy seyden/wy hebben Godt zyn
 behootlijcke eere ghegheuen / ghelijck alle Heylighen dat
 selue begheeren:ende elck den anderen besiende gauen mal
 canderen eenē moet/en seyden/wy en zyn niet alleen bereypt
 een lit ofte twee te verliezen:maer ons geheel lichaem ouer
 te geuen ten brande om de geboden ons Gods te onderhou
 den

den. De Stadthouder dreych dese met den alder wreestten doot te doen steruen/daer sy noyt af hoorden spreken waert dat sijt niet af en ginghen. Sy antwoorden /doer dat ghy moecht / de tormenten en verschrieken ons niet:want daer door sullen wy tot onser eeffenisse comen / die ons beroye is/al waert dat ghy ons heden het een lidt/ende morgen het ander af naemt. Doe werden sy ontleet ende bleuen drie vren lanck tsamen ghebonden met coorden. Sinnen desen tijt loefden sy Gode/ dat hyse weerdich hadde gemaect om te lijden om jhnder waerhejdes wille : ende songhen daer na den seften Psalm: In dynen toorn wilt wy niet straffen/ etc. ende daer na Simeons loffsanck / Nu laet Heer dynen knecht in vrede/etc. De Stadthouder hadde vā Meuers een Jacoppnen Monich doen halen om teghen hen te spreken. Desen hebben dese vrome Martelaers soo beschaemt ghemaeckt metter Schilfueren/ dat hy niet anders en wiste te seggē/dan/Gaet voor den Dupuel. Daer na heeft de Stadthouder hen een houten crupce inde handen gesteken/ en om dat de handen seer vast gebonden waren/ so trocken sy dat met de tanden wt/ segghende/dat sy een ander uel edelder en weerdiger crupce moesten dragen/dan dat:waer door de Stadthouder veel meer teghen hen ontficken is gheworden.

Daer na/so heeftmen hen (na tgeluyt des vonnis) de tonghen wtgesneden:welck sy seer stantuaestelyck geleuen hebben. Ende des anderen daechs vantmen de afgesneden tonghen inde camer des Gaets noch liggghen. Maer de almarctighe God heeft aen dese twee Martelaren bewesen dat hy een Heere bouen der natueren is:dwelck sy alle beruygghen maghen die by dese executie tegenwoordich gheweest hebben. Want nae dat de tonghen wtghesneden waren/heeft God hen macht ghegeuen te spreken. Ghecomen sijnde ter plaetsen daer sy steruen souden/riepen sy/ende seyden: Nu nemen wy oorlos aen sonde/ vleesch/ wereltd/ende dupuel: nemmermeer sy ons niceer lastich jhn : ende veel ander woorden ende vermantagē. Ten laetsten heeftse de scherprechter aenghegrepen / welcke hen poeder ende sulpher bereypt maecte. Tot den welcken Jan Filleul seyde : Soutet/soutet dit stinckende vleesch wel. Als het vyer ontficken wert/ende sy aen den stake vast ghemaeckt waren/ hebben sy sonder veranderinghe des aensichts haren gheest sallicklycken den Heere op ghegeuen.

De tonghe wtgesnede ende noch gesproken.

Ieden Jare onses zentigen Salichmakers Jesti Christi / M. D. 110. heeft de Roomsche Coninck Ferdinandus een Inquisitie ofte ondersoekinghe der Euangelischer Predicanten begonnen/ende oock der ghenen die de rechte Religie gunstich waren ende na volgheden.

Door dese Inquisitie heeft de heere te Schlepuijs achte syner Predicanten die de waerheydt voorfonden ende in de Papische dwalinghen niet en wouden bewilligen/aen boomen doen hanghen.

Op sulcke Inquisitie heeft de Coninck hondert en noch sommighe zinder Predicanten ende kerckendienaers met wif ende kinderen / wt den lande seer sammerlyck verbreuen.

Gertrand de Glas.

Gertrand de Glas gheboren vander stede van Doornick / van zyn ambacht een Hautliffier / dat is van flurweel wipen maken. Na dat hem de Heere kennisse zinder waerheyt ghegeuen hadde/is hy opghereyft tot Wesel/ onder de heerlyckheydt vanden Hertoghe van Cleue ende Sulick / om aldaer den Heere te dienen in de Fransche ghemeynte / ende hem te vermaken in tgehoor des supueren goddeljcken woorts ende onghewalschde gebuyck der Sacramenten : meynende zyn wif ende cleyn huyfghesin daer oock te trecken/ diwelck hy van synen wijue niet vercriffighen en conde. Dat was de oorsake dat hy driemael op verscheden tijden van Wesel tot Doornicke quam. De laetste reyse dat hy van Wesel scheidde / deden hem veel broeders wtgeleyde/ ende onder andere M. Ioye Dienaer des woorts inde Fransche kercke te wesel: welcke hem vlytichlyck vermaent heeft om volstandich te bliuen inde warachtighe kennisse/ die hy ontfanghen hadde: ende hem wachten van te besmetten inder afgoderien. Waer op Gertrand geantwoort heeft/ dat hy een warachtige roeringhe des gheests Gods in hem gheuoelde / ende dat hy verhoeyte niet te doen tegen de kennisse die hem de Heere gheueu hadde.

Als hy te Doornicke ghecomen was / ende hy zyn huyfswouwe daer toe niet en conde bienghen datse de plaetsen der

der superstitien ende afgoderien soude laten : soo bleef hy daer een tijt lanck. Het is geschiet op den Kersdach in den Jare M. D. IV. so is hy wt synen huysse ghegaen/ende be- geerde dat zyn wyf ende zyn broeder God voor hem bidde fouden/oy dat hy zyn voornemen ten goeden rynde mochte volbrengchen:maer hy en verclaerde niet wat zyn voornemen was. So ginck hy inder kercken/die sy onser vrouwen noemen/welcke de voornaemste is in de stede vā Doornick. Daer ginck hy wandelen vantomme den Choor der kercke/ denckende zyn voornemen aen den hooghen outaer te volbrengchen:maer hy heeftet qualijck connen by brengen. So ginck hy voort inde Parochiapelle inde voornoemde kercke. Daer bleef hy met ghedeeten hoosde recht oy staende tot dat de Parochiaen seer pomposelijck synen gebaken God op hief. Int opheffen coemt Bertrand haestelijck/ en grijp- ten hem wt den handen/ende riep tot den volcke/seggendes Och verdoot volck/ meynt ghy dat dit Iesus Christus is/ de warachtige God ende Salichmaker? Diet/sept hy/ ende brack het broot in stucken tusschen zyn handen/ende worpt op der aerden ende vertrede dat met zyn voeten. Het volck siende sulcken nieuwichheit op sulcken wighenomen dach/ bleef seer verwonderd/tae verschrickt: dat Bertrand goede bequaemheydt hadde ghehadt om wech te gaen ende hem wt het midden des volcx te beschermen/welcke alle na hem sloeghen : maer God de Heere heeft hem tot breeder ghes- tupghenisse bewaert. Soo is hy daer ghegrepen/ende ghe- uanghen ghelept in den grosten thore des Casteels van Doornick. Dit wert den Beneschal van Henegouwe den Stadthouder ofte Regent van Doornick ende Tourneys ouergedragē ende vercondicht/die doe zyn woonstede had- de te Bier/daer hy met zyn ghewoonlycke siecte de artijck seer swaerlijck gequelt lach. Als hy dese nieuware gehoor- hadde/riep hy als oft al verloren hadde geweest/ seggende: mijn God ist mogelijck dat ghy v also hebt laten handelen van eenen Soene? Hoe/en hebt ghy v niet ghewoken? Ep lach/Hoe hebt ghy so lydtfaem gheweest: Ick beloue v mijn God/dat ick sodanighen wrake doen sal / datment ewich- lijck ghedencken sal. Hy ontstact soo seer / ende sprack woorden van soo grooten ongedoochsaemheyt: dat de ghe- ne die daer teghenwoordich waren/meynden dat hy wifin- nich soude werden. Corts daer na/zinder siechten verghe- een hebbende/debe hy hem seluen voeren op het Casteel vā

Degebäckē
God ofte
misgod ver-
tredeu.

Wat God/
ia sot is dat

De Historien

M. D. IV Doornicke/daer hy de Feestdaghen van Kersmisse bleef. Sinnen desen dagen wert Bertrand geuraecht/wie zyn medegesellen waren. Van zyn belijdenisse geuraecht/heeft hy veel meer ghantwoort/dan sy wel hooren wouden. Want doe hy ten eersten gheuraecht werdt / of het hem leet was/dat hy sulcx ghedaen hadde/ende of hy sock sulcx wel meer soude willen doen: So heeft hy mi wonderlijcker gheschiedicheyt geantwoort:dat hyt noch hondert mael soude willen doen/waert in zynder macht: ende hondert mael daer voor steruē/hadde hy so veel leuens/om de glorie ende eere zyns Salichmakers Jesu Christi.

Maer wāt de scherprechtē van hem niet en condē verrihgē/dat hy yemant beschuldichde:so diepchde sy hem van nieuws op de pijnbanck te werpen. Hy antwoorde dat hy bereyt was de pijn van nieuws te lyden/ende dat hy niemande beschuldighen en soude. Soo wert hy diemael achter eens ghepynicht/ende leet alsulcx seer patientelijck. Des daechs na de Feestdaghen van Kersmisse / sonder langher te beden/was in zyn vonnis voortgegaen / ende de Sententie lydēt aldus.

**Diemael
gepynicht.**

Het vonis. Tproces ende doodelijcke sepe ghesien ende beleet hebende hy ende voor ons/tegen v Bertrand de Glas/ by den welken ende door de vige belijdinge van v gedaen/ons heoorlijck ende genoetsaem bekennt is/dat ghy te Kersmisse laetstleden ter hoornis tijdt v hebt gheuonden in de Parochie kercke/dwelck is in de Cathedrael kercke onser vrouwen van Doornicke/en daer met eenen verkerden/ergen/boefachtigen moet/ ende met een voorstienich gedelibereert propoost hebt v sonder noot veruordert (als de Parochiaen de hoornisse celebrede in de selue Parochie/ ende hy de heplige geconsacreerde Hostie ende het heplich Sacrament in de handt hielt / bereyt om op te heffen ende den volcke te tooghen)dat selfde hem met ghewelt wt den handen te trecken met uwe rechte handt: ende het selfde met grooter onwerdichendē ende versmaetheydt op der aerden gheuorpen / ende met uwen rechteren voet daer op ghetreden:ende wt ghesproken dese oft diergelijcke woorden/ Dit is om te bewysen de eere Gods/ende dat dit gern macht en heeft. Ende doen ghy op het velt ghegrepen ende gheuonghen waert/so hebt ghy seker woorden van Ketterien ghesproken /om het volck in uwer veruloecte meyninghe te bienghen. Oock hebt ghy de Inquisiteurs ketterlijck van den

den heylighen Sacramente des Doopsels gheantwoort/te-
 gen de heylige Schriftuere: ende tegen de ordinantie mijns
 heeren des Kersers hebt ghy tot diuersche tijden inde ste-
 de van Wesel gheweest/eenige tijt daer gewoont/verkeert/
 gehanteert/en ghecommuniceert met den inwoonders. Om
 alle dese voornoemde saken / by aduise ende bestuytinghe
 van mijn heere de Saeliou van Doornick ende Tournesp/
 ende synen Stadthouder / versaemt met den Raetsheeren
 onses heeren des Kersers in dese Saeliouage/met grooten
 ende rijpen raetslage hebben wy u veroordeelt/ende veroor-
 deelen u noch ghesleppt te werden op een sbedde van der
 plaatsen des vonnis/dat is/daer de sententie verclaert wert/
 totter grooter Meret vander voorsepder stede: ende albaer
 op een Schanot uwe rechte hant met gloepende pfers ghe-
 druckt te syne/en desghelycken uwen rechteren voet: de tong-
 ghe afghesneden: daer na int midden ws lichaems recht op
 gebonden te zyn in een wippe/ende te wesen gegloept/ghe-
 braden ende gebiant al leuendich met cleynen ypere: ende in
 dat selfde dickwils op ende neder ghelaten te zyn/ ende ten
 eynde tot affschen verteert te wesen: ende noch verclare wy
 al uwe goet gheconfisqueert tot profyte onses heeren des
 Kersers. Sulcx als ghy weerdich zyt by onser laetster Cri-
 minale sententie/ende voor recht verclaert met openen den-
 ren/by den hooghen ende machtighen heere mijn heere den
 Seneschael van Henegouwe/Souuerneur vander stede en
 Casieel van Doornick/Tournesp/etc. In den Casieele van
 Doornick/ende inde camer vanden seluen heere. Ter pre-
 sentie vanden Edelen heere de Saeliou van Doornicke/
 Tournespis/etc. Meester Peeter Deuenter Stadthouder
 vanden voorsepden heer Saeliou. Philips de Cordes Cri-
 minael Raetsheere des Kersers. De Aduocaten ende Pro-
 curueren Fiscael des Kersers der voorsepder Saeliouage/
 Nicolaes Chambij / Peeter Kachelier / Jacques de Clerck
 Pensionarius der voorsepder stede. Nicolaes van Farnag-
 ne/ende Meester Hermes van Wingles Raetsheeren van
 den Kerser der voorsepder Saeliouage. Taterdaechs den
 achtentwintichsten Decembris/ Anno M. D. IV. was dese
 sententie ter executie ghelept/ende Sertrand wert gesleppt De hant af
 op een sbedde / van het Casieel af tot op de meret toe: ende gheneyen
 daer was hy op het Schanot ghelept/ghebonden. Doe wert met een
 hem de hant daer hy de Hofstie mede ghenomen hadde / ge- gloepende
 briaat tusschen twee gloepende pfers/ vol naelden punten. pfer.

Als de hant eenen tijt lanck rusttchen twee gloepende yfers
gehondē was/ en wel vast gedruet/ so verloos sy de gedaente
eens hants door den grooten brand. Daer na namen sy noch
andere yfers van gelijcke forme / daer heeft Gertrand ghe-
willtich synen rechten voet in ghesteken/ met welken hy dē
brootgod verreden hadde. Dat gedaen zijnde/ wert hy ont-
bonden/ ende beneden opter aerden ghelaten . Ende want
hy een yfer in den mont hadde / om dat hy niet soude spre-
ken/ so hebben se dat wt den mont gedaen ende hem zyn ton-
ghe afghesneden. Daer na staken sy hem het yfer wederom
inden monde : want hoe wel hem zyn tonghe afghesneden
was/ en liet hy niet af den Heere aen te roepen : daer het
volck seer af verwondert was. Daer na clam hy op een an-
der Schaut / welck een weynich meer nederwaerts was/
dan het ander daer zyn hant en voet ghebrant waren. Daer
sachmen hem oyclimmen met sulcken vromicheydt als oft
zyn voet genesen hadde geweest. Daer worden hem de voe-
ten met de handen van achter met een keten int midden
zyns lijfs vast ghebonden/ ende also op ende neder ghetroc-
ken ouer een cleyn vper/ dwelcke een schrickelijck schouspel
was om te sien. In dusdanigen wreecheyt verhuuchde hem
de Seneschael/ ende beual niet af te late tot dat het lichaem
des vromen Marrelaers tot aschen verbrant was. In dese
maniere heeft hy seer stantuaelijck om de eere Gods zyn
leuen ghelaten.

De tonghe
afgesnede.

Groote
wreecheyt.

De Capelle daer dit geschiet was/ is als onheplich verwe-
sen ghestoten te sene. Dat arm hout daer de Mispaey op
skont voor den Altaer/ is veroordeelt ghebrandt te werden.
De Harmorsteen daer hy ouer ginck in stucken gebroken
te zyn. Ende want Gertrand beleden hadde / dat hy geleert
hadde al het gene/ dat hy wiste in de kercke van Wesel: so
wert wdruickelijck verboden / datter niemant in de selfde
plaetse mochte verkeeren/ noch om cooymanschap / noch
doek om ander oorsaken/ op peyne van teghen des Keyfers
placraet ghesondicht te hebben/ so sy seyden.

Jan Vernou/ Suuand Tauran/ Anthonius Laborie.

Gertrand Sartallie/ Jan Trigaleet.

Ad dat de Heere door syne goetheydt zyn heplich
Euangelium in de stede van Geneue gheplant/ en
de zyn ghemeynte aldaer meer dan twintich jaren
onderhouden hadde / heeft hy veel ghetrouwe ar-
bepders

beyders van daer/in synen Oogst wtgesonden/ ende byson
 der dese vijf vrome manne/die zyn waerheyt voor het Par
 lament van Charabui beruycht hebben. De drie van dese/
 (namelyck Jan Vernou geboren van Poppiers: Anthonijs
 Taborie ghebooren van Caiare in Querep / Licentiaet inde
 Rechten/die in Caiare van des Coninc haer geroeft had
 de: Ende Jan Crigalet ghebooren van Rismes in Langhe
 doe Licentiaet in de Rechten); yn ghecooren van de gemeyn
 te van Geneuen om het Euangelium Jesu Christi te gaen
 verkondigen/ diwelck sy gewillichlyck met grooster gehoor
 saemheyt aenghenomen hebben. Ende hoe wel dat sy voor
 ooghen saghen de menichsuldighe perikelen des lichaems
 soo heeft haer nochtans de warachtighe liefde des eeren
 Gode daer toe ghedronghen / datse haren heplighen roep
 met vlyticheyt volbrachten. Sy waren te voren van eenen
 goeden persoon ghewaerschout eer sy de veyse aen namen/
 dat sy op den wech verhindert souden worden: maer sy en
 hebben om der vreesen wille niet achtergelaten haer beroe
 pinghe te veruolghen. De andere twee mannen (namelyck
 Guirand Tauran ghebooren van Caors in Querep / coop
 man van cleynder coopmanschap: ende Sertrand Satalle/
 Student/ghebooren wt Gascongne) wonden hen wigheleye
 doen. Ende het voornemen van Sertrand was/niet voor
 ber mede te gaen dan alleen tot ouer de Brugge van de
 Arne / die by de stadt van Geneue is/ ende hy hielp Antho
 nijs Taborie zyn packen draghen: maer byten zyn voor
 nemen is hy voorder mede ghegaen. Soo ginghen dese vijf
 Dienaers des Heeren met noch acht andere vergeselschapt
 met vreechden ouer den wech/ louende ende danckende de
 Heere met ghesanghe. Haer herten waren veruult met een
 vast betrouwen op Godt: ende waren alle bereypt ende wel
 ghemoet haer sielen te verliefen om de eere Gods/ die haer
 te wercke stelde.

So zyn sy gheromen tot eender plaetsen/ den hals Cha
 mis genaemt/ in het landt van Fossigny in Saroyen/ daer
 quam hen int gemoet een Prouoost oft Gooderode/die een
 weynich tijts van te voren te Geneue gewest was: ende hē
 verynste tot de rechte Gellie gonste te draghen: die aldaer
 een gherichte van dese wtsepinghe versien hadde. Dese
 verbejde hen op den wech/als of hysse verspiet hadde/ ende
 heeftse op den wech stille gehouden. Ende na dat hysse veel
 ouderuracht hadde / nam hy de brieuen ende de boecken/

Ee sij lēpde

M. D. III
Euangen

lepde hysse de eene aen dander ghebondett ende gheuangent tot Chambrt. Ende al wast dat hy raesde van wreetheyt geslyck eenen hougherigen leeuwe totten roof: so heeft noch tans de saechtmoedicheydt ende vrendelichheyde van dese soete schaepkens de raserte also te neder gelept/datmen also wreedelich met hen niet en handelde/ als men gheuonlich is de Christenen te handelen onder de Papisten. Maer hoe datter met hen gegaen is: watmen hen geuraecht heeft: en hoe voorlichtelich sy gheantwoort hebben: hoe tamelich sy haer in haer crupce ghediagen hebben: hoe onuerschrickt dat sy gheweest sijn voor de perikelen des doots: dat machmen hier claclycken wt dese nauolghende brieuen wel merken.

De ghenade des Heeren Jesu Christt sy met
v inder eewicheyt.

Min broeders / heeft onsen goeden God beliest ons dese eere te doen/dat wy ghebonden de eene na den anderen met ketenen/ ghelept sijn van de geuancknisse tot de Gaetramer voor den Stadhouder van den Gaellou/den Prouoost oft Raode roede/den Abuocact des Coninc / den Officialen des stadts / Cantaris den ondersoeker des geloofs/den Siffchop Protatinus/ Furbit ghenaeamt/somnige Moniken/ende voor meer ander persoonen. Daer heeftmen ons wederom ende van nieus gheuraecht / of wy hartneckelich in onser ketterien (soo sy se noemden) bliuen wouden. Waer (als wy ons de gelepte des hepligen geests beuolen hadde) hebbe bewesen/dat wy/doe wy geuangen werden/niet en deden dan onsen wech viedes: saemlick wandelden/ende aengende onsen ghelooue datter sulc was ghelicht is te Geneue/ te Serne/ ende in andere gereformeerde ghemeynteyn/door den Euangelio/ghelich wy oock nu beleden hadden. Van ons te dwinghen om dat te verlaten/en tghelooue der Roomscher kercken aen te nemen: dat sy sulc niet rechte niet doen en ronden: aengesien ten eersten/datter niemant behoort veruolcht te werde (die niet en misdoet tegen de publyke ordinaantien) om zins geloofs wille. Al waert also oock dat sy op haer sijde het waerachtighe gelooue hadden/so en mochtmen daer niemant toe en can niet dwingen: als de heplige Hilarius ende Athanasius den Arianen wel bewesen hebben. Ten ander/ hoe wel wy (So dwongen de lof) van onsen gelooue seker ware/ nochtan rondemē niet werden. ter hepliger schriftueren ons eenige dwalinge ouertuygen
wy

Wp waren bereydt onsen Heere ende Godt ghehoorsaem te
 zyn/na dat hy ons de heylighe begheerte om hem te dienen
 ghegheuen heeft. Ende in den tydt des onwetenthepts/als
 Wp hem in dwalinghen dienden/ heeft hy ons eenen middel
 verwecht/ om te ondersoecken op welke zyde de waerheyt
 mochte zyn/ in dese groote beroerte der Religien. Ende ten
 eynde heeft hy ons te Geneuen gheschickt/etc. als tot de on-
 derhouders des waerhepts. Wp en begheeren anders niet/
 dan dat de Sybel voort ghelept werde/ om onsen ghemey-
 nen Rechter te zyn. Also het woordt des Heeren (om wiens
 wille Wp ghenanghen zyn) op de tafelen ghelept zy/ dat Wp
 dan antwoorden sullen volcomelijck / op al dat sy mochten
 bybrengghen. Sy sepden dat sulcken boeck verwoopen was/
 ende int Concilium van Trenten verboden eenichsins te le-
 sen:mochtans was dat den Doctoren toeghelaten/om de ar-
 me ketteren (so sy ons noemden) op den rechten wech te bren-
 gen. Ende siet/het was hen te groote moeyte/daer Christus
 soo grooten moeyte ende arbejdt voor ons ghedaen heeft.
 Mengaende van dien/ dat sy ons van nu sepden ouerwon-
 nen te zyn:ende datmen wel voor eenen peggelijcken ketter
 een niet Concilium behoefde: sepden Wp / al waert dattet
 schynbaerlijcker ware tghene daer ghy ons toe wilt drin-
 ghen (ghelijck de Sybel anders bewijst) soo en mocht ghy
 ons daer toe niet dwingghen / dat Wp bukten onsen gheloo-
 ne souden spreken. Want anders souden Wp Hypocrieten
 zyn/die weerdich souden zyn van God ende alle creatueren
 ghehaet te worden: als de mondt sepd/ghy segt waer mijn
 heeren / ende het herte betuychde wel anders / welke ghe-
 dwingghen wert hy sulcke redenen niet te lieghen. Item/dat
 hier oock gheen questie is van een Concilium te vergaderen
 om onsent wille: maer alleenlijck dat mijn heere den Bise-
 schop Portatinus door zyn ghenade hem soude willen voer-
 ghen/om ons met de eenuondighe woorden Gods te beley-
 den/dat hy den arbejdt aengrijpen soude/ oft pemaendt an-
 ders:men soulder moghen op dencken.

Mengaende onser aenspiaken ende lijden/dat Wp ellen-
 dighe woornkens der Merden om des Heeren Jesu Christi
 willen dragen: so ghene ick v te kennen/dat Wp des woons-
 dachs den x. Julij waren ghelejdt voor den Stadthouder
 van den Staetbaeilou/ Rechter van den Houe gesielt/met
 noch twee Stadthouders/de eene van mijn heere Tantaris:
 de ander van mijn heere van Grenoble(om dat Wp vanden

Den Sibel
 verboden.

Eenen an-
 deren brief.

De Historien

M. D. Iy. Prouoost gheuanghen waren int lant van dese heeren) ende den ondersoeker des gheloofs/ ende andere Moniken/ soo wel Jacoppnen als Minrebroers/ ende furbiri de Siffchop Poitanius/ ende ander Advocaten/ die van des Conincks weghe ghedeputeert waren om onse Rechters te syne. Wy werden daer ghelept ghekerent de eene na den anderen by eenen van des Prouoosts knechten.

Ma dat sy onse belijdenisse voor ghelesen hadden van onsen gelouue (dwelck de voornoemde Prouoost dede) vraccheden sy ons oft dat warachtich ware: ende oft wy daer in volgherden wilden. Wy seyden door de cracht ende stercheit des heylighen Geests/ Ja wy: Ja te behouden het inhouden der selfder tot het laetste onses leuens toe/ ende daerom wete storten den laetsten druppel onses bloeds: want het ghesondeert is op den woorde Gods in dat Oude ende Nieuwe Testament begrepen. Het is wel waer/ dat de heeren van Serne hadden een Request onerghegheuen aen de heeren van den Parlemeate/ ende hadden eenen Herault ghesonden met eenen Student van Iosanen/ om ons te verlossen: ende wy versochten daerom datmē ons recht dede/ ende dat wy den voorsejde Stadthouder noch den ondersoeker des gheloofs voor onse wettelike Rechters niet en bekenden: want sy wederpartijen den Euangelio ende der ghereformeerder kercken waren: Ten cortsten/ dat wy voor hen niet antwoorden en souden. Dwelck wy niet en seyden/ om dat wy achterwaerts souden gaen: maer om haer tot gheen Rechteren te hebben. Want als ons het Hof andere gawe/ so waren wy bereyt breede belijdinghe onses gheloofs/ ende der Christeliker Religie te doene/ ende dat metter heyliger Schifstueren (na de ghenade/ die ons de Heere ghegheuen hadde) te beproeuen. De Stadthouder beualt ons twee oft dryemael/ ende drychde ons: maer wy bleuen by onser appellacien: Soe werden wy wederom in den kercker ghelept. Gehaluen dat onse broeder ende medegheselle in den wercke des Heeren Meester Jan Vernou/ ontrent vyff wien lanck met de Moniken disputeerde/ soo wel des morggens als des achtermiddaechs. Na dien nu de voorsejde Stadthouder het Hof aenghebracht hadde onse antwoorde ende appellacie: soo zynse weder te samen ghecomen sit een Sale des Parlaments des Sondaechs laetstleden den ueerthiensten des voorsejden Maents/ metten voornoemden geselschappe/ ende een groot ghetal der Advocaten ontrent

EE request
vā Serne
om de ghe-
uanghenen
te verlosse.

trent xro. ofte xxx. int ghetal. Als sy ons de eere na den ander hadden doen comen/ so was ons een arest van den Hone ghelesen/in welck hen beuolen was / ende oock den verordenden Affessoers/ dat sy ons proces binnen drie daghen souden volmaecken / op de straffe van een Jaer lanch van haer officien ende diensten afghestelt te zyn. Ende als sy ons beuolen hadden te antwoorden op tghene/ daer wy af onderuraecht souden worden : ende hadden ons de handen op doen heffen om te sweeren de waerhept te segghen: So hebben wy ten eersten gheprotesteert datter sonder achterdeel onser appellacien gheschien soude/ ende begeerden dat ons recht ghedaen worde op de questie ende begheerte bouen verhaelt/ende wy beloefden de waerhept te seggen. So hebbensse mijn wederlegginghe ende mijn belijdenisse doen lesen: daer na hebbe ick mijn belijdenisse ghedaen op de vraaghe van der Miffen/ en de gheboden van onser moeder de heylige kercke (so sy haer noemden) ende van de Sacramenten/diese onderhondt, Ick antwoorde hen als te voren: Dat de Misse in de plaetse van den Nuontmale des Heeren gestelt was: met welcke sy so luttel ouerec coemt/ als het licht met der dupsternisse. Ende dattet soo verre van daer is/ datse een Sacrament des lichaems onses Heeren Jesu Christi soude sijn/ datse veel meer een enckel verloocheninghe van het selfde is. Dat de Misse een afsgrifelycke ende veruloecte heylighdomroouinghe is/ in welke de Sone Gods Jesus Christus ende het bloedt des nieuwen Verbonts met voeten vertreden wordt. Ende bouen dien/ sepde ick/ dat in de Roomsche kercke gheen Nuontmael des Heeren en is. Geuraecht zijnde/ of ick gheloofde dat het lichaem ende bloedt onses Heeren Jesu Christi ware in het broodt ende wijn des Nachmaels. Ick sepde: Neen ick. Maer also het Nachmael ghehouden ende wiggedeyt wordt in de Ghemeynten die door den Euangelio ghereformeert zyn/ ende het woordt daer ghepredickt wordt na de repne censvondighe insfellinghe Jesu Christi/ als gheschreuen staet Matthei 26. Luce 22. Marc. 4. ende van synen Apostolen/ ghelijck Actu. 2. ende by S. Pauwels 1. Corinth. 11. gheschreuen is. Als de Ghelooighen alsoo ghemeynschap houden/ ende nemen het broodt ende den wijn/ ghelouue hebbende/ ende leedwesen/ ende liefde: dat broodt broodt bliuende in zijnder substantie ende ghedaente/ ende oock den wijn wijn bliuende: soo ontfanghen sy de tesskenen / ende oock de waerhept

Misse.

De Misse.

Stoot ende
de wijn.

De Histooren

M. D. W. waerheyt der beteeckender dinghen / (dweleek is dat lichaem ende bloet onses Heeren Jesu Christi gheestelick door den mont des gheloofs. Dat is de warachtighe spijse en dranc onser sielen/en dat volcomen voetsel. Mengaenbe de woorden (dat is mijn lichaem) Ick segghe dattet een figure is in der Schijf/diemen Synecdochen oft Metonymiam noet/welche den teekenen toepghent den naem der beteeckender dinghen : ghelijck den steen Christus ghenaeemt wordt/ ende de Dupue den heplighen Sheest. Nu ist warachtich dat den steen Christus niet en was/noch de Dupue den heplighen Sheest. Ende dat ick meynde dat haerlieder Transsubstantiacie van broodt ende wijn in vleesch ende bloedt/dat is/dat de substantien ende het wesen van broot en wijn verandert souden zyn/ so verworpelyck ende beestelick is/datse een mensche die half verstant hadde/ met goede rechte mochte bespotten. Maer want de Wereldt Gods ende des Heeren Jesu Christi waerheyt verlaten heeft/om te volgen de leughenen des Dupuels ende des Antichrists : soo heeft Godt den boosen gheest toegelaten/ in hen crachtige dwalinghen te werken: soo datse in de plaetse van des Heeren Nuontmael te ontfanghen/een bete broots voor haren God houden ende aenbidden. En daer na/ghelijck my den Sheest Gods roerde/beweest ick hoe dat ick een nieuwe inwendige beroeringhe in my gheuoelt hadde / dewyle ick in de Sheemeynte des Heeren de predikinghe des Godlijcken woorts ende eghebruyck der Sacramenten hadde : welke ick als van den mont des Heeren ontfinc/die door syne Dienaers sprack/als door instrumenten. Ende hadden zyt so wel ghesien ende ghehoort als ick/ sy souden wel anders oordeelen. Een van de Monken vraechde my / hoe dat ick wisse dat het oude ende nieuwe Testament Godts woorden waren: ende sepden datment niet geloouen en soude/ ten ware dat het de kercke also hielde. Ick sepde/als van my/Ick en ghe-looue anders niet/ dan Godts woort in de heplighe Schijf-ture wtghedruct:ende dat alleen/om dattet Gods woort is/ ghesproken van den heplighen Sheest tot de heplighe Propheten/Apostolen ende Euangelisten. Want op het getuyghenisse dat S. Peter gaf / dat Christus was des leuendighen Godts Hone / ende dat hy de woorden des eewighen leuens hadde : andtwoorde hem Jesus / dat hy salich was/ ende dat hem vleesch ende bloet sulchs niet gheopenbaert en hadde/maer de Hemelsche Vader. Die oock wt Godt

Figuerlycke sprake.

2. Theff. 2.

De Schijf-ture is Godts woort.

Matth. 16.

gheboort

ghebooren is/die geloof dat Iesus is Christus/ende ontfangt
 zijn woorden. Die den Sone hoort/die hoort den Vader: die
 den Sone siet/die siet oock den Vader. Dese sijn van Gode
 verseggelt/ ende hebben den Sheest Gods in haer: welke
 haren gheest ghetuycht/dat sy van God zijn/ ende dat se alle
 van Gode gheteekent zijn. Esaie 54. Jerem. 31. ende Joann. 6.
 ende daer na van het 14. Cap. tot het achtienste Joannis/
 ist claerlijck bewesen/dat het Gods woort is.

De Propheten die de toecomsie des Hoons Gods voor:
 seyden/en hebben ons niet anders achter gelaten dan Gods
 woort/ Paulus Rom. 8. bewys dat den Sheest Gods in ons
 woont / ende gheeft onsen gheest ghetuyghenisse / dat wy
 Christi sijn: ende door den selfden roepen wy Abba Vader.
 Doen bieffen sy alle/ghelyck als honden teghen my/om dat
 ick gheseyt hadde/dat Gods Sheest in my woonde/ die my
 ghetuychde dat dit Gods woort was/ende dructe ende ver-
 seggelde in mijn herte de belosten der salicheyt/de ghenade/
 gunste ende liefde Gods teghen my: my versekerende van
 mijnder wedergeboorten ende salicheyt in Christo Jesu.
 Doen bracht de ondersoeker deser sentencie voort / int La-
 tijn/ dat S. Pauwels van hem seyde: Nihil mihi conscius
 sum: sed in hoc non sum iustificatus/dat is: Ick en ben my
 seluen niet bewust: nochtans en ben ick daer door niet ghe-
 rechtveerdicht. Welcke redene seer qualick ten propoosie
 van hem voortgebracht was: dwelck oock sommighe Ni-
 codemitische Advocaten niet en tonden verswijghen. Soo
 wert hy belachen.

Een Minrebroer quam my vast van der ander zijden
 aen/ seggende dattet een Duyvelsche goerdunckenheyt ofte
 voornemen was / alsoo verseker te sijn van den heplighen
 Sheest/ende van der ghenaden Gods: ende datmen sulcken
 niet gheraden en conde. Ick hebbe hem grantwoort/ dattet
 armelijck met onsen ghelooue gheselt soude zijn/ alst op ra-
 dinghe ghesicht ware. Maer het is van noode/dattet ghe-
 sondeert sy op Godes belosten in zijn woorden begrepen:
 ende so wie dese versekertheyt niet en hadde/noch oock in
 zijn herte gheen seker ghetuyghenisse van den heplighen
 Sheest en gheuoelde: dat sulcken niet en weet wat ghelooue
 ofte Christenheyt is:ende dat hy clapt ende suatert ghelijck
 een clerck van den crijchshandel.

Van de macht des Paus spraken wy/van zijn insettin-
 ghen/ ende van de authoriteyt der Concilien: ende dat het
 meeste

Den gront
 des geloofs
 is Godes
 woort.

M. D. T. v.
Her meeste
Deel volcht
den Paus.
Matth. 7.

meeste deel des volcks de insettinghe der Roomscher kereken houden/ende niet de Christelijcke Religie: ende dat des Heeren cudeken seer cleyn was: dat de poorte enghe is/die torten ewigen leuen leyt/ende datter luttel menschen doorgaem: maer datse breet is / die ter verdoemenisse leydt. Ick bracht hem by het cleyn ghetal dat met Noe in de arche behouden was: ende dat de Israeliten luttel waren / by de gantsche Wereldt te achten/die alle Afgoden dienaers waren/sonder Godt/ ende sonder de warachtighe Religie. Sy seuden: Hier ghy niet datter so veel volcks teghen segghent? Ick antwoorde hen: dat ick Simeons Propheete daer in veruult sacht / Luc. 2. dat Christus is tot een teeken dat wederproken wort/ende Actu. 28. dat de Joden Paulum antwoorden: dat sy wel wisten dat men alomme de warachtighe Christelijcke Religie wedersprach.

Een Aduoraet hief hem op/ende seyde my: Tja/en weet ghy niet hoe dat men met velen gehandelt heeft/die alsulce waren gelyck als ghy/datmense als kerkers heeft doen steruen? Ick antwoorde dattet de eerste lesse was/die my myn opperste Leeraer en Meester Iesus Christus gheleert hadde: so wie zyn Discipel wil wesen/die draghe zyn cruyce/en volghe my na. Daer na seyt hy noch wtduckelyck/ dat/die hemseluen versaeckt/ ende zyn leuen voor hem ouerghaef/dat hyt bewaren sal/ende dier behouden wil/die salt verliesen. Leest Matth. 10. Cap. Ende alle die ons veruolghen ende dooden/sullen meynen Godt een offerhande en dienst daer aen te doen/ als Christus seyt Ioan. 16. Ende dat is de conditie der Ghelouighen / dat sy niet allenlyck in hem/maer oock om synent wille lyden. Philip. 1.

Daer wert oock verhaelt het ghetuyghenisse der heyligher Schrifsturen wt den ouden ende nieuwen Testamente: hoe dat alle warachtighe Dienaers Godts/ter doot toe veruolcht zyn gheweest: als van de dyce kinderen die in den gloependen onen geworpen waren / om dat sy haer Religie niet loochenen en wilden/ ende de opgestelde Afgoden niet aenbidden: ende van Daniel: ende van S. Jacob: ende van S. Steuen. Actu. 7. ende 12. Van de autoikeit der Concilien antwoorden wy: dat wyse in de articulen des Christelijcken Religions ontvinghen/ so verre sy metten woerde Gods na de Analogie/dat is/de ghelyckmaticheyt des gheloofs/ verssaen werden: alffer staet Roman. 12. Maer dat sy gheen Concilien en beroepē/ dan alleen om de tyrannie des Paus

Concilien.

op

op te houden / welke doch de rechte Antichrist is / die van den heylighen Gheest leuendich afghemaelt is met zyn der verwen 2. Thess. 2. Welcken Paulus alsoo beschryft / op dat wy van hem vlieden souden / ende met hem niet verloren souden gaen.

Al is oock dat ghy ons in dese Werelt verdoemt als ketters met uwe Decreten ende Concilien: ghy sult in de andere met eenen Richter te doene hebben / die ons als Seloouige ende Catholische afschepden sal / ende salich maken: ende v door zyn ewighe ordinancie veroordeelen / ende met den ewigen doot verdoemen: ten sy dat ghy v bekeert van uwe verdoemelycke wegghen / daer v de Paus met zyn der leugenten in houdt. Ten laetsten waren sy seer gram / ende sonden my wech / als een hertmeckich mensche.

Den xviij. dach verclaerde ons de Monick met diffinitiuor sentencien ketters te zyn: ende verbande ons wt der Roomscher kercken / als verrotte leden. Wy verclaerden haer met blijden ghemoedt / dat ons dat een teechen ende ghetuygnisse was / dat wy leden der Christelycker kercken waren / ende Iesum Christum voor een hooft hadden / na dat ons de Antichrist wt de syne gebannen hadde: dat wy in den wech des ewighen leuens moesten zyn / na dat ons des Sathans ledematen verclaerden / dat wy van den haren niet en zyn. Seloofte sy de Heere van der ghenaden / die hy ons ghedaen heeft: dat wy gheschepden zyn van de grouwelycke blasphemien der ledematen des Dupuels. Wy verwachtten van daghe te daghe ons voanis / ende het eynde dat ons de Heere Iesus gheuen sal: dwelck ons een gewin is / het zy int leuen ofte int steruen. Salich zyn wy / als wy in den Heere steruen / alffer in de Openbaringhe Joannis staet.

Apoc. 14s

Leest de brieuen die wy schryuen voor onse Heeren ende broederen / den Dienaeren / en int gemeyn den broederen die ons gheschreuen hebben. Wy hebben eenen danckbrief gheschreuen aen onse genadige heeren van Geneue / en een supplicacie: beyde om te bekenen de genade Gods / ende dat hy haer victorie gheue tegen de boosdoenders. Wy verblifden ons in onsen laetste verhael / na dat wy verstaen dat de heylighe ordinancie ghedruckt / ghepubliceert / ende aengehecht is. De Heere doe v ghenade / ende allen Ghelouighen broederen ende susteren / dat ghy in de Wet des Heeren ende in de ordinancien versterckt moecht werden. Den xviij. Julij M. CCCC. Ix. Den Heere beuelende my uwer goeder gunsten /

M. D. LV. gunsten/ende heyliger gheboden: den meesten ende laetsten
 Adieu segghende in het scheidten van deser Wereldt/om te
 gaen totter Hemelscher glorien/ en te ontfanghen die croo-
 ne die ons bereypt is van onsen Coninck ende Heere Jesus.

Anthonijs Laborie den Dienaren der Kercken van
 Geneue/ ende allen synen goeden broederen
 ende vrienden aldaer.

Mijn heeren ende seer beminde vaders / ende seer lie-
 ue broeders in onsen Heere. Ick hebbe wel geproeft
 (de Heere sy ghepriesen) hoe lief dat wy v zyn door
 de neersicheyt die ghy ghedaen hebt om ons in ons-
 se banden te hulpe te comen/ gheenen middel achterlatende
 om dat te doen. Waer in ghy doek bewesen hebt dat uwe
 liefde warachtich is teghen ons. Niet sodanich als der me-
 nighen/ die het goet ende ghewack deser Werelt lieuer heb-
 ben/dan dat zijt den kinderen Gods souden moghen doen:
 welcke liever souden sien het onnoosel bloet te storten voor
 haren ooghen / dan daer teghen te spieken / wiesende ont-
 Christi wille tegenspoet te lijden: ende nochtans beroemen
 sy haer Christenen/ Va vā den Charitatiffken te zyn. Maer
 ick dancke mynen Godt / die my heeft doen bekennen alle
 den tijt die ick by v verkeert hebbe/ ende meer na mijn ban-
 den/tot mynder groater sichtigheyt/dat ghy zijt warachtige
 ende ghetrouwe Dienaers ende kinderen Gods/oueruloes-
 dich in den ghelouue ende liefde / eenen peggelighcken open-
 baer om de gheuyghenisse uwes roeps/ende de glorie onses
 Gods. De selue die dit in ons begonnen heeft/ die wil ons
 doen volherden tot den eynde toe.

De twee broeders die hier dese voorleden daghen waren/
 hebben ons door brieuen te kennen ghegheuen uwe begeer-
 ten/ dat wy de belijdenisse des gheloofs ontdecken souden.
 Maer na dat de broeder J. S. de laetste mael by ons was/
 en hebben wy gheen papier noch boecken gehad/ noch niet
 om ons te verdrooffen: daerom en hebben wy niet bequa-
 melich moghen doen:ende nu is ons het papier ghegheuen
 by der maten/so ghy siet. Tsal v dan belieuen my te veront-
 schuldigen. Int vergaderen mynder belijdenissen hebt ghy
 het bysonderlickste in mijn voorgaende brieuen/van al dat
 ter ghedaen is gheweest / tot het vonnis toe / dat wy op de
 Salenen souden sitten/ Ghy sul v dan te vreden stellen met
 het ghene dat ick v nu schryue / van het ghene dat by den

Op de Sa-
 lepen.

Honc

Hou ghebaen is gheweest na het voornoemde vonnis.

En in Woon/daghe voaleden acht daghen/dwelck was den xxi. Augusti/ dat onsen eersien Richter ons eersi quam verhalen de sententie van der Galen inde gewanckenisse/ te vier vrien na middach. Daer op antwoorden wy/ dat wy God loefde en daneten/vā dat hy ons weerdich maecte om sulc om zins nacms wille te lyden ende te verdraghen. Coets daer na/om dat des Coninc Procuruer appellerde op het voornoemde vonnis/ so dede het Hof onsen broeder Vernou halen/ welke dien auont lange tijt voor de heeren bleef. Ende om dat den tijt cort was/ men stelde het wt tot t'anderdaechs morgens: en hy was dien nacht van ons verscheyden tot onser grooter mishagen/ende niet sonder vreselijken God voor hem en ons te bidden. T'anderdaechs (dwelck was s'onderdaechs) was hy wederom voor de heeren gelept/daer hy den gantschen morghenstont bleef/ ende (Gode lof) hy hielt hem soo wromelijck voor hen / ende wederstontse in sulcker manieren/ dat sy niet op hem en wonden. Sinnen desen tijt en wisten wy niet van deser nieuwaren/noch oock watmen daer handelde. Na middach en gaet het Hof niet open. Des D'pdaechs morgens ontrēt vj. vrien roemtmen my halen: en ick was gelept voor de heeren inde camer der Vier scharen. Daer saten in haer scoelen de twee Presidenten: Regen Raetsheeren: Des Coninc Advocaet: ende de Griffier. So haest als ick ingegaen was/beual een vanden Ouersten den Griffier/ datmē my een tafelken soude voor houden/daer een Crucifix in geschilbert was: ende beual my te knielen. Ick antwoorde datter Godt niet behaechde dat ick voor die creatuere en Afgodt my buyghen soude. Doe wert my geseyt: Ghy zyt seer spytlich: meynt ghy dat het Hof ofte oock wy sulc bestaē soude/ als of ghy het beelt aenbaet? Neen: Maer het Hof beueelt v dat ghy God aenbidt/ende de Ouerhepdr eert: ende om dat te doen/dat ghy uwe knien buycht/op dat ghy voor uwen God sweert/ dat ghy de waarheyt segghen sult/ende dat ghyse antwoorden sult met alder vreesen. Myn heeren seyde ick / dat ick dat ick begheere/God aen te bidden/ ende de Ouerhepdr te eeren ende ghehoorsacm te zyn: ende daerom wil ick v beuel onderdanich zyn / als men den Afgodt van daer wech doet/ende niet anders. Want het soude anders teghen de eere Gods zyn. Doe beual hy den Griffier het beelde wech te nemen. En wederom beual hy my te knielen/segghende:

Op het
crupce
sweeren.

M. V. 10 dat het Hof anders niet en meynde dat ick yet anders datt
 God aenbadervoor wien sy begeerden dat ick de waerheyt
 antwoorden/ ende dat ick haer onderdanich soude zyn om
 wettelick ghehoorsaemheyt te bewyssen. Doen betuyghde
 ick dat ick van gheenen sinne en was / anders te doen / sae
 liever willen steruen. Soo knielde ick neder terstont brach-
 ten sy my wederom den Afgod/om te sweeren. Dat siende/
 woude ick my oprichten/ seggende dat ict niet doen en sou-
 de. Doe gheboot hy datment wech nemen soude/ ende men
 dede den Spbel brenghen/ op welcken ick swoer/ dat ick de
 waerheyt seggen soude. Dit was de oorsake / dat hy de vra-
 ghe vander afgoderien eerst voorstelde/ om my by name te
 vraghende hierom werden veel woorden gemaect. Daer
 na begeerde hy mynen naem/ mijn geslachte/ ende mijn be-
 roepinghe te weten. Ick antwoorde hem van als de waer-
 heyt. Daer na vrachde hy van mijn gheuanckenisse/ van
 mijn proces dat ick by de eerste Rechters gehad hadde: en
 oock van het vonnis/ segghende/ datter des Coninc Procu-
 ruer op gheappelleert hadde. Daer op antwoorde ick hem/
 ghelijck gheschiet was. Ende aengaende den vonnisse/ dat
 ick den Procuruer niet en conde beletten te appelleren: ende
 dat ick bereyt was te ontfanghen al dat my God soude be-
 lieuen toe te seynden/ met alder lydtfamicheyt / het sy toe
 verlossinghe ofte tot steruen/ ofte opter Saleyen: aengesien
 het om zyns naems wille was / dat ick lyden soude in het
 een of in het andere. Daer op vrachde hy my/ waerom dat
 ick mijn lant gelaten hadde/ ende tot Geneuen ghetrocken.
 Ende ick hebbe hem die waerheyt gheantwoort.

Beleyuor: Doen gheboot hy my op te staen: als ick recht op stont/
 den om vā soo maecte hy een schoone/vercierde/aentreckelycke/soete
 de gelooue wtspraak/so aenlockende als ick noyt ghehoort hadde: om
 te trecken. my te bewyssen/ dat ick soo wel in mijn hups mochte leuen
 ende Godt dienen/ als te Geneuen: ende dat ick Godt ver-
 choornde / mits dat ick vertrock met ergheernisse: ende hy
 bracht veel plaetsen der heyligher schryft by. Ten laetsien
 bracht hy argumenten voort om te versaecken / of wy niet
 door wercken gerechttuerdicht werden: of wy onsen vpen
 wille hadden: ende dat de Paus (hoe wel hy in zyn leuen
 een boosdoender was/ghelijck hy openlyck bekende) moe-
 ste ghehouden zyn voor eenen Bisschop: ende datter qua-
 lyck ghedaen was datmē hem den Antichrist noemde: oock
 dat de Pisse het Nuontmael was/ende een offerhande der
 danc

dancksegginge: dat de Ceremonien diemē doet in het Doop-
 sel/verdraghelijck zyn/hoe wel sy seer veel zyn. Want oock
 Paulus Timotheum besneet/en dat hy hem seluen scheren
 liet/en noch veel ander schoone woorden meer / met welke
 sy my baden dat ick my wederō tot haerlieder kerckē bekee-
 ren soude. Hierop / (hoe wel mijn vleesch groote affectē ge-
 woelde) so gaf my de Heere hen te antwoorden. Ten eerste/
 waerom ic niet goeder conscientien onder het Pausdom niet
 en mochte woonē/baer ick van de Predikingē des Euange-
 liums en van de Sacramenten beroost soude zyn/Waer na
 antwoorde ick op de argumentē die hy my gemaect had op
 den Wijen wille/en op de werckē / en ick bracht andere con-
 trarie argumentē: Maer hy brack mijn redenē sonder meer
 woordē te verbeypden: so dat ick bedwongen was van my te
 beclagen/en te vragen of het Hof niet en wilde dat ick ghe-
 hoorit soude zyn. Doe waren de redenen beter ghergelt/ en
 hielt aen te ondersoeckē van de voornoemde Artikelen tot-
 ten x. vien toe. Ick soude v wel by stucken verhalen watter
 oidentlijck gesproken is: maer ick vreesē datter papier ont-
 breen sal. En op dat ghyt te beter bedenckē moechtē/sal ick
 alleen het eynde onser disputatiē stellen/ welck sodanich
 was/ick en weet niet/of in geueynstheyt of inder waerheyt
 geschiede) dat hy my toefront / dat wy den wijen wille niet
 en hadden: dat wy gerechtneerbicht zyn door den gesooue/
 en niet door de werckē: dat de misse niet dysfent aenhanck-
 selen besmet was/ta die niets en dochten/en oock gheen of-
 ferhande voor de sonden en was/maer een dancksegginge:
 dat het lichaem Jesu Christi niet en was int broot/ als in eē
 plaetsē/noch oock zyn bloet indē wijn: dat de gene diet daer
 aenbaden Afgoderie deden. Dat de Paus gheen Siffchop
 der Siffchoppē en was: maer Siffchop van Roomen. Dat
 tet oock waer was dat hy qualke lefde/hy en de Siffchop-
 pen en Priesters/en dat se in geenderley wijs haer officie en
 deden: en datter een goede reformatie wel te wenschen wa-
 re. Ope courtse/hy stonder my bynaest al toe: soo dat ick bes-
 dwonghen was / hem sodanighe woorden te antwoorden:
 Mijn heere/ Ick woude dat God allen Monikē in Franck-
 ryck die ghenade ghedaen hadde/dat sy alle so goede Theo-
 loginen warē/als ghy: want wy soude seer haest verenticht
 zyn. En na dat ick gemercken can/men derf niet vreesen dat
 ghy my veroordeelē sult/ ten sy dat ghy tegē urwe consciē-
 tie doet. Wāt ist dat ic een ketter ben (dwelck ick niet en bē)

Accoort des
 Quersten
 Mettē Mar-
 telaer.

De Historien

so zyt ghy oock/so wel als ick. Daerop werden de staetsheer-
 ren lachende. En een genaemt. C. A. die onsen ondersoecker
 was/sepde my: **T**is van noode/dat ghy een ketter zyt/gelyke
 hy niet hy/gelyke als ghy. **I**ck antwoorde hem: **M**ijn heere/
 ick en wil niet wesen gelyck als hy:want hy geual/ick sou-
 de geueynst zyn. **M**aer ick woude wel/dat hy ende ghy al-
 le waert ghelyck als ick/namelyck/alleen na de meyninghe
 ende valsche oordeel des wereldes. **D**e voornoemde **Q**uerste
 quam met eenen voodē aengesichte/en began my noch eent-
 ghe vermaninghen te doen/op zyn maniere/om my te doen
 loochenen. **S**iende dat hy niet en vorderde/hebbēse my wē-
 derom doen sepden om dat de ure des noenmaeltijds naecte.
Ick was gheset op een camerken alleene verscheyden van
 mijn broederē/dwelck my seer hert was. **W**ant ick had hen
 wel willen de schattheyt der heeren voorhondē: **M**aer haes-
 stelyck was ick grootelijc verdroof: wselende de hulpe die
 my de heere ghedaen had. **O**m welker oorsaken wille ick
 my voechde om te louen en te pissen / en voor myne broe-
 ders te bidden/die noch niet onderwaecht en waren. **E**nde
 want de **G**enerael van de **M**oniken met my also ouereen
 comen was/als bouen/soo hadde ick eenen grooten lust om
 haer te spreken en het oordeel **G**ods voor oogen te houden.
Daerom badt ick hem die my te eten bracht/waert dat mijn
 heeren na het noen eten in quamen/ dat hy haer sepde/daer
 ick badt om tegen haer te spreken:dwelck hy my beloefde te
 doen. **T**erffont stelde ick my om vperichlyck **G**od te biddē/
 dat hy my de ghenade doen woude dat ick haer noch mochte
 spreken/en my gaue hen te bewyfsen haer behoortlycke offi-
 cie/onse onnosselheyt/en dat oordeel **G**ods: **I**ck bleef alsoo
 biddende en ouerpeynsde totter tmoeder vren na middach.
Doe quam de **D**ienaer my seggen/dat hyst de heeren aenge-
 sepe hadde/en dat ick soude comen seggen het gene dat ick
 woude. **H**aesselijc verblift van sulcken nteumare/so gae ick
 tot de heeren in de voorsepde plaetse daer sy alle waren/ge-
 lyck als des morgens. **I**ck stelde my recht op voor hen. **D**e
 voornoemde generael sepde my also: **M**. **A**nthoni/wat segge
 ghy? **I**ck (ophessende mijn herte tot **G**od/om hem tot mijn-
 der hulpen te begheeren) began haer te bewyfsen haren be-
 hoortlycken last/ende waerom **G**od hen wachters ouer zyn
 volck hadde ghestelt/ ende haer synen **G**oddelycken naema
 ghemeyn hadde ghemaect: ende so vermaende ickse/ dat sy
 haer quytren souden na den willa **G**ods: daer nae bewees
 ick

Werman-
ghe tot de
Querheyt.

ick hen de ontdooselheyt in ynder broederen/ en oock de my-
 ne/welcke sy niet vergeten en moesten / want zyt des mor-
 gens self oock beleden hadden:ende dat sy niet door onwe-
 centheyt oordeelen en konden op het ghene dat de Monike
 ouerbiengen en oordelen ketterie te zyn. En dat se haer wel
 beraden soude in de saken Jesu Christi: daer sy nu als Rech-
 ters in onsen persoon waren/ als in de leden Christi: dat sy
 voor haer souden sien/ ende wachten dat sy teghen den heylighen
 gheest niet en sondichden: daer op selde ick hen de
 sorghe/die de Heere ouer den synen draecht/ ende hoe hy
 haer bloet ypscht. Opt cortste God gaf my de ghenade dat
 ick van hen ghehoort wart ontrent een vre sonder verhin-
 deringhe/ende seyde hen al dat my de Heere gaf te spreke/
 bewysende dat metter Schrift: so dat God te pryzen is van
 den bystant/die hy my dede door zyn ghenade. So langhe
 als ick sprack/hadden sy alle de ooghen op my/ ende ick op
 hen. Ick sach eenighe van de ionckste / die de tranen in
 de ooghen hadden. Nae dat ick voleyndt hadde / soo be-
 leet een van den princypalen/ dattet al warachtich was dat
 ick gheseyt had van haerder officien: maer dat ick wel wiste
 dat God door Moesen beuolen hadde den ketteren te straf-
 fen/ende ten eersten dat ick niet loochenen en konde / dat
 (hoe wel ick veel warachtige dinghen gheseyt had) ick groot-
 telic misdaen / ende mynen naesten gheerghert had / noe-
 mende den Paus den Antichrist/ende het kind des verderfs-
 fenisses: ende dat de Masse een vindinge des duyuels/ een
 begin ende host alder grauwelic is. Hierom en conde mijn
 bloet niet onnoosel zyn: ende noch veel ander propoosten
 meer. Ick veraccordeerde met hem datmen den ketteren
 straffen moeste: ende bracht hem voort van Seruet/ die te
 Geneten ghestraft was: maer dat sy wel toesaghen/ dat sy
 geen Christenen ofte kinderē Gods en strafen/in de plaet-
 se van kettters/ gelijk het geheele Hof getuygenisse hadde
 in haer conscientien/dat wy kinderē Gods zyn. Dat sy haer
 dan wachten van het oordeel Pilati deelachtich te werden/
 om de Princen des werelts te behagen ende den Bistieren
 Gelials. Int eynde badt hy my dicwils met veel smeekes/
 dat ick eenen wederroep doen soude eenuoudichlyck voor
 hem:ende datmen my soude laten gaen: want ick noch veel
 profijts doen mochte / ende wederroepinghe en soude niet
 periculoos zyn. Doe maectemen my een gheheele nieuwe
 Masse: eenen gheheelen nieuwen Paus / gheschakert met Masse.

misuerstat
 van de ket-
 ters te doo-
 den.

Een nieu

Af is ver.

M. D. IV verscheyden verwen: ende baden / dat ick dese ontfangheit woude. Ick antwoorde: dat men de Riffe om wel te verbeteren / moeste al wechneemen / ende doen met S. Pauwels / wedercomen de eerste instellinghe des Auontmaels onses Heeren: dat soude ick also ontfanghen ende houden. Den Paus / soude ick voor een Bisschop houden / als hy S. Peter ende de ander Apostelen na volchde in leuen ende in leeringhen.

Daer na wert ick wederom ghesonden in mijn cleyn carmenken. Te vier vrien was onse broeder Trigalot voor hen gebracht / ende heeft hen op het selfde geantwoot (den Heere sp lof) gelyck sp vnaechden. Des anderen daechs des Saterdaechs morgens werdē de broeders Sataille en Taurant ontbodē / ende gelept: sp werden den geheelen morgenfont ghehouden / welke de Heere so wel by font / dat sp triumpherden vanden Sathan en zyn listen te wederslaen. Daer na werden wy (wt beuel des Hofe) wederom by een gesiet met vnaechden. Des maendaechs den xxvi. Augusti / werden wy te samen ghebracht voor de heeren: welke groote neersichheydt deden om ons te bekeeren / Vernou onse broeder / door de ghenade des Heeren antwoorde oueruloedichlyck voor allen / daer wy God alle tsamen af dancken / dat wy met victorie wederkeerden.

Daer zyn wy van hen verwesen (somen sept) alle vñue verbiant te worden. Wy dancken Godt / ende verwachten de vrie / ende beuelen ons in urve ghebeden.

Enē ander
ren brief.

DEn xxi. Augusti des Woonsdaechs. Sny hebt luttel verstaen van onsen staet / ende wat hope wy hebben van het eynde onser saken. Soo weet dat als wy ontfangen hadden de sententie des doots / soo waren wy des anderen daechs gelept ter offerhanden / dwelck op de Marktdach was. De mutsaerden ende ketenen waren bereypt: daer en ghebrack niet meer dan de staken te stellen / ende de mutsaerden op malcanderen te leggen om ons daer op te setten. Maer de Heere door zyn onepudelycke goetheyt ende barmherticheyt / heeft haer gebede verhoort / die hem voor ons aenriepen / so dattet niet volbracht en is. Nu in Wydaghe laetsleden ten twee vrien na den middach waren onse Aechters vergadert / om van onser saken te oordeelen. Daer wasser twaelf int ghetal / maer van verscheyden geuoelen. De sesse oordeelen ons ghebrant te worden:

de ant

de andere op een Salepe/oste ghebannen te werden. Dat was de oor:sake datter op dien dach niet ghebaen wert.

Des anderen daerhs werden andere totten oordeele ghe:roepen/die van niens haer gheuoelen sepden. Daer werdt beslotē dat Jesus Christus (wiens leden wy zyn) in ons niet gebrant soude werden/ om de ergernisse des volcx te schot:wen : maer dat wy als soouers ende Moordenaers op de Salepen souden ghesonden werden/ maer op verscheyden manieren/aengaende den tijt. Want Sattaille ende Tauran zyn veroordeelt voor thien Jaren : ende mijn twee medegesellen ende ick voor alle onse leuen lanck. Sy meynde/ dat sy veel voor ons gedaen hadden/ om dat sy ons verlos: seden vanden gheluckigen doot/ ende stelden ons in een le:uen/dat erger is/dan dypsent dooden. Nochtans wantet dē Heere belieft heeft ons by te staen/dewyle wy in de handen onser vpanden op het laut zyn geweest/ en inden kercker te Chambri:also verhoppen wy oock/ dat hy zyn goetheyde sal ghebruycken teghen ons/ op der Zee in de Salepen onder de handen der Commissarisen en Patroonen. En ghelijck onse geuanckenisse niet sonder profyt en is geweest/den genen die ons besochten en by ons waren. So en sal oock onse bewaernisse op de Salepen niet sonder vruchte oste sichtighe gheschien. Wy ghedenct dat ghy wy tot anderen tijden vertelt hebt van Matto's sake:maer de onse (Gode lof) is beter: want aen onser zijde en is geen achterdencken van eenich quaet/oste verloocheninghe. Maer met medelijden beroert zijnde en barmherticheyt ouer vijf personen/om dat sy de gramschap Godts vreesden / met soo veel menschen bloets te storten/ soo hebben sy aldus met ons ghehandelt. Siet dit is ons ouerromē na dat wy langhe den wille des Heeren vermaecte hadden. Hy heeft hem ghekeert tot mijn:der tijden/ende mijn roepen noodichlijck verhoort. Wy be:uelen ons in de gebeden der gantscher gemeynten/en oock de uwe/ende onser alder broederen ende susteren/Ouders/ gebueren ende gebuerinnen/ende allen anderen. Want het ons nu also noodich is/ alst opt is gheweest/om dat wy sien dat ons eenen staet naect / daerinnen wel te rechte dypsent dooden voor kiesē mochte/ mochtmense ontfanghen. De Heere God/de vader alder barmherticheyt en der vertrou: singhen hebbe medelijden ouer ons / ende wil ons meer en meer versterkē/gelijck wy doch nu wel noodich hebbe. Alle onse broeders beuelē hen uwer goeder genadē / begeerende

ff iij begre:

Esate 53.
En mercken
boosen is
hy geacht.

M. D. IV begrepen te worden in de ghebeden der ghemeenten.

Van de salighe doot deser vijf Martelaren.

In dit vonnis der Saleyen / soo heeft des Coninck Procureur geappelleert/ als wy gehoor hebben; en na groote en veel rebenen die sy metten heeren hadden/hebben haer de heeren verwesen ter doot. Als nu den sterfdach quam/ soo isser een goede persoon tot hen gecomen/bienghende haer de nieu ware dat sy steruen souden: ende heeftse vertroost na de gauen die hem God ghegeuen hadde/ en vermaendese dat sy haer vromelijck dragē souden na den wille Gods/die haer nu tot synen dienste/ in het betuygghen; sinder waerheyt vercoren hadde. Ende ghelelyck hy een voorspoedich begin in haer ghehadt hadde/ dat sy haer oock vromelijck ende stantuaasselijc in het eynde des stryds houden souden. Doe hebben sy met gelycker stemmen Gode ghedanct/van de eere die hy haer aendede.

Jan Vernou int beghin sel als hy dese tjdninghe hoorde/ was seer verschrict/ende alle syne leden beefden. Hy seyde/ ick gheuoels in my den meesten strydt/ die eenich mensche soude mogen verdragen/mochtans sal de geest dit veruloecte vleesch ouerwinnen: ende ick ben verskeret dat de goede God my niet en sal verlaten: Ick bidde v myn broeders dat ghy v aen my niet en wilt stooten/ ick en sal in geenem ghebieke; sijn. Want de goede God heeft ons beloest in onse beuautheyt hy te staen. Maer siet hoe verscheyden middelen heeft God om den synen te beproeuen. In dusdanighe verschrickinge werden wy wel onser cranckheyt vermaent/ om alleen aen Gods cracht te hanghen: wiens cracht in onse cranckheyt volmaect wort. Den crancken heeft hy vercoren/ op dat alle beroeminghe hem alleen soude toecomen.

Als sy nu ghecomen waren ter plaetsen daer sy steruen souden / so vercreech Jan Vernou het gene dat hy betrouwt hadde van God te vercrijgen/namelijck/gode stantuaasselijckheyt/ende heelelycke vromicheyt. Hy was de eerste vanden Scherprechter aen ghegrepen: ende eer hy gedoot werdt; heeft hy; sijn ghebet ghedaen / aldus beginnende: Heere God/ende vader almachtich/ ick bekenne sonder geueynstheyt voor uwe heylighe maestheyt/ dat ick een arm sondaer ben etc. Souen dien heeft hy voor alle de omstaenders de belydenisse; sijn geloofs gedaen. Daer na Gode syne geest beues

1. Cor. 1.
Jan Ver:
nou,

betelende / heeft volstandelijck den doot ghesmaect.

Antonius Laborie was gantsch onuerzaecht / en ghinck seer uomelijck met een blide gelaet / als oft hy ter buyplose hadde ghegaen. Ser hy ghedoot wert / badt hem de Seherp-richter vergiffenisse / verclarende dat hyt niet en was die hem dede steruen: maer sy die daer gheselt waren om recht te doen. Doen antwoorde Laborie / segghende: *Mijn vrient ghy en verthoort my niet: maer door uwen dienst worde ick van een wonderlycke gheuanckenisse verlost. Doe ruste hy hem aen: zyn wanghe Wele onder den volcke waren met medelyden beroert / ende weenden. Daer na seyde hy tself: de ghebet / dat Vernou gheseyt hadde: ende dede oock de belijdenisse: zyns gheloofs met luyder stemmen: ende soo gaf hy synen gheest met grooter volstandicheyt.*

Jan Trigalet ginck oock met een groote vrymoedicheyt des gheests totter doot: ende badt voor: zyn vpanden / segghende datter eenige waren die net en wisten wat sy deden: datter oock andere waren diet wel wisten / ende nochtans van den Sathan betoouert ofte ghebonden waren. Welcke droncken zynde in de eere deser Werelt / de waerheyt noch bekennen noch belijden en wouden. *O mijn God (seyde hy) ick bidde u dat ghyse onthinden wilt. Daer na riep hy / segghende: O mijn Godt / ick sie u van nu in den gheest / daer bouen in uwen thoon / ende sie de Hemelen open / ghelyck ghy die Stephano uwen Dienaer hebt laten sien: ende na de belijdenisse zyns gheloofs / is hy den Heere opgheoffert.*

Sertrand Sattaille / seyde seer stoutelijck voor alle het volck: wy en zyn hier toe niet ghecomen / om dat wy ghe- rooft ofte ghemoort hebben: maer om dat wy Gods woort voorstaen. Ende zyn ghebet ghesproken hebbende werdt hy ghedoot.

De laetsten / Suprand Tauran / die seyde eenen Psalm / die van elcken ghehoort was. Ende hoewel hy de sonckste was / nochtans was hy soo stantuaftich als de andere. Hy badt met grooten brande en luyder stemmen: daer na wert hy den Heere opgheoffert.

Dit is het eynde der vromer Martelaren des Heeren Christi Jesu / die haer leuen voor de waerheyt ghelaren hebben / ende de selfde met haer bloet verseghelt / inden Jare **M. CCCC. LV.**

Der den ghenen die de Ghelootighen inden lande van Normandien grootelijcks ghesicht hebben met de leeringe en exempel / is Willem Reel niet te vergheten. Dese was in het Pausdom van de secte der Augustiner Moniken: En na dat hy de kennisse des Euangelijs vercreghen hadde / heeft hy groote vlijticheyt ghebaen om de waerheyt te verbiyden. Het gheschiede in de Maent Februarij / dat hy van Gouen (van daer hy geboren was) ghinck door Eureur: en als hy quam tot Nonancourt / ghinck hy in een herberghe om te eten. Daer vant hy veel droonckighe Papen die ongebonden van leuen waren: welcke hy soetelijck strafte ende onderwees / ghelijck hy ghewoonlijck was te doene in de Herbergen als hy ouer wech ghinck.

Hy strafte
de Papen.

Als hy oock nu aensach de ongherelicheyt der Priesteren / soo en conde hy hem niet onthouden van te straffen / niet alleen haer ghebreken / maer oock haer leeringhe. Soo dat de Deken van Illeres dat hoorende / dede hem gheuangen nemen / en leyden tot Eureur / daer hy in des Bisschops gewaekenisse ghelept wert. Daer was een Penitencier van Eureur ghenaemt M. Simon Vigor een verstandich man / die de boecken van de onghewalschte waerheyt ende religie wel doorsien ende ghelesen hadde: maer de eergiericheyt en gelijckgheericheyt heeft hem verlepdt / hoe wel hy den naem niet hebben en woude van de waerheyt met bianden ende dooden te veruolgen. Dese M. Simon was ondersoecker van Willem Reel / den welken hy alle de Articulen des waren gheloofs beleden heeft / niet alleen daer hy af onderuracht werdt / maer bewees oock metter Schriftueren de valscheyt der Papisten / ende dat en dede hy niet alleen eenē dach ofte twee: maer bynaest alle de veertich daghen lanck gheduerende. In dese tijt disputeerde de Penitencier teghen Reel / ende en conde op hem niet ghewinnen: want Reel bleef volstandich by de ouerwinnelijcke waerheyt.

Op eenen tijt was de Bisschop van Eureur in de ondersoekinghe ende onderuraginghe van Reel: ende als de Penitencier sach dat hy op hem niet en wan / seyde hy hem: Mijn vrient en spieect niet tegen u consciencie. Ende mit dat de waerheyt dickwils van den Penitencier beclate ende bewimpelt werdt / badt Willem Reel dat hem toeghelaten worde: yn belijdenisse int gheschifte te stellen / segghende: datmen

datmen dickwils der ghevanghenen woorden veruulsch/ oft datmen ooc somwylen hemseluen vergrýpt int spreken/ meynende anders te segghen dan het verstaen wordt. Zoo heeft hem de Penitencier dat toe gelaten binnen sekere daghen. Welck alsoo gheschiede. Zoo heeft hy antwoorde gheschreuen op de vraghen die hem voorigheleyt waren/ op de maniere als hier volcht / ende wt zyn schriften hier ghesielt ende wtghetrocken is.

Ten eersten gheuraecht zijnde wat hy gheuoelde van den Sacramente des Altaers (als zijt noemen) heeft daerop gheschreuen. De ware instellinghe des Nachtmals is/ dat Jesus Christus dat broodt nam/ dwelck hy brack/ ende na dat hy ghedancckt hadde/ seyde hy : Nemet/ etet/ dat is mijn lichaem dwelck voor v gheleuert wordt / dit doet tot mynder ghedachtenisse. Ghelijckerwijs den Dinckbeker oock/ ende seyde: Nemet/ diinckter alle wt / dit is mijn bloet dat voor velen vergoten wort/ter quijlatinghe der sonden. Op dese woorden ist behoorlick dat wy wel mercken. Christus heeft dit Sacrament ingheselt in zijnder Ghemeynten/om ghe-duerichlyck te behouden de gedachtenisse der verlossingen van den doot der sonden/door de offerhande die hy selue met zyn eyghen lichaem ghedaen heeft : als totten yemie. 6. 7. 8. wel bewesen staet: namelijck dat hy hem seluen eenmael opghesoffer heeft/ende niet meer steruen en sal/ sept Paulus. Laet ons nu voorder sien op dese woorden/ om te gedenckē dat hy dat bloet zijns lichaems vergoten heeft / dwelck hy synen Vader ghesoffert heeft voor de quijlatinghe der sonden zijnder Ghemeynten: dwelck hy alleen eenmael gedaen heeft/ om haer ewichlyck salich te maken. In dit heylighe Auontmael bewijst hem Christus de Meester te zyn / ende zyn Gemeynte het dienstonckwijf: hy wil gehoorfaemheyt ende datmen yuerlyck doe het ghene dat hy ghebidt. Het is des meesters officie te ghebieiden : ende des dienaers ghehoorsaem te zyn. Christus bewijst hem hier een Supdegom zijnder Ghemeynten/welcke hy wt liefden ghenomen heeft voor zyn wettelicke Supt. Nu so is het officie van eender edelder Supt/te bewillighen ende te doen den goeden wille haers Supdegoms. Doetse anders/ soo en is sy niet wettelick/noch ootmoedich/noch ghehoorsaem: maer valsch/verwaent ende onghehoorsaem. Item / Christus bewijst hem hier als een Vader die zyn kinderen wil voeden. Als hy hem gheeft zyn lichaem ende bloedt (beesceckent hy den broode

Het auont
mael.

Christus
de Supt-
degom.

ende

De Historien

M. D. Iy. ende wijne) dwelck een onuerderffelycke en ewighe spijse is. Daer is gheseyt/ dat hy nam broot ende wijn/ segghendes: Dit is mijn lichaem ende bloet/ etet/ ende drincket daer alle af. Dit heeft Christus ghedaen/ aenfiende de cranckheyt des verstant in den Apostelen/ ghelyck hy menichmael beonden hadde. So selde hy daerom in zyn Nuontmael een sichtlich ende tastelyck dinck voort / om ons te doen verstaen van het ghene dat onse sielen onachtelyck voedt / dwelck zyn lichaem ende bloet is : welke spijse wy noch sien/ noch tasten en moghen/wantse gheestelyck is. Daerom wort hier voor al een leuendich ghelooue gheepscht : anders en isser gheen leuen/ maer de tweede doodr. Ick hebbe gheseyt dat Christus hem in dit Nuontmael een Meester/ een Gyndegom/ ende een Vader bewijst/ segghendes: Neemt ende eet/ dat is mijn lichaem. Hier in dese woorden/ des Meesters/ Gyndegoms ende Vaders officie. Die nu woude van Christus Jesu ontfanghen zyn om synen Dienaer ende ghehoorsaem Leerionger/kint/ ende hysvrouwe te wesen/ die moeste nemen ende eten zyn lichaem ende drincken zyn bloedt/ ghelyck hy dat beueelt : ende niet als de Schyben en Phariseeen ghemeynt hebben / met den tanden / ende latent ter kelen in gaen ghelyck als men het broodr eet ende den wijn drinckt. Nu laet ons wel bemercken op het beuel Christi/het welck wy wel behooren te onderhouden ende niet te breekē/ dat is/ dat Christus gheuende het broot/beweest ons/ dat zyn lichaem is dat warachtich Hemelsch broodr/dwelck alleenlyck de sielen voedt: gelyck het materiael broot anders niet dan het lichaem en voedt. Ende den wijn gheuende/beweest dat zyn bloet den warachtighen drinck onser sielen is: welke hy vermaect/ als de sonden quytgelaten worden. Want het bloet Jesu Christi versterckt ende verblydt ons/dewyle het onse sonden verwyscht / ende onse sielen verwermt met zenen goeden huer ende gheneghentheydt : ghelyck als de wijn vermaect/ verwermt/ verhuecht/ ende versterckt het lichaem. Hier op behooren wy te dencke in het Nuontmael/ fiende met onsen vleeschelycken oogen het broot ende den wijn: welke wy ontweerdichlick eten ende drincken souden/ als wy niet en aenmercten wat ons Jesus Christus presenteert/namelyck zyn lichaem ende bloet voor een gheestelick voedsel. Want de siele en leeft niet van materiael broot en wijn/ daer het lichaem zyn substantie af neemt/ na dien sy een gheest is. Ick sepe datmen Jesum ghehoorsaem zyn moct/

moet / om de voornomde oorsaken wille / welke gheseyt heeft / Nemet/etet: ende niet/neeme mijn lichaem/ende offer het op tot een offerhande voor de verghewinghe der sonden/ende daer na etet. Welck in de oude Wet gheschiede/ daer de Priesters de offerhanden der beesten namen: welke na dat syse gheoffert hadden/ aten sy het sommighe/ het andere verbranden ofte verworpen sy: dwelck een figure der offerhanden Christi Jesu was / die hy door zyn lichaem volbracht heeft ter salicheyt der Ghelouighen. Na dien de opsfferinghe Jesu Christi van hem eenmael gedaen/ewich is/welcke zyn wtuercorenen behout niet alleen in dese Werelt/maer in dat ewich leuen: soo ist der Christenen officie/ te nemen ende te eten/ ende niet op te offeren: want Jesus Christus hem seluen offert/welcke de sielen voedt/ende niet den buick. Daerom latet ons nemen gelijck het is/ ende onsen gheest syne syse niet onthouden / dwelck hy door den ghelouue ontfangt. Laet ons onsen gheest ende lichaem den Vader beuelen/ in de cracht der heyligher offerhanden zyns gheliefden Soons / welke hy eenmael ontfanghen heeft voor de voldseninge aller onser sonden/ die hy nu niet meer gheredencken en sal. Want ontfanghen hebbende dese offerhande / heeft hy ons alle tsamen voor rechtuerdighe ende aenghename ontfanghen: na dien Christus ons gheuende zyn lichaem ende bloet tot onser vermakinghe/ ons ghegheuen is met alle dat syne is: en heeft onse sonden zyn eyghen ghemaect. So heeft hy/ die voor synen Vader gherechtich ende aenghename is/ ons met hem gherechtich/ ende Gode synen Vader behaghelelyck ghemaect / ende onsen Vader door hem: welcken eere ende danckbaerheyt sy in der ewicheyt. Amen.

Hy was besworen te segghen / oft hy niet en gheloude Het Sacrament dat het lichaem Christi wesentlelyck in het Sacrament des ment ende Wtters was/ ghelijck van der Maecht gheboien was/ ghemisbroot, llyck in de Werelt predice/ gelijck hy at ende drinck in het Auontmael/ ghelijck hy aenden cruce hinck: ende oftmint also inden Sacramente niet eten en moeste. Hy antwoorde/ datter alsof gheensins wesen en mochte. Want (seyde hy) waer alsof wy en waren niet verlost/ ende de Schriftuere ware leughenachtich/ ende ons ghelouue ydel. Want gelijck Christus wt zyns moeders buick quam/ was hy onderworpen te supghen/ predikende/ was hy hongher/ dorst/ hitte oft koude onderworpen/ ende oock den vloeck des cruce/ ons dat

M. D. Iu. dat hy noch sterffelijck was/ende niet opghesnaen. Ware hy dan nu alsulcks/so en souden wy niet beurtjdt zyn van den doot in het leuen:want om verlost te zyn/wasf noodich dat hy storne/ende van den doot tot den leuen wederom opstont. Het is een openbare ende veruloecte ketterie/te seggen/datmen het lichaem Christi in sulcker manieren behoorde te eten:ende waert also/so souden wy grootelijcks dwalen/om dat wy ghelooouen dat hy ghestoruen is/ ende verlesent/ende een heerlijck ende onsterffelijck lichaem heeft. Ick belyde wel dat hy het selfde lichaem heeft dat wt der Maghet geboren is/ende dat hi nu is ter rechter hant Gods des Vaders. Maer daer is een onderschept hoedanich het lichaem is/en hoe dat wy dat eten. Dewelck niet op sulcker wijse en geschiet alst wt het Maechdelijcke lichaem quam:maer gelijck alst sittende is ter rechter hant zyns Vaders:anders en souder in de Schemerpte gheen Sacrament zyn. De Sacramenten des Nuontmaels en des Doopsels en souden gheet Sacramenten zyn/na dien sy haer cracht hebben in de wtsfoutinghe des bloets Jesu Christi/in synen doot ende opstandinghe. Daerom is de leeringhe ketterisch/die daer leeren dat hy sterffelijck soude zyn:en men behoortse niet te ghesloouen/maer verworpen als de leeringhe des Satans haers vaders/des vaders der leughen ende der verdoemenissen.

Wagepper. Waghe van het Wagepper:oft hy niet en geloofde datter een is. Hy antwoorde/dat hy bekende ende beweeren woude totter doot toe/dat het bloet Christi de eenighe vaginghe ende supueringhe is : dwelck de sielen der kinderen Gods van allen haren sonden supuert/alst wel blijckt Hebr. i. 5. en 6. ende i. Ioan. i. De Schrifstuere bewijst oock dat de goede Christenen vrij van alle tormenten ende gesupuert terfont in rusten gaen/also haest als haren gheest van den lichame

Eccle. ii. 7 scheidt. In Ecclesiaste staet/ Waer het hout sal vallen/daer sal het zyn/dat is/ist dat de mensche niet en sterft in de ghenade des Heeren /hy sal bliuen in een plaetse daer gheet

Exhe. ii. ghenade en is/dwelck de Helle is. Want Paulus seyt/wt ghenade zyt ghy salich gheworden / door het ghelooou/ het is een gawe/niet door de wercken/ op dat hem niemant be-roemena zyn barmherticheyt heeft hy ons salich ghemaect. Ende Godt en heeft nipt eenighen sondaer barmherticheyt ghedaen/oft hy reynichde de sielen. Die dan alsoo sterft in de ghenade ende barmherticheyt Gods/ende daer door ghesupuert is/sal die niet salich zyn? Dat is ghetwis ende seker.

Chris

Christus seyt by Joannem: Ick ben de verrijfensse ende het leuen/die in my gheloost al waer hy doot/hy sal leuen: ende die daer leest ende in my gheloost/ en sal in der ewichheyde niet steruen. Christus stelt hem voor als de verrijfensse ende het leuen: daerna verhaelt hy van tweederhande doot/ de eene lichamelijck/ de andere ewich. Als hy hemseluen noemt/ de Verrijfensse/ soo en spreekt hy niet van de ghemeyne: want dan sullen sy alle verrijfen/ maer niet alle ten leuen/ om dat sy den tweeden doot ghesouen zyn/ in welcken gheen leuen en is: want Dauid seyt dat het leuen der sondaren sal vergaen. Soo moet Christus dese woorden dan ghespreken hebben/ van den ghenen die in een leuen diegh ghelooue sterft/ welcken hy van desen lichamelijcken doot verweckt ten ewighen leuen. Die in den Hone Gods gheloost (seyt hy) die heeft het ewighe leuen/ ende en sal int gericht niet comen: maer sal gaen vaden doot in het leuen. Dier hoe dat de Ghelouighen na dit leuen in gheen Dagheuyper/ maer in het leuen gaen: Want dewyle hy hier leest/ is hem het leuen ghegheuen/ dat ewich is. Soo is de lichamelijcke doot een dooiganck tot den ewighen leuen. Joannes ghetuycht dat Godt ons ghegheuen heeft het ewighe leuen/ ende dat dat leuen in synen Hone is: die den Hone heeft/ dat die het ewich leuen heeft. Het is oock wachtrich/ dat Iesus Christus die het leuen en de waerheyt is/ niet wonen en sal met eenen onghelouighen: maer alleen met den ghenen die in hem gheloost: so danighen die ghelooft/ heeft dat ewich leuen. In Joannis Openbaringhe staet/ salich zyn de dooden die in den Heere sterue: dat zyn die in hem ghelouen. Nu seyt hy dat se salich zyn: ende niemant en isser salich/ dan die in het ewich leuen is. Die dan steruen ende elders gaen/ die en zyn niet salich. Hier teghen seiden sy/ hem buyghen alle knien/ die in Hemel/ op Aerden/ ende onder der Aerden zyn. Onder der aerden noemen sy haer Dagheuyper. Maer ick antwoorde/ dat Paulus daer van gheen Dagheuyper en sprecckt: maer wil bewysen de heerlijcke triumphie Christi/ welke hy door den doot des cruyces vercreghen heeft: in sulcker wijse dat alle creaturen so wel Engielsche als Menschelijcke/ en Dupuelsche hem onderwoypen zyn: ende ghedwonghen zyn te beklyden dat Iesus Christus door zyn victorie op is genaren ten Hemel/ om de heerlijcheyt Gods zyns Vaders. Dit is voor ons: wac onse menscheit die hy aenghenomen heeft/ is daer. Also en moet

Joan. 3. d.

1. Joan. 5. c.

Apoc. 14. c.

Philly. 2. h.

De Historien

M. D. 10. moetmen niet wreefen / wy werden salich / ist dat wy een leuendich ghelouue hebben / na dien hy met synen bloede onse consciencien ghesuyuert heeft van allen sonden: welcken sy prijs ende eere in der ewicheyt. Amen.

Den Euan gelis om der kercken wille ghe loouen. Hy seiden oock / datmen den Euan gelis niet en soude geloouen / haddet de kercke voor een Euan gelium niet ontfanghen. Hy antwoorde also / Het Euan gelium is van soo grooter cracht ende weerdicheydt / dattet niet vani doene en heeft eenighe creaturen die in hemel ofte op der Aerden zyn: Want daer in zyn besloten alle schatten ende rijkdommen Gods / namelick / de belosten van verghiffentisse der sonden / ende van den ewighen leuen / door zyn ghenade. Van de macht ende auctoriteyt deses Euan geliums / spreken Paulus / Petrus / Jacobus ende ander Apostelen / voor welcke het Euan gelium gheweest is: ende sy en hadden wt henseluen gheen macht / ende waren onghelerde ende onghelletterde visschers / ter tijt toe dat hen Christus gheniaect heeft Embodden ende Ambassaten des Euan geliums om synen Naem te dragen voor de gantsche Werelt / seggende:

Marc. 16. Saet / predickt het Euan gelium allen creaturen: die ghelouuen sal / ende gedoopt sal wesen / sal salich zyn: ende die niet ghelouuen sal / wert verdoemt. Siet hier hoe dat de Apostelen door het Euan gelium haer macht vercregen hebben / die sy van te voren niet en hadden. Hierom hebben se stentlick in de ghedaente der vperigher tonghen den heyligen Geest ontfanghen: sy zyn gheweest de ghene / door welcken Christus zyn Ghemeynte heeft willen planten / sy zyn die wt gedruct beuel van Christo ontfanghen hebben te leeren zyn volck met zyn heyligh Euan gelis. Hy en beual haer gheen ander dinghen te vercondighen dan zyn Euan gelium / het welcke is het woorde Gods zyns Vaders / segghende: Selyck als my mijn Vader ghesonden heeft / soo sende ick u. Nu ist warachtich als Esaias gheruyche / dat Gode synen Sone Iesum Christum ghesonden heeft / om het Euan gelium te prediken: ghelyck Christus oock selue belijdt / seggende: De Scheest des Heeren is op my / ende heeft my wtghefonden om den armen te Euan geliseren. Alsoo heeft Christus zyn Leerionghers oock wtghefonden / segghende: Saet / predickt

Esale 61. Van sonde het Euan gelium. Wt deses Euan gelis is oock openbaer / te vergeue. dat de macht van sonden te verghenen / in des menschen macht niet gheleghen en is / maer alleen in Gods macht.

Luce 4. **Esale 43. d.** Want daer staet by den Propheet Esaiam / die daer spreect in den

in de persoon Gods: Ick bent/ ick bent/ die wtwiffche de son-
den om mijnent wille; ende daer en is gheen ander. **Sp. S.**
Jan staect gheschreuen/ dat de Pharijeen sepden: wie is die
de sonden vergheuen can/ dan alleen Godt. Daerom dese
macht van de sonden te vergheuen den ghenen die ons niet
misdaen hebben/en is in den mensche niet. Maer dat Chri-
stus seyt/ wien ghysc quyt laet/dien; zynse quyt gelaten: en
dien ghysc ophout/ die zynse opgehouden: dat geschiet door
Gods woort/ dat hy hem beual te vercondigen. Ghelijck sy
voore haer beroepinghe gheen miraculen en deden: want sy
doek met den Euangelio die macht hadden/en en was haer
epghen macht niet/ Dat wert aen den cruepelen wel bewe-
sen/ Act. 3. doe sy de volcke waren predikende/en sepdē: Dat
ghy desen siet wandelē/en is door onse macht niet/ dan door
dien die ghy gecrupst hebt/welc is Iesus Christus van Na-
zareth. So schijue de Apostelē alle macht en eere God toes
dwelck dese niet en doen/ die heden sdaechs haer beroemen
nacomingen der Apostelen. Want als dese seggen/ dat sy
de Euangelio niet en geloofden/haddet de kercke niet ont-
fanghen/ so buygghen sy de macht des Euangeliums aen
haer seluen/ als of sy sepden: wy zyn de kercke/ hadden wy
het Euangelium verworpen/ het en soude gheen Euange-
lium zyn. Maer de Apostelen wijsen alle haer macht op
Christum en zyn woort/welcke doch de eerste/ de heyligh-
ste ende volmaeckste kercke waren. In de kercke en is geen
macht/ dan alleen wt Gods woort/ dwelck de stael is die
daer opent ende toeflypt het rijke der Hemelen/ den ghe-
nen dier ontfanghen ofte verwerpen. Nu is het openbaer
dat de ghemeente Jesu Christi gheenen anderen stock heeft
om haer te beschermen/ dan alleen Godts woort/ Paulus
seyt tot den * Corinthen/ de wapenen onses stryds en zyn
niet vleeschelick/maer geestelick. Daerom vermaent hy den
* Ephesiē te nemen het sweert des geests/dwelck is Gods
woort. Want (als tot den * Hebreē faet) het is meer
doorsnydende dan eenen tweesnydende sweert. Dit is het
mes dat God Hieremie gaf/ bernende gelijk een gloepen-
de cole. En Esaias haddet in zyn mont/ snydende aen bey-
de zyden. Dit is de mont ende wijsheyt die Christus synen
Apostelen gaf om haer weder sprekers te overwinnen/ die
hen niet en hebben conven wederstaen/ ghelijc in Stepha-
na bewesen is: ende sal oock also zyn in allen Christenen/
die met Gods woort/ den naem Gods en Christi sullē vooz
staen

M. D. W.

Luce. 5. e

Joan. 10. e

Dan de
cracht van
Godts
woort.

2. Cor. 10. b.

* Eph. 6. b.

* Hebr. 4. e

M. D. V. staen ende beliffden. Ich hebbe geseyt / dat de ghemeynte Je-
 su Christi voor haer leeringe ende woetsel haerder sielen /
 niet anders dan zijn woort en heeft: dwelck haer Herder eli
 Gubdegom haer gheest / die oock anders gheen schayen
 en heeft / dan die zijn stemme hooren / dwelck is zijn Euan-
 gelium en het woort Gods zijns Vaders segghende / Joan.
 10. Mijn schayen hooren mijn stemme / en ick kenne / want
 sy volghen mi / ende ick gheeffe dat ewighe leuen / Joan. 8.
 die van God is / die hoort Gods woorden. Deut. 5. De men-
 sche en sal niet van den broode alleen leuen : maer van af-
 len woorde / dat wt den mont Gods gaet. Ende daeront
 vermaent ons Iacobus het selue te ontfanghen met saecht-
 moedicheyt / dwelck in ons gheplant is / dwelck oock onse
 sielen can salich maken. Ende daer en is geen ander woort /
 dat het woort des leuens ofre het Euangelium der salic-
 heyt ghenoeemt werde / dan alleen Godts woort. Cock en
 salder niemant een Herder der gemeynten Christi genoemt
 werden / dan die dese reyne leeringe des Euangeliums me-
 de brengt. Waert dat ons yemant een ander leeringhe ver-
 zondichde / dan dese : laet ons dien niet ontfanghen / maer
 veel meer sal hy veruolcecht zijn / Ja / al waert schoon een
 Enghel wt den Hemel. Het onderscheydt des goeden en-
 de quaden Herders / ende van beyder ghemeynten / name-
 lich / Christi / ende zijnder wederpartie des Antichristis / is be-
 kent wt Godts woort. Christus die heerschapt / regeert / or-
 dineert ende beleeft zijn kercke door zijn ghetrouwe Dien-
 ders met zijn woort. Als Paulus seyt Ephe. 2. dat de gront
 der ghemeynten Christi / is de leeringhe der Apostelen en-
 de Propheten / dwelck een ghemeynte is sonder rimpel ofte
 vlesche / welke eenuoudich is / als een dupue / voorfichtich
 als een serpent / ootmoedich ende ghedullich als een schaep
 onder de woluen. De kercke des Antichristis ende zijnder
 Dienaers is vol loghenen / bedriechs / schalckheyds ende
 walschepts : want sy van Godts woort niet geregeert en is /
 ende daer en is anders niet dan een misbruyck der leeringe
 Christi. Want blyuen Gods woort en isffer gheen salicheyt
 daer en is oock anders niet dan verwaentheyt / ydelheyt eff
 wreechheyt : van welke Dauid seyt / De kercke der boosen
 hebbe ick gehaet. Wy hebben veel exempelē haerder wreech-
 heyt die sy teghen de ghemeynte Christi bewisen hebben
 Int oude Testament vermoorde Cain synē broeder Habel:
 Iesabel doode de heplige Propheten : Manasses veruulde

de Kraten van Hierusalem met haer bloet: Pharao ver-
volchde de kinderen van Israel. In nieuwe Testament
verhieuen haer de Scriben ende Phariseen tegē Christum
ende zyn Apostelen / ende dooden alle die haer de ewighe
salicheyt predichten: dit gheschiede om dat sy niet van den
woorde Gods / maer van den woorde der loghenen ghere-
geert werden: ghelijck openbaer is by het gheheel nieuwe
ende oude Testament / ende wtgedruckt by Hierem. 23.
Daerom en sullen wy ons nergens anders op verlaten /
dan op het eenighe woord Gods: Want so wie onderhoude
dat ghene dat Godts woordt ghebiet / Godt sal hem als een
ghehoorsaem knecht ontfanghen. In dese leeringe volhet
de ick / wil daer in steruen / versekert zijnde dat God my ge-
nade sal doen om zins naems wille / ende om de ere ende
liesde zins gheliefden soons / die hy ons voor eenen Saliche-
maker ghegheuen heeft: den welcken sy prijs ende eere in
der ewicheyt. Amen.

1000
1000

Vasten.

Op de vraghe van vasten / ende der spijssen diemen eten
mach / antwoorde hy: dat het vasten goet en heyligh was / en
een ghebot Jesu Christi. Niet dat hy beuolen heeft op scke-
re tijden te vasten: maer heeft gheseyt / als ghy sult vasten.
Welcke geschien sal om de weder spannicheyt des vleeschs
te temmen / ende tselde in dienstbaerheyt te bringhen / op
dat de geest / God diene. Dese en is niet alleen ghelegghen in
te onthouden spijse en dranch / noch in onderscheyt der spij-
ssen: maer in een sprecht leuen / in nuchterheyt / supperheyt /
vriendelicheyt / en liesde des naesten / als Esaias seyt: Siect
den hongherighen v broot / ende brengt den vreemdelinghen
in v huys: is dat niet veel meer het vasten dat ick vercoeren
hebbe? Het vasten is wel goet / alst sonder supersticie ofte
misbruick gheschiet: dat is / sonder consciencie te maken
van een spijse meer dan van de andere / als often meer heyl-
licheits in de eene gelegen ware / dan in de andere: Paulus
seyt tot den Romeynen. Het rijcke Godts en beslaet niet
in spijse ofte in dranch. Want men moet het voedsel ne-
men van der spijssen die ons Godt ghegheuen heeft om met
danc segghinghe te ghebruycken: ende het en besmet de
siele niet dat in den mond gaet. Die ons het voedsel des
lichaems gheeft / die heeft de spijse gheheyligh / en heeft
ons de eene niet meer verboden dan de andere. Rochrans
als Paulus seyt / die daer et / en verachte niet den genen
die daer niet en eet: ende die niet en eet / verstaede niet den

Math. 6.6

Esaias. 58

1000 1000
1000 1000

Rom. 14.6

Math. 15. 6

Rom. 14

M. D. D. ghenen die daer eet. Want die daer sterck is moet wel toe sien dat hy niet eten den crancken niet vererghere: wel wes sende dattet nutter ware nimmermeer vlesch te eten/ dan daer door te verderuen den ghenen daer Christus voor ghestouwen is. So moet eens Christen leuen ghesticht zyn.

Vanden Paus.

Seuwaecht van de Paus/ende van syne macht:antwoorde hy dat God de eentghe meester is die in alle syne werken onberispelick is: die Hemel en aerde ende alle datter in is gheschapyen heeft: die de mensche (om wiens wille hijt al schiop) gemaect heeft na syne beelde: welken hy een wet gaf als hy hem int aersche lusthof gestelt hadde/ seggende. Eet van allen vruchten / sonder van den boom des leuens: als ghy daer van eet so suldy steruē. Siet daer de eerste wet ende gebot dat God gaf / om den mensche tot zynder ghehoor:saemheyt te bienghen en onderhouden. Maer de mensche willende hem seluen hoogher verheffen dan God hem gemaect hadde/ woude Gode gelyck zyn: en ghelooft den geest der eergiericheyt / die hem beloefde dat hy sulc soude werden door gulsticheyt. Hier door is den vloeck ouer alle menschen geromen/ Va/ dattet noodich was/dat de eenighe sone Gods dese straffe der suertredingen heeft moeten draghen/ of wy hadden al verloren geweest. Welck hy gewillichlick oock ghedaen heeft/ende voor desen vloeck heeft hy ons verworuen den ewighen segen Gods. Eer hy opghelommen is ten Hemel / heeft hy ons ghelaten zyn herplich woor/dwelck is zyn herplich Euangelium:en heeft oock gestelt Apostelen/Opsinders/Herders en Keeraers/ die ons souden leyden in de leeringe der Apostelen en Propheten/ en bewysen de wech des goeden leuens. Dese moete onaedelachtbaer zyn/niet wynsuctich/ gheen ouerspeelders ofte vuyt ghewinsoeckers: maer gheleert/ ende oock alle ander duechden hebben/die in sulken dienst geepfcht wede. Het is wel waer dat Christus seyt van den Scriben en Phariszen/wat sy v benelen dat doet. Maer hy seyt oock / Als sy op de stoel Moysis sittē/dat is als sy de wet Moysis vercondigen / en gheen andere leeringe. So hebben oock de goede Propheten altyt gheroepen / niet haer epgen ofte eenighe menschelijcke leeringhe: maer seyden altyt / Dit seyt de Heere / Hoor des Heeren woor / De Heere heeft dit ghesproken. So deden oock de Apostelen/waer van Christusum getuycht/segghende: Ghy en zyt niet die daer spreekt:maer de geest mijns Vaders die door v spreekt. So moet oock een nauolgher

Den stoel Moysis.

navolgher der Apostelen hen na volghen in de leeringhe. **M. D. Iu.**
 Ghebieden die oock yet anders dan Gods woort ende; **zjn**
 Euangelium / so; **zynse** verbannen; en sulcken mensch is een
 valsche Propheet en Antichrist (al waert schoon de Paus)
 maer die den Apostelen in leeringhe ende leuen nauolcht/
 dat is een warachtich Herder der ghemeypnten. Ich bekenne
 oock wel dat de Herders Jesu Christi / die niet dan; **zyn** hep-
 lich woort vercondighen / wel moghen ordineren te vasten/
 te bidden / ende aelmiffen te gheuen / als sy de gramschay
 Gods voor ooggen sien / als vylich / pestilencie / hongers noot/
 ende ander roeden Gods ouer de menschen.

Sheuraccht van de menschelike insettinghen: seyde hy / **Mensche:**
 dat noyt creatuere macht hadde te gebieden yet op onse sa- **liche** inset-
 licheyt / anders dan God door; **zyn** Propheten en Apostelen **tingen.**
 beuolen heeft / al warent schoon de Enghelen des Hemels.
 Want de Enghelen en onderwinden hen niet te ghebieden
 wt haren eygen sin; maer; **zyn** alleen dienstbare geesten / vol-
 brengende den wille Gods; gelyck oock de Propheten / als
 gheseyt is. Ja Christus self / die daer seyde / **zyn** leeringhe
 en is niet mijne; maer des gheens die my ghesonden heeft. **Johan. 7. e**
 Also oock de Apostelen; Houde nu de Paus met alle; **zyn**
 Prelaten meer weerdicheyts ende machts hebben / dan de
 Enghelen / Propheten / Christus ende de Apostelen; Och
 neen sy; maer sy lasteren schandelick den naem Gods met
 haer instellinge; so dat / die hoererie oste ouerspel bedriest / er-
 wert niet ghesiraft; maer alleen die een luttel spex ate op
 eenen vrydach / of yet sprake teghen haer misbruycken / die
 wert terstont ghedoot.

Op de wraghe vander Miffen; heeft hy geantwoort / dat **Misse.**
 alle gheboden Gods om salich te werden / **zyn** in de heylige
 Schriftuere begrepen. Int oude Testament salme geboden
 vinden van de liefde Gods / van de liefde des naesien / geen
 Afgoden te maken; Int nieuwe Testament vinmen / van
 malcanderen te beminnen / synen vyant lief te hebben / voor
 de veruolghers te bidden ende hen goet te doen / den hons-
 gerighen te spysen / eenuoudich te; **zyn** als duyckens / voor-
 sichtig als serpentes / dootmoedich ende saechtmoedich van
 herten te; **zyn**. Maer van de Misse en wert in de gantsche
 Schriftuere niet eens vermaent.

Sheuraccht; **zynde** van de belosten; antwoordde hy / dat
 alle werken die sonder den wille Gods geschien / Gode niet
 en tonnen behaghen; en wat een mensche ten dienste Gods
 versiert

De Historien

Rom. 7. v. verfrist/ dat is veruloect ende een Afgodisch werck. De besloften die elck mensche doen moet tot zijnder salicheyt/ is/ God bidden dat hy hem de ghenade doe synen wille te volbringen/ ende hem seluen te verloochenen. Want zyn eygent wille is alcht gheueghen tot boosheyt / en niet tot duecht/ als Paulus bewijst/ seggende/ dat hy doet het ghene dat hy niet en wil. Want hy seyt/ Het goet dat ick wil/ en doe ick niet: ende het quaet dat ick niet en wil/ dat doe ick. De opsrechte remedie om ons seluen te verloochenen ende onsen wille te roder te werpen/ is/ van gantscher hertē tot God te seggen/ uwen wille gheschiede/ betuygende/ dat wy anders niet doen en willen/ dan dat hem belieft. Die anders doet/ die spyt met God/ als hy seyt uwen wille gheschiede. Laet ons dan alle onsen wille ende oermoghen in hem stellen: want hy ist alleen van wien alle goet voortcoemt: ende hy gheeft den wille ende het volbringen na zyn belieste. Daers om moeten wy ghehoorsaem zyn dat Moses in Deuteronomio seyt: / Ghy en sult niet doen dat u goet ofte recht dancet: maer alleen dat God u ghebidet/ dat sult ghy doen/ ende wijct daer niet af noch ter rechter noch ter slacker hant.

Sedenaer den.

Gheuecht van de Sedenaerden: seyd hy/ dat de salige hedenaer alder Christghelouighen / is/ hier in dese werelt hepschlick/ in geduldicheyt/ liefde/ supereheyt en matichent te leuen/ wel wetende dat wy hier vreemdelingen ende reysighers zyn/ daer wy noch die noch tijt en hebben. So sulten wy ons haeste toe Gode te gaen door Iesum Christum/ ende hem bidden om quitelatinghe der sonden/ ende het ewich leuen/ ende dat hy ons in den laetsten daghe aenneme.

Priester dom.

Gheuecht/ wat hy gheuoelde van het Priesterschap heeft gearwoort/ dat alle Christenen Priesters zyn. Want Paulus seyt Rom. 8. dat God ons synen sone geuende/ ons alle dinghen met hem ghegheuen heeft. Als wijt dan al hebben / so behoortet ons oock al toe: So heeft Godt ons dan tot Goden ghemaeckt. Hy die een Coninck is/ heeft ons met hem toe Coninghen ghesalft / om ewichlick in zyn rick te regnerē. Hy die een Priester is/ heeft ons met hem/ Priesters gheplicht door zyn bloet om offerhande te doen onses lijfs / onses gheests / ende onser ghebroken herten/ voor God synen ende onsen vader: alser staet by den Roemen/ Hebreen/ en in de Psalmen. Vanden Priesters is gescreuen in de Openbaringe int 1. en 20. Capittel. Ick en spreke niet van de Roomschen Priestersdom: maer van den

inwendigen

inwendighen ende geestelicken / in welke alle goede Christenen die een leuendich gelooue hebben / door den heyligen gheest Priesters ghesalst zyn. Niet dat sy alle opentlick het officie van Gods woort te predicken sullen aennemen. Want dat behoort alleen den Herderen toe / die daer toe van Christus Jesu in zyn ghemeynte verordent zyn: waer dat sy geselick offerhanden sullen offeren Gode den almachtighen Vader door Jesum Christum.

Als nu de voornoemde Keel de belijdenisse zyns geloofs ouergegeuen hadde: so hebben de Officiers des Bisschops van Eureur de selfde articulen verdoemt. Hy werdt in de geuancenisse seer qualick gehandeldt: want het was des Bisschops gheuancenisse / ende sulck volck is altyt wieder dan andere. Dit claechde Keel aen de Stadthouder van den bloede des stadts / die hem dickwils quam besoecken met eenen Aduocaet / een godureesende man: so dat hy daerom in de gheuancenisse des wereltlicken Hofe ghebrachte wert. De Officiers des Bisschops dat verhoorende / na dat hy nu twee maenden gheuanghen gheweest hadde / haefden sy haer om hem te verwyfen / ende te oordeelen om ontwyhet te werden: op welker sentencien hy appelleerde door den Raet van syne vriende. De oorsake zynder appellacien heeft hy selue beschreuen / aldus:

Het gheschiede des woonsdaechs na Paesschen laetste Oorsake den / M. D. LV. dat de Bisschop van Eureur my voor hem der appel in zyn camer dede comen / in welke een groot getal der Calacien noniken was / om te weten of ick in de belijdenissen myns gheloofs wilde blijuen volherden / die ick ghedaen hadde. Welcken ick seyde / Ick volherde: maer opposere tegen het versoeken dat uwen Deken teghen my ghedaen heeft / en teghen de ghetuygenissen der ghetuyghen / ghelick ick altyt ghedaen hebbe: dat ick de woorden niet gheseyt hebbe die ick doch niet seggē en woude. Want van de eerste siondach des Proces totten eynde toe / hebbe ick altyt de voornoemde ghetuygenissen verworpen. Dese woorden gheseyt hebbede / sandt my de Bisschop wederom in de geuancenisse. Een vie daerna dede hy my halen / zynde in het Kerckelyc zyns Hofe / daer een groote menichte volc vergadert was. Als ick voor hem gebracht was / so brual hy my te knielens dwelck ick dede / niet weteende wat hy my woude segghen ende doen: want ick hadde hen een vie te voren gebeden in den naem Gods / dat sy my doch niet souden doen knielen.

M. D. Ix. Ick bewees hen oock dat mijn belydentisse niet van cleyn-
 der weerden en was : ende dat het leuen eens menschens
 costelicker was dan een lups. Daerop nochtans niet achtens
 de den vornoemden Bisschop / in het Rechterus wesende
 (ghelyck gheseyt is) ende ick voor hem op myne knien lig-
 gende/began hy te seggen/dat ick hartneekich was/ en daer-
 om began hy mijn vonnis te lesen / Ten eynde eer hy mijn
 vonnis began / seyde ick hem voor al / dese woorden : mijn
 heere/ beter is het spade dan nemmermeer: ick wederlegghe
 u voor mynen Rechter / om sekere en ghenoechsame oorsa-
 ken: ende protestere/ ist dat ghy voortgaet/dattet gheheelick
 van geender weerden zyn sal wat ghy doen sult. Doe ick
 dit seyde / began de Officiael des Bisschops de sentencie te
 lesen: Ick seyde terstont daer op/ ick appellere als van mis-
 bruyck tot de heeren van den Parlamente: Niet tegenstaen-
 de mijnder appellacie van misbruyck / so en lieten sy niet
 af maer gingen voort ten eynde toe. De sentencie gheeyn-
 dicht zynde/seyde ick tot den Bisschop : Mijn heere zyt ge-
 dachtich dat ic u als Rechter wederlept hebbe om genoech-
 same redenen : en ghy hebt de sake niet wtgestelt: waer van
 ick geappelleert hebbe/en appellere noch als van misbruycke-
 ke. Niet dit zyn mijn oorsaken: Ick segghe dat de Bisschop
 mijn reden behoorde te hooren / die ick seyde genoechsaem
 te zyn om hem voor mynen Rechter niet te kennen. Item
 om de reuerente der appellacie van misbruycke en behoorde
 hy niet te vorderen/dwelck hy ten eynde toe ghedaen heeft.
 De andere redene is / dat tegen my opghedraghen is / ende
 int Proces zyns Dekens geschreuen/dat ick gheseyt hebbe/
 dat de Bisschop een boos mensche is / die sulcken Ezels
 Priesters maecht. Om welker bedraginghen wille hebbe
 ick hem voor mynen Rechter niet willen bekennen / vrees-
 sende dat hy ouer my sulcke door zyn vonnis soude willen
 wreken : ghelyck nu blycke dattet gheschiet is / ende mit
 sien mach hy eruaringhe in de sentencie van te ontwien.
 De ander oorsake is / dat zyn Deken tot eenen van de ghes-
 tunghen dese woorden (ghelyck wel verelaert is in onser
 Processe) helpt my desen Schelm van der werelt doen/ het
 is een werck van caritaten. De ander oorsake is / dat de
 Bisschop niet den synen hebben my voor een Sacrament-
 schender veroordeelt: daer sy doch self dwalen ende de Sa-
 cramenten schenden. Haer dwalinge is alsulck (alst blyck
 by den Processe) dat sy segghen / datmen ghelouen ende
 belyden

Hy weder-
 leyt den
 rechter.

Appellacie

Sacramēt-
 taris.

belijden moet/dat het lichaem Jesu Christi wesentlijck is **M. D. Iu.**
 in haer Eucharistie:ghelijck wt den buycke des Maechts **Der Papt-**
Marie geschepden is/gelijc hy wandelde/adt/ende dranck/ sien geloo-
 noch sterflijck zijnde op der aerden/ghelijck hy oock was in ue van het
 zyn heplich Auontmael etende ende duintkende/ghelijck hy **Sacramet.**
 aen den cruce ghehecht was/dwelck ick verloochene ende
 verloochent hebbe/dat hy op sulcker wijs int Auontmael
 is dat Jesus ghehouden ende inghesfelt heeft ter ghedach-
 tenisse zins doots ende verrijfenisses. Ende wil bewijfen
 dat sy grootelijcks dwalen /als sy dusdanighe dinghen seg-
 ghen ende ghelooouen/ghelijck sy voortstellen / dat bewijfe
 ick aldus: Ist dat wy het lichaem Jesu Christi eten gelijck
 wt der Maecht voort quam/ghelijck hy op de werelt ghe-
 weest is/ghelijck int Auontmael ende aen den cruce: wy
 souden noch niet verlost zyn / ons ghelooou waer valsch/
 ende de heplighe Schijstueren ware lueghenachtich. Want
 wy ghelooouen dat het lichaem Christi onsterflijck/heerlijck
 ende vrij is van alle pijn ende lyden/ ende gheseten is ter
 rechter hant Gods des Vaders int rijke der hemelen/ ghe-
 lijck ons de Schijstueren bewijst. Maer ons ghelooou is
 dit: dat wy gelooouen ende versekerd zyn/ de wijle Christus
 noch sterflijck was: en den vloeck des cruces onderworpen/
 dat wy noch niet verlost en waren: maer na dat hy een heer-
 lick lichaem verreeghen hadde/ghelijck hy nu heeft/ soo zyn
 wy van den vloeck der sonden ende den ewighen doot ver-
 lost. Ick belijde wel met hen/dattet het selfde lichaem is dat
 wt der Maghet ghebooren is/ende dat nu in de hemelen is:
 maer dat selfde en wort niet meer sterflijck. Ick hebbe oock
 gheseyt dat sy het Sacrament verloochenen: Want de Sa-
 cramenten hebben gheen cracht dan door het wilstouen des
 bloets/ende door den doot ende verrijfenisse Jesu Christi.
 Ware nu Christus ghelijck sy segghen / soo en hadde hy
 noch niet ghestouen ende verrees:ende het en soude ons
 gheen Sacrament zyn/alsment wesentlijck ende gedaente-
 lick ate ghelijck van der Maghet ghebooren is. Ghy siet nu
 haer ketterie / waer hy dat sy qualijck ghedaen hebben om
 my te veroordeelen.

Mijn oorsaken van hem te wederlegghen aldus gedaen
 hebbende/seyde ick tot mynen Advocaet: Mijn heere / ick
 bidde v in den naem Jesu Christi/dat ghy mijn saken wilt
 voorstaen/oste veel meer de syne: Wāt ick hebbe noyt woort
 ghesproken ten is ter glorie Gods/ende tot sichtighe der

De Historien

M. D. Iy. gemeynten/dwelck is tot inyder falscheyt. Noyt hebbe ick eenich onbehoorlick woor gezept van yemandt te laster: maer alcht yjn eyghen woorden: Ick en hebbe noyt yemandt gheoordeelt: ick en doe gheen belydenisse van eens anders ghelooue. Ick spreke ghelyck als een man in yjn doorbede/niet denckende dan op myn conscientie: gheuende gheuyghenisse myns gheloofs / gelyck als bereyt ynde Gode den gheest op te gheuen.

Als hy nu yjn appellacie voortgefelt hadde / gelycke verhaelt is / soo is hy op den vetten dinedach (als de Papisien den dach noemen) wt de gheuanckenisse ghehaelt om na Rouen gheleyt te werden. Als hy nu wech ginch / sach hy de Wethouders aen / die hem van wreetheyt na riepē / ende hy vermaende haer / ende badt den Heere voor hen / want yjt wt onwetenschap deden. Maer siende dat hy geen gehoor hadde / ende oock dat de Scharianten haesich waren om gaen / began hy den 40. Psalm te singē: en ouer wech en hielt hy niet op in den Heere te verblighden / ende eenen peghelicken te vermanen die hem ontmoeteden. Als hy te Rouen ghecomen was / wert hy terstont in de Hof des Parlamento ghebracht / ende by sommighe Gaetsheeren des Hofa seer lieflick onderuraecht / welke ghenoech bewesen dat sy tot der waerheyt goede gunste droeghen : soo dat hy hopen dede datter ghewesen soude werden / qualick gheoordeelt ende wel gheappelleert. Maer want hy seer yperich was in de waerheyt te openbaren / heeft hy met grooter vrymoedicheyt de Euangelische leeringhe / en bysonder van des Heeren Audntmael verclaert / ende daer by de Wisse als een grouwel ende godlasteringhe verwoypen. Daerom wert hy wederomme tot Cuteur ghesonden om ontwhiet te werden. De Officiers des Bisschops en vertoefden niet / waer gauen de sentencie / ende dede een Schauot voor den grooten Tempel oprichtē / om hem daer op te ontwhien. Op het Schauot quam de Bisschop / yjn Officiers / ende de Penitencier voornoemt / welke hem beroemde den viomen Martelaer te ouerwinnen. Soo began hy tot den volcke te spreken / wylsende metter hant op den goeden man / seggende: Het kint / na dattet van der moeder soetelick ghehandelt is gheweest / so en ist niet alleen haer ongheloofsaem: maer soeckt ooc haren val / etre. En na dat hy een langhe voordeden gemaeckt hadde / bracht hy daer inne: als dese onsalige mensche doet / welke een religieus Augustijn gheweest hebben.

hebbende nu veruolcht ende verlooquent God/ en de kercke: **h**e: zijn moeder/ etc. Op welker woorden Keel met luyder stemmen riep/ ende seyde: Ten is niet waer: want ick gelooude in Godt/ ende ben seker van de heylighe kercke / die ick gelooude. Daer na sweech hy. Hier wt nam de Penitencier een argument tegen hem/ en seyde datter wel waer was/ dat Keel gheloofde een onsihtelijcke kercke: en so coloureerde hy zijn woorden seer om de warachtighe kercke te verdupsieren ende des Paus kercke te prijsen. Ende onder ander dingen/ verhaelt hebbende een register van Bisschoppen der ouder kercke/ maecte hy zijn beslupt/ seggende: Siet daer/ waer op onse kercke ghebouwert is: **M.** Guillame/ waer is uwe kercke op ghebouwert? Welck zijn uwe oude Bisschoppen? Doe riep Keel: **J**esus Christus/ **J**esus Christus/ ende zijn Apostelen.

Een luttel tijts / na datmen hem met grooter pompe leuendich ontuyet hadde wert hy veroordeelt leuendich verbiant te werden: ende datmen hem eenen bal in den mont soude steken/ op dat hy belet werde tot den volcke te spreken. Dese heylighe man verdroech met wonderlijcker stantuaasticheyt alle dese pijn. De wijle hy int oer was/ viel den bal wt zijn mont / ende hy began tot den Heere te roepen. De Scherpsichter dat hoorende/ sloech hem met eenē haeck op zijn hooft ende woip hem ter neder: daer het gemeyn volck seer om ontsiet was/ ende riep teghen den Scherpsichter. Ende hoe wel sy hem van te voren als een veruloecht hert ter achteden: siende nochtans nu zijn groote stantuaasticheyt in sulcken wreeden doot/ hebbē sy hem als een oprecht goet man gepresen/ ende dat hy een Martelaer Gods gestouen is. De vrouwen wreeden/ segghende/ dat hy den Penitencier ouerwonnen hadde: een yegelijck sprack gelijck hy gesnoelde. Opt cortste de doot van desen heyligen man heeft ten seer groote vruucht gedaen int lant van Cuxeur en dace ontrent.

Jan Malo.

In de stede van Serghen in Henegouwe is gheuanen ghe worden Jan Malo: om dat hy gheseyt ende voorgheslaen hadde in een gheselschap/ dat het **M**isfebrout anders niet dan een Afgode was. Hy werde een gantsch saer lanch in het diepste des yuts gheuanghen gehouden: en daerna ter doot verweisen. Als hy nu ter doots waert ging/ riep hy: **A**ls wy des **K**eyfers **H**oldruers warē/ **h**og

M. D. Iu. hoe menichmael hebben wy ense leue in perffel des doots voor hem ghesfelt: ende sullen wy nu vreesen dat voor den Heere te stellen? Wy souden niet connen verliesen voor inceder profijt: Want wy en verliesent niet / maer sellent in syne bewaernisse. Hy wert gedoot inden Jare **M. D. C. lvi** Iu. ende leedt den doot seer vromelyck / Godt louende ende pryssende tot den eynde toe.

Damiaen Witrock.

En luttel tijts daer na werdē ooc in de stede van Ser-gen seer veel menschen veruolcht / om dat sy met malcanderen vergaderinghen hielden om Gods woort te hooren. Hy quamen te samen in een goutsmits huys / Damiaen Witrock ghenaemt. Onder welken een ionghe dochter quam de Richte van Damiaen / die ooc Gods woort begeerde te hooren. Dese (na datse in de kennisse des Euangeli-scher waerhepts onderwesen was) is ontreut twee ofte drie daghen daer na van sommighe Papisfen verleyt / soo datse voor de Querhept gheroepen is gheworden / daer sy in de onderuraghinghe al beleben heeft wat sy ghesien ende ghehoort hadde / ende voort al tghene dat sy wiste. Dit deser oorsaken zijnder veel gheuanghen gheworden. De vbanden des waerhepts waren seer ontfekē ende beroert: soo datse den gheuanghenen tersont Tyrannichlyck sonder eenighe forme van rechte op de pynbanck bedwonghen haer medeghenooten des gheloofts te beclappen. Daer na sonder meer van den gelooue ofte Keligie te onderuraghen / veroordeelden syse ter doot: sonder te verclaren eenighe andere oorsake des doots: dan datse vergaderinghe gehouden hadden teghen het Mandament des Keyfers.

Onthooft. Onder andere was Damiaen Witrock ooc gevangen / en verwesen onthooft te werden. Als hy zyn vonnis hoorde lesen / sprack hy tot den Rechteren / seghende: Ick geue myn leuen ende bloet ghewillichlyck ouer / voor den Heere Jesu. Hy diepchyden hem dat hy swyghen soude / en verboden hem tot de volcke te spreken / of sy souden hem in sulcken saken meer beswaren / ende wederom voor recht leyden om na den middach verbiant te werdē. Maer om sulcken diepghementen en hielt hy niet op / maer vermaendese sterckelijc. So is hy ten laetsien met grooter stantuafticheyt omme gebriacht / en heeft den Heere door synen doot vercert / en de geloouigen gesticht door zyn exempel / indē Jare **M. D. Iu.**

Waldue

Littel tijts daer na was Waldruie Carlper / Wedu-
we/ geboren in de stede van Berghen/ geuangen/ ende
creech haer vonnis dat sy sterue soude. De bysonder-
lickste oorsake haers doots was/ dat sy in haer huys
ghehouden hadde eenich volck/ die de heylighe Schrif-
tuere lesen
lasen. In welke sy reghen het Mandament des Kepsers
ter doot ge-
ghedaen hadde: maer niet reghen het Mandament Christi/
strafe.
die daer beueelt/ segghende: Ondersoecht de Schrif-
tuere. Ioan. 5.
Ten anderen / dat sy haven sone in haer huys ghehouden
hadde/ welke Gods woort las: en dat sy dien aen de Quer-
heyt niet beschuldicht en hadde. Als sy nu seer wrede-
lijck van de vpanden des waerhepts ghehandelt wert / prees sy
Sod ende riep met luyder stemmen/ segghende: gheloest sy
Tege Sod
en der na-
tueren.
mynen Heere Iesus/ het is om synen twille dat ick aldus
ghehandelt werde. Daer na wert sy veroordeelt leuendich
ghegrauen te werden na het beuel des Kepsers. Als sy dit
hoorde/ vraechde sy met blijder ghelaet/ segghende : Ist dat
al/ dat ghy my doen moecht? Ick salt lighdsamelijck verdrā-
ghen/ na dattet u alsoo behaecht. Maer ick verblide my in
den Heere/ dat ick dit om gheen moort ofte roouerte en ly-
de/ dan alleen om Iesu Christi wille. Na den middaech wert
sy ter doot gelept/ ende wert leuendich bedoluen. Dese af-
grijselijcken doot leedt sy met wonderliker stantuaasticheit
ende vromichept.

Jan Porcean.

Littel daghen daer na was oock aldaer omghebracht
Jan Porcean/ ghebooren van Berghen / welke om de
Euangelische waerheyt te beuestighen/ seer gewillich
ende volstandichlijck den doot gheleden heeft.

Abriaen van Topphen.

Abriaen van Topphen/ geboore van Brugge in Vlaen-
deren/ comende wt de ghemeynte van Francfort met
veel boecken der heyligher Schrif-
tueren/ reysde door
de stede van Aise in Benegouwe. Daer ghinc hy in
eender herberghen/ ende gaf de Weerdinne zyn pack te be-
waren. Als hy wtghegaen was herst de Weerdinne het
pack ontbonden/ ende vant daer veel boecken in : ende riep
heymelijck eenen Paep/ ende rhoonde hem de boecken. Als
nu Abriaen wederom in der herberghen quam/ wert hy ter-
sionz

M. D. Iy. stont ghegrepen ende gheuanchelijck ghesfelt: daer hy seer nauwe bewaert ende ghehouden wert. Als hy van zyn geloghe onderuraecht wert/ heeft hy de Euangelische leeringe seer stantvastelick ende vromelijck voorghefaen/ ende de valsche leeringhe verwoyden: soo dat hy haestelijck daer na verwesen wert / in een cleyn uper verbiant te werden. Ende desen vreeslichen doot leedt hy seer volstandelijck.

Juliaen van den Zwerde.

In de selfde stede van Aste was oock gheuangen ons de gheuyghenisse des waerhepts / Juliaen van den Zwerde van wapenen: ende volstandich bliuende in den ghelouue/leedt oock seer vromelijck den doot/ ende wert also den Heere opgheoffert.

Hofte van der Matelpne/in Engellant
Joris gheheeren.

Hofte vander Matelpne te Ghent in den lande van Vlaenderen ghebooren/ zyn hantwerck is gheweest Damaskinen: In Englant is hy van zyn meester daer hy by wrocht/ Joris ghenaeamt / om dat Hofte op Engghelcher sprake/ Werdt / beduyt. Dese heeft in de Nederlantsehe gemeynthe Gods onder de Diender des godliken woorto Martino Micron / de Euangelische waerhept onderuaecht/ gheleert ende aenghenomen. Ende na dat dese Christelike ghemeynthe door de afstuychept des Jongen Conincks Eduward den sefen/ van de Engelsehe Jesabels verstroyt/ vernolcht ende verdriuen wert/ so is hy oock met de verdriuen Christenē in Sofuriclant gecomet/ ende heeft hemseluen aldaer/ als een godduruchtich Christen betaemt/ in alle ruchtichept ende godsalichept ghedraghen. Tegghen de Wederdoopers/ (daer de somratghe de ewighe Godhept Jesu Christi loochenen: sommige/ dat hy zyn lichaem vā onser substantie/ dat is/ als de Schryfuer seyt mit de lendenen Davids na den vleesche soude hebben) heeft hy veel ghehandelt met woorden ende oock met schriften.

Sommige
Wederdoo
pers ver-
loochenen
de Godt-
hept/ som-
mige de
menschep
Jesu Chri-
sti/ inder
daet.

In t Jaer ons eenighen Salichmakers **M. D.** ende **Iv.** is hy te Ghent ghecomen: daer hy van veel menschen hoorde seggen/ datter een Monick van de vier brootbidders Orden de waerhept Jesu Christi bekende ende ghetrouwelijck leerde. Waerom hy veroorsaect is geweest den selfden eris te gaen hooren/ om te weren oft oock de waerhept was of niet.

niet.

niet. So is hy dan des **Donderdaechs** voor **Paesschen** in **D. M. D. IV.**
Nichtels Tempel gegaen/ek is recht ouer de **Predickstoel**
 gaen staen om alle dinc te beter te moghen hooren en vers-
 staen. Maer hy vande gantschelijck anders dan hem geseyt
 was. Want de **Monick** sprekende van het **Sacrament** des **De valsche**
Montmaels **Jesu Christi**/heeft met veel woordt het volck **leeringhe**
 wijs gemaeckt dat het **Misshroot** door de cracht van vijf **des**
 woorden/daer ouer van den **Priester** gesproken/in het wa- **Monicks**
 rachtich lichaem **Christi Jesu** wert verandert / soo datmen **van het**
 daer **Christum** tegenwoordichlick moefte eeren/aenbidden/ **Nachtmaal**
 aenroepen ende eten/etce. Door welke en diergelycke woor- **Christi.**
 den meer/is **Hofte** in synē gheeft de verlepdinge des armen
 volck aensende/grootelic bedroeft ende beroert geworde:
 so datmen een groote veranderinghe in zyn aensicht gesien
 heeft. En hoe wel dat hy door een puer in zyn herte ontsee-
 ken/seer gern soude hebben ghesproken/ soo heeft hy hem
 seluen nochtans bedwonghen / ende den **Monick** tot het
 eynde der **predicarien** toe laten wisseghen.

Als nu de **Monick** dachte wt de **predickstoel** te gaen/ so **Hofte**
 heeft **Hofte** zyn bouette van den hoofde in de hant nemen- **straf den**
 de/met luyder stemmen hem aengheroepen / ende gheseyt. **Monick**
 Hoort mijn vrient:al dat ghy daer ghy **predickt** hebt / is der **op den Pre**
 gantscher **Schuyf** gheheel contrarie. Ende ist dat ghyt my **dickstoel.**
 toelaten wilt/so sal ick v openbaer voor de **gemeynte** met
 der **Schuyf** betwoghen/dat ghy qualick ende **valsche**lyc ge-
 leert hebt. Als nu de **Monick**/seer beroert:hynde/hem dit af
 sloech/segghende / hy soude wech gaen: soo is hem **Hofte**
 noch naerder ghegaen/ende opentlic wt grooter **opertichelt**
 des gheests gheseyt:Och ghy **valsche** mensche/dat ghy den
 lieden wijs maecht/dat het broot **God** is:dwelck doch maer
 een ghedachtenisse is des ghebroken lichaems **Christi** voor
 ons/etce. Hier is nu het volck te **hooye** geloopen/ende som-
 mige mannen ende vrouwen hebben toe **Hofte** geseyt:Och
 mijn vrient/wat wilt ghy maken? Hy antwoorde met groo-
 ten puer:het en zyn niet dan **valsche** **Propheten** / die v ver-
 lepden/geloofte niet. So is hy door het groot **gedruys** van
 den volcke wt den **Tempel** gedronghen. Ende hoewel hem
 veel menschen rieden dat hy haestelijck **vertreckē** ende ver-
 loopen soude/so en heeft hy dat niet willen doen/segghende/
 dat hy wel wilde **beueffighen** het ghene dat hy **openbaerlyc**
 geseyt hadde:ende is also eens **ganchs** **saechtelyck** zyn **strae**
 te door ghegaen.

M. D. Iii. De Procureur generael heeft hem haestelijck ghenolcht/
 Hoste wort ende heeft Hoste ontrent de Sijgische walpoorte geuanc-
 gheuanghen kelijck genomen/ende in des Grauen Casteel gebracht den
 ghenomen. xi. dach des maents Aprilis/ontrent thien vren voor mid-
 dach. Des achtermiddachs; vnder twee Prediker Monikken
 en drie ander persoonen tot hem ghecomen/daer hy van de
 Monikken ondersocht ende onderuraecht wert: dwelck hy
 self op dese maniere beschreuen heeft.

Hier wort
 (is) voor
 (beduyt) ge-
 nomen.
 De besnij-
 denisse is
 het verbont
 Genes. 17.

Het Pa-
 scha is den
 doorganc/
 Exo. 12.
 welc sy atē.
 De Wyn-
 gaert is het
 hups van
 Israel/
 Esa. 5.
 Van het
 voorbiddē
 der Hepli-
 ghen.
 Mat. 11. d
 † Ioan. 16. c.

Mijn examinacie op den Witten Donderdach.
 In eerste antwoorde / op de vraghe des Nach-
 maels/was op de woerde die Christus sprack / Dat
 is mijn lichaem / dwelck voor v ghebroken wordt.
 Daer ick op seyde/dattet niet te verstaen en was/te
 v/het ghene dattet ghenaemt is: Wantet also met de heyl-
 lige Schrift niet ouer een en coemt. Ende dat bewees ick
 met veel redenen ende texten der Schrift/te wetē/ Genesis
 xviij. Exodi xij. Esaias v. Ende Lucas int xxij. Capittel daer
 Christus spreekt van den doorlijdt te eten. Noch daer Chr-
 stus een dore/een wech/den wijngaert/ het lam / een steen/
 een rootse/een secuwe ghenaemt is. Item tot den Corint. x.
 daer Paulus den cop de ghemeynschap des bloets Chri-
 sti noemt. Ick bewees dat alle dese texten spreken van het
 ghene dat sy bedieden/ende niet dat zijt self sijn. Waer op
 datse my gheen antwoorde en gauen/maer brachten ande-
 re redenen voort/te weten/of ick niet en ghelooft datmen
 de Sancten behoorde aen te bidden: waer op ick antwoor-
 de dattet ten propooste niet en diende: ende dat ick gheen
 ander Sancten of Sanctinnen aen en badt/dan Godt/ den
 welken men aenbiddē moet in gheest ende waerheyt/ Die
 oock een Sanct is alder Sancten / die daer roept/ Coemt
 tot my alle die beladen zijt/ ick sal v veruerfchen: ende en
 sept niet/gaet tot den Sancten / die sullen v veruerfchen.
 De selfde spreekt/ wat ghy den Vader biddet in mynen
 naem/dat sal hy v gheuen/niet in der Sancten naem. Ja
 maer seydenise/sy sijn voor: sprakers tot Godt voor ons/ als
 Aduocaten ende dierghelijche: Ick seyde dat ick geen weer-
 digher Aduocaet noch voor: spreker en wist/dan alleen den
 gheeruyssen Iesum Christum: tot hem ben ick stout / want
 hy is mijn broeder/ende hy is oock Gods sone / hoe soude-
 men beter Aduocaet connen hebben.

Doe vraechdenise my/of ick niet en ghelooft dattet een
 Waghe

Waghepper was: Daer op een vanden broeders seyde / dat moecht ghy wel dencken. Ick antwoorde / dat ick na dit leuen maer twee wegghen en wiste: de eene leydet totter verdoemenisse / en de andere tot te den ewigen leuen. Dwelck men spuerē mach by den rijken man ende Lazarum: en aen den Moordenaer die met Christo aen het cruce pinck / tot welken Christus sprack / heden sult ghy met my int Paradijs zijn: maer daer en staet niet / heden sult ghy int Waghepper gaen om penitentie te doen.

Wel seyden se / wat houdt ghy vanden Paus? Is hy niet het hooft der heyligher kercken? Waer op ick antwoorde / dat ick sulcx van hem gheensins en gheloofde: maer ick gelooue dat hy is het hooft der Antichristischer kercke / ende dat Iesus Christus onser alder Salichmaker ende hooghe Priester / sy het hooft zijnder heyliger gemeynte lidmaten / ende niet de Paus. Dan seyde ick / wy argueren al byten onsen propooste / laet ons tot onsen propooste wederom comen. Wat segt ghy / seyde ick / van die sententie / die Paulus tot den Corinth. int r. Capittel ghebruyct / daer hy seyt / Dat broot dat wy breken / is dat niet de ghemeynschap des lichaems Christi? Is dit te verstaen / seyde ick / van het lichaem Christi / of vā de ledēkens Christi / welke veel makē eē lichaem / waer dat Christus het hooft van is? Hier antwoorde broer backer / dattet ghesproken was / van het lichaem dat wt veel ledēkens vergadert was. Doe seyde ick / so moet ghy bekenen dat ghy alle de ledematen Christi / leuende en doode met uwen tanden verslinder: want Paulus die seyt expresselike / dat het broodt dat hy brack / was een ghemeynschap des lichaems Christi.

In eenen anderen brief vinde ick dese syne
belydenisse oock van zyn eyghen
hant gheschreuen.

TEn eerste / dat ic niet en gelooue dat Christus Iesus Christus de gesalfde salichmaker / na zyn menscheyt in vleesch en is int ende bloet in het broot sy / dwelck een Sacraments broot niet teecken is. De oorsake is / dattet niet en accordeert 1. met eenige Sacramenten des ouden Testamento / van God self inghestelt. Noch ouer een en coemt met diuersche plaetsen der heyligher Schrift. Noch met de artikelen des Christen gheloofs. Want daer staet Roma. 8. Iesus Christus is 2. gheskoruen / opghewect / ter rechter hant Gods sittende. Hy 3.

Hy

is op

M. D. 110
Van het
Waghepper.

Van den
Paus.

Hooft
vraecht den
Monick.

Broer bac-
ker.

is opgemaren sichtebaerlyck in de presentie der Apostelen en Discipulen. Act. 1. Het welke ooc warachtich is. Van welcker opuaringe sy getrouwe ende warachtige getuygen waren/alsmen sporen mach int werck der Apostelen / ende by Marcus in zyn laetste Capit. zijnder Evangelien. Swelck oock Paulus berupchte totten Collos. seggende/ Jst dat ghy met Christus verresen ist/soet hemelsche dingen/die bouen zyn daer Christus is sittende aen de rechter handt zijns vaders. Hier moet dan wt volgen/aenghesien dat Jesus Christus is sittende aen de rechter hant zijns Vaders/tot dat hy roinen sal om te ordeelen de leuendige ende doode/dat hy hier op aerden niet en is also de mensche wilt / of waer de sommige menschen willen/inde handen/ in de mouwe/hier gesloten/of daer gesloten: Neen/ geenstus. Want zyn lichaem en was noyt meer dā op een plaetse op een mael/ Ist nu dat zyn lichaem indē Hemel is/ter dier tijdt en ist op der aerden niet. En waer hy op der aerde / so en soude hy op den seluē tijt/in den hemel niet zyn/na zyn menscheit. Want een warachtich lichaem en can maer op een plaetse smaels zyn/ also voten verhaelt is.

4. **Eē warachtich lichaem** Nu ist dat ghy seggen wilt/dattet een mirakel Gods is/ of dat God wel machtich is sulcx te doen ende te multipliceren op een mael een lichaem op veel plaetsen. Dit en is niet want het en heeft gheen fondament inder Schrift. Wy en hebben van sodanighen lichaem gheen schriftelycke sekerheyt / noch oock gheen beloften dat sulcx ten eenighen tijde gheschiet soude. Daerom te seggen/ God macht doen ende cant doen/ende nochtans en doet hst niet: die sententie en is niets weert: want hier en is gheen argument wat Godt machtich is/of niet. God is wel machtich alle Ezelen/Deerden ende muplen die inde werelt zyn/te doen spreken/ gheslyck by Salams Ezel dede spreken/niet teghenslaende/hy doet des niet. God en wilt niet syn mogentheyt niet doen dat teghen zyn woort is. Ten anderen/ ich en hebbe noyt int de Heylighe Schrift ghelesen dat eenighe mensche die wt Adam gheprocedeert is / op een mael in veel plaetsen was. Maer men vint wel dat de een mensche van een plaetse in dander ghedraghen is geweest/ gelyck Abacuc vanden Engel subtytellyck ghedraghen was by den hayre wt Judra tot Babyloniē. Daniel 14. Maer doe hy te Babyloniē was/doe en was hy te Hierusalem niet. Also oock Philips

pus Act. 8. Capit. als hy den ghelubden man des Coninginnes Candaces ghedoopt hadde/ siater dat hem den Gheest subijt van daer nam/ en hy was gheuonden in Noto: maer daer en siat niet dat hy daer bleef/ ende in een ander plaetse geuonden wert/ maer hy was van daer ghebdraghen. Nu datmen seyt (nochtans sonder schuift) dat Christus lichaem in veel plaetsen is op een mael/ en was noyt ghelesen noch oock ghesien.

Nu te segghen/ God doet sulcx door mirakel sonder ver-
tooch ofte eenich sichtbaer dinck. Die dolinghe is te groot.
Want de werken Gods ende zyn mirakelen zyn openbaer/
claer/ op en seker. Hy en dede noyt mirakel/ aen geenderley
menschen/ sonder het selue openbaer ende bekent te waken.
Want de werken des Heeren en zyn niet bedect/ ghelyck
men in zyn scheyfel ende mirakelen sien mach. Hy schiep
Adam vander aerden/ maer Adā en bleef geen aerde/ maer
hy wert vleesch ende bloet als men noch by experientie sien
mach. Eva die was Adams ribbe gheschapen/ maer sy en
bleef oock geen ribbe int ghesichte van Adam/ maer sy was
een vrouwe met volmaecte leden.

Nu wiltmen ons doen versien/ hier is Christus/ en daer
is Christus: ende men can anders niet sien dan broot. Ende
nochtans segt ghy dattet een mirakel Gods sy/ daer het broot
ende wijn in vleesch ende bloet verandert word: iae dat hy
daer alsoo groot is als hy aent cruyce hinc. En nochtans
gheeftmen broot/ men eet broot / men swelche broot/ sonder
eenige veranderinge des broots: dat mirakel accordeert niet
metter Schrift. God dede veel mirakelē door Moesen: maer
sy waren alle sichtbaerlyck ende den menschen bekent. Hy
werp zyn roede voor Pharao/ ende wert een slanghe: maer
het en was doe geen roede/ maer een sichtbare leuende slan-
ghe/ welke alle de Toouenaers slanghen op adt. Christus
die maecte den blinden siende / den doouen hoorende/ den
siecken ghesont / den cruepelen gaende/ ende veel dierghe-
lycke wonderlycke mirakelen/ iae hy verwekte de dooden:
maer niemant en bleef opt sterck/ die hy gesont maecte/ noch
hy en verwekte noyt gheen dooden / die doot bleuen ghe-
lyck als ghy segt dat het broot zyn lichaem is / ende noch-
tans broot blyst. Hy maecte van water wijn/ en was wijn/
ende en bleef gheen water. Alsoo lesen wy oock van Tothys
wijf: sy sach omme ende sy veranderde in eenen soutsteen/
ende en bleef geen vrouwe. Hier wt ist clær dat God geen

M. D. IV

Int Audt:
mael is geē
mirakel.De mirake
le machmē
sien ende
mercken.

M. V. 10 mirakelen en doet/die hy ons crancke vaten bekent wil maken/dan in sulcker manieren / dattet de menschen met zyn verstant ende vijf sinnen begrepen/sien/ende verstaen can. Nu sulcx te segghen/ende te willen houden staende sonder eenighe sekerhepdt ende exempelen der Schrift / doet veel menschen dolen. Ja ghy en segget niet alleenlyck/maer ghy doet de menschen met ghewelt ende met fortse sulcx geloouen/met vper/dooden/hangen/ vanghen ende spannen/ende met dierghelijcke crudeliteyten. Maer God is met ons/so en sult ghy ons vander waerhepdt door sulcke tyrantische middelen niet trecken. Maer God sal v verghelden na uwe verdiensten. De wakke hoorit my toe/spreect God/ende ick salt verghelden.

De Schrifstuere die ghetuycht ons/hoe ende op wat manieren dat Christus de soon des menschen comen sal/namelyck/ sichtbaerlyck ende allen menschen openbaer. Want Matth. xxiij. seyt hy/ Ist dat pemant tot v seyt/ Christus is hier/oft Christus is daer: geloofte niet. Want getlyck den blixem synen utganc heeft wt den Oosten/ende vertoocht hem totten Westen: also sal de coemste des menschen soons wesen. Waer af oock de Enghelen Gods totten Apostelen goet getuygenisse gauen/als sy seyden/ * Ghy mannen van Galileen/wat staet ghy en siet inde lucht/ desen Jesus die wt v lieder ghesichte inden Hemel opghenomen is/ sal weder comen/ghelijck ghy hem hebt sien op gaen ten Hemel/ dat is/te weten/sichtbaerlyck/claerlyck ende openbaerlyck. Maer daer en staet nergens dat hy in broot bedect comē sal.

Act. 1. 6. 11.
Christus
sal weder
comē gelyc
hy opgeua-
re is / en n;
in eē schijn
des broots.
Hoe Chri-
stus altijde
hy ons is.

Daer staet wel beschreuen dat hy met ons zyn sal totten eynde des werelts/ ende/ waer twee oft drie in synen naem vergadert zyn/daer wil hy int midden zyn. Maer dat versta ick van zyn gheestelyck present wesen: of anders de Schrift moet contrariëren. Want daer staet Matth. 26. Armen sult ghy altijt met v hebbe: maer my en sult ghy altijt niet by v hebben. Welcke woorden verstaē ick ghesproken te syne van zyn menschelyck lichaem. Want als aeu gaende zyn Godheyt/is hy ouer al/ende altijt metten genen die hy voor zyn kinderen hout ende bekent.

Ick ghelooue oock dat Christus mynen Salichmaker en versoener triumphēert in ewigher glorie: ende dattet selfde lichaem geglorificeert is/ende gheen sterffelijcheyt meer ofte crancheyt onderworpe. Maer wat volmaectheyt heeft hy doch als hy comen moet tot uwen beuele/ als ghy wilt/ ende

ende wan heert v past: ende niet alleen comen touwen ghe-
bode/maer als ghy hem hebt/ so gaet ghy hem biegen/eten/
blyten ende swelghen. Christus is niet v lieden veel meer
cranchepens onderworpen/dan hy was/ eer hy geglorificeert
was. Want hy liet hem doe maer eens biegen/ niet van sy-
nen discipulen/maer van Annas/ Caphas/ Scriven ende
Phariseen: ghy beroemt v zyn Dienaers te zyn/ en gaet noch
en breect ws Heeren ende meesters lichaem dagelijck/ia ghy
en breecet niet alleen/maer ghy etet/bijtet/ ende swelghet.
De Joden waren compassieuselijcker / dan ghy: want het
was hen genoech dat sy Christum ter doot gebracht hadde.
Want sy en aten hem niet teenenmael op: maer sy lieten
hem noch van Joseph van Arimachien heerlijcken begraven
ien/ia daer fraet/ datter niet een been gebroken en was/ op
dat de Propheete vervult soude werden. Maer die Prop-
heete is niet v heden sdaechs te niete gebiacht. Want ghy
briet al met uwen tanden.

Maer ick wilde wel weten wat het ons profiteren sou-
de/dat Christus lichamelijck in het broot so verborgen sou-
de zyn/aengeffen dat hy self seyt: Ick dat ick niet op en vare
toe mynen Vader / de heylighe Gheest en sal niet comen.
Joan 16. maer als hy opgheuaen was/doe sandt hy hem op
den Spindach.

Doe sende een: wat ghy voortbrengh: Stater niet geschre-
uen dat Christus seyde/ Dit is myn lichaem dat voor v ghe-
broken wort: daer op ick antwoorde. Ja: maer dat moet ver-
staen zyn/ghelijck int Oude Testament van de Sacramen-
tische teekenen verstaen was. De Selijdenisse was van
God ghenaemt een verbondt Gene roff. welke nochtans
maer een teecken des verbonts Gods en was. Dierghelijc-
ke maniere van spreken ghebruyckt Godt Exodi rij. als hy
den kinderen van Israel gheseyt hadde wat Lam sy kiesien
souden/ende hoe/ende op wat maniere dat zyt souden eten
etc. met haer lendenen opghegoort/ met stocken in haren han-
den: want/ seyt de Heere/ dit is den doolijdt des Heeren.
Nu dat het Lam also gheheeten/ den doolijdt niet en was/
dat is clær/ want Godt was selue dien doolijdt. Nu dat
men God niet eten en can / is clærder dan men wederspre-
ken can. Want God en is noch vleesch noch bloet: maer een
Gheest/ ende een brandende vper. Maer het Lam ghedoot/
gebiaden/ende ghegeten/was een teecken des doolijds/op
dat dat de kinderē van Israel door het ghene dattet tecke-

wilt

Hy is nen

Christus en
was so seer
vanden Jo-
den niet ge-
martert/ als
de Pa-
pisten hare
Christum
marteren.

Joan. 16. a.

Hoemē de-
woordē dat
is myn lich-
aem moet
verstaen.

M. D. IV nen representeerde/ met danckbaerheyt ghebachtich zyn sou- den haer wonderlijcke verlossinge wt der Egyptischer sla- uernie/ende wrede yranntie Pharaonis. In sulcker manie- re ghelouue ick dat Christus in zyn laetste Pachtmael een Sacrament ingheselt heeft / accorderende met de voore- genoemde texten. Ick gelooue oock dat hy dat seifde sacra- mentael teecken genaemt heeft zyn lichaem/gelijck God het Paeschlam den doorlijdt noemde. Guermits dat het brooc dat hy brack/en gaf/ ende gegeten wert/het lichaem Christi representeerde ende bediede/gelijck als het Lam bouen ver- haelt/den doorlijdt representeerde ende bediede.

De Papi- sten eten ooc de god- heyt so sy seggen. Nu ist also/ dat Christus in het brooc is/ ende ghy lieden hem so etet: so moet ghy oock segghen dat ghy de Godheyt alsoo wel eet als zyn lichaem. Want zyn Godheyt ende menscheyt en is niet verschept: maer sy maken eenen pers- soon/mochtrans twee verscheyden naturen.

Dit is het ghene / Christelijcke Bescer/dat Hofse van zynder belydenisse ende disputatie (die hy teghen de Moniken als vernolghers des Christelijckerwaers- hepts gehadt heeft in de geuancenisse) self beschre- ven hadde. Waer in dat hy bethoont hoe sterkelijc dat hys- se met Schrijsuieren beuochten ende ouerwonnen heeft. In eenen anderen brief seyt hy dat oock de President tot hem quam om hem te examinieren/en noch thien of twaelue van synen Rade:maer de arguatien (seyt hy) en warē niet weer- dich datmense soude schryuen. Want sy warē veel te secht: ende hy heeft haer soo gheantwoort/ dat sy daer niet toe en wisten te segghen. Dan de President seyde: Het is ons ver- boden op lijf ende op goet/ dat wy leecke lieden van Gods woordt niet disputeren en souden. Doe vracche hem Ho- ste / oft de Schrijsuere niet gheschreuen en was tot onser leeringhe ende tot onser stichtinghe? Hy antwoorde. Iae sy:maer wy en mogender niet op argueren. Maer wy zyn hier gheset om Justitie te doen van tghene dat teghen des Keysers Mandament is. Wel mijn heeren / seyde Hofse/ het officie is goet ende goddelijck/alsk wel gebruyckt wort. God gheue u de ghenade dat ghyt ghebruycken moecht tot Gods glorie ende uwer salicheydt / op dat ghy u niet en bes- schuldiche int wesen des onnoosei bloets. Amen/ seyde de President.

Doort seyde hy/ segt my Hofse/wie hebt ghy lieuer dat te- ghe

De Pesti- dent onder- uraecht Hofse.

godswoordt is int paus- dom verbo- den op lijf en goet te ondersoec- ken.

ghen v argueren/Cappaerts? (so noemde hy de Moniken) oft wereltlycke Piesters? Hofse antwoorde: Ick en kenne de eene niet beter dan de andere: het is my allekens teghen wise. Al waert oock het armste kind des werelts: en al waert oock de alder wijste des werelts/so en sal ick my niet schamen te verantwoorden. Want de waarheyt en schaemt haer niet.

Soo is Hofse / ten laetsten na dat hy volstandichlyck de waarheyt voor Papien/Moniken ende Quereyt self/beleiben/voorgefaen ende beschermt hadde/ veroordeelt gheweest ter doot / op den xxvij. dach des maents Aprilis/ ouerwesende ontrent dertich Jaren.

Daer den middach is hy voortghebracht op een stellinghe daer een hupsken van houtte gemaect was/ om hem daer in te verbranden. Ende als hy nu meynde dat volck voor zyn doot wat Christelyck te vermanen: soo is hem dat door den Procureur Generael niet toegelatē geweest/ die den Henccker altyt toefsep/doet hem wech/doet v dingē/ etc. Welck Hofse hoorende/ en siende dattet hem gheenstins toegelaten soude wesen tot de ghemeynte zyn herre dat met de kennisse ende liefde Gods gantschelyck ontsteken was/ wt te spreken/ende dat de Procureur ooc tot hem sepde dat hy in zyn hupsken doen soude dat hy doen wilde/ wert hy grootelyck bedroeft ende met eenen swaren sucht versuchtedde / heeft onder ander woorden torten Procureur gheseyt. Nu sie ick wel dat ghy v in het onnoosel bloet beschuldicht: maer ick hebbe den heere ghebeden/dat hyt v vergheue.

Daer op de Procureur sepde/ Amē/ Amē. Doe sprack Hofse totten volcke: Och lieue broeders / ick heb v lieden noch so veel te seggen:maer het en is my niet/tot mynder groote leedtschap en droeffnisse toegelaten. So is de Scherprechter/na des landts wijse/voor hem neder ghenallen/en heeft van hem vergiffenisse begeert/vanden doot die hy hem aen doen soude. Welck Hofse hoorende/ heeft hem seer vriedelyck gecust/ segghende: Ick vergheeft v met alle mynder herten. De Heere wil v uwe sonden vergeuen. Midts dien knielde hy oock neder ende sprack: O hemelsche Vader/die na uwe beloften / uwen eenighen sone ghesonden hebt/om voor de sonden des volck die in v ghelouuen souden / hem seluen op te offeren: en ick een van uwen minsten knechtē/ van myne kintsche daghen ghesondicht hebbe/ bidde v ootmoedelyck om gratie en genade. Woot mijn lieue broeders

Hy iij her

M. D. 10 hertelick biddende / dat ghy al te samen den Heere voor my wilt bidden om zyn godlycke gratie tot in de vrie des doots / ghelyck hy den synen beloest heeft.

Hier heeft de Procuruer wederom totten Hencker ghe-roepen: Doet wech / Doet wech. Soo heeft Hofte hem seluen seer ghewillichlyck aen den staeck ghewoecht om voor den naem zyns Heeren Jesu Christi gewoicht ende ghebrant te worden / seggende: Lieue broeders al te samen / wacht v voor de valsche Propheten die daer segghen sullen / Christus is hier / ende Christus is daer: maer gheloofse niet / want hy is alkeen int huyt zyns Vaders / inden Hemel. Midts dien riep hy : O Hemelsche Vader / in uwen handen beuele ick mynen gheest / v hertelick biddende dat mijn kinderckens in de vrie des Alderhoochsten opgroeuen moghen. Hier is hy nu verwoicht / zyn lichaem ghebrant ende daer na onder den misdaghen ghehangen. Also is dese vrome Martelaer ende ghetuyghe Christi van deser werelt gheschepden inde stadt van Ghendt in Vlaenderen / int Jaer M. CCCC. 10. den xxvij. dach Aprilis.

Franciscus ende Nicolaes Thys ghebroeders
te Mechelen in Grabant
verbrandt.

Te Mechelen in Grabant is gheweest een Surgher ghenaeint Andreas Thys / ende zyn huyfrouwe Katherina Thys : dese hebben ghehad vier kinderen / drie sonen ende een dochter.

De Vader God Almachtich heeft Andreas Thys verlicht met de is een Christi-gaue des Heylighen Gheests / dat hy groot achterdencken sie geweest ghereghen heeft / ende seer daer in bekommert was dat de repne leere Christi also met menschen geboden verdonckere soude / zyn inde stadt van Mechelen. Soo heeft hy somwylen daer teghen beginnen te spreken. Welcke de gheleerde in der stadt niet hebben connen liden : maer hebben hem na zyn leuen ghesaen. Daeromme is de goede man wt der stadt gheweken / ende in Enghelant getoghen: daer hy oock ghestouwen is.

Syn sonen zyn oock van Mechelen ghetogen in Duytslant / ende hebben aldaer de predikinghe des Euangeliums ghehoort / daer sy grooten lust toe hadden ende vlytich in gheweest zyn / den Bybel hebben se ghelesen / ende God den Heere om verstant ghebeden / die haer oock dat verleene heeft

heeft / so dat sy vast ende stantvastich opten woorde Gods bleuen / als men hooten sal.

Als sy nu enen tyt lanck in Duyschlant geweest hadden / zyn sy wederom te Mechelen ghecomen tot haerlieder moeder ende suster / die sy noch leuendich vonden. Welcke sy oock neersichlijcken onderricht ende gheleert hebben in den woorde Gods : hoe dat alle onse hulpe ende salicheyde alleen stont inden Naem Jesu Christi / ende in zyn diebaer bloet / dat hy voor ons vergoten heeft.

Doen nu dit de geestelycke vernamen / hebben sy dit niet connen liden. So hebben sy oorsake ghesocht om dese ghebroeders te quellen. De Parochiaen van S. Catharine is seer rydich teghen hen gheeweest / ende heeft beschickt dat Auardus Tapper van Enchusen / Deken van S. Peters te Louen / een seer bloedghierich Wolf / met etlycke andere Schuytghelerden te Mechelen quamen : welcke daer met de gheestelycken raet saech gehouden hebben / ende door den Schoutet van Mechelen heer Willem de clerck / heere van Souenkerck / Ridder / hebben se dese twee broeders / met de moeder ende de suster gheuanghen / ende een langhe tyt in den kerker behouden. Sinnen middelen tyd hebben de gheestelycke ende die andere met menigherley manieren gearbeyt / om de gheuanghenen van haer ghelooue af te brengen. Maer het en heeft al niet gheholpen. Doe heeft men den ioncksten broeder in een ander gheuancknisse gelept / ende met listicheyt de twee (de moeder ende de dochter) met woorden so ouernallen / dat se haer ghevolcht hebben / ende een sentencie ende boete ontfanghen / dat sy Nisse hooten / met water ende broot vasten / ende enen tyt lanck in lynen cleederen achter den Sacramente gaen souden.

De moeder bleef enen tyt lanck seer stantvastich : maer ten laetsten is sy door de listicheyt van enen Quick ouervallen / ende verlept gheworden. Als sy voor den Raet (daer sy voor ontboden was) ghecomen is / heeft men haer vorgehouden wat sy ghelouuen soude. Daer sy op antwoorde / segghende : Wilt my doch so verre niet aflepden / maer laet my daer by blyuen / want ick en ran doch niemant aen bidden / dan alleen God / door synen sone Jesum Christum : die heeft my verlost / ende niemant anders. Waerom soude ick dan hem oock niet alleen aenroepen. Om deser woorden wille heeft sy stracks ren soudeel ontfanghen / dat sy haer mis des leuen lanck gheuanghen ligghen sonder ofte van haer vooer moeders.

H y v nemen

M. D. Ix. nemen afftaen / en haer soude dat Sacrament (wt ghenade des Priesters) ghegheuen werden / met ander Ceremonien. Maer die andere twee broeders Franciscus de oudisse / ende Nicolaes de ionche zyn stantuaestich ghebleuen op den woorde Gods ende der reynen leerlinghe Christi Jesu / ende en hebben hen gherustus laten beweghen ofte affschicken / hoe seer oock datmense ghedreycht heeft.

De Doctoren van Louen.

Doe nu de Schriestgheleerden sagen / dat sy met hen niet wrechten condon / begonnen sy dese twee broeders dootelycke vrachten te begrypen / om also in de handen des wereltlycken Querhepts te brenghen / ghelycke gheschiede. So zyn dan de Schriestgheleerden met veel andere Moniken ende Papyen vergadert in de tegenwoordicheyt der wereltlycker Querhepts / ende zyn met grooten staet totten twee gheuanghen broeders ghecomen / ende met hen beginnen te spreken / op dese wyse.

Wy hebben groote moepte ende arbeyt ghebaen / oft wy v mochten van uwer dwalinghe brenghen / maer het is al te vergeefs gheueest. Daer om moet ghy v ghelouue al hier voor de wereltlycke Querhept bekennen: so machmen sien wat ghy voor een ghelouue hebbet.

Hier op heeft de outste broeder gheantwoort: De Apostel Paulus heeft noyt gheweyghert zyn ghelouue voor de geestelycke ende wereltlycke Querhept te bekennen: waerom souden wy dan sulchs niet daen / so wy doch een gelyck ghelouue hebben / als oock Paulus gehad heeft. So vraechden de gheleerde wat sy geloofden. De outste broeder antwoorde: Wy ghelouuen al dat in het Oude ende Nieuwe Testament geschreuen staet. De gheleerde seyden / wie heeft v het Oude ende Nieuwe Testament gheleert? Sy antwoorden / wy hebben gelesen / ende in Duytschlant hooren prediken / ende Godt heeft ons zyn ghenade mede ghedept / dat wy verstaen hebben.

De Roomse kercke

Ten anderen vraechde de geleerde / wat sy van de Roomse kercke hielden / oft dat niet de heylighe Christelijcke kercke was. De gheuanghen broeders antwoorden / Keen. Sy vraechden oock den geestelicken wederom / of in de Roomse kercke niet veel misbruycks en is? De gheleerde antwoorden / Ja. Doe seyden de twee gheuanghenen. Ergo / so en canse niet de heylighe Christelijcke kercke zyn / want daer staet geschreuen / dat de Ghep Christu sonder rimpel ofte vlecke zyn sal / ghelyck een duyue.

Daer

Daer op antwoordden de gheestelijcke ende seymden / *M. V. Iv.*
 De Roomsche kercke stonde onder het schermsel der heyligher *De Paus.*
 Christelijcker kercken/ende de Paus is het hooft der heyligher kercken. Doe Christus op Aerden was/ so was hy dat eenich hooft:maer als hy van hier ghescheyden is/so heeft hy S. Peeter tot een hooft ghestelt/ ende daer na heeft de Paus sulcks van S. Peeter gheerft. De twee gheuanghen schuddeden haer hooft / ende en hebben den Paus mer alle zyn leden niet willen kennen.

Ten derden hebben de geestelijcke de twee broeders ghe- *Van den*
 vraecht wat sy hielden van den heyligen Sacramente? *Sacramen*
 antwoordden/wy houden ende ghelouuen/ als ons gegeven te.
 ende ghereper wort in tweederley ghesaltenisse/na de inset-
 tinghe Christi/als ons dat de dyp Euangelisten beschryuen/
 ende S. Pauwels betuyecht: dat wy dan ontfanghen her-
 lichaem ende bloet onses Heeren Jesu Christi. *Woor* heb-
 ben de gheestelijcke ghevraecht / *Wat* houdt ghy van ons
 Sacrament dat wy in de processie ofte totten crancken dra-
 gen? *Antwoort*/Van den heylighdom dat ghy totten cran-
 ken draecht / en houden wy niets af. *Als* wy v sien tot den
 crancken gaen / *bidden* wy Godt/ dat hy hem wil een reche
 ghelouue gheuen/na synen Godlijcken wille. *Daer* op sey-
 den de gheleerde: *Is* dan Godt niet in des Priesters han-
 den/in der Hostien/ als de woorden ghesproken zyn? *Ant-*
woort/Neen/ Godt is in alle sone wercken/en wandelt niet
 in Tempelen/mer handen ghemaect:hy en wort oock niet
 met menschen handen gerect. *Sy* seyden/waer woont God
 dan? *Antwoort*/Den Hemel is synen stoel/ende de Aerde
 zyn der voeten schabel. *Daer* op de Schouter antwoorde:
So moet uwe Godt langhe voeten hebben.

Ten vierden hebben de gheestelijcke den gheuanghenen
 ghevraecht en gheseyt: *Wat* hout ghy van de Stercke ende
 absolutie des Priesters? *gelooft* ghy niet dat hy macht heeft
 in de biechre de sonden te verlaten of te behouden? *Ande-*
woort/Neen:want Christus spreect/Comet alle rot wy/wie
 beladen zyt/ick wil v vermaken:ende/So yemant sondicht/
 so hebben wy een Voorspake by Godt/Jesum Christum.

Ten vijfften hebben de Papijsten ghevraecht/ of sy haer
 niet en hebben laten herdoopen? *Hy* antwoordden/ *Wat* be-
 dyft ghy met ons? *wy* zyn eens gedoopt/daer laten wy ons
 mede ghenoeghen:ende willen alleen door den ghelouue in
 Jesum Christum salich worden/ ende niet door den Doop
 want

Actu. 17.
Waer God
 woont.
Tasteringe
Sichte.

Matt. 11.
Joan. 2.

Wedere
doop.

M. D. Ix. want het maer een verbant teecken is. Daerop de gheleerde
sejden: Dat is recht ende goet.

**Voorspe-
ders by
Godt.**

Ten seften/ Houdt ghy oock dat de weerdighe Moeder
Gods ende de lieue Heplighen/ Godt voor ons bidden ma-
ghen: ende begheert ghy oock haer voorbiddinghe niet?
Daerop antwoorde een van de gheuanghen broeders? Chri-
stus is de deure/ wie niet door de selfde ingaet / die is een
dief ende moorder. So is hy oock den waren wijnstock/ en
wy de rancken / wie gheen vrucht en brenge / sal afghehou-
wen worden. Draghe/ Wat houdt ghy van de vereeringhe
der lieuen heplighen/ van Vierdaghen/ keerssen branden/ en
andere dierghelijcke? Antwoort/ Dat is al Afgoderije: want
het in de Schrift niet ghegrondeert en is.

**Heplighen
eeren.**

**Stelmiffen
ende Wa-
ghevper.**

Ten seuenden hebben de geestelicke gheuraecht/ Als de
menschē van deser Wereldt scheyden/ ende niet supuer
ende repn van sonden zijn / oft sy niet ghelouen datmeniss
met Wigilsen ende Stelmiffen wt het Waghevper verlossen
mach? De outste broeder antwoorde: Ick en vinde in der
Hepligher Schrift gheen Waghevper: maer conde ghy my
dat met de heplighe Schrift bewysen/ datter een Wagevper
is/ so wil icks geloouen. Doen sejden sy dat sy sulcks wou-
den doen bewysen.

Daer mede keerden sy haer omme/ ende ghinghen totten
jonghen broeder (want sy niet in eender gheuanchenisse en
saghen) ende hadden in den sin hem te examineren. Daer
so haest als hy haer sach/ sprack hy: Wat coemt ghy tot my
uwe beuselingen te vercoopen? Ghyp archlistighe Hypocri-
ten/ gaet van my/ laet my met vreden. Want ick sal by der
waerheyt bliuen/ ende uwe sabelen ende leugenen niet ach-
ten/ oft euen wel myn leuen coster.

Met sulcken woorden zijn de gheestelicke te ghelijck
wech ghegaen: ende op den derden dach wederom tot den
outsten ghecomen ende geseyt: wat raet? hoe sullen wy best
middelen vinden dat ghy van de gheuanchenisse verlost
wort? ghy moet v raden laten. Hy heeft gheantwoort: Gaet
wech van my ghy verleyders / want ick my niet wil laten
verleyden. Die hope hebbe ick op Godt. Het waer my lieuer
wt de gheuanchenisse in een vper te gaen: dan in een onghel-
loone te vallen.

Doen mit de Papisten saghen/ dat zyt niet en condēn kee-
ren/ want sy sijn op de leere Christi ende der Apostelen ble-
uen: so hebben sy de gheuangenen doen voor de werellicke

Querheyt

Ouerheyt leyden/ende haer hare articulen voor doen lesen/ende haer geuraecht/ of sy daer niet af wijcken en wouden.

Daer op sy geantwoort hebben/Reen/oft ghy moest ons uwe Articulen met de heylighe Schrift bewijfen. Doen spraken de gheleerde totten Raedt: Lieue heeren/ na dien dese veruoerde menschen niet en willen van haer ongeloo: ue afwijcken/ende hertneckichlyck derren teghent Daghe: vper spraken/dwelck opentlyck teghen de Roomsche kercke is: so snijden wy haer af/als een verworpen lidt/ende doen: se in den Ban. Daer op de Schoutet seyde: Do en zynse nu gheen Surghers meer/ Ich wilse op de pijnbanck legghen. So zyn dese vrome ghebroeders ende gherupghen des Heeren des anderen daechs op de pijnbanck ghelept: hoe wel datter tweedracht ruffchen den Schoutet ende de Surghemeefters was.

Afsnijdinge
ende ver
banninghe
der Papi
sten.

Als de outse broeder aen de pijnbanck ghelept werdt/ hebben de gheleerde tot hem gheseyt: Ghy hebt ons met vreemder ende dobbelder tongen willen bestryden: wy willen v wat anders leeren/dat ghy in de Roomsche kercke geloof. Daer op de outse broeder antwoorde: wy hebben niet met dobbelder tonghen gheuochten: maer metten woorde Gods/om synent wille willen wy gheren die/ende oock andere pijn lijden. Desgelijcken sprack oock de ionckste broeder/ende liet hem pijnighen. De heeren saghen haer stantuaesticheyt aen/dat zyt alle met vuerchden verbroegen/ende verwonderden seer. Sy ghinghen met malcanderen op de een zijde/ende als sy weder quamen/spraken sy totten gheuanghenen: Ghy moet ons seggen/wie uwe meester is/ende wat gheselschap dat ghy hebt. Sy antwoorden/Godt is onse Heer ende Meester/ons geselschap daer ghy na vraecht/sult ghy te vergheefs na vernemen. Wy wouden liever het een lidt van den anderen laten trecken / dan onse broeders verraden. Daer na heeftmense wederom in de gheuanckenisse ghelept/ende eenen tijt lauck daer in ligghe laten.

Daer na heeftmense voor tgherichte ghelept / ende andermael haer de Articulen voorghelusen:welcke sy met vrolycker herten bekent hebben. Also zyn sy als ketters veroordeelt/ende den Schoutet ouerghelouert. Als nu de Schoutet haer sentencie van den Siffchop van Camerijck ontfanghen hadde/ heeft hy opentlyck tot haer gheseyt: Reemt eenen Siechtuader / dan wil ick v moighen recht doen. Sy antwoorden: wy hebben Christus tot eenen Siechtuader/ die

M. D. Iy. die can ons doch absoluera. Wy zyn bereydt in het wyer te gaen/als ghy wilt.

Doel heeft men se wederom in de gheuanchenisse ghelept: ende des anderen daechs des morgheus dede de Schoutet haer voor de heeren brenghen. Ende als men se wt den Thoren bracht/heeft de eene den anderen vertroost/ segghende: **Vertroostinghe der broederen.** Vreue broeder/zijt goets moets/wy hebbe eenen getrouwen Herder Iesum Christum / die zyn leuen voor ons ghegheuen heeft/dat wy salich souden worden. Laet ons van desen Herder niet wijcken: anders souden ons de Woluen verscheuren/ende in de ewighe diepte werpen. Al wordt ons schoon het lichaem ghenomen / men can ons doch de siele niet nemen. Wy willen heden ons ghelooue metten Apostel Paulo voor de Ouerhept dapperlyck bekennen. Mer dese ende veel meer andere woorden hebben sy malsanderen getroost / also dat menich mensche gheweent / ende een groot medelyden met haer ghehadt heeft. Maer de gheestelycke hebben haer bespot ende belacht.

De wree- hept ende strafheyt des Schoutets. Als sy nu voor de haeren gebracht ware/heeft de Schoutet de sentencie van de heeren begheert/ende de gheuanchenen hermeckighe ketters gheuaemt. Daer op de ionge broeder gheseyt heeft: Vreue heeren ende Surghers/wy en zyn gheen ketters/wy gheloouen aen Godt Vader almachtich/Schepper Hemels ende der Werden/etc. De Schoutet beual hem te swijghen/ende sprack: Ghy zijt ketters. Sy spraken: Wy moghen niet swijghen / het is Godts woor. De Schoutet seyde: Ghy hebt ghenoech v boos zaet ghesaeyt. Sy antwoorden: Wy saepen gheen quaet zaet/wy spreken Gods woor ende leeringhe. De Schoutet seyde: Ick hebbe v ghenoech ghedaen/veel gheleerde mannen hebbe ick gheschickt/ die v gheren van v Dupuelseh ghelooue ghebracht hadden. Sy antwoorden: Wy houdense voor gheleert/maer niet in de leere Christi. Want sy ons daer hebben willen af brenghen/ende op de creaturen wijzen:daer wy haer in gheenderley wijse hebben conuen volghen. Want Christus is onse salicheyt/sonder eenighe hulpe enigher creaturen. De Schoutet seyde: Swijcht stille/urwe Dupuelsehe zaet is ghenoech ghesaeyt. Sy antwoorden: Wie Papisen ende Papen zyn by nachte comen/ ende hebben quaedt zaet onder het goede zaet ghesaeyt/ghelyck de Dupuel Matth. xij. Cap.

Daer na heeft men noch eens de Articulen gelesen tsamē met

met de brakenenisse. Doe zijn de Burgemeesters op een yude ghegaen. Daer en tusschen hebben de twee broeders met malcanderen wt der Schrift ghesproken: dwelck de Schoutet niet liden woude/ ende seyde: Wy en behoeuen al hier geen predikinghe: als wy predikinghe hooren willen/ so gaen wy in onser kercken. Sy seyde: Wy spraken vā Christo/ die ghy niet en kent/ Dē Hemel is Gods stoel/ en de Aerde zijn der voeten schabel: Daer hebt ghy gheseyt/ onse Godt moet langhe voeten hebben. Nu/ Gode en laet niet met hem spotten. De Schoutet seyde: Swijcht/ ghy zyt valsche verdoēde kettters. Sy antwoordden: De Pharisēen seyden oock alsoo tot Christus: souden wy dan beter zyn dan hy en zyn Apostelen? De Schoutet seyde tot de Scharianten: Neemt sreenen/ ende staotse haer in den myl. De ionghe broeder seyde: Soo doet ghy ons ghelyck ghy te voeren ouer seuenthien Jaer ons broeder Ioannes ghedaen hebt/ welke oock om der waerheyt wille verbrandt is gheworden. De Schoutet antwoorde: D en sal niet min gheschien.

De twee broeders hebben op alle de Articulen / diemen haer voorlas willen antwoorde/ maer de Schoutet verbootet/ en sprack grimmelyck: Men sal de kettters niet hooren: De geleerde hebben anders gewesen/ maer sy zyn verseeent met haer hertmechtighe copen. Daer op sy gheantwoorde hebben: Ja heer/ sy hebben wel gheseyt ons met Schisture te onderrichten ende bewysen/ maer niet gedaen: maer hebben ons op een pijnbaeck ghebracht/ en met pijnighen daer toe willen brengen/ dat wy aen de Roomsche kercke souden gheloouen. Hadde zyt niet Gods woorde gedaen/ so souden wy haer geloouen: maer anders ist te verghes. De Schoutet seyde tot hen: Speelt nu u spel/ ick wil na middach oock mijn spel met u dighen. Sy antwoordden: Ja heer/ alst u ghelieft. Alsoo zijn sy ten ydere veroordeelt.

Alsinen se nu van het waethups bracht/ hebben sy begeert wilof te nemen aen haer moeder. Dwelck de Schoutet haer niet heeft willen toelaten: maer heeft hen eenen ronden ghedraepden clood in den mont doen binden/ op dat sy niet spreken en souden. Als sy nu aen den pael gebondē waren/ hebben sy etliche mael den bal oft clood wt den mont ghesproken/ maer hy is haer altyt daer wederom inghescken. Den ioncksten broeder heeft den spnen wederom wtghesproken/ ende den Schoutet ghebeden om Gods wille/ dat hy den clood daer wt soude laten/ op dat sy malcanderen in sulcken

Eenen bal
inde mont.

M. D. Iii. sulcken noot troosten mochten. Welck de Schoutet toeghelaten heeft.

Doer sprack de ionckste broeder totten outsen also: Laet ons desen corten tijt siddertlick stryden in den Heere Jhesu Christo/want wy willen huyden zyn in zijns Vaders rycke: ende hebben begonnen te singen: Wy ghelouuen al aen eenen Godt/ etc. ende als sy sulcks geyndicht hadden/hebben sy den Schoutet om ghenade ghebeden. De Schoutet antwoorde: Nu ist tijt als ghy daer staet. Ja heere sprac de ionckste broeder/ wy staen op onsen Heere Christo / die ghy niet en kennet. Ja/ Ja/ sprack de Schoutet. Do is het vyer ontseken: ende doent aen den ioncksten broeder quam/ sprack hy: Gh lieue broeder/ strydet een clepne tijt/ het sal haest ghe daen zyn. Ende als hy Godt den Heere geloeft hadde/ heeft dat vyer in zyn aenghesicht gheslegghen. Ende doe nu spnen baert brande / seyde hy: O Heere wat clepnder pijn ist om dijnder glorien wille. Do is hy haestelick ghestoruen.

Maer de outste broeder is langher int leuen gebleuen/ Hy heeft Godt aenghebeden in den yere/ voor spne vanden/ ende alsoo heeft hy oock spnen gheest ghegheuen. De lichamen hebben sy tot aschen verbrant/ ende het ouerblyfsel int water geworpen. Daer is voor neghen gulden hours met dese heylighe Martelaers verbrant gheworden: want het hout op desen Winter seer diere was.

Soo zyn dese heylighe Martelaers den Heere opgheroffert te Mechelen in Siabant/ int Jaer **M. CCCC. Iii.** den xxij. dach Decembris.

De vervolghinghe in Enghelant.

Al dat de edel Prince de Godtsalighe ionghe Coninck van Enghelant Eduward de seste/ afschutch gheworden was: so isser een seer groote verstorringhe der Christenen in dat Coninckryck gheschiedt. Want daer na is aldaer een Coninginne opghestaen/ Maria de dochter van Henrick de achste Coninck van Enghelant/ die in wreetheyt ende godloosheyt de voetschappen Jesabels des doosen Achabo huyfrouwe naghevolcht heeft. Daer en is gheen lant onder de Sonne / daer de Evangelische leeringhe reynder ende onghewalschter ghepredickt is gheweest / daer de Christelike straffe beter onderhouden wert / daer alle Princen ende Gheleerde meer haren hals onder het lock des Heeren ghebogghen hadden / dan in dit Coninck

Negen gulden aen hout verbrant.

Conincklyck van Englant. Maer om die ondanckbaerheyt des volcx/so heeft de almachtighe God zyn roede wtgesonden/om zyn volck so te straffen. So is dan het oordel aen het huys des Heeren begonnen: Och wat eynde salt nu nemen ouer den ghenen die zyn waerheyt niet en bekennen? Hoe wil dat bloet noch wrake roepen ouer dat Cairns ghesachte/die met moordē ende doodē de waerheyt verdruckē.

Men beuindt in gheene landen/ta van den Apostelen tijden af/daer meer Christen bloets vergoten is / als in die Conincklyck/daer meerder tyrannie ende wreetheyt geschiet is/daer het Euangelium meer met bloede beuefsicht en betuycht is. Hier wort het veruult/dat Ioannes langhe vooften heeft/dat Gods woort met een bloedich cleet soude becleet worden. Want van Edelen/Leeraers/Doctoren/Sijfchoppen/Predicanten/ende des gemeyn volcx isser een onsaltycke menichte om de belydenisse des godlycken woorts omme gebracht/ghebodt/ende verbrant. Het ware bynaest onmoghelyck om te vertellen. Somwylē ihuder acht oft ehene / somwylē vyfthien oft twintich in een vyer verbrant/somnige seer ellendichlyck door armoede ende honghernoot inde gheuanckenisse versmacht. Och Heere aensiet doch den noot vs volcx / ende wilt haerder erbarmen. Hoe langhe en sult ghy niet wrieken het bloet uwer Dienaren/ende het suchten der geuangenē niet hoorēde? Staet op/O Heere/het is nu den tijt.

Apost. 19.

Menmeret menschen de wreetheyt der bloetgierighe Papistischer/ende oordeelt nu selue of sy den saechtmoedigen geest den heyligen geest Christ hebben: ofte/ dat sy niet veel meer met den bloedigen gheest des Antichrists beseten zyn. Op een Jaer/als dese Iesebel het Rijck aennam / zyn dese nauolgende alle gebodt en omme gebracht om het getuyghenisse der Euangelischer waerheyt.

Ioannes Rogertius/ de Ieser tot S. Paulus/ is te Ton: Jan Rosdon in Smits veldt verbrant geworden om de predikinghe gier. des Euangeliums.

Laurentius Sanders/een eerbaer/wijs/ende verstandich D. Laurēo man/een Doctoer inder heyliger Christuieren/is inde stadt Sanders. Couentri gebodt/om dat hy van de repue leerlinge des Euangeliums niet afwijken en woude.

Solandus Wit een wijs en stantnasich getuyghe des Roelāt wte waerheyt is te Cardis by Londen van zyn leuen berooft. Robert Ferr Robert Ferrou/Siffchoy van S. Pauls/na een vijnmoerou bisscop

M. D. Wdsighe bekentenisse des waerhepds / ende verloocheninghe aller Papijscher afgoderien / is te Chardeu van de ypan den des waerhepts ghedoot gheworden.

Doctoer Koelant Taplour.

Roelant Taplour een Doctoer in de Rechten / Dies naer des goddelijcken woordes ouer de Ghemeynte van Hadley int Hertochdom van Suffock / een seer wel geleert man / was om de predikinghe des Euan gelijums gheuangen / ende menschmael ondersocht van synen ghelooue. Onder andere dede hem Stephanus Gardinerus Bisschop van Wincester stadhouder des Cancelliers van Engelandt / voot hem comen wt de genauckenisse / ende sprack hem toe / ende seyde: Taplour / wy hebben v doehalen / om v deelachtich te maken de quistelatinge ende goede ganste des Coninc ende der Coninginnen: so ghy v seluen wt den val hessen wilt / ende opft aen / daer wy alle ghelijck in desen Conincrycke in ghelegghen hebben: waer wy wy nu wederom (Gode sy lof) wonderlijcken verlost sijn. Maer ist dat ghy daer wt niet en begeert geholpen te werden / soo salmen v also straffen ghelijck ghy verdient hebt. Taplour antwoorde ende seyde / Myn heer / soude ick my alsoo laten helpen / ghelijck ghy my voorhoudt / so soude ick sulcken val / ende soo diepe vallen / dat ia de afgront so diepe niet en is. Want ick ghelooue dat de selighe die wy in die lant gehouden hebben / gantsch ende geheel haer oorspronck ghenomen heeft / wt de adere des goddelijcken woordes / wt welke alle regulen onser Christelijcker Religien ghepue sijn geweest / van welken ick geensins meyne af te wijcken (door Gods ghenade) so langhe als ick leuen mach.

Van de selighe.

Die vraechde hem een die Burne ghenaeamt was / segghende: Wat selighe meent ghy? gelijckse gheweest is ten tijden des Coninc Eduwaerts? Ghy weet wel datter dog veel boecken wtghegauen sijn vander seligien / ende onder andere is daer een Catechismus van mijn heere den Bisschop van Cantelberg: Meent ghy van sulcken? Taplour antwoorde: Myn heere Cantelberg heeft een Catechisimum ouergeset in Engelsche / welke den synen niet en was: maer hy was op synen naem wtgegeuen: ende voorwaer dat selfe boeck dede veel profijts in dien tijden. Maer na dat dat seu goeden Coninc Eduward / van welken God ewelijck

Catechismus.

lijck geprefen sy/eenen boeck liet weggaen / inhoudende van de manieren des dienfts der ghemeynten / die met groeter voorfichticheit ghemacet was door de bewillighe van allen wijfen des Conincryck / ende was ontfanghen ende toegelaten vanden gantschen Parliamente ende int openbare vanden gantschen Conincrycke. Doe was hy volcomelijck vernient na de regulen der warachtigher Chriftelijcker Welgien: dat is vanden boecke also vermaect / ghelijck ick meyne.

De Cancellier seyde: Hebt ghy niet ghelesen eenen boeck / die ick ghemacet hebbe vanden Sacramente? Taplour antwoorde: Ja ick. De Cancellier vraechde hem: hoe behaechte u dien? Doe seyde een vanden Stade / willende den Cancellier met flatteringhe behaghen: Myn heere / ghy doet hem een goede vraghe: want ick ben seker dat dien boeck hem den mond wel foyt / ende alle die van zijnder opinien zijn. Taplour antwoorde seer vrymoedelijck: Ick weet dat in dien boeck veel dingen staen gantschelijck stryden tegegen de waerheyt des Goddelijcken woorts.

De Cancellier dese schande niet connende lijden / seyde hem: Ghy zijt een onwetende schelm. Taplour veynsende de lasteringe die hy hem dede / antwoorde: Ick hebbe de heylighe Schrifsture gelesen / ick hebbe de Oude Leeraers onderfocht / van welken ick de leeringhe ontfanghen hebbe: Als / Augustinum / Chrysostomum / Cyprianum / Eusebium / Originem / Gregorium Nazianzenum / ende andere: Ick dancke Godt / dat ick soo onwetende niet en ben / als ghy my maect. Dooit myn heere / soo hebbe ick oock in de Surgherlijcke Rechten Promotie ghedaen / soo wel als ghy doet.

De Cancellier seyde: Ghy leest alle dinghen sonder verstant / met een verdoemen oordeel. Maer myn professie was in de goddelijcke Schrifst / welke ick in veel boeken bewisen heb. Taplour seyde tot hem: Myn heere ghy hebt eenen boeck geschreven / De vera Obedientia: ick woude wel dat ghy daer in volstandich gebleuen hadt: want voorwaert / ghy en hebt noyt so veel verclaert ende met so goeder consciencie ghebleken / als in dien boeck.

De Cancellier seyde: Ick hebbe gheschreven teghen Surcerum / daer ick het houwelijck der Priesteren verwerpe: maer sulcke boecken en behaghen u niet / noch sulcken boofdoenders als ghy zijt / die te langhe gehouwer zijt gherweest.

M. D. IV Taplour antwoorde: Ick hebbe waerlijck ghehouwet ghes
weest/ende hebbe neghen kinderen inden heylighen Echtes
lijcken Raet ghehadt/daer ick Godt van dancke. Ende ick
weest sekerlijck dat alle de wetten die ghy nu teghenwoort
dichlijck ordineert in dit Coninckrijck teghen der Priestere
ren houwelijck / anders niet en zyn / dan om te onderhou
den de leeringhe der Duyuelen teghen de natuerlijcke ene
de Surgherlijcke Rechten/ende oock gantschelijck teghen
de gheheele ordinaantie soo wel der Apostelen / als der ou
de Doctoren.

De Giffchop van Duresme die antwoorde daer op ende
sepde: ghy zyt een Doctoer inde Surgherlijcke Rechten (also
ghy segt) so weet ghy dan wel van dat Iustinianus schryft
Dat de Priesters haer wijdesel ontfangende/eedt doen/dat
sy niet gehouwelijck geweest hebben/ en daer op accorderen
de Canones der Apostelen. Taplour antwoorde: **My** en
ghedencen van sulcken wer niet: maer ick weet wel dat Iu
stinianus schryft: dat soo een man zyn huyfrouwe eenich
binck achter laet op sulcher conditien/dat sy niet meer trou
wen en soude/iae dat sy swoer de conditie te onderhouden/
dat de selfde niet tegenslaende de eedt/ sal wederom mogē
trouwen/so haren man sterft. Wie soude nu willen seggen/
dat een Papistische belofte/ die tegen den heylighen Echtes
standt is/niet en soude ghebroken moghen werden? Doort
wort wdruckelijck in Pandectis gheseyt: soo een man zyn
flauinne wy maect op conditien/dat sy nyimmermeer trou
wen en sal/soo sal nochtans de flauinne moghen trouwen/
ende de Parroon ofte heere sal zyn recht verliezen/ om dat
hy dese conditie daer by ghestelt heeft / welke onwettelijck
is/ende teghen der naturen.

De Giffchop sepde: Ho segt ghy dan/dat de Priesters na
der wet Gods houwen moghen: maer hoe sult ghy dat be
wysen? Ick cant wel bewysen/sepde Taplour/by de woort
den van S. Pauwels/ soo wel tot Timotheum als tot Ti
tum: daer hy van het houwelijck der Priesteren / Diaconen
ende Giffchoppen spreekt. Ende Chysofostomus op Timot.
seyt dattet heeterle is / te segghen dat een Giffchop niet en
soude moghen houwen.

De Cancellier sepde / aengaende Chysofostomum / ghy
licht/gelijck alle uwe medegesellen oock doe/die de schrif
ten ende de Leeraers verdraepen. Segt ghy niet dat de Ca
nones toelaten dat de Priesters moghen trouwen? Dat is
onwars

Taplour
was ghe
hout.

Van het
houwelijck
der Prie
stere.

onwachtich. **Caplour** antwoorde/ wy lesen in de **Decre-**
ten dat de vier generale Concilien/namelyck/van Nicenen/
van Constantinopelen/ van Ephesien/ ende van Calcedo-
nen sulchen autoriteyt hebben als de vier Euangeliken.
Ende in de selfde Decreten lesen wy (welck een van de
prijncipaelste boeckē van de Canonen is) dat het Concilium
te Nicenen door de woorden **Paphnutij**/ beueflicht en prijst
den **Echtstant** der **Priesterē** ende **Bisschoppen**. Hier wt mog-
gen dan die **Priesters** wyuen vrouwen/ ende dat wettelyck.
De **Cancellier** seyde: ghy vernalscht de generale Concilien:
want daer staet beschepdelick in de voorschreuen Decreten/
dat de **Priesters** veel meer souden behooren ghescheyden te
zyn van haren wyuen/dan gehouwelick te blyuen. **Caplour**
antwoorde vrymoedelick: **So** die **woordē**/ die ghy segt/ daer
gheschreuen staen/ ick ben te vreden datmen my den hals
af staen soude: laet de boecken voortgebracht ende bewesen
worden. **Al** ist dattet daer niet en is (seyde de **Bisschop** van
Duresme) het mach in **Ecclesiastica Historia** staen/ die van
Eusebio beschreuen is/ wt welcken de Decreten vergadert
zyn.

Caplour seyde: **Verdraecht** my/ want het en is de waer-
heyt niet ghelyckformich/dat de **Paus** soude willen achter
laten ende verliesen een sodanighen sententie van een **Con-**
cilium van so grooten **Autoriteyt**/ welke soo wel dienen
soude tot spnoet propoosie. **Na** veel ander woorden seyde de
Cancellier tot **Caplour**. **Om** een eynde te maken: wilt ghy
v stellen om met ons te keeren totten schoot der **Christe-**
lycker kercken? dat seggende/ stont hy van synen stoel
op. **Caplour** antwoorde: **Ich** en wil nimmermeer scheyden
van de kercke **Christi**/ door **Gods** genade. **Daer** na begeerde
Caplour dat zyn vrienden verzoest ware/ hem in de ghe-
uanckenisse aen te moghen comen spieken/ ende hem wert
gheen ander antwoorde ghegheuen/ dan/ ghy sult uwe sen-
tentie van deser weken ontfanghen. **Ende** terstont wert hy
wederom in de gheuanckenisse ghesonden.

Na dat hy nu menichmael de vpsanden des waerhepts te-
ghen gesaen hadde/ ende de waerheyt vromelyck bertoycht/
is hy ten laetsten met veel andere verwesen leuendich ver-
brant te worden. **So** is hy daer na te **Hadley** daer hy de ge-
meynate **Gods** moest ghepredicet hadde/ voor allen ghedoot/
ende den **Heere** door den vvere opgeoffert/ tot grooter siche-
tinge van vele menschen/ die door de groote **stantuslicheyt**
van

leuendich
verbrant.

10 van sulcken hooghberoemden Doctoor ende Predicant/seer
verfkeret zyn in de kennisse des waerhepts.

Jan Stadford.

Johannes Stadford/gheuanghen zijnde om dat hy het
Euangelium onghewalscht ghemedit hadde/ende nu
in dese veranderinge daer geenfins afwischē en wou-
de/wert voor den Cancellier ghebracht. Hy was een
vermaert ende gheleert man. Als hy voor den Cancellier
quam/sach hem de Cancellier seer doornichijck aen/om hem
verschiet ende veebaest te maken: maer dat en heeft Stad-
ford geenfins beroert:want hy zyn ooghen altydt ten hemel
ophies. Als de Cancellier dat sach/beual hy hem toe te hoo-
ren op het ghene datmen hem seggen soude: en began hem
te seggen/dat hy wel te rechte so lange geuangen gheseten
hadde/om dat hy inden Yare M. D. liij. den rijt. August
enen oproer ghemaect hadde/by S. Pauwels cruyce: ende
oock om der valscher leeringhen wille / die hy ghepredickt
hadde sonder beuel ende auctoriteyt. Maer nu (sepde hy)
is ons eenen tijt der ghenaden ghegheuen/ ende dacrom de
Maesteyt vander Coninginnen willende v gheuade bewij-
sen/heeft v door ons doen halen/ende willet v vergenen/ist
dat ghy v bekeren wilt met ons/ende doen so wy ghedaen
hebben: dat wil ick v verskeren. Stadford antwoorddes
Mijn heeren/ick bekenne wel dat ick langhe inden kercker
hebbe geweest:ende ick weet oock/ dat ghy my (behoudens
uwer eerweerdicheyt) te onrecht beschuldicht. Want ick en
hebbe geen oproer ghemaect/noch oock eenighe valschede
ofte boosheyt voortghefelt noch in woorden/ noch in were-
ken:maer ick hebbe veel meer de waerheyt gepredict/ eente-
heyt ende vrede ghemaect / als het een ghetrouwe ende on-
derdanich onderfaet betaemt: alle middelen soekende om
den Bisschop van Bath te bewaren/die nu tegenwoordich
Bisschop is: ende oock meester Somer die predecte tot S.
Pauls cruyce daer ick oock predecte om het volck tot vrede
ende eendiacht te brenghen. De Cancellier verhieff hem op/
ende sepde/battet ghelogen was/want het werck (sepde hy)
was oproerich als ghy wel weet mijn heere (sprekende tot
ten Bisschop van London Bonet gheheten.) De Bisschop
weec schoof antwoorde: Ghy segt waer/heere ick hebt met mynen eygen
ten crauwe ooggen gesien:want hy began seer vermetelijck het woort te
malcāberē, poeren ende het volck te registeren: waer by hy claerlijck be-
wees

mees dat hy een slichter des tweediachts was. Jan Stadford antwoorde: Hoe wel de Bisschop sulcx sept/nochtans ick segghe de waerheyt: ende daer sal eenen dach noch comen / O myn heeren ende Bisschoppen / diet al ontdecken sal/als wy alle voor Godt verschynen sullen. Nu/ nae dien ick gheen gehoor by u en hebbe / soo ben ick bereyt te lyden al dat u Godt toelaten sal met my te doen. De Cancellier seyde/ick weet wel dat ghy een welsprekende tonghe hebt/ ende dat ghy wtwendichlyck eenen grootē schyn van goetheyt thoont: nochtans spreekt ghy logenen. Nu en hebbe ick oock niet vergheten uwe hertueckicheyt/ die ghy beweest/ doe ghy voor ons waert inden thoren van Tonden: en dat ghy daeromme inden karcher ghesonden waert. Het ghe-denict my wel hoe ghy u diecht. Ende daerom zyt ghy wel met rechte dus langhe inden karcher ghesonden gheweest: want ghy meer quaets gedaen hebt/dan ick wel soude connen vertellen. Stadford antwoorde/ Myn heere/ dat ick geseyt hebbe/dat segge ick noch. Want ghelyck als ick voor u ben/so ben ick oock voor God: Daer sal eenen dach comen/ dat wy alle voor hem sullen verschynen / dan sal de waerheyt bekenet worden/die ghy nu niet en wilt ontfangen. Ja myn heere/ ick derv segghen dat de Bisschop van Sath M. Some met my wel ghetuppen soude/ dat ick socht vrede te maken in groote perikelen myns leuens/ daer ick God van dancke. De Bisschop van Tonden seyde: Het en is niet waer. Stadford antwoorde/ dat soude M. Some selue wel ghetupghen: want hy badt my dat ick hem onderstant doen soude om het volck te paepen: dwelck ick oock dede sonder hem te begeuen tot dattet in sekerheyt was. Maer van het gene datter inden thoren van Tonden gheschiet soude zyn voor uwer eerweerdicheyt: so ick yet gedaen ofte geseyt soude hebben dat onbetamelijc is: als ick van uwer heerschappe verhoore welck dattet is / ick sal my verantwoorden. Doe seyde de Cancellier: Wel aen (om dese redenen te laten varen) wat segt ghy nu: wilt ghy u bekeeren/ ende doen als wy gedaen hebben ende ontfangen van de Coninginne vergiffenisse? Myn heere/ seyde Stadford: Ick begheere wel vergiffenisse met de barmherticheyt Gods: maer de Heere behoeft my dat ick gheen vergiffenisse en begheere met ynder gramschappe. Hoe wel (daer ick God of dancke) dat myn conscientie my niet en beschuldicht yet gheseyt te hebben/ daer ick gherade af behoore te begheeren: maer veel

De genade
vander Co-
ninginnen.

M. D. IV meer vergeldinghe ende loon. Want wat ick gheseyt ofte gedaen hebbe/dat he:ft een gheueest metten repnen woord: de Gode/ende den Rechten van desen Conincrycke/die doe geordineert waren. De Cancellier antwoorde: Ra dien ghy niet ophouden en wilt met uwer hoouerdigher tonghen te klappen/gelyck ghy verwaent ende onwetende zyt/ende en wilt de ghenade niet ontfanghen die v aengeboden wer: so zyt des seker / dat de Coninghinne wel beraden is dit Conincryck te repnighen van v/ende uwer ghelycken. Stadford antwoorde ende seyde: De **H. E. E. E.** voor welcken ick staer/die weet wat ydel glorie dat ick daer in ghesocht hebbe: zyn ghenade ende verghiffenisse begheer ick. Ick soude my verblijden / dat ick leuen mocht in de ghenade der Coninghinnen / als haer ondersaten / sonder belastinghe mijnder consciencien: maer anders / is my de ghenade des Heeren beter dan mijn leuen. Ick weet wel wien ick mijn leuen beuosen hebbe: ick hebbet betrouwen in syne handen die het wel bewaren sal / soo dattet gheen mensche my nemen sal / dan als hy dat toelaet. Daer zyn twaelf vrien des daechs/niemant false vercoeten: want daer en is gheen macht bouen hem: synen wille gheschiede. Te leuen in verdriet is meerder pijn/dan de doot: ende te steruen met vruethe dat is het warachtighe leuen. Ick weet wel/ seyde de Cancellier / dat my prachtighe woorden ghesnoech van v sullen hooren. Daerom denct wijelijck na dien ghy het volck met valsche ende dupuelische leeringhen bedraghen hebt: dat ghy metter selfder betaelt sult worden. Stadford antwoorde: Ick en heb het volck niet bedragen: ick en hebbe oock geen leeringe voortgebracht/of ick wilsse beueestighen ende betuggen(door Godes genade)totten eynde mijns leuens toe/ datse de warachtighe repne leeringhe is/ende het louter woort Godes. Dat ghy die een valsche ende dupuelische leeringhe noemt/ dat en soudt ghy metter waerheyt niet conuen bewijfen.

Van de leeringhe.

Hoe so? seyde Tunstal de Bisschop vā Duresme: segt my wat hebt ghy geleert van de bedieninghe des Sacraments/ende wat gheuelt ghy nu teghenwoordelick? Myn heere (seyde Stadford) en ghy alle mijn heeren/ick begheere van v (eet ick v antwoorde op uwer vrighen die ghy begint) of ghy my vraecht wt den naem des Roomschen Bisschops? Ick hebbe in voorleden tijden ses mael eedelick geswooren dat ick gheensins in desen rycke ghehoor:saem syn sal eenighe

eenighe heerlycheyt ofte macht des Biffchops van Noomen.
 Daerom en soude ick u niet verren ofte meughen antwoor-
 den/oft ick soude mepneedich ghsacht worden: Welck de
 goede Godt niet toe en late. Hebt ghy ses mael gheswozen/
 sepde de Secretarius Burne / wat officien hebt ghy dan in
 desen rijke beseten: Dier hier een openbaer leughen/sepde
 de Cancellier. Stadford andtwoorde/het is de waerheyt:
 want drymael hebbe ick geswozen in de groote Schole van
 Cantabriga: Ten eersten/als ick meester in de consten werre:
 Ten tweeden/ doe ick opghenomen werde in het Hof van
 Pembioeck: Ten derden/doe de ondersoekinghe in de hoo-
 ghe Scholen gheschiede: Ten vierden/als ick mynen dienst
 aenuinck: Item/doe ick myn yebende ontfinck: Ten laet-
 sten / als ick gheroepen was / om des Conincks Capellaen
 voor spnen dootd te sijn. Ja/ sepde de Cancellier (hem bes-
 schimpende) dat zyn eeden ghelyck Herodes dede / en oock
 om te houden soo noodich. Stadford antwoorde: Sulcke
 eeden en zyn niet met Herodis eeden te ghelyken: want sy
 zyn goet ende oprecht na den woorde Gods/waer mede ghy
 selue wel tot anderen ryden gevoelt hebt. Doen sprack daer
 een ander pluymsrjcker/namelyck/de Biffchop van No-
 ome/ende sepde: Myn heere/ick en wisse noch niet waer
 om desen man so langhe gheuanghen hadde gheweest: Nu
 verstaet ick/daer niet goet geweest hadde hem wij te laten
 gaen. Ja/sepde de Secretarius Burne/ons is ouergebrachte
 dat hy meer quaets ghedaen heeft (dewyle dit Parlement
 gheduerde) door zyn brieuen ende vermaninghen/die hy des-
 de torren genen/ die hem in de gewanckenisse besochte/dan
 hy gedaen heeft door syne predicacien/dewyle dat hy noch
 wij was. Hy heeftse alle verbannen ende verdoemt/die val-
 sche leeringhe leerden (so noemde hyse/die met zyn leerin-
 ghe niet over een quamen) ende vermaende hen te volher-
 den / in het ghene dat sy van hem ende zyns ghelycke ont-
 fangen hadden. Dit beueftichden oock vele andere van den
 Rade. Als nu dese pluymsrjcker van hoochmoet gheswol-
 len ende opgeblasen was/ sepde hy tot Stadford: Wat segt
 ghy heere / hebt ghy gheen tweedracht ghemaect door u
 schyghen en vermanen tot den volcke? Stadford antwoor-
 de / Ick en hebbe gheen dinghen van tweedracht gheschre-
 ven ofte ghesproken: noch (daer ick Godt af dancke) en wen-
 sche ofte begheere in myn herte sulcher saken gheen / ende
 hope dat ick sulcks nemmermeer doen en sal. Ja/ sepde de

M. D. IV. Secretarius/ghy hebt pimmers bueuen gheschreuen. De Cancellier seyde/waerom en spreect ghy niet? Hebt ghy dat ghesdaen/dat hy seyt/ofc niet? Dat ick gheschreuen hebbe (seyde Stadford) dat hebbe ick gheschreuen. Daer was een ander die Sourwel genaemt was/die seyde: Heere God/wat vermetelachtigen/verstocten ende boerachtigen mensch is dit/die hem so verwaendelijck draecht voor des Coninghinne Gaer. En haer ooghen op malcanderen slaende/verontweerdichden sy hem aen te sien. Doen sprack Stadford tot hem: Myn heeren ende meesters/de Heere ende ewighe Godt/die daer is ende zyn sal onser alder sichter/die weet dat ick my niet anders voor u in woorden en manieren en draghe/dan als tu zynder teghenwoordicheyt. Hoo ghy dat anders neemt/soo ben ick verskert dattet God eenmael noch ghesdencken sal: daer en tusschen sal ick tijdsamichlyck uwe woorden ende wercken verdraghen. Na sommighe andere woorden sprack de Cancellier tot hem en seyde: Wy sullen met u uemmermeer ghedaen hebben: maect het ons roit. Segheert ghy verghiffenisse te hebben? Stadford antwoorde/ Ick bidde Godt dat hy my verghiffenisse gheue: ende so ghy de uwe met de syne wilt wtrichten/so en weggere ickse niet/maer anders niet. Na dese woorden was daer veel onder malcanderen te segghen/de eene seyde op eene maniere/de ander op een ander: Want sy en wisten niet hoe sy hem wel souden moghen ter doot brenghen/om dat hy van den volcke so seer bemint was. Daerom sochten sy alle middelen/dat hy des Coninghinnes ghenade soude willen asnemen: Ende doen zyt hem nu wederom aenboden/antwoorde hy daer op: Myn heeren/ mocht ick vredelijck leuen als een ondersate/sonder eenige bewaernisse wghnder consciencien/ick soude u dancken van uwer quijtscheldinghe: maer soude ick in sulcken wyshyeit niet moghen leuen/wat soude my dan uwe quijtelatinghe ende verghiffenisse helpen? Om dan hier af een eynde te maken / soude ick sulcken wyshyeit niet moghen hebben/gelijck ick tot noch toe van u niet hebbe connen vercrighen: so moet de wille Godts met my gheschien. Daer op began de Cancellier een lange reden te hebben/van de valsche leeringhe / daer het volck ten tijden des Conincs Eduwaerts door bedrogen hadde gheweest: ende ten laetsten maect hy Stadford/segghende: wat segt ghy daer toe? Stadford antwoorde/ Myn heere/de leeringe die ten tijden des Conincs Eduwaerts geleert is/was de warrachtighe

vachtighe heilige Godes/ welke ick gheheel (ghelyck ickse ghelooft hebbe) soo ghelouue ickse noch veel meer/ dan ick opt ghedaen hebbe: ende ben oock veel meer bereydt om de selfde te ontfanghen/ ende den volcke te verklaren/ dan ick was doen ick gheuanghen werdt. Tussal de Bisschop van Duresme vraechde hem/ ende seyde: wat heilige meynt ghy/ van den tijden des Conincs Eduwaerts: ende in wat Jaer zijns rjck? Ick meyne/ seyde Stadford/ van den selfden Jaere dat hy afljuich werdt/ ende doe ick Dienaer om te prediken ontfanghen was. Hier schreef de Secretaris Burne/ en maecte een Nota. Een corte tyt daer na began de Cancellier te segghen / dat de leeringhe die ten tyden Eduwardi gheleert is/ ketterie was/ sonder eenighe bewijsredenen voort te brengen/ dan alleenlyck/ dat in die tijden groote ongehoorzaamheit/ ende somwylen verraderie was / dwelck hy een teecken achtete/ dat de leeringhe niet goet en mochte zyn. Stadford antwoorde: Och mijn heere/ my verwondert dat ghy in de sanctuarie ende verborghentheyt Godes derst treden/ ende so lichtelyck oordeelen van een sake.

Daer na heeft de Cancellier hem wederom des Coninghinnes goedtwillighe ghenade ende gunste aengheboden: maer Stadford bleef op zyn eerste antwoorde/ dat hy gheen ander ghenade en begeerde/ dan die met Godes genade ouer een quame. Terstondt began de Cancellier een clocken te luyden om yemant te roepen: ende seyde tot den ghenen die hy hem waren/ dat hy vreesde voor oploer. Alser nu een in de camer gecomen was/ so seyde de Secretarius Burne tot den Cancellier: Het is beter/ mijn heere/ dat ghy desen goeden gheselle overleuert in de handen des karcherwaerders. Daer na riepmen den Onderprouoost/ tot welchen de Cancellier seyde: Wy gheuen v desen man tot uwen laste / op dat hy wel gestoten zy/ sonder teghen yemant te laten spreken/ als ghy daer niet teghenwoordich en zyt: Ende bysonderlyck wacht wel dat hy gheen biseuen en schyue / want wy gheuen hem v tot meerder laste / dan wy van te voren deden: So daer eenich ghebreck in beuonden wert/ ghy sult het verantwoorden. So wert hy dan wederom in den kerker ghelepdt.

Enns daer na hebben sy hem verweisen leuendich verbrandt te worden/ om dat hy niet afftaen en woude van de leeringhe des Euangeliums/ die hy met grooter vlyticheyt gheprecht ende gheleert hadde. Soo is hy ten laetsten te Tonden

M. D. IV. Tonden op Smitsvelt ghebracht/ ende aldaer met wonder
lycker stantuafticheyt leuendich verbrant gheworden.

Joannes Hoyer/ Bisschop van Glocestre/ ende daer
na oock van Worcester.

Joannes Hoyer/ ghebooren in Enghelant/ een seer ghe
leert man in Latijnscher/ Griekscher/ ende Hebreeu
scher talen/ heeft seer groote vlyticheyt ghedaen met
prediken ende schryuen (ghelijck dat een Christelijcke
Bisschop betaemt) om veel menschen tot de kennisse der
Euangelijcher waerheyt te brenghen. Hy schreef een boeck
aen den Hertoghe van Sommerset beschermmer van Enge
lant/ van Jesu Christo ende zyn officie: ende een ander te
ghen de Sophisterie des Dupuels. In desen boeck ontdeekt
hy de verwoedde leughenen van Brennen de Bisschop van
Winchester/ ende wederlegtse met stercke redenen: welcke
onderhielt ende beschermde de dwalinghe ende afgoderie/
dienen ghewoonlijck in het Pausdom ghebruyckte. Hy
schreef oock onder andere teghen de echtshepdinghe/welck
men ten tijden des Conincs Eduwaerdis des seften met
grooter vlyticheyt ghebruyckte/om seer clepne oorsaken. Als
nu dese vrome Bisschop altydt met een sonderlijcken guet
was predikende ende leerende om het rijcke Christi te ver
breyden/ende het Euangelium te openbare/so hebben hem
de vyanden des waerhepts (als Maria Coninghinne ouer
Enghelant gheworden was) gheuangen/ ende in eenen
kercker gheworpen. Ten laetsten door toedoen der Papt
stischer Bisschoppen/ hebbē sy hem verwesen om leuendich
verbrant te worden. Zoo is hy in de stede van Glocestre/
daer hy Bisschop hadde gheweest/ met groter volstandi
cheyt/den Heere door den yperen opgehoert.

Wersheppen Martelaers tot wershep:
den plaetsen.

Men soude alleen wel een bysonder boeck schryuen
van alle die in Enghelant om de ghetuygenisse des
waerhepts haer bloedt ghestort hebben/ ende noch
daghelijcks seer vrymoedelijck storten. Ende in
desen Coninkrijcke machmen veel meer de vromsheit
ende stantuafticheyt der Christenen bekennen/dan in ande
re landen: Want hier biedmen het leuen sonder eenighe
boete/willen sy het gelooue afgaen: Ja oock als sy noch aen
de stabe

de stake staen/biedtmen hen ghenade. Maer in andere lan- den verbrandtmense isf dat sy volftandich bliuen: maer isf dat zijt afgaen/fo wordenfe onthoost. Daerom is onder de Engheleche meer aen te merken haer ghewillighe ende on- wanckelbare wijmoedicheyt in de waerheyt te betuyghen/ ende metter doot te beueftighen.

Alsdanighen fiantasficheyt hebben bewesen/de vro- me Predicant des Godlychen woorts Joannes Cardema- ker/ende Joannes Warn/die beyde op eenen dach te Lon- den in Smitfvelt verbrant zyn: ghelyck oock in het Dorp her. Grundwod / Willem Hunter: ende te Horton een Edel- man/Thomas Hirkbau genaemt/die alle seer wijmoedich- lyck de waerheyt met haren doot betuycht hebben.

Onderent dese selfe tijt is te Kenle in een Dorp verbrant gheworden een Edelman Thomas Wffon:te Srentri/ Wil- lem Piget: te Morden. Steuen Tnichte: ende in de Stadt Hirkbau, van Cloester een gheleert man Joannes Laurentius. Dese zyn alle door den ypere Gods tot een welbehagheleche of- ferhande opgheoffert.

De Papiffen hebben oock haer grofsame tyrannie op verschepden manieren aen den Christenen bewesen / niet alleen met branden ende verwoyghen: maer oock met de al- der wreeftse doot van hongher te doen steruen: ghelyck sy in den kercker Ruget / te Londen Jan Haencock verhon- ghert hebben:so is oock op ghelicke maniere de vrome Pre- dicant des Godlychen woorts Willem Mings in de ghe- uanckenisse te Medfthon omme ghebracht ende ghedoot.

Ma dat nu de afgodifche grouwel der Wiffen wederom opghericht werdt met grooter droeffenisse der Christenen/ fo werden daer sommighe met eenen Godlychen guet ghe- ueuen om dat te verhinderen: onder welcken Willem Flour de bysonderlyckste was. Want als hy hoorde datmen sulcx began aen te richten / daer de verdienften ende weldaden Christi Jesti door vernieticht/ ende zyn dierbare bloet door verreden wert / fo heeft hy (na het exempel Ahuees) den afgodifchen Wiffpape met geweld van den Altare gedwon- ghen / ende hem ghequetf. Daerom is hy gheuanckelyck ghestelt/ ende ten laetfen na een wijmoedighe belijdenisse/ aen een Galghe ghehanghen te Westmunster by Londen: ende daer na zyn lichaem verbrant geworden. Op den selfe den dach/ so in de selfde plaetse om het ghetuyghenisse des waerhepts / een Godfialighe Predicant des Goddelijcken

woorts

De Historien

M. D. IV.
Georgius
Mertij.
Joannes
Gland.
Joannes
Francr.
Nicolaus
Sitterden.
Vnfrans
Middel-
thom.
Thomas
Wegtel.
Setlerus
Gryn.
Thomas
Groun.
Jā Todzon
Willē Kob
Richard
Kondbord.
Jā Goums
Anna Al-
brug.
Joanna
Sole.
Joanna
Pepnther.
Agnes
Snode.
Noch vier
vrouwen.
Joannes
Ieps.
Georgius
Kyng.
Willē Hals
Joannes
Andreas.
Willem
Wepfman

woorts Georgius Mertij verbrant gheworden.

Te Cantelberch werden twee Godtsalighe Priedicanten des Euangeliums Jesu Christi/ Joannes Gland/ ende Joannes Francr/ met noch twee andere/ namelijck/ Nicolaus Sitterden/ ende Vnfrans Middelthom/ in een vper ghelyckelijck met grooter vrymoedicheyt verbrant.

Te Londen in Smidtsvoelt werden oock met Thomas Wegtel den Dienaer des Goddelijcken woorts/ vijf ander mannen/ namelijck / Setlerus Gryn/ een Edelman: Thomas Groun/ Jan Todzon/ Willem Kob/ en Richard Kondbord/ tsamen in een vper den Heere tot een leuendige offerhande opgheoffert.

Van dese grouwelijcke eprantte en hebben oock de vrouwen ende ionghe dochters niet vry moghen zyn. Want te Cantelberch zyn by malcanderen in een vper ghestelt/ Jan Goums/ ende Anna Albrug een vrouwe / met drie ionghe Maechdekens/ Joanna Sole/ Joanna Pepnther/ en Agnes Snode/ welke alle reudrachtelijck den Heere louende ende prijsende / met wonderlijcke stantwaasicheyt verbrant zyn gheworden. Op gelycke maniere zyn te Ppwich vier vrouwen ghedoor doot den brant.

Te Londen in den karcker Ruget / zyn op eenen dach twee vrome Godtsalighe mannen Joannes Ieps/ en Georgius Kyng/ van hongher ghestoruen/ ende Willem Hals/ is op den selfden dach in Smidtsvoelt aldaer verbrant. Des anderen daechs daer na is Joannes Andreas in Tollarts thoren van hongher ghestoruen. In cotten tijden daer na is oock in de selfde ghenanckenisse des Siffchops van Londen/ Tollarts thoren ghenaeamt/ door den hongher ghedoot Willem Wepfman / ende zyn lichaem is na zyn doot den voghelen tot spijse voorghestelt.

Nicolaus Kiddle / Doctoor ende Siffchop van Londen.

Hugo Iathmer / Doctoor ende Siffchop van Worcester.

Nicolaus Kiddle/ Siffchop vā Londen/ een wenemende geleert man/ was seer guericke om te verbrieden de salichmakende leeringhe des Doons Gods/ ende daerom is hy in den haer der ghesworen vpaenden des waerhepts gheuallen / ende bouen allen anderen heeft hem de Papisfische Siffchop van Winchester een vpaende ghes

gheweest/ S teven Gardineer gensemt. In den eersten wert hy tot dipemael toe bianen luttel daghen ghedachuaert/ ende daer na gheuanghen ouergheleuert in de handen der Scharianten/ die hem veel verdriets ende benauthepts aengedaen hebben/ ende in eenen duyfsteren kercker geworpen. In alle zyn verdriet en heeft hy gheen meerder troost van menschen ghehadt/ dan die hem van Hugo Tathpmer den Bisschop van Worcester geschiede/ die op de selfde tijt oock om de Euangelische leeringhe gheuanghen lach / die hem met gheschrieten versterct ende vertroost heeft/ ende hebben also miltanderen dicwils ouer en weder ouer gheschreuen.

Na dat Kible een tijt lanck gheuanghen ghelegen hadde/ ende sach dat de Papijsten hem seer benijdden/ soo heeft hy door gheschriete versocht om onpartijdighe Rechters te moghen hebben/ die de kennisse zynder saken nemen mochten: ende datter een seker ghetal toe verordnt werde / op datse niet met ghisten verleyt/ noch door gonste verandert/ noch door weese gheboghen werden. Ende want het gheschil om de leeringhe ende de Geligte is: dat hy mochte antwoorden voor volck van goeden verstande ende sorbeele. Maer de President ende Commissarissen hebben hem dype articulen voorghefelt/ op welke hy antwoorde begheerden. Op dese heeft Kible gheandwoord/ als hier na volcht/ dwelck gheschiede te Oronte oste Orfort/ den twintichsten Aprilis/ in den Jare M. D. IV.

Ich ontfinc van u ghisteren hooghweerdighe heeren/ mijn Heere de President/ ende v mijn heeren Commissarissen die daer gheordineert zyt/ so wel van weggen der Maestreyt des Coninghinnes/ als van haren Raede/ dype propositions. Op welke ghy my bianen desen daghe heden belast te antwoorden. Ich aenstende den last (die my van te voren betrouwt was) ouer het suddcken Jesu Christi/ waer af ick eenmael rekeninghe doen sal/ dwelck is cortelicks gheschiet sal: aenstende oock het beuel van S. Peter/ dat ick alcht behoorre bereyt te zyn eenen yghelicken te antwoorden/ ende redene te gheuen van de hope die in my is/ met saechtmoedicheyt ende eerweerdicheyt. Daer en bouen aenmerkende wat ick de Ghemeynte Christi / ende v/ die ghy beuel ende opentijcke macht hebt/ schuldich ben: soo hebbe ick voor my ahenomen uwe gheboden ghehoorsam te zyn/ ende v breedelick mijn gheuoelen te verclaren van dese dype voorgeselde redenen.

De Historien

Nu hoewel ick (om de waerheyt te segghen) tot anderen
rijden anders gheuoelt hebbe van dese saken die ghy my
gheuraecht hebt / dan ick nu teghenwoordichlyck doe : soo
roep ick Godt aen in myn siele / dat ick niet en lieghe / dat
my gheen menschelijcke geboden / noch periculen deser we-
relt / noch oock eenighe hope ofte begheerte van tijdtijcke
profijten / hebben daer toe ghebracht ofte ghedwonghen om
mijn ghenoeien te veranderen / ende die aen te nemen / daer
ick nu teghenwoordichlyck in ben : maer alleen de liefde des
waerhepts / die my door Godts ghenade gheopenbaert is /
(ghelijck ick in myselfuen seker ben) door het lesen des God-
lijcken woordts / ende der ouder Vadersen boecken / die seer
wel ende Christelijck gheschreuen hebben. So hebbe ick nu
dese myne redenen willen voorbringhen : want wie weet /
oft het gene dat my geschiet is / tot synen tijde / oock yemant
van v mochte gheschieden : namelijck / oft Godt v machte
eenmael openbaren van dese voorgheselde redenen (daer
ghy nu anders in gheuoelt / dan ick doe) ghelijck hem belieft
heeft my te openbaren. Maer eer ick ten propooste come /
wil ick protekeren / dat ick van het myne niet en sal seggen /
hoe slepne dattet oock is / dat in eenigher manieren teghen
den woerde Gods stryden sal / ofte soek teghen de regulen
des gheloofs ende der Christelijcker religien / welke door
Godts woorlt in de Gheweynte Christi Jesu gheordineert
ende gheselt zijn : welken ick my / ende alle het myne eewich-
lijck onderwoyten wil. Ende om dat de sake der belijdinghen
seer groot is / ende het is eenen yegelijcken van v wel
kennelijck / dat my qualijck bereyt zijn te beantwoorden : so
wel om de cortheyt des tijts die my gheselt is : als oock om
dat ick van mijn boecken antureemt ben. Om deser oorsa-
ken wille beruyghe ick / dat ick van v heden begeere / dat ick
tot de antwoorden / wilegghinghen ende beuefiredenen toe
doen ende af doen mach met beterder ende rijper aensien /
ghelijck bequamer en behoorlijcker beuonden sal worden.
Dat beruycht ende voortgheselt hebbende / sal ick op het al-
der cortste dat ick can / de Proposicien beantwoorden.

De eerste Proposicie / gheput wt de verdoruen putten
der Papisen leeringhen.

In den Sacramente des Altaers is wesentlijck tegent-
woordich onder de ghedaente des broots ende wijns
het natuerlijck lyf Christi / ontfanghen van de maget
Maria

Marla/esi in ghelick zyn natuerlick bloot/teer de cracht **M. D. V.**
der woorden **S. ds** wighespreken van den Priester.

Christelike antwoorde van

Nicolaus Kible.

In godlike saken moctmen niet spraken na tgetoel
len der menschen ofte des werelts. Dese eerste rede
ne is met veel woorden vermengt / die daer sijn den
teghen de heylige Schriftuere: ende sp is dus sijn eff
twyfelachtich. Na de meyninghe alsse den scholasticken
wegelept werdt/ende in de Roomsche kercke onderhouden
werdt: so is sp valsche ende dwalende/ende gheheel teghen
de leeringhen der Schriftueren.

Men twyfelt in den eersten / aen datter staet (door de
eracht der woorden **Sodis**) welck dat dit woort **Sodis** is **Woorde**
van sulcken crachte: ofmen dat in de Euangelisfen / of in **der confes**
Paulo / of in eenighe andere / leest? Ende vintment onder **crachten.**
dese: waer wt weetmen / of canmen bewyisen dattet sulcken
eracht heeft?

Men twyfelt oock aen datter staet (by den Priester) na
melick / of niemant Priester mach worden gheeten: dan die **Priesters.**
macht heeft offerhande te doen voor de leu ndighe en doo
de: en waerment bewyisen soude dat yemanden op aerden
sulcken macht ghegeuen is / behaluen alleen Jesu Christo.

Men twyfelt oock na wiens ordinantie dat de Priester **Ordinanc**
in zyn offerhande sal wesen / na Arons ofte na Moyses. **ie van te**
Dechs. Want de Schriftuere maectt alleen woorden van **offeren.**
dese twee en van gheene andere Ordninge dat ick weet.

Souen dien twyfeltme oock in dat woort (wesentlic) of
ment verstaen sal van alle die tot de lichaem Christi toebe
hooren: also bekennen wy wel dat het lichaem Christi we
sentlick is in den Auontmale des Heeren. Of dattu ene ver
staen sal van het lyflick dinc leu de met de stiele / dwelc het
goddelijck wesen aenghenomen heeft in eenicheyt der per
soonen. Na sulcken beterekenisse men segghen moet: dat
het lichaem Jesu Christi alleen wesentlick is in den hemel
want het is een natuerlick ende warachtich lichaem. Also
en ist op der aerden niet.

Ten laestten in dese woorden (ouder de ghedaente des **Gedaente.**
broots ende wyne) twyfeltmen oock / of de ghedaente hier
alleen voor enen wterlycken schijn ghenomen wert van
broot ende wijn: ofte voor wesentlick / sichecllick ende taste
lick natuerlick broot ende wijn.

M. V. 13. De dwalinge ende valscheit deser redenen na het gevoelen ende de meyninge der Roomscher kercken/ en der scholastijcsejer Doctoren/ is daer in openbaer/ dat sy seggen dat het broot in vleesch verandert is/ welck met het goddelijck wesen vereenticht is: en dat (gelijck sy seggen) door de cracht van den woorde Gods. Dese maniere hebben sy wt haer seluen versiert / welckmen in gheen van de Euangelisten/ noch oock in Paulo beuint. Dese Proposicie is gegrondteert op het fundament der Transsubstantiatie / dwelck een onghegeschichte en monstruous dinc is/ dat de ghehele maricheit der Sacramenten verkeert ende wtwischt. So is dan dese Proposicie valsche ende dwalende/ ende moet getelt werden onder de ketterike der Sacramentisten.

De vleeschelike begriuwicheit.

Dese vleeschelike teghenwoordicheit is strydende tegen Gods woort: want daer is gheseyt Joan. 16. Ick segghe v de waerheide / het is v nut dat ick henen ga: want so ick niet wech en ga / so en sal de vertrooster tot v niet comen: maer ist dat ick henen ga / so sal ick hem v senden. En Mat. 3. ende sy wtghesonden sal hebben den ghenen/ die v van te voren ghepredicht is geweest/ Iesum Christum/ wien den Hemel innemen moet tot op de tijden der wedersettingen van allen dinghen die Gode ghesproken heeft. Math. 9. Connen oock de bruyfots kinderen droevich zijn so lange de Bruydegom by hen is: Maer de dachgen sullen comen / dat de Bruydegom van hen gheuomen sal werden / ende dan sullen sy vasten. Joan. 16. Ick sal v wederom sien/ ende v herte sal hem veruroeghen. Joan. 14. Ick sal wederom comen/ ende v tot my nemen. Math. 24. So v dan yemant segghet siet Christus is hier/ of daer: gheloofet niet: want so waer het doode lichaem zijn sal / daer sullen de Aenden vergaderen.

Tegen het ghelooft.

Het strydt oock teghelt de artuculen des gheloofts/ by is opghenaren ten hemel/ ende sidt ter rechter hant zijns Vaders: van waer (ende niet van elders/ seyt Augustinus) hy sal komen oordelen de leuendige ende de dooden.

Teghen de ghedachte: wisse des doots.

Het vernieticht oec en verwerpt de insellinge des Nachts: maels des Heeren / welck ons gheboden is te onderhouden tot dat hy coemt. Is hy dan nu daer tegenwoordichlick met zijn lichaem ende bloet: so volchter wt / dat het Nachtmael ophouden ende een eynde nemen moet. Want de ghedachte: en gheschiet niet van het ghene dat teghenwoordich is: maer van het gheue dat wech is. Ghedenckenisse ende teghena

tegenwoordicheyt zyn verscheyden: en ghelyck een van di **M. D. T.**
vaders seyt te vergeefs setmen een figurc/daer de gestig-
reerde teghenwoordich is.

Dese Propositie geeft oock het heylige den onheyligen: **E**odloosen
wt welcke veel onredelike dingen volgen moeten: Want soude **e**od
daer volcht wt/dat **Q**uerspeelders ende **M**oordenaers/ **J**a ontfangen
(ghelyck sommigher **P**apisten meyninghe is) de ongheloo: en hebben
uighen en versmaders **G**odts/ en oock ratten ende honden
ontfanghen moeghen het lichaem des **H**eeren/warachtich/
wesentlick en lichamelick/ daer doch de volheyt des geests/
des lichts ende der ghenaden in woont. Dit is gantsch te-
gen de openbare woorden **J**oan. 6. beschreuen. Hier volcht
oock wt/een grouwelike menschiuaterie / en een breselike
wreetheyt. Want het is veel meerder wreetheyt eenen
mensche leuendich te versinden/dan te dooden.

Mensche
uaterie.
Ongeson-
deerde mis-
raculen.

Hier souden oock wt volgen veel morfniese mira-
culen sonder noot / ende buyten het bewijs ende beuel van
Gods woort. Want door de teghenwoordighe toecomsse
des **I**hsu **C**hristi/verduyuen sy de substantie des broots: daer
na stellen sy een ghedaente sonder wesen: ende setten het
lichaem **C**hristi sonder zyn ghedaente/en sonder de eyghen-
schappen eens warachtighen lichaems: **I**st dat het **S**acra-
ment te lange bewaert wert / en dattet schimmelt/ of datter
wormen wt groepen: so segghen haerder sommighe dat de
substantie des broots wonderlic wederkeert/ andere versa-
ken dat. Sommighe seggen dat het **I**hsu **C**hristi daelt wesent-
lick in de maghe van den ghenen die het **S**acrament ont-
sant / ende dattet daer gheheel blijft so langhe als hy bes-
kandich in het goede blijft. Andere segghen / dat het lich-
aem **C**hristi in den **H**emel vlicht/ so haest als men de ghe-
daenten met den tanden begint te breken. **O** ellendige ende
wispelturighe camerspeelders. **D**oorwaer voorwaer/ ick sie
in v vernult dat **P**aulus van te voren gheseyt heeft/namel-
lick/ om dat sy de liefde des waerhepts niet en hebben aen-
genomen / op dat sy salich werden: daerom heeft **G**od hen
erachtighe dwalinghen toeghesonden / dat sy de loghenen
ghelooien: op dat geoordeelt werden alle die de waerheyt
niet ghelooft hebben.

Coffa.e

Dese tegenwoordicheyt heeft ons voer gebaert de fabel van **H**et broot
der concomitacien/ dat is/ dat het lichaem sonder bloet niet sonder de
en is: waer door wy berooft zyn/ende ons vernieticht is het wyn,
beuel **C**hristi/ van den drinckker des **H**eeren int ghemeyn

M. D. W. eenen peggelicken/ namelijk/ so wel leecken als clercken wt te rechten.

Men gheeft oock daer door den Ketters oorfsake om te dwalen/ en haer dwalinge te onderhouden: als Marcion die daer seyd dat Christus een Phantastijck lichaem hadde/ Ende als Eutiches die de twee natueren in Christo vermengde.

Ten laetsten maectmen hier mede valsck de woorden der onder Vaderen/ welke seer wei en Christelick geschreuen ende gheleert hebben: ende oock ons algemeyne ghelooue/ dwelck Vigil de Martelaer ende hoochberoemde Xuhuert seyt/ datter door den Apostelen ouergheleuert is/ ende met den bloede der Martelaren besegelt/ ende tot spnen thre toe onder den geloouighen bewaert is gheweest. Maer als ick segghe de woorden der vaderen/ so versta ick Iustini/ Irenaei/ Terrulliani/ Origenis/ Eusebiu/ Emissent/ Athanasii/ Crisosti/ Epyphanij/ Hieronimi/ Chrysostomi/ Augustini/ Dignilis/ Bertrandi/ ende dierghelycker onder Vaderen/ welcker gevoelen ick ghelesen hebbe/ ende ben seker dat sy voor my doet in deser saken / ende datse teghen de Papijsten zijn. Ende die my toelaten woude myn boecken te ghebuycken / ick beloue hen dat selfde te bewijfen / op het perijckel mijns leuens / ende op verlies van alle dat ick ter werelt hebbe.

Wepnt niet broeders/ om dat wy de teghenwoordicheyt des lichaems Christi in den Sacramente wederlegghen/ ghelyck de eerste propositie ons wdruckt (ghelyck ickse oock in der waerheit voor valsck/ verfiert ende boos achte/ welck by den Pausen van Goomen in de gemeynte tegen Godts woort inghebracht ende ingewert is) dat wy daer om verworpen de warachtighe tegenwoordicheyt des lichaems Christi in den Auontmaele / dat na behoorliker wijse wghedeylt wert: welke doch in den woorde Gods bewesen wert/ en van de oude en gheloouighe Leeraers der kercken oock geleert is. De gene die sulcks van my vermoeden (de Heere die weet dat) sy zijn bedroghen. Ende oock om dat ghy alle dat weren moecht/ so sal ick met coite woorden verclaren/ hoedanighen teghenwoordicheydt des lichaems Christi dat ick in den Sacramente des Auontmaels gelooue: en dat na de heylighe Schriftuere en de oude Leeraers.

Mer den Euangelist Luca/ en Paulo den Apostel/ segge ick dat het bloot na de danc segginge is het lichaem Christi/ om te

om te oeffenen alcht by den ghelouighen de gedachtenisse **M. V. Iv.**
Christi en; hijs doots/tot dat hy come. Ic segge by het broot
dat wy biekē/is de gemeynschap des lichaems Jesu Christi.

Met de heylige Vaders ende Leeraers die wel en Christi-
selick gheschreuen hebben / gelouue ick also/ Dat het Sa-
crament niet alleenlyc een bereckenisse des lichaems Chri-
sti is; maer belijde oock dat met den Sacramente/de geloo-
uighe ende godureesende ontfanghen de gauen des lich-
aems Christi / te weten/ het woedtsel des leuens en onkerf-
lickhepts / dwelck ick met Cypriano segghe. Ick bekenne
oock met Augustino / dat wy het leuen eten ende dinccken:
Met Emiffeno/ dat wy den Heere in ghenade tegenwoor-
dichlick gheuoelen: Met Athanasio/ dat wy de Hemelsche
spijse/die van bouen coemt/ ontfanghen: Met Hyllario/ de
eyghenschap der natuerlicker gemeynschap: Met Cypillo/
de natuere des vleeschs en leuentmakender segeningen in
den broode ende wijne: ende noch met den selfden/ de cracht
des eyghen vleeschs Christi / en het leuen / de genade; hijs
lichaems/ de eyghenschap des eenigē soens/ dat is te seggen/
het leuen/ghelick hy dat self claerlick wtlept. Ick belijde
oock met Basilio / dat wy ontfanghen de gheestelicke toe-
roemse Christi/ ende de cracht; hinder warachtigher natuere:
Met Ambrosio/ het Sacrament des waren vleesches:
Met Epiphanio/ het lichaam door ghenaden. Het gheestel-
like vleesch: maer anders dan dat daer ghecrupst is ghe-
weest/ met Hieronymo/ De wtuloepende genade der offer-
handen/en de genade des heyligē Seests/met Chisoffomo.
De ghenade en onsenlycke waerheyt/ de ghenade ende ge-
meynschap der ledē des lichaems Christi / met Augustino.
Ten laersten beslypten wy met Bertrando / die de laetste
van desen allen gheweest is / dat het lichaam Christi in den
Kuontmale des Heeren is / so verre als den gheest Christt
int tselde is/dat is/ de macht des goddelicken woorts wel-
ke de siele niet alleene en voedt:maer ooc suuert ende rey-
niht. Hier wt machmen claerlick mercken wat ick gheloo-
ue: ende hoe verre wy zyn van de meynighe der gener die
ons beschuldigen/ dat wy leeren dat de gheloouige van des
Heerē tafele alleē de figure des lichaems Christi ontfangen.
De tweede Propositie by den Papisen voortgheselt.

Da der Conseruatiē en blijft de substantie des broots en Transsub-
stantiacie. van stantiacie.
alleen de substantie Gods ende des menschen.

M. D. V.
Argumen-
ten ofte be-
wijfceden-
teghen de
Transub-
stanciarie.

DE tweede beslyptredene is gantsch valsch/ sijn den-
te teghen den woorde Gods/ teghen de natuerre der
Sacramenten/ ende de hoochberoemde leeringe der
ouder ende gheloonigher Doctoren: ghelyck ick op
de eerste Propositie bewesen hebbe.

Het is openbaer in den woorde Gods/ dat Christus syne
1. Veerionghers broot ende wijn gaf / dwelck hy zyn lichaem
noemde: maer de substancie des broots/ is anders dā de sub-
stancie Christi God ende mensche. Want dat hy nam/ daer
hy ouer danck seyde/ dat hy brack/ dat gaf hy zyn Veerion-
gheren / en noemdet zyn lichaem. Maer hy nam het broot/
ende ouer het broot seyde hy danck / ende brack het broot:
dwelck oock betuycht wert met de Autoriteyten der vade-
ren/ Irenes/ Tertulian/ Origenis / Cyprian/ Epiphany/
Hieronimi/ Augustini/ Theodoric/ Cyrilli/ Gabani/ Bede/
dwelck ick bereyt ben te bewysen so verre my het gebuyck
mijnder boeken toeghelaten werde. Dat het broot is het
lichaem Christi: so ist dan broot: *A tertio adiacente ad so-
rundum adiacens/ cum verbi substantiui pura copula.*

2. Ende niet anders / dan ghelyck het broot in des Heeren
Nachtmael het natuerlick lichaem Christi is: also ist oock
het geestelick lichaem Christi. Maer het en is het geestelick
lichaem Christi niet / door Transubstanciarie. So volcht
hier wt / dat het natuerlick lichaem Christi door Transub-
stanciarie niet en is. Want dattet op ghelyckerwijse ghee-
stelick ende natuerlick lichaem Christi ghenoeemt werdt /
werdt in der Schriftueren betuycht. Christus Iesus die de
waerheyt selue is/ heeft van den broode gheseyt. Dit is mijn
lichaem/ dwelck voor v gheleuert werdt sprekende daer van
zjn natuerlick lijf. Paulus oock ghedreuen door den self-
den gheest der waerheyt / heeft gheseyt / Wy vele zjn een
broot ende een lijf: want wy zjn alle eens broots deelach-
rich.

3. Men moet oock niet meer gheloonen dat het broot hem
verandert in den liue Christi / dan de wijn in den bloede.
Maer de wijn en wert niet verandert in bloet / als Matth.
26. Marc. 14. staet: Ic en sal noortaen geensins meer drin-
ken van de vrucht des wijngaerts/ etce. Dese vrucht was
de wijn / daer Christus af dronck / ende syne Veerionghers
gaf te drinckē. So volcht dan/ dat het broot oock in het lichaem
niet verandert wert. Dese sentencie betuycht oock
Chriostof

Chrisofomus op het 26. Ca. Mathei: ende Cyprianus (1) r M. T. IV.
 oock/ Waert dat de wijn in de kelck onbrake/ dat also oock
 het bloet ontbreken soude.

De woerde in Matheo/ Luca/ Paulo/ ouer den beker ge- 4.
 sproken / hebben also veel machten / als die ouer het broot
 ghesproken werden. Maer die ouer den beker ghesproken
 werden / en doen den beker niet veranderen. So volchret
 dan / dat de woorden ouer het broot ghesproken / oock de
 macht niet en hebben. Want hadden de woorden de macht
 ouer den beker: so moeste de beker of daiter in is/ in de sub-
 stantie des Nieuwe Testaments verandert werden. Maer
 nu en can noch het eene noch het andere also zyn: want het
 ware een groote ongheschiedicheyt dat te liden.

Het verstant deser Schifstueren van den Sacramente/
 moet zyn na de Analogie der Sacramenten: ghelijck oock 5.
 de oude vaders dat beuygen. Maer in des Heeren Machta-
 mael bewijsen de woorden / de circumstantien der Schifst-
 tueren/ de Analogie der Sacramenten/ ende de oude Doct-
 toren/ datter een figuerlike maniere van spreken is.

De Circumstantien der Schifstueren zyn: Doet dit tot Circumsta-
 mijnder gedachtenisse: ende/ so menschaem ghy van desen ten.
 broode eten sullet / ende van desen kelck drinken / so ver-
 rondicht den doot des Heeren tot dat hy come: en/ dat de
 mensche hem seluen proeue / ende also vaaden broode ete/
 ende van den drinckbeker drinke: en/ sy quamen te samen
 om het broot te breken/ ende braken het broot in de huyzen:
 T broot dat wy breekē: wy vele zyn een broot en een lichaem.

De Analogia der Sacramenten is noodich: want so de Analogia
 Sacramenten geen gelijkenisse hadde van de dingen daer-
 se Sacramente af zyn/ so en waren dat geen Sacramenten.
 Nu dese ghelijkenisse in den Vuontmale des Heeren wert
 in dype manieren genomen/ Sefier Sabanum/ Cyprianum/
 Augustinum / Ireneum/ ende volcomelick Iftodorum ghes-
 nomen wt Extrando. Daer salmen beuinden dat de eer-
 ste besaet in het voedsel: de tweede/ in de vermenghinghe
 van vele dinghen in een: de derde / in een onschynbarighe
 ghelijkenisse/ gelijk als dat broot dat wy eten is ons lich-
 aem gheworden: also oock wy wettelick ghebruyckende het
 Sacrament/ werden door den gelooue in den lichame Chri-
 sti inghelijst.

Sp den ouden vaderē wert ons oock bewesen/ dattet een
 figuerlike sprake is / Metaphora genaemt Origenes

De Historien

M. D. Ix. Tertullanus/Chrysoftomus/Augustinus/Ambrosius/Sa-
silius/ Gregorius Nazianus/ende bouen alle Sertrandus
en Hylarius stryden teghen de Transubstantiacle. Souen
dien alle de plaersen ende sprucken der vaderen doen in
dat stuck voor my / daer my de namen bouen van verhaelt
hebben in de verantwoordinghe der eerster Proposicien.
Maer bysonder hebben daer alder breeste ende claerliet
af gheschreuen Ireneus/Origenes/ Cyprianus/Chrysof-
stus/Augustinus/Selasius/Cyillus/Epiphanius/Baba-
nus/Damascenus/Sertrandus.

Ick woude u hier wel ootmoedelick bidden/ mijn hee-
re de Vantuoocht / ende u mijn heeren de Commissa-
risen / dat u gelieue te verstaen ende te bekeunen/ dat
ick niet alleenlick op myne opinie ghesondeert ben/
om tgene dat ick tot noch toe tot miñader verantwoording-
he gheschreuen hebbe:maer dat noch tot mijn behulp is/
al dat Sertrant gheschreuen heeft / een wel gheleert man/
welcke ouer seuen hondert jaren tot nu toe/ altyt voor Ca-
tolijer ghehouden is. **W**t welcken/ die hem wel leest/ende
de Schryftuere wel aenmerckt/aensende zijn oudttheyt/ge-
leertheyt / heyllicheyte / de betuyghenisse der vaderen die hy
by brengt / de stercke en oueruloedige redenen die hy voor-
lept: so en can ick my niet genoegh verwonderen/ somen ee-
nighen godureesenden mensche soude vinden/die hem met
goeder consciencie soude connen wederlegghen in de han-
delinghe des Auontmaels. Het is de eerste Kuchere die my
den gheest verweet heeft / ende beroert heeft te verlaten de
gemeyne dwalinge der Roomscher kercken: ende om meer-
selicker te ondersoecken de waerheyt van deser saken / so
wel in de heylige Schryftuere/ als in de boecken van de ou-
de Leeraers der kercken. Dit segghe ick voor God/ die daes
wert dat ick niet en lieghe.

De derde Proposicie der Papisten.

M. Ix.

In de **M. Ix.** is een leuendichmakende offerhande / der
ghemeynten de sonden vergeuende/ so wel van leuendigen
als van dooden.

Antwoorde.

Ick antwoorde op dese derde Proposicie / als op de
eerste: en segge voort/datse in den sin die de woorden
schynen mede te brenghen / niet alleentlick dwalende
is: maer

Ismaer oock ver^{re}sticht de doot ende lyden Jesu Christi/ M. D. IV.
 dat mensche behoort te houden met goeden rechte (alsoo ickse
 achte) door een lasteringe teghen het alder dierbaerste bloet
 Jesu Christi.

De gantsche heylige Schriftuere en heeft niet een spillabe
 van dese Roomsche Misse/noch van haer leuendichmaken-
 de offerhande tot vergheuinghe der sonden voor leuendige
 ende doode. Men twyfelt oock van dat woort (Missa) wat
 dat beduyt: ende ofse noch heden sulcks is als men seyt dat-
 se gheweest is in voorleden tijden by den Ouderen: aenge-
 sien dat daer de leeringhe des gheloofs / noch der ghemoe-
 beteringhe niet wtgedeyt en wert. Daer na/van dese woor-
 den (leuentmakende offerhande der kercken) twyfelt men of
 sy dat nemen figuerlyck ende Sacramentelyc voor het Sa-
 crament der leuentmakender offerhanden / ghelyck wy
 sulcks niet loochenen te hebben in des Heeren Nuontmael:
 ofte/dat zyt eghentlyck en sonder eenighe figurenemen/
 ghelyck alffer sodanighe offerhande maer een gheweest is/
 eenmael opgheoffert/namelyck/in den cruce. Daer en ho-
 uen/in dese woorden (alsoo wel ende als) of sy die segghen
 in spotse wys/ghelyckmen van een onwetende Sot seggen
 soude: Het is een man/alsoo wel goet als wys. Ende van
 dat woort (vergheuende) twyfelt men/oft hier soo veel doet/
 als/ quyt scheldende/ende supuerende/oste/dattet soude wer-
 den vergeuen: dat is te segghen/ ofment neemt in significa-
 tione actiui vel passiu.

Wie weet
 wat Misse
 te seggē is.

Nu de valscheyt des sins die de woordē schynen mede te
 brengen/is/dat sy op het fundament der Transsubstancia-
 cie ghebour zyn/namelyc/dat het lichaem Christi leuendich
 met siele ende Godheyt vereenicht/bedeckt is onder de acci-
 denten ofte schynselen des broots ende wijns: dwelck valsch
 is/alsoo wy hier bouen gheseyt hebben. Ende timmerende
 op dat fundament/seggen sy dat het lichaem daer Gode op-
 geoffert wert door den Misdoender in zyn Missen/die hy
 alle daghe doet voor de supueringhe der sonden van leu-
 dighe ende dooden. Hoe wel dattet openbaer is by den bies
 torten Hebreer/datter niet meer dan een eenighe opofferin-
 ghe/ende alleen een eenighe leuentmakende offerhande der
 ghemeynten is opgeoffert in den altaer des cruces: welke
 gheweest is/ende noch is/ende wesen sal ewichlyck/tot ver-
 soeninge voor de sonden des gantsche werelts: Maer waer
 der selfder vergheuinge is (seyt de Apostel) daer en is geen

De Historien

M. D. Xv. opofferen' voor de sonde meer.

1. **Waer soek gheen Priester bequaem' is om door zijn offer**
Argumen- hande de sonden te vergheuen / daer en mach oock sulcken
een teghen offeringhe niet gheschien. Maer gheen Priester is daer toe
de Misse. bequaem dan Christus alleen. So en mach dat sulcken of-
 fer door de Misdoenders in haer dagelichsche Missen niet
 gheschien ofte gheoffert werden.

2. **Het officie van offerhande te doe' is een groote eere: maer**
 niemant neme hem selue de eere aen/dan die daer van Go-
 de toe geroepen is: ende niemant is daer toe geroepen/ dat
 Iesus Christus: Soo volcht dan daer wt/ dat niemant sul-
 ken offerhande doen en mach dan hy. Dat niemant gheroe-
 pen is van Christus/ wort bewesen in dien/ datter niet ghe-
 roert en wert in den woorde Godts/ dan van twee ordenin-
 ghen der Priesters/ namelijk/ na de ordinancie Arons/ en
 Melchisedechs. Nu en isser gheen Priester dan Christus al-
 leen/ die het ewighe Priesterdom heeft.

3. **Het ghene dat men doet sonder eenighe nootwendicheyt/**
 dat is te vergheefs. Maer het en is nu niet meer noodich te
 offeren voor vergiffnisse der sonden der leuendighen ende
 dooden/ na diense Christus eenmael volcomelick volbracht
 heeft: Soo volghet dan dattet te vergeefs inder Missen ge-
 schiet.

4. **Da dat de ewighe verlossinghe gheuonden is / soo en ist**
 niet meer van noode daghelicks offerhande te doen: Maer
 Christus comende een hooge Priester/ heeft ons verworue
 ende verdient de ewige verlossinge: so en ist dan niet meer
 noodich voor de leuende ende de doode dagelicks te offerē
 voor de supueringhe haerder sonden.

5. **Sonder bloetuergieten gheschietet geen vergiffnisse:**
 Maer in de Misse en is gheen bloetuergieten: Soo en isser
 oock gheen vergheuinge noch oock offerhande voor de son-
 den in de Misse.

6. **In de Misse en is het lijden Christi in der waerheit niet:**
 maer alleentlick (als het Nuontmael na de ordinancie des
 Heeren onderhouden wert) so werden daer door de verbor-
 ghenheiden beteeckent. Maer daer Christus niet en lijdet/
 daer is hy oock in der waerheyt niet opgheoffert (want de
 Apostel seyt/ Niet dat hy hem seluen dickwils offere: anders
 hadde hy menichmael moeten lijden van der werke gront-
 legginge af) En waer Christus niet geoffert en is daer en is
 gheen sacrificium propitiatorium / dat is/ een versoenoffer:

So en

So en is dan in de Misse geen. Want Christus is in de volheit des tijts eenmael verschenē door sijn eegē offer/de sonde te vernietighen. Ende ghelyck den mensche is ghestelt eenmael te steruen/ende daer na het gherichte: also is oock Christus eenmael opgeoffert/om wech te nemen veler sonden/eade sal andermael sonder sonde ghesten werden van den gheuen die ap hem wachten ter salicheyt.

Maer dat een offerhande geschiet die volcomē can maken den genen die daer toe gaen: daer moeten de menschen ophouden te offeren sacrificia expiatoria / propitiatoria; dat is /offerhande der reyninge en der versoeninge. Maer in het Nieuwe Testament is ouer langhe tijt een eenighe offerhande gheoffert / die ewighlyck mach volcomen maken/die daer toe gaen: So behoortmen dan in het Nieuwe Testament op te houde van te offeren sacrificia expiatoria. De plaetsen der hepligher Schifstueren comen opentlyck ouer een met desen sin ende meyninghe/daermen al argumenten wt maken mach/namelyck. In welken wy geheplicht sijn door de opofferinghe des lysfs Christi eenmael geschiet. Wederom / Dese oock/na dat hy eenen slachtoffer voor de sonden opgeoffert heeft / is stadichlyck gheseten ter rechter handt Gods/etce. Want met eender opofferinge heeft hy ewighlyck volcomen ghemaeckt die gheheplicht werden:door hemseluen de verlossinghe onser sonden ghedaen hebbende. Kenmerckt doch/dat bidde ick v/dat woort (hemseluen) dwelck wel inghesten/can sonder twyffel goet onderschept gheuen. De Apostel loochent volcomelyck dat de gene die het bloet des Testaments vertreden sal hebben/daer hy door gheheplicht is/dat hem gheen offer voor sijn sonden meer voorhanden is. Christus wil niet meer / dan eenmael gherrupricht sijn: ende en wil met synen doot gheenen spot ghedriuen hebben. Ende totten Coloffm. 1. staet/dat hy ons versoent heeft in den lysse sijnns vleeschs. Ende. 1. Joannis twee. So yemandt ghesondicht sal hebben/soo hebben wy een voorsprake by den Vader / Christusum Iesum/welcke is de versoeninghe onser sonden. Ick weet wel datmen dese Schifstueren verdrapt door twee Sophistische argumenten. De eene met een onderschepte maken tusschen een bloedighe offerhande / ende een offerhande sonder bloet: als of de offerhande die wy heden soaechs hebben / een ander dinck ware / dan een dancksegginghe/ende dan een gedachteuiffe ofte vercondingen/

M. D. IV.

versoentoffer is opgehanden.

Heb. 10.

De eerste Sophistie rie voor de Misse.

ofte

M. D. Vv.
De tweede
Sophtise-
rie.

ofte Sacramentelijck bewijs teercken der offerhanden met den bloede/die Christus eenmael gheoffert heeft. De ander Sophisterie is/dat sy verkeerren de spiecken der goeder en hepligher Gude Teeraers:ende drapense in eenen anderen sin/danse de Teeraers selue hebben verstaen. Men can lichtelijck oordeelen hoedanich haer meyninghe gheweest is/door het ghene dat Augustinus geschreuen heeft in eenen sendibrief tot Sonifacium:ende int 38. Cap. des negensten boecx contra Faustum Manicheum: ende in veel ander plaetsen. Desghelijcks in de geschriften Euseby/ Cypriani/ Chrysostomi/ Fulgentij/ Sertrandi en der anderen/welcker eenicheyt ende accoot dat sy hebben in den Heere/men lichtelijck mercken can/namelijc/dat na dat de verlossinghe eenmael ghedaen is gheweest in der waarheyt door Iesum Christum:dat sy heeft ende hebben sal haren looy/ende sal bestreckē tot des werelts eynde toe:dat de offerhande eenmael gedaen ewelijck gheduert sonder volzypnt te werden:dat het lijden Christi nu ende alijt so mach tich is/als doe hy leedt:dat de cracht des bloets Christi eenmael vergoten ter vergiffenisse der sonden/nu so mach tich is/als het was op den dach doe het wt syne dierbare zjde vloeyde:desghelijcks/dat onse gantsche offerhande diemen in de ghemeynte in den Nachtmale onderhoudt/bestaet in bidden/ louen/ende danckseggingsen ter ghedachtenissen der eenigher offerhanden eenmael gheoffer op den altaer des cruyces: Welcke men dickmael celebreren ende doen moet door den Sacramente des Aontmaels:dwelck maer eens alleen ende niet meer geoffert is tot eenen prijs onser verlossinghen.

Ziet nu eerbare heeren/mijn heere de Taantwoocht/ende ghy andere Commissarissen ende gedeputeerde / dat ick als nu hebbe connen antwoorden op dese drie Propositionen die my van u voortgheselt sijn/ de wyle ick van rade ende van behulp mynder boeckē beroof ben:waerom ick my beroepe op mijn eerste Protestatie/ende bidde ootmoedichlijck dat het my toegelaten werde my te behelpen. Ende om dat ghy dese voorleden daghen tegen my een ongerechtich oordeel ghegheuen hebt:soo appellere ick van het selfde tot het oordeel ende censure van eenen rechtuerdighen Querrichter/daer toe gheselt ende wettelijck verordineert by den geapprobeerden staet der ghemeynten van Enghelant:welcke nochtans my onbekent is/hoedanich datse nu in dusdanighe

nijsse beroerte ende veranderinghe wesen mach: Ende soo
 her in die toeghelaten wert in der aerden/het opdeel dat
 ick begheere: so sal ick mynen toelucht nemen ten oordele
 le des gherechtighen Rechters/des almachtigen Gods: den
 welken ick my gheheel ende alle myne saken onderworpe/
 versekert zijnde dat ick aldaer een voorsprake ende beschers
 mer hebbe mynen Salichmaker Iesum Christum: welcke/
 met den ewigen Vader/en den heyligē Geest/den heylighē
 maker van allen sy puits ende eere in der ewicheit. Amen.

Al dus heeft Nicolaus Sidle de Papisfen beantmoort/en
 de grotuvelen haerder afgodischer Missen ontdecht: Des
 ghelijcken heeft oock Hugo Tathmer een Droom Camp
 vechter in desen strydt geweest. Hy was Doctoor in de heyl
 lige Schrift in de hooge schole van Cantabrigia: en daer na
 Bisschop van Worcester. Hy was seer vperich tot vorderin
 ghe der warachtigher Religien/daer hy veel profijts in de
 de. In syn Bisschops officie heeft hy seer ghetrou geweest/
 hi te leeven en prediken het Euangelium Iesu Christi/wa
 kende ouer de schapen die hem van God beuolen waren:

Des Antichrists ondersaten vielen hem seer lastich/ ende
 wouden hem sulcks verbieden: so maecte hy hem zyn Bis
 dom quijt: maer hy en verliet darom den dienst des godlic
 ken woorts niet. Want hy arbeide altijt daer toe/dar hi het
 Conincklyck van Engeland in de eerste eenuoudicheyt des
 gheloofs mochte behouden: ende beschermen van de gro
 uvelen der booser leeringhen/die de valsche Propheten wes
 den om op brachten. Daerom zyn sy rasende gheworden: en
 ghelijck sy bloetgerich zyn/hebben dese twee vrome manne
 gheuangen/ende wreedelijck gbehandelt: ende dien sy met
 der Schrift niet en connen ouerwinnen/ hebben sy met ge
 welt willen verdrucken.

Na langhe gheuanchnisse/ende groote aenuechtinge/ so
 heeftmen haer beyde de sentencie des doots ghegheuen. De
 goede vader Tathmer dede veel schoone vermaninghen
 eer hy ter doot gebracht wert/ ende bysonder tot den genen
 die hem voorcyden af te doen wijcken/ende de waerheyt te
 verloochenen. In deser reghenwoordicheyt heeft hy (na dat
 hy gebeden hadde tot God) als reghen hem seluen beginnen
 te spreken/ seggende: warachtichlyck Tathmer ghy moet
 bedenckē wat dese Persoonen v seggen/ende wederroepē:
 ende ghy sal v leuen behouden. Na (sent hy) maer wie zyt
 ghy die my sulcks radet: ghy en dorst uwen naem niet noe
 mens

Hugo Ta
 thmer.

M. D. Ix. men:maer ick sal hem noemen. Ghy zyt de Raetsman die van Christo de Sathan ghenoeit wert/als ghy hem raden wout den doot te s'houwen. Maer vertoeft ende licht v een weynich/dan sal ick wederroepen. En ghy wort heden vermaent datter niet meer dan een eenighe middel is om te comen tot het ewige Coninckryck/dat is/ door het Euangellium Jesu Christi onses Saltchmakers.

De wederroepinghe van Iacqmer.

Als hy haer nu veel vermaet hadde van de ordele Gode ouer het Coninckryck van Engelant:began hy te seggen/ ick hebbe v beloest te wederroepen/ende daerom hebt ghy my ghehoor beloest. Maer hebt een luttel gheduldicheyt ende ghy sult hooren waer af dat ick wederroepen sal. Also creech hy gehoor om in syne redenen voort te gaen. Ter eynde seyde hy/Het is tijt dat ick mijn belofte quyte van te wederroepen. Nu hoorit dan. Het ghedenckt my/dat ick tot anderen tijden in myne predikinghe gheseyt hebbe/dat de

Des Antichrists ghevelt in Engelant.

Antichrist niet meer in dit Coninckryck gheweelt hadde/na dattet soo wel door Sodts woort gheregeert wert: Maer de Heere heestruel bewesen / dat wy dickwils sonder hem rekenen/ons op vleeschelijcke ende sterflijcke armen verlatende/ende op die schoone gereetschappen die wy voor oogen sien: Dit ist dat ick nu wederroep. Hoorit/ daer is noch meer: Wy ghedenckt oock dat ick gheseyt hebbe: dat ick op Smitsele steruen soude: ende nu sie ick/ dat ick gheloghen hebberwant ick tot Oxfort steruen sal. Daerom neime ick v alle tot ghetuyghen/dat ick dat wederroep / tot een eerlijcke verbeteringhe.

Van te steruen.

Dese woorden qualijc geeyndicht hebben de/door het ge roep zijnder tegēpartie die daer verbaest ware van schaemte ende quaetheyt/datse so langhe te verghhefs ende noch bespot zijnde/ghhebept ende vertoeft hadden: hebbense ren laestten dese twee vrome Martelaren eer doot ghebracht welcke niet op en hielden te vermanen/leeren ende onderwijfen tot den eynde haers leuens toecende: yn den Heere opghoeffert door den upers.

Thomas Cranmerus opper Bisschop van Cantuarria/Primaet van Englant.

Thomas Cranmer/ Doctor in de heylighe Schrift in de hooge schole van Cantuarria/opper Bisschop van Cantuarria of Cantelberch/Primaet des gancken Coninckrycks van Englant/een lieflyck en sachte sinnich

stanch man van natueren / met veel schoon der dierghden ende goeder leerinzen begaest. Dese was den Euangelis des Heren Iesu Christi seer gunstich: ende sorghe dragens de ouer zijn kuddeken / dat hem de Heere vertrouwt hadde met aller vlticheyt. Niet ghelitch heden/daerths doen de gemiterde Siffchoppē der Papisē die niet anders dan stomme honden en ijn/ende soecken seer neer/telyc met de wolle der schapen berleet te zijn/ende te doode dat ver is: maer hy was predikēde ende leerende het woort des Heeren/essijn schapen regeerende/ende tegē alle Moluen ende huerlinghen beschermende / hem seluen stellende als een muer voor den hupse des Heeren. Hy heeft hem seer wisselich ge draghen in den Gaet/voortbrenghende veel noorsakeliche dinge om het Euangelium te verbyden: ende alle gods lasteringhe wt te roepen. Daer toe heeft hy oock sommige boecken ghemaccht ende wighgeheuen. Hy leedt veel aensfoots van de valsche Propheten / door welke oock zijn leuen dickwils in groote perijckelen quam.

Ten laetsten is hy oock als een volstandich gheturpe des Waerheys gheuanghen/ende na lange geuanchnisse door het Tyrannisch beuel der Coninginnen Marie / verwefen gheworden om leuendich verbrant te werden. Maer hoe wel de sentencie ghegeuen was/so hoefden langhe wige siel het vonnis te volbrēngchen/ op datmen hem soude afbrēngchen van zijn volstandicheyt. Zoo hebbense alle haer maetlycken te wercke ghelept. Na veel aensfoots en mensich wuldighe aennechttinghe soo hebben hem de Papisen een kleyn briefken gepresenteert/dat hy dat alleen onderteecken sonde willen/ende hy soude zijn leuen behouden. So is hy ten laetsten soo verre gheromen door groote cleynmoes bicheyt en swachheit/ende hope zijns leuens/dat hy dat onderteeckent heeft. Doe hē nu de Papisen so veere gebaech hadden/pochten sy seer hooghelyck daer mede/ende lieten dat druckē met de onderteeckeninge des opper Siffchops/ op dat haer victorie hy eenen peghelycken bekent mocht werden.

Her gheschiede in den Jare datmen schreef M. D. Vol. den xxi. in Dierde/na dat hy lange gheuanghen hadde gemaect in de stadt van Oxfort/so wert hy wt de gheuanchnisse (Soe cardē gheheeten) in den Tempel der maget Maer ghelept/om aldaer een Doctoor in Theologie (Cole gheheet) te hoorjn prediken. Dese Doctoor was een die voor
de Co

A. D. 10. de Coninghtinne **M**iffie dede. Na dat hy nu zyn predikunghe volpynlich hadde so heeft Thomas Craumer met luyder stemmen totten volcke beginnen te spreken/aldus:

Vermanin
ghe totten
volcke.

Christen menschen/aldertiefste broeders ende susters in den Heere Jesu. Ick bidde u ootmoedichlick wt gantsch mynder herre/dat ghy Gode nu voor my biddet/dat hy my mijn boosheden ende so afgrijselicken misfallen vergeue. Het ghetal mynder sonden is groot ende onpyndelick/ende men soude se met menschelicke woorden niet connen wt drucken. Nochtans isser een drick dat mijn herre ende geest grootelicks benaent/van welcken ick namaels breeder sprieken sal/so her den Heere beliest. Hoe wel segghe ick/mijn sonden onmerckelick ende vreeselike zyn/biddet nochtans den Heere/dat hyse my door zyn goetheyt ende ghenade vergeue. Na dat hyse aldus vermaent hadde/dede hy zyn ghebet tot God in deser wise.

En vperich
ghebet.

O hemelsche Wader/O sone Gods verlosser des menschelicken geslachts/O heylighe Gheest/een eenich Gode in drieuuldicheyt zyt mijns genadich/my arme/ellendich ende verlore Sondaer. Ick hebbe Hemel ende aerde verthoort/ende veel swaerlijcker danmen soude connen segghen. Waer sal ick my keeren? en tot wien sal ick vlien? totten Hemel? Maer eplaes/ick schame my de handen ende de ooghen op te heffen/ende in der aerden en vinde ick gheen troost/wat sal ick dan doen? Sal ick den moet verloten gheuen? Wat sy verre. O goedertieren ende barmhertigen God/die niemmermeer/die niemmermeer verwoyt die u hulpe begheeren/tot uwe goetheyt is alle mijn toeluche/ende begheere met alder ootmoedicheyt om uwe groote barmherticheyt. O mijn God/ende Heere/mijn sone den zyn kelick/ende mijn ouertredinghe grouw dinnmaer. **M**y mijns ghenadich na uwe groote goedertierenheyt. Wat hooghe mysterium dat God mensche gheworden is/dat en is niet volbracht geworden om eenighe clepne gebreken wt te doen ofte om eenich cleyn ghetal der sonden ende ouertredingen te versoenen. O hemelsche Wader/ghy hebt uwe gheliefden sone niet in den doot ouergeleuert op dat hy alle eenige clepne sonden door zyn bloet soude reynighen maer op dat hy alle de misdaden aller mensche in gheheel en ouer al/soude supueren/hoe swaer sy ooc ware. Na ikerlick de ellendige Sondaer sal de verdiensten des doots Christus ghenoelen/so hy hem bekeere en met goeder herten uwe barmher-

barmherticheyt ende ghenade begeere. Daerom O Heere/ wetende dat mijn gebreken onepndelyck groot sijn: en voelende wel te rechte mijn groote caciulicheyt/keere ick my tot u met dieper ootmoedicheyt: Vergeeft my/vader der barmherticheyt/ wiens goetheyt ewelijck duert/ ende lichtelijck de gronwelycks leelicheyt mijnder sonden ran quyt schelden: Hebt medeliden na uwe groote goedtheyt. Ick en comie voer u niet met eenige weerdicheyt mijnder werck/ om vergiffenisse mijnder sonden te verrhghen: maer bidde alleen ootmoedichelijck / thoont uwe goedertierenheyt ouer my/om uwes heyligen naems wille/oy dat ick door den seluen middel mach salich geacht werden / en dat door Jesum Christum uwen welgeliefden sone. Onsen Vader die daer sijn inde hemelen/ gheheyllicht werde etc.

Da dien stont hy op/ende sprac wederom totten volcke/ seggende: Alle de gene die totter doot verwesen sijn/ hebbe voor een ghewoonte/als sy haer eynde sien ghenaken/ haer begeerte door een goede vermaninge totten volcke te openbaren/welcke eenighe nutticheyt tot haerder ghedachtenisse na haer doot voorbringhen mochte. Daerom bidde ick den Heere dat hy my die ghenade doe/dat ick yet te mynen afscheyden spreken mach / dat tot vorderinghe sijnder glorien dient:ende daer oock u lieden alle eenighe nutticheyde soude mogen af comen. Het doet my warachtelick wee/dat ick so grooten menichte van volcke sie/ die so seer in de sotte liefde des werelts verwerer sijn/ende so sochfuldich om ydele dinghen/ so datse God verachten/en en arbeiden niet om godsalichlic te leuen. Diet/ick wil u vermanen dat ghy u begeerte niet soo seer en stelt op dese werelt/die doch verganckelijck is:maer sielt alle uwen lust op Godt / ende dat hemelsche leuen. Leert doch/ ende drucket in uwer herte de leeringe Joannis/dat de liefde deser werelt een vpaantschap teghen God is.

Doort wil ick u vermaent hebben / dat ghy naest Godt/ gewillichlijck den Coninck ende Coninginne ghehoorsaem sijn/sonder murmureren ofte eenigghen achterelap. Niet alleen door vrees ofte ontsicht: maer bysonder om de eere Gods/wiens Dienaers sy sijn: diese oock ghestelt heeft om ouer u heerschappie te hebben. Daerom so yemant hen wederstaet/die wederstaet God ende sijn beuel.

So vermane ick u doch dat ghy malscanderē lief hebt:wāt Liefde des hot is een schitckelijck dinck om sien/ dat de Christenē door naesten.

De Historien

M. D. IV haet ende nijt twiſſich ende tweedrachtich; **Hi** / ende dat de
broederlycke liefde wt het midden van hen ghebannen zyn:
de / sy malcanderen verdrucken door rafende opantſchay/
als of sy doodelycke vanden waren. Daerom begheer ick
dit van u / dat ghy v beneerſtigheet peghelycken goet te doe/
Totten tyt so verre als u moghelick is. Ick ſegghe den rijken / en bid-
ken. de haer nootmoedichlick dat sy willen aenmercken de twee
ghetuygheniſſen der hepligher ſchriftueren. De eene / wt
den monde onſes Heeren Jefu Chriſti voortghecomen / die
Mat. 19. daer ſeyt: Den Rijcken iſt ſwaerlick int rijke der hemelen
te gaen: dewelck is een verſchriklick vonnis is / van hem /
1. Joan. 3. die de waerheyt ſelue is. De andere is van S. Jan ſeggen-
de: Wanneer penant deſer werelt leeftocht heeft / ende ſiet
ſynen broeder noode hebben / ende ſluyt zyn herte voor hem
toe / hoe blijft die liefde Gods in hem : De Rijcke bemerkte
deſe ſententien doch wel.

Wā zyt ep- Nu na dat ick ghekomen ben ten eynde mynder daghen:
gen leuen. ſo hangt mijn gantſch leue / ſo wel het voorgaende / als oock
het toecomende / daer aen / of ick met mynen Heere Jefu in
grooter vreechden leue : of dat ick met de boose gheeffen
ewichlyck gepynicht werde. Nu ſie ick / of dat de Hemelen
open zyn / om my te ontfanghen : of de Helle om my te ver-
ſlinden. Daerom ſo ſal ick u mijn gelooue verklaren ſonder
Belydenſ- eenighe dobbelheyt ofte gheuepnyſheyt : want het en is nu
ſe des ghe- gheen tyt om vepnyſen.
loofs.

Ick ghelooue in God den Vader Almachtich / Schepper
des hemels etc. Ick belyde het Catholiſche gelooue / ende al
datter gheordineert is / door onſen Heere Jefum Chriſtum
den Sone Gods / ende door zyn heplighe Apoftelen en Pro-
pheten / alſo wel inden Ouden als inden nieuwen Teſta-
mente. Nu keere ick my tot het ghene dat ick van beghinne
gheseyt hebbe / dat mynen gheest groetelyc ontruſt ende
Tegen zyn wee doet. Daer en is gheen dinck dat my ſo pynlyck quelt
wederroep in mynder coſcientie / als een geſchriſte van mynder hant /
dewelck teghen de waerheyt is. Het geſchriſte (ſegghe ick)
dat onlanc int licht ghebracht is. Nu verdoeme ick het ſel-
de ende verwerpet. Het is wel waer / ick hebt met mynder
hant gheſchreuen : maer mijn herte weder ſpraek. Ick hebt
ghedaen door vreeſe des doots / ende om mijn leuen te be-
houden / iſt anders datmen dat mach heetē het leuen behou-
den. Ick ſpreke vā dat briefken daer ick minen naem onder
geſchreuen hebbe / na dat ick vanden dienſt der kercken be-
roost

rooft ben gheweest. Ende om dat myn hant misdoen heeft/ schryuende tegen de waerheyt ende het getuygenisse myn-
der conscientien: so sal sy sekerlyck de eerste zyn/ die de pff-
ne gheuoelen sal. Want so haest als ick totten vyere comen
sal/ sal myn hant eerst ghebiant werden. Ende aengaende
vanden Paus/ ick verwerpe hem/ als den Antichrist/ een
vyant vanden Hone Gods: Ick verwerpe hem met alle sp-
ne boose ende valsche leeringhen. Van de verborghentheyt
des Nachmaels/ soo beuestighe ick het ghene dat ick ghe-
schreuen hebbe inden boeck teghen den Giffchop van Win-
rester. Ende myn leeringhe in dat selfde / is oprecht en heyl-
lich/ datse niet en vreesst haer te presenteren voor den oor-
deele Gods: daer de leeringhe der Papisten van schaemte
haer ooghen niet en soude deren opslacn.

M. D. IV

Den Paus.

Van het
nachtmael.

Als de Gaetsheeren vander Coninginnen/ ende andere
die daer tegenwoordich waren/ dusdanighe woorden
hoorden met sulckē brandenden puer wyspreken: wa-
ren sy seer verwondert. Doctoor Cole/ die desen vrom-
men Martelaer seer hooghe gepriesen hadde/ began te roe-
pen met luyder stemmen na hem/ ende de Heeren de Com-
missarisen te verwecken om hem ter doot te brenghen. Het
is al ghedaen (seyt hy) want hy is wederom in zyn dwalun-
ghe gheuallen.

Als nu de opperbisschop gebracht was op de plaetse daer
hy stertien sonde: so wert hy vast gemaect aen eenen staeck.
Doemen het vyer rontomme hem aengeslekē hadde / firee-
te hy zyn rechre hant wt inde vlamme/ segghende: Ghysule
eerst de vlamme gheuoelen. Ende den naem des Heeren
aeroepende/ ontstiep salichlyck inden Heere.

Bartholomeus Greue een Edelman
in Enghelant.

Bartholomeus Greue/ geboren van Tonden/ een ghe-
coren sone van zyn oudtgrootvader Doctoor Bar-
thelet: in zyn ioncheyt oeffende hy hem in de Latyn-
sche ende Griecsche tale inde hooghe schole van Ox-
ford. Daer na begaf hy hem seluen tot de Rechten in de sie-
de van Tonden. In welke hy soo toenam/ dat hyse alle te
houen ghinck/ die van synen tÿden waren/ ende was een
voorbeelt aller Studenten. Synen wandel ende manieren
waren soete ende vriendelyck/ ende om zynder redelycheyt
wille/

M. D. IV wille/begheerde een peggelyck zyn videntfchappe. Hy was eloeck en hooge van verftande. De kenniffe des waerhepts ereech hy te Orford/als Doctoer Petrus Martye de heylighe Schrifftuere albaer verclaerde ende wilepde.

Veruolgh. Na het ouerlijden des heyligen Coninck Edwards des fessen/als Maria het Conincklyck vercreghen hadde / ende fo grooten veruolginge verwerete: fo zijnder vele door groote behauehtydt vluchtich gheweest om der Euangelifcher

Madamet waerhept wille. Soo dede de Coninginne een mandament wt roepen/datmen niemant byftant doen soude/ oft eenige bifeuen fchryuen den gheuen die vooruluchtich waren wt den Conincklycke om der fecten wille/ diemen de Lutherfannen noemt. In dese veruolginghe was daer een Gode gheuonden veel bifeuen draghende/ onder welcken Greue oock een aen eenen fynen gheuouwen vident ghefchreuen hadde. Dese bifeuen inden Raet ghebracht zijnde/werdt Greue ghedachuaert in zyn eygheu perfoon te verfchynen. Ghecomen zijnde/bekende hy sonder eenighe fwarichept te maken / dattet fynen brief was. De Cancellier feyde hem in de volle vergaderinghe des Raedts / dat hy ghedoot soude worden om dat hy den brief aen eenen Better ghefchreuen had. Greue antwoorde hem met een vrolich gelaet/ seggende: Och of het also ware: En dat den Raedt dat sy haer eere aenfiende/tege haer beloften niet en deden:maer haer wouwen haeftelijck volbrachten. Sulcken biandende begheerte had desen heylige man om voor de belydeniffe des godlijcken naets te fteruen. De heeren fiende zyn volftandichept/en dat hy met fukke vperchept fprack/warē seer verwondert/en en wiffen niet wat sy hem fouden antwoorden. Maer sy deden hem geuangen leggen. Als hy nu gheuangen was/fo leet hy grooten aenftoot van zyn ouders en vriendē/ Ja van den Papiften felvs/die hem met heylighe bidden en met tranen vermaenden(want hy was seer bemint)dat hy zyn eere ende leuen woude bewaren/ende wedetroepen. Ten laetste na veel bidden ende smecken hebben sy fo veel vereregen van hem / dat hy fommsge Artickelen onderteekende ghefchreuen in een pampier/ welck hem zyn vrienden voorhiel den/om zyn leuen te behouden. Maer terfoudt hem feluen bedenkende/ greep hy het pampier wt haren handen/ende

**Wymoe-
dicheyt vā
Greue.**

Hy fchuert fchuertder in fukken. Om deser oorfaken wille wert hy des zyn weder: anderen daechs veruiefen/oy Smituels leuendich verbiant te wordē. So wert hy van de eene geuākeniffe inde andere ghe-

ghebrachte / te weten / van den grooten thorven wert hy in
 Rtingat gelept / dwelck de gewanckenisse der moordenaren
 is. In desen karker schreef hy des nachts eer hy ghedooct
 wert / eenen brief aen zyn vrienden / welke seer troostelijck
 en vol sententien was / op dese ende dierghelijcke woorden.
 Geter is den dach des doots (sept Salomon) dan den dach
 der gheboorten etc. ende noch veel sulcke spruecken meer.

Des anderen daechs dwelck was den xvi. Januarij in
 in den Jare M. D. Ivi. Als zyn vonnis ghegheuen was /
 wert hy gelept in een plaetse seer na by de gheuanckenisse /
 om aldaer gedoot te worden. Het is grootelijck te verwons
 deren van de groote vromicheyt ende volstandicheyt in so
 danigheijer sonchept: ende van sulcken hooghen ende goeden
 moet die hy hadde om de pynne des upers leuendich te ver
 dragen. So is hy prijfende ende louende God ten wtersten
 toe / salichelijck van dese werelt ghescheyden. Mer hem wer
 den doock noch eenighe ander ghedoot.

Joanna Suffolke de huysvrouwe van Gullford
 Dudley / cleyn nichte van Henricus de
 achtste / Coninck van En
 ghelandt.

Der de duechdelijcke Princeffen ende cloeckdabij
 ghe vrouwen der ghener die de Heere tot de ken
 nisse syner waerheyt gheroepen heeft / is Joanna
 Suffolk gheweest / cleyn nichte des Coninck Hen
 ricks van zijns suifers wegghen. Welcke niet alleen won
 derlijck wel begaest ende verciert was met veel duechden
 maer heeft bysonder een wonderlijcke en manlijcke stand
 vasticheyt bewesen / door Gods ghenade / in te onderhouden
 ende voor te staen de warachtighe leeringhe des Euangeli
 ums in het Coninckrijcke van Enghelant dat nu gantsch
 afgekeert was / ende daer teghen op stont.

Ende hoe wel dat de vanden des waerhepts dese heers
 lijcke gauen des Heeren in dese vrouwe hebben willen ver
 donckeren / om datmen de oorsake haerder doot roeschijf
 ven soude / dat sy na de Crone ghesaen hadde teghen het
 recht der wettelijcker besittinghe : soo en hebben se dat niet Joanna Co
 ninnen doen. Want haer vrome belijdenisse is aen de dach ningtonne
 gherommen. Het is wel waer dat sy wt gheroepen is Conin
 kinnne van Englantmar dat was al bedruuen door Van depen.

A. D. 1170 Hertoghe van Northumberland/ welck een opwoertich mettsche was/ om de Croone tot synen huyse en huysegesinne te trecke. Want hy hadde dese vrommoemde Joanna met houwelijck verbonde aen Guilford Dudley synē sone. Terstont dan als de goede Coninck Edward doot was/ dede hy weroepen dese Joanna Coninginne vā Englant by de laetste ordinantie des Coninck Eduwaerds / welke om seker oorsaken syn susters Mariam en Elizabeth onderst hadde / en de erffenisse des Coninckes dese Joanna ouergegeuen.

Geuangen

Als nu Maria Coninginne verlaert was ouer Englant/ so dede sy Joanna geuangen setten. In de gheuackenisse is sy seer aenghenochten geweest om de Euangelische leerlinge te verlaten/ en de Papistische aen te hangen: maer sy bleef so vroom ende volstaandich dat haer vpanden verbaest waren. De wijle sy gheuangen was/ schreef sy eenen brief aen eenē die wt vreesen ende eergiericheyt des werelts vander waerheyt af gheweken was.

¶ Binnen dese tijden dat se indē thoren van Tonden lach/ quamender vele haer besoecken om teghen haer te disputeren/ ende haer te verleyden van de warachtige bekentenisse des waerhepts: en onder andere quam Doctor Fecknan/ ende handelde met haer van de siucken des Christelijcken religions/ ghelijck als Joanna dat self int gheschryfte nagelaten heeft/ ghelijck hier volcht.

Disputatie Fecknan. Wat eyschemen van een Christen?

Joanna. Het ghelooue in God den Vader/ God den Zonne/ God den heylighen Gheest / die persoonen ende maer een God.

Fecknan. Eyschemen van een Christen anders niet/ dan te ghelouen in God?

Ghelooue.

Joanna. Iac wel: Het behoort ons toe in hem te ghelouen/ hem te beminnen wt gantsch onser herten/ wt gantsch onser ghedachten/ wt alle ons vermoghen/ ende onsen naesten ghelijck ons seluen.

Fecknan. Hoo volchtet dan / datter ghelooue ons niet en rechtueerdicht.

Joanna. Het doet waerlijk/ het cenige gelooue (als Paulus betuycht) rechtueerdicht ons.

1. Cor. 13.

Fecknan. Waerom seyt Paulus dan/ al hadde ick alle ghelooue/ ende hadde gheen liefde/ so ware ick niets.

Joanna. Het is waer: want hoe can ick hem lief hebben/ in welchen ick niet en betrouwe? ende hoe can ick op hem betrouwen

betroouwen/dien ick niet lief en hebbe? **S**helooue ende lief: **M. D. W**
 de zyn tsamen gheuoecht: ende de liefde is onder den ghe-
 looue begrepen.

Fecknan. Hoe moeten wy onsen naesten lief hebben.

Joanna. Onsen naesten beminnen/ dat is/ den hongher- **Liefde.**
 gen eten te geuen/ den naectente bekleeden/ den dorstige te
 lauen/ ende anderen doen somen wilde datmen ons dede.

Fecknan. So is primers noodich ter salicheyt goede were-
 ken te doen: ende ten is niet ghenaechsaem te ghelouen.

Joanna. Dat en volcht niet: wāt het is seker dat wy door
 den gelooue behouden zyn: maer het is noodich dat de **C**hri-
 stonen om haer Heere ende meester **C**hristum na te volge/
 goede werken doen. Maer daerom en machmen niet seg-
 gen datse ter falscheyt dienen: want als wijt al gedaen heb-
 ben wat ons gheboden is/ soo zyn wy noch onnutte dienst-
 knechten. Daerom behout ons het eenighs ghelouue in den
 bloede **J**esu **C**hristi.

Fecknan. Hoe veel Sacramenten zinder?

Joanna. Twee/ Het eene is het Sacramēt des **D**oopsels/ **S**acramen-
 ende het ander is het Sacrament des **A**uontmaels. **ten.**

Fecknan. Een/ daer isser seuen.

Joanna. In welke Schifstere vint ghyse?

Fecknan. Wy sulken hier na daer af spreken / maer segt
 my wat beteekenen uwe twee Sacramenten?

Joanna. Door het Sacrament des **D**oopsels ben ick met **D**oopsel.

water gewasschen/ ende weder geboren door den **S**heest: en
 die wasschinge is my een teeken dat ick een kind **G**ods ben.
Het Sacrament des **H**eerens **A**chtmaels is my ghegeuen **A**chtmael.
 voor een seker getuygenisse ende segghel dat ick deelachtich
 ben des ewigen **C**onincghe door den bloede **C**hristi voor
 my aen den cruyce vergoten.

Fecknan. Wat ontfangt ghy inden broode? Ontfangt ghy
 niet het liff ende bloet **J**esu **C**hristi?

Joanna. Neen ick: voorwaer ick en ghelooft also niet/ ge-
 lyck ghy ende andere dat meynt. Want in den **A**chtmael
 en ontfanghe ick noch vleesch noch bloet lichamelijck: maer
 broot ende wijn. Welck broot ghebroken/ ende de wijn ghe-
 broncken zinde/ ghelijck als de **H**eerre geordineert heeft: so
 zyn wy deelachtich des lichaems ende bloets **C**hristi/ welck
 ghebroken ende wt ghestort is gheweest voor ons. Met
 den broode ende wijne/ ontfange ick de weldaden/ die geto-
 men zyn door het brekē zyns lichaems ende wtstorten zyns
 bloets

M. D. W bloets inden cruyce voor myns sonden.
 Pecknan. Hoe? seyt Christus niet dese woorden? Remet/
 etet dat is mijn lichaem? etc. Segheeren wy claerder woors/
 den? Seyt hy niet dattet zyn lichaem is?

Manieren Joanna. Ick bekenne niet v/ dat hy dat seyt: en doech seyt
 van spreek hy/ Ick ben een wijngaert: Ick ben een doer/maer noch als
 in den Sa en is hy noch wijngaert noch doer. Waert also/ dat ick het
 craments. wesentlick lichaem ate / ende het narnerlick bloet Christi
 droncke: so beroofde ick my van mynder verlossinge: of het
 ware noodich/ dat Christus hondert lguē hadde. Want ont-
 fangt ghy het lichaem Christi/ gelijk alst dooch de Apostelen
 ontfangen souden hebben: so volchtet/ dat het lichaem dat
 sy ghegeten hebben/ niet gebroken is geweest aen den cruy-
 ce. Of/ ist aen den cruyce ghebroken geweest/ so en hebben
 de Apostelen niet opghegheten.

Miracule. Pecknan. Is het niet so mogelick dat Christus door zyn
 mogentheyt can doen / dat zyn lichaem ghegeten ende oock
 gebroken werde: gelijk alst mogelick is/ dat hy geboren is
 gheweest van eender vrouwen sonder mannelick saet? En
 niet zyn lichaem op het water ghewandelt heeft? ende meer
 ander wonder teeckenen/ die hy gedaen heeft door zyn mo-
 ghentheyt?

Joanna. Jaet waerlick/ soo het Godt ghewilt hadde een
 wonder teecken onder den eten te doen/ doe hy zyn Macht/
 mael instelde. Maer ick segghe dat zyn meynninghe in diet
 wren niet en was eenich wonderwerck te doe: maer alleen-
 lych te leeren en te bewysen dat hy ons warachtich voedsel
 ende ewige spijse was. Nu bidde ick v/ gheest my antwoor-
 de op dese vrage: Waer was Christus/ doe hy sprack/ Re-
 met/ etet/ dat is mijn lijf? Was hy niet aen de Tafel? Hy
 was in die vre noch leuende / ende en leet niet voor op den
 nauolghenden dach. Wat nam hy/ anders dan broot? Wat
 brack hy/ anders dan bisot? ende wat gaf hy / anders dan
 broot? Jaet ons wel bemerken. Het ghene dat hy nam/
 brack hy: ende het gene dat hy brack/ gaf hy: ende het ghene
 dat hy gaf/ wert op gegeten. Ende hier en tusschen sate hy
 self met zyn Discipulen aen de tafel.

De kercke. Pecknan. Ghy bouwet uwe gelooue op sulcken volck/ die
 daer segghen / Ja / ende neen / die een dinck segghen of te
 loochenen: ende niet op der kercken/ welke ghy behoort te
 ghelooouen.

Joanna. So en doe ick niet: maer ick sichte mijn gelooue
 op Godts

Hy Gods woort/ende niet op der kercken. Want so de kercke/de warachtighe kercke is / soo moet haer ghelooue door Gods woort beuesticht zyn:ende niet het woort Gods door de kercke/noch oock mijn ghelooue. Ghelooft de ick der kercken om haerder outheydt wille: hoe soude ick dese kercke conuen gheloouen/die my ontfiekt ende wepghert een deel des Heeren Nachmaels? Ende die niet lyden en wil dat een mensche het selfde ontfanghe in tweeen ghesaltenissen/ hetwelcke (soo de Papen segghen) haer alleen toebehoort. Zoo willense ons beroouen van het een deel onser salicheydt. Ick segghe dattet een boose kercke is / ende niet de Grupdt Christi: maer des Dupuels ende Antichrists / want sy het Nachmael des Heeren veradert niet toe doen ende afdoen. Ick segghe dat Godt daer toe doen sal/ende vermenichuuldighen haer plaghen/die hy ouer sodanighen kercke gheordincert heeft: ende dat hy se afdoen sal van den deele des boecks des leuens. Sulcks en hebt ghy van Paulo niet gheleert/die den Corinthen het Nachmael ouergaf/so hyt van den Heere ontfanghen ende gheleert hadde/namelyck/ in twee ghesaltenissen. Soude ick sulcken kercke gheloouen? Dat sy verre.

Seyde ghesaltenissen

1. Cor. 11.

Fecknan. Dat was ghedaen ter goeder meyninghe/om een ketterie te schonwen/die daer began op te ryssen.

Joanna. Waerom sal de kercke veranderen den wille Gods/ende zyn ordincancien ter goeder meyninghe? Hoe beselde Godt den Coninck Saul mer zyn goede meyninghe? Noch woude Fecknan ten laetsten my raden aen zynder kercken te gheloouen:maer hy en conde dat niet doen. Daer zyn veel ander redenen onder ons gheweest:maer dit zyn de bysonderlyckste. Alsoo is. Joanna Endley.

De Heere eyscht ghehoorsaemheyt.

Als Fecknan sach dat hy niet winnen en conde/nam hy oorlof aen haer / segghende dattet hem grootelycks leet was van harent weghe. Want (seyde hy) ick ben versichert dat wy maledander nimmermeer vinden en sullen. Joanne antwoorde: Het is warachtich also/het en is dat ghy ghemoetbeteringhe doet / ende u tot Gode bekeert. Want ghy zijt in een quade dwalinghe. Ick bidde God/dat hy u door zyn barmherticheyt gheue synen heylighen Geest: op dat gelick als hy u de gaue der tonghen ghegeuen heeft: dat hy oock u herte verlichte om zyn waerheyt te bekennen. Ende alsoo scheidde hy van daer.

M. D. LV.

Als nu dese viome vrouwe de waerheyt s'antua selgick
voorgestaen hadde: so is sy ten laetsten verwesen om opent-
lick verbrant te worden. So bracht men se voort op een scha-
not/daer sy seer vromedichlick tot den volcke ghesproken
heeft/ende een mannelijcke vromicheyt des herten ter doot
toe bewesen. So sprack sy aldus totten volcke.

Germania
ghe totten
volcke.

Christen volck/ Ick ben onder de Wet/ende ben doot de
Wet verwesen om nu den doot te lyden. Niet dat ick de
Watestept der Coninghstanen verthoort hebbe/want daer
van wassche ick mijn handen/ende ben onschuldich: alleent
dat ick toeliet het ghene daermen my toe bedwanch teghen
mynen wille. Niet te min ick weet wel dat ick Godt ver-
thoort hebbe / om dat ick te veel de lusten mijns vleeschs
volghende/niet gheleest en hebbe na de kennisse des waers-
heys/die hy my ghegheuen heeft. Daer om heeft Godt my
ghesonden dese castijdinghe in dusdanighe maniere des
doots. Ende ick ben se weerdich/want ick heb se wel verdiēt.
Maer ick dancke hem met ganesch mynder herten / dat hy
my tijt van berou ghegheuen heeft in dese werelt/om mijn
sonden te bekennen.

Daerom so bidde ick u/ O goede Christenen/ ootmoede-
lick/dat ghy den Heere voor my bidde wilt/bewyle dat ick
noch leue/dat Godt my vergeue door zyn groote barmher-
ticheyt mijn groote sonden. Ick bidde u oock/ dat ghy alle
mijn ghetuyghen willet zyn/dat ick hier mijn daghen eynde
als een Christen vrouwe/betrouwende ende seker zynde vā
mijnder salicheyt/door de bloede Jesu Christi/en niet door
eenigen anderen middel. Wederom bidde ick u al te samen/
bidde met my/ende voor my.

Doen hadt sy metten eenen vijftichsten Psalm: Weest
mijns genadich/ O God/na uwe groote barmherticheyt/etc.
Ende als sy dien gheeyndicht hadde/sepde sy: O Heere be-
houdt mijn siele/In uwen handen beuele ick my.

So buychde sy haer neder/ende leyde haer hooft op den
block: dwelck terfont afgheslaghen werd. Alsoo siet dese
viome vrouwe in den Heere.

Claudius van Canesiere.

Claude van Canesiere/gheboren van Parjs/woonou-
de inde Brede van Angles/een Speelman op instru-
menten:na dat hy de grouwelycke misbruycken des
Pausdoms bekende/woude hy tot Senquen trecken/
om

om na t'woort des Heeren te moghen leuen. Hy reysde door de Stede van Lyons/ daer hy gheuangen wert in wape/ inden Jare M. D. Iul. maer ghuuyf ende kinderen respden voort tot Geneue. Dewyle hy gheuangen laech/ hadde hy veel aensoots/ soo van synen vleesche/ soo van de dienaers des Antichrists/ soo oock van syn vleeschelike vrienden/ welcker sommighe haer oock als: Ghelouinghe wrgauen: maer de Heere die heeft hem in alle aentrechtinghe sterckheit ghegheuen. Hoe dattet voort met hem gegaen is/ heeft hy self beschreuen: dwelck wy hier setten sullen.

Lieve suster/ ghy sult weten/ dat terstont na dat ghy wt deser siede ghescheyden waert/ als ick Sebastiaen meynde te vinden/ ghinck ick in een huys/ daer de coffers ende kisten waren. Dewyle ick teghen de Weerdinne sprach/ soo quam daer de man diese gearresteert hadde/ ende vraechde my oft de coopmanschap my toebehoorde. Ick antwoorde hem/ datse my voor een deel toebehoorde: ende dattet roerlycke dinghen waren/ die ick hadde doen brenghen in deser siede: en dat ick een speelman der Instrumenten was. Hy vraechde oft ick ghehouwet was: Ick antwoorde/ Ja hy vraechde oft mijn huysvrouwe hier was: Ick seyde/ Neen/ maer dat sy seer haest hier comen soude. Coemt met my/ (seyde hy) ende ick sal uwe dinghen doen lossen. Ick seyde hem/ dat ick te vreden was.

Doen leyde hy my voor mijn heere Guatier den grooten Vicarius en Officiael van Lyons: doen vleesde ick wel dat ick gheuangen was. Hy seuerde my hem ouer: welcke my began te onderuraghen. Ten eersten vraechde hy/ of het lichaem onses Heeren Jesu Christi int Sacrament des Altaers niet en was/ alsoo lanck ende alsoo groot alst was in den lichame des maechts Marie/ oft alst was aen den houte des cruyces? Ick seyde he terstont/ dat ick niet en wist ofte kende wat het ware. Binnen desen en lieten sy my niet te doen schryuen/ dat sy wonden. Daer na seyde hi tot my: Ick gheue v te kennen/ dat ick den grooten Vicarius des Paus ben/ ende dat ick v van uwen ghelouue onderuragen moet. Waer op ick hem als van te voren antwoorde. Dochrans en liet die Judas des Prouocoffs Stadthouder niet of van my te vanghen/ ende in den kercker te leyden/ ende ontnam my alle mijn gelt. Des anderen daechs quam de heere Guatier in de gheuanchenisse/ ende vraechde my oft ick mijn aduys niet verandert en hadde. Ick antwoorde hem/ dat hy mijn

De eerste
belijdinge.101 1016
10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

10111016

Rechts

M. D. Ix. Rechter niet en was / ende dat ick hem niet antwoorden en soude. Soo ghinck hy van my.

Des anderen daechs bracht hy by my mijn heere Puff Stadhouder van Ipons / die my voor hem beual te antwoorden. Owech ick dede/ende ick verhaerde de twelf artickelen des geloofs: Ick ghelouue in God den Vader almachtich/ etc. Daer na antwoorde ick hen/ dat ick niet ghestudeert en hadde/ende dat ick gheen clerck en was: maer dat ist dat ick ghelouue / ende alle Christen menschen schuldich zyn te ghelouuen: ende wouden sy my vander Musyck onderuraghen/ dat ick se wel verantwoorden soude. Sy antwoorden my dattet wel goet was: maer dattet niet ghendeck en was.

Van het Huotmael.

Doer seyde ick hen / dat ick dan niet en wiste wat sy van my begheerden. Hy vraechde my/ oft ick niet ghelooft/ dattet lichaem Jesu Christi also groot als in den houte des scrupcen was/ in het brood des Huotmaels beslotē was (so sprac hy.) Ick seyde / Keent: ende dat den artikkel des geloofs valsch soude zyn/ als wy segghen dat hy oygheuaren is ten Hemel / sittende ter rechter hant Godis zins Vaders. Hy vraechde my oft ick mynen Vaesschen ghehouden hadde/ ende oft ick my teghen den Priester ghebiecht hadde. Ick antwoorde: Keent ick. Hy vraechde oft ick niet en ghelooft/ datmen teghen den Priester biechten moeste / ten minster eenmael des Jaers. Ick antwoorde hem datmen alle dage/

Biechte.

alleen teghen Godt belghden moeste. Daer na vraechden sy my/ oft men de heylighen ende de maghet Maria niet aenbidden en soude. Ick antwoorde: datmen Godt alleen aenbidden moesti in den Naem zins Soons onses Heeren Jesu Christi. Sy vraechde my oft wy niet onsen wille en hadden: ende oft wy gheen supuerhepde en mochten belouen/ ghelijck de Nonnen ende ander doen. Ick antwoorde: Dat wy niets en hadden: ende al wat wy goets deden/ dat quam van Gode/ende niet van ons. Dat wy oock gheen supuerhepde belouen conden / na dien dattet een winnemende geue Godis is / hemseluen te connen onthouden. Sy vraechden my ofter gheen Wagepper en was. Ick antwoorde hen/ dat icker gheen ander en kende/ dan het bloet Jesu Christi. Sy vraechden / oft het niet goet en was beelden op te richten:

**Menbidde
ghe der
heylighen.**

**Wijse wille
an clooster
beloosten.**

Wagepper.

Seelden.

Deut. 5. 8.

Ick seyde hen/ dat ons sulchs verboden was/ door Gods beuel: want daer ghesproken is / Ghy en sult v geen ghesnedens beelden noch gelijkenissen maken/ van datter bouen in den Hemel is / noch van datter beneden opter Aerden is / noch van

van datter onder de Aerde in de wateren is: ghy en sulste niet aenbidden ofte dienen. Siet / dit zijn de eenhoudighe antwoorden / die my van Godt ghegeuen waren. Hy hebben my veel vrabbelingen daer op verhaelt / die ick v niet al vertellen en can. Ende ghewisselijck ick was seer verblijdt / dat my de Heere de genade ghedaen hadde, om zyn woort voor de menschen te belijden. Doen ick nu wedergekeert was in de plaetse daermen my ghesiet hadde / so danckte ick den Heere / ende badt hem dat my mondt / wijsheyt / ende sterckheyt gaue / om te volherden totten laetsien mijn leuens / in het ghene dat ick begonnen hadde. Een Commissarius van Lyons bracht voor my eenen Sathan van Borbonne / mepnende my te bekeeren van het ghene dat ick beleiden hadde. Hy woude my doen gheloonen / dat het lichaem Jesu Christi in den broode was. Maer met de selfde redenen daer hiet mede bewees / wederlepde ickt hem: soe dat hy in gheenderhande manieren yet van my vercrighghen conde (Gode lof) van al dat hy my voor brochte. Hy badt my dat ickt al van hem verdagen soude / hy woude my cortelicks van daer helpen. Ick antwoorde hem / aengaende van my / ick en hebbe niet gheseyt / ten was goet / ende bidde Godt / dat hy my de ghenade gene / daer in te volherden ten eynde toe / daer ick in begonnen hebbe. Anders niet hebben sy van my vercregen.

Van Maeyne M. D. Iv. tot November des seluen Jaers gheuanghen ligghende / sandt hy zyn huyfswaerwe en vleeschelijcke vrienden veel brieuen / welke hier om des corthepts willen achtergelaten worden. Ontrent desen tijt was Claude desen Claude Canesiere begheert van mijn heere van An- wort wt de gupen / om dat hy seer wel op den hooine ende Cynke spe- gheuancken conde: maer zyn reghepartije en heeft dat niet willen nisse be- toelaten. Hadde de heere van Angupen ten Noordenaer gheert. ofte opoermaker begheert / men soude hem dien niet ghe- wyghert hebben. Maer mits dien dat dese een van de ledelens Christi was / so moeste hy daer in oock spnen Meesier ende Doozgangher ghelijckfornitich werden / die min geacht was dan Sarrabas.

In deser tijt vant Canesier met zyn medegeselle een mid- del om wt den kercker te gheraken / met een wonderlijcke maniere. Want siende de sleutelen in de handen des Doortiers / ontsielden sy de ghedaente / welke sy in een ander Ht ontgine Stadt door eenen broeder deden maken. Twee van de by- wt den sonderlichste sleutelen cregghen sy alsoo / ende ont deden den kercker.

M. D. Lvi. kercker/ ende ghsinghen wt. Doen de gheuanghenen op de brugghe van de Saune quamen / werden sy van de Schar-
santen ghesien/ welke den voornomden Canesiere beken-
den/ ende hem wederom gheuanghen namen. De ander sprac
medegheuanghen ontliept / ende quam te Geneuen. Met
wat manieren dit gheschiet is / schryft hy self tot zyn hups-
vrouwe/ in eenen brief/ den vijftienste Decembris/ int Jaer
M. D. Lvi. gheschreuen. Iupdende aldus.

Iente suster en hupsvrouwe/ de oorsake dat ick v mghs
nieuwicheydt niet eer ouergheschreuen hebbe/ is ghe-
weest/ dat ick luttel bequaemhejts van Papier ende
Inck gheereghen hebbe: en dattet my oock seer pijn-
lijck viel / om sulcken tijdinghe v te kennen te gheuen/ dat
ick wederom gheuanghen was.

Als wy nu wt den kercker ghegaen waren/ ende quamen
in de groote S. Vans strate: so sach ick dij ofte vier Schar-
santen staen/ welke ick wel kende/ want wy hen oidentlijck
in den kercker saghen. Sy en wisten niet dat wy ontloupen
waren. Als ick my haestede na **M. Francops** te gaen om my
seluen te beschermen / soo en conde ick niet volbrengnen.
Want daer was een die met my gheuanghen gherueft had-
de/ die my kende/ welke tot eenen anderen septe/ Hier daer
reenen met eenen gheuoerden Tabbaert/ die soo ras gaet/
ick ghelouue dattet **M. Claude** is. Laet ons sien oft zyn sa-
ken goetd: zyn: hy mocht wel wt der gheuanckenissen ghe-
broken zyn. Doen begost hy hem te haesten/ ende ick oock.
Als hy sach dat ick my meer ende meer haestede/ so liep hy
my na tot het eynde der bruggen/ ende riep eenen anderen
die ghewapent was. Als hy began te loopen/ liet ick myn
geuoerden Tabbaert vallen op der Kerden/ stellende my
oock te loopen. Als hy nu sach dat ick coorden aen de beenen
hadde/ ende niet wel loopen conde: so quam de ghewapen-
de/ ende werp hem van achter op my / soo dat wy beyde ter
aerden vielen. Hier mghs lieue suster/ also wert ick wederom
gheuanghen. Sy leydden my in den kercker. In den inganch
gaf my **Guillame de Poortier**/ voor eenen goeden dach/ twee
vuytflaghen/ den eenen tusschen myne schouderen/ den an-
deren aen het achterste myns hoofs: maer daer was volck
die verhinderden/ dat hy my niet meer quaets en dede / het
welcke oock de Scharisanten deden.

Daer na wert ick voor den Richter Couwier gheleydt.
welcke

Hy werdt
wederom
geuanghen.

Welcke my waerhde/ hoe ick wt ghecomen was: ende oock beuonden sy my noch met eenen sleutel. Ick seyde/ datter een man gecomen was van Geneue/ welken ick de Parroenen ghegeuen hadde/ ende dat hy in den naem van een ander in den seluen kercker ghecomen was.

Doen wert ick in eenen dupstieren put gebracht/ daermen noch Hemel noch Aerde en sach. Daer badt ick den gorden Hemelschen Vader/ na dat hy my die eere woude doen/ dat ick (die niet van dieck ende vupnisse en ben) een ghetuyghe zinder waerheyt soude wesen: dat hy my de ghenade oock dede/ dat ick na synen wille gehoorstem mocht zyn. Eplacen keue suster/ ick ben weerdigher om mijn misdact ghecastijt te zyn/ dan om de ghetuygherisse zins Naems te lyden. Nu dan/ na dattet hem also ghelst / soo ist wel redene dat ick mijn hoost op hesse. Want voorwaer ick en hadde van te voren niet verstaen / dat hy my soo veel eere soude willen doen/ voor dat ick nu gheuanghen ben gheweest.

Ma het middach eten (hoewel sy my noch te eten noch te drincken ghegeuen hadden tot des ausnts toe) was ick ghelept voor mijn heeren: daer wert ick neerstelijck ondersocht/ hoe dat ick de sleutelen hadde doen maken. Ick antwoorde hen/ ghelijck ick den Courier gheantwoort hadde. Sy seiden/ datse niet en gelosden/ dat ickse te Geneue hadde doen maken: maer datse in dese Stadt ghemaecte waren / ende dattet onmeughelijck is sleutelen te maken / sonder te sien. Ick antwoorde dattet also was ghelijck ick gheseyt hadde/ ende wouden zyt wetē/ ick soude hen die conste wel toonen. Doen bewees ick hen/ hoe dat ick ghedaen hadde. Ten anderen waerhden sy my/ ofte ick altydts woude volherden in mijn meyninghe: Ick andwoorde daer op/ dat ick niet gheseyt en hadde/ ten was goet/ ende den woorde Gods ghelijckformich: dattet oock de waerheyt was/ welck ick begheerde te verandwoorden. Daer nae waerhden sy my van des Raus macht/ ende veel ander satheden meer/ welke te lanc waren om v al te schryuen: oock en ist niet weerdich verhaelt te worden.

Daer na quamen sy des Woonsdaechs smorgens wederom / om noch eens te siene hoe ick de sleutelen hadde doen maken. Doen badt ick hen/ dat sy my wederom in de cleynere camer laten woude/ daer ick van te voren in geweest hadde/ twelc de kerckerwaerder niet doen en woude: maer in spijt te zinder tanden was hy daer toe ghedwonghen. Want ick seyde

M. D. Lvi. seyde hen dat ick de mueren met myne vingheren niet breken en conde. Doen litent zyt toe/ ende beualent hem. Des Sacerdachs daer na quamen daer vñue ofte seffe/ ende bewesen my/ dat sy mynen doot niet en begheerden: maer dat ick my bekeerde om te leuen: ende datter niemāt en was die mijn goet begheerde. Sy baden my weder te keeren tot der eenicheyt der heyligher Catholischer kercken / namelick/ te doen als mijn vaders ende ouders/ die heylighlick gheleest hebben. Daer op vraechden sy my/ oft sulcken bewijs mijn herte niet en beroerde. Ick andrwoorde/ dat ick hen grootelycks dancte van hare grooste gunste te mywaerts/ ende vant dat sy my vermaenden. Van wederom te keeren totter eenicheyt der heyligher Catholischer kercken/ seyde ick dat ick daer niet af ghekeert en was: maer dat icker my aen woude houden/ ende leuen ende steruen als een Christen mensche toebehoort. Dat oock haer vermaninghe my niet en beroerde / om dat ick niet anders gheseyt en hadde / dan dat den woorde Gods ghelickformich was. Doen seyden sy / wilt ghyt dan verandtwoorden dat ghy gheseyt hebt? Ja mijn heeren/ seyde ick/ ende wil daer in leuen ende steruen.

Doen seyden sy/ so en isser gheen bate. Soo begonnen sy wederom haer beuselinghen voort te bienghen: ende als de eene ophielt/ soo began de andere/ ende dickwils braken sy mijn redenen / van het ghene dat ick hen segghen woude. Maer het waer te lanck om te schryuen/ ende het en is des arbeys niet weerdich.

Des Maendaechs daer na quamen sy om my te verwyfsen ter doot. Men dede my duymsers aen de handen/ van wreefe dat ick voor hen te quaet mochte zyn: want sy hadden my groate cracht sien bedryuen. Als ick nu voor hen was/ deden sy Anthonium comen/ die met M. Francops geueninghen was: ende deden hem in de Wierschare (om my te grooter leedt aen te doen) een boete doen. Doorwaer het herte dachte my te splijten/ van sodanigen elendicheyt ende laster teghen God te aenschouwen. Nu dan/ mijn lieue sufter/ laet ons den goeden God bidden/ dat hi ons daertoe niet en verlate: maer dat hi alst met zyn hant ons onderhoude/ en ons valhandicheyt gheue in zyn heyligh woorde. Want Christus Iesus seyt/ Niemāt en mach tot my comē/ dan die mijn Vader (die my gesondē heeft) trecket. Laet ons dan den goeden Vader bidden/ dat hy ons trecke/ ende dat wy recht mogen gaen totten goeden Salichmaker Iesum Christum.

Joan. 6.

Ma dat dese heerlike versakinghe des gheloofs ghebaen was/maechden sy my/ of ick altyds in myn meyninge bliuen woude. Ick antwoorde hen/ dat ick woude onderhouden het gene dat ick beleden hadde: dat ick oock niet anders gheseyt en hadde/ dan dat den woorde Gods gelyck soemich/ ende oock de waerheyt was. Doen gheboden sy den Sus: Hy wert fier te lesen: ende als hy ghelesen hadde / ende my verklaert een Ketter een Ketter ende Oproermaker te syne/ antwoorde ick: Nu en twisfel/ ghy verclaert my een Ketter ende twisfmaker te sijn/ maker verom dat ick niet en hebbe ghewilt / ende niet en wil aenhangen: claert. ghen de geboden ende dupuelsche ordinantien van v hooft ende meester/ den Roomschen Antichrist/ en hem niet voor eenen God bekennen. Doer riepen sy alle (als ick seyde dupuelsche: wāt daer een groote menichte volck rontomme ons was) ende seyden/ Ha/ Ha/ den schelm (ende wendet de die: naers ts hoope) leyt hem op Kouane. Daer ben ick nu ter ryt noch/ verwachtende den wille des lieuen Vaders/ sulck te doen als hem belien sal. Nu lieue Susster/ ick weet wel dat ghy een wepmich verblyt waert/ als ghy myn verlossinghe verwachtende waert / welke v haest benomen was. Maer nu is mijn verlossinghe nakende : hoe wel niet also/ ghelyck ghy verwachtende waert. Verblyt v dan inden Heere/ ende en bedoeft v niet: Wacht v van v reghen God op te stellen: want ghy siet inde eerste ende tweede geuanc kenisse/ dattet door Gods voorsichticheyt geschiet is: Want die my vingen/ noch de eerste noch de tweede en warē daer van ghewaerschouwet. Kenmeret hoe Godt den synen wil roepen. Verblyt v dan in hem die v soo veel eeren ghebaent heeft/ dat hy uwen man heeft willen tot een ghetuyge sijn: der waerheyt vooubrienghen. Och mijn lieue susster/ condē wy aenmercken de groote weidaer die ons de hemelsche Vader doet met ons te roepen tot so heylighen lyden ende tot soo saligen strydt: wy en souden niet alleen gaen/maer oock met vlyticheydt loopen. Doort en weet ick niet of ick enige bequaemheyt meer hebben sal om v te schryuen: wāt ick noch dach noch vre en weet wanneer het den Vader belien sal te roepen tot hem: Daerom so beuele ick v de vreesē Gods voor allen dinghen: ende oock de kinderen die God ons ghegeuen heeft. Ist oock dat ghy v niet en cont onthouden van wederom te houwelijken: soo siet ten minsten wel toe dat ghy eenen man neemt/ die de vreesē Gods heeft / en die niet tot der giericheyt genegen en is: want sy is een wortel

De Historien

M. D. Ixv tel van allen quaet. Ick weet wel van aertſche goeden/dat ghy groote armoede hebt: maer beſiet hoe rijke dat ghy in den hemel zyt: ende dat ghy eenen Vader hebt die v niet laten en ſal. Want iſt dat de tghelijcke vaders die van natuerē quaet zyn/haren kinderen goede gauen gheuen connen: hoe veel te meer deſe / die doch geheel goet is / ſal v gheuen al dat v van noode weſen ſal / ende v en ſal niets ghebreken. Zetter dan al in hem v ende uwe hanteringhe: want hy iſt die voor v ſoecht. Hy houdt v onder den ſynen / ghelyck hy dat wel beſijſt.

Nu om v van my een gedenckteecken achter te laten. So late ick v den lxxij. Pſalm/welcke is: Hoe goet is God. Ende als ghy hem ſinghet / ſult ghy mijs ghedencken. Niet dat ſulcke gedachteniſſe in droeffeniſſe zyn ſal: maer in blyſchſchap. Ick gheue v dien bouen alle andere daerom: want ghy ſult daer in vinden al dat my toe gheromen is van der tijt af dat ick geuangen ben geweest. Voor ſult ghy mijs gebieden aen mijn heere Ioan. Caluyn/ende aen allen Dienaers/ en aen alle onſe vrienden die ghy kennen. Segt oock **M. Francypo**/iſt dat ghy hem ſiet/dat ick my ſeer aen hem ghebiede: ende dat ick my verblijde om dat hem God die genade ghedaen heeft/ende hem wt den karcher verlost heeft: maer dat hy my veel meerder doen wil. Want hy en wil my niet alleenlyck verlossen wt den karcher/maer oock van deſer aerden / daer niet anders dan alle cathuyſcheydt ende ellendicheyt is: ende wil my ſtellen in alle blyſchſchap ende ſalicheyt/nu ende erwichlyck. Ghebiet my aen zyn huysrouwe. Ende voor een beſluyt/ Ick groet v mer eenen heyligen cuſſe / Gode v bruelende / in wiens heylighe bewaerniſſe ick v late.

Deſen feſtghenſten Decembris. Sy
uwen man ende goeden vrient Clau-
de van Canſiere.

Aldus vromelijck heeft hy hem ghedraghen ten eynde toe/ende heeft alle de aenuechtinghe door Godts genade volſtandichlyck wedergheslaen ende ouerwonnen. Na dat hy zyn wonnis ontfanghen hadde om leuendich verbrandt/ ende zyn lichaem tot aſſchen verkeert te werden: ſo wert hy des Daterdaechs den eerſten dach van Februario / wt den karcher tot der plaetſen / diemen te **Lyons**

ons den aertchoop noemt/ghebracht. Dewyle hy daer ghelept wert/vermaende hy het volck/dat sy haer tot den Heere Iesum Christum bekeerren souden. Als hy by de plaetsen quam/began hy het beginsel des Psalms/ Mijn siele loeft den Heere/te segghen.

Daer na badt hem de Scherplichter vergiffenisse vandē doot die hy hem aendoē soude. Claude antwoorde hen seer vriendelick/segghende. Mijn vriend / de sonderlijcste vergiffenisse behoort ghy van Gode te begheeren / aenstende uwe conscientie:want het vonnis is onrecht ende quaet/ en God salt van haren handē eyffschen die daer in bewilligen/ is dat hy hen gheen barmherticheydt en doet. Als hy nu in het uper stont/ hief hy sijn ooghen op ten hemelwaert/ ende aenriep den Heere tot dat hy synen gheest gaf. Alsoo is hy inden Heere ontslapen den eersten dach February inden Jare M. D. Lvi.

Robert Ogüter met sijn huyfrouwe
ende kinderen.

T E Giffel in Vlaenderen hadde de Heere sijn Evangelium so claerlyck ghespenbaert in dese tijden/dat ter een groote menichte volcx hen voechden by eere comen om de stemme Christ Iesu te hooren. Hy vergaderden hemmelick om de groote tyrannie des Ouerhepts die het rijck des Antichrists met ghewelt hout staende/ende volchden daerin het exempel der Propheten ten tijden Mehab/ ende der viomer Christenen in de eerste kercke.

Maer na dien de gemeynte des Heeren dagelijcx wiesch door de goede ordinantie van Gods woort te prediken/ den armen ende behoeftighen by te staen/den crancken ende elendighen te vertroosten/uede ende eendracht met malcanderen versorghende / de Christelycke straffe ofte discipline onderhoudende/voor allen noot den Heere biddende/ende voor de ghemeyne weluaert hem danckende: soo heeft de Sathan door sijn instrumenten beghinnen te rasen. Want als de Minrebroeders sulcx vernamen/so hebben se in haer predicatien teghen dusdanighe vergaderinghen beghinnen te roepen/het ghemeyne volck te betoeren/de Ouericheydt te beschuldighen om dat se slap waren in het bloet te vergieten/ende sulcken Christelycken gebruyck te verwoesten ende te verfooren.

Des dary-
uels crijchs
knechten.

M. D. Ivi Als nu dese heylighe vergaderinghe ontrent dese Jaren gheduert hadde / soo stont daer een beroerte op inden Jare **M. D. Ivi**. so dat de vpaerden des waerhepts vooigenomen hadden de gantsche versamelinghe te grhyen/welcke nu van de valsche broeders vercocht was. So seide hem in de wapenen de Prouoost van schiffel des saterdaechs den seftent dach Martij/des auonts ontrent tusschen ix. ende x. vrens: ende wanter doe gheen vergaderinghe en geschiede/ so viel hy niet syne Scharianten niet ghewelt int huys van Goubert Eguyer een godureefende man/welcke zyn huysgesin/cleyn ende groot / knechten ende ionckwiyuen inde vreesse des Heeren opgebracht en onderwesen hadde. Als sy nu int huys ware/ondersochten ende dootliepen sy dat van bouen tot beneden/ende brachten de boecken voort die sy vonden/om die mede te draghen. Maer den bysonderlijcsten die sy sochten en was daer niet / namelyck/ Gaudewijn Roberts sone/welcke wtgegaen was om van Gods woorit met sommige gelsouigen te handelen/ghelyck zyn ghewoonte dichts wils was. Als hy nu van daer wederom nae huys quam/ stont Marten zyn broeder aen de pooite ende verwachtede hem. Als hy hem nu hoorde/sepde hy tot hem: Maect v van hier / ick bidde v / ghy en sult als nu hier niet in comen. Gaudewijn dat hoorde/ meynde dat zyn broeder hem niet en kende/so riep hy: Ick ben Gaudewijn/doet open de pooit

Hy werdē te/ Ick wil in gaen. Dit hoorende de Scharianten ende liegheuanghen ten hem in/ende sepden: Gaudewijn / ghy zyt willecomes want wy hebben groote begheerten ghehadt om v te vintden. Hy antwoorde: Ick bedancke v/mijn vrienden/ghy zyt oock willecome in Gods name/in ons huys. Doe sepde de Prouoost: Gheeft v alle gheuanghen van des Keyfers weoghen.

Doo lieten sy haer alle tsamen binden / namelyck/de vader/de moeder / ende twee sonen:ende lieten de twee dochters het huys bewaren. Als sy nu inder nacht ouer der straten ghelept werden/ soo riep Gaudewijn met luyder stemmen: Och Heere/niet alleenlyck gheeft ons gheuanghen te werden om uwen wille:maer doet ons oock de ghenade dat wy onuersaecht puerlijck voor den menschen uwe heylighe leeringhe moghen belijden/ende met de affchen onses lichaems versgehelen tot stichringhe uwer ghemeynten. Do werden sy in de gheuanckenisse ghelept / daer sy wreedelyck ghehandelt waren: maer voor alle het verdriet datmen haer

haer aengaende/loefden ende priesen sy den Heere.

Als sy nu voer de Ouerheyt des stadts ghebracht waren/ so onderuraechden hem haer van haer leuen ende wandel/en seyden tot den Vader/aldus: Ons is wel te kennen ghegeuen van u ende van u hupsghesin/ dat ghy u nemmermeer en vint inder Wiffen/ende dat ghy self eenen pghelycken ontraect en oock verhindert daer toe te gaen. Souen dien is ons oock kennelyck dat ghy in u hups versamelingen ende conuentculen gehouden hebt/ daermen dwalende leeringē gepredict heeft tegen onse moeder de heylige kercke/ In dese dinghen hebt ghy tegen het Mandament des Heysers Mattheys misdaen. Wat heeft u dan beroert sulx te doen? Robert Oguyer antwoordde hen mer vymoedicheydt/ seer soetelyck/ seggende: Myn heeren ghy maecht my waer om ick ter Wiffen niet gheweest en hebbe: Ick salt u gheschelyck vernieticht ende onder de voeten tredet. Want tot den Heeren int ix. ende x. Capte. staet / dat Iesus Christus met een eenighe offerhande volcomen ghemaect heeft die daer ghehepliche zyn. Hier/ De Apostel seyt met een eenighe offerhande: maer de Diefers segghen dat sy hem alle daghe in vleesch ende beenz offeren: dat doende verlooehenen sy den Heere die haer verlost heeft. Men leest oock niet in de gantsche Schriftuere/ dat de Prophten/ Christus of zyn Apostelen opt Wiffen ghebaen hebben/ oft oock daer af wisten te spreken: Maer sy hebben wel het Quontmael ghehouden / daer alle het Christen volck gemeynschap hielt: maer men dede daer gheen offerhande. Leest de Schriftuere/ ghy en sult nergens beuinden / datmen van Wiffen eentich verhael doet. Soo ist dan openbaer / datse van menschen gheuonden is: ende daer af seyt Christus Matth. 15. Te vergheefs dienen sy my leuende menschen gheboden ende leeringhen. Waert dan dat ick/ ofte myn hupsghesin ter Wiffen hadde ghegaen: so seyt my Christus/ dat ick hem te vergheefs soude ghedient hebben.

Doort en verlooehene ick niet dat wy versamelinghen ghehouden hebben met eerlyck volck / die den Heere vleeschden: maer dat en heeft niemant schadellyck gheweest: maer veel meer tot vermeerderinghe der glorien Iesu Christ. Het is wel waer / dattet my bekent was / dat het de Heysers verboden hadde: maer wederom soo wist ick dattet Iesus

De Historien

M. D. Lvi Christus beuolen hadde. Alsoo en moecht ick den eenen niet
 ghehoorfaem zyn / sonder den anderen ongehoorfaem te
 zyn. Het is beter Gode ghehoorfaem te zyn dan den men-
 schen/dweleik my betuyecht Petrus Act. 4.5. Doen vraechde
 hen de Ouerhept/watmen in de versamelinghen dede? Doe
 began Sandewijn te spreken/segghende: Mijn heeren/ist
 darter v beliest te hoozen / ick salt v op het lanckste verela-
 ren. De heeren dat hoozende/saghen de eene op de andere/
 ende sepden hem: wel aen spreeket. Sandewijn ontfuncit
 zynde van de liefde om Gods eere te verbreyden / began te
 segghen: Als wy alle in des Heeren name vergadert zyn
 om zyn heyltich woord te hoozen/soo vallen wy alle ghelyck
 op der aerden neder op onse knien/ in ootmoedigher herten
 onse sondē voor Gods magentheyt belydende: Daer na bid-
 den wy dat het woordt Godts oprechtelyck ende repnlyck
 gepredict ende vercondicht mach werden. Wy bidden oock
 voor onsen heere den Keyser/ ende voor alle synen Raedt/
 op dat de ghemeynte in vrede mochte van hen gherageert
 werden/ en de eere Gods verbreyt werde. Oock so en wert
 ghy mijn heeren/niet vergeten / want wy uwer oock in ge-
 dachtenisse hebben als onse heeren ende ouersten / bidden
 de onsen goeden God voor v / ende voor de gantsche stede/
 op dat Godt v soude in alle dueden onderhouden. Siet/
 dit zyn de saken/die wy daer in bedihuen. Duncket v nu/
 mijn heeren/dat wy so grooten quaet doen/aldusdanighen
 vergaderinge houdende? Waer heeftmē opt gelesen/dat de
 ghene die hy een quamen om voot de Kerckers des lants
 te bidden/den doot weerdich warē? Woorwaer het en heeft
 noyt ghehoort gheweest. Gouen dien/ bescheert ghy de ghes-
 beden te hoozen die wy doen / Ick ben bereyt v die te seg-
 ghen. Sommighe van de Ouerhept gauen hem een tecken
 dat hyt soude doen. Doe viel Sandewijn ter aerden voor
 hen allen/ende began de ghebeden te doen met sulcken ope-
 richheyt/dat noyt sulcken brant des gheests (ghelyck hy be-
 leden heeft) noch stercker beroeringhe in hem ghestien is
 gheweest: soo dat vele vander Ouerhept siende de groote
 operichheyt ende brandende affectien in sulcken ionghen
 mensche/ de tranen wt haer ooghen vloeyden. Daer na op-
 staende vanden ghebede/ sepde hy tot hen: Siet/mijn hee-
 ren / dit ist datmen in onser vergaderinghen handelt. De
 wtile dat sy daer voor de Ouerhept waren verclaerden ende
 beleden sy oock alle vter haer ghelouue; daer nae werden
 sy we-

Warmē in
 der verga-
 deringhe
 doet.

sy wederom inden karcher ghelepd/ ende stracks daer nae M. D. Tot
 seer seherpelych ghepynicht/om dat sy souden melden/ die Hy werde
 tot haren hupse verkeert hadden: Maer sy en berlappeden gepynicht.
 niemant / dan diese wisten dat van te vooren wech ghegaen
 waren. Ontrent vier ofte vijf daghen daer na / werden de
 vader met spne twee sone wederom voor de Rechters ge-
 bracht: ende na veel woorden was hen gevraccht/ of sy haer
 onderwerpen der heeren wille: Robert Ogier ende Gae-
 bewijn zyn sone sepden met voorsichtighen rade / Iae wy.
 Maer doen zyt Marten den ioncksten sone vracchten/ant-
 woordde hy / dat hy hem tot haren wille niet onderwerpen
 en conde: maer woude noch spne moeder gheselschay hou-
 den. So wert hy wederom inden karcher ghelept: ende de
 ander twee werden veroordeelt leuendich tot affschen ver-
 brandt te werden. Maer eermense verwees/ ende de Rech-
 ter op zyn Rechterstoel sadt/ sprack hy als een dul mensche
 om dat hy haer volstandicheyt ende lijdsameheyt acnsacht/
 ende sepd: Heden sal uwe woonstede zyn met allen Duy-
 tielen int helse vyer. Als sy daer na de sententie des doots
 ontfanghen hadden/werden sy wederom in de gheuancke-
 nisse ghebracht/haer verblydende van de eere die de heere
 hen ghedarn hadde/datse in het boeck der Martelaten ghe-
 schreuen souden werden. Terstont als sy in het ghevangen
 hups waren/quamen daer een hoop Minrebroers / onder
 welchen was Doctoer Hazard/ ende de Pater van S. Cla-
 ren: Welcke onder den volcke half voor heplighen gheachte
 werden. Doe sprack daer een van desen/ende sepd: Niet de
 wie is gheromen mijn vrienden/in welke ghy v dagen eyn-
 den moet. De twee ghetupgen Jesu Christe antwoordden/
 Wy weten dat wel: maer ghepriesen sy de goetheydt onses
 Godts/ die ons heden wt desen donckeren karcher wil ver-
 lossen / om ons te ontfanghen in zyn heerlyck rijck. Doc-
 toer Hazard/als een Dienaer des Antichrists / bede groote
 neerficheydt om hem van haer heyligh ghelooue af te kee-
 ren/segghende: Mijn Vader Robert/ ghy zyt een out man/
 Ick bidde u / dat ghy in dese laetste vie doch uwe stele be-
 houdt: Ende ist dat ghy my hooren wilt/keert u tot my/ens-
 de alle dingen sullen v ten besten vergaen. Robert antwoor-
 de hem: O mensche/hoe derft ghy soo schandelycken selen
 de rere des eewigen Godts: Want aen uwe woordē schijn-
 tet dat ghy mijn Salichmaker zyn wilt/ende mynen Heere
 Jesu Christe dat officie ontsien. Neen/neen/ Ick hebbe
enem
Mm tijt

M. D. Ivi eenen zentighen Salichmaker/die my seer heeft wt deser eldendigher werelt verlossen sal. Ick hebbe oock eenē cenigen Leeraer/dien my de hemelsche Wader heeft beuolen te hooren/ Ick en wil gheenē anderen.

De Pater van S. Claren siende de volstandicheydt van desen heyligen man/seyde hem: **M**ijn vader/hoe antwoort ghy den Magister noster also? Ghy behoort nu beter beraden te zyn dan ghy opt geweest zyt/ ende niet also sottelick te verwerpen den goeden raet diemen u gheeft: want dese begeert de salicheyt uwer sielen. Ick hebbe u ouer lange tijt geket voor een kind onser maeder der heyliger kerckē:maer nu zyt ghy gheworden een kind der verberuffenissen: **M**aer die wijle dattet noch tijt is / so hebt een medelijde met uwer armer sielen/welcke Iesus Christus verlost heeft. **R**obert antwoordde hem: Ghy vermaent my mededooghen ouer myner armer sielen te hebben/daer dancke ick u van. **W**ant ick sorghe alsoo voor myne salicheyt/ dat ick om den naem mijns Godts/mijn lichaem ten ypere ouer gheue: ende verhope als heden by hem in zynder heerlijckheyt te zyn. **A**lle mijn betrouwen is op hem: ende alle mijn hope is in den doot zijns Soons: hy gheeft my een recht ghelouue om salich te werden. **W**ant ick ghelouue al dat de heylighe Propheten ende Apostelen gheschreuen hebben: daer op wil ick leuen ende steruen. **D**e Pater dat hoorende/seyde: **D**ese Schelm denckt dat hy een Christen is. **N**een/neen/het ghemist hem vele. **S**aet henen ghy Hondt/ghy zyt onweerdich eens Christens naem te draghen:men behoort u dien naem te ontneemen / nae dien ghy uwen Godt niet en wilt bekennen. **G**hy weet soo wel te segghen dat Iesus Christus gheseyt heeft / **W**ie my voor den menschen verlooehent/dien sal ick voor mynen Hemelschen Wader verlooehenen. **H**et is my een groot jammer van u/ ende uwe sonen / dat ghy u alle ghelijck inder hellen werpt voor de Dupuelen met sielen ende lichaem.

M. D. Ivi **M**aer na schepdemen den outffen sone van synen vader/ en int schepden seyde hy: **M**ijn vrienden / Ick bidde u dat ghy mynen vader verdraghen wilt / ende hem also niet beroueren. **H**y is een oude man ende cranck van liehame: en verhindert hem als heden niet te ontfanghen de croone der Martelaren. **D**oe sprach hem een ander Minrebroer seer straffelijck toe/ende seyde: **S**aet henen ghy Schelm/het is om uwen wille dat u vader verlost is. **E**nde hem keerende tot

tot den Scherplichter/sepde hem: Wel op/wel op Officier/
doet v officie: wy willen ons van hen trecken: want het is
doch al verloren moepte/ sy zyn soo verdupelt/ het en is
niet meughelijck datmensse winne/ ofte van haerder dwa:
linghen af trecke.

Doen wert de sone in een camer verscheyden van synen
vader gheleyt/ende syne cleederen werden hem wtghedaen/
ende wert alsoo ghestelt ghelijck hy ter offerhanden soude
gaen. Alsmen hem het buspoeder voor de borst hinc/ so was
daer een die hem to sprack / ende sepde: Waert ghy myn
broeder/ich vercochte liever alle myn goet/ en cochte sicut
saerden om v te verbranden: men doet v te veel ghenaden.
Soudewijn antwoorde hem / Ick bedancke v myn vriendt:
De Heere wil v barmherticheyt doen.

Sommighe die daer teghenwoordich waren/ sepden: O
Godt men mach wel mededooghen hebben met dese arme
menschē. Daer was eenen Doctoor hy/die antwoorde: Wat
medelijden wilt ghy met hen hebben? Ick en soude hen soo
veel genaden niet doen/ ende soo saechtelyck niet handelen/
datmensse poeder soude gheuen. Ick sou dese braden ghe:
lyckmen S. laurens dede. Sinnen middelen tyden datmen
aldus met den sone handelde/so waren de Moniken by den
vader: ende rieden hem dat hy ten minsten een crupsken in
de handen houden soude/oy dat het volck/sepdense/ niet en
murmurere. Hebt v herte tot Godt opgheheuen/ ghy weet
doch wel dat dit alleen een hout is. Doen bonden sy hem
dat beelt in zyn handen.

Wreetheyt

De vader
neemt een
crups in de
hant.

Als nu synen sone neder quam / ende hem ghenaeckte/
riep hy: O myn vader/wat maecht ghy? Sult ghy een afgo:
den dienaer worden in uwer laetster vrient? Mits dien greep
hjt hem wt den handē/ daert in gebonden was/ende woijt
achterwaerts/segghende met luyder stemmen/ Oy dat hem
volck aen ons niet en erghere om dat wy gheenen Jesum
Christum van houte en willen: want wy draghen Jesum
Christum in onser sielen/den leuendigen Gods Sone: ende
in onsen herten is zyn heplich woort geschreuen met gulden
letteren. Als sy nu wtgheleyt werden ter doode/soo waren
alle de Dienaers des Stades in de wapenen/ ghelijckmen
de Princken plach te gheleyden. Op het Schauot begheerde
Soudewijn oorlof van de Rechters / dat hy zyn ghelooue
voor den volcke mocht belijden. Daer hem wertd gheant:
woort/Siet daer uwen Siechruader myn vrient/belijt voor

De sone
grypt hem
crups wt
der hant.

M in v hem

De Historien

M. D. Ivi. hem v gelooue. So en werter hem niet toegelatē: maer men
 stelde hem wel harde aen een stake. Soo began hy den roff.
De Mont- Psalm te singhen. Doe rieper een **Mitnrebroer/** Hoorit mijn
 ken noemē heeren/wat dwalinghen dat dese **Sooswichten** singhen om
Dauids het volck te verleyden. **Soudewijn** sprack tot den **Monick/**
Psalmen Ep arme mensche/ segt ghy dat de **Tossangen** **Dauids** dwa-
dwalingen lingen zyn? **Maer** het is uwe oude ghewoonte/den heyl-
 ghen **Gheest** te lasteren.

Doe keerde hy hem tot synen vader/ die nu aen den stake
 ghebonden werdt: ende riep/ **Dijt** goets moets mijn vader/
 het sal haest ghedaen zyn. **De** wyle de **Scherp** riehter den va-
 der vast maecte/ sloech hy met den hamer eenen slach op de
 voeten/ op dat hy soude naerder treden. Soo riep de goede
 oude man/ **S** vrient/ghy doet my wee: waerom handelt ghy
 so onbeleefdelijck met my. **De** **Monick** dat hoorende/sepde/
Dit ghespuyt willen den naem der **Martelaren** diaghē/
 ende als men se een wepnich raecht/ so crytense/ als of men se
 vermoede. **Soudewijn** siende den overlast diemen synen
Vader dede/sepde totten **Monick:** **Weynt** ghy/ dat wy de
 torenten en de pijn des doots vreesen? **Keen/neen.** **W** ant
 hadden wy se gheureect / wy en hadden onse lichamen niet
 ouerghegheuen der schandelijcker door. **Daer** na so verhael-
 de hy menichweruen dese woorden: **S** **God/** **E** ewige **Va-**
der/ laet doch de offerhanden onser lichamen v behaghelijck
 en aengenaem zyn/ in den naem uwes welgeliefden **Hoons.**
En van de **Mitnrebroers** riep daer teghen: **Ghy** **Schelm/**
 ghy liecht/ ten is v **Vader** niet/ maer ghy hebt den **Dupuel**
 tot eenen **Vader.** **I**n desen stryft zynde/ sloech hy zyn oogen
 ten **Hemelwaerts/** ende sepde tot synen **Vader:** **Mijn** **Va-**
der / siet ick sie de **Hemelen** open/ ende dupsent miljoenen
 der **Enghele**n ontrent ons / verblydende haer van de belij-
 dinghe des waerhepts/ die wy voor de **Werelt** ghedaen heb-
 ben. **I**act ons verblyden mijn **Vader/** de heerlichheyt **Gods**
 is ons geoyent. **De** **Monick** riep daer teghen/ ick sie de **Hel-**
le open/ en dupsentich dupsent **Dupuelen** hier teghenwoor-
 dich om v als heden ter **Hellen** te voeren.

En wten volcke ver-
 troostede den **Mar-**
 telaar.
In dier vrien verwekede de goede **God** die nemmermeer
 de syne en verlaet/ ende beroerde het herte van eenen armen
 onnosfelen mensche/ die daer tot sulckē schouspel gecomen
 was/welcke met medelijden ontstelt zynde/ riep met luyder
 stemmen: **Hebt** goeden moet **Soudewijn/** houdt v wiome-
 lijck/ uwe meyninge is goet/ ick ben van den **uwen.** **Da** sulck
 ken

ken woorden ghinck hy wech/ende schiedt van daer.

Als nu het vper ontfieken was / ende dese vrome Martelaers van beneden ghebrandt waren/soo bleuen sy sonder veranderinghe door de hitte des vpers/ ende riepen de zene totten anderen. Sonderwijn riep wt het midden des vpers/ segghende / Sijt goedts moets mijn Vaber:noch een luttel verdriets teghen onsen wille/ende wy sullen in het ewighe hups gaen. Op het laetste in den grooten brandt des vpers hoordemen voor de laetste stemme / roepen : Jesu Christe Sone Godts/ wy beuelen v onsen gheest/ ende also stouen sy in den Heere.

Van de moeder ende den ioncksten sone van seuenthien Jaren oudt/ Marten Ogier ghenaemt.

Drent achte daghen daer na werden de moeder en de ionckste sone oock omgebracht. Maer den grooten strijt ende aenuchtinghe die sy van te voren leden/ is weerdich om vertellen. Daer waren een groot

te menichte Moniken tot hen ghesonden om haer van den ghelouue te keeren. Ende om dat sy te beter tot haer vorder versheyden ghestelt. So hebben se de moeder eerst aenghegaen / ende hebben haer daer af ghebrachte ghelyck een cranck vaetken. Daerom bedreuen de vspannen des waerhepts groote blyfchap van de heerlycke victorie. Maer als dat arme hoopken der Ghelouighen dat vernamen/waren sy seer bedroeft: maer de Heere heeft haerlieder droefhept aenghesten/en zyn volck wederom vertroost. Want op een tijt als de Moniken in de geuankernisse quamen/rieden sy de moeder dat se haren soon soude afstrecken van zyn vorenemen: dwelck sy beloefde te doen. Als nu de sone by zyn moeder gebracht was/en verstant dat sy afgheweken was/so began hy al weengende te roepen ende te claghen/seggende: *Och mijn moeder/wat hebt ghy ghedaen? hebt ghy den Sone Godts verloschent/ die v verlost heeft? Cplaes wat heeft hy v misdaen / dat ghy hem alsoo onteert ende ghelaftet hebt. Nu ben ick in het ongheluck ghevallen dat ick aldermeest vreesde. O mijn Godt/waerom hebt ghy my soo langhe jaren leuen dat ick sien moet het ghene dat mijn herete doorsnijt? De moeder hoorende dese weemoedighe claghten / soodanighen suchten ende weenen als haer sone dede: wert sy beroert van binnen/en weengende riep sy met luyder stemme*

De moeder viel van de ghelouue.

Mat. D. I. fol. stemmen : **O mijn Gode** ;ziet mijns ghenadich / ende worpe
 De moeder mijn misdaden onder uwes Soons verdiensten. **Gheeft** my
 werc weder **wromicheyt** ende **cracht** / om na te volghen ende te verstercken
 bekeert. **ken** mijn eerste belijdinghe : houdt my doch volstandich tot
 den eynde mijns leuens toe.

Tuttel tijt daer na quamen de Monken / die haer soo
 sammerlick verleydt hadden / meynende dat sy noch in het
 selfde gheuoelen was / daerse in ghelaten was. Maer als sy
 de Moniken vernam / seyde sy tot hen / wech **Dathan** / gart
 henen van hier : want ghy en hebt nu aen my niet . Ick wil
 onderteekenen mijn eerste belijdinghe : **Ende** ist dat ick se
 met incht niet onderteekenen en mach / so sal ick met myn
 nen bloede doen . Van nu voort aen sal ick **wromelick** dra-
 ghen dit vaetken / dat so cranch gheweest is . Als nu de **Ty-**
raanen haer volstandicheyt vernomen hadden / so hebben se
 oock haestich gheweest om haer te dooden . **Doo** zynse bepde
 veroordeelt leuendich ende tot aschen toe verbrant te wor-
 den : ende datmen de aschen in de lucht werpen soude . Als
 sy nu het vonnis ghehoort hadden / ende na den kercker ghe-
 leyde werden / seyden sy : **Gheprezen** sy de goedicheyt onses
Godes / die ons altydts doet triumpheren ouer allen onsen
 vyanden / door **Iesum Christum** synen **Done** . Want die is
 de ghewenschede vie / de goede tijt die is gecomen . Nu / mijn
 moeder / int scheyden soo en laet ons niet vergheten de eers
 ende heerlijckheyt die **Gode** ons doet / welke ons ghelick
 maect den beelde syns Soons . **Sijt** ghedachtich der ghe-
 ner die hem naghevolcht hebben : want sy en hebben anders
 gheenen wech ghewandelt dan desen . **Laet** ons dan cloecke-
 lick in treden mijn moeder : en volghende den **Done** **Gods** /
 sullen wy zyn versmaetheyt dragen met allen synen **Mar-**
telaren . Door desen sullen wy in gaen inde glorie des leuen-
dighen **Gods** . Want door veel verdriets ende veruolginghe
 moeten wy comen in het **rijcke** **Gods** . **Dit** zyn de woorden
Pauli / sy en connen niet lieghen . Daer was een van de om-
 staenders die dese woorden hoorde / ende en condese niet lig-
 den / segghende : **Ghy** booswicht / nu siemen wel dat v de
Dupuel beseten heeft in lijf ende siele / ghelick hy v vader
 ende broeder ghedaen heeft / die nu met den **Dupuelen** zyn .
Marten antwoorde soetelick / seggende : **Wient** v veruloec-
 kinghen zyn my voor **Gode** ende synen **Enghele** segenin-
 ghen . **En** ander seyde tot **Marten** : **Mijn** hint / ghy zyt
 slecht / ende in uwe saken qualick beraden : want ghy meyne
 het

Den soot
 vermaent
 zyn moe-
 der.

Hy werde
 geuloeckt.

het wel te weten. Nochtans hoe wel datter veel menschen
 voor u gheweest zijn/ die also niet gelooft en hebben als ghy
 doet/ ende en hebben noyt teghen tghelooue der kercken op
 ghesaen / s; zijn nochtans behouden. Maer u voornemen
 en is niet goet: wantet binnen corten tijden eerst begonnen
 heeft. Ende het rechte ghelooue ende Gods woort en heeft
 noyt opgehouden: want het blyft in der ewicheyt hoewel
 ghy het ghelooue ende de leeringhe Gods hatet. Joanna de
 moeder hoorende dese woorden van den man / septe sy tot
 hem: Wient/ de wech die ter verderffenissen leyt (sept Iesus
 Christus) is breed/ ende vele; ynder die hem wandelē: maer
 de wech die ter salicheyt leydt/ is enghē/ ende luttel; ynder
 die hem wandelen. Men siet wel dat wy het cleynē hoop-
 ken zijn/ ende werden gheacht als vuylnisse deser Wereldt/
 het is openbaer dat wy in den enghen wech zijn: want wy
 lyden. So sal ons desen wech ten ewighen leuen leyden.
 Ghy segt dat wy tghelooue ende Gods woort haten: voor-
 waer dat sy verre. Want wie isffer onder u/ die zijn lichaem
 soude willen ouergheten ten brande / om de leeringhen die
 ghy houden? Het is dan een ghewis teecken/ dat ghy op den
 rechten wech niet en zyt. Alle uwe begheerte en is anders
 niet/ dan den buyck/ welke uwe Sōdt is: Ghy soecht alleen
 u ghemack. Hier doch u leuen/ ende het leuen uwer Papen
 ende Moniken aen. Maer wy begeeren alleen Iesum Chri-
 stum/ ende dien gheeruycht: ende wy en begheeren gheen
 ander leeringhe / dan het Oude ende Nieuwe Testament.
 Sijn wy dan Ketteren / om dat wy alleen de leeringhe der
 heyligher Propheten ende Apostelen gheloouen: dat en can
 doch niet zijn. Daerom aensiet uwe saken wel: want ghy
 meyntet te hebbē dat ghy niet en hebt. Ouerleest de Schrif-
 turen/ ende ghy sult bewinden wie ghy zyt. Daer was een
 Minrebroer die septe tot Marten/ Mijn kint/ ouerlegget
 uwe saken wel. Wāt u vader ende broeder hebben de seuen
 Sacramenten der kercken bekent/ ghelyck als wy: ende ghy
 die maer een arm eenuoudich leerkint zyt / hebt eenen boos-
 sen Ketter ghehoort ghogheuen/ die u dit ingheblasen heeft/
 ende hy meynt wyser te zijn/ dan alle Leeraers die ouer duy-
 sent jaren gheweest hebben. Marten antwoorde/ Ten be-
 haecht Sōdt niet dat ick my beroeme: maer Iesus Christus
 seut self/ dat Sōdt syne heymelickheden den wijzen deser
 Werelt verborghen heeft / ende den cleynen gheopenbaert.
 Ende de Propheet Esaias septe/ dat de Heere den wijzen be-
 gruyt

M. D. Ivi.

Matt. 7. b.

Den wech
des lydens.

Matt. 11. d.

Esai. 44.

De Historien

A. D. Ivi. griffyt in haer wiff heyt. Dat ghy oock segghet dat mijn vader ende broeder de seuen Sacramentē bekent hebben: daer aen bewijst ghy wel datmen v niet ghelooouen en mach/ aen alle dat ghy segt. Want de Sathan is een vader aller leughenen. Ist v niet ghenoech dat icker alleen soo veel bekenne/ als Godts woordt daer bewijst/ namelijk/ het Doopsel ende het Auontmael?

Schoone
belofte om
te doen ver
saken.

Terfont daer na quam mijn heere van Sarras/ en mijn heere Sanfremes / welke Marten groote dinghen beloofden/ hadde hy willen wederroepen / ende weder keeren tot de Roomsche kercke. De heere Sanfremes onder andere redonen/ septe hem: Mijn kindt/ ick hebbe groot medelijden met v/aenstijnde uwe ionckheyt. Wilt ghy v bekeeren/ so beloue ick v dat ghy nemmermeer desen schandelijcken dootd steruen en sult: Ja dat meer is/ Ick beloue v noch hondert ponden vlaemsch te gheuen: dat seggende/ wert hy weenede. Maer Martē antwoorde hem/ ende septe: Mijn heere/ ghy biedt my groote dinghen na deser Werelt/ die ick doch niet en achte. Meynt ghy mijn heere/ dat ick so slecht ben/ dat ick een eewich Coninck verlaten soude/ om een weynich tijtlyck leuens? Neen/ neen/ het en is nu gheen tijt om van Wereltlycke dingen te spreken: maer van die dinghen/ die my den Heere heden bereyt heeft in den Hemel. Ick en begheere gheen ander goet. Maer ick wil v wel ghebeden hebben/ om een vie respjts om te bidden / en mynen Godt aen te roepen. Ghy weet wel dattet morghen acht dagen is/ dat mijn vader van deser Werelt schiedt: en binnen middelē tijden en hebt ghy my niet een vie ghegheuen om te rusten. Den tijt die ick hadde/ heeft meer gheweest om te dromen/ dan om te slayen. Daer hebben altydt acht oft neghen personen ontrent my geweest/ die met my spraken: welcker voornemen was/ om my van desen gheluckigen dach te berouwen. En wilt ghy my niet laten drincken/ den kelck diet my Godt geschoncken heeft? En belettet ons niet/ ick biddet v/ gaet doch wech/ want onse vie die naect. Doen was daer een gheroep/ Ten vyere/ ten vyere met den Schelm/ en veruloecte Accers. Hy antwoorden: Wy bedancken v/ de Heere wil v segenen/ ende gheue v uwe misdaden te bekennen. So werden sy een weynich stille gelaten. Doe liep Marten haestelijck tot sommighe der broederen die daer seer wreedelijck gheuanghen laghen/ en septe tot hen met een brandende liefde: Wel op/ wel op/ mijn broeders/ griffyt eenen moet/

Crupsten
Crupsten.

het

het is al ghedaen/ ick hebbe den laetsten frist gheleden. En hy grepse byder hant/ ende beualse den Heere/ segghende: Ick bidde u mijn broeders/en vergheet de heylighe leeringe des Euangelliums niet/en alle de goede onderwijfinghe die ghy ghehoort hebt/ van onsen broeder Guido. Bewijst dat ghy die metter herten ontfanghen hebt/ ende niet met den ooren alleenlyck. Volcht ons na/ wy gaen u voeren: ende en vrees niet/ God en sal u niet verlaten. Adieu mijn broeders. Ende also schiedt hy van daer. Coets daer na werden sy gebonden en ter doot ghebracht. Doe de moeder op het Schavot gheclommen was/ riep sy tot haren Sone: Clint op/ Marten/clint op mijn Sone. Ende als Marten began te spreken/seyde sy: Marten spieect luyde/op datmen mercke dat wy gheen Ketters en sijn. Marten woude sijn ghelouue belijden:maer het wert hem verboden. De moeder riep luyde ende sterckelijck/alsmen haer aen den stake bant/segghende: Wy sijn Christenen/ende dat wy lijden/bat en is niet om moort ofte roof:maer om dat wy anders niet ghelouuen en willen/dan Godts woor. Daer waren sy beyde vrolijck en in den Heere verblijdende. Als het yper int stroo ghesseken was/verbroeghen sy den biant frantuaselijck/ haer ooghen ten Hemel heffende/riepen sy met eener stemme: Heere Jesu in uwen handen beuelen wy onsen geest. Ende also outstiepen sy in den Heere. Dit waren de vruchte wt dese heylighe Gemeynte. De andere die daer noch waren/ vluchteden dagelijcks meer ende meer/ om de groote tyrannie ende wreetheyt diemen den Ghelououtghen aen dede.

Jan Gabet Minrebroer.

Mester Jan Gabet/gh geboren van Ceriff Montpinson in Normandien / onder het Bisdom van Constance was vā der orden der Minrebroers te Wre. Als hy de waerheyt des Euangeliums bekende/ende aensach de gronwelen van sinder Decten: heeft hy den Heere oprechtelijck willen na volghen. Soo is hy van daer ghetrocken tot in de landen daer het Euangelium oprechtelijck sonder Papisische supersticie ghepredict wert: ende bleef te Vausane/ om in de hooghe Schole aldaer meer toe te nemen. Daer beffelde hem de heeren van Serne leestocht/ om dat hy onuerhindert soude mogen studeren/ende in toecomende tijden de Gemeynte profytelijck sijn. Na een wijle tijts

De Historien

M. D. Ivi. tijds heeft hem de Heere eenen lust ende begheerte in zjn herte ghesonden/ om zjn broeders in Franckrijk te gaen be-
soecken/om haer mede te deplen de genade die hem de Hee-
re oneruloedichlick ghegheuen hadde/ ende om haer wt de
dypsternisse tot den lichte te brenghen. Soo is hy van daer
henen ghereyst: maer niet langhe en heeft hy verborghen
ghebleuen. Want de Sarhan/ die voor zjn rijck beureest is/
heeft hem niet connen lijden/bp sonder om dat hem sulcken
ghewelt geschiede/van eenen die wt synen heyliger vluch-
tich was.

Na dat hy dan in zjn vaderlant gheweest hadde/daer hy
veel menschen gheleert ende vermaent hadde/keerde hy we-
der in der Stadt van Angiers: daer hy in een gheselschap
was/daer hem onder ander rebenen veel vrighen voortge-
stelt waren. Soo werdt hem oock gheuraecht/oft S. Peeter
gheen Missie ghesonghen en hadde. Daer op dede hy sul-
ken antwoorde/dat zjn wederpactie haer schaemden / ende
voor haer namen hem te bedraghem. Daerom besloren zjn
vrienden/dat hy haestelick van Angiers soude schepden/ en
keeren weder na zjn vaderlant. So nam hy synen wech na
het Casteel van Sautier onrēt acht mylen van der Stadt.
Daer bleef hy twee ofte dype daghen. Hy was in een hups
daer hy den man van den hupsē wt der Martelaren histo-
rie een wepnich las / dwelck een Schariant / die daer alder
naest in de ghebuerte woonde/hoorende was:ende die ginck
hem terfont bedraghen. So wert hy gheuanghen ghelepdt
den eersten dach Augusti/ in den Jare **M. D. Ivi.** Ende als
hem de Officier onderuraechde/en woude hy hem niet ant-
woorden/ seggende/dat sy zjn Ouerhept ofte Rechters niet
en waren. So wert hy van daer geuanchelick gheuoert tot
Angiers op het Casteel. Maer om dat hy bekende dat hy
hadde geweeft van der grouwelicker secten van der Min-
reboers/ soo werdt hy ouergheleuert in de gheuanchenisse
des Bisschops. Daer bleef hy seer langhe/ende werdt van
vele ende van verschapden Personen aengheuochten ende
ondersacht.

**Maerwert
geuangen.**

**Heylighen
aeroepen.**

Men vaechede hem / oft men de heylighen wel bidden
mochte om ons voorbidders te zjn:hy antwoorde/Keen/om
dat sy met ons gheen ghemeynschap meer en hebben/ ende
onse bedinghe niet en hooten. Ja dat hy gheenen anderen
Middelae/ Voorspiker ofte Aduocaet en bekende / dan
Jesum Christum. Want hy ons daertoe in der Schrifturen
alleen

alleen vordigheftelt wort. Maer van de leuende heylighen/ *M. V. Tut*
bekenne ick (seyde hy) dat sy de eene voor den anderen bid: leuende
den. Welck sy oock verbondē zyn te doen: want de Schrif: heylighen.
tuere ghebiet sulcks. *Eph. 6. Colloff. 4.* en wy hebben veel
exempelen daer af. *Jacob. 5. Gene. 20. Job. 42.*

Hy seyden/ De heylighen moghen onse begeerten sien in Schrifte:
het godlike wesen: en dat hen God sulcks vercondicht. Hy loofte rede:
antwoorde/ dat is onseker/ en can niet geenderhande Schrif: nen der pas:
tueren bewesen werden. *pisten.*

Hy brachten voort/ dat de heylighen/ de wyle sy leefden/
baden voor haer medebroeders: hoe veel te meer als sy nu
wt dit leuen ende in eeren verheuen zyn / want haer liefde
nu veel grooter en stercker is. Maer antwoorde/ dat hy wel
geloofde dat sy in dit leuen voor malcanderen bader: want
sulcks de Schrif: tuere oock betuycht: maer dat sy nu soudē
bidden/ en tanmen met Gods woort niet bewyfen/ daerom
en ist niet te ghelouen.

Hy vraechden hem wat hy van de maget *Maria* geloof:
de/ ende of men oock haer niet aenroepen en soude/ om voor
ons te bidden. Hy antwoorde/ Ick ghelouue/ dat sy een heyl:
lighe maghet is/ ende ghebenedijt onder alle vrouwen: dat
sy van haerder substantie door de cracht des heyligē Geestes
ontfanghen heeft/ ende in haer lichame ghedraghen/ ende
ghebaert *Jesusum Christum*/ maghet bliuende. Maer (seyde
de hy) van haer aen te roepen om ons Woorspraakse te
zyn/ dat en soude haer gheen eere/ maer tot haerder grooter
versmaedheyt gheschieden. Want noyt en heeft sy willen *W te de*
aen ueerden de eere die haer eyghen ende eenighen sone toe heylighen
behoorde: also men mach bewyfen. *Joan. 2.* Hy bewees haer zyn.

oock dat sy dat woordeken (Heylighen) seer misbruykten
om dat zyt alleen den ghestoruen toeschreuen / daert noch:
tans de Schrif: tuere voor allen geloouighen gebuyet. Dat
dochte haer seer vreemdelick luyde / ende seyden datter nie:
mant in dit leuen heyligh gheuoert mocht werden. Hy be:
wees haer wt den eersten brief tot den Corinthen int begin:
sel/ dat alle gheloonighen/ heylighen waren/ daer *Paulus*
seyt: De ghemeynte Gods tot Corinthen/ den gehelygheden *1. Cor. 1. 6*
in Christo *Jesusu* / den geroepen heylighen met allen die den
naem ons Heere *Jesusu Christi* aenroepen. Hy seyden/ dattet
groote vermeltheyt ware / dat pemant hem selue rechtueer:
dich achtende in dit leuen. Maer bewees hen/ datmen in dit
leuen rechtueerdich mocht zyn. Het is openbaer (seyde hy)

De Historien

M. D. Tui aen Zachariam en Elizabeth/ van welcken geseyt is Luce. 1. **W**ie de rechtueer- dighe zyn. Hy waren alle beyde rechtueerdich voor God/wandelende onberispelick in alle geboden en insettinghen des Heeren. Hy bewees hen dat de geloouige rechtueerdich en Sondaers zyn. Hy zyn (sepde hy) rechtueerdich in Christus Jesu/ om dat haer zyn rechtueerdicheyt toegeeygent wort/ en dat haer sondē ter liefden van hē/haer niet toegerekent en werdē. So seyt Paulus Rom. 8. Daer en is geen verdoemenisse den genen die in Christus Jesu zyn/die niet en wandelen na den vleesche/maer na den geest. Hy zyn oock Sondaers in haer seluen/als Joannes betuycht. 1. Joan. 1. Ist dat wy seggen dat wy geen sonde en hebben / so bedriegen wy ons seluen en de waerheyt en is in ons niet. Dat bewijst ooc Paulus totten Romeynē oueruloedichlick / en bysonder Cap. 7. Hy sepde/ Wy en mogen ons niet gelijckē met S. Paulus/ en ander heplighejn. **A**bac antwoorde/ Wy moeten ia: ende zyn ghehouden te zyn inde selfde leeringhe / ghelooue ende belgdinghe/ende moeten op ghelijcker manieren seker ende ghewis zyn onser salicheyt/ghelijck als sy waren.

Hy vraechden hem / of hy niet en ghelooft datter een **Wageuyper.** Wageuyper was voor den ghenen die in ghenade ghestoruen waren. Hy antwoorde dat hy gheen ander vaginge ofte supuertinghe en bekende / dan het bloet Jesu Christi. Hy drongen hem seer op de redene Pauli 1. Corin. 3. Hy sal behouden zyn als door den vperē. **A**bac antwoorde / dat het vper/aldaer ghenomen wert en beduyt de beproeuinge ofte aenuuechtighe. Ja dat oock Paulus daer niet eens en roert van eenich Wageuyper. So en sondense oock sulcken wtleggninge niet connen met eenighe Schriftuere beueffigen.

Doe quam daer eenen witten Minrebroer voort/de Gardiaen des Conuēts/ en woude het Wageuyper betuygē met de Schrift. 2. Math. 12. So is dan de gedachtenisse heyllich en goet voor den dooden te bidden op datse van de sonden verlost werden: **W**aer op **A**bac antwoorde / dat het boeck van derkercken niet ontfangen ofte voor Schriftuere aengenomen en was: dattet door de hepligen geest niet gheschreuen en is. **W**ant de Kerckve begeert datmē hem vergeuen soude daer hy ghemist hadde: so en ist voor den heplighen **G**heest niet gheschiet die niet missen en can.

Van der kercken.

Hy vraechden wat hy van der kercken geuoelde/ so verhaelden dickwils de Roomsche kercke. Hy antwoorde/ **I**ck ghelooue datter een alghemeyne kercke is/ welck is de ghemeynschap

menusckap aller ghelouighen ouer de gantsche werelt ge- **M. D. Tw.**
 strop / vereenicht ende ghebonden in eenen geest ende ghe-
 looue : welke gheregert wort door den heylighen Gheest
 en dat eenige woort Gods. Ick gelooue oock (seyde hy) dat
 de Roomsche kercke ten onder dese is / ghelyck alle andere.

Hy vraechden hem of hy niet en gheloofde / dat de Paus **Van den Paus.**
 het hooft was. Gabec antwoorde / Ick en ghelooue geen an-
 der hooft der kerckē / dan Iesum Christum : want de Schrif-
 tuere van geen ander hooft en sprecht. Wat gheuoelt ghy
 dan (seyden se) van den Paus? Gheloost ghy niet dat hy het
 hooft der kercken is? Gabec antwoorde. Neen ick : maer ick
 ghelooue dat hy de Antichrist is.

Mijn heere vanden Bossche vraechde hem / wat hy van **Van de oorbiechte.**
 de Oorbiechte gheuoelde / diemen den Priesier behoorde te
 doen om van hem geabsolueert te werden. Hy antwoorde /
 dat de Schriftuere daer gheen menctē af en maecte : ende
 dat hy daerom niet goets daer af en geoelde / en dattet ooc
 onmoghelick is de sonden te vertellen / als Dauid betuycht
 Psalm. 19. Wie versnaet zijn sondē / etee. Ick weet nochtans
 wel (seyde hy) datter een belijdinghe der sonden is / daer
 1. Ioan. 2. af gheschreuen staet / welckmen voor Godt doen
 moet / die alleen de sonden vergeest. Welcke biechte men
 daghelick en tot aller vrien doen moet : want wy altyt sonde-
 gen / als Dauid betuycht Psalm. 51. seggende : Mijn sonden
 zijn altyt voor my. Hy worpē hem voor de Schrifuere daer
 Christus seyt : Wien ghy de sondē vergeest / dien zynse ver- **Sinden en ontbinden.**
 geuen / ende dien ghyse ophoudet / die sullen se opgehouden
 zyn. Gabec antwoorde / dat sulcken bindinge en ontbindin-
 ge der sonden / door de predikinghe des Godelicken woorts
 moefte gheschien / ende niet door de oorbiechte diemen den
 Paven dede. Twelck hy bewees met de woorden Christi /
 die syne Apostelen beual te gaen vercondigen het Euange-
 gelium : en die dat geloofden / sonden sy verskeren quytla-
 ringe der sonden / en hen openen de Hemel : daer en teghen /
 die dat niet en geloofden / hen vercondigen dat hare sonden
 opgehoudē waren / en den hemel gesloet. Daer is ooc (seyde
 hy) een groot verschil tusschen de Paven / en de Apostolen
 ofte de warachtighe Dienaers des godlickē woorts. Dese
 macht (van Christo gegeuen) hebben eygentlick de Apostels
 en oprechte Dienaers die Gods woort vercondigen / en niet
 de Papisapē die dat niet en prediken / en ooc de Apostelen
 in geenderhande maniere na volgen. Hy brachten hē voor /
 R n ij dat

De Historien

M. D. Iy. dat Jacobus sept Capit. s. Belijt maleanderen twee sonden. Malecande Haber antwoorde / dat Jacobus daer sprack van de verfoeren belijde. ninghe die de eene met den anderen doen moe: als sy maleanderen verthoent ofte per misdæen hebben: ende dat in sulcken belijdinghe de vrouwen ende de Priesters gelijckelick verplicht waren/ende oock ghellicke macht hadden.

Van de Misse.

Men vracchde hem / of hy de Misse niet noofsakelick/ goet/ en voor heyligh achtede. Hy antwoorde/ dat de Misse van menschen gheuonden was/ en in der Schrifteuren niet benesicht can werden. Ja (sepde hy) de Misse is een groote grouwel en oyentlicke afgaderie/ om dat men daer een stuck broots voor Christum Jesum aenbidde/ ende vergiffenisse der sonden toeschijft voor de leuendige en de dooden: welc een vernietinge des bloets Jesu Christi is/ welck dat alleen doen can ende oock alleen genoegsaem is tot onser verlossinghe. Door de Misse cruytigen de Misypapen den soone Godts andermael / so veel als in haer is: want sy een offer hande daer af maken. Daer nochtans Christus door synen doot des wets offerhanden ten eynde ghebracht heeft: en hy is self eenmael opgheoffert om ewichlick volcomen te maken die daer geheylt werden. Door syn offerhandes gedaen/ heeft hy den Vader versoent/ en voor ons voldæ: nu leeft hy alst om een voorbiddinge te doe voor ons.

Der lichaem Christi.

Hem wert geuraecht / of hy niet en gheloofde dat Jesus Christus lichamelick is in de hande des Priesters als hy de Hostie op heft. Hy antwoorde: Reen ick: maer ick ghelouue dat hy is in den Hemel / gheseten ter rechter hande zyns Vaders/ van waer hy oock comen sal om te sordelen de leuendige en dooden/ gelyc in de articule des geloofs/ en Art. 1. en 3. Cap. geschreuen staet. Hy verwerde hem dat hy een Sacramentaris was/ en dat hy het heylige Sacrament verfaecte. Hy antwoorde/ dat sulcx onwarachtich was/ en beleet dat hy gheloofde/ dat het Sacrament des Auontmaels van Christo ingestelt was: ende dat de ghene die het weerdichlick ontfingen / na het beuel Christi / dat sy ontfingen dat warachtich lichaem ende bloet Christi geestelick: waer van onse sielen gevoedt werden / ghelijc het lichaem van broot en wijn gewoet wert. En bewees dat in de Misse sulcken Auontmael niet en was/ want daer de insettinge en ordinantie Christi niet onderhoude/ maer gantsch verdouert was/ De Heere vandē Soffche Criminael stercker vracchde hem / hoe dat ment dan behoorde te ghebruicken Hy

Sacramentarius.

antwoorde

antwoorde / Ghelyck als *Matth. 26.* ende *1. Cor. 10.* bescreuen is. Ende als hy breeder bescheert begheerde / so bracht hy voort op het eerste de maniere ghelyckment in de ghemyne Christus te *Vausane* ghebruyckt / althet bewysende wt der Schrift de insettinghe Christi / en daer en teghen het groewelick misbruyck der Papisten. Dit hoorde Doctoren / Papen ende Moniken / maer sy en condon daer niet tegen segghen: maer sy stonden seer styf op de woorden / Dat is mijn lichaem / willende daer wt bewysen dat Christus lichaemselck moeste wesen onder de ghedaente des broots en wyns. *Sabeck* seyde daer teghen / dat Christus met dese woorden niet anders woude segghen / dan dat broot ende wyne in het Nuontmael bedupde zyn lichaem ende bloet: ende dat het broot ende wyne den lichame doen / dat het selfde oock het lichaem ende bloet *Jesu Christi* der sielen doen. En ghelyck onse lichamen materiael zyn / en haer spysse ontfangen ende verteeren met lichamelicken tanden: also neemt oock de siele / welke geestelick is / haer geestelicke spysse / met geestelicke tanden. Hy bewees oock dat Christus in het Nuontmael met een figuerlike maniere van spreken ghesproken heeft / ghelyckment in der Christuieren ghewoonlick was te ghebruycken / als *Genesis 17.* Daer de *Besnidenisse* een ewich verbont ghenocmt wert: *Paulus* noemt den steen in de wildernisse / Christus: *Joannes* de Dooper noemt de dupue / Godts Sheeff: welke een teecken daer van was. Doe hy de woorden *Pauli* voortbrachte / als dat de kelck wesentlick een nieu Testament moeste zyn door de cracht der woorden ghelyck als sy wilden dat het broot wesentlick het lichaem soude zyn: so en wisten sy daer niet op te antwoorden / maer moesten bekennen dattet een figuerlike maniere van spreken was / daer de kelck een Testament genoemt wort / vorden wyne / den kelck is: waar wt dat *Sabeck* bewees dat het teecken oock ghenocmt wert met den naem van het ghene dattet beteekent ende bedupt.

De heere van *Sierond* brachde hem / wat onbehoelickheden dat daer wt volgden souden / of het lichaem Christi daer reghenwoordich in den broode ware. *Sabeck* antwoorde / dat daer wt soude volgen / dat het lichaem Christi op eenen tijdt in veel verscheden plaetsen soude zyn / is de gaantsche werelt vervullen: en dat men niet en benint / dat hy na zyn der verrijzenisse in veel plaetsen ghelyckelic si gewerft: in zyn glo: dat hy oock in zyn verrijzenisse wel bewesen heeft / dat hy

An ij gheen

Math. 3.

Nota.

De Historien

M. D. Iy. geen phantasma ofte geest geweest is / maer dat hy vlesch ende beenen hadde / welck men in de Masse onder de ghesdaente des Broods ende Wijn niet en beindt / onder welcken de Papen segghen dat hy besloten soude zyn.

Hy bewees oock dat de Papen schandelick dwaelden / die den lecken (so sijn noemen) het broodt des Quontmaels gheuen / en den wijn onthouden teghen het openbaer mandament Jesu Christi / die daer beueelt / ende seyt / Drinkt alle daer wt : wel bewijfende dat hy dese dwalinghe die nu is / voorsach. Want van den broode / seyt hy alleen / nemet / etet : maer van den kelck seyt hy veel clarder / Nemet ende drinket daer alle wt. So heeft de Heere het Sacrament sijn lichaem en bloets en alleen / ofte in drinken alleen : maer in eten en drinken te sijn benolde te onderhouden.

Die de kelcken volcken onthoudt.

Van het Doopsel.

Hy vracchden hem / of het Doopsel oock goet en noot sakelicke ware. Hy antwoorde : Ick gelooue wel dat het Doopsel goet en noot sakelic is : maer men behoort daer geen besweeringhe / ope / sout / keerssen / sweeringhe / noch andere sulcken dinghen by de insettinge en ordinantie Jesu Christi te hanghen : maer alleen in water aengedient te werden / gelijk men in der Euangelisten ende de Apostelsche schriften / ende oock wt haer ghebruick bemerken mach.

Wastendaghen.

Hy vracchden hem wat hy gheuolde ende gelosde van de ordinantie der vasten / van de veertich daghen / Vigilien / Quarantempora / ende diergelicke. Hy antwoorde / Ick gelooue dat de superstitieuse ordinantien / daerom door soecht zenighe verdiensten ofte rechtuaerdicheyt / seer quaet ende boos zyn / ghelijckmen in dese heylicheyde ende verdiensten soeckende is / ende daerom so en behoort men niet te onderhouden : want sy beroouen Christum Jesum van synen behoorlickien officie. Maer de vastendaghen die om eenige Politische ofte ghemeyne saken verordent werden van daeroverheit / die is de ghemeynte schuldich te onderhouden : nochtans sonder eenich superstitieus ghebruick.

Waerom siaber de religie verlaten heeft.

Hy vracchden hem / waerom hy synen religieusen staet verlaten hadde. Hy antwoorde / dat de Schifstuers sulcken staet verdoemt / als men in den tweeden bries Petri bemercken mach : oock om dat hy befaet in superstitieuse ordinantien / diemen rechtuaerdichmakinghe ende verdiensten toeschryft / welcke oentlick teghen de verdiensten des bloets Christi zyn. Sy wouden hem als een mepneedigē beschuldighen : maer hy bewees dat sulcken eedt ende beloften van de Schifst

de Schijfvere verbodt en de verdoemt waren/ als die daer
 quaet en tegen Godis woort zijn: en datmen daerom daer
 toe niet verbonden en is/ om te onderhouden: maer veel
 meer om die te breken / gheleijck alle andere boose belofcen.
 De belofte des sup verhepts (sej de hy) en is in onser macht
 niet: ende daer en bouen besuytse in haer het verbodt des
 houwelicks / dwelck een leeringhe der Tey velen is / als
 Paulus sejt. De belofte der armoedē is onbehoorlick want
 sy is een gront ende fundament der bedelg en / welke van
 der Schijftueren verboden ende verworpen is. Als hy al-
 dus van alle dinghen redenen gaf metter Schijftueren / so
 ouerkreecffen hem de geeselicke / ende en lieten hem zijn
 redenen niet wyspreken / dwelck oock den Prince schein te
 mishaghen: maer sy en lieten niet af.

2. Timo. 4

Als nu dese vraghen en antwoorden in gheschrieten ghe-
 stelt waren/ en de Bisschop de selfde ghesien hadde, heeft hy
 daer raet op gehouden. Daer na den xliij. dach Octobris/
 als de Bisschop zijn vergaderinge van Misspaysen hiet / so
 beual hy datmen Rabec in de volle versamelinghe voor hem
 soude bienghen: ende dede hem knielen. Daer dede hy hem
 by vonnis in den ban als een Ketter / twisfmaker ende af-
 uallighe / ende veroordeelde hem om die oorsake ontwijst
 ende daer na in handen van de wereltliche Ouerhept ghes-
 uert te werden. Rabec appelleerde van der sentencien/ ende
 beriep hem ten Parlemeute van Parijs. Daerom werdt hy
 wederom in de gheuancenkisse geleyt / daer hy een gat e. ij
 half iaer bleef ligghen/ tot den thiensten Aprilis/ sonder zijn
 appellatie te verheffen.

Rabec een
Ketter
veroordeelt.

Sinnen middelen tyden deden zijn vrienden groote reer-
 sicheyt om hem te verlossen: Welcke de heere van Senen
 daer toe bewillichden / dat sy aenden Coninc van Fran-
 ryck schieuen tot zijnder verlossinghe. Daer het en baet al
 niet als God den menschen roepen wil: gelijck by hem wel
 ghebleken is. Sinnen middelen tyden heeft hy noch men-
 gen aensfoot gheleiden van de Montken. Hy beslacht hem
 in zijn brieue bysonderlic van Hoij en synen hoop/ welke
 hem niet alleen de borcken die hem van de Ouerhept toe-
 ghelaten waren/ om namen: maer oock van het ghe welt dat
 sy hem deden / syjse ende bianck ter aerden weyende.

Wreethen
der Mont
ken.

Ten laetsten heeft de Bisschop vererghen van den secre-
 ten Raet des Coninc/ dat hy met zijn sentende van Rabec te
 ontwijfen soude moghen voortgaen niet teghenstaende zijn
 appellatie

De Historien

Ma D. Tot appellatie. **S**o is **A**bec met de wachte van der gheuanc-
kenisse van den **S**iffchop gebracht: Welcke hem verclaeft
heeft / dat de **C**oninc hem toeghelaten hadde zijn vonnis
te vrbrengghen van de antwringhe / niet teghenstaende zijn
appellatie: so hief **A**bec syne ooghen ten Hemel/ ende sey-
de: **O** Heere/ hoe gheluckich ben ick/ dat ick een ghetuyghe
uwer waarheyt sal zijn. **D**aer na wert hy gebracht voor **S**.
Mauricius **C**oninc / daer een groote stellage opghericht
was / op welke de **S**iffchop in zijn **S**iffchoppelicke cleede-
ren met zijn **O**fficialen ende **P**refiers gheseten was. **D**aer
werdt **A**bec voor hem gebracht/ ende men woude hem met
Misghewaet cleeden/ maer hy wepgherdet langhe/ daer na
hebben sy hem met ghewelt aenghebaen/ ende also haer ba-
teiment spel van hem te ontwighen/ voort gespeelt. **N**a de ont-
wringhe wert hem een groene sots bonette opt hooft gesett
en de **S**iffchop gaf hem also ouer in de handen des werel-
lichen **O**uerhepts/ met grooter gheuenisse/ segghende
handelt doch saechtelic met hem/ en schudde zijn hooft. **D**aer
na wert **A**bec in des **C**onincs gheuanckenisse ghebracht.

Het vonnis.
Was doots.
Een wyle tijt daer na heeft de **R**echter **A**bec doen co-
men in de **C**apelle van de gheuanckenisse/ en hem zijn von-
nis gelesen: als dat hy veroordeelt was van de **A**et leuen-
dich ghebrant ende in de lucht opgetrocken te werden. **A**-
Abec antwoorde/ dat hy bleef by zijn appellatie. **M**aer als hy
dat afgheslaghen was/ so loefde hy **G**odt / seggende: **S**he-
presen sy **G**od/ hy gheue my sterckheyt ten eynde toe te vol-
herden: ende met luyder stemmen riep hy: **M**ijn **G**od/ doet
ghy my sulcken ghenade/ dat ick v **E**uangelisch woordt sal
beruyghen? **S**hy hebt gheseyt: **W**ie my belijft voor de men-
schen/ die sal ick belijde voor mynen **V**ader: **E**nde wie vol-
standich blijft tot den eynde/ die sal salich zijn/ ende anders
sulcke redenen meer.

Math. 10.
Math. 24.
Daer na hadde **A**bec noch langhe redenen/ en een groo-
te disputacie met een **M**onick/ **M**lanus genaemt / ende met
den **S**ardiaen: welke hem dickwils vloecte ende lasterden/
om dat sy in hare redenen beschaemt velen. **M**en woude
hy **M**ariam aen doen roepen met **J**esum: maer hy en wou-
de niet. **E**n als hem de **O**fficiers dierchden/ seyde hy: waert
dat ick gheuoelde dat mijn tonghe sulck woude wtspreken/
Syn tonge ick soude se kener met mijn tanden af biten. **O**m die oorsa-
ke wille riepense de **S**cherprijcker / ende deden hem de tans-
ghe af snyden. **D**o wert hy voort op een stede gebonden/
ende

ende ter doot gheuoert. Habee spoude seer veel bloets wt/
 ende was seer in s'naecht; maer hy hief zyn ooghen ten He-
 mel waert ende versuchte tot de Heere. Als hy nu ontcleet
 was/ende mit s'roo besteken van achtere ende van voren.
 So s'roondense veel sulphers op zyn lijf; ende hy wert vast
 ghemaeckt/ende alsoo inde lucht oyghetrocken. So verhief
 hy oock zyn stemme seer luide/ende began te singhen den
 Psalm: De Heydens zyn O Heere ghecomen in dijn erue/
 etc. Hy sanc so claer ende verstandelijck datter menighe
 verwonderden/hoe wel hem de tonghe ontrent drie vinge-
 ren groot afghesneden was. Hy bleef in de lucht wel een
 half quartier van eender vrien hangen/eer dat het vper ont-
 steken was/ende hy sanc synen Psalm. Hy riep oock dick-
 wils/ Heere Jesu Christe helpt my. Veel wt den volcke
 schimpeden ende spotteden daer mede om dat hy Christum
 aenriep/om seyden hy slacht de Doossen. De Moniken wa-
 ren alcht ontrent hem/Manus holt den Scherprichter het
 s'roo aen het lichaem van Habee bindē/ende leyde een cole
 vper in het middē van het s'roo/meynende dattet terstont
 ontsteken soude hebben / alsoo haest als Habee in de lucht
 ghetrocken ware:ende dattet also een mirakel soude schij-
 nen/als of het vper van den Hemel ontsteken ware geweeft
 aen Habees lichaem. Als nu het vper ontsteken was/wert
 Habee neder ghelaten in het vper ende daer na wederom
 opghetrocken:ende dit gheschiede dickwils ende menich-
 werven/door den raet ende ingheuen der Moniken/wel-
 ke tot den Scherprichter seyden: Haelt op/ ende laet neder/
 tot dat hy de maghet Mariam aenroep: dwelck so langhe
 ghedaen wert/tot dat hem zyn inghewant ontuiel. Maer
 tot den laetsten adem toe loefde hy alcht ende aenriep den
 Heere. Ten laetsten alffer gheen ghedaente van een men-
 sche meer en was/hebben sy hem op het hout neder ghela-
 ten ende alsoo verbiant. Soo is dese vrome Martelaer
 van dese werelt verschepden/den xxiij. dach Aprilis/in den
 Jare M. D. Lvi.

Habee die
 singt hoe
 wel hy ton-
 geloos was

bloetgert-
 ge Mont-
 ken.

Peter van Gouffreau.

Peter van Gouffreau geboir wt de lande van Anjou/
 heeft in de steden van Geneue ende Lousanen in
 Gods moort hem geoeffent voor een tijt lanc. Daer
 na heeft hy begeert in zyns vaders landt te gaen ont-
 de kennisse des waerhepts aen sommighe te verbiedene:

An v

ende

De Historien

M. D. Ix. ende doek om met zyn schoonbroeder te handelen van eenli-
ghe aengesouen goederen. Als hy nu in de stadt van An-
giers gecomen was/ende van zyn schoonbroeder (in wiens
huys hy was); zyn erfdeel afschede: so wert hy van hem ver-
raden/ ende de Ouerheyt aenghegheuen: welke hem ter-
font gheuanghen ende in den selfden kercker doen leggen
heeft/ daer de voornomde **M. Jan Sabers** lach: dwelck tot
zunder troostinghe ende versterkinghe gheschiede/ door
Gods voorsichticheyt. Hy was geuangen in den Jare **M.
D. Ix.** in de maent **October**.

Cortelijcks daer na werdt hy van zyn gheloone onder-
vraecht/so wel van des Bisschops Vicarissen/ als van des
Coninccks Officiers/ende van veel ander Priefters en Mo-
niken:welck hy self beschreuen heeft/ende luydt aldus:

**Sacramēt
des Altaers**

Ten eersten vraechden sy/wat ick geloofde van den **Ha-**
eramente des altaers. **Ick** antwoorde dat sy Godts woort
veruualschten/als sy het ghene dat in der Schifstueren het
Sacrament des Huontmaels genaemt is/noemde het **Ha-**
crament des altaers. **Vraghe.** Gheloofst ghy niet dat in de
Misse het lichaem Jesu Christi is/als de Priefters de **Sacra-**
mentische woorden ouer de Hostie ghesproken heeft? **Ick**
antwoorde/Het gene dat de Priefters doet/ doet hy allcken
voor hemselfuen/want de gene die ontrent hem zyn/hebben
alleen tgesichte:dwelck niet en volcht na de ordinantie des
Heeren/noch oock het ghene dat zyn Apostelen namaels
onderhouden ende ghebruyckt hebben. **Want** Christus be-
taal dat zyt alle sonden nuttē/oy dat sy alle zyns doots deel
achtrich waren/welcke sy verondighen sonden tot dat hy
quame. **Dit** moeten wy ooc doen/om zyn ordinantie te vol-
ghen. **De** Apostelen verflonden wel wat Christus met het
Huontmael meynde/wt de figurere des **Passcha**/ die hy
recht te voeten ghebruyckte/etcc.

Doopsel.

Hy vraechde wat wy dochte van het **Doopsel**/ ende wat
ick daer af geloofde. **Ick** antwoorde: Het ghere dat de yper
Euangelisten daer of betuyghen: hoe dat **Joannes** predick-
te het **Doopsel** der ghemoetbeteringhe tot vergiffenisse der
sonden. **Doo** wy nu het selfde ghelouende ontfanghen
ende den **Euangelio** ghelouen/ soo is ons een ewich
verbont met Christo Jesu. **Wy** zyn alle een in Christo be-
grauen in zyn doot/ door den **Doop**. **In** de werken der **A-**
postelen zyn de **Capittelen** vol/ hoe sy predikten Jesum
Christum gecrupst om onser sonden/ en verresen om onser
recht:

rechtueerdichmakinghe: ende darinnen den Euangelio soude ghelooouen / ende laten doopen. Sy ghebruwecten oock alleenlick water / na het exempel Joannis / die daer seude / dat na hē een quam wiens Schoenriemen hy niet weerdich en was te ontbindē /welcke mer den heyligē Geest Dooyte.

Sy vraechden of men de maghet **Maria** ende de **Hepligē** in den Paradijse niet en behoorde aen te roepē. Ic antwoorde / dat ick gheerne mijn gebeden aen **Gode** stierde / na de leeringhe Joannis 1. Joan. 2. die daer seyt: So yemant gesondicht heeft / soo hebben wy een Doorspraake by den **Daer** **Jesum** **Christum** den gherechtigen / Dese is de versoeninge voor onse sonden / ende niet alleen voor onse sonden: maer oock voor der gantscher werelt. Heb. 7. Hy canse volcomelijck salich maken / die door hem tot **Gode** comen. Hy is altyt leuende / om voor hen een voorbiddinge te doen / die hem met goeder herten aenroepen / ende op hem haer vast betrouwen alleen stellen. Want **Matth. 11.** seyt hy: Coemt tot my alle die daer arbeidet ende belast zyt: ende ick sal u vermake. En door den **Prophete** seyt hy / Ic en sal mijn ere geenen anderen geue / noch mynen lof den afgoden. Item / dat alle die in gesneden beelden betrouwē sullen beschaemt werden.

Sy vraechden of ick niet en ghelooofde datter een **Dage** vyer vyer was om der gestormen menschen sielen te supueren: Ick antwoorde / dat het bloet **Jesu Christi** onse sonden supuert / en dat ick geen andere supueringe en geloofde. Want die in **Adam** onreyn ende vuyl zyn geworden / die zyn door den bloede **Jesu Christi** ghesupuert ende ghewasschen: anders so soude zyn doot ons te vergheefs zyn gheweest.

Sy vraechden / wat my van de **Siechte** dochte: Ick antwoorde dattet noodich is de sondē **Gode** te belijden / na het exempel **Mose** / **Marons** ende **Samuels** / welke haer eygē sonden en oec des volcx van **Israel** voor **God** alle beledē. welkē men de sonden belidē moet om absolute te rrijgē. 1. Joan. 1. Ist dat wy onse sonden belidē / **God** is getrouwe diese ons vergeeft. En voorwaer / wy hebben eenen grooten **Querpriester** **Jesum** den sone **Gods** / die in de **Hemelē** door gheuen is / welke onse sonden vergenen ende absoluere mach: hy (segghe ick) ende niemant anders. Tot hem alleen sal onse biechte geschien. **Dauid** is in zyn **Psalmen** vol van de belijdenisse zynder sonden / die hy alleen voor **God** dede.

Sy vraechde van de vasten. Ick antwoorde dat het vastē **Vasten** goet

M. D. Vol
Menroepna
ghe der
heplighen.

Dagevyer
Siechte.

goet

De Historien

M. D. Tot goet/Ja oock nootzakelyck waeniet door de geboden van menschen/welcke niet dan geneeyde en zyn/met haer droe uighe aensichten ende magere wanghen. Sy woude wel datmen de trompetten sloege/als sy eenich werck ter eeren Gods doen willen:maer dat is al teghen zyn woor. Want hy seyt. **Matth. 6.** Als ghy vastet/so salst v hooft / en wascht v aensicht/op dat ghy den mensche niet en schijnt te vasten.

De achtiensten Octobris in den Jare **M. D. Lxv.** was ick ghelept voor des Coninc mannen/ende voor de Officiers des Siffchops van Inglets:daer wert ick wederom ghevraecht /of ick by myne antwoorde blyuen woude: Ick seyde/Ja:want sy zyn betuycht met de autoriteyt der Schif tueren. Doe werdt ick omringhelt van eenen hoep ghehemde Canoniken/ende ghecappioende Doctoren/en meer andere die verscheppen cleederen droegghen. Soo vracchde my onder de andere een Cordelier/segghende: Wel aen/ ge looft ghy niet/doe Jesus Christus synen Apostelē gaf/ dat in het broot wesentlyck zyn lichaem was/ende in den kelck zyn bloet? Ick antwoorde, dat is lasteringhe / dat ghy segt/ dat zyn bloet in den kelck was/eer dattet wt synen lichame ghestort was. Want het broot ende de wijn in den drinck beker welcke hy synen Apostelen gaf,waren alleen ter gedachtenisse zyns lichaems ende bloets/welcke voor ons ter doot gheleuert werden: als Paulus betuycht / segghende: So menichmael als ghy van desen broode etet ende den kelck drincket/so sult ghy des Heeren doot verendighen/ tot dat hy come. Sy sepden: Christus Jesus heeft gheseyt. Dat broot dat ick v gheuen sal/is myn vleesch. Ende wederom/Woorwaer segghe ick v / ist dat ghy niet en etet dat vleesch des menschen Doons/ende niet en drinct zyn bloet/ ghy en sult gheen leuen in v hebben: Die myn vleesch et/ ende myn bloet drinct / die heeft het ewighe leuen. Ick antwoorde: In het selfde Capittel siact gheschreyen / dat menighe zynder Discipulen dit hoorende/waren verergert: ende Jesus by hem seluē wetede dat sy daerop murmurē den/sepde tot hen: Ergert v dit? Wat salt dan zyn/ soo ghy den Done des menschen siet op verē/daer hy te vor n was? De gheest die ist die daer leuendich maecht:het vleesch en is niter nut. De woorden die ick spricke/zyn gheest en leuen. Soo en is dan daer her lichaem Jesu Christi niet/ghelyck ghy ons wilt doen geloouen dat ware teghen zyn woor. Want Christus verbiedt ons sulcks / segghende: Soo v

Van het
lichaem en
bloet Chri-
sti.

1. Col. 11.

Joan. 6.

pemant

pemandt seyt: Siet hier is Christus/ of daer is hy / ghelooft. **M. D. Voi**
 ter niet. Siet in der woestijne is hy: gaeter niet om wt. Siet
 hy is in de binnen ca ner/en ghelooftet niet. So en can dan
 het lichaem ende bloet Christi in de broode ende wyne niet
 besloten zijn so ghy segget: maer men moet hem in den he-
 mel soecken. Maer in het Nuontmael (als na de infertin-
 ghe Christi ghebruickt wort/ghelijck de Apostelen onder-
 houden hebben) ontfanghen wy het lichaem en bloet Chri-
 sti ghe selijck ende door den ghelooue. De arme Monick
 was al beschaemt/ ende de omstaenders murmureerden al
 teghen my/ ia ooc mijn heere van den Gossche Cleriminael
 Recyter selue/ die seyde: Hoe dan? sult ghy ons alle afgode
 Dienaers verclaren te zijn/ met uwe woorden. Ic antwoor-
 de hem: Ghy verstaet beter dan ghy spreeket. De Doctoor
 des Siffchops sprack my aen van de offerhande/ seggende: **Offerhande**
 dat de Priesters mochten offerhanden doen ende consecre-
 ren. Ick antwoorde/ dat ick gheen offerhande doender en
 wiste/ anders dan Iesum Christum/ welke in de hoochste
 ghedaen is/ als een voorbidder voor ons / die ghemaect is
 een Ouerpriester in der ewicheyt na de ordeninghe Mel-
 chisebechs: ende wy zijn gheheylt door de offerhande: **Hebr. 2**
 lichaem eemael ghedaen/ door welke eenighe offerhande
 de hy ewighlyck volcomen ghemaect heeft/ die daer ge-
 heylt werden. Ick vermoede dat dese een Doctoor ge-
 naemt was: die den brief totten Hebreen noch noyt geleset
 hadde: want hy en antwoorde my niet / ende bleef beschaemt.
 Des Conincks Procureur verhief hem tegen my van groo-
 ter granschap/ ende dede my ontleeden / om te ondersoek-
 ken of ick noch meer ghelts ofte boecken hadde: ende daer
 wert my veel verdriets aengebdaen. Ick bidde w/ denck hoe
 datter toegaet met een arm schaep onder de woluen die als
 le met opender kelen/ roepen Crucifige/cruetsige.

U Weplich daghen na syne vrome ende volstandighe
 belijdenisse des waerhepts/wert hy veroordeelt le-
 uendich verbrant te werden. Maer want hy van
 de grouwelijcke secte des Pauschen Priesterdoms
 gheweest hadde/so wert hy voor al met vromis een ketter
 verwesen/ ende daerom ontwijet te werden. Maar hi appel-
 leerde en beriep hem op het Hof des Parlaments van Pa-
 rijs/ ende verhief zijn appellacie. In de maent van April in
 den Jare **M. D. Voi**. hadde de Coninck vercoordent enen
M. G. m.

De Historien

M. D. Lvi **M.** Remgum Ambrosium / den President van Nij/om dat hy kennisse nemen soude ende oordrefen alle saken / diemeta ketterische ofte Yutersche noemde. Dese andermael gehoozt hebbēde de belijdenisse des geloofs van Pieter van Goussseau : ende na dat hy hem bestandich (dwelck sy hardneekich noemden) beuonden hadden / veruolckde hy het wons als dat langhe van te voren van den Rechter van Angiers ghegeuen was: ende dede hem ontwijgen des vijftdaechs den twee en twintichsten in Maeye. Daer na om zyn wreetheyt te bewijfen (want hy daer drie daghen van te voren eerst gecomen was) dede hy den vromen Martelaer onmenschelijc seer pijnigen / tot diemael toe: welck hy ghebuldichlyc verdroech. Daer na ontrent vyer ofte vyf vren na dē middach des seluen daechs / dede hy hem de tonghe wt snijden ende noch met eenen ijseren bal in den mont ballen. Also gebroeken ende gheminck van syne leden / wert hy op een sbedde ten vyerē gheuoert op de Halle van Angiers. Als hy nu gebonden ende in de lucht opgheheuen wert / sloech hy syne ooghen ten Hemel / ende de eewighe goede God heeft wel bewesen / dat hy hem niet en verliet. Want als hy nu swart verbrant was / van den vyerē ende bynaest half ghebraden / soo dat den bal wt synen monde viel / soo aentiep hy den naem des Heeren / seggende: Jesu Christe staect my by: Heere God helpt my. Waer van veel mensche verwondert waren: ende alsoo is hy volstandichlick in den ghelooue wt besen leuen ghescheyden.

Diemael
gepynicht.
De tonghe
wegesnede.

Laurens Schoenmaker / ende Jan Fasseau.

Jden Yare onses Heeren **M. D. Lvi.** was in de stede van Bergen in Henegouwe een groote veruolginge der Christenen: om dat de Wet verniet was / ende tot Rechters vercooren ware onuerstandige mensche / die de Euangelische waerheit niet en wisse ende ooc vanden ware. Om haer wreetheyt te bewijfen ouervielen sy het huys van Laurens de Schoenmaker geboire van Bueffel in Grabant: ende oock van Jan Fasseau gheboiren wt een cleyn dorpken by Berghen / Siuri ghenaeamt. Op dese mannen haddemen achterdencke datse de Schriftuere lasen: en daerom werdense gheuanghen. Ende als men haer proces volcomen hadde / werden sy verwesen onthooft te werden / sonder te onderuraghen van haren ghelooue. Als Laurens soo

so haeffigen vonnis hoorde/sepde hi tot de Gichters: *Mijn* *M.D. 11*
 heeren ghy zyt grootelijcks verdooft/dat ghy met vper ende
 sweert Gods woort meynt wat te ropen:dwelc doch eemich
 lijck blijft. Als sy dat hoorde/ende bemerkten dat hy altijt
 beter ende beter ghemoedt wert:hebben sy (hoe wel datter
 een Schanot opgericht was om hē te onthoofden) ooc een
 vper doen bereyden om hem te verbranden / waert dat hy
 veel woordē maeckte. So hebben sy hem ter doot gebracht:
 daer hy wismozedichlijck henen giuck/louende ende pyssen-
 de den Heere:ende is onthooft gheworden. Een weynich
 tijts daer na hebben se soek om de selfde oorsake Jan Fas-
 seau onthalf. Also zyn dese twee Martelaren om dat sy de
 Schrijftuere neerstelijck ondersochten ende Christelijcken
 daer na leefden/den Heere onghoeffert.

Arnout Monier / ende Jan
 van Cayes.

Arnout Monier geboren wt de stede van S. Millon
 in Sardelois/xxv. Jaren/ofte daer ontrent/ oudt zyn-
 de/was van Anthonio de Tesoure des Conincks Pro-
 cureur Generael gheuanghen in de stede van Sor-
 deau/den xxv. dach des maents April/des quonts ontrent
 der sester vren/in den Jare *M. D. Lvi.* Na dat hy in den
 hupse van den Procureur onderuraecht was/ende redenen
 zyns gheloofs ghegheuen hadde/ende van wat Aeligie hy
 was:so is hy in de gheuanckenisse des Hofe ghelept. Ende
 hoe wel dat de Procureur generael door de cracht des waer-
 hepts ouerwonnen was/en seherpelyck vermaent wert dat
 hy zyn handen niet besmetten soude in het bloet der geloos-
 tighen ofte anders datter God soude oordeelen: nochtans
 doo: wreefe van zyn officie te verliesen/ heeft hēt den Houe-
 aenghegheuen/dat Monier gheuanghen was.

Des Woonstaechs daer na/den xxiv. Aprilis/wert Mo-
 nier in der misdadigher camer gheroepen voor die gheordi-
 neerde Commissarien:ende aldaer onderuraecht van alle
 stucken zyns gheloofs/namelijck / van de Misse / van het
 Daghever/van de eere der Heplighen/daer hy ghenoech-
 samelijck op gheantwoot hadde / ende nochtans heeft hy
 tot meerder versterkinghe dese nauolgende artijckelen op
 den dertichsten dach Aprilis gheschreuen.

De goede Godt bestene my te helpen door synen
 heplighen Sheest/Amen.

De Historien

**M. D. Tot
Wnemen
der spysen.
1. Timo. 4.**

Derebene waerom dat ick geen swaricheit gemaecte hebbe veesch te eten op alle tijde/is/om dat Paulus seyt: dat het verbiede te trouwen/ ende spysse te nutten die van God geschapē is / om met dancksegginge te gebruycken / dat sulcx een leeringhe der dupuelen is.

**Het Nuont
mael.**

Dat ick ooc het Paschmael in dese landen niet gebruyckt en hebbe/is daerom / dat ick niemant en wisse die dat recht bediende na de insettinghe ende ordinancie Jesu Christi.

Wiechte.

Dat ick my teghen den Priester niet ghebiecht en hebbe/is/om dat ick in de gantsche Schrifstuere niet en vinde dat tet my van God beuolen is.

Misse.

Dat ick niet en ben ghegsen om Misse te hooren / is/om dat de Missedoenders een offerhande willen doen voor leuendighe ende dooden/om God te versoenen. En ick weet by de heylige Schrift/dat de eenige offerhande Jesu Christi eenmael door hemseluen ghedaen/ghenoechsaem is geweest om dat te doen.

Wageuyper.

Dat ick geen Wageuyper en gelooue /is/om dat het bloet Jesu Christi onses Heeren genoechsaem is om my te reynigen/wasschen/en te supueren van alle myne sonden/gelijck de Schrifstuere my dat versichert in verscheden plaetsen.

**Heplighen
aenbidden.**

De soorsake waerom dat ick de heplighen die in den Heere re ghestouen zyn/niet aenbidde/is/om dattet my van Soe niet geboden en is. Ende onse Heere Jesus Christus leerende hoemen bidde sal/seyt: als ghy sult bidden / so segget aldus: Onse Vader/die daer zyt in de hemelen etc.

Religie.

De Religie die ick houde/ende daer ick (door Godts hulpe) in begeere te leuen ende te sterven / is oueruloedich beschreue in de boecken der heyliger Schrifstueren/ so wel in het Oude als in het Nieuwe Testamēt/ende is op het cortste begrepen in vier sonderlijcke stucken: namljck/ in den gebede diwelck begint: Onse Vader etc. 2. In de gheboden Gods/beginnende: Hoor Israel/ Ick ben de Heere wne God etc. 3. In de Artihelen des gheloofes / die daer beginnen: Ick gelooue in Godt den Vader etc. 4. In de Sacramenten die onse Heer Jesus Christus in: ynder gemeyntē veroordent heeft. Ghetereckent/ Monier.

Als Jan de Cases (wt der Stad Libourne / een groot vrient ende mede gheselle van Monier) verstaen had van dese gheuanckenisse / was hy door eenen overghen puer heroert / om den gheuanghenen met de beloften des Heeren te vertroosten / na de woorde Christi: Ick

Ick hebbe gevangen geweest ende ghy hebt my besocht. So
 socht hy alle middelen om Montier aen te mogen spreken:
 mer het wert hem geweygert tot tij. oft tij. mael toe: en hy
 wert vermaent/dat hy vertrecken soude/om dat het Hof dē
 harkerwaerder beuolen hadde/dat hyse alle gevangen ne-
 men soude/die Montier quamen besoecken. Op den eersten
 dach in Meys als Cazes meynde te vertrecken van Sor-
 deaus na Tibourne om zyn hanteringe wille/en hy aen alle
 de broeders oorlof ghenomen hadde/soo ginck hy noch een
 mael om Montier te mogen spreken:maer het wert hem ge-
 weygert. Doe hy nu voorby het Palleys henen ginck/ende
 schepde van daer/soo sandt de Steenwaerder eenen/ Fran-
 chops genaemt/ seggende tot Cazes dat hy tegen den Steen-
 waerder soude comen spreken: Cazes gedachtich zijnde dat:
 mē hem dē ingane geweygert hadde/antwoorde dat hy niet
 comen en woude:maer woude Franchops hem yet seggen/
 hy woude dat hooren. Franchops dat hoorende wert gram/ Cazes wort
 ende nam hem ghevangen sonder eenighe wederstoot/ende
 lepde hem als een schaep ter slachbanck. Als Jan van Ca-
 zes nu gevangen was/ hebben sy dat den heere van Mesme
 den ouden Commissaris van Montier te kennen ghegeuen
 welcke als hy daer ghecomen was/ heeft Cazes bekent/we-
 een Proces daer hy wel eer Cazes in bediensich gheweest
 hadde in dat selfde Hof. Soo seyde hy: O ick kenne Cazes
 wel/dencker niet dat hy vander Secten is vanden anderen
 Schelm (spiekende van Montier) oft dat hy niet ghebieche
 en soude: zyn/ of ie zyn Passchen gehouden. Als Cazes nu we-
 de handē verlost was/ door dē heere van Mesme/so wioech-
 de hem zyn conscientie dat hy ghesweghen hadde van sul-
 ken laster als men van hem ende Montier gheseyt hadde.
 Soo antwoorde hy eenuoudichlyck/ende seyde: Myn hee-
 re ick weet sekerlyck dat Montier een eerlyck man is.
 Maer aengaende van my/ Ick ben ghewoonlyck voor God
 mijn sonden te biechten/ende niet voor eenighe andere. En-
 de hebbe mynen Passchen gheestelyck gehouden/ ende
 niet met afgoderie/ ghelyckmen in het Pausdom gewoon-
 lyck is te doen: daer ickt iae om thien dupseit dooden niet
 en soude willen houden. Als Mesme dat hoorde/dat hy in
 zyn meyninghe bedrogen was/bede hy desen vromen man
 seer vast binden/ende in eenen diepen put setten tot des an-
 deren daechs toe dat hy van synen ghelooue onderuracche
 werdt/ het welck hy elaelryck beleden heeft/ ghelyck hier
 nae

M. D. Lvi. na volcht/ wt de wertelycke acten beschietten.

Jan de Cazes geboren ende woonachtich te Libour-
ne/oudt xxvij. Jaren/of daer ontrent.

Gheuraecht hoe veel tijts dat hy in dese stede geweest hadde: seyt/ dat hy eerghisteren van Libourne daer gecomen is/ende dat hy ten seluen daghe ter genanc-kenissen ginck om sommige brieuen te dragen/welcke zyn Neue sandt aen den steenwaerder om van hem gelft te ontfanghen:ende viaechde om teghet Arnoude Monier te mogen spreken/den welken men hem gheseyt hadde/dat gheuanghen was: ende de ghesonden bode des steenwaerders/Franchays gheheeren/heeft hem gheuanghen gheslelt ende inden put gheset / daer hy ghebleuen heeft tot nu toe. Maer op den eedt die hy ghedaen heeft/ betuycht hy dat hy den vooruomenden Monier niet ghesproken noch gesien en heeft.

Gheuraecht of hy den voorseyden Monier kende / ende of hy wiste dat hy te Geneuen gheweest hadde: seyt/ dat hy niet sekerlyck en weet of hy te Geneuen gheweest heeft/ anders dan hy hem hadde hoorien segghen dat hy daer geweest is comende wt Duyschland. Ende hy heeft niet desen Maer nter ghehanteert ouer vijf Jaren/ ende in haren tijden hebben sy tsamen ter schole ghelegghen:maer en heeft hem niet hoorien voorghueuen eenighe propoosten noch eenighe verboden boecken.

Wā biechte
ende Sacra-
ment.

Gheuraecht van synen gelooue/en wat hy vanden Sacramente des Altaers gevoelde: heeft hy geseyt/dattet vier Jaren geleden is/dat hy niet gebiecht en heeft/ noch zyn Paesschen gehouden/om dat in dese landen geenē Dienaer is/om het heyllich Auontmael wt te richten na de ordinantie Jesu Christi. Ende dat de Dienaer moet een Bisschop zyn/die niet oncuysch sy/noch eenich lasteraer. Ende na den tijt van die vier Jaren heeft hy synen verlosser altyde ontfanghen mit leedtwesen zynder sonden/in den gheest ende gelooue/ende niet anders. En gelyck hy hem ontfangen heeft voor dien tijt/gelyckamen gewoonlyck is Paesschen te houden/daer heeft hy in ghesondicht.

Wan het
lichaem
Christi.

Gheuraecht/of hy geloofde dat het dierbaer lichaem ons Heeren Jesu Christi sy inden Sacramente des Altaers/na dat de Sacramentische woordē wtgesproken zyn:antwoor-
de hy

de hy volcomelijck/Keen. Ende so hy daer wesentlijck wa:
re/so souden de artikelen des geloofs valsck zyn/ in welke
men geloofst dat hy opgeuaren is ten Hemel/ ende sittet ter
rechtter hande Gods zyns Vaders/ ende van daer sal hy co-
men oordelen de leuende ende de dooden. Ende na datmē
hem veel onderwijfingen gedaē hadde/ ende dat zyn woor-
den waren teghen onse moeder de heylighe kercke: heeft hy
ons geantwoort/ dattet hy der Schuifrueren niet en blyckē
dat het lichaem ons Heerē wesentlijck sy inden Sacramen-
te des Altaers. Segt wel dattet geestelijck is inden Auont-
male/ en dat het Sacrament anders niet en is dan een tere-
ken en pant dat ons de Heere na ghelaten heeft / tot verse-
keringhe onser verlossinge. Ende heeft ons bouen dien ge-
sept/ dat onse Heere hem seluen niet en sal laten vallen in
de handen eens sondigē Priesters/ hoereerders/ dionchaerts
ende lasteraers.

Seuraecht/ of hy oock ter Missen ginc/ en of hy de kere-
ke hanteerde: antwoorde hy/ dattet vier Jaer geleden is/ dat
hy gheen Misse ghehoort en heeft/ noch groot noch cleyne:
heeft oock noch Vesperen noch Completen ghehoort/ noch
anders ter kercken gecomen dan als men predicte.

Seuraecht of hy eenige predikinge gehoorst hadde in de:
ser stede: antwoorde hy/ dat hy vij. oft viij. van eenen Augu-
stijn gehoorst hadde/ inde veertich dagen laetsteden: welke
Augustijn predicte wel na den Euangelium.

Seuraecht of hy de maget Mariam en ander heyligen
des ewigen leuens aenbadt: antwoorde hy/ datmen de heyl-
lighen niet en behoort aen te bidden: want Iesus Christus
heeft ons leeren bidden: seggende: Onse Vader die daer zyt
in de Hemelen/ etc. Dooit/ seyt hy/ dat hy niet en vint dat-
men de maget Maria aenbidden sal: hy seyt wel/ datse van
den Engel ghegroet is gheweest. Iuen. Dat hy nochtans in
sone ghebeden niet ghewoone is gheweest te segghen/ Ave
Maria. Om dattet Christus hy het gebet datmen tot synen
Vader doen sal/ niet aengheuoecht en heeft. Hy heeft oock
houden staende in zyn antwoordden / dat onse Here Iesus
Christus onse voorbidder is/ ende datmen niemant bidden
en moet dan alleen den eenighen Godt inden naem zyns
Doons Jesu Christi.

Seuraecht wat hy geloofde vande Wagerper: antwoorde
hy/ dattet gheen ander supueringhe en is / dan het dierbaer
bloet ons Heeren/ dwelck vergoten is gheweest tot supue-
ringhe

De Historien

M. D. Tui ringhe en behoudinghe onser sielen en consciēten : Ende soomen een ander supueringe voorwerpt / so is het dierbaer bloet Christi te vergeefs wgestort. Daer en bouen sepde hy ons noch / dat een mensche als hy sterft soo gaet hy in het ewich leuen / ofte inde Helle / tot den dage des oordeels toe als onse Heere de goede wt den quaden schepden sal.

Vasten. Mengaende van het vasten: seyt hy dat het warachtich vasten / is / hem seluen te onderhouden van quaet te doen / ende met aller vlyt / secht de gheboden Gods onderhouden: En en geloofst niet datter ander vasten sy / in alle dat hy genonden heeft inden heylighen Euangelio.

Wpwater. Sheuraecht / of hy Wpwater nam / als hy inder kercken ginch: segt / Neem: want hy inder kercken niet en coemt dan als men daer predicht: ende oock dat alle wateren ghebenedijst zyn.

Door de sielen bidden. Sheuraecht / of hy ouer de sielen zyns vaders ende moeders heeft doen bidden / ende oock voor andere ghestoruen vrienden: seyt hy / Neen. Ende na dat hy de kennisse vā God gehad heeft: (dwelc vier iaren of daer ontrent mach zyn) en heeft hy niet gegaen in wtuaerden ofte dienste ouer de doden. Ende heeft bouen dien gheseyt / Ghelijcken de mede digne den siecken gheeft de wyle hy noch int leuen is: soo moetmen God bidden voor malcanderen so langhe als wy leuen. Maer van te bidden voor den ghenen die ghestoruen zyn / daer en vintmen inder Schriftueren niet af / dat het gebet van eenigher cracht sy.

Wie hē geleert heeft. Seuraecht / wie hem verlept / en sulcken leeringhe geleert hadde: septe hy / datter de heylighe Sheest gedaen hadde.

Sheuraecht / wat boecken dat hy hadde: segt / dat hy nu geen en hadde: maer dat hy wel eer den Sibel gelesen heeft: oock de Psalmen Dauids ouerghefelt by Marot: ende dat hy gheen andere boecken ghelesen heeft.

Seuraecht / of hy van sulcken artikelen als dese / met Manier ghehandelt heeft: antwoordt / dat hy tot anderen tijden van sommigē met hem gesproken heeft / ende met malcanderen ouer een ghesomen na der heyligher Schriftueren.

Seuraecht / of hy niemant en kende in de stede van Sores deaus / Libourne ofte elders / die de voorgenomde artikelen aenhinghen met hem: segt / dat hyse niet en kent.

Wandē houwelycke. Seuraecht wat hy geloofde vandē Sacramente des houwelycx: antwoorde / dat het houwelycx eē eerlycke en heyligē ordinantie is / welcke God daer toe verordēt heeft / op dat de gheloss

ghelooue in reynicheyt sonder hoererisse sonden leuen. En M. D. Ivi.
 hy en beuindt niet dat het Houtwellich een Sacrament sy.
 Ende heeft dit onderteekent.

Alus gheteekent J. de Cayes.

DEs anderen daechs is Jan van Cayes voorgebracht
 gheweest in de camer des thonkens/ daer men syne
 articulen voor gehorden ende ghelesen heeft. Men
 vermaende hem veel ende menichweren / dat hy
 hem bekeeren soude/ende gheloouen als een recht Christien
 ende catholyck mensche toebehoort: so antwoorde hy / dat
 zyn articulen de waerheyde inhielden / ende dat hy daer in
 volstandich woude bliuen / ende niet anders ghelouen.
 Daer na heefmen op gehouden van meer met hem te han-
 delen ter eyt toe datter vier Doctoren inder godtheyde sou-
 den comen / die den Monier ende Cayes haer dwalinghen
 souden bewyssen/in de teghenwoordicheyt van drie Gaets-
 heeren van den Houe/ ende van des Conincs Procuruer
 Generael.

Als dese ghecomen waren / is Arnoudt Monier en Jan
 de Cayes / de eene voor ende de andere na gehoort geweest.
 De Doctoren hebben veel redenen met hen ghehad: ende
 hen willen bewyssen wt de Oude Doctore dat sy verdwaelt
 waren en haer artikelen valsche. Daerom rieden sy hen we-
 derom te keeren tot God en de moeder der heyliger kercke.
 Men bracht hen veel oude Doctoren der kercken en Con-
 cillen voor / met welcken sy Moniers artikelen wederlep-
 den. Monier antwoorde op het eerste / dat het gene dat hy
 geseyt en betuycht had/ de waerheyt was: En dat hy in den
 Euangelio niet beuindt dat hy anders behoorde te geloouē:
 en seyde datmen hem oock wt den Euangelio of oock wt de
 heylighe Concillen niet en conde bewyssen / dat hy onrecht
 hadde: en begeerde sulcx bewesen te hebbe / op dat hy mocht
 doer oordeelen of recht ofte onrecht was. Men woude hem
 doen versoen dat het noodich was: dat hy de gheboden en
 de leeringe der kercken geloofde en onderhielden/ geluck sy
 en alle goede Christienen deden. Hy antwoorde dat hy de ge-
 boden Gods in zyn Euangelio gehoorsaem woude zyn / en
 niet anders. Daer op hebben de Gaetsheeren raet gehouden
 met de Doctoren. Ten laetden is besloten by den Procura-
 uer Generael ende des Conincs Advocaet/ datmen Mo-
 nier ende Cayes op sassen soude verwesen te werden / ghe-

De gebode
 der kercke.

A. D. 1517 sleppte op een sbedde door de gewoontlike plaetsen der sbeden
 En voor S. Andries kercke een eerlyche boete doen/ en bids-
 den vergiffenisse Gode/ den Coninck en de Ouerhept: ende
 daer na voor het Balleys leuendich verbrant te werden: en
 dat sy voor al gepijnicht soude werden/ om haer medeghes-
 noort te segge. Desen epsch heeft het Hof en de Staertheer
 ouersien/ en na dat een peggelyck spnen sin en oordeel ghes-
 sept hadde/ so zynse seer verscheden gheweest. Sommighen
 wouden dat Monier en Cayes als hereneckige ketteren sou-
 den steruen/ en gepijnicht werden om haer medegesellen te
 weten: andere rieden datmense voor twee oft drie maanden
 lanck in een Conuent soude stellen/ eer datmen eenige straf-
 se tegen hen soude beginnen/ na dien sy beleden alle de arti-
 kelen des geloofs / en alle het ghene dat by den Propheten/
 Euangelisten en Apostelen beuonden wert: oock om dat dese
 artikelen/ die sy beleden/ inden laetsten Conclis opgehou-
 den waren: Datter oock in de heylige Schrift/ als oock inde
 wereltlyche kerchten niet beuonden en wert/ datmen vernat
 heeft gedoot om der disputatie wille van Gode woor/ noch
 oock ten tyden der eerser kercken wighenomen binnen 40.
 Jaren herwaerts / dwelck een dinck is dat den Christenen
 qualijck betaet: Hier tusschen mochtmen Monier en Cayes
 tot de boeckē der onder Doctoren breeder onderwijfen. Niet
 tegenstaende dese redenen/ zyn de voornoemde Martelaers
 ten laetsten veroordeelt op een horde gesleppt te werden/ be-
 hoorlyche boete te doe voor Gode/ den Coninck en de Wet/
 ende daer na voor het stadhuys verbrant te werden.

Oorsake
 waerom men
 dese manne
 niet behoort
 de te doodē

Des vrydaechs den 7. Mepe heeft hen de Scherprechter
 op een horde gebonden/ en aen het achterse vande waghē
 ghesleppt door de straten/ door het slyck ende modder. Hen
 volghde de wet/ doorwaerders/ Scharianten/ crijchsknechtē
 en buschlieters des Casteels/ trompetslagers/ schutters en
 helbaerdiers. Doe nu Cayes zyn medeghesel bedioeft sach/
 sprack hy tot hem: Hebt moet myn broeder/ hebt moet: ende
 also maecanderen vertroostende ende versterkende/ zyn sy
 voor het stadhuys van Sordeaux gebiacht. Ende hoe wel
 dat in dese heylige Martelaers geen wederspannichept en
 was: so deden de heeren nochtans de woutē des stadts sluy-
 ten ende wel scherpelyck bewaren/ binnen den tijt datmen
 se ombrenghen soude. So werden Monier ende Cayes aen
 ten crucke gehecht/ en bewesen groote volstantichept ende
 blyschap: sy achtēden haer geluckich es zyn/ dat sy des lydes
 Christi

Christi mochten beelachtich werden. De wisse dat Monier in het hoochste der cruckē was/sepde hy: O Heere God ick dancke u menichwilsdichlyck van dattet u belieft heeft ons te roepen om uwen naem te belijden:doet ons doch de ghesnede dat wy ten eynde toe volherden. De wyle dat sy malsanderen vermaenden/ēsi somwylen tot den volcke spakē/ Ja doch haer gebet tot den Heere deden/so bliesen de Trompetslagers sonder ophouden op haer Trompetten / om dat het volck de liefelycke vermaningen wt haren mont niet en soude hooien.

Als de Scherplichter bouen in het hoochste der crucken was/om Cayes te verwoighen (ghelyck het Hof verordent hadde:)soo viel hy van bouen neder op de steenstrate / dat zyn hooft ghetwont was/ en het bloet daer wt ronne. Ende als hy opgestaen was/worchde hy Monier/welcke sonder heroeringhe synen gheest gaf: maer Cayes om dat hem het vyer beinck/wert leuende verbrant/wiet onmenschelycker pynen. So was hy alcht roepende tot God den Heere: en de zyn beenen waren bynaest verbrandt eer hy synen gheest gaf. Also zyn sy den Heere opgheoffert.

Doer sy bynaest tot aschen verbrante waren/quam den Een grooten vanden des waerhepts ends alle den omstaenders sulcken beroerte. verschuckinge ende veruuerthept ouer/ dat sy alle liepen of sy gheiaecht geweest hadden. De heeren vloten/de ghewapende ende het volck die liepen ende vielen de eene ouer de andere/sy verrraden malsanderen met vorten/ēsi niemant en wisse de oorfsake van deser beroerten. De Pilot van S. Anthonis was gheuallen/ ende een groote menschte volcx liep ouer hem cermē hem opheffen conde. De Griffier Pontac / sittende op een Muple met synen rooden Tabbaert/wert door het gedrange des volcx opter strate geworpen (op de strate Posteuine genaemt) so swaerlyck viel hy/darmen hem tot de Weduwe vā Wichon in hays diaghēn morst/ēsi riep daer en ruffchen: Verbercht my / behoedt my mijn leuen/ick ben doot/ my dunct het is de laefte beroerte:wilenden berecht mijn Ezeline darmense niet en kenne: een pegelyck sloot zyn doren toe in de gantsche stadt. Als dit ghesdaen was/soo waechde een peghellyck wat het mochte zyn. Maer de veruolgers van de waerhepde Godes en verstonden niet dat de almachtige God zyn vanden so veruuerde. In desen tijt / de wyle men inder kercken in vreemder talē sanc/daer het volc niet door gesicht tā wordē/ēsi de herbers

M. D. Lxxij ofte Pastoren stamme hoïden geworden waren: so hebben de kinderen op der straten Psalmen/ Loffanghen/ en Gods woort ghesongen/ de wyle dese wieme Martelaers gheuan gen waren. So heeft het Parlement een Mandament doen uitroepen daer teghen/ hen verbiedende sulcx te singhen/ op de straffe van den strop: also hebben se den Phariseen nagesmolch/ die daer verboden te singen/ Gianna den sone van David/ etc.

Carolus de Coninck.

Carolus Regius/ was in voorleiden tijden een Carmeliter Monick te Ghent in vlaenderen: en na dat hy de kennisse der Euangelischer waarheyt door Gods gheuade vercregen hadde/ heeft hy des Monick haest ende leuen verlaten/ ende heeft in Englant de gemeynte te Christi gevolcht: daer hy hem oeffende in boecken ouer te setten/ gelyck hy den Apocalypsim/ en het grouwelijck leuen en doot van Francisco Xpera/ die de waarheyt verloochent hadde/ in Nederlantse sprake ouerghefent heeft.

Als nu de ghemeynte des Heeren door de tyrannie der kneeder Kesabels/ namelijk/ door Mariam de Coninginne van Englant veruolcht en verdreuen wert: so is hy oock met den broederen tot Embden in Ostfrietlant ghecomen. Daer na heeft hy eenmael begheerte ghecregen om de verstrayde broeders in Grabant en Vlaenderen te besoecken: so is hy inden Jare M. D. Lvi. daer henen ghereyst. Als hy van Embden af schiet en te schepe ginck / so docht hem dat hy in een vyer ginck: dwelch hem oock andermael te Groeninghe ten huise vanden godsaligen Doctoor Hieronimus geschiet is. Als hy dat daer vertelde/ so heeft hē de Doctoor geraden dat hy in de Papische landen niet repen en soude/ daer men doch de Christenen soo jammerlijck vermoort en verbiant. Hy antwoorde: Ick moet noch dese reyse doen/ ende dan niet meer.

De Antwerpen.

Te Ghent.

Als hy nu tot Antwerpen by de ghemeynte des Heeren (daer Gaspar van der Heyden doen ter tydt Dienaer des godlijcken woorts was) een wyle tijt geweest hadde/ is hy te Ghent gherest/ daer hy de broeders oock aen ghespreken en vermaent heeft. En wā daer seer groot veruolch is/ so is oock de liefde van velen veruolcht: daerom heeft hy henscherpelijc vermaent/ dat se doch Christiam ongeneypsdelijc soue

souden dienen/ ende schouwen alle Papyssische supersticie/ ghelick sijn/ segghende dat de Heere niet lijden en can/ die op beyde zijden manck gaen/ die noch heet noch rouw en sijn. Daer na is hy tot Sugghe ghereys. Daer sijn terstont by hem ghecomen alle die den Heere lief hadden ende hongherich waren na de gherechticheyt Godts/ door sijn woort te smaken. Hy vermaendese tot een oprecht Christelick ghe-looue/ ende tot een Godtsalich leuen. Maer de Sathan die een menschmoorder van aenbeghinne gheweest is/ voelende dat sijn rijck also soude vallen door de claerheyt des Euan-geliums/ heest hy syne crijchsknechten de gheeselijckheyt de opgheruyt/ welcke listen ghelept hebben om te vernemen waer hy metten Christenen vergaderen soude: ende na de vermaninghe hebben sy hem gheuanckelijck doen nemen/ ende in eenen kercker doen sluyten.

Als dit nu synen vleschelijcken broeder te Ghent ver-
nam/ heest hy twee Carmeliter Moniken bewillicht/ dat sy
met hem souden willen reysen/ hopende daermen hem met
sulleke middelen (als een die onder den reghel ende de ghe-
hoorsaemheyt des Pitsors staet) soude meughen verlossen.
Hoo is hy tot synen broeder ghecomen/ ende hem daer toe
vermaent/ dat hy de gehoorzaamheyt bekennen soude/ ende
nemen het Monicks cleet aen. Carolus antwoorde hem seer
wijmoedich/ dat hy het cleet ende het teecken des Weests
verfaect hadde: dat hy doo: Christum in wijshyt geroyen
was/ ende daerom gheen slave der menschen werden en
mocht: ende badt synen broeder dat hy synen cost en arbeyp
sparen woude/ want het te vergheefs ware.

De Moniken ende andere Popen hielden vele ende lan-
ghe disputacien met hem: maer sy en hebben niet vermocht
teghen de waerheyt der Schijstueren. Hy en woude noyt
teghen haer spieken/ dan in de tegenwoordicheyt des Ouer-
hepts: want hy wist wel dat sy ghewoonlijck sijn met leu-
ghenen haer saken te verschoonen/ ende de waerheyt te ver-
dusieren. Hy brachten menschweruen de oude Doctoren
der kercken voort/ om haer schiffen/ Dageuyper/ ende de aen-
biddinghe der Heplighen te beuestigen: maer hy bracht we-
derom daer teghen de oude Doctoren/ dat sy sulcks alle vere-
worpen: ende beuestichde dat noch niet der Schijstueren/
dweleck sy niet doen en conden. Hoo bekraste hy de Mont-
ken in de teghenwoordicheyt des Ouerhepts. Ende seyde
dat sy ghelick schijsteloose Eys niet anders dan dijselen loose eys.

De Historien

M. D. Lxxij ende doorken wt de Gude leeraers raepden: ende datter in haren boecken Christelijck ende goet was/est metter Schrijfture accordeerde/dat en roerden sy niet aen. De Querheyt ende den Raedt mercken wel dat hy een onuerwinnelijck fundament in der Schrijfturen hadde/ende sommige waren soo in haerder consciencien ouertuycht/ dat hy de waerheyt voorfont: nochtans door vreesse ende ontsicht des bloetgherighen gheestelijckheys/ hebben sy anders ghesproken als de gheestelijckheyt teghenwoordich was / dan als sy Carolus alleen spraken. Als myn heere. **N.** sulcken goeden verstandt ende gheleerthepdt in der heyligher Schrijftueren in Carolus beuandt/soo dat hem noch Papen noch Moniken/ noch soek eenighe gheleerden condon teghenstaen / maer dickwils beschaemt van hem ghinghen: soo heeft hy hem beloest wt te helpen/ soo verre hy so hardneckerlijck niet en woude bliuen: beloesde hem oock van den Paus oorlof te vercrighen/om de Monicks caype te verlaten/ oft hem die so seer tegen stonde: Ende bouen dien alle/dat hy hem souden versorghen ende beschicken een rijckelijcke Canonisie. Carolus antwoorde: **M.**ijn heere/ ick bedancke u van uwe goede ionste:maer ghy en weet niet wat ghi my biedt. Waer om wilt ghy my een rijcke Canonisie gheuen? Om dat ick vriedelijck ende gherustelijck daer op soude moghen leuen? Maer ghy weet doch wel dat gheen rijedom gherusticheyt van herten gheuen en can / also de consciencie ongherustich is. **M.**u so arbejdt ghy daer toe/ dat ick de bekende waerheyt des Euangeliums soude versaken / ende de leughenen aenuerden: dat soude my een groote onruste maken/ ende een ewighe knaghende worm in myn consciencie verwecken/ wat soude my dan groot goet ende rijedom baten? Daerom is my beter voor de waerheyt des Heeren den doot te lijden/dan de waerheyt te verloochenen/ ende eenen ghedurighen doot te steruen.

N.a dat nu de gheestelijckheyt sach dat sy op hem niet wouen en condon/so is hi van hen opentlick by vonnis een Ketter verclaert:ende daer na van het Papisische Piestersdom ontwijet den rij. dach in de Maent April. Soo heeft hem de Bisschop ouergheleuert in de handen des Wereltlijcken Querhepts/gelijck als Christus den Heydenen ouergheleuert werdt van de Wergheleerde ende Piesters. De Querheyt heeft hem veroordeelt leuendich verbrant te werden. Daer hy hen allen voor ghedaect heeft: en aenriep den Heere

Selofte
om te doen
verloochenen.

Heere dat hyt hen woude verghenen / die hem door onwe-
tenheyt ter doodt vernolchden. Daer na is hy met grooster
stijlheit ende soechmoedicheydt/ ghelijck een lammeken ter
doot gheleydt. Men de sake ghebonden zyn de/ heeft hy syne
ooghen opgheheuen/ ende den Heere aengheroepen. Als het
wyer brande/ heeft hy de pijn so lichtsaelijck verdraghen/
dat een peghelijck dies verwonderde : ende is alsoo in den
Heere ontsapen. Na luttel daghen dat hy ouerleden was/
heeft de almachtighe Godt/ de consciencie van eenen die de
oorsake zyn der ghenanckenisse was/ so seer beroert/ dat hije
mitter doot betaelde. Godt is een gherechtich Rechter ouer
den boosen. Alsoo is Carolus de Coninck te Brugghe den
Heere opgheoffert door den wyere/ in den Jare M. D. Lxij.
den xxij. dach Aprilis.

Heer Enghel Pasoor in Heenvliet.

In Heenvliet in Zeelant was een wel gheleert man/
die de kennisse der waerheyt ghehadt heeft/ ende den
volcke gepredict heeft/ na de mate zyns geloofs. Dese
na dat hy verfont de grouwelen diemē inden Canon
der Missen leest/ heeft den selfden Canon verandert/ mep-
nende dat sulcx ghenoech was om voort noch Missen te mo-
ghen doen / ende wat hy voort beuandte teghen de leeringhe
der Apostelen te wesen/ ghelijck de aenroepinghe der Heer-
lighen/ het bidden voor de dooden / dat liet hy daer wt. Des
wyle hy oock sach dat het Sacrament des Doopsels met
weel aenhanckselen ende grouwelicke lasteringhen verdup-
stert en verdouen was/ heeft hy oock de kinderen alleen na
de instellinghe Christi beginnen te doopen/ welke de oors-
ke gheweest heeft / dat hy door het toedoen van mijn heere
Arninghen/ gheuangen is gheworden/ ende daer na oock
in des Grauen Haghe gheuoert. Daer quamen by hem veel
Papan en Moniken/ en handelben met hem in der Schrif-
tueren: maer niemant en conde hem wederstaen. Hy open-
baerde haer groote Godlasteringhe die sy onder het deescl
des warachtigen Godsdiensits voorstelden/ ende haer grou-
welijcke Sacramentschenderie. Als de heeren van den Saer
hoorden/ dat hem niemant conde wederstaen/ ontboden sy de
ouden Wolfende vpant des waerhepts/ Auardum Tapper
van Enchusen/ Doctoor van Louen/ en meester in ketterie.
Welcke met hem veel ende mentichuuldichlijck ghehandelt
hebben/ so wel mondelijck als schriftelijck. Maer want heer
Enghel

De Historien

M. P. Tuff Engchel der Sophisten bedroch wel kende / ende datse alle syne woorden verdraeyden (want daer alreede veel leughen onder den volcke gestroyt waren van hem) so heeft hy lieuer schriftelyck willen handelen. Soo hebben de Louensche Doctoren wel hondert ende vyftich ofte tseftich articulen teghen hem gheschreuen / ende hem daer in beschuldicht welcke te langhe waren om te verhalen.

**De Hollan
ders hon-
gheren na
de gherech-
ticheyt.**

Waer in ten laetsten soo verre gheproceedert is / dat hy soude van zyn Papis'sch Biefferdom ontwyhet werden. Als dese saem over Hollandt verbiert was (gelijck het volck daer ouer al seer hongherich is tot de gherechticheydt ende Gods woort) so isser op den ghesetten dach een groote menichte volcks in Sgrauen Haghe te hope gecomen / om dat schoone exempel aen te sien / dat sulcken gheleerden ouden man (welcke wel tachtentich jaren out was) soude de waerheyt met zyn bloedt versgehelen. Als de Sophisten ende de vnaanden des waerhepds een soo grooten menichte volcks saghen / hebben sy gheureeft / dat door den doot des ouden mans veel volcks soude moghen ghesicht worden / ende de waerheyt aengrypen. So hebben sy alle middelen ghesoche om hem te doen loochenen. Hy hebben hem voor ooghen gheselt den grouwelycken doot / ende de ewighe verdoemenisse: maer het was al verloren arbeidt. Wat soude ick (sepde heer Engchelbert) den doot schroemen voor de waerheyt te lyden / die ick doch na mijn ouderdom alleen wt der natueren smaken moet: ende de verdoemenisse is den selfden toegheseyt / die de waerheyt verloochenen / ende niet dese beliden.

**Meret der
Sophisten
bedroch.**

Ten laetsten hebben de Louensche Doctoren ende die Wylbisschop van Wrecht eenen bedriegheiken rart ghesloten / hoe dat sy den volcke alderbest mochten wys maken / dat heer Engchelbert loochende / ende oock zyn articulen wederroepen woude. Hy aenmerckten dat hy van ouderdom doofachtich was ende qualijck hoorde: soo hebben se mee malcanderen besloten / datmen zyn articulen lesen soude / ende hem wys maken dat men se als kettersehe veroorderlen ende verdoemen soude / ende voor het volck soudemen segghen / dat hase wederriep: dwelcke men lichtelijck doen conde / om dat hijt niet en hoorde. So ist gheschiet als de heeren in den Saet vergadert waren: so isser een Louensche Doctoor van heer Engchel wtgecomen voor den Saet / ende heeft vriendelijck ghebeden (ouerluyt / dattet een pegetich hoorde)

darm. 11

datmen doch een weynich woude vreesuen/daer ware goe: **M. D. Iog**
 de hope toe dat hy soude wederroepen.

Ten laetsten quamen sy in den Raedt/ende seyden met **Orh be**
 blyden aensichte/ **Benedictus Deus**: dat is/ Geloeft sy **God**, **droch**.
 Daer begonnē sy zyn articulen te lesen/ende seyden tot den
 volcke: Dit zyn de articulen die heer Enghelbert voorighe:
 staen ende gehouden heeft/welcke hy nu als heretjcks ende
 ketterische wederroeyt (dit laetste en versont Enghelber:
 nter)ende vraechden hem luyde/ **Ist niet also heere? Engel**
bert antwoorde: **Ja mijn heeren**/dat zyn mijn articulen:**Eff**
also lasen syse met luyder stemmen. Als sy die gelesen had:
 den/so vielen sy hem om den halo/ende gauen hem de hant/
 ende maecten groote blyschap/ ende leydden hem terfonde
 wederom int gheuangen hups. De goede oude man en wist
 niet wat hem gheschet was/ende waerom dat sy sulcken
 vreechde berwesen ende hem so vrendelick waren:voor dat
 hem eenighe spner vrenden seyden dat hy gheloochent had:
 de. Doen bedreef hy sulcken weemoet / datter soo menich **H. Engels**
 mensche door hem ontsicht soude zyn/ende nochtans buy:
 ten zyn schult ende wetenheyt. Hy beelaechde dat voor den **weemoet**.
Heere. **O Heere** (seyt hy) hoe hebben sy my bedrogghen.
 Houde ick/die met den eenen voert int graf ga/ende nu half
 door ben/den doode soo ontsien / dat ick de waerheyt soude
 loochenen? **Op**/ dat en hebbe ick niet ghedaen. **O Heere**/ sy
 hebben my bedrogghen/ en v volck verleyt. Men conde hem
 qualick gestillen ofte te vreden stellen. Dusdanigen schan:
 delijcken bedroch achten de Papissen wel gheoorloeft te zyn
 om het volck in dwalinghen te houden. Het gaf eenen pes
 ghelijcken groot wonder doen zyt hoorden: vele en condens
 niet gheloouen.

Soos is hy ten laetsten veroordeelt in ewigher geuanche:
 nissen te sicken. De Doctoren van Louen wiesende dat hy
 haer bedroch soude openbaren/ hebben van de Raetsheeren
 begheert / dat sy hem te Louen mochten in gheuanchenisse
 behouden:ende hebben hem gestelt aldaer tot de Aeguliers
 in Sinte Martens Clooster. Maer want Enghelbert een
 seer lieflijck man was/soo heeft hy de Montken somwilt
 vermaent tot de Godsalicheyt/ en dat sy haer menscheliche
 ghedaden leeren elcyn achten souden:so datter veel Mont:
 ken hem goetd ghehoor gauen. Als dit de Prioer vernam/
 heeft hy aen Guardum de clachte gedaen/ dat dese man zyn
 Conuent verderuen soude. Soos heeft hem Guardus doen
 verset

De Historien

M. D. Ixij
De Celle-
broers.

versetten totten Cellebroers. Daer oeffende hem heer Entghel in Ghesereynkens ende dichtregulen te maken/ende besgan oock de Cellebroers metter tijdt tot ghehoor des waerhepts te trecken: hoe wel sy een grof en ongheflumich volck sijn. Als dit de Doctoren vernamen/ hebben sy raet ghehouden watmen met desen ouden man doen soude: ende hebbe besloten darin hem in een laudt daermen hem niet versfaen en soude/debe verbranden.

So hebben sy den Stadthouder van Berghen in Henes gouwe daer toe bewillicht/ dat hy hem soude willen ombreghen in den Walschen lande. So is hy daer heren geuoert/ ende so aldaer opentlick als een ketter veroordeelt ende verbrandt gheworden: welken doot hy seer vrymoedighlick met onuertzaechder herten geleden heeft/ inden Jare onses Heeren M. D. Ixij.

Rout Diericks.

Anout Diericks een Godturuchlich ende eenuoudschman/ gheborn wt Waest Vlaenderen/ een Landman van zijnder handelinghen: heeft wt zyn vaderlant verrocken om Gods woort in de Gemeente des Heeren te meughen hooten / ende daer na te leuen. So is hy in Oostvrieslant by de Broeders gecomen/ ende daer een wijle tijds seer vlijtrich ende neerstich gheweest/ om den wille Godts te leeren kennen / door de predikinghe des Euangeliums.

Daer na is hy eenmael wederom gherepft/ om zyn vrienden in Vlaenderen te besoecken/ gelyck hy wel ten anderen tijden ghedaen hadde: ende als hy nu int wederkeeren was/ so zyn de Scharianten van Sugghe wtgherepft om eenen herckdief te soecken (want de Wapissen vereieren hare tempelen met gont ende siluer/ meynende dat God met sulcken wtrelfliche dinghen vereert wort/ die doch een gheest is/ ende in den gheest ghedient wil zyn/ ende daerom zyn hare afgodische inweelen dickwils den dieuen tot roef) soo zyn de Scharianten in de herberghe ghecomen/ daer Rout op dien nacht gheherbercht was / ende hebben hem gheuangen/ meynende sy hadden den dief gheuonden.

Als hy nu gheuangen was/ hebben sy zyn packen open ghedaen/ en brennen gheuonden welke sommighe broeders wt Vlaenderen aen de broeders te Embden geseheuen hadden. Doe beuonden sy wel dat hy den dief niet en was dien

Joan. 4°

Rout wort
geuangen.

sp sochten: maer beschuldichden hem voor een ketter/ ende deden hem zyn ghelooue onderuraghen. Arnoudt badt hen datse doch warden verroeten totten morgen/hy soude haer al belijden wat sy hem vraechden. Zoo heeft hy op den selfden nacht Godt vperichlyck aengheroepen / dat hy hem nader zynder beloften woude gheuen synen heylighen Geest/die door hem mochte spreken/om de Euangelische waerheyt te betuyghen. Alst dach was/ zyn by hem in de gheuanchenisse te Brugge in Vlaenderen vier Moniken ghecomen/ende hem van zyn ghelooue onderuracht:welcke hy met grooter vrymoedicheyt bekent heeft/ende metter Schifsture heeft hy het byghelooue ende versterde Sacramenten ende Ceremonien der Papisten wederlept. Het was wonder om hooren/hoe cennoudichlyck ende lieflyck dat hy op elck artikel de heylighe Schifsture voortbracht: so dat een pegelyck die dat hoorde/dies verwonderden.

Sy saghen dat hy een Landbouwer was/ dat hy in geen hooghe Scholen ghestudeert en hadde: ende mercken noch tans dat de Moniken (die als geleerde gheacht waren) hem niet en ronden wederstaen: maer selue van hem met der Schifsturen ouerwonnen ende beschaeint waren. Zoo sendense: Hy moet den Dupuel in hebben/ hoe soude hy alsoo de Schifsture weten. Na dat nu de gheestelijckheyde dickwils met hem gehandelt hadden/ende in sonderheyt in desen artikel/oft de heylighen onse Aduocaten/Doorbidders ofte Middelaers by Godt waren: ende Arnout Christus zyn be hoorlycke eere gaf/die gheen creaturen toe en quam: (want Christus alleen onse Middelaer / Aduocaet ende Doorbidder by den Vader is) so is hy veroordeelt by vonnisse/ dat hy verbant soude worden:welcken doot hy met grooter ende wonderlycker stantuslicheyde gheleden heeft. Do heeft hy de eere des Soons Gods met synen doot betuycht/ ende is ontslagen in den Heere/dwelck gheschiet is in den Tare onses Heeren M. D. Lviij. den twee enwintichsten Martelare Monikere in Vlaenderen/ daer hy eerst opgegrepen ende gheuanghen was.

De eere
Christi.
1. Ioan. 2. 2.
1. Tim. 2. 8.
Hebr. 6. d.

Meester Jan de Schoolmeester.

Mester Jan du Champ / Schoolmeester / gheboren van Saunay woonende tot Antwerpen/ heeft aldaer Tafel ghehouden voor de wtlandische Cooplieden. Op enen tijt was daer een Enghelsch man ter herber

M. D. lviij herbergghen ghecomen / welke hem onderwesen heeft van het Sacramentspel der Missen / ende hoe grouwelijck dat daer het Auontmael des Heeren Jesu Christi verualseht ende gheschient wort. Als **M. Jan** dat hoorde / heeft hy wat neerstelijcker ondersacht ende onderuraecht: ende als hy de waerheyt verfont / so heeft hy hem afghewonden van alle Papische afgoderie / ende heeft hem gheuecht by de Gemeente des Heeren Jesu Christi / diemen de Walsche Gemeente noemt / binnen Antwerpen: om aldaer de waerheyt te hoozen / ende te leeren hoe hy Christelick zijn leuen mocht draghen na den woorde ende ghebode Gods.

Als hy nu wat verstants began te crighen / heeft hy tersfont zijn liecht willen laten schijnen / ende heeft daertoe ghearbejt / dat hy ooc andere tot Christum ende syne waerheyt mochte trecken. So heeft hy enen bries gheschreuen aen enen syne Neue / welke een Monick was. Desen heeft hy de Papische grouwelen voorghehouden / ende gheraden dat hy se vlien soude. Desen bries is wederom ouer ghesonden aen den Marchgrauē van Antwerpen / welke hem tot synen huyse ontboden heeft / ende als hy daer quam / dede hy hem vanghen.

Hy werdt
geuangen.

Da dat hy nu in de gheuanchenisse mentichmael onderuraecht was van zijn ghelooue / so van Moniken ende Papien / so oock van etlycke Schepenen / so heeft hy altyt vromelijck zijn ghelooue na der Schrifturen beleden. Alsmen hem van het Auontmael des Heeren onderuraechde / ende hy beleedt dat de Gheloouighen aldaer ghenieten door den ghelooue / ende niet door den mont ofte kele / het warachtighe lichaem ende bloet Jesu Christi: so hebben sommighe van de Schepenen beleden / dat sy met hem in den ghelooouē den Auontmale aengaende / eens waren. Nochtans hebben sy ten laetsten hem ter doot veroordeele.

Sommige
Schepene
hebbē goet
verstant.

De oorsake zijns doots (na dat hy neghen Maenden gheuanghen hadde gheleghen) is dese gheweest: In de Stadt van Sertogenbosch was by nachte een Wederdooper met ghewelt in de gheuanchenisse gheholpen / om datmen hem (hoewel hy zijn dwalinghen afghinck) noch woude ter doot bringhen / welke wreetheyt menigen mensche mishaechde. Desen roep is in het Hof van Siabant gecomen / daer doer ter tijdt Coninck Philippus metten Cardinael Caraffa tegenwoordich was. Daar desen roep was de Marchgrauē seer beroert / ende heeft den vromen Martelaer ter doode gheeschick

gheepsicht: dwelck hem de Schepenen toegewesen hebben/
 God weet met wat ongeruster conscienten. Soo is hy dan
 den v. dach February tsamē met eenen Wederdooper voort
 gebracht op de meret voor het stadhuys. Dewyle de weder-
 dooper gheworcht wert/ betuygde hy voor de gantsche ge-
 meente / dat hy niet om eenige dwalinge en Wederdooper-
 ste en sterf: maer alleen op de rechte leeringhe der Apo-
 stelen ende Propheten. Daer began hy den Heere aen te roe-
 pen met vperigher begheerten / ende te bidden voor synē
 vanden: / ende en hiele niet op voor dat hy aen den staeck
 wertworcht was/ende den Heere synen gheest opgaf. Als de
 ghelounghe broeders die daer met grooter menicheten on-
 trent stonden/zijn groote volstandicheyt aenmereren: so wa-
 ren sy seer daer in vertrouwt. Men sach daer sommighe
 haer ooghen ten hemel op slaen/sommige met oueruloepen-
 der tranen den Heere dancken / dat hy haer medebroeder
 ghewerdicht hadde tot ven ghecuyghe zinder waerheyt te
 kiesen. En om dattet al veruult soude werden/ dat de Pro-
 pheet vanden kinderen Gods segt/so hebbense het ghebra-
 den lichaem den vogelen tot spise ghestelt op het Salghē-
 uelē buppen der Stadt. Dit is gheschiet den vyfften dach Fe-
 bruary inden Jare M. D. Iviij.

Sillis Verdict.

Sillis Verdict van Hyluerseele in Vlaenderē/so doet
 synē broeder Anthonis Verdict tot de kennisse des
 waerhepts getrocken:welcke na dat hyse verereghen
 hadde /is hy gherepft om de gemeynten te siene daer
 men Gods woor puerlyck/en de Sacramentē na des Hee-
 ren ordnantie wrdeplē ende ghebruyct. So is hy te Emb-
 den ende te Woorden gheromen / daer hy een wyl tyt met
 Micranio omghegaen heeft/ ende te Embden onder Qual-
 chers Weleno de Griecsche lessen ghehoort heeft. Ten laets-
 ten heeft hy voort tot Zurich in Switserlant gheroyt/daer
 hy voort inder Griecscher tale toeghenomen heeft. Daer
 nae is hy weder ghekeert tot Antwerpen / daer hy de She-
 meinte des Heeren bedienstich ende behulpich is geweest.
 Alsmen daer nu den achtenden dach Juny het Vuondre-
 mael des Heeren inder nacht wtlichtede/so heeft hy oock
 met den ghelounghe het broot ghebroken. Daer na heeft
 de Dupuel een vertraetser in het herte ghegheuen / dat sy

M. D. lviij sommighe vanden broedren in des Markgrauen handen soude leueren. Doo werde eerst ende voor al het huys daer Gasper vander Heyden Dienaer des woorts in gheherbercht was/inghenomen/daer hy miraculoselyck genoeck wt verlost wert:maer zyn huysweert wert gheuangen. Daer vonden se het ordinaerboeck/ ende de namen der Ouderlingen ende Diakenen/ onder welken was Anthonius de broeder van Gillis verdracht. Doo heeft de Markgrane tot Peeter Vermaerts zyn Dienaers ghesonden / daer sy Anthonium mennden te vinden/ ende grepen Gillis aen/meynende dat hy Anthonius was: maer als sy verstonden dat hyt niet en was/lieten sy hem gaen.

Gillis wort
aēgetast en
wederō loo

Daer na ontrent drie weken/ is hy in zyn vaderlant ghegaen/daer zyns susters man ghestoruen was. Als nu het lichaent ter aerden gebracht wert/en heeft hy niet mede wilken gaen:maer heeft zyn suster binnen den huysse geholpen. Na de begraenisse/ zyn der Popen ende Moniken en ander lieden meer tot zyns susters ten eten ghecomen.ouer maeltijt zyn der woorden gheweest tusschen Gillis ende de Moniken van Diekmussen ende Wagheuper. Daer verweet Gillis haer dat sy sulcx om haers buxer wille verstaet hadden/ende gheen gront inder Schrift en conde geuinden/om dat te beuestighen: maer dattet daerom niet alle cappen en cruppen veruallen soude / gelijck als planten die van God niet geplant en zyn. Daer na is hy buyten ghegaen/en heeft het ander volck vermaent datse niet voor de sele bidden en souden:maer alleen Godt aenroepen/ dat hy hem also gaue te leuen/dat sy salichlyck mochten steruen:want de sele nu haer loon ontfangen heeft / ende daruen daer te verghheeso voor bidden soude. Daer na quam hy weder tot de Montken/welcke seer ophem vergramt waren/en drepden hem dat te vergeiden:gelijck sy oock namels deden. Want als hy zyns susters toren met de wagen inde Schuere bracht/ ende zyn dachwerck ghebaen hadde/ so quamen daer mannen te Peerde om hem te vangē: maer als sy voren in huys quame/ so vloot Gillis achterwaert wt/ende loopende ouer het veldt/ontquam hy haer handen. Als nu de Kettermeester de Deken van Konse verhoorde dat hem de vnsche ontulogen was/so socht hy de pluymen. Ende dede Gillis dagen vordt het geestelyck Hof/ met afghelesen brieuen: en

Gillis wert
verbannen

na dat hy hem driemaal gedaecht hadde/ heeft hy hem in dē
San gedaen. Gillis siende wat de Deken voor hem gheuo
men

men hadde/ heeft oock vruenen aen de kerckdore gheclamyt: daer hy den Deken ende alle die met hem de Papisfische grouwelen voorfonden/ vermaende dat sy afffaen fouden van sulcks voort meer te doen: ende laten af van de Christenen om leuen en goet te brengen: oft dat hy alano wrgeroepen/ verlaecht ende verbannē soude zyn/ nu en ten eerwigen daghe wt het gantsche Coninckrijcke des soons Gode: Sillis verdede oock een appellatie vanden Deken als die parrtydich bant den was in de saken des Religions/ tot den oppersten Rechter/ Deken, Christum Jesum/ wt wiens mont hy de diffinitie des gheschils begheerde. Dit lasen vels menschen dier ter kercken quamen/ ende oock de Pastoor.

Winnen dese tijden ist gheschiet dat de ghemeynte van Gwessel eenen Dienaer begheerde/ die haer inden woorde des Heeren ende in de wttrichinghe der Sacramenten soude voorsien: soo heeft hem een gheueynst ende eergierich mensche opgeroepen ende den dienst aengheueert: welke als den Dienaers van Antwerpen verondicht was/ hebbē sy goet gedacht sulcx te verhinderen/ op dat de broeders niet bedroegē/ ende de gemeynte niet gelastert en werde. So hebben se op Sillis begheert/ dat hy se met de gauen / die hem God ghegheuen hadde/ woude voorsien. Maer als hy dat wepgerde/ en lieuer een ambacht leeren woude: so wert hy scherperlyck vermaent dat hy zyn pont dat hem de heere ghegheuen hadde/ niet inde aerde en groeue: of de Heere soude hem ontnemen/ en als eenen onnutten knecht castiden. So heeft hy ten laetsten bewillicht datmen syne gauen mochte beproeuen: so is hy te samē met Adriano Hamstedio aldaer geroepst/ en hebben te samen met eenen Wederdooper gheshandelt. So heeft Adriano aen de gemeynte begeert dat sy den anderen souden ontsien/ ende Sillis beproeuen voor een tijt lanck/ of hy haer bequaem soude duncken.

Daer na heeft de ander zyn geueynstheyt ondeck en hem seluen gantsch tegen de gemeynte opgestelt/ verachende niet alleen den swacken te verleyden: maer oock verachte de hy ees valsche de ordinantien des Heere Christi/ als poppenspel. So heeft hy sommige der broederen te voren gheseyt/ dat eer drie dagen eenige om halfen souden comen: dwelck oock also geschiet is. Want eer drie dagen is de Auytman in hups ghecomen daer Sillis woonachtich was/ ende heeft den hups weert/ de vrouwe en Sillis gheuangen genomen/ ende seer scherperlyck op de steenpoortē doen bewaren.

12. D. lufft
Onderura-
ginghe.

13. D. lufft
14. D. lufft
15. D. lufft
16. D. lufft
17. D. lufft
18. D. lufft
19. D. lufft
20. D. lufft
21. D. lufft
22. D. lufft
23. D. lufft
24. D. lufft
25. D. lufft
26. D. lufft
27. D. lufft
28. D. lufft
29. D. lufft
30. D. lufft
31. D. lufft
32. D. lufft
33. D. lufft
34. D. lufft
35. D. lufft
36. D. lufft
37. D. lufft
38. D. lufft
39. D. lufft
40. D. lufft
41. D. lufft
42. D. lufft
43. D. lufft
44. D. lufft
45. D. lufft
46. D. lufft
47. D. lufft
48. D. lufft
49. D. lufft
50. D. lufft
51. D. lufft
52. D. lufft
53. D. lufft
54. D. lufft
55. D. lufft
56. D. lufft
57. D. lufft
58. D. lufft
59. D. lufft
60. D. lufft
61. D. lufft
62. D. lufft
63. D. lufft
64. D. lufft
65. D. lufft
66. D. lufft
67. D. lufft
68. D. lufft
69. D. lufft
70. D. lufft
71. D. lufft
72. D. lufft
73. D. lufft
74. D. lufft
75. D. lufft
76. D. lufft
77. D. lufft
78. D. lufft
79. D. lufft
80. D. lufft
81. D. lufft
82. D. lufft
83. D. lufft
84. D. lufft
85. D. lufft
86. D. lufft
87. D. lufft
88. D. lufft
89. D. lufft
90. D. lufft
91. D. lufft
92. D. lufft
93. D. lufft
94. D. lufft
95. D. lufft
96. D. lufft
97. D. lufft
98. D. lufft
99. D. lufft
100. D. lufft

De Amptman is coets daer na by Sillis ghecomen/ ende hem beginnen te onderwragen van zijn officie/leeringe ende ghelouue. Daer hem Sillis seer clareckelijck en verstandelijck op geantwoort heeft/ dat hy daer begeert was om zijn medebroeders te sichten met des Heere woort/ dat hy oock gheen ander leeringe onderhieft/ dan de leeringhe der Apostelen ende Propheten: ende dat zijn ghelouue op de selfde leeringhe gegrondeert was. Hy vraechde hem vant Sacrament des Altaers: Sillis antwoorde/ dat hy sulcken Sacrament niet en kende. Soe siet ghy dan / (seyde de Amptman) earij zijn de Sacramentaris. Neen/ (seyde Sillis) ick niet/ mijn heere/ maer twee Papen ende Moniken/ die zijn voortwaer Sacramentshenders/ die ons en onse ouders aldus lange in blindheyt en dwalinge gelept/ tot sijnne afgoden ghebracht/ en totter verdoemenissen toe en in de helle gestooten hebben. Als nu de Amptman meer van de Sacramentē woude hant belen/ seyde Sillis tot hem: Laet doch twee Doctoren en Papen comen: Ick sal hen bewijzen hoe schandelijck dat sy u bedrogen hebben. Doe seyde een van de Schepenen: Soe hoorde ick wel aen u/ wy zijn alle verdoemt. Sillis antwoorde/ Neen/ mijn heere / ghy moecht u bekeeren / ende ghy sult leuen. De Amptman vraechde hem/ hoe langhe dat hy het Sacrament niet ontfangē en hadde: Hy antwoorde/ hee Sacrament des Auontmaels hebbe ick binnen een half iaer ontfangen inde gemeynte des Heeren tot Antwerpen. Doe seyde de Amptman: comē hier niet somwylen van Antwerpen van uwen volcke om uwe predikingē te hooren. Sillis antwoorde: mijn predikingē/ mijn heeren/ en zijn niet te gheleken by die te Antwerpen geschieden. Daer sout ghy gaē/ als ghy wout hooren prediken: daer doetment openelijck/ dat een yeghelijck mach oordeelen van de leeringe. Ick ben alleen van hen gesonden. De Amptman vraechde hem/ wie daer predickte: hy antwoorde/ Adrianus Hamstedius. Hy vraechde hem/ wat volck dat hier in de ghemeynte was: Hy antwoorde/ Sy zijn my noch onbekent: want ick hier seer onlanck ghecomen ben. Als nu de Amptman woude wech gaen/ seyde hy / Verept u / ick sal u gheleerde mannen toefenden. Sillis antwoorde / Mijn heere waert dat my mijn boecken toeghelaten werden/ ick soude my verblijden oock openelijck op de wercke voor allen menschen reghen de Doctoren van Louen te Disputeren. Och of my dat toegelaten ware. De Amptman seyde/ men sal u boecken doen heb

hebben/die ghy begheert/ende so ginc hy van daer.

M. D. lviij

Daer na is de Pastoor van S. Soelen by hem gheweest/ ende oock namaels veel Paven ende Moniken/met welke hy veel woorden gehadt heeft/ ende bysonder van de offerhande der Miffen/door welke sy de eenige offerhande Jesu Christi vernietighen. Hy bewees haer dat Christus niet meer opgeoffert en can werden voor de sonden/of hy moeste zyn bloet vergieten:want sonder bloetvergietinge en geschieter geen vergiffenisse der sonden. Hy bewees oock dat hy maer eens gheoffert en is/ende daer door de eeuwige verlossinghe gheuonden heeft: ghelyck dit alle in den brief tot den Hebreen claerlycker wtghedruckt wert. Hy maechde haer twee vragen/in welke sy seer beschaemt waren. Het eerste was:wt wat beuel der Schrifstuerē dat sy macht hadden offerhande te doen voor leuendighe ende dooden. Hier op waren sy gantsch stom/ en en wisten niet wat sy seggen sonden/dwelck vele der toehoorders verwonderde. De andere vraaghe was: Met wat Schrifstueren dat sy beuestighen soudē/ datmen de ghemeynte inden Auontmale den kelck soude onthouden. Hier hebbense veel wtulichten gesocht/welcke al sonder grondt waren / ende niet en konden staende bliuen tegen het wtgedruete beuel Christi/ die daer sept/Dinct daer alle wt.

Nota.
1. Vraaghe.

2. Vraaghe.

Daer na liep de saem ouer de gantsche stadt van Sinesel/datter een soo gheleerden tonghen man(want hy alleen xristij.aren out was)gheuangen lach om der Schrifstueren: dat hy alle Priesters ende Moniken stom maecte. Dit was eenen grootten spijt voor hen: daerom predickten sy in alle Tempelen van Sillis/ende vā dese Ketteren en verleyders/ so sy de Christenen noēden: en logen schandelijche logenen van hen. Want na dien datse haer sijk met Gods woort ende de waerheyt niet en connen houden staende: soo moetsense met liegen ende woorden / ghelyck des Sathans aert is/de gheloouighen verdrucken.

De Amptman/hoe wel hy aenmercte dat Sillis niet sonder Gods woort voort en brachte/ende hoorde dat de Paven hem niet en konden wederstaen/ heeft hy van Sillis begheert/dat hy zyn gelooue in geschliffe soude stellen: dwelck hy oock ghedaen heeft/en heeft alle syne artikelen betuycht met de autoriteyt der ouder Doctoren. Maer van te voren Der onder protesteerde ende betuychde hy/dat hy haer autoriteyt gebruyckē woude/so verre sy met de heylige Schrifstuerē ouer autoriteyt

By ih

een

M. D. lviij. een quamen/ende niet voorder: want sy oock menschen ge-
weest hebbende menschelijcke swachepyt ghebruypt hebben.
Als de Amptman zijn belijdenisse gesien hadde/ heeft hy op
hem begeert dat hyse coiter soude maken: want sy was wel
acht bladerē groot. So heeft hyse de helft minder gemaect/
ende hem also ouergegeuen. De Amptman beschuldichde
hem meest/ dat hy verboden vergaderingen gehouden had/
de/ dwelck teghen het Mandament des Coninck is. **Sillis**
seyde/ heer Amptman/ ist my niet veroorloeft Gods woort
te spreken? ofte den volcke van haer boosheyt te straffen?
De Amptman antwoorde/ Men behoort in de kercke te pre-
diken/ die ander Predication strecken tot opioer. Daer op
seyde **Sillis** / dat het ghene dat in de kercke goet was ghe-
predicht/ en conde in het velt niet quaet zijn: ende en conde
niet ghelouen dat des Conincks meyninghe was Gods
woort te verbieden: maer alleen den opioer/ welck aen de
ghemeynste niet beuonden en conde werden / die meer met
Testamenten ende Sibels/ dan met buffen ende sweerden
wt ginghen.

Coits daer na schreef hy aen den Amptman eenē Iathm-
schen brief/ daer hy in bewees dat de gherechticheyt so aen-
genaem is geweest/ so wel den Heydenen als den Joden en
den Christenen/ dat veel vrome en edele mannen/ daer voor
goet ende leuen gewaecht hebben: badt daerom den Ampt-
man dat hy nu a slaten woude van de gherechtighe te ver-
uolghen. Ich weer wel (seyde hy) dat ghy niet met vreden
ghelaten en wort van de bloerdorstighe gheestelijcheyt. En
ich en bidde oock niet om mynder verlossinge: want sy mo-
ten haer gherighe kelen een wepnich vochtich maken met
mijn bloet. Maer alleen de arme schapen deeren my/ ende
voor haer bidde ich/ dat ghyse niet en veruolcht/ maer lieuer
eenighe ruymte gheeft/ datse de Woluen onculion moghen.
Woot bewees hy den Amptman/ dat de Moniken en Prie-
sters haer te vergheefs beroumen van de Heylighe kercket
want de heylighe kercke inder Schrifturen de Duyt Chri-
st/ een Hert/ ende een Duyfsken genaemt wert/ welke doch
niet strythaer / wriet ofte bloetgierich en zijn: maer altydt
vreesachtich/ ende vluchtich voor de vernolghers. Wten be-
taemt doch min ten stryde te gaē/ dan een bruyt/ een maech-
beken? Wie isser eenuoudigher dan een Duyfsken/ welke
gantich sonder galle ende bedroch tot Wie isser meer vluch-
tich voor den strydt/ dan een wilt Hert/ dwelck niet waech-
gierich

Der geeste-
lycke bloet-
giericheyt
sal verfa-
dicht wer-
den.

Van de H.
kercke.

glerich en is? Maer wilt ghy de Papische gemeynte ver-
ghelgken/ ghy behoest beter hoeren / Ieunwen/ Seplen
ende Woluen aen te sien. Kenmeret (seyde hy) hoe datse in
dese stad van Brussel haer Sordeel ghetimmert heeft in
allen straten / ende op allen wegghen heeftse teekenen
haerder hoereren gestelt. Sy heeft haer beenen open ghe-
sperrt voor allen die voorby gaen/ende haer onsuuerheyt
vermenichsuldycht. Ezech. 16. Besiet hoe de hoerken der sira-
ten verciert zyn met afgoderie : alle wegghen met Capellen
ende gheestelycke hoerhupsen ghebouwt zyn/daermen het
volck vanden eenighen Godt tot den afgoden leydt : ende
sy doen ouerspelen (als Hieremias Cap. 3. sept) met hout ende
steen. Sy zyn op alle Bergen gegaen / ende onder alle boos-
men bedriuen sy oncuyscheyt. Sonde dese de Supt Chri-
sti zyn: ende niet veel meer een ouerspelighe hoere des Dup-
uels geheeten worden: dat moecht ghy self bedencken. Het
en betaemt soek een maghet ende Supt niet bloetghie-
rich te zyn/ de ledikens Christi te veruolgen ende te bedriue-
ken/ de ghelouighen te sacken ende te brande: dit betaemt
den Woluen veel meer: Daerom (mijn heere de Amptman)
wacht u van sulcken/ende en ghelooftse niet/ al ist dat sy in
schaeps cleederen voortcomen.

De wyle dat hy geuangen lach ende seer strengelyck be-
waert wert: so is Anthonius zyn broeder daer gecomen/om
hem synen nootdrift te besorgen. Want hy inde roude win-
ter nauwelijc strou hadde om op te slapē/ en zyn spisse was
eleyne. Maer ten laetsten heeft de Amptman Anthonius
vock geuangen als wy namaels hooren sullen/ dwelck Sil-
lis een groote dioeffnisse in zyn herte was/om zyns ouden
vaders wille/die hy vreesde / dat van rouwe soude moghen
sterven/om dat beyde zyn souden gheuangen waren. Maer
hy heeft hem seluen inden Heere vertroost / hem biddende
dat hy alle dinghen ten besten keeren woude/nae syne ghe-
woonlycke barmherticheyt/ ende synen broeder volstandie-
heyt gheuen.

Als hy nu ontrent vi. oft vij. weken gheuanghen hadde
gheweest/ende mentghen aenstoot gheleden : soo is hy den
xij. Decembris ter Dierscharen ghebracht/ende als een ket-
ter veroordeelt verbiant te worden. Ende gelyck hy een stil
manterlycke en verstandige redenen den Raet aengesprokē/
en haer gedanct van haer vonnis: biddende oock dattet hem

De Papische kercke
is te hoere

enlyc end
trouwe

Sillis wort
verwesen.

M. D. lviij God woude verguen/om dat zij door onwetentheyf dede.
 Daer na seyde hy: **M**ijn heeren/meynt ghy doch de Christus
 geloouigen/die ghy Keeters noemt/te verdrucken ende we
 te roepen met branden en dooden? Och ghy zijt verre ver
 doolt. Geloofst dat vry/dat de asche van mynen lichame sal
 ouer de gantsche stad stuyue/en daer sullen veel Christenen
 door op groepen/want der Martelaren bloet is een zaet der
 gheloouigen. Ende so wert hy van daer ghelept totter ghe
 uanckenisse. Ouer den wech herft hy met grooter vrymoe
 dicheyt het volck vermaent/ende met Gods woordt onder
 wesen/dat so haer soude bekeerē vander Papisse afgoderie.
 Het volck die daer met grooter menichten gecomen warē/
 werden seer beroert door zyn vermaningen: en ghedachten
 noch van Sillis Tielman/die oock om der selfder oorsaken
 wille ghedoot ende verbant was gheweest.

des keysers Des anderen dach als men Sillis soude gedoot hebben/
Wtwaert. so hielt men de Wtwaert ofte de begrauenisse des Keysers
 Caroli des v. welcke de vader was van Coninck Philips
 pus/die nu daer tegewoordich te Brussell was. En om dat
 de pomperle niet verhindert en soude werden/so heeft men
 den recht dach van Sillis te verbranden/wrgeffelt tot Kers
 auond den xliij. dach des Maents Decembris/ Int Jaer
 ons Heeren **M. D. lviij**. Als nu de Coninck de begraue
 nisse zijns vaders gehouden hadde: so wert Sillis voortge
 bracht om te steruen. Ende van alle den wech die hy ginck
 tot dat hy aenden stake gestelt wert/en hielt hy niet op van
 het volck te vermanen. Hy was gantsch onuersaecht/ en in
 zyn aensicht en veranderde hy niet: maer bleef altydt eens
 wemens en gemoets: so dat een yegelijc daer af verwonder
 de/dat een soo tonghen man/so onuertzaecht voor den doot
 was/ende so volstandichlyck de waerheyt voorsout.

Als hy nu aen de stake gestelt was/aenriep hy den naem
 des Heeren met yperigher begeerten. Doo dede de Scherp
 richter de coorde om synē halo en verwoichde hem. Daer na
 ontstach hy het yper ende verbiade het doode lichaem. Ich
 vermoede wel/dat de Moniken meynden/dat deses Mar
 telaers bloet/soude zyn tot lauenisse des Keysers siele indē
Tot laue Waghepper. Alsoo plegghen de Heydenen menschen te offer
nisse vā des ren ende te dooden in de begrauenisse der grooter Princen
keysers sie: daer mede bewijfende dat de ghene die bloetgierich in haer
le inden Wa leuen gheweest hadden/oock met bloedige offerhanden ter
ghepper. hellen moesten gaen.

Hic Martirium cruore purgatorium.

Ignem sacrificii suffocant.

Hatis inruentas obtulerunt Hostias

Missam cruentam preferunt.

So blusschen de Papen des Waghewpers gloede

Met der ghetuyghen Christi bloede.

Haer offer is langhe onbloedich ghewest

De bloedighe Misse is haer nu best.

Anthonus Verdict.

Anthonius Verdict van Hyluerseele/ de broeder van
Sillis voornoemt / was een Canessier van zinder
coopmanschap/oudt neghen ende wintich jaren. Hy
was een Diaken/ ofte een versorgher der armen in de
Ghemeynte des Heeren Jesu Christi binnen Antwerpen/
so vlytich ende neerstich in synen dienst/ so dat hy oock sijn
eyghen profyten in de handelighen der coopmanschappen
verlaten heeft/ om den behoefstighen ende gheuanghenen hy
te staen. Hy heeft dickwils in periculen zins leuens op den
steen ghegaen/ de gheuanghenen vertroost / ende van spijse
ende cost versocht. De vpericheyt in den dienst des Heeren
die dese man bewesen heeft/ en soudemen nauwelycks met
peunen connen beschryuen.

Anthonus
een Diake.

gheestelick
verlicht
vrijheid

Als hy ouer wech erghens reysde/ het sy te voet/ te wa-
ghen/ of te schepe / zyn monder en was nimmermeer stille
van den onwerenden te leeren/ den hardneckighen te straf-
fen/ ende den swacken te vermanen. Hy was in de weggen
Godels gantsch vrymoedich ende onuertzaecht. Hy hadde
zjn hope also op den Heere gestelt / dat hem alle de diepge-
menten der tyrannen die Godels woordt soecken te verduc-
ken/ ghelijck als hinder spel gheacht waren. Hy was so ver-
sopen in de liefde Godels/ dat/ wanneer hy van zjn voorrich-
ticheyt ende liefde ouer ons/ sprekende was / soo brande hy
ghelijck een yper in zjn woorden. Alsmen den achtiensten
dach Junij in den Jare onses Heeren M. D. LXXV. het
Monnmael wtghericht hadde in de Ghemeynte Christi tot
Antwerpen/ ende daer na een veruolginghe op rees/ so dat
Anthonus oock in het huys daer hy woonde/ gesochte wert
van des Markgraues dienaers : heeft hy een wyle tijds
seer gheduldichlijck by de verstryfde broeders op S. Wille-
boorts velt buyden der Stadt van Antwerpen ghebleuen
ende daerna sonninghe broeders wtghelende ghebaen/ ende

M. D. vijff behulplich gheweest/ die met wijs ende kinderen achter laste de moesten gaen dwalen/ om de tyrannie diemien den Christen Gheloouighen aen dede. Hoe dierkwils versuchte de hy tot den Heere/ en beclacchde den noot der ellendighen? Hoe lieflyck vertrooste hyse met de beloften des Heeren/ die om des waerhepts wille haer vaderlant ende neeringe verlaten moesten? In den ghebede was hy seer uwerich/ so dat hy ooc andere menschen door zyn uwericheyde het hertz beroerde/ ende tot suchten ende weenen ontstact.

Na dese vlucht heeft hy wederom eenen moet gegrepen om tot Antwerpen hy de broeders weder te keeren/ voor hem nemende niet meer vā daer te vlien: maer de Gemenste in aller noot by te staen en behulplich te zyn. Want (sepe de hy) Antwerpen is ghelyck een Wereld/ men mach hem daer wel in verborghen houden/ sonder daer wt te vlien. Daer na ghinc hy gantsch vrymoedich ouer der straten/ den armen ende crancken besoeckende ende versorghende. Welck nu alleen zyn bekommringhe was: want hy hiet de coopmanschappe gantsch ontslegghen hadde. Alsmen doe gaderen hy sen en conde crighen om de Gemenste te verghaderen/ ende een pegelyck beureest was door het veruolch ende gheweldt datmen den Christenen daerom dede: soo arbespde Anthonius daertoe/ datmen sint vele vergaderen en by een comen soude om Godts woort te prediken. Hy verblifde hem bouen maten seer/ als hy sach dat oock de lantsbouwers met grooter menichte wt de onliggende Dorpen toeuoepden om des Heeren woort te hooren. Hy gaf den Predicant eenen moet/ seggende/ datmen also behoorde het licht op eenen candelaer te stellen/ datse alle sien mochte: op dat de onwetende mochten verstant crighen/ en den Heere leeren kennen en vreesen. Hy reysde ooc dierkwils ouer in zyn vaderlant in Vlaenderen/ en dede alle neersticheyt daer toe/ dat hy daer het Euangelium planten mocht/ op dat het den Heere behaghelicke vruchten mochte voortbrenghen. In de Schepen vermaende hy opentlyck de menschen/ datse doch vlien souden van der Papisken supersticie ende afgoderijge. Dierkwils hadde hy daer disputacien/ so met Libertinen/ so ooc metten Papisken. Als dit de Deken vā Ronse verhoorde/ dede hi Anthonium doe indagen voor het geestelike Hof/ tot bypemael toe/ op de straffe van seker ghelt (daer het hem bysonderlyck om ghedaen is:) ende als hy niet en verscheen op den ghesetten dach/ so dede hy hem in den Ban. Daer

Antthonius
vrymoedich
sichpeyt.

op sulcken Sati en heeft Anthonius niet veel gheacht / wel nietende / datter hem eenen segghen voor Godt was / van den Papisien veruloecht ende verbannen te zijn; maer heeft al tijt nreersich gheweest / om zijn Tantsteden tot de waerheyt te trecken; soo dat se oock van daer af tot Aenwerpen quam / om de vermaninghe te hoozen.

Hy was oock dickwils handelende tegen de Wederdoopers / welcker onuerstande hy menichmael beclaechde. Hy gueren na de gherechticheyt (sepde hy) maer niet wt weten / schap; Hy en conde niet lijden / dat sy die haer des Euangeliums beroemen / so haestich waren in het verdoemen ende vordelen. Hy hiet hen ghemeynlyck in allen disputacien voor: dat sy alleen met der Schriftueren souden handelen / ende niet met vernustighe redenen: dat sy niet schelden of te veruloecken ende verdoemen en souden / of te oock van niemant spreken die daer niet teghenwoordich en ware; want hy niet de menschen / maer de waerheyt des Heeren woude nerantwoorden: dat sy oock onghewytsdelijk ende sonder dobbelheyt (daer de Wederdoopers een groot ghebiedt van hebben) maghen ende antwoorden souden / recht oft sy voor de ooghen des Heeren rekenschap gauen. Hy sepde dat de Papisien ende de Wederdoopers beyde veel te seer op het wterlyck tecken / namelych / op den waterdoop stonden / en nochtans op verscheyden manieren. De Papisien verdoemen allen den ghenen die sonder waterdoop steruen / ende doobense die tot haer oude daghen de kinderen op haer ghelouue eerst doopen willen. De Wederdoopers verdoemen alle die haer kinderen ionck doopen / ende achten dat een groote Godolasteringhe te zijn. Dese menschelijcke wetten of te gehoden / van te moeten doopen als sy ionck zijn / of te te moeten doopen als sy oudt zijn / daer sy der menschen consciencien mede verbinden / stont hy seer tegen. Ich wisse wel (sepde hy) datmen de kinderen doopt: maer ick en soude niemant daer toe willen dringhen / teghen sijn conscientie sulcks te doen: want Paulus noemt dat een sonde / Rom. 14. Ende wie sal ons aen den tijt binden / daer ons Gods ghebodt niet aen ghebonden en heeft: maer veel meer in synen dienst van tijden ende plaetsen beuytde heeft. Daerom doen de sommighe quaet / als sy pemant daerom dooden: ende de andere en doen niet beter / dat sy soo diepe in de vordelen Gods treden / ende pemant om des tijts wille verdoemen.

Als nu de broeder Anthonij te Gueffell om des Heeren woort

Van de Wederdoopers.

Van de Wederdoopers.

De Papisien dooden: De wederdoopers verdoemen.

Van de Wederdoopers.

De Historien

Mr. D. Iulij woorit gheuanghen was / soo reysde hy daer henen ende ver-
sorchde synen broeder van den lichamelijcken nootdrift.
Ende want het hem niet toeghelaten en was synen broeder
te spreken / soo vertrooste hy hem met eenen troostelijcken
brief. Daer na is hy wederom tot Antwerpen gekeert / ende
vligich in synen beroepen dienst gheweest.

Maer als hy de tweedemael daer henen soude reysen /
so heeft de Heere merckelijcke teekenen aen hem bewesen /
waer wt men wel merckē mocht / dat hem periculen naken
de waren: dwelck hy Adriano Hamstedt / en Jan de Weert
te wien te kennen gaf: maer niemant en begreep de verbor-
ghen oordeelen Gods / voor datse ontdeckt ende gheopen-
baert waren.

Te Brussel comende / heeft hy wederom aen synen broe-
der eenen brief gheschreuen. Ende als Sillis hem wederom
schreef / so heeft de steenwaerderse Anthonium verraden /
Anthonus ende den Amptman aengebracht: welcke hem op den selfden
wordt ver-
raden.
auont geuancelijck ghenomen heeft / en hem in een ander
gheuancenisse ghestelt dan syn broeder was. Den eersten
nacht ende den gantschen daech daer na en gewoelde hy niet
dan vleesch ende bloedt: want hy scheen gheheel van den
troost ende versterkinghe des Heeren verlaten te sijn.

Daer na is de Amptman met synen clerck by hem ghe-
comen / ende heeft hem beginnen te onderuraghen / segghen-
de: Anthont / hoe langhe ist gheleden / dat ghy niet tot den
Sacramente gheweest en hebt / na des landts maniere? An-
thonius antwoorde / **Mijn** heere / weet ghy my nerghe-
wagert de in te beschuldigen? Waerom hebt ghy my dan gheuanghen?
Amptman Ick maghe u / seyde de Amptman / hoe langhe dattet ghele-
antwoorde den is / dat ghy na des lants ghebrupek niet ten Sacramente
en zyt gheweest? Anthonus antwoorde / **Weet** ghy op my
niet te segghen / heer Amptman / soo laet my gaen. Ghy zyt
teghenpartie / ende soude gheerne wt mynen monde
weten / daer ghy my voor den staet mede beschuldigen sout.
Reen soo sot niet. **De** Amptman seyde tot hem: **Wilt** ghyft
dan niet seggen / so sal ick anderen raet soecken. Anthonus
antwoorde: **Mijn** heere / doet gelijck ghy van verhes wegen
schuldbich zyt te doen: ende weet ghy yet op my te segghen /
so beschuldicht my: weet ghy niet / soo ontslaet my. **Wat** re-
denen sijn dat? Soude ick teghen mijn partie mijn biechte
spreken? **Dat** sy verre.

Als sy aldus met malcanderen onderlinge lange rebenen
hadden /

hadben/ende Anthonius den Nuytman alstijt als zyn tegen-
partie verwoy/ ende de Nuytman anders niet crighen en
tonde: so septe Anthonius ten laetsten: Myn heere/duslan-
ghe hebbe ick u ghehouden / om dat ghy niet dencken en
soudt/dat ghy een kint voorhanden hadt/ als oft ick niet en
wiste wie mijn slechter ofte wie mijn partie is. Maer ick
en hebbe noyt yemant gheweyghert mijn ghelouue te belij-
den/ick en salt u oock niet verborghen houden:want oft ickt
nu voor u alleen doe / ofte morghen voor Schepenen / dat
ghelt my enen veel. Daerom vraecht noch eens ick sal u ant-
woorden.

Doen vraechde hem de Nuytman wederom: Hoe lange
ist gheleden / dat ghy na des landes ghebruyck het Sacra-
ment niet ontfangen en hebt? Anthonius antwoorde/Twee
dyr ofte vyver jaren: ende het is my leet / dat icker opt ghe-
weest hebbe/ ende dat ick de Sacramenten Christi so hebbe
helpen verberuen. Doe vraechde hy voort van het Doopsel/
Anthonius heleet dat het doopen/dwelck in den Naem des
Vaders/des Soons/ende des heylighen Gheests gheschiede/
sprecht ende goet was/ het sy dattet de oude ofte de ionghe
ontfingen:maer dat de aenhanckfelen diemen in het Paus-
dom daer by voechde / niet dan enckel grouwelen waren.
Daer na vraechde hy hem van de ander vyue: Hy antwoor-
de/datter twee alleen van Christo inghesete waren / ende
datmen van de andere geen Schrifture en hadde dat se Sa-
cramenten/dat is/ghenade teekenen waren.

A dat de Nuytman van dese ende meer andere ar-
ticulen hem onderuraecht hadde: soo is hy van hem
ghegaen/segghende: Ick sal u doen onderrichten by
de gheleerden. Anthonius antwoorde / Myn heere

ick bidde u / dat ghy my niet gheen Moniken ofte Popen
doet spreken: want sy verdraeyen en verkeeren ten erschten
oock het ghene dat wel gheseyt is/ om dat sy ons dootliche
vpantschay diagen. Wel wel (septe de Nuytman) ick sal u
ander geleerde manne bi hienge. Na dese tijt dat Anthonius
de waerheyt mymoedichlick beledē hadde/ heeft hy alsulcke
vertroostinghe in zyn herte genoeft/ dat hem alle verdriet en
benautheit des vleeschs cleyn dochte te zyn/ dat hy om des
Heeren Naem leet. Hy danote den Heere/dat hy hem in zyn
verantwoordinghe bystant ghedaen hadde: hadt oock dat
hy hem woortaen syen Gheest gheuen woude / ghelyck hy
beloest hadde/welcke door hem spreken mochte.

Somme

Van het
Kruetmael.Van het
Doopsel.Der geestes
lyckheyt
manieren.

De Historien

M. D. lviij

Sommighe dagen daer na is de Amptman wederom toe
 Anthonium gecomen met andere mannen/ en heeft geseyt
 Hier Anthoni/ ick bringhe v hier gheleerde mannen / die v
 mogen onderwijfen/dwelck geen Papen ofte Moniken en
 zyn/gelijc ghy van my begeert hebt. Anthonius antwoorde/
 Mijn heere/ dat ick geen Papen ofte Moniken en begeer-
 de/dat was doch een swacheyt mijns vleeschs:maer nu ben
 ick te vreden/brengt Papen ende Moniken/ ia soek alle de
 Doctoren van Louen/ick beroepse aller want de waarheyde
 des Godlijcken woorts is onuerwinnelijck. Daer na seyde
 hy tot de gheleerden: Mijn heeren/ wilt ghy pinners met
 rap van den ghelooue handelen? Hy seyden: Ja. Doe seyde
 hy voort:Ghy weet dat het gelooue op Gods woort behoort
 benefficht te zyn/ghelijck Paulus seyt Rom.10. Daerom so
 bidde ick v/dat ghy alleen met Gods woort voert coemt/
 ende niet anders by en bringt. Doen seyde een van henz
 Wel dan/gheloofst ghy niet dat het lichaem Christi warach-
 tichlijck in des Priesters handen is/als hy in der Missen de
 woorden Gods ouer het broot ghesproken heeft? Anthonius
 antwoorde: Mijn vrient/die een huys timmeren wil/die en
 behoeft van het daek niet te beghinnen:laet hy niet eerst het
 fundament legghen? So laet ons soek van den fundamen-
 te beghinnen / eer wy van het hoofstuck des Sacraments
 spreken. De andere en woude daer niet aen: maer hy bleef
 alcht op zyn vraghe van den Sacramente: ende Anthonius
 woude datmen eerst soude spreken van den gelooue in Chri-
 stum Iesum. Want hy wist dat sy in den Sacramente on-
 uersandich waren:ghelijck sy daerdoor salicheyde soeken/
 om dat sy de cracht des geloofs in Christum Iesum niet en
 verstaen ofte begrypen: dwelck hy hen allen bewesen heeft.
 Hy vielen hem alle lastich met roepen ende criften:maer hy
 en hielt niet op hen te bewijsen haer plomp onuerstaen:dat
 sy Christum den eenigen Middelaer des salicheyts verwoor-
 pen / ende stelden de elementen der Sacramenten tot mid-
 delen des salicheyts. Hy riepen wederom dat hy de woordē
 Christi niet en geloofde:en dat hy int Sacrament alleen een
 tijdel teckē stelde. Anthonius antwoorde/ Ghy beliecht my:
 Want ick en stelle in het Auontmael gheen ydel tecken:en
 begeere v wel te bewijsen/hoe dat de Geloouigen daer met
 het naruerlijck lichaem ende bloet Christi geseyt worden.
 Moer wy moeten eerst van den fundamente des salicheyts
 beghinnen/van den ghelooue: van sullen wy het ander beten
 moghen

Het geloo-
 ue is wt
 G O D
 woort.

De papist
 soeckē by-
 ten Chri-
 stum soek
 salicheyt.

moghen verclaren. Maer daer en wilt ghy niet na hooren: want ghy gheuoelt wel dat v fundament op menschelike leeringen gestelt is/dwelck seer cranck is/ende lichtelick om gestooten can worden. Daerom/laet dat niet raken/oste alle uwe timmeragie soude vallen. Wacht v daer voor.

Als de Amptman sach dat zijn gheleerden met woorden niet wriichten conden/ heeft hy van Anthonio begheert/ dat len om op hy de belijdenisse ihus gheloofs van den Sacramenten des tgheschifte Altaers (so hy dat noemde) van het Doopsel/ van het Form: te antwoor sel/ van de Siechte/ vā de Priesterordeninge/ van de Misse/ den/ van het Houwelijck/ van het laetste Olysel/ en van de gheboden der kercken/ in gheschifte soude ouergheuenende so zynse van hem gheschepden. De gheleerden schaemden haer van het ghecrift voor den Amptman: ende Anthonius was vrolyck in den Heere/ende sangh hem eenen loffang.

En wyle tides daer na heeft hy dese belijdenisse des Auondmaels ouer ghegheuen/ ende beruycht dat alsulcks zijn ghelouue was / in welke op het conste sock van den Doop begrepen is.

Van het Auondmael / de belijdenisse die Anthonius
in gheschifte ouergaf.

Christus regneert daer zijn woordt ouer
zijn Ghemeynte.

Ihusus Iesus die het * Hoofst; inder Gemeynten is/ sende een Coninck ouer synen heyligen Berck Zion van synen Vader gheselt / regneert ouer zijn volck met zijn heyllich woort ende Sacramenten/ gelijk hy self beruycht/ * Dat hem Godt daer toe gesalfte heeft/ dat hy soude prediken het Euangelium.

So heeft hy oock Predicanten en Teeraers uitzesonden in de gantsche Wereldt/ segghende: wy is ghegheuen alle gheweldt in Hemel en op Werden/ daerom gaet henen ende predickt het Euangelium allen creaturen / dooptse in den Naem des Vaders en des Soons/ en des heylighen Geests/ ende leertse onderhouden al wat ich v gheboden hebbe.

Daer het woort Gods is dat het Rijke Christi opghelouwer/ verbeeydt/ vermeerderet/ ende merdt door het selfde onderhouden ende beuesticht. Sonder het selfde woort en can gheen Rijk oste Ghemeynte Christi zyn: wie daer af wijckt

Ephes. 1.

I Psal. 2.

Matt. 27.

Joan. 10.

* Lucio.

Ezale 6.

Matt. 28.

Marc. 16.

Ephes. 4.

Joan. 8.

De Historien

M. D. Iij. wijcht ende een ander woordt predickt/ die is verbannen/al
Galat. 4. waert oock een Enghel van den Hemel.

Door Gods woort en de Sacramenten worden wy
salich oft verdoemt.

Joan. 8. Christus die sweert ons met eenen eedt/ dat sy alle sa-
Roman. 1. lich zyn/ ende den doot geen sins aenschouwen sullen
1. Cor. 1. inder eewicheyde/ die zyn woorden houden. Paulus
1. Cor. 15. seyt oock dat het Euangelium een cracht Gods is ter
salscheyt/ eenen peghelsken die daer aen gheloonen. Alsoe
oock van den Sacramenten: want Ananias se: de tot Pau-
lun/ Wat vertoest ghy / faet op ende laet v doopen / ende
wacht uwe sonden af: aenroepende des Heeren Naem. En
1. Pet. 3. Petrus seyt oock/ dat ons het Doopsel behoudt. * Wy wer-
* Ephe. 5. den ghetepnicht (seyt de Apostel) door het water badt in den
Tit. 3. woorde (hy noemt oock het Doopsel een badt) der wederge-
Joan. 15. boorten. † Ende Christus seyt oock tot Petrum: Wie ghe-
1. Cor. 10. wassen is/ die is gantsch reyn. Oock seyt Paulus/ * Dat
het broot ende den beker des Heeren ons een gemeynschap
des lichaems ende bloets Christus is: dwelck immer een heyl-
lighe ghemeynschap is.

Jacob. 1. Ghelyck dan van den woorde Gods gheseyt wort/ * Dat
1. Pet. 2. wy daer door herbozen reyn ende salich worden / † alsoe
machmen oock van den Sacramenten be merken / ghelyck
verhaelt is.

Mer hier moet een mensche neerstelijck ende wijse-
lijck toefien/ dat hy den creaturen gheen macht toes-
schijue de sonden te vergheuen/ ofte salscheyde aen-
te brenghen. Want ons en is gheenen anderen mid-
del ghegheuen om salichte worden/ dan door Iesum Chri-
stum die de eenighe Middelaer is / ende de versoeninghe
voor onse sonden.

Als men dan seyt dat het woort Gods ende de Sacramen-
ten salsch make/ so en sullen wy het werelike niet aensien/
maer het inwendighe. Ende om dat wel aen te merken/ soe
sullen wy acht hebben op tweederhande Dienaers ende we-
delyders des Goddelijken woorts ende der Sacramenten.
De eene Dienaer die daer sichtelijck is/ als Apostelen/ Pro-
pheren/ Leeraers ofte Pastoren: De ander Dienaer is Godt
self/ die den mensche onsiehebaerlijck leert ende onderwijst.
En en is het woort der Apostelen ende Propheten van
ghyender

gheender cracht/ist dat Godt de herten van bliuen door ip: *1. Cor. 3*
 pen gheest niet en beroert. * Want te vergheefs sullen sy *Joan. 6*
 planten ende nat maken/als Godt ghrin wasdom en geeft. *1. Cor. 3*
 So seyt oock Christus/ Niemand en coemt tot my/ ten sy *Joan. 6*
 dat hem de Vader trecke.

Also ist op gelijcke maniere in de Sacramenten / Water: Hierop:
 lick so ghebunpct de Dienaer des woorts inden Doop/ het
 water: en in het Nuontmael/ broot en wijn. Maer Christus
 Jesus ghebunpct inwendichlick het Doosel des heylighen
 Gheests: en in het Nuontmael spyt hy ons inwendich met
 die ghemeynschap zyns lichaems ende zyns bloets.

Dit onderschept leert ons seer sijn Joannes de Dooper/
 als hy van synen dienst en den dienst Christi sprecht / seg: *Mat. 3*
 ghende: Ick hebbe v wel in water ghedoopt: maer hy sal v
 doopen met den heylighen Gheest. Dat wert oock met ex:
 emple bewesen: als doe Christus van Joannes met water
 ghedoopt wert/so heeft hem God oock sichtelicker gedaen:
 te met den heylighen Gheest ghedoopt. Daer van sprack oock
 Christus tot zyn Apostelen doe hy haer beval niet van Hie:
 rusalem te wische/maer te verwachten de behesten des Wa:
 ders: welke ghy (seyt hy) van my ghehoort hebt. Want
 Joannes heeft wel met water ghedoopt:maer ghy sult mee
 den heylighen Gheest ghedoopt werden.

Christus seyt ooc van dusdanige Dienaers aldus: Voor:
 waer voorwaer segghe ick v / dat Moyses v dat broot van
 den Hemel niet ghegeuen en heeft: maer mijn Vader geeft
 v het warachtighe broot Godts / welke van den Hemel af
 coemt:ende gheeft der werelt het leuen.

So is dan Paulus wel onse predikant: maer God is in:
 wendich de leermeester die het woort door synen Gheest in
 onse herten vruchtbaer maect. Dat is/ hy beroert onse her:
 te om dat woort door den gelooue aen te nemen/ welke de
 herten repnicht ende heyligh. Also zyn oock de Apostelen
 ende Leeraers doopende met water/maer de heylighe Geest
 repnicht ons in der consciencien van sonden / ende maect
 alleen heyligh. Also geeft Moyses ende andere Dienaers
 het lichamelick broot:maer Godt gheeft ons alleen het v a:
 rachtighe voetsel des Geests in den lichame Christi Jesu.

Der Predikanten leeringe en heeft gheen macht perant
 te bekeeren / hoewel dat sy Goddis woort prediken: Haer
 Doosel en can niemants sonden af wasschen / hoe wel
 dat sy wt Godts bevel doen: sy en connen nyemant de

De Historien

M. D. IX. salichmakende spijse des lichaems en des bloets Christi geuen sal rechten sy het Nuontmael na des Heeren wille wes so lange als de heylighe Gheest inwendich inden mensche zyn werck niet en werckt.

So isffet dan Godt Vader/Hoon/heylige Geest / die ons eyghentlick leert ende onderwijst / die ons dooyp ende reynicht van sonden / die ons in Christo spijnsicht totten ewighen leuen:niet de predicanten noch haer woort/noch eenighe wtwendighe teekenen.

**Godts
woort ver-
doemt.
1. Cor. 1
1. Cor. 4
1. Cor. 2
1. Petri. 2
Iuce. 2
Phillip. 1
Rom. 6**

Andero so is Godts woort een dwaessheyt voor den gheenen die verlorē gaen/ende is voor hen bedect/ Ja het is hen een ruecke des doots/ dat den ghelooouighen een ruecke des leuens is. So is het woort Christi gelyck als oock Christus self/geset tot eenen val/en tot opstandinge van velen / ende tot een teecken datmen wederspreect: Do zyn oock de Sacramenten tot een doordeel ende verdoemenisse den onboetsuerdighen.

Om dat het rechte verstant van Godts woort te geryghen/so moet Godt self de leermeeester wesen:om de crachte der Sacramenten te cryghen/ so moet Godt self de verborgentheyt wercken inwendich in den mensche.

Hoemen de verborghentheyt ende de vrucht des Nuontmaels verwerst ende crycht.

Wy hebben ghehoort dat Gods woort tot salicheyt is den ghenen die door den heylighen Geest dat leeren/ende weten datter oock den onghelooouigen tot verdoemenisse is: Also is oock het Sacrament des Nuontmaels (daer wy nu af willen spreken) den ghelooouighen tot salicheyt/maer den onghelooouighen ofte onboetsuerdighen tot een soordeel oft verdoemenisse.

1. Cor. 11

Het wtwendighe ontfanghen ghelyckelick van den Predicant/so wel de ghelooouighe/als de onboetsuerdighe ende gheueynsde : maer het inwendighe dwelck die heylighe Gheest aendienst / ontfanghen alleen die ghelooouighe ende boetsuerdighe: want daer door vercrychtmen vergiffenisse der sonden.

De onboetsuerdighe en connen de salichmakende gheueynschap des lichaems en bloets niet cryghen:want sy geen hongher ofte dorst tot sodanigen spijse en hebben/ die doch noch lust hebben tot de ongherechtigheyt: en Christus lichaem en is voor hen in den doot niet ouerghegeuen / noch oec zyn bloet tot vergiffenisse haerder sonde niet vergoten.
Ende

Ende het is openbaer wt den woorde Christi/datter geen ander vleesche ofte bloet int Auontmael gegheuen werdt / dan datter tot vergiffenisse der sonden geueuen is. Welck dan allen toecoemt den genen die vergiffenisse der sonden ontfangen/dat is den ghelouigen ende niemant anders.

Daer ongelouue is en een onboetueerdich herte / daer en is niet dan ongerechticheyt / sonde en verdoemenisse. Maer daer Christus is / daer is gherechticheyt / vergiffenisse der sonden ende het eewich leuen. So en connen dan die ongelouighe Christum niet hebben. Want wat ghemeynschap can Christus met Selial / die gherechticheyt met de ongherechticheyt/ende het licht met die duffsternisse hebben. Joan. 8. 12
2. Corin. 6

So wie dan de gemeynschap des lichaems Jesu Christi in den Auontmale ontfanghen wil/die en derf synen buyck ofte tanden niet bereyden (als S. Augustijn seyt) dat is / hy en behoeft niet gheeneu lichamelicken hongher (om met lichamelicker spijse versadicht te worden) tot des Heeren tafele te comen : Maer hy moet tot dusdanighe geestelike spijse eenen gheestelicken hongher by bienghen. Want de ghemeynschap des lichaems ende bloets Christi te hebben / is een geestelike spijse die ons van God selue aenghedient ende gheueuen word / als bouen breder verhaelt is. Desen hongher en hebben de onboetueerdighe niet : so en connen sy niet met dese gheestelick spijse niet versadicht worden.

Dit is de rechte proetie eeren tot des Heeren Tafel gaet.

Als dan een mensche voor soken heeft zyn menschelidige sonden/den toorn Gods/en de eewige verdoemenisse: als hy hem seluen spieghelt in de wet des Heeren / ende aensiet hoe dickwils ende nentichweuen dat hy daer in ouertreden heeft / ende aenhoort die sententie ende vonnisse des gherechtighen Gods die daer spreekt / Vermaledyt is hy die niet en blyft in alle tghene datter geschreuen is int boeck des Wets om dat te doene : soo verschickt zyn consciencie ende is verfleghen in zyn ghemoet. Want hy weet wel dat Godt warachtich is : ende niet lieghen en can : ende daerom weet hy oock wel dat de verdoemenisse hem naect:want Godt sulcks gesproken heeft / ende oock na zyn gherechticheyt en can hy geen sonden ontfraest laten. Want hy seyt / De siele die daer sondecht/die sal steruen. So soeckt dese vertzaechde ende verschickte Deut. 27. 9
Salat. 3. 6
Exech. 18. 6

Q q y confels

De Historien

Mat. 11. consciencie / ofter doch geen hulpe ofte troost te vinden en is/om van de straffe Gods ouer de sonden / en van de veroemenisse ende ewighe doot verlost te werden.

Dit is dan den rechten hongher die een mensche tot de heylighe maectijt moet dijuen ende brenghen / dat sy geen gerechticheyt en niet goets in haer seluen / noch oock geen hulpe in eenighe creatuere en vinden / welcke haer van den grimmigen toorn Gods / ende van de ewige veroemenisse daerse om der sondē wille in geualen zyn / soude mogen beurigen.

Mat. 5. a

Dusdantighe / die also hongherende ende dorstende zyn na de gerechticheyt / noemt Christus salich te syne / ende beloeft dat sy versadicht sullen worden.

Ja Christus sielt hem seluen voor: als een leuende broet / van welck die daer eten / gheenstins steruen en sullen / maer het ewich leuen hebben.

En op dese maniere worden wy ghespijst en versadicht wy hebben hunger en dorst om van sonden vrij te syne.

Esaie. 53. b

Joan. 1. d

Mat. 26. c

Christus die spijsst ons als hy selfs onse sonden op hem neemt / ende beloeft ons de quytlattinghe ende de reynighe der sonden / door de wiskoringhe zyns bloets / gelyck die be-loften in het Auontmael luyden.

Wy hongheren ende dorsten vrij te wesen van den toorn ende straffe Gods : Christus die spijsst ende laest ons met de beloften dat hy deē toorn ende straffe Gods in zyn lichaem ontfangt / ende om onser sonden wille gheslaghen ende inder doot ouergheleuert wort: ende tot sulcker versekeringe schenct hy ons zyn liden / zyn bloet uergieten ende zyn doot / Ja zyn gantsch ende gheheel lichaem / om dat wy ghewis souden zyn dat wy met zyn gerechticheyt ende verbiedenis ghespijst / van sonden vrij / ende met God versoent zyn.

Ince. 12. b

1. Cor. 5. c

Rom. 6. d

Als ick dan honghere van den doot (welck het loon der sonden is) beurijt te syne: so spijsst my Christus als hy tot my seyt / Mijn lichaem is voor v in den doot ghegheuen / Neemt dat gheue ick v.

Als ick dorste van de sonden vergiffenisse te hebben: so coemt Christus ende seyt / Mijn bloet is vergoten tot vergiffenisse uwer sonden / Neemt dat gheue ick v.

Dese beloften met den ghelooue nemende ende outfangende / en versegelt zynde mer dat heplich reeckē des broots en wyns / so ben ick dan versadicht / dat is / getroost in mijn der consciencie / om dat ick sulckē gemepnschap in Christo

Jesu

Jesu hebbe / dat ick zyn lyden / myn eyghen lyden : spnen doot/mynen eyghen doot:zyn verdiensten/mijn eygen verdiensten noemen mach/ Ja dat Christus gantsch en gheheel my eyghentlick ghegheuen is ende toebehoort.

Albus is het lichaem Christi een geestelike spijse / ende zyn bloet eenen geestelicken drancck/ niet een lichamelicke/ Want men coemt hier niet om na den lichame:maer na den gheest ende na der sielen ghespijst te worden. Ende het selde heeft ons Christus by Testamente gheschoncken / ende het selde Testament met zynen doot beuesticht/gelyc oock zyn woorden luyden/ Dit is den drincbeker het nieuwe Testament in mijn bloet dwelck voor v vergoten werdt.

Sheltich dan het natuerlick lichaem Christi een gheestelike spijse is: also wert die selde spijse oock geestelick/dat is/door den gelooue en niet door den mont ofte kele ghegeeten ende ghenut.

So ontfangē wy op sulcker maniere (als bouen verhaelt is) dat warachtich natuerlick en wesentlick lichaem en bloet Christi Jesu dat ouer vyfthien hondert jaren op den berch van Caluarien ghecrupst is / en nu aen de rechterhant zyns Vaders in den Hemel sidt/ dat selde lichaem (segge ick) en gheen ander/ontfangen wy in het Nuontmael des Heeren.

Nu en ist niet van noode dat Christus van den Hemel wederom afdale om alsulcken spijse voor ons te werven. Want ons ghelooue en streckt niet onttrent den broode des Nuontmaels : Maer totten Berch daer hy ouer menich jaren aent cruce ghehanghen heeft/ Ja totten Hemel daer hy nu victorieuslick met synen Vader regneert / daer ghemieten wy hem door den ghelooue. Ende dese gemeynschap werckt die heylighe Gheest in onser herten.

De oorsake waerom dat eyghentlick Christus ons dese heylighe maeltijt achter gelaten hadde en verordent heeft/ ende beuolen te onderhouden / is om dat wy so heerlichen welbaet (als hy ons door synen doot vanden ewigen doot/ en door zyn bloetuergeten van sonden beurtijt heeft) niet en soude vergeten. Daerom seyt hy/ so dickwils als ghy dit doet / so sult ghy tot mynder gedachtenisse doen: en Paulus/ So dickwils als ghy dat broot eet en den beker drinckt/ sult ghy den doot des Heeren vercondigen tot dat hy come.

Want de Heere wil ons hier mede in sonderheyt de welbaet zyns doots inbeelden en in ewigher ghedachtenissen doen houden. Dit is de principaelste oorsake.

M. D. Xij.

Matth. 26

Hebre. 9

1. Corint. 11.

Christus

natuerlick

lichaem is

een geestelike

spijse.

Colloff. 3. 2

De gedachtenisse.

Luce. 22.

1. Corint. 11

De Historien

M. D. lix. Hier machmen noch wel andere by voeghen/ als dat dit
De eenicheit; Nuontmael is eenen bandt om de liefde te beueftighen en
eenicheyt te onderhouden.

1. Cor. 10. d
1. Cor. 13. b

So seyt Paulus/ Wy vele zijn een broot en een lijf/want
wy zijn alle eens broods deelachtich. Wy zijn alle lidmatē
eens lijfs/ende zijn alle tot eenen gheeft ghelaeft. Daer en
en pimmers gheenen sterckeren bandt zijn om de liefde te
onderhouden / dan ons in dit Sacrament bewesen wordt/
dat wy ledelkens zijn van eenen lijue daer ons Christus in
vereenicht heeft esamen met hem door synen gheeft/op dat
wy malkanderen in repader herten ende met oprechten ge-
moede lief hebben ende beminnen souden.

De dank-
baerheyt.

Daer en bouen macht oock een oorsake zijn dat wy God
onsen lieuen Vader dancken om dat hy ons synen wel be-
minden sone Jesum Christum gheschoncken heeft. In an-
der dinghen hebben wy wel oorsaken om Godt te dancken
maer dese welbaet gaet alle menschelick verstant te bouen
dat God ons synē sone gegeven heeft/ niet als eenē straffen
rechter/maer tot eenen Salichmaker ende behouder: Niet
als eenen die arm en behoeftrich is / maer die van alle god-
like schatten ende rijkdom oueruloept. Welcke ons ghe-
schoncken is tot een voorspraker / versoener ende verlos-
fer: die ons gewordē is van God tot wijsheyt/gerechtigheyt
ende heylighmakinghe: die zijn leuen en bloet niet gespaert
en heeft om ons salich te maken. En want wy die geensins
en connen vergeldē: so sullen wy nochtans onse herten op-
heffen ten hemel/en den milden Vader dancken gelijck als
Christus in de instellinghe deses heyligen maeltijts gedaen
heeft: en vastelickē voort aen betrouwē dat God ons niets
weggeren sal die voor ons synē sone niet gespaert en heeft.

1. Cor. 1. d

Tot nauol-
ginghe
Christi.

Woot niet oock een mensche bedenckē die tot des Hee-
ren Tafel coemt / dat hy Christum (wiens lidmaet hy is)
moet natvolghen. En gelijck Christus zijn liefde tegens zijn
vpandē oock bewesen heeft: dat hy op gelijcke maniere al-
len menschen liefde bewijse / in toter doot toe. Ende ghe-
lijck Christus zijn lichaem voor onse sonden heeft ouerghe-
gheuen in den doot: dat hy oock zijn lichaem voort aen be-
gawe tot een leuendige en heylige offerhande/ en de sonder
af sterue om met Christo in een nieuwichheid des leuens
te verrijfen en te wandelen. Want dese gheestelike spijse
en wort niet verandert in onse natuerē: maer sy verandert
ons in de natuerē Christi/ so dat wy met hē een lichaem en
een

Rom. 12. a
Rom. 6. b

een gheest worden/mer zijn onnosselheyt / gherechticheydt *M. D. IX.*
 ende ghehoorsamheyt beleeedt en verciert / zijn erfdeel des
 ewigen leuens besittten sullen. Wie my eet/ sepe Christus/ Joan. 6.
 die sal leuen om mynent wille.

Hier wt mach een yegelick wel mercken dat wy schandes-
 licken beloghen worden van sommighe menschen/die daer
 seggen dat wy in de Sacramenten alleen een ydel oft bloot
 teecken sellen. Want ghelyck als wy Godts woorit gheen
 ydel ofte bloot woorit en achten/maer een woorit des leuens
 ende des salicheyts : also achten wy oock de Sacramenten
 Christi warachtighe ende heplige teekenen onser salicheyt.

Hoemen de woorden des Auontmaels (dat is
 mijn lichaem)versaen sal.

Het is nu te besien hoe datmen de Sacramentische
 woorden versaen sal. De sommighe meynen dese
 woorden te ghebruycken op de maniere ghelyck de
 tooouenaers somwylen de heilige woordē gebruyc-
 ken om de natuere van eenighe dinghen te doen verandes-
 ren. Want sy spreken totten broode(want dat is mijn lich-
 aem)ende segghen dat het broot met dese vyf woorden in
 menschen vleesch verandert wert / als of sy sepden totten
 broode/ wert verandert in mijn lichaem.

Sommighe andere zijnder die dese woorden(dat is mijn
 lichaem) weleggghen / so vele als te segghen / met dat / of
 ontrent dat / of in dat / is mijn lichaem. Maer de Heere
 Christus en sepe niet/ met dit broot is mijn lichaem: Maer
 gheuende het broot sepe hy/ Dat is mijn lichaem / het broot
 self zijn lichaem noemende.

So zijn dese alle beyde in een misuerstant/ en bysonder-
 lick die eerste die also het gantsche Sacramēt wech nemen/
 als sy ons broot ende wijn wech nemen / welcke die wter-
 kerke teekene zijn ende het elemēt des Sacraments. Want
 also sy selue segghen/ ist datter woorit coemt totten elemē-
 te/ so wortet een Sacrament: is de materie des Sacramēts
 het woorit ende element/so en cant geen Sacrament zijn als
 het element wech is. Ende wt dit misuerstant iss, r een seer
 seer schandelicke en schadelicke afgodertje geresen. Want
 als sy leerden dat het broot door vyf woorden veranderde
 in het lichaem Christi: so hebben sy beuolen dat men te bid-
 den en te vereeren als eenen Godt/en willen ons also Chris-
 tum wysen in de gedaerte des broots. Maer de Christusue-
 re

M. D. Hier leert ons dat wy sodanighen menschen niet ghelooften en
Matth. 24 sullen/die daer roepē/Christus is hier of daer. **Maer Paulus**
Marc. 13. c seyt* wy sullen hem soecken daer bouen in den Hemel/
Luce. 21. b daer hy sidt aen zyns Vaders rechter handt.

Collof. 3. a Hier moet een mensche wel aenmerckē / dat de woorden
Ephes. 1. d ende het broot en wijn gheen Sacramenten en maken / ten
 sy datse na den regel ende instellinghe Christi ghebruyckt
 worden/dat is/ als het broot ende de wijn in de ghemeynte
 tot ghedachtenisse des doots ende bloetsvergietens Jesu
 Christi ghegeten: ende ghedroncken worden. So ist dan een
 groote dwalinghe/een Sacrament te noemen het gene dat
 mē byder straten draecht / oft in een Ciborie beslotē houdt?
 Gelyck soek geen Sacrament en is het Duntwater so lan-
 ghe als men niet en doopt.

Die andere die metten broode het lichaem Christi willen
 eten / ende metten wijn zyn bloet drincken/hoe wel sy niet
 so verre verdoelt en zyn als de eerste/so hebben se nochtans
 een groot misuerstant/datse meyuen dattet lichaem Christi
 in het broot is ghelyck de siele in het lichaem (als sy seggen)
 of ghelyck het coren in eenen sack / of den wijn in een fles-
 sche / of ghelyck het wyer in een gloepende hser is. Want
 sodanighe plompe ende ongheschickte ghelyckenissen ima-
 gineren ende gheuen sy. Hier wt hebben se willen driuen/
 dat de goddeloose het salichmakende lichaem Christi oock
 ontfangen souden/dwelck doch geensins bestaen en mach.
 Want Christus seyt / Wie myn vleesch eet ende myn bloet
 drinckt / die blijft in my en ick in hem. Nu ist clær dat die
 goddeloose menschen sonder Godt ende Christo zyn:so en
 eten se dan het vleesch Christi niet.

Joan. 6.

Dit misuerstant is daer wt ghecomen / datse wel weten
 dat in het Nuontmaal broot ende wijn bliuē/ ende niet ver-
 andert connen werden / of het Sacrament soude gheschene
 zyn. En sy hooien oec dat Christus ons zyn lichaem geeft
 so imagineren sy dat hy zyn lichaem in den broode gheeft.
 Maer als wy bouen verclaert hebben / het lichaem Chri-
 sti en zyn bloet worden ons in het Nuontmael geschonckē/
 niet als een lichamelijke spise / maer als een geestelike:
 daerom worden se door den ghelooue ontfanghen. Sulck
 en connen dan de onghelouighe boose menschen niet ont-
 fanghen/ want sy het gelooue niet en hebben: maer sy ont-
 fangen wel het wtterlick: teeken dwelck metten monde en
 kele ontfanghen wt.

Die sullen wy bewyfen hoemen de woorden bliemen
 int Huontmael ghebruyckt/verfaen sal. De woor-
 den luydē aldus: Poē sy aten/nam Jesus het broot
 ende als hy ghedanccht hadde/braeck hēt ende gāst den Leer-
 songeren/ende seyde: Nemet/etet / dat is mijn lichaem dat
 voor v ghegheuen wort / dat doet tot mynder ghedachte-
 nissen.

Ende hy nam den drinckbeker/ende als hy gedanccht had
 de/gāst hy hen dien: ende sy droncken alle daer wt / ende hy
 seyde: Dit is mijn bloet welck is des nieuwen Testaments/
 dat voor menigen vergotē wort ter quytlatinge der sondē.

Lucas ende Paulus verhalen dit vanden Seker een w: y:
 nich anders/ende segghen aldus: Desen drinckbeker is het
 Nieuwe Testament in mynen bloede dat voor v vergoten
 wort: dit doet so menichmael als ghy dien drincken sullet/
 tot mynder ghedachtenissen.

Te eerersten dan op dat de eene metten anderē wtgeleyt
 ende verfaen mach worden: so ist seker ende ghewis/dattet
 broot in sulcker manieren het lichaem ghenoecht wert/ghel-
 yckerwys den Seker het bloet: So laet ons nu dan besien
 hoe dat den Seker oft den wijn het bloet is.

Paulus ende Lucas segghen dat den Seker is een niet
 Testament in het bloet Christi. So is dan dock op ghelycke
 maniere van den broode te seggen/dattet is een Testament
 in den lichame Christi: ende daerom draecht het broot ende
 den wijn den naem van tgene daer een Testament af is. So
 wort het broot het lichaem ghenoecht/ende den wijn wort
 bloet ghenaecht.

Ende ghelyck als de Steen daer de Israeliten by Moy-
 ses tijde wt droncken/genoecht wort Christus/als Paulus
 sept. De steen was Christus: daer nochtās Christus menich
 hondert Jaren daer na eerst in de werelt gheboeren wert. Al
 so werden de offerhanden/sonden ghenoecht / die voor de
 sonden geoffert waren: ende de Priesters eten die sonden
 des volcks.

Acsoort.

Somma/ hier in comen wy met allen die de Euangelische
 leeringhe aenghenomen hebben/ouer een:

Datmen in het Huontmael beyde de specien broot en
 wijn behoort te ghebruycken ende wt te deplen. So
 en behoort men der ghemeenten den Seker niet te

¶ q v

ont

M. D. Iff.

Math. 26. b

Marr. 14. f.

Iuce. 22. b.

1. Col. 11. e.

Marr. 14. e

Math. 26. e.

Iuce. 22.

1. Col. 11.

Nota

1. Col. 10. a.

Exech. 4. 6.

Arrot in luyt
 in 8 v. q. m. f. d.

De Historien

- M. D. Vir.** onthouden/dwelck is teghen tgebot Christi/die daer seyt/
Dinckel daer alle wt.
- Math. 26. c.** 2. Dat in het Nuontmael het broot ende den wijn niet ver
andert en worden/want Paulus die noemet voor ende na
broot. * En Christus noemt den wijn daer na oec de vrucht
des wijnstocks.
- 1. Col. 11.**
*math. 26. c.
Matc. 14. c. 3. Datmen het broot des Nuontmaels niet en behoort op
te slypten ofte in monfrancien te vererē: Want Christus
heeftet beuolen te eten/ende niet te aenbidden.
- Heb. 9. c. f.** 4. Dat het Nuontmael geen offerhande en is voor leuendē
ge en dooden: Want Christus is eenmael door zyn eyghen
bloet in dat heylige ingegaen /ende heeft de ewige verlos
singhe gheuonden:ende niet dat hy hem dickwils opoffere:
anders hadde hy menichmael moeten lijden.
- 1. Col. 11.** 5. Datmen in den Nuontmael den doot des Heeren Chri
sti vercondighen sal/ ende alsoo tot zynder ghedachtenisse
doen: dwelckmen in de Missen niet en doet.
6. Dat het Nuontmael sonder gheloof/dwelck op de belof
ten die daer vercondicht worden/betrout/niet nut en is: soo
verwerpen opus operatum so zyt noemen.
7. Dat de gene die in het Nuontmael de belosten geloouen
ende aennemen/warachtich hebben ende ontfanghen de ge
mepnschap des lichaems en bloets Christi Jesu voor ons
aen den cruce ghebroken ende wighesloet.
- 1. Col. 11.** 8. Datmen het Nuontmael niet voor eenē alleen wertschten
mach:maer in een vergaderinge: als Paulus leert / seggen
de: Verwacht malcanderen : waer door alle winckelmassen
daer een alleen eet ende dinckel/verworpen worden.

Tgheschil.

Der is dan de questie allē en/of dit Sacrament des
Nuontmaels een spijse des lichaems is/ dat is/ of in
het Nuontmael ons lichaem met het vleesch ende
bloet natuerlyck door eten ende dincken ghespijst werden.
Somnighe segghen ja : wy segghen neen/ Ende om dat te
verken/ moeten se alle dese phantastien voorbienghen.

Dat het lichaem Christi ouer al is.

Dat den hemel daer hy in gheclommen is/ ouer al is / Ja
oock in de Helle.

Dat Christus lichamelijck by ons blyft totten eynde des
werelts toe.

Dat hy een onstienlijck ende ontastelijck lichaem heeft.

Dat zyn lichaem en bloet van malcanderē gescheydē zyn. etc.

*De soe die rē
luth. vombet
whiquis d'p
Jouha ooygēd
che*

Een waaghe op de woorden (dat is
mijn lichaem.)

M. D. 11.

Dst het broot lichaem Christi gheuoemt wert? Seg-
gense neer: Antwoort. Christus nemende het broot/
spreekt alsoo/Neemt/eet/dat is mijn lichaem: soo
noemt hy broot zijn lichaem. Seggense ia: so accor-
deren wy. Soo vraecht wederom op wat maniere dat het
broot Christus lichaem is/figuerlyck oft wesentlic? Seg-
gense wesentlic? Antwoort. So moet Christus een broodich
ende niet een vleeschelyck lichaem hebben. Want het broot
blijft in zijn wesen onuerandert/Seggen sy figuerlyck/soo
accorderen wy:want also wort de steen oock Christus ghe-
noemt / ende het Paeschlam den doorlijdt /ende de besnij-
denisse het verbont:daerse teckenene ende seghelen af zijn.

1. Cor. 10. a.
Exod. 12. b.
Gene. 17. b.
Rom. 4. b.

Dit hope ick sal den zenuoudighen die de waerheyt van
gantcher herten soeckt/moghen gheuoech doen. Want de
ghene die wist soecken ende teghen ons verbittert zijn/en
rammen met gheenderley argumenten papen. Ende ist dat-
ter pemaat dese Sacramentische woorden beter ende ver-
standigher weet te verclaren/dien bidde ick datse daerinne
gheenen arbeit en sparen maer deplen mildelyck wt dat
hen de Heere ghegheuen heeft/sonder bitterheyt oft schel-
den:want sulcks en betaemt den Christenen niet. In een
quaetwillich herte en can de saechtmoedighen gheest des
Heeren niet rusten:die leeren wil/die leere met saechtmoes-
dicheyt. Ende so langhe wy leuen/begheeren wy wt Gods
woort gheleert ende onderwesen te worden: ende dancken
soek den ghenen van gantcher herten die haer om ons te
leeren beulstighen. Christus Jesus die ewighe wysheyt
des Vaders gheue ons al tsamen den geest des eenicheyts/
synen heylighen gheest die ons in der waerheyt leyde/
Amen.

Van de ander artickelen /welcker sommighe hy wat
breeder beschreuen heeft/maer om de routheyt
wille opt cortste verhaelt werden.

Der na bewees hy oock van het Doopsel / ende ver-
clarde dat de cracht des Doopsels niet in de watere
ghelegen is/om de sonden wt te doen:ende dat God
verboden hadde tot synen woorde yet af oft toe
te doen/maer alleen dat hy beuolen heeft / behoordemen
te onderhouden. Sulcks heeft Christus oock synen Apo-
stelen

Van het
Doopsel.

De Historien

M. D. Iij. selen geleert/als hyse wt sande te doopen/**Matth. 28.** Daer om (seyde hy) sullen se swaerlijc gestraft werden/ die bouen het beuel Christi/ met souden/ smoutē/ Dupuel wt te sagen/ ende diergelijcke aenhanck selen/ de Sacramenten verdupseren/ in den elementen toeschijuen/ dat alleen het officie Christi is: als Des Dupuels gewelt te benemen/ de sonden te vergeue/ weder te bare/ voor de Rechterstoel Christi te beurhen/ ende het rewich leuen te geuen. Hy bewees oock dat Christus na zyn godlijcke wysheyt/ in de Sacramentē volcomelijc verordent hadde datter noodich was/ datmen geen menschelijcke ordinantie daer hy en behoefde / Van het Formsel (bewees hy) datter niet anders dan Simmēspel en was/ van dat oude ghebruyck van de kinderen in den ghelooou te confirmeren. Men plach in voorleden tjdē de kinderen/ den Ouders/ den Peteren ende Meteren te beuelen op dat syse in den ghelooou leerden ende onderwesen. Als de kinderen dan reken schap haers geloofs gauen voor den Bisschop ofte Predicant/ so segē de hyse. Nu sit de Bisschop en spreekt den kinderen Latyn toe/ hy smeertse met Olye/ ende slaetse voor het kinnebacken ende laetse gaen. Is dat niet een Pastoors officie alsoo de kinderen te onderwysen ende in den ghelooou te confirmeren?

**Confirma-
cie of het
Formsel.**

**De Cor-
biechte.**

De Corbiechte/ bekende hy eenen menschen vont en versieringe te zyn: ende datmen voor Godt moeste belijden het gene datmen teghen Godt gesondicht hadde: ende ooc voor synen broeder/ datmen teghen zynen broeder ghesondicht had/ want dat ick tegen den Amptman misdaen hebbe/ dat en tan my de Pastoor van S. Soelen niet vergheuen. Van dusdanighe broederlijcke versoeninghe spreekt Christus Luc. 12. Matth. 18. ende Jacob. 5.

Ordeninge

Van de Priesterordeninghe/ gheheylckse nu gheschiet / dat is een Jodische ordinantie: welke in Christo gheepndiche is/ die daer is Priester in der eewicheyt/ ende door zyn rens ghe offerhande volcomelijck salich maecht die daer gheheylt licht werden. Men leest in alle de Schrijuere niet dat Christus pement beuolen heeft Risse te doen/ dat is/ te offeren voor leuendighe ende dooden.

Maer hy heeft over zyn gemeynthe wel Predicanten gestelt/ die het volck na Gods woort ende beuel leeren souden ende de Sacramenten werichten. **Matth. 28.** **Eph. 4.** Maer een gheestelijck Priesterdom zyn alle Christenen. **1. Petri. 2.** **Apoc. 1.**

De Wisse is van menschen versterck/ghelickmen wt ver- **M.D. Vii.**
 schenden Historien bequint: ende en can gheen offerhande **Wisse.**
 voor de sonden zyn. Want Christus is eenmael door zyn ey-
 ghen bloet in dat heylighe inghegden/ende heeft de ewige
 verlossinge gewonnen. Hebr. 9. En so warr die vergiffenis-
 se/daer en is niet meer opofferlaghe voor de sonde. Heb. 10.

Het houwelijck is een heylighe ordinancie Gods/in den **Houwelijck**
 Paradijse verordent/welcke voor alle menschen eerlijck is.
 Heb. 13. De Papen achtē dit een Sacrament/welcke sy noch
 tans malkanderen verbieden als onreyn aldus scrijden sy
 teghen haer selften. Maer alle ordinancien Godts en zyn
 gheen Sacramenten/ghelijck als de Overheyt / aelmiffen
 geuen/ende bidden/geen Sacramenten en zyn al zynse van
 Godt ingheselt ende verordent. Maer dat de Papen ende
 Moniken malkanderē het houwelijck verbieden/dat noeme
 Paulus een leerin ghe der Dupuelen. 1. Timo. 4.

Het laetste Olyfel/daermen de gheschouwen heylighen aen **Laetste**
 roept/en heeft gheenen gront in der H. Schriftueren. Dat **Olyfel.**
 Jacobus seft van den cranckē met olpe te saluen. Jaco. 5. is
 van dat ghebuyck der Apostelen ghesproken / daer sy den
 crancken mede ghesont maecten / Marc. 6. Maer als de
 Papisten niemant connen gesont maken so ist te vergeefs
 met olpe gesmout. Anders moghense oock haer sweetdoer-
 ken nemen ende leggense op de siecken als Paulus dede/effi
 noemēt een Sacramēt/so sullense wel hondert Sacramen-
 ten vindē. Vck late saen de Christeloose aenroepinge der
 dooden welcke daer gheschiet/dar pimmers enckel afgode-
 rie is/daer mē Christus door verwerpt/die onse eenige Ads-
 uocet ende voorbidder is. Ioan. 2. Hebr. 7.

Van de gheboden der kercken/bewres hy/dat de kercke **kerckelijck**
 ofte de ghemeenre des Heeren/de Grupt Christi is: en daer **he en men-**
 om alleen de stemme haers Gruptbegoms hoort. Sy en seld **schelijck**
 selfs gheen gheboden om by Godt pet te verdienen ofte te **gheboden.**
 verbueren/op de salicheyt ofte verdoemenisse / ghelijck de
 Boonische kercke haer menschelijcke leeringen drijft / wan
 spijse te verbieden / diwelck een Dupuelische leeringhe is
 1. Timot. 4. Van vwerdagen te onderhouden/ Coloss. 2. Van
 ghetijden ende langhe gheboden te spreken/ Math. 6. Waer
 van dat Christus seft/ Math. 15. Ghy gheynsde/wel heeft
 Esayas van v ghepropheteert ende gesproken: Dit volck ge-
 maect my met synen mond/ende eert my met den lippen:
 maer haer herte is verre vā my. Maer te vergeefs vereert

De Historien

M. D. Ix. sy myp/de wille sy leeren voor leeringhen/menschen ghebo-
boden. Niet dat Christus ofte de Apostelen/vassen/bidden/
ende ander ordinancien in der kercken verbieden:maer sy
straffen sulcke misbrupcken als men heden des daechs in
de Pausche kerke siet: datmen daer heplicheyt ende vers
diensten in soekt/oste sock de consciencien daer mede vers
sricht op de pene van eender sonden.

Ad dat Anthonius op dese maniere zyn belijdenisse
gedaē hadde/is zyn broeder Gillis Verdicht omge-
bracht en gedoot geworden:daer hy den Heere voor
ghebancet ende ghepresen heeft/singhende den Psalm 79.
De Heydens zyn O Heere gecomen in dijn crue/ende hebe
ben besmet dynen Tempel/etce.

Zyn Vader ende ander broeder quamen hem in de ges
uanckenisse besoecken:waer wt spnen moet seer beswaert
is geworden/bysonder als hy de weemoet ende droeffenis-
se des ouden mans aensach/die aldus van beyde syne kin-
deren berooft soude zyn. Anthonius trooste hem ten bestē
dat hy conde / en heeft hem vermaent dat hy daer in meer
behoorde te verblijden/dat Gode almachtich syne kinderen
tot sulcken hoogheerdighen officie gheropen hadde/dat
se ghetuyghen zynen waerheyt souden zyn.

Ten laersten als de vanden des Euangeliums binnen
Brussel de onuerwinnelijcke vrymoedicheit in Anthonio
saghen/ende aenhoorden de vlticheyt die hy in zyn vaders
lant/ende tot Antwerpen in de ghemeynte Gods bedieuen
hadde/soo hebbense ghehaest om hem dat te verghelden.
So is hy verwesen gheworden dat hy op de Markt ghe-
woicht ende verbiant soude werden.

Soo hebbense hem den twaelfstē dach Januarij in den
Jare **M. D. Ix.** voortghebracht / ende aen een stakē ghe-
woicht/ende het lichaem verbiant:welcke hy met sulcken
onuertzaechden herte verbioech/dat sy alle verwonderden
die hem saghen. So is dese vrome Martelaer om de getuy-
genisse des goddelijken waerhepts van zyn leuen berooft/
ende rust nu in den Heere. Anno **M. D. Ix.**

Hy meypden hem al heymelijch des morgens vroech om
te brengen:maer God verhinderde haer voornemen. Want
de Scherprichter en conde niet ghereet vallen. So geniet
tor ontrent acht ofte neghen vren. Men luyde geen clokes
op dat het volck sulcx niet vernemen ende soude/want sy
saghen wat grooter stichtinghe dat wt Gillis doot ouer de
gemeyne

ghemeynte quam. Na dat zyn lichaem versenghet was/ heb-
ben zyt den voghelen tot spijse gestekt/maer Sillis lichaem
was tot pulpher verbrant. Men seyd conder het ghemeyn
volck dat de affche van Sillis in der menschen boesem ge-
nloghen was: daerom en wert Anthonius niet verbrant tot
affche.

Abraen de Schilder ende Heynrick
de Cleermaker.

Als nu het Euangelium tot Antwerpen so openbaer
ghepredicht was/daer alle goddurchtige in verhuoch-
den: zyt de Papen ende Moniken verwoest ghewor-
den van wreetheyt. Zy liepen ten Houe des Coninck
ende deden haer beclach/beschuldichden de Ouerheyt des
stadts van Antwerpen/van / datse onachtsaem waren om
de ghelouighen te verderuen. Hoo heeft de Marchgrauue
heer Jan van Immersee le de Ouerheyt gheraden om een
ordinancie te maken/daermen de ghelouighen door be-
kennen mocht:welcke hy heeft doen wiroepen den twaelf-
sten dach Decembris in den Jare M. D. Vijf. Maer als hi
sach dattet volck euen vperich was om buyten der stad te
loopen om Gods woort te hooren: so heeft hy soek de lich-
amen van sommighe vrome Christenen die de gemeynte
des Heeren Christi Iesu voorfonden en versochden / om
ghelt te roope gestelt. De Predicant was ghewaerdeert om
dise hondert Carolus guldens: de ander Dienaers om vyf-
tich Carolus guldens. Ende want hy soek sommighe der
Dienaren in gheuanckenisse hadde/ soo heeft hy gearbeyt
om de selfde van haer leuen te beroouen. Syn wreetheyt
ende bloetgierich ghemoet wert dickwils ontsteken door
het beclach der grauwer Moniken/ hoe wel dat den staet
des stadts daer menichwerf teghensont / ende sulcx ver-
hinderde.

So heeft hyt ten laetsten begonnen aen dese twee gods-
truchtige mannen Abraen de Schilder ende Heynrick de
Cleermaker/welcke een langhe tijt om des Euangeliums
wille/met noech andere veerthien of vjstien broeders ge-
uangē gesetē hadde / waer af de sommige van de Walsche
gemeynte/en de andere vā de Duptsche gemeynte waren.

Abraen de Schilder is eersmael gheuanghen ghewor-
den door het verraden zyns eygen Waders: op dat de woor-
de Christi warachtich soude zyn/die daer seyt Mat. 10. De nen sone.

scng

*ghelouighe coninc
in synen vromen
vromen die christen
als syn vader en
om forsmadig*

M. V. Xij. eene broeder sal den anderen in den doot overleueren/ende de Wader het kint. Want als zijn huyfrouwe een kint geboert hadde/so en heeft Abdiaen dat niet willen laten doopen van de Papen/om dat sy daer seer groote grouwelen en enkel roouerte in het doopen gebruycken/ia ooc groote godflasteringe tot vernietinge des lydens en doots Christi Jesu aenhangē en byueegē. Daerom heeft hi zijn kint in de Christelike gemeente doe doopen. Als dat de Wader vernam/ heeft hi hem bescholdē/en sulcken getier gemaect/ dat ter ouer al ruchtbaer wert: en heeft zyns soons kint ghenomen/ en van de Papisten noch eens doen doopen. So wert het kint van den Papisten wederghedooyt: Cortelick daer na wert Abdiaen gheuanghen.

De Papisten zijn wederdoopers. Heydrick een vercoizē Ouderlinck.

Heydrick/ de cleermaker en vercozen Ouderlinck in de gemeente des Heeren Christi Jesu/ heeft seer daer toe ghearbeeyt datter gheenē twist in de gemeente soude opstien/ bysonder in de leeringe. Hy was seer vlytich om zijn hoopen dat hem beuolē ende toebetrouwt was/ in de fondamenten ofte Catechisimo te onderwijsen. Ende om datter sommighe verwerrede ende twisfighe gheestē opstonden/ so heeft hy de selfde dapperlyck metter Schriftueren teghen ghestaen: dwelck hem ende veel andere bekent ghemaeckt heeft in de gebuerre. So is hy ten laetsten geuanghen ende ghepynicht geworden. Ende hoe wel dat de Marchgrauē hem seer wreedelijc hanteerde/ so heeft hy nochtans dat geduldichlyck verdrighen/ ende en heeft niemant in verduet ofte perlyckelen gebracht/ hoe veel datmen hem na zijn medbloeders maechde.

Als nu de Papen ende Moniken om de verclaringe des Evangeliums raesden ende verwoert worden: so heeft de Marchgrauē dese twee vrome mannen voor de Werscharre doen brenghen/ om ter liefden der bloergieriger gheestelijckheyt de selfde omme te brenghen: dwelck hy synen Ouderschontet beual te eysschen/ die dat seer noode dede/ aensiende de vromicheyt der godsaligher Martelaren. Oock warendē sommige van den Raet/ die sulcks niet geern en saghen oft daer ouer verdeelden. Want (so ick vermoede) sy waren ghedarctich wat de Almachtighe God de Opperste Rechter luttel dagen daer te voren met een van haeren mede Scheynen gedaen hadde/ Sasser de Syaham gheheten: welcke als hy de omdoselen ter doot verdoewerlt hadde/ heeft hy half desperact zynē sententie des doots oock

Merck de straffe Sodds.

ook van Godt in de selfde Vierſchare ontfanghen/ ende is tot ſynen hupſe ghelept/roepende ende beclaghende dat hy het onnoſſel bloet veroordeelt hadde/ende is cortelyck daer na geſloven. Dit exempel heeft de Schepenen noch verſchwoor de ooghen geſtaen: niet te min om niet ſuſperr te werden in des Conincks Hof/ſo hebbenſe deſe twee vrome mannen voortgebracht/welcker na viomer belijdeniſſe des waerhepts/haer ſentencie ontfanghen hebben / datmenſe beyde voor het ſtadthups op de markt aen eenen ſtaeck verwoigē en verbranden ſoude. Daerop danckte Heynrick de heeren van haer vonnis/en ſepde: Dit is den tyt die wy langhe begeert hebben. Wy liden ſulckē doot geern om Gods woorts rade waerhepts wille: maer v mijn heeren/ ſat het ſwaerſt vallen/Godt wilt v vergeuen. De heeren keerden haer omme en gauen hem gheen ghehoor. Doe wert Adriaen be-roert/en vermaende hen datſe haer oogē ſouden open doen/ ende ſien wat ſy deden:want Godt ſoude noch willen waerke nemen ouer het bloet; ynder wtueroorenen dat ſy ſo ſamtelijck vergoten.

Des auents daer na ginghen de broeders der gemeynten Chriſti by deſe godtruyctighe mannen op den Steen ende aten by hen een ſchepde maeltijt / ende hebbenſe vertroost met de lieflycke ende trooſtelijcke beſoſten Godts/ ende hebbenſe alſoo met vriendelijcker omhelſen ende kuſſen den Heere beuolen.

Schepde
maeltijt.

Des anderē dachs was op de markt een groote menich te volcks verſaemt om de volſtandicheit deſer Martelaren tot in den doot toe te aemercken. Sy werden voortgebracht ende ghinghen gantſch onuertzaecht / betuyghende voor alle man dat ſy niet als misdaders/ketters oproermakers ſloven:maer alleen om het ghetuygheniſſe des Euangelijs Jesu Chriſti. Als de Dienaers dat hoorden die van den Marchgrawe beuel hadden hen ter doot te leyden/ ſo riepenſe ende maechten groot gebaer/om datmē de Martelaer niet ſoude hooren ſpreken/So ynſe daer na aen eenen ſtaeck ghebonden.

Weyle dat de Scherpreechter beſich was haer aen den pael te bindē/heeft God almachtich terſtonc ſulcken beroert onder den volcke geſonden/datſe met eenen roep riepen: Slaet doot/slaet doot. De menſchen vertradē malcanderen/de hupſen ende winckels werden gheſloren/de Scherpreechter werp yjn tuych en instrumenten wt ynder hant en

Beroerte
onder des
volcke.

111
M. D. Lk.

het dese heylige Martelaers gebonden een vent pael staen/
de Marchgraue sadt op zyn peert ende en wist niet waer
vlien/want hy vanden volcke so becingelt was/ dat hy niet
weyken mocht. Daer sadt hy op zyn peert in groeter vrees-
fenzyn Scharvanten velden haer hellebaerden en beefden
war vernaeztheyt: de Schoutet spranck van zyn Peert ende
liep nader hercken tde: ende als hy thups giuck/so vertrou-
sten hem sommighe lieden/vermanende dat hy daer niet in
woude versleggen zyn / het was alleen door eenen dief toe
gecomen die een boise gesnede hadde. Och/sepde de Schou-
ter schuddende en beuende) ick hebt wel vā te voren gesept
datter also soude comē: het en heeft goenen dief gedaē/maer
alle oproeren moeten een oorsake hebben. Also heeft Gode
dese bloergierighen verstroyt / ende bewesen hoe luttel dat
sy vermoghen tegen hem. Hy dreychse (geltich hy S. Pau-
lus dede) ende bewyft haer datter hen hart sal; zyn tegen de
prikkel te stooten:maer eplaes sy zyn versteen ende en wil-
len de wonderdaet des Heeren niet aensien. Het gheschiet
met hen op ghelycke mantere alst met Pharao in Egypten
dede/ welcke hoe wel dat hy door de Propgheten Gods ver-
maent was: wat straffe dat zyn volck ende hem ouer quam/
hy en achtete dat niet/denckende dat salx alle roouenaers
ronden doen/ ende de hant des Heeren en bekende hy niet.
Daerom quam hem een suelle verderffenisse ouer / als hy
Gods volck veruolchde.

Vermanin-
ghe tot de
stat vā Ant-
werpen.

Psal. 76.
Psal. 94.

Antwerpen/ Antwerpen/ v is oock Gods woort ende
wille vercondicht/ men heeft v tot boetuerdieheyt gheroe-
pen:maer ghy hebt uwe ooren toeghe sloten/die v vermaen-
den hebt ghy veruolcht / ende hoe dat v de Heere castijde/
dreycht ende straf/ghy en hebt gheen geuolen. Wat denct
ghy doch dat v nakende sal; zyn: v boosheydt is totten He-
mel gheclommen: weduwen ende weesen verdruct ghy/
haer goet ende hant hebt ghy ontnomen: haer mannen ver-
slaghen/ ende het bloet der Martelaren vloeyt ouer uwe
straten. Houde dit de alderhoochste God aensien ende niet
wreken: denck dat niet. Daerom bekeert v noch van uwe
boosheyt/ende staet af:want het en is noch niet te spade: of
anders/v verderffenisse is naerder dan ghy wel weet/ God
sal v straffen.

Als nu de beroerte een wepnich ghesilt was / soo is des
Scherprieckters knecht toe geloopen ende heeft dese vioms
ghetuygen Jesu Christi verwoicht/ die dus langhe aen den
sneck

staect gebonden sonden/ ende algt den naem des Heeren
aenriepen. Daer na is het vper aengesteken/ ende men heeft
de doode lichamen verbrant. So sijn sy den Heere opgef-
fert/ in den Jare onses eenighen Salichmakers Christi Je-
su M. D. LX. den neghentensden dach January.

Noch en heeft de Martelgrawe niet versadicke geweste
maer heeft bes Sondaechs daer na by nacht mer ghewelt
in de hupsen ghegaen/ ende sommighe vrome broeders aen
ghegrepen ende in ghetrauckenisse gelept/ welke onse goe-
dertieren Vader om zijns soons Christi Jesu wille in vol-
standighen ghelooue behoude en door de cracht zijns geests
in hare benaethept vertoose/ Amen.

Soutzon le Hen.

Boutzon ofte Soudersijn le Hen een Tapitjer ende
een affetter van Tapitjerie/ een goet werck gheselle
van sijn hantwerck/ van Doornich om des Euange-
lijms wille tot Amstwerp geulicht/ om aldaer in de
Walsche gemeynte Gods woort vryelijcker te hooten. Hy
was een eyrecht goet en godvuerich man/ saechtmoedich
en geduldich in eenich ongelijck re verdrag/ sijn herte was
also ontsteken tot de liefde Gods/ dat hy dieckwils plach te
seggen/ hoe geluckich soude ick sijn dat my de Heere tot
een getuyge zijnder waerheyt rlepe/ wat grooter ere soude
my dan van God gheschleden.

So is geschiet/ dat hy mer Anthonis Verbiect van Wint-
werpen toe twissel getuyt is/ ende is met hem inden Cam-
horen bytten de steen poort te herbedghen geguen. Als nu
Anthonis verraden was/ ende den Amptman heedinge van
gen soude nemen/ so sach hy twee ofte drie andere mannen
by hem/ welke hy tsamen ghetanckelijck nam: onder dese
was Soutzon. Daer na heeft de Amptman hem oock on-
bedwaecht van sijn gelooue/ diwelck hy seer vrymoedichlyc
beleden heeft. So dan de Amptman hem ghetancken hiel/
hoe wel hy eenen anderen liet wt gaen/ die een getuyenis-
se creech dat hy wel eerbekent was voor een bronchaert en-
de haereerder. Hier wt mach een pghelijck merken/ hoe
dat de werelt verkeert is. Bronckenschap ende hoererle is
van God also verbodde/ dat hy dat straffen wil met de eetti-
ghe verdoemenisse/ ia niet min dan ghelijck dootlach ende
moortuare/ dat is voor de wereld onghestraft en sulcken

Ar h

Ar h

ghe-

Ar h
ghe-

Soutzon
niet Anthonis
geuan
ghen.

Salat. s.
O verkeert
de werelt.

M. D. lviij ghetuyghenisse te hebben/is goet: ende daer en teghen die-
mē weet dat de cere Christi Jesu voorstaet/afgoderie kras/
ende een godsalich leuen leydet/dien salmen doodē en vers-
moorden. Dit sietmen daghelycks voor ooghen.

Als nu Soutzon zyn ghelooue vghmoedichlyck beleden/
ende mer wromer ghemoet teghen de Moniken en Papen
metter Schryftueren betuycht hadde: so hebben se voort ges-
arbeyt om hem van zyn leuen te beroouen. Maer want de
vanden des waarhejts sagen/dat door der voorighenoms-
der Martelaren door/veel sichtighe onder den volcke ge-
schiede/om dat het ghemeyn volck door de groote stantua-
sicheit en vghmoedicheit beroert wert de oorfsake des doots
wat meer te ondersaeken: so hebben se gedacht desen vrom-
men Martelaer so secretelyck omme te brengen/als moge-
lyck ware. Maer want de Ouerhept van Antwerpen on-
der vreemde Racien een quaet gheruchte creech / om dat se
mannē en vrouwen om des Religioens wille op den Heeren
heymelyck vermoorden / ende nochtans dieuen ende moor-
ders openlyck straffen: so hebben se dat oock op sulcker
wijse niet derren bestaen.

Daerom hebben se des moighens met hem buyten geloo-
pen als het volck daer alderminst op vermoede/om hem on-
der de Galghe den roep af te slaen: want het bianden hadde
te veel moeyte ende toebereydens / so dattet de Surghers
lichtelyck vernemen souden.

Als sy nu met hem buyten gingen: so was Soutzon wel
ghemoet in den gheest/ende heeft den Heere vperichlyc aen-
gheroepen. Maer want hy om de swachheyt zyns vleeschs
niet soo rasch voort en ginck/als de Tyrannen begheerden
vreesende (dencke ick) datter meer volcks soude mogen toe-
loopen om zyn bestandicheyt te aenschouwen: so hebben sy
hem op den wech eer sy by de Galghe quamen/doen weder
knielen/ende onthooft. Also is dese vrome ghetuyghe Chris-
st in den Heere ghestoruen/ inden Jare onses eenigen He-
lichmakers **M. D. lix.** in de maent Januario.

Cornelis Halewijn Slotemaker / ende Her-
man Janssens Sussemaker.

Als dese vrome Christenen Cornelis Halewijn Slo-
maker Burger van Antwerpen/ ende Herman Jans-
sens van Amsterdam Sussemaker / gheuangen wa-

De Ant-
werpsche
gheuanche-
nisse enen
moortuypl.

Soutzoy
den wech
onthooft.

waren om het getuygenisse onses Heeren Jesu Christi van den Marckgraue van Antwerpen / Jan van Immerseele een bloetgierich mensche: so is Herman trisot daer na seer lammerlyck ghepynicht geweest om dat hy syne medebroeders beclappē soude: maer hy bleef daer vast by/ dat hy hem liener doot woude laten pynigen dan permant door hem in veruyckelen soude comen.

Hy beschuldichde hem daer in meest/ dat hy in zyn hups vergaderinge ghehouden hadde daer men predicte: daerop antwoorde Herman dat hy gheen vergaderinge toegelaten hadde/ die van God verboden waren: maer alleen sulcke die God gheboden hadde in de heylighe Schriftuere: Daer na vielen sy hem seer lastich om dat hy zyn hupsrouwe in de gemeente des Heeren Jesu Christi ghetrouw hadde. Want de Papisten hebben bynaest niet onbesmet gelaten/ van alle de ceremonien diese inder kercken gebruycken: en dwingen noch de menschen tot het gebruyck van haer onsupuer ende afgadische supersticien/ daer doch een peghelyck Christen mensche een walginghe af heeft.

Dewyle Herman geuangen was/ so is de saem tot Amsterdam geweest/ dat hy om ketterie wille ghenangen was: so schreef hy tot synen vrienden het ghetuyghenisse zyns gheloofs op dese maniere.

Wij ghelouen ende belijden alle het ghene dat ons De heylige in de Prophetische ende Apostolische schriften door schriftuere den heyligen geest ouergheluert is. Ende verwerpen alle ketterien ende leeringhen die de selfde te: 2. Tim. 3. 2. Pet. 1. v. 20 ghen zyn.

Inden eersten/ datter een eenich God is Deut. 6. Esai. 45. Drienuuldich in persoonen/ Vader/ Zoon ende heylige Geest/ 1. Joan. 5. Heb. 1.

Dat dese eenige God door zyn almoghentheyt alle dinck geschapen heeft wt niets: ende het selfde door zyn goetheyt altyt regeert en onderhout: so datter niet en gheschiet onder alle creatueren oft het gheschiet door synen wille en machte: aenbidden, het coemt al van hem/ gheluck ofte ongheluck. Matth. 10. Job 1. en 2. God alleen

Daerom gelouen ende belijden wy/ datmen diesen eenigen God alleen dienen ende eeren/ in allen noot alleen aenroepen ende bidden sal/ hem voor alle gheluck en weluaert alleen dancken ende prijsen sal. Deut. 10. Esai. 42. Matth. 4. So verwerpen wy daer teghen alle die daer leeren datmen

Ar. ij de doo:

M. D. III. de doode heylighe menschen aenroepen / bidden of verrees
ren sal. Esa. 63. Judic. 10.

Ende want het ghebet crachteloos is sonder gelooue / ende
de het ghelooue wt Gods woort coemt / Roman. 10. so ghes
loouen ende belijden wy / datmen Godt niet anders behoort
te bidden of te dienen dan wt het beuel ende voorschijft
ijns woorts. Deut. 12.

Matth. 15. Daerom verwerpē wy alle vreemde versierde godsdien
sten / ende versierde Middelaers ende Voorbidders 1. Joan.
2. Hebr. 7. ende 1. Timo. 2.

Godsdienst. Den rechten inwendighen godsdienst is ghelegghen in
ghelouue / liefde / ghehoorsaemheyt / hope / gheduldicheyt / on
nooselheyt / supuerheyt ende barmherticheyt Deute. 10.
Nachee. 6.

Matth. 23. Den inwendighen godsdienst bestaet in de predikinghe
des goddelicken woorts / ende het ghebruyck der Sacramē
ten / daer een pegelick Christen mensche toe verbonden is.

**Sacramē
ten.** De Sacramenten sijn ghenade teekenen van Christo
ingheselt / welcke de Schriftuere ons twee bewijst / name
lyck / het Doopsel ende het Auentmael.

Het Doopsel belijden wy dattet toekome allen den
ghenen die door den bloede Christu ghewasschen / ende ghe
doopt sijn / ende also Christum aenghedae hebben / Gala. 3.
onder welcken oock de kinderen gherekent sijn : want sy
oock door Christum van sonden repn / ende eruen des ewel
ghen leuens sijn. Matth. 19.

Het auentmael is een heylighe maeltijt ter ghedachtenis
se des doots Christu ingestelt met broot ende wijn Matth.
26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Hier verwerpen wy alle die dese Sacramentē door haer
aenhanchselen verdupstert ende verualscht / ende noch veel
andere buyten de Schriftuere versiert hebben. Want Chris
tus beueelt sijn Apostelen dat sy ons leeren souden al waer
hy beuolen hadde / Matth. 23.

**Wan verga
deringhe.** Dit sandt hy sijn vrienden ouer om te bewijfen dat hy
geen valsche leeringhe onderhielt. Maer de Marchgraue
die hielt hem alijt op het mandament / ende beschuldichde
hem meest om de vergaderinghe. De Dupuel en kan es
ghentlick de vergaderinghe niet lyden / want hy gheuoelt
wel dat daer door sijn rijck versooit ende omgheworpen
wor. Daerom rade ick alle Christenen dat sy by malkāde
ren comen / om Gods woort ende wille te ondersoeken / ende
de

de also het Ghycke Christi helpen op bouwen. **M** is dat de **M. D. III.**
 Dupuel ende de Tyrannen daer teghen rafen: so hebben-
 se nochtans Christum selue by hen / ende wisse ouerlue-
 bichlick bystant doen ende segghenon: want hy heeft gesept:
 waer datter twee of drie vergadert sijn in mynen naem /
 daer ben ick int midden van hen: wat sy eenbrachtelijck
 begheeren dat sullen se verkiyghen. **D**iet wat trooselijcker
 beloften.

**De belijdenisse des gheloofs die Cornelis Hale-
 wijn ghedaen heeft.**

Cornelis Halewijn wart oock onderurraecht in de te-
 ghenwoordicheyt van twee Scheyenen/ daer hy op
 het kortste seer verstaedichlick antwoorde. **S**o vraech-
 de hem de Marchgrauē of hy hem woude laten on-
 derwijsen. Hy antwoorde: **I**ck en ben so onredelick niet/
 kan my pemaent bewijsen eenighe dwalinghe wt Gods
 woorde/ ick wisse wel afstaen. **H**ier en tusschen liep de vader
 van Cornelis by den Marchgrauē ende zyn huyfrouwe/
 welke (so ick meyne) Cornelis peethen was/ die seer groo-
 te vlyticheyt hede om synen Zone wt te helpen. **S**o hebbe
 zyt ten laetsten so verre ghebracht/ dat sy schrifstelick souden
 moghen rechten/ ende hare saken voorstellen.

In het **U**bel ofte Pleytboeck dat op Cornelis naem wt-
 ghinck ende van den **A**duocaet in de **D**ierschare voortghe-
 bracht wart/ hadden se ghesiet dat Cornelis zyn schuldt be-
 kende/ ende dat hy voorraen te **S**iechte ende ten **S**acramē-
 te woude gaen/ ende hem seluen stellen in den staet vā gra-
 cien/ ghelijck een goet kint van de heylige kercke: **D**at hy
 oock beleet dat de predicatien van geender weerden ware/
 om dat hy bemerkte datse op gheen ghewepede plaetse en
 gheschieden: sulcke ende dier ghelijcken dinghen meer had-
 dense ouerghegheuen op den naem van Cornelis/ ende be-
 geerden voort/ hadde hy hem seluen erghens in vergerpen
 ofte misgaen/ darmen dat zyn ionckheyt soude toeschijuen
 ende verghenen.

Daer en tusschen schreef Cornelis daghelicks tot de biss-
 ders/ ende bewees groote vrymoedicheyt ende volstandic-
 heyt in den ghelouue: so dat een yeghelick daer in verblifde
 was ende den heere van syns weldaden hoorlick danck-
 ten. **D**an sommighe hadden alghdt een achterdencken ende
 begonnen van dit Proces te wisselen/ darmen so heyme-
 lick ende bebecktelick in den Raet onergaf. **S**o heeft de
 Ar. iij. **P**redis

M. D. IX. predicant der gemeynten met behendicheyde het Proces in handen gecregen ende haestelijck wt geschreuen. Siende nu sulcke dingen die tot grooter erghernissen strecken/ende tot openbare verloocheninghe des waerhepts/ heeft hy dat den Ouderlinghen ende Diakenen der gemeynten aengegeuen; welcke alle botten maten bedroeft waren van de swachheyt haers medebroeders.

*Adrian? h...
...
...*

Cornelis
wert ver-
maet ende
ghesraft.

So heeft Adrianus een straffe vermaninge aen hem geschreuen / biddende dat hy hem woude bekeeren/ ende zijn verloocheuinghe met ongheueynsder belijdenisse voor den Raet boete ende beteren. Als Cornelis desen brief ontfinck die so straf ende bitter was/ heeft hy also ontfelt gheweest/ dat alle de genangen broeders genoech te doen hadden om hem te vertroosten. Het bloet spranck hem ten nuese wt/ hy wanckc zijn handen ende moete groot misbaer: wat soude ick (sepde hy) de waerheyt loochenen? daer moet my Godt voor beschermen. Och Godt / dat de broeders sulcken vermaeden van my hebben/ ick ben des onschuldich: ick en hebt niet gedaen. So rieden hem de broeders/ waert dat zijn Proces sulcx utet en hadde/ dat hy een witschijft van zijn Pleytsboeck crighen soude/ ende sepden dat de broeders ouer tegen het gene daer hem Adrianus in beschuldichte / ende bewese also zijn ontschult.

van Raet

Als hy nu met synē Advocaet daer van gesproken/ en hy selue zijn proces besach/ so beuāt hy dat hy te rechte beschuldicht was: bewees nochtā dat zijn vriendē en de Marcgraue sulcx gedaen hadde sonder zijn weten. So gauen de broeders voor den besten raet / dat hy met opentlijcker belijdenisse voor den Raet de waerheyt beruyghen soude/ ende de valscheyt straffen ende int openbaer brengen. Dit was hem hart om hooien: so hebben de broeders nochtā met lanckmoedicheyt zijn beteringhe verwacht.

Ten laetsten heeft de almachtighe ende barmhertighe God ghegeuen dat alle den raet en toedoen des vaders/ des Marcgraefs/ ende behendicheyts des Advocaets al te verghheefs waren. Cornelis die werdt sterck ende vymoedich/

Der marie en soo veel te meer / dat hy den voorganc van Adriaen de Iaren doot Schilder ende Henrick Gochhalt de Cleermaker ghesien versterct de hadde. Waer door Herman oock seer versterct was/ die oock swacken. Alstyt met Cornelis ter Dierscharē gecomē was/ en Schijftelijck voor den Raet hādeldē. So hebbe de ypandē des waerhepts niet afgelatē de sake te vorderē tot datse dese mannē

om den hals mochten brengen. Het is wonder om hooren hoe dat sy so gherich zijn tot het bloedt der Christenen/ die haer seluen gheselighen laten noemen.

Als dan Cornelis ende Herman bynaest een Jaer lanck gheuanghen hadden gheseten: so zijnse voortgebracht inde Dierschare in den Jare M. D. III. den seuen en twintichsten Februarij. Ende daer hebben de heeren met malcander: Een heeren het vonnis ghesloten: maer niet wtghesproken / op dat het volck daer niet af weten soude: alsoo dat de gheuanghen selue niet en wisten / watmen haer doen soude / ter tijde toe datse wederom op den steen ghebracht waren. Doen vraechdense van de Dienaers watten in de Dierschare gehandelt hadde? oft sy noch wtghesestelt waren / ghelickmen nu menschmael ghedaen hadde: oft dat sy steruen souden. De Dienaers antwoorden / dat sy wederom veerthien daghen wtstel hadden: Maer als de gheuanghenen meynden wederom op haer oude plaetse in den ghemeynen steen te gaen / so wert den Dienaers beuolen / dat sy haer hoepen aen doen souden / ende in den put leyden / dwelck een seker teecken was / dat sy steruen souden. So hebben dese Godescalcke Martelaers haer in den Heere verhuucht / dat den tijt ghecomen was / dat sy metter daedt bewijfen souden haer ongheualsch ghelouue / ende dat met haer bloet beseghelen.

In sulcken noot ende aenuechtinghe plegen de broeders ende ander goede vrienden op den Steen in de gheuanckenisse te comen / om de gheuanghenen te verruoffen ende te vermaken: maer nu was den Steenweerder beuolen / dat hy niemant daer by laten soude / dan wt beuel des Marchgraefs / dat is / de Moniken ofte sulcken ghedrochte die haer mochten quellen met haer biechten ende ander brabbelinghen / welcke dock te vergheefs quamen. Want dese gheuepghen Christi en wouden sulcken Woluen niet gelouuen ofte hooren.

Des anderen daechs des mo:ghens vroech te de Marchgraue met de Moniken op den Steen ghecomen / ende de gheuanghenen voort doen brengen: Daer heeft hy noch een goede guaste teghen Cornelis willen bewijfen / hoewel dat hy hem het leuen niet gheuen en mochte / dat hy hem een saechtter doot woude aendoen / so verre als hy de Moniken graue gunwoude toelaten. Cornelis antwoorde / Heer Marchgraue / sie om dat moet verre van my zijn / dat ick sulcks soude doen / doet nelis te doe ghy met my wat v beliest. Doen sy nu ghebonden werden / wycken.

M. D. lix. om ter doot te gaen/ so vermaende Herman den Marchgraue/ dat hy voor hem soude sien/wat hy dede/want het en sal (sepde hy) voor Gods oogen niet cleyn gheacht worden/dat ghy ons vā ons leuen beraoft. Daerō bekeert v heer Marchgraue/ eer v de Heere straft. Het en can niet langhe met v dueren/het sal Godt ten laetsten eens verdueren.

Ich ghelouue dat de Heere dickwils also de Tyrannen doet waerschouwē eer hy haer wil straffen: maer dat is seer te beclaghen dat sy geen ooren en hebben om te hooren: daer om coemt haer den strick ouer den hals eer sy het vermoeden. Sy dencken dat sy voor God genoeg onschuldig sijn/ als sy het mandament des Conincks voorwendē: also was schen sy met Pilato haer handen: maer te verghesef/ want haer gantsche lichaem met bloet besmet is/ ende de Heere en wil niet dat wy eenighe Coninghen bouen hem souden ge hoorfaen sijn. Och of sy dat bedachten,

Als nu dese Martelaers ghebonden waren/ soo heeft de Marchgraue noch gewilt/dat sy een houten crupstien in de handen souden nemen/ en de Monike by hen laten gaen/ ende beloefde Cornelio/woude hy alleen dat doen / hy soude het sweert hebben ende niet verbiante werden. Sy woupen de cruppen daer henen/ende sepden dat se gheen sijn eenighe teechenen wouden thoonen/dat sy in het minste souden schynen haer gheloue af te gaen/ ofte geuepnt te hebben: ende waren te wieden met wat doot dat sy stouentwone sy in den Heere steruen souden/ende om het ghetugnisse sijn waerhepts: dattet oock een cleyn pyn was verbiante te sijn/ ende niet te ghelycken by die toe comende glorie/die in den ghelouighen gheopenbaert sal werden.

Doē sy nu ghebonden waren/werden se wtghelept na de markt toe. Soo hief Herman sijn herre totten Heere ende sanc den hondert ende dertichste Psalm. Wt dieper noot schreye ich tot by/Heer God etc. En Cornelius vermaende daer en tusschen het omstaende volck met grooter vrymoedicheyt. Als sy op de markt ghecomen waren / so lach daer het mes ghereet daermense mede onthooft soude hebben/hadden se willen het afgodisch crupce in de hant nemen/ en met Moniken vergheselschape sijn. Maer want sy oock in het minste niet en wouden wycken/soo was het hout oock toegherust om haer te verbranden.

Doē viel Cornelius op sijn knien ende riep tot Godt met wperigher herten en badt voor sijn vanden/dattet haer de Heere

Hy werpē
de afgodische
crupce
wech.

Heere woude vergheuen / die onwetende deden. Waer na M. D. Iir.
 werden in het huyfken dat van murzaert gemackt was/
 in ghelept ende aen den staeck verwoicht.

Weyle datse nu ghewoicht werden / quam daer sulcke Seraerte
 ghedruys onder het ghemeyn vole dat een pegheligck wies sonder den
 de/als of daer eenen oplooy gecomē hadde. De Suel greep
 het mes in de handt om hem seluen te verweren : want hy volcke.
 wiesde dattet aen hem eerst begianen soude: maer het was
 haestelijck wederom gheslist. Doe outfack hy het oyer/ende
 verbrande de doode lichamen der womer Martelaren die
 om het ghetuyghenisse Jesu Christi, die sterffelijck leuen af-
 ghelept hadden ende in den Heere rusteden.

Als het oyer geblust wert om datmen het gebiadē vleesch Wederom
 de vogelen tot spijse soude voorstellen op het Galghe velt een beroer-
 ende de Marchgraue meynde wech te ryden: so isser weder te onder de
 om sulcken ghetuymel ende beroeringhe onder het volck volcke.
 ghecomen/dat een pegelijck verschrickt ende beureest was.
 De Marchgraue was alsoo wit om zyn hoost als enen
 boeck van veruaerthept/want hy sach dat zyn Dienaers de
 vlucht aennamen / ende dacht alleen in verghelen te
 bliuen.

Als ick dusdanige beroerte aenmerckte/so moet ick becla-
 gen/de blintheit van den Saet en Ouerheit van Antwerpē/
 die niet aen en sien hoe dat Godt haer verfoort ende wiesse
 aen laecht/om dat sy teghen hem ende synen Gelsalvdn op-
 faen: Och of sy niet op de menschen/maer op God saghen/
 ende verslegghen; zynde van herten/riepen met Paulo/ Hee-
 re/wat wilt ghy dat wy doen? Maer eplaes / sy werden da-
 ghelijcks meer ende meer verhart ende versteent/ dwelck de
 meeste straffe is die Godt den menschen mocht ouer seyn-
 den.

Merck doch eenmael lieue Leser/ hoe dattet ten tijden
 onses Salichmakers Jesu Christi geschiet is: Men beschul-
 dichde Christum als een oproermaker die het gantsche lant
 van Galilea afberoert hadde: De gheestelijcke prelaten seps-
 den dattet beter ware dat Christus stouwe en gedoot worde
 anders wiesdēse / dat de Romeynen comen souden ende
 haer lant verberuen. Als sy nu Christum omghebracht had-
 den en meynden in vrede te leuen/so zynse aldereerst doot
 oproer ende van den Romeynen verdouen ende te gron-
 de wtghersept. Op dese onse tijden gaet het op ghelijcker
 manieren toe. Om de Christenen om den hals te brenghen
 100

De Historien

M. D. Xij. soo voorwenden de Epianen ende gheestelickheyt oproet
ende vreesse van gheweldt / daer doch de Christenen sulcks
niet en begheeren / als sy wel ghensech beruycht hebben
maer nu bewijst Godt / dat hy de straffe die sy vreesen / op
haren hals wil brenghen. Daerom werden sy soo dickwils
beroert: daerom staen sy altydt in vreesse. **O** ghy menschen /
de almachtighe Godt dreycht v te slaen / daerom bekeert v
eer v den slach op den hals vald. Hy seynt tot v sijn Lee-
raers ende Predicanten / die v leeren ende vermanen sou-
den / dat ghy affsaen soude van uwe boose weghen / op dat
ghy salich mocht worden: ghy sloyt uwe ooren / ende ver-
volchtse ter doot. Hy coemt / ende gheeffelt ende castijdt v
met veelverhande manieren: maer ghy en hebt gheen ghes-
woelen. Wat sal de Heere met dit verflochte volck maken /
die soo onghewoelick zyn als blocken? Dooerwaer dat on-
vruchtbaer hout sal afghewouwen worden. Diet / de Gyle
is aen den boom ghestelt. Ick hebbet v menichmael vercons-
dicht ende voorseptick sal uwes bloets onschuldich zyn in
den dach des Heeren.

**Een vants
teghen de
Ouerhept.**

O ghy Ouerhept / aenhoort wat v de wijse man seyt Sa-
plencie int sesse. **D** is macht ghegheuen (seyt hy) van den
Heere / ende cracht van den Alderhoochsten. Hy sal uwe
wercken onderuraghen / ende uwe gedachten ondersoeken.
Want doen ghy Dienaers zijns Rijcks waert / soo en hebt
ghy niet recht gheoordeelt / noch oock de Wet der gherech-
ticheyt onderhouden / ende na den wille Godts niet gewans-
delt. Grouwelick ende haestelick sal hy v verschynens
want daer sal een straf oordeel geschieden ouer den ghe-
uen die Ouersten zyn. Maer den cleynen wort
ghenade ghedaen. **D**e gheweldighe
sullen gheweldighe tomen-
ten lyden.

**Diet ick hebt v voorsept / doet boete
in tijds.**

Iustus

He wonderlick de Almachtighe ewighe God met desen vromen man om ghegaen heeft/ hoe dickwils hy oock door de ghehenghenisse Gods om de repne leere ende belidenisse Christi / door de Dienaren en teghesinne des Antichrists/ gheuanchelijck ghenomen/ ende ten lesten in de Jaer M. D. xliij. den achtsten dach Januarij/ te Suiessel op den markt onthooft geweest heeft: dat heeft Franciscus Encenas in syne Historie oueruloedich beschreuen/ als hy sulcks eensdeels van hemseluen ghehoort/ ende eensdeels selue ghesien ende ghehoort heeft. Ende ick en hebbe sulcks als Chronijckweerdich / niet langher connen ofte willen weerhouden/ by onse Historien der Martelaren te setten.

*part 10 blader
beschreuen van Franciscus Encenas ghesien*

Den eersten dach des voorleden vierenweertichste Jaers / is van Louen na Suiessel oock gheuanchelijck ghensert gheweest/ een Soigher ende eerlijck vroom man van Louen/ghenaemt Justus Imsbergelus/ ende dat effen in de selue onse gheuanchenisse / daer wy in gheuanghen waren.

*1544
partus 319
officium*

Desen hebben de Trawanten ofte Dieslepders onsen Weert/ in den name ende wt beuel des Drossaerts/ op sulcker wyse te verwaren ouergheleuert/namelijck/dat hy hem bysonder oft allene besloten houden soude / op dat hem niemant sien/ ofte met hem spreken en ronde.

Drossardus is in Grabant eenen naem/ officie en ampt/ den welken de Keysar ouer een bysonder plaetse en lantschap gheweldt gheeft/ dat hy na sijn behaghen mach vanghen ende omme brengghen/ Ja oock geuanchelijck houden/ pynighen ende dooden / de ghene die hy des doodts weerdich acht.

*Ampt eens
Drossaerts*

Maer desen die tot deser tijdt dat officie bediende/ was die alder verkeertste/ Ja een gheheel Epicureisch mensche/ met veel ende menigherlep schanden ende sonden besmet.

De selue Justus Imsbergher coemt antrent thien vren voor de noenmaelicht tot ons binnen in de Camer/ als wijt geensins niet en meynaden / dewyle dat alleen de gheuanghenen aldaer plegen tsamen te comen. Maer als hy binnen quam/ groette hy ons opt alder vriendelijckste/ segghende: Waest ghegroet lieue broeders ende mannen/ ick bidde/ en erghere niet vā mynder tegenwoordicheyt/ als vā eenen mensche/

*Justus
coemt in de
geuanchenisse.*

M. D. rliij die niet van grooten aensiene en is/ want dese mijn teghen-
 woordicheydt en sal gheenen mensche/ Na oock v lieghen ten
 Justus lesten niet beswaerlijck sijn. Ende wy groetten hem weder-
 wort vā de omme/also dat betarmit/seer vriendelijck. Ende dewyle hy
 ander ghe- op den wech nat ghewoiden was/ hieten wy hem by den
 naughenen upere ende na de wernde sitten.

Egidius desen man onefinck onse Egidius met aller vriendelich-
 ontfangen. heyt/ dewyle hy hem oock te voren bekenit was/ daerom eri-
 Egidius liet hy geen werck der liefde ende vriendelichheyt onderwe-
 acnuuert ghe hen te bewijfen / waerwt niet een versterde / maer wa-
 den geuan- rachtighe liefde blijkende ende schijnende werdt.

Justus Als ick nu vernā/ dat hy onsen Egidio bekenit was/ vraech-
 Jmsber- de ick wie hy doch wesen mochte. Doe seide Egidius/ hy is
 gensem. een heyligh man/ dewelcke veel en menigerlep sware veruol-
Wat man ginghen om der glorie Gods wille gheleden en verdiaghen
 dat Justus heeft/ Na waert dat ghy sijn hascheverlicke Gods salicheyt/
 gheveest ware kennisse Christi/ ende sijn bysondere eerbaerheyt ende
 heeft. stantvastich gemoet beter kendet/ so souit ghy sonder twyffel
 God den Heere louen/ de welcke desen traensche met so hoo-
 gen ghemordz/ en treffelijcke gauen verlicht/ ende na spuer
 goerheyt/ rhyckelijck beghadicht heeft.

Darom so en beswaert v niet mijn alderlicffste bloeder/
 v een weynich met hem te bespreken ende te praten/ op dat
 ghy door ghemeynshap der Christuere/ uwer besder ghe-
 looue stercken moecht. Daen antwoorde ick hem/ dat ick
 gheerne ende met vuscheden doen wilde.

Maer dewyle ick sie / dat nu hier ter plaetse vele keden-
 romen/ en hen vergadert hebben/ ende dat de vre der noen-
 maelticht na by is/ so dunct my datter nu gheenen bequamen-
 tijt en is/ om een tsamenprekinge te houden. Maer ick wil
 by den Weert (soot mogelick is) verwerpen/ dat hy Justus
 by ons ter noemaelticht bliuen late: Als dan sulcks beschice
 is/ so salr moghelijck beter ghelegghen sijn met hem te spre-
 ken. Ende dat is also gheschiet. Na de noemaelticht ghinck
 ick tot hem/ en vraechde hem vriendelijck/ waerom ende wt
 wat oorsake hy gheuanghen ghenomen ende gheset was?

Oorsake
der geuan-
ghenisse
Justi.

Doen antwoorde hy/ sonder twyffel ghy en souit dese my-
 ne banden niet veraeyden/ noch v van dese myns bebroeffe-
 nisse verwonderen: waert sake dat ghy v seluen zensaecht/
 oft de ghelegghenheyt der kercke Christi op dese yghen der
 Werelt/ Na so ghy het ongenal der ghenen die de leere Chri-
 sti bekennen/ meer sich beryckende en overmetende waert.

Quenwel

Euenwel so wil ick v/ na v begeerte/ seggen en openba-
ren/het welcke anse Egidius/di n welckē mijn ongeual also
wel als in p'seluen bekeert is/ oock wel hadde connen vertel-
len. Godt de Heere heeft mi nu langhe tijt/met grooter be-
proeuwinghe gheoeffent en versacht. Nochtans op dat ick de
geleden tribulatten/en die ouer lange vergaen/ zijn/de welcke
he niet wepnich noch ooc niet clempe geweest hebben/ onder-
wegghen late (dies Godt de Vader ghehoest ende eewich ge-
prezen sp/door wiens cracht ende bysiat ick sulcks altemael
volhardt ende teghenghesaen hebbe) so wil ick allcen van
dese mijn lesie ende ontfarmelijcke geuanchemisse (de welcke
ick veel meer heerlijck behoort te noemen / dewyle ick hope
dat sp mi seer haest een heerlijck eynde voor het aengesich-
te Gods brenghen sal) een wepnich vertellen ende segghen.

Het is nu schier een gheheel Jaer voorleden/ dat den op-
persten Regent ofte Regeerder / met ander Regenten deser
Landen/dien Raet ghehouden ende besloten hebben/ grou-
welijck ende ontfarmelijck te rasen ende te woelen / teghen
de ghene die de reyne leere Christi onses Verlossers aenge-
nomen hebben.

Jussus ver-
telt de oor-
sake deser
sunder ge-
uanchemisse.

Sp hebben oock een groot getal der ghener tsamen schrij-
telijck vernaeft/die sp in alle staten/ in Vlaenderen en Bra-
bant gheuanghen nemen/ ende vast setten willen.

Maer neffens andere hebben sp sonderlinghe die van
Louen in suspicie gehouden/en dat om dieswille/ dat te de-
ser tijt Gods woort in deser Stadt sonderlinghe geschenen
heest. Vander bewegelijcke oorsake is eygentlick/om dat de
Geleerden in deser Stadt/en sonderlinghe de Sophistische
Schriftgeleerden/de reyne leere (die sp nochtans voor valsch
achten) berer doorsien hebben/der welcker oogen alleen daer
toe ghenegghen sijn/ dat sp die op teekenen ende verraden/
die sp achten heulieden wat misgunstich te sijn.

Oft het is in somma daerom geschiet/ op dat de opperste
Regent met de ander / die van Louen/ (dewyle sp met de
Saerden en Trawanten der Schriftgeleerde bewaert sijn)
dies te beter mochten tonderbrenghen. Maer onder andere
Sorgheren vā Louen/heb ick althits (ich weet niet wt wat ge-
hengemisse) en principalye verarchwaent en suspect geweest.

Also heb ick aldereerst te Louen ghesocht gheweest/maer
dewyle ick aldaer niet gevonden en wert/ en sp wel wisten/
dat ick in een Clooster onthoden was (dewelck sichts twee
mylen vā deser Stadt leyt) om aldaer mijn peltiers ambachte

De Historien

M. D. xliij tot bereydinghe der Moanicks cleederē te oeffenen / so heb-
ben sy den Dioffaert beuel ghedaen/ my te vanghen.

Ende de Regent is te Louen ghecomen / daer heeft hy
dat grouwelick moorden/ en ontfermelick dooden der Chri-
sten menschen gheoeffent / dwelck ghy sonder twyfel wel
ghehoort hebt.

Doe quam de Dioffaert int Clooster / omringt met een
grote Gaerde/ en een menichte van Diesleders en moorte-
boeuen die hen gelepden/ ende vonden my also recht inden
ingangh vant Clooster/ daer ick mijn pelswerck bereyde.

Als hy nu synen Hangman ende Scharianten het teec-
ken ghegheuen hadde my aen tetassen / so sijn sy altemael
ouer my gheuallen/ als hongherighe woluen/ sy ruckē oock
met geweld wt mijnne handen de pelfen daer ick een arbey-
de/ met alle mijn ghereetschap/ ende doorsochten my geheel
ende al met alder neetsichept.

Maer ick en stelde my noyt daerteghen/ en en wert oock
niet seer vā dese onuerhoeyte manier van doene verschric
noch beweecht/ dewyle my deser mensche aerdte ende eppen-
schap ouerlanghe wel bekend was / oock conde ick van my
seluen wel dencken/ dat ick sulcks te verwachten was.

En dewyle sy my geheel ende al doorsochten // so vonden
sy by my het nieuwe Testament/ ende een deel der Dermo-
nen Ducher/ de welke boeckens ick noyt van mynen boes-
sem plaech te leggon. Doen sy nu dit by my vonden/ werden
sy wtermaten seer verblijt / ende hebben my sonder eenich
langher wertreck/ met coorden gebonden / als eenen quaet-
doeder eude moordenaer / ende strax na Brueffel int huy-
des Dioffaerts gheuoert ende ghetoghen.

Des daechs daerna quamen tot my twee staetsheerē des
Cancelse/ de welke sy Commissarios noemen / om dat sy
my van mijn gheloude onderuragen souden. Sy diepchen
my de alder grootste pynninghe / waert dat ick hen op alle
dinghen die sy my viaghen souden/ ende my kennelick wa-
ren/ gheen antwoort en gaue.

Iustus
werdt be-
vraecht.

**Iusti ant-
woorde.**
Articulen
**diemē Jus-
to ghe-
vraecht**
heeft.

Ich seyde. dat ick also gesint was / de waerheyt tottē les-
ten epnde mijns leuens / na mijn beste vernoghen te bekens-
nen/ ende te beschermen/ al waert oock dat my geen straffe
ende pynninghe voorigehouden en werdt.

Sy vraechden mijn meyninghe van alle articulen des ge-
loofs/ van het geweld des Roomschen Bisschops/ vant Va-
gheuper/ vanden offer der Misse / vanden Msaet / van het

Sacra

Sacramēt onder beyde de gedaentē/ en veel meer diesgelijc. **M. D. rllly**
Maer ick hebbe eenuoudich en bescheetich gheantwoort/ **Antwoor:**
 dat een Christen mensche / die den eenighen Christus / sijn **de Just.**
 gherechticheit/heyliginge en verlossinge (de welke den ge-
 heelen menschelicken geslachte gheschoncken is) kent/ hem
 nock behoort openbaer te bekennen ende te belijden/also ick
 sulcke leeringhe/wt der heyligher Schrifture geleert hebbe.

Sp waerchden my doek voorts/waerom ick dese boecken/ **Just. wort**
 die suspect ende gehaet waren/by my hadde/ dewyle dattet voort ghe-
 mijn ampt niet gheweest en is yet te lesen/etc. **Doen andr:** **uraccht.**

Woorde ick dattet my beraemde/ en doek mijn ampt was te
 lesen/igene dat tot mynder weluaert en salicheit van noo: **GODTS**
 de was: Ja dat de verlossinghe door den Sone Gods ghe- **woorde be:**
 schiet/my niet min toebehoorde / dan den hoochsten en wif- **hooft alle**
 gheleersten Doctoribus oft Doctoren en Prelaten deser We- **man te heb**
 relde. **M**aer sy seiden / het sijn ketterische boecken. **Doen ben ende to**
 antwoorde ick: **M**aer my synse Godsalighe ende Christe- **lesen.**
 lijche boecken/ oft sy v lieden al wel ketterisch sijn.

Ten laetsten begheerden sy van my/dat ick doek andere
 die my in deser leere ende ketterie bekent ende werelijck
 waren/verraden ende te kennen gheuen soude. **Doen hebbe**
 ick gheantwoort/ dat ick van gheender ketterie en were/ **ende**
 de dat ick oock anders gheen leere en wete/ noch gheheelick
 bekennen en wil/dat alleen de leeringhe des Soons Gods.
 Ick en kenne ende en wete doek gheenen ketter/ dan alleen
 die ghene/die de Goddelijche leere vernolghen/sy sijn wiese
 willen. **Doen noemden sy my eenen** kasteraer/als oft ick se
 vernolghers ghescholden hadde/ hoewel ick niet eenen ghe-
 noemt noch ghetoenaemt en hebbe.

Ten laetsten hebben sy my met growelijcke straffe ghe- **Just. wort**
 dreycht/ dierghelijck sy noyt aen geenen mensche geoeffent **seer ghe-**
 hebben/te weren/dat sy mijn gheheele lichaem/ **dreycht.**
 leden/ verfehwen en in stucken phtinghen willen met gloe-
 pendē tanghen ende yfers/ ende noch meer ander growe-
 lijcke dinghen/waert dat ick doek de ghene/ daer ick ghe-
 mepuschap mede gheschadt hebbe / niet openbaren ende ver-
 raden en wilde. **M**aer ick antwoorde simpellick / dat de
 Droffaert de Moniken doch selue met synen ooghen ghe-
 sien heeft/in Clooster daer ick gearbejt hebbe/met de wel-
 ke ick somtijts gheconfercirt ende gesproken hebbe. **Waert**
 dat sy alsulcke doek wilden gheuanchelijck nemen/ dat sy
 daer in deden wat hen goetd dichte.

M. 2. 1111

1111111111
1111111111

Ende nademale sy beuonden dat sy na haer begheeren ende verhoopen niet en cōden vernemen/ soo hebben sy my in dese gheuāckenisse ghestekē/ ende in de opperste rames van thups gheleyde/ daer ick nu neghen gheheele weken in groate duyfsternisse ghelegghen hebbe/ sy en lieten oock gheen mensche by my comen/ dan alleen de W. eerdinne/ die my eens oft voremaels sdaechs spysē brocht.

1111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
1111111111

Daer na hebben sy my na bouen gheuort/ ick en wets niet wt wat oorsake/ aldaer ick tot op desen teghenwoordighen dach/ in een doncker plaetse ghehouden gheweest hebbe. Maer nu en twyfelt my niet/ dat sy my alhier ghesbrocht ende ontboden hebben/ om mijnder pijn eens een eynde te maken/ her welck ick oock op dit pas bouen alle dīnck wenschen wille.

1111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
1111111111

Want bouen dat langhe ende sware crups/ dat ick in mijn lichaem ghedragghen hebbe/ soo en soudemen niet gheuoerch ghesegghen noch wisprieken conien/ wat swaerder sryde ick in mijnder herten gheleden ende verdiagghen hebbe/ Ja met wat swaerder periculen ick teghen den Dupuel/ de Helle/ ende aenuuechtighe der desperacie ende vertwijfelinghe ghestreden hebbe. Ende wat mensche isser doch op werden/ die wt menschelycher swachheyt/ in sulcke verschrickinghen ende crupen niet beuen en soude? Ende die hem voot sulcks niet en soude verschrieken ende grouwen? Ofst wat mensche can doch tot aller tyde/ in ghelycke cloecheyt ende standtuasticheyt ghemoet sijn.

1111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
1111111111

Want wie en soude in sulcker grouwelycher dreyghinghe der vpannen/ in den sryde der consciencie teghen de soude/ Ja in het aenschouwen der teghenwoordigher doode ende der Hellen/ als een swach mensche/ niet somtijts twyfelden/ verschrieken/ Ja oock beweert worden.

1111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
1111111111

Maer ick achte dien gheluckich ende salich/ die tot den rynde toe volhardt/ die weicke oft hy al wel somtimes cenen aenstoot in dese veruolghinghen lyde/ soo en valt hy nochtans niet gheheel ende al ter neder.

1111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
11111111111111111111
1111111111

Daeromme soo bidde ick v liden/ mijn alderlieffte broeders/ doot de barmherticheyde des ewighen ende hemel-schen Vaders/ dat ghy sonder ophouden met my in uerich tot Godt den Heere roepen wilt/ dat my Godt de Heere na syn grondeloose goetheyt en barmherticheyt in desen laetsen tyt mijns leuens/ een standtuastich ghemoet verleenen wille/ op dat ick dese archlistighe lagghen des anderen ende

111111

lijftighen wyants mach overwinnen/ onde sallichlyck toe den M. D. xliij
 eynde dese Christelycken strydes zomen.

Als ick nu Justum van hem seuen alsoo gheweldichlyck
 hoorde spreken/ hebbe ick hem beter ghekent dan te voren/
 want ick was doen ter tijt oock te Louen/ als hy derwaerts
 van Suesffel gheuoert werdt.

Het ghemeyn gheroep aldaer was oock/ dat hy die ghe-
 ne was/ die de andere van Louen verraden ende gheopen-
 baert hadde/ het welke oft oock in der waerheyt also was/
 hebbe ick sulcks roets voor sijn doot neerstelyck van hem
 vernomen. Maer hy septe my/ dat sulck gheschrey niet al-
 leen grondeloos ende onwaer was/ maer hy betuychde als Justus en
heeft ande-
re mede-
Christenen
nopt verra-
den willen.
 met eenen eet/ dat hy nter het albertseynse woordken nopt
 van gheenen mensche vermaenten heeft/ maer dat hy sijn
 ghemoet ende herte altyts also gestelt ende bereyt heeft/ dat
 hy liever alle pijn lijden wilde/ dan erghens zeningen men-
 sche/ goede vrienden/ ende Godsalighe Goetters in perihel
 des lijfs en leuens te brengen. Daerom so behoort dese onse
 Justus billick by alle vrome menschen/ den welken deses
 vromen mensches onschulde tot nu toe onbekent gheweest
 heeft/ van diesweghen gantschelyck onschuldich te sijn.

Maer wy hebben desen gantschen dach met een vrien-
 delijcke ramsensprekinghe doorzucht/ want om dat het
 sneeddach was/ soo en onder inder sake Justus ende de an-
 der medeghenanghenen niet beschickt worden. Des vol-
 ghenden daechs daer na en heeft oock niet ghedaen ghe-
 weest/ om dieswille dat de Rysper wechtooch/ ende dat hem
 alle Heeren ende Vrouwen tot Louen toe ghelepten.

Des daechs daer na heeft de Proffiaert nae middaghe
 sommighe Diefscapden in de ghenakenisse ghesonden/ die Just. wort
 souden Justum voort Recht brenghen ende leyden. Ende voort ghe-
 de Affessores ende Richter/ waren den Oppersten Stadt broecht.
 houder Justus doodelijckste ende afghesepde wyandt/ met
 noch andere Consiliairs/ Raedtshereen ende Richteren/ die
 altemael eenderley Scholiers ende sijnns sijnns waren. Dorn
 traden die twee voorts/ die te voren oock in deser sake ghe-
 sonden waren/ ende de belidenisse van Justus verhoort had-
 den/ deselue brochten een schrift voorts/ dat werdt in de te-
 ghenwoordichheyt des vromen Justus openbaer ghelesen.

Ten anderen vracchten sy hem/ oft hy wt dese schrift
 de belidinghe sijn geloofs kennelick ende staende houden
 wilde. Doen antwoorde Justus: Ick bekenne dat ghy voor

M. D. elly deser tijt hebde by my ghecomen zijt/ ende een getuygenisse mijns geloofs van my gheepscht hebt/ niet sonder groote en afgrijpselike droeghtinghen der martelarisatie en pijnzinge. Daerom so besta ick wel/ dat ick doen ter tijt dese meyninghe bekent hebbe/ die ick wt de heylighe Goddliche Schrifte gheuaet en gheleert hebbe/ de welke oock alle Christelike menschen eenstemmich en mondelich behooren te bekenne. Ick besta ooc/ datter doen ter tijt niet van my gheseyt ende bekent gheweest en heeft/ dat ick nu oock niet stracks ende zersonde met gheweldighe ende onwtsprekelycker ghetuyghenisse der Schrifte gheconfirmieert en beueflicht hebbe.

Maer nu so mercke ick gheheel ende al/ dat alle ghetuyghenissen der heyligher Schrifte/ met de welke ick mijn bekentenisse beueflicht hebbe/ door v lieden wt boosheyt ofte andere oorfake/ listichlick wech gedaen sijn: Ja van v lieden en is niet achter ghelaten/ waarmede myne woorden ende myne belijdenisse gheheel ende al mocht verkeert worden. Euenwel de sentencien ende meyninghen/ die ghy nu vermeldt ende ghelesen hebt/ sijn hoe sy willen/ soo bekenne ickse nochtans gheerne voor mijns gheloofs bekentenisse/ ende den oock voordraen bereyde/ de selue met ghetuyghenisse der heyligher Schrifte te beueflichten.

vā Iustus Doen antwoorden sy/ bewyle ghy dan bekent/ dat dit v wort de wederroepinge begeert. ghelouue is/ so willen ende begheeren wy/ dat ghy de selue (als kettersch est contrarie der oude gewooneheden der heyligher moeder der kercken) wederropen ende verloorhenen wilt. Maer so verre als ghy in uwe dwaalighen volherden wilt/ soo sult ghy ten laetsien leuende verbrandt worden/ ende men sal aen v een sulcken exempel bewijzen/ die ghelycklycks noyt aen gheenen mensche voormaels gheoeffent geweest en heeft/ op dat ghy weerdighe belooninghe ontfanghen/ ende andere tot een vreesse ende exempel sijn moecht.

Doen antwoorde die wrome man Iustus: Myn herte is verre van alle Goddeloos wesen/ ick en soude oock niet gheert van gheerne al willens oft wetende eenighe meyninghe verantsporen dwa: woorden willen/ die der wercheit ende het voorgeschreuen linge ouer: woort Gods contrarie ware/ maer waert dat ick gheualen tucht te ware/ gelyck ooc dwalen menschelick is/ so begere ick hiet onderwesen te wordē. Daerō so daer yemat onder vliede in/ die my met geloofwerdige argumentē en grondelike getuygenissen der H. Schrifte onderwysen en leeren can/ so wil ick niet alleen geerne vā hem leeren/ maer ooc het selfde weder:

wederoepen / daer ick in ouertupcht worde ghebwaelt te hebben.

Doen seyn den sp: Het en is nu hier ter stede geeht noch gheleghenheyt te disputeren / men heet v rechts woe oafsehe meyninghe wederoepen. Doen sepde Justus / Jek en beuande noch niet onrechts in myne woorden / Ja ick en rak oock myne belijdenisse niet wederoepen / want sulck doens de / soude ick de ewighe waerheyt Gods verlooehenen / het welke ick gheensins vooghenomen hebbe te dome / Ja ick bidde oock Gode den hemelschen Vader / dat hy my toe sulcker ontsinnicheyt niet comen en late. Maer hen dochte dat hy Gode gheblasphemert hadde / ende begheerden wederom / dat hy sonder langher disputeren alle diuck verlooehenen ende wederoepen soude / waert dat hy niet ten laetsten en wilde leuendich verbrant worden.

Doen sepde Justus: Dat is met ghewelt omus ghegaan / enenwel so my Gode de Heere mijn herte ende ghemoet als tot noch toe stantnastich hout / so en sal my alsulcken onbillicken ghewelt tot dese openbare godloosheyt niet met allen vermoghen noch bewegen. Maer sp seyn den doots / op dat ghy niet ouer onbillick ghewelt te slaggen en hebt / soo sal v tot moighen toeghelaten syn v seluen beter te bedencken. Doen beualen sp den Dienaren / dat sp hem wederom in de gheuanknisse seyn souden.

Als hy nu doer veel Trauanten ghetanghen ghelept merdt / soo heeft hem Egidius vrendelick ontfanghen / hem vrendelick goderend / ende hy waechde hem watter niens ware / oft hoe het hert hem stonde. Doen sepde Justus: De Heere heeft my gheroepen.

Maer als hy hem meer maghen wilde / hebben hem de Scharianten verfmadelick affghedriuen / ende hem ghesep. Waer v waech / ghy bie der straffe alsoo weerdtich / ghy als dese verharde en hertelickhe ketter. Maer nu en dach sal nu oock haest comen / in den welken ghy beses dighs waeders woertstappen sult moeten nandolghen. Maer Egidius antwoorde hen lieben geheel manterlick ende vrendelick: Dieue vrenden / ghy doet onrecht / dat ghy my van desen dienick voor mynen waren Broeder bekenne ende houde / sod ondequamelken is d'ichst. Ist dat nu van mynen dach sichter voorhanden is / soo sst ghy oock menschen / daerom soudt ghy oock op mynen dach dencken. Maer als mynen dach comen sal / soo is hy my aenghenaem / ende en

Justus wort
vertoch ges
geuen hem
te bedenckē
Justus wes
derom inde
gheuanche
nisse gelept
Egidius
ontfangt
Justum.
De Schari
antē spre
ken Egi
dium toe.

M. D. XLV

sal oock niet ontwehoert comen / daer en sal oock niemande van u lieben om mynent wille drouen in perikel comen / oft voor my liden. Als dese woorden des lieuen Egdy / na maels voor den beseten SHERICHTER verhaelt ende vertelt werden / soo hebben sy hem niet allene groot perikel / maer den doot selue toeghebracht.

Als nu de voorsede Scharianten wederom wech ghinghen / so ginc ick en Egdius bouen by onsen lieuen Justo. Ende hy verteldet ons altemael / dat met hem geschiet was. Maer wy vermoenden hem tot ghedule / tot aenroepinghe des Raens Godes / ende ten laetsten tot stantvastighe belijdenisse der ewigher waerheyde. Doen sprack Egdius tot hem / ende ghebruyckte sulcken hertelighen inwendighen gheneghentheyde / met een hoogverlicht ghebet / ende bewes ghelycke sprucken der heyligher Schrifte tot hemwaerts / dat hy my oock tot tranen ende weenen beweechde.

Maer ten lesten alst eyde was / datmen des auonts zten soude / so ghinghen wy properlyck ende stillekens van hems nederwaerts / op dat niemant en merckte / dat wy by hem gheweest hadden / dewyle dattet verboden was.

Des Drydaechs daerna / te weten / den vyfften dach Februar / voor middaghe / quamen de Scharianten in de ghesuackenisse / om Justum voor het SHERICHTER te leyden. Ende als hy voor de Richterren stant / vrachden sy hem / oft hy sijn voornemen veranderd hadde / ende oft hy sijn dwalinghe wederroepen wilde. Doen bekende Justus wederom me standvastelyck / datter in synder Confessie ende belijdenisse niet en ware / dat onrecht ofte hem te berouwen ware. Daen seyden sy : Ten sy dat ghyt alle verloochent / soo sult ghy gheheel wtgheroept worden / ende ten laetsten te gronde gaen. Doen antwoorde Justus: Dit is voormaect een onghehoorde Tyrannie / ende een wreer ghewelt / dat ghy my niet beters leeren en wilt / ende my sonder eenighe billichent ende recht / den waren ende onghetwyfelden wille Godes wile dwinghen te wederroepen. Ick ben pimmers bereyt van u lieben ootmoedichlyck te leeren / ist dat ghy doos billicke oorsaken bewyset / dat ick ghedwaelt hebbe. Ick hem soch bereyt myn ghelouue met ghetuyghenissen der Goddelycker Schrifsture te betuyghen ende te beuestighen. Maer dewyle ghy my niet beters leeren en wilt / noch my oock billicke bewysinghe toelaten en wilt / maer veel meer naas u lieder moerwille / teghen alle recht ende billichheyde / ende

groet ogher
en d'gher
ende n'gher
allem dede
en d'gher
dat moer
allem dede
sylog' gh
auidig
en d'gher
Justo ant
woorde.

met ghewelt teghen my uoorts varen wilt / so vaert slechts
voort na uwe behaghen / na den wale hier niemant teghen
woort / die sulcks keeren ofte weynen can. Maer
hier teghen sulc ghy wel bedencken / dat ghy van dese uwe
wreede bedeyff / voor den Gherichte Godts sulc moeten re-
kenschap gheuen. Maer ick en wil gheensins de ewighe
waerheyt Godts voor eenighen mensche op aerden verloo-
ehenen. Dies begheere ick dat my gheturghenisse ghegeuen
worde in den Hemel / voor den ewigen Hemelsche Vader.

Doen seyden sy: Wy hebben u ouer langhe gheseyt / dat
dese plaetse niet om te disputeren bestelt noch gheordineert
en is / maer dunckt u / dat ghy alsulcken trefselighen Dispu-
tator sijt / soo willen wy na den middaghe twee gheesfelye
ke Moniken tot u seyn den / met de welke ghy disputeren
moecht / alsoo langhe als ghy ymermeer wilt. Maer dies
niet te min / demyle wy sien / dat ghy een herdmeklich ket-
ter sijt / soo beslypen wy ende recht spreken / datmen u om
sulcker boosheydt wille verbranden sal / ende uwe gheda-
kenisse onder den menschen alsoo wroepen / dat u lichaem
met yperen verbrandt / ende ten laetsten tot aschen verterrt
worde.

Diet / doen byghde nu Justus syne knien voor henlic-
den / ende ten eersten loefde hy Gode / daer na danckte hy
de Gherichten / dat sy sijnder tribulacien eens en eynde ghe-
maecte hadden: Ja hy hadtse oock seer / niet dat sy dat on-
recht ende de sentencie souden te niets doen / het welke hy
woortwaer niet en begeerde / maer dat sy hem metten smeer-
de / ende niet met den yperen richten lieten.

Doen antwoordden sy / dat het oordeel eens gheuele
was / het welke niet verandert noch te niere ghedaen wor-
den en mochte / ten ware dat hem sulcke we sonderlinghe
gunste ende ghenade van de Coninghinne gheschoncken
ende ghegheuen werde / waer op certeyn niet te hopen en
ware.

Des na middaghs quamen nu die twee heylighe Wa-
ders / van de welke de ene een Prediker Monick / ende
een Vicenciaet der heyligher Schijf was / tot aller ghe-
ueysshuyde ende Sadeloosheyde gheneghen ende bereydt
zijnde. De andere was een Minnebaer Monick / niet
sonderlinghe gheleert / maer nochtans niet gheheel ende al
verkeert van aerde ende nature. Dese twee werden alleen
tot Justa inghelaten / ende waren hem den gansen dach

M. D. III

1607 75 83
1607 75 83
1607 75 831607 75 83
1607 75 83Justi oort
deel ter
doot.1607 75 83
Justi be-
gheerte toe
de Gichte-
ren.Twee Mo-
nicken comē
tot Justa
in de ghe-
ueysshuyde.
1607 75 83
1607 75 83

Ja. 3. 11 met haer onnutte ende verbieteringhe: wagen beswaerlijck.
Der Moni Ten eersten seyden sy/ dat sy vanden Maede aldaer gesou-
ke nertroo- den waren/ als tenen becommerden te troosten/ en bewijse
ginghe. datter voor hem gheen hoeyeninghe deses tijdelijcken leuens
 meer en was/ dat sy hem van synder sielen salicheyt verma-
 nen ende inachtelijc maken souden. Sy baden hem oock
 seer neerstelijck ende vriendelijc/ dat hy van synder valsche
 meyninghe ende dwalinghe affsaen soude/ op dat de siele
 metten lichame niet in verikel en vtele ende gheraecte.

Justus ant- Maer Justus badtse vriendelijc/ dat sy thups gaen/ ene
woorde. de dese moeyte ende arbeide onderweghe laten souden/ en-
 de hem niet langher beswaerlijck sijn. Maer so sy hem wils-
 den een vrienteschap bewijfen/ soo souden sy byden Rechte-
 ren/ ofte by de ghene sulck ghewelt ware/ biddende verwer-
 nen/ dat hy niet metten ypers/ maer metten sweerde mochte
 ghericht worden. Waert darsse sulck vercrighen mochten so
 waert goet/ so niet/ so souden sy in haer Clooster bliuen/ op
 dat sy in deser sake die niet alleen onbillick/ maer ooc Gods-
 loos is/ haer moeyte ende arbeide niet en misbruycken.

De Moniken seyden/ dat sy salc niet alder neersticheyt
 beschicken wilden: maer daerentusschen en hielden sy niet
 op/ ende quamen dickwils in de gheuanckenisse tot Justo/
 by den welcken sy ooc den meesten deel tijts voorbrochten.
Just. wort Want na dat Justus totter doot veroordeelt wert/ is hy dri-
dy daghen gantsche daghen in de Geuanckenisse ghebleuen. Oorsake/
 na het ghe- soren wilde hem niet doode/ tot op den nauolgenden maen-
 uelde ooc- dach/ verhopende dat hy die leere/ die hy alchts stantuaer-
 deel in de- lijck ende sonder eenighe vreesse bekennt hadde (om de welc-
 geuancke- ke hy oock totter doot veroordeelt was) ten lesten wedertros-
 nisse ghe- pen ende verloochen soude.

Also dickwils als de Moniken slechts wech waren/ soo
 waren Egidius en ick alcht by hem/ en Justus vertelde ons
 vele van de schalicheyt deser Moniken: Ja hy seyde/ dat hy
 desen dach meer crupen ende tribulacien gheleden hadde/
 dan hy opt te voten inde geuanckenisse ghehadt hadde/ hoe-
 wel dat hy alleene en in een doncker gat gheleghen hadde.
Egidij wel Maer onse Egidius seyde veel meer/ met Godlikey stem-
svrekerheit men en hoochuerlijche hemelschen Seeke/ want sijn rebene
 ende God- vloeyde hem wt sijn monde/ met sulcker hooger en ouer-
 salighe ver- vloediger welsprekenheyt en Godsaligen vertroostinghe/ dat
 troostinghe. alle woorden de hertē der toehoorders doordring/ Ja onstie-
 ben oock de tranen wedreef/ dat wy weenen moesten.

Warach:

Waarachtich (Christeliche Jofor) ghy hebt openbaer int werck moeten bekennen/ dat zyn herte ende redene vs God gheregt erf werde. **S**p my en was daer voorwaer gheen en twiffel of/ maer ich ghelooft de gantschelyck / dat de Sheest Godes selve (de welke hem soo hoochuerliche loflijche woorden ende rijckelijcheyt ingaf) in zyn der repner herten woonde / ias dock op zyn der tongghen fate / te wyle dat hy met ons sprack.

Maer dese stinckende Moniken/ waren ons sonder op houden liederlyck/ want dobi haer heuen ende weder loopen verfoerden sp menschmael onse hoorchloffelyck bespreeck. Somwylen quamender dock veel Moniken ende Papen/ ende andere arghe menschen/ (de welke inde verloochoeninghe der waerheyt Gods/ altemael metten Moniken aenspannen) by den armen veroordeelden man Justo/ die dock onse vriendeliche ende hoorchloffelyck bespreeck/ door haer teghenwoordicheyt beletten.

Daerom en conde/ wy ons niet maecanderen niet bespreken/ dan alleen r'fauons als sp thups ginghen/ ofr smorgens vroech/ eer sp tot ons binnen quamen.

Des nauolghenden Sondaerchs vroech/ als de Moniken saghen datmen Justum gheensins tot eenigen wederroep gebiengen en conde/ hebben sp hem later weten/ datter hope was/ dat hy metten sweerde mochte ghericht worden.

Want twee wt den staet waren totter Coninginne ghegaen/ die inden name Justo/ des veroordeelden ghenade van haer begheerden/ als dat die straffe/ na zyn begheeren/ noch vermindert ofr versaecht worde.

Doen nu de Coninghinne sulcke bede aenhoort hadde/ Justus versefde sp. **E**wat groeter genade/ nu het sp hem gegunt/ soo werst het dat pinners war helpen mach / ende de alder laetste pyne sweert.

ofr straffe dock een genade te achten is. Maer dat sulc ten laetsten verworpen is/ en hebben de Moniken niet met al argelift der len willen openbaren ende vertoosnen/ maer sp hebbe rechs Moniken.

een slechte hope gemaect/ als ofr by auontueren sulcke ghenade mocht vercregen worden/ ofr dat sp hem dies te genegender mochten maken tot hare Ceremonien/ want sp vermaenden hem totter biechte / ende belijdenisse / zyn der sonden/ ende sefden/ dat sp by hem Wisse celebreren wilden/ **D**e monike ende hem het Sacrament des Ihs ende bloets Christi wt willt by tu repcken/ ofr dat hy van de menschen mocht geacht en gehouwen worden/ als eenen die Christelich ghesonnen ware. celebreren.

M. D. xliii
Iusti heer:
lyche bekē:
enisse.

Doen seide Iustus/ Ick en vinghe niet veel na het doer
 deel der menschen. Ick begheere alleen/ dat dese mijn siele
 Godt den Heere behaghe/ op wiens barmherticheyt ick ten
 laetsten vrolich steruen wil. Ick hebbe oock myne sonden
 ouer lange voor God den Heere bekent en gebicht/ bewelc
 ke niet alleen de verborgentheyt mijns herten weet/ maer
 hy can en wil my oock alle mijn sonden / om des eenighen
 middelaers Jesu Christi zyns soons wille/genadelijck quij
 schelden ende verghenen.

Ende als ny ter rjcht bekenne ick oock openbaer/ dat ick
 een arme sonbaer ben/iae anders niet / dan een instrument
 aller sonden/ met veel onvrylichheids bestmet / sod dat ick
 die Goddelijcke Maesteyde dickwils ende seer vertoornē
 hebbe.

Slechte
Iusti.

Maer ick wete ende gelooue gewisse ende vastelijck/ dat
 ick eenen ghenadigen Godt en vader hebbe/ door den So
 ne Godes/ Jesum Christum mynen verlosser/ die door zyn
 grondeloose barmherticheyt alle myne sonde bedect/ so dat
 sy my geen verhinbernisse meest gewesen en connen totten
 ewighen ende salighen leuen. Ende hy sal my seer haeste
 met zyn der gerechticheyt/verciert ende beclest/ zynde totten
 ewighen leuen leyden.

Dewyle ick dan met sulcke wapenē becleet ende verciert
 ben / so wil ick sekerlijck ende getrouwelijck vooi de sogew
 Gods verschynen/ vooi weler arnghefichte ick ten lesten na
 sulcke hopeninghe/haest comen ende verschynen sal.

Maer dat Sacrament ende het verbondt des liffs ende
 bloets onses Heeren Jesu Christi/ hebbe ick al ouer langhe
 in mynder herten onbeweghelijck gehechtet / ende door het
 ghelooue ontfanghen / niet onder de ghedaents van Groot
 ende Wijn / ghelijck ghy sulcx ontfanghet/ ende ander lie
 den oock wtreycket/maer met ionendighe letteren inde Ta
 selen mijns herten onghebeelder ende begrauen.

Joan. 6.

Ick wete certeyn wel / hoe hoornuttelijck dat my die
 alderheplichste verbout is/ des onbegrijpelycken raets So
 des/ dat hy int nieuwe Testament/ inden heplighen Euan
 gello van synen sone/ allen ghelouighen voorgefelt heeft/
 ofst ghy my al schoon uwe broot ende mijn niet wt en repoc
 het/ hoe wel ick dese heplighe Hymbola ende bontreekenen
 niet also en verachte/ als vooi beeldinghen van Goddelijcke
 ende hooghe dinghen/ maer gheerns wilde sulcke ghewisse
 bontgetuygenissen/ als ghewisse ende waschinghe onderpand
 den

den des wille Godes ende zinder belostenissen / ontfangen ende nutten / so sp my rechte gheadmitstreeet ende wighe-
repet worden.

Daerom isf dat ghy my dat heylige Sacrament des lyfs ende bloets Christi in beyde de ghedaenten/des broots ende wijns wtreyken wilt/ ghelyckerruyjs wy sulcx van Christo onsen verlosser ingesot zynde/ ontfangen hebben/ so wil ic met vruechden ende gheerne ontfanghen.

Maer waert dat ghyt my op een ander maniere wtreyken wilden/so en ben ich niet seer bekommert om die wterlike Symbola en teekenen/de wijle ich (Gode sy lof ende prijs) die reyne volcomene/ende betrachtiche oeffeninge en cracht deses heyligen Sacraments/in mynder herte hebbe.

Ten laetsten na lang gehyff/beloefden de Moniken/dat se hem het Sacrament onder beyde de ghedaentenissen wt ke antwoordepen souden/ also wilde hyt sock sulcx alleen ontfangē. de ende be-
Maer oft sy hem gheconsecreert broot ende wijn gheghe-
uen hobben/oft alleen dagelijcx gedaen/en ran ich niet ghe-
wiffelijch bewysen/sock niet anders segghen/dan alsoo ich
van Justo selue ghehoort hebbe.

Effen op desen dach/na middaghe/isser wat gheschiet en gebuert/dat ons alleen groote smerte gebracht heeft. Want onder andere/die tot Justo quamen/ om hem tot haer ghe-
looue te brenghen / quam oock de Dienaer der kercke/ die-
men Capellaen noemt /de welcke de eerste gheweest heeft/
die den oppersten Stadthouder gepart / ende daer toe ghe-
bracht heeft / dat hy Egdiuum grijpen ende vanghen sou-
de.

Ende als hy hem inden huyse sach omme wandelen/ende dat hy onuerfens een tonck kindeke op den arm droech/ so heeft hy Egdiuum in mynder tegenwoordicheyt/met harde ende beswaerliche woorden aengesproken/hy noemde hem een ketter / ende dat hy veleer lieden eenuondicheyt in deser stad met zyn valsche meyninge gequetst en verlept hadde.

Doen antwoorde Egdiuid bescheelijc/dat hy geen ketter en was/nach sock gheens menschens eenuondicheydt opt noch opt ghequetst en hadde.

Doen en conde ich my sock niet onthouden/maer moest desen onrepe ne boeue straffen/maer dat dede ich beschepe-
licker/dan syne Godloose woordē verdiēt hadden. Ich bade hem dat hy niet so grouweliche tegē eenē geuāgenē mēsche rasen en woude/die doch anders genoegh met veel tribulatie

A. D. Mijl

Justus be-
gheert het
heylige Sa-
crament in
beyder ge-
daentenisseDer Moni-
ken antwoor-
de ende be-
drijs.

Vā Egdiuo

Antwoor-
de Egdiij.

bela:

Ma. 2. 111 beladen ware/ al waert dat sine suere woorden ende strafsen/ daer niet toe ghedaen en worden.

Doen seide hy/ voorwaer ghy nemet een swaer officie op v/ als ghy desen mensche soude willen verantwoorden/ die welcke als een rasende en verschuerende wolf/ mijn schapekens met gheseynde tanden ghebeyden heeft/ (want alsulken maniere van spieken ghebeynde hy) soo dat ickse maels met geenderley medecijne/ ende plaesteren meet hebcouwen gheheelen noch ghesontmaken. Maer ist dat ghy niet en weet/ soo sulc ghy weten dat dit een sulcken man ist/ die een gheheele Coninckryck/ soude conuen verleyden en verwoesten/ iac sock een gantsche staet omme keeren.

Doen antwoorde ick/ ick wete dat hy een vroom/ eerlyck ende bescheyden man is/ ende voorwaer ghy soude anders/ ja eerlycker/ van hem oordeel ende spreken/ waert dat ghy hem kende/ gelyck ick hem kenne. Dacrom wil ick toeffen (wilt Gode de heere) dat hy niet langhe quaet oft arch sal ghescholden worden.

Ich hadt hem sock daer benessens/ dat hy vriendeliker met hem ommegeen wilde/ ende hem vander gramschappe niet en soude laten ouerwinnen teghen eenen eerbaren en vromen man/ die doch niemant leet en dede/ ende alleman begheerde te dienen ende voor te staen. Maer dit was al te mael gheheel ende al te vergeefs. Ende van deser tijt af/ begon hy Egidium noch veel hardder by den Stadthouder te verbitteren ende te beclaghen/ ende diing crachtelyck op synen doot ende martelificatie.

Justi lesse materie. Nu come ick wederom op de laetste Acte ende materie onses vromen Justit.

Op desen Nuonde/ namelick sdaechs te voren/ ter hy is gemarteliseert gheworden/ ginghen wy/ die inden huyse waren/ schier alle tot hem bouen om hem te segenen/ doen vonden wy hem al wat swachelick/ ende dat bouen maten seere (het welcke wy nochtans niet ghemeynt en hadden) met doot ghequelt.

Maer wy lieten wat wyns bouen brenghen/ want men seyt/ dat een peghelick mensche/ ter tijde dat hy steruen moet/ met onuersadelycken doot ouermallen wort/ want wy bedenckinge des toecomende steruens ende doots/ wordet de leden wt bouen maten groote vreesse/ van haerder cranche ende vochtscheydt berooft/ ende dan beghint het lichaem te versmachten/ ende het lichaem wort ouermits den beurees-

den aeffem oft adem/van zijn natuerlycke vochticheyt ghe-
 erencht. Ende beginnen de binnenste leden doore te worden/
 ende epffchen eenen dronck/als een beuochtinge/hoe wel
 oock sulcken dronck den grooten dorst onses lieuen Iesu
 niet versaden/noch geheel wt bluffchen en conde. Maer als
 hy meest al de gene die int hups woonde/by ons sacht staen:
 de/keerde hy hem tot onswaert/ende sprack also.

Geminde ende Christelycke broeders/ghy siet/dat nu ter Iustus se-
 eeft de wie mijns doodts voorhanden is / van de welke ick gent alle
 voorwaer als een mensche verschrice/ick die noch met son-
 den in mynen sterffelycken lichame beladen ben: euenwel/inde wie
 so ben ick ghenoot/ende hebbe voer my ghenomen/als sul-
 ken doot met stantuaftighen en vollycken gemede en her-
 ren te ouerwinnen/als een Christen mensche/die oock ghe-

wisseltijck betrouet / dat alle smetten ende sonden deses lich-
 aems/aent cruce onses Heeren Iesu Christi gehange zijn/
 ende nu versekerlyck op de barmherticheyt Gods rustende
 is. Daerom so betaemt my oock/dat ick sulcke weldaer/die
 ick bekenne van den sone Godes ontfanghen te hebben/die
 welke my door de verdienstige zijn alder heylighen bloets/
 van het ghewelt des Barhans/ ende de dienstbaerheyt der
 sonde verlost heeft. Hooghelijc bedencke/ende voor sulcke
 hooghe ende onwtsprekelijcke genade ende geschenck oock
 eenen dienst ende gehoorzaamheyt bewijse/ende metten of-
 fer mijns lichaems de ewige glorie Gods verbruyde/ ende
 met mynen bloede de Hemelsche leere betuyghe ende ver-
 clare. Sonderlinge/ de wyle my hier wt ren groater plofje
 toecommende ende spruytende is. Want voor sulcke cleyn-
 ymtinge ende martorisatie mijns lichaems/is my de verof-
 ghe croone der glorie ende heerlicheyt/van God den He-
 melsechen Vader toe bereyt / inden Hemele / de welke ick
 sal innemē ende besitten/ also haest als ick wt de sterffelijc-
 ke banden deses lichaems verlost ende ontbondē sal wesen.

Daer beneffens/so vermane ick v lieden/ Christelycke en
 geminde broeders/dat ghy maleanderē lief hebber/ende be-
 nen al/dat ghy volcomenheyt des herren/en repnticheyt der
 Godsaliger leeringe onderhou. Diesgeltijc oock nwe herte
 ende gemoet/tot stantuafticheyde deses periculoesen strijds
 ende rijts bereydet. Ende voorwaer/ten sy dat my mijn ge-
 moet bedriecht/so zinder sonder twyfel sommige onder v/
 die oock haest hier na in myne voetschappen treden / en vol-
 gen sullen/die oock sulcke beweginghe haets gemoets/sul-
 ken

Iustus ver-
 maent zyn
 medegenā-
 gen totter
 liefde.

M. D. xliij ken stryde / ende bysondere beproevinge Sodes ghenoecken
sullen. Als hy nu sulcx seyde/ heerde hy van sonden aen sy-
ne oogen op den Egidiu en gingen hem terfont de oogē
ouer/ende wiert also ontset/ dat hem de tonge also verhin-
derd wiert/dat hy geen woord met allen speken en conde.

**Troostelic-
ke reden
Egidi.
Rom. 11.** Doen brack onse Egidius/als die door den gheest Gods
ontseken was met dese woorden wt: **O** wat een diepte der
verborgentheit Gods: hoe seer onbegrypeliclyc syn sone
creeten. Hier ghy nu wel/beintide broeders dat onse seer be-
minde broeder/door het oordeel der werelt verdoemt/ ver-
woyen/ende als slijck wt de ghebachtenisse der menschen
wech ghenomen werden sal. Maer ghy sulc hem door het
oordeel des ewigen vaders/voor eenen sone Gods en eenen
heerlycken Martelaer Christi bekennē/wiens name in het
boeck des leuens gheschreuen staet.

Ghy hebt al te mael wt spreken mont gehoort/ eens Chris-
ten ende seer trefselicken herten o belydenisse / namelyck/
een argument ende bewijs van hooghuerlichter stantach-
ticheyt ende sterete/ dwelck ons God de Heere in desen so-
nen Martelaer tot een exempel voorghestelt heeft / niet ale-
leene hooghe te louen/maer veel meer met staantasticheyt
na te volghen.

Ende seker/so en salt ghy niet geargert worden/ van het
oordeel deser werelt/oft vanden verschrickelicken wtganc
deses mensches/ is dat ghy niet sonderlinge neersticheyt de
gheluckelicheyt des soons Sodes voor der werelt/welcke
voetstappen wy nauolgen/bedenckende wort / vande wele-
ken gheschreuen staet. Wy hebben hem ghesten/dat hy van
God geslagen wiert/en sulcx om onse sonden wille/in welck
eenige maet veel grouwellicher pijnen en straffen begreyt
syn/ dan oft de geheele werelt/ is oock de helle selue alle ge-
welt ende onghemack op eenen mensche woep.

Esai. 53.

Marc. 1.

Joan. 15.

De Discipel en is niet bouen spreken met/er/sept Christus
de Heere. Is dat u de werelt haet/ so weet datse wy te vorē
gehaet heeft. Dat is nu voorwaer der Christenē eygenschap
op aerden/het welcke / is datmeent opt te voren gesien ende
eruaren heeft/so steet ende eruaertment op den dach van hes-
den/aen die ghene die den Heere Christum bekennen.

Wat eruaeren der grouwelicheyt / en aller Tyrannie
condender toech verfiert worden/ die niet daghelick aen ons
geoeffent en wordē? Isser oock ergens eenige geuanchenisse
se/die onse tribulacien niet besocht en heeft? Hoe veel bos-
schen

sehen honte sijnder wel vertereert inde verbrandinghe onser
 lichamen? Hoe veel bloedige swarden? hoe veel hangmans
 zijnder die niet onsen bloede besaet geweest hebbe? hoe veel
 Godlooser richteren/herten ende gheuoet / isser mer onsen
 bloede besprengt? wat laet isser doch dat niet vol en is van
 onse smarten en tribulacien? Maer dat is onse wonderlike
 berouwinghe ende hopeninge/dat wy in sulcke Martirisa-
 tien/in soo veel tribulacien/ta soek inden doot selue / victo-
 res en ouerwinners worden/en de gheweldighe aenfooten
 onses gemoets ouerwinnen. Als wy hooren de stemme on-
 ses Kertvoors/sprekende : En bourees v niet ghy clepne
 ridders/tek hebbe de werelt ouerwonnen.

Inc. 12.

Onse Heylant en Salichmaker heeft wel geweten toero-
 mende te jhu/datter een cleyn hoopken zijnder saliger leere
 soude aenhanghende jhu. Euenwel so troost Christus onse
 Heere sulcke wepnige/en dat cleyn hoopken. Hy heeft voor
 ons de wereldt ouerwonnen ende alle vanden/hy heeft de
 doot/den Dupuel tek de helle bestreden en ouerwonnen: wat
 souder nu dan verdoemelic wesen connen aen die gene/die
 daer jhu in Christo Jesu onsen verlosser? Maer v/bemide
 broeder Just/archten wy wel salich te jhu/dewyle wy sien/
 dat ghy niet stantuaftige gemoede van God gesterct zyt en in
 die tijtelike en verganckelike leue/alle dinck voor mis en
 sijch gehouden hebt / op dat ghy die belijdenisse der repner
 en Godlicher leere mocht onbesmet behouden.

Roma. 8.

Hoe gelucsalich is die siele/die inden Tempel deses lich-
 aems woont/de welcke niet de alder costelike scieragien/
 des brudegoms Christi/voor het aenghesichte Godes vere-
 ctert/van alle aertsehe onreynheden wy ende ghereyniche
 zijnde/morgen voor God verschynen sal? so dat wy niet on-
 billick ouer de buels oft hangmans vertoomen mochten/
 die v noch desen nacht voor sulcker gelucsalicheit beletten.
 Daerom seer bemide en Christelike broeder/vaert stants
 naselick in sulcker salighe leere ende belijdinghe voordoe/
 gelijck ghy stantuaftelick begonnen hebt/tot uwen laeffen
 adem toe.

Na dit altemael heerde hy hem omme / segghende/ Ich Egdius
 bidde v lieden seer bemide broeders/dat ghy niet en vermaet de
 soek niet gheboghen knien / God den Heere de siele onses medegeua-
 liquen broeders/helpet beuelen/en hy sprach aldus: Ewighe gen totten
 ende leuendige God/een Vader onses verlossers Jesu Christus gebede
 si/ ghy die onse herten siet / ende al onse doen ende laten voor Just.
 regert/

M. D. Nijff
Forme des
gebets.

regeert/ende het ghebet uwer gheloufgen verhoort. Siet/
wy zijn ende staen voor v/in uwen name vergadert / en be-
trouwen door de hopeninge des eenighen middelaers Jhesu
Christi onses Heeren/ dat ghy onse ghebet verhooren sult/
ende dat tghene dat wy van v bidden/ ghenadelijck verleen-
nen ende gheuen sult. Daeromme bidden wy nu/dat ghy de
siele ws armen knechts Justi/rottē lessen epnde toe becrach-
tigen ende stercken wilt/ende ten laetste als de leste vre co-
men sal/inds welcke hy/door de offerhande zijns lichaems/
uwe glorie ende heerlijkhejde verclaren sal/repn ende onbes-
met op nomen wilt / inde blijfchappe der ewigher salice-
heyt.

Samen

Siet/ doen zjn ons alle de tranen inde oogen geschoten/
ende hebben God den Heere met gheboghen knien/ de siele
deses hepligen mensches beuolen. Dese ende diergelycke re-
denen verhaelde nu onse Egibius/ met hoorchuerlichter
gheest/voor ons. Ja ick moet oock bekennen dat ick nauwe
de schaduwe van sulcker treffelijcke Oratie ende redene/als
so hst gesproken heeft/verhalē en can. En seker ick mensch-
te/dat ghelijckmen de Dialogos Platonis / so wonderlijckē
beschreuen leest/in alle de welcke Socrates gheweldichlijck
wtgedruet wort/ ende wy nochtans veel meer van Socrate
houden / dan Plato ghenoechsaem van hem heeft conuen-
schijuen. Alsoo oock van onsen Egibio/ die welcke dat hy
zen man Gods geweest heeft aller menschen ghetupgenisse
beruygende so veel hoogher ende hem veel hoorchuerlijcker
dencht gheweest hebbende / dan ick door de onbequaema-
heyt mynder redene ende verstant vertellen ende afschil-
den can.

Desse rede-
ne Justi.

Doen seyde Justus/ ick gheuoele eon groot lichte des heyl-
ligen geests/het welcke myn herte ende gemoet wonderlijc
gheheel ende al met blijfchappe voorschonen ende ghereff
heeft. Jae ick en begheere oock anders niet/ dan verlost te
worden/ende by Christo te zjn.

enich

Maer na dat wy den meefendeel der nacht by hem ghes-
bleuen waren/so beswaerde hem de weert/ langher by ons
lieden te vertroeuuen. Daerom als wy hem de troostinghe en
stercke des heplighen Gheests ghewunfcht hadden/ zjn wy
in onse ghe woonlijcke staerpramer ghegaen.

yd hem ro
Bergem
niet
1664
Aug. 1600

Des dachs daer na/ quame de Trawanten en Behariant
ten vroeck/daer na quamen oock de buelo/ende met henkes
den de Drossaert selus/ die begeerde van Justo niet gheho-
ghen

ghen knien vergenenisse. Doen sepe Jusfus/ ick vergheneu
 is seer gheerne/wat ghy teghen my gesondicht hebt/ iae ick
 bidde oock Godt / dat hy v dit niet toe rekenen en wille.
 Maer watter meer af is/daer siet ghy toe / hoe ghy sulcks
 voor het aenghesichte Godes verantwoordben wilt. Na dat
 nu alle dinck totter martirisatie bereept was / hebben sy on-
 sen beminden Jussum op de Maert gebracht/ende veel eer/
 dan pemant een woort mochte spreken/is hem het hooft af
 gheslagen gheweest. Maer hy liet ons altemael truerich en
 bedroeft achter hem/ iae daer en was niemant int hys die
 hem van weenen mochte onthouden/die vrouwe die tegen-
 woordich waren/en meynden anders niet/dan dat sy sagen
 die beeldenisse die sy dicwils inde kercken geschildert ghe-
 sien hadden/als Christus de Heere vande Godloose Joden
 totter Martirisatie ghelept werde.

Maer onse Egidius / de welcke Jussum/ als synen al-
 derlieffsten vrient/int leuen seer lief ghehadt hadde/ en wil-
 de hem oock inde leste vie des doots niet verlaten. Hy wert
 hertelick beweecht / hem gheheel ende al totter martirisa-
 tie te ghelepden/ende aldaer met hem oock te steruen. Het
 welcke hy voorwaer ghedaen hadde / waert dat hem de
 werdt niet in een sonderlinghe camer besloten en had-
 de / tot datmen Jussum van het leuen ter doodr ghebracht
 hadde.

Egidij liefe
 de teghen
 Justo.

Gochus een Seeltsnijder wt Grabant.

En wonderlijcke Historie/beschryft Franciscus Ence-
 nas in zyn Nederlantse Chronycke/van desen lieue
 man Gochs/die met hem in int Jaer M. D. xliij. on-
 uerfens in Spaengien/ in eender stad te S. Lucas
 ghenaeamt/niet verre van Hispall ghelegghen / ghebuert is.
 Welck ick hier niet hebbe connen voorby gaen / maer on-
 der dit seuende deel oock setten willen/ die lupt als hier na
 volcht.

In Spaengien/inder stad S. Lucas genaemt/ heeft een
 Seeltsnijder wt Grabant ghewoont/ ghenaeamt Gochus/
 een excellent meester/ ende eerlyck vroom man. Maer de
 wijle dese in Gods woort/ ende inde ware kennisse Christi
 wel gheschickt ende op ghebandt was / soo is hy van zins
 selfs epghen conste ende ambacht seer ghearghert ghewor-
 den / ende en heeft oock gheen Geykens oft Seeldekens

Et wt

De Hiffoxen

wat superflitie ghesulppert (ghelyck den meestendeel doet) maer op datmen slechts zyn hooge ende groote conse ende gheschicktheit hier in sien soude.

Maer als hy op een tyd een heerlyck ende wtermaten seer schoon houten beelde / dwelck de maghet Maria representeerde ende vertoonde / met grooter neersticheydt ende gheschicktheit ghemaect hadde / ende tselfde in synen winkel voortfelde om te vercoopen / so gincker onuersiens een van de Kettermeesters voorby / die welcke als hy het beelde aensach / maechde / hoe diere hy dese heylighe marche Mariam loefde.

De constelike Meester loefde dese hem een seker ghelt / waerop de Kettermeester niet deghelt en boot. Doen antwoorde Gochus / als ick dit beelde soo goede coop vercoopen soude / om de welcke ick so veel tijts ende arbeits gheuen hebbe / sou en soude ick nauwelix het water tot mynen nootduft ghewinnen connen.

Doen seyde de Kettermeester / Ick en sal niet meer gheuen dan ick gheseyt hebbe / ende moetet wochtans hebben. Doen sprach de Meester / ghy sultet doch hebben / als ghy my betaemelicke beralinghe gheuen wilt / anders wilde ick eer in stucken breken / lieuer dan icht om sulcken cleyen ende spottelicken ghelt gheuen soude.

Doen seyde de Kettermeester / soudt ghijt in stucken breken? Doen greep Gochus terstont een Instrument van zyn ambacht / dat hem naest ter handt lach / ende wierpet op dit beeldt ende quetsse hem het aenghesichte.

Gochus
wort gena-
ghen.

Dier van stonden aen werdt dese man Gochus / als oft hy een ongoddelijcke / iae onbillicke daet bedieuen hadde / inde gheuanghenisse ghelept.

Doen seyde hy / en soude ick dat werck / dat ick met mynen handen ghemaect hebbe / nae mijn gheliefte niet doruen breken? Ende oft my het beelt niet behaecht en hadde / ende dat icht hadde willen anders maken ende ordineren? hem en werdt niet gheantwoort / daer en werdt oock gheen ontschuldiginghe toeghelaten.

Des derten daecha wordde hy strax totter Martirisatie ghelept / ende als een Ketter / die de heylighe maghet Mariam gheblasphemereert heeft / metten ypere verbrant.

Gochus
wort totte
ypere ghe-
lept.

Maer doen hy op den handthoep / die daer toe bereydt was / gaen wilde heeft hy niet supder stemme getraecht / oft daer niemant wt blaenderen teghenwoordich en was?

Doen

Doen antwoerden sommighe/ die present waren/ datter twee schepen aendē ouer waren/ die also haest alst goeden wint waepde na Vlaenderen varen souden/ daerom waere dat hy yet hadde / datmen hem daer beschicken conde / soo soude hijt sonder schouwen verclaren / soo wilden zijt hem wt richten.

Doen sprack Roehus / anders en begheere ick niet/ dan alleen dat ghy mynen lieuen vader / die tot Antwerpen Roehus beswoont / vertellen wilt / dat ick pimmers in deser stadt ver-geerte. hiant gheweest hebbe/maer om gheen ander oor:sake wille/ dan also ghy ghehoort hebt.

Also is dese arme mensche verbrant gheworden. Ende op dat ghy niet en meynt dat tghene dat ick nu verhaelt hebbe/een fabele sy / so weet dat ick door dese grouwelicke sake heb veroor:sact gheweest / neerstelijck tot Antwerpen te vraghen / oft daer doch eenich bewijs van desen mensche ware/ende oster doch eenighe kennisse oft roep tot de ghe-
ne die van zijn ambacht waren/as ghecomen ware.

Waerheyt
deser Histo-
rie.

Ten laetsten/so heb ick sommighe vrienden ende maech- schap des selfs Roehi gheuonden / die met hem Antwerpen ende in Spaengien gheleest hebben / dese betuyghden eenstemmich / ende seyden dat de sake alsoo ghelegghen was.

Jae sy seyden oock daer toe/ dat de vader van desen Roehus / haest daer na van hertseer / die hy wt de doot zijns soons gheereghen heeft/ten lesten oock ghestoruen is.

Robertus Agnus / Jacobus Canaldi / Jacobus Venator / Wilhelmus Andree / met zijn ghetrou-
de huyfrouwe vanden eenen/ghenaemt Helena.

En ontfermelicks Historie / van dese lieue Martelaren/die met henlieden ghebuert is in Schotlandt / in eender Stadt/ghenaemt tot Sint Jan. Die de hooch- gheleerde heer Doctoer Alexander Alesius der heplis- gher Schijft Professor tot Lypsich beschreuen heeft / in de wilegginghe op den xxxvij. Psalm Davids. Den welcken ick ghetrouwelick verduytschet ende tot andere Historien der h. Gods bekennenen ende Martelaren/ als Chronijck- weerdich / ende tot onsen wercke seer dienende / inghelijfse hebbe/ende luyt als hier na volcht.

M. D. xliiii
Tors. Jan
in Schot-
lant.

Die Schotlande is een Stadt/die nu ter tijde tot Sint Jan ghe-naemt wordt/ hier voortits hier sy Perdey/ om dieswille dat de Vlinders haer peerden. (also ick achte) aldaer ghemeynlyck vercochen / oft pummers om dat haer alle de Supters in dat gantsche Coninckryck ter seluer plaetse plochten te vergaderen. Want niet verre van deser stadt leyde een clooster (het welcke om dattet soo schoon ende lustich leyt/ Schena ghe-naemt worde.) Ende by tselfde Clooster is eenen steen daermen alle Coninghen in Schotlandt op eroont. Oock is die stadt van haer seluen tot de Rijckdaghen ende ghemeyne vermaninghen dessels Coninckrycks gheheel wel ghelegghen/want sy leyt te mid-den int Coninckrycke / ende is niet alleen door constelike maectien/maer oock van natueren sterck ende wel versien. By leyde by een schoon water / ghe-naemt Topy/visschien wijlen weerchs vande groote Zee. Op het selfde water comen de groote schepen van alle plaetsen wt Franckrycke/ Enghelandt/Duytschlandt/ Hispania/ Denemercken /etc. met vollen seylen/tot aender stadt mueren/ ende tot aen de brugge/die met schoone viercante steenen ghebout is. Ende dese stadt en besocht haer nochtans niet/voor de vreemde Patien / noch van haer schepen/ want int incomen van deser Riuere/ is groot perikel ghelegghen / waer by hier voormaels veel Denemercksche schepen van de Schotten aldaer versoncken gheweest zyn.

Want de wyle het water af en toe loopt/so vergaderen haer de witte sandthoopen oft Dypnen te samen/ alsoo dat de schipuaert der seluer plaetsen oock den alder eruaren ssten schipperen ghenoeck te doene gheeft.

Noch soo moeten sy voorby andere steden ende Sloten varen/ als Arbroch/ Camrerberghen ende de stadt Dedee/ ende moeten drie ghetijden der Zee verwachten eer sy tot de voorgemelde Stadt Sinte Jan genaemt/ comen comen.

Maer in dese stadt (alsoo dat plach te gheschieden) hebben de vreemde welandtsche volcken/niet alleen door coogmanschappen/maer oock haer manieren ende Religien gebracht. Waer wt geuolcht is/ dat de gene die met de Duytschen te doen hadden/oock de reyne leeringhe des Euangeliums van hen lieden gheleert hebben.

Onder de selue waren vier Coighers / van name ende vermoghen in grooten aensiene ende vermaert/ namelijk/ Robertus Agnus / Jacobus Ganaldi/ Jacobus Venator/ ende

ende **W**ilhelmus Andie. Die sonden op een tijt inde predication/ende wilden die predication/ die ten barvoeter **M**o-
 nich een quaet ongeleert **E**picuricus mensche dede/by den
Euangelischen **E**ert honden/sy spraken met malscanderen
 ende beclaechden haer/ daerde **M**onich sulcken wtlegginge
 dede die totter saken onbequaem/ lae gheheel **G**oddeloos
 was. Doen riep de **M**onich vanden predicksoel openbaer
 neerwaerts (ghelyck hy noch een onbeschaemt boene sy) es
 seyde/ wat mompelt ghy met malscanderen? segt het wy
 openbaer wt/ soe ghy yet wat hebt/ dat v niet en behaecht.
Maer als sy stille swegghen/ vermaendese de **M**onich ten
 anderen male/ dat zyt doch wy wt segghen wilden. Doen
 began eenen ouder hen lieden met vriendelike woorden te
 segghen/wy en willen v in uwe predication niet verfooren/
 maer wy bidden v om **C**hristi wille/ dat ghy van het heylighe
Euangelie niet wyken en wilt/maer ons het recht wa-
 re verstant des selfs voothouden ende prediken.

Om deser redene wille/ Deschuldichbese de **M**onich
 eerst vanden predicksoel/ als oft sy ketters waren/ daer nae
 verclaechde hyse voo den **C**ardinael/ ende de ander **B**is-
 schoppen.

De **C**ardinael die vanden **M**onich ghehif was/ de wyl-
 le hy het grootste deel der vopmaemste lieden des gheheelen
Constancien in synen handen hadde/ ende des **S**ubertans
 nators machrich was/ soe bestelde hy eenen landdacht/ en-
 de citeerde oft beriep alle die ghene die vanden **M**onich
 verclaecht waren gheweest op den selfden landdach.

De ghaciteerde oft ghedaechde/ verschenen alle/ ende on-
 der andere oock de voorghemelde vier mannen.

Meret hier **C**hristelycke **T**eser/ de subtyltheyt/ het bedroch
 ende de listicheyt/ vrome onschuldighe lieden omme te bren-
 ghen. **D**e wylle dat syse niet en konden van eenighe valsche
 oft **G**oddeloose leere ouertuygen/ so bedachten sy eenen an-
 deren middel/ hoe syse mochten omme brenghen.

Sy werden aengheclaecht/ als opioerders/ de wylle sy
 den **M**onich inder predication inghesproken hadden/ het
 wolk beruert ghemaect/ ende de ghemeyne leeringhe ghe-
 scholden hadden. **O**m deser sdiaken wille/ werden sy ten
 laetsten veroordeelt/ niet datmen se als **K**etters verban-
 nen/ maer datmen hen als opioersche lieden hanghen
 soude.

Maer als de hys vrouwen der veroordeelde/ het welcke

M. D. lxxxij eerliche Matronen waren) met woenen voor den bliecken
 ten op haer knien lagen/ende hert elick baden/datmen doch
 hen leden ende haren kinderen de mannen wederomme
 bescheitheit wilde/so werden sy oock van ketterie verclaecht.
 Ende onder andere eene ghenaemt Helena/een stantuaftighe
 eewweerbijghe vrouwe / die werdt met een ionck kindeken
 ken/datse op haren arme droech voor tgerichte ghetrocken/
 ende werde valsghelyck/ door een haer ende nijdighe verlos
 ghet aenclagh/verclaghert/dat sy soude gesept hebben/dat
 Maria niet beter en was dan een ander vrouwe.

Helena
 wait totter
 door ver
 soordeelt.
 Onferme
 llyck specta
 kel.

M. D. lxxxij Klein dat Godt de Heere/en hy ghewilt hadde/haer oock
 soo wel tot kinder moeder hadde conuenen maken.
 Maer als sy nu de eerste aenclagh lofheynde / ende
 verthoonde dat sy wel wist datter gheschreuen stont / dat
 de moeder des Heeren gheseghent was onder alle an
 der vrouwen / soo is sy dies niet te min veroordeelt ghe
 worden.
 De buels boenen trocken haer het kint vander borst/bon
 den haer de handen op den rugghe/ende voerdense met ha
 ren ghetrouden man/ende de ander drie mannen wech / ter
 plaetse daer sy souden ghericht worden.

**Helena se
 ghent ende
 troost hare
 getrouden
 man.**

Doen vergat dese vrome vrouwe de natuerlicke swach
 hepde die den vrouwelicken gheslachte andersins aencl
 uende is / sy vergat oock haer kint / het welcke die wieede
 buels boene/wan haer der borst wech gherickt hadde / ende
 keerde haer tot haren manne / ende hem met veel woorden
 troostende/ende clain ten lesten de sebere (vanden welcken
 sy soude af gheworpen worden) met hem op/ende sy bes
 gherde datmensse oock aen dien seluen balcke/nessens hem
 hanghen wilde.

Maer de buels boenen trockense wech/ ende dienense
 tot het water daer sy soude verdroncken worden. Doen
 keerde sy haer tot haren manne riep ende sprack / Godt sy
 met u mijn man / ende veracht met grooter herren/ desen
 werfmadelicken doode / want oock Christus synen Vader
 ghehoorsaem gheweest heeft/ totter doot toe/ ia totter doot
 des Cruyses. Wy moeten oock ghelyckformich worden/
 der beeldenisse des Doons Godts/ ende dit is een costelick
 weerdich woordt. Ist dat wy met hem lyden/soa sullen wy
 oock met hem heerschappen ende vegèeren/ soa en twyfel
 wy niet/ oft wy sullen in conter tyd / by den Heere Chri
 stus zyn.

De buels boeven en hebben haer sulck ranwe laten
dat spieken/ende hebbense alsoo terfoudt in het water ghe-
worpen.

Maer God, de Heere en heeft sulche growwelicheyde
ende Tyrannie/ niet langhe toeghelaten. Want de Cardi-
nael daer nae in zijn eyghen Blode doorsieken/ ende
alsoo in des Cardinaels cleederen/ ouer de
mueren wt ghehanghen ghe-

weest heeft.

Hystorie ende geschiedenisse van de verradelijcke gewan-
ghenisse der vromer ende Godsaliger mannen Christophor
Fabritij ofte Smit/ dienaar des Goddelijcken woorts bin-
nen Aenwerpen/ eertyden een Carmelijts Monick te Brug-
ghe in Vlaenderen/ ende Oliverij Sachy professor der La-
tynsche sprake/ inde vermaerde Schole van Heydelberch/
de welke Oliverius met bequame middelen wt ghecomen
is/ als men lesen mach in een boeckken dat ghemaect is van
hieser beyder gheuanchenisse/ Anno M. D. XXXIII. ende
deshaluen weynich van Oliverius verhalen willen/ dan al-
leenlijck van het opofferen Christophor/ ende dat alsoo cort
alck mogelijck is. Ten eersten om dat wy den Ieser niet met
veel schryuens souden beswaren/ ende ten anderen midts
dien dat het voornoemde Soecken langhe niet alle ghe-
legghenheyt/ schryuen der brieuen/ so van hem als van den
broederen inder gheuanchenisse noch stinde/ nae syne
opofferinghe gemaect/ ghenochsaem is melden.

des daer wt dat een yeghelijck die daer lust
toe heeft/ mach merken hoe vromelijck
dat se haer beyde hebben ghehou-
den aen het gelooue Christi

Jesu/ soo wel Oliverius als Christophor
stoffel.

Te III

M. D. XLIII
Helena
wort vers
droncken.

In laudem Christophou Fabricij Martyris Mart:

Fabritium laudat vetus a: que annosa vetustas

Peres qui d'ambalio contudit arme factis

Fabritium nostrum laudabit ferretas

Qui turpis vicit castra iniqua Pape.

In laudem eiusdem.

Christophorus Christum qui toto corpore gessit

Qui toto Christum pectore gessit ouat.

Dicta fremunt/streudent postrataque monstra laborant:

Romana in cineres gloria factis

Romana conuoluit felicitibus vtraque factis

Christum corde gerens/te Pape frogio ouans.

Vander gheuanckenisse Christophou Fabricij.

In het Jaer onses Heeren M. D. LXXII. ontrent de

Maent Octobris/soo was inde vermaerde stadt Ant-

werpen/een vionwe genaemt langhe Margriete/een

bonette vercooper van haer neeringhe/van de secte

der Jesuiten so veel als de seligie belanget toegedaen van

herten/de welsche (seer geueynselgch) begheert heeft/hoo-

tende van so menigerley gheloue inder werelt/daer noch

tans maer een goet en is/met eender geleerden man te han-

delen vander warachtighe ende walsehe leere/ om daer vast

onderschept te hebben/(so sy seyde)esi de beste na te comen

op datse mochte salich wesen. Wt welker oorsake een Die-

naer der voorseyder ghemeynten met noch enen goduec-

sende verooisaect heeft gheweest/midts hare salicheydt soo

wel als aller menschen soekende / haer den te spreken in

haer eyghen huyt. Sy daer gecomen sijnde/ende eenen Pape

by haer geuonden hebbende/waer wt eene disputatie ge-

comen is/en hebbent niet connen werichten/ daer toe datse

ghecomen waren. Want de duysternisse heeft niet met hee-

licht connen ouer een comen/ also datse bleef diese te voren

was. Waer ontrent een half Jaer daer na inden Jare Triff.

ontrent Winter / soo scheen dat haer gheueynsde liefde tot

der waerheyt/om te beter haer verraderie te weghe te bren-

ghen/seer gheueynselgch was/maer door het ingheuen der Pape-

pen/Moniken ende Jesuiten/ die haer wighemaect hebbe/

also hier nae wel blycken sal wt deser Historie. Want ont-

reng

Joan. 1. a. 5.

Joan. 3. b. 19

1. Cor. 6. b. 14

Sy was wt

ghemaecht

om te ver-

raden.

erent den voornemden tyt / so heeftse wederom door sommighe begheert / noch eenmael met eenen gheleerden man te spreken / ende soo hy haer conde bewysen dat sy ongelijck hadde / ende de Papisstige kercke niet en ware de warachtighe Apostolische kercke / maer een afghewallen kercke / soo wilde se haer van de seluighe onthouden / ende by de rechte Apostolische kercke begheuen. Het welcke de voorseyde mannen vernomen hebbende / die in het voorigaende Jaer by haer hadden gheweest / sijn wederom by haer ghecomen / om haer te onderrichten van de ware ende valsche selighe. Ende by haer sijnde / soo heeftse haer seer gheueynst gehouden / als seer ongherust van herten / onderwijst en onderrichtinge van hen begeerende: het welcke sy gedaen hebbe / haer vermanende tot berou en beteringe des leuens / daer beneuē dat se niet en soude despererē van de barmherticheyt Gods / maer betrouwen aen den eenighen Sone Gods Iesum Christum onsen Salichmaker / als door den gheloude aen den seluighen / aller haerder sonden quytseholdinge en verghenighe / alsoo dat haer Gode in ghenade woude ontfangen / ende niet verdoemen / so sy haer van gantscher herten bekeerde. Ende naer veel woorden soo begheerde sy met eenen gheleerden man te spreken / en dat haer den tyt te latrick viel eer dat se daer toe comen soude. Waer op de eene van deser beyden gheandwoort heeft / dat het seer periculens was / ende gheen cleyn sake sulcke mannen by de Pape en Moniken / als vanden der seluer en der waerheyt te brenghen. Waer op sy antwoorde ende sprac / datter gheen perikel van haren tweghen comen en soude / ende daer voer niet en doiften saighen: want sy want haer soo vperich ende inwendich gheroert tot der waerheyt / dat se dock voor haer hadde ghenomen noch te Bierche noch te Sacramente (als men seyt) te gane / voor dat se onderschept wiste / ende gesilt werde in der consciēcie met der heyligher Christiure. Het welcke dese mannen seer wel heeft behaecht / also nu hope hebbende van hare bekeeringhe / ende heloefden dat sy by haer souden brenghen eenen gheleerden man / diese ten volien onderrichten soude van alles daerse haer ongherust in want / soo verre als het moghelijck ware. Ende dese Martgriete uter ophoudende / op dat haren raedtslach mochte ten eynde comen / heeft daer na grooter vpericheyt ende meerder lust totter waerheyt betaout (maer gheueynsdelijck) als te voren / tot dat se eyndelijck by eenen Dienaer des woorts

M. D. lxxij met name Christoffel Fabricius ofte Smit ghecomen is/ die
 te dier tijde Predicant was in der Christelijcker Ghemeyn-
 te van Antwerpen. De welke verfaen hebbaende datse on-
 gheueft was in den Doop/ Men schiedinghe/ ende prin-
 cipalijck in het Sacrament des Nachmaels/ soo heeft hy
 haer in dese punten ondericht met der heyligher Schrift-
 tuere: ende soo veel den Doop ende Menschwerdinghe aen-
 ghinck/ daer heeftse haer in laten vernoeghen ende te vres-
 den stellen. Maer aengaende het Sacrament des Auont-
 maels/ daer en was haer noch niet in volbaen: Doch soo
 liet sy haer veel vyerigher als te voren/ door dese verma-
 ninghe/ also dat haer niet en scheen te veruelen/ weder in haer
 huyt/ ofte op de Markt in haer Craem met Gods woore
 vermaent te syne/ tot datse na haer begheerte in een predi-
 cacie ofte vermaninghe (die heymelijck ofte secretelijck in
 de Ghemeynte Christi om de vreesse des volcks gheschiede)
 ghebrocht ende ghecomen was op den Sacramentsdach/
 (soomen die noemt) den eersten Junij. Al waer desen woort
 serden Christoffel Smit een predicacie ghodaen heeft/ hare
 delende van het ware ghebruyck des Nachmaels/ ghelijck
 het van onsen Heere Jesu Christa ingheselt/ van den Ap-
 stelen ghebruyckt/ ende menich hondert Jaer daer na in de
 Christelijcke kercke onderhouden heeft ghewest. Ende na
 de predicacie ende ghebeden Margriete ghenuecht synde/
 hoe haer die beuel: Antwoorde sy: Edelijck/ Doch so bes
 gheerde sy vieder met Christoffel daer van te spreken/ om
 sommighe dinghen te bevrighen/ het welke hy niet en
 heeft ghewepghert noch tot diuerse tijden ende stonden/
 daer naer (verhopende haer te winnen) hy haer te comen.
 Maer te vergherfs/ want sy waren van verscheyden meys-
 ninghe: Hy om haer te winnen in den waren Apostolis-
 schen ghelouue/ ende sy om hem te verraden. Ja hem niet
 alleenlick/ maer noch meer daer toe. Want sy en liet haer
 niet vernoeghen met desen wiomen gheleerden man/ son-
 der begheerden daer noch eenen by: Alsof dat Christoffel
 kennisse hebbaende met eenen seer gheleerden ende Gode-
 uersenden man/ ghenaemt Oliverus Sockius wt Wels in
 Vlaenderen van gheboorte/ Professor der Latynscher sprac-
 ke/ in de vermaerde wiome Schole van Yperdelberch/ in des
 Palschgrauen lant: die conto te voren herwaerts oter ghe-
 comen was/ om seker sijnder affairen ende saken wille/ heeft
 den seluighen by Margriete ghebrocht/ ende hem ghehoort
 heb-

hebbende/ heeft met hem noch meer begheert te spraken/ en dat inde teghenwoordichydt haers Pastoris/ genaemt heer Simon/ Pastor van onser Vrouwen kercke tot Antwerpen/ op datse mochte hooten ouer welke zide de waerheyt besont/ daer beneuens soek belouende/ datse met die soude houden/ die sijn sake ofte ghelouue met Gods woort conde beuestighen. Ja dat meer is/ haer versekerende met der waerheyt/ dat noch van haer noch van haers Pastors wegghen eenich verikel soude zomen/ beclaghende de seluige die sulck reuen schijn hadden/ ende seggende/ Och oft sulcx door my quam/ waer soude ick my wenden/ waer soude ick my keeren/ ten soude nimmermeer van mijn herte gaen/ ick en soude nimmermeer gerust zyn/ etc. Dit welke beclaechredenen ende andere meer Christoffel beweecht wert/ om op eenen anderen sekeren bestelden tydt in teghenwoordichydt van Margriete ende haren man met den Pastoor te handelen van het Nachmael des Heeren Jesu Christi. Ende ontrent den 6. Junij by een ghecomen synde/ heeft Christoffel veel diuerse Schifturen wi den Ouden ende Nieuwen Testamente den Pastoor voor ghehouden/ sijnziede teghen hem ofte der Papisken Nachmael. Waer op de Pastoor (als een gheleert man/ scilicet.) niet vele wise te antwoorden/ maer de Schifseuers verlatende/ heeft hem op de oude Vaders broeyen/ al oft de oude Vaders schiften werdigher waren/ dan de schiften der Apostelen/ met de welke hy sijn leere begerde te beuestighen. Daer wt etlike bianen hebben gheroken/ ende voor verraderie beueest gheweest: dan Christoffel die de sake begonnen hadde/ begerde se met Gods hulpe te volbringhen/ ende was tot der volbringhinghe soo veel te vperigher ende vlytigher/ om dat dese Margriete hem toegheseyt hadde/ dat hy wel hondert menschen noch winnen soude/ soo hy haer conde winnen. Ten anderen soo was hy daer door soek te seerder beueecht/ dat sy van trouwe ende groot verlanghen (soo sy haer ghebaerde) rens in groote siechte gheuallen was/ om datmen te langhe hadde vertoeft van haer te leeren/ vermanen en te troosten. Daer eplacen desen viomen Martelaer heeft door dese dobbelheydt bedrogen gheweest/ als hier na volcht.

De eerste
disputacie
met de
Pastoor heer
Simon.

Hoo is dan de tweede disputacie ofte tsamensprekinghe disputacie ontrent den 26. Junij tusschen Christoffel ende den Pastoor met den voorschreuen toegegaen. In de welke de Pastoor wat heeft voorspede wt Augustino voortgebracht tegen Christoffel/ maer heer Simon.

hoffel

A. D. 1118

Koffel Augustinus met Augustino verclarende/ heeft hem
 soo overwonnen / dat hy niet alleenlyck openbaer de onde-
 Waders/daer hy hem te voren op hadde beroepen / met alle
 syne Pauselijcke Decretten/die oock Christoffel hem teghen
 wierp / hy hem die hebbende/ verworpen heeft/ ghylyck hy
 oock de Schriftuere verworpen hadde: maer heeft syn lee-
 ringhen willen beuestighen met quaedspreken/ lasteren/
 segheden ende diepghen / ghylyck sy ghewoonlyck sijn: als
 men lesen mach breeder in de Historie benemens dese noch
 ghemaect/ als voorseyt is. Als Christoffel dit hoorde/soo
 track hy van daer/ den Pape by Margrieten latende/ende
 hebben weynich wtghericht. Maer des anderen daechs so
 is een van den Woorders der Ghemeynten Christi by dese
 Margriete ghegaen om haer te vragen hoe sy wat de voor-
 gaende disputacie in haer ghemoedt ende consciencie ghes-
 selt was. Waer op sy andwoorde/ dat het beter was dan
 te voren / ende seer verflaghen / bodiende dat den Pastoor
 Christoffel diepghde / het welke ick seyde sy noyt ghedache-
 en hadde / ende ben oock wt deser vorsake met wynen man
 beweecht te verhusen / ende op een ander plaetse te gaen
 woonen/ende niet meer met Payen enighe gemeynschap
 te houden/ maer de Papisckerie gantsch te verlaten ende daer
 wt te segheden. Want ick mercke wel datse het rechte niet
 voren en hebben / noch dat haer dinghen niet en deughen/
 dewyle sy haer gheloue niet quaetspreken/ende diepghen
 willen houden staen. Dus sie ick wat voor een volck is/ende
 wils daerom laten loopen. Maer aenghesien/seyde sy/dat-
 se niet twif ende oneenshepde sijn ghescheyden / waerom
 ick gheen volle onderscheyt en ronde gheerghen/soo soude
 ick gheerne noch eens sonder den Parochiaen met Christo-
 ffel ende Meester Olivier willen spreken/om alsoo breeder
 onderlicht te worden. Het welke haer niet en heeft ghe-
 wepghert gheweest / dewyle men daer gheen perikel noch
 swarichepde en verwachtde / eensdeels om datter de Pape
 niet en soude by wesen / ende oock eensdeels om datse sel-
 ue de plaetse der tsamentoomste (daerse niet haer soudent
 spreken) niet eens wilde noch begheerde te weten. Souer-
 dien seyde ende. affirmeerde sy voor de waerhepde / dat de
 Pastoor na Rouen soude reysen / ende daer een wyle tids
 blyuen om Heerclaer te worden/also datter van synen per-
 soon gheen perikel conde comen: want sy wilde toenen tot
 dat hy veretrocken ware. Maer (explacen) het is wel anders
 ghes

heeft folio
 9. ende 10. in
 het voor-
 seyde
 boeckhen.

O valsche
 der booser
 vrouwen.

M. D. lxxxij crupt inden mont steken / op datse tot haer seluen mochte
 comen: ende hebben haer daer na vermaent ende ghetroot /
 met veel schoone woorden ende beloften des Goddelijcken
 woorts. Hier en tusschen de bespieder by den Marchgrauē
 ghegaen sijnde / ende hem toeghemaeckt hebbende met den
 Schoutet ende sijn dienaers / sijn gecomen in de camer daer
 dese manne met lange Margriete vergadert ware. Doorts
 aen de Tafel staende met een Diskolet in sijn hant / heeft hy
 den voornoemden Christoffel aenghesproken int Datsyn / en
 gheuraecht / oft hy Clebitius was. Hy seyde / neen: ende ten
 anderen gheuraecht sijnde hoe sijn name was / heeft hy
 gheantwoort / Christoffel is mynen name. Inghelicks
 Olyerus oock gheuraecht sijnde na sijn name / heeft die be-
 leden ende niet verstueghen. Daer na heeft hy oock langhe
 Margriete aenghesproken op dese maniere: Wat doet ghy
 hier dante ofte slauetse? Waer op sy antwoorde / datse daer
 ghecomen was om onderricht te worden in haer salicheit.
 De Marchgrauē seyde datse wel anders spreken soude eer
 dy daghen. Haren man sloech sijn handen te gader / ende
 seyde: Myn heeren het is de eerste reyse dat icker gheweest
 ben / oft oock haren man van dese verraderie gemeten heeft
 en weten wy noch niet / het schynt oock wel wt Christoffels
 brieuen / die hy wt de gheuanckenisse dickmaels aen de Se-
 mepitte geschreuen heeft / dat hy onschuldich is / want hy be-
 claecht hem somtijden als eenen onnooselen ende goeden
 man / die sulck een Godtloos wyf ghecregen hadde / dan dit
 laten wy Godt oordeelen. Den anderen die met Christoffel
 ende Olyerus ghecomen was / heeft hy oock na sijn naem
 en woonstede gheuraecht / het welke hy trouwelijck bekent
 heeft: ende aengesien dat hy Docter was van Antwerpen /
 so wert hy niet gheuanghen / maer moeste de Marchgrauē
 toefegghen / t sijnder veranwoorden te comen als hy geoe-
 pen ware. Dit selue heeft oock de man vanden huys / ende
 Margrietens man met eenen edt geaffirmeert en beloest.
De Marc- Doch so beual hy hen daer soo langhe te bliuen / tot dat hy
graue en denorghemeeft gesproken hadde / en heeft daer acht of
maech geen thien Diefleders ghelaten / hen ende het huys bewarendes /
Sorghers vangē / son: tot dat de Schoutet wedergecomen was / heruraghende als
wangē / son: der consent te voren / ende op schijfte haer namen ghenomen hebbende /
van den heeftse laten gaen. Maer de ander twee / Christoffel ende
Sorghes Olyerus hebben moeten met hem gheuanckelijck gaen /
meeft. ende nu ontrent den seuen vrien na den Steen gheleyde
 sijnde /

ffynde/soo vergaderde daer een groote menichte van volcke
 op de frate / ende vaerchden waerom dat sulcke trefseijcke
 ionghe mannen gheuanghen waren . De Scharianten ant-
 woorden/ heereff sijnde datse als quaerdoen ders gheuan-
 gen waren. Waer op de gheuangenen geantwoort hebben/
 om hen te ontschuldighen/dat om gheen quaet/maer om de
 waerheyt ende gherechticheyt was:ende aldus vele tot den
 volcke sprekende ende vermanende/ met groote vrymoedic-
 heyt ende verwonderinge des volcks ouer hare geleert heyt/
 sijn eyndelinghe in den Steen ghecomen / al waer sy seer
 schrickelijck inde eerste geuanghentisse ghelept sijn. Wat
 voordere van Cluero geschiet is / van sune vrymoedicheyt/
 groote siechte in ende bytten de gheuanckenisse/ ende sune
 verlossinghe/het welcke wy hier achter laten/om des Mar-
 telaers Christoffels Historie ende gheschiedenisse te beter te
 verhalen/leesmen in het voorseyde boecken.

leest folio
80.

Des anderen daechs werdt Christoffel voort op de pijn-
 banck geworpen/ ende wert seer jammerlijck ende tyranne-
 lijck ghepynicht/ Ja so onmenschelick/dat hy qualick conde
 tot hemselfen comen binnen dyt oft vper vian/niet teghen-
 staende datse hem alle bysant deden aen het vper/ niet wt
 compassie/maer wiesende dat hy hen ontfsteruen soude/ eer
 datse al haer tyrannie ouer hem hadden gebuyct/ en drone-
 ken geworden waren van sijn bloet/ also dat hy de teckenē
 des pijnbancks gedragen heeft tot sijn doot en spofferinge
 toe. Sy hebben hem sock niet weynich op de pijnbanck ghe-
 waecht van sijns persoons/ampre/en handelinghe/en oft hy
 een hysrouwe hadde. Waer op dat hy geantwoort heeft/
 dat hy eertijden een Carmelijt Monck hadde geweest bin-
 nen der Stadt vā Brugge in sijn vaderlant/ en nu door des
 Heeren genade een Teeraer en Predicant der Christelijcker
 Gemeynthe was gewordē:oot dat hy na de instellinghe Gods
 en leeringhe Pauli een hysrouwe getrouwe hadde. Ten an-
 deren hebbe sy hem neerstelick onderwaecht na etliche per-
 soonen/ sonderlinge na de dienaren der Gemeynthe Christi/
 waerop hy seer wyselijck/ en nochtas warachtelijck door des
 Heeren ghenade gheandwoort heeft / die sijn tonghe ende
 mont bewaert heeft/soo dat niemant door sijn confessie en-
 de bekentenisse noot heeft gehad van in groote swaricheyt
 ofte dangier te comen. Woopder werdt hem gheuraecht/oft
 hy niet en wilde goeden raedt van goede gheleerde mannen
 hooren ende volghen/waer op hy gheantwoort heeft/dat hy
 gheenen

M. D. rliij
Christoffel
en Cluier
worde ghe-
uanckelijck
ghelept.

Christoffel
wordt ghe-
pynicht.

Gen. 2. c. 24.
Mat. 19. a. 5.
1. Cor. 9. a. 2.
u. l. 01. 80
u. l. 01. 80
u. l. 01. 80
u. l. 01. 80
u. l. 01. 80
u. l. 01. 80
u. l. 01. 80

Ms. D. I. liij gheenen goeden raedt en woude verworpen/ maer gheerns hem daer onder gheuen ende submitteren.

Wt dese sijn andrwoorde hebben de Heeren die het on-
dersoek ende de examinaele deden / niet meer andere / als
Papen/ Moniken/ ende Jesuiten onder het volck ghesaect/
dat hy sijn ghelooue versaeckt ende verloochent hadde/ en-
de in sijn Clooster begheerde te gaen / om de verlaten Gels-
gie wederom aen te nemen. Dit gheruchte spreydde seer
wilt ende breedt/ in Vanden/ Steden ende Dorpen/ soo dat
hier door groote erghernisse ende lasteringhe der Schemepn-
te Christi onder den volcke opgheresen ende gheromen is/
mer groote droefsheyt ende swaermedichsheyt van vele god-
ureefsende mannen ende vrouwen. Maer aldermeest den
gheuangenen Christoffel heeft het bedroeft ende beswaert/
Ja dat hem een doodelycke wonde in sijn herte was/ so dat
hem dit meerder crups ende pijn was/ dan syne ellendighe
gheuanckenisse ende banden. Dit seluighe gheruchte heeft
van den meestendeel gheloost gheweest/ waer door sommi-
ghe personen veroorsaecht sijn ghewerst/ aen den gheuan-
ghenen Christoffel te schijuen/ om ten vollen vander waer-
heyt gheinformeert te syne. Waer op hy geantwoort heeft/
datter al verdichte leughenen waren/ Ja dat hy noyt sulcks
ghepeyst noch ghedacht en hadde / ende om het seluighe te
beuestighen / heeft hy twee belydinghen des gheloofs aen
hem ende gantsche Schemepnte gheschreuen / waer van wy
de eene stellen/ om den Leser niet te beswaren.

Leest de an-
der in het
boecken/
fol. 28. tot 50

Selydenisse des gheloofs.

Exhe. 4. a. 5

Leut. 2. a. 5.

Geb. 6. c. 20.

Mo. 17. b. 14

Mat. 23. a. 8

Joã. 10. b. 11.

Colo. 3. c. 22.

Mat. 1. c. 21.

Rom. 9. a. 5.

Col. 1. b. 15.

Joan. 1. a. 1.

Joã. 10. d. 30

Gal. 4. a. 4.

Ghelyckerwijs als Paulus schryft / datter maer een
Heere/ een Ghelooue/ een Doop/ een Godt ende Wa-
der is: also segghe ende belyde ick oock/ datter maer
een eenich leuen en is/ tot het welke datmen niet en
can ingaen / dan door eenen wech / de welke Christus is.
Want de Schifsture belydt datter maer een Verfoenoffer
Christus Jesus / ende een
na de ordinancie Melchisedechs/ die de
Continck der Coningen/ Heere der Heeren/ Leeraer
der Propheten is. Der
haluen wordt hy wel te rechte ghenoemt Jesus: dat is/ een
Salichmaker want hy maect alleene sijn volck salich van
alle hare sonden. Dese is warachtich God wt de substantie
des Hemelschen Vaders/ voor alle tyden ghe-
boren.

horen. Den Vader in het wesen ghelyck/in wyfheyt/almo-
 genheyt/cracht/etwicheyt/etc. Hy is oock inde volheyt des
 ehts warachtich mensche wt de nature/bleesch en bloet van
 de heplige maget Maria/door de cracht en werkinghe des
 heylighen Geestes/sonder toedoen des mans ghebeuren/en in
 alles/wtgedaen de sonde/ den mensche gelyck gheworden/
 so dat hy nu is en blyft alle tijt warachtich God ende men-
 sche: wt welckē/ende door welcken/en van wien men alleen
 ontfangt/alles dat noodich is tot den ewigen leue. In hem
 leuen/voeren en sijn wy/ Hy is de veure der schaepscopen/
 den wech, de waerheyt/het leuen/het hoost/ende fundamēt
 spner kercken/en de ewighe salicheyt/in hem door het ghe-
 looue sijn wy inghelyft en ingegriffyt/als de leden aen den
 hoofde/en de wyntranckē aen den wynstoc. De vruchten die
 wy dragen sijn spne/de werckē des Geestes die wy doen/sijn
 spne wercken/en croont sijn eygen werck in ons. En sonder
 hem en vermogen wy gaer niet:want gelijc een wyntranckē
 geen vruchten can dragen/ten sy datse in den wynstock bly-
 ue. Also en connen wy oec geen vruchtē (Gode aengename)
 voortbrengen/ten sy dat wy in Christo bliuen. Ick gelooue
 nochtans daer beneuen (hoe wel wy in hem door den geloo-
 we ghegriffyt sijn) dat hy ten Hemel na den lichame opghe-
 waren is/ ende sit aen de rechter hant Gods syne Vaders/
 nochtans sijn kercke ofte Gemeente niet verlaten en heeft/
 maer de selue regeert/onderhoudt/en oeffent door de cracht
 des H. Geestes tot den eynde der Werelt/ ende dat door de
 Dienaers des woords/ die hy met den seluen H. Geest be-
 gaest/om sijn woort te prediken ende te verondighen/ende
 sijn Gemeente op te bouwen/alsoo dat die dese hoort en
 he aenneemt/Christum selue hoort ende ontfangt/ende ver-
 worpende/Christum selue verwoypt. Ende op dat de selue
 ghe Heere Jesus Christus dese Gemeente meer ende meer
 verstercken ende troosten soude in haer swack verstant/van
 sijnder ghenade ende verdienste/so heeft hy haer ghedenck-
 teekenen achter gelaten/die tot den eynde der Werelt duren
 sullen/als Godsalighe ende noodighe oeffeninghen/in Twee
 den waren ghelooue ende vermeerderinghe der Godsalic-
 cramenten. Ende dese ghenade teekenen diemen Sacramenten
 August. de noemt, sijn twee/ramelich/den Doop ende het Nachmael. doct. christ.
 De Doop leert ons als dat wy hier in spne Gemeente ont-
 sanghen worden/ als ware libtiraren synes luges / gherop. Wat de
 nicht door sijn bloet, Sorghers des ewighen leuens/ erfge-
 doop leert.

De Historien

- M. D. lxxij** namen Godes ende medeerfgenamen Christus/ende daerom
Luc. 3. a. 3. wort hy oec genaemt een badt der wedergeboorte en afwas-
Act. 22. b. 16. schinghe onser sonde/inden bloede onses Heeren Jesu Chri-
Ephe. 5. c. 26 sti. Item in den Doop verontent en verskerkt Godt sijn ver-
 bont met ons en onsen zaden/ dat hy voortijs gemaect heeft
Ro. 4. b. 16. met Abraham/ alsoo dat het verbondt nu niet verandert is/
Luc. 1. f. 55. maer de eere monte of het teecken/ te wien/ het mes in het
Act. 3. c. 25. water/ de Gesnydenisse in den Doop. En dewijle het bloec
Col. 2. b. 11. Jesu Christi vergoren is/ so ist niet noodich datter dooi de
 Gesnydenisse meer bloets vergoren worden/ want hier van is
 den Doop een teecken/ als gheseyt is / dat onse sonden af-
 ghewasschen sijn/ ende dat dooi het bloet Jesu Christi alleen-
 ic. Tot dit heylighe verbont teecken sijn niet alleenlick vol-
 iarighe ende volwassene/ maer doch clepne onmondige kin-
 deren gheroepen/ den welken nu het verbondt teecken soo
 wel toecoint/ als her der Joden kinderen eertijts toequam.
Matth. 19. Hierom betaelse Christus tot hem te brengen/ ende noemse
b. 14. erfgenamen vant Rycke der Hemelen. Daerom wurde der
Luc. 18. a. 5. Selouigen kinderē van Paulo heyligh genaemt/ als die de
1. Cor. 7. b. 14. belofte der salicheit in Christo (gelike Petrus leert) toecort.
Act. 16. b. 15. Hiero hebben oec de Apostelen heele huyfgesinne gedoopt/
d. 33. gelijck Abraham sijn heel huyfgesin besneden heeft/ te werf/
Gene. 17. dat besnydelick was. En gelijck de Gesnydenisse maer eens
 geschiede/ so machint oec maer eens dooyp. De weerdicheit
 des Dienaers en gelt hier niet/ maer de instellinghe Gods en
Mat. 10. a. 1 Christi/ want Judas heeft also wel gedoopt/ gepredict/ teets-
Joan. 4. a. 2 kenen ende miraculen ghedaen/ als de ander Apostelen. De
 Saalsche ofte Afgodische Wapen hebben soo wel besneden
 als de andere/ wiens Gesnydinghe van een weerdde was.
 Maer alle volwassene die onghedoopt sijn / moeten onder-
 wesen ende gheleert word en / ende haer ghelouue belijden
Matth. 28. eer sy ghedoopt worden. Niemandt en wort oock verdoemt
b. 19. om dat hy niet gedoopt is/ maer om dat hy den Doop ende
 Godts instellinghe veracht / Het niet hebben en verdoemt
 niet/ maer de verachtlinghe/ so Bernardus schijft. waer wie-
Sernard. de Augustinus oock ouereen coent / want anders mach-
epist. 70. men vant water eenen Afgod. Hier beneuen verworpen wy
Augustin. in het gebruik des Doops/ alle onnutte ceremonien en su-
lib. 3. de perstien (als in het Pausdom) diemen een de instellinghe
quest. ult. Christi toedbet/ toe verdupplinghe der seligher.
Test. 1. 1. Het tweede Het Naechtmael leeret alle Selouigen dat hen een ghee-
Sacramt. selicke spijse tot onderhoudinge des ewigen leuens voren
 gestelt

gefelt wort/door den doot Christi. En op dat wt zijn lijden/
 doot/en verdriessen niet souden vergheten/so heeft hy ons
 die H. Nachmael tot een Sacrament sijns lijfs en bloedts
 en het heet des erupes ghebroken ende vergoten tot aller
 onser sonden verghewinghe inghesfelt ende beuolen te ghe-
 bruycken. Ende ghelijck wy maer eens natuerlick gheboeren
 worden/maer dagelicks (geboren sijnde) natuerlickhe spijse
 behoouen: also oock maer eens door de cracht des H. Geests
 in den bloede Christi wederboren sijnde/nochtans dagelick
 wel behoouen gheestelliche spijse en voetsel/op dat wy daer
 doot groepen en opwassen mochten in eenē volcomen man
 Christo. En hier toe is ons noodich het lijf en bloet Christi/
 gelijck het lichaem natuerliche dianc ende spijse van noode
 heeft. Hier toe wordt ons ghegheuen / namelijk / tot een
 gheesteliche spijse ende gheestelicken dianc. Want gelijck
 het leuen der wedergeborenen geestelick is/ so moet ooc de
 spijse gheestelick sijn/den gheest versadighende/en niet den
 buick. Ende ghelijck wy inden Doop hebben het water tot
 een natuerlick ende sichtbaer teecken/also hebben wy in het
 Nachmael natuerlick broot ende wijn/die vastelick verse-
 ghelen die onnaternatuerliche gheesteliche ende onstielicke
 spijse ende dianc / die wy door den ghelooue ontfanghen/
 nutten ende deelachtich worden. Hierom ist dat het broodt
 ende den wijn den name des lichaems ende bloets Christi
 dragen/ gelijck de steenrootse den name Christi ooc draecht.
 Want om dat wy te beter vermaent souden worden / wat
 dese teekenen ons versghelen/asbeelden ende doot oogen
 houden/ soo draghen sy den name der dinghen diese betee-
 denen. Alsoo wert het Pae schlam den doorticht des Heeren
 ende den Seker het nieuwe Testament ghenoemt. Om dat
 sy (soo Fulgenius wilepde) het selfde beduyden. Dese Sa-
 cramenteliche spruecken hebben althits in de Christelijcke
 kercke aldus verstaen gheweest / ghelijck de oude leeraer aduerfus
 Tertullianus die selue wilepde ende verstaet/ als hy seyde/
 Christus heeft het opghenomen ende wighdeyde broodt
 sijn lichaem ghenaeint/segghende: Dit is mijn lichaem/dat
 is/het is de figure mijns lichaems. Hier mede coemt Augu-
 stinus ouereen/schrijuende aldus: Christus doer hy het tece-
 ren sijns lichaems esck gaf / heeft niet ghetwiffelt dat sijn
 lichaem te noemen. Item Ambrosius noemt dit Sacramēt
 een figure des lichaems ende bloedts Christi. Maer ghe-
 lyck Sode niemant en bedreucht met ledighe ende ydel

M. D. lxxxij
 Matth. 26.
 c. 26.
 Mar. 14 c. 22
 Luc. 22. h. 19.
 1. Col. 11. c. 23
 Eph. 4. h. 13.
 1. Cor. 10 a 4
 Augustin.
 ques. super
 leui. 57.
 Cro. 12. c. 27.
 Luc. 22. c. 22
 Tertullia.
 Marclon.
 August. 10.
 tra adimar.
 lib. 6. cap. 12.
 Ambrosius
 de Sacra.
 Cap. 4.
 Sacra

678

D u y

Sacra

De Historien

M. D. lxxij Sacramenten/ also en geeft hy oock in het Nachmael geen
 bedriegelicke mach ydele bloote tecken en. Maer gelijck wy
 vor des Dienaers handē warachtich broot ende wijn ontfan-
 ghen: als warachtich maect ons Christus syne lichaems en
 bloets door den gelouue deelachtich. Hierin wort vā Pau-
 lo het ghebroken broot ende den ghesegenden wijn de ghe-
 menyfchap des lyses ende bloedes Christi ghenaeemt. Tot
 dese ghemeynschap en is gheen transsubstantiacie ofte ver-
 anderinghe des broots ofte wijns van noode/ noch eenighe
 vereeninghe ofte vermenginghe des lyses Christi met den
 broode. Want die h. Nachmael en is niet inghestelt om dat
 wy het broot des lyses Christi vleeschelick deelachtich soude
 worden/ maer om dat wy Christo met alle syne gauen/ goe-
 deren/ en verdiensten soude deelachtich worden/ en gemeyn-
 schap in syn liff en wtgestorte bloet hebbe/ en also een licha-
 sen en vleesch met hem wesen/waertoe wy geē lichamelike
 he nederdalinge/ noch tegenwoordicheit des lyses en bloets
 Christi behoere/ maer een warachtich gelouue/ dat ooc ver-
 Gen. 2. c. 24. scheid den dingē tegenwoordich maect. Want gelijck man en
 Mat. 19. a. 5. wiff esanē metten baat des houwelijc verbonde/ en vleesch
 Eph. 5. d. 30. en lichaem sijn/ hoe verre en wijt dat se ooc van malcanderē
 Rom. 12. a. 5. verscheide sijn: also is de Gemeynthe (die de bruyt Christi is)
 1. cor. 10. c. 27. vleesch vā synen vleesche/ en gebeente van synen beenen/
 (hoewel dat se beyde na den lichaem verscheide sijn) om dat
 sy merre bairt des geestelike houwelijc te samē vereenicht
 Rom. 8. a. 7. sijn/ want Christus woont int herte synder selouigē door
 Ephe. 3. e. 27. synen Geest: en der gelouuiger conuersatie/ woonste en bor-
 Phil. 3. c. 20. gerschap/ is ooc diergelijcke na den Geest door het ghelouue
 2. Cor. 5. a. 7. in den hemel/ daer Christus sit aen de rechterhand sijns Va-
 Coloss. 1. a. 3. ders/ met de welke sy een vleesch/ lichaem/ ghebeente ende
 blaet sijn. Daerō diwale sy grouwelick en plompe/ die we-
 misfuerstant der sacramenteliker spiecken/ de teckenē als
 August. sept. hōude voo: dat sy bedieden: en haer oogen des
 de doctrin. gemoets niet hooger op en hessen/ dā op de inwendige sien-
 Christiaan. liche Sacramentē/ die om der mensche wille (de welke met
 Cap. 5. vleesch en bluet beleet/ swaicheit en plomphert onderworpe
 sijn) ingestelt sijn: op dat sy van de sientliche dingen doot die
 Sacramenten ghelept en ghebrocht worden tot die onsen-
 liche dingen/ die doot de Sacramenten verfaen en beduyt
 worden. Daerom sie een peghelijck toe/ dat hy de wtterliche
 dingen niet tot Afgoden make. Oec en sullen wy niet ver-
 worpen noch verachten de instellinghen Christi/ als men die
beco

becomen can te ghebruycken/ In dien niet/ het ghelooue in
 Christum maect ons salich ende leuendich in der ewicheyt
 sonder waterlike middelen ofte Sacramenten: want meni-
 ghe conuen door eranchheyt/ ghevanghenisse/ verbanninge
 daer toe niet comen/ de welke door het ghelooue nochtans
 salich worden. Dit is mijn ghelooue/ hier op begheere ick te
 leuen en te steruen. Wat nu ander lieden van my segghen/
 so my leet/ ende can dat niet ghebeteren/ dat soo veel quaets
 onder het volck gestroyt wert. Maer lieue broeders in Chri-
 sto Jesu/ die nu weet dat de Dupuel niet en rust om leughe-
 nachtighe middelen voort onder het volck te brengen/ waer
 door hy ertliche swache asuallich soeket te make/ en geloofse
 sulcke niet lichtelick. Ende al waert alsoo als men seyt (dat
 nu niet en is) soo wijcket ghy lieden daerom niet af van
 de ware leeringhe/ die ick v lieden voren ghedraghen hebbe/
 Ja al quam er een Enghel wt den Hemel / ende leerde an-
 ders als ick hebbe gheleert/ soo en gheloofte hem niet: en siet
 oock niet op mijn ofte ander menschen/ maer alleene op het
 Godlike woort der H. Schrift/ so sult ghy niet swack wor-
 den in v ghemoet (al waert oock schoon dat alle menschen
 Godt ende Christum versaecken) maer sult stantvastich (op
 de steenrootse gebouwert) bliuen staen. Waert wel/ ende bid-
 det Godt oock voor my/ dat hy my verstercke door de crache-
 stins heylighen Gheests / dat ick bestandich tot den eynde
 blighe. Amen. Den 9. Julij. Anno M. D. LXXIII.

M. D. LXXIII

Joã. 3. b. 16.

Rom. 4. a. 3.

Rom. 3. c. 28

Galat. 1. a. 5

Eynde der belijdenisse.

Hier na heeft hy veel brieuen gheschreuen aen diuer-
 sche personen/ te weten/ aen de Guericheyt vā Ant-
 werpen/ aen de heeren van der Wet die in sijn exa-
 minacie geweest hadden/ en sulck een quaet geruch-
 te van versakinghe gestroyt hadden/ vrymoedich sijn geloof-
 ne belijgende/ en dat alle tijdt te proeue stellende. Item aen
 de Gemeynthe/ sijn huyfrouwe/ en voornemelick aen lange
 Margariete sijn verradersehe / haer noch tot boete en berou
 (haer vergetende dese schandelicke daet) verweckende/ als
 men leest int voornoemde boercken van het 50. blat tot het
 90. toe. En de Satan die nemmermeer en rust/ maer als een
 honderighen briescheden Teu/ de kinder Gods soeket
 asuallich te maken (waert moghelick) door vele verscheden
 middelen/ heeft oock niet opghelouden middelert tijdt in de
 geuanchenisse ten diuerschen tijden desen vromen Marter

W u i j laer

De Historien

M. D. lxxxij laer aen te vechten tot versakinghe sijns geloofs. En gelijck als hy te voren door de yghbauck dapper beproeft heeft geweest in zyn gelooue/so heeft hy na der hant oock niet weynich beproeft geweest indē seluigē gelooue als gout int vier door veel Moniken/Papen/Jesuiten en Libertinen/ van de Carmeliten van Brugge/ en ooc vanden Marcgraue ende Schouret met veel schoone beloften soecken/ en oriendelijcke woorden diese hem gauen. Teem door veel crancheit des lichaems en weynich gemak / duer lasteringhe der Wederdooperen/ aenuechtlinge zins vleeschs/ tot dat zyn sentencie des doots met den Houe van Brueffel ghecomen was/ gheleijck van het 90. blat tot het 132. toe verclaert is.

Als nu de sentencie des doots wt den Houe ghecomen zijnde/naer alle dese groote aenuechtlinge inwendich ende uwendich / so is hy des daechs den 3. Octobris op enen Winterdach sino:ghens vroeck ten seuen vren met vreesse des volcks ter Wierschare ghebrocht voor de eerste ende laerste repse/sonder opt hoorne te blasen (ghelijckamen gewoonlick is te doene als men yemaent verwyft) oock met besloten Wierschare/onbetuycht ofte ongehoort / ter doot verweisen/ in presentie alleenlick van weynighe/ die daer toe gheropen waren / het welke teghen de costumē rechten des landts ende der Stadt is/ ia noyt ghehoort noch ghestien / waer wt datmen sien mach wat recht datmen hier de vrouwe ende godsalighe kinderen Godts doet / ia dat de schelaren ende boosdaders meer ghehoort ende ghestien zyn/ dat God moet gheclaecht zyn. Doch dit is niet nieu/ want het is den Propheten ende Apostelen ia Christo Jesu oock gheschiet.

Hier wert hy naer de viereschare ghelevt om veroordeelt te werden.

Als nu de Dienaers ofte die selders inden steen quamen om hem gebonden en ghecoort (als een lammeken ter slachoffer bereydt) om in de Wierschare te brengē so liet hy hem willicome ende stack beyde zyn handen van selfs gewillich wt tot hare banden. In de Wierschare nu zijnde/ so vrachder nyemant na zyn gelooue/maer heeft selue/ (als nu door den heplighen Sheest versterckt zijnde) met vrymoedicheyt zyn ghelooue soo veel als den tijt toe liet beleiden. Ende den Rechters vermanende op haer consciencie dat sy de bestijdenisse zins ghelogs wel aenmercken/ en daer ouer een rechtneerdich oordeel spreken souden/als die oock eens voor den rechterstoel Christi Jesu moesten compareren en verschijnen / om een rechtueerdich oordel aen lijfende stele te ontfangen/waerop de Schouret (in zyn woorden varende) antmaer

woorde ende sprack / wy en maghen niet naer v ghelooue/
maer of ghy een Teeraer zyt gheweest / ende in secrete plaet-
sen hebt ghepredicet / gelyck ghy op den Steen beleden hebt.
Daer op dat Christoffel seer wymsedich andtwoordende ende
seyde / Na ick / ende dat is my oock niet leedt; maer my is leet
(dat weet Godt) dat ick dat niet meer ghedaen en hebbe/
Daerop de Schoutet wederom seyde / daerom en doode wy
v niet / maer Conincks mandamenten. Daer op Christoffel
hen allen vermaent heeft onbeveest / ende sprack: Diet ghy
dan wel toe dat v dit Mandament verantwoorde inden
grooten dach des wttersten oordeels. Maer dit niet tegen-
staende / hebben hem volghende het voorgaende Placaet
ende Mandament des Keyseryllycken Maiestejt ter doot
verwesen / maer met sulck een bleeck aenghesichte / dat men
lichtelike de benauthert ende verschickinghe haerder con-
sciencie moesten mercken / ende de sententie wert van woor-
de tot woorden wtghesproken in dese nauolghende wyse.

Sentencie des doots.

Ghehoort het belijt ende bekennen twelck den geuanghe-
nen al hier voor ons mondelinghe heeft ghedaen / wysen de
Schepenen den seluen veruallen te zyne in de pene van des
Conincks Placaten / daer op hem daenleggheer is fonde-
rende. Sententie
des doots.

Als dus verwesen zijnde / heeft hy hen allen wederom ten
laetsten vermaent ende ghesproken. O ghy heeren en rech-
ters / hoe langhe sult ghy den menschen meer ontsien dan
Godt. Hoe langhe sult ghy met Plato meer des Keysers
ende Coninck dan Gods vrienden begeeren te zyne. Act. 5. d. 29
Joā. 12. e. 43.
Joā. 19. b. 12.
Meynt ghy v met des Conincks Mandament voor Godt te ont-
schuldighen? Meynt ghy v met des Conincks Placaten te
verantwoorden? Neen / neen. Indien ghy het ampt der
Overticheyt bedient / so zyt ghy dienaers Gods. Zyt ghy Gods
dienaren / so moet ghy naer Godts rechten ende wetten oor-
deelen. Want ghy en oordeelt niet voor den menschen / maer
voor Godt / die met v in het oordeel sibt. Doet recht den ar-
men / weduwen ende weesen / verlost den ghenen die ghe-
welt gheschiedt wt de handen der goddeloosen. Het sweert
van Justicie is v van Godt ghegheuen / tot waercke ende
straffe der goddeloosen ende boose menschen / ende tot be-
scherminghe der goeden / maer weet weet v / indien ghy dit
niet en doet. Rom. 13. a. 8
Deut. 1. b. 16
28. a. 3
Rom. 13. a. 4
1. Pet. 2. b. 14

De Historien

M. D. xliij Als hy nu dese vermaninge gedaen hadde de sentencie des
 Hy werdt doodes ontfanghen hebbende / so wert hy wederom op den
 wederom steen gebrocht / Al waer terstont wederom een hoop Papen
 op de Steen ende Moniken ende ander goddeloose Libertijnen by geco-
 ghelepe. men zijn / zijn siele benauwende met lasteren verdoemen en
 Soer bal- schelden / waer voornemelick is eenen by gecomen een ver-
 ten had vā soochent Ijbertijnsche / ende een Hypostatisch Christen met
 te voren de name Soer Baltten van der predigher ordene / die hem soo
 rappe ver- gequelt heeft met lasterlycke woorden tegen God te spreke /
 laten: maer dat hy zijn ooren heeft moete stoppe / Desgelijcx oock Maer-
 siende dat ster Mariaen vossenhole / ende ander meer. Maer hoe cloeck
 de pot niet ende verstandich dit supuer gout int middel des vpers ghe-
 en volchde / bleuen is / ia soo troostelick by alle die in de vanckenisse wa-
 keerde hy ren dien dach ende nacht / tot smorghens dat hy zijn opoffe-
 wederō tot ringhe doen soude moecht ghy lesen van het 12. blat tot het
 synen wt- 15. tae dat seer nut ende troostelick om lesen.

Ende op desen auondt als hy des anderen dachx soude
 ghespogen opgheoffert werden / so isser een groote menichte dan volcke
 die. Waer voor den steen vergadert / die daer den heelen nacht bleuen /
 wt vele in meynende datmen hem by nachte ghelijck hy voor een wijse
 last sijn ge- hebben die van de schrijuere zijn / soude verdrincken / ofte
 comen / die ter middernacht voor vrees des volcks op de markt ver-
 hem hadde branden / gelijck de mare inde stadt wijt ende breet liep. En
 wtgeholpē. songhen psalmen ende gheestelicke Liedkens den ghe-
 Daer wer- den psalmē heelen nacht ouer.

en gheefte Smorghens voor den seuen vrien eer hy ter doot gelepe
 Ilike Liede wert / heeft hy aen den Steenweerder en sijn huyfrouwe
 kens geson midts oock aen de gheuangenen die daer present / ende met
 ghen by hem ten inbÿte toeghelaten waren met seer lieflycke woor-
 nachte. den ende vermaninghen olof ghenomen. So dat hen allen
 Hy neemt door sijn vermaninghe tot boete / beteringhe des leuens / as-
 olof aende steruinghe ende versakinghe der vleeschelicker werken /
 steenweer- de tranen lancks de wanghen liepen.

der ende de Ende ten seuen vrien den vierden Octobris is den Mare-
 geuangene graue ende den Schoutet met hare Hallebargiers in roere
 gheweest / ende te Beerde ghemontceert sijn / nae den Steen
 De Mare- ghecomen / om den gheuanghenen voort te bringen. Doen
 graue met ghinc de Suel tot hem in den Steen / ende nederkielende
 de Schou- na de ghewoonte / heeft hem verghiffenisse ghebeden. Waer
 ter halen hē op Christoffel vriendelick antwoorde / dat hy hem sijn doot
 ter doot. gheerne vergheuen wilde. Ende heeft hemseluen ontcleet
 tot op sijn hemde / niet anders aenhoudende dā sijn conssen /

de welke den Suel oock heeft willen inghebaen hebben/
maer door Christoffels begheerte om der eerbaerheyt so liet
hy hem die aen houden. Ende reuen nochtrabbaert aenghe-
baen hebbende / heeft de Suel sijn handen in twee sieren
baepen ghesloten/ ende hem als een onnoosel schaep in het
middden der Woluen also voortghebrachte/ aen den welchen
de Diefepders als briesfchende Ieeuwen en rasende Hon-
den terstont hant gheslaghen hebben/ en met een geduyfch
henen ghelooopen/ noot souwende gelijck een beeste: want
sy en wisten niet hoe datse by tyde versabicht souden wor-
den van sijn bloet. Daer beneuen opyten wech onder het vole
bedreuen sy forse ghewelt met slaen ende slooten on-
der den schyn van plaetse te maken. Ja sy leefden so onghes-
nadelijck met hem/ dat hy bedwonghen wert hen te verma-
nen/waerom datse aldus met hem leefden: want ick ga als
een onnoosel Schaepken / ende ghplieden leeft met my oft
ick een beeste ware. Maer sonder compassie ofte medelijde
liepen sy met hem duer: ende dir niet teghenslaende/ so hiele
hy niet op soo hy best conde/ tot den volcke te spreken/hoe
wel datmen hem qualick conde verstaen/om het gheter des
volcks ende Scharianten. Ende stende het volck seer be-
roert/wreefde hem van optoet: Derhaluen vermanende een
pegghelijck/ seggende: Lieue mannen ende broeders/niemant
en roere hem om my te verlossen / ende het werck des Hee-
ren te verhinderen / dat hy in sijn ewighen ontherander-
lijcken raedt duer my besloten heeft nu te gheschieten / want
ick ben van mijns moeders buyck af tot een slaescher ver-
ordent: ende siet/ de vie is nu hier / daerom lieue broeders
ende mannen/Sijt te vreden. Stende etlicke van sijn broe-
deren/vermaende hy hen volstandich by de leere te bliuen/
diese van hem ghehoort hadden: van de welke hy oock niet
venen doet was afgheweken / maer wilde de sefsatighe met
sijn bloet versfehelen. Tot welke woorden ende andere
meer sy bewoghen waren hem te troosten ende te verma-
nen: Ja etlicke hebben hem op diuersche plaetsen by der
hant ghenomen / ende vermaent dat hy wromelijck stryden
soude/want dit was nu de vie. Het welke de Marchgrauē
ghewaar wordende/riep ende tierde niet luyder stemme tot
sijn Diefepders/ende seyde: Dangt/ spant/ sijt/ slaet doot/
hem seer ongheschickelijck niet den Beschutter houdende/
haer Pistoletten toe makende/ van vrese dat hy den roof
ontnomen soude worden.

MEt dusdanighe ende andere groote moeyte meer is hy ghecomen op het **M**arce daer hy verbiaant soude worden/alwaer hem sijn bonette met den nachtrabaert van eenen Diesfeyder seer spytelyck asgetrocken is/ende op sijn kuten voor het hupske vallende/om sijn ghebet tot Godt te storten/hebben hem dat niet toegelaten/maer geweldelyck ende fortselfick ghebrongen in het hupsken tot aen den staeck / daer hem de Suel met eene ysere kerene vast ghemaect/ende een strop om den hals geworpen heeft / op dat hy niet en soude bidden / noch tot den volcke spreken. Het welcke alle moordeners ende schelmen (dat voor Godt clagelick is) wel toegelaten wort. Als hy nu aen den staeck stont/so werden daer onder het volck van etliche op diuersche plaetsen Psalmen ghesonghen/ daerwt dat de Diesfeyders vertoont werde/roeyende datmen swijgē soude. Maer als sy saghen dat tghesangk hem meer verhies/ so sloegen sy terfont inden hoop/dwelc een groote stouticheyt en oorsake van oproer was/sonder pemāt aen te siene groot ofte cleyne/want die niet en songen/sloegen sy so wel als de andere/daerse by condē comen / en quetsen etliche boigere en boighers hinderen. Waerdoo: eenen grooten oplooy onder het gemeyne volck tegen de diesfeyders is gecomē:want wt dien datse geslagen waren/en oock haren medeboigere sagen slaen (voornemelick van sulcke/ die selue straffe ende slagen dicmaels verdienen)so werden sy tot toorne en wraeke verweert/steenen woywende na den Suel en Diesfeyders: oock so ghingen de **M**arc graue en Schoutet niet vry. Ende de Schoutet terfont sijn Pistolet veerdich makēde/dreychde den boigheren te diuersche stonden te schieten. Maer de **M**arc graue siende dat hem dat al te qualick soude opghcomen hebben / badt hy hem wat hy maecte hy en soude doch niet schieten:want (seyt hy) so ghy schiet/so maect ghy ons alle lijueloos: Ende riep terfont wt grooter vreesē om bystant aen den boigere en schutters/en septe: **M**ijn lieue boigere/wy sijn niet die hem dooden/maer **S**conincx mande boigere damente/stet wat ghy doet/her is **S**conincx iusticie/daerom ende schut: staet ons by. Maer hy is so wel heminc van de boigere/om ters te hulpe. dat hy so veel onnoosel bloets dagelicks vergiet/datter niet een spne vinger geroert heeft om hem te helpen. De Schoutet riep de Suel toe/dat hi hem haesten soude metten yperet: het welcke hy met spnen knecht terfontde ghedaen heeft.

Ende

En terfont quam daer sulck een veruaringe/ verschue-
 ringhe/ende verbaesthept/onder het volck(want de steenen
 vlogen van alle syde seer dicke)so datse ouer en weer/ her-
 waerts ende derwaerts liepē/ vallende ouer hoop deen on-
 der dander gelijck zeebaren in groot tempeest ende onwe-
 der. Ander sloten de dueren/vensterē/ winckels en kelders
 toe/vreesende voor meerder oproer. De buel met de dieslep-
 ders en Hellebaergiers namen de vlucht/sommighe liepen
 inde kelders van het nieuwe Stadthups / sommighe liepen
 haer wegen. Maer de Marchgraue ende Schoutur liepen
 met haefte op het Stadthups/daerse haer eenen tyt verbor-
 gen hielden. En als de Hellebaergiers met de Dieslepders
 geuloben waren/(daer door den oproer gheschiede) so epn-
 diche de beroerte/waer door men mach merckē door wien
 de mufterie ghecomen is.

De March-
 graue met
 de Schou-
 tet vlieden
 Door wien
 de beroerte
 gecomē is.

Hier en tusschen sprongen sommighe int perck/ de mut-
 saerts / met de ketene en sirop astreckende/ verhopende hē
 noch te saluerē/wāt het vier begōst nu eerst te brandē/maer
 te vergeefs. Want de buel hadde hē de hersenen met eenen
 yseren hamer doorslagen/ en den rugge met eenē poensaere
 doorsteken / gelijc als niet weynige lieden vā bouē door de
 vēsters gesien hadde/en oec us der hant in zyn doode lichaē
 benonden wert. En als sy sagen dat nu te vergeefs was/so
 lieten se hem aenden staeck staen / op datse syne pijn niet
 en souden vermeerderē. Want hy nu de hersenen ingesla-
 gen ende doorsteken zijnde/hinck aenden staeck op de kete-
 ne/met den eenen voet int vier knielende/ende met den an-
 deren buyten den vperē staende. Ende werdt also met lan-
 ghev hant met grooter pijn verbiant. Het volck dat ronts-
 omme stont siende syne jammerliche pijn ende syne Mar-
 tirsatie wert met medelijden beweecht/ en riepen/ O God
 hoe cont ghy sulck verdragen. Want hy leefde int vper een
 lange wyle/en liet zyn hooft ouer en weder gaen/mont/lip-
 pen ende handē op ende toe doende / tot dat hy eyndelijck
 nebergewallen is/mer den hooftē inden vperē/ ouergeuen-
 de synen geest inde handen des Heeren.

En na dat desen viomen Martelaer aldus ontslapē was
 inden Heere/wert zyn lichaem noch eenen langen tyt indē
 vperē also gebraden/dat in een croop als oft hy een kint vā
 vij. of x. iaren hadde geweest. Thooft was heel onkennelijc
 gheworden (behaluen den stach int bekeneel) midts datter
 al afghebrant was datter aen was. De armen ende handen
 die

De Historien der Martelaren.

M. D. lxxij die noch in de boepen gesloten lagen/waren niet dan bloote beenderen. De voeten waren so deerlijck opghedorsten dat in merlijck was om sien. Den rugge ende buyck waren sa ghemartelt/dat niet weynighe sonder weenen konden wel aensien. Daer en was in somma niet heels aen zyn lichaem behaluen een deel van synen eenen voet / de welcke midts het knielen buyten het vper was/ende bleef aldus int slijck liggen (want het vper was van te voren wtgegoren) wel 8. vren tot een gaepsjel aller menschen / die daer met groote hoopen gecomen waren. De eene beclaechdent en beweendent/de ander hielden daer haren spot mede/ de eene stietes met den voeten/de ander roldet / also datter wederom een inmuratie begonde op te staen onder den volcke dat het lichaem (dat noyt binnen Antwerpen gesten en was) so langhe op de strate bleef liggen/ende woudent selue begrauen. Syndelinghe russchen drie ende vper vren na den middach in de Marckgraue met den Schoutet ende eenen grooten hoop Hellebaergiers ende diefeyders by het doode Martelaers lichaem gecomen/ende lieten op een Carre werpen (oft eenen hont geweest hadde) om na het galgeulc te voeren souden meynde. Maer de Marckgraue merckende dat hem eenen grooten hoop volcx na liep / heefcet na den water doen voeren/ende eenen grootē sizen haer aen doen biten ende alsoo int sehelc doen verdrincken / eensdeels wt wreefe des volcx hem schamende van sulck een wreedelicke moorderie / ende ten anderen om zyn ghedachtenisse wt te roepen.

Den onderdom des Martelaers.

Aldus heeft desen vromen Martelaer oudt zinde russchen xxxvij. ende xxxvij. jaren na den tyt van drie maende dat hy hadde geuancelijck gesetē/ zyn leue op deser werelt verbrant/vermoort/en vermoort/met veel tormenten gheepndicht/ ende is aldus den Conincklike So-

des inghegaen ontrent den Jare/ **M. D.**

1555. den vierden dach

Octobris.

Wat meer van hem te segghen is / leest dat in het voorgaende boeckken.

Whiffelijcke Ieser ick bid u dat ghy desen mynen ar-
 beyt/die ick tot stichtinge der gemeynen Christi Jē-
 su volbracht hebbe ten goeden afnemen wilt. Hebbe
 ick u niet in allen voldoen/dat is my leede/ ick en can
 oft en hebbe niet meer. Ick hebbe wel gehooft en weet oock
 wel datter noch veel Martelaren in Vlaenderē/ Holland en
 Grabant om het ghetuyghenisse des Euangeliums gestor-
 uen zyn; maer sy zyn my onbekent. Daerom bidde ick eenē
 pegelicken die sulcke eenige becomen can/die met haer be-
 lydenisse de gemeynte Christi leeren mochten/dat sy my de
 selfde woude toeschicken ofte self aen den dach brengen.

De middelen om haer behydenissen te crighen zyn dese:
 Men cricht wel wschijft wt de Gaeteamer of Griffie/daer
 de behydenissen bewaert werden. Of de Martelaren heb-
 bent sommiglen hare vrienden te kennen gegeuē/die sulchs
 vertellen mogē/ Of sy hebbent sommigē oock met haer ey-
 gen handen beschreuen en tot haer medebroeders ouerge-
 sonden. Door dese middelen hebbē wy sommigē geeregen
 sommighe oock wt ander spraken ouergheset.

Ick woude oock wel dat de gete die daer weten van de
 bloetgerige Tyrannen/welcke van de hant des Heeren ge-
 straft zyn om dat sy het bloet der gerechtigē wtgestort heb-
 ben; dat de selfde oock aen het lichte gebracht werde/ tot een
 exempel van allen anderen/die noch haerlieder voetschappē
 na volghen. Ick hebber sommighe hier ende daer aen ghes-
 schreuen/ende sommighe hebbe ick noch in mynder memo-
 rie; daer ic breeker bescheet af verwacht/als van de Schou-
 ter van Antwerpen die ouer sommighe Jaren doot eenen
 gheweldigen wint metten wagen ende met zyn huyfmon-
 we in des stads grachten geworpen was/ ende aldaer ver-
 smoorde: als van eenen Prontck die in dit voouleden Jaer
 bewijle hy de Ouerheyt teghen de gherechtighen hyste in
 zyn predikingē te Ghent/van de hande des Heeren op de
 stoel gheslaghen is: En als van een Scheyene nu cortelick
 binnē Antwerpē/bewijle hy ouer den onnooselē oordeelde
 heest zyn vonnis van Godt gherreghen ende met weemoet
 beelagende/zyn leuen gelaten etec. Dit hebbe ick u wil
 den aensseggen Christelijcke Ieser/oy dat ghy my
 de hant moecht reychen. Ghyt gesonde in den
 Heere. W Dienaer Adrian, Hamsted.

Een Register van de namen der Mar:
telaren.

A.			
Adelbus Gallus.	Fol. 21.	Anthonus Laborie in Sattoppe	
Adriaen de Schilder tot Antwerpen verbrant.	312.	verbrant	220.
Adolph Clarenbach tot Colen verbrant.	70.	S.	
Alexander Canus te Parijs verbrant.	73.	Sarghard te Crpburd verbrant	25.
Alexander te Cesarien voor de wilde beesten gherworpen	10.	Serrant du Glas te Doornic verbrant	217.
Ammon te Alexandrien ghedoot	9.	Sartholomeus Grene in Engelandt verbrant	266
Anna Afkewe in Englant verbrant	107.	Glandina te Lions ghedoot.	6.
Adriaen van Topphen te Aste in Henegouwe verbrant	239.	Te Brugge verscheyden Martelaers	152.
Armond de la voye te Sotheaur verbrant	80.	Sarrant de Sattallie in Sattoppen verbrant	219.
Anna Oudebert te Oiliens verbrant	127.	Sernardus Deguinus	152.
Augustijn Barbier te Beaumont in Henegouwe verbrant	119.	Soudewijn le Heu te bruesseel onthooft	314.
Arnoldus Gressa te Schoonen verbrant	22.	C.	
Arnulphus Siffchop van Lyons te Schoonen verworcht	22.	Christus Jesus te Hierusalem ghehanghen	1.
Anna Fabie te Valentien verbrant	130.	Cornelius Siffchop van Schoonen te Schoonen onthalf	9.
Anthonius de Groot te Parijs verbrant	192.	Cyprianus Siffchop van Carthago onthalf	9.
Arnout Monier te Sotheaur verbrant	288.	Constantini des vyfden Keysers ghebecente verbrant	22.
Arnout of Houe Dierckx	296.	Constantinus de sefte Keysers van zyn moeder ghedoot	21.
Anthonus Verdickt te bruesseel in brabant verbrant	301.	Conraed Hager	28.
Armerick de Prince, ende zyn huyfrouwe gедоот	25.	Constantijn van Bouane	84.
Atalus te Lyons gедоот	6.	Cabriera en Merindolom de inwooners gедоот	84.
		Carolus de Coninck te Brugge ghe verbrant	294.
		Carolus Faber	152.
		Cornelis Halowijn Slotemaker tot Antwerpen verbrant	314.
		Christophorus Fabritius tot Antwerpen verbrant	332.

D.
 Daken tot Erfort verbrāt 25.
 Diazus van zjn broeder ver-
 moort 97.
 Dionysius van Aisour te Melde
 verbrant 67.
 Diander de Spaengiaert te
 Goomen verbrant 107.
 Dominicus van Szazana te Pla-
 centia ghehanghen 134.
 Dionysius Deloquinus te Wil-
 la Franca verbrant 175.
 Dionysius le Vapri in Branc-
 rtick verbrant 214.
 — Damiaen Witrock te Bergen
 in Henegouwe onthooft 238.
 Duleinus vā Nauarre van een
 ghetogen int gheberchte 27.
 Dorotheus te Recomedien ghe-
 worcht 11.
 Dominicus te Florents gehan-
 ghen ende verbrant 50.

E.

in Engelant een ambachtsman
 verbrant 33.
 Een Edelman wt Candien
 49.
 — H. Enghel Passoor in Heen-
 vliet/in Henegouwe verbrāt
 294.
 In Englant verscheptē Maat-
 telaers gedoot 54.
 In Elzats burghers 28.
 Fabianus Bisschop van Goo-
 men 9.
 Fantinus van Fauentia te Per-
 rarien verbrant 131.
 Florentinus Venot te Parys
 verbrant 21.
 Franciscus Samba te Commun
 verbrant 212.

Franciscus Subard 84.
 Frans Chsts te Mechelen ver-
 brant 243.

G.

Geraert Sagarel 27.
 Gabriel Seraudijn te Chambe-
 raer verbrant 136.
 Glaude Monier te Tions ver-
 brant 136.
 Gaspar Tauber te Weenen in
 Oostenryck onthalf 56.
 Glaude de Schilder 79.
 Glaude thierry te Orlens ver-
 brant 127.
 Glaude van Canesiere te Ly-
 ons verbrant 269.
 Georgius Soeckvercooper te
 Weenen verbrant 56.
 Georgius Carpentier te Mu-
 schen in Seperen verbrant
 65.
 Georgius Schaver te Maedt-
 stadt in Seperen onthooft
 68.
 Gilleken Tielman te Brussel
 verbrant 80.
 Gillot Winter te Valencpen ver-
 brant 138.
 Guillelm Mencon 199.
 Godefroot van Hamelle te
 Doodnick verbrant 143.
 Gorgonius te Recomedien ver-
 worcht 11.
 Guirand Tauran in Sauopen
 verbrant 229.
 Gyllis Verdickt 297.
H.
 een Heremijt in Engelant ver-
 worcht 20.
 Henricus ee Augustiner Mo-
 nick

nick te Suiessel verbrant. 51.
 Hieronymus van Paighen te
 Constans verbrant. 42
 Hieronymus Sauonarola te
 Florents verbrant. 49
 Henricus van Zutphen in
 Diethmars verbrant. 54
 Hofse vā der Catelne te Sent
 verbrant. 239
 Henric de Cleermeker Cant-
 werpen verbrant. 312
 Henrick wt Vlaenderen te
 Doornick verbrant. 67
 Hubrecht Cheriet te Diuini-
 voens verbrant. 125
 Hugo Sachimer Bisschop van
 Worcester/in Englant ver-
 brant. 255
 Herman Janssens Suffema-
 ker Cantwerpe verbrant. 314

J

Jesus Christus te Jerusalem
 opgehanghen. 1.
 Joannes Zacharias in de Joot-
 sche landen onthalt. 1
 Jacobus Zebedeus in de Joot-
 sche landen onthalt. 3
 Ignatius Bisschop te Noome
 voor de wilde beesten. 4.
 Justinus Philosophus. 6
 Joannes Houper Bisschop vā
 Cloester/aldaer verbrant. 54
 Joannes Bradford te Londen
 verbrant. 251
 Joannes de Wesalia Doctoor
 te Mets ghehoort. 48.
 Joan Vaccis ende Joan Adla-
 ni in Englant. 107.
 Joan a pisis te Ntrecht ver-
 brant. 174.
 Jacob Faber te Valencien ver-

brant. 138.
 Ireneus Bisschop van Ipons
 onthoofte. 8.
 Joannes Aston in Englant in
 den kercker ghestouen. 28.
 Joannes Wiclefs gebeente tot
 stof verbrant. 28. X
 Joannes Hus te Constans ver-
 brant. 34.
 Jannes een Augustijner Mo-
 nick te Suiessel verbrant. 51.
 Ignatius Bisschop van Antchi-
 ochien. 4.
 Jan van Diethmar. 56.
 Joan Castellaen Doctoor te
 wick by Mets verbrant. 56.
 Jan de Clerck te Mets ver-
 brant. 57.
 Jan van Noerden in sgrauen
 haghe verbrant. 58.
 Jacobus Pauane te Parijs ver-
 brant. 62.
 Johan Heuglia te Mersburch
 verbrant. 66.
 Joan Oldecastel ridder te Lon-
 den verbrant. 144.
 Joan de Cadurco te Limouick
 verbrant. 72.
 Joan Polinet te Parijs ver-
 brant. 73.
 Joan Cornon te Mascon ver-
 brant. 75.
 Joan Seete Tropa in Cham-
 paingie verbrant. 84.
 Jacob Chobard te Saren in so-
 repnen verbrant. 96.
 Joannes diasius van zyn broe-
 der vermoort. 97.
 Jan Surgier te Iffoere ver-
 brant. 120.
 Jan de Engelsche te Sens in
 Burgundien verbrant. 124.
 Joan

Joan Gobeau te Chamberar
verbrant 136.
Joan van Putte te Wyse ver-
brant 141.
Joan Jorij met zyn vfenaeer te
Cholose verbrant 149.
Jan van Oostende te Antwer-
pen verbrant 150.
Joannes Mollins en een We-
ter te Koomen 196.
Joan Pilleul ende Juliana De
uaille tot S. Peters le mon-
stier verbrant 215.
Jan Vernou ende Jan Triga-
let in Sauoyen verbrant 220.
Jan Maals te Serghen in He-
negouwe verbrant 238.
Jan Boiceau te Bergen in He-
negouwe 239.
Juliana vandē sweerde te Aste
verbrant 239.
Jan du Champ schoolmeester
tot Antwerpe verbrant 296.
Joanna Suffolke Coninginne
in Englant onthalt 267.
Jan Gabel te Ungiers verbrant
280.
Jan Kasseaus te Bergen in He-
negouwe onthooft 287.
Jan de Cafes te Sordeaus ver-
brant 288.
Joan de Such te Ghendt ont-
hooft zyn hupsrouwe be-
doluen 29.
Justus Jmsberger van Louen
319.

een Kint onthooft 13.
Kinderen in Serhlehem 3.
Laurens Sanders Doortoor te
Conueneri in Englant 249.
Laurens schoenmaker te Ser-
geu in Henegouwe onthooft
287.
Sen lantman te Zierickzee ver-
brant 75.
Laurentius Slaken 9.
in Tangres Soighers 124.
Leonides de vader Oigenes.
8.
Aeraers veruolcht 9.
Leonhard Wepser te scherding
in Seperen verbrant 63.
Leonhard Patro te Parys ver-
brant 120.
Leonhard Salimard te Parys
verbrant 137.
Lucius 4.
Lucianus te Antiochien in de
gheuanchenisse gedoot 15.
Ludowich de Serquyn te Pa-
rrys verbrant 68.
Ludowijck Marsacus Ridder
met zyn neue te Ypons ver-
brant 183.
M.
Maria Augustijn Barbiers
hupsrouwe te Serghen in
Henegouwe leuendich be-
egrauen 119.
Marcialis Alba te Ypons ver-
brant 152.
Marten de Schoenmaker te
Pperen in Vlaenderen ver-
brant 122.
Martinus van Hierusalem 10.
Mathias Wepel te Leeukere
ghehanghen 61.

Maria Secaudelle te Fontes
 main verbrant 74.
 Martinus Sonin te Gratin-
 pel geworcht ende in het wa-
 ter gheworpen 75.
 Marren Dienblock te Ghende
 verbrant 89.
 M. Mathews schoolmeester te
 Ghende verbrant 124.
 Martens Moreau te Tropes
 in Champanne verbrant
 136.
 Maurijs Secenat in Delyph-
 naet verbrant 140.
 Mathews Dymonet coopman
 te Lyons verbrant 189.
 Mathus te Cesarten voor de
 milde beesten geworpen 10
 te Meelden veerthien burghers
 114.
 te Ments veel Burgers 25.
 te Merindol ende Cabriera
 84.
 100. Martelaers verbrant 25.
 de Maeder van vrou Jong 49
 Michael Michelot verbrant
 124.
 Michael Faber te Valencien
 verbrant 138.
 Michaela Caignonele te Va-
 lencien verbrant 138.
 N.
 Nicolaus Thys te Mechelen
 verbrant 143.
 Nicolaus Predicant tot Ant-
 werpen in eenen sack int wa-
 ter gheworpen 53
 Nicolaus Orterden in Englant
 verbrant 107.
 Nicolaus te Sergen in Hene-
 negouwe verbrant
 Nicolaus Schuyuer te Acreche

verbrant 74.
 Nicolaus vande Poelle te Gene
 onthafft 89.
 Nicolaus Hallus te Parijs ver-
 brant 192.
 Nicolaus Gidle Biffchop van
 Londen verbrant 255.
 Nout ofte Arnout Dierix 296
 O.
 Oanosel kinderkens in Beth-
 lehem ghedoot 1.
 in Oostérliche Martelaers 117.
 Oorspronck des Natichijfs 17
 Oorspronck van het geschil vā
 het Quontmael 22.
 Oorspronck der Afgoderie on-
 der den Christenen 11.
 Oorspronck der Seelden 19.
 Oorspronck der Sedelmonike
 Orden. 25.

P.
 Paulus van Tharsen te Koo-
 men onthooft 3.
 Paulus Craus by S. Audies
 verbrant 48.
 Patricius Hamilton in de stede
 van S. Audies verbrant 66
 Paris Panier te Dole onthooft
 200.
 Petrus Scriba en Petrus Paul
 herus te Lyons verbrant 152.
 Petrus Klifede te Colen ver-
 brant 70.
 Petrus Soudet verbrant 75.
 Petrus Supli te Doornic ver-
 brant 90
 Petrus Sergerius te Lyons
 verbrant 175
 Pifcus te Cesarie voor de mil-
 de beesten geworpen 10.
 Perrus du Val te Remaus in
 Delyphnaet verbrant 100.
 Pe

page 20 of 20
 folio 20

Petrus Serra indē Delyhiac
 te Cholose verbrant 210.
Babul **Peeter Oguler** te Aiffel ver-
 brant 274.
Peeter van Nouffeau te An-
 giers verbrant 285.
Perrin Dinocbeau te Chartres
 verbrant 193.
Petrus Spengler in Suisgou
 int water versmoort 60.
Potamifens een Chiffelheke
 maecht in heet peck gedoot 8
Pitaco van Wrmersgck met zyn
 huyfrouwe 25.
Ptolomens 4.
Photinus bisschop vā Ipons 5
Policarpus Siffchop te Sam-
 nen 5.
 Q.
Quoquillard van Siganzon in
 het Hertoochdom van Sur-
 gundien 74.
 R.
Rapnaut Popet te Saulamure
 in Focier verbrant 152.
Robert Ferrou Siffchop vā S.
 Davids in Englant 249.
Robertus Agnus 330.
Roelāt taplour Doctor te Had-
 ley in Englant verbrant 249
Roelant wit te Cardis 249
Robert Ogulier met zyn huyf-
 rouwe en kinderen te Aiff-
 sel verbrant. 274.
Richard ee prediker Montc. 28
Richard Houendentus te lombē
 verbrant. 47.
Rogier dule ridder in Englant
 ghehanghen 49.
Richard le Feure verbrant. 200
Romanus Martelaer. 12.
Robert Sarns te Londen 79.

Rochus een beldesnyder 329
 R.
Stephanus de Diaken in hee
 Ioorfche Iant gheskeeniche. 2.
Sancem Ritel te Parys ver-
 brant. 119.
Sancrus te Ipons gebraden. 6.
Sirtus Siffchop van Goomen
 onthooft. 9.
Simon la Toe te Duinloens
 verbrant. 199
Steuen le Goy te Chartres ver-
 brant 193.
Steuen Poulliot te Parys ver-
 brant 120.
Steuen Sun te Antiers ver-
 brant 79.
Simeon bisschop in Persia 16
Steuen Surlet te Arrecht ver-
 brant 74.
Steuen de Timmerman te Ip-
 ons verbrant 183.
Spluefter te Florents gehangē
 ende verbrant 50.
 T.
Thomas Cramerus Siffchop
 van Cantelberch verbrāt 265
Thomas Suglus in Englant
 verbrant 48.
Thomas Ahedonensis te Goo-
 men verbrant 48.
Thomas van S. Paule te Pa-
 rrys verbrant 139.
Thcophilus in Alexandrien 9.
 W.
Wetius Pagatus 6.
Wrouwe van Sigaerden ende
 haer soue/ te Viluorden ont-
 hoeft 123.
Wrou ioncks moeder 49
 W.
Waldensen vertolcke 23.
 Wal-

Walbrune Charlier te Sergen
 in Henegouwe bedolnē 139.
 Willem Mencon te Montpe-
 llers verbiant 199.
 Willem Roel te Eureus ver-
 biant 219.
 Willem van Swolle te Meche-
 len verbiant 63.
 Wendelmur Claes dochter in
 Sgranen Haghe in Hollāc
 62.
 Willem Toupe te Tonden in
 de ghenackentisse vermoort
 29.
 Willem Tapolur te Tonden
 78.

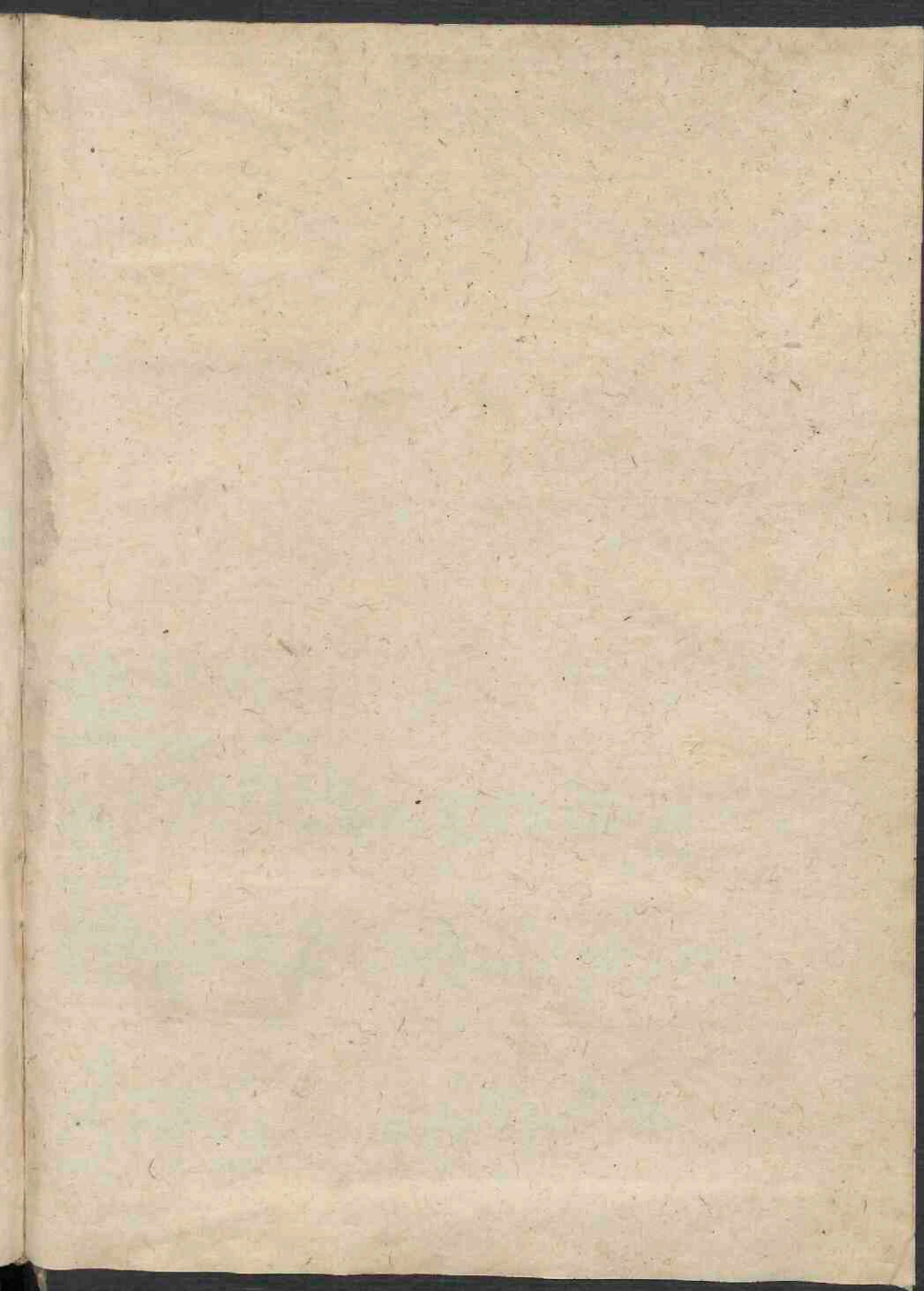
verbrant 46.
 Wilhelmus Andria met zyn
 getroude huyfrouwe Hele-
 na 33.
 Willem Wbyte te Noordwyg
 verbiant 47.
 Wolfgang Schuch te Ranep
 verbiant 59.
 Wlazades in Persia 16.
 3.
 Zacharias de Oiderlinck 6.
 Zenon in Alexandria 9.
 te Zierichzee en Santwan ver-
 biant 7.

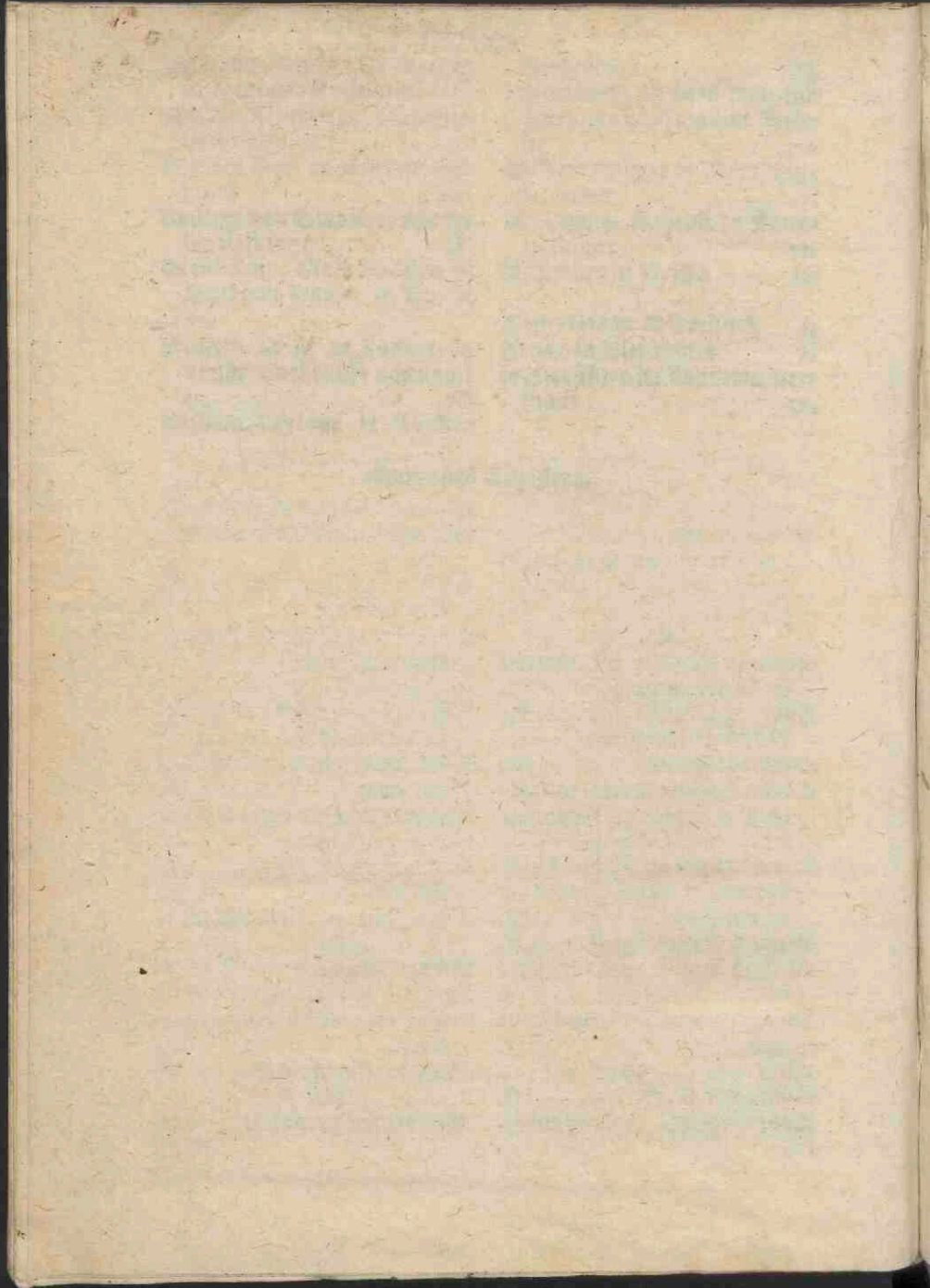
Epude des Regiffers.

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

75672

Faint, illegible handwriting in red ink, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

[Faint, illegible handwriting]

Chorez d'uyherind 44 simpl'ind

h'irand & 4 July 88

ongitod' 177. h'itirra 6 alt' m' p'

319 - 342

1039

